

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

11Α

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ

(ΟΜΙΛΙΕΣ ΝΖ' - ΟΔ')

ΕΚΔΟΣΗ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΚΕΙΜΕΝΑ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ

Υ π ό

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

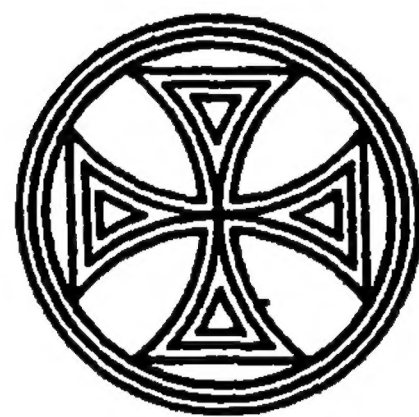
Θεολόγου

Ἐπόπτης Ἐκδόσεως

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητῆς Πανεπιστημίου

Ἐπιμελητῆς Ἐκδόσεως

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Πτυχιούχος Θεολογίας

Ε Π Ε

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1990

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	5
ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	-595
ΟΜΙΛΙΑ ΝΖ' (Ματθ. 17,10-21)	6-39
ΟΜΙΛΙΑ ΝΗ' (Ματθ. 17,22-18,6)	40-75
ΟΜΙΛΙΑ ΝΘ' (Ματθ. 18,7-14)	76-121
ΟΜΙΛΙΑ Ξ' (Ματθ. 18,15-20)	122-141
ΟΜΙΛΙΑ ΞΑ' (Ματθ. 18,21-35)	142-173
ΟΜΙΛΙΑ ΞΒ' (Ματθ. 19,1-15)	174-207
ΟΜΙΛΙΑ ΞΓ' (Ματθ. 19,16-26)	208-233
ΟΜΙΛΙΑ ΞΔ' (Ματθ. 19,27-20,16)	234-267
ΟΜΙΛΙΑ ΞΕ' (Ματθ. 20,17-28)	268-305
ΟΜΙΛΙΑ ΞΣ' (Ματθ. 20,29-21,11)	306-335
ΟΜΙΛΙΑ ΞΖ' (Ματθ. 21,12-32)	336-365
ΟΜΙΛΙΑ ΞΗ' (Ματθ. 21,33-46)	366-399
ΟΜΙΛΙΑ ΞΘ' (Ματθ. 22,1-14)	400-431
ΟΜΙΛΙΑ Ο' (Ματθ. 22,15-33)	432-459
ΟΜΙΛΙΑ ΟΑ' (Ματθ. 22,34-46)	460-483
ΟΜΙΛΙΑ ΟΒ' (Ματθ. 23,1-12)	484-507
ΟΜΙΛΙΑ ΟΓ' (Ματθ. 23,13-28)	508-533
ΟΜΙΛΙΑ ΟΔ' (Ματθ. 23,29-39)	534-563
ΟΜΙΛΙΑ ΟΔ' (Ματθ. 24,1-15)	564-595
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	597-608
1. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς	597-601
2. Εύρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	601-608

ΟΜΙΛΙΑ ΝΖ΄
Ματθ. 17, 10 - 21

«Καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες· τί οὖν οἱ γραμματεῖς λέγουσιν, ὅτι Ἡλίαν δεῖ ἐλθεῖν
5 πρῶτον;».

1. Οὐκ ἄρα ἀπὸ τῶν Γραφῶν τοῦτο ἤδυσαν, ἀλλ' ἐκεῖνοι αὐτοῖς διεσάφουν, καὶ περιεφέροιο ὁ λόγος οὗτος ἐν τῷ ἀπείρω δήμῳ, καθάπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ. Διὸ καὶ ἡ Σαμαρεῖτις ἔλεγε· «Μεσοσίας ἔρχεται· ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγε-
10 λεί ἡμῖν πάντα»· καὶ αὐτοὶ ἠρώτων τὸν Ἰωάννην· «Ἡλίας εἶ, ἢ ὁ προφήτης;». Ἐκράτει μὲν γάρ, ὅπερ ἔφην, ὁ λόγος, καὶ ὁ περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ περὶ τοῦ Ἡλία, οὐχ ὡς ἐχορῆν δὲ παρ' ἐκείνων ἐρμηνευόμενος. Αἱ μὲν γὰρ Γραφαὶ δύο λέγουσι τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, ταύτην τε τὴν γεγενημένην,
15 καὶ τὴν μέλλουσαν· καὶ ταύτας δηλῶν ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ἐπεφάνη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος, παιδεύουσα ἡμᾶς, ἵνα ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν». Ἴδου ἡ μία· ἄκουσον πῶς καὶ τὴν εἰρῆαν δηλοῖ. Εἰπὼν γὰρ ταῦτα, ἐπή-
20 γαγε· «Προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα, καὶ ἐπιφάνειαν τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Καὶ οἱ προφήται δὲ ἑκατέρας μέμνηνται τῆς μέντοι μιᾶς, τῆς δευτέρας, πρόδρομον λέγουσι τὸν Ἡλίαν ἔσεσθαι. Τῆς μὲν γὰρ προτέρας ἐγένετο ὁ Ἰωάννης, ὃν καὶ Ἡλίαν ὁ Χρι-
25 στὸς ἐκάλει· οὐκ ἐπειδὴ Ἡλίας ἦν, ἀλλ' ἐπειδὴ τὴν διακονίαν

1. ἑαυτοὺς διορθώνομεν μὲ 'ἑαυτοῖς', πού ὑπάρχει εἰς ἄλλους κώδικας, πρὸς καλυτέραν ἀπόδοσιν τοῦ νοήματος.

2. Ἰω. 4, 25.

3. Ἰω. 1, 21.

4. Τίτ. 2, 11-12.

5. Τίτ. 2, 18.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΖ'
Ματθ. 17, 10 - 21

«Καὶ τὸν ἠρώτησαν οἱ μαθηταὶ του, λέγοντες· Διατί λοιπὸν οἱ γραμματεῖς λέγουν, ὅτι πρέπει πρῶτα νὰ ἔλθῃ ὁ Ἴλιος;».

1. ἼΑρα λοιπὸν οἱ γραμματεῖς δὲν τὸ ἐγνώριζον αὐτὸ ἀπὸ τὰς Γραφάς, ἀλλ' οἱ ἴδιοι ἔδιδον αὐτὴν τὴν ἐρμηνείαν εἰς αὐτοὺς¹ καὶ διεδίδετο αὐτὸς ὁ λόγος εἰς τὸ ἄπειρον πλῆθος τοῦ λαοῦ, ὅπως ἀκριβῶς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Σαμαρεῖτις ἔλεγε· «Ἔρχεται ὁ Μεσσίας· ὅταν θὰ ἔλθῃ ἐκεῖνος θὰ μᾶς τὰ εἰπῇ ὅλα»². οἱ ἴδιοι δὲ οἱ γραμματεῖς ἠρώτων τὸν Ἰωάννην· «Εἶσαι ὁ Ἴλιος ἢ ὁ προφήτης;»³. Βέβαια, ὅπως προανέφερα, διεδίδετο ὁ λόγος καὶ περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ περὶ τοῦ Ἴλίου, ἀλλ' ὅμως δὲν ἐρμηνεύετο ἀπὸ ἐκείνους ὅπως ἔπρεπε. Διότι αἱ μὲν Γραφαὶ ὁμιλοῦν διὰ δύο παρουσίας τοῦ Χριστοῦ· καὶ δι' αὐτὴν ἢ ὁποία ἐπραγματοποιήθη, καὶ διὰ τὴν μέλλουσαν. Θέλων ὁ Παῦλος νὰ δηλώσῃ αὐτάς, ἔλεγεν· «Ἐφανερῶθη ἡ σωτήριος χάρις τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ, ὥστε, ἀφοῦ ἀρνηθῶμεν τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, νὰ ζήσωμεν μὲ σωφροσύνην, δικαιοσύνην καὶ εὐσέβειαν»⁴. Αὐτὴ εἶναι ἡ μία παρουσία. ἼΑκουσε πῶς ὁμιλεῖ καὶ διὰ τὴν ἄλλην. Διότι μετὰ ἀπὸ αὐτὰ προσέθεσεν· «προσμένοντες νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ πανευτυχὴς ἐλπίς μας καὶ νὰ φανερωθῇ ἡ δόξα τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁵.

ἼΑλλὰ καὶ οἱ προφῆται ὑπενθυμίζουν καὶ τὰς δύο. Τῆς μιᾶς λοιπὸν, δηλαδὴ τῆς δευτέρας, θὰ εἶναι, λέγουν, πρόδρομος ὁ Ἴλιος⁶, διότι τῆς μὲν πρώτης πρόδρομος ἐγένετο ὁ Ἰωάννης, τὸν ὁποῖον ὁ Χριστὸς ὠνόμαζε καὶ Ἴλιον, ὅχι ἐπειδὴ ἦτο ὁ Ἴλιος, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπραγματοποιεῖ τὸ ἔργον

6. Μαλ. 4, 4.

ἐπλήρου τὴν ἐκείνου. Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖνος πρόδρομος ἔσται τῆς δευτέρας παρουσίας, οὕτω καὶ οὗτος τῆς προτέρας ἐγένετο. Ἄλλ' οἱ γραμματεῖς ταῦτα συγχέοντες καὶ διαστρέφοντες τὸν δῆμον, ἐκείνης ἐμνημόνευον μόνης πρὸς τὸν δῆμον, τῆς δευτέρας παρουσίας, καὶ ἔλεγον, ὅτι εἰ οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός, ἔδει τὸν Ἡλίαν προλαβεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ μαθηταὶ λέγουσι· «Πῶς οἱ γραμματεῖς λέγουσιν, Ἡλίαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον;». Διὰ τοῦτο καὶ πρὸς τὸν Ἰωάννην πέμψαντες οἱ Φαρισαῖοι ἠρώτων· «εἰ σὺ εἶ Ἡλίας;», οὐ μνημονεύοντες οὐδαμοῦ τῆς προτέρας παρουσίας.

Τίς οὖν ἐστιν ἡ λύσις, ἣν ὁ Χριστὸς ἐπήγαγεν; Ὅτι Ἡλίας μὲν ἔρχεται ἰσχυρῶς πρὸ τῆς δευτέρας μου παρουσίας· καὶ νῦν δὲ ἐλήλυθεν Ἡλίας· τὸν Ἰωάννην οὕτω καλῶν. Οὗτος ἦλθεν Ἡλίας. Εἰ δὲ τὸν Θεοδίτην ζητοίης, ἔρχεται. Διὸ καὶ ἔλεγεν· «Ἡλίας μὲν ἔρχεται καὶ ἀποκαταστήσει πάντα». Ποῖα πάντα; Ἄπερ ὁ προφήτης ἔλεγε Μαλαχίας. «Ἀποστελῶ γὰρ ἐμὴν, φησὶν, Ἡλίαν τὸν Θεοδίτην, ὃς ἀποκαταστήσει καρδίαν πατρὸς πρὸς υἱόν, μὴ ἐλθὼν παιάξω τὴν γῆν ἄσδην». Εἶδες ἀκρίθειαν προφητικῆς ῥήσεως; Ἐπειδὴ γὰρ τὸν Ἰωάννην Ἡλίαν ἐκάλεισεν ὁ Χριστὸς, διὰ τὴν κοινωνίαν τῆς διακονίας, ἵνα μὴ νομίσης τοῦτο καὶ παρὰ τοῦ προφήτου λέγεσθαι νῦν, προσέθηκεν αὐτοῦ καὶ τὴν παιρίδα, εἰπὼν, «τὸν Θεοδίτην». Ἰωάννης δὲ Θεοδίτης οὐκ ἦν. Καὶ ἕτερον δὲ μετὰ τούτου παρόσημον τίθησι λέγων, «μὴ ἐλθὼν παιάξω τὴν γῆν ἄσδην», τὴν δευτέραν αὐτοῦ παρουσίαν ἐμφαίνων τὴν φροβερὰν. Τῇ γὰρ προτέρᾳ οὐκ ἦλθε παιάξαι τὴν γῆν. «Οὐ γὰρ ἦλθον», φησὶν, «ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον». Ληθῶν τοίνυν, ὅτι πρὸ ἐκείνης ἔρχεται ὁ Θεοδίτης

. Ἰω. 1, 21.

l. Μαλ. 4, 5.

. Ἰω. 12, 47.

ἐκείνου. "Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδή ἐκεῖνος θὰ γίνῃ πρόδρομος τῆς δευτέρας παρουσίας, ἔτσι καὶ αὐτὸς ὑπῆρξε πρόδρομος τῆς πρώτης. Οἱ γραμματεῖς ὅμως συγχέοντες αὐτὰ καὶ παραπλανοῦντες τὸν λαόν, ἔκαμνον λόγον πρὸς αὐτὸν μόνον διὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν καὶ ἔλεγον, ὅτι ἐὰν αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός, ἔπρεπε νὰ ἦρχετο πρὶν ἀπὸ αὐτὸν ὁ Ἰλίας. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ μαθηταὶ ἐρωτοῦν· «Πῶς οἱ γραμματεῖς λέγουν, ὅτι πρέπει ὁ Ἰλίας νὰ ἔλθῃ πρῶτος;». Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἀποστείλαντες ἀνθρώπους των πρὸς τὸν Ἰωάννην τὸν ἠρώτουν· «Μήπως σὺ εἶσαι ὁ Ἰλίας;»⁷, μὴ κάμνοντες πουθενὰ λόγον διὰ τὴν πρώτην παρουσίαν.

Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ ἀπάντησις πού ἔδωσεν ὁ Χριστός; "Ὅτι ὁ μὲν Ἰλίας θὰ ἔλθῃ τότε πρὶν ἀπὸ τὴν δευτέραν παρουσίαν του· καὶ τώρα δὲ ἦλθεν ὁ Ἰλίας, ὀνομάζων ἔτσι τὸν Ἰωάννην. Αὐτὸς ὁ Ἰλίας ἦλθεν. Ἐὰν δὲ θέλῃς τὸν Θεοβίτην, θὰ ἔλθῃ. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· «Ὁ μὲν Ἰλίας θὰ ἔλθῃ καὶ θὰ τακτοποιήσῃ ὅλα». Ποῖα ὅλα; Αὐτὰ ἀκριβῶς διὰ τὰ ὅποια ἔλεγεν ὁ προφήτης Μαλαχίας. Διότι λέγει· «Θ' ἀποστείλω εἰς σᾶς τὸν Ἰλίαν τὸν Θεοβίτην, ὁ ὁποῖος θὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν καρδίαν τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν υἱὸν του, διὰ νὰ μὴ ἔλθω καὶ ἐξολοθρεύσω τὴν γῆν ἐκ θεμελίων»⁸. Βλέπεις ἀκρίβειαν προφητικοῦ λόγου; Διότι, ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς ὠνόμασε τὸν Ἰωάννην Ἰλίαν, λόγῳ τῆς ὁμοιότητος τοῦ ἔργου του, διὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι τὸ ἴδιο νόημα ἔχουν τώρα τὰ λόγια τοῦ προφήτου, προσέθεσε καὶ τὴν πατρίδα του, λέγων, «τὸν Θεοβίτην»· ἀσφαλῶς ὁ Ἰωάννης δὲν ἦτο Θεοβίτης. Μαζὶ δὲ μ' αὐτὸ προσθέτει καὶ ἄλλο χαρακτηριστικὸν γνώρισμα, λέγων, «διὰ νὰ μὴ συμβῆ νὰ ἔλθω καὶ καταστρέψω ἐκ θεμελίων τὴν γῆν», δηλώνων μὲ τὰ λόγια αὐτὰ τὴν φοβερὰν δευτέραν παρουσίαν του· διότι κατὰ τὴν πρώτην δὲν ἦλθε διὰ νὰ πατάξῃ τὴν γῆν· καθ' ὅσον λέγει· «Δὲν ἦλθα διὰ νὰ κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλὰ διὰ νὰ σώσω τὸν κόσμον»⁹. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ εἶπε διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι ὁ Θεοβίτης θὰ ἔλθῃ πρὶν ἀπὸ τὴν δευτέραν παρουσίαν του, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ

τῆς τὴν κρίσιν ἐχούσης, τοῦτο εἶρηκε. Καὶ τὴν αἰτίαν δὲ ὁμοῦ διδάσκει τῆς παρουσίας αὐτοῦ. Τίς δὲ ἡ αἰτία; Ἴνα ἐλθὼν πείσῃ πιστεῦσαι τοὺς Ἰουδαίους τῷ Χριστῷ, καὶ μὴ πάντες ἄρδην ἀπόλωνται παραγενομένου. Διὸ δὴ καὶ αὐτὸς εἰς ἐκείνην αὐτοὺς παραπέμπων τὴν μνήμην, φησί· «καὶ ἀποκαταστήσει πάντα», τουτέστι, διορθώσεται τὴν ἀπιστίαν τῶν Ἰουδαίων τῶν τότε εὐρισκομένων. Διὸ καὶ σφόδρα ἀκριθέστατα εἶρηκεν. Οὐ γὰρ εἶπεν, Ἀποκαταστήσει καρδίαν υἱοῦ πρὸς πατέρα, ἀλλὰ, «πατρὸς πρὸς υἱόν». Ἐπειδὴ γὰρ πατέρες ἦσαν τῶν ἀποσιόλων οἱ Ἰουδαῖοι, τοῦτο λέγει, ὅτι ἀποκαταστήσει τοῖς δόγμασι τῶν υἱῶν αὐτῶν, τουτέστι, τῶν ἀποσιόλων, τὰς καρδίας τῶν πατέρων, τουτέστι, τοῦ γένους τῶν Ἰουδαίων τὴν διάνοιαν. «Λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι Ἡλίας ἤδη ἦλθε, καὶ οὐκ ἔγνωσαν αὐτόν, ἀλλ' ἐποίησαν ἐν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν. Οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει πάσχειν ὑπ' αὐτῶν. Τότε συνῆκαν, διὸ περὶ Ἰωάννου εἶπεν αὐτοῖς». Καίτοι οὔτε οἱ γραμματεῖς τοῦτο εἶπον, οὔτε αἱ Γραφαί· ἀλλ' ἐπειδὴ λοιπὸν ὀξύτεροι ἐγένοντο καὶ προσεκτικώτεροι πρὸς τὰ λεγόμενα, ταχέως συνίεσαν.

Πόθεν δὲ ἔγνωσαν τοῦτο οἱ μαθηταί; Ἦν ἤδη προειρηκῶς αὐτοῖς, «αὐτός ἐστιν Ἡλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι», ἐνιαῦθα δέ, διὸ ἦλθε· καὶ πάλιν, διὸ «Ἡλίας ἔρχεται καὶ ἀποκαταστήσει πάντα». Ἀλλὰ μὴ θορυβηθῆς, μηδὲ πεπλανῆσθαι τὸν λόγον νομίσης, εἰ ποτὲ μὲν αὐτὸν ἤξειν, ποτὲ δὲ ἐληλυθέναι ἔφη. Πάντα γὰρ ἀληθῆ ταῦτα. Ὅταν μὲν γὰρ εἶπῃ, διὸ «Ἡλίας μὲν ἔρχεται καὶ ἀποκαταστήσει πάντα», αὐτὸν Ἡλίαν φησί, καὶ τὴν τότε ἐσομένην τῶν Ἰουδαίων ἐπιστροφὴν· διὰν

1. Πρὸβλ. Ρωμ. 11, 25-26.

2. Ματθ. 17, 12-13.

γίνῃ ἢ κρίσις. Συγχρόνως δὲ διδάσκει καὶ τὴν αἰτίαν τῆς παρουσίας του. Ποία δὲ εἶναι ἡ αἰτία αὐτή; Διὰ νὰ πείσῃ, ἀφοῦ ἔλθῃ, τοὺς Ἰουδαίους νὰ πιστεύσουν εἰς τὸν Χριστόν, ὥστε νὰ μὴ ἐξολοθρευθοῦν ὅλοι ριζικῶς ὅταν θὰ ἔλθῃ ὁ Χριστός. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ Κύριος τοὺς ὑπενθυμίζει αὐτό, λέγων, «καὶ θὰ τακτοποιήσῃ ὅλα», δηλαδή θὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ὀρθὴν πίστιν τοὺς τότε εὕρισκομένους Ἰουδαίους¹⁰. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἀνέφερε μὲ πάρα πολὺ μεγάλην ἀκρίβειαν. Δὲν εἶπε δηλαδή, θ' ἀποκαταστήσῃ τὴν καρδίαν τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸν πατέρα του, ἀλλὰ, «τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν υἱόν του». Διότι, ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι ἦσαν πατέρες τῶν ἀποστόλων, λέγει αὐτό, ὅτι θὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὸ νὰ πιστεύσουν εἰς τὰς ἀληθείας τῶν υἱῶν των, δηλαδή τῶν ἀποστόλων, τὰς καρδίας τῶν πατέρων, δηλαδή τὴν διάνοιαν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ γένους. «Σᾶς λέγω δέ, ὅτι ὁ Ἡλίας ἤδη ἦλθε καὶ δὲν τὸν ἀνεγνώρισαν, ἀλλὰ τοῦ ἐπροξένησαν ὅσα κακὰ ἠθέλησαν. Ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου πρόκειται νὰ πάθῃ πολλὰ ἀπ' αὐτούς. Τότε ἀντελήφθησαν ὅτι μὲ τὰ λόγια του αὐτὰ ἐννοοῦσε τὸν Ἰωάννην»¹¹. Μολονότι βέβαια οὔτε οἱ γραμματεῖς τὸ εἶπον αὐτό, οὔτε καὶ αἱ Γραφαί, ἀλλ' ἐπειδὴ πλέον ἔγιναν ὠριμώτεροι πνευματικᾶ καὶ προσεκτικώτεροι πρὸς τὰ λόγια του, ἀμέσως ἀντελήφθησαν τὸ νόημα τῶν λόγων του.

Ἀπὸ ποῦ ὅμως τὸ ἀντελήφθησαν αὐτὸ οἱ μαθηταί του; Ἦδη τοὺς εἶχεν εἰπεῖ, «Αὐτὸς εἶναι ὁ Ἡλίας, ποῦ πρόκειται νὰ ἔλθῃ», ἐνῶ τώρα τοὺς λέγει, ὅτι ἦλθεν· καὶ πάλιν· «Θὰ ἔλθῃ ὁ Ἡλίας, ὁ ὁποῖος θὰ τακτοποιήσῃ ὅλα». Μὴ ἀνησυχῆσῃς ὅμως, οὔτε νὰ σχηματίσῃς τὴν γνώμην ὅτι τὰ λόγια αὐτὰ ἀντιφάσκουν, ἐπειδὴ ἄλλοτε μὲν εἶπεν ὅτι αὐτὸς ἦλθεν, ἄλλοτε δὲ ὅτι θὰ ἔλθῃ. Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀληθινά. Διότι ὅταν μὲν λέγῃ, ὅτι «Θὰ ἔλθῃ ὁ Ἡλίας καὶ θ' ἀποκαταστήσῃ τὰ πάντα», ἐννοεῖ τὸν ἴδιον τὸν Ἡλίαν καὶ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Ἰουδαίων ποῦ πρόκειται νὰ γίνῃ τότε, ὅταν ὅμως λέγῃ, ὅτι «Αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποῦ πρόκειται νὰ ἔλθῃ»,

δὲ εἶπη, ὅτι «ὁ μέλλων ἔρχεσθαι», κατὰ τὸν τρόπον τῆς διακονίας Ἰωάννην Ἡλίαν καλεῖ. Καὶ γὰρ οἱ προφηταὶ ἕκαστον τῶν εὐδοκίμων βασιλέων Λαυτὸδ ἐκάλουν, καὶ τοὺς Ἰουδαίους ἄρχοντας Σοδόμων καὶ υἱοὺς Αἰθίοπων, ἀπὸ τῶν τρόπων. Ὡστερ γὰρ ἐκεῖνος τῆς δευτέρας ἐστὶ παρούσας, οὕτως οὗτος τῆς προτέρας ἐγένετο πρόδρομος.

2. Οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον Ἡλίαν αὐτὸν ὀνομάζει πανταχοῦ, ἀλλ' ἵνα δείξῃ σημεῖα αὐτὸν τῇ παλαιᾷ συμβαίνοντα, καὶ κατὰ προφητείας καὶ τὴν παρουσίαν ταύτην οἶσαν. Διὸ καὶ ἐπάγει πάλιν, ὅτι «ἦλθε, καὶ οὐκ ἔγνωσαν αὐτόν, ἀλλ' ἐποίησαν εἰς αὐτόν πάντα ὅσα ἠθέλησαν». Τί ἐστὶ, «πάντα ὅσα ἠθέλησαν»; Ἐνέβαλον εἰς δεσμοτήριον, ἕβρισαν, ἀπέκτειναν, ἤνεγκαν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπὶ πίνακος. «Οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει πάσχειν ὑπ' αὐτῶν». Ὁρᾷς πῶς πάλιν εὐκαιρῶς αὐτοὺς ἀναμνησκει τοῦ πάθους, ἀπὸ τοῦ πάθους τοῦ Ἰωάννου πολλὴν αὐτοῖς προξενῶν τὴν παραμυθίαν; Οὐ ταύτη δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ θαύματι εὐθέως ἐργάσασθαι μεγάλα. Καὶ γὰρ ἡνίκα ἂν περὶ τοῦ πάθους διαλέγηται, εὐθέως θαυματουργεῖ, καὶ μετὰ τοὺς λόγους, καὶ πρὸ τῶν λόγων τούτων καὶ πολλαχοῦ τοῦτο παραιτηρήσαντά ἐστιν εὐρεῖν.

«Τότε γοῦν», φησί, «ἤρξατο δεικνύειν, ὅτι δεῖ αὐτὸν ἀπελθεῖν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἀποκιανθῆναι καὶ πολλὰ παθεῖν». Τότε, πότε; Ὅτε ὠμολογήθη Χριστὸς καὶ Υἱὸς εἶναι τοῦ Θεοῦ. Πάλιν ἐν τῷ ὄρει, ὅτε τὴν θαυμασιὴν αὐτοῖς ἔδειξεν ὄψιν, καὶ περὶ τῆς δόξης αὐτοῦ διελέχθησαν οἱ προφηταὶ, ἀνέμνησεν αὐτοὺς τοῦ πάθους. Εἰπὼν γὰρ τὴν κατὰ Ἰωάννην ἰστορίαν, ἐπήγαγεν· «Οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου

ὀνομάζει τότε Ἡλίαν τὸν Ἰωάννην λόγῳ τῆς ὁμοιότητος τοῦ ἔργου του. Καθ' ὅσον καὶ οἱ προφῆται τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς διαπρέψαντας βασιλεῖς τὸν ὠνόμαζον Δαυίδ, καὶ τοὺς Ἰουδαίους, ἐξ αἰτίας τῆς συμπεριφορᾶς των τοὺς ὠνόμαζον ἄρχοντας τῶν Σοδόμων¹² καὶ υἱοὺς τῶν Αἰθιόπων. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος θὰ εἶναι πρόδρομος τῆς δευτέρας παρουσίας, ἔτσι καὶ αὐτὸς ὑπῆρξε πρόδρομος τῆς πρώτης παρουσίας του.

2. Δὲν τὸν ὀνομάζει δὲ Ἡλίαν εἰς κάθε περίπτωσιν μόνον διὰ τὸν λόγον αὐτόν, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ τὴν πάρα πολὺ μεγάλην συμφωνίαν του μὲ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην καὶ ὅτι ἡ παρουσία αὐτοῦ ἐγένετο κατόπιν προφητείας. Διὰ τοῦτο καὶ προσθέτει πάλιν, ὅτι «ἦλθε καὶ δὲν τὸν ἀνεγνώρισαν, ἀλλὰ τοῦ ἐπροξένησαν ὅσα κακὰ ἠθέλησαν». Τί σημαίνει δὲ «πάντα ὅσα ἠθέλησαν»; Τὸν ἔκλεισαν εἰς τὴν φυλακὴν, τὸν ὕβρισαν, τὸν ἐφόνευσαν, καὶ μετέφεραν τὴν κεφαλὴν του ἐπάνω εἰς πινάκιον φαγητοῦ. «Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον πρόκειται νὰ πάθῃ ἀπ' αὐτοῦς καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου». Βλέπεις πῶς πάλιν εἰς τὴν κατάλληλον στιγμὴν τοὺς ὑπενθυμίζει τὸ πάθος του, προξενῶν εἰς αὐτοὺς μεγάλην παρηγορίαν ἀπὸ τὸ πάθος τοῦ Ἰωάννου; Καὶ ὄχι μόνον κατ' αὐτόν τὸν τρόπον, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ὅτι ἐπιτελεῖ εὐθὺς ἀμέσως μεγάλα θαύματα. Καθ' ὅσον κάθε φορὰν ποὺ συνέβαινε νὰ ὁμιλῇ διὰ τὸ πάθος του, ἀμέσως ἐθαυματούργει, καὶ μετὰ ἀπὸ τοὺς λόγους του καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς λόγους του, καὶ αὐτὸ εἶναι δυνατὸν νὰ παρατηρήσῃ κανεὶς εἰς πόλλας περιπτώσεις.

«Τότε λοιπόν», λέγει, «ἤρχισε νὰ φανερώνη εἰς τοὺς μαθητάς του, ὅτι πρέπει νὰ μεταβῇ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ὅπου θὰ πάθῃ πόλλα καὶ θὰ θανατωθῇ»¹³. Τότε· πότε; Ὅταν ὠμολογήθῃ ὅτι εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Πάλιν εἰς τὸ ὄρος, ὅταν ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτοὺς τὴν θαυμαστὴν δόξαν του, καὶ οἱ προφῆται ὠμίλησαν περὶ τῆς δόξης του, τοὺς ὑπενθύμισε τὸ πάθος του. Διότι, ἀφοῦ τοὺς διηγῆθῃ τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Ἰωάννην, ἐπρόσθεσεν· «Ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ

μέλλει πάσχειν ὑπ' αὐτῶν». Καὶ μετὰ μικρὸν πάλιν, διε τὸν δαίμονα ἐξέβαλεν, ὃν οὐκ ἴσχυσαν οἱ μαθηταὶ ἐκβαλεῖν. Καὶ γὰρ καὶ τότε, «ἀνασιρεφομένων αὐτῶν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ», φησί, «εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ὅτι μέλλει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων ἁμαρτωλῶν, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτὸν καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται». Τοῦτο δὲ ἐποίει, τῷ μεγέθει τῶν θαυμάτων τὴν ὑπερβολὴν τῆς λύπης ὑποκειμένον, καὶ παντὶ τρόπῳ αὐτοὺς παραμυθούμενος, ὥστε καὶ ἐνιαῦθα τῇ μνήμῃ τοῦ θανάτου Ἰωάννου πολλὴν αὐτοῖς παρεῖχε τὴν παράκλησιν. Εἰ δὲ λέγοι τις· τίνος ἔνεκεν μὴ καὶ νῦν τὸν Ἥλιον ἀναστήσας ἔπεμψεν, εἶγε ἰσοῦτα αὐτοῦ μαρτυρεῖ τῇ παρουσίᾳ ἀγαθὰ; ἐροῦμεν, ὅτι καὶ νῦν τὸν Χριστὸν νομίζοντες Ἥλιον εἶναι, οὐκ ἐπίστευον αὐτῷ. «Οἱ μὲν» γὰρ, φησί, «Ἥλιον σε λέγουσιν, οἱ δὲ Ἰερεμίαν». Καὶ Ἰωάννου δὲ καὶ Ἥλιου οὐδὲν ἦν τὸ μέσον, ἢ ὁ χρόνος μόνος.

Πῶς οὖν τότε πιστεύσουσι; φησί. Καὶ γὰρ ἀποκαταστήσει πάντα οὐ διὰ τὸ γνῶριμος εἶναι μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ διαταθῆναι μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐπὶ πλεον τοῦ Χριστοῦ τὴν δόξαν, καὶ παρὰ πᾶσιν εἶναι τοῦ ἡλίου φαρερωτέραν. Ὅταν οὖν, ἰσοαύτης προλαβούσης ὑπολήψεως καὶ προσδοκίας, ἔλθῃ ἐκεῖνος τὰ αὐτὰ κηρύττων τούτῳ καὶ ἀναγγέλλων καὶ αὐτὸς τὸν Ἰησοῦν, εὐκολώτερον δέξονται τὰ λεγόμενα. Ὅταν δὲ εἴπῃ, «οὐκ ἔγνωσαν αὐτόν», καὶ ὑπὲρ τῶν καθ' ἐαυτῶν ἀπολογεῖται. Καὶ οὐ ταύτῃ αὐτοὺς μόνον παραμυθεῖται, ἀλλὰ καὶ τῷ δεῖξαι ἀδίκως παρ' αὐτῶν πάσχοντα ἅπερ πά-

4. Ματθ. 17, 22-23.

5. Ματθ. 16, 14.

ἀνθρώπου πρόκειται νὰ πάθῃ ἀπὸ αὐτοῦς». Καὶ μετὰ ἀπὸ ὀλίγον πάλιν, ὅταν ἐξεδίωξε τὸν δαίμονα, τὸν ὁποῖον δὲν ἤμπόρουν οἱ μαθηταὶ του νὰ ἐκδιώξουν. Καθ' ὅσον καὶ τότε, λέγει, «Καθ' ὃν χρόνον διέμενον αὐτοὶ εἰς τὴν Γαλιλαίαν εἶπεν εἰς αὐτοῦς ὁ Ἰησοῦς, ὅτι πρόκειται ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου νὰ παραδοθῆ εἰς τὰ χέρια τῶν ἀμαρτωλῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι θὰ τὸν φονεύσουν καὶ κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν θ' ἀναστηθῆ»¹⁴. Αὐτὸ δὲ τὸ ἔκαμνε διὰ νὰ ἐλαττώσῃ μὲ τὸ μέγεθος τῶν θαυμάτων του τὴν πάρα πολὺ μεγάλην λύπην των καὶ διὰ νὰ τοὺς παρηγορήσῃ μὲ κάθε τρόπον· καὶ ἀκριβῶς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὑπενθυμίζων εἰς αὐτοῦς τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου τοὺς ἔδιδε μεγάλην παρηγορίαν. Ἐὰν ὅμως ἤθελεν εἰπεῖ κάποιος: 'Διατί καὶ τώρα δὲν ἀποστέλλει τὸν Ἡλίαν, ἀφοῦ τὸν ἀναστήσῃ, ἐφ' ὅσον ἡ παρουσία του πράγματι εἶναι πρόξενος τόσων ἀγαθῶν;' θὰ τοῦ ἀπαντήσωμεν, ὅτι καὶ τότε, θεωροῦντες τὸν Χριστὸν ὡς τὸν Ἡλίαν, δὲν ἐπίστευον εἰς αὐτόν. Διότι, λέγει, «Ἄλλοι μὲν νομίζουν ὅτι εἶσαι ὁ Ἡλίας, ἄλλοι δὲ ὁ Ἰερεμίας»¹⁵. Μεταξὺ δὲ τοῦ Ἰωάννου καὶ τοῦ Ἡλία δὲν ὑπῆρχε καμμία διαφορά, παρὰ μόνον ὁ χρόνος.

Πῶς λοιπὸν τότε θὰ πιστεύσουν; θὰ εἰπῆ κάποιος. Καθ' ὅσον θ' ἀποκαταστήσῃ τὰ πάντα, ὅχι μόνον ἐπειδὴ εἶναι γνωστός, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ θὰ διαλάμψῃ πολὺ περισσότερο μέχρι τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἡ δόξα τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς ὄλους θὰ εἶναι πρὸ φανερῆ καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιον. "Ὅταν λοιπὸν, ἀφοῦ διαδοθῆ τόσον πολὺ ἡ φήμη καὶ ἡ προσδοκία περὶ αὐτοῦ, ἔλθῃ ἐκεῖνος κηρύττων τὰ ἴδια μὲ αὐτόν καὶ ἀναγγέλλων καὶ αὐτὸς τὸν ἐρχομὸν τοῦ Ἰησοῦ, θὰ δεχθοῦν εὐκολώτερον τὰ λόγια του. "Ὅταν δὲ λέγῃ, «δὲν τὸν ἀνεγνώρισαν», εἶναι ὡσὰν νὰ ἀπολογῆται καὶ ὑπὲρ αὐτῶν τῶν ἰδίων. Καὶ δὲν τοὺς παρηγορεῖ μόνον μ' αὐτόν τὸν τρόπον, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ὅτι δείχνει, ὅτι ἄδικα πάσχει ἀπὸ αὐτοῦς αὐτὰ πού πάσχει καὶ μὲ τὸ ὅτι συγκαλύπτει τὰ δυσάρεστα μὲ δύο θαύματα, καὶ μὲ τὸ θαῦμα τῆς μεταμορφώσεως εἰς τὸ ὄρος, καὶ μὲ

σχει, καὶ τῷ τὰ λυπηρὰ δύο συγκαλύψαι σημείοις, τῷ τε ἐν τῷ ὄρει, καὶ τῷ μέλλοντι γίνεσθαι.

Ταῦτα δὲ ἀκούσαντες, οὐκ ἐρωτῶσιν αὐτόν, πότι ἐρχεται Ἡλίας, ἢ τῆ ἀθυμία πιεζόμενοι τοῦ πάθους, ἢ δεδοικότες. 5 Πολλαχοῦ γὰρ ὅταν ἴδωσι μὴ βουλόμενόν τι σαφῶς εἰπεῖν, σιγῶσι λοιπόν. "Οἷε γοῦν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ διατριβόντων εἶπε, «μέλλει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν», ἐπήγαγεν, ὁ Μάρκος μὲν, ὅτι «ἠγνόουν τὸ ρῆμα, καὶ ἐφοβοῦντο αὐτόν ἐρωτηῆσαι», ὁ Λουκᾶς δέ, ὅτι «ἦν πα- 10 ρακεκαλυμμένον ἀπ' αὐτῶν, ἵνα μὴ αἰσθωνται αὐτοῦ, καὶ ἐφοβοῦντο αὐτόν ἐρωτηῆσαι περὶ τοῦ ρήματος».

«Ἐλθόντων δὲ αὐτῶν πρὸς τὸν ὄχλον, προσῆλθεν αὐτῷ ἄνθρωπος γονυπαιῶν αὐτόν, καὶ λέγων· Κύριε, ἐλέησόν μου τὸν υἱόν, ὅτι σεληνιάζεται, καὶ κακῶς πάσχει. Πολλάκις γὰρ 15 πίπτει εἰς τὸ πῦρ, καὶ πολλάκις εἰς τὸ ὕδωρ· καὶ προσήνεγκα αὐτόν τοῖς μαθηταῖς σου, καὶ οὐκ ἴσχυσαν αὐτόν θεραπεῦσαι». Τοῦτον τὸν ἄνθρωπον σφόδρα ἀσθενοῦντα κατὰ πίστιν δείκνυσιν ἡ Γραφή· καὶ ἐκ πολλῶν τοῦτο δῆλον· ἔκ τε τοῦ εἰπεῖν τὸν Χριστόν, «τῷ πιστεύοντι πάντα δυνατὰ», ἔκ τε τοῦ εἰπεῖν 20 αὐτόν τὸν προσελθόντα, «βοήθει μου τῆ ἀπιστίας», καὶ ἐκ τοῦ τὸν Χριστόν κελεῦσαι τῷ δαίμονι, μηκέτι εἰσελθεῖν εἰς αὐτόν· καὶ ἐκ τοῦ πάλιν εἰπεῖν τὸν ἄνθρωπον τῷ Χριστῷ, εἰ δύνασαι».

Καὶ εἰ ἡ ἀπιστία αὐτοῦ γέγονεν αἰτία, φησί, τοῦ μὴ ἐξελθεῖν τὸν δαίμονα, τί τοῖς μαθηταῖς ἐγκαλεῖ; Δεικνὺς ὅτι δυνατὸν αὐτοῖς, καὶ χωρὶς τῶν προσαγόντων μετὰ πίστεως, πολλαχοῦ θεραπεῦσαι. "Ὡσπερ γὰρ ἤρκει πολλάκις ἡ τοῦ προσ-

16. Μάρκ. 9, 32.

17. Λουκᾶ 9, 45.

18. Μάρκ. 9, 23.

19. Μάρκ. 9, 24.

20. Μάρκ. 9, 22.

αὐτὸ πού πρόκειται νὰ συμβῆ εἰς τὸ μέλλον.

Ὅταν δὲ τὰ ἤκουσαν αὐτὰ δὲν τὸν ἠρώτησαν, πότε θὰ ἔλθῃ ὁ Ἥλιος, ἢ ἐπειδὴ ἦσαν κυριευμένοι ἀπὸ τὴν λύπην διὰ τὸ πάθος του ἢ ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο. Διότι εἰς πολλὰς περιπτώσεις, ὅταν τὸν βλέπουν νὰ μὴ θέλῃ νὰ τοὺς εἰπῆ κάτι καθαρὰ, σιωποῦν εἰς τὴν συνέχειαν. Ὅταν λοιπὸν διέμενον εἰς τὴν Γαλιλαίαν καὶ εἶπεν. «Ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου πρόκειται νὰ παραδοθῆ καὶ θὰ τὸν θανατώσουν», ἐπρόσθεσεν ὁ μὲν Μάρκος, ὅτι «δὲν ἦσαν εἰς θέσιν ν' ἀντιληφθοῦν τὰ λόγια του καὶ ἐφοβοῦντο νὰ τὸν ἐρωτήσουν»¹⁶, ὁ δὲ Λουκᾶς, ὅτι «ἦτο κρυμμένος ὁ λόγος αὐτὸς ἀπὸ αὐτοῦς, διὰ νὰ μὴ τὸν ἀντιληφθοῦν, καὶ ἐφοβοῦντο νὰ τὸν ἐρωτήσουν τί ἔσημαινεν ὁ λόγος του»¹⁷.

«Ὅταν δὲ ἦλθον πρὸς τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ, ἐπλησίασε τὸν Ἰησοῦν κάποιος ἄνθρωπος, πού ἐγονάτισεν ἐμπρὸς του καὶ τοῦ ἔλεγε· Κύριε, λυπήσου τὸν υἱόν μου, διότι σεληνιάζεται καὶ ὑποφέρει πολύ. Πολλὰς φορές μάλιστα πίπτει εἰς τὴν φωτιὰν καὶ ἄλλοτε πάλιν εἰς τὸ νερό. Τὸν ἔφερα εἰς τοὺς μαθητάς σου καὶ δὲν κατώρθωσαν νὰ τὸν θεραπεύσουν». Τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν μᾶς τὸν παρουσιάζει ἡ Γραφή νὰ ἔχῃ πάρα πολὺ ἀδύνατον πίστιν, πρᾶγμα πού γίνεται φανερὸν ἀπὸ πολλὰ μέρη· καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι εἶπεν ὁ Χριστός, «τὰ πάντα εἶναι δυνατὰ εἰς ἐκεῖνον πού πιστεύει»¹⁸, καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι εἶπεν αὐτὸς πού τὸν ἐπλησίασε «βοήθησέ με εἰς τὴν ἀπιστίαν μου»¹⁹, καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἔδωσεν ὁ Χριστὸς ἐντολήν· εἰς τὸν δαίμονα νὰ μὴ ξαναεισέλθῃ εἰς αὐτόν, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι εἶπεν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος εἰς τὸν Χριστὸν «ἐὰν ἠμπορῆς»²⁰.

Ἐὰν ὅμως, θὰ εἰπῆ κάποιος, ἡ ἀπιστία αὐτοῦ ἔγινεν αἰτία νὰ μὴ ἐξέλθῃ ὁ δαίμων, διατί τότε κατηγορεῖ τοὺς μαθητάς του; Διὰ νὰ τοὺς δείξῃ, ὅτι καὶ χωρὶς τὴν πίστιν αὐτῶν πού τοὺς πλησιάζουν, πολλὰς φορές εἶναι δυνατὸν εἰς αὐτοὺς νὰ θεραπεύσουν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς πολλὰς φο-

ἀγοντος πίστις εἰς τὸ καὶ παρ' ἐλαιόνων λαβεῖν, οὕτω τῶν ποιούντων πολλάκις ἤρκεσεν ἡ δύναμις, καὶ μὴ πιστευόντων τῶν προσελθόντων, θαυματουργῆσαι. Καὶ ταῦτα ἀμφότερα δεικνυται ἐν ταῖς Γραφαῖς. Οἱ τε γὰρ περὶ Κορνήλιον ἀπὸ τῆς
 5 αὐτῶν πίστεως ἐπεσπάσαντο τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν καὶ ἐπὶ τοῦ Ἑλισσαίου δέ, οὐδενὸς πιστεύσαντος, νεκρὸς ἀνέστη. Οἱ τε γὰρ ρίπαντες, οὐ διὰ πίστιν, ἀλλὰ διὰ δειλίαν ἔρριπαν ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε, φοβηθέντες τὸ πειραστήριον, καὶ ἔφυγον· αὐτὸς τε ὁ ριφεὶς ἀποτεθνηκῶς ἦν, καὶ ἀπὸ μόνης
 10 τῆς τοῦ ἁγίου σώματος δυνάμεως ἀνίστατο ὁ νεκρός. "Οθεν δῆλον ἐνιαῦθα, ὅτι καὶ οἱ μαθηταὶ ἠσθένησαν, ἀλλ' οὐ πάντες· οἱ στυλοὶ γὰρ οὐ παρήσαν ἐκεῖ.

3. Θέα δὲ τούτου καὶ ἐτέρωθεν τὴν ἀγνωμοσύνην, πῶς ἐπὶ τοῦ ὄχλου ἐντυγχάνει τῷ Ἰησοῦ κατὰ τῶν μαθητῶν λέγων,
 15 ὅτι «προσῆνεγκα αὐτὸν τοῖς μαθηταῖς σου, καὶ οὐκ ἴσχυσαν αὐτὸν θεραπεῦσαι». Ἀλλ' αὐτὸς ἀπαλλάττων αὐτοὺς τῶν ἐγκλημάτων ἐπὶ τοῦ δήμου, ἐκείνω τὸ πλεόν λογίζεται. «ὦ γενεὰ» γάρ, φησὶν, «ἄπιστος καὶ διεστραμμένη, ἕως πότε ἔσομαι μεθ' ὑμῶν;», οὐκ εἰς τὸ τούτου πρόσωπον μόνον
 20 ἀπεινόμενος, ἵνα μὴ ἀπορήσῃ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντας Ἰουδαίους. Καὶ γὰρ εἰκὸς πολλοὺς τῶν παρόντων σκανδαλιοθῆναι, καὶ τὰ μὴ προσήκοντα ἐννοῆσαι περὶ αὐτῶν. "Οταν δὲ εἶπῃ, «ἕως πότε ἔσομαι μεθ' ὑμῶν;», δεικνυσι πάλιν ἀσπασιὸν ὄντα τὸν θάνατον αὐτῷ καὶ ἐπιθυ-
 25 μίας τὸ πρᾶγμα, καὶ ποθεινὴν τὴν ἀποδημίαν καὶ ὅτι οὐ τὸ σιανρωθῆναι, ἀλλὰ τὸ εἶναι μετ' αὐτῶν βαρύν.

Οὐ μὴν ἔσῃ μεχρὶ τῶν ἐγκλημάτων· ἀλλὰ τί φησι;

21. Πράξ. 10, 1 ἔ.

22. Δ' Βασ. 13, 21.

23. Εὐρίσκοντο εἰς τὸ ὄρος μεταμορφώσεως (Πέτρος, Ἰάκωβος, Ἰωάννης).

ρὲς ἤρκει ἡ πίστις ἐκείνου ποὺ προσήρχετο εἰς τὸ νὰ ἐκπληρωθῇ τὸ αἶτημά του καὶ ἀπὸ πολὺ κατωτέρους, ἔτσι πολλὰ φορὰς ἤρκεσεν ἡ δύναμις ἐκείνων ποὺ ἐθεράπευον νὰ θαυματοργήσουν καὶ χωρὶς νὰ πιστεύουν αὐτοὶ ποὺ προσήρχοντο. Καὶ αὐτὰ ἐπιβεβαιώνονται καὶ τὰ δύο ἀπὸ τὰς Γραφάς. Διότι καὶ οἱ περὶ τὸν Κορνήλιον ἔλαβον τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐξ αἰτίας τῆς πίστεώς των²¹ καὶ εἰς τὴν περίπτωσηὶ τοῦ Ἐλισσαίου πάλιν ἀνέστη ὁ νεκρός, μολονότι δὲν ἐπίστευσε κανεὶς. Διότι καὶ αὐτοὶ ποὺ ἔρριψαν τὸ νεκρὸν σῶμα, τὸ ἔρριψαν ἐκεῖ ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν ὄχι ἀπὸ πίστιν, ἀλλὰ ἀπὸ δειλίαν, καὶ ἐπειδὴ ἐφοβήθησαν τὰς δοκιμασίας, ἔφυγον, καὶ αὐτὸν ποὺ ἔρριψαν εἶχεν ἀποθάνει, καὶ ἀνεστήθη ὁ νεκρός ἀπὸ μόνης τῆς δυνάμεως τοῦ ἁγίου σώματος²². Ἄρα εἶναι φανερόν ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν καὶ οἱ μαθηταὶ ἔδειξαν ὀλιγοπιστίαν, ἀλλ' ὅμως ὄχι ὅλοι· διότι οἱ στυλοὶ δὲν ἦσαν παρόντες²³.

3. Ἄλλ' ὅμως πρόσεχε καὶ ἀπὸ ἄλλην ἄποψιν τὴν ἀγνωμοσύνην αὐτοῦ, πῶς δηλαδὴ πλησιάζει τὸν Ἰησοῦν παρουσίᾳ τοῦ λαοῦ καὶ ὁμιλεῖ ἐναντίον τῶν μαθητῶν, λέγων, «τὸν ἔφερα εἰς τοὺς μαθητάς σου, καὶ δὲν κατώρθωσαν νὰ τὸν θεραπεύσουν». Αὐτὸς ὅμως ἀπαλλάσσει τοὺς μαθητάς του ἀπὸ τὰς κατηγορίας παρουσίᾳ τοῦ λαοῦ, καταλογίζει εἰς ἐκεῖνον τὸ μεγαλύτερον βάρος. Διότι, λέγει, «᾽Ω γενεὰ ἄπιστος καὶ διεστραμμένη, μέχρι πότε θὰ εὐρίσκωμαι μαζί σας;» καὶ δὲν ἀπευθύνεται μόνον εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, διὰ νὰ μὴ ὀδηγήσῃ εἰς ἀμηχανίαν τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὅλους τοὺς Ἰουδαίους. Καθ' ὅσον φυσικὸν ἦτο πολλοὶ ποὺ ἦσαν παρόντες νὰ σκανδαλισθοῦν καὶ νὰ σκεφθοῦν περὶ αὐτῶν πράγματα ποὺ δὲν ἤρμοζον. Ἄλλὰ καὶ ὅταν λέγῃ, «μέχρι πότε θὰ εὐρίσκωμαι μαζί σας;», δείχνει πάλιν ὅτι ὁ θάνατος εἶναι δι' αὐτὸν κάτι τι τὸ εὐπρόσδεκτον καὶ πρᾶγμα ἐπιθυμητὸν καὶ πολὺ ποθητὴ ἢ ἀποδημία, καὶ ὅτι εἶναι βαρὺ πρᾶγμα ὄχι τὸ νὰ σταυρωθῇ, ἀλλὰ τὸ νὰ εἶναι μαζί μ' αὐτοῦς.

Ἄλλ' ὅμως δὲν ἤρκεσθη μόνον εἰς τὰς κατηγορίας, ἀλλὰ

«Φέρειέ μοι αὐτὸν ὧδε». Καὶ αὐτὸς δὲ ἐρωτᾷ αὐτόν, πόσον χρόνον ἔχει, καὶ ὑπὲρ τῶν μαθητῶν ἀπολογούμενος, κακεῖνον ἄγων εἰς ἐλπίδα χρησιήν, καὶ τοῦ πιστεῦσαι, ὅτι ἔσαι αὐτῷ ἀπαλλαγὴ τοῦ κακοῦ. Καὶ ἀφήσιν αὐτὸν σπαράττεισθαι, οὐ πρὸς ἐπίδειξιν (ἐπειδὴ γοῦν ὄχλος συνήγειο, καὶ ἐπειμήσεν αὐτῷ), ἀλλὰ δι' αὐτὸν τὸν παιέρα· ἵν' διὰ τὴν ἰδίαν θορυβούμενον ἀπὸ τοῦ κληθῆναι μόνον, κἂν οὕτως ἐναχθῆ εἰς τὴν πίσιν τοῦ ἐσομένου θαύματος. Ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνος εἶπεν, ὅτι «ἐκ παιδός», καὶ ὅτι, «εἰ δύνασαι, βοήθει μοι», λέγει· «Τῷ πιστεύοντι πάντα δυνατὰ», πάλιν εἰς αὐτὸν περιτρέπων τὸ ἔγκλημα. Καὶ ὅτε μὲν ἔλεγεν ὁ λεπρός, «εἰ θέλεις, δύνασαί με καθαρίσαι», μαρτυρῶν αὐτοῦ τῇ ἐξουσίᾳ, ἐπαινῶν αὐτὸν καὶ θεβαιῶν τὸ εἰρημένον, ἔλεγε· «θέλω, καθαρίσθητι». Ὅτε δὲ οὕτως οὐδὲν ἄξιον τῆς αὐτοῦ δυνάμεως ἐφθέγγετο εἰπὼν, «εἰ δύνασαι, βοήθει μοι», ὅρα πῶς αὐτὸ διορθοῦται, ὡς οὐ θεόντως εἰρημένον. Τί γὰρ φησιν; «Εἰ δύνασαι πιστεῦσαι, πάντα δυνατὰ τὸ πιστεύοντι». Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐσσι· τοσαύτη παρ' ἐμοὶ δυνάμεως περιορία, ὡς καὶ ἑτέρους δύνασθαι ποιεῖν ταῦτα θαυματουργεῖν.

Ἔπειτα ἂν πιστεύης ὡς δεῖ, καὶ αὐτὸς δύνασαι θεραπεῦσαι, φησί, καὶ τοῦτον καὶ ἑτέρους πολλούς. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἀπήλλαξε τὸν δαιμονῶνα.

Σὺ δὲ μὴ μόνον ἐνιεῦθεν αὐτοῦ σκόπει τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν εὐεργεσίαν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐκείνου τοῦ καιροῦ, οὗ συνεχώρησεν ἔνδον εἶναι τὸν δαίμονα. Καὶ γὰρ εἰ μὴ πολλῆς προνοίας καὶ τότε ἀπέλαυεν ὁ ἄνθρωπος, πάλαι ἂν ἀπολώλει. Καὶ γὰρ εἰς τὸ πῦρ αὐτὸν ἔβαλλε, φησί, καὶ εἰς τὸ

24. Μάρκ. 9, 22-23.

25. Λουκᾶ 5, 12-13.

τί λέγει; «Φέρετέ μου αὐτὸν ἐδῶ». Καὶ τὸν ἐρωτᾷ πόσα χρόνια εἶναι ἀσθενής, δικαιολογῶν ἔτσι καὶ τοὺς μαθητὰς του καὶ ἐκεῖνον ὀδηγῶν εἰς τὴν καλὴν ἐλπίδα καὶ εἰς τὸ νὰ πιστεύσῃ ὅτι θ' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸ κακόν. Καὶ τὸν ἀφήνει νὰ σπαράζῃ ὄχι πρὸς ἐπίδειξιν (καθ' ὅσον καὶ τὸν ἐπετίμησεν ἐπειδὴ ἐσυγκεντρῶνεται πολὺ πλῆθος), ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τοῦ πατρός του, ὥστε, ὅταν ἰδῇ τὸ δαιμόνιον νὰ καταλαμβάνεται ἀπὸ ἀνησυχίαν διὰ τὸ ὅτι καὶ μόνον ὠδηγήθη ἐμπρὸς εἰς αὐτόν, ἔστω καὶ ἔτσι νὰ πιστεύσῃ εἰς τὸ θαῦμα ποῦ ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ. Ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνος εἶπεν, ὅτι «ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν», καὶ ὅτι, «ἐὰν ἤμπορῆς, βοήθησέ με», τοῦ ἀπαντᾷ ὁ Κύριος· «Τὰ πάντα εἶναι δυνατὰ εἰς αὐτόν ποῦ πιστεύει»²⁴, ἐπιρρίπτων καὶ πάλιν εἰς αὐτόν τὴν κατηγορίαν. Καὶ ὅταν μὲν ἔλεγεν ὁ λεπρός, «ἐὰν θέλῃς, ἠμπορεῖς νὰ μὲ καθαρίσῃς», ὁμολογῶν μὲ τὰ λόγια του αὐτὰ τὴν δύναμίν του, μὲ σκοπὸν νὰ τὸν ἐπαινέσῃ καὶ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὰ λόγια του ἔλεγε· «θέλω, καθαρίσσου»²⁵. ὅταν ὅμως αὐτὸς δὲν εἶπε τίποτε ποῦ νὰ ἦτο ἄξιον τῆς δυνάμεώς του, λέγων, «ἐὰν ἠμπορῆς, βοήθησέ με», πρόσεχε πῶς τὸ διορθώνει αὐτό, ὡς κάτι τὸ ἀνάρμοστον. Τί λέγει λοιπόν; «Ἐὰν ἔχῃς τὴν δύναμιν νὰ πιστεύσῃς, ὅλα εἶναι δυνατὰ εἰς ἐκεῖνον ποῦ πιστεύει». Τὰ λόγια του αὐτὰ ἔχουν τὴν ἐξῆς σημασίαν· Τόσον μεγάλη ἀφθονία δυνάμεως ὑπάρχει εἰς ἐμένα ὥστε νὰ ἠμπορῶ καὶ ἄλλους νὰ κάνω ἱκανοὺς νὰ θαυματουργοῦν. Ἄρα λοιπόν ἐὰν πιστεύῃς ὅπως πρόπει, καὶ ὁ ἴδιος, λέγει, ἠμπορεῖς νὰ θεραπεύσῃς καὶ αὐτόν καὶ πολλοὺς ἄλλους. Καὶ ἀφοῦ τὰ εἶπεν αὐτά, ἀπήλλαξε τὸν ἀσθενῆ ἀπὸ τὸ δαιμόνιον.

Σὺ ὅμως μὴ σκέπτεσε μόνον ἀπὸ αὐτὸ τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν εὐεργεσίαν του, ἀλλὰ καὶ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ποῦ ἐπέτρεψε νὰ παραμείνῃ μέσα εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸ δαιμόνιον. Καθὼς ἐὰν καὶ τότε δὲν ἐξεδηλώνετο εἰς τὸν ἄνθρωπον εἰς τόσον μεγάλον βαθμὸν ἢ πρόνοιά του, ἴσως νὰ εἶχε πρὸ πολλοῦ ἀπολεσθῆ. Διότι, λέγει, τὸν ρίπτει καὶ εἰς τὴν φω-

ὕδωρ. Ὁ δὲ ταῦτα τολμῶν καὶ ἀνεῖλεν ἂν πάντως, εἰ μὴ
 καὶ ἐν τοσαύτῃ μανίᾳ πολὺν ἐπέθηκεν ὁ Θεὸς αὐτῷ τὸν χα-
 λινόν· ὥσπερ οὖν καὶ ἐπ' ἐκείνων τῶν γυμνῶν, τῶν ἐν ταῖς
 ἐρημίαις τρεχόντων, καὶ λίθοις ἑαυτοὺς κατακοπτόντων.
 5 Εἰ δὲ σεληνιαζόμενον καλεῖ, μηδὲν θορυβηθῆς· τοῦ γὰρ πα-
 τρός τοῦ δαιμονῶντός ἐστιν ἡ φωνή. Πῶς οὖν φησι καὶ ὁ
 εὐαγγελιστής²⁶, ὅτι σεληνιαζομένους πολλοὺς ἐθεράπευσεν; Ἀ-
 πό τῆς τῶν πολλῶν ὑπονοίας αὐτοὺς καλῶν. Ὁ γὰρ δαίμων
 ἐπὶ διαβολῇ τοῦ σιιχείου καὶ ἐπιτίθεται τοῖς ἀλοῦσι, καὶ
 10 ἀνίησιν αὐτούς, κατὰ τοὺς τῆς σελήνης δρόμους· οὐχ ὡς ἐ-
 κείνης ἐνεργούσης, ἄπαγε· ἀλλ' αὐτὸς τοῦτο κακουργῶν εἰς
 τὴν τοῦ σιιχείου διαβολήν. Διὸ καὶ πεπλανημένη παρὰ τοῖς
 ἀνοήτοις ἐκράτησε δόξα, καὶ οὕτω τοὺς τοιούτους καλοῦσι
 δαίμονας ἀπαιώμενοι· οὐδὲ γὰρ ἐστὶ τοῦτο ἀληθές.
 15 «Τότε προσελθντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ κατ' ἰδίαν, ἠρώ-
 τησαν αὐτόν, τίνας ἔνεκεν οὐκ ἠδυνήθησαν αὐτοὶ τὸν δαι-
 μονα ἐκβαλεῖν». Ἐμοὶ δοκοῦσιν ἀγωνιᾶν καὶ δεδοικέναι,
 μήποτε τὴν χάριν, ἣν ἐπισιεύθησαν, ἀπώλεσαν. Ἐλαβον γὰρ
 ἐξουσίαν κατὰ δαιμόνων ἀκαθάρτων. Διὸ καὶ ἐρωτῶσι,
 20 κατ' ἰδίαν αὐτῷ προσελθόντες, οὐκ αἰσχυρόμενοι (εἰ γὰρ
 τὸ ἔργον ἐξῆλθε καὶ ἠλέγχθησαν, περιττὸν ἦν αἰσχύνεσθαι
 λοιπὸν τὴν διὰ τῶν λόγων ὁμολογίαν), ἀλλ' ἐπειδὴ περὶ
 ἀπορρήτου καὶ μεγάλου πράγματος ἔμελλον αὐτόν ἐρωτᾶν.
 Τί οὖν ὁ Χριστός; «Διὰ τὴν ἀπιστίαν ὑμῶν», φησὶν. «Ἐὰν
 25 γὰρ ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως ἐρεῖτε τῷ ὄρει τού-
 τῳ, μετὰβηθι, καὶ μεταθήσεται, καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσεται ὑμῖν».

26. Μάρκ. 5, 1 ε.

27. Ματθ. 4, 24.

28. Ματθ. 10, 8.

τιὰν καὶ εἰς τὸ νερό. Αὐτὸς δὲ ποὺ τολμᾷ τέτοια πράγματα ἐνδεχομένως καὶ νὰ τὸν ἐξωλόθρευεν, ἐὰν ὁ Θεὸς δὲν ἔθετε ἰσχυρὸν χαλινὸν εἰς τὴν τόσον μεγάλην μανίαν του, ὅπως ἀκριβῶς συνέβη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνων τῶν γυμνῶν ποὺ ἔτρεχον εἰς τὰς ἐρημίας καὶ κατέσχιζον τὰ σώματά των μὲ λίθους²⁶. Ἐὰν δὲ τὸν ὀνομάζῃ σεληνιαζόμενον, μὴ ἀνησυχῆς καθόλου, διότι ἡ ὀνομασία αὐτὴ ἀπεδόθη ἀπὸ τὸν πατέρα τοῦ δαιμονιζομένου. Μὰ πῶς λοιπὸν τότε ὁ εὐαγγελιστῆς λέγει, ὅτι ἐθεράπευσε πολλοὺς σεληνιαζομένους;²⁷ Ἡ ὀνομασία αὐτὴ ὀφείλεται εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν πολλῶν. Διότι ὁ δαίμων διὰ νὰ διαστρέψῃ τὸ ἀνθρώπινον στοιχεῖον καὶ ἐπιτείνει τὰς ἐπιθέσεις του ἐναντίον αὐτῶν ποὺ ἔχει κατακυριεύσει καὶ χαλαρώνει αὐτάς, ἀναλόγως πρὸς τὰς διαφόρους φάσεις τῆς σελήνης. Ὅχι βέβαια ὅτι ἐκείνη συντελεῖ εἰς τοῦτο, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ δαίμων διαπράττει αὐτὴν τὴν κακουργίαν διὰ νὰ διαστρέψῃ τὸ ἀνθρώπινον στοιχεῖον. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπεκράτησε μεταξὺ τῶν ἀνοήτων αὐτὴ ἡ ἐσφαλμένη ἀντίληψις καὶ ἔτσι ἐσφαλμένως ὀνομάζουν αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους δαιμονισμένους· διότι οὔτε καὶ αὐτὸ εἶναι σωστόν.

«Τότε ἀφοῦ τὸν ἐπλησίασαν οἱ μαθηταὶ του τὸν ἠρώτησαν ἰδιαιτέρως, διατί δὲν ἠμπόρεσαν αὐτοὶ νὰ ἐκδιώξουν τὸν δαίμονα». Ἐχω τὴν γνώμην ὅτι ἐκυριεύθησαν ἀπὸ ἀγωνίαν καὶ φόβον μὴ τυχὸν ἔχασαν τὴν χάριν ποὺ τοὺς ἐνεπιστεύθη. Διότι ἔλαβον ἐξουσίαν ἐναντίον τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων²⁸. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἐρωτοῦν, ἀφοῦ τὸν ἐπλησίασαν ἰδιαιτέρως, χωρὶς καμμίαν ἐντροπὴν (διότι ἐφ' ὅσον ἔλαβε τέλος ἡ πρᾶξις καὶ ἠλέχθησαν, ἦτο περιττὸν εἰς τὴν συνέχειαν νὰ ἐντρέπωνται νὰ εἰποῦν τὴν ἀδυναμίαν των), ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ τὸν ἐρωτήσουν δι' ἓνα ἀπόρρητον καὶ μεγάλο πρᾶγμα. Τί λοιπὸν τοὺς λέγει ὁ Χριστός; «Ἐξ αἰτίας τῆς ἀπιστίας σας», λέγει· «διότι ἐὰν ἔχετε πίστιν ὡσὰν τὸν κόκκον τοῦ σιναπιοῦ, θὰ εἰπῆτε εἰς τὸ ὄρος αὐτό, μετακινήσου, καὶ θὰ μετακινηθῇ, καὶ τίποτε δὲν θὰ σᾶς εἶναι ἀδύνατον».

Εἰ δὲ λέγοις, ποῦ ὄρος μετέθηκαν; ἐκεῖνο ἂν εἶποιμι, ὅτι πολλῶ μείζονα ἐποίησαν, μυρίους νεκροὺς ἀναστήσαντες. Οὐδὲ γὰρ ἴσον, ὄρος μετασιῆσαι, καὶ θάνατον ἀπὸ σώματος κινήσαι. Λέγονται δὲ μετ' ἐκείνους ἅγιοί τινες ἐκείνων ἐλάτιους πολλῶ, καὶ ὄρη χρείας καλεσάσης μεταθεῖναι. "Ὁθεν δῆλον ὡς καὶ οὗτοι μετέθεσαν ἂν, καλούσης χρείας. Εἰ δὲ τότε οὐκ ἐγένετο χρεία, μὴ ἐγκάλει." Ἄλλως δὲ καὶ αὐτὸς οὐκ εἶπεν, ὅτι μετασιῆσεται πάντως, ἀλλ' ὅτι δυνήσεσθε καὶ τοῦτο. Εἰ δὲ οὐ μετέσκησαν, οὐκ ἐπειδὴ οὐκ ἠδυνήθησαν (πῶς γάρ, οἱ τὰ μείζονα δυνηθέντες;), ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἐβουλήθησαν, διὰ τὸ μὴ γενέσθαι χρείαν. Εἰκὸς δὲ καὶ γεγενῆσθαι τοῦτο, καὶ μὴ γεγράφθαι· οὐδὲ γὰρ πάντα ἂ ἐθαυμασιόρησαν ἐγράφη. Τότε μέντοι ἀτελέστερον πολλῶ διέκειντο.

15 Τί οὖν; οὐδὲ ταύτην πῆν πίστιν εἶχον τότε; Οὐκ εἶχον· οὐδὲ γὰρ αἰεὶ οἱ αὐτοὶ ἦσαν· ἐπεὶ καὶ Πέτρος νῦν μὲν μακαρίζεται, νῦν δὲ ἐπιτιμᾶται καὶ οἱ λοιποὶ δὲ εἰς ἄνοιαν σκώπιονται παρ' αὐτοῦ, ὅτε οὐ συνῆκαν τὸν περὶ τῆς ζύμης λόγον. Συνέβη δὲ καὶ τότε τοὺς μαθητὰς ἀσθενῆσαι· ἀτελέστερον γὰρ διέκειντο πρὸ τοῦ σταυροῦ. Πίστιν δὲ ἐνιαῦθα λέγει τὴν τῶν σημείων, καὶ σινάπεως μέμνηται, τὴν ἄφατον αὐτῆς δηλῶν δύναμιν. Εἰ γὰρ καὶ τῷ ὄγκῳ μικρὸν εἶναι τὸ σίγηπι δοκεῖ, ἀλλὰ τῇ δυνάμει ἀπάντων ἐστὶ σφοδρότερον. Δεικνὺς τοίνυν, ὅτι καὶ τὸ ἐλάχιστον τῆς γνησίας πίστεως μεγάλα δύναται, ἐμνήσθη τοῦ σινάπεως· καὶ οὐδὲ μέ-

Ἐὰν ὅμως ἤθελες εἰπεῖ, εἰς ποίαν περίπτωσιν μετεκίνησαν ὄρος; θὰ ἤμποροῦσα νὰ σοῦ εἰπῶ τὸ ἐξῆς, ὅτι δηλαδὴ ἦσαν πολὺ πρὸ μεγαλύτερα ἐκεῖνα ποὺ ἐπετέλεσαν, καθ' ὅσον ἀνέστησαν μυρίους νεκρούς. Διότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιον πρᾶγμα νὰ μετακινήσῃς ὄρος καὶ νὰ ἐκδιώξῃς τὸν θάνατον ἀπὸ τὸ νεκρὸν σῶμα. Ὡρισμένοι δὲ ποὺ ἔζησαν μετὰ ἀπὸ ἐκείνους καὶ ἦσαν κατὰ πολὺ κατώτεροί των ὀνομάζονται ἅγιοι, οἱ ὁποῖοι καὶ ὄρη μετεκίνησαν ὅταν παρέστη ἀνάγκη. Εἶναι λοιπὸν ὀλοφάνερον ὅτι καὶ αὐτοὶ θὰ ἤμποροῦσαν νὰ μετακινήσουν ὄροι ἐὰν τὸ ἀπαιτοῦσεν ἡ περίστασις. Ἐὰν ὅμως δὲν παρέστη τότε ἀνάγκη διὰ κάτι παρόμοιον, μὴ κατηγορῆς. Ἄλλωστε καὶ ὁ Κύριος δὲν εἶπεν, ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ μετακινήσετε ὄρη, ἀλλ' ὅτι θὰ ἤμπορέσετε καὶ αὐτὸ νὰ τὸ κάνετε. Ἐὰν ὅμως δὲν μετεκίνησαν, συνέβη αὐτὸ ὄχι ἐπειδὴ δὲν ἠμπόρεσαν (διότι πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ συμβῇ αὐτό, τὴν στιγμὴν ποὺ αὐτοὶ ἠμπόρεσαν νὰ ἐπιτελέσουν τὰ μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτά;), ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἠθέλησαν καὶ ἐπειδὴ δὲν παρέστη ἀνάγκη. Ἴσως δὲ καὶ νὰ συνέβη αὐτὸ καὶ νὰ μὴ ἔχη γραφῆ· διότι δὲν ἐγράφησαν ὅλα τὰ θαύματα ποὺ ἐπετέλεσαν. Ἀλλὰ βέβαια τότε ἦσαν ἀκόμη πολὺ ἀτελεῖς πνευματικά.

Τί λοιπόν; δὲν εἶχον τότε οὔτε αὐτὴν τὴν πίστιν; Καὶ βέβαια δὲν τὴν εἶχον· διότι δὲν ἦσαν πάντοτε οἱ ἴδιοι· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πέτρος ἄλλοτε μὲν μακαρίζεται, ἄλλοτε δὲ ἐπιτιμᾶται. Ἀλλὰ καὶ οἱ ὑπόλοιποι μαθηταὶ κατηγοροῦνται ἀπὸ τὸν Κύριον διὰ πνευματικὴν ἀτέλειαν, ὅταν δὲν ἀντελήφθησαν τὸν λόγον τοῦ περὶ τῆς ζύμης²⁹. Συνέβη δὲ καὶ τότε νὰ φανοῦν πνευματικὰ ἀδύνατοι· διότι ἦσαν πνευματικὰ πάρα πολὺ ἀτελεῖς πρὶν ἀπὸ τὴν σταύρωσίν του. Εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ αὐτὴν πίστιν ἐννοεῖ ἐκείνην μὲ τὴν ὁποίαν ἤμποροῦσαν νὰ κάνουν θαύματα καὶ ἀναφέρει τὸν κόκκον τοῦ σιναπιοῦ, διὰ νὰ φανερώσῃ τὴν ἀπερίγραπτον δύναμιν τῆς πίστεως. Διότι μολονότι τὸ σινάπι φαίνεται ὡς πρὸς τὸ μέγεθος μικρόν, ὅμως ἔχει τὴν πρὸ μεγάλην δύναμιν ἀπὸ ὅλα. Διὰ νὰ δείξῃ λοιπὸν ὅτι καὶ ἡ ἐλαχίστη ἀκόμη, ἀλλὰ γνησίᾳ πίστις,

χοι τούτου ἔστι μόνον, ἀλλὰ καὶ ὄρη προσέθηκε καὶ περαι-
τέρω προέβη. «Οὐδὲν» γάρ, φησὶν, «ἀδυνατήσκει ὑμῖν».

4. Σὺ δὲ κἀνταῦθα αὐτῶν θαύμασον τὴν φιλοσοφίαν, καὶ
τοῦ Πνεύματος τὴν ἰσχύν. Τὴν μὲν φιλοσοφίαν, ὅτι οὐκ ἔ-
5 κρυψαν αὐτῶν τὸ ἐλάττωμα, τοῦ δὲ Πνεύματος τὴν ἰσχύν,
ὅτι τοὺς οὐδὲ κόκκον σινάπεως ἔχοντας οὕτω κατὰ μικρὸν
ἀνήγαγεν, ὡς ποταμοὺς καὶ πηγὰς ἐν αὐτοῖς πίστεως ἀνα-
δοῦναι.

«Τὸ δὲ γένος τοῦτο οὐκ ἐμπορεύεται, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ
10 καὶ νησιείῳ» τὸ τῶν δαιμόνων ἅπαν, οὐ τὸ τῶν σεληνιαζομέ-
νων λέγων μόνον. Ὅρας πῶς αὐτοῖς ἤδη τὸν περὶ νησιείας
προκαταβάλλεται λόγον; Μὴ γάρ μοι ἀπὸ τῶν σπανιζόντων
λέγε, ὅτι τινὲς καὶ χωρὶς νησιείας ἐξέβαλον. Εἰ γὰρ καὶ
περὶ τῶν ἐπιτιμώντων τοῦτο ἂν εἴποι τις ἐνός που καὶ δευ-
15 τέρου, ἀλλὰ πάσχοντα ἀμήχανόν ποιε τρυφῶντα ἀπαλλαγῆ-
ναι τῆς μαρίας ταύτης. Δεῖ γὰρ μάλιστα τοῦ πράγματος τού-
του τῶ τὰ τοιαῦτα νοσοῦντι. Καὶ μὴν εἰ πίστεως χρεία, φη-
σί, τί δεῖ νησιείας; Ὅτι μετὰ τῆς πίστεως κἀκεῖνο οὐ μι-
κρὰν εἰσάγει τὴν ἰσχύν. Καὶ γὰρ φιλοσοφίαν πολλὴν ἐντί-
20 θησι, καὶ ἄγγελον ἐξ ἀνθρώπου κατασκευάζει, καὶ ταῖς ἀ-
σωμάτοις δυνάμεσι πικτεύει· ἀλλ' οὐ καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ καὶ
εὐχῆς, καὶ πρώτης εὐχῆς.

Ὅρα γοῦν ὅσα ἀγαθὰ ἐξ ἀμφοτέρων γίνεται. Ὅ γὰρ

ἤμπορεῖ μεγάλα πράγματα νὰ ἐπιτύχη, ἀνέφερε τὸ σινάπι καὶ δὲν ἤρκεσθη μόνον εἰς αὐτό, ἀλλὰ ἐπρόσθεσε καὶ ὄρη καὶ ἐπροχώρησεν ἀκόμη περισσότερο. Διότι, λέγει, «τίποτε δὲν θὰ σᾶς εἶναι ἀδύνατον».

4. Σὺ ὅμως θαύμασε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ καὶ τὴν φιλοσοφίαν των καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Πνεύματος. Τὴν μὲν φιλοσοφίαν των, ἐπειδὴ δὲν ἔκρυψαν τὸ ἐλάττωμά των, τὴν δὲ δύναμιν τοῦ Πνεύματος, διότι τόσον πολὺ ἀνεβίβασεν,* ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἐκείνους ποὺ δὲν εἶχον πίστιν οὔτε ὡσὰν τὸν κόκκον τοῦ σιναποῦ, ὥστε νὰ πηγᾶσουν ἀπὸ αὐτοὺς ποταμοὶ καὶ πηγαὶ πίστεως.

«Αὐτὸ δὲ τὸ γένος δὲν ἐκδιώκεται μὲ ἄλλον τρόπον, παρὰ μόνον μὲ προσευχὴν καὶ νηστείαν»· μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ἐννοοῦσεν ὄχι μόνον τοὺς δαίμονας ποὺ κατέχουν τοὺς σεληνιαζομένους, ἀλλὰ ὅλον τὸ γένος τῶν δαιμόνων. Βλέπεις πῶς τώρα μὲ τὰ λόγια του αὐτὰ τοὺς προετοιμάζει διὰ ν' ἀκούσουν τὰ σχετικὰ μὲ τὴν νηστείαν; Μὴ μοῦ ἀναφέρης βέβαια τὰς σπανίας ἐκεῖνας περιπτώσεις ποὺ ὠρισμένοι ἐξέβαλον δαιμόνια, καὶ χωρὶς νηστείαν. Ἐὰν ὅμως θελήσῃ κάποιος νὰ τὸ προβάλλῃ αὐτὸ καὶ δι' ἐκείνους ποὺ ἐπιτιμοῦν ἓνα καὶ ἐνδεχομένως καὶ δύο, ἀλλ' ὅμως εἶναι ἀδύνατον, κάποιος ποὺ πάσχει καὶ κάνει τρυφηλὴν ζωὴν, ν' ἀπαλλαγῇ κάποτε ἀπὸ αὐτὴν τὴν μανίαν. Διότι αὐτὸς ποὺ ὑποφέρει ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀσθένειαν αὐτὸς κατ' ἐξοχὴν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Ἄλλ' ὅμως, θὰ εἴπῃ κάποιος, ἐὰν ἔχωμεν πίστιν τί χρειάζεται ἡ νηστεία; Χρειάζεται ἐπειδὴ καὶ ἡ νηστεία μαζὶ μὲ τὴν πίστιν προσφέρει πολὺ μεγάλην δύναμιν. Καθ' ὅσον προσφέρει πολλὴν εὐσέβειαν εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν μεταβάλλει ἀπὸ ἄνθρωπον εἰς ἄγγελον καὶ τὸν κάνει ν' ἀγωνίζεται ἐναντίον τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἤμπορεῖ νὰ τὸ κάνη μόνη της, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ προσευχὴ καὶ μάλιστα ἡ προσευχὴ κατέχει τὴν πρώτην θέσιν.

Πρόσεχε λοιπὸν πόσα εἶναι τὰ ἀγαθὰ ποὺ προέρχονται

εὐχόμενος ὡς χρῆ καὶ νησιεύων, οὐ πολλῶν δεῖται· ὁ δὲ
 πολλῶν μὴ δεόμενος οὐκ ἂν γένοιτο φιλοχρήματος· ὁ μὴ
 φιλοχρήματος, καὶ πρὸς ἐλεημοσύνην ἐπιτηδειότερος. Ὁ νη-
 σιεύων κοῦφός ἐστι καὶ ἐπιερωμένος, καὶ μετὰ νήψεως εὐ-
 5 χεται, καὶ τὰς ἐπιθυμίας σβέννυσι τὰς πονηράς, καὶ ἐξιλε-
 οῦται Θεόν, καὶ ταπεινοῖ τὴν ψυχὴν ἐπαιρομένην. Διὰ τοῦτο
 καὶ οἱ ἀπόστολοι αἰεὶ σχεδὸν ἐνήσιεον. Ὁ εὐχόμενος μετὰ
 νησιείας διπλᾶς ἔχει τὰς πτέρυγας, καὶ τῶν ἀνέμων αὐτῶν
 κουφοτέρα. Οὐδὲ γὰρ χασμᾶται καὶ διατείνεται καὶ ναρ-
 10 κᾶ εὐχόμενος, ὅπερ πάσχουσιν οἱ πολλοί· ἀλλ' ἔστι πυρὸς
 σφοδρότερος, καὶ τῆς γῆς ἀνώτερος. Διὸ καὶ μάλιστα ὁ
 τοιοῦτος τοῖς δαίμοσιν ἐχθρὸς καὶ πολέμιος. Οὐδὲν γὰρ
 ἀνθρώπου γνησίως εὐχομένου δυνατώτερον. Εἰ γὰρ γυνή
 ὤμόν τινα ἄρχοντα, καὶ οὔτε Θεὸν φοβούμενον, οὔτε ἄν-
 15 θρωπον ἐνιρεπόμενον, ἴσχυσεν ἐπικάμψαι, πολλῶ μᾶλλον τὸν
 Θεὸν ἐπισπάσεται ὁ συνεχῶς αὐτῷ προσεδρεύων, καὶ γα-
 σιρὸς κρατῶν καὶ τρυφῆν ἐκβάλλων.

Εἰ δὲ ἀσθενές σοι τὸ σῶμα, ὥστε μὴ νησιεύειν διηνε-
 κῶς, ἀλλ' οὐκ εἰς προσευχὴν ἀσθενές, οὐδὲ πρὸς ὑπεροψί-
 20 αν γασιρὸς ἄτινον. Εἰ γὰρ καὶ νησιεύειν οὐ δύνασαι, ἀλλὰ
 μὴ τρυφᾶν δύνασαι· οὐ μικρὸν δὲ καὶ τοῦτο, οὐδὲ πολὺ νη-
 σιείας ἀπέχον, ἀλλ' ἱκανὸν μὲν καὶ τοῦτο κατασπάσαι τοῦ
 διαβόλου τὴν μαγίαν. Καὶ γὰρ οὐδὲν οὕτως ἐκείνω τῷ δαί-
 μοσι φίλον, ὡς τρυφή καὶ μέθη ἐπειδὴ καὶ πηγὴ καὶ μήτηρ

ἀπὸ αὐτὰς τὰς δύο ἀρετάς. Διότι αὐτὸς ποὺ προσεύχεται καὶ νηστεύει ὅπως πρέπει, δὲν χρειάζεται πολλὰ πράγματα, αὐτὸς δὲ ποὺ δὲν χρειάζεται πολλὰ πράγματα δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ φιλοκρήματος καὶ αὐτὸς ποὺ δὲν εἶναι φιλοκρήματος εἶναι περισσότερο πρόθυμος διὰ ἐλεημοσύνην. Αὐτὸς ποὺ νηστεύει εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ βάρη, ἔχει περὰ καὶ προσεύχεται μὲ καθαρὴν καρδίαν, σβήνει τὰς πονηρὰς ἐπιθυμίας καὶ ἐξευμενίζει τὸν Θεὸν καὶ ταπεινώνει τὴν ὑπερηφανευομένην ψυχὴν του. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἀπόστολοι σχεδὸν πάντοτε ἐνήστευον. Αὐτὸς ποὺ προσεύχεται καὶ νηστεύει ἔχει διπλᾶς πτέρυγας, πὸ ἐλαφρὰς καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς ἀνέμους. Διότι δὲν χασμουριέται κατὰ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς οὔτε τεντώνεται οὔτε βυθίζεται εἰς ὕπνον, πράγμα ποὺ τὸ παθαίνουν οἱ περισσότεροι, ἀλλ' ἔχει μεγαλυτέραν δύναμιν ἀπὸ τὴν φωτιὰν καὶ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὰ γῆϊνα πράγματα. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἐχθρὸς καὶ πολέμιος τῶν δαιμόνων. Καθ' ὅσον τίποτε δὲν ὑπάρχει πὸ δυνατώτερον ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον ποὺ ἢ προσευχὴ του εἶναι εἰλικρινής. Διότι ἐὰν γυναίκα κατώρθωσε νὰ κάμψῃ κάποιον ἄρχοντα ποὺ δὲν ἐφοβεῖτο οὔτε τὸν Θεὸν οὔτε καὶ τὸν ἄνθρωπον ἐντρέπετο, πολὺ πὸ εὐκόλα θὰ προσελκύσῃ τὸν Θεὸν ἐκεῖνος ποὺ ἐπιμένει διαρκῶς εἰς τὴν προσευχὴν του πρὸς αὐτὸν καὶ ἐξουσιάζει τὴν κοιλίαν του καὶ ἀποφεύγει τὴν τρυφηλὴν ζωὴν.

Ἐὰν ὅμως τὸ σῶμα σου εἶναι ἀσθενές, ὥστε νὰ μὴ ἤμπορῆς νὰ νηστεύῃς συνεχῶς, ἀλλ' ὅμως δὲν εἶναι ἀσθενές καὶ διὰ τὴν προσευχὴν οὔτε ἀνίσχυρον διὰ νὰ περιφρονήσῃ τὴν κοιλίαν. Διότι ἐὰν δὲν ἤμπορῆς νὰ νηστεύῃς ὅμως ἤμπορεῖς νὰ μὴ κάνῃς τρυφηλὴν ζωὴν. Δὲν εἶναι καὶ αὐτὸ μικρὸν πράγμα, οὔτε ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν νηστείαν, ἀλλ' εἶναι ἰκανὸν καὶ αὐτὸ νὰ καταβάλλῃ τὴν μανίαν τοῦ διαβόλου. Καθ' ὅσον τίποτε δὲν εἶναι τόσον ἀγαπητὸν εἰς τὸν δαίμονα ἐκεῖνον, ὅσον ἢ τρυφηλὴ ζωὴ καὶ ἢ μέθη, διότι

ἔστιν ἀπάντων τῶν κακῶν. Διὰ ταύτης γοῦν ποιε τοὺς Ἰσρα-
 ηλίτας εἰς εἰδωλολατρείαν ἐνέβαλε· διὰ ταύτης τοὺς Σοδο-
 μίτας εἰς παρανόμους ἀνήψεν ἔρωτας. «Τοῦτο» γάρ, φησί,
 «τὸ ἀνόμημα Σοδόμων· ἐν ὑπερηφανίᾳ, καὶ ἐν πλησμονῇ ἄρ-
 5 τῶν, καὶ εὐθηνίαις ἐσπαιάλων». Διὰ ταύτης μυρίους ἐτιέ-
 ρους ἀπώλεσε, καὶ τῇ γεέννῃ παρέδωκε. Τί γὰρ οὐκ ἐργά-
 ζεται κακὸν ἢ τρυφή; Χοίρους ἐξ ἀνθρώπων ποιεῖ, καὶ
 χοίρων χεῖρους. Ὁ μὲν γὰρ χοῖρος βορβόρῳ ἐγκαλινδεῖται
 καὶ κόπρῳ τρέφεται, οὗτος δὲ ἐκείνης βδελυκτιέραν σι-
 10 τεῖται τράπεζαν, μίξεις ἐπινοῶν ἀθέστους, καὶ παρανόμους
 ἔρωτας. Ὁ τοιοῦτος οὐδὲν δαιμονῶντιος διενήνοχεν· ὁμοίως
 γὰρ ἀναισχυντεῖ καὶ μαίνεται. Καὶ τὸν μὲν δαιμονῶντια καὶ
 ἐλεοῦμεν, τοῦτον δὲ ἀποσιρεφόμεθα καὶ μισοῦμεν. Τί δήπο-
 τε; Ὅτι ἀνθαίρειον ἐπισπάται μανίαν, καὶ τὸ σιόμα καὶ
 15 τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ῥίνας, καὶ πάντα ἀπλῶς ὀχετοὺς ἀμά-
 ρας ἐργάζεται. Εἰ δὲ καὶ τὰ ἔνδον ἴδοις, ὄψει καὶ τὴν ψυ-
 χὴν καθάπερ ἐν τινι χειμῶνι καὶ κρουμῶ πεπηγυῖαν καὶ νερ-
 κῶσαν, καὶ οὐδὲν τὸ σκάφος ὠφελῆσαι δυναμένην διὰ τὴν
 τοῦ χειμῶνος ὑπερβολήν.

20 Αἰσχύνομαι εἰπεῖν, ὅσα ἀπὸ τρυφῆς πάσχουσιν ἄνδρες
 καὶ γυναῖκες κακά· τῷ δὲ αὐτῶν καταλείπω συνειδῶτι, τῷ
 ταῦτα ἀκριβέστερον εἰδῶτι. Τί γὰρ αἰσχροδίερον γυναικὸς
 μεθύσεως ἢ ἀπλῶς παραφερομένης; Ὅσῳ γὰρ ἀσθενέστε-
 ρον τὸ σκεῦος, τοσοῦτῳ πλέον τὸ ναγάγιον, ἢν τε ἐλευθέρῳ
 25 ἢ, ἢν τε δούλῳ. Ἡ μὲν γὰρ ἐλευθέρῳ ἐν μέσῳ τῷ θεάτρῳ

εἶναι ἡ πηγὴ καὶ ἡ μητέρα ὄλων τῶν κακῶν. Μὲ αὐτὴν λοιπὸν κάποτε ὠδήγησε τοὺς Ἰσραηλίτας εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ μὲ αὐτὴν παρέσυρε τοὺς Σοδομίτας εἰς παρανόμους ἔρωτας. Διότι λέγει «Αὐτὴ ἦτο ἡ παρανομία τῶν Σοδόμων· τὸ ὅτι ἦσαν ὑπερήφανοι, καὶ ἔκαναν σπάταλην ζωὴν μέσα εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἄρτων καὶ τὴν ἀφθονίαν των»³⁰. Μὲ αὐτὴν ὠδήγησεν εἰς ἀπώλειαν πλῆθος ἄλλων ἀνθρώπων καὶ τοὺς παρέδωσεν εἰς τὴν γέενναν. Διότι ποῖον κακὸν εἶναι αὐτὸ πού δὲν τὸ προξενεῖ ἡ τρυφηλὴ ζωὴ; Κάνει τοὺς ἀνθρώπους χοίρους καὶ μάλιστα χειροτέρους καὶ ἀπὸ χοίρους. Διότι ὁ μὲν χοῖρος κυλίεται μέσα εἰς τὸν βοῦρκον καὶ τρέφεται μὲ τὴν κοπριάν, ἐνῶ αὐτὸς κάθεται καὶ τρῶγει εἰς τράπεζαν πού εἶναι πιὸ βρομερὴ καὶ ἀπὸ ἐκείνην τοῦ χοίρου, ἐπινοῶν ἀνηθικούς συνουσίας καὶ παρανόμους ἔρωτας. Ὁ ἄνθρωπος αὐτοῦ τοῦ εἴδους δὲν διαφέρει εἰς τίποτε ἀπὸ τὸν δαιμονιζόμενον, διότι κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον διαπράττει ἀναισχυντίας καὶ ἐνεργεῖ ὡς παράφρων. Καὶ τὸν μὲν δαιμονιζόμενον ἀκόμη καὶ τὸν ἐλεοῦμεν, ἐνῶ αὐτὸν τὸν ἀποφεύγομεν καὶ τὸν μισοῦμεν. Διατί τέλος πάντων ὅλα αὐτά; Διότι μὲ τὴν θέλησίν του φέρεται ὡς παράφρων καὶ τὸ στόμα του, τὰ μάτια του καὶ τὴν μύτην του καὶ ὅλα γενικῶς τὰ μεταβάλλει εἰς ὄχετόν καὶ αὐλάκια ἀκαθαρσιῶν. Ἐὰν δὲ θελήσης νὰ ἰδῆς καὶ τὸν ἐσωτερικόν του κόσμον, θὰ ἰδῆς καὶ τὴν ψυχὴν του νὰ εἶναι ὡσὰν μέσα εἰς κάποιαν κακοκαιρίαν καὶ παγωνιὰν παγωμένη καὶ ναρκωμένη καὶ νὰ μὴ ἤμπορῇ εἰς τίποτε νὰ ὠφελήσῃ τὸ σκάφος της λόγῳ τῆς ὑπερβολικῆς κακοκαιρίας πού τὴν περιβάλλει.

Ἐντρέπομαι ν' ἀναφέρω τὰ κακὰ πού παθαίνουν ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἀπὸ τὴν τρυφηλὴν ζωὴν, τὰ ἀφήνω δὲ εἰς τὴν συνείδησίν των πού τὰ γνωρίζει λεπτομερέστερον. Διότι τί ὑπάρχει αἰσχροτέρον ἀπὸ γυναῖκα πού μεθᾶ ἢ πού παραφέρεται γενικῶς; Ὅσον δὲ ἀσθενέστερον εἶναι τὸ σκεῦος, τόσο πιο μεγάλο εἶναι τὸ ναυάγιον, εἴτε αὐτὴ εἶναι ἐλευθέρα, εἴτε εἶναι δούλη. Διότι ἡ μὲν ἐλευθέρα διαπράττει

τῶν δούλων ἀσχημονεῖ, ἢ δὲ δούλη πάλιν ὁμοίως μεταξὺ
 τῶν δούλων· καὶ παρασκευάζουσι τοῦ Θεοῦ τὰ δῶρα βλασφη-
 μεῖσθαι παρὰ τῶν ἀνοήτων. Πολλῶν γοῦν ἀκούω λεγόντων,
 διὰ ταῦτα συμβαίνει τὰ πάντα, μὴ ἔστω οἶνος. Ὡ τῆς ἀνοίας·
 5 ὦ τῆς παραπληξίας. Ἄλλων ἀμαρτανόντων ταῖς τοῦ Θεοῦ
 δωρεαῖς ἐγκαλεῖς; καὶ πόσης τοῦτο μανίας; Μὴ γὰρ ὁ οἶνος
 ἐποίησεν, ἄνθρωπε, τοῦτο τὸ κακόν; Οὐχ ὁ οἶνος, ἀλλ' ἡ ἀ-
 κολασία τῶν ἀπολαπόντων κακῶς. Εἶπε τοίνυν, μὴ ἔστω
 μέθη, μὴ ἔστω τρυφή· εἰ δὲ λέγοις, μὴ ἔστω οἶνος, ἐρεῖς
 10 κατὰ μικρὸν προβαίνων, μὴ ἔστω σίδηρος, διὰ τοὺς ἀνδρο-
 φόνους· μὴ ἔστω νύξ, διὰ τοὺς κλέπτας· μὴ ἔστω φῶς, διὰ
 τοὺς σκοφάντας· μὴ ἔστω γυνή, διὰ τὰς μοιχεύσας· καὶ πάν-
 τα ἀπλῶς ἀναιρήσεις.

Ἄλλὰ μὴ οὕτω ποίει· σατανικῆς γὰρ τοῦτο γνώμησ'·
 15 μηδὲ διάβαλλε τὸν οἶνον, ἀλλὰ τὴν μέθην· καὶ λαβὼν τοῦ-
 τον αὐτὸν νήφοντα, ὑπόγραψον πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἀσχημοσύ-
 νην, καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· οἶνος ἐδόθη, ἵνα εὐφραινώμεθα,
 οὐχ ἵνα ἀσχημονῶμεν· ἵνα γελῶμεν, οὐχ ἵνα γελώμεθα·
 ἵνα ὑγιαίνωμεν, οὐχ ἵνα νοσῶμεν· ἵνα ἀσθένειαν σώματος
 20 διορθώσωμεθα, οὐχ ἵνα ψυχῆς ἰσχὺν καταβάλωμεν. Ἐπι-
 μησέ σε ὁ Θεὸς τῷ δώρῳ· τί σαιτὸν ὑβρίζεις τῇ ἀμετρῖα;
 Ἄκουσον τί φησὶν ὁ Παῦλος· «οἶνω ὀλίγω χρῶ διὰ τὸν
 στόμαχόν σου, καὶ τὰς πικνὰς σου ἀσθενείας». Εἰ δὲ ὁ ἅ-
 γιος ἐκεῖνος, καὶ νόσῳ κατεχόμενος, καὶ ἐπαλλήλους ἀρ-
 25 ρωσιᾶς ὑπομένων, οὐ μετέλαβεν οἴνου, ἕως ἐπέτρεψεν ὁ

ἀσχημοσύνας ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια τῶν δούλων, ἢ δὲ δούλη πάλιν ὁμοίως μεταξὺ τῶν δούλων καὶ γίνονται αἰτία νὰ βλασφημοῦνται τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους. Ἄκουω δὲ πολλοὺς ποὺ λέγουν, ὅταν συμβαίνουν αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὰ πάθη, εἶθε νὰ μὴ ὑπῆρχεν ὁ οἶνος. Πόσον μεγάλη ἀλήθεια ἀνοησία, πόσον μεγάλη παραφροσύνη. Ἄλλοι ἀμαρτάνουν καὶ σὺ κατηγορεῖς τὰς δωρεὰς τοῦ Θεοῦ; πόσῃν ἀλήθεια τρέλλαν αὐτὸ δὲν ἀποδεικνύει; Μήπως λοιπὸν ὁ οἶνος, ἄνθρωπέ μου, ἐπροξένησεν αὐτὸ τὸ κακόν; Ὅχι ὁ οἶνος, ἀλλ' ἢ ἀκολασία αὐτῶν ποὺ ἀπολαμβάνουν αὐτὸν κακῶς. Ἐπομένως εἶπε νὰ μὴ ὑπάρχη μέθη, νὰ μὴ ὑπάρχη τρυφηλὴ ζωὴ· ἐὰν ὅμως ἤθελες εἰπεῖ νὰ μὴ ὑπάρχη οἶνος, θὰ φθάσης σιγὰ - σιγὰ νὰ εἰπῆς νὰ μὴ ὑπάρχη σίδηρος, διὰ νὰ μὴ ὑπάρχουν φονεῖς, νὰ μὴ ὑπάρχη νύκτα, διὰ νὰ μὴ ὑπάρχουν κλέπται, νὰ μὴ ὑπάρχη φῶς, διὰ νὰ μὴ ὑπάρχουν συκοφάνται, νὰ μὴ ὑπάρχη γυναίκα, διὰ νὰ μὴ συμβαίνουν μοιχεῖαι καὶ γενικῶς θὰ τὰ καταργήσης ὅλα.

Ἄλλὰ μὴ σκέπτεσαι ἔτσι, διότι αὕτη εἶναι σατανικὴ σκέψις, οὔτε νὰ κατηγορῆς τὸν οἶνον, ἀλλὰ τὴν μέθην, καὶ ἀφοῦ πλησιάσης αὐτὸν ποὺ μεθᾶ, τότε ποὺ εἶναι νηφάλιος, περίγραψέ του ὅλην τὴν ἀσχημοσύνην του καὶ εἶπέ του, ὅτι ὁ οἶνος ἐδόθη διὰ νὰ εὐφραινώμεθα καὶ ὄχι διὰ νὰ διαπραττωμεν ἀσχημοσύνας, διὰ νὰ γελῶμεν καὶ ὄχι νὰ γενώμεθα γελοῖοι, διὰ νὰ μᾶς χαρίζῃ ὑγείαν καὶ ὄχι διὰ νὰ ἀσθενῶμεν, διὰ νὰ θεραπεύσωμεν τὴν ἀσθένειαν τοῦ σώματός μας, καὶ ὄχι διὰ νὰ μᾶς ἐξασθενίσῃ τὴν ψυχὴν. Ὁ Θεὸς σὲ ἐτίμησε μὲ αὐτὸ τὸ δῶρον· διατί σὺ ὑβρίζεις τὸν ἑαυτὸν σου μὲ τὸ νὰ μὴ τὸν χρησιμοποῖῃς μὲ μέτρον; Ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος· «Νὰ χρησιμοποῖῃς ὀλίγον οἶνον διὰ τὸ στομάχι σου καὶ τὰς συχνὰς ἀσθενείας σου»³¹. Ἐὰν δὲ ἐκεῖνος ὁ ἅγιος δὲν ἔπιεν οἶνον μέχρις ὅτου τοῦ τὸ ἐπέτρεψεν ὁ διδάσκαλος, μολονότι ὑπέφερεν ἀπὸ ἀσθένειαν καὶ ἀπὸ πολλὰς ἄλλας τὴν μίαν κατόπιν τῆς ἄλλης ἀρρωστίας, ποίας συγχω-

διδάσκαλος, τίνα ἂν σχοίημεν συγγνώμην ἡμεῖς ἐν ὑγείᾳ μεθύοντες;

Ἐκείνῳ μὲν ἔλεγεν, «οἶνω ὀλίγῳ χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σου», ὑμῶν δὲ ἕκαστῳ τῶν μεθύοντων ἔρεῖ οἶνω ὀλίγῳ χρῶ
 5 διὰ τὰς πορνείας, διὰ τὰς πικρὰς αἰσχρολογίας, διὰ τὰ ἑ-
 τέρας ἐπιθυμίας τὰς πονηράς, ὡς ἡ μέθη τίκειν εἴωθεν.
 Εἰ δὲ μὴ θούλεσθε διὰ ταῦτα ἀπέχεσθαι, διὰ γοῦν τὰς ἀθυ-
 μίας τὰς ἐξ αὐτοῦ καὶ τὰς ἀηδίας ἀπέχεσθε. Οἶνος γὰρ
 εἰς εὐφροσύνην ἐδόθη· «οἶνος γὰρ», φησὶν, «εὐφραίνει καρ-
 10 δίαν ἀνθρώπου». ὑμεῖς δὲ καὶ ταύτην αὐτοῦ λυμαίνεσθε τὴν
 ἀρετήν. Ποία γὰρ εὐφροσύνη μὴ εἶναι ἐν ἑαυτῷ, καὶ ἀλγη-
 δόνας μυρίας ἔχειν καὶ πάντα ὄρα ἂν περιφερόμενα, καὶ σκο-
 τοδίνῳ κατέχεσθαι, καὶ κατὰ τοὺς πυρέττιοντας δεῖσθαι τῶν
 ἐλαίῳ καταβρεχόντων τὰς κεφαλὰς;

15 Ταῦτά μοι οὐ πρὸς πάντας εἴρηται, μᾶλλον δὲ πρὸς
 πάντας· οὐκ ἐπειδὴ πάντες μεθύουσι· μὴ γένοιτο· ἀλλ' ἐπει-
 δὴ τῶν μεθύοντων οἱ μὴ μεθύοντες οὐ φρονιίζουσι. Διὰ τοῦ-
 το καὶ πρὸς ὑμᾶς ἀποιείνομαι μᾶλλον, τοὺς ὑγιαίνοντας· ἐπεὶ
 καὶ ἰατρὸς τοὺς ἀρρωσιούοντας ἀφείς, ἐκείνοις διαλέγεται
 20 τοῖς παρακαθημένοις αὐτοῖς. Πρὸς ὑμᾶς τοίνυν ἀποιείνω
 τὸν λόγον, παρακαλῶν μήτε ἀλῶναί ποτε τῷ πάθει τούτῳ,
 καὶ τοὺς ἀλόγους ἀνιμᾶσθαι, ἵνα μὴ τῶν ἀλόγων φαίνων-
 ται χεῖρους. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ πλέον τῆς χρείας οὐδὲν ἐπι-
 ζητεῖ· οὗτοι δὲ κάκεινων ἀλογώτεροι γεγόνασιν, τοὺς τῆς
 25 συμμετρίας ὑπερβαίνοντες ὄρους. Πόσω γὰρ βελτίων τού-
 των ὁ ὄνος; πόσω δὲ ἀμείνων ὁ κύων; Καὶ γὰρ ἕκαστον
 τούτων τῶν ζώων, καὶ τῶν ἄλλων δὲ ἀπάντων, ἂν τε φα-

ρήσεως θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ τύχωμεν ἡμεῖς ποὺ μεθοῦμεν ἐνῶ εἴμεθα ὑγιεῖς;

Εἰς ἐκεῖνον μὲν ἔλεγεν «Νὰ χρησιμοποιοῦνς ὀλίγον οἶνον διὰ τὸ στομάχι σου», ἐνῶ εἰς τὸν καθένα ἀπὸ σᾶς ποὺ μεθᾶτε θὰ εἶπῃ· Νὰ χρησιμοποιοῦνς ὀλίγον οἶνον, ὥστε ν' ἀποφεύγῃς τὰς πορνείας, τὰς συχνὰς αἰσχρολογίας καὶ τὰς ἄλλας πονηρὰς ἐπιθυμίας τὰς ὁποίας γεννᾷ συνήθως ἡ μέθη. Ἐὰν δὲ δὲν θέλετε νὰ τὸν ἀποφεύγετε δι' ὅλα αὐτά, τουλάχιστον ἀποφεύγετέ τον διὰ τὰς λύπας καὶ τὰς ἀηδίας ποὺ πηγάζουν ἀπὸ αὐτόν. Διότι ὁ οἶνος ἐδόθη διὰ νὰ μᾶς εὐφραίνῃ· διότι λέγει· «Ὁ οἶνος εὐφραίνει τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου»²². σεῖς ὅμως καταστρέφετε καὶ αὐτὴν τὴν ἰδιότητά του. Διότι ποίαν εὐφροσύνην μᾶς προξενεῖ, ὅταν εἴμεθα ἐκτὸς ἑαυτοῦ καὶ ὑποφέρωμεν ἀπὸ ἀπείρους πόνους καὶ ὅλα τὰ βλέπωμεν νὰ γυρίζουν ἄνω-κάτω καὶ κατεχώμεθα ἀπὸ ζάλην, καὶ χρειαζόμεθα, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποὺ ὑποφέρουν ἀπὸ πυρετόν, ἐκείνους ποὺ καταβρέχουν μὲ ἔλαιον τὰς κεφαλὰς;

Τὰ λόγια μου αὐτὰ δὲν ἐλέχθησαν δι' ὅλους, ἢ καλύτερα δι' ὅλους ἐλέχθησαν. Ὅχι ἐπειδὴ ὅλοι μεθοῦν· μὴ γένοιτο· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν φροντίζουν δι' αὐτοὺς ποὺ μεθοῦν ἐκεῖνοι ποὺ δὲν μεθοῦν. Διὰ τοῦτο καὶ ἀπευθύνομαι περισσότερο πρὸς ἐσᾶς ποὺ εἴσθε ὑγιεῖς. Διότι καὶ ὁ ἰατρός, ἀφοῦ ἀφήσῃ τοὺς ἀσθενεῖς, συνομιλεῖ μὲ ἐκείνους ποὺ κάθονται κοντὰ εἰς τοὺς ἀσθενεῖς. Πρὸς ἐσᾶς λοιπὸν ἀπευθύνω τὸν λόγον καὶ σᾶς παρακαλῶ οὔτε ν' ἀφήσετε ποτὲ τὸν ἑαυτόν σας νὰ κυριευθῇ ἀπὸ αὐτὸ τὸ πάθος, καὶ νὰ φροντίζετε ἐκείνους ποὺ ἐκυριεύθησαν ἀπὸ αὐτό, ὥστε νὰ μὴ φαίνωνται χειρότεροι καὶ ἀπὸ τὰ ζῶα. Διότι ἐκεῖνα μὲν δὲν ζητοῦν τίποτε περισσότερο ἀπὸ αὐτὸ ποὺ εἶναι ἀναγκαῖον, ἐνῶ αὐτοὶ ἔχουν γίνῃ ἀλογώτεροι καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα, καθ' ὅσον ὑπερβαίνουν τὰ ὅρια τοῦ μέτρου. Πόσον καλύτερος λοιπὸν εἶναι ἀπὸ αὐτοὺς ὁ ὄνος; πόσον δὲ καλύτερος ὁ σκύλος; Καθ' ὅσον τὸ καθὲν ἀπὸ τὰ ζῶα αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅλα γενικῶς τὰ ἄλλα, εἴτε εἶναι ἀνάγκη νὰ φάγῃ εἴτε εἶναι ἀ-

γείν, ἂν τε πιεῖν δέη, ὄρον τὴν αὐτάρκειαν οἶδε, καὶ πέρα
 τῆς χρείας οὐ πρόβειοι καὶ μυριοὶ οἱ καταναγκάζοντες
 ὦοιν, οὐκ ἀνέξεται ἐξελθεῖν εἰς ἀμειρίαν. Οὐκοῦν ταύτη
 καὶ τῶν ἀλόγων χεῖρους ὑμεῖς, οὐ παρὰ τοῖς ὑγιαίνουσι
 5 μόνον, ἀλλὰ καὶ παρ' ὑμῖν αὐτοῖς. "Οτι γὰρ καὶ κυνῶν
 καὶ ὄνων ἀτιμοτέρους ἐαυτοὺς εἶναι κεκρίκατε, δῆλον ἐ-
 κεῖθεν. Τὰ μὲν γὰρ ἄλογα ταῦτα οὐκ ἀναγκάζεις πέρα τοῦ
 μέτρου τροφῆς ἀπολαύειν καὶ ἔρηταί τις, διαίτι; ἵνα μὴ
 καταβλάψης, ἐρεῖς· σαιτῶ δὲ οὐδὲ ταύτην παρέχεις τὴν
 10 πρόνοιαν. Οὕτω κακείνων σαιτὸν εὐτελέστερον εἶναι νομί-
 ζεις, καὶ περιορᾷς διηνεκῶς χειμαζόμενον.

Οὐδὲ γὰρ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς μέθης μόνον τὴν ἐκ τῆς
 μέθης βλάβην ὑπομένεις, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην.
 Καὶ καθάπερ πυρριουῦ παρελθόντιος, ἢ ἐκ τοῦ πυρριουῦ μέ-
 15 νει λύμη· οὕτω καὶ μέθης ἀπελθούσης, ἢ τῆς μέθης ζάλη
 καὶ ἐν τῇ ψυχῇ καὶ ἐν τῷ σώματι σιρέφεται· καὶ τὸ μὲν
 ἄθλιον σῶμα κεῖται παραλυθὲν, καθάπερ ὑπὸ ναυαγίου σκά-
 φος· ἢ δὲ τούτου ταλαιπωροτέρα ψυχὴ, καὶ τούτου διαλυ-
 θέντιος τὸν χειμῶνα διεγείρει, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἀνάπει,
 20 καὶ διὰν δοκῇ σωφρονεῖν, τότε μάλιστα μαίνεται, οἶνον καὶ
 πίθους καὶ φιάλας καὶ κρατῆρας φανταζομένη. Καὶ καθάπερ
 ἐν χειμῶνι πανθείσης τῆς ζάλης, ἢ διὰ τὸν χειμῶνα μένει
 ζημία· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα. Καὶ γὰρ ὡσπερ ἐκεῖ τῶν ἀ-
 γωγίμων, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἐκβολὴ γίνεται σχεδὸν ἀπάν-

νάγκη νὰ πῆ, γνωρίζει ὡς ὄριον τὴν αὐτάρκειαν καὶ δὲν προχωρεῖ πέρα ἀπὸ τὸ ἀναγκαῖον· καὶ ἂν ἀκόμη ἄπειροι τὸ ἐξαναγκάζουν, δὲν θὰ θελήσῃ νὰ ξεπεράσῃ τὸ μέτρον. "Αρα λοιπὸν σεῖς εἶσθε χειρότεροι καὶ ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα, ὅχι μόνον σύμφωνα μὲ τὴν λογικὴν τῶν ὑγιῶς σκεπτομένων ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν σας ἀκόμη λογικὴν. Τὸ ὅτι βέβαια θεωρεῖτε τοὺς ἑαυτοὺς σας ἀξίους περισσοτέρας περιφρονήσεως ἀπὸ τοὺς σκύλους καὶ τοὺς ὄνους, γίνεται φανερὸν ἀπὸ ὅλα αὐτά. Διότι τὰ μὲν ἄλογα ζῶα δὲν τὰ ἐξαναγκάζεις νὰ φάγουν πέρα ἀπὸ τὴν κανονικὴν τροφήν· καὶ ἐὰν σὲ ἐρωτήσῃ κάποιος, διατί; θὰ τοῦ ἀπαντήσῃς, διὰ νὰ μὴ τοῦ προξενήσῃς ζημίαν· διὰ τὸν ἑαυτὸν σου ὅμως δὲν λαμβάνεις οὔτε αὐτὴν τὴν πρόνοιαν. "Ἐτσι θεωρεῖς τὸν ἑαυτὸν σου πρὸ εὐτελεῖ ἀπὸ ἐκεῖνα καὶ τὸν ἀφήνεις ἀβοήθητον ὥστε νὰ ὑποφέρῃ διαρκῶς.

Ἄλλὰ δὲν ὑπομένεις τὴν βλάβην ἀπὸ τὴν μέθην μόνον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μέθης, ἀλλὰ καὶ μετὰ ὅταν περάσῃ ἡ ἡμέρα ἐκείνη. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς, καὶ ἂν ἀκόμη περάσῃ ὁ πυρετός, παραμένει ἡ βλάβη ἀπὸ τὸν πυρετόν, ἔτσι καὶ ὅταν ἀκόμη περάσῃ ἡ μέθη, ἡ ζάλη ἀπὸ τὴν μέθην ἐξακολουθεῖ νὰ ἐπιδρῶ καὶ εἰς τὴν ψυχὴν καὶ εἰς τὸ σῶμα. Καὶ τὸ μὲν ἄθλιον σῶμα εὐρίσκεται κάτω εἰς κατάστασιν παραλυσίας, ὅπως ἀκριβῶς τὸ σκάφος ποῦ ἐναυάγησεν, ἡ δὲ ψυχὴ αὐτοῦ ποῦ εἶναι πολὺ περισσότερον ταλαίπωρη ἀπὸ τὸ σῶμα, καὶ ὅταν αὐτὸ ἀκόμη ἔχει διαλυθῆ, διεγείρει τὴν συμφορὰν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἀνάπτει, καὶ ὅταν φαίνεται ὅτι σωφρονεῖ, τότε πρὸ πάντων ἐκδηλώνεται ἡ μανία του, καθόσον φέρει εἰς τὴν φαντασίαν του οἶνον, λιθάρια, φιάλας καὶ ποτήρια. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς κατὰ τὴν περίπτωσιν κακοκαιρίας καὶ ἂν ἀκόμη παύσῃ ἡ ἀνεμοθύελλα, ὅμως παραμένει ἡ ζημία ποῦ προεκλήθη ἀπὸ τὴν θύελλαν, ἔτσι λοιπὸν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν. Καθ' ὅσον ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνην ρίπτονται εἰς τὴν θάλασσαν τὰ μεταφερόμενα πράγματα, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἀποβάλλονται ὅλα σχεδὸν τὰ ἀγαθὰ.

των τῶν ἀγαθῶν. Κἄν σωφροσύνην εὖρη, κἄν αἰδῶ, κἄν
 σύνεσιν, κἄν ἐπιείκειαν, κἄν ταπεινοφροσύνην, πάντα ρίπτει
 εἰς τὸ τῆς παρανομίας πέλαγος ἢ μέθη. Ἄλλὰ τὰ μετὰ ταῦ-
 τα οὐκέτι ὅμοια. Ἐκεῖ μὲν γὰρ μετὰ τὴν ἐκβολὴν τὸ σκά-
 5 φος κουφίζεται, ἐπαῦθα δὲ βαρύνεται μᾶλλον. Ἄντι γὰρ
 ἐκείνου τοῦ πλούτου δέχεται ψάμμον καὶ ὕδωρ ἀλμυρόν,
 καὶ πάντα τὸν τῆς μέθης φορτιόν, ἅπερ ἅμα τοῖς ἐπιβάταις
 καὶ τῷ κυβερνήτῃ καταβαπίζει τὸ σκάφος εὐθέως.

Ἴν' οὖν μὴ ταῦτα πάσχωμεν, ἀπαλλάξωμεν ἑαυτοὺς τοῦ
 10 χειμῶνος. Οὐκ ἔσι μετὰ μέθης βασιλείαν οὐρανῶν ἰδεῖν.
 «Μὴ πλανᾶσθε» γάρ, φησὶν· «οὐ μεθύσοι, οὐ λοίδοροι βασι-
 λείαν Θεοῦ κληρονομήσουσι». Καὶ τί λέγω βασιλείαν; Μετὰ
 γὰρ μέθης οὐδὲ τὰ παρόντα ἐστὶν ἰδεῖν. Καὶ γὰρ τὰς ἡμέ-
 ρας νύκτας ἐργάζεται ἡμῖν ἡ μέθη, καὶ τὸ φῶς σκότιος· καὶ
 15 τῶν ὀφθαλμῶν ἀνεωγμένων οὐδὲ τὰ ἐν ποσὶ βλέπουσιν οἱ
 μεθύοντες. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ δεινόν, ἀλλὰ καὶ μετὰ
 τούτων καὶ εἰτέραν χαλεπωτάτην ὑπομένουσι δίκην, ἀθυμίας
 ἀλόγους, μανίαν, ἀρρωσίαν, γέλωτα, ὄνειδος διηνεκῶς ὑ-
 πομένοντες. Ποία τοίνυν συγγνώμη τοῖς ἑαυτοὺς τοσοῦτοις
 20 περιπείρουσι κακοῖς; Οὐκ ἔστιν οὐδεμία.

Φύγωμεν τοίνυν τὸ νόσημα ἵνα καὶ τῶν ἐνταῦθα καὶ
 τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρω-
 πῆ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κρά-
 τος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας
 25 τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

καὶ διὰ τοὺς ἀγαθοὺς. Καὶ ἂν ἀκόμη δηλαδὴ εἰπῶ ὅτι θὰ τοὺς ἀναστήσω εἰς ἔθνος μέγα, δὲν θὰ τηρήσω τὴν ὑπόσχεσίν μου, ἐὰν δὲν ἀποδειχθοῦν ἄξιοι τῆς ὑποσχέσεως πού τοὺς ἔδωσα. Πρᾶγμα πού συνέβη καὶ μὲ τὸν ἄνθρωπον πού ἔπλασε. Διότι λέγει, «Θὰ σᾶς τρέμουν καὶ θὰ σᾶς φοβοῦνται τὰ θηρία»³, ἀλλ' ὅμως δὲν συνέβη αὐτό, διότι ἀπέδειξε τὸν ἑαυτὸν του ἀνάξιον αὐτῆς τῆς ὑποσχέσεως, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια καὶ ὁ Ἰούδας.

Ὡστε λοιπὸν διὰ νὰ μὴν γίνουν ὠρισμένοι σκληρότεροι ἐξ αἰτίας τῆς ἀπογνώσεώς των διὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς κολάσεως, οὔτε νὰ καταστοῦν ραθυμότεροι ἀρκούμενοι ἀπλῶς εἰς τὰς ἀγαθὰς ὑποσχέσεις, προλαμβάνει καὶ θεραπεύει καὶ τὰ δύο αὐτὰ μὲ αὐτὸ πού προελέχθη, λέγων κατὰ κάποιον τρόπον τὸ ἐξῆς· Καὶ ἂν ἀκόμη σὲ ἀπειλήσω, μὴ ἀπελπισθῆς· διότι ἤμπορεῖς νὰ μετανοήσης καὶ νὰ ἀλλάξης τὴν ἀπόφασίν μου, ὅπως οἱ Νινευῖται· καὶ ἂν ἀκόμη σοῦ ὑπόσχομαι κάποιο ἀγαθόν, μὴ δείξης ἀδράνειαν ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ὑποσχέσεώς μου. Διότι ἐὰν φανῆς ἀνάξιος, δὲν θὰ σὲ ὠφελήσῃ εἰς τίποτε ἢ ὑπόσχεσίς μου, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ θὰ σοῦ γίνῃ αἰτία νὰ τιμωρηθῆς· διότι ἐγὼ ὑπόσχομαι εἰς αὐτοὺς πού εἶναι ἄξιοι. Διὰ τοῦτο καὶ τότε ὁμιλῶν πρὸς τοὺς μαθητάς του, δὲν τοὺς ὑπεσχέθη ἀπλῶς, οὔτε εἶπε σεῖς μόνον, ἀλλὰ προσέθεσε, «σεῖς πού μὲ ἠκολουθήσατε», ὥστε καὶ τὸν Ἰούδαν ν' ἀποκλείσῃ ἀπὸ αὐτούς, καὶ νὰ προσελκύσῃ τοὺς μεταγενεστέρους ἀνθρώπους. Διότι οἱ λόγοι του δὲν ἀπηυθύνοντο μόνον πρὸς ἐκείνους, οὔτε πρὸς τὸν Ἰούδαν πού ἀπεδείχθη εἰς τὴν συνέχειαν ἀνάξιος.

Εἰς μὲν λοιπὸν τοὺς μαθητάς του ὑπεσχέθη τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, λέγων, «θὰ καθήσετε εἰς δώδεκα θρόνους», καθ' ὅσον πλέον εἶχον γίνεαι πνευματικώτεροι καὶ δὲν ἐζήτησαν τίποτε ἀπὸ τὰ ἐπίγεια, ἐνῶ εἰς τοὺς ἄλλους ὑπόσχεται καὶ τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ. Διότι λέγει· «Καὶ ὁ καθένας πού ἄφησεν ἀδελφοὺς ἢ ἀδελφὰς ἢ πατέρα ἢ μητέρα ἢ γυναῖκα ἢ τέκνα ἢ ἀγροὺς ἢ οἰκίαν χάριν τοῦ ὀνόματός μου, θὰ λάβῃ

ΟΜΙΛΙΑ ΝΗ΄
Ματθ. 17, 22 - 18, 6

«Ἀνασιρεφομένων δὲ αὐτῶν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Μέλλει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων καὶ ἀποκιενοῦσθαι αὐτὸν καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται. Καὶ ἐλυπήθησαν σφόδρα».

1. Ἴνα γὰρ μὴ λέγωσι, τίνος ἕνεκεν ἐνιαῦθα διατριβαμεν διηνεκῶς; πάλιν περὶ τοῦ πάθους αὐτοῖς φησιν· ὅπερ ἀκούοντες οὐδὲ ἰδεῖν ἐβούλοντο τὰ Ἱεροσόλυμα. Ὅρα γοῦν πῶς καὶ τοῦ Πέιρου ἐπιτιμηθέντος, καὶ τῶν περὶ Μωϋσέα καὶ Ἡλίαν περὶ αὐτοῦ διαλεχθέντων, καὶ δόξαν τὸ πρᾶγμα καλεσάντων, καὶ τοῦ Πατρὸς ἄνωθεν φωνὴν ἀφέντιος, καὶ σημείων τοσοῦτων γενομένων, καὶ τῆς ἀνασιτάσεως ἐπὶ θύραις οὔσης (οὐδὲ γὰρ πολὺν ἔφησε χρόνον ἐν τῷ θανάτῳ μένειν, ἀλλὰ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεσθαι), οὐδὲ οὕτως ἀνήνεγκαν, ἀλλ' ἐλυπήθησαν· καὶ οὐδὲ ἀπλῶς, ἀλλὰ σφόδρα.

Ἐγένετο δὲ τοῦτο διὰ τὸ ἀγνοεῖν ἔτι τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν. Ὅπερ ὁ Μάρκος καὶ ὁ Λουκᾶς αἰνιτιτόμενοι ἔλεγον· ὁ μὲν, ὅτι «ἠγνόουν τὸ ρῆμα, καὶ ἐφοβοῦντο αὐτὸν ἐρωτῆσαι», ὁ δέ, ὅτι «ἦν παρακεκαλυμμένον ἀπ' αὐτῶν, ἵνα μὴ αἰσθωνται, καὶ ἐφοβοῦντο αὐτὸν ἐρωτῆσαι περὶ τοῦ ρήματος». Καὶ μὴν εἰ ἠγνόουν, πῶς ἐλυπήθησαν; Ὅτι οὐ

1. Λουκᾶ 9, 80-86.

2. Μάρκ. 9, 32.

3. Λουκᾶ 9, 45.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΗ΄
Ματθ. 17, 22 - 18, 6

«Καθ' ὃν χρόνον δὲ περιεφέροντο εἰς τὴν Γαλιλαίαν, εἶπεν εἰς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς· Πρόκειται ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου νὰ παραδοθῆ εἰς τὰ χέρια τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι θὰ τὸν θανατώσουν, ἀλλὰ τὴν τρίτην ἡμέραν θ' ἀναστηθῆ. Καὶ ἐλυπήθησαν πάρα πολὺ».

1. Διὰ νὰ μὴ λέγουν λοιπόν, διὰ ποῖον λόγον μένομεν συνεχῶς ἐδῶ; τοὺς ὀμιλεῖ καὶ πάλιν διὰ τὸ πάθος τοῦ αὐτοῦ ἀκριβῶς ἀκούοντες δὲν ἤθελον οὔτε νὰ ἰδοῦν τὰ Ἱεροσόλυμα. Πρόσεχε λοιπόν, πῶς, μολονότι καὶ ὁ Πέτρος ἐπετιμήθη καὶ συνωμίλησαν μὲ αὐτὸν ὁ Μωϋσῆς καὶ ὁ Ἡλίας περὶ τοῦ πράγματος αὐτοῦ καὶ ὠνόμασαν δόξαν τὸν θάνατόν του, καὶ ἄφησεν ὁ Πατήρ του ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ν' ἀκουσθῆ ἢ φωνὴ του¹, καὶ τόσα θαύματα ἔγιναν καὶ εὕρισκετο πρὸ τῶν θυρῶν ἡ ἀνάστασις του (διότι δὲν εἶπεν ὅτι θὰ μείνη ἐπὶ πολὺν χρόνον εἰς τὸν θάνατον, ἀλλ' εἶπεν ὅτι θ' ἀναστηθῆ τὴν τρίτην ἡμέραν), οὔτε καὶ ἔτσι ἠμπόρεσαν νὰ ὑποφέρουν τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ἐλυπήθησαν· καὶ ὄχι ἀπλῶς ἐλυπήθησαν, ἀλλ' εἰς βαθμὸν ὑπερβολικόν.

Συνέβη δὲ αὐτὸ ἐπειδὴ δὲν ἦσαν εἰς θέσιν ἀκόμη νὰ ἀντιληφθοῦν τὴν δύναμιν τῶν λεγομένων. Καὶ ἀκριβῶς αὐτὸ ὑπαινισσόμενοι ὁ Μᾶρκος καὶ ὁ Λουκᾶς ἔλεγον· ὁ μὲν, ὅτι «Δὲν ἠμποροῦσαν ν' ἀντιληφθοῦν τὸ νόημα τῶν λόγων του καὶ ἐφοβοῦντο νὰ τὸν ἐρωτήσουν»², ὁ δέ, ὅτι «Ἦτο κρυμμένον ἀπὸ αὐτοὺς τὸ νόημα τοῦ λόγου αὐτοῦ, διὰ νὰ μὴ τὸ ἐννοήσουν, καὶ ἐφοβοῦντο νὰ τὸν ἐρωτήσουν ποία εἶναι ἡ σημασία τοῦ λόγου αὐτοῦ»³. Ἀλλ' ὅμως, ἐὰν δὲν

πάντα ἠγνόουν· ἀλλ' ὅτι μὲν ἀποθανεῖται ἤδεσαν, συνεχῶς ἀκούοντες· ὁ, τί ποιε δὲ ἦν οὗτος ὁ θάνατος καὶ ὅτι ταχέως λυθήσεται καὶ μυρία ἐργάσεται ἀγαθὰ, τοῦτο οὐδέπω ἤδεσαν σαφῶς· οὐδὲ ὁ, τί ποιέ ἐστὶν αὕτη ἢ ἀνάστασις, ἀλλ' 5 ἠγνόουν· διὸ ἤλγουν· καὶ γὰρ σφόδρα ἀντιείχοντο τοῦ διδασκάλου.

«Ἐλθόντων δὲ αὐτῶν εἰς Καπερναοῦμ, προσῆλθον οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες τῷ Πέτρῳ, καὶ εἶπον· Ὁ διδάσκαλος ὑμῶν τελεῖ τὰ δίδραχμα;». Καὶ τίνα ἐστὶ ταῦτα τὰ 10 δίδραχμα; Ὅτι τὰ πρωτότοκα τῶν Αἰγυπτίων ἀπέκτεινεν ὁ Θεός, τότε τὴν Λευὴ φυλὴν ἀντὶ αὐτῶν ἔλαβεν. Εἶτα ἐπειδὴ τῶν παρὰ Ἰουδαίοις πρωτοτόκων ἐλάτιων ὁ τῆς φυλῆς ἀριθμὸς ἦν, ἀντὶ τῶν λειπόντων εἰς τὸν ἀριθμὸν σίκλον ἐκέλευσεν εἰσενεχθῆναι καὶ ἄλλως δὲ ἐξ ἐκείνου ἔ- 15 θος ἐκράτησε, τὰ πρωτότοκα τὸν φόρον τοῦτον εἰσφέρειν. Ἐπεὶ οὖν πρωτότοκος ἦν ὁ Χοισιός, ἐδόκει δὲ τῶν μαθητῶν πρῶτος εἶναι ὁ Πέτρος, αὐτῷ προσέρχονται. Καὶ γὰρ, ὡς ἔμοιγε δοκεῖ, κατὰ πόλιν ἐκάστην ἀπήτουν· διὸ καὶ ἐν τῇ παιρίδι προσῆλθον αὐτῷ, ἐπειδὴ πατρὶς αὐτοῦ ἐνομίζετο ἡ 20 Καπερναοῦμ. Καὶ αὐτῷ μὲν οὐκ ἐτόλμησαν προσελθεῖν, τῷ Πέτρῳ δὲ καὶ οὐδὲ τούτῳ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος, ἀλλ' ἐπιεικέστερον. Οὐδὲ γὰρ ἐγκαλοῦντες, ἀλλ' ἐρωτῶντες ἔλεγον· «Ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ τὰ δίδραχμα;». Τὴν μὲν γὰρ προσήκουσαν περὶ αὐτοῦ δόξαν οὐδέπω εἶχον, ἀλλ'

4. Ἐξ. 12, 29.

5. Ἀριθ. 3, 45.

6. Ἀριθ. 3, 45έέ. Τὸ σίκλον ἢ σίγλον εἶχε ἀξίαν δύο δραχμῶν.

ἐννόησαν τὴν σημασίαν τοῦ λόγου αὐτοῦ πῶς τότε ἐλυπήθησαν; Διότι δὲν τοὺς ἦσαν ὅλα ἄγνωστα, ἀλλὰ τὸ ὅτι ἐπρόκειτο ν' ἀποθάνῃ τὸ ἐγνώριζον, διότι τὸ ἤκουον συνεχῶς αὐτό, τί τέλος πάντων ἦτο αὐτὸς ὁ θάνατος, καὶ ὅτι θὰ παύσῃ πολὺ γρήγορα ἢ ἰσχύς του καὶ ὅτι θὰ ἐπιφέρῃ ἀμέτρητα ἀγαθὰ, αὐτὸ δὲν τὸ ἐγνώριζαν ἀκόμη μὲ ἀπόλυτον ἀκρίβειαν· ἀκόμη δὲν ἐγνώριζον οὔτε καὶ αὕτῃ ἢ ἀνάστασις του τί τέλος πάντων ἦτο, ἀλλὰ τὴν ἀγνοοῦσαν καὶ αὐτήν. Διὰ τοῦτο ἐλυποῦντο· καθόσον ἦτο μεγάλη ἡ ἀφοσίωσις των πρὸς τὸν διδάσκαλόν των.

«Ὅταν δὲ ἦλθον εἰς τὴν Καπερναοῦμ, ἐπλησίασαν τὸν Πέτρον ἐκεῖνοι πού εἰσέπραττον τὴν συνδρομὴν τῶν δίδραχμων καὶ τοῦ εἶπον· Ὁ διδάσκαλός σας δὲν πληρώνει τὰ δίδραχμα;». Καὶ ποῖα εἶναι αὐτὰ τὰ δίδραχμα; Ὅταν ὁ Θεὸς ἐφόνευσεν τὰ πρωτότοκα τέκνα τῶν Αἰγυπτίων⁴, τότε ἔλαβεν ἀντ' αὐτῶν τὴν φυλὴν τοῦ Λευῖ⁵. Εἰς τὴν συνέχειαν ἐπειδὴ ὁ ἀριθμὸς τῆς φυλῆς τοῦ Λευῖ ἦτο μικρότερος ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν πρωτοτόκων τῶν Ἰουδαίων, ἀντὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Λευιτῶν πού ὑπελείποντο διέταξε νὰ συνεισφέρουν τὸ σίκλον⁶. Ἔτσι λοιπὸν ἀπὸ τὸ γεγονὸς ἐκεῖνο ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια τὰ πρωτότοκα νὰ πληρώνουν αὐτὸν τὸν φόρον. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Χριστὸς ἦτο πρωτότοκος, ὁ δὲ Πέτρος ἐθεωρεῖτο πρῶτος μεταξὺ τῶν μαθητῶν, διὰ τοῦτο προσέρχονται εἰς αὐτόν. Καθ' ὅσον, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἐζητοῦσαν τὸν φόρον αὐτὸν ἀπὸ κάθε πόλιν· διὰ τοῦτο καὶ προσῆλθον εἰς αὐτόν ὅταν εὕρισκετο εἰς τὴν πατρίδα του, ἐπειδὴ πατρίς του ἐθεωρεῖτο ἡ Καπερναοῦμ. Καὶ τὸν ἴδιον μὲν δὲν ἐτόλμησαν νὰ πλησιάσουν, ἀλλὰ ἐπλησίασαν τὸν Πέτρον· καὶ αὐτὸν δὲν τὸν ἐπλησίασαν μὲ μεγάλας ἀπαιτήσεις, ἀλλὰ μὲ μαλακὸν τρόπον. Οὔτε βέβαια διὰ νὰ τὸν κατηγορήσουν, ἀλλὰ ἀπλῶς διὰ νὰ τὸν ἐρωτήσουν ἔλεγον· «Ὁ διδάσκαλός σας δὲν πληρώνει τὰ δίδραχμα;». Βέβαια δὲν εἶχον ἀκόμη τὴν πρέπουσαν γνώμην περὶ αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ συμπεριφορά των ἀπέναντί του ἦτο ὡσὰν νὰ ἦτο ἓνας ἀπλὸς ἄνθρω-

ὡς περὶ ἀνθρώπου οὕτω διέκειντο· πλὴν ἀπένεμόν τινα αἰδῶ καὶ τιμὴν, διὰ τὰ προλαβόντα σημεῖα.

Τί οὖν ὁ Πέτρος; Ναί, φησί. Καὶ τούτοις μὲν εἶπεν, ὅτι τελεῖ· αὐτῷ δὲ οὐκ εἶπεν, ἴσως ἐρυθριῶν ὑπὲρ τούτων
 5 αὐτῷ διαλεχθῆναι. Διὸ ὁ ἡμέρος καὶ πάντα σαφῶς εἰδώς, προλαβὼν αὐτόν φησι· «Τί σοι δοκεῖ, Σίμων; οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἀπὸ τίνων λαμβάνουσι τέλη ἢ κῆνσον; ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτῶν, ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλοτριῶν;». Εἰπόντιος δέ, «ἀπὸ τῶν ἀλλοτριῶν», ἔφη· Ἔραγε ἐλεύθεροί εἰσιν οἱ υἱοί». Ἴνα
 10 γὰρ μὴ νομίση ὁ Πέτρος, ὅτι παρ' ἐκείνων ἀκηκοὼς λέγει, προλαμβάνει αὐτό, τοῦτό τε αὐτὸ δηλῶν, καὶ παρησίαν αὐτῷ παρέχων ὀκνοῦντι προτέρῳ περὶ τούτων εἰπεῖν. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐλεύθερος μὲν εἰμι τοῦ δοῦναι κῆνσον. Εἰ γὰρ οἱ τῆς γῆς βασιλεῖς παρὰ τῶν υἱῶν αὐτῶν οὐ
 15 λαμβάνουσιν, ἀλλὰ παρὰ τῶν ἀρχομένων, πολλῷ μᾶλλον ἐμὲ ἀπηλλάχθαι δεῖ τῆς ἀπαιτήσεως ταύτης, οὐκ ἐπιγείου βασιλέως, ἀλλὰ τοῦ τῶν οὐρανῶν ὄντα με Υἱὸν καὶ βασιλέα.

Ὅρας πῶς διέσειειλε τοὺς υἱούς, καὶ τοὺς οὐχ υἱούς; Εἰ δὲ οὐκ ἦν υἱός, εἰκῆ καὶ τὸ ὑπόδειγμα παρήγαγε τῶν
 20 βασιλέων. Ναί, φησὶν, υἱός, ἀλλ' οὐ γνήσιος. Οὐκοῦν οὐχ υἱός· εἰ δὲ οὐχ υἱός, οὐδὲ γνήσιος, οὐδὲ αὐτοῦ, ἀλλ' ἀλλότριος. Εἰ δὲ ἀλλότριος, οὐδὲ τὸ παράδειγμα ἔχει τὴν οἰκείαν ἰσχύν. Αὐτὸς γὰρ οὐ περὶ τῷ υἱῶν ἀπλῶς, ἀλλὰ περὶ τῶν γνησίων διαλέγεται, καὶ ἰδίων, καὶ τῶν κοινωνούντων
 25 τοῖς γεγεννηκόσι τῆς βασιλείας. Διὸ καὶ πρὸς ἀντιδιαστολήν ἔθηκε τοὺς ἀλλοτρίους, ἀλλοτρίους καλῶν τοὺς οὐκ

πος· πλὴν ὅμως ἀπέδιδον εἰς αὐτὸν κάποιον σεβασμὸν καὶ τιμὴν ἐξ αἰτίας τῶν θαυμάτων ποῦ εἶχον προηγηθῆ.

Ποίαν λοιπὸν ἀπάντησιν δίδει ὁ Πέτρος; «Ναί», λέγει. Καὶ πρὸς αὐτοὺς μὲν εἶπεν ὅτι πληρῶνει, ἐνῶ πρὸς τὸν Χριστὸν δὲν εἶπεν, ἐνδεχομένως ἐπειδὴ ἐντρέπετο νὰ συζητήσῃ μὲ αὐτὸν περὶ αὐτῶν. Διὰ τοῦτο ὁ γαλήνιος καὶ ὁ τὰ πάντα γνωρίζων μὲ ἀκρίβειαν ἀπόλυτον, τὸν προλαμβάνει καὶ τοῦ λέγει· «Ποία εἶναι ἡ γνώμη σου, Σίμων; οἱ ἐπίγειοι βασιλεῖς ἀπὸ ποίους λαμβάνουν δασμοὺς ἢ φόρον; ἀπὸ τοὺς υἱοὺς των ἢ ἀπὸ τοὺς ξένους;». Εἰς τὴν ἀπάντησίν του δέ, «ἀπὸ τοὺς ξένους», εἶπεν· «Ἐπομένως εἶναι ἐλεύθεροι οἱ υἱοὶ των». Διὰ νὰ μὴ νομίσῃ λοιπὸν ὁ Πέτρος, ὅτι τοῦ ὠμίλησεν ἐπειδὴ ἤκουσεν ἀπὸ ἐκείνους τὴν συνομιλίαν, τὸν προλαμβάνει, φανερώνων εἰς αὐτὸν αὐτὸ ποῦ συνεζήτησαν, καὶ τοῦ παρέχει θάρρος, καθ' ὅσον ἐδίσταζε προηγουμένως νὰ ὁμιλήσῃ περὶ αὐτῶν. Ἡ σημασία δὲ τῶν λόγων του αὐτῶν εἶναι ἡ ἐξῆς· Εἶμαι ἐλεύθερος ἀπὸ τὸ νὰ πληρώσω τὸν φόρον. Διότι, ἐὰν οἱ ἐπίγειοι βασιλεῖς δὲν λαμβάνουν φόρον ἀπὸ τοὺς υἱοὺς των, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ ἄρχουν, πολὺ περισσότερον πρέπει ἐγὼ νὰ εἶμαι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀπαίτησιν, διότι δὲν εἶμαι υἱὸς ἐπιγείου βασιλέως, ἀλλὰ υἱὸς τοῦ οὐρανόυ βασιλέως καὶ συγχρόνως καὶ βασιλεύς.

Βλέπεις πῶς διέκρινε τοὺς υἱοὺς ἀπὸ ἐκείνους ποῦ δὲν ἦσαν υἱοὶ; Ἐὰν δὲ ὁ ἴδιος δὲν ἦτο υἱός, τότε ἄσκοπα ἀνέφερε καὶ τὸ παράδειγμα τῶν βασιλέων. Ναί, λέγει, εἶναι υἱός, ἀλλὰ δὲν εἶναι γνήσιος. Ἄρα λοιπὸν δὲν εἶναι υἱός· ἐὰν δὲ δὲν εἶναι υἱός, τότε δὲν εἶναι οὔτε γνήσιος, οὔτε εἶναι τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' εἶναι ξένος. Ἐὰν δὲ εἶναι ξένος, τότε οὔτε τὸ παράδειγμα ἔχει καμμίαν ἀξίαν. Διότι αὐτὸς δὲν ὁμιλεῖ ἀπλῶς περὶ τῶν υἱῶν ἀλλὰ περὶ τῶν γνησίων υἱῶν, τῶν ἰδικῶν του, καὶ οἱ ὅποιοι εἶναι κοινωνοὶ τῆς βασιλείας μαζί μὲ αὐτοὺς ποῦ τοὺς ἐγέννησαν. Διὰ τοῦτο καὶ ἀνέφερε τοὺς ξένους πρὸς διάκρισιν, ὀνομάζων ξένους αὐτοὺς ποῦ δὲν

ἐξ αὐτῶν γεννηθέντας· τοὺς δὲ αὐτῶν, οὓς ἐξ αὐτῶν γε-
γεννήκασι.

Σὺ δέ μοι σκόπει κακεῖνο, πῶς τὴν ἀποκαλυφθεῖσαν
τῷ Πέτρῳ γνῶσιν καὶ ἐντεῦθεν βεβαιοῖ. Καὶ οὐδὲ ἐνταῦ-
5 θα ἔσται, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς συγκαταβάσεως τὸ αὐτὸ τοῦτο
δηλοῖ, ὅπερ πολλῆς ἦν σοφίας. Καὶ γὰρ ταῦτα εἰπὼν, φησὶν·
«Ἴνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτούς, πορευθεὶς βάλε ἄγκι-
σιρον εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ τὸν ἀναβάνα πρῶτον ἰχθὺν ἄ-
ρον, καὶ εὐρήσεις ἐν αὐτῷ σιαιῆρα· ἐκεῖνον λαβὼν, δὸς αὐ-
10 τοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ». «Ὁρα πῶς οὔτε παραιτηρεῖται τὸν
φόρον, οὔτε ἀπλῶς κελεύει δοῦναι, ἀλλὰ πρότερον δείξας
οὐκ ὄντα ὑπεύθυνον, τότε δίδωσι τὸ μὲν, ἵνα μὴ ἐκεῖνοι
σκανδαλισθῶσι, τὸ δέ, ἵνα μὴ οὔτιοι. Οὐδὲ γὰρ ὡς ὀφείλων
δίδωσιν, ἀλλ' ὡς τὴν ἐκείνω ἀσθένειαν διορθοῦμενος.

15 2. Ἀλλαχοῦ μέντοι καταφρονεῖ τοῦ σκανδαῶλου, ὅτι περὶ
βρωμάτων διελέγειο, διδάσκων ἡμᾶς εἰδέναι καιροὺς καθ'
οὓς δεῖ φροντίζειν τῶν σκανδαλιζομένων, καὶ καθ' οὓς δεῖ
καταφρονεῖν. Καὶ αὐτῷ δὲ τῷ τῆς δόσεως τρόπῳ δείκνυσι
ἑαυτὸν πάλιν. Τίνος γὰρ ἕνεκεν οὐκ ἐξ ἀποκειμένων κελεύει
20 δοῦναι; Ἴν', ὅπερ ἔφη, καὶ ἐν τούτῳ δείξῃ Θεὸν ἑαυτὸν
ὄντα τῶν ὄλων καὶ διὰ καὶ τῆς θαλάττης κρατεῖ. Ἐδειξε
μὲν γὰρ καὶ ἤδη ἐπιτιμήσας, καὶ τὸν Πέτρον τοῦτον αὐτὸν
κελεύσας ἐπιβῆναι τῶν κυμάτων· δείκνυσι δὲ καὶ νῦν τὸ αὐτὸ
τοῦτο, ἐτέρῳ μὲν τρόπῳ, πολλὴν δὲ καὶ ἐν τούτῳ παρέχων
25 τὴν ἐκπληξιν. Οὐδὲ γὰρ μικρὸν ἦν ἀπὸ τῶν βυθῶν ἐκείνων

7. Στατήρ· νόμισμα ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ἰσοδυναμοῦσε δὲ πρὸς
τὸ ἐν τρισχιλιοστὸν τοῦ ταλάντου.

8. Ματθ. 15, 10-20.

9. Ματθ. 8, 26-28.

10. Ματθ. 14, 28-34.

ἐγεννήθησαν ἀπὸ αὐτούς. Ὀνομάζει δὲ υἱοὺς αὐτῶν αὐτοὺς ποὺ ἐγεννήθησαν ἀπὸ αὐτούς.

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεξε καὶ ἐκεῖνο, πῶς δηλαδὴ καὶ ἀπὸ αὐτὸ ἐπιβεβαιώνει τὴν γνῶσιν ποὺ ἀπεκαλύφθη εἰς τὸν Πέτρον. Καὶ δὲν ἐστάθη εἰς αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν συγκατάβασίν του φανερώνει αὐτὸ τὸ ἴδιο, πρᾶγμα ποὺ ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν μεγάλης σοφίας. Διότι πράγματι, ἀφοῦ εἶπεν αὐτά, προσθέτει· «Ὅμως διὰ νὰ μὴ τοὺς σκανδαλίσωμεν, πήγαινε καὶ ρίψε ἀγκίστρι εἰς τὴν θάλασσαν καὶ πάρε τὸ πρῶτον ψάρι ποὺ θὰ πιασθῇ καὶ θὰ εὔρης μέσα εἰς αὐτὸ στατῆρα⁷. πάρε τον αὐτὸν καὶ δῶσε τον εἰς αὐτοὺς δι' ἐμένα καὶ δι' ἐσένα». Πρόσεχε πῶς οὔτε ἀρνεῖται νὰ πληρώσῃ τὸν φόρον, οὔτε ἀπλῶς προστάζει νὰ τὸν πληρώσουν, ἀλλὰ τότε τὸν πληρώνει, ἀφοῦ προηγουμένως ἀπέδειξεν ὅτι δὲν εἶναι ὑποχρεωμένος, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ νὰ μὴ σκανδαλισθοῦν ἐκεῖνοι, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ μὴ σκανδαλισθοῦν καὶ οἱ μαθηταί του. Διότι δὲν δίδει ἐπειδὴ εἶναι ὑποχρεωμένος, ἀλλὰ μὲ σκοπὸν νὰ διορθώσῃ τὴν ἀσθένειαν ἐκείνων.

2. Εἰς ἄλλην ὅμως περίπτωσιν ἀδιαφορεῖ διὰ τὸ σκάνδαλον, τότε δηλαδὴ ποὺ ὠμιλοῦσε περὶ τῶν τροφῶν⁸, διδάσκων ἡμᾶς νὰ γνωρίζωμεν τὰς περιπτώσεις ἐκεῖνας κατὰ τὰς ὁποίας πρέπει νὰ φροντίζωμεν ἐκείνους ποὺ σκανδαλίζονται καὶ ἐκεῖνας κατὰ τὰς ὁποίας πρέπει ν' ἀδιαφορῶμεν. Ἄλλὰ καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον τῆς πληρωμῆς ἀποδεικνύει καὶ πάλιν ποῖος εἶναι. Διατί λοιπὸν δὲν δίδει ἐντολὴν νὰ πληρώσουν ἀπὸ τὰ χρήματα ποὺ ὑπῆρχον; Διὰ νὰ δείξῃ μὲ αὐτὴν τὴν ἐνέργειάν του, ὅπως προανέφερα, ὅτι εἶναι Θεὸς τῶν ὅλων καὶ ὅτι εἶναι κυρίαρχος καὶ αὐτῆς τῆς θάλασσης. Καὶ τὸ ἀπέδειξε μὲν αὐτὸ προηγουμένως ὅταν ἐπετίμησε τὴν θάλασσαν⁹ καὶ ἐπρόσταξε τὸν ἴδιον τὸν Πέτρον νὰ βαδίσῃ ἐπάνω εἰς τὰ κύματα¹⁰, ἀποδεικνύει ὅμως αὐτὸ τὸ ἴδιο καὶ τώρα, μὲ ἄλλον μὲν τρόπον, προκαλῶν ὅμως καὶ μὲ αὐτὸ μεγάλην ἐκπληξιν. Διότι δὲν ἦτο μικρὸν πρᾶγμα νὰ

προειπεῖν, ὅτι καὶ πρῶτος ἐμπεσεῖται ὁ τὸν φόρον τελῶν
 ἰχθύς, καὶ ὡσερ ἀμφίβλησιρον εἰς τὴν ἄβυσσον ἐκείνην
 ἀφέντα αὐτοῦ τὸ πρόσταγμα, ἀναγεῖν τὸν κομίζοντα τὸν στα-
 5 τῆρα· ἀλλὰ θείας δυνάμεως καὶ ἀπορρήτου τὸ καὶ τὴν θά-
 λαιαν οὕτω ποιῆσαι δωροφορεῖν, καὶ πάντοθεν τὴν ὑπο-
 ταγὴν αὐτῆς ἐπιδείκνυσθαι, καὶ ἡνίκα μαινομένη εἰσὶγα, καὶ
 διε τὸν σύνδουλον ἐδέχεται ἀγριαίνουσα, καὶ νῦν πάλιν, ὅτι
 πρὸς τοὺς ἀπαιτοῦντας ὑπὲρ αὐτοῦ διαλύεται.

«Καὶ δὸς αὐτοῖς», φησὶν, «ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ». Εἶδες τὸ
 10 ὑπερβάλλον τῆς τιμῆς; Ἴδε καὶ τὸ φιλόσοφον τῆς Πέτρου
 γνώμης. Τοῦτο γὰρ οὐ φαίνεται Μάρκος, ὁ τούτου φοιτητής,
 γεγραφεκῶς τὸ κεφάλαιον, ἐπειδὴ πολλὴν ἐδείκνυ τὴν εἰς
 αὐτὸν τιμὴν· ἀλλὰ τὴν μὲν ἄρρησιν καὶ αὐτὸς ἔγραψε, τὰ
 δὲ ποιοῦντα αὐτὸν λαμπρὸν ἀπεσίγησεν, ἵσως τοῦ διδασκά-
 15 λου παραιτουμένου τὸ μέγαλα περὶ αὐτοῦ λέγειν. «Ἀντὶ ἐ-
 μοῦ δὲ καὶ σοῦ», εἶπεν, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς πρωτότοκος ἦν.
 Ὡσερ δὲ ἐξεπλάγης τοῦ Χριστοῦ τὴν δύναμιν, οὕτω θαύ-
 μασον καὶ τοῦ μαθητοῦ τὴν πίσιν, διὲ πράγματι ἀπόρρῳ οὐ-
 τως ὑπήκουσε. Καὶ γὰρ σφόδρα ἄπορον ἦν κατὰ τὴν φύσιν.
 20 Διὲ καὶ τῆς πίσιεως αὐτὸν ἀμειβόμενος, συνῆψεν ἑαυτῷ κατὰ
 τὴν τοῦ φόρου δόσιν.

«Ἐν ἐκείνη τῇ ὥρῃ προσῆλθον τῷ Ἰησοῦ οἱ μαθηταὶ
 λέγοντες· Τίς ἄρα μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείῃ τῶν οὐ-
 25 ρανῶν;». Ἐπαθόν τι ἀνθρώπινον οἱ μαθηταί· διὲ καὶ ὁ
 εὐαγγελιστιῆς ἐπισημαίνεται λέγων, ὅτι «ἐν ἐκείνη τῇ ὥρῃ»,
 διε πάντων αὐτὸν προειμίησε. Καὶ γὰρ καὶ Ἰακώβου καὶ

προεΐπη, ὅτι τὸ πρῶτον ψάρι πού θὰ πιασθῆ μέσα ἀπὸ ἐκείνους τοὺς βυθοὺς θὰ εἶναι ἐκεῖνο πού θὰ πληρώσῃ τὸν φόρον, καὶ ὡσὰν ἀκριβῶς νὰ ἔρριψε τὸ πρόσταγμά του δίκτυον εἰς τὴν ἄβυσσον ἐκείνην, νὰ σύρῃ ἐπάνω τὸ ψάρι ἐκεῖνο πού εἶχε στατῆρα, ἀλλ' ἦτο αὐτὸ ἐνέργεια τῆς θείας καὶ ἀκαταλήπτου δυνάμεως, τὸ νὰ κἀνῆ δηλαδὴ καὶ τὴν θάλασσαν νὰ δώσῃ τέτοια δῶρα καὶ μὲ κάθε τρόπον νὰ ἀποδεικνύῃ τὴν ὑποταγὴν αὐτῆς, καὶ ὅταν ἐγαλήνευεν, ἐνῶ ἐμαίνεται προηγουμένως, καὶ ὅταν ἐδέχετο τὸν σύνδουλον ἐνῶ ἐδέρετο ἀπὸ ἄγρια κύματα, καὶ τώρα πάλιν, ὅταν ἐξοφλῆ ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ χρέος πρὸς αὐτοὺς πού τοῦ τὸ ἐζητοῦσαν.

«Καὶ δῶσε τους», λέγει, «δι' ἐμένα καὶ δι' ἐσένα». Εἶδες τὴν ὑπερβολικὴν τιμὴν; Πρόσεξε καὶ τὴν φιλόσοφον σκέψιν τοῦ Πέτρου. Διότι αὐτὸ τὸ κεφάλαιον φαίνεται διὰ τὸν Μάρκος, ὁ μαθητὴς τοῦ Πέτρου, δὲν τὸ ἔγραψεν, ἐπειδὴ ἐδείκνυε τὴν μεγάλην τιμὴν πρὸς αὐτόν· ἀλλὰ τὴν μὲν ἄρνησιν αὐτοῦ καὶ αὐτὸς τὴν ἔγραψεν, ὅμως ἀπεισιώπησεν ὅλα ἐκεῖνα πού τὸν ἔκαμνον ἐνδοξον, ἴσως ἐπειδὴ παρεκλήθη ὑπὸ τοῦ διδασκάλου του νὰ μὴ ἀναφέρῃ τὰ μεγάλα περὶ αὐτοῦ. «Δι' ἐμένα καὶ δι' ἐσένα»· τὰ λόγια αὐτὰ τὰ εἶπεν, ἐπειδὴ καὶ ὁ Πέτρος ἦτο πρωτότοκος. Ὅπως ἀκριβῶς δὲ ἐξεπλάγῃς ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ, ἔτσι θαύμασε καὶ τὴν πίστιν τοῦ μαθητοῦ, διότι ὑπήκουσεν εἰς ἓνα τόσον παράξενον πρόσταγμα. Διότι πράγματι ἡ φύσις αὐτοῦ τοῦ πράγματος ἦτο πάρα πολὺ παράδοξος. Διὰ τοῦτο διὰ ν' ἀμείψῃ καὶ τὴν πίστιν αὐτοῦ, τὸν συνένωσε μὲ τὸν ἑαυτόν του κατὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ φόρου.

«Κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν προσῆλθον εἰς τὸν Ἰησοῦν οἱ μαθηταὶ του καὶ τὸν ἠρώτησαν· Ποῖος λοιπὸν εἶναι μεγαλύτερος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν;». Ἔλαθον οἱ μαθηταὶ του κάτι τὸ ἀνθρώπινον· διὰ τοῦτο καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς τὸ ἀναφέρει κατὰ τρόπον διακριτικὸν λέγων, ὅτι «κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν», ὅταν ἀπὸ ὄλους ἐτίμησεν αὐτόν ἰδιαιτέρως. Καθόσον καὶ ὁ ἓνας ἀπὸ τοὺς Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην ἦτο

Ἰωάννου θάτερος πρωτότοκος ἦν, ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦτον ὑπὲρ
τούτων ἐποίησεν. Εἶτα αἰσχυνόμενοι τὸ πάθος ὁμολογήσαι,
ὅπερ ἔπαθον, φανερώς μὲν οὐ λέγουσι, Τίνος ἔνεκεν τὸν
Πέτρον ἡμῶν προετίμησας; καί, εἰ μείζων ἡμῶν οὐτός ἐ-
5 σιν; ἠσχύνοντο γάρ· ἀδιορίστως δὲ ἐρωτῶσι «Τίς ἄρα
μείζων εἶσιν;». Ὅτε μὲν γὰρ τοὺς τρεῖς εἶδον προτιμωμέ-
νους, οὐδὲν τοιοῦτον ἔπαθον, ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸν ἕνα περιέστη
τὸ τῆς τιμῆς, τότε ἤλγησαν. Οὐ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ
ἕτερα πολλὰ συναγαγόντιες, τὸ πάθος ἀνῆψαν. Καὶ γὰρ εἰ-
10 πεν αὐτῶ· «Σοὶ δώσω τὰς κλεῖς», καί, «Μακάριος εἶ, Σί-
μων Βὰρ Ἰωνᾶ» καὶ ἐνιαῦθα, «Δὸς αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ
σοῦ», καὶ τὴν ἄλλην δὲ παρρησίαν αὐτοῦ τὴν πολλὴν ὁρῶν-
τες παρεκνίζοντο.

Εἰ δὲ ὁ Μάρκος φησιν, διὸ οὐκ ἠρώτησαν, ἀλλ' ἐν ἐ-
15 αὐτοῖς διελογίζοντο, οὐδὲν τοῦτο ἐναντίον ἐστὶν ἐκείνῳ. Εἰ-
κὸς γὰρ αὐτοὺς κακείνο καὶ τοῦτο ποιῆσαι, καὶ πρότερον
μὲν ἐν εἰτέρῳ καιρῶ τοῦτο παθεῖν, καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον,
τότε δὲ καὶ ἐξεπεῖν, καὶ ἐν ἑαυτοῖς διαλογίσασθαι. Σὺ δέ
μοι μὴ τὸ ἔγκλημα μόνον ἴδης, ἀλλὰ κακείνο λογίζου· πρῶ-
20 τον μὲν, διὸ οὐδὲν τῶν ἐνιαῦθα ζητοῦσιν· ἔπειτα, διὸ καὶ
τοῦτο ὑσιερον τὸ πάθος ἀπέθεντο, καὶ τῶν πρωτείων ἀλλή-
λοις παραχωροῦσιν. Ἡμεῖς δὲ οὐδὲ εἰς τὰ ἐλαιτώματα αὐ-
τῶν φθάσαι δυνάμεθα, οὐδὲ ζητοῦμεν τίς μείζων ἐν τῇ βα-
σιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ τίς μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῆς
25 γῆς, τίς εὐπορώτερος, τίς δυνατώτερος.

Τί οὖν ὁ Χριστός; Ἀνακαλύπτει αὐτῶν τὸ συνειδός,
καὶ πρὸς τὸ πάθος ἀποκρίνεται, οὐχ ἀπλῶς πρὸς τὰ ρήματα.
«Προσκαλεσάμενος γὰρ παιδίον», φησὶν, «εἶπεν· ἐὰν μὴ

11. Ματθ. 16, 19.

12. Ματθ. 16, 17.

13. Μάρκ. 9, 34.

πρωτότοκος, ἀλλ' ὅμως δὲν ἔκαμε τίποτε τὸ παρόμοιον καὶ ὑπὲρ αὐτῶν. Εἰς τὴν συνέχειαν αἰσθανόμενοι ἐντροπὴν νὰ ὁμολογήσουν τὸ πάθος των αὐτό, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐκυριεύθη ἡ ψυχὴ των, δὲν τοῦ λέγουν μὲν φανερά· Διατί ἐπροτίμησες ἀπὸ ὅλους μας τὸν Πέτρον; καί, Μήπως αὐτὸς εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ ἐμᾶς; διότι ἐντρέποντο· ἀλλ' ὅμως τὸν ἐρωτοῦν ἀόριστα· «Ποῖος λοιπὸν εἶναι μεγαλύτερος;». Διότι ὅταν μὲν εἶδον νὰ τιμῶνται ἰδιαιτέρως οἱ τρεῖς μαθηταὶ του, δὲν ἔπαθον κάτι παρόμοιον, ὅταν ὅμως ἡ ἰδιαιτέρα τιμὴ ἀπεδόθη εἰς τὸν ἕνα, τότε ἐνοιωσαν πόνον. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλ' ἀφοῦ ἔφερον εἰς τὴν μνήμην των καὶ πολλὰ ἄλλα ἤναψαν τὸ πάθος των. Καθ' ὅσον εἶπεν εἰς αὐτόν· «Εἰς ἐσένα θὰ δώσω τὰ κλειδιά»¹¹, καί, «Μακάριος εἶσαι, Σίμων, υἱὲ τοῦ Ἰωνᾶ» καὶ τώρα πάλιν, «Δῶσε εἰς αὐτοὺς δι' ἐμένα καὶ δι' ἐσένα»¹², καὶ βλέποντες καὶ τὴν ἄλλην τὴν μεγάλην παρρησίαν του, ἐκυριεύοντο ἀπὸ δυσαρέσκειαν.

Ἐὰν ὅμως ὁ Μᾶρκος λέγη, ὅτι δὲν τὸν ἠρώτησαν, ἀλλ' ὅτι ἐσυλλογίζοντο¹², ὡς πρὸς τίποτε αὐτὸ δὲν εἶναι ἀντίθετον μὲ ἐκεῖνο. Διότι φυσικὸν ἦτο αὐτοῖ νὰ πάθουν καὶ ἐκεῖνο καὶ αὐτό, καὶ παλαιότερα μὲν εἰς ἄλλην περίπτωσιν νὰ πάθουν αὐτό, μίαν καὶ δύο φορές, τότε δὲ καὶ νὰ τὸν ἐρωτήσουν καὶ νὰ τοὺς βασανίσῃ καὶ τὴν σκέψιν των. Σὺ ὅμως σὲ παρακαλῶ μὴ βλέπῃς μόνον τὸ παράπτωμά των, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνο νὰ σκέπτεσαι· πρῶτον μὲν ὅτι δὲν ζητοῦν τίποτε ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου αὐτοῦ, ἔπειτα δὲ ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ πάθος τὸ ἀπέβαλον καὶ παραχωροῦν ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον τὰ πρωτεῖα. Ἡμεῖς ὅμως δὲν ἠμποροῦμεν οὔτε εἰς τὰ ἐλαττώματά των νὰ φθάσωμεν, οὔτε ζητοῦμεν νὰ μάθωμεν ποῖος εἶναι μεγαλύτερος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ ποῖος εἶναι μεγαλύτερος εἰς τὴν βασιλείαν τῆς γῆς, ποῖος εἶναι πλουσιώτερος, ποῖος εἶναι ἰσχυρώτερος.

Τί κάνει λοιπὸν ὁ Χριστός; Ἀποκαλύπτει τὴν σκέψιν των καὶ ἡ ἀπάντησις ποὺ δίδει ἀναφέρεται ὄχι ἀπλῶς εἰς τὰ λόγια, ἀλλὰ εἰς τὸ πάθος των. Διότι λέγει· «Ἀφοῦ προσε-

σιραφήτε, καὶ γένησθε ὡς τὸ παιδίον τοῦτο, οὐ μὴ εἰσέλθη-
 τε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὑμεῖς μὲν γάρ, φη-
 σίν, ἐξαιτάζετε τίς μείζων καὶ περὶ πρωτείων φιλονεικεῖτε,
 ἐγὼ δὲ τὸν μὴ πάντων ταπεινότερον γενόμενον οὐδὲ τῆς εἰ-
 5 σόδου τῆς ἐκεῖ ἄξιον εἶναί φημι. Καὶ καλῶς καὶ τὸ ὑπό-
 δεῖγμα παράγει καὶ οὐ παράγει μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ παιδίον
 εἰς μέσον ἴσῃσι, καὶ ἀπὸ τῆς ὄψεως αὐτοῦς ἐντρέπων, καὶ
 πείθων εἶναι ταπεινοῦς οὕτω καὶ ἀπλάσιους. Καὶ γὰρ φθό-
 ρου καθαρὸν τὸ παιδίον καὶ κενοδοξίας καὶ τοῦ τῶν πρω-
 10 τεύων ἐρᾶν καὶ τὴν μεγίστην κέκτηται ἀρετήν, τὴν ἀφέλει-
 αν καὶ τὸ ἀπλάσιον καὶ ταπεινόν. Οὐκ ἄρα ἀνδρείας δεῖ μό-
 νον, οὐδὲ φρονήσεως, ἀλλὰ καὶ ταύτης τῆς ἀρετῆς, τῆς τα-
 πεινοφροσύνης λέγω καὶ τῆς ἀφελείας. Καὶ γὰρ καὶ ἐν
 τοῖς μεγίστοις χωλεύει τὰ τῆς σωτηρίας ἡμῶν, τούτων ἡμῖν
 15 οὐ παρουσῶν. Τὸ παιδίον κἂν ὑβρίζηται, κἂν τύπηται, κἂν
 τιμᾶται, κἂν δοξάζεται, οὔτε ἐκεῖθεν δυσχεραίνει καὶ βα-
 σκαίνει, οὔτε ἐντεῦθεν ἐπαίρεται.

3. Εἶδες πῶς πάλιν ἡμᾶς πρὸς τὰ φυσικὰ κατορθώματα
 ἐκκαλεῖται, δεικνὺς ὅτι ἐκ προαιρέσεως ταῦτα κατορθοῦν
 20 δυνατόν, καὶ τὴν πονηρὰν Μανιχαίων ἐπισιομίζει λύτιαν;
 Εἰ γὰρ πονηρὸν ἢ φύσις, τίνος ἕνεκεν ἐκεῖθεν τῆς φιλοσο-
 φίας τὰ παραδείγματα ἔλκει; Παιδίον δέ μοι δοκεῖ σφόδρα
 παιδίον ἐν τῷ μέσῳ σιῆσαι, τῶν παθῶν ἀπάντων τούτων
 ἀπηλλαγμένον. Τὸ γὰρ τοιοῦτον παιδίον καὶ ἀπονοίας καὶ
 25 δοξομανίας καὶ βασκανίας καὶ φιλονεικίας καὶ πάντων
 τῶν τοιούτων ἀπήλλακται παθῶν, καὶ πολλὰς ἔχον τὰς ἀρε-
 τὰς, ἀφέλειαν, ταπεινοφροσύνην, ἀπραγμοσύνην, ἐπ' οὐδενὶ
 τούτων ἐπαίρεται ὅπερ διπλῆς ἐστὶ φιλοσοφίας, τὸ κέκτησθαι

κάλεσεν ἓνα παιδί, εἶπεν· ἐὰν δὲν ἀλλάξετε καὶ δὲν γίνετε ὡσὰν αὐτὸ τὸ παιδί, δὲν θὰ εἰσέλθετε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Σεῖς δηλαδή, λέγει, ζητεῖτε νὰ μάθετε ποῖος εἶναι μεγαλύτερος καὶ φιλονεικεῖτε διὰ τὰ πρωτεῖα, ἐνῶ ἐγὼ σᾶς λέγω, ὅτι αὐτὸς ποὺ δὲν θὰ γίνῃ ταπεινότερος ἀπὸ ὅλους δὲν εἶναι ἄξιος νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν. Καὶ εἶναι πολὺ ἐπιτυχὲς τὸ παράδειγμα ποὺ ἀναφέρει· καὶ δὲν τὸ ἀναφέρει ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ τὸ παιδί τοποθετεῖ εἰς τὸ μέσον, καὶ τοὺς κάνει βλέποντές το νὰ ἐντραποῦν καὶ τοὺς πείθει νὰ εἶναι ταπεινοὶ καὶ χωρὶς ὑποκρισίαν. Καθόσον τὸ παιδί εἶναι καθαρὸν ἀπὸ φθόνον, κενοδοξίαν καὶ ἀπὸ τὸ νὰ ποθῇ τὰ πρωτεῖα, καὶ κατέχει τὴν πιὸ μεγάλην ἀρετὴν, τὴν ἀφέλειαν, τὸ ἀνυπόκριτον καὶ τὸ ταπεινόν. "Ἄρα δὲν χρειάζεται μόνον ἀνδρεία, οὔτε φρόνησις, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἀρετὴ, δηλαδή ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ ἡ ἀφέλεια. Καθ' ὅσον ἡ σωτηρία μας παρουσιάζει τὴν πιὸ μεγάλην ἀτέλειαν, ἐὰν δὲν ὑπάρχουν εἰς ἡμᾶς αὐταὶ αἱ ἀρεταί. Τὸ παιδί καὶ ἂν ἀκόμη ὑβρίζεται, καὶ ἂν κτυπᾶται, καὶ ἂν τιμᾶται, καὶ ἂν δοξάζεται, οὔτε ἐξ αἰτίας τῶν πρώτων δυσαρεστεῖται καὶ φθονεῖ, οὔτε ἐξ αἰτίας τῶν δευτέρων ὑπερηφανεύεται.

3. Εἶδες πῶς πάλιν μᾶς προτρέπει πρὸς τὰς φυσικὰς ἀρετάς, δεικνύων εἰς ἡμᾶς ὅτι αὐτὰ εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν προαίρεσίν μας, θέτων ἔτσι καλινάρι εἰς τὴν πονηρὰν λύσσαν τῶν Μανιχαίων; Διότι ἐὰν ἡ φύσις εἶναι κάτι τὸ πονηρόν, διατί τότε λαμβάνει ἀπὸ ἐκεῖ τὰ παραδείγματα τῆς διδασκαλίας του; "Ἐχω τὴν γνώμην ὅτι ἔστησεν ἔμπροσθέν των ἓνα παιδί ποὺ ἦτο πάρα πολὺ μικρὸν καὶ ἦτο ἀπηλλαγμένον ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ πάθη. Διότι ἓνα τέτοιο παιδί εἶναι ἀπηλλαγμένον καὶ ἀπὸ ἀδιαντροπιᾶ καὶ ἀπὸ δοξομανίαν καὶ ἀπὸ φθόνον καὶ ἀπὸ φιλονεικίας καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ παρόμοια πάθη, καὶ ἔχει πολλὰς ἀρετάς, ὅπως ἀφέλειαν, ταπεινοφροσύνην, ἀμεριμνησίαν, καὶ δὲν ὑπερηφανεύεται διὰ τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτά, πράγμα ποὺ ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν διπλῆς ἀσκήσεως τῆς ἀρετῆς, τὸ ὅτι κατέχει ὅλα

ταῦτα, καὶ μὴ φροῶσθαι ἐπ' αὐτοῖς. Διόπερ αὐτὸ παρήγαγε,
καὶ ἔποιησεν ἐν τῷ μέσῳ· καὶ οὐ μέχρι τούτου μόνον τὸν
λόγον κατέκλεισεν, ἀλλὰ καὶ περαιτέρω προάγει τὴν παραί-
νεσιν ταύτην, λέγων· «Καὶ ὅς ἐάν δέξηται παιδίον τοιοῦτον
5 ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται». Οὐ γὰρ δὴ μόνον, φησὶν,
ἐάν αὐτοὶ τοιοῦτοι γένησθε, μισθὸν λήψεσθε μέγαν· ἀλλὰ
κἂν ἑτέρους τοιούτους τιμήσητε δι' ἐμέ, καὶ τῆς εἰς ἐκείνους
τιμῆς βασιλείαν ὑμῖν ὀρίζω τὴν ἀμοιβήν. Μᾶλλον δὲ τὸ
πολλῷ μείζον τίθησιν, «ἐμὲ δέχεται», λέγων. Οὕτω μοι
10 σφόδρα ποθεινὸν τὸ ταπεινὸν καὶ ἄπλασιον. Παιδίον γὰρ
ἐνταῦθα τοὺς ἀνθρώπους τοὺς οὕτως ἀφελεῖς φησὶ καὶ τα-
πεινούς, καὶ ἀπερριμμένους παρὰ τοῖς πολλοῖς, καὶ εὐκα-
ταφρονήτους.

Εἶτα εὐπαράδεκτον μείζονως ποιῶν τὸν λόγον, οὐκ ἀπὸ
15 τῆς τιμῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς κολάσεως αὐτὸν συνί-
σησιν, ἐπάγων καὶ λέγων· «Καὶ ὅς ἐάν σκανδαλίση ἓνα
τῶν μικρῶν τούτων, συμφέρει αὐτῷ, ἵνα κρεμασθῆ μύλος
ὄνκως εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ καταποντισθῆ ἐν τῷ πε-
λάγει τῆς θαλάσσης». Ὡσπερ γὰρ οἱ τούτους τιμῶντες,
20 φησί, δι' ἐμέ, τὸν οὐρανὸν ἔχουσι, μᾶλλον δὲ τῆς βασιλείας
αὐτῆς μείζω τιμὴν, οὕτω δὴ καὶ οἱ ἀτιμάζοντες (τοῦτο γὰρ
ἐστὶ τὸ σκανδαλίσαι) τὴν ἐσχάτην δώσουσι δίκην. Εἰ δὲ
σκάνδαλον τὴν ὕβριν καλεῖ, μὴ θαυμάσης· πολλοὶ γὰρ τῶν
μικροψύχων οὐχ ὡς ἔτυχεν ἐκ τοῦ παροφθῆναι καὶ καθυ-
25 βρισθῆναι ἐσκανδαλίσθησαν.

Ἐπειρῶν τοίνυν καὶ αὐξῶν τὸ ἔγκλημα, τὴν ἐξ αὐτοῦ
τίθησι βλάβην. Καὶ οὐκέτι ἀπὸ τῶν αὐτῶν τὴν τιμωρίαν
ἐμφαίνει, ἀλλ' ἀπὸ τῶν παρ' ἡμῖν γνωρίμων τὸ ἀφόρητον

αὐτὰ καὶ δὲν ὑπερηφανεύεται δι' αὐτά. Ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τὸ ἐπῆρε καὶ τὸ ἔστησεν ἔμπροσθέν των, καὶ δὲν ἐτελείωσεν εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τὸν λόγον του, ἀλλὰ καὶ ἐπεκτείνει ἀκόμη περισσότερο τὴν προτροπὴν αὐτὴν, λέγων· «Καὶ ἐκεῖνος ποῦ θὰ δεχθῆ ἔπ' ὀνόματί μου ἓνα τέτοιο παιδί, δέχεται ἐμένα». Διότι, λέγει, δὲν θὰ λάβετε μισθὸν μέγαλον ἐὰν μόνον γίνετε σεῖς ὡσὰν τὰ παιδιά, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἀκόμη τιμήσετε εἰς τὸ ὄνομά μου καὶ ἄλλους ποῦ ὁμοιάζουν μὲ αὐτά, ὀρίζω διὰ τὴν τιμὴν πρὸς ἐκείνους ὡς ἀμοιβὴν σας τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Μᾶλλον δὲ θέτει τὸ πολὺ μεγαλύτερον, λέγων, «ἐμένα δέχεται». Τόσον πολὺ περιπόθητον μοῦ εἶναι τὸ ταπεινὸν καὶ τὸ ἀπροσποίητον. Παιδί δὲ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὀνομάζει τοὺς ἀνθρώπους ποῦ εἶναι ἔτσι ἀφελεῖς καὶ ταπεινοὶ καὶ θεωροῦνται ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ὡς περιφρονημένοι καὶ εὐκαταφρόνητοι.

Εἰς τὴν συνέχειαν κάμνων τὸν λόγον του περισσότερο εὐπαράδεκτον τοὺς συνιστᾶ αὐτὸν ὄχι μόνον ἐξ αἰτίας τῆς τιμῆς, ἀλλὰ καὶ ἐξ αἰτίας τῆς κολάσεως, προσθέτων εἰς τὰ προηγούμενα καὶ λέγων· «Καὶ ἐκεῖνος ποῦ θὰ σκανδαλίση ἓνα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς μικροὺς, συμφέρει εἰς αὐτὸν νὰ κρεμασθῆ εἰς τὸν λαιμὸν μυλόπετρα καὶ νὰ καταποντισθῆ εἰς τὸ βάθος τῆς θαλάσσης». Διότι, λέγει, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποῦ τιμοῦν αὐτοὺς ἐξ αἰτίας μου ἔχουν ὡς ἀμοιβὴν τὸν οὐρανόν, μᾶλλον δὲ μεγαλυτέραν τιμὴν καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν βασιλείαν, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτοὶ ποῦ περιφρονοῦν αὐτοὺς (αὐτὸ δηλαδὴ σημαίνει τὸ σκανδαλίσαι) θὰ ὑποστοῦν τὴν πῶν βαρεῖαν τιμωρίαν. Ἐὰν δὲ ὀνομάζη τὴν ὕβριν σκάνδαλον, μὴ θαυμάσης· διότι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μικροψύχους δὲν ἔσκανδαλίθησαν· τυχαῖα ἀπὸ τὸ ὅτι περιεφρονήθησαν καὶ ὕβρισθησαν ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

Διεγείρων λοιπὸν αὐτοὺς καὶ αὐξάνων τὸ ἀμάρτημα, παρουσιάζει τὴν βλάβην ποῦ προέρχεται ἀπὸ αὐτό. Καὶ δὲν παρουσιάζει τὴν τιμωρίαν βάσει τῶν μελλοντικῶν γεγονότων, ἀλλὰ δεκνύει τὸ ἀνυπόφορον αὐτῆς ἀπὸ αὐτὰ ποῦ εἶ-

αὐτῆς ἐνδείκνυται. Ὅταν γὰρ μάλιστα καθάψασθαι βούληται τῶν παχυτέρων, αἰσθητὰ ἄγει παραδείγματα. Διὸ καὶ ἐνταῦθα βουλόμενος δεῖξαι, διὰ πολλὴν ὑποσιήσονται τὴν τιμωρίαν, καὶ καθικέσθαι τῆς τῶν διαπιτόνων αὐτοὺς ἀπονοίας, αἰσθητὴν τινα κόλασιν καὶ μέσον ἤγαγε, τὴν τοῦ μύλου καὶ τοῦ καταποντισμοῦ. Καίτοιγε ἀκόλουθον τῷ προτέρῳ ἦν εἰπεῖν· Ὁ μὴ δεχόμενος ἓνα τῶν μικρῶν τούτων, ἐμὲ οὐ δέχεται· ὁ πάσης κολάσεως πικρότερον ἦν· ἀλλ' ἐπειδὴ τῶν σφόδρα ἀναισθητῶν καὶ παχυτάτων, καίτοι φοβερόν ὃν τοῦτο οὐχ οὕτω καθικνεῖτο, τίθησι μύλον καὶ καταποντισμόν. Καὶ οὐκ εἶπεν, διὰ μύλος κρεμασθήσεται εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ, ἀλλὰ, συμφέρει αὐτῷ τοῦτο ὑπομεῖναι, δεικνὺς ὅτι ἕτερον τούτου χαλεπώτερον αὐτὸν ἀναμένει κακόν· εἰ δὲ τοῦτο ἀφόρητον, πολλῷ μᾶλλον ἐκεῖνο.

15 Εἶδες πῶς ἐκατέρωθεν φοβεράν ἐποίησε τὴν ἀπειλήν, τῇ μὲν τοῦ γνωρίμου παραδείγματος συγκρίσει σαφειέραν αὐτὴν ποιῶν, τῇ δὲ ἐνιεύθεν ὑπεροχῇ πολλῷ μείζονα τῆς ὀρωμένης φανιάζεσθαι παρασκευάσας; Εἶδες πῶς πρόρριζον ἀνέσπασε τῆς ἀπονοίας τὸ φρόνημα; πῶς ἰᾶσαι τῆς
20 κενοδοξίας τὸ ἔλκος; πῶς ἐπαίδευσε μηδαμοῦ τῶν πρωτείων ἔραν; πῶς ἐπεισε τοὺς ἐπιθυμοῦντας τῶν πρωτείων τὴν ἐσχάτην πανταχοῦ διώκειν τάξιν;

Οὐδὲν γὰρ ἀπονοίας χειρόν. Αὕτη καὶ τῶν κατὰ φύσιν ἐξίσιτοι φρενῶν, καὶ μωρῶν ἐπιτίθησι δόξαν· μᾶλλον
25 δὲ καὶ σφόδρα ἀνοήτους εἶναι ποιεῖ. Ὡσπερ γὰρ εἴ τις, τρίπηχυς ὢν, διάζοιτο εἶναι τῶν ὀρῶν ὑψηλότερος, ἢ καὶ

ναι γνωστὰ εἰς ἡμᾶς. Διότι ὅταν πρόκειται ὅλως ἰδιαιτέρως νὰ ἐλέγξῃ τοὺς πνευματικὰ ἀτελεῖς, ἀναφέρει αἰσθητὰ παραδείγματα. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν θέλων νὰ δείξῃ, ὅτι θὰ εἶναι πολὺ μεγάλη ἡ τιμωρία πού θὰ ὑποστοῦν καὶ νὰ ἐλέγξῃ τὴν ἀνάρμοστον συμπεριφορὰν αὐτῶν πού περιφρονοῦν αὐτούς, ἀνέφερε κάποιαν αἰσθητὴν τιμωρίαν, τὴν μυλόπετραν καὶ τὸν καταποντισμόν. Μολονότι βέβαια θὰ ἦτο περισσότερο σύμφωνον πρὸς τὸ προηγούμενον ἐὰν ἔλεγεν· “Ἐκεῖνος πού δὲν δέχεται κάποιον ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς μικροὺς, δὲν δέχεται ἐμένα”, πρᾶγμα πού ἦτο πικρότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην τιμωρίαν· ἀλλ’ ἐπειδὴ ἦσαν ἀπὸ τοὺς πάρα πολὺ ἀναισθήτους καὶ ὑλόφρονας, μολονότι αὐτὸ ἦτο πολὺ φοβερὸν καὶ δὲν τοὺς ἐτρόμαζε καθόλου, ἀναφέρει τὴν μυλόπετραν καὶ τὸν καταποντισμόν. Καὶ δὲν εἶπεν, ὅτι θὰ κρεμασθῇ μυλόπετρα εἰς τὸν λαιμόν του, ἀλλά, συμφέρει εἰς αὐτὸν νὰ ὑπομείνῃ αὐτό, δεικνύων ὅτι τὸν ἀναμένει ἄλλο κακὸν χειρότερον ἀπὸ αὐτό· ἐὰν αὐτὸ εἶναι ἀνυπόφορον, πολὺ περισσότερο θὰ εἶναι ἐκεῖνο.

Εἶδες πῶς καὶ μὲ τὰ δύο παραδείγματα ἀπέδειξε τὴν ἀπειλὴν φοβεράν, μὲ τὴν μὲν σύγκρισιν μὲ τὸ γνωστὸν παράδειγμα κατέστησεν αὐτὴν περισσότερο σαφῆ, μὲ τὴν δὲ ὑπεροχὴν αὐτῆς ἀπὸ τὴν ἐδῶ τιμωρίαν τοὺς προετοίμασε νὰ φαντάζωνται ὅτι ἡ μέλλουσα τιμωρία θὰ εἶναι πολὺ μεγαλύτερα ἀπὸ τὴν ἐδῶ τιμωρίαν; Εἶδες πῶς ἀπέσπασεν ἀπὸ τὴν ρίζαν τοῦ τὸ φρόνημα τῆς ὑπερηφανείας; πῶς ἐθεράπευσε τὴν πληγὴν τῆς κενοδοξίας; πῶς τοὺς ἐδίδαξε νὰ μὴ ἐπιθυμοῦν εἰς καμμίαν περίπτωσιν τὰ πρωτεῖα; πῶς ἔπεισεν ἐκείνους πού ἐπιθυμοῦν τὰ πρωτεῖα νὰ ἐπιδιώκουν πάντοτε τὴν τελευταίαν θέσιν;

Τίποτε πράγματι δὲν εἶναι χειρότερον ἀπὸ τὴν ὑπερηφανείαν. Αὐτὴ μᾶς κάνει παράφρονας καὶ μᾶς προσθέτει τὴν δόξαν τῶν ἀνοήτων· μᾶλλον δὲ μᾶς κάνει εἰς πολὺ μέγαλον βαθμόν ἀνοήτους. Διότι ὅπως ἀκιρβῶς, ἐὰν κάποιος, ἐνῶ εἶναι ὕψους τριῶν πήχεων, ἠγωνίζετο μὲ πείσμα νὰ

νομίζοι τοῦτο, καὶ ἀναιεῖνοι ἐαυτὸν ὡς ὑπερβαλλόμενος αὐ-
 τῶν τὰς κορυφάς, οὐδὲν ἕτερον ζητήσομεν δεῖγμα ἀνοίας·
 οὕτω καὶ διὰν ἄνθρωπον ἀπονενοημένον ἴδης, καὶ ἀπάντων
 βελτίονα ἐαυτὸν ἡγούμενον εἶναι, καὶ ὕβριν νομίζοντα τὸ
 5 μεία τῶν πολλῶν ζῆν, μὴ ζήτει λοιπὸν ἕτερον ἔλεγχον ἰ-
 δεῖν τῆς ἐκείνου παρανοίας. Τῶν γὰρ φύσει μωρῶν πολὺ
 καιαγελασιότερος οὗτος, ὅσον καὶ ἐκὼν ταύτην δημιουργεῖ
 τὴν νόσον. Οὐ ταύτη δὲ μόνον ἄθλιος, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀναλγή-
 τως εἰς αὐτὸ τῆς κακίας ἐμπίπτει τὸ βάραθρον. Πότε γὰρ
 10 ὁ τοιοῦτος ἐπιγνώσεται ἁμαρτίαν ὡς χρῆ; πότε αἰσθήσεται
 πλημμελῶν; Καὶ γὰρ ὡς ἀνδρόποδον κακὸν καὶ αἰχμάλω-
 τον λαβὼν αὐτὸν ὁ διάβολος ἅπεισι, καὶ ἄγει καὶ φέρει,
 ραπίζων πάντοθεν καὶ μυρίαὶς περιβάλλον ὕβρεσιν. Εἰς
 τοσαύτην γὰρ αὐτοὺς ἄγει μωρίαν λοιπὸν, ὡς πείθειν καὶ
 15 κατὰ παίδων καὶ γυναικῶν μέγα φρονεῖν, καὶ κατὰ τῶν
 προγόνων τῶν οἰκείων. Ἐτέρους δὲ τοῦναντίον ἀπὸ τῆς τῶν
 προγόνων περιφανείας φουσᾶσαι παρασκευάζει· οὐ τί γέ-
 νοιτ' ἂν ἀνοησιότερον, διὰν ἀπὸ τῶν ἐναντίων ὁμοίως φλε-
 γμαίνωσιν, οἱ μὲν ἐπειδὴ εὐτελεῖς ἔσχον πατέρας καὶ πάπ-
 20 πους καὶ ἐπιπάππους, οἱ δὲ ἐπειδὴ λαμπροὺς καὶ περιφα-
 νεῖς; Πῶς οὖν ἂν τις ἐκατέρων ταπεινώσειε τὴν φλεγμο-
 νήν; Πρὸς μὲν ἐκείνους λέγων· Ἀνάβηθι περαιτέρω τῶν
 πάππων καὶ τῶν προπάππων, καὶ πολλοὺς ἴσως εὐρήσεις
 μαγείρους, καὶ ὀνηλάτας, καὶ καπήλους· πρὸς δὲ τούτους,
 25 τοὺς ἀπὸ τῆς εὐτελείας τῶν προγόνων φουσωμένους, τὸ ἐναν-

γίνῃ ὑψηλότερος ἀπὸ τὰ βουνά, ἢ καὶ ἐὰν εἶχε τὴν γνώμην ὅτι εἶναι ὑψηλότερος, καὶ ἐτέντωνε τὸν ἑαυτόν του ὥστε νὰ ξεπεράσῃ τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν, δὲν θὰ ζητήσωμεν ἄλλην ἀπόδειξιν τῆς παραφροσύνης του, ἔτσι καὶ ὅταν ἴδῃς ἄνθρωπον ὑπερήφανον καὶ ποὺ θεωρεῖ τὸν ἑαυτόν του ἀνώτερον ἀπὸ ὄλους καὶ νομίζει ὕβριν τὸ νὰ ζῆ μαζί μὲ τὸν κόσμον, μὴ ζητᾶς λοιπὸν νὰ ἴδῃς ἄλλην ἀπόδειξιν τῆς παραφροσύνης του. Διότι αὐτὸς εἶναι πολὺ περισσότερον ἄξιος κλευασμοῦ ἀπὸ τὸν ἐκ φύσεως ἀνόητον, καθ' ὅσον μὲ τὴν θέλησίν του δημιουργεῖ αὐτὴν τὴν ἀσθένειαν. Καὶ δὲν εἶναι μόνον ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἄθλιος, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ προχωρεῖ πρὸς αὐτὸ τὸ βάραθρον τῆς κακίας μὲ πλήρη ἀναισθησίαν. Πότε λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος αὐτοῦ τοῦ εἴδους θὰ λάβῃ συναίσθησιν τῆς ἁμαρτίας του ὅπως πρέπει; πότε θὰ συναισθανθῇ ὅτι ἁμαρτάνει; Καθ' ὅσον αὐτὸν τὸν ἔχει λάβει ὁ διάβολος ὡσὰν ἀνδράποδον καὶ τὸν σύρει μαζί του καὶ τὸν ὀδηγεῖ καὶ τὸν φέρνει, φέρων ἐναντίον του κτυπήματα ἀπὸ παντοῦ καὶ τὸν περιβάλλει μὲ ἀπείρους προσβολάς. Εἰς τόσον μεγάλην λοιπὸν μωρίαν τοὺς ὀδηγεῖ, ὥστε τοὺς πείθει νὰ ὑπερηφανεύωνται καὶ διὰ τὰ παιδιά των, τὰς γυναῖκας των καὶ διὰ τοὺς προγόνους των. Ἄλλους πάλιν ἀντιθέτως τοὺς κάνει νὰ ὑπερηφανεύωνται καὶ ἐξ αἰτίας τῆς λαμπρότητος τῶν προγόνων των· τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ἀνοητότερον ἀπὸ αὐτό, ὅταν καθ' ὅμοιον τρόπον φουντώνῃ τὸ πάθος των καὶ ἀπὸ τὰ ἀντίθετα, οἱ μὲν ἐπειδὴ συνέβη νὰ εἶχον ἀσημάντους γονεῖς καὶ πάμπους καὶ προπάπους, οἱ δὲ ἐπειδὴ εἶχον λαμπροὺς καὶ σπουδαίους; Πῶς λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ μειώσῃ τὴν ἕξαψιν τοῦ πάθους καὶ τῶν δύο; Πρὸς τοὺς μὲν πρώτους μὲ τὸ νὰ λέγῃ· Ἀνέβα πρὸ ἐπάνω ἀπὸ τοὺς πάμπους καὶ τοὺς προπάπους καὶ θὰ εὔρης ἐνδεχομένως πολλοὺς μαγείρους, ὀδηγοὺς ὄνων καὶ καπήλους· πρὸς αὐτοὺς δέ, ποὺ ὑπερηφανεύονται ἐξ αἰτίας τῆς εὐτελείας τῶν προγόνων των, μὲ τὸ νὰ λέγῃ τὸ ἀντίθετον, ὅτι δηλαδὴ καὶ σὺ πάλιν ἐὰν προχωρήσῃς πρὸ ἐπάνω

τίον πάλιν, ὅτι καὶ σὺ πάλιν ἀνωτέρω προελθὼν τῶν προ-
γόνων, ὄψει πολλῶ σου λαμπροτέρους πολλούς.

4. "Οτι γὰρ τοῦτον ἔχει τὸν δρόμον ἢ φύσις, φέρε καὶ
ἀπὸ τῶν Γραφῶν ὑμῖν ἀποδείξω. Ὁ Σολομῶν υἱὸς βασι-
5 λέως ἦν, καὶ βασιλέως λαμπροῦ· ἀλλ' ὁ τοῦτου πατήρ τῶν
εὐτελῶν καὶ ἀσήμεων, καὶ ὁ πρὸς μητρὸς δὲ πάππος ὁμοίως·
οὐδὲ γὰρ ἂν ψιλῶ σιραιώτῃ τὴν θυγατέρα ἐξέδωκεν. Εἰ
δὲ ἀναβαίης ἀνωτέρω πάλιν ἀπὸ τῶν εὐτελῶν τούτων, λαμ-
πρότερον ὄψει τὸ γένος καὶ βασιλικώτερον. Οὕτω καὶ ἐπὶ
10 τοῦ Σαούλ οὕτω καὶ ἐπὶ πολλῶν ἑτέρων εὗροι τις ἂν τοῦτο
συμβαῖνον.

Μὴ δὴ μέγα φρονῶμεν ἐντιεῦθεν. Τί γὰρ ἐστὶ γένος; εἰ-
πέ μοι. Οὐδέν, ἀλλ' ἢ ὄνομα μόνον πράγματις ἔρημον· καὶ
τοῦτο εἴσεσθε κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Ἐπειδὴ δὲ οὕτω
15 πάρεσιν ἐκείνη, φέρε καὶ ἀπὸ τῶν παρόντων ὑμᾶς πείσω-
μεν, ὅτι οὐδεμία ἐντιεῦθεν ὑπεροχὴ. Καὶ γὰρ κἂν πόλεμος
καταλάβῃ κἂν λιμὸς κἂν ἕτερον ὀτιοῦν, πάντα ἐλέγχεται
ταῦτα τὰ τῆς εὐγενείας φύσηματα· κἂν νόσος ἐπέλθῃ, κἂν
λοιμὸς, οὐκ οἶδε διαγνῶναι τὸν πλούσιον καὶ τὸν πέννητα,
20 τὸν ἔνδοξον καὶ τὸν ἄδοξον, τὸν εὐγενῆ καὶ τὸν οὐ τοιοῦτον·
οὔτε ὁ θάνατος, οὔτε αἱ λοιπαὶ τῶν πραγμάτων μεταβολαί,
ἀλλ' ὁμοίως πᾶσι πάντα ἐπανίσταται· καὶ εἰ δεῖ τι καὶ
θαυμασιὸν εἰπεῖν, τοῖς πλουτοῦσι μᾶλλον. "Οσοῦ γὰρ ἀμε-
λείητοι τούτων εἰσὶ, τοσοῦτω μᾶλλον ἀλόγιστοι ἀπόλλυνται.
25 Καὶ ὁ φόβος δὲ παρὰ τοῖς πλουτοῦσι μείζων. Καὶ γὰρ ἄρ-

14. Δηλαδή ὁ Ἰεσσαί, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐγγονὸς τοῦ Βοὸζ καὶ τῆς Ρούθ, πατήρ δὲ τοῦ Δαβὶδ.

15. Σαούλ· πρῶτος βασιλεὺς τῶν Ἑβραίων, ἦτο δὲ υἱὸς τοῦ Κίς (Α' Βασ. 15, 1).

ἀπὸ τοὺς προγόνους σου, θὰ ἰδῆς πολλοὺς πολὺ πῖδ λαμπροτέρους ἀπὸ ἑσένα.

4. Τὸ ὅτι λοιπὸν ἔτσι συμβαίνει ν' ἀκολουθοῦν αὐτὴν τὴν φυσικὴν πορείαν τὰ πράγματα, ἐμπρὸς νὰ σᾶς τὸ ἀποδείξω καὶ ἀπὸ τὰς Γραφάς. Ὁ Σολομῶν ἦτο υἱὸς βασιλέως καὶ μάλιστα βασιλέως ἐνδόξου, ὁ πατέρας αὐτοῦ¹⁴ ὅμως ἦτο ἀπὸ τοὺς εὐτελεῖς καὶ ἀσημάντους, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ πάππος του ἀπὸ τὴν μητέρα του· ἄλλωστε δὲν θὰ ἔδιδε τὴν θυγατέρα του εἰς ἓνα ἀπλὸν στρατιώτην. Ἐὰν δὲ ἤθελες ἀναβῆ πάλιν ὑψηλότερα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς εὐτελεῖς προγόνους του θὰ ἔβλεπες τὸ γένος του λαμπρότερον καὶ βασιλικώτερον. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον θὰ εὔρισκε κανεὶς νὰ συμβαίῃ αὐτὸ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Σαοῦλ¹⁵ καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις πολλῶν ἄλλων.

Ἄς μὴ μεγαλοφρονῶμεν λοιπὸν ἐξ αἰτίας αὐτῶν. Διότι εἶπέ μου· τί εἶναι τὸ γένος; Ἀπολύτως τίποτε, ἀλλ' ἀπλῶς ὄνομα μόνον χωρὶς καμμίαν ἀξίαν· καὶ αὐτὸ θὰ τὸ γνωρίσετε κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἤλθεν ἀκόμη ἐκείνη, ἐμπρὸς νὰ σᾶς παρουσιάσω πειστικὰ παραδείγματα καὶ ἀπὸ αὐτὰ πού συμβαίνουν σήμερα, ὅτι ἀπὸ αὐτὸ δὲν προέρχεται καμμία ὑπεροχὴ. Καθ' ὅσον ἐὰν συμβῆ νὰ γίνῃ πόλεμος ἢ νὰ πέσῃ πείνα ἢ ὅτιδῆποτε ἄλλο, καταργεῖται αὐτὴ ἢ ὑπερηφάνεια διὰ τὴν εὐγενικὴν καταγωγὴν· καὶ ἐὰν ἔλθῃ ἀσθένεια ἢ λοιμώδης νόσος δὲν γνωρίζει νὰ διακρίνῃ τὸν πλούσιον καὶ τὸν πτωχόν, τὸν ἐνδοξον καὶ τὸν ἄδοξον, τὸν εὐγενῆ καὶ τὸν μὴ εὐγενῆ· οὔτε ὁ θάνατος, οὔτε αἱ ὑπόλοιποι μεταβολαὶ τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ὅλα ἐπαναστατοῦν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐναντίον ὅλων· καὶ ἐὰν χρειάζεται νὰ εἰποῦμεν καὶ κάτι τὸ θαυμαστόν, ἐπαναστατοῦν πολὺ περισσότερο ἐναντίον τῶν πλουσίων. Διότι ὅσον περισσότερο ἀπροετοίμαστοι εἶναι δι' αὐτά, τόσο περισσότερο ὀδηγοῦνται εἰς τὴν ἀπώλειαν ὅταν περιπέσουν εἰς παρομοίας καταστάσεις. Ἀλλὰ καὶ ὁ φόβος εἶναι μεγαλύτερος εἰς τοὺς πλουσίους. Καθ' ὅσον αὐτοὶ τρέμουν πολὺ περισσότερο τοὺς

χοντας οὔτοι μάλιστα τρέμουσι, καὶ τοὺς δῆμους τῶν ἀρχόντων οὐκ ἔλαιον, ἀλλὰ καὶ πολλῶ πλεον· πολλὰς γοῦν οἰκίας τοιαύτας ὁμοίως καὶ δῆμων θυμὸς καὶ ἀρχόντων ἀνέτρεψεν ἀπειλή. Ὁ δὲ πένης ἐκαιέρων τούτων τῶν κυμάτων
5 ἀπήλλακται.

Ἦσθε ταύτην ἀφείς τὴν εὐγένειαν, εἰ βούλει μοι δεῖξαι ὅτι εὐγενὴς εἶ, δεῖξον τῆς ψυχῆς τὴν ἐλευθερίαν, οἷαν εἶχεν ὁ μακάριος ἐκεῖνος, καὶ ταῦτα πένης ὦν, ὁ λέγων τῷ Ἡρώδη «Οὐκ ἔξεσί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ
10 ἀδελφοῦ σου»· οἷαν ἐκέκτητο ὁ πρὸ ἐκείνου τοιοῦτος καὶ μετ' ἐκεῖνον τοιοῦτος, ὁ λέγων τῷ Ἀγαάθ· «Οὐ διαστρέφω ἐγὼ τὸν Ἰσραήλ, ἀλλ' ἢ σὺ καὶ ὁ οἶκος τοῦ πατρὸς σου»· οἷαν εἶχον οἱ προφῆται, οἷαν οἱ ἀπόστολοι πάντες. Ἀλλ' οὐχ αἰτῶν πλούτῳ δουλευόντων ψυχαὶ τοιαῦται, ἀλλ' ὥσπερ οἱ ὑπὸ
15 μυρίους ὄντες παιδαγωγοὺς καὶ δημίους, οὕτως οὐδὲ ἐπαῖραι τὸ ὄμμα τολμῶσι, καὶ ὑπὲρ ἀρειῆς παρρησιάζασθαι. Ὁ γὰρ τῶν χρημάτων ἔρως καὶ ὁ τῆς δόξης καὶ ὁ τῶν ἄλλων πραγμάτων, φοβερὸν εἰς αὐτοὺς βλέποντες, δουλοπρεπεῖς ποιοῦσι καὶ κόλακας. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐλευθερίαν ἀναιρεῖ,
20 ὡς τὸ βιωτικοῖς ἐμπεπλέχθαι πράγμασι, καὶ τὰ δοκοῦντα εἶναι λαμπρὰ περιβεβληθῆναι. Οὐδὲ γὰρ ἓνα δεσπότην καὶ δύο καὶ τρεῖς, ἀλλὰ μυρίους ὁ τοιοῦτος ἔχει. Καὶ εἰ βούλεσθε καὶ ἀριθμῆσαι τούτους, παραγάγωμεν ἓνα τινὰ τῶν εὐδοκιμούντων ἐν βασιλείοις, καὶ ἔσιω αὐτῷ καὶ χρήματα πάμ-
25 πολλα καὶ δυναστεία μεγάλη καὶ πατρὶς ὑπερέχουσα καὶ προγόνων περιφάνεια καὶ ἀποβλεπέσθω παρὰ πάντων. Ἰδωμεν τίς τούτων εἰ μὴ οὐτός ἐστιν ὁ πάντων δουλικώτερος.

16. Δηλαδή ὁ Ἰωάννης.

17. Μάρκ. 6, 18.

18. Γ' Βασ. 18, 18.

ἄρχοντας, καὶ τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας, ἀλλὰ καὶ πολὺ περισσότερον· πράγματι λοιπὸν πολλὰς πλουσίας οἰκίας τὰς κατέστρεψε καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ὁ θυμὸς τοῦ λαοῦ καὶ ἡ ἀπειλὴ τῶν ἀρχόντων. Ἐνῶ ὁ πτωχὸς εἶναι ἀπηλλαγμένος καὶ ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ κύματα.

Ὡστε λοιπὸν ἀφοῦ ἀφήσης κατὰ μέρος αὐτὴν τὴν εὐγένειαν, ἐὰν θέλῃς νὰ μοῦ δείξῃς ὅτι εἶσαι εὐγενής, δείξε τὴν ἐλευθερίαν τῆς ψυχῆς, αὐτὴν ποὺ εἶχεν ὁ μακάριος ἐκεῖνος¹⁶, καὶ αὐτὸ παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἦτο πτωχός, ὁ ὁποῖος ἔλεγεν εἰς τὸν Ἡρώδη· «Δὲν σοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ἔχῃς τὴν γυναῖκα τοῦ Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ σου»¹⁷. αὐτὴν ποὺ εἶχεν ἐκεῖνος ποὺ ἔζησε πρὶν ἀπὸ τὸν Ἰωάννην καὶ ἦτο μακάριος πρὶν ἀπὸ αὐτόν ἀλλὰ καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτόν, ὁ ὁποῖος ἔλεγεν εἰς τὸ Ἀχαάβ· «Δὲν διαφθείρω ἐγὼ τὸν Ἰσραήλ, ἀλλὰ σὺ καὶ ὁ οἶκος τοῦ πατρός σου»¹⁸. αὐτὴν ποὺ εἶχον οἱ προφῆται, αὐτὴν ποὺ εἶχον ὅλοι οἱ ἀπόστολοι. Δὲν εἶναι ὅμως παρόμοιαι αἱ ψυχαὶ ἐκείνων ποὺ εἶναι δούλοι τοῦ πλούτου, ἀλλ' ὥσάν νὰ εὐρίσκωνται ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν ἀπείρων παιδαγωγῶν καὶ δημίων, δὲν τολμοῦν νὰ σηκώσουν τὸ βλέμμα των καὶ νὰ ὑπερασπισθοῦν μὲ θάρρος τὴν ἀρετὴν. Διότι ὁ ἔρως τῶν χρημάτων καὶ τῆς δόξης καὶ τῶν ἄλλων πραγμάτων, βλέποντες εἰς αὐτὰ κάτι τὸ φοβερόν, τοὺς κάνουν δουλοπρεπεῖς καὶ κόλακας. Καθ' ὅσον τίποτε δὲν βλάπτει τὴν ἐλευθερίαν τόσον, ὅσον τὸ νὰ περιπλακῇ κανεὶς εἰς τὰ βιωτικὰ πράγματα καὶ νὰ ἐνδυθῇ ἐκεῖνα ποὺ φαίνονται ὅτι εἶναι λαμπρά. Διότι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει ἓνα κύριον καὶ δύο καὶ τρεῖς, ἀλλ' ἀπείρους τὸν ἀριθμόν. Καὶ ἐὰν θέλετε καὶ νὰ οἶσθε τοὺς ἀρίθμησθαι ἄς πάρωμεν ὡς παράδειγμα ἓνα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κατέχουν ἐξέχουσας θέσιν εἰς τὰ βασιλικά ἀνάκτορα καὶ ἔστω ὅτι ἔχει καὶ πάρα πολλὰ χρήματα καὶ ἐξουσίαν μεγάλην καὶ κατάγεται ἀπὸ ἐνδοξοῦ πατρίδα καὶ λαμπροὺς προγόνους καὶ ἔστω ὅτι θαυμάζεται ἀπὸ ὄλους. Ἄς ἐξετάσωμεν λοιπὸν μήπως αὐτὸς εἶναι ὁ πῶς δούλος ἀπὸ ὄλους. Καὶ ἄς τοποθετήσωμεν ἀπέναντί του, ὄχι ἀπλῶς

καὶ ἀντισησώμεν αὐτῷ, μὴ δοῦλον ἀπλῶς, ἀλλὰ δοῦλον
 δούλου· πολλοὶ γὰρ καὶ οἰκέται δούλους ἔχουσιν.

Οὗτος μὲν οὖν ὁ δοῦλος τοῦ δούλου ἓνα ἔχει δεσπότην.
 Τί γάρ, εἰ καὶ μὴ ἐλεύθερον; ἀλλ' ἓνα, καὶ πρὸς τὸ ἐκείνῳ
 5 δοκοῦν μόνον ὄρα. Καὶ γὰρ ὁ τοῦτου δεσπότης αὐτοῦ δοκῆ
 κρατεῖν, ἀλλὰ τέως ἐνὶ μόνῳ πείθεται· καὶ τὰ πρὸς ἐκεῖνον
 αὐτῷ καλῶς ἔχη, ἐν ἀδείᾳ τὸν ἅπαντα καθεδεῖται βίον. Οὗ-
 τος δὲ οὐχ ἓνα καὶ δύο μόνον, ἀλλὰ πολλοὺς καὶ χαλεπωτέ-
 ρους ἔχει δεσπότας. Καὶ πρῶτον αὐτὸν τὸν βασιλεύοντα με-
 10 ριμνᾷ. Οὐκ ἔστι δὲ ἴσον εὐτιελῆ δεσπότην ἔχειν, καὶ βασι-
 λέα ὑπὸ πολλῶν τὰ ὧτα διαθρουλλούμενον, καὶ νῦν μὲν τού-
 των, νῦν δὲ ἐκείνων γινόμενον. Οὗτος καὶ μηδὲν ἑαυτῷ
 ταιτιομένους καὶ τοὺς φίλους καὶ τοὺς ἐχθρούς. Ἀλλὰ καὶ
 οὗτος, φησί, τὸν δεσπότην.

15 Καὶ ποῦ ἴσον ἓνα καὶ πολλοὺς ἔχειν τοὺς δεδιτιομένους
 αὐτόν; Μᾶλλον δὲ εἴ τις ἀκριβῶς ἐξειάσειεν, οὐδὲ ἓνα εὐ-
 ρήσει. Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; Ἐκεῖνος δὲ οὐδένα ἔχει τὸν
 ἐπιθυμοῦντα αὐτὸν ἐκβαλεῖν τῆς δουλείας ταύτης καὶ εἰσα-
 γαγεῖν ἑαυτόν, ὅθεν οὐδὲ τὸν ἐπιβουλεύοντα ἐν τούτοις ἔχει,
 20 οὔτιοι δὲ οὐδὲ ἐτιέραν σπουδὴν ἔχουσιν, ἀλλ' ἢ τὸ διασαλευ-
 σαι τὸν εὐδοκιμώτερον καὶ μᾶλλον ἀγαπώμενον παρὰ τῷ
 κρατοῦντι. Διὸ καὶ πάντας ἀνάγκη κολακεύειν, τοὺς μείζους,
 τοὺς ὁμοίτους, τοὺς φίλους. Ἐνθα γὰρ βασκανία καὶ δό-
 ξης ἕως, οὐδὲ φιλίας εἰλικρινοῦς ἐστὶν ἰσχύς. Ὡσπερ

κάποιον δούλον, ἀλλὰ τὸν δούλον κάποιου δούλου, καθ' ὅσον καὶ πολλοὶ δούλοι ἔχουν δούλους.

Ὁ μὲν λιπὸν δούλος τοῦ δούλου ἔχει ἓνα κύριον. Τί σημασία ἔχει καὶ ἂν δὲν εἶναι ἐλεύθερος; ἀλλ' ὅμως ἔχει ἓνα κύριον καὶ ἔχει ἐστραμμένον τὸ βλέμμα του μόνον πρὸς τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ. Καὶ ἂν βέβαια φαίνεται ὅτι εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ κυρίου του, ἀλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐκτελεῖ τὰς ἐντολὰς ἐνὸς μόνου κυρίου, καὶ ἂν συμβαίῃ ἢ συμπεριφορὰ του πρὸς ἐκεῖνον νὰ εἶναι ἢ πρέπουσα, περνᾷ ὅλην τὴν ζωὴν του ἐν ἀπολύτῳ ἀσφαλείᾳ. Αὐτὸς ὅμως δὲν ἔχει ἓνα καὶ δύο μόνον κυρίους, ἀλλὰ πολλοὺς καὶ φοβερωτέρους. Καὶ πρῶτον φροντίζει δι' αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν βασιλέα. Δὲν εἶναι δὲ τὸ ἴδιον πρᾶγμα νὰ ἔχη κανεὶς ἀσήμαντον κύριον, καὶ βασιλέα εἰς τὰ αὐτιά του ὁποίου φθάνουν τόσαι φωναί, καὶ ἄλλοτε μὲν ἐκπληροῖ τὰ αἰτήματα ἐκεῖνων, ἄλλοτε δὲ τῶν ἄλλων. Αὐτὸς καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἔχη συνείδησιν τίποτε ἀπὸ ὅσα συμβαίνουν, ὅλους τοὺς ὑποπεύεται, καὶ αὐτοὺς ποὺ ὑπηρετοῦν μαζί του εἰς τὸν στρατόν, καὶ αὐτοὺς ποὺ εὐρίσκονται ὑπὸ τὰς διαταγὰς του καὶ τοὺς φίλους καὶ τοὺς ἐχθρούς. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος, λέγει, ὑποπεύεται τὸν κύριόν του.

Καὶ πῶς εἶναι τὸ ἴδιον τὸ νὰ ἔχη κανεὶς ἓνα κύριον καὶ πολλοὺς καὶ τοὺς ὁποίους φοβεῖται; Μᾶλλον δὲ ἐὰν κανεὶς ἤθελεν ἐξετάσει μὲ ἀκρίβειαν τὸ πρᾶγμα θὰ εὔρη νὰ μὴ ἔχη κανένα κύριον; Πῶς δὲ καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Ἐκεῖνος μὲν δὲν ἔχει κανένα ποὺ νὰ θέλῃ νὰ τὸν ἐκδιώξῃ ἀπὸ τὴν δουλείαν αὐτὴν καὶ νὰ τὴν ἀναλάβῃ ὁ ἴδιος, καὶ ἐπομένως δὲν ἔχει καὶ κανένα ποὺ νὰ τὸν ἐπιβουλεύεται, ἐνῶ αὐτοὶ δὲν ἔχουν ἄλλην φροντίδα, παρὰ μόνον πῶς νὰ κλονίσουν ἐκεῖνον ποὺ κατέχει ἐξέχουσας θέσιν καὶ ἀγαπᾶται περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ ἄρχει. Διὰ τοῦτο καὶ εἶναι ἀναγκασμένοι ὅλους νὰ τοὺς κολακεύουν, τοὺς ἀνωτέρους των, τοὺς ἰσοτίμους των, τοὺς φίλους των. Καθ' ὅσον ὅπου ὑπάρχει φθόνος καὶ ἔρως δόξης, δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ ἢ

γὰρ οἱ ὁμότεχνοι φιλεῖν ἀλλήλους οὐκ ἂν δύναιντο ἀκριβῶς
καὶ γνησίως, οὕτω καὶ οἱ ὁμότιμοι καὶ τῶν αὐτῶν ἐρῶντες
ἐν τοῖς βιωτικοῖς. "Ὅθεν καὶ ὁ πόλεμος ἔνδον πολὺς. Εἶδες
δεσποτῶν ἔσμον καὶ δεσποτῶν χαλεπῶν; Βούλει καὶ ἕτερον
5 ἐπιδείξω τούτου χαλεπώτερον; Οἱ μετ' αὐτὸν ἅπαντες πρὸ
αὐτοῦ γενέσθαι σπεύδουσιν, οἱ πρὸ αὐτοῦ κωλύσαι γενέσθαι
πλησίον καὶ παραδραμεῖν.

5. Ἄλλ' ὡ τοῦ θαύματος· ἐγὼ μὲν ὑπεσχόμεν δεσπότης
δειῖσαι, ὁ δὲ λόγος ἡμῖν προῖὼν καὶ ἀγωνιζόμενος πλεόν
10 τῆς ὑποσχέσεως ἐποίησε, πολεμίους ἀντὶ δεσποτῶν δείξας,
μᾶλλον δὲ καὶ πολεμίους καὶ δεσπότης τοὺς αὐτούς. Θερα-
πεύονται μὲν γὰρ ὡς δεσπότης, φοβεροὶ δὲ εἰσιν ὡς πολέ-
μιοι καὶ ἐπιβουλεύουσιν ὡς ἐχθροί. "Ὅταν οὖν τις τοὺς αὐ-
τούς καὶ κυρίους ἔχη καὶ ἐχθρούς, τί ταύτης τῆς συμφορᾶς
15 χεῖρον γένοιτ' ἂν; Ὁ μὲν δοῦλος, κἂν ἐπιτάτῃται, ἀλλ' ὁ-
μως ἐπιμελείας ἀπολαύει παρὰ τῶν κελευόντων καὶ εὐνοί-
ας, οὗτοι δὲ καὶ ἐπιτάττονται καὶ πολεμοῦνται καὶ κατ' ἀλ-
λήλων ἐσιτήκασιν καὶ τοσοῦτω τῶν ἐν ταῖς μάχαις χαλεπώ-
τερον, δοῦ καὶ λάθρα κεντιοῦσι, καὶ ἐν προσωπεῖῳ φίλων
20 τὰ τῶν ἐχθρῶν διατιθέασιν, καὶ ἐκ τῆς ἐτέρων πολλάκις
εὐδοκιμοῦσι συμφορᾶς.

Ἄλλ' οὐ τὰ ἡμέτερα τοιαῦτα· ἀλλὰ κἂν πράξη κακῶς ἕ-
τερος, πολλοὶ οἱ συναλοῦντες· κἂν εὐδοκιμῇ, πολλοὶ οἱ συν-
ηδόμενοι. Ἄλλ' οὐχ ὁ ἀπόσιλος· «Ἐἴτε γὰρ πάσχει», φησὶν,
25 «ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη· εἴτε δοξάζεται ἐν μέ-

δύναμις τῆς εἰλικρινοῦς φιλίας. Διότι ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὶ ποὺ ἀσκοῦν τὴν ἰδίαν τέχνην δὲν θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀγαπηθοῦν μεταξύ των πραγματικὰ καὶ ἀληθινά, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ποὺ εἶναι ἰσότιμοι καὶ ἐπιδιώκουν τὰ ἴδια κοσμικὰ πράγματα. Ἐπομένως καὶ ὁ πόλεμος μεταξύ αὐτῶν εἶναι μέγας. Εἶδες πλῆθος κυρίων καὶ μάλιστα κυρίων φοβερῶν; Θέλεις νὰ σοῦ δείξω καὶ ἄλλον κύριον φοβερώτερον ἀπὸ αὐτόν; Ὅλοι οἱ κατώτεροί του προσπαθοῦν νὰ γίνουν ἀνώτεροί του καὶ αὐτοὶ ποὺ κατέχουν ἀνωτέραν θέσιν προσπαθοῦν νὰ τὸν ἐμποδίσουν νὰ φθάσῃ πλησίον των καὶ νὰ τοὺς ξεπεράσῃ.

5. Ἄλλ' ὡ τοῦ θαύματος· ἐγὼ μὲν ὑπεσχέθην νὰ σοῦ δείξω κυρίους, ἀλλ' ὁ λόγος προχωρῶν καὶ παρουσιάζων διάφορα ἐπιχειρήματα ἔφθασε πέρα ἀπὸ τὴν ὑπόσχεσιν καὶ ἀπέδειξεν ἐχθροὺς ἀντὶ κυρίως ἢ καλύτερα ἀπέδειξεν ὅτι οἱ ἴδιοι εἶναι καὶ ἐχθροὶ καὶ κύριοι. Διότι ὑπηρετοῦνται μὲν ὡς κύριοι, ἀλλ' εἶναι φοβεροὶ ὡς ἀντίπαλοι καὶ ἐπιβουλεύονται τοὺς ἄλλους ὡσὰν ἐχθροί. Ὅταν λοιπὸν κάποιος ἔχῃ τοὺς ἰδίους καὶ κυρίους καὶ ἐχθρούς, τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ φοβερώτερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν συμφορὰν; Ὁ μὲν δοῦλος καὶ ἂν διατάσσεται, ἀλλ' ὁμοῦ δέχεται τὴν φροντίδα ἐκ μέρους ἐκείνων ποὺ τὸν διατάσσουν καθὼς καὶ τὴν εὐνοϊάν των, ἐνῶ αὐτοὶ ποὺ διατάσσονται καὶ πολεμοῦνται καὶ εἶναι ἀντίπαλοι μεταξύ των· καὶ εἶναι κατὰ πολὺ φοβερώτεροι ὡς πρὸς αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν εἰς τὰς μάχας, καθ' ὅσον καὶ ὑποῦλα πληγύνουν καὶ φέροντες τὸ προσωπεῖον τῶν φίλων προξενοῦν αὐτὰ ποὺ διαπράττουν οἱ ἐχθροὶ καὶ πολλὰς φορὰς προκόπτουν ἀπὸ τὴν συμφορὰν τῶν ἄλλων.

Ἄλλὰ τὰ ἰδικὰ μας δὲν συμβαίνουν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ἀλλ' ἐὰν συμβῇ κάποιος νὰ ὑποπέσῃ εἰς δυστυχίαν, ὑπάρχουν πολλοὶ ποὺ τὸν συλλυποῦνται, ἐὰν δὲ προκόπῃ, ὑπάρχουν πολλοὶ ποὺ χαίρονται μαζί του. Οὔτε ἡ παραγγελία τοῦ ἀποστόλου εἶναι παρομοία· διότι λέγει· «Ἐὰν ἓνα μέλος πάσχη, πάσχουν μαζί με αὐτὸ ὅλα τὰ μέλη· ἐὰν ἓνα μέλος δοξάζεται, χαίρονται μαζί με αὐτὸ ὅλα τὰ μέλη»¹⁹.

λος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη». Καὶ νῦν μὲν ἔλεγεν ὁ ταῦτα παραινῶν· «Τίς μου ἐστὶν ἢ ἐλπίς ἢ χαρὰ, ἢ οὐχὶ καὶ ὑμεῖς;»· νῦν δέ, «Ὅτι νῦν ζῶμεν, ἐὰν ὑμεῖς σιγήκητε ἐν Κυρίῳ»· νῦν δέ, «Ἐκ πολλῆς θλίψεως καὶ συνοχῆς καρδίας ἔγγραφα ὑμῖν», καί, «Τίς ἀσθενεῖ καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται καὶ οὐκ ἐγὼ πωροῦμαι;». Τίνος οὖν ἕνεκεν ἔπι τῆς ζάλης ἀνεχόμεθα, καὶ τῶν κυμάτων τῶν ἔξωθεν, καὶ οὐ τρέχομεν ἐπὶ τὸν εὐδίων λιμένα τοῦτον, καὶ τὰ ὀνόματα ἀφέντες τῶν ἀγαθῶν, ἐπὶ τὰ πράγματα βαδίζομεν αὐτά;

10 Δόξα γὰρ καὶ δυναστεία καὶ πλοῦτος καὶ εὐδοκίμησις καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, ὀνόματα παρ' ἐκείνοις, παρὰ δὲ ἡμῖν πράγματα· ὥσπερ οὖν τὰ λυπηρά, θάνατος καὶ ἀτιμία καὶ πενία καὶ ὅσα τοιαῦτα, ὀνόματα μὲν παρ' ἡμῖν, πράγματα δὲ παρ' ἐκείνοις.

15 Καὶ εἰ βούλει, τὴν δόξαν πρῶτον εἰς μέσον ἀγάγωμεν, τὴν παρ' ἐκείνοις πᾶσιν ἐπέρασιον καὶ ποθεινὴν. Καὶ οὐ λέγω, διτι ὀλιγοχρόνιος, οὐδ' ὀλιγαχρόνιος ταχέως σβέννυται· ἀλλ' ὀλιγαχρόνιος, τότε μοι δεῖξον αὐτόν. Μὴ περιέλῃς τῆς πόρνης τὰ ἐπιτίμια καὶ τὰς ὑπογραφάς, ἀλλὰ κεκαλλώπισμένην εἰς

20 μέσον ἄγε καὶ ἐπίδειξον ἡμῖν, ἵνα τότε αὐτῆς ἐλέγξω τὸ δυσειδές. Οὐκοῦν τὸ σχῆμα πάντως ἐρεῖς, καὶ τὸ πλῆθος τῶν ραβδούχων, καὶ τοῦ κήρυκος τὴν φωνήν, καὶ τῶν δήμων τὴν ὑπακοήν, καὶ τὴν παρὰ τῶν πολλῶν σιγήν, καὶ τὸ τύπτεσθαι τοὺς ἀπαντιῶντας ἀπαντας, καὶ τὸ ὑπὸ πάντων περι-

25 βλέπεσθαι. Οὐχὶ ταῦτά ἐστι τὰ λαμπρά; Φέρε οὖν, ἐξετάσωμεν εἰ μὴ περιττὰ ταῦτα, καὶ ὑπόληψις μόνον ἀνόνητος.

Τί γὰρ ἐκεῖνος ἀπὸ τούτων βελτίων γίνεται, ἢ τὸ σῶμα, ἢ τὴν ψυχὴν; Τοῦτο γὰρ ἄνθρωπος. Ἄρα ὑψηλότερος ἔσται

20. Α' Θεσ. 3, 19.

21. Α' Θεσ. 3, 8.

22. Β' Κορ. 2, 4.

23. Β' Κορ. 11, 29.

Καὶ ἄλλοτε μὲν ἔλεγεν αὐτὸς ποῦ ἔδιδεν αὐτὰς τὰς παραινέσεις· «Ποῖος ἄλλος εἶναι ἢ ἡ ἐλπίς μου ἢ ἡ χαρὰ μου, ἐὰν δὲν εἴσθε σεῖς;»²⁰, ἄλλοτε δέ· «Διότι τώρα ζῶμεν, ἐὰν μένετε σταθεροὶ εἰς τὴν κοινωνίαν μετὰ τοῦ Κυρίου»²¹. ἄλλοτε πάλιν· «Σᾶς ἔγραψα ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης θλίψεως καὶ τῆς στενοχωρίας τῆς καρδίας μου»²², καί, «Ποῖος ἀσθενεῖ καὶ δὲν ἀσθενῶ καὶ ἐγώ; ποῖος σκανδαλίζεται καὶ δὲν κατακαίγομαι ἐγὼ ἀπὸ τὴν θλίψιν;»²³. Πρὸς ποῖον σκοπὸν λοιπὸν ἀνεχόμεθα ἀκόμη τὴν ζάλην καὶ τὰ κύματα τῶν κοσμικῶν ὑποθέσεων καὶ δὲν τρέχομεν πρὸς τὸν γαλήνιον αὐτὸν λιμένα, καὶ δὲν βαδίζομεν πρὸς τὰ πραγματικὰ ἀγαθὰ, ἀφοῦ ἐγκαταλείψωμεν τὰ φαινομενικὰ ἀγαθὰ; Διότι ἡ δόξα, ἡ ἐξουσία, ὁ πλοῦτος, ἡ προκοπὴ καὶ ὅλα τὰ παρόμοια, εἰς ἐκείνους ὑπάρχουν μόνον κατ' ὄνομα, εἰς ἡμᾶς ὅμως εἶναι πραγματικὰ ἀγαθὰ· ὅπως ἀκριβῶς βέβαια τὰ λυπηρά, θάνατος, ἀτιμία καὶ πτώχεια καὶ ὅλα τὰ παρόμοια, εἰς ἡμᾶς μὲν θεωροῦνται ἀπλᾶ ὀνόματα, εἰς ἐκείνους δὲ εἶναι πράγματι λυπηρά.

Καὶ ἐὰν θέλῃς ἄς ἐξετάσωμεν κατὰ πρῶτον τὴν δόξαν ποῦ εἶναι ἀπὸ ὅλους ἐκείνους ἀξιαγάπητος καὶ ποθητὴ. Καὶ δὲν λέγω ὅτι διαρκεῖ πολὺ ὀλίγον καὶ ὅτι σβήνει πολὺ γρήγορα, ἀλλ' ὅταν εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς τότε νὰ μοῦ τὴν δείξης. Μὴ ἀφαιρέσης τῆς πόρνης τὰ βαψίματα καὶ τὰ καλλωπίσματα, ἀλλὰ νὰ μοῦ τὴν φέρῃς στολισμένην καὶ νὰ μοῦ τὴν δείξης, διὰ νὰ σοῦ παρουσιάσω τότε τὴν δυσωδίαν τῆς. Ὅπωςδήποτε λοιπὸν θὰ προβάλλῃς τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισίν του, τὸ πλῆθος τῶν διαφόρων ἀξιωματούχων, τὴν φωνὴν τοῦ κήρυκος, τὴν ὑπακοὴν τοῦ λαοῦ, τὴν σιωπὴν ἐκ μέρους τῶν περισσοτέρων, τὰ θρηνολογήματα ὅλων ἐκείνων ποῦ τὸν συναντοῦν καὶ τὸ ὅτι θεωρεῖται ἀπὸ ὅλους πάρα πολὺ ἔξοχος. Δὲν εἶναι αὐτὰ τὰ λαμπρά; Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς ἐξετάσωμεν μὴ τυχὸν αὐτὰ εἶναι περιττὰ καὶ ὑπόληψις χωρὶς καμμίαν ὠφέλειαν.

Πράγματι ἔχων ἐκεῖνος ὅλα αὐτὰ κατὰ τί γίνεται καλύτερος ὡς πρὸς τὸ σῶμα ἢ τὴν ψυχὴν; Διότι αὐτὸ εἶναι ὁ

ἐντιεῦθεν, ἢ ἰσχυρότερος, ἢ ὑγιεινότερος, ἢ ταχύτερος, ἢ τὰς αἰσθήσεις ὀξυτέρας κήσεται καὶ τρανοτέρας; Ἄλλ' οὐδείς ἂν ἔχοι τοῦτο εἰπεῖν. Ἴωμεν τοίνυν ἐπὶ τὴν ψυχὴν, μήποτε ἐκεῖ τι κέρδος προσγιγόμενον ἐντιεῦθεν εὐρήσομεν.
 5 Τί οὖν; σωφρονέστερος, ἐπιεικέστερος, συνειώτερος ἀπὸ ταύτης ἔσται τῆς θεραπείας ὁ τοιοῦτος; Οὐδαμῶς ἀλλὰ καὶ τοῦναντίον ἅπαν. Οὐ γὰρ ὅπερ ἐπὶ τοῦ σώματος, τοῦτο ἐνταῦθα συμβαίνει. Ἐκεῖ μὲν γὰρ οὐδὲν πρὸς τὴν οἰκείαν προσλαμβάνει ἀρειτὴν τὸ σῶμα· ἐνταῦθα δὲ οὐ μόνον τοῦτό
 10 ἔστι τὸ δεινόν, ὅτι οὐδὲν καρποῦται χρησιόν, ἀλλ' ὅτι καὶ κακίαν δέχεται πολλὴν ἐντιεῦθεν ἢ ψυχῇ. Καὶ γὰρ εἰς ἀπόνοιαν, καὶ κενοδοξίαν, καὶ ἄνοιαν, καὶ εἰς θυμὸν καὶ εἰς μυρία ἔλαιώματα τοιαῦτα ἐντιεῦθεν ἐκφέρεται.

Ἄλλὰ χαίρει, φησί, καὶ γάννυται τούτοις, καὶ φαιδρύνεται. Τὸν κολοφῶνα μοι τῶν κακῶν εἶπες, καὶ τοῦ νοσημαίος τὸ ἀνίατον. Ὁ γὰρ χαίρων ἐπὶ τούτοις, οὐδὲ ἀπαλλαγῆναι ῥαδίως ἂν θελήσειε τῆς ὑποθέσεως τῶν κακῶν, ἀλλ' ἀπειείχισεν ἑαυτῷ τῆς θεραπείας τὴν ὁδὸν διὰ τῆς ἡδονῆς. Ὡστε τοῦτο μάλιστά ἐστι τὸ δεινόν, ὅτι οὐδὲ ἀλγεῖ,
 20 ἀλλὰ καὶ χαίρει, τῶν νοσημάτων αὐξανομένων αὐτῷ. Οὐδὲ γὰρ πανταχοῦ τὸ χαίρειν καλόν· ἐπεὶ καὶ κλέπται χαίρουσι κλέπιοντες, καὶ μοιχὸς διαφθείρων τὸν τοῦ πλησίον γάμον, καὶ ὁ πλεονέκτης ἀρπάζων, καὶ ὁ ἀνδροφόνος φονεύων. Μὴ τοίνυν εἰ χαίρει ἴδωμεν, ἀλλ' εἰ ἐπὶ χρησίμῳ καὶ διασκεψώμεθα, μήποτε τοιαύτην εὐρήσομεν τὴν χαρὰν, οἷαν τὴν τοῦ μοιχοῦ, καὶ τοῦ κλέπιου.

ἄνθρωπος. Ἐὰν γὰρ θὰ γίνῃ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἀνώτερος ἢ ἰσχυρότερος ἢ ὑγιεινότερος ἢ ταχύτερος ἢ θὰ ἀποκτήσῃ περισσότερον ὀξυδερκεῖς καὶ καθαρωτέρας αἰσθήσεις; Ὅπως ποτε κανεῖς δὲν ἔμπορεῖ νὰ τὸ ἰσχυρισθῇ αὐτό. Ἄς ἔλθωμεν λοιπὸν εἰς τὴν ψυχὴν, μήπως καὶ εὕρομεν ἐκεῖ νὰ συμβαίῃ εἰς αὐτὴν κάποιο κέρδος. Τί λοιπόν; Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θὰ γίνῃ ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ὑπηρεσίας σωφρονέστερος, ἐπιεικέστερος καὶ συνετώτερος; Καθόλου, ἀλλὰ καὶ τελείως τὸ ἀντίθετον. Καθ' ὅσον δὲν συμβαίνει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν αὐτὸ ποὺ συμβαίνει εἰς τὸ σῶμα. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ σώματος δὲν λαμβάνει αὐτὸ τίποτε διὰ τὴν ἰδικὴν του ἀρετὴν, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ψυχῆς ὄχι μόνον αὐτὸ εἶναι τὸ φοβερόν, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἀποκομίζει τίποτε τὸ ὠφέλιμον, ἀλλὰ καὶ δέχεται αὐτὴ ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα καὶ πολλὴν κακίαν. Καθ' ὅσον ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ὀδηγεῖται εἰς τὴν ὑπερηφάνειαν, τὴν ματαιοδοξίαν, τὴν μωρίαν, τὸν θυμὸν καὶ εἰς ἄπειρα παρόμοια ἐλαττώματα.

Ἄλλ' ἂν εἴπῃ κάποιος, χαίρεται καὶ λάμπει ἀπὸ χαρὰν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ καὶ εὐφραίνεται. Μοῦ ἀνέφερές τὸ ἀποκορύφωμα τῶν κακῶν καὶ τὸ ἀθεράπευτον τῆς ἀσθενείας. Διότι αὐτὸς ποὺ χαίρεται ἐξ αἰτίας ὅλων αὐτῶν, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ θελήσῃ εὐκόλα ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ὑπόθεσιν τῶν κακῶν, ἀλλ' ἀπέκλεισεν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του μὲ τὴν ἡδονὴν αὐτὴν τὴν ὁδὸν τῆς θεραπείας. Ὡστε λοιπὸν αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι τὸ φοβερόν, ὅτι οὔτε πονᾶ ποὺ αὐξάνονται αἱ ἀσθένειαι του, ἀλλ' ἀντιθέτως καὶ χαίρεται. Διότι δὲν εἶναι πάντοτε καλὸν τὸ νὰ χαίρεται κανεῖς; καθ' ὅσον καὶ οἱ κλέπτες χαίρονται ὅταν κλέπτουν, καὶ ὁ μοιχὸς ὅταν διαφθείρῃ τὸν γάμον τοῦ πλησίον του, καὶ ὁ πλεονέκτης ὅταν ἀρπάξῃ, καὶ ὁ φονιάς ὅταν φονεύῃ. Ἄς μὴ ἐξετάσωμεν λοιπὸν ἐὰν χαίρεται, ἀλλ' ἐὰν ἀπὸ τὴν χαρὰν του αὐτὴν ἔχῃ κάποια ὠφέλειαν, καὶ ἃς ἐρευνήσωμεν μὲ προσοκὴν μὴ τυχὸν καὶ εὕρομεν εἰς αὐτὸν παρομοίαν χαρὰν μὲ ἐκείνην ποὺ νοιώθει ὁ μοιχὸς καὶ ὁ κλέπτης.

Τίνος γὰρ ἔνεκεν, εἶπέ μοι, χαίρει; διὰ τὴν παρὰ τῶν πολλῶν δόξαν, καὶ τὸ δύνασθαι φροᾶσθαι καὶ περιβλέπεσθαι; Καὶ τί τῆς ἐπιθυμίας ταύτης πονηρότερον γένοιτ' ἄν, καὶ τοῦ αἰόπου τούτου ἔρωτος; Εἰ δὲ μὴ πονηρόν, παύσασθε
 5 τοὺς κενοδόξους σκώπιοντες, καὶ μυρίοις πλύνοντες σκώμμασι· παύσασθε τοῖς ἀπονενοημένοις καὶ ὑπερόπταις ἐπαρώμενοι. Ἄλλ' οὐκ ἄν ἀνάσχοισθε. Οὐκοῦν μυρίας ἄξιοι καὶ αὐτοὶ κατηγορίας, κἄν μυρίους ἔχωσι ραβδούχους.

Καὶ ταῦτ' αἰ μοι περὶ τῶν ἀνεκπιτέρων ἀρχόντων εἴρηται, ὡς τοὺς γε πλείονας καὶ λησιῶν, καὶ ἀνδροφόνων, καὶ
 10 μοιχῶν, καὶ τυμβωρύχων μείζονα ἁμαρτιάνοντας εὐρήσομεν, ἀπὸ τοῦ μὴ καλῶς κεχρηῆσθαι τῇ ἀρχῇ. Καὶ γὰρ καὶ κλέπτουσιν ἐκείνων ἀναισχυντιότερον, καὶ σφάτιουσιν ἰταμώτερον, καὶ ἀσελγαίνουσι πολλῶ παρανομώτερον, καὶ διορύτι-
 15 τουσιν, οὐ τοῖχον ἓνα, ἀλλὰ οὐσίας καὶ οἰκίας ἀπείρους, ἀπὸ τῆς ἐξουσίας πολλὴν τὴν εὐκολίαν ἔχοντες. Καὶ δουλεύουσι δουλείαν χαλεπωτάτην, καὶ τοῖς πάθεσιν ὑποκύπτοντες ἀγεννῶς, καὶ τοὺς συνδούλους τύπιοντες ἀφειδῶς, καὶ τοὺς συνειδότης αὐτοῖς ἅπαντας τρέμοντες. Μόνος γὰρ ἐ-
 20 σθαι ἐλεύθερος, καὶ μόνος ἄρχων, καὶ τῶν βασιλέων βασιλικώτερος, ὁ τῶν παθῶν ἀπηλλαγμένος.

Ταῦτ' οὖν εἰδότες, διώξωμεν τὴν ἀληθῆ ἐλευθερίαν καὶ τῆς πονηρᾶς δουλείας ἀπαλλάξωμεν ἑαυτούς· καὶ μήτε ἀρ-

Εἶπέ μου λοιπὸν σὲ παρακαλῶ, διὰ ποῖον λόγον χαίρεται; ἐπειδὴ θεωρεῖται σπουδαῖος ἐκ μέρους τῶν πολλῶν καὶ ἤμπορεῖ νὰ ὑπερηφανεύεται καὶ νὰ σέβεται ἀπὸ τοὺς ἄλλους; Καὶ τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτὴν καὶ τὸν παράλογον αὐτὸν ἔρωτα; Ἐὰν αὐτὸ δὲν εἶναι κακὸν πρᾶγμα, παύσατε νὰ χλευάζετε τοὺς ματαιοδόξους καὶ νὰ τοὺς περιλούζετε μὲ ἀπείρους κοροϊδίας· παύσατε νὰ καταρᾶσθε τοὺς ἀνοήτους καὶ τοὺς ὑπερηφάνους. Ἄλλ' ὅμως δὲν θὰ ἤμπορούσατε νὰ τὸ ἀνεχθῆτε αὐτό. Ἄρα λοιπὸν καὶ αὐτοὶ εἶναι ἄξιοι ἀπείρων κατηγοριῶν, ἔστω καὶ ἂν ἔχουν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν ἀπείρους ραβδούχους.

Καὶ αὐτὰ ἔχουν λεχθῆ ἀπὸ ἐμένα περὶ τῶν ἀρχόντων πού εἶναι περισσότερο ὑποφερτοί, διότι θὰ εὕρωμεν ὅπως δὴποτε τοὺς περισσοτέρους νὰ διαπράττουν μεγαλύτερα ἁμαρτήματα καὶ ἀπὸ τοὺς ληστές, καὶ ἀπὸ τοὺς φονεῖς καὶ ἀπὸ τοὺς μοιχοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς τυμβωρύχους, καθ' ὅσον δὲν κάνουν καλὴν χρῆσιν τῆς ἐξουσίας πού κατέχουν. Διότι πράγματι καὶ κλέπτουν κατὰ τρόπον περισσότερο ἀναίσχυντον ἀπὸ ἐκείνους, καὶ σφάζουν μὲ μεγαλυτέραν ἀναίσχυντίαν, καὶ διαπράττουν ἀκολασίας κατὰ πολὺ μεγαλύτερον παράνομον τρόπον, καὶ ὑποσκάλπουν ὄχι ἓνα τοῖχον, ἀλλὰ ἀπείρους περιουσίας καὶ οἰκίας καθ' ὅσον ἔχουν περισσοτέραν εὐκολίαν ἐξ αἰτίας τῆς ἐξουσίας πού κατέχουν. Ἔτσι γίνονται δοῦλοι τῆς πῶ φοβεραῖς δουλείας, ὑποκύπτουν εἰς τὰ πάθη κατὰ τρόπον ἀγενῆ, κτυποῦν τοὺς συνδούλους τῶν κατὰ τρόπον ἀπάνθρωπον, καὶ κάνουν νὰ τρέμουν ὄλους ἐκείνους πού τοὺς γνωρίζουν. Διότι ὁ μόνος πραγματικὰ ἐλεύθερος καὶ ὁ μόνος ἄρχων καὶ ὁ βασιλικώτερος τῶν βασιλέων εἶναι αὐτὸς πού εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὰ πάθη.

Γνωρίζοντες λοιπὸν αὐτά, ἃς ἐπιδιώξωμεν τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἃς ἀπαλλάξωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ τὴν πονη-

χῆς ὄγκον, μήτε πλούτου τυραννίδα, μήτε ἄλλο τι τοιοῦτον μακαριστὸν νομίζωμεν, ἀλλὰ ἀρετὴν μόνην. Οὕτω γὰρ καὶ τῆς ἐνταῦθα ἀπολαυσόμεθα ἀδείας, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτευξόμεθα ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ρὰν δουλείαν καὶ ἄς μὴ θεωροῦμεν ἀξιομακάριστον οὔτε ἐκεῖνον ποῦ κατέχει μεγάλην ἐξουσίαν, οὔτε τὴν τυραννίαν τοῦ πλούτου, οὔτε ὅ,τιδήποτε ἄλλο παρόμοιον, ἀλλὰ τὴν ἀρετὴν μόνην. Διότι ἔτσι θὰ ἀπολαύσωμεν καὶ τὴν ἐδῶ ἐλευθερίαν καὶ θὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις, μαζὶ καὶ εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΘ΄
Ματθ. 18, 7 - 14

«Οὐαὶ τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων. Ἐνάγκη γάρ
ἔστιν ἔλθειν τὰ σκάνδαλα, πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ
5 ἐκείνῳ, δι’ οὗ τὰ σκάνδαλα ἔρχεται».

1. Καὶ εἰ ἐνάγκη ἔστιν ἔλθειν τὰ σκάνδαλα, εἶποι τις ἂν
ἴσως τῶν ἐναντίων, τί ταλανίζει τὸν κόσμον, δέον ἀμῦναι
καὶ χεῖρα ὀρέξαι; Τοῦτο γὰρ ἰατροῦ καὶ προσιάτου ἐκεῖνο
δὲ καὶ τοῦ τυχόντιος. Τί οὖν ἂν εἴποιμεν πρὸς τὴν οὕτως
10 ἀναίοχυντιον γλωττιαν; Καὶ τί τῆς θεραπείας ταύτης ἴσον
ἐπιζητεῖς; Καὶ γὰρ Θεὸς ὢν, ἄνθρωπος ἐγένετο διὰ σέ,
καὶ δούλου μορφήν ἔλαβε, καὶ τὰ ἔσχατα πάντα ὑπέσθη, καὶ
οὐδὲν ἐνέλιπε τῶν εἰς αὐτὸν ἠκόσμιων. Ἄλλ’ ἐπειδὴ πλέον
οὐδὲν γέγονε τοῖς ἀγνώμοσι, διὰ τοῦτο αὐτοὺς ταλανίζει,
15 διτι μετὰ τὴν ισοαύτην θεραπείαν ἔμειναν ἐπὶ τῆς ἀρρωστίας.
Ὡσπερ ἂν εἴ τις καὶ τὸν κάμνοντα πολλῆς ἀπολαύσαντα
ἐπιμελείας καὶ οὐκ ἐθέλησαντα νόμοις πεισθῆναι ἰατρικοῖς,
θρηγῶν λέγοι· Ὁὐαὶ τῷ δεῖνι ἀνθρώπῳ ἀπὸ τῆς ἀρρωστίας,
ἣν διὰ τῆς οἰκείας ἠῦξησησε ραθυμίας’.

20 Ἄλλ’ ἐκεῖ μὲν οὐδὲν ὄφελος ἀπὸ τοῦ θρηγῶν, ἐνταῦθα
δὲ καὶ τοῦτο εἶδος θεραπείας ἐστί, τὸ προειπεῖν τὸ ἐσόμενον
καὶ ταλανίσαι. Πολλοὶ γὰρ πολλάκις συμβουλευθέντες μὲν

ΟΜΙΛΙΑ ΝΘ΄
Ματθ. 18, 7 - 14

«Ἀλλοίμονον εἰς τὸν κόσμον ἀπὸ τὰ σκάνδαλα· διότι εἶναι ἀναπόφευκτον νὰ συμβαίνουν τὰ σκάνδαλα, ἀλλ' ὅμως ἀλλοίμονον εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον ἀπὸ τὸν ὁποῖον προέρχεται τὸ σκάνδαλον».

1. Καὶ ἐὰν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔλθουν τὰ σκάνδαλα, θὰ ἠμποροῦσε ἴσως κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀντιτιθεμένους νὰ εἰπῇ, διατί ταλανίζει τὸν κόσμον, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ τὸν ὑπερασπίζεται καὶ νὰ τοῦ δίδῃ χεῖρα βοηθείας; Διότι αὐτὸ εἶναι γνῶρισμα τοῦ ἱατροῦ καὶ προστάτου, ἐνῶ ἐκεῖνο τοῦ τυχόντος ἀνθρώπου. Τί λοιπὸν θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν πρὸς αὐτὴν τὴν τόσο ἀναίσχυντον γλῶσσαν; Καὶ τί ζητεῖς νὰ εὔρῃς ἴσον μὲ αὐτὴν τὴν βοήθειαν; Καθ' ὅσον, ἐνῶ ἦτο Θεός, ἐγένεν ἄνθρωπος διὰ σένα, καὶ ἔλαβε τὴν μορφὴν τοῦ δούλου καὶ ὑπέφερεν ὅλα τὰ πῶ χειρότερα καὶ τίποτε δὲν παρέλειψεν ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἐξηρτῶντο ἀπὸ αὐτόν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὡς πρὸς τίποτε δὲν ἥλλαξαν οἱ ἀχάριστοι ἄνθρωποι ὥστε νὰ γίνουν καλύτεροι, διὰ τοῦτο καὶ τοὺς ταλανίζει, ὅτι δηλαδὴ μετὰ ἀπὸ τόσο μεγάλην θεραπείαν παρέμειναν εἰς τὴν ἀσθένειάν των. Ὅπως ἀκριβῶς θὰ ἠμποροῦσε κάποιος θρηνολογῶν νὰ εἰπῇ διὰ τὸν ἀσθενῆ ἐκεῖνον ποὺ τοῦ παρεσχέθη πολὺ μεγάλη ἱατρικὴ βοήθεια καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ ὑπακούσῃ εἰς τοὺς ἱατρικοὺς κανόνας. Ἄλλοίμονον εἰς τὸν τάδε ἄνθρωπον διὰ τὴν ἀσθένειάν του ποὺ τὴν ἤρξησε λόγῳ τῆς ἀδιαφορίας του'.

Ἄλλ' εἰς ἐκείνην μὲν τὴν περίπτωσιν εἰς τίποτε δὲν ὠφελεῖ ὁ θρῆνος, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν καὶ αὐτὸ εἶναι εἶδος θεραπείας, τὸ νὰ προείπῃ δηλαδὴ αὐτὸ ποὺ πρόκειται νὰ συμβῇ καὶ νὰ τοὺς ταλανίσῃ. Διότι πολλοὶ πολλές

οὐδὲν ὠφελήθησαν, θρηνηθέντες δὲ ἀνήνεγκαν. Διὸ καὶ
 μάλιστα τὸ οὐαὶ τέθεικε, διεγείρων αὐτοὺς καὶ ἐναγωνίους
 ποιῶν καὶ ἐγρηγορέναι παρασκευάζων. Μετὰ δὲ τούτων
 καὶ τὴν εὐνοίαν ἐπιδείκνυται τὴν περὶ αὐτοὺς ἐκείνους,
 5 καὶ τὴν ἡμερότητα τὴν αὐτοῦ, ὅτι καὶ ἀντειπόντας θρηνεῖ,
 οὐ δυσχεραίνων μόνον, ἀλλὰ καὶ διορθούμενος καὶ τῷ θρήνῳ
 καὶ τῇ προορήσει, ὥστε αὐτοὺς ἀνακίησασθαι.

Καὶ πῶς ἔνι τοῦτο; φηοῖν. Εἰ γὰρ ἀνάγκη ἐλθεῖν τὰ
 σκάνδαλα, πῶς δυνατὸν ταῦτα διαφυγεῖν; "Οἱ ἐλθεῖν μὲν
 10 τὰ σκάνδαλα ἀνάγκη· ἀπολέσθαι δὲ οὐ πάντως ἀνάγκη. "Ωσ-
 περ κἂν ἰατρὸς εἴποι (οὐδὲν γὰρ κωλύει τῷ αὐτῷ ὑποδεί-
 γμαι χρήσασθαι πάλιν), ἀνάγκη τὴν νόσον τήνδε ἐπισιῆναι,
 ἀλλ' οὐκ ἀνάγκη διαφθαρεῖναι πάντως ὑπὸ τῆς νόσου τὴν
 προσέχοντα. Τοῦτο δὲ ἔλεγεν, ὅπερ ἔφην, μετὰ τῶν ἄλλων
 15 καὶ τοὺς μαθητὰς ἀφυπνίζων. "Ἴνα γὰρ μὴ νυσιάζωσιν, ὥς
 ἐπὶ εἰρήνην καὶ ἀτάραχον βίον πεμπόμενοι, πολλοὺς ἐφε-
 σιῶτας αὐτοῖς δείκνυσι πολέμους, ἔξωθεν, ἔσωθεν. "Οπερ
 καὶ ὁ Παῦλος δηλῶν ἔλεγεν· «Ἐξωθεν μάχαι, ἔσωθεν φό-
 βου»· καί, «κινδύνοις ἐν ψευδαδέλφοις»· καὶ Μιλησίοις δὲ
 20 διαλεγόμενος ἔφη· «καὶ ἀνασιήσονται τινες ἐξ ὑμῶν λα-
 λοῦντες διεστραμμένα». Καὶ αὐτὸς δὲ ἔλεγεν· «ἐχθροὶ τοῦ
 ἀνθρώπου οἱ οἰκειακοὶ αὐτοῦ». "Οταν δὲ ἀνάγκην εἴλη, οὐ
 τὸ ἀνθαίρειον τῆς ἐξουσίας ἀναιρῶν, οὐδὲ τὴν ἐλευθερίαν
 τῆς προαιρέσεως, οὐδὲ ἀνάγκη τινὶ πραγμάτων ὑποβάλλων
 25 τὸν βίον, φηοῖ ταῦτα· ἀλλὰ τὸ πάντως ἐσόμενον προλέγει

1. Β' Κορ. 7, 5.

2. Β' Κορ. 11, 26.

3. Πρ. 20, 30.

4. Ματθ. 10, 36.

φορὲς συμβουλευθέντες μὲν δὲν ὠφελήθησαν ὡς πρὸς τίποτε, θρηνηθέντες ὅμως συνῆλθον καὶ ἐσωφρονίσθησαν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπάνω ἀπὸ αὐτὸ ἔθεσε τὸ «ἀλλοίμονον», διεγείρων αὐτοὺς καὶ ἐμβάλλων εἰς ἀγωνίαν καὶ προετοιμάζων αὐτοὺς νὰ ἐπαγρυπνοῦν. Ἀλλὰ μαζὶ μὲ ὅλα αὐτὰ δείχνει καὶ τὴν εὐνοϊάν του πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἰδίους καὶ τὴν ἡμερότητά του, διότι θρηνεῖ αὐτοὺς ἂν καὶ εἶναι ἐχθροὶ του, καὶ ὄχι μόνον δυσανασχετεῖ διὰ τὸ κατάντημά των, ἀλλὰ καὶ θέλει νὰ τοὺς διορθώσῃ καὶ μὲ τὸν θρῆνον καὶ μὲ τὸ ὅτι προλέγει τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν, ὥστε νὰ γίνουν καὶ πάλιν ἰδικοί του.

Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν αὐτό; θὰ εἰπῆ κάποιος. Διότι ἂν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔλθουν τὰ σκάνδαλα, πῶς ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ ἀποφύγῃ; Τὸ νὰ ἔλθουν μὲν τὰ σκάνδαλα εἶναι ἀνάγκη, ἀλλ' ὅπως ὅποτε ὅμως δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ὀδηγηθῆ κανεὶς εἰς τὴν ἀπώλειαν. Ὅπως ἀκριβῶς ἂν ἤθελεν εἰπεῖ ὁ ἰατρὸς (διότι τίποτε δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ χρησιμοποιήσωμεν καὶ πάλιν τὸ ἴδιο τὸ παράδειγμα), ὅτι θὰ ἔλθῃ κατ' ἀνάγκην αὐτὴ ἡ ἀσθένεια, ἀλλ' ὅμως δὲν εἶναι ἀναγκασμένος ὅπως ὅποτε ν' ἀποθάνῃ ἐκεῖνος ποὺ προσέχει. Αὐτὸ δὲ τὸ ἔλεγεν, ὅπως ἀκριβῶς εἶπα, μὲ σκοπὸν ν' ἀφυπνίσῃ μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους καὶ τοὺς μαθητὰς του. Διότι διὰ νὰ μὴ νυστάζουν, ὡσὰν τάχα ν' ἀποστέλλωνται πρὸς εἰρηνικὸν καὶ ἀτάραχον βίον, τοὺς ἀποκαλύπτει ὅτι θὰ συναντήσουν πολλοὺς πολέμους, ἐξωτερικοὺς καὶ ἐσωτερικοὺς. Πρᾶγμα ποὺ καὶ ὁ Παῦλος δηλώνων ἔλεγεν· «Ἐξω ἀντιμετωπίζομεν πολέμους, ἀπὸ μέσα δὲ φόβους διὰ τοὺς ἀδελφούς»¹· καὶ «ἀντεμετώπισα κινδύνους μεταξὺ τῶν ψευδαδελφῶν»²· καὶ συνομιλῶν μὲ τοὺς Μιλησίους ἔλεγε· «Θὰ παρουσιασθοῦν ἀνάμεσά σας ὠρισμένοι ποὺ θὰ διδάσκουν ψευδῆ καὶ διεστραμμένα πράγματα»³. Καὶ ὁ ἴδιος δὲ ὁ Κύριος ἔλεγεν· «Ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου θὰ εἶναι οἱ ἰδικοί του»⁴. Ὅταν λοιπὸν ὁμιλῆ περὶ ἀνάγκης, δὲν καταργεῖ τὴν ἐλευθερίαν τῶν πράξεων, οὔτε τὴν ἐλευθερίαν τῆς προαιρέσεως, οὔτε τὰ λέγει αὐτὰ διὰ νὰ περιορίσῃ τὸν βίον ἐντὸς ὠρισμένων

ὅπερ ὁ Λουκᾶς ἐτέρῳ λέξει παρέστησεν, εἰπὼν οὕτως· «ἀνέν-
δεκτόν ἐστι τοῦ μὴ ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα».

Τί δέ ἐστι, «τὰ σκάνδαλα»; Τὰ κωλύματα τῆς ὁρθῆς ὁ-
δοῦ. Οὕτω καὶ οἱ ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοὺς περὶ ταῦτα δεικνύς
5 καλοῦσι, τοὺς τὰ σώματα διασιζέφοντας. Οὐ τοίνυν ἡ πρόο-
ρησις αὐτοῦ τὰ σκάνδαλα ἄγει· ἄπαγε· οὐδὲ ἐπειδὴ προεῖπε,
διὰ τοῦτο γίνεται· ἀλλ' ἐπειδὴ πάντως ἔμελλεν ἔσεσθαι, διὰ
τοῦτο προεῖπεν· ὡς εἶγε μὴ ἐβούλοντο οἱ φέροντες αὐτὰ
πονηρεύεσθαι, οὐδ' ἂν ἦλθον· εἰ δὲ μὴ ἔμελλον ἔρχεσθαι,
10 οὐδ' ἂν προερορήθη. Ἐπειδὴ δὲ ἐκακούργησαν ἐκεῖνοι, καὶ
ἀνίατα ἐνόησαν, ἦλθον καὶ προλέγει τὸ μέλλον ἔσεσθαι. Καὶ
εἰ διωρθώθησαν ἐκεῖνοι, φησί, καὶ μηδεὶς ἦν ὁ τὰ σκάνδα-
λα κομίζων, οὐκ ἔμελλεν ὁ λόγος οὗτος ψεύδους ἀλίσκεσθαι;
Οὐδαμῶς· οὐδὲ γὰρ ἂν ἐλέχθη. Εἰ γὰρ ἔμελλον διορθοῦσθαι
15 πάντες, οὐκ ἂν εἶπεν, ὅτι ἀνάγκη ἐλθεῖν· ἀλλ' ἐπειδὴ προή-
δει ἀδιορθώτους ἔσομένους, διὰ τοῦτο εἶπεν, ὅτι πάντως
ἦξοι.

Καὶ τίνος ἕνεκεν αὐτοὺς οὐκ ἀνεῖλε; φησί. Τίμος γὰρ
ἕνεκεν ἀναιρεθῆναι ἔδει; διὰ τοὺς βλαπτομένους; Ἄλλ'
20 οὐκ ἐκεῖθεν οἱ βλαπτόμενοι ἀπόλλυνται, ἀλλ' ἐκ τῆς ἑαυτῶν
ραθυμίας. Καὶ δηλοῦσιν οἱ ἐνάρετοι, οὐ μόνον οὐδὲν ἀδι-
κούμενοι ἐντεῦθεν, ἀλλὰ καὶ τὰ μέγιστα κερδαίνοντες· οἷος
ἦν ὁ Ἰώβ, οἷος ὁ Ἰωσήφ, οἷοι πάντες οἱ δίκαιοι καὶ οἱ
ἀπόστολοι. Εἰ δὲ ἀπόλλυνται πολλοί, παρὰ τὸν ἑαυτῶν ὕπνον.
25 Εἰ δὲ μὴ οὕτως εἶχεν, ἀλλὰ παρὰ τὰ σκάνδαλα ἢ ἀπώλεια,

πραγμάτων πού συμβαίνουν κατ' ἀνάγκην, ἀλλὰ προλέγει αὐτὸ πού ὅπωςδήποτε θὰ συμβῆ, πράγμα πού καὶ ὁ Λουκᾶς παρουσίασε μὲ ἄλλας λέξεις, λέγων τὰ ἐξῆς: «Εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἔλθουν τὰ σκάνδαλα»⁵.

Ἄλλ' ὅμως τί εἶναι «τὰ σκάνδαλα»; Εἶναι τὰ ἐμπόδια τοῦ ὀρθοῦ δρόμου τῆς ζωῆς. Ἔτσι καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ θεάτρου ὀνομάζουν αὐτοὺς πού εἶναι ἐπιτήδριοι εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα, αὐτοὺς πού διαφθείρουν τὰ σώματα. Ἐπομένως δὲν δημιουργεῖ ἢ πρόρρησις αὐτοῦ τὰ σκάνδαλα· μὴ γένοιτο· οὔτε ἐπειδὴ προεῖπε, διὰ τοῦτο συμβαίνουν αὐτά, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπρόκειτο ὅπωςδήποτε νὰ συμβοῦν διὰ τοῦτο τὰ προεῖπε· διότι, ἐὰν βέβαια δὲν ἤθελον, αὐτοὶ πού τὰ προκαλοῦν, νὰ εἶναι καὶ νὰ διαπράττουν κακά, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἔλθουν αὐτά· ἐὰν δὲ δὲν ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν, οὔτε καὶ θὰ προελέγοντο. Ἐπειδὴ ὅμως ἐκεῖνοι διέπραξαν κακουργήματα καὶ ἠσθένησαν κατὰ τρόπον ἀθεράπευτον, διὰ τοῦτο ἦλθον· ὁ ἴδιος δὲ προλέγει αὐτὸ πού πρόκειται νὰ συμβῆ. Καὶ θὰ εἰπῆ κάποιος· ἐὰν ἐκεῖνοι διωρθώνοντο καὶ δὲν ὑπῆρχε κανεὶς πού νὰ ἐδημιούργει τὰ σκάνδαλα, δὲν θὰ συνέβαινεν ὁ λόγος αὐτὸς ν' ἀποδειχθῆ ψευδής; Ἀσφαλῶς ὄχι· διότι δὲν θὰ ἐλέγετο· καθ' ὅσον ἐὰν ἐπρόκειτο ὅλοι νὰ διορθωθοῦν, δὲν θὰ ἔλεγεν, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔλθουν, ἐπειδὴ ὅμως προεγνώριζεν ὅτι θὰ γίνουν ἀδιόρθωτοι μὲ τὴν θέλησίν των, διὰ τοῦτο εἶπεν, ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ ἔλθουν.

Καὶ διὰ ποῖον λόγον, θὰ εἰπῆ κάποιος, δὲν τοὺς ἐξηφάνισεν αὐτούς; Καὶ διὰ ποῖον λόγον ἔπρεπε νὰ τοὺς ἐξαφανίσῃ; ἐξ αἰτίας αὐτῶν πού βλάπτονται; Ἄλλ' αὐτοὶ πού βλάπτονται δὲν ὀδηγοῦνται εἰς τὴν ἀπώλειαν ἐξ αἰτίας αὐτῶν, ἀλλὰ λόγῳ τῆς ἰδικῆς των ἀδιαφορίας. Καὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν ἀπὸ τοὺς ἐναρέτους, οἱ ὅποιοι ὄχι μόνον δὲν ζημιώνονται ὡς πρὸς τίποτε ἀπὸ αὐτούς, ἀλλὰ καὶ ἔχουν ἀντιθέτως μεγάλην ὠφέλειαν· διότι τέτοιος ἦτο ὁ Ἰώβ, ὁ Ἰωσήφ καὶ ὅλοι οἱ δίκαιοι καὶ οἱ ἀπόστολοι. Ἐὰν ὅμως ἐχάθησαν πολλοὶ αὐτὸ συνέβη ἐξ αἰτίας τοῦ ἰδικοῦ των ὕπνου. Ἐὰν

πάντας ἀπολέσθαι ἔδει. Εἰ δέ εἰσιν οἱ διαφεύγοντες, ὁ μὴ διαφεύγων ἐαυτῷ λογιζέσθω. Τὰ γὰρ σκάνδαλα, ὅπερ ἔφηρ, καὶ διεγείρει καὶ ὀξύτερος ποιεῖ καὶ ἀκονᾶ, οὐ μόνον τὸν φυλαιτόμενον, ἀλλὰ καὶ τὸν περιπεσόντα ταχέως ἀνασιάντα·
 5 ἀσφαλέσιον γὰρ αὐτὸν ἐργάζεται, καὶ δυσάλωτον μᾶλλον ποιεῖ.

Ὅστις ἂν νήφωμεν, οὐ μικρὸν ἐντιεῦθεν καρπούμεθα κέρδος, τὸ διηνεκῶς ἐγρηγορέναι. Εἰ γὰρ πολεμίων ὄντων καὶ τοσούτων πειρασμῶν ἐπικειμένων καθεύδομεν, τίνας ἂν
 10 εἶημεν ἐν ἀδείᾳ ζῶντες; Καὶ εἰ βούλει, τὸν πρῶτον ἄνθρωπον σκόπει. Εἰ γὰρ ὀλίγον χρόνον, τάχα δὲ οὐδὲ ἡμέραν ὄλην ἐν τῷ παραδείσῳ ζήσας, καὶ τρυφῆς ἀπολαύσας, εἰς τοσοῦτον ἤλασε κακίας, ὡς καὶ ἰσοθεῖαν φαντασθῆναι καὶ τὸν ἀπαιεῶνα εὐεργέτην νομίσει, καὶ μιᾶς μὴ κατασχεῖν
 15 ἐντολῆς, εἰ καὶ τὸν ἐφεξῆς βίον ἀταλαίπωρον ἔζη, τί οὐκ ἂν εἰργάσαιο;

2. Ἄλλ' ὅταν ταῦτα εἴπωμεν, πάλιν ἕτερα ἀντιλέγουσιν, ἐρωτιῶντες· Ἐπιτίμα αὐτὸν τοιοῦτον ἐποίησεν ὁ Θεός;. Οὐχὶ ὁ Θεὸς τοιοῦτον αὐτὸν ἐποίησεν ἄπαγε· ἐπεὶ οὐδ' ἂν
 20 ἐκόλασεν. Εἰ γὰρ ἡμεῖς, ἐν οἷς ἂν ὦμεν αἴτιοι, οὐκ ἐγκαλοῦμεν τοῖς οἰκέταις, πολλῷ μᾶλλον ὁ τῶν ὄλων Θεός;. Ἄλλὰ πόθεν τοῦτο ἐγένετο; φησί. Παρ' ἐαυτοῦ καὶ τῆς ἐαυτοῦ ῥαθυμίας. Τί ἐστι, 'παρ' ἐαυτοῦ'; Ἐρώτησον σεαυτὸν. Εἰ γὰρ μὴ παρ' ἐαυτῶν εἰσι κακοὶ οἱ κακοί, μὴ κόλαζε τὸν
 25 οἰκέτην, μηδὲ ἐπιτίμα τῇ γυναικὶ ἐν οἷς ἂν ἁμαρτάνῃ, μηδὲ

δὲ δὲν εἶχον ἔτσι τὰ πράγματα, ἀλλ' ἢ ἀπώλεια προήρχετο ἀπὸ τὰ σκάνδαλα, ἔπρεπεν ὅλοι νὰ καθοῦν. Ἐφ' ὅσον ὅμως ὑπάρχουν αὐτοὶ ποὺ τὰ ἀποφεύγουν αὐτά, ἃς τὸ σκεφθῆ αὐτὸ ἐκεῖνος ποὺ δὲν τὰ ἀποφεύγει. Διότι τὰ σκάνδαλα, ὅπως ἀκριβῶς εἶπα, καὶ διεγείρουν καὶ κάνουν τὸν ἄνθρωπον περισσότερο ἐνεργητικὸν καὶ τὸν κεντρίζουν ὅχι μόνον αὐτὸν ποὺ προφυλάσσεται, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ποὺ παρασύρεται πολὺ γρήγορα τὸν ἐπανορθώνουν· διότι τὸν καθιστοῦν περισσότερο ἀσφαλῆ καὶ τὸν κάνουν περισσότερο δυσκολοκατανίκητον.

“Ὡστε λοιπὸν ἐὰν ἐπαγρυπνοῦμεν δὲν εἶναι μικρὸν τὸ κέρδος ποὺ θὰ ἔχωμεν ἀπὸ αὐτό, θὰ εἴμεθα δηλαδὴ εἰς διαρκῆ ἐτοιμότητα. Διότι, ἐάν, ἐνῶ ὑπάρχουν τόσοι ἐχθροὶ καὶ εὐρίσκονται ἔμπροσθέν μας τόσοι πειρασμοί, ἡμεῖς κοιμώμεθα, ποῖοι θὰ ἔπρεπε νὰ εἴμεθα διὰ νὰ ζῶμεν μὲ ἀσφάλειαν; Καὶ ἐὰν θέλης ἐξέτασε τὸν πρῶτον ἄνθρωπον. Διότι, ἐάν, μολονότι ἔζησε τόσον ὀλίγον χρόνον μέσα εἰς τὸν παράδεισον καὶ ἐνδεχομένως οὔτε κἂν μίαν ὀλόκληρον ἡμέραν καὶ ἀπήλαυσε τὴν τρυφήν αὐτοῦ, ἔφθασεν εἰς τόσον μεγάλην κακίαν, ὥστε καὶ ἰσοθεῖαν ἀκόμη νὰ φαντασθῆ καὶ νὰ θεωρήσῃ εὐεργέτην τὸν ἀπατεῶνα καὶ νὰ μὴ φυλάξῃ τὴν μίαν ἐντολήν ποὺ τοῦ ἐδόθη, τί δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ διαπράξῃ ἐὰν ἔζη καὶ τὸν ὑπόλοιπον βίον του τελείως ἄκοπον;

2. Ἀλλὰ δταν τὰ εἰποῦμεν αὐτά, μᾶς προβάλλουν πάλιν ἄλλας ἀντιρρήσεις καὶ μᾶς ἐρωτοῦν· ‘Καὶ διατι ὁ Θεὸς τὸν ἔκανε τὸν ἄνθρωπον τέτοιον;’ Δὲν τὸν ἔκανεν ὁ Θεὸς τέτοιον· μὴ γένοιτο· διότι τότε δὲν θὰ τὸν ἐτιμωροῦσε. Διότι ἐὰν ἡμεῖς, δι’ ὅσα πράγματα συμβαίνει νὰ εἴμεθα ὑπεύθυνοι, δὲν ἐπιπλήττωμεν τοὺς ὑπηρέτας μας, πολὺ περισσότερο δὲν τὸ κάνει αὐτὸ ὁ Θεὸς τῶν ὄλων. Ἀλλά, λέγει, ἀπὸ ποῦ συνέβη αὐτό; Ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του καὶ τὴν ἰδικήν του ἀδιαφορίαν. Τί σημαίνει, ‘ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του’; Ἐρώτησε τὸν ἑαυτόν σου. Διότι ἐὰν οἱ κακοὶ δὲν εἶναι κακοὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτόν των, τότε μὴ τιμωρῆς τὸν ὑπηρέτην σου, οὔτε νὰ

τύπτε τὸν υἱόν, μηδὲ ἐγκάλει τῷ φίλῳ, μηδὲ μίσει τὸν ἐπι-
 ρεάζοντά σε ἐχθρόν· πάντες γὰρ οὗτοι ἐλεεῖσθαι, οὐ κοιλί-
 ζεσθαι ἄξιοι, εἰ μὴ οἴκοθεν πλημμελοῦσιν.

Ἄλλ' οὐ δύναμαι φιλοσοφεῖν, φησί. Καίτοιγε ὅταν συνί-
 5 δης οὐκ ἐκείνων τὴν αἰτίαν οὔσαν, ἀλλ' ἀνάγκης ἑτέρας,
 δύνασαι φιλοσοφεῖν. Ὅταν γοῦν ὑπὸ νόσου κατεχόμενος οἰ-
 κέτης μὴ ποιήσῃ τὰ ἐπιταχθέντα, οὐ μόνον οὐκ ἐγκαλεῖς,
 ἀλλὰ καὶ συγγινώσκεις. Οὕτω οὐ μάρτυς, ὅτι τὸ μὲν αὐτοῦ,
 τὸ δὲ οὐκ αὐτοῦ. Ὡστε κἀνιαῦθα, εἰ ἤδεις ὅτι παρὰ τὸ γε-
 10 νέσθαι τοιοῦτος πονηρὸς ἦν, οὐ μόνον οὐκ ἂν ἐνεκᾶλεσας,
 ἀλλὰ καὶ συγγνώμην ἔδωκας ἂν. Οὐ γὰρ δήπου διὰ μὲν τὴν
 νόσον συγγινώσκεις, διὰ Θεοῦ δὲ δημιουργίαν οὐκ ἂν συνέ-
 γνως, εἶγε τοιοῦτος ἐξ ἀρχῆς γέγονε.

Καὶ ἐτέρωθεν δὲ τοὺς τοιούτους ἐπιστοιμίσαι ράδιον·
 15 πολλὴ γὰρ τῆς ἀληθείας ἡ περιοσιία. Διατί γὰρ μηδέποτε
 ἐνεκᾶλεσε οἰκέτη, ὅτι οὐκ ἔστι καλὸς τὴν ὄψιν, ὅτι οὐκ ἔστιν
 εὐμήκης τὸ σῶμα, ὅτι οὐκ ἔστι πιητός; Ὅτι τῆς φύσεως
 ταῦτα. Οὐκοῦν τῶν τῆς φύσεως ἐγκλημάτων ἀπήλλακται καὶ
 οὐδεὶς ἀντιρεῖ. Ὅταν οὖν ἐγκαλῆς, δεικνύεις ὅτι οὐ τῆς
 20 φύσεως τὸ ἁμάρτημα, ἀλλὰ τῆς προαιρέσεως. Εἰ γὰρ ἐν
 οἷς οὐκ ἐγκαλοῦμεν, μαρτυροῦμεν τῆς φύσεως εἶναι τὸ πᾶν,
 δῆλον ὅτι ἐν οἷς ἐπιτιμῶμεν, δηλοῦμεν ὅτι προαιρέσεώς ἐστι
 τὸ πλημμέλημα.

Μὴ τοίνυν μοι λογισμοὺς εἰς μέσον ἄγε διεστραμμένους,
 25 μηδὲ σοφίσματα καὶ πλοκάς ἀραχνῶν εὐτελεσιέρας, ἀλλ' ἐ-

ἐπιτιμᾶς τὴν γυναῖκα σου δι' ὅσα ἁμαρτήματα ἤθελε διαπράξει, οὔτε νὰ κτυπᾶς τὸν υἱόν σου, οὔτε νὰ κατηγορῆς τὸν φίλον σου, οὔτε νὰ μισῆς τὸν ἐχθρόν σου πού σε βλάπτει· διότι ὅλοι αὐτοὶ εἶναι ἄξιοι ἐλέους καὶ ὄχι τιμωρίας, ἐὰν δὲν ἁμαρτάνουν μὲ τὴν θέλησίν των.

Ἄλλά, λέγει, δὲν ἤμπορῶ νὰ φιλοσοφῶ. Καὶ ὅμως, ὅταν διαπιστώσης ὅτι ἐκεῖνοι δὲν εἶναι ὑπεύθυνοι, ἀλλὰ τὰ κάνουν ἀπὸ κάποιαν ἀνάγκην, ἤμπορεῖς τότε νὰ φιλοσοφῆς. "Ὅταν δηλαδὴ κάποιος ὑπηρέτης σου λόγῳ ἀσθενείας δὲν ἐκτελέσῃ τὰ παραγγέλματά σου, ὄχι μόνον δὲν τὸν κατηγορεῖς, ἀλλὰ καὶ τὸν συγχωρεῖς. "Ἐτσι σὺ ἐπιβεβαιώνεις, ὅτι διὰ τὸ μὲν ἓνα εἶναι ὑπεύθυνος αὐτὸς ὁ ἴδιος, διὰ τὸ ἄλλο δὲ δὲν εἶναι. "Ὡστε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν, ἐὰν ἐγνώριζες ὅτι ἀπὸ τὴν γέννησίν του ἦτο κακός, ὄχι μόνον δὲν θὰ τὸν ἐκατηγοροῦσες, ἀλλὰ καὶ θὰ τὸν ἐσυγχωροῦσες. Ὅπως δὲ ἄποτελεσμά τῆς προαιρέσεως. "Ὅταν δηλαδὴ κατηγορῆς, δείχνεις ὅτι τὸ ἁμάρτημα δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν φύσιν, ἀλλ' εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς προαιρέσεως. Ἐπομένως, ἐὰν αὐτὰ πού δὲν τὰ κατηγοροῦμεν, ἀποδεικνύομεν ὅτι ἡ εὐθύνη δι' ὅλα αὐτὰ εὐρίσκεται ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὴν φύσιν, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι καὶ ἐκεῖνα πού τὰ κατηγοροῦμεν, ἐπιβεβαιώνομεν ὅτι τὸ ἁμάρτημα εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς προαιρέσεως.

Ἄλλά καὶ μὲ ἄλλον τρόπον εἶναι εὐκόλον κανεῖς νὰ ἀποστομώσῃ τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς· διότι εἶναι πολὺ μεγάλη ἡ ἀφθονία τῆς ἀληθείας. Διατί δηλαδὴ ποτὲ δὲν ἐκατηγόρησες τὸν ὑπηρέτην, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ὁμορφος, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ὑψηλόσωμος, ἐπειδὴ δὲν εἶναι πτερωτός; Διότι αὐτὰ τὰ ἔχει ἐκ φύσεως. "Ὡστε λοιπὸν ὁ δοῦλος σου εἶναι ἀπηλλαγμένος διὰ τὰ ἐκ φύσεως ἐλαττώματά του καὶ κανεῖς δὲν τὸ ἀρνεῖται. "Ὅταν δηλαδὴ κατηγορῆς, δείχνεις ὅτι τὸ ἁμάρτημα δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν φύσιν, ἀλλ' εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς προαιρέσεως. Ἐπομένως, ἐὰν αὐτὰ πού δὲν τὰ κατηγοροῦμεν, ἀποδεικνύομεν ὅτι ἡ εὐθύνη δι' ὅλα αὐτὰ εὐρίσκεται ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὴν φύσιν, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι καὶ ἐκεῖνα πού τὰ κατηγοροῦμεν, ἐπιβεβαιώνομεν ὅτι τὸ ἁμάρτημα εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς προαιρέσεως.

Μὴ λοιπὸν μοῦ προβάλλεις διεστραμμένας σκέψεις, οὔτε σοφίσματα καὶ περιπλέγματα πρὸ εὐτελεῖ καὶ ἀπὸ τῶν ἀ-

κεῖνο πάλιν ἀπόκριναί μοι πάντας ἀνθρώπους ὁ Θεὸς εἰργάσαιο; Παντίπου δῆλον. Πῶς οὖν οὐ πάντες ἴσοι κατὰ τὸν τῆς ἀρετῆς λόγον καὶ τὸν τῆς κακίας; πόθεν οἱ ἀγαθοὶ καὶ χρηστοὶ καὶ ἐπιεικεῖς; πόθεν οἱ φαῦλοι καὶ πονηροί. Εἰ δὲ γὰρ μὴ γνώμης ταῦτα δεῖται, ἀλλὰ φύσεώς ἐστι, πῶς οἱ μὲν τοῦτο εἶσιν, οἱ δὲ ἐκεῖνο; Εἰ μὲν γὰρ φύσει πάντες κακοί, οὐδένα οἶόν τε ἦν ἀγαθὸν εἶναι· εἰ δὲ ἀγαθὰ φύσει, οὐδένα κακόν. Εἰ γὰρ μία φύσις ἀνθρώπων ἀπάντων, ἔδει κατὰ τοῦτο πάντας ἓν εἶναι, εἴτε τοῦτο, εἴτε ἐκεῖνο ἔμελλον εἶναι. Εἰ δὲ λέγομεν, ὅτι φύσει οἱ μὲν ἀγαθοί, οἱ δὲ κακοί, ὅπερ οὐκ ἂν ἔχοι λόγον, ὥπερ ἀπεδείξαμεν, ἔχρῃν ἀκίνητα ταῦτα εἶναι· τὰ γὰρ τῆς φύσεως ἀκίνητα.

Σκόπει δέ. Θνητοὶ πάντες καὶ παθητοί, καὶ οὐδεὶς ἀπαθῆς, κἂν μυρία φιλονεικῇ. Νῦν δὲ δοῶμεν ἀπὸ χρησιῶν φαύλους πολλούς, καὶ ἀπὸ φαύλων χρηστοὺς γενομένους, τοὺς μὲν ραθυμῖα, τοὺς δὲ σπουδῇ· ὅπερ μάλιστα δείκνυσιν οὐκ ὄντα φύσεως ταῦτα. Οὔτε γὰρ μεταβάλλεται, οὔτε ἵνα προσγένηται σπουδῆς δεῖται τὰ φυσικά. Ὡςπερ γὰρ εἰς τὸ βλέπειν καὶ ἀκούειν οὐ δεόμεθα πόνου, οὕτως οὐδὲ ἐν τῇ ἀρετῇ ἰδρωτίων ἡμῖν ἔδει, εἰ τῇ φύσει αὐτῇ ἦν συγκεκληρωμένη. Τίνος δὲ ἔνεκεν καὶ φαύλους ἐποίει, δυνάμενος ἀγαθοὺς ποιῆσαι πάντας;

Πόθεν οὖν τὰ κακά; φησὶν. Ἐρώτησον σεαυτὸν· ἐμὸν γὰρ δεῖξαι, διὰ οὐχὶ φύσεως, οὐδὲ ἀπὸ Θεοῦ. Οὐκοῦν αὐτόματα;

ραχνῶν, ἀλλ' ἀπάντησέ μου καὶ πάλιν εἰς αὐτὸ τὸ ἐρώτημα· Ὁ Θεὸς τοὺς ἔκανε ὄλους τοὺς ἀνθρώπους; Εἶναι ὀλοφάνερον αὐτό. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι ὄλοι ἴσοι ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν; ἀπὸ ποίαν αἰτίαν ὑπάρχουν οἱ ἀγαθοί, οἱ ἐνάρετοι καὶ οἱ ἐπιεικεῖς; ἀπὸ ποίαν αἰτίαν οἱ διεφθαρμένοι καὶ οἱ κακοί; Διότι ἐὰν αὐτὰ δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς προθέσεώς των, ἀλλ' εἶναι τῆς φύσεώς των, πῶς τότε ἄλλοι μὲν εἶναι τέτοιοι καὶ ἄλλοι διαφορετικοί; Διότι ἐὰν ὄλοι ἦσαν ἐκ φύσεως κακοί, κατὰ φυσικὸν λόγον κανεῖς δὲν θὰ ἦτο καλός, ἐὰν δὲ ἦσαν ἐκ φύσεως καλοί, κανεῖς δὲν θὰ ἦτο κακός. Ἐὰν δηλαδὴ μία ἦτο ἡ φύσις ὄλων τῶν ἀνθρώπων, ἔπρεπε τότε ὄλοι νὰ εἶναι ἕνα, εἴτε αὐτὸ ἐπρόκειτο νὰ εἶναι εἴτε ἐκεῖνο. Ἐὰν ὅμως θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν, ὅτι ἐκ φύσεως οἱ μὲν εἶναι καλοί, οἱ δὲ κακοί, πρᾶγμα ποῦ δὲν ἰσχύει, ὅπως ἀκριβῶς ἀπεδείξαμεν, ἔπρεπεν αὐτὰ νὰ εἶναι ἀμετάβλητα, καθ' ὅσον τὰ πράγματα τῆς φύσεως εἶναι ἀμετάβλητα.

Πρόσεχε δέ. Ὅλοι εἴμεθα θνητοὶ καὶ παθητοὶ καὶ κανεῖς δὲν εἶναι ἀπαθής, καὶ ἂν ἀκόμη προβάλλῃς μυρίας ἀντιρρήσεις. Σήμερα ὅμως βλέπομεν πολλοὺς ἀπὸ καλοὶ ποῦ εἶναι νὰ γίνωνται κακοὶ καὶ ἀπὸ κακοὶ ποῦ εἶναι νὰ γίνωνται καλοὶ, οἱ μὲν πρῶτοι ἀπὸ ἀδιαφορίαν, οἱ δὲ δεύτεροι ἀπὸ φροντίδα, πρᾶγμα ποῦ ἀποτελεῖ πολὺ μεγάλην ἀπόδειξιν ὅτι αὐτὰ δὲν εἶναι τέτοια ἐκ φύσεως. Διότι τὰ φυσικὰ πράγματα οὔτε μεταβάλλονται, οὔτε χρειάζονται φροντίδα διὰ νὰ γίνουν καλύτερα. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ δὲν καταβάλλομεν κόπον διὰ νὰ βλέπωμεν καὶ νὰ ἀκούωμεν, ἔτσι καὶ δὲν θὰ ἐχρειαζώμεθα ἰδρωῖτας διὰ τὴν ἀρετὴν, ἐὰν αὐτὴ συνέβαινε νὰ εἶναι ἠνωμένη μετὰ τὴν φύσιν. Διὰ ποῖον λόγον δὲ θὰ ἔκκομνε κακοὺς, ἀφοῦ θὰ ἤμποροῦσεν ὄλους νὰ τοὺς κἀνῃ καλοὺς;

Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν, λέγει, ἦλθαν τὰ κακά; Ἐρώτησε τὸν ἑαυτὸν σου· διότι ἰδικόν μου ἔργον εἶναι νὰ δείξω, ὅτι δὲν προέρχονται ἀπὸ τὴν φύσιν, οὔτε ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἐπομένως,

φησίν. Οὐδαμῶς. Ἄλλὰ ἀγέννητα; Εὐφήμει, ἄνθρωπε, καὶ ἀποπήδησον τῆς μανίας ταύτης, μιᾷ τιμῇ τὸν Θεὸν τιμῶν καὶ τὰ κακά, καὶ τιμῇ τῇ ἀνωτάτω. Εἰ γὰρ ἀγέννητα, καὶ ἰσχυρὰ ἔσται, καὶ οὐδὲ ἀνασπασθῆναι δυνήσεται, οὐδὲ εἰς
 5 τὸ μὴ εἶναι χωρῆσαι. Ὅτι γὰρ τὸ ἀγέννητον ἀνώλεθρον, παντί που δῆλον.

3. Πόθεν δὲ καὶ ἀγαθοὶ τοσοῦτοι, τοσαύτην τοῦ κακοῦ τὴν δύναμιν ἔχοντες; πῶς οἱ γεννητοὶ τοῦ ἀγεννήτου ἰσχυρότεροι; Ἄλλ' ὁ Θεὸς αὐτὰ ἀναιρεῖ, φησί. Πότε; Πῶς δὲ
 10 καὶ ἀναιρήσει τὰ ὁμότιμα καὶ ὁμοουθενῆ καὶ ὁμήλικα, ὡς ἂν τις εἴποι; Ὡ τῆς τοῦ διαβόλου κακίας· πόσον ἐξεῦρε κακόν· οἷα τὸν Θεὸν περιβαλεῖν ἔπεισε βλασφημία· οἷω προσήματι εὐσεβείας ἕτερον δύσφημον ἐπενόησε λόγον. Βουλόμενοι γὰρ δεῖξαι, ὅτι οὐκ ἐξ αὐτοῦ τὸ κακόν, πονηρὸν ἄλλο
 15 δόγμα εἰσήγαγον, ἀγέννητα αὐτὰ φήσαντες εἶναι.

Πόθεν οὖν τὰ κακά; φησίν. Ἐκ τοῦ θέλειν καὶ μὴ θέλειν. Αὐτὸ δὲ τὸ θέλειν καὶ μὴ θέλειν πόθεν; Παρ' ἡμῶν αὐτῶν. Σὺ δὲ ταῦτόν ποιεῖς ἐρωτῶν, ὡς ἂν εἰ ἐρομένου σου, Ἐκ τοῦ βλέπειν καὶ μὴ βλέπειν;· εἶτα εἰπόντιος μου,
 20 Ἐκ τοῦ μύειν καὶ μὴ μύειν· πάλιν ἔροιο, αὐτὸ δὲ τὸ μύειν καὶ μὴ μύειν πόθεν; εἶτα ἀκούσας ὅτι ἐξ ἡμῶν αὐτῶν καὶ τοῦ θέλειν, αἰτίαν πάλιν ἑτέραν ζητοίης. Τὸ γὰρ κακὸν οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἀλλ' ἢ τὸ παρακοῦσαι Θεοῦ. Πόθεν οὖν τοῦτο, φησίν, εὔρεν ὁ ἄνθρωπος; Ἔργον γὰρ ἦν τοῦτο εὐρεῖν;
 25 εἶπέ μοι. Οὐδὲ γὰρ ἐγὼ τοῦτό φημι, ὅτι δύσκολον

λέγει, ἐδημιουργήθησαν ἀπὸ μόνα των; Ἐσφαλῶς ὄχι. Μήπως εἶναι ἀγέννητα; Παῦσε ἄνθρωπέ μου, καὶ ἄφησε αὐτὴν τὴν μανίαν, τὸ νὰ τιμᾶς δηλαδὴ μὲ τὴν ἰδίαν τιμὴν τὸν Θεὸν καὶ τὰ κακά, καὶ μάλιστα μὲ τὴν μεγαλυτέραν τιμὴν. Διότι ἐὰν εἶναι ἀγέννητα, θὰ εἶναι καὶ ἰσχυρά, καὶ δὲν θὰ ἤμπορέση τίποτε νὰ τὰ διασαλεύσῃ, οὔτε νὰ ὀδηγηθοῦν εἰς τὴν ἀνυπαρξίαν. Τὸ ὅτι βέβαια τὸ ἀγέννητον εἶναι καὶ αἰώνιον, εἶναι ὀλοφάνερον εἰς τὸν καθένα.

3. Ἐκ ποῦ δὲ ὑπάρχουν τόσοι πολλοὶ καλοὶ, ἀφοῦ τὸ κακὸν ἔχει τόσο μεγάλην δύναμιν; πῶς οἱ γεννητοὶ εἶναι ἰσχυρότεροι ἀπὸ τὸ ἀγέννητον κακόν; Ἄλλὰ, λέγει, ὁ Θεὸς θὰ τὰ ἐξολοθρεύσῃ αὐτά. Πότε; Πῶς δὲ θὰ ἐξολοθρεύσῃ τὰ ἰσότημα, ἰσοδύναμα καὶ συνομήλικα μὲ αὐτόν, ὅπως θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῆ κάποιος; Ὡς μέγεθος τῆς κακίας τοῦ διαβόλου· πόσον κακὸν ἐπενόησεν· μὲ ποίαν βλασφημίαν ἔπεισεν αὐτοὺς νὰ περιβάλουν τὸν Θεόν· μὲ ποῖον πρόσχημα εὐσεβείας ἐπενόησεν ἄλλον βλάσφημον λόγον. Διότι εἰς τὴν προσπάθειάν των ν' ἀποδείξουν, ὅτι τὸ κακὸν δὲν προέρχεται ἀπὸ αὐτόν, ἐπενόησαν ἄλλην πονηρὰν διδασκαλίαν, λέγοντες ὅτι τὰ κακὰ εἶναι ἀγέννητα.

Ἐκ ποῦ λοιπόν, λέγει, προέρχονται τὰ κακά; Ἐκ τῆς ἰδικῆς μας θέλησιν καὶ τῆς ἄρνησίν μας. Ἐκ ποῦ δὲ προέρχεται αὐτὴ ἡ θέλησίς μας καὶ ἄρνησίς μας; Ἐκ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους. Σὺ δὲ κάνων αὐτὴν τὴν ἐρώτησιν κάνεις τὸ ἴδιο πρᾶγμα, ὡς ἂν νὰ εἶχες ἐρωτήσῃ, Ἐκ ποῦ προέρχεται αὐτὴ ἡ δυνατότης τὸ νὰ βλέπωμεν καὶ νὰ μὴ βλέπωμεν; Ἐπειτα, ἀπαντῶν ἐγώ, Ἐκ τὸ νὰ κλείωμεν καὶ νὰ μὴ κλείωμεν τὰ μάτια μας, ἤθελες πάλιν ἐρωτήσῃ, Ἐκ ποῦ δὲ αὐτὸ τὸ νὰ κλείωμεν καὶ νὰ μὴ κλείωμεν τὰ μάτια; Ἐπειτα ἀκούων ὅτι αὐτὸ προέρχεται ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους καὶ τὴν θέλησίν μας, ἤθελες πάλιν ἀναζητήσῃ ἄλλην αἰτίαν. Διότι τὸ κακὸν δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ παρακοὴ εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀπὸ ποῦ, λέγει, εὔρεν αὐτὸ ὁ ἄνθρωπος; Εἰπέ μου. Ἦτο δηλαδὴ δύσκολον νὰ τὰ εὔρη ὁ ἄνθρωπος.

τουτο· ἀλλὰ πόθεν ἠθέλησε παρακοῦσαι; Ἐκ τῆς ῥαθυμίας. Κύριος γὰρ ὢν ἑκατέρων, πρὸς τοῦτο μᾶλλον ἀπέκλινεν.

Εἰ δὲ ἀπορεῖς ἔτι καὶ ἰλιγγιᾶς ταῦτα ἀκούων, ἐγὼ σε ἐρήσομαι οὐδὲν δυσχερές, οὐδὲ ποικίλον, ἀλλὰ ἀπλοῦν τινα
 5 καὶ σαφῆ λόγον. Γέγονάς ποτε κακός, γέγονας δὲ ποτε καὶ ἀγαθός; Ὁ δὲ λέγω, τοιοῦτόν ἐστιν. Ἐκράτησάς ποτε πάνθους, καὶ ἐάλως πάλιν ὑπὸ πάνθους; περιέπεσες μέθη, καὶ ἐκράτησας μέθης; ὠργίσθης ποιέ, καὶ οὐκ ὠργίσθης; παρεῖδες πένητα, καὶ οὐ παρεῖδες; ἐπόρνευσάς ποτε, καὶ ἐσωφρό
 10 νησας πάλιν; Πόθεν οὖν ταῦτα πάντα; εἶπέ μοι πόθεν; Κᾶν γὰρ αὐτὸς μὴ λέγῃς, ἐγὼ ἐρῶ. Ὅτι τὸ μὲν ἐσπούδασας συντείνας σαντόν· μετὰ δὲ ταῦτα ἐξελύθης καὶ ἐρραθύμησας. Τοῖς μὲν γὰρ ἀπεγνωσμένοις καὶ διόλου οὔσιν ἐν κακίᾳ, καὶ ἀναισθητῶς ἔχουσι καὶ μαινομένοις, καὶ οὐκ ἐθέ-
 15 λουσιν οὐδὲ ἀκούειν τὰ διορθοῦντα αὐτούς, οὐδὲ διαλέξομαι περὶ φιλοσοφίας· τοῖς δὲ ποιέ μὲν ἐν τούτῳ, ποιέ δὲ ἐν ἐκείνῳ γενομένοις ἠδέως ἐρῶ.

Ἐκράτησάς ποτε μὲν τὰ μὴ προσήκοντα· μετὰ δὲ ταῦτα κατακλασθεὶς ὑπὸ ἐλέου, καὶ τῶν σαντιῶν μετέδωκας τῷ δεο-
 20 μένῳ; Πόθεν οὖν αὕτη ἡ μεταβολή; οὐκ εὐδηλον διὰ τὴν ἀπὸ γνώμης καὶ προαιρέσεως; Εὐδηλον καὶ οὐκ ἔστιν δοῖς οὐκ ἂν εἶποι τοῦτο. Διὸ παρακαλῶ σπουδάζειν καὶ ἀρετῆς ἔχεισθαι, καὶ οὐδὲν δεήσεσθε τῶν ζητημάτων πούτων. Τὰ γὰρ κακά, ὀνόματά ἐστι μόνον, ἐὰν θέλωμεν. Μὴ τοίνυν ζήτηι,

πος; Οὔτε ἐγὼ λέγω, ὅτι ἦτο δύσκολον αὐτό· ἀλλὰ διὰ ποῖον λόγον ἠθέλησε νὰ παρακούσῃ; Ἐκτὸς ἀδιαφορίας. Διότι ἂν καὶ ἦτο κύριος καὶ τῶν δύο, ἀπέκλινε μᾶλλον πρὸς αὐτό.

Ἐὰν λοιπὸν ἀπορῆς ἀκόμη καὶ μένης κατάπληκτος ἀκούων αὐτά, ἐγὼ δὲν θὰ σὲ ἐρωτήσω κάτι ποῦ εἶναι δύσκολον, οὔτε περίπλοκον, ἀλλὰ θὰ σοῦ κάνω μίαν ἀπλῆν καὶ σαφῆ ἐρώτησιν. Ἐγίνες ποτὲ κακός, ἔγινες ποτὲ καὶ καλός; Αὐτὸ ποῦ σοῦ λέγω σημαίνει τὸ ἐξῆς. Ἐγίνες ποτὲ κυρίαρχος κάποιου πάθους καὶ ἐκυριεύθης πάλιν ἀπὸ τὸ πάθος; περιέπεσες εἰς τὴν μέθην καὶ ὑπερίσχυσες τῆς μέθης; ὠργίσθης ποτὲ καὶ δὲν ὠργίσθης; παρέβλεψες πτωχὸν καὶ δὲν παρέβλεψες; ἐπόρνευσες ποτὲ καὶ ἐπέδειξες πάλιν σωφροσύνην; Ἐκτὸς λοιπὸν ὅλα αὐτά; εἶπέ μου· ἀπὸ ποῦ; Ἐὰν βέβαια σὺ δὲν θέλῃς νὰ ἀπαντήσῃς, θὰ σοῦ δώσω ἐγὼ τὴν ἀπάντησιν. Ὅτι κάποτε μὲν ἐπέδειξες φροντίδα καὶ ἐβοήθησες τὸν ἑαυτὸν σου, εἰς τὴν συνέχειαν ὅμως κατήργησες τὴν φροντίδα καὶ ἠδιαφόρησες. Πρὸς αὐτοὺς μὲν ποῦ διέκοψαν κάθε ἐλπίδα διορθώσεώς των καὶ εἶναι βυθισμένοι ἐξ ὀλοκλήρου μέσα εἰς τὴν κακίαν καὶ εἶναι ἀναίσθητοι καὶ μανιακοὶ καὶ δὲν θέλουν οὔτε κἂν ν' ἀκούουν αὐτὰ μὲ τὰ ὁποῖα ἠμποροῦν νὰ διορθωθοῦν, δὲν θὰ ὁμιλήσω καὶ ἐγὼ περὶ εὐσεβείας, πρὸς αὐτοὺς ὅμως ποῦ ἄλλοτε μὲν εὐρίσκονται εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν, ἄλλοτε δὲ εἰς τὴν ἄλλην, εὐχαρίστως θὰ ὁμιλήσω.

Συνέβη κάποτε ν' ἀρπάσῃς αὐτὰ ποῦ δὲν ἔπρεπεν; εἰς τὴν συνέχειαν δὲ καταληφθεὶς ἀπὸ εὐσπλαγχνίαν ἔδωσες εἰς αὐτὸν ποῦ εἶχεν ἀνάγκην καὶ ἀπὸ τὰ ἰδικά σου; Ἐκτὸς λοιπὸν αὐτὴ ἡ μεταβολή; δὲν εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἰδικῆς σου ἀποφάσεως καὶ προαιρέσεως; ὀλοφάνερον εἶναι καὶ κανεὶς δὲν ὑπάρχει ποῦ νὰ μὴ τὸ παραδέχεται αὐτό. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ νὰ φροντίζετε καὶ ν' ἀκολουθῆτε τὴν ἀρετὴν καὶ δὲν θὰ ἔχετε καμμίαν ἀνάγκην ἀπὸ παρόμοια ζητήματα. Διότι τὰ κακά, ἐὰν θέλωμεν, εἶναι μόνον ὀνόματα. Μὴ λοιπὸν ζητῆς νὰ εὕρῃς ἀπὸ

πόθεν τὰ κακά, μηδὲ διαπόρει· ἀλλ' εὐρὼν ὅτι ἀπὸ ραθυ-
 μίας μόνης, φεῦγε τὰ κακά. Καὶ εἶπη τις, ὅτι οὐ παρ' ἡ-
 μῶν ταῦτα· διὰν ἴδης ὀργιζόμενον οἰκέτην, καὶ παροξυνόμε-
 ρον γυναικί, καὶ ἐγκαλοῦντα παιδί, καὶ καταγινώσκοντα τῶν
 5 ἀδικούντων, εἶπε πρὸς αὐτόν· πῶς οὖν ἔλεγες, ὅτι οὐ παρ'
 ἡμῶν τὰ κακά; Εἰ γὰρ οὐ παρ' ἡμῶν, τίνοσ ἐνεκεν ἐγκαλεῖς;
 Εἶπε πάλιν· ἀπὸ σαυτοῦ λοιδορεῖς καὶ ὑβρίζεις; Εἰ
 μὲν γὰρ οὐκ ἀπὸ σαυτοῦ, μηδεὶς σοι ὀργιζέσθω· εἰ δὲ ἀπὸ
 σαυτοῦ, ἀπὸ σοῦ καὶ ἀπὸ τῆς σῆς ραθυμίας τὰ κακά. Τί
 10 δέ; νομίζεις εἶναι τινὰς ἀγαθοὺς; Εἰ μὲν γὰρ μηδεὶς ἀγα-
 θός, πόθεν σοι τὸ ὄνομα τοῦτο; πόθεν οἱ ἔπαινοι; Εἰ δὲ
 εἰσὶν ἀγαθοί, εὐδὴλον ὅτι καὶ τοῖς πονηροῖς ἐπιτιμήσουσιν.
 Ἀλλ' εἰ μὴ τίς ἐστὶν ἕκων πονηρός, μηδὲ παρ' ἑαυτοῦ, ἀδί-
 κως εὐρεθήσονται ἐπιτιμῶντες οἱ ἀγαθοὶ τοῖς κακοῖς καὶ
 15 ἔσονται καὶ αὐτοὶ ταύτη κακοὶ πάλιν. Τί γὰρ ἂν κάκιον
 γένοιτ' ἂν τοῦ τὸν ἀνεύθυνον ὑποβάλλειν ἐγκλήμασιν; Εἰ δὲ
 μένουσιν ἡμῖν ἀγαθοὶ καὶ ἐπιτιμῶντες, καὶ τοῦτο μάλιστα
 τῆς ἀγαθότητος αὐτῶν δεῖγμα, καὶ τοῖς σφόδρα ἀνοήτοις
 κἀντιεῦθεν δῆλον, ὅτι οὐδεὶς οὐδέποτε ἀνάγκη κακός. Εἰ δὲ
 20 καὶ μετὰ ταῦτα πάντα ζητοῖης, πόθεν τὰ κακά; ἀπὸ ραθυ-
 μίας εἶπομι' ἂν, ἀπὸ ἀργίας, ἀπὸ τοῦ πονηροῖς συγγίνεσθαι,
 ἀπὸ τοῦ καταφρονεῖν ἀρετῆς· ἐντιεῦθεν καὶ τὰ κακά; καὶ τὸ
 ζητεῖν τινὰς, πόθεν τὰ κακά. Ὡς τῶν γε καιορθούντων οὐ-

ποῦ προέρχονται τὰ κακά, οὔτε καὶ ν' ἀπορῆς, ἀλλ' ἀφοῦ διεπίστωσες ὅτι εἶναι ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον ἀποτέλεσμα τῆς ἀδιαφορίας, ἀπόφευγε τὰ κακά. Καὶ ἂν κάποιος εἴπῃ, ὅτι αὐτὰ δὲν ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἡμᾶς, εἶπε πρὸς αὐτὸν ὅταν τὸν ἰδῆς νὰ ὀργίζεται ἐναντίον τοῦ δούλου του καὶ νὰ διαπληκτίζεται μὲ τὴν γυναῖκα του καὶ νὰ ἐπιπλήσῃ τὸν υἱὸν του καὶ νὰ κατηγορῇ αὐτοὺς ποὺ ἀδικοῦν. Πῶς λοιπὸν ἔλεγες, ὅτι δὲν ἐξαρτῶνται τὰ κακά ἀπὸ ἡμᾶς; Ἐὰν δὲν ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἡμᾶς, διατί τότε κατηγορεῖς;

Εἶπε πάλιν πρὸς αὐτόν· Μὲ τὴν θέλησίν σου κατηγορεῖς καὶ ὑβρίζεις; Διότι ἔαν μὲν δὲν τὸ κάνης αὐτὸ μὲ τὴν θέλησίν σου, κανεῖς δὲν πρέπει νὰ ὀργίζεται ἐναντίον σου, ἔαν ὅμως τὸ κάνης μὲ τὴν θέλησίν σου, τότε τὰ κακά εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς θελήσεώς σου καὶ τῆς ἀδιαφορίας σου. Τί δέ; πιστεύεις ὅτι ὑπάρχουν ὠρισμένοι καλοί; Διότι ἔαν μὲν δὲν ὑπάρχη κανεῖς καλός, ἀπὸ ποῦ ὑπάρχει εἰς ἑσένα αὐτὸ τὸ ὄνομα, ἀπὸ ποῦ οἱ ἔπαινοι; Ἐὰν ὅμως ὑπάρχουν καλοί, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι καὶ τοὺς κακοὺς θὰ τοὺς κατηγορήσουν. Ἐὰν ὅμως κάποιος δὲν εἶναι μὲ τὴν θέλησίν του κακός, οὔτε ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του, ἄδικα θὰ συμβῇ νὰ κατηγοροῦν οἱ καλοὶ τοὺς κακοὺς καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ θὰ γίνουν καὶ αὐτοὶ πάλιν κακοί. Διότι τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον πρᾶγμα ἀπὸ τὸ ν' ἀποδίδῃ κανεῖς κατηγορίας εἰς τὸν μὴ ἔνοχον; Ἐὰν ὅμως ὑπάρχουν μεταξύ μας καλοὶ καὶ ἐλέγχουν, καὶ αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι δεῖγμα τῆς ἀγαθότητός των, γίνεται φανερόν ἀπὸ αὐτὸ καὶ εἰς τοὺς πάρα πολὺ ἀνοήτους, ὅτι κανεῖς ποτὲ δὲν γίνεται κακὸς κατ' ἀνάγκην. Ἐὰν δὲ καὶ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἐξακολουθῆς νὰ ζητῆς διὰ νὰ εὐρῆς, ἀπὸ ποῦ προέρχονται τὰ κακά, θὰ ἤμποροῦσα νὰ σοῦ εἴπῃ, ὅτι εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀδιαφορίας, τῆς ὀκνηρίας, τῆς συναναστροφῆς μὲ τοὺς κακοὺς, τῆς περιφρονήσεως τῆς ἀρετῆς. Ἀπὸ ἐδῶ προέρχονται καὶ τὰ κακά καὶ αὕτη εἶναι ἡ ἀπάντησις πρὸς αὐτοὺς ποὺ ἐρωτοῦν, ἀπὸ ποῦ προέρχονται τὰ κακά. Διότι κανεῖς βέβαια ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ ἀσκοῦν τὴν

δεῖς ταῦτα ἐπιζητεῖ, τῶν ἐπεικῶς καὶ σωφρόνως ζῆν προ-
 αιρουμένων, ἀλλ' οἱ πονηρὰ τολμῶντες, καὶ παραμυθίαν τι-
 νὰ ἀνόνητον διὰ τούτων βουλόμενοι τῶν λόγων ἐπινοεῖν, ἀ-
 ραχνῶν ὑφάσματα πλέκουσιν. Ἄλλ' ἡμεῖς ταῦτα μὴ
 5 διὰ λόγων μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἔργων διαρρήξωμεν.

Οὐδὲ γὰρ ἀνάγκης ἐστὶ ταῦτα. Εἰ γὰρ ἀνάγκης ἦν,
 οὐκ ἂν εἶπεν· «Οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ, δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρ-
 χεται». Ἐκείνους γὰρ μόνους ταλανίζει τοὺς ἐκ προαιρέσε-
 ως πονηροὺς. Εἰ δέ, «δι' οὗ», λέγει, μὴ θαυμάσης. Οὐ γὰρ
 10 ὡς ἑτέρου δι' αὐτοῦ εἰσάγοντος τοῦτό φησιν, ἀλλ' ὡς αὐτοῦ
 τὸ πᾶν κατασκευάζοντος. Οἶδε γὰρ τὸ δι' οὗ, τὸ ὑφ' οὗ λέ-
 γειν ἢ Γραφή ὡς ὅταν λέγῃ· «Ἐκτεθῆσθαι ἀνθρώπον διὰ
 τοῦ Θεοῦ»· οὐ τὸ δεύτερον αἴτιον, ἀλλὰ τὸ πρῶτον τιθεῖσα.
 Καὶ πάλιν· «Οὐχὶ διὰ τοῦ Θεοῦ ἢ διασάφησις αὐτῶν ἐστι;»·
 15 καί, «Πιστὸς ὁ Θεός, δι' οὗ ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν τοῦ
 Υἱοῦ αὐτοῦ».

4. Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐκ ἐστὶν ἀνάγκης, ἄκουσον καὶ
 τῶν ἐξῆς. Μετὰ γὰρ τὸ ταλανίσαι, φησὶν· «Εἰ ἡ χεὶρ σου
 ἢ ὁ πούς σου σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον αὐτά, καὶ βάλε ἀπὸ
 20 σοῦ. Καλὸν γὰρ σοί ἐστὶν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν χωλὸν ἢ
 κυλλόν, ἢ δύο χεῖρας καὶ πόδας ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὸ
 πῦρ. Καὶ εἰ ὁ ὀφθαλμός σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζει σε, ἔξελε
 αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ. Καλὸν σοί ἐστὶ μονόφθαλμον εἰσελ-
 θεῖν εἰς τὴν ζωὴν, ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν
 25 κάμινον τοῦ πυρός»· οὐ περὶ μελῶν ταῦτα λέγων· ἄπαγε·
 ἀλλὰ περὶ φίλων, περὶ τῶν προσηκόντων, οὓς ἐν τάξει με-
 λῶν ἔχομεν ἀναγκαίων. Τοῦτο καὶ ἀνωτέρω εἴρηκε, καὶ

6. Ἀντὶ τῆς γραφῆς 'ἀνόητον' προτιμῶμεν τὴν γραφὴν 'ἀνόνητον',
 πού ὑπάρχει εἰς ἄλλους κώδικας, πρὸς καλυτέραν ἀπόδοσιν τοῦ
 νοήματος.

7. Γεν. 4, 1.

8. Γεν. 40, 8.

9. Α' Κορ. 1, 9.

10. Α' Κορ. 18, 10.

ἀρετὴν καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ ζοῦν μὲ ἐπιείκειαν καὶ σωφροσύνην δὲν τὰ ἐπιζητεῖ αὐτά, ἀλλ' αὐτοὶ ποὺ διαπράττουν τὰ κακά, αὐτοὶ πλέκουν αὐτὰ τὰ ὑφάσματα τῶν ἀραχνῶν, θέλοντας μὲ ὅλα αὐτὰ τὰ λόγια νὰ εὔρουν κάποιαν ἀνώφελον⁶ παρηγορίαν. Ἄλλ' ἡμεῖς ἄς τὰ ξεσχίσωμεν αὐτὰ τὰ ὑφάσματα ὄχι μόνον μὲ τὰ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἔργα.

Ἄρα λοιπὸν δὲν εἶναι τὰ κακὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνάγκης. Διότι ἔὰν ἦσαν ἀποτελέσματα τῆς ἀνάγκης δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εἰπῆ· «Ἀλλοίμονον εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον, διὰ τοῦ ὁποίου ἔρχεται τὸ σκάνδαλον». Ταλανίζει δηλαδή μόνον ἐκείνους ποὺ εἶναι ἀπὸ ἰδικὴν των προαίρεσιν κακοί. Ἐὰν δὲ λέγῃ, «διὰ τοῦ ὁποίου», μὴ θαυμάσης. Καθ' ὅσον δὲν τὸ λέγει αὐτό, ὡσὰν νὰ ἀναφέρεται μὲ αὐτὸ εἰς κάποιον ἄλλον, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι ἀπὸ αὐτὸν ἐξαρτᾶται τὸ πᾶν. Διότι συνηθίζει ἡ Γραφή μὲ τὸ 'δι' οὗ' νὰ δηλώνῃ τὸ 'ὑφ' οὗ', ὅπως ὅταν λέγῃ· «Ἀπέκτησα ἄνθρωπον διὰ τοῦ Θεοῦ»⁷. μ' αὐτὸ δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸ δεύτερον αἴτιον, ἀλλ' εἰς τὸ πρῶτον. Καὶ ἄλλοῦ πάλιν· «Μήπως ὁ Θεὸς δὲν εἶναι αὐτὸς ποὺ ἐρμηνεύει αὐτά;»⁸. καί, «Εἶναι ἀξιόπιστος ὁ Θεός, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκλήθητε νὰ γίνετε μέτοχοι τῆς ζωῆς τοῦ Υἱοῦ του»⁹.

4. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι δὲν συμβαίνουν τὰ σκάνδαλα κατ' ἀνάγκην, ἄκουσε καὶ τὰ ἐξῆς. Διότι μετὰ τὸν ταλανισμὸν, λέγει· «Ἐὰν τὸ χέρι σου ἢ τὸ πόδι σου σὲ σκανδαλίζῃ, κόψε τα καὶ πέταξέ τα μακρὰ. Σοῦ συμφέρει νὰ εἰσέλθῃς εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν μὲ ἓνα πόδι ἢ μὲ ἓνα χέρι, παρὰ μὲ δύο χέρια καὶ πόδια νὰ ριφθῆς εἰς τὸ αἰώνιον τὸ πῦρ. Καὶ ἔὰν ὁ ὀφθαλμός σου ὁ δεξιὸς σὲ σκανδαλίζει, βγάλε τον καὶ πέταξέ τον μακρὰ. Εἶναι προτιμώτερον νὰ εἰσέλθῃς εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν μὲ ἓνα ὀφθαλμόν, παρὰ ἔχων δύο ὀφθαλμοὺς νὰ ριφθῆς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός». Αὐτὰ δὲν τὰ λέγει διὰ τὰ μέλη τοῦ σώματος· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τὰ λέγει διὰ τοὺς φίλους, διὰ τοὺς συγγενεῖς, τοὺς ὁποίους χρειαζόμεθα ὅπως ἀκριβῶς τὰ μέλη τοῦ σώματός μας. Αὐτὸ

νῦν λέγει. Οὐδὲν γὰρ οὕτω βλαβερόν, ὡς συνουσία πονηρά.
 "Ὅσα γὰρ ἀνάγκη μὴ δύναται, δύναται φιλία πολλάκις καὶ
 εἰς βλάβην καὶ εἰς ὠφέλειαν. Διὸ μετὰ πολλῆς τῆς σφο-
 δρότητος τοὺς βλάπιοντας ἐκκόπτειν κελεύει, τούτους αἰνι-
 5 τόμενος τοὺς τὰ σκάνδαλα φέροντας.

Εἶδες πῶς τὴν ἐσομένην ἐκ τῶν σκανδάλων ἀνεκρού-
 σαιο βλάβην; Τῷ προειπεῖν, ὅτι πάντως ἔσαι, ὥστε μηδέ-
 να ἐν ραθυμίᾳ εὐρεῖν, ἀλλὰ προσδοκῶντος αὐτὰ νήφειν·
 τῷ δεῖξαι μεγάλα ὄντα κακά· (οὐ γὰρ ἂν ἀπλῶς εἶπεν, «οὐ-
 10 αὶ τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων»), ἀλλὰ δεικνὺς μεγάλην
 τὴν ἐξ αὐτῶν λύμην)· τῷ ταλανίσαι πάλιν τὸν εἰσάγοντα αὐτὰ
 μειζόνως. Τὸ γὰρ εἰπεῖν, «πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ»,
 πολλὴν δεικνύντος ἦν τὴν τιμωρίαν· οὐ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλὰ
 καὶ τῆ τοῦ παραδείγματος προσθήκη ἠΰξησε τὸν φόβον.

15 Εἶτα οὐκ ἀρκεῖται τούτοις, ἀλλὰ καὶ δείκνυσι τὴν ὁδόν,
 δι' ἧς ἂν τις διαφύγοι τὰ σκάνδαλα. Τίς δέ ἐστιν αὕτη;
 Τοὺς πονηροὺς, φησί, κἂν σφόδρα σοι φίλοι ᾧσιν, ἀπίεμνε
 τῆς φιλίας. Καὶ λέγει λογισμὸν ἀναντίρρητον. "Ἄν μὲν γὰρ
 μένωσι φίλοι, οὔτε αὐτοὺς κερδανεῖς, καὶ σαυτὸν προσαπο-
 20 λείψ· ἂν δὲ ἀποιέμνης, τὴν γούν σαυτοῦ σωτηρίαν καρπώσῃ.

"Ὡστε εἴ τινας σε φιλία βλάπτει, ἔκκοπτε ἀπὸ σοῦ. Εἰ γὰρ
 τῶν ἡμετέρων μελῶν πολλὰ πολλάκις ἀποιέμνομεν, διὰ
 αὐτὰ τε ἀνιάτως ἔχῃ καὶ τοῖς λοιποῖς λυμάλνηται, πολλῶ
 μᾶλλον ἐπὶ φίλων τοῦτο ποιεῖν χρή. Εἰ δὲ φύσει ἦν τὰ κα-

καὶ προηγουμένως τὸ εἶπε καὶ τώρα τὸ ἐπαναλαμβάνει. Καθ' ὅσον τίποτε δὲν εἶναι τόσον βλαβερόν, ὅσον εἶναι ἡ κακὴ συναναστροφή. Διότι ὅσα δὲν ἤμπορεῖ νὰ τὰ κάνη ἡ ἀνάγκη, ἤμπορεῖ νὰ τὰ κάνη πολλές φορές ἡ φιλία καὶ πρὸς ζημίαν καὶ πρὸς ὠφέλειαν. Διὰ τοῦτο μᾶς προστάσσει μὲ πολλὴν δύναμιν ν' ἀποκόπτωμεν αὐτοὺς ποὺ μᾶς βλάπτουν, ὑπονοῶν αὐτοὺς ποὺ δημιουργοῦν τὰ σκάνδαλα.

Εἶδες πῶς ἀπέκρουσε τὴν βλάβην ποὺ εἶναι δυνατὸν νὰ προέλξη ἀπὸ τὰ σκάνδαλα; Μὲ τὸ ὅτι προεἶπεν, ὅτι ὁπωσδήποτε θὰ συμβοῦν αὐτά, ὥστε νὰ μὴ εὔρουν κανένα ἀδιάφορον, ἀλλὰ νὰ τὰ περιμένουν ἄγρυπνοι· μὲ τὸ ὅτι ἔδειξεν, ὅτι εἶναι μεγάλα κακὰ (διότι δὲν εἶπεν ἀπλῶς, «Ἄλλοίμονον εἰς τὸν κόσμον ἀπὸ τὰ σκάνδαλα», ἀλλ' ἔδειξεν ὅτι εἶναι μεγάλη ἡ ζημία ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτά)· μὲ τὸ ὅτι πάλιν ἐταλάνισεν εἰς μέγαν βαθμὸν αὐτὸν ποὺ τὰ προκαλεῖ. Διότι οἱ λόγοι του αὐτοί, «πλὴν ἀλλοίμονον εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον», ἐφανέρωνον τὴν μεγάλην τιμωρίαν· καὶ ὄχι μόνον μὲ αὐτό, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ὅτι ἀνέφερε καὶ τὸ παράδειγμα ἠῤῥησε τὸν φόβον.

Εἰς τὴν συνέχειαν δὲν ἀρκεῖται εἰς αὐτά, ἀλλὰ καὶ δείχνει τὴν ὁδόν, διὰ τῆς ὁποίας εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποφύγη κανεὶς τὰ σκάνδαλα. Ποία δὲ εἶναι αὕτη; Τοὺς κακοὺς, λέγει, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πάρα πολὺ φίλοι σου, ἀπόκοψε τὴν φιλίαν σου μὲ αὐτούς. Καὶ διατυπώνει συλλογισμόν ποὺ δὲν ἐπιδέχεται ἀντιρρήσεις. Διότι, ἐὰν μὲν ἔξακολουθοῦν νὰ εἶναι φίλοι σου, οὔτε αὐτοὺς θὰ τοὺς ὠφελήσης καὶ τὸν ἑαυτὸν σου θὰ ὀδηγήσης εἰς τὴν ἀπώλειαν, ἂν ὅμως διακόψῃς τὴν σχέσιν σου μ' αὐτούς, θὰ ἐπιτύχῃς τότε τὴν ἰδικὴν σου τουλάχιστον σωτηρίαν. Ὡστε λοιπόν, ἐὰν ἡ φιλία κάποιου σὲ βλάπτει, ἀπομάκρυνέ τον ἀπὸ κοντά σου. Διότι, ἐὰν πολλές φορές ἀποκόπτωμεν πολλὰ ἀπὸ τὰ μέλη μας, ὅταν αὐτὰ εἶναι ἀθεράπευτα καὶ βλάπτουν καὶ τὰ ὑπόλοιπα μέλη μας, πολὺ περισσότερον πρέπει αὐτὸ νὰ τὸ κάνωμεν εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν φίλων μας. Ἐὰν ὅμως τὰ κακὰ ὑπῆρ-

κά, περιιτή πᾶσα αὕτη ἢ παραίνεις καὶ ἢ συμβουλή, περιι-
 τή ἢ διὰ τῶν εἰρημένων φυλακή. Εἰ δὲ οὐ περιιτή, ὅσπερ
 οὖν οὐδὲ περιιτή, εὐδηλον ὅτι γνώμης ἢ πονηρία.

«Ὁρᾶτε μὴ καταφρονήσητε ἑνὸς τῶν μικρῶν τούτων».
 5 Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν διαπαντὸς βλέπουσι
 τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς». Μικροὺς
 οὐ τοὺς ἀληθῶς μικροὺς καλεῖ, ἀλλὰ τοὺς νομιζομένους παρὰ
 τοῖς πολλοῖς, τοὺς πτωχοὺς, τοὺς εὐκαταφρονήτους, τοὺς ἀ-
 γνῶτας (πῶς γὰρ ἂν εἶη μικρὸς ὁ τοῦ κόσμου παντὸς ἀντιά-
 10 ξιος; πῶς ἂν εἶη μικρὸς ὁ τῷ Θεῷ φίλος;), ἀλλὰ τοὺς πα-
 ρὰ τῆ τῶν πολλῶν ὑπονοία τοιούτους νομιζομένους. Καὶ οὐ
 λέγει περὶ πολλῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ἑνός, κἀντιεῦθεν
 πάλιν ἀποειχίζων τὴν τῶν πολλῶν σκανδάλων βλάβην. Ὡσ-
 περ γὰρ τὸ φεύγειν τοὺς πονηροὺς, οὕτω τὸ τιμᾶν τοὺς χρη-
 15 σιτοὺς κέρδος ἔχει μέγιστον, καὶ διπλῆ γένοιτ' ἂν ἀσφάλεια
 τῷ προσέχοντι· μία μὲν ἐκ τοῦ τῶν σκανδαλιζόντων τὰς
 φιλίας ἐκτεμεῖν· ἑτέρα δὲ ἐκ τοῦ τοὺς ἁγίους τούτους ἔχειν
 ἐν θεραπείᾳ καὶ τιμῇ.

Εἶτα καὶ ἐτέρωθεν αὐτοὺς αἰδεσίμους ποιεῖ, λέγων·
 20 «Ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν διαπαντὸς βλέπουσι τὸ πρόσωπον
 τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς». Ἐντιεῦθεν δῆλον, ὅτι ἄγ-
 γέλους ἔχουσιν οἱ ἅγιοι, ἢ καὶ πάντες. Καὶ γὰρ ὁ ἀπόστο-
 λὸς φησὶ περὶ τῆς γυναικὸς, ὅτι «Ὁφείλει ἐξουσίαν ἔχειν
 ἐπὶ τῆς κεφαλῆς διὰ τοὺς ἄγγέλους». Καὶ ὁ Μωϋσῆς· «Ἐ-
 25 σιησεν ὄρια ἔθνων κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ». Ἐνταῦ-

χον ἐκ φύσεως, ἦτο περιττὴ ὅλη αὐτὴ ἢ παραίνεσις καὶ συμβουλή, περιττὴ ἦτο ἢ προφύλαξις διὰ τῶν ὄσων προελέχθησαν. Ἐὰν ὅμως δὲν εἶναι περιττὴ, ὅπως ἀκριβῶς καὶ δὲν εἶναι περιττὴ, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι ἢ κακία εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἰδικῆς μας ἀποφάσεως.

«Προσέχετε νὰ μὴ περιφρονησέτε κανένα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς μικροὺς. Διότι σᾶς λέγω, ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν ἔχουν διαρκῶς ἐστραμμένον τὸ πρόσωπόν των πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς μου ποὺ εὐρίσκεται εἰς τοὺς οὐρανοὺς». Μικροὺς δὲ δὲν ὀνομάζει αὐτοὺς ποὺ πράγματι εἶναι μικροί, ἀλλ' αὐτοὺς ποὺ οἱ πολλοὶ θεωροῦν ὡς μικροὺς, τοὺς πτωχοὺς, τοὺς περιφρονημένους, τοὺς ἀφανεῖς (διότι πῶς θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶναι μικρὸς αὐτὸς ποὺ ἀξίζει ὅσον ὅλος ὁ κόσμος; πῶς θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εἶναι μικρὸς αὐτὸς ποὺ εἶναι φίλος τοῦ Θεοῦ;), αὐτοὺς ποὺ θεωροῦνται μικροὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἀντίληψιν τῶν πολλῶν. Καὶ δὲν κάνει λόγον μόνον διὰ τοὺς πολλοὺς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν ἕνα, καὶ ἔτσι μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν προφυλάσσει ἀπὸ τὴν βλάβην ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὰ πολλὰ σκάνδαλα. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ ν' ἀποφεύγη κανεὶς τοὺς κακοὺς ἀποκομίζει μεγάλην ὠφέλειαν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὅταν τιμᾶ τοὺς καλοὺς ἀνθρώπους, καὶ αὐτὸς ποὺ προσέχει εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχη διπλὴν ἀσφάλειαν· μίαν μὲν ἐκ τοῦ ὅτι ἀποκόπτει τὰς φιλίας ἐκείνων ποὺ σκανδαλίζουν, δευτέραν δὲ ἐκ τοῦ ὅτι βοηθεῖ καὶ τιμᾶ αὐτοὺς τοὺς ἀγίους ἀνθρώπους.

Εἰς τὴν συνέχειαν καὶ μὲ ἄλλον τρόπον τοὺς παρουσιάζει ὅτι εἶναι ἄξιοι σεβασμοῦ, λέγων· «Διότι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν βλέπουν διαρκῶς τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς μου ποὺ εὐρίσκεται εἰς τοὺς οὐρανοὺς». Ἀπὸ αὐτὸ γίνεται φανερόν, ὅτι οἱ ἅγιοι ἔχουν ἀγγέλους, καθὼς καὶ ὅλοι. Διότι καὶ ὁ ἀπόστολος λέγει σχετικὰ μὲ τὴν γυναῖκα, ὅτι «ὀφείλει ἡ γυναῖκα νὰ ἔχη κάλυμμα εἰς τὴν κεφαλὴν της ἀπὸ σεβασμὸν πρὸς τοὺς ἀγγέλους»¹⁰. Καὶ ὁ Μωϋσῆς· «ᾤρισε τὰ σύνορα τῶν ἐθνῶν σύμφωνα μὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀγγέλων

θα δὲ οὐ περὶ ἀγγέλων διαλέγεται μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ἀγγέλων ὑπερεχόντων. Ὅταν δὲ εἶπῃ, «τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς μου», οὐδὲν ἕτερον ἢ τὴν πλείονα παρρησίαν λέγει καὶ τὴν πολλὴν τιμὴν.

5 «Ἦλθε γὰρ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου σῶσαι τὸ ἀπολω-
λός». Πάλιν ἕτερον λογισμόν τίθησι τοῦ προτέρου μείζονα,
καὶ παραβολὴν συνάπτει, δι' ἧς καὶ τὸν Πατέρα εἰσάγει
ταῦτα βουλόμενον. «Τί γὰρ ὑμῖν δοκεῖ;», φησὶν· «ἐὰν γέ-
νηται τινι ἀνθρώπῳ πρόβατα ἑκατὸν καὶ πλανηθῇ ἓν ἐξ
10 αὐτῶν, οὐχὶ ἀφείς τὰ ἐνενηκονταεννέα, πορευθεὶς ἐπὶ τὰ
ὄρη, ζητεῖ τὸ πλανώμενον; Καὶ ἐὰν γένηται εὐρεῖν αὐτό,
χαίρει ἐπ' αὐτῷ μᾶλλον ἢ ἐπὶ τοῖς ἐνενηκονταεννέα τοῖς μὴ
πεπλανημένοις. Οὕτως οὐκ ἔστι θέλημα ἔμπροσθεν τοῦ Πα-
τρὸς ὑμῶν, ἵνα ἀπόληται εἰς τῶν μικρῶν τούτων». Ὅρῳς
15 δι' ὅσων ἡμᾶς ἐνάγει εἰς τὴν τῶν εὐτελῶν ἀδελφῶν ἐπιμέ-
λειαν; Μὴ τοίνυν εἶπῃς, χαλκοῦπος ἐστὶν ὁ δεῖνα, ὑποδη-
ματορρόφος, γεωργός ἐστιν, ἀνόνητός ἐστι, καὶ καταφρονή-
σης. Ἴνα γὰρ μὴ τοῦτο πάθῃς, ὄρα διὰ πόσων σε πείθει
μειριάζειν, καὶ εἰς τὴν τούτων ἐπιμέλειαν ἐμβάλλει.

20 Ἔσποιη παιδίον καὶ φησὶ «Γίνεσθε ὡς τὰ παιδιά»
καί, «ὅς ἂν δέξηται παιδίον τοιοῦτον, ἐμὲ δέχεται»· καί,
«ὅς ἐὰν σκανδαλίσῃ», τὰ ἔσχατα πείσεται. Καὶ οὐδὲ ἠρκέσθη
τῷ παραδείγματι τοῦ μύλου, ἀλλὰ καὶ τὸ «οὐαὶ» προσέθηκε,
καὶ τοὺς τοιοῦτους ἐκτέμνειν ἐκέλευσε, κἄν ἐν τάξει χειρῶν
25 ᾧσι καὶ ὀφθαλμῶν ἡμῖν. Καὶ ἀπὸ τῶν ἀγγέλων πάλιν τῶν
ἐγκεχειρισμένων αὐτοὺς τούτους τοὺς εὐτελεῖς ἀδελφούς,

11. Δευτ. 32, 8.

12. Πρβλ. Ματθ. 18, 8.

13. Ματθ. 18, 5.

14. Ματθ. 18, 6.

του Θεου»¹¹. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν δὲν ὁμιλεῖ μόνον διὰ ἀγγέλους, ἀλλὰ δι' ἀγγέλους ποῦ ὑπερέχουν. Ὅταν δὲ λέγῃ, «τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρός μου», δὲν ἐννοεῖ τίποτε ἄλλο, παρὰ τὴν κατὰ πολὺ μεγαλυτέραν παρρησίαν των καὶ τὴν μεγάλην τιμὴν των.

«Διότι ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἦλθε διὰ νὰ σώσῃ αὐτὸ ποῦ εἶχε καθῆ». Πάλιν ἀναφέρει ἄλλον συλλογισμόν κατὰ πολὺ πιδ σπουδαιότερον ἀπὸ τὸν προηγούμενον καὶ ἐπισυνάπτει εἰς τὸν συλλογισμόν αὐτὸν καὶ παραβολήν, διὰ τῆς ὁποίας παρουσιάζει καὶ τὸν Πατέρα του νὰ θέλῃ αὐτὰ τὰ πράγματα. Διότι λέγει· «Τί νομίζετε· ἐὰν συμβῆ κάποιος ἄνθρωπος, ποῦ ἔχει ἑκατὸν πρόβατα, καὶ καθῆ ἓνα ἀπὸ αὐτά, δὲν θὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ ὄρος, ἀφοῦ ἀφήσῃ τὰ ἐνενήντα ἐννέα, διὰ νὰ ἀναζητήσῃ αὐτὸ ποῦ ἐχάθη; Καὶ ἂν συμβῆ νὰ τὸ εὔρη καίρεται πολὺ περισσότερον δι' αὐτό, παρὰ διὰ τὰ ἐνενήντα ἐννέα ποῦ δὲν ἔχουν καθῆ. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον δὲν εἶναι θέλημα τοῦ Πατρός σας νὰ καθῆ ἓνας ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς μικρούς». Βλέπεις μὲ πόσους τρόπους μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὸ νὰ φροντίζωμεν τοὺς ταπεινοὺς ἀδελφούς μας; Μὴ εἰπῆς λοιπὸν, ὅτι ὁ τάδε εἶναι χαλκουργός, ὑποδηματοποιός, γεωργός, εἶναι μωρός, καὶ τὸν περιφρονήσῃς. Διὰ νὰ μὴ τὸ πάθῃς λοιπὸν αὐτό, πρόσεξε μὲ πόσα παραδείγματα σὲ πείθει νὰ εἶσαι μετριόφρων καὶ σὲ προτρέπει νὰ φροντίζῃς δι' αὐτούς.

Ἔστησε ἓνα παιδὶ ἔμπροσθεν αὐτῶν καὶ λέγει· «Γίνεσθε ὅπως τὰ παιδιά»¹²· καί, «αὐτὸς ποῦ θὰ δέχθῃ ἓνα τέτοιο παιδὶ δέχετε ἐμένα τὸν ἴδιον»¹³· καί, «αὐτὸς ποῦ θὰ σκανδαλίσῃ»¹⁴ θὰ ὑποστῆ τὰ πιδ φοβερά. Καὶ δὲν ἤρκεσθη εἰς τὸ παράδειγμα τῆς μυλοπέτρας, ἀλλὰ ἐπρόσθεσε καὶ τὸ «ἀλλοίμονον» καὶ ἐπρόσταξε ν' ἀποκόπτωμεν αὐτοὺς καὶ ἂν ἀκόμη μᾶς εἶναι ἀπαραίτητοι ὅπως τὰ χέρια καὶ οἱ ὀφθαλμοί. Καὶ ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους πάλιν ποῦ εἶναι φύλακες αὐτῶν τῶν ταπεινῶν ἀδελφῶν τοὺς παρουσιάζει ὅτι εἶναι ἄξιοι σεβασμοῦ, ἀκόμη δὲ καὶ ἀπὸ τὸ ἰδικόν του θέλημα καὶ τὸ πάθος (διότι ὅταν λέγῃ· «Ἦλθεν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου διὰ

αἰδεσίμους ποιεῖ· καὶ ἀπὸ τοῦ οἰκείου θελήματος καὶ πά-
 θους (ὅτιαν γὰρ εἶπεν, «Ἦλθεν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου σῶσαι
 τὸ ἀπολώδες»), καὶ τὸν σιαυρὸν δηλοῖ, καθάπερ καὶ Παῦλός
 φησι, περὶ ἀδελφοῦ λέγων· «δι' ὃν Χριστὸς ἀπέθανε»), καὶ
 5 ἀπὸ τοῦ Πατρὸς, ὅτι οὐδὲ αὐτῷ δοκεῖ ἀπολέσθαι· καὶ ἀπὸ
 τῆς κοινῆς συνηθείας, ὅτι καταλιπὼν τὰ σεσωσμένα ὁ ποι-
 μὴν ζητεῖ τὸ ἀπολόμενον· καὶ ὅτιαν εὗρη τὸ πεπλανημένον,
 σφόδρα ἠδέεται τῇ εὐρέσει καὶ τῇ σωτηρίᾳ τούτου.

5. Εἰ τοίνυν ὁ Θεὸς οὕτω χαίρει ἐπὶ τῷ μικρῷ τῷ εὐ-
 10 ρεθέντι, πῶς οὐ καταφρονεῖς τῶν τῷ Θεῷ περισπουδάσιων,
 δέον καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν προέσθαι ὑπὲρ ἑνὸς τῶν μικρῶν
 τούτων; Ἄλλ' ἀσθενής ἐσσι καὶ εὐτελής; Δι' αὐτὸ μὲν οὖν
 τοῦτο μάλιστα πάντα δεῖ ποιεῖν, ὥστε αὐτὸν διασώζειν. Καὶ
 γὰρ καὶ αὐτὸς τὰ ἐνενηκονταεννέα ἀφείς πρόβατα, ἐπ' ἐκεῖνο
 15 ἦλθε, καὶ οὐκ ἴσχυσε τῶν τοσούτων ὑῆ σωτηρία συσκιᾶσαι
 τοῦ ἑνὸς τὴν ἀπώλειαν. Ὁ δὲ Λουκᾶς, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν
 ὤμων ἠνεγκε, φησί· καὶ «μείζων ἐγένετο χαρὰ ἐπὶ ἐνὶ
 ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι, ἢ ἐπὶ ἐνενηκονταεννέα δικαίοις».
 Καὶ ἀπὸ τοῦ ἐγκαταλείπειν τὰ σεσωσμένα δι' αὐτό, καὶ ἀπὸ
 20 τοῦ μᾶλλον ἐπὶ τούτῳ ἠσοθῆναι, πολλὴν ἔδειξε τὴν περὶ αὐ-
 τοῦ σπουδὴν.

Μὴ δὴ ἀμελιῶμεν τῶν ψυχῶν τῶν τοιούτων. Καὶ γὰρ
 πάντα ταῦτα διὰ ταῦτα εἴρηται. Τῷ μὲν γὰρ ἀπειλήσαι μηδ'
 ὄλως ἐπιθήσεσθαι τῶν οὐρανῶν τὸν μὴ γενόμενον παιδίον,
 25 καὶ τοῦ μύλου μνησοθῆναι, τὸν τῦφον κατήνεγκε τῶν ἀλαζό-
 ρων· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀγάπη πολέμιον, ὡς ἀπόνοια· τῷ δὲ

15. Ρωμ. 14, 15.

16. Λουκᾶ 15, 5.

17. Πρβλ. Λουκᾶ 15, 7.

νὰ σώσῃ αὐτὸ πού ἔχει καθῆ», φανερώνει καὶ τὸν σταυρικὸν θάνατόν του, ὅπως ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Παῦλος, ὁμιλῶν περὶ τοῦ ἀδελφοῦ· «χάριν τοῦ ὁποίου ἀπέθανεν ὁ Χριστός»¹⁵), καὶ ἀπὸ τὸν Πατέρα, διότι οὔτε αὐτὸς θέλει νὰ καθῆ, καθὼς καὶ ἀπὸ αὐτὸ πού ἀποτελεῖ κοινήν συνήθειαν, ὅτι δηλαδὴ ὁ ποιμὴν ἀφοῦ ἀφήσῃ αὐτὰ πού δὲν ἐχάθησαν, ψάχνει νὰ εὔρῃ αὐτὸ πού ἔχει καθῆ, καὶ ὅταν συμβῆ νὰ τὸ εὔρῃ τὸ χαμένον, χαίρεται πάρα πολὺ διὰ τὴν εὔρεσίν του καὶ τὴν σωτηρίαν του.

5. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Θεὸς νοιώθῃ τόσῃν χαρὰν δι' ἓνα μικρὸν ἄνθρωπον πού εὔρέθη καὶ ἐσώθη, πῶς σὺ περιφρονεῖς αὐτοὺς πού συγκεντρώνουν τόσῃν φροντίδα τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ἔπρεπε καὶ τὴν ζωὴν σου ἀκόμη νὰ θυσιάζῃς δι' ἓνα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς μικροὺς; Ἄλλ' εἶναι χωρὶς καμμίαν δύναμιν καὶ τελείως ἀσήμαντος; Μὰ ἀκριβῶς δι' αὐτὸν τὸν λόγον πρὸ πάντων πρέπει νὰ κάνωμεν τὰ πάντα, ὥστε νὰ τὸν σώσωμεν αὐτόν. Διότι καὶ αὐτός, ἀφοῦ ἄφησε τὰ ἐνενήντα ἐννέα, ἦλθε πρὸς ἐκεῖνο, καὶ δὲν ἠμπόρεσεν ἡ σωτηρία τῶν τόσων πολλῶν νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἐνός. Ὁ δὲ Λουκᾶς λέγει, ὅτι τὸ μετέφερεν ἐπάνω εἰς τοὺς ὤμους του¹⁶, καὶ «συμβαίνει πολὺ πῶς μεγαλυτέρα χαρὰ ὅταν μετανοῆ ἓνας ἁμαρτωλός, παρὰ διὰ τοὺς ἐνενήντα ἐννέα δικαίους»¹⁷. Καὶ μὲ τὸ ὅτι ἐγκατέλειψε χάριν αὐτοῦ αὐτὰ πού ἦσαν σωσμένα καὶ μὲ τὸ ὅτι ἐχάρη πολὺ περισσότερο διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ, ἀπέδειξε τὴν μεγάλην φροντίδα του περὶ αὐτοῦ.

Ἄς μὴ δείχνωμεν λοιπὸν ἀδιαφορίαν διὰ τὰς ψυχὰς αὐτῶν. Καθ' ὅσον ὅλα αὐτὰ δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἐλέχθησαν. Μὲ τὸ ὅτι δηλαδὴ ἠπέιλησεν ὅτι μὲ κανένα τρόπον δὲν θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν οὐρανὸν ἐκεῖνος πού δὲν θὰ γίνῃ ὡσὰν τὸ παιδί καὶ μὲ τὸ ὅτι ὑπενθύμισε τὴν μυλόπετραν, κατέβαλε τὴν ὑπερηφάνειαν τῶν ἀλαζόνων· διότι τίποτε δὲν εἶναι τόσον ἐχθρικὸν εἰς τὴν ἀγάπην, ὅσον εἶναι ἡ ὑπερηφάνεια. Μὲ τὸ ὅτι δὲ εἶπεν, «ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔλθουν

εἶπεῖν, «ἀνάγκη ἐσὶν ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα», ἐγρηγορέναι ἐποίησε· τῷ δὲ προσθεῖναι, «οὐαὶ δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται», ἕκαστον σπουδάζειν μὴ δι' αὐτοῦ γενέσθαι παρεσκευάσε. Καὶ τῷ μὲν κελεῦσαι ἐκκόψαι τοὺς σκανδαλίζοντας, εὐδκολον τὴν σωτηρίαν ἐποίησε· τῷ δὲ ἐπιτάξαι μὴ καταφρονεῖν αὐτῶν, καὶ μηδὲ ἀπλῶς ἐπιτάξαι, ἀλλὰ σφοδρῶς («ὄρᾳτε» γάρ, φησί, «μὴ καταφρονήσητε ἑνὸς τῶν μικρῶν τούτων»), καὶ τῷ εἶπεῖν, ὅτι «οἱ ἄγγελοι αὐτῶν βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς μου», καί, «διὰ τοῦτο ἦλθον ἐγώ»,
 10 καὶ «ὁ Πατήρ μου τοῦτο βούλεται», τοὺς ὀφείλοντας αὐτῶν ἐπιμελεῖσθαι σπουδαιοτέρους ἐποίησεν.

Ὅρᾳς ὅσον τεῖχος αὐτοῖς περιήλασε, καὶ πόσῃ τῶν εὐκαταφρονήτων καὶ τῶν ἀπολλυμένων ποιεῖται σπουδήν, ἀπειλῶν τε ἀνήκεσια κακὰ τοῖς ὑποσκελίζουσιν αὐτούς, καὶ
 15 μεγάλα ἐπαγγελλλόμενος ἀγαθὰ τοῖς θεραπεῦσοι καὶ ἐπιμελουμένοις, καὶ παρ' ἑαυτοῦ πάλιν τὸ ὑπόδειγμα φέρων καὶ παρὰ τοῦ Πατρὸς;

Τοῦτον καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα, μηδὲν παραιτούμενοι τῶν δοκούντων εἶναι ταπεινῶν τε καὶ μοχθηρῶν ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν
 20 φῶν· ἀλλὰ κἂν διακονεῖσθαι δέη, κἂν μικρὸς ᾖ, κἂν εὐτελὴς ὑπὲρ οὗ τοῦτο γίνεται, κἂν ἐλίπονον τὸ πρᾶγμα ᾖ, κἂν ὄρη καὶ κρημνοὺς διαβαίνειν χρῆ, πάντα ἔσιω φορητὰ διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀδελφοῦ. Οὕτω γὰρ περισπούδασιον ψυχὴ Θεῶ, ὡς μηδὲ τοῦ ἰδίου Υἱοῦ φείσασθαι. Διὸ παρακαλῶ, τοῦ ὄρου
 25 θρου φανέντιος, εὐθέως ἐξιόντιες ἀπὸ τῆς οἰκίας, τοῦτον ἕνα σκοπὸν ἔχωμεν, καὶ ταύτην πρὸ πάντων σπουδήν, ὥστε τὸν κινδυνεύοντα ἐξαρπάσαι οὐ λέγω τοῦτον μόνον τὸν κίνδυ-

τὰ σκάνδαλα», ἔκανε τοὺς ἐπιμελεῖς νὰ ἐπαγρυπνοῦν, μὲ τὸ ὅτι δὲ ἐπρόσθεσεν, «ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔρχεται τὸ σκάνδαλον», ἔκανε τὸν καθένα νὰ φροντίζη ὥστε νὰ ἔλθῃ τὸ σκάνδαλον δι' αὐτοῦ. Καὶ μὲ τὸ ὅτι ἔδωσεν ἐντολὴν ν' ἀποκόπτωμεν αὐτοὺς ποὺ σκανδαλίζουν, ἔκανε εὐκόλον τὴν σωτηρίαν, μὲ τὸ ὅτι δὲ ἐπρόσταξε νὰ μὴ περιφρονοῦμεν τοὺς ταπεινοὺς ἀνθρώπους, καὶ ὄχι ἀπλῶς ἐπρόσταξεν, ἀλλὰ τὸ ἔκανε αὐτὸ κατὰ τρόπον πολὺ αὐστηρὸν (διότι λέγει, «προσέχετε μὴ συμβῆ καὶ περιφρονήσετε κάποιον ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς μικροὺς»), καὶ μὲ τὸ ὅτι εἶπεν, ὅτι «Οἱ ἄγγελοι αὐτῶν βλέπουν τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς μου», καί, «διὰ τοῦτο ἦλθον ἐγώ», καί, «Αὐτὸ θέλει ὁ Πατήρ μου», τοὺς ἔκανε αὐτοὺς ποὺ ὀφείλουν νὰ τοὺς φροντίζουν νὰ ἐπιδεικνύουν μεγαλυτέραν προσοχήν.

Βλέπεις μὲ πόσον τεῖχος τοὺς περιέβαλε καὶ πόσῃ φροντίδα ἐπιδεικνύει διὰ τοὺς περιφρονημένους καὶ τοὺς καμμένους, καὶ ἀπειλῶν μὲ ἀνυπόφορα κακὰ αὐτοὺς ποὺ τοὺς παραβλέπουν καὶ ὑποσχόμενος μεγάλα ἀγαθὰ εἰς αὐτοὺς ποὺ τοὺς βοηθοῦν καὶ τοὺς φροντίζουν, προβάλλων πάλιν ὡς παράδειγμα καὶ τὸν ἑαυτὸν του καὶ τὸν Πατέρα του;

Αὐτὸν λοιπὸν ἄς μιμηθῶμεν καὶ ἡμεῖς μὴ παραλείποντες νὰ πράξωμεν ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μας τίποτε ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ θεωροῦνται ὡς ταπεινὰ καὶ ἐλεεινά· ἀλλὰ καὶ ἂν χρειασθῆ νὰ ὑπηρετήσωμεν κάποιον, εἴτε εἶναι μικρός, εἴτε εἶναι εὐτελής αὐτὸς ὑπὲρ τοῦ ὁποίου γίνεται, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι κοπιαστικὴ ἢ πρᾶξις αὐτή, καὶ ἂν ἀκόμη χρειασθῆ ὄρη καὶ κρημνοὺς νὰ διαβῶμεν, ὅλα ἄς θεωροῦνται ἀνεκτὰ διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀδελφοῦ μας. Διότι τόσον μεγάλην ἀξίαν ἔχει ἡ ψυχὴ διὰ τὸν Θεόν, ὥστε νὰ μὴ λυπηθῆ οὔτε καὶ τὸν Υἱὸν του. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ, μόλις ἐξημερώσῃ, ἐξερχόμενοι ἀμέσως ἀπὸ τὸ σπίτι μας, ἄς ἔχωμεν αὐτὸν ὡς μοναδικὸν σκοπὸν καὶ αὐτὴν ὡς τὴν μεγαλυτέραν μας φροντίδα, τὸ νὰ σώσωμεν δηλαδὴ τὸν ἀδελφόν μας ποὺ κινδυνεύει· δὲν ἐννοῶ αὐτὸν μόνον τὸν φυσικὸν κίνδυνον, διότι

ρον τὸν αἰσθητὸν, τοῦτο γὰρ οὐδὲ κίνδυνος, ἀλλὰ τὸν τῆς ψυχῆς, τὸν παρὰ τοῦ διαβόλου τοῖς ἀνθρώποις ἐπιφερόμενον. Καὶ γὰρ ὁ ἔμπορος, ὥστε αὐξῆσαι τὴν περιουσίαν, πέλαιος διαβαίνει· καὶ ὁ χειροτέχνης, ὥστε προσθεῖναι τοῖς ὑπό-
δ χουσι, πάντα ποιεῖ.

Καὶ ἡμεῖς τοίνυν μὴ τῇ σωτηρίᾳ μόνον ἀρκώμεθα τῇ ἡμετέρᾳ, ἐπεὶ καὶ ταύτην λυμαινόμεθα. Καὶ γὰρ ἐν πολέμῳ καὶ παραιτάξει ὁ πρὸς τοῦτο μόνον ὁρῶν σιραιώτης, ὅπως ἑαυτὸν διασώσει φεύγων, καὶ τοὺς ἄλλους μεθ' ἑαυτοῦ
10 προσαπόλλυσιν· ὥσπερ οὖν ὁ γενναῖος καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων τὰ ὄπλα τιθέμενος, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἑαυτὸν διασώζει. Ἐπεὶ οὖν καὶ τὰ ἡμέτερα πόλεμος, καὶ πολέμων ἀπάντων ὁ πικρότατος, καὶ παραιτάξις καὶ μάχη, ὡς ὁ βασιλεὺς ἡμῶν ἐκέλευσεν, οὕτω τατιώμεθα ἐπὶ τῆς παραιτάξεως, πρὸς σφα-
15 γὰς καὶ αἵματα καὶ φόνους παρεσκευασμένοι, πρὸς τὴν ὑπὲρ ἀπάντων σωτηρίαν βλέποντες, καὶ τοὺς ἐσιγηκίας ἀλείφοντες, καὶ τοὺς κειμένους ἐγείροντες. Καὶ γὰρ πολλοὶ τῶν ἀδελφῶν τῶν ἡμετέρων ἐν ταύτῃ κείνται τῇ παραιτάξει, τραύματα ἔχοντες, αἵμασι περιρροεόμενοι, καὶ ὁ θεραπεύων
20 οὐδεὶς, οὐ τοῦ λαοῦ τις, οὐχ ἱερεὺς, οὐκ ἄλλος οὐδεὶς, οὐ παρασιάτης, οὐ φίλος, οὐκ ἀδελφός· ἀλλὰ τὰ ἑαυτῶν σκοποῦμεν ἕκαστος. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἑαυτῶν κολοβοῦμεν. Ἢ γὰρ μέγιστη παρηγοία καὶ εὐδοκίμησις, τὸ μὴ τὰ ἑαυτῶν σκοπεῖν. Διὰ τοι τοῦτο ἀσθενεῖς καὶ εὐκαταγώνιστοι καὶ
25 ἀνθρώποις καὶ διαβόλῳ, διὸ τὸ ἐναντίον τούτου ζητοῦμεν, καὶ οὐ συνασπίζομεν ἀλλήλοις, οὐδὲ πεφροάγμεθα τῇ κατὰ Θεὸν ἀγάπῃ, ἀλλ' ἐτέρας ἑαυτοῖς ἐπιζητοῦμεν φιλίας προ-

αὐτός δὲν εἶναι οὔτε κὰν κίνδυνος, ἀλλὰ τὸν κίνδυνον τῆς ψυχῆς, τὸν ὁποῖον δημιουργεῖ εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὁ διάβολος. Διότι καὶ ὁ ἔμπορος, μὲ σκοπὸν νὰ αὐξήσῃ τὴν περιουσίαν του, διαπλέει τὸ πέλαγος, καὶ ὁ χειροτέχνης κάνει τὰ πάντα προκειμένου ν' αὐξήσῃ τὰ ὑπάρχοντά του.

Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν ἄς μὴ ἀρκούμεθα μόνον εἰς τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν, διότι καὶ αὐτὴν τὴν καταστρέφομεν. Καθ' ὅσον ὁ στρατιώτης ἐκεῖνος, ποὺ εἰς τὴν μάχην καὶ τὴν πολεμικὴν παράταξιν ποὺ ἀποβλέπει πρὸς αὐτὸ μόνον, πῶς δηλαδὴ νὰ φύγῃ καὶ νὰ σώσῃ τὸν ἑαυτόν του, ὀδηγεῖ εἰς τὴν καταστροφὴν μαζὶ μὲ τὸν ἑαυτόν του καὶ τοὺς ἄλλους· ὅπως ἀκριβῶς πάλιν ὁ γενναῖος ποῦ ἀγωνίζεται καὶ διὰ τοὺς ἄλλους, σώζει μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους καὶ τὸν ἑαυτόν του. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ τὰ ἰδικά μας εἶναι πόλεμος καὶ ὁ πῶ φοβερὸς ἀπὸ ὅλους τοὺς πολέμους, καὶ παράταξις πολεμικὴ καὶ μάχη, ὅπως διέταξεν ὁ βασιλεὺς μας, ἔτσι ἄς παρατασώμεθα εἰς τὰς θέσεις τῆς μάχης, προετοιμασμένοι διὰ σφαγὰς, αἵματα καὶ φόνους, ἔχοντες ὡς στόχον τὴν σωτηρίαν ὅλων γενικῶς, καὶ γυμνάζοντες αὐτοὺς ποὺ ἴστανται ὄρθιοι καὶ ἐγείροντες ἐκείνους ποὺ ἔπεσαν. Καθ' ὅσον πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μας εἶναι πεσμένοι εἰς αὐτὴν τὴν παράταξιν τῆς μάχης, ἔχοντες τραύματα καὶ λουσμένοι μὲ αἷμα καὶ δὲν ὑπάρχει κανεὶς νὰ τοὺς θεραπεύσῃ, οὔτε κάποιος ἀπὸ τὸν λαόν, οὔτε ἱερεὺς, οὔτε κανεὶς ἄλλος, οὔτε συστρατιώτης, οὔτε φίλος, οὔτε ἀδελφός, ἀλλ' ὁ καθένας φροντίζομεν διὰ τὰ ἰδικά μας. Διὰ τοῦτο καὶ παρουσιάζουν τὰς ἀτελείας των τὰ ἰδικά μας. Διότι ἢ πῶ μεγάλη παρρησία καὶ ὁ πῶ μεγάλος πλοῦτος εἶναι τὸ νὰ μὴ φροντίζωμεν διὰ τὰ ἰδικά μας. Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἴμεθα ἀσθενεῖς καὶ ὑποκύπτομεν εὐκόλα καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ εἰς τὸν διάβολον, ἐπειδὴ ἐπιδιώκομεν τὸ ἀντίθετον ἀπὸ αὐτό, καὶ δὲν εἴμεθα ἀναμεταξὺ μας συνηνωμένοι, οὔτε περιεφρουρήσαμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλ' ἐπιζητοῦμεν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας ἄλλας ἀφορμὰς φιλίας, ἄλλοι μὲν ἀπὸ

φάσεις, οἱ μὲν ἀπὸ συγγενείας, οἱ δὲ ἀπὸ συνηθείας, οἱ δὲ ἀπὸ κοινωνίας, οἱ δὲ ἀπὸ γεινιάσεως· καὶ πάντοθεν μᾶλλον ἔομεν φίλοι, ἢ ἀπὸ εὐσεβείας, δέον ἐκ ταύτης μόνης συνάπιεσθαι τὰς φιλίας. Σὺν δὲ τοῦναντίον γίνεται· Ἰουδαίοις καὶ Ἑλλησιν ἔστιν ὅπου γινόμεθα φίλοι, ἢ τοῖς τῆς ἐκκλησίας τέκνοις.

6. Ναί, φησὶν· ὁ μὲν γὰρ ἔστι μοχθηρός, ὁ δὲ χρησιὸς καὶ ἐπιεικής. Τί λέγει; μοχθηρὸν τὸν ἀδελφὸν καλεῖς, ὁ μὴδὲ ρακά καλεῖν κελευόμενος; καὶ οὐκ αἰσχύνῃ, οὐδὲ ἐρυθριᾶς ἐκπομπεύων τὸν ἀδελφόν, τὸ μέλος τὸ σόν, τὸν τῶν αὐτῶν σοι κοινωνήσαντα ὠδίνων, τὸν τῆς αὐτῆς μετασχόντα τραπέζης; Ἄλλ' εἰ μὲν τινα κατὰ σάρκα ἀδελφὸν ἔχεις, κἂν μυρία ἐργάζηται κακά, σπουδάξεις αὐτὸν περιοιέλλειν, καὶ νομίζεις καὶ αὐτὸς τῆς αἰσχύνῃς κοινωνεῖν, ἐκείνου καταισχυνομένου· τὸν δὲ πνευματικὸν ἀδελφόν, δέον ἐλευθερῶσαι διαβολῆς, σὺ δὲ καὶ μυρία περιβάλλεις κατηγορίαις; Μοχθηρὸς γὰρ ἔστι δυσανάσχετος, φησὶν. Οὐκοῦν διὰ τοῦτο γενοῦ φίλος, ἵνα παύσης ὄντα τοιοῦτον, ἵνα μεταβάλλῃς, ἵνα ἐπαναγάγῃς ἐπὶ τὴν ἀρετήν. Ἄλλ' οὐ πείθεται, φησὶν, οὐδὲ ἀνέχεται συμβουλῆς. Πόθεν οἶσθα; παρήνεσας γὰρ, καὶ διορθῶσαι ἐπεχείρησας; Παρήνεσα πολλάκις, φησί. Ποσάκις; Πολτάκις· καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον. Βαβαί· τοῦτο πολλάκις; Εἰ γὰρ διὰ παντὸς τοῦτο ἐποίεις τοῦ χρόνου, καμεῖν ἐχρῆν καὶ ἀπαγορεῦσαι; Οὐχ ὁρᾷς πῶς διαπαντὸς

18. ρακά· παρ' Ἑβραίοις μωρός, ἄμναλος.

τὰς συγγενείας, ἄλλοι ἀπὸ τὰς γνωριμίας, ἄλλοι ἀπὸ τὰς συναναστροφάς, ἄλλοι δὲ ἀπὸ τὰς σχέσεις μας μὲ τοὺς γείτονάς μας· καὶ γινόμεθα πολὺ πῶς εὐκολώτερα φίλοι ἀπὸ ὅπουδῆποτε ἄλλοῦ, παρὰ ἀπὸ εὐσέβειαν, ἐνῶ πρέπει μόνον ἀπὸ αὐτὴν νὰ συνάπτωμεν τὰς φιλίας μας. Σήμερα ὅμως συμβαίνει τελείως τὸ ἀντίθετον· πολλὰς φορές γινόμεθα φίλοι μὲ τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς εἰδωλολάτρας, παρὰ μὲ τὰ τέκνα τῆς Ἐκκλησίας.

6. Ναί, λέγει· διότι ὁ μὲν ἕνας εἶναι πονηρός, ὁ δὲ ἄλλος καλὸς καὶ συνετός. Τί λέγεις; ὀνομάζεις κακὸν τὸν ἀδελφόν σου, σὺ ποὺ ἔλαβες ἐντολὴν νὰ μὴ τὸν ὀνομάζης οὔτε κἂν ρακά¹⁸; καὶ δὲν ἐντρέπεται, οὔτε κοκκινίζει διασύρων τὸν ἀδελφόν σου, τὸ ἰδικόν σου μέλος, αὐτὸν ποὺ ἐδοκίμασε τοὺς ἰδίους πόνους μὲ ἐσένα, αὐτὸν ποὺ ἐκάθισε μαζὶ μὲ ἐσένα εἰς τὴν ἰδίαν τράπεζαν; Ἄλλ' ἐὰν μὲν ἔχῃς κάποιον κατὰ σάρκα ἀδελφόν, καὶ ἂν ἀκόμη διαπράττῃ ἄπειρα κακά, φροντίζεις νὰ τὸν ἐπαναφέρῃς εἰς τὸν ὀρθὸν δρόμον, καὶ νομίζεις ὅτι καὶ ὁ ἴδιος συμμετέχει εἰς τὴν ἐντροπὴν διὰ τοὺς ἐξευτελισμοὺς ἐκείνου, τὸν πνευματικὸν ἀδελφόν σου ὅμως, ποὺ ἐνῶ πρέπει νὰ τὸν ἐλευθερώσῃς ἀπὸ τὰς συκοφαντίας, σὺ τὸν περιβάλλεις καὶ μὲ ἀπείρους ἄλλας κατηγορίας; Μά, θὰ εἴπῃ κποιος, εἶναι κακὸς καὶ δύσκολα ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ τὸν ὑποφέρῃ. Διὰ τοῦτο λοιπὸν γίνε φίλος του, διὰ νὰ τὸν παύσῃς ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι τέτοιος, διὰ νὰ τὸν μεταβάλῃς, διὰ νὰ τὸν ἐπαναφέρῃς εἰς τὴν ἀρετὴν. Ἀλλά, λέγει, δὲν πείθεται, οὔτε ἀνέχεται συμβουλήν. Ἀπὸ ποῦ τὸ γνωρίζεις; Μήπως τὸν συνεβούλευσες καὶ ἐπροσπάθησες νὰ τὸν διορθώσῃς; Τὸν συνεβούλευσα, λέγει, πολλὰς φορές. Πόσας φορές; Πολλὰς φορές καὶ διὰ πρώτην φοράν καὶ διὰ δευτέραν. Ἀλήθεια! αὐτὸ εἶναι τὸ πολλὰς φορές; Διότι ἐὰν τὸ ἔκανες αὐτὸ καθ' ὄλον τὸν χρόνον, ἔπρεπε καὶ πάλιν ν' ἀποκάμῃς καὶ νὰ σταματήσῃς τὴν προσπάθειαν; Δὲν βλέπεις πῶς ὁ Θεὸς μᾶς συμβουλεύει ἀκατα-

ὁ Θεὸς ἡμῖν παραινεῖ, διὰ τῶν προφητῶν, διὰ τῶν ἀποστόλων, διὰ τῶν εὐαγγελιστῶν;

Τί οὖν; πάντα καιρωθώσαμεν, καὶ πάντα ἐπέισθημεν; Οὐδαμῶς. Ἄρ' οὖν ἐπαύσατο παραινῶν; ἄρα ἐσίγησεν; Οὐ καθ' ἑκάστην λέγει τὴν ἡμέραν, «οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ», καὶ αὕξειται πολλοῖς τῶν χρημάτων ἢ περιουσία καὶ ἡ τυραννίς; Οὐ καθ' ἑκάστην βοᾷ, «ἄφειτε καὶ ἀφειθήσεται ὑμῖν», καὶ ἡμεῖς ἐκθηριούμεθα μᾶλλον; Οὐ διαπαντὸς παραινεῖ κρατεῖν ἐπιθυμίας, καὶ εἶναι κρείτους ἠδονῆς πονηρᾶς, πολλοὶ δὲ χοίρων μᾶλλον ἐγκαλινδοῦνται τῇ ἁμαρτίᾳ ταύτῃ; Ἄλλ' ὅμως οὐ παύεται λέγων. Τίνος οὖν ἕνεκα μὴ ταῦτα πρὸς ἑαυτοὺς λογιζόμεθα καὶ λέγομεν, ὅτι καὶ ἡμῖν ὁ Θεὸς διαλέγεται καὶ οὐκ ἀφίσταται τοῦτο ποιῶν, καίτοι πολλὰ παρακούοντων ἡμῶν; Διὰ ταῦτα ἔλεγεν, δι
15 «ὀλίγοι οἱ σωζόμενοι». Εἰ γὰρ οὐκ ἀρκεῖ εἰς σωτηρίαν ἡμῖν ἢ καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς ἀρετὴ, ἀλλὰ δεῖ καὶ ἑτέρους ἔχοντας ἀπελθεῖν· διὰν μήτε ἑαυτούς, μήτε ἑτέρους διασώσωμεν, τί πεισόμεθα; πόθεν ἐλπίδα λοιπὸν σωτηρίας ἔξομεν;

Ἄλλὰ τί ταῦτα ἐγκαλῶ, διὰν μηδὲ τῶν συνοικούντων
20 λόγον τινὰ ποιῶμεθα, γυναικὸς καὶ παίδων καὶ οἰκειῶν, ἀλλ' ἕτερα ἀνθ' ἑτέρων μεριμνῶμεν, καθάπερ οἱ μεθύοντες, ὅπως οἱ μὲν οἰκέται πλείους γένοιοντο, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς οπουδῆς ἡμῖν διακονήσαιεν, οἱ δὲ παῖδες πολὺν παρ' ἡμῶν δέξαιοντο κληρὸν, ἢ δὲ γυνὴ χρυσία σχοίη καὶ ἱμάτια
25 πολυτελεῆ καὶ κτήματα· καὶ μηδαμοῦ ἑαυτῶν φροντίζωμεν,

19. Ματθ. 6, 24. Λουκᾶ 16, 13.

20. Λουκᾶ 6, 37. Ματθ. 6, 14.

παύστως, διὰ τῶν προφητῶν, διὰ τῶν ἀποστόλων, διὰ τῶν εὐαγγελιστῶν;

Τί λοιπόν; Τὰ κατωρθώσαμεν ὅλα καὶ ἐπιστεύσαμεν εἰς ὅλα; Καθόλου. Μήπως λοιπὸν ἔπαυσε νὰ μᾶς συμβουλεύῃ; μήπως ἐσιώπησε; Δὲν λέγει καθημερινῶς, «δὲν ἠμπορεῖτε νὰ δουλεύετε εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὸν μαμωνᾶν»¹⁹, καὶ παρὰ ταῦτα αὐξάνεται εἰς πολλοὺς ὁ ἀριθμὸς τῶν χρημάτων καὶ ἡ κυριαρχία αὐτῶν; Δὲν φωνάζει καθημερινῶς, «Συγχωρήσατε καὶ θὰ συγχωρηθῆτε καὶ σεῖς»²⁰, καὶ ἡμεῖς γινόμεθα ὄλον καὶ περισσότερον ἄγρια θηρία; Δὲν μᾶς συμβουλεύει ἀκαταπαύστως νὰ εἴμεθα κυρίαρχοι τῶν ἐπιθυμιῶν μας καὶ νὰ εἴμεθα ἀνώτεροι τῶν ἁμαρτωλῶν ἡδονῶν, παρὰ ταῦτα πολλοὶ κυλίνονται πολὺ περισσότερον ἀπὸ τοὺς κοίρους μέσα εἰς αὐτὴν τὴν ἁμαρτίαν; Ἄλλ' ὅμως δὲν παύει τὰς συμβουλὰς του. Διὰ τί λοιπὸν δὲν τὰ ἀναλογιζόμεθα ὅλα αὐτὰ καὶ δὲν λέγομεν, ὅτι καὶ πρὸς ἡμᾶς ἀπευθύνονται οἱ λόγοι αὐτοὶ τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν παύει νὰ τὸ κἀνη αὐτό, ἂν καὶ πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ παρακούομεν; Διὰ τοῦτο ἔλεγεν, ὅτι εἶναι «ὀλίγοι ἐκεῖνοι ποὺ σώζονται»²¹. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ἀρκῆ διὰ τὴν σωτηρίαν μας ἡ ἰδική μας ἀρετὴ, ἀλλὰ χρειάζεται νὰ φύγωμεν ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτὸν ἀφοῦ σώσωμεν καὶ ἄλλους, τί θὰ πάθωμεν ὅταν δὲν διασώσωμεν οὔτε τοὺς ἑαυτοὺς μας οὔτε ἄλλους; ἀπὸ ποῦ θὰ ἔχωμεν τότε ἐλπίδα σωτηρίας;

Ἄλλὰ διὰ τί ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἔλεγχοί μου δι' αὐτά, ὅταν ἡμεῖς δὲν λέγωμεν τίποτε οὔτε καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη μὲ τοὺς ὁποίους συγκατοικοῦμεν, εἰς τὴν γυναῖκα μας, τὰ παιδιά μας, τοὺς δούλους μας, ἀλλὰ συγκεντρώνομεν τὸ ἐνδιαφέρον μας εἰς τελείως διαφορετικὰ πράγματα, ὅπως ἀκριβῶς οἱ μεθυσμένοι, συζητοῦντες ἄλλοι μὲν πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γίνουν περισσότεροι οἱ ὑπηρέται καὶ νὰ μᾶς ὑπηρετοῦν μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν, ἄλλοι δὲ πῶς θὰ ἦτο δυνατόν τὰ παιδιά μας νὰ κληρονομήσουν μεγαλυτέραν περιουσίαν, ἢ δὲ γυναῖκα πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἔχη χρυσᾶ κοσμήματα καὶ πολυτελῆ ἐνδύματα καὶ ἄλλα πράγματα, καὶ

ἀλλὰ τῶν ἑαυτῶν; Οὔτε γὰρ τῆς γυναικὸς φροντίζομεν ἢ
 προνοοῦμεν, ἀλλὰ τῶν τῆς γυναικός· οὔτε τοῦ παιδίου, ἀλλὰ
 τῶν τοῦ παιδίου. Καὶ ταῦτόν ποιοῦμεν, οἷον ἂν εἴ τις οἰκίαν
 ὄροῶν κακῶς διακειμένην, καὶ τοὺς τοίχους κλινομένους, ἀ-
 5 ρεῖς ἀνασιῆσαι τούτους, περιβόλους αὐτῇ μεγάλους ἔξωθεν
 κατασκευάζοι· ἢ σώματος ἡσθενηκότος, τούτου μὲν μὴ ἐπι-
 μελοῖτο, ἱμάτια δὲ αὐτῷ χρυσᾶ ὑφαίνοι· ἢ τῆς δεσποίνης
 κακῶς διακειμένης, θεραπαινίδων, καὶ ἰσιῶν, καὶ τῶν κα-
 τὰ τὴν οἰκίαν σκευῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἐπιμελοῖτο, ἐκείνην
 10 ἀφείς ἐρροῖσθαι καὶ οἰμώζειν.

Τοῦτο γὰρ καὶ νῦν γίνεται καὶ τῆς ψυχῆς ἡμῖν κακῶς
 διακειμένης καὶ ἀθλίας, καὶ θυμουμένης, καὶ λοιδορουμένης,
 καὶ ἐπιθυμούσης αἰσίως, καὶ κενοδοξούσης, καὶ σιασιαζού-
 σης, καὶ πρὸς τὴν γῆν συρομένης, καὶ ὑπὸ θηρίων τοσοῦτων
 15 σπαραττομένης, ἀφέντες αὐτῆς ἀπελάσαι τὰ πάθη, οἰκίας
 καὶ οἰκειῶν φροντίζομεν. Καὶ εἰ μὲν ἄρκτος λαθοῦσα ἀπο-
 φύγοι, τὰς οἰκίας ἀποκλείομεν, καὶ κατὰ τοὺς στενωποὺς
 τρέχομεν, ὥστε μὴ περιπεσεῖν τῷ θηρίῳ· νυνὶ δὲ οὐχ ἑνὸς
 θηρίου, ἀλλὰ πολλῶν ἡμῖν λογισμῶν τοιούτων τὴν ψυχὴν
 20 σπαρατιόντων, οὐδὲ αἰσθητῶν λαμβάνομεν. Καὶ ἐν μὲν τῇ
 πόλει τοσαύτην ποιοῦμεθα σπουδὴν, ὡς ἐν ἐρήμῳ τόπῳ
 καὶ ἐν γαλεάγραις καθείργειν τὰ θηρία· καὶ οὔτε πρὸς τῷ
 βουλευτηρίῳ τῆς πόλεως, οὔτε πρὸς τοῖς βασιλεῦσι, ἀλλὰ

δὲν φροντίζομεν καθόλου διὰ τὸν ἑαυτὸν μας, ἀλλὰ διὰ τὰ ἰδικά μας πράγματα; Διότι οὔτε διὰ τὴν γυναῖκα μας φροντίζομεν ἢ προνοοῦμεν, ἀλλὰ διὰ τὰ πράγματα τῆς γυναικός· οὔτε διὰ τὸ παιδί μας, ἀλλὰ διὰ τὰ πράγματα τοῦ παιδιοῦ μας. Καὶ κάνομεν τὸ ἴδιο πρᾶγμα μὲ ἐκεῖνον, παραδείγματος χάριν, ποὺ μολονότι βλέπει τὴν οἰκίαν του νὰ εὐρίσκεται εἰς ἀθλίαν κατάστασιν καὶ τοὺς τοίχους τῆς λυγισμένους, ἀφήνων τὴν ἐπιδιόρθωσιν αὐτῶν, κατασκευάζει ἔξω ἀπὸ αὐτὴν μεγάλους περιβόλους· ἢ μολονότι τὸ σῶμα κάποιου εἶναι ἀσθενές, δὲν τὸ φροντίζει αὐτό, ἀλλὰ ὑφαίνει δι’ αὐτὸ ἐνδύματα χρυσᾶ, ἢ μὲ ἐκεῖνον ποὺ μολονότι ἡ οἰκοδέσποινα εὐρίσκεται εἰς ἀθλίαν κατάστασιν, ἀφήνει ἐκείνην παρημελημένην καὶ θρηνολογοῦσαν καὶ φροντίζει διὰ τὰς ὑπηρετίας, τὰ ὑφαινόμενα ὑφάσματα, τὰ σκεύη τῆς οἰκίας καὶ δι’ ὅλα τὰ ἄλλα.

Αὐτὸ λοιπὸν γίνεται καὶ τώρα, καὶ μολονότι ἡ ψυχὴ μας εὐρίσκεται εἰς κακὴν καὶ ἀθλίαν κατάστασιν καὶ ὀργίζεται καὶ ὑβρίζεται καὶ ἐπιθυμεῖ παράλογα πράγματα καὶ εἶναι κυριευμένη ἀπὸ τὴν μανίαν τῆς κενοδοξίας καὶ ἐπαναστατεῖ καὶ σύρεται κάτω εἰς τὴν γῆν καὶ σπαράσσεται ἀπὸ τόσα πολλὰ θηρία, ἐγκαταλείποντες τὴν φροντίδα μας ν’ ἀπομακρύνωμεν τὰ πάθη αὐτά, συγκεντρώνομεν τὴν φροντίδα μας εἰς τὰς οἰκίας καὶ τοὺς ὑπηρετάς. Καὶ ἐὰν μὲν ἤθελε ξεφύγει κάποια ἀρκούδα κρυφά, κλείομεν καλὰ τὰς οἰκίας μας καὶ τρέχομεν πρὸς τοὺς στενοὺς δρόμους, ὥστε νὰ μὴ πέσωμεν ἐπάνω εἰς τὸ θηρίον, τώρα ὁμως, μολονότι ὄχι μόνον ἓνα θηρίον, ἀλλὰ πολλαὶ παρόμοιαι ὡσὰν τὸ θηρίον αὐτὸ σκέψεις μας κατασπαράσσουν τὴν ψυχὴν μας, ἡμεῖς οὔτε κὰν τὸ ἀντιλαμβανόμεθα. Καὶ εἰς μὲν τὴν πόλιν καταβάλλομεν τόσῃν φροντίδα, ὥστε νὰ κλείσωμεν ἀσφαλῶς τὰ θηρία μέσα εἰς ἔρημον τόπον καὶ εἰς θηριοτροφεία, καὶ τὰ κρατοῦμεν δεμένα ὄχι κοντὰ εἰς τὸ βουλευτήριον τῆς πόλεως, οὔτε κοντὰ εἰς τὰ δικαστήρια, οὔτε κοντὰ εἰς τὰ βασιλικά ἀνάκτορα, ἀλλὰ εἰς κάποιο μέρος μακρὰ καὶ εἰς πολὺ

πόρρω που και μακρὰν δεδεμένα καιέχομεν· ἐπὶ δὲ τῆς ἡν-
 χῆς, ἔνθα τὸ βουλευτήριον, ἔνθα τὰ βασίλεια, ἔνθα τὸ δι-
 καστήριον, ἀνεῖται τὰ θηρία, περὶ τὸν νοῦν αὐτὸν και τὸν
 θρόνον τὸν βασιλικὸν κράζοντα και θορυβοῦντα. Διὰ τοῦτο
 5 πάντα ἄνω και κάτω γίνεται, και πάντα μεσιὰ ταραχῆς,
 τὰ ἔνδον, τὰ ἔξω, και οὐδὲν διεσιήκαμεν ἕκαστος ἡμῶν
 πόλεως ὑπὸ καταδρομῆς βαρβάρων θορυβουμένης· και ταῦ-
 τὸν γίνεται, οἷον ἂν εἰ δράκοντιος νεοτιία σιρουθῶν ἐπιτιθε-
 μένου, πανταχοῦ τρίζοντες οἱ σιρουθοὶ πέτοινοι φοβούμενοι
 10 και ταραχῆς γέμοντες, οὐκ ἔχοντες δὲ ὅποι καταλύσωσι τὴν
 ἀγωνίαν.

7. Διὸ παρακαλῶ, τὸν δράκοντα ἀνέλωμεν, συγκλείσω-
 μεν τὰ θηρία, ἀποπνίξωμεν, κατασφάξωμεν· και τοὺς πο-
 νηροὺς τούτους λογισμοὺς τῇ μαχαίρᾳ τοῦ πνεύματος παρα-
 15 δῶμεν, ἵνα μὴ και ἡμῖν ἀπειλῇ τοιαῦτα ὁ προφήτης, οἷα και
 τῇ Ἰουδαίᾳ, δι· «ὄνοκένταυροι ἐκεῖ ὀρχήσονται και ἔχῖνοι
 και δράκοντες». Εἰσὶ γάρ, εἰσὶ και ἄνθρωποι ὄνοκενταύρων
 χεῖρους, καθάπερ ἐν ἐρημίᾳ ζῶντες, και λακτίζοντες· και
 τὸ πλέον τῆς νεότιητος παρ' ἡμῖν τοιοῦτον. Και γὰρ ἀγροίας
 20 ἔχοντες ἐπιθυμίας, οὔτω πηδῶσιν, οὔτω λακτίζουσιν, ἀχα-
 λίνωτοι περιϊόντες, και τῇ σπουδῇ πρὸς οὐδὲν τῶν δεόν-
 των χρώμενοι. Αἴτιοι δὲ οἱ πατέρες, οἱ τοὺς μὲν πωλοδά-
 μνας ἀναγκάζουσι τοὺς ἵππους τῶν ἑαυτῶν μετὰ πολλῆς
 ρυθμίζειν τῆς ἐπιμελείας, και οὐκ ἀφιασιν ἐπὶ πολὺ τοῦ
 25 πάλου τὴν ἡλικίαν ἀδάμαστον προελθεῖν, ἀλλὰ και χαλινὸν
 και τὰ ἄλλα πάντα ἐπιτιθέασιν ἐκ προοιμίων· τοὺς δὲ αὐτοῖν
 νέους ἐπὶ πολὺ περιορῶσιν ἀχαλινώτους περιϊόντας και σω-
 φροσύνης ἐρήμους, πορνείας και κύβοις και ταῖς ἐν τοῖς

μεγάλην ἀπόστασιν, εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ψυχῆς ὅμως τὰ θηρία ἔρχονται καὶ ἐγκαθίστανται ἐκεῖ ὅπου εὐρίσκεται τὸ βουλευτήριον, ὅπου τὰ βασιλικά ἀνάκτορα, ὅπου τὸ δικαστήριον, δηλαδή εἰς τὸν ἴδιον τὸν νοῦν καὶ τὸν βασιλικὸν θρόνον καὶ κραυγάζουν καὶ θορυβοῦν. Διὰ τοῦτο τὰ πάντα γίνονται ἄνω κάτω καὶ εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ ταραχῆν, καὶ τὰ ἐσωτερικά καὶ τὰ ἐξωτερικά, καὶ δὲν διαφέρομεν ὁ καθένας μας ὡς πρὸς τίποτε ἀπὸ πόλιν πού ἀναστατώνεται ἀπὸ ἐπιδρομὴν βαρβάρων. Καὶ συμβαίνει τὸ ἴδιον πρᾶγμα, ὡσὰν δηλαδή νὰ ἐπιτίθεται κάποιος δράκων εἰς τὴν φωλεὰν τῶν σπουργιτιῶν, καὶ τὰ σπουργίτια πετοῦν πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις καὶ τσουρίζουν γεμᾶτα ἀπὸ φόβον καὶ ταραχῆν, μὴ ἔχοντα δὲ ποῦ νὰ καταφύγουν διὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν.

7. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ, ἄς φονεύσωμεν τὸν δράκοντα, ἄς κλειδώσωμεν τὰ θηρία, ἄς τὰ πνίξωμεν, ἄς τὰ κατασφάξωμεν· καὶ αὐτὰς τὰς πονηρὰς σκέψεις ἄς τὰς παραδώσωμεν εἰς τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὥστε νὰ μὴ μᾶς ἀπειλῇ καὶ ἡμᾶς ὁ προφήτης μὲ τὰς ἰδίας ἀπειλὰς πού ἠπείλησε τὴν Ἰουδαίαν, ὅτι «θὰ χοροπηδοῦν ἐκεῖ ἄγριοι ὄνοι καὶ ἀγριογούρουνα καὶ δράκοντες»²². Διότι πράγματι ὑπάρχουν καὶ ἄνθρωποι χειρότεροι ἀπὸ τοὺς ἀγρίους ὄνους, πού ζοῦν ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὶ εἰς τὴν ἐρημίαν καὶ κλωτσοῦν, καὶ παρόμοιον εἶναι τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς νεολαίας μας. Καθ' ὅσον ἔχοντες οἱ νέοι μας ἀγρίας ἐπιθυμίας, πηδοῦν ὅμοια μὲ αὐτοὺς καὶ κλωτσοῦν, περιφέρονται παντοῦ ἀχαλίνωτοι καὶ δὲν καταβάλλουν καμμίαν φροντίδα πρὸς κάτι τὸ ὑφέλιμον. Αἴτιοι δὲ εἶναι οἱ γονεῖς των, οἱ ὅποιοι τοὺς μὲν ἵπποδαμαστὰς τοὺς ἀναγκάζουν νὰ ἐκγυμνάζουν τοὺς ἵππους των μὲ πάρα πολλὴν προσοχὴν καὶ δὲν ἀφήνουν ἐπὶ πολὺν χρόνον νὰ παραμείνη ἀδάμαστον τὸ πωλᾶρι, ἀλλὰ ἀπὸ πολὺ ἐνωρὶς θέτουν εἰς αὐτὸ καὶ χαλινάρι καὶ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ σχετικά, τοὺς νέους των ὅμως τοὺς παραβλέπουν καὶ τοὺς ἀφήνουν ἐπὶ πολὺν χρόνον νὰ περιφέρονται ἀχαλίνωτοι καὶ ἔρημοι ἀπὸ σωφροσύνην, ἀτιμαζόμενοι μὲ τὰς πορνείας καὶ

παρανόμοις θεάτροις διατριβαῖς καιαιοχυνομένους, δέον πρό-
 τῆς πορνείας γυναικὶ παραδοῦναι, γυναικὶ σώφροσι καὶ σο-
 φωτάτη· αὕτη γὰρ καὶ τῆς ἀιοπωταίας ἀπάξει διατριβῆς
 τὸν ἄνδρα, καὶ ἀντὶ χαλινού τῷ πώλῳ γενήσεται. Οὐδὲ γὰρ
 5 ἐτέρωθεν αἱ πορνεῖαι καὶ αἱ μοιχεῖαι, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀφέτους
 εἶναι τοὺς νέους. Ἐάν γὰρ γυναῖκα ἔχη συνειτήν, καὶ οἰκίας
 ἐπιμελήσεται καὶ δόξης καὶ ὑπολήψεως.

Ἄλλὰ νέος εἶσι, φησὶν. Οἶδα καὶ γώ. Εἰ γὰρ ὁ Ἰσαὰκ
 τεσσαράκοντα ἐτῶν ὢν τὴν νύμφην ἠγάγειτο, ἐν παρθενίᾳ
 10 τὴν ἡλικίαν πᾶσαν ἐκείνην διάγων, πολλῶ τοὺς ἐν τῇ χά-
 ρι νέους τὴν φιλοσοφίαν ταύτην ἀσκεῖν ἔδει. Ἄλλὰ τί
 πάθω; Οὐκ ἀνέχεσθε τῆς σωφροσύνης αὐτῶν ἐπιμελεῖσθαι,
 ἀλλὰ περιορᾶτε καιαιοχυνομένους, μολυνομένους, ἐναγεῖς γι-
 νομένους, οὐκ εἰδότες δι γάμου κέρδος τὸ καθαρὸν διατη-
 15 ρῆσαι τὸ σῶμα· καὶ τοῦτο μὴ ἦ, οὐδὲν ὄφελος γάμου. Ἐμεῖς
 δὲ τοῦναντίον ποιεῖτε· διὰ μυστρίων ἐμπλησθῶσι κηλίδων,
 ὅτι αὐτοὺς ἐπὶ γάμον ἄγειτε, εἰκῆ καὶ μάτην.

Δεῖ γὰρ ἀναμεῖναι, φησὶν, ἵνα εὐδόκιμος γένηται, ἵνα
 ἐν τοῖς πολιτικοῖς λάμψη πράγμασι· τῆς δὲ ψυχῆς ὑμῖν οὐ-
 20 δεῖς λόγος, ἀλλὰ περιορᾶτε αὐτὴν ἐρριμμένην. Διὰ τοῦτο
 πάντα συγχύσεως γέμει, καὶ ἀταξίας καὶ ταραχῆς, διὰ πάρε-
 γον αὕτη, διὰ τὰ μὲν ἀναγκαῖα ἡμέληται, τὰ δὲ εὐτελεῖ πολλ-
 λῆς τυγχάνει προνοίας. Οὐκ οἶδα, διὰ οὐδὲν τοιοῦτον χαριῶ-
 τῷ παιδί, ὡς τὸ φυλάξαι πορνικῆς ἀκαθαρσίας καθαρὸν;

τὰ τυχερὰ παιχνίδια καὶ τὶς διασκεδάσεις των εἰς τὰ παράνομα θέατρα, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε πρὶν ἀπὸ τὴν πορνείαν νὰ τοὺς νυμφεύουν μὲ γυναῖκας σώφρονας καὶ πάρα πολὺ μυαλωμένας· καθ' ὅσον μία τέτοια γυναῖκα θ' ἀπομακρύνῃ τὸν ἄνδρα ἀπὸ τὴν παράνομην καὶ ἁμαρτωλὴν αὐτὴν διασκέδασιν καὶ θ' ἀναπληρώσῃ τὸν ρόλον ποὺ ἔχει ὁ καλινὸς εἰς τὸ πωλᾶρι. Διότι αἱ πορνεῖαι καὶ αἱ μοιχεῖαι δὲν ὀφείλουν τὴν ὑπαρξίν των πουθενὰ ἄλλοῦ, παρὰ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ νέοι ἀφήνονται ἐλεύθεροι. Ἄν λοιπὸν ὁ νέος ἔχῃ γυναῖκα συνετὴν θὰ φροντίσῃ αὐτὴ καὶ διὰ τὴν οἰκίαν καὶ διὰ τὴν φήμην του καὶ διὰ τὴν ὑπόληψίν του.

Ἄλλὰ, θὰ εἰπῇ κάποιος, εἶναι νέος. Καὶ ἐγὼ τὸ γνωρίζω. Διότι, ἐὰν ὁ Ἰσαὰκ ἐνυμφεύθῃ εἰς ἡλικίαν σαράντα ἐτῶν, ζήσας καθ' ὅλην τὴν προηγουμένην ζωὴν του ἐν παρθενίᾳ, πολὺ περισσότερον ἔπρεπεν οἱ νέοι ποὺ ἔλαβον τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος ν' ἀσκοῦν αὐτὴν τὴν φιλοσοφίαν. Ἄλλὰ τί νὰ κάνω; Δὲν ἀνέχεσθε νὰ φροντίζετε διὰ τὴν σωφροσύνην των, ἀλλὰ τοὺς παραβλέπετε ἐνῶ ἀτιμάζονται, μολύνονται καὶ γίνονται βδελυροί, μὴ γνωρίζοντες, ὅτι τὸ κέρδος τοῦ γάμου εἶναι τὸ νὰ φυλάξουν καθαρὸν τὸ σῶμα των, ἐὰν δὲ δὲν συμβαίῃ αὐτό, δὲν ὠφελεῖ εἰς τίποτε ὁ γάμος. Σεῖς ὅμως κάνετε τὸ ἀντίθετον. Ὅταν γεμίσουν ἀπὸ ἀμετρήτους κηλίδας, τότε τοὺς ὀδηγεῖτε εἰς τὸν γάμον, τελείως ἄσκοπα καὶ ἄδικα.

Ἄλλὰ, θὰ εἰπῇ κάποιος, πρέπει νὰ περιμένωμεν, διὰ νὰ προκόψῃ εἰς τὴν ζωὴν του, διὰ νὰ διαπρέψῃ εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα. Διὰ τὴν ψυχὴν του ὅμως δὲν δείχνετε κανένα ἐνδιαφέρον, ἀλλὰ τὴν παραβλέπετε ἂν καὶ εἶναι κάτω πεταμένη. Διὰ τοῦτο ὅλα εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ σύγχυσιν καὶ ἀταξίαν καὶ ταραχὴν, ἐπειδὴ θεωρεῖται ἡ φροντίς διὰ τὴν ψυχὴν ὡς πάρεργον, καθ' ὅσον τὰ μὲν ἀναγκαῖα παραμελοῦνται, ἐνῶ ἀντιθέτως ἐπιδεικνύεται μεγάλη φροντίς διὰ τὰ τελείως ἀσήμαντα. Δὲν γνωρίζεις, ὅτι τίποτε ἄλλο δὲν προδίδει τόσην χάριν εἰς τὸ παιδί, ὅσον τὸ νὰ τὸ φυλάξῃς

Ψυχῆς γὰρ ἴσον οὐδέν. Ὅτι «Τί ὠφελείται ἄνθρωπος»,
 φησὶν, «ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ
 ζημιωθῆ;». Ἀλλὰ γὰρ πάντα ὁ τῶν χρημάτων ἕρως ἀνέ-
 τρεψε καὶ κατέβαλε, καὶ τοῦ Θεοῦ τὸν ἀκριβῆ φόβον παρώ-
 5 θησεν, ὥσπερ τις τύραννος ἀκρόπολιν, οὕτω τὰς τῶν ἀν-
 θρώπων ψυχὰς καταλαβών. Διὸ καὶ τῆς τῶν παίδων καὶ
 τῆς ἡμετέρας ἀμελοῦμεν σωτηρίας, ἐν μόνον σκοποῦντες,
 ὅπως εὐπορώτεροι γενόμενοι, πλοῦτιον ἐτέροις ἀφῶμεν, κἀ-
 κεῖνοι πάλιν ἄλλοις, καὶ οἱ μετ' ἐκείνους τοῖς μετ' αὐτούς,
 10 παράπομοί τινες τῶν ἡμετέρων γινόμενοι κτημάτων τε καὶ
 χρημάτων, ἀλλ' οὐ δεσπόται.

Ἐνιεύθεν πολλὴ ἡ ἄνοια· ἐνιεύθεν τῶν δούλων οἱ ἐ-
 λεύθεροι ἀτιμότεροι. Τοῖς μὲν γὰρ δούλοις, εἰ καὶ μὴ δι'
 αὐτούς, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς αὐτούς ἐπιτιμῶμεν· οἱ δὲ ἐλεύθεροι
 15 οὐδὲ ταύτης ἀπολαύουσι τῆς προνοίας, ἀλλὰ καὶ τούτων ἡμῖν
 εἶοιν εὐτελέστεροι. Καὶ τί λέγω τῶν δούλων; Καὶ γὰρ καὶ
 βοοκημάτων οἱ παῖδες ἀτιμότεροι, καὶ ὄνων καὶ ἵππων μᾶλ-
 λον ἐπιμελούμεθα, ἢ παίδων. Κἂν μὲν ἡμίονόν τις ἔχῃ, πολ-
 λὴ ἡ φρονις ὥσπερ ὀνηλάτην εὐρεῖν ἄριστον, καὶ μήτε ἰ-
 20 γνώμονα, μὴ κλέπιην, μὴ μέθυσον, μὴ τῆς τέχνης ἄπειρον·
 ἂν δὲ ψυχῇ παιδὸς ἐπισιῆσαι δέη παιδαγωγόν, ἀπλῶς καὶ
 ὡς ἔιυχε τὸν ἐπελθόντα σείρούμεθα. Καίτοιγε τῆς τέχνης ταύ-
 τῆς οὐκ ἔστιν ἄλλη μείζων. Τί γὰρ ἴσον τοῦ ρυθμίσει ψυ-
 χήν, καὶ διαπλάσει νέου διάνοιαν; Καὶ γὰρ παντὸς ζωγράφου
 25 φου καὶ παντὸς ἀνδριαντοποιοῦ τὸν ταύτην ἔχοντα τὴν ἐπι-

καθαρόν ἀπὸ τὴν πορνικὴν ἀκαθαρσίαν; Καθ' ὅσον τίποτε δὲν ὑπάρχει ἴσον μὲ τὴν ψυχὴν. Διότι λέγει· «Εἰς τί ἔχει νὰ ὠφελῆθῃ ὁ ἄνθρωπος, ἐὰν κερδήσῃ ὅλον τὸν κόσμον, ζημιωθῇ δὲ τὴν ψυχὴν του;»²⁸. Ἄλλ' ὅμως ὅλα τὸ ἀνέτρεψεν ὁ ἔρως τῶν χρημάτων καὶ τὰ κατέστρεψε καὶ ἀπεμάκρυνε τὸν ἀληθῆ φόβον πρὸς τὸν Θεόν, καὶ κατέλαβε τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἀκριβῶς κάποιος τύραννος κατακυριεύει τὸν ἀκρόπολιν. Διὰ τοῦτο ἀδιαφοροῦμεν καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν παιδιῶν μας καὶ διὰ τὴν ἰδικὴν μας, ἔχοντες ἓνα μόνον σκοπὸν, πῶς, γινόμενοι πλουσιώτεροι, ν' ἀφήσωμεν τὸν πλοῦτον εἰς τοὺς ἄλλους, καὶ ἐκεῖνοι πάλιν εἰς ἄλλους, καὶ οἱ μετὰ ἀπὸ ἐκείνους εἰς τοὺς μετὰ ἀπὸ αὐτοῦς, καὶ γινόμεθα ἔτσι ὡσὰν κάποιοι μεταβιβασταὶ τῶν κτημάτων καὶ τῶν χρημάτων μας, ἀλλ' ὄχι κύριοι αὐτῶν.

Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ λοιπὸν ὑπάρχει τόση μωρία, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ οἱ ἐλεύθεροι ἔγιναν πολὺ πρὸ ἀξιοπεριφρόνητοι ἀπὸ τοὺς δούλους. Διότι τοὺς μὲν δούλους τοὺς ἐπιτιμῶμεν, ἂν καὶ ὄχι χάριν αὐτῶν τῶν ἰδίων, ἀλλὰ πρὸς ὄφελος ἰδικόν μας, οἱ ἐλεύθεροι ὅμως δὲν ἀπολαύουν οὔτε καὶ αὐτῆς τῆς προνοίας, ἀλλά, κατὰ τὴν γνώμην μου, εἶναι εὐτελέστεροι καὶ ἀπὸ αὐτοῦς. Καὶ τί λέγω ἀπὸ τοὺς δούλους; Καθ' ὅσον καὶ ἀπὸ τὰ ζῶα τὰ παιδιὰ εἶναι εὐτελέστερα, καὶ πολὺ περισσότερον φροντίζομεν τοὺς ὄνους καὶ τοὺς ἵππους, παρὰ τὰ παιδιά. Καὶ ἐὰν μὲν κάποιος ἔχη ἡμίονον, καταβάλλει μεγάλην φροντίδα, ὥστε νὰ εὖρη ἄριστον ὄνηγόν καὶ νὰ μὴ εἶναι ἀνόητός, οὔτε κλέπτης, οὔτε μέθυσος, οὔτε ἄπειρος τῆς τέχνης, ἂν ὅμως χρειασθῇ νὰ ἀναθέσωμεν τὴν διαπαιδαγώγησιν τῆς ψυχῆς τοῦ παιδιοῦ εἰς κάποιον παιδαγωγόν, ἐκλέγομεν ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν αὐτὸν ποὺ θὰ εὐρεθῇ ἐμπρὸς μας. Μολονότι βέβαια δὲν ὑπάρχει ἄλλη τέχνη μεγαλυτέρα ἀπὸ αὐτήν. Διότι τί εἶναι ἴσον μὲ τὸ νὰ διαπλάσσης τὴν ψυχὴν καὶ νὰ διαπαιδαγωγῆσῃ τὸν χαρακτῆρα τοῦ νέου; Καθ' ὅσον πρέπει ἐκεῖνος ποὺ ἀσκεῖ αὐτήν τὴν τέχνην νὰ εἶναι προσεκτικώτερος ἀπὸ κάθε ζωγράφον καὶ ἀγαλματοποιόν. Ἡμεῖς δ-

σιήμην ἀκριβέστερον διακείσθαι χρή. Ἄλλ' ἡμεῖς οὐδένα
 τούτου ποιούμεθα λόγον, ἀλλ' ἐν δρωμεν μόνον, ὅπως παι-
 δευθῆ τὴν γλώττιαν. Καὶ τοῦτο δὲ διὰ χρήματα πάλιν ἐσοπι-
 δάκαμεν. Οὐ γὰρ ἵνα δύνηται λέγειν, ἀλλ' ἵνα χρηματίζεται,
 5 μανθάνει τὸν λέγειν ὡς εἰ ἐξῆν καὶ χωρὶς τούτου πλουτεῖν,
 οὐδεὶς ἡμῖν ἦν οὐδὲ τούτου λόγος.

Εἶδες πόση τῶν χρημάτων ἡ τυραννίς; πῶς πάντα
 κατέσχε, καὶ καθάπερ ἀνδράποδά τινα καὶ θρέμματα δήσου
 ἔλκει ὅπουπερ ἂν θέλῃ; Ἄλλὰ τί τὸ κέρδος ἀπὸ τῶν ἰσοσύ-
 10 των ἐγκλημάτων ἡμῖν; Ἡμεῖς μὲν γὰρ τοῖς λόγοις αὐτὴν
 βάλλομεν· ἐκείνη δὲ τοῖς ἔργοις ἡμῶν κρατεῖ. Πλὴν ἀλλ'
 οὐδὲ οὕτω πανσόμμεθα τοῖς ἀπὸ τῆς γλώττιος αὐτὴν βάλλον-
 τες ῥήμασιν. Ἄν μὲν γὰρ γένηται τι πλεόν, ἐκερδάνουμεν
 καὶ ἡμεῖς καὶ ὑμεῖς· ἂν δὲ τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένῃτε, τό γε ἡ-
 15 μείτερον ἅπαν ἀπήρτισται. Ὁ δὲ Θεὸς καὶ ὑμᾶς ταύτης ἀπαλ-
 λάξειε τῆς νόσου καὶ ἡμᾶς ἐφ' ὑμῖν κανχᾶσθαι παρασκευά-
 σειεν· διὰ αὐτῶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 αἰώνων. Ἀμήν.

μῶς δὲν κάνομεν κανένα λόγον περὶ αὐτοῦ, ἀλλ' ἀποβλέπομεν εἰς τοῦτο καὶ μόνον, πῶς ν' ἀσκηθῆ εἰς τὴν γλῶσσαν. Καὶ αὐτὸ τὸ ἐνδιαφέρον τὸ δείχνομεν καὶ πάλιν ἀποβλέποντες εἰς τὰ χρήματα. Διότι μαθαίνει νὰ ὁμιλῆ, ὄχι διὰ νὰ ἤμπορῆ νὰ ὁμιλῆ, ἀλλὰ διὰ νὰ κερδίζῃ χρήματα. Διότι ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ κερδίζῃ χρήματα καὶ χωρὶς αὐτό, οὔτε κὰν θὰ ἐκάμναμε λόγον καὶ περὶ αὐτοῦ.

Εἶδες πόσον μεγάλη εἶναι ἡ τυραννία αὐτὴ τῶν χρημάτων; Πῶς ὅλα τὰ κατεκυρίευσεν καὶ ἀφοῦ τὰ ἔδεσεν ὡσὰν κάποια ἀνδράποδα καὶ ζῶα τὰ σύρει ὅπου ἀκριβῶς θέλει; Ἀλλὰ ποίαν ὠφέλειαν ἔχομεν ἡμεῖς ἀπὸ τὰς τόσας κατηγορίας; Διότι ἡμεῖς μὲν κτυπῶμεν αὐτὴν τὴν τυραννίαν τῶν χρημάτων μὲ τὰ λόγια, ἐνῶ ἐκείνη μᾶς κατακυριεύει μὲ τὰ ἔργα. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως οὔτε καὶ ἔτσι θὰ παύσωμεν νὰ βάλλωμεν ἐναντίον αὐτῆς μὲ τὰ λόγια τῆς γλώσσης. Διότι ἐὰν μὲν προέλθῃ κάτι ἐπὶ πλέον τὸ κέρδος θὰ εἶναι καὶ δι' ἡμᾶς καὶ δι' ἐσᾶς, ἂν ὅμως ἐπιμένετε εἰς τὰ ἴδια, τότε ὅ,τι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ ἡμᾶς ἔγινεν. Ἀλλ' ὁ Θεὸς ἅς ἀπαλλάξῃ καὶ ἐσᾶς ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν αὐτὴν καὶ ἡμᾶς ἅς μᾶς κάμῃ νὰ καυχώμεθα διὰ σᾶς, διότι εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ε΄
Ματθ. 18, 15 - 20

«Ἐὰν ἀμάριη εἰς σέ ὁ ἀδελφός σου, ὕπαγε, ἔλεγξον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου. Ἐάν σου ἀκούσῃ, ἐκέρδῃσας τὸν ἀδελφόν σου».

1. Ἐπειδὴ γὰρ σφοδρὸν κατέτεινε κατὰ τῶν σκανδαλιζόντων, καὶ πανταχόθεν αὐτοὺς ἐφόβησεν, ἵνα μὴ ταύτη γένωνται πάλιν ὕπιοι οἱ σκανδαλιζόμενοι, μηδὲ τὸ πᾶν νομίζοντες ἐφ' ἑτέροισ ἐρριφθῆναι, εἰς ἑτέραν κακίαν ἐξέλθωσι, 15 θρυπιόμενοι καὶ πάντα θεραπεύεσθαι θέλοντες, καὶ εἰς ἀπόνοιαν ἐξοκείλωσιν, ὅρα πῶς καὶ αὐτοὺς συσιέλλει πάλιν, καὶ κελεύει τὸν ἔλεγχον μεταξὺ τῶν δύο γίνεσθαι μόνων, ἵνα μὴ τῇ τῶν πλειόνων μαρτυρίᾳ βαρυτέραν ἐργάσῃται τὴν κατηγορίαν, καὶ ἰταμώτερος ἐκεῖνος γενόμενος δυσδιόρθω- 15 τος μείνῃ. Διὸ φησι, «μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου». «Κἂν ἀκούσῃ, ἐκέρδῃσας τὸν ἀδελφόν σου». Τί ἐστιν, «ἐὰν ἀκούσῃ»; Ἐὰν καταγνῶ ἑαυτοῦ, ἐὰν πεισθῇ δι' ἡμαρτιαν.

«Ἐκέρδῃσας τὸν ἀδελφόν σου». Οὐκ εἶπεν, ἔχεις ἰκανὴν τιμωρίαν, ἀλλ', «ἐκέρδῃσας τὸν ἀδελφόν σου», δεικνὺς ὅτι 20 κοινὴ ζημία ἀπὸ τῆς ἐχθρας. Οὐ γὰρ εἶπεν, ἐκέρδανεν ἐκεῖνος ἑαυτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ σὺ αὐτὸν ἐκέρδῃσας· δι' ὧν ἔδειξεν δι' αὐτὸν καὶ αὐτὸς κακεῖνος ἐζημιούνητο πρὸς τούτου, ὁ μὲν τὸν ἀδελφόν, ὁ δὲ τὴν οἰκείαν σωτηρίαν. Τοῦτο καὶ ἡνίκα ἐπὶ τοῦ ὄρους ἐκάθητο, παρήνει· ποιεῖ μὲν τὸν λελυπηκότα πρὸς τὸν 25 λυπηθέντα ἄγων καὶ λέγων, «ἐὰν τῷ θυσιασθηρίῳ παρεσιώσῃς,

ΟΜΙΛΙΑ Ε΄
Ματθ. 18, 15 - 20

«Ἐὰν δὲ ὁ ἀδελφός σου ἀμαρτήσῃ εἰς ἐσένα, πήγαινε καὶ ἔλεγξέ τον, ὅταν θὰ εἴσθε οἱ δύο σας μόνοι. Ἐὰν σὲ ἀκούσῃ, ἐκέρδησες τὸν ἀδελφόν σου».

1. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὠμίλησε πολὺ αὐστηρὰ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ σκανδαλίζουν καὶ τοὺς ἐφόβησεν ἀπὸ παντοῦ, διὰ νὰ μὴ καταληφθοῦν ἀπὸ ταραχὴν πάλιν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ αὐτοὶ ποὺ σκανδαλίζονται, οὔτε νὰ ὑποπέσουν εἰς ἄλλην κακίαν, νομίζοντες ὅτι τὰ λόγια αὐτὰ ἐλέχθησαν δι' ἄλλους, καὶ περιπέσουν εἰς ὑπερηφάνειαν, κάμνοντες ζωὴν ἄσωτον καὶ θέλοντες τὰ πάντα νὰ εἶναι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των, πρόσεχε πῶς τοὺς περιορίζει πάλιν καὶ δίδει ἐντολὴν ὁ ἔλεγχος νὰ γίνεται μόνον μεταξὺ τῶν δύο, ὥστε νὰ μὴ κατασιῆ ἢ κατηγορία βαρυτέρα μὲ τὴν μαρτυρίαν τῶν περισσοτέρων καί, γενόμενος ἐκεῖνος θρασύτερος, παραμείνει δυσκολοδιόρθωτος. Διὰ τοῦτο λέγει, «μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνον». «Καὶ ἂν ἀκούσῃ, ἐκέρδησες τὸν ἀδελφόν σου». Τί σημαίνει, «ἐὰν ἀκούσῃ»; Ἐὰν ἀναγνωρίσῃ τὸ σφάλμα του, ἐὰν πεισθῆ ὅτι ἡμάρτησεν.

«Ἐκέρδησες τὸν ἀδελφόν σου». Δὲν εἶπεν, ἀρκετὰ τὸν ἐτιμώρησες, ἀλλ' «ἐκέρδησες τὸν ἀδελφόν σου», δεικνύων ὅτι εἶναι κοινὴ ἢ ζημία ἀπὸ τὴν ἔχθραν. Διότι δὲν εἶπεν, ἐκέρδησεν ἐκεῖνος τὸν ἑαυτόν του μόνον, ἀλλ' ὅτι σὺ ἐκέρδησες αὐτόν, καὶ μὲ αὐτὰ ἔδειξεν ὅτι πρὶν ἀπὸ αὐτὸ ἐζημιούντο καὶ ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος, ὁ μὲν ἕνας τὸν ἀδελφόν του, ὁ δὲ ἄλλος τὴν σωτηρίαν του. Τὴν ἴδιαν συμβουλήν ἔδιδε καὶ ὅταν ἐκάθητο εἰς τὸ ὄρος· ἄλλοτε μὲν ὀδηγῶν ἐκεῖνον ποὺ ἐπροξένησε τὴν λύπην πρὸς ἐκεῖνον ποὺ ἐλυπήθη καὶ λέγων, «Ἐάν, ἐνῶ θὰ εὕρισκεσαι εἰς τὸ θυσιαστή-

ἐκεῖ μνησθῆς, ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, ὑπάγε, διαλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου», ποιῆ δὲ τὸν ἠδικημένον κελεύων ἀφείναι τῷ πλησίον. «Ἄφες γὰρ ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, καθὼς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν», λέγειν ἐ-
5 δίδαξεν.

Ἐνιαῦθα δὲ καὶ ἕτερον ἐπινοεῖ τρόπον. Οὐ γὰρ τὸν λελυπηκότα, ἀλλὰ τὸν λυπηθέντα ἄγει πρὸς τοῦτον. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνος ὁ ἠδικηκῶς οὐκ εὐκόλως ἂν ἔλθοι πρὸς ἀπολογία ἀισχυνόμενος καὶ ἐρονθριῶν, τοῦτον πρὸς ἐκεῖνον ἔλκει
10 καὶ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ὥστε καὶ διορθῶσαι τὸ γεγεννημένον. Καὶ οὐ λέγει, καιηγόρησον, οὐδέ, ἐπιτίμησον, οὐδέ, δίκας ἀπαίτησον καὶ εὐθύνας, ἀλλὰ, «ἔλεγξον», φησὶν. Αὐτὸς μὲν γὰρ καθάπερ τινὶ κάρῳ τῷ θυμῷ καὶ τῇ αἰσχύνη κατέχεται μεθύων· δεῖ δὲ σὲ τὸν ὑγιαίνοντα πρὸς ἐκεῖνον τὸν νοσοῦν-
15 τα ἀπελθεῖν, καὶ ἀδημοσίευτον ποιῆσαι τὸ δικασιήριον, καὶ εὐπαράδεκτον τὴν ἰατροίαν. Τὸ γὰρ εἰπεῖν, ἔλεγξον, οὐχ ἕτερόν τί ἐσιν, ἢ ἀνάμνησον τοῦ ἁμαρτήματος, εἰπέ πρὸς αὐτὸν ἅπερ ἔπαυες παρ' αὐτοῦ· ὅπερ καὶ αὐτό, ἐὰν ὡς χρῆ γίνηται, μέρος ἐστὶν ἀπολογουμένου, καὶ σφόδρα ἐφελκομέ-
20 ρου πρὸς καταλλαγὴν.

Τί οὖν, ἐὰν ἀπειθῆ καὶ σκληρῶς διακέηται; «Παράλαβε μετὰ σεαυτοῦ ἕτι ἓνα ἢ δύο, ἵνα ἐπὶ σιόματος δύο μαρτύρων ἢ καὶ ἰαμώτερος, ἰσοούτῳ μᾶλλον ἡμᾶς ἐπὶ τὴν ἰατροίαν σπεύδειν χρῆ, οὐκ ἐπὶ τὴν ὀργὴν καὶ τὴν ἀγανά-
25 κτησιν. Καὶ γὰρ ἰατρός, διὰ τὴν ἰδίαν τὸ πάθος δυσένδοτον, οὐκ

1. Ματθ. 5, 23-24.

2. Ματθ. 6, 12.

ριον, θυμηθῆς ἐκεῖ, ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει κάτι ἐναντίον σου, πήγαινε καὶ συμφιλίωσου μὲ τὸν ἀδελφόν σου»¹, ἄλλοτε πάλιν δίδων ἐντολήν εἰς ἐκεῖνον ποὺ ἠδικήθη νὰ συγχωρῇ τὸν πλησίον του. Διότι ἐδίδαξε νὰ λέγωμεν, «Συγχώρησε τὰ παραπτώματά μας, καθὼς καὶ ἡμεῖς συγχωροῦμεν ἐκείνους ποὺ μᾶς ἔβλαψαν»².

Εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ αὐτὴν ἐπινοεῖ καὶ ἄλλον τρόπον. Διότι δὲν ὀδηγεῖ ἐκεῖνον ποὺ ἐπροξένησε τὴν λύπην, ἀλλὰ ὀδηγεῖ πρὸς αὐτὸν ἐκεῖνον ποὺ ἐλυπήθη. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἀδικήσει δὲν θὰ ἦτο δυνατόν εὐκόλως νὰ ἔλθῃ ν' ἀπολογηθῇ ἐπειδὴ θὰ ἐντρέπετο καὶ θὰ ἐκοκκίνιζεν, ὀδηγεῖ αὐτὸν πρὸς ἐκεῖνον· καὶ δὲν τὸν ὀδηγεῖ ἀπλῶς, ἀλλὰ μὲ σκοπὸν νὰ διορθώσῃ αὐτὸ ποὺ συνέβη. Καὶ δὲν λέγει, κατηγορήσέ τον, οὔτε, ἐπιτίμησέ τον, οὔτε ἀπαίτησε τιμωρίαν καὶ εὐθύνας, ἀλλὰ λέγει, «ἔλεγξέ τον». Διότι αὐτὸς μὲν μεθυσμένος ἀπὸ τὸν θυμὸν καὶ τὴν ἐντροπὴν εὐρίσκεται ὡσὰν ἀκριβῶς εἰς κάποιαν κατάστασιν νάρκης, πρέπει δὲ σὺ ποὺ εἶσαι ὑγιῆς νὰ μεταβῆς πρὸς ἐκεῖνον ποὺ εἶναι ἀσθενής καὶ νὰ κάμῃς μυστικὴν δίκην καὶ εὐκολοαπόδεκτον θεραπείαν. Διότι οἱ λόγοι του, «ἔλεγξέ τον», δὲν σημαίνουν τίποτε ἄλλο, παρὰ ὑπενθύμισέ του τὸ ἀμαρτημά του, εἶπέ πρὸς αὐτὸν αὐτὰ ποὺ ἔπαθες ἀπὸ αὐτόν· καὶ ἀκριβῶς αὕτη ἡ ἐνέργεια, ἐὰν γίνεται ὅπως πρέπει, ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἀπολογίας καὶ προσελκύει πάρα πολὺ πρὸς τὴν συμφιλίωσιν.

Τί λοιπόν, ἐὰν δὲν πείθεται καὶ ἐπιδεικνύῃ σκληρὰν συμπεριφορὰν; «Πάρε μαζί σου ἀκόμη ἓνα ἢ δύο, ὥστε νὰ ἀποδειχθῇ καὶ ἐπιβεβαιωθῇ ἡ ἀλήθεια ἀπὸ τὴν μαρτυρίαν δύο μαρτύρων». Ὅσον περισσότερο δηλαδὴ ἀναιδέστερος εἶναι καὶ θρασύτερος, τόσο περισσότερο πρέπει ἡμεῖς νὰ σπεύδωμεν πρὸς θεραπείαν του καὶ δὲν πρέπει νὰ ὀργιζώμεθα καὶ ν' ἀγανακτῶμεν. Διότι καὶ ὁ ἰατρός, ὅταν ἰδῇ νὰ εἶναι ἀνυποχώρητος ἡ ἀσθένεια, δὲν ἐγκαταλείπει τὴν προσπάθειάν του, οὔτε δυσανασχετεῖ, ἀλλὰ τότε προετοιμάζεται

ἀφίσταται, οὐδὲ δυσχεραίνει, ἀλλὰ τότε μᾶλλον παρασκευάζεται· ὁ καὶ ἐνιαῦθα ποιεῖν κελεύει. Ἐπειδὴ γὰρ ἀσθενέστερος μόνος ὢν ἐφάνη, γενοῦ δυνατώτερος τῆ προσθήκῃ. Καὶ γὰρ ἱκανοὶ οἱ δύο τὸν ἡμαρτηκότια ἐλέγξαι.

5 Ὁρᾷς ὡς οὐ τοῦ λελυπημένου ζητεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ λελυπηκότιος; Ὁ γὰρ ἡδικημένος οὐτός ἐστιν, ὁ ἀλούς ὑπὸ τοῦ πάθους· αὐτὸς ὁ νοσῶν καὶ ἀσθενῶν καὶ κάμνων. Διὰ τοῦτο πολλάκις ἐκεῖνον πρὸς τοῦτον ἄγει, νῦν μὲν μόνον, νῦν δὲ μεθ' ἑτέρων· εἰ δὲ ἐπιμένοι, καὶ μετὰ τῆς
10 ἐκκλησίας· «Εἰπέ» γὰρ, φησί, «τῆ ἐκκλησίᾳ». Εἰ δὲ τὸ τοῦτου μόνον ἐζήτει, οὐκ ἂν ἐκέλευσεν ἑβδομηκοντάκις ἐπιὰ μειανοῦντι συγχωρεῖν· οὐκ ἂν τοσαυτάκις καὶ τοσοῦτους ἐπέσειπεν αὐτῷ διορθωτῆς τοῦ πάθους· ἀλλ' ἐκ πρώτης αὐτὸν ἀδιόρθωτον μείναντα συντυχίας εἶασεν ἂν· νῦν δὲ καὶ
15 ἅπαξ καὶ δις καὶ τρεῖς αὐτὸν θεραπεῦσαι κελεύει, καὶ νῦν μὲν μόνον, νῦν δὲ μετὰ δύο, νῦν δὲ μετὰ πλειόνων.

Διὰ δὴ τοῦτο ἐπὶ μὲν τῶν ἔξωθεν οὐδὲν τοιοῦτον λέγει, ἀλλ' «ἐὰν τίς σε ραπίσῃ», φησὶν, «εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, σιρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην», ἐνιαῦθα δὲ οὐχ οὕτως. Ὁ-
20 περὶ γὰρ ὁ Παῦλος φησὶ λέγων «τί μοι καὶ τοὺς ἔξωθεν κρίνειν;», τοὺς δὲ ἀδελφοὺς καὶ ἐλέγχειν καὶ ἀποσιρέφεισθαι κελεύει, καὶ ἀποιέμνειν μὴ πειθομένους, ἵνα ἐντραπῶσι. Τοῦτο καὶ ἐνιαῦθα αὐτὸς ποιεῖ, περὶ τῶν ἀδελφῶν ταῦτα νομοθετῶν· καὶ τρεῖς ἐφίστησιν αὐτῷ διδασκάλους
25 καὶ δικαστῆς, διδάσκοντας τὰ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς μέθης

3. Ματθ. 18, 28.

4. Ματθ. 5, 39.

5. Α' Κορ. 5, 12.

πολὺ περισσότερον, πρᾶγμα ποὺ δίδει ἐντολὴν νὰ κάμνωμεν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ μόνος σου ἐφάνης ἀσθενέστερος, γίνε ἰσχυρότερος μὲ τὴν πρόσθεσιν καὶ ἄλλου. Καθ' ὅσον οἱ δύο εἶναι ἄρκετοὶ νὰ ἐλέγξουν αὐτὸν ποὺ ἡμάρτησεν.

Βλέπεις ὅτι δὲν ἔχει ἀπαιτήσεις μόνον ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ ἐζημιώθη, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὸν ποὺ ἐπροξένησε τὴν βλάβην; Διότι αὐτὸς ποὺ πράγματι ἔχει ἀδικηθῆ εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἐκυριεύθη ἀπὸ τὸ πάθος· αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ὑποφέρει καὶ ἀσθενεῖ καὶ πάσχει. Διὰ τοῦτο πολλὰς φορές ἐκεῖνον ὀδηγεῖ πρὸς αὐτόν, ἄλλοτε μὲν μόνον, ἄλλοτε δὲ μαζὶ μὲ ἄλλους· ἐὰν ὁμως θελήσῃ νὰ ἐπιμένῃ, τότε καὶ μαζὶ μὲ τὴν ἐκκλησίαν· διότι λέγει, «εἶπέ εἰς τὴν ἐκκλησίαν». Ἐὰν ὁμως ἐνδιεφέρετο μόνον δι' αὐτόν, δὲν θὰ ἔδιδεν ἐντολὴν νὰ συγχωρῇ τὸν μετανοοῦντα ἐβδομήντα ἑπτὰ φορές· δὲν θὰ τοῦ ὤριζε τόσας, πολλὰς φορές καὶ τόσους διορθωτὰς τοῦ πάθους του, ἀλλὰ θὰ τὸν ἄφηνεν, ἐὰν ἔμεινεν ἀδιόρθωτος ἀπὸ τὴν πρώτην ἐπίσκεψιν· τώρα ὁμως δίδει ἐντολὴν νὰ καταβάλωμεν μίαν καὶ δύο καὶ τρεῖς προσπάθειας, καὶ ἄλλοτε μὲν μόνοι, ἄλλοτε δὲ μαζὶ μὲ δύο ἄλλους καὶ ἄλλοτε πάλιν μαζὶ μὲ περισσότερους.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἰς μὲν τὴν περίπτωσιν τῶν Ἐθνικῶν δὲν λέγει τίποτε τὸ παρόμοιον, ἀλλὰ, λέγει, «ἐὰν κάποιος σὲ κτυπήσῃ εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψε εἰς αὐτόν καὶ τὴν ἄλλην»⁴, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν δὲν λέγει τὰ ἴδια. Πρᾶγμα βέβαια ποὺ λέγει καὶ ὁ Παῦλος μὲ τὰ ἐξῆς λόγια· «Διὰ ποῖον λόγον νὰ κρίνω τοὺς μὴ χριστιανούς;»⁵, ἐνῶ τοὺς ἀδελφοὺς προστάζει καὶ νὰ τοὺς ἐλέγχωμεν καὶ νὰ τοὺς ἀποστρεφώμεθα καὶ νὰ τοὺς ἀποκόπτωμεν ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας ἐὰν δὲν πείθωνται, ὥστε νὰ ἐντραποῦν. Τὸ ἴδιο κάνει καὶ ὁ Κύριος εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν, ὀρίζων αὐτοὺς τοὺς νόμους διὰ τοὺς ἀδελφούς, καὶ ὀρίζει δι' αὐτόν τρεῖς διδασκάλους καὶ δικαστάς, διὰ νὰ διδάσκουν αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν κατὰ τὴν ὥραν τῆς μέθης. Διότι,

γινόμενα. Εἰ γὰρ καὶ αὐτός ἐστιν ὁ φθεγξάμενος καὶ ποιή-
 σας πάντα ἐκεῖνα τὰ ἄτοπα, ἀλλ' ὅμως ἐτέρων δεῖται τῶν
 διδαξόντων, καθάπερ οὖν καὶ ὁ μεθύων. Καὶ γὰρ πάσης μέ-
 θης θυμὸς καὶ ἁμαρτία ἐκσιαικώτερον, καὶ ἐν μείζονι
 5 τὴν ψυχὴν καθίστησι παραφροσύνῃ. Τίς γοῦν τοῦ Δαυὶδ
 συνειώτερος ἦν; Ἄλλ' ὅμως ἁμαρτιῶν οὐκ ἤσθετο, τῆς ἐ-
 πιθυμίας τοὺς λογισμοὺς ἅπαντας κατεχούσης, καὶ ὥσπερ
 τινὸς καπνοῦ πληρούσης αὐτοῦ τὴν ψυχὴν. Διὰ τοῦτο ἐδεήθη
 λύχνου παρὰ τοῦ προφήτου, καὶ ρημάτων ἀναμιμνησκόντων
 10 αὐτὸν ὧν ἔπραξε. Διὰ τοῦτο καὶ ἐνταῦθα ἄγει τούτους πρὸς
 τὸν ἡμαρτηκότα, διαλεξομένους αὐτῷ περὶ ὧν ἔπραξε.

2. Διατί δὲ τούτῳ κελεύει ἐλέγξαι, καὶ οὐχ ἐτέρῳ;
 "Οτι τοῦτον ἐπιεικέστεραν ἂν ἤνεγκε, τὸν ἠδικημένον, τὸν
 λελυπημένον, τὸν ἐπηρεασμένον. Οὐ γὰρ ὁμοίως τις παρ'
 15 ἐτέρου περὶ τοῦ ὑβρισθέντος ἐλεγχόμενος φέρει, καὶ πρὸς
 αὐτοῦ τοῦ ὑβρισμένου, μάλιστα διὰν μόνος ἢ διελέγχων αὐ-
 τόν. "Οτιαν γὰρ ὁ δίκην αὐτὸν ἀπαιεῖν ὀφείλων, οὗτος καὶ
 τῆς σωτηρίας φαίνεται ἐπιμελούμενος τῆς αὐτοῦ, μάλιστα
 πάντων αὐτὸν δυσωπῆσαι δυνήσεται.

20 Ὅρας πῶς οὐ δίκης ἕνεκεν τοῦτο γίνεται, ἀλλὰ διορ-
 θώσεως; Διὰ δὴ τοῦτο οὐκ εὐθέως τοὺς δύο κελεύει λα-
 βεῖν, ἀλλ' διὰν αὐτὸς ἀιονήσῃ· καὶ οὐδὲ τότε ἐπαφίησιν
 αὐτῷ πλήθος, ἀλλὰ μέχρι δύο ποιεῖται τὴν προσθήκην, ἢ
 καὶ ἑνός· διὰν δὲ καὶ τούτων καταφρονήσῃ, τότε αὐτὸν ἐπὶ
 25 τὴν ἐκκλησίαν ἐξάγει. Οὕτω πολλὴν ποιεῖται σπουδὴν μὴ
 ἐκπομπεύεσθαι τὰ τῶν πλησίων ἁμαρτήματα. Καίτοιγε ἡ-

μολονότι ὁ ἴδιος εἶναι ἐκεῖνος ποῦ εἶπε καὶ ἔπραξεν ὅλα αὐτὰ τὰ παράλογα, ἀλλ' ὅμως ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ἄλλους ποῦ θὰ τὸν διδάξουν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ αὐτὸς ποῦ μεθᾶ. Καθ' ὅσον ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἁμαρτία δημιουργοῦν μεγαλυτέραν σύγχυσιν τοῦ νοῦ ἀπὸ κάθε μέθην καὶ ὀδηγοῦν τὴν ψυχὴν εἰς τὴν παραφροσύνην. Ποῖος λοιπὸν ὑπῆρξε συνετώτερος ἀπὸ τὸν Δαυίδ; Ἀλλ' ὅμως μολονότι ἡμάρτησε δὲν ἠσθάνθη τὴν ἁμαρτίαν του, ἐπειδὴ ἡ ἐπιθυμία κατεκυρίευσεν ὅλας τὰς σκέψεις του, καὶ ἐκάλυπτε τὴν ψυχὴν του ὡσὰν ἀκριβῶς κάποιος καπνός. Διὰ τοῦτο ἐχρειάσθη τὸν λύχνον ἀπὸ μέρους τοῦ προφήτου καὶ λόγια ποῦ τοῦ ὑπενθύμιζον αὐτὰ ποῦ διέπραξε. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὀδηγεῖ αὐτοὺς πρὸς αὐτὸν ποῦ ἡμάρτησε, διὰ νὰ συζητήσουν ἐκεῖνα ποῦ διέπραξε.

2. Διὰ ποῖον λόγον ὅμως δίδει ἐντολὴν εἰς αὐτὸν νὰ τὸν ἐλέγξῃ καὶ ὄχι εἰς ἄλλον; Διότι θὰ ἠνείκετο αὐτὸν νὰ τὸν ἐλέγξῃ μὲ μεγαλυτέραν ἀνεκτικότητα, αὐτὸν ποῦ τὸν ἠδίκησε, ποῦ τὸν ἐλύπησε, ποῦ τὸν ἔβλαψε. Διότι δὲν ἀνεχεται κανεὶς καθ' ὅμοιον τρόπον νὰ ἐλέγχεται ἀπὸ ἄλλον, δι' αὐτὸν ποῦ ὕβρισεν, καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ὕβρισθέντα, καὶ μάλιστα ὅταν εἶναι μόνος αὐτὸς ποῦ τὸν ἐλέγχει. Διότι ὅταν αὐτὸς ποῦ πρέπει νὰ τὸν τιμωρήσῃ, ὁ ἴδιος φαίνεται νὰ φροντίζῃ καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ, θὰ ἠμπορέσῃ περισσότερο ἀπὸ ὄλους νὰ τὸν κἀνῃ νὰ νοιώσῃ ἐντροπὴν καὶ νὰ ζητήσῃ συγγνώμην.

Βλέπεις ὅτι αὐτὸ δὲν γίνεται διὰ νὰ τὸν τιμωρήσῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν διορθώσῃ; Διὰ τοῦτο λοιπὸν προστάσσει νὰ μὴ πάρῃ μαζί του ἀμέσως τοὺς δύο μάρτυρας, ἀλλ' ὅταν αὐτὸς θὰ δείξῃ ἀδιαφορίαν· καὶ οὔτε καὶ τότε ἐπιτρέπει νὰ εἶναι πολὺ τὸ πλῆθος, ἀλλὰ ἐπιτρέπει νὰ πάρῃ μαζί του μέχρι δύο ἢ καὶ μόνον ἕνα· ὅταν ὅμως καὶ αὐτοὺς τοὺς περιφρονήσῃ, τότε τὸν ὀδηγεῖ ἐνώπιον τῆς ἐκκλησίας. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν δείχνει μεγάλο ἐνδιαφέρον ὥστε νὰ μὴ γνωστοποιοῦνται τὰ ἁμαρτήματα τοῦ πλησίον. Μολονότι βέβαια

δύνατο ἐξ ἀρχῆς τοῦτο κελεῦσαι· ἀλλ' ἵνα μὴ τοῦτο γίνηται, οὐκ ἐκέλευσεν, ἀλλὰ μετὰ μίαν καὶ δευτέραν παραίνεσιν τοῦτο νομοθετεῖ. Τί δέ ἐστιν, «ἐπὶ σιόματος δύο καὶ τριῶν μαρτύρων σιαθήσεται πᾶν ῥῆμα»; Ἔχεις μαρτυρίαν ἰκα-
 5 νήν, φησὶν, διὰ τὸ σαυτοῦ ἅπαν ἐποίησας, διὰ οὐδὲν ἐνέλι-
 πες τῶν εἰς σὲ ἠκόντων. «Ἐὰν δὲ καὶ τούτων παρακούσῃ, εἶπε τῇ ἐκκλησίᾳ»· τουτέστι, τοῖς προεδρεύουσιν. «Ἐὰν δὲ καὶ τῆς ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔσιω σοι ὡς ἐθνικὸς καὶ ὁ τε-
 λώνης». Λοιπὸν γὰρ ἀνίατα ὁ τοιοῦτος νοσεῖ.

10 Σὺ δέ μοι σκόπει, πῶς πανταχοῦ τὸν τελώνην εἰς ὑπό-
 δειγμα τῆς μεγίστης τίθησι κακίας. Καὶ γὰρ ἀνωτέρω φη-
 σὶν· «Οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν;», καὶ προῖων
 πάλιν· «Καὶ τελῶναι καὶ πόρνοι προάξουσιν ὑμᾶς εἰς τὴν
 βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»· τουτέστιν, οἱ σφόδρα κατεγνωσμέ-
 15 νοι καὶ καταδικασμένοι. Ἀκουέτωσαν οἱ κέρδεσιν ἐπιπι-
 δῶντες ἀδίκους, οἱ τοὺς τόκους ἐπὶ τόκοις ἀριθμοῦντες. Δια-
 τί δὲ αὐτὸν μετ' ἐκείνων ἔταξε; Παραμυθούμενος τὸν ἠδι-
 κημένον καὶ φοβῶν αὐτόν. Τοῦτο οὖν ἢ κόλασις μόνον; Οὐ-
 χί· ἀλλ' ἄκουε καὶ τῶν ἐξῆς. «Ὁ ἐὰν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς,
 20 ἔσται δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Καὶ οὐκ εἶπε τῷ προέ-
 δρῳ τῆς ἐκκλησίας, δῆσον τὸν τοιοῦτον, ἀλλὰ, «ἐὰν δήσης»,
 αὐτῷ τῷ λελυπημένῳ τὸ πᾶν ἐπιτρέπων· καὶ ἅλυστα μένει

7. Ματθ. 5, 46.

8. Ματθ. 21, 31.

ἤμποροῦσεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ δώσῃ αὐτὴν τὴν ἐντολήν, διὰ ν' ἀποφύγῃ ὅμως τὴν κοινοποίησιν τῶν ἁμαρτημάτων, δὲν ἔδωσεν αὐτὴν τὴν ἐντολήν, ἀλλὰ προχωρεῖ εἰς αὐτὴν τὴν νομοθεσίαν μετὰ ἀπὸ τὴν πρώτην καὶ δευτέραν συμβουλήν. Τί σημαίνει ὅμως, «διὰ νὰ στηριχθῇ ἡ ἀλήθεια κάθε λόγου ἐπάνω εἰς τὴν ἐπιβεβαίωσιν δύο ἢ καὶ τριῶν μαρτύρων»; Ἔχεις, λέγει, ἱκανοποιητικὴν μαρτυρίαν, ὅτι ἔπραξες ὅ,τι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ ἐσένα, ὅτι τίποτε δὲν παρέλειψες ἀπὸ αὐτὰ πού ὤφειλες νὰ πράξῃς. «Ἐὰν ὅμως δὲν τοὺς ἀκούσῃ καὶ αὐτοὺς, ἀνάφερε το εἰς τὴν ἐκκλησίαν», δηλαδὴ εἰς τοὺς προΐσταμένους αὐτῆς. «Ἐὰν ὅμως δὲν ἀκούσῃ καὶ τοὺς προΐσταμένους τῆς ἐκκλησίας, τότε νὰ τὸν θεωρῆς ὡσὰν ἐθνικὸν καὶ ὡσὰν τελώνην». Διότι ἡ ἀσθένεια αὐτοῦ πλέον εἶναι ἀθεράπευτος.

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεχε, πῶς εἰς κάθε περίπτωσιν προβάλλει ὡς παράδειγμα τῆς μεγίστης κακίας τὸν τελώνην. Καθ' ὅσον καὶ προηγουμένως λέγει· «Μήπως καὶ οἱ τελῶναι δὲν κάνουν τὸ ἴδιο;»⁷, καὶ εἰς τὴν συνέχειαν πάλιν· «Καὶ οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι θὰ εἰσέλθουν πρὶν ἀπὸ ἐσᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»⁸, δηλαδὴ οἱ πάρα πολὺ ἀξιοκατάκριτοι καὶ καταδικασμένοι. Ἄς τὸ ἀκούουν αὐτοὶ πού τρέχουν ὡσὰν τρελλοὶ εἰς τὰ ἄδικα κέρδη, αὐτοὶ πού ἐπάνω εἰς τοὺς τόκους προσθέτουν ἄλλους τόκους. Διατί ὅμως κατέταξεν αὐτὸν μαζὶ μὲ ἐκείνους; Διὰ νὰ παρηγορήσῃ τὸν ἠδίκημένον καὶ διὰ νὰ φοβήσῃ αὐτὸν πού τὸν ἠδίκησεν. Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι μόνον ἡ τιμωρία; Ὁχι, ἀλλὰ ἄκουε καὶ τὰ εἰς τὴν συνέχειαν. «Αὐτὸ πού θ' ἀφήσετε ἀσυγχώρητον ἐδῶ εἰς τὴν γῆν, θὰ εἶναι ἀσυγχώρητον καὶ εἰς τοὺς οὐρανοὺς». Καὶ δὲν εἶπεν εἰς τὸν προΐστάμενον τῆς ἐκκλησίας, μὴ συγχωρήσῃς αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ', «ἐὰν δὲν τὸν συγχωρήσῃς», ἀναθέτων εἰς τὸν ἴδιον τὸν ἀδικηθέντα τὸ πᾶν· καὶ παραμένουν ἀσυγχώρητα τὰ ἁμαρτήματά του. Κατὰ συνέπειαν θὰ ὑποστῇ τὴν πιὸ φοβερὰν τιμωρίαν· δὲν

τὰ δεσμά. Οὐκοῦν τὰ ἔσχατα πείσεται δεινά· ἀλλ' οὐχὶ ὁ ἀγαγὼν αἷτιος, ἀλλ' ὁ μὴ θελήσας πεισθῆναι.

Εἶδες πῶς αὐτὸν διπλαῖς καιέδησεν ἀνάγκαις, καὶ τῇ ἐντιεῦθεν τιμωρίᾳ καὶ τῇ ἐκεῖ κολάσει; Ταῦτα δὲ ἠπειλήσεν, ὅτι ἵνα μὴ ταῦτα συμβαίῃη· ἀλλὰ φοβούμενος καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐκβολήν, καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ κίνδυνον, καὶ τὸ ἐν οὐρανοῖς δεδέσθαι, ἡμερώτερος γένηται. Καὶ ταῦτα εἰδώς, εἰ καὶ μὴ προσιμίων, ἐν γοῦν τῷ πλήθει τῶν δικαστηρίων ἐκλύσει τὴν ὀργήν. Διὰ τοι τοῦτο καὶ πρῶτον
 10 καὶ δεύτερον καὶ τρίτον ἐπέσιησε κριτήριον, καὶ οὐκ εὐθέως ἐξέκοψεν, ἵνα κἂν τοῦ πρώτου παρακούσῃ, τῷ δευτέρῳ εἴξῃ· κἂν ἐκεῖνο διαπιύσῃ, τὸ τρίτον φοβηθῇ· κἂν τούτου μηδένα ποιῆται λόγον, τὴν μέλλουσαν καταπλαγῆ τιμωρίαν καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ψῆφόν τε καὶ δίκην.

15 «Πάλιν δὲ λέγω ὑμῖν, διτι ἐὰν δύο συμφωνήσωσιν ἐξ ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς, περὶ παντὸς πράγματιος οὗ ἐὰν αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Οὗ γὰρ ἐὰν ὡς δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἶμι ἐν μέσῳ αὐτῶν». Ὁρᾷς πῶς καὶ
 20 εἰτέρωθεν παραλύει τὰς ἔχθρας, καὶ τὰς μικροψυχίας ἀναιρεῖ, καὶ πρὸς ἀλλήλους συνάγει, καὶ οὐκ ἀπὸ τῆς κολάσεως μόνης τῆς εἰρημένης, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν τῶν ἐκ τῆς ἀγάπης; Καὶ γὰρ ἀπειλήσας ἐκεῖνα τῇ φιλονεικίᾳ, τὰ μεγάλα ἐνταῦθα τῆς συμφωνίας τίθησιν ἔπαυλα, εἶγε καὶ τὸν
 25 Πατέρα πείθουσιν οἱ συμφωνοῦντες, ὑπὲρ ὧν αἰτοῦσι, καὶ τὸν Χριστὸν ἔχουσιν εἰς τὸ μέσον.

Ἄρ' οὐκ οὐδαμοῦ εἰσι δύο συμφωνοῦντες; Καὶ πολλοῦ μὲν οὐκ, ἰάχα δὲ καὶ πανταχοῦ. Πῶς οὐκ οὐ πάντα

θα εἶναι ὅμως αἴτιος ἐκεῖνος πού τόν ὠδήγησεν εἰς τήν ἐκκλησίαν, ἀλλ' αὐτός πού δέν ἠθέλησε νά ζητήσῃ συγγνώμην.

Εἶδες πῶς τόν συνεκράτησε μέ δύο τρόπους, καί μέ τήν ἐδῶ τιμωρίαν καί μέ τήν τιμωρίαν εἰς τήν ἄλλην ζωήν; Ὁρίσεν αὐτάς τὰς ἀπειλάς, διὰ νά μὴ συμβαίνουν αὐτά, ἀλλά, φοβούμενος καί τήν ἀπομάκρυνσιν ἀπό τήν ἐκκλησίαν καί τόν κίνδυνον ἀπό τὸ νά μείνῃ ἀσυγχώρητον τὸ ἀμάρτημά του καί τὸ νά μείνῃ ἀσυγχώρητον καί εἰς τήν ἄλλην ζωήν, νά γίνῃ ἡμερώτερος. Καί ἔχων ὑπ' ὄψιν ὅλα αὐτά, ν' ἀπαλλαγῇ ἀπό τήν ὀργήν του, ἂν ὄχι ἀπό τήν ἀρχήν, τουλάχιστον ὕστερα ἀπό πολλὰ δικαστήρια. Διὰ τοῦτο λοιπόν ὤρισε καί πρῶτον καί δεύτερον καί τρίτον δικαστήριον καί δέν τόν ἀπέκοψεν ἀπό τήν πρώτην στιγμήν, ὥστε, καί ἂν ἀκόμη δέν ὑπακούσῃ εἰς τὸ πρῶτον, νά ὑποχωρήσῃ εἰς τὸ δεύτερον· καί ἂν ἀδιαφορήσῃ τελείως καί δι' αὐτό, νά κατακυριευθῇ ἀπό φόβον διὰ τήν μέλλουσαν τιμωρίαν καί τήν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ ἀπόφασιν καί καταδίκην.

«Πάλιν σᾶς διαβεβαιώνω, ὅτι, ἐὰν δύο ἀπό σᾶς συμφωνήσουν ἐπάνω εἰς τήν γῆν διὰ κάθε πρᾶγμα πού θα ζητήσουν, θα τὸ λάβουν ἀπό τὸν Πατέρα μου τὸν οὐράνιον. Διότι ὅπου εἶναι συγκεντρωμένοι εἰς τὸ ὄνομά μου δύο ἢ τρεῖς, ἐκεῖ ἀνάμεσά των εὐρίσκομαι καί ἐγώ». Βλέπεις πῶς καί μέ ἄλλον τρόπον διαλύει τὰς ἔχθρας καί καταργεῖ τὰς μικροψυχίας καί συμφιλιώνει τοὺς ἀνθρώπους, καί ὄχι μόνον ἀπό τήν ἀναφερθεῖσαν τιμωρίαν, ἀλλὰ καί ἀπό τὰ ἀγαθὰ πού πηγάζουν ἀπό τήν ἀγάπην; Διότι πράγματι, ἀφοῦ ἠπέιλησε μέ ἐκεῖνα διὰ τήν φιλονεικίαν, παρουσιάζει ἐδῶ τὰ μεγάλα ἔπαθλα τῆς συμφωνίας, καθ' ὅσον αὐτοὶ πού συμφωνοῦν καί τὸν Πατέρα πείθουν δι' ὅσα ζητοῦν πρὸ αὐτόν, καί ἔχουν ἀνάμεσά των τὸν Χριστόν.

Μήπως ὅμως εἰς καμμίαν περίπτωσιν δέν ὑπάρχουν δύο πού νά συμφωνοῦν; Καί βέβαια ὑπάρχουν εἰς πολλὰς περιπτώσεις, ἴσως δὲ καί εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις. Πῶς λοιπόν δέν κατορθώνουν πάντοτε νά συμφωνήσουν; Ἐπει-

ἐπιυγγάνουσι; "Οι πολλάι αἰ αἰτίαι τοῦ ἀπουγγάνειν.
 "Ἡ γὰρ ἀσύμφορα πολλάκις αἰτοῦσι. Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ
 ἕτεροί τινες, ὅπου γε καὶ Παῦλος τοῦτο ἔπαθεν, ἥνίκα ἤ-
 κουσεν, «ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθε-
 5 νείᾳ τελειοῦται»; "Ἡ ἀνάξιοι τῶν ταῦτα ἀκηκοότων εἰσὶ,
 καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν οὐκ εἰσφέρουσι· αὐτὸς δὲ τοὺς καὶ
 ἐκείνους ἐπιζητεῖ διὰ τοῦτό φησιν, «ἐξ ὑμῶν» τῶν ἐναρέ-
 των, τῶν ἀγγελικὴν ἐπιδεικνυμένων πολιτείαν. "Ἡ κατὰ
 τῶν λελυπηκότων εὐχονται, ἐκδικίαν καὶ τιμωρίαν ἐπιζη-
 10 τοῦντες, ὅπερ ἐσὶ κεκωλυμένον· «Εὐχεσθε» γὰρ, φησὶν,
 «ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν ὑμῶν». "Ἡ ἀμειανόητα ἀμαριάνοντες
 αἰτοῦσιν ἔλεον, ὅπερ ἐστὶν ἀδύνατον λαβεῖν, οὐ μόνον ἂν
 αὐτοὶ αἰτῶσιν, ἀλλὰ καὶ ἕτεροι πολλὴν πρὸς τὸν Θεὸν παρ-
 ρησίαν ἔχοντες ὑπὲρ αὐτῶν παρακαλῶσι· καθάπερ καὶ Ἰε-
 15 ρεμίας εὐχόμενος ὑπὲρ Ἰουδαίων ἤκουσε· «Μὴ προσεύχου
 περὶ τοῦ λαοῦ τούτου, ὅτι οὐκ εἰσακούσομαί σου». "Ἄν δὲ
 πάντα παρῆ καὶ τὰ συμφέροντα αὐτῆς καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ
 πάντα εἰσφέρῃς καὶ βίον παρέχῃς ἀποσιολικὸν καὶ ὁμόνοιαν
 καὶ ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον ἔχῃς, ἐπιεύξῃ παρακαλῶν·
 20 φιλάνθρωπος γὰρ ὁ Δεσπότης.

3. Εἶτα ἐπειδὴ εἶπε, «παρὰ τοῦ Πατρὸς μου», ἵνα δείξῃ
 ἑαυτὸν ὄντα τὸν παρέχοντα, καὶ οὐ τὸν γεγεννηκότα μόνον,
 ἐπήγαγεν· «οὐ γὰρ εἰάν ὡσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ
 ἑμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν». Τί οὖν; οὐκ εἰσὶ δύο
 25 ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ; Εἰσὶ μὲν, σπανίως
 δέ. Οὐ γὰρ ἀπλῶς τὴν σύνοδον λέγει, οὐδὲ τοῦτο ἐπιζητεῖ
 μόνον, ἀλλὰ μάλιστα μὲν, ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν εἶπον, καὶ τὴν

9. Ματθ. 5, 44.
 10. Ἰερ. 11, 14.

δὴ εἶναι παλλαὶ αἱ αἰτίαι τῆς ἀποτυχίας. Ἦ ἐπειδὴ πολλὰς φορὰς ζητοῦν ἀσύμφορα πράγματα. Καὶ διατί ἀπορεῖς, ἂν αὐτὸ συμβαίῃ εἰς ὠρισμένους, καθ' ἣν στιγμὴν καὶ ὁ Παῦλος τὸ ἔπαθεν αὐτό, ὅταν ἤκουσε, «Σοῦ ἀρκεῖ ἡ χάρις μου· διότι ἡ δύναμίς μου ἀποδεικνύεται τελεία, ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει ἀδυναμία»; Ἦ ἐπειδὴ εἶναι ἀνάξιοι αὐτῶν ποὺ ἤκουσαν αὐτά, καὶ δὲν προσφέρουν αὐτὰ ποὺ ἐξηριτῶνται ἀπὸ αὐτούς· ὁ Κύριος ὅμως θέλει αὐτοὺς ποὺ εἶναι ὡσὰν ἐκείνους, καὶ διὰ τοῦτο λέγει, «ἀπὸ σαῶς» τοὺς ἐναρέτους, ποὺ ἡ ζωὴ σας ὁμοιάζει μὲ τὴν ζωὴν τῶν ἀγγέλων. Ἦ διότι εὐχονται ἐναντίον ἐκείνων ποὺ τοὺς ἔβλαψαν, ἐπιδιώκοντες ἐκδίκησιν καὶ τιμωρίαν, πράγμα ποὺ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ γίνετα· διότι, λέγει, «εὐχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν σας»⁹. Ἦ διότι, μολονότι ἠμάρτησαν, ζητοῦν ἔλεον χωρὶς νὰ μετανοήσουν, πράγμα ποὺ εἶναι ἀδύνατον νὰ λάβουν, ὅχι μόνον ἂν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι παρακαλοῦν, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη παρακαλοῦν ὑπὲρ αὐτῶν ἄλλοι, ποὺ ἔχουν μεγαλυτέραν παρρησίαν πρὸς τὸν Θεόν, πράγμα ποὺ συνέβη ν' ἀκούσῃ καὶ ὁ Ἱερεμίας ὅταν προσήυχετο ὑπὲρ τῶν Ἰουδαίων· «Μὴ προσεύχεσαι δι' αὐτὸν τὸν λαόν, διότι δὲν θὰ εἰσακούσω τὴν προσευχήν σου»¹⁰. Ἦ ἂν ὅμως ὑπάρχουν ὅλα μαζὶ καὶ ζητῆς αὐτὰ ποὺ σοῦ συμφέρουν καὶ κἀνης ἀπὸ μέρους σου ὅσα ἐξαρτῶνται ἀπὸ σένα καὶ κἀνης ζωὴν ἀποστολικὴν καὶ ἔχης ὁμόνοιαν καὶ ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον σου, θὰ εἰσακουσθῶν αἱ παρακλήσεις σου· διότι ὁ Κύριος εἶναι φιλόανθρωπος.

3. Εἰς τὴν συνέχειαν, ἐπειδὴ εἶπεν, «ἀπὸ τὸν Πατέρα μου», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι καὶ ὁ ἴδιος παρέχει τὰ ἀγαθὰ καὶ ὅχι μόνον ὁ Πατήρ του, προσέθεσεν· «διότι ὅπου εἶναι συγκεντρωμένοι δύο ἢ τρεῖς εἰς τὸ ὄνομά μου, ἐκεῖ ἀνάμεσά των εἶμαι καὶ ἐγώ». Τί λοιπόν; δὲν ὑπάρχουν δύο ἢ τρεῖς συγκεντρωμένοι εἰς τὸ ὄνομά του; Ὑπάρχουν μὲν, ἀλλὰ σπανίως. Διότι δὲν ἐννοεῖ ἀπλῶς τὴν συγκέντρωσιν, οὔτε αὐτὸ μόνον ἐπιζητεῖ, ἀλλὰ, ὅπως καὶ προηγουμένως εἶπα, μαζὶ μὲ αὐτὸ θέλει κατ' ἐξοχὴν καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν· ἔπειτα

ἄλλην ἀρειὴν μετὰ ιούιου· ἔπειτα δὲ καὶ τοῦτο αὐτὸ μετὰ πολλῆς ἀπαιτεῖ τῆς ἀκριβείας. Ὁ γὰρ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· εἴ τις ἐμὲ τῆς πρὸς τὸν πλησίον φιλίας ὑπόθεσιν προηγουμένην ἔχει, μετ' αὐτοῦ ἔσομαι, ἂν καὶ τὰ ἄλλα ἐνάρετος ᾖ.

5 Νυνὶ δὲ τοὺς πλείονας ὁρῶμεν ἐτέρας ἔχοντας φιλίας ἀφορμάς. Ὁ μὲν γὰρ δι' αὐτὸ φιλεῖται, φιλεῖ· ὁ δέ, ὅτι ἐτιμήθη· ὁ δέ, ὅτι ἐν ἐτέρῳ τινὶ βιωτικῷ πράγματι γέγονεν αὐτῷ χρήσιμος ὁ δεῖνα· ὁ δέ, δι' ἕτερόν τι τοιοῦτον· διὰ δὲ τὸν Χριστιὸν δύσκολόν ἐστιν εὑρεῖν τινα γνησίως καὶ ὡς ἐχρῆν

10 φιλεῖν τὸν πλησίον φιλοῦντα. Οἱ γὰρ πλείους ἀπὸ τῶν βιωτικῶν εἰσι συνδεδεμένοι πραγμάτων ἀλλήλοις.

Ἄλλ' οὐχ ὁ Παῦλος οὕτως ἐφίλει, ἀλλὰ διὰ τὸν Χριστιόν· διὸ καὶ μὴ φιλούμενος οὕτως ὥσπερ ἐφίλει, οὐ κατέλυσε τὴν ἀγάπην, ἐπειδὴ ρίζαν ἰσχυρὰν καιεβάλειο τοῦ φίλου.

15 Ἄλλ' οὐχὶ τὰ νῦν· ἀλλὰ πάντα ἐξειλάζοντες εὐρήσομεν παρὰ τοῖς πολλοῖς φιλίας ποιητικὰ μᾶλλον ἢ τοῦτο. Καὶ εἴ τις μοι παρέσχεν ἐξουσίαν ἐν τοσοῦτῳ πλήθει τὴν ἐξέτασιν ποιήσασθαι ταύτην, ἔδειξα ἂν τοὺς πλείονας ἀπὸ τῶν βιωτικῶν προφάσεων ἀλλήλοις συνδεδεμένους. Καὶ δῆλον τοῦτο

20 ἀπὸ τῶν αἰτιῶν τῶν τὴν ἐχθρὰν ἐργαζομένων. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ τῶν ἐπικήρων τούτων εἰσὶν ἀλλήλοις συνημμένοι, διὰ τοῦτο οὔτε θερμοὶ πρὸς ἀλλήλους εἰσὶν, οὔτε διηνεκεῖς· ἀλλὰ καὶ ὕβρις, καὶ χρημάτων ζημία, καὶ φθόνος, καὶ κενοδοξίας ἔρως, καὶ πᾶν τοιοῦτον ἐπελθὼν διακόπτει τὸ φίλον· οὐ γὰρ εὐρίσκει τὴν ρίζαν πνευματικὴν. Ὡς εἶγε ταύτη ἦν, οὐδὲν ἂν τῶν βιωτικῶν τὰ πνευματικὰ διέλυσεν.

Ἡ γὰρ διὰ τὸν Χριστιὸν ἀγάπη βεβαία καὶ ἀρραγὴς καὶ ἀνά-

δὲ καὶ αὐτὴν τὴν ἰδίαν τὴν συγκέντρωσιν ἀπαιτεῖ νὰ γίνε-
ται μὲ κάθε προσοχὴν. Διότι τὰ λόγια του αὐτὰ ἔχουν τὴν
ἐξῆς σημασίαν. Ἐὰν κάποιος θέτῃ ἑμένα ὡς προϋπόθεσιν τῆς
φιλίας του πρὸς τὸν πλησίον, θὰ εὐρίσκομαι μαζί του ἔαν
εἶναι ἐνάρετος καὶ πρὸς τὰ ἄλλα. Σήμερα ὅμως βλέπομεν
τοὺς περισσοτέρους νὰ ἔχουν ἄλλας ἀφορμὰς φιλίας. Ὁ
μὲν ἕνας ἀγαπᾷ, ἐπειδὴ ἀγαπᾶται· ὁ ἄλλος δὲ ἐπειδὴ ἐτιμή-
θη· ὁ ἄλλος, ἐπειδὴ κάποιος τὸν ἐβοήθησεν εἰς κάποιαν
κοσμικὴν ὑπόθεσιν του· ὁ ἄλλος, διὰ κάποιαν ἄλλην παρο-
μοίαν αἰτίαν· ἀλλὰ διὰ νὰ εὐρωμεν κάποιον νὰ ἀγαπᾷ τὸν
πλησίον του ἀληθινὰ ἐξ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ καὶ ὅπως
πρέπει, εἶναι δύσκολον. Διότι οἱ περισσότεροὶ συνάπτουν
τὰς μεταξὺ των φιλίας ἀπὸ κοσμικὰς ἀφορμὰς.

Ὁ Παῦλος ὅμως δὲν ἀγαποῦσεν ἔτσι, ἀλλὰ διὰ τὸν Χρι-
στόν· διὰ τοῦτο ἂν καὶ δὲν ἠγαπᾶτο τόσον ὅσον ἀγαποῦσε, δὲν
διέλυσε τὴν ἀγάπην, ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη του εἶχε πολὺ ἰσχυ-
ρὰν ρίζαν. Σήμερα ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον, ἀλλ' ἔαν
ἐξετάσωμεν τὰ πράγματα, θὰ εὐρωμεν ὅτι τὰς περισσοτέ-
ρας φορὰς συνδέονται οἱ ἄνθρωποι μὲ ἀφορμὴν τὴν φιλίαν
καὶ ὄχι αὐτὴν τὴν ἀγάπην. Καὶ ἔαν κάποιος μοῦ παρεῖχεν
αὐτὴν τὴν δυνατὴν νὰ κάνω αὐτὴν τὴν ἐξέτασιν εἰς ἕνα
τόσον μεγάλο πλῆθος, θὰ ἦτο δυνατὸν ν' ἀποδείξω, ὅτι οἱ
περισσότεροὶ εἶναι συνδεδεμένοι μεταξὺ των ἐξ ἀφορμῆς
κοσμικῶν ὑποθέσεων. Καὶ αὐτὸ ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰς αἰ-
τίας ποὺ δημιουργοῦν τὴν ἔχθραν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶναι
συνδεδεμένοι μεταξὺ των ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν ἀσημάντων
ἀφορμῶν, διὰ τοῦτο ἡ σύνδεσις των αὐτῆ δὲν εἶναι θερμὴ
οὔτε καὶ συνεχὴς, ἀλλὰ μόλις παρουσιασθῇ κάποια προσβο-
λὴ, χρηματικὴ ζημία, φθόνος, ματαιόδοξος ἔρως, καὶ κάθε τι
τὸ παρόμοιον, διακόπτει τὴν ἀγάπην· διότι δὲν εὐρίσκει
πνευματικὴν ρίζαν. Καθ' ὅσον, ἔαν ὑπῆρχεν αὐτῆ ἡ πνευμα-
τικὴ ρίζα, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν κανένα ἀπὸ τὰ κοσμικὰ
πράγματα νὰ διαλύσῃ τὰ πνευματικά. Διότι ἡ ἀγάπη ποὺ ἔ-
χει ὡς αἰτίαν τὸν Χριστὸν εἶναι σταθερά, ἀδιάσπαστος καὶ

λωτος, καὶ οὐδὲν αὐτὴν διασπάσαι δυνήσεται· οὐ διαβολαί, οὐ κίνδυνοι, οὐ θάνατος, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν. Καὶ γὰρ μυρία πάντα ὁ οὕτω φιλῶν, πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἀγάπης ὁρῶν οὐκ ἀποσιήσεται. Ὁ μὲν γὰρ διὰ τὸ φιλεῖσθαι 5 φιλῶν, καὶ ἀηδὲς τι πάντα, διαλύει τὴν ἀγάπην· ὁ δὲ ἐκείθεν συνδεδεμένος οὐδέποτε ἀποσιήσεται. Διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγεν· «ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει».

Τί γὰρ ἔχεις εἰπεῖν; ὅτι τιμώμενος ὑβρίζει; ὅτι εὐεργειτούμενος σφάξαι ἠβουλήθη; Ἄλλὰ καὶ τοῦτό σε μᾶλλον 10 φιλεῖν παρασκευάζει, ἂν διὰ τὸν Χριστὸν φιλῆς. Ἄ γὰρ ἔστιν ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀναιρεπικὰ ἀγάπης, ταῦτα ἐνταῦθα καιασκευασικὰ γίνεται. Πῶς; Πρῶτον μὲν, ὅτι σοι μισθῶν αἴτιος ὁ τοιοῦτός ἐστι· δεύτερον, ὅτι πλείονος δεῖται βοηθείας ὁ διακείμενος οὕτω, καὶ θεραπείας πολλῆς. Διὰ τοι 15 τοῦτο ὁ οὕτω φιλῶν οὐ γένος ἐξειάζει, οὐ παιρίδα, οὐ πλοῦτον, οὐ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν· ἀλλὰ καὶ μισῆται, καὶ ὑβρίζηται, καὶ ἀναιοῖται, μένει φιλῶν, ἱκανὴν ἔχων ὑπόθεσιν τοῦ φιλεῖν, τὸν Χριστὸν· ὅθεν καὶ ἴσταιται πεπηγώς, βέβαιος, ἀπερίτρεπιος, πρὸς ἐκεῖ- 20 νον ὁρῶν.

Καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς οὕτως ἐφίλησε τοὺς ἐχθρούς, τοὺς ἀγνώμονας, τοὺς ὑβριστάς, τοὺς βλασφήμους, τοὺς μισοῦντας, τοὺς οὐδὲ ἰδεῖν αὐτὸν θέλοντας, τοὺς ξύλα καὶ λίθους

ἄφθαρτος, καὶ τίποτε δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὴν καταλύσῃ· οὔτε συκοφανταίαι, οὔτε κίνδυνοι, οὔτε θάνατος, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον. Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη, αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾷ ἔτσι, πάθῃ ἀμέτρητα κακά, δὲν θὰ διαλύσῃ τὴν σύνδεσίν του αὐτὴν, ἐπειδὴ στηρίζεται εἰς αὐτὴν τὴν βασικὴν προϋπόθεσιν τῆς ἀγάπης. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ ἐπειδὴ ἀγαπᾶται, καὶ ἂν ἀκόμη τοῦ συμβῆ κάτι τὸ δυσάρεστον, διαλύει τὴν ἀγάπην, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ εἶναι συνδεδεμένος ἐξ αἰτίας ἐκείνης τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ, ποτὲ δὲν θὰ διακόψῃ τὴν σύνδεσίν του. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ἡ ἀγάπη οὐδέποτε καταλύεται»¹¹.

Τί ἔχεις νὰ εἰπῆς; ὅτι σὲ ὑβρίζει μολονότι σὺ τὸν τιμᾷς; τὸ ὅτι ἠθέλησε νὰ σὲ σφάξῃ, ἐνῶ σὺ τὸν εὐεργετεῖς; Ἄλλὰ καὶ αὐτὸ σοῦ γίνεται ἀφορμὴ νὰ τὸν ἀγαπᾷς περισσότερο, ἂν τὸν ἀγαπᾷς ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ. Διότι ἐκεῖνα ποὺ γίνονται αἰτία διαλύσεως τῆς ἀγάπης διὰ τοὺς ἄλλους, αὐτὰ διὰ τοὺς χριστιανοὺς γίνονται αἰτία ἀγάπης. Πῶς; Πρῶτον μὲν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς σοῦ γίνεται αἰτία μισθῶν· δεύτερον, ὅτι αὐτὸς ποὺ δείχνει τέτοια συμπεριφορὰν, ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ μεγαλυτέραν βοήθειαν καὶ περισσοτέραν εἰδικὴν φροντίδα. Διὰ τοῦτο λοιπὸν αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾷ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, δὲν ἐξετάζει γένος, οὔτε πατρίδα, οὔτε πλοῦτον, οὔτε τὴν ἀγάπην πρὸς αὐτόν, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη μισῆται, καὶ ἂν ἀκόμη ὑβρίζεται, καὶ ἂν ἀκόμη φονεῖται, ἐξακολουθεῖ ν' ἀγαπᾷ, ἔχων ὡς ἰσχυρὸν στήριγμα τῆς ἀγάπης του τὸν Χριστόν· διὰ τοῦτο καὶ μένει ἀκλόνητος, σταθερός, ἀμετακίνητος, ἔχων ἐστραμμένην τὴν προσοχὴν του πρὸς τὸν Χριστόν.

Διότι πράγματι ὁ Χριστὸς ἔτσι ἠγάπησε τοὺς ἐχθρούς του, τοὺς ἀγνώμονας, τοὺς ὑβριστάς, τοὺς βλασφήμους, αὐτοὺς ποὺ τὸν ἐμισοῦσαν, αὐτοὺς ποὺ δὲν ἤθελον οὔτε νὰ

προτιμῶντας αὐτοῦ ἀγαπήσας, καὶ ἀγάπην τὴν ἀνωτάτω, καὶ μεθ' ἣν ἑτέραν οὐκ ἔστιν εὐρεῖν. «Μείζονα γὰρ ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει», φησὶν, «ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ». Καὶ τοὺς σιανρώσαντας δὲ αὐτόν, δ καὶ τοσαῦτα εἰς αὐτόν ἐμπαροινήσαντας, ὅρα πῶς μένει θε-
ραπεύων. Καὶ γὰρ τῷ Πατρὶ περὶ αὐτῶν διαλέγεται λέγων· «ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιοῦσι. Καὶ τοὺς μαθητὰς δὲ μετὰ ταῦτα πρὸς αὐτοὺς ἀπέστειλε.

Ταύτην τοίνυν καὶ ἡμεῖς τὴν ἀγάπην ζηλώσωμεν, πρὸς
10 ταύτην ἀπιδώμεν, ἵνα μιμηταὶ γενόμενοι τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν ἐνταῦθα καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάρι-
τι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

12. Ἰω. 15, 18.

13. Λοικᾶ 28, 34.

τὸν ἰδοῦν, αὐτοὺς ποὺ ἀντὶ αὐτοῦ ἐπροτιμοῦσαν τὰ ξύλα καὶ τοὺς λίθους· αὐτοὺς ὄλους τοὺς ἠγάπησε καὶ μάλιστα μὲ τὸν ὑψηλότερον τρόπον τῆς ἀγάπης, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν νὰ εὗρεθῇ ἄλλη ἀγάπη μετὰ ἀπὸ αὐτήν. Διότι, λέγει, «Κανείς δὲν ἔχει μεγαλυτέραν ἀγάπην ἀπὸ αὐτήν, ὥστε νὰ θυσιάσῃ τὴν ψυχὴν του ὑπὲρ τῶν φίλων του»¹². Καὶ αὐτοὺς δὲ ποὺ τὸν ἐσταύρωσαν καὶ διέπραξαν τόσα παράλογα εἰς βάρος του, πρόσεχε πῶς ἐξακολουθεῖ νὰ ἐπιδεικνύῃ τὴν φροντίδα του. Καθ' ὅσον συνομιλεῖ μὲ τὸν Πατέρα του ὑπὲρ αὐτῶν, λέγων· «Συγχώρησέ τους· διότι δὲν γνωρίζουν τί κάνουν»¹³. Εἰς τὴν συνέχειαν δὲ καὶ τοὺς μαθητάς του ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς.

Αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἀγάπην ἃς ἐπιδιώξωμεν καὶ ἡμεῖς, πρὸς αὐτήν ἃς στρέψωμεν τὰ βλέμματά μας, ὥστε γενόμενοι μιμηταὶ τοῦ Χριστοῦ, νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ καὶ τὰ μελλοντικά, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΑ΄
Ματθ. 18, 21 - 35

«Τότε προσελθὼν αὐτῷ ὁ Πέτρος εἶπε· Κύριε, πο-
σάκις ἁμαρτήσῃ εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός μου, καὶ ἀφήσω
5 αὐτῷ; ἕως ἐπτάκις; Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, οὐ λέ-
γω σοι ἕως ἐπτάκις, ἀλλ' ἕως ἑβδομηκοντάκις ἐπτά».

1. Ἐνόμισε μέγα τι λέγειν ὁ Πέτρος· διὸ καὶ ὡς φιλο-
τιμούμενος ἐπήγαγεν, «ἕως ἐπτάκις». Τοῦτο γάρ, φησὶν,
δ' ἐκέλευσας ποιεῖν, ποσάκις ποιήσω; Ἄν γὰρ αἰεὶ μὲν
10 ἁμαρτάνῃ, αἰεὶ δὲ ἐλεγχόμενος μετανοῆ, ποσάκις τούτου ἀ-
νέχεσθαι κελεύεις ἡμᾶς; Ἐκείνῳ μὲν γὰρ τῷ μὴ μετανο-
οῦντι, μηδὲ καταγινώσκοντι ἑαυτοῦ, πέρασ ἐπέθηκας εἰπών,
«ἔσιω σοι ὡς ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ τελώνης»· τούτῳ δὲ οὐκέτι,
ἀλλ' ἐκέλευσας αὐτὸν προσίεσθαι. Ποσάκις οὖν αὐτὸν ὀφεί-
15 λω φέρειν ἐλεγχόμενον καὶ μετανοοῦντα; ἀρκεῖ ἐπτάκις;

Τί οὖν ὁ Χριστός, ὁ φιλόανθρωπος καὶ ἀγαθὸς Θεός;
«Οὐ λέγω σοι ἕως ἐπτάκις, ἀλλ' ἕως ἑβδομηκοντάκις ἐπτά»·
οὐκ ἀριθμὸν τιθεὶς ἐνταῦθα, ἀλλὰ τὸ ἄπειρον καὶ διηνε-
κὲς καὶ αἰεὶ. Ὡσπερ γὰρ τὸ μυριάκις τὸ πολλάκις δηλοῖ,
20 οὕτω καὶ ἐνταῦθα. Καὶ γὰρ τό, «σιεῖρα ἔτεκεν ἐπτά», τὸ
πολλά φησιν ἢ Γραφή. Ὡστε οὐκ ἀριθμῷ συνέκλεισε τὴν
ἄφεισιν, ἀλλὰ τὸ διηνεκὲς ἐδήλωσε καὶ αἰεὶ. Τοῦτο γοῦν
καὶ διὰ τῆς παραβολῆς τῆς ἐφεξῆς κειμένης ἔδειξεν. Ἴνα
γὰρ μὴ δόξῃ τισὶ μεγάλα καὶ φορτικὰ ἐπιτάττειν εἰπών, «έ-

1. Ματθ. 18, 17.

2. Α' Βασ. 2, 5.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΑ΄
Ματθ. 18, 21 - 35

«Τότε τὸν ἐπλησίασεν ὁ Πέτρος καὶ τοῦ εἶπεν· Κύριε, πόσας φορές νὰ συγκωρήσω τὸν ἀδελφόν μου, ἐὰν ἔξακολουθῇ νὰ μὲ βλάπτῃ; μέχρι ἑπτὰ φορές; Λέγει εἰς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς· Δὲν σοῦ λέγω μέχρι ἑπτὰ φορές, ἀλλὰ μέχρι ἑβδομήντα φορές τὸ ἑπτά».

1. Ἐνόμισεν ὁ Πέτρος ὅτι λέγει κάτι τὸ σπουδαῖον, διὰ τοῦτο καὶ ὡσὰν μὲ κάποιαν γενναιοδωρίαν προσέθεσε, «μέχρι ἑπτὰ φορές;». Αὐτὸ δηλαδή, λέγει, ποῦ ἐπρόσταξες νὰ πράττῃ κανεὶς, μέχρι πόσας φορές νὰ τὸ πράξω; Διότι ἐὰν πάντοτε ἀμαρτάνῃ, ἀλλὰ ἐλεγχόμενος μετανοῇ, μέχρι πόσας φορές μᾶς προστάσσεις νὰ τὸ ἀνεχώμεθα αὐτό; Διότι δι' ἐκεῖνον ποῦ δὲν μετανοεῖ, οὔτε ἀναγνωρίζει τὸ πταῖσμα του, ἔδωσες ὀριστικὴν προσταγὴν μὲ τοὺς λόγους, «Νὰ τὸν θεωρῆς ὡσὰν ἔθνικόν καὶ τελώνην»¹. δι' αὐτὸν ὅμως δὲν ἔδωσες ἀκόμη μίαν τέτοιαν ἐντολήν, ἀλλὰ ἐπρόσταξες νὰ τὸν πλησιάζωμεν. Πόσας φορές λοιπὸν ὀφείλω νὰ τὸν συγκωρῶ, ὅταν ἐλεγχόμενος μετανοῇ; Ἄρκοῦν ἑπτὰ φοραί;

Ποίαν ἀπάντησιν λοιπὸν δίδει ὁ Χριστός, ὁ φιλάνθρωπος καὶ ἀγαθὸς Θεός; «Δὲν σοῦ λέγω μέχρι ἑπτὰ φορές, ἀλλὰ μέχρι ἑβδομήντα φορές τὸ ἑπτά»· εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν δὲν ὀρίζει κάποιον ἀριθμόν, ἀλλὰ ἐνοεῖ τὸ ἄπειρον, τὸ συνεχές καὶ τὸ παντοτινόν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ μυριάκις σημαίνει πολλὰς φορές, ἔτσι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν. Καθ' ὅσον καὶ μὲ τό, «ἡ στεῖρα ἐγέννησεν ἑπτὰ τέκνα»². δηλώνει ἡ Γραφή τὸ πολλά. Ὡστε δὲν περιώρισε τὴν συγκώρησιν εἰς κάποιον ἀριθμόν, ἀλλὰ μὲ τὰ λόγια του αὐτὰ ἐδήλωσε τὸ διαρκές καὶ τὸ παντοτινόν. Αὐτὸ βέβαια τὸ ὑπέδειξε καὶ μὲ τὴν παραβολὴν ποῦ ἀνέφερεν εἰς τὴν συνέχειαν. Διὰ νὰ μὴ φανῇ δηλαδή εἰς ὠρισμένους ὅτι αἱ

βδομηκοντάκις ἐπιά), προσέθηκε τὴν παραβολὴν ταύτην, ὁμοῦ τε ἐνάγων εἰς ὅπερ εἴρηκε, καὶ τὸν μέγιστον φρονουῖν ἐπὶ τούτῳ κατασιέλλων, καὶ δεικνὺς οὐ βαρὺ τὸ πρᾶγμα ὄν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα εὐκόλον.

5 Διὰ τοι τοῦτο τὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν εἰς μέσον ἤγαγεν, ἵνα τῇ παραθέσει, φησί, μάθῃς, ὅτι κἂν ἐβδομηκοντάκις ἐπὶ ἀφῆς, κἂν πάντα ἀπλῶς τὰ ἁμαρτήματα διηνεκῶς συγχωρῆς τῷ πλησίον, ὅσον σιαγῶν ὕδαιος πρὸς τὸ πέλαγος ἄπειρον, τοσοῦτον, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ πλέον ἀποδέει
 10 σου ἢ φιλανθρωπία πρὸς τὴν ἄπειρον ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, ἣς ἐν χρεῖα κατέστηκας δικάζεσθαι μέλλων καὶ εὐθύνας παρέχειν. Διὸ καὶ ἐπήγαγε λέγων «Ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἠθέλησε συναῖραι λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ. Ἀρξαμένου δὲ αὐτοῦ συναίρειν,
 15 προσηνέχθη αὐτῷ εἰς ὀφειλέτης μυρίων ταλάντων. Μὴ ἔχοντος δὲ αὐτοῦ ἀποδοῦναι, ἐκέλευσε πρᾶθῆναι αὐτόν, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ τὰ τέκνα, καὶ πάντα ὅσα εἶχεν». Εἰτα ἐπειδὴ φιλανθρωπίας ἀπήλαυσεν οὗτος, ἐξελθὼν ὀφειλοντα αὐτῷ σύνδουλον ἑκατὸν δηνάρια ἔπνιγε· καὶ τούτοις
 20 κινήσας τὸν δεσπότην, παρεσκευάσεν εἰς δεσμωτήριον πάλιν αὐτόν ἐμβαλεῖν, ἕως ἂν ἀποιίσῃ τὸ πᾶν.

Εἶδες ὅσον τὸ μέσον τῶν εἰς ἄνθρωπον καὶ εἰς Θεὸν ἁμαρτημάτων; Ὅσον τὸ μέσον μυρίων ταλάντων καὶ ἑκατὸν δηναρίων· μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ πλέον. Γίνεται δὲ τοῦ-

έντολαί του εἶναι δύσκολαι καὶ δυσβάστακται, ἀφοῦ εἶπεν, «ἐβδομήντα ἑπτὰ φοράς τὸ ἑπτὰ», προσέθεσεν αὐτὴν τὴν παραβολήν, καὶ διὰ τὴν μᾶς προτρέψη πρὸς αὐτὸ πού εἶπε προηγουμένως, καὶ διὰ τὴν ταπεινώσῃ τὸν μεγαλοφρονοῦντα δι' αὐτό, καὶ διὰ τὴν δείξῃ ὅτι ἡ έντολή του δὲν εἶναι βαρεῖα, ἀντιθέτως μάλιστα ὅτι εἶναι πολὺ εὔκολος.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν παρουσίασε τὴν ἰδικήν του φιλανθρωπίαν, ὥστε, λέγει, μὲ τὴν ἀντιπαραβολήν αὐτῆς νὰ μάθῃς, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη συγχωρήσῃς τὸν πλησίον σου ἐβδομήντα φοράς τὸ ἑπτὰ, καὶ ἂν ἀκόμη συγχωρῆς πάντοτε ὅλα γενικῶς τὰ ἁμαρτήματά του, ὅσον ὑπολείπεται ἡ σταγὼν ὕδατος ἀπὸ τὸ ἄπειρον πέλαγος, τόσον πολὺ, μᾶλλον δὲ καὶ κατὰ πολὺ περισσότερον ὑπολείπεται ἡ ἰδική σου φιλανθρωπία ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἄπειρον ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ἔχεις ἀνάγκην, καθ' ὅσον πρόκειται νὰ δικασθῆς καὶ ν' ἀπολογηθῆς δι' ὅσα ἔπραξες. Διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσε τὰ ἑξῆς· «Ὡμοιάζει ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν μὲ ἄνθρωπον βασιλέα, ὁ ὁποῖος ἠθέλησε νὰ ξεκαθαρίσῃ τοὺς λογαριασμοὺς του μὲ τοὺς δούλους του. Ὅταν δὲ ἤρχισε τὸ ξεκαθάρισμα τῶν λογαριασμῶν, ὠδηγήθη ἐνώπιόν του κάποιος πού τοῦ ὤφειλε δέκα χιλιάδας τάλαντα. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶχε νὰ τὰ πληρώσῃ, διέταξε ὁ βασιλεὺς νὰ πωληθῇ αὐτὸς ὁ ἴδιος, ἡ γυναῖκα του, τὰ παιδιά του καὶ ὅλα ὅσα εἶχεν». Εἰς τὴν συνέχειαν ἐπειδὴ ὁ δοῦλος αὐτὸς ἔτυχε φιλανθρωπίας, ἀφοῦ ἔφυγεν ἀπὸ τὸν βασιλέα, κατεπίεζε κάποιον σύνδουλόν του, πού τοῦ ὤφειλεν ἑκατὸν δηνάρια. Ἡ ἐνέργειά του αὐτὴ παρώργισε τὸν κύριόν του καὶ τὸν ἔκανε νὰ τὸν κλείσῃ καὶ πάλιν εἰς τὴν φυλακὴν, μέχρι πού νὰ ἐξοφλίσῃ ὅλο τὸ χρέος του.

Εἶδες πόση διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ἁμαρτημάτων πού γίνονται πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ πρὸς τὸν Θεόν; Ὅση διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ τῶν δέκα χιλιάδων τάλαντων καὶ τῶν ἑκατὸν δηναρίων· μᾶλλον δὲ καὶ κατὰ πολὺ μεγαλύτερα. Συμβαίνει δὲ αὐτὸ καὶ ἐξ αἰτίας τῆς διαφορᾶς πού ὑ-

το καὶ ἀπὸ τῆς διαφορᾶς τῶν προσώπων, καὶ ἀπὸ τῆς συνε-
 χείας τῶν ἁμαρτημάτων. Ἄνθρώπου μὲν γὰρ ὀρῶντος, καὶ
 ἀφισιτάμεθα, καὶ ὀκνοῦμεν ἁμαρτάνειν Θεοῦ δὲ καθ' ἐκά-
 στην βλέποντος τὴν ἡμέραν, οὐκ ἀπεχόμεθα, ἀλλὰ καὶ πράτ-
 5 τισμεν ἀδεῶς ἅπαντα, καὶ φθεγγόμεθα. Οὐκ ἐντιεῦθεν δὲ
 μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς εὐεργεσίας, καὶ ἀπὸ τῆς τιμῆς ἧς
 ἀπηλαύσαμεν, χαλεπώτερα γίνεται τὰ ἁμαρτήματα.

«Καὶ εἰ θούλεσθε μαθεῖν, πῶς ἔστι μυρία τάλαντα, μᾶλ-
 λον δὲ καὶ πολλῶ πλείονα τὰ εἰς αὐτὸν ἁμαρτήματα, δεῖξαι
 10 πειράσομαι διὰ βραχέων. Ἄλλὰ φοβοῦμαι μὴ τοῖς πρὸς κα-
 κίαν ρέπουσι καὶ διηνεκῶς ἁμαρτάνειν φιλοῦσι πλείονα πα-
 ράσχω τὴν ἄδειαν, ἢ τοὺς ἐπιεικεσιτέρους εἰς ἀπόγνωσιν
 ἐμβάλω, καὶ τὸ τῶν μαθητῶν εἶπωσι τίς δύναται σωθῆναι;».
 Πλὴν ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔρῳ, ἵνα τοὺς προσέχοντας ἀσφαλε-
 15 σιέρους ἐργάσωμαι καὶ ἐπιεικεσιτέρους. Οἳ τε γὰρ ἀνίατα
 νοσοῦντες καὶ ἀνάληγτοι, καὶ τούτων χωρὶς τῶν λόγων,
 οὐκ ἀφίστανται τῆς οἰκείας ραθυμίας τε καὶ πονηρίας· εἰ
 δὲ καὶ ἐντιεῦθεν πλείονα λαμβάνοιεν ἀφορμὴν ὀλιγωρίας,
 οὐ τῶν λεγομένων ἢ αἰτία, ἀλλὰ τῆς ἐκείνων ἀναισθησίας·
 20 ὡς τὰ γε λεγόμενα καὶ οὐσιεῖλαι δυνήσεται καὶ κατανύξαι
 τοὺς προσέχοντας μᾶλλον· οἳ τε ἐπιεικέστεροι, διὰ τὸ ἴδωσι
 μὲν τὸν ὄγκον τῶν ἁμαρτημάτων, μάθωσι δὲ καὶ τὴν δύνα-
 μιν τῆς μετανοίας, μᾶλλον αὐτῆς ἀνθέξονται· διόπερ ἀναγ-
 καῖον εἰπεῖν. Ἐρῳ τοίνυν καὶ θήσω τὰ ἁμαρτήματα, ὅσα
 25 τε εἰς Θεὸν πλημμελοῦμεν καὶ ὅσα εἰς ἀνθρώπους· καὶ θήσω

πάρχει μεταξύ τῶν προσώπων, ἀπέναντι τῶν ὁποίων ἁμαρτάνομεν, καὶ ἐξ αἰτίας τῆς συνεχείας τῶν ἁμαρτημάτων. Διότι ὅταν μᾶς βλέπῃ κάποιος ἄνθρωπος ἀποφεύγομεν καὶ διστάζομεν ν' ἁμαρτάνωμεν, μολονότι ὅμως ὁ Θεὸς μᾶς βλέπει καθημερινῶς, δὲν τὴν ἀποφεύγομεν τὴν ἁμαρτίαν, ἀντιθέτως μάλιστα καὶ πράττομεν καὶ λέγομεν τὰ πάντα χωρὶς κανένα φόβον. Καὶ ὄχι μόνον ἐξ αἰτίας αὐτοῦ γίνονται φοβερώτερα τὰ ἁμαρτήματά μας πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ ἐξ αἰτίας τῆς εὐεργεσίας καὶ τῆς τιμῆς πού ἀπηλαύσαμεν ἐκ μέρους αὐτοῦ.

Καὶ ἐὰν θέλετε νὰ μάθετε πῶς ἰσοδυναμοῦν τὰ πρὸς τὸν Θεὸν ἁμαρτήματα μὲ δέκα χιλιάδας τάλαντα, μᾶλλον δὲ καὶ μὲ πολὺ περισσότερα, θὰ προσπαθῆσω ἐν συντομίᾳ νὰ σᾶς τὸ ἀποδείξω. Φοβοῦμαι ὅμως μήπως αὐξήσω τὴν ἀφοβίαν ἐκείνων πού ρέπουν πρὸς τὴν κακίαν καὶ ἀγαποῦν ν' ἁμαρτάνουν συνεχῶς, ἢ μήπως ὀδηγήσω εἰς ἀπελπισίαν τοὺς ἀγαθοτέρους καὶ εἰποῦν τὰ λόγια τῶν μαθητῶν· «Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ σωθῆ;»². Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως θὰ ὁμιλήσω, διὰ νὰ κάνω αὐτοὺς πού προσέχουν περισσότερο ἀσφαλεῖς καὶ περισσότερο ἐναρέτους. Διότι αὐτοὶ πού πάσχουν ἀπὸ ἀθεράπευτον ἀσθένειαν καὶ εἶναι ἀναίσθητοι, καὶ χωρὶς αὐτοὺς τοὺς λόγους δὲν ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴν ραθυμίαν των καὶ τὴν πονηρίαν των, ἐὰν δὲ συμβῆ ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν λόγων νὰ λάβουν ἀφορμὴν πρὸς αὐξήσιν τῆς ἀδιαφορίας των, δὲν εἶναι αἰτία οἱ λόγοι μου, ἀλλ' ἡ ἀναισθησία ἐκείνων· καθ' ὅσον βέβαια τὰ λόγια μου ἔχουν τὴν δύναμιν καὶ νὰ περιορίσουν τὸ κακὸν καὶ νὰ ὀδηγήσουν εἰς μεγαλυτέραν συντριβὴν καρδίας ἐκείνους πού προσέχουν. Καὶ οἱ ἀγαθότεροι, ὅταν ἰδοῦν τὸν ὄγκον τῶν ἁμαρτημάτων καὶ μάθουν τὴν δύναμιν τῆς μετανοίας, θὰ δώσουν μεγαλυτέραν προσοχὴν εἰς αὐτήν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ εἰπῶ. Θὰ ὁμιλήσω λοιπὸν καὶ θὰ ἐκθέσω τὰ ἁμαρτήματα πού διαπράττομεν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους· καὶ θὰ ἐκθέσω ὄχι τὰ ἰδιαίτερα ἁμαρτήματα, ἀλλὰ τὰ κοινά·

οὐ τὰ ἴδια, ἀλλὰ τὰ κοινά· τὰ δὲ ἴδια ἕκαστος συναπιέτω λοιπὸν ἀπὸ τοῦ συνειδότιος. Ποιήσω δὲ τοῦτο, πρότερον τὰς εὐεργεσίας θεῖς τοῦ Θεοῦ.

Τίνες οὖν αἱ εὐεργεσίαι; Ἐποίησεν ἡμᾶς οὐκ ὄντας, δ καὶ πάντα δι' ἡμᾶς εἰργάσατο τὰ δρώμενα, οὐρανόν, θάλατταν, γῆν, ἀέρα, τὰ ἐν αὐτοῖς πάντα, ζῶα, φυτά, σπέρματα· δεῖ γὰρ ἐπιτεμεῖν διὰ τὸ πέλταγος τῶν ἔργων τὸ ἄπειρον. Ψυχὴν ζῶσαν ἡμῖν ἐνέπνευσε μόνοις τοιαύτην τῶν ἐπὶ γῆς, παράδεισον ἐφύτευσε, βοηθὸν ἔδωκε, πᾶσι τοῖς ἀλόγοις ἐπέ- 10 σιτησε, δόξη καὶ τιμῇ ἐστεφάνωσε. Μετὰ ταῦτα γενόμενον ἀγνώμονα περὶ τὸν εὐεργετήν μείζονος ἠξίωσε δωρεᾶς.

2. Μὴ γὰρ τοῦτο ἴδης μόνον, διὲ ἐξέβαλε παραδείσου, ἀλλὰ καὶ τὸ κέρδος σκόπει τὸ ἐκ τούτου γενόμενον. Μετὰ γὰρ τὸ ἐκβαλεῖν παραδείσου, καὶ τὰ μυρία ἐκεῖνα ἐργάσα- 15 σθαι ἀγαθά, καὶ τὰς ποικίλας οἰκονομίας ἐπιτελέσαι, καὶ τὸν Υἱὸν ἐπεμψε τὸν ἑαυτοῦ ὑπὲρ τῶν εὐεργετηθέντων καὶ μισούντων, καὶ τὸν οὐρανὸν ἡμῖν ἀνέωξε, καὶ τὸν παράδεισον αὐτὸν ἀνεπέτασε, καὶ υἱοὺς ἡμᾶς ἐποίησε, τοὺς ἐχθροὺς, τοὺς ἀγνώμονας. Διὸ καὶ εὐκαιρον νῦν εἰπεῖν· «ὦ βάθος 20 πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ». Ἐδωκε δὲ ἡμῖν καὶ θάπτισμα ἀφέσεως ἁμαρτημάτων, καὶ τιμωρίας ἀπαλλαγῆν, καὶ βασιλείας κληρονομίαν, καὶ μυρία ἐπηγγείλατο καιορθοῦσιν ἀγαθά, καὶ χεῖρα ὥρεξε, καὶ Πνεῦμα ἐξέχεεν εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν.

85 Τί οὖν; μετὰ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα ἀγαθά, πῶς ἡμᾶς διακεῖσθαι ἐχρῆν; ἄρα εἰ καὶ καθ' ἑκάστην ἀπεθνήσκομεν τὴν ἡμέραν ὑπὲρ τοῦ οὕτως ἡμᾶς φιλοῦντιος, ἐξετιννυμεν ἂν

τὰ δὲ ἰδιαίτερα ἄς τὰ προσθέτη ὁ καθένας μόνος του ἐξετάζων τὴν συνείδησίν του. Θὰ τὸ κάνω δὲ αὐτό, ἀφοῦ πρῶτα ἐκδέσω τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ.

Ποῖαι λοιπὸν εἶναι αἱ εὐεργεσίαι τοῦ Θεοῦ; Μᾶς ἐδημιούργησεν ἀπὸ τὸ μηδέν, καὶ ἔκαμεν ὅλα ὅσα βλέπομεν δι' ἡμᾶς, τὸν οὐρανόν, τὴν θάλασσαν, τὴν γῆν, τὸν ἀέρα, τὰ ὅσα ὑπάρχουν μέσα εἰς αὐτά, τὰ ζῶα, τὰ φυτά, τὰ σπέρματα· ὅμως πρέπει νὰ συντομεύσω ἐξ αἰτίας τοῦ ἀπείρου ἀριθμοῦ τῶν ἔργων. Ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα τῆς γῆς μόνον εἰς ἡμᾶς ἐνέπνευσε τοιαύτην ζωντανὴν ψυχὴν, ἐφύτευσε παράδεισον, μᾶς ἔδωσε βοηθόν, μᾶς ἔκανε κυριάρχους ὅλων τῶν ἀλόγων ὄντων, καὶ μᾶς ἐστεφάνωσε μὲ δόξαν καὶ τιμὴν. Μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτά, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐπέδειξεν ἀχαριστίαν πρὸς τὸν εὐεργέτην, τὸν ἠξίωσε μεγαλυτέρας δωρεᾶς.

2. Δὲν πρέπει βέβαια νὰ προσέξῃς μόνον τὸ ὅτι τὸν ἐξεδίωξεν ἀπὸ τὸν παράδεισον, ἀλλὰ πρόσεχε καὶ τὸ κέρδος ποῦ προῆλθεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐνέργειάν του. Διότι μετὰ τὴν ἐκδίωξιν ἀπὸ τὸν παράδεισον, καὶ ἀφοῦ μᾶς ἐχάρισε τὰ ἄπειρα ἐκεῖνα ἀγαθὰ καὶ ἔθεσεν εἰς ἐφαρμογὴν τὰ διάφορα σχέδια τῆς οἰκονομίας του, ἔστειλε καὶ τὸν Υἱόν του πρὸς ἐκείνους ποῦ ἠυεργέτησε καὶ ἐμισήθη, μᾶς ἠνοιξε τὸν οὐρανόν, καὶ τὸν παράδεισον τὸν ἴδιον ἠπλωσεν ἐμπρὸς μας, καὶ ἔκαμεν υἱούς του ἡμᾶς, τοὺς ἐχθρούς, τοὺς ἀχαρίστους. Διὰ τοῦτο καὶ τώρα εἶναι κατάλληλη στιγμή νὰ ἐκφωνήσωμεν· «Ὡ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ»⁴. Μᾶς ἔδωσε δὲ καὶ τὸ βάπτισμα πρὸς ἄφεσιν τῶν ἀμαρτιῶν καὶ ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὴν τιμωρίαν καὶ τὴν κληρονομίαν τῆς βασιλείας, καὶ ὑπεσχέθη ἀμέτρητα ἀγαθὰ εἰς ὄσους θὰ ἔπραττον τὰς ἐντολάς του, καὶ ἠπλωσε χεῖρα βοηθείας, καὶ ἐχάρκε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον εἰς τὰς καρδίας μας.

Τί λοιπόν; ποῖα ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ διαγωγὴ μας μετὰ ἀπὸ τόσα πολλὰ καὶ τόσον μεγάλα ἀγαθὰ; Ἄρά γε ἐὰν καθημερινῶς ἀπεθνήσκομεν πρὸς χάριν ἐκείνου ποῦ τόσον πολὺ μᾶς ἀγαπᾷ, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ πληρώσωμεν τὴν ἀξίαν

τὴν ἀξίαν, μᾶλλον δὲ τὸ πολλοσιὸν τῆς ὀφειλῆς κατετίθε-
 μεν; Οὐδαμῶς· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο πάλιν εἰς τὸ κέρδος τὸ
 ἡμέτερον περιίσιαι. Πῶς οὖν διακείμεθα οἱ οὕτω δια-
 κείσθαι ὀφείλοντες; Καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰς τοὺς νόμους
 5 ἐνυβρίζομεν τοὺς αὐτοῦ. Ἀλλὰ μὴ ἀγανακίσητε, ἂν ἐπαφῶ
 τὴν γλῶτταν τοῖς ἁμαρτάνουσιν· οὐ γὰρ ὑμῶν κατηγορήσω
 μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑμαυτοῦ.

Πόθεν οὖν βούλεσθε ἄρξομαι; ἀπὸ τῶν δούλων; ἀπὸ
 τῶν ἐλευθέρων; ἀπὸ τῶν σιραινευομένων; ἀπὸ τῶν ἰδιωτῶν;
 10 ἀπὸ τῶν ἀρχόντων; ἀπὸ τῶν ἀρχομένων; ἀπὸ τῶν γυναι-
 κῶν; ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν; ἀπὸ τῶν γερόντων; ἀπὸ τῶν νέων;
 ἀπὸ ποίας ἡλικίας; ἀπὸ ποίου γένους; ἀπὸ ποίου ἀξιώμα-
 τος; ἀπὸ ποίου ἐπιτηδεύματος; Βούλεσθε ἀπὸ τῶν σιραινευο-
 μένων ποιήσομαι τὴν ἀρχήν; Τί τοίνυν οὐχ ἁμαρτάνουσιν
 15 οὗτοι, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὑβρίζοντες, λοιδορούμενοι, μαι-
 νόμενοι, τὰς ἀλλοτριὰς πραγματευόμενοι συμφοράς, λύκοις
 εἰκότιες, πλημμελημάτων οὐδέποτε καθαρεύοντες, πλὴν εἰ
 μὴ καὶ τὴν θάλατταν εἶποι τις κυμάτων εἶναι ἐκτός; Ποῖον
 γὰρ αὐτοῖς πάθος οὐκ ἐνοχλεῖ; ποῖον δὲ νόσημα οὐ πολιορ-
 20 κεῖ αὐτῶν τὴν ψυχὴν; Πρὸς μὲν γὰρ τοὺς ὁμοτίμους ζηλο-
 τύπως διάκεινται, καὶ φθονοῦσι καὶ κενοδοξοῦσι· πρὸς δὲ
 τοὺς ὑποπειθαγμένους, πλεονεκτικῶς· πρὸς δὲ τοὺς δίκας
 ἔχοντας, καὶ ὡς εἰς λιμένα κατατρέχοντας, πολεμίως καὶ
 ἐπιόρκως. Πόσαι παρ' αὐτοῖς ἀρπαγαί· πόσαι πλεονεξίαι·
 25 πόσαι σκοφαντίαι καὶ καπηλείαι· πόσαι κολακεῖαι δουλο-
 πρεπεῖς. Φέρε οὖν, καθ' ἑκάστον ἀρμόσωμεν τὸν τοῦ Χρι-
 στοῦ νόμον.

«Ὁ εἰπὼν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, μωρέ, ἔνοχος εἶσαι τῇ
 γεέννῃ τοῦ πυρός». «Ὁ ἐμβλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυ-

αὐτῶν τῶν ἀγαθῶν, ἢ καλύτερα θὰ ἐξωφλούσαμεν ἔστω καὶ τὸ ἐλάχιστον τῆς ὀφειλῆς μας; Ἀσφαλῶς ὄχι, καθ' ὅσον καὶ αὐτὸ θὰ κατέληγεν εἰς τὴν ἰδικήν μας καὶ πάλιν ὠφέλειαν. Ποίαν διαγωγὴν λοιπὸν ἐπιδεικνύομεν ἡμεῖς, οἱ ὅποιοι ὀφείλομεν νὰ συμπεριφερόμεθα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον; Καθημερινῶς ἐπιδεικνύομεν ἀσέβειαν πρὸς τοὺς νόμους του. Μὴ ἀγανακτήσετε ὅμως, ἐὰν στρέψω τὴν γλῶσσαν μου πρὸς τοὺς ἀμαρτάνοντας· διότι δὲν θὰ κατηγορήσω μόνον ἐσᾶς ἀλλὰ καὶ τὸν ἑαυτὸν μου.

Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν θέλετε ν' ἀρχίσω; ἀπὸ τοὺς δούλους; ἀπὸ τοὺς ἐλευθέρους; ἀπὸ τοὺς στρατιωτικούς; ἀπὸ τοὺς ἰδιώτας; ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας; ἀπὸ τοὺς ἀρχομένους; ἀπὸ τὰς γυναῖκας; ἀπὸ τοὺς ἄνδρας; ἀπὸ τοὺς γέροντας; ἀπὸ τοὺς νέους; ἀπὸ ποίαν ἡλικίαν; ἀπὸ ποῖον γένος; ἀπὸ ποῖον ἀξίωμα; ἀπὸ ποῖον ἐπάγγελμα; Θέλετε ν' ἀρχίσω ἀπὸ τοὺς στρατιωτικούς; Ποία ἀμαρτία ὑπάρχει πού δὲν τὴν κάνουν αὐτοί, οἱ ὅποιοι καθημερινῶς ὑβρίζουν, κοροϊδεύουν, φέρονται ὡσὰν μανιακοί, οἱ ὅποιοι προξενοῦν τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων, πού ὁμοιάζουν μὲ λύκους, πού οὐδέποτε εἶναι καθαροὶ ἀπὸ ἀμαρτήματα, παρὰ μόνον ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ εἰπῆ κανεὶς ὅτι καὶ ἡ θάλασσα εἶναι χωρὶς κύματα; Πράγματι ποῖον πάθος δὲν τοὺς ἐνοχλεῖ; ποῖον δὲ νόσημα δὲν πολιορκεῖ τὴν ψυχὴν των; Διότι πρὸς μὲν τοὺς ἰσοτίμους των ἐπιδεικνύουν ζήλειαν, φθόνον καὶ κenoδοξίαν, πρὸς δὲ τοὺς κατωτέρους των συμπεριφέρονται κατὰ τρόπον ἀλαζονικόν· πρὸς ἐκείνους πάλιν πού ἔχουν δικαστικὰς διαφορὰς καὶ προσφεύγουν πρὸς αὐτούς, ὡσὰν εἰς λιμένα, ἐπιδεικνύουν ἐχθρότητα καὶ παραβαίνουν τοὺς ὄρκους των. Πόσας ἀρπαγὰς δὲν διαπράττουν; πόσας πλεονεξίας; πόσας συκοφαντίας καὶ αἰσχροκερδείας; πόσας δουλοπρεπεῖς κολακείας; Ἐμπρὸς λοιπὸν ἅς ἐφαρμόσωμεν τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν καθένα.

«Ἐκεῖνος πού θ' ἀποκαλέσῃ τὸν ἀδελφόν του, 'μωρέ', θὰ παραδοθῆ εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός»⁵. «Αὐτὸς πού βλέ-

μῆσαι, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν». «Ἐὰν μή τις ταπεινώσῃ ἑ-
 αυτὸν ὡς τὸ παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν
 οὐρανῶν». Οὗτοι δὲ καὶ ἐπιτηδεύουσι τῦφον, κατὰ τῶν ὑψη-
 λόων καὶ παραδεδομένων καὶ τρεμόντων αὐτοῦς καὶ δεδοι-
 5 κτόων, θηροῖοι γινόμενοι χαλεπώτεροι. Διὰ μὲν τὸν Χρι-
 στὸν οὐδὲν ποιοῦντες, πάντα δὲ διὰ τὴν γαστέρα, διὰ τὰ
 χρήματα, διὰ τὴν κενοδοξίαν. Ἔρα ἐνὶ ἀριθμηῆσαι διὰ ρη-
 μάτων τὴν τῶν πραγμάτων πλημμέλειαν; Τί ἂν τις εἴποι
 τὰς χλευασίας αὐτῶν, τὸν γέλωτα, τὰς ἀκαίρους διαλέξεις,
 10 τὰς αἰοχρολογίας; Περὶ δὲ πλεονεξίας οὐδὲ εἰπεῖν ἐνὶ.
 Καθάπερ γὰρ οἱ ἐν τοῖς ὄρεσι μοναχοὶ οὐδὲ τί ποτέ εἰσιν
 ἢ πλεονεξία ἴσασιν, οὕτως οὐδὲ οὗτοι ἀλλ' ἀπεναντίας ἐκεί-
 νοις. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ διὰ τὸ πόρρω τοῦ νοσήματος εἶναι
 ἀγνοοῦσι τὸ πάθος, οὗτοι δὲ διὰ τὸ σφόδρα ἐν αὐτῷ μεθύ-
 15 εἰν οὐδὲ αἰσθάνονται ὅσον εἰσι τὸ κακόν. Οὕτω γὰρ παρώ-
 σαιτο τὴν ἀρειὴν ἢ κακία αὕτη καὶ τυραννεῖ, ὡς μηδὲ ἔγ-
 κλημα βαρὺ εἶναι νομίζεσθαι αὐτήν παρὰ τοῖς μαινομένοις
 ἐκεῖνοις.

Ἄλλὰ θούλεσθε τούτους ἀφέντες, ἐφ' ἐτέρους ἔλθωμεν
 20 ἐπιεικειτέρους; Φέρε οὖν, τὸ τῶν δημιουργῶν γένος καὶ
 χειροτεχνῶν ἐξετάσωμεν. Οὗτοι γὰρ μάλιστα δοκοῦσιν ἐκ
 δικαίων διαζῆν πόνων, καὶ τῶν ἰδρώτων τῶν ἑαυτῶν. Ἄλ-
 λά καὶ οὗτοι διὰ μὴ προσέχωσιν ἑαυτοῖς, πολλὰ ἐντεῦθεν
 συνάγουσιν ἑαυτοῖς κακά. Τὴν γὰρ ἀπὸ τῆς πράξεως καὶ
 25 ἀγορασίας ἀδικίαν ἐπεισάγουσι τῇ τῶν δικαίων πόνων ἐρ-

6. Ματθ. 5, 28.

7. Πρὸβλ. Ματθ. 18, 3-4.

πει τὴν γυναῖκα μὲ πονηρὰν ἐπιθυμίαν, διέπραξεν ἤδη μοιχείαν μέσα εἰς τὴν καρδίαν του»⁶. «Ἐὰν κάποιος δὲν ταπεινώσῃ τὸν ἑαυτὸν του ὡσὰν αὐτὸ τὸ παιδί, δὲν θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»⁷. Ἀντίθετα ὅμως αὐτοὶ ἀσκοῦν ὡς ἐπάγγελμά των τὴν ἀλαζονείαν των κατὰ τῶν ὑπηκόων των ποὺ εὐρίσκονται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των καὶ τοὺς τρέμουν καὶ τοὺς φοβοῦνται, καὶ γίνονται ἔτσι φοβερώτεροι καὶ ἀπὸ τὸ θηρίον. Διὰ μὲν τὸν Χριστὸν δὲν κάνουν τίποτε, ἀλλ' ὅλα τὰ κάνουν διὰ τὴν κοιλίαν των, διὰ τὰ χρήματα, διὰ τὴν ματαιοδοξίαν των. Εἶναι δυνατὸν ἄρα γεν' ἀπαριθμῆσθαι κανεῖς μὲ λόγια τὰ πλημμελήματά των εἰς τὰ διάφορα ἔργα των; Τί θὰ ἤμποροῦσε κανεῖς νὰ εἰπῇ διὰ τοὺς χλευασμοὺς των, τὸν γέλωτά των, τὰς γεμάτας φλυαρίας συζητήσεις των, τὰς αἰσχρολογίας των; Διὰ δὲ τὴν πλεονεξίαν των δὲν ἤμπορεῖ κανεῖς οὔτε καὶ νὰ ὁμιλήσῃ. Διότι ὅπως ἀκριβῶς οἱ μοναχοί, ποὺ ζοῦν εἰς τὰ ὄρη, δὲν γνωρίζουν καθόλου τί τέλος πάντων εἶναι ἡ πλεονεξία, ἔτσι οὔτε καὶ αὐτοί, ἀλλὰ κατὰ τρόπον ἀντίθετον μὲ ἐκείνους. Διότι οἱ μὲν μοναχοὶ δὲν γνωρίζουν τὸ πάθος αὐτὸ ἐπειδὴ εὐρίσκονται μακριὰ ἀπὸ αὐτὸ τὸ νόσημα, ἐνῶ αὐτοὶ ἐπειδὴ μεθύουν πάρα πολὺ ἀπὸ αὐτό, οὔτε καὶ αἰσθάνονται πόσον μεγάλο κακὸν εἶναι. Τόσον πολὺ δηλαδὴ ἀπεμάκρυνε τὴν ἀρετὴν αὐτὴ ἡ κακία καὶ τόσον μεγάλος τύραννος ἔγινεν, ὥστε οὔτε κὰν νὰ θεωρῆται ἔγκλημα βαρὺ ἀπὸ ἐκείνους τοὺς μανιακοὺς.

Ἄλλὰ θέλετε ν' ἀφήσωμεν αὐτοὺς καὶ νὰ ἔλθωμεν πρὸς ἄλλους ἐπιεικεστέρους; Ἐμπρὸς λοιπὸν ἅς ἐξετάσωμεν τὴν τάξιν τῶν διαφόρων βιοτεχνικῶν ἐπαγγελμάτων καὶ τῶν χειροτεχνῶν. Αὐτοὶ λοιπὸν θεωροῦνται περισσότερον ἀπὸ ὅλους ὅτι ζοῦν ἀπὸ τοὺς δικαίους κόπους των καὶ τοὺς ἰδρώτας των. Ἄλλὰ καὶ αὐτοί· ὅταν δὲν προσέχουν τοὺς ἑαυτοὺς των, ἐπισωρεύουν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των ἀπὸ τὴν ἐργασίαν των πολλὰ κακά. Διότι εἰσάγουν εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν δικαίων κόπων των τὴν ἀδικίαν ποὺ προέρχεται ἀπὸ

γασία, καὶ ὄρκους καὶ ἐπιρκίας καὶ ψευδολογίας προστι-
 θέασι τῇ πλεονεξία πολλάκις, καὶ τῶν βιωτικῶν μόνων
 εἰσὶ πραγμάτων, καὶ τῇ γῆ προσηλωμένοι διατελοῦσι· καὶ
 ὅπως μὲν χρηματίζονται, πάντα πράττουσιν· ὅπως δὲ μετα-
 5 δοῖεν τοῖς δεομένοις, οὐ πολλὴν τίθενται τὴν σπουδὴν, ἀεὶ
 τὰ ὄντα αὐξεῖν βουλόμενοι. Τί ἂν τις εἴποι τὰς λοιδορίας
 τὰς ὑπὲρ τῶν τοιούτων, τὰς ὕβρεις, τὰ δανείσματα, τοὺς
 τόκους, τὰ συναλλάγματα τὰ πολλῆς γέμοντα καπηλείας, τὰς
 ἐμπορίας τὰς ἀναισχύντους;

10 3. Ἀλλὰ θύλεσθε καὶ τούτους ἀφέντες, ἐφ' ἐτέρους
 ἔλθωμεν, τοὺς δὴ δοκοῦντας εἶναι δικαιότερους; Τίνες οὖν
 εἰσιν οὗτοι; Οἱ τοὺς ἀγροὺς κεκτημένοι, καὶ τὸν ἀπὸ τῆς
 γῆς δρεπόμενοι πλοῦτον. Καὶ τί τούτων γένοιτ' ἂν ἀδικώ-
 15 τερον; Εἰ γάρ τις ἐξειτάσειε πῶς τοῖς ἀθλίοις καὶ ταλαι-
 15 πώροις κέχρηται γεωργοῖς, βαρβάρων αὐτοὺς ὠμοτέρους
 ὄφεται. Τοῖς γὰρ ἐν λιμῶ τηκομένοις, καὶ δι' ὄλης πονου-
 μένοις τῆς ζωῆς, καὶ τελέσματα διηνεκῆ καὶ ἀφόρητα ἐπι-
 τιθέασι, καὶ διακονίας ἐπιπόνους ἐπιτάττουσι, καὶ ὡς ὄνοις
 καὶ ἡμιόνοις, μᾶλλον δὲ ὡς λίθοις τοῖς ἐκείνων κέχρηται
 20 σώμασιν, οὐδὲ μικρὸν ἀναπνεῦσαι συγχωροῦντες, καὶ παρε-
 χούσης τῆς γῆς, καὶ μὴ παρεχούσης, ὁμοίως αὐτοὺς κατα-
 τείνουσι, καὶ οὐδεμιᾶς αὐτοῖς συγγνώμης μεταδιδάσιν· οὐ
 τί γένοιτ' ἂν ἐλεεινότερον, διὰν δι' ὀλοκλήρου τοῦ χειμῶνος
 πονέσαντες, καὶ κρυμῶ καὶ θυβρῶ καὶ ἀγρουπνίαις δαπανη-
 25 θέντες, κεναῖς ἀναχωρήσωσι ταῖς χερσίν, ἔτι καὶ προσοφεί-
 λοντες, καὶ τοῦ λιμοῦ τούτου καὶ τοῦ ναυαγίου τὰς τῶν ἐπι-
 τρόπων βασάνους καὶ τοὺς ἐλκυσμοὺς καὶ τὰς ἀπαιτήσεις

τὴν πώλησιν καὶ τὴν ἀγορὰν καὶ προσθέτουν πολλὰς φορὰς εἰς τὴν πλεονεξίαν των καὶ ὄρκους καὶ ἐπιορκίας καὶ ψευδολογίας, καὶ ἐνδιαφέρονται μόνον διὰ τὰ βιωτικὰ πράγματα καὶ εἶναι προσκολλημένοι εἰς τὴν γῆν. Καὶ ὅλα μὲν τὰ κάνουν μὲ σκοπὸν ν' ἀποκτήσουν χρήματα, δὲν ἐνδιαφέρονται ὅμως καὶ πολὺ διὰ νὰ δώσουν εἰς ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀνάγκην, διότι ἐπιθυμοῦν ν' αὐξάνεται συνεχῶς ἡ περιουσία των. Τί θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ εἰπῆ διὰ τὰς λοιδορίας ὑπὲρ ὄλων αὐτῶν, τὰς ὕβρεις, τὰ δανείσματα, τοὺς τόκους, τὰς γεμάτας ἀπὸ αἰσχροκέρδειαν συναλλαγὰς των, τὰς ἀναισχύντους ἀγοραπωλησίας των;

3. Ἀλλὰ θέλετε νὰ τοὺς ἀφήσωμεν καὶ αὐτοὺς καὶ νὰ ἔλθωμεν εἰς ἄλλους, εἰς ἐκείνους ποὺ θεωροῦνται δικαιότεροι; Ποῖοι λοιπὸν εἶναι αὐτοί; Εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν τὰ κτήματα καὶ ἀποκομίζουν τὸν πλοῦτον ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν γῆν. Καὶ τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ἀδικώτερον ἀπὸ αὐτούς; Διότι ἐὰν ἤθελεν ἐξετάσει κανεὶς πῶς μεταχειρίζονται τοὺς ἀθλίους καὶ ταλαιπώρους γεωργοὺς, θὰ εὔρισκεν ὅτι εἶναι σκληρότεροι καὶ ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Καθ' ὅσον αὐτοὶ ἐπιβάλλουν συνεχεῖς καὶ ἀβαστάκτους φόρους εἰς ἐκείνους ποὺ λειώνουν ἀπὸ τὴν πείναν καὶ καταπονοῦνται εἰς ὅλην των τὴν ζωὴν, τοὺς ἀναθέτουν κοπιαστικὰς ὑπηρεσίας, καὶ μεταχειρίζονται τὰ σώματά των ὡσὰν ὄνους καὶ ἡμιόνους, ἢ καλύτερα ὡσὰν λίθους, δὲν τοὺς ἀφήνουν οὔτε ἐλάχιστον νὰ ξεκουρασθοῦν, καί, εἴτε παρέχει ἀγαθὰ ἡ γῆ, εἴτε δὲν παρέχει, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον τοὺς βασανίζουν, καὶ δὲν ἐπιδεικνύουν ἀπέναντί των καμμίαν ἐπιείκειαν. Τί λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ἐλεεινότερον ἀπὸ αὐτό, ὅταν, μολονότι ἐκοπίασαν ὀλόκληρον τὸν χειμῶνα καὶ ἐπέρασαν τὴν ζωὴν των μέσα εἰς τὸ κρύο καὶ τὴν βροχὴν καὶ τὰς ἀγρυπνίας, ἀναχωροῦν μὲ ἄδεια χέρια, καὶ μάλιστα καὶ ὀφείλοντες ἐπὶ πλέον, καὶ φοβούμενοι καὶ νοιώθοντες φρίκην περισσότερον διὰ τὰ βασανιστήρια τῶν ἐπιστατῶν καὶ τὰς συλλήψεις διὰ τῆς βίας καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ὀφειλῶν

καὶ τὰς ἀπαγωγὰς καὶ τὰς ἀπαραιτήτους λειτουργίας μᾶλλον δεδοικότες καὶ φρόνιτοντες;

Τί ἂν τις εἴποι τὰς ἐμπορίας, ἃς αὐτοὺς ἐμπορεύονται, τὰς καπηλείας, ἃς αὐτοὺς καπηλεύουσιν, ἀπὸ μὲν τῶν πόνων αὐτῶν καὶ τῶν ἰδρώτων ληνοὺς καὶ ὑπολήνια πληροῦντες, αὐτοῖς δὲ οἴκαδε οὐδὲ ὀλίγον εἰσαγαγεῖν ἐπιτρέποντες μέτρον, ἀλλ' ὀλόκληρον τὸν καρπὸν εἰς τοὺς τῆς παρανομίας αὐτῶν ἀνιλοῦντες πύθους, καὶ ὀλίγον αὐτοῖς ὑπὲρ τούτου προσοριπιτοῦντες ἀργύριον; Καινὰ δὲ καὶ γένη τόκων ἐπι-
 10 νοοῦσι, καὶ οὐδὲ τοῖς Ἑλλήνων νόμοις νενομισμένα, καὶ δανειομάτων γραμματεῖα πολλῆς γέμοντα τῆς ἀρεῆς συντιθέουσι. Οὐδὲ γὰρ ἑκατοσιῆν τοῦ παντός, ἀλλὰ τὸ ἥμισυ τοῦ παντός ἀπαιτεῖν διάζονται καὶ ταῦτα τοῦ ἀπαιτουμένου καὶ γυναῖκα ἔχοριος, καὶ παιδία τροφονίος, καὶ ἀνθρώπου ὄν-
 15 τος, καὶ τοῖς οἰκείοις πόνοις καὶ τὴν ἄλω καὶ τὴν ληνὸν πληροῦντιος.

Ἄλλ' οὐδὲν τούτων ἐννοοῦσι. Διὸ δὴ τὸν προφήτην εὐκαιρον παραστησάμενον εἰπεῖν «ἔκσιθητι, οὐρανέ, καὶ φρεξον, γῆ» εἰς ὅσην θηριωδίαν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἐξε-
 20 βακχεύθη. Ταῦτα δὲ λέγω, οὐ τέχνας, οὐδὲ γεωργίαν, οὐδὲ σιραιεῖαν, οὐδὲ ἀγροὺς διαβάλλων, ἀλλ' ἡμᾶς αὐτούς. Ἐπεὶ καὶ ὁ Κορινθῆσιος ἑκατοντάρχης ἦν, καὶ ὁ Παῦλος σκυτιόμος, καὶ μετὰ τὸ κήρυγμα τῇ τέχνῃ ἐκέχρητο· καὶ ὁ Δαυὶδ βασιλεὺς ἦν· καὶ ὁ Ἰωὺβ χωρίων ἀπήλαυσε καὶ πολλῶν προσό-
 25 δων· καὶ οὐδὲν ἦν ἐντεῦθεν κώλυμα οὐδενὶ τούτων πρὸς ἀρετήν.

Ταῦτι' οὖν ἅπαντα ἐννοοῦντες, καὶ τὰ μυρία τάλαντα ἀναλογιζόμενοι, κἂν ἐντεῦθεν ἐπειχθῶμεν πρὸς τὸ ἀφιέναι τοῖς πλησίον τὰ ὀλίγα ἐκεῖνα καὶ εἰτελεῖν. Καὶ γὰρ λόγος

των καὶ τὰς ἀπαγωγὰς καὶ τὰς καταναγκαστικὰς ἐργασίας, παρὰ τὴν πείναν καὶ τὸ ναυάγιον;

Τί θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ εἰπῇ διὰ τὰς ἐμπορικὰς συναλλαγὰς, τὰς ὁποίας αὐτοὶ κάνουν, τὰς κερδοσκοπίας ποὺ διαπράττουν εἰς βάρος των, γεμίζοντες ἀπὸ μὲν τοὺς κόπους των καὶ τοὺς ἰδρωτάς των ἀποθήκας μεγάλας καὶ μικράς, ἐνῶ εἰς αὐτοὺς δὲν ἐπιτρέπουν νὰ φέρουν εἰς τὴν οἰκίαν των οὔτε κἂν τὴν ἐλαχίστην ποσότητα, ἀλλ' ὀλόκληρον τὸν καρπὸν τὸν συγκεντρώνουν εἰς τὰ παράνομα πθάρια των, καὶ δίδουν ὀλίγα μόνον χρήματα εἰς αὐτοὺς δι' ὅλα αὐτά; Ἀκόμη ἐπινοοῦν καὶ νέας μεθόδους εἰσπράξεως τόκων, ποὺ δὲν ἐπιτρέπονται οὔτε καὶ ἀπὸ τοὺς νόμους τῶν Ἑλλήνων, καὶ συντάσσουν γραμμάτια δανειστικὰ γεμᾶτα ἀπὸ πολλὴν κατάραν. Διότι δὲν ἀπαιτοῦν κατὰ τρόπον ἐκβιαστικὸν τὸ ἑκατοστὸν τῶν χρημάτων ποὺ ἐδάνεισαν, ἀλλὰ τὸ ἥμισυ αὐτῶν, καὶ ὅλα αὐτὰ ἂν καὶ αὐτός, ἀπὸ τὸν ὁποῖον τὰ ἀπαιτοῦν, ἔχει γυναῖκα καὶ τρέφει παιδιὰ καὶ εἶναι ἄνθρωπος καὶ μὲ τοὺς κόπους του γεμίζει καὶ τὸ ἄλώνι καὶ τὸ πατητήρι των.

Ἄλλ' ὅμως τίποτε ἀπ' ὅλα αὐτὰ δὲν σκέπτονται. Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἶναι ἐπίκαιρον νὰ ἐνθυμηθῶμεν τοὺς λόγους τοῦ προφήτου ποὺ λέγει· «Στάσου, οὐρανέ, κατάπληκτος καὶ φρίξε γῆ»⁸· εἰς πόσῃν θηριωδίαν κατέπεσε μὲ μανίαν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Καὶ αὐτὰ δὲν τὰ λέγω διὰ νὰ κατηγορήσω τὰς τέχνας, οὔτε τὴν γεωργίαν, οὔτε τὸ στρατιωτικὸν ἐπάγγελμα, οὔτε τοὺς ἀγρούς, ἀλλ' ἡμᾶς τοὺς ἰδίους. Διότι καὶ ὁ Κορνήλιος ἦτο ἑκατόνταρχος καὶ ὁ Παῦλος θυροδόψης καὶ μετὰ ἀπὸ τὸ κήρυγμα ἤσκει τὴν τέχνην του, καὶ ὁ Δαυΐδ ἦτο βασιλεὺς καὶ ὁ Ἰὼβ εἶχε κτήματα καὶ εἶχε πολλὰ ἔσοδα, ἀλλ' ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔγινεν ἐμπόδιον εἰς κανένα ἀπὸ αὐτοὺς διὰ τὴν ἀρετὴν των.

Ἔχοντες λοιπὸν αὐτὰ εἰς τὸν νοῦν μας καὶ ἀναλογιζόμενοι τὰ μύρια τάλαντα, ἃς ὀδηγηθῶμεν, ἔστω καὶ κατ' αὐτὸν ἰὸν τρόπον, εἰς τὸ ν' ἀφήσωμεν εἰς τὸν πλησίον μας τὰ ὀλίγα ἐκεῖνα καὶ εὐτελεῖ. Καθ' ὅσον θὰ μᾶς ζητηθῇ εὐθύνη

ἡμῖν γίνεται τῶν ἐμπιστευθεισῶν ἡμῖν ἐντιολῶν, καὶ οὐκ ἔχομεν πάντα καταβαλεῖν, οὐδ' ἂν ὀτιοῦν ποιήσωμεν. Διὰ τοῦτο ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Θεὸς πρὸς ἔκτισιν εὐκόλον τε καὶ ραδίαν ὁδόν, καὶ πάντα δυναμένην διαλύσασθαι ἐκεῖνα, τὸ μὴ μνησικακεῖν λέγω. Ἰν' οὖν τοῦτο μάθωμεν καλῶς, ἀκούσωμεν ὁδῶ προΐόντιες τῆς παραβολῆς ἀπάσης.

«Προσηνέχθη γὰρ αὐτῷ, φησὶν, εἰς ὀφειλέτης μυρίων ταλάντων. Οὐκ ἔχοντος δὲ αὐτοῦ ἀποιῖσαι, ἐκέλευσεν αὐτὸν πρᾶθῆναι, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ τὰ παιδιά». Τίνος ἔνεκεν; εἶπέ μοι. Οὐκ ἐξ ὠμότητος, οὐδὲ ἀπανθρωπίας· καὶ γὰρ εἰς αὐτὸν ἡ ζημία περιῖσταιτο πάλιν· δούλη γὰρ ἦν κακείνη· ἀλλ' ἐξ ἀφάτου κηδεμονίας. Βούλεται γὰρ αὐτὸν πιῶσαι διὰ τῆς ἀπειλῆς ταύτης, ἵνα εἰς ἰκειτηρίαν ἀγάγη, οὐχ ἵνα πρᾶθῆ. Εἰ γὰρ διὰ τοῦτο ἐποίει, οὐκ ἂν ἐπένευσεν αὐτοῦ τῇ αἰτήσει, οὐδ' ἂν τὴν χάριν ἔδωκε. Διαιὶ οὖν πρὸ τοῦ λογοθεσίου τοῦτο οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ ἀφῆκε τὸ ὄφλημα; Διδάξαι βουλόμενος πόσων αὐτὸν ὀφλημάτων ἐλευθεροῖ, ἵνα καὶ ταύτη ἡμερώτερος περὶ τὸν σύνδουλον γένηται. Εἰ γὰρ καὶ μαθὼν τοῦ ὀφλήματος τὸν ὄγκον, καὶ τῆς συγχωρήσεως τὸ μέγεθος, ἐπέμενεν ἄγχων τὸν σύνδουλον, εἰ μὴ τοσοῦτοις αὐτὸν προπαίδευσεν φαρμάκοις, ποῦ οὐκ ἂν ἐξῆλθεν ὠμότητος; Τί οὖν ἐκεῖνος; «Μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ πάντα σοι ἀποδώσω», φησὶν. «Ὁ δὲ κύριος αὐτοῦ σπλαγχνισθεὶς, ἀπέλυσεν αὐτόν, καὶ τὸ δάνειον ἀφῆκεν αὐτῷ».

Εἶδες πάλιν φιλανθρωπίας ὑπερβολήν; Ἀναβολὴν ἐζήτησε μόνον καιροῦ καὶ ὑπέρθεσιν ὁ οἰκέτης· ὁ δὲ μεῖζον

διὰ τὰς ἐντολάς πού μᾶς ἐνεπιστεύθησαν, καὶ δὲν ἤμποροῦμεν νὰ τὰ ξεπληρώσωμεν ὅλα αὐτά, οὔτε καὶ ἂν ἀκόμη πράξωμεν ὅ,τιδήποτε. Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωσε πρὸς ἐξόφλησιν αὐτῶν εὐκόλον καὶ ἀπλῆν ὁδόν, πού ἤμπορεῖ ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἐμπόδια νὰ τὰ ὑπερνικήσῃ, τὸ ν' ἀποφεύγωμεν δηλαδή τὴν μνησικακίαν. Καὶ διὰ νὰ τὸ ἀντιληφθῶμεν αὐτὸ ἄς ἀκούσωμεν ἐν συνεχείᾳ ὁλόκληρον τὴν παραβολήν.

«Ὡδηγήθη λοιπόν», λέγει, «ἐνώπιόν του κάποιος πού τοῦ ὤφειλε δέκα χιλιάδας τάλαντα. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶχε νὰ τὰ πληρώσῃ, ἔδωσεν ἐντολήν νὰ πωληθῇ ὁ ἴδιος καὶ ἡ γυναῖκα του καὶ τὰ παιδιά του». Διὰ ποῖον λόγον, εἶπέ μου, τὸ ἔκανε αὐτό; Ὅπωςδήποτε δὲν τὸ ἔκανε ἀπὸ σκληρότητα καὶ ἀπανθρωπίαν, καθ' ὅσον αὐτὸς καὶ πάλιν ἐζημιώνετο, διότι καὶ ἐκείνη ἦτο ἰδική του δούλη, ἀλλὰ ἀπὸ ἄπειρον ἐνδιαφέρον. Διότι ἐπιθυμεῖ νὰ τὸν φοβήσῃ μὲ τὴν ἀπειλήν του αὐτήν, ὥστε νὰ τὸν κἀνῃ νὰ τὸν παρακαλέσῃ, καὶ ὄχι διὰ νὰ πωληθῇ. Ἐὰν βέβαια αὐτὸς ἦτο ὁ σκοπὸς του, δὲν θὰ εἰσήκουε τὴν παράκλησίν του οὔτε θὰ τοῦ ἔδιδε χάριν. Διατί λοιπόν δὲν τὸ ἔκανε αὐτὸ πρὶν τοῦ ζητήσῃ τὴν ὀφειλήν του, οὔτε τοῦ ἐχάρισε τὴν ὀφειλήν; Ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τὸν κἀνῃ νὰ γνωρίσῃ ἀπὸ πόσας ὀφειλάς του τὸν ἀπαλλάσσει, ὥστε ἔστω καὶ ἔτσι νὰ τὸν κἀνῃ νὰ γίνῃ πρὸς ἐπιεικῆς πρὸς τὸν σύνδουλόν του. Διότι, ἐάν, μολονότι ἐγνώρισε τὸν ὄγκον τῆς ὀφειλῆς του καὶ τὸ μέγεθος τῆς συγχωρήσεως, ἐπέμενε νὰ καταπέζῃ τὸν σύνδουλόν του, εἰς ποῖον βαθμὸν σκληρότητος δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ φθάσῃ, ἐὰν δὲν τὸν εἶχε προηγουμένως παιδεύσει μὲ τόσα πολλὰ φάρμακα; Καὶ τί κάνει ἐκεῖνος; «Δίξε μακροθυμία δι' ἐμένα», λέγει, «καὶ θὰ σοῦ τὰ πληρώσω ὅλα. Ἐπειδὴ ὁ κύριός του τὸν ἐλυπήθη τὸν ἄφησεν ἐλεύθερον καὶ τοῦ ἐχάρισε τὸ δάνειον».

Εἶδες καὶ πάλιν ὑπερβολικὸν μέγεθος φιλανθρωπίας; Ἀπλῶς καὶ μόνον ὁ δοῦλος ἐζήτησεν ἀναβολὴν καὶ μετὰ θεσιν τοῦ χρόνου ἐξοφλήσεως τῆς ὀφειλῆς του, ἐκεῖνος ὁμοίως τοῦ ἔδωσε πολὺ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ πού ἐζήτησε,

ἢ ἤτησεν ἔδωκεν, ἄφειν ὀλοκλήρου τοῦ δανείσματος καὶ συγχώρησιν. Ἐβούλειο μὲν γὰρ καὶ ἐξ ἀρχῆς δοῦναι, ἀλλ' οὐκ ἐβούλειο αὐτοῦ εἶναι τὸ δῶρον μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς τούτου ἰκετηρίας, ἵνα μὴ ἀσιεφάνωτος ἀπέλθῃ. Ὅτι γὰρ αὐτοῦ τὸ πᾶν ἦν, εἰ καὶ προσέπεσεν οὔτις καὶ ἐδεήθη, ἢ αἰτία τῆς συγχωρήσεως ἐδήλωσε· «οπλαγχνισθεὶς γὰρ ἀφῆκεν αὐτῷ». Ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτως ἐβούλειο κἀκεῖνόν τι δοκεῖν συνεισφέρειν, ἵνα μὴ σφόδρα ἦ καιησοχυμμένος· καὶ ἵνα παιδευθεὶς ἐν ταῖς οἰκείαις συμφοραῖς συγγνωμονικὸς γένηται τῷ συνδούλῳ.

4. Μέχρι μὲν οὖν τούτου καλὸς οὔτις καὶ εὐάρεσιος· καὶ γὰρ ὠμολόγησε, καὶ ἐπηγγείλατο ἀποδώσειν τὸ ὄφλημα, καὶ προσέπεσε, καὶ παρεκάλεσε, καὶ κατέγνω τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων, καὶ ἔγνω τὸ μέγεθος τοῦ ὀφλήματος. Ἀλλὰ σμὲν ὠμοί, ἀλλ' ἑαυτοῖς. Ὅταν οὖν βούλῃ μνησικακεῖν, ἐνθέως, οὐδὲ μετὰ χρόνον πολύν, ἀλλ' εὐθέως ἔναυλον ἔχων τὴν εὐεργεσίαν, εἰς κακίαν ἀπεχρήσαιο τῇ δωρεᾷ, καὶ τῇ ἐλευθερίᾳ τῇ παρὰ τοῦ δεσπότου αὐτῷ παρασχεθείσῃ. «Εὐρῶν γὰρ ἓνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ, ὀφείλοντα αὐτῷ ἕκαστον δηνάρια, ἔπνιγεν αὐτὸν λέγων· ἀπόδος μοι εἴ τι ὀφείλεις». Εἶδες δεσπότου φιλανθρωπίαν; εἶδες δούλου ὠμότητα; Ἀκούσατε οἱ ὑπὲρ χρημάτων ταῦτα ποιοῦντες. Εἰ γὰρ ὑπὲρ ἁμαρτημάτων οὐ χρεῖ, πολλῷ μᾶλλον ὑπὲρ χρημάτων.

Τί οὖν ἐκεῖνος; «Μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ πάντα σοι ἀποδώσω». Ὁ δὲ οὐδὲ τὰ ῥήματα ἠδέσθη, δι' ὧν ἐσώθη (καὶ γὰρ αὐτὸς ταῦτα εἰπὼν, ἀπηλλάγη τῶν μυρίων ταλάν-

τὸν συνεχώρησε δηλαδή καὶ τοῦ ἐχάρισεν ὀλόκληρον τὸ δάνειον. Ἦθελε βέβαια καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ τοῦ τὸ χάριση, ὅμως δὲν ἤθελε νὰ εἶναι αὐτοῦ καὶ μόνον τὸ δῶρον, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα καὶ τῆς ἰδικῆς του παρακλήσεως, ὥστε νὰ μὴ φύγη χωρὶς στέφανον. Ἀλλὰ τὸ ὅτι τὸ πᾶν ἐξηριᾶτο ἀπὸ αὐτόν, ἔστω καὶ ἂν ὁ δοῦλος του ἔπεσεν εἰς τὰ πόδια του καὶ τὸν παρεκάλεσε, γίνεται φανερόν ἀπὸ τὴν αἰτίαν τῆς συγχωρήσεως· διότι, λέγει, «τὸν ἐλυπήθη καὶ τοῦ ἐχάρισεν τὴν ὀφειλὴν του». Παρὰ ταῦτα ὅμως καὶ πάλιν ἤθελε νὰ νομίζῃ ἐκεῖνος ὅτι καὶ ὁ ἴδιος συνέβαλεν εἰς κάτι, διὰ νὰ μὴ νοιώθῃ πάρα πολὺ μεγάλην ἐντροπὴν καὶ συγχρόνως, διδαχθεὶς ἀπὸ τὰς ἰδικὰς του συμφορὰς, νὰ παρέχῃ εὐκολώτερον συγχώρησιν εἰς τὸν σύνδουλόν του.

4. Μέχρι ἐδῶ λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἐφάνη ὅτι εἶναι καλὸς καὶ εὐάρεστος, καθ' ὅσον καὶ ὠμολόγησε καὶ ὑπεσχέθη νὰ ἐξοφλήσῃ τὴν ὀφειλὴν του, καὶ ἔπεσεν εἰς τὰ πόδια τοῦ κυρίου του καὶ τὸν παρεκάλεσε, καὶ κατενόησε τὰ ἁμαρτήματά του καὶ ἀνεγνώρισε τὸ μέγεθος τῆς ὀφειλῆς του. Τὰ ὅσα ὅμως συνέβησαν εἰς τὴν συνέχειαν εἶναι ἀνάξια τῶν προηγουμένων. Διότι μόλις ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ κυρίου του, οὔτε κἂν μετὰ ἀπὸ πολὺν χρόνον, ἀλλὰ τὴν ἰδίαν στιγμὴν, ἐνῶ ἀκόμη ἤχοῦσεν εἰς τὰ αὐτιά του ἡ εὐεργεσία ποῦ τοῦ ἔγινεν, ἔκανε κακὴν χρῆσιν τῆς δωρεᾶς καὶ τῆς ἐλευθερίας ποῦ τοῦ ἐδόθη ἐκ μέρους τοῦ κυρίου του. Διότι, λέγει, «Εὔρε κάποιον ἀπὸ τοὺς συνδούλους του, ποῦ τοῦ ὀφείλεν ἑκατὸν δηνάρια, καὶ τὸν κατεπίεζε, λέγων· ἐπέστρεψέ μου αὐτὰ ποῦ μοῦ ὀφείλεις». Εἶδες τοῦ κυρίου τὴν φιλανθρωπίαν; εἶδες τοῦ δούλου τὴν σκληρότητα; Ἀκούσατε αὐτὰ ὅσοι κάμνετε αὐτὰ ὑπὲρ τῶν χρημάτων. Διότι ἐὰν δὲν πρέπει νὰ γίνωνται αὐτὰ χάριν τῶν ἁμαρτημάτων, πολὺ περισσότερον δὲν πρέπει νὰ γίνωνται χάριν τῶν χρημάτων.

Τί κάνει λοιπὸν ἐκεῖνος; «Δεῖξε μακροθυμίαν πρὸς χάριν μου καὶ θὰ σοῦ τὰ ἐξοφλήσω ὅλα». Αὐτὸς ὅμως οὔτε τὰ λόγια ἐσεβάσθη, μετὰ τὰ ὁποῖα ἐσώθη (καθ' ὅσον καὶ αὐτὸς τὰ

των) καὶ οὐδὲ τὸν λιμένα ἐπέγνω, δι' οὗ τὸ ναγάριον διέφυγεν, οὐ τὸ σχῆμα τῆς ἰκτιήρας ἀνέμνησεν αὐτὸν τῆς τοῦ δεσπότου φιλανθρωπίας, ἀλλὰ πάντα ἐκεῖνα ὑπὸ τῆς πλεονεξίας καὶ τῆς ὠμότητος καὶ τῆς μνησικακίας ἐκβαλὼν, **6** θηρίου παντὸς χαλεπώτερος ἦν, ἄγχων τὸν σύνδουλον. Τί ποιεῖς, ἄνθρωπε; σεαυτὸν ἀπαιτῶν οὐκ αἰσθάνη, κατὰ σεαυτοῦ τὸ ξίφος ὠθῶν, καὶ τὴν ἀπόφασιν καὶ τὴν δωρεὰν ἀνακαλούμενος;

Ἄλλ' οὐδὲν τούτων ἐνενόησεν, οὐδὲ ἐμνήσθη τῶν αὐτοῦ, **10** οὐδὲ ἐνέδωκε· καίτοιγε οὐχ ὑπὲρ τῶν ἴσων ἢ ἰκτιήρια. Ὁ μὲν γὰρ ὑπὲρ μυρίων ταλάντων, ὁ δὲ ὑπὲρ ἑκατὸν δηναρίων παρεκάλει· καὶ ὁ μὲν τὸν σύνδουλον, ὁ δὲ τὸν δεσπότην καὶ ὁ μὲν τελείαν συγχώρησιν ἔλαβεν, ὁ δὲ ἀναβολὴν ἤγει. Καὶ οὐδὲ ταύτην αὐτὸς ἐδίδου· «ἔβαλε γὰρ αὐτὸν εἰς **15** φυλακὴν. Ἰδόντες δὲ οἱ σύνδουλοι αὐτοῦ, κατηγόρησαν αὐτοῦ πρὸς τὸν δεσπότην». Οὐδὲ ἀνθρώποις τοῦτο ἄρεσιδὸν ἦν, μήτιγε Θεῷ. Συνήλγησαν οὖν οἱ μὴ ὀφείλοντες. Τί οὖν ὁ δεσπότης;

«Πονηρὸς δοῦλε, πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν ἐκείνην ἀφῆκά σοι, **20** ἐπεὶ παρεκάλεσάς με· οὐκ ἔδει καὶ σὲ ἐλεῆσαι τὸν σύνδουλόν σου, ὡς καὶ ἐγὼ σε ἠλέησα;». Ὅρα πάλιν τὴν ἡμερότητα τοῦ δεσπότου. Κρίνεται πρὸς αὐτὸν καὶ ἀπολογεῖται, μέλλον ἀναιρέπειν αὐτοῦ τὴν δωρεάν· μᾶλλον δὲ οὐκ αὐτὸς ἀνέτριψεν, ἀλλ' ὁ λαβὼν. Διό φησι· «Πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν ἐκεί-

ἴδια λόγια εἶπε καὶ ἀπηλλάγη ἀπὸ τὴν ὀφειλὴν τῶν δέκα χιλιάδων ταλάντων) καὶ οὔτε τὸ λιμάνι κατενόησε, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπέφυγε τὸ ναυάγιον, οὔτε καὶ ὁ ὅμοιος τρόπος τῆς παρακλήσεως ὑπενθύμισεν εἰς αὐτὸν τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ κυρίου του, ἀλλ' ὅλα ἐκεῖνα ἀφοῦ τὰ παραμέρισεν ἐξ αἰτίας τῆς πλεονεξίας του καὶ τῆς σκληρότητός του καὶ τῆς μνησικακίας του, ἔγινε φοβερώτερος ἀπὸ κάθε θηρίον καὶ κατεπίεζε τὸν σύνδουλόν του. Τί εἶναι αὐτὸ ποῦ κάνεις, ἄνθρωπέ μου; ἐνῶ ἀπαιτεῖς νὰ ἐξοφληθῇ αὐτὸ ποῦ σοῦ ὀφείλει δὲν ἀντιλαμβάνεσαι ὅτι σπρώχνεις τὸ ξίφος κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ σου καὶ ὅτι μὲ τὴν ἐνέργειάν σου αὐτὴν ὅτι ἀνακαλεῖς τὴν ἐπόφασιν καὶ τὴν δωρεάν ποῦ σοῦ ἔγινεν;

Ἄλλ' ὅμως τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δὲν ἐσκέφθη, οὔτε ἐνεθυμήθη τὴν ἰδικὴν του κατάστασιν, οὔτε ὑπεχώρησεν, ἂν καὶ βέβαια ἢ παράκλησις ποῦ τοῦ ἐγίνετο δὲν ἀφοροῦσεν ἴσην ὀφειλὴν. Διότι αὐτὸς μὲν παρεκάλει διὰ δέκα χιλιάδας τάλαντα, ὁ σύνδουλός του ὅμως διὰ ἑκατὸν δηνάρια· καὶ ὁ μὲν ἕνας παρεκάλει τὸν σύνδουλόν του, ὁ δὲ ἄλλος τὸν κύριόν του· καὶ ἐκεῖνος μὲν ἔλαβε πλήρη συγχώρησιν, ἐνῶ αὐτὸς ἐζήτηε ἀπλῶς ἀναβολήν, ἀλλὰ καὶ οὔτε αὐτὴν τὴν ἔδωσε· διότι, λέγει, «τὸν ἔβαλεν εἰς τὴν φυλακὴν. Ἰδόντες ὅμως οἱ σύνδουλοί του τὸν κατηγόρησαν εἰς τὸν κύριόν των». Αὐτὴ ἡ ἐνέργεια δὲν ἦτο ἀρεστὴ οὔτε εἰς τοὺς ἀνθρώπου καὶ ἀσφαλῶς οὔτε καὶ εἰς τὸν Θεόν. Ἐλυπήθησαν λοιπὸν μαζὶ μὲ ἐκεῖνον καὶ αὐτοὶ ποῦ δὲν ὄφειλον. Τί κάνει λοιπὸν ὁ κύριος;

«Πονηρὲ δοῦλε, ὅλην τὴν ὀφειλὴν σου ἐκείνην σοῦ τὴν ἐχάρισα, ἐπειδὴ μὲ παρεκάλεσες· δὲν ἔπρεπε καὶ σὺ εὐσπλαγχνισθῆς τὸν σύνδουλόν σου, ὅπως ἐγὼ εὐσπλαγχνίσθην ἐσένα;». Πρόσεχε πάλιν τὴν ἡμερότητα τοῦ κυρίου. Κάνει σύγκρισιν τοῦ ἑαυτοῦ του πρὸς αὐτὸν καὶ ἀπολογεῖται, ἐπειδὴ πρόκειται ν' ἀνακαλέσῃ τὴν δωρεάν· μᾶλλον δὲ δὲν τὴν ἀνεκάλεσεν αὐτός, ἀλλ' ἐκεῖνος ποῦ τὴν ἔλαβε. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ὅλην τὴν ὀφειλὴν σου ἐκείνην σοῦ τὴν

νην ἀφῆκά σοι, ἐπεὶ παρεκάλεσάς με· οὐκ ἔδει καὶ σὲ ἐλεῆσαι τὸν σύνδουλόν σου;». Εἰ γὰρ καὶ βαρὺ σοι τὸ πρᾶγμα εἶναι δοκεῖ, ἀλλ' ἔδει καὶ πρὸς τὸ κέρδος ἰδεῖν, τὸ γεγενημένον, τὸ ἐσόμενον. Εἰ καὶ ἐπαχθὲς τὸ ἐπίταγμα, τὸ ἔπα-
5 θλον ἐννοῆσαι ἔδει· μηδὲ διὸ λελύπηκεν ἐκεῖνος, ἀλλ' ὅτι σὺ Θεὸν παρώξυνας, δὴν ἀπὸ ψιλῆς ἰκειηρίας κατήλλαξας. Εἰ δὲ καὶ οὕτω σοι φορτικὸν τὸ φίλον γενέσθαι τῷ λελυπηκόῳ, πολλῷ βαρύτερον τὸ εἰς γέενναν ἐμπεσεῖν· καὶ εἰ τοῦτο ἀνιέθηκας ἐκείνῳ, τότε ἂν ἔγνωνς, ὅτι πολλῷ τοῦτο κοι-
10 φώτερον. Καὶ διὸ μὲν μυρία τάλαντα ὤφειλεν, οὐκ ἐκάλεσε πονηρόν, οὐδὲ ὕβρισην, ἀλλ' ἠλέησεν, διὸ δὲ περὶ τὸν σύνδουλον ἀγνώμων ἐγένετο, τότε λέγει, «πονηρὸν δοῦλε».

Ἀκούσωμεν, οἱ πλεονέκται· καὶ γὰρ πρὸς ἡμᾶς ὁ λόγος. Ἀκούσωμεν, καὶ οἱ ἀνηλεεῖς καὶ ὠμοί· διὸ οὐχ ἐτέροις ἐ-
15 σμέν ὠμοί, ἀλλ' ἐαυτοῖς. Ὅταν οὖν βούλη μνησικακεῖν, ἐινήσουν διὸ σαυτῷ μνησικακεῖς, οὐχ ἐτέρῳ· διὸ τὰ σαυτοῦ καιαδομεῖς ἁμαρτήματα, οὐ τὰ τοῦ πλησίον. Σὺ μὲν γάρ, ὅπερ ἂν ἐργάση τούτῳ, ὡς ἄνθρωπος ἐργάζη, καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ· ὁ δὲ Θεὸς οὐχ οὕτως, ἀλλὰ μειζρόνως σε τιμω-
20 ρήσεται, καὶ τιμωρίαν τὴν ἐκεῖ. «Παρέδωκε γὰρ αὐτόν, ἕως οὗ ἀποδῶ τὸ ὀφειλόμενον»· τουτέστι, διηνεκῶς· οὕτε γὰρ ἀποδώσει ποτέ. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐγένου τῇ εὐεργεσίᾳ βελτίων, λείπεται τῇ τιμωρίᾳ σε διορθοῦσθαι. Καίτοιγε ἀμεταμέλητα τὰ χαρίσματα καὶ αἱ δωρεαί, ἀλλὰ τοσοῦτον ἴ-
25 σχυσεν ἡ κακία, ὡς καὶ τοῦτον λῦσαι τὸν νόμον.

Τί τοίνυν τοῦ μνησικακεῖν χαλεπώτερον, διὰν δωρεὰν

ἐχάρισα, ἐπειδὴ μὲ παρεκάλεσες· δὲν ἔπρεπε καὶ σὺ νὰ εὐσπλαγχνισθῆς τὸν σύνδουλόν σου;». Διότι καὶ ἂν ἀκόμη σοῦ φαίνεται αὐτὸ βαρὺ, ὅμως ἔπρεπε νὰ προσέξῃς καὶ τὸ κέρδος ποῦ σοῦ ἔγινε καὶ αὐτὸ ποῦ πρόκειται νὰ σοῦ γίνῃ. Καὶ ἂν ἀκόμη ἢ ἐντολὴ εἶναι δύσκολος, ἔπρεπε νὰ σκεφθῆς τὸ ἔπαθλον· οὔτε ὅτι σὲ ἐλύπησεν ἐκεῖνος, ἀλλ' ὅτι σὺ παρώργισες τὸν Θεόν, μὲ τὸν ὁποῖον συνεφιλιώθης μὲ μίαν ἀπλῆν παράκλησιν. Ἐὰν ὅμως σοῦ ἦτο δύσκολον νὰ συμφιλιωθῆς καὶ ἔτσι μὲ αὐτὸν ποῦ σὲ ἐλύπησε, πολὺ πιὸ φοβερόν εἶναι νὰ ριφθῆς εἰς τὴν γέενναν· καὶ ἂν αὐτὸ τὸ ἐσύγκρινες μὲ ἐκεῖνο, τότε θὰ ἦτο δυνατὸν ν' ἀντιληφθῆς, ὅτι αὐτὸ ἦτο πολὺ πιὸ ἐλαφρόν. Καὶ ὅταν μὲν ὤφειλε δέκα χιλιάδας τάλαντα, δὲν τὸν ὠνόμασε πονηρόν οὔτε τὸν ὕβρισεν, ἀλλὰ τὸν ἠλέησεν, ὅταν ὅμως ἐπέδειξεν ἀχαριστίαν πρὸς τὸν σύνδουλόν του, τότε τὸν ὀνομάζει «πονηρὸν δοῦλε».

Ἄς τὰ ἀκούσωμεν αὐτὰ ὅσοι εἴμεθα πλεονέκται· διότι καὶ πρὸς ἡμᾶς ἀπευθύνεται ὁ λόγος αὐτός. Ἄς τὰ ἀκούσωμεν καὶ ὅσοι εἴμεθα ἄσπλαχνοι καὶ σκληροί· διότι δὲν εἴμεθα σκληροὶ διὰ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας. Ὅταν λοιπὸν θέλῃς νὰ μνησικακῆς, σκέψου ὅτι μνησικακεῖς εἰς βάρος σου καὶ ὄχι ἐναντίον τοῦ ἄλλου· διότι τὰ ἰδικά σου ἁμαρτήματα καθιστᾶς ἀσυγχώρητα καὶ ὄχι τοῦ πλησίον σου. Διότι σὺ μὲν ὅ,τι καὶ ἂν κάνῃς εἰς βάρος αὐτοῦ, τὸ κάνεις ὡς ἄνθρωπος καὶ ἰσχύει μόνον εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν· ὁ Θεὸς ὅμως δὲν θὰ σὲ τιμωρήσῃ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ἀλλὰ μὲ μεγαλυτέραν τιμωρίαν, καὶ μάλιστα μὲ τιμωρίαν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν. Διότι, λέγει, «τὸν παρέδωσεν εἰς τὰ βασάννα, ἕως ὅτου ἐξοφλήσῃ ὅλον τὸ χρέος του»· δηλαδὴ αἰωνίως· διότι οὐδέποτε θὰ τὸ ἐξοφλήσῃ. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν ἔγινες καλῦτερος μὲ τὴν εὐεργεσίαν, ἐναπομένει νὰ διορθωθῆς μὲ τὴν τιμωρίαν. Ἄν καὶ βέβαια τὰ χαρίσματα καὶ αἱ δωρεαὶ εἶναι ἀμετάκλητα*, ἀλλ' ὅμως τόση ἦτο ἢ δύναμις τῆς κακίας, ὥστε καὶ αὐτὸν τὸν νόμον νὰ τὸν καταργήσῃ.

Ἐπομένως τί εἶναι φοβερώτερον ἀπὸ τὴν μνησικακίαν,

θείαν ισαύτην καὶ τηλικαύτην ἀναιρέπον φαίνεται; Καὶ οὐδὲ ἀπλῶς αὐτὸν παρέδωκεν, ἀλλὰ ὀργισθεὶς. "Ὅτε μὲν γὰρ ἐκέλευσε πρᾶθῆναι, οὐκ ἦν ὀργῆς τὰ ρήματα - οὐκοῦν οὐδὲ ἐποίησεν -, ἀλλ' ἀφορμὴ φιλανθρωπίας μεγίστη· νυνὶ δὲ ἀγανακτιήσεως πολλῆς ἢ ψῆφος, καὶ τιμωρίας, καὶ κολάσεως. Τί οὖν ἡ παραβολὴ θούλειαι; «Ὅτι ποιήσει καὶ ὑμῖν», φησὶν, «ὁ Πατήρ μου, εἴ μὴ ἀφήτε ἕκαστος τῶ ἀδελφῶ αὐτοῦ ἀπὸ τῆς καρδίας ὑμῶν τὰ παραπτώματα αὐτῶν». Οὐ λέγει, ὁ Πατήρ ὑμῶν, ἀλλ', «ὁ Πατήρ μου». Οὐ γὰρ ἄξιον τοῦ τοιούτου καλεῖσθαι Πατέρα τὸν Θεόν, τοῦ οὗτω πονηροῦ καὶ μισανθρώπου.

5. Δύο τοίνυν ἐνιαῦθα ζητεῖ, καὶ καταγινώσκειν ἡμᾶς τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ ἑτέροις ἀφιέναι καὶ ἐκεῖνο διὰ τοῦτο, ἵνα εὐκολώτερον τοῦτο γένηται (ὁ γὰρ τὰ ἑαυτοῦ ἐννοῶν, 15 συγγνωμονικώτερος ἔσται τῶ συνδούλῳ)· καὶ οὐχ ἀπλῶς ἀφιέναι ἀπὸ σιόματος, ἀλλ' ἀπὸ καρδίας.

Μὴ δὴ καθ' ἑαυτῶν τὸ ξίφος ὠθῶμεν μνησικακοῦντες. Τί γὰρ σε καὶ τοιοῦτον ἐλύπησεν ὁ λελυπηκῶς, οἷον σὺ σαυτὸν ἐργάση τῆς ὀργῆς μεμνημένος, καὶ ἐπισπώμενος κατὰ 20 σαυτοῦ τὴν καιαδικάζουσαν σε παρὰ Θεοῦ ψῆφον; "Ἄν μὲν γὰρ νήφης καὶ φιλοσοφῆς, εἰς τὴν ἐκείνου κεφαλὴν περισιήσεται τὸ δεινόν, κάκεινος ἔσται ὁ πάσχων κακῶς· ἂν δὲ μένης ἀγανακτιῶν καὶ δυσχεραίνων, τότε αὐτὸς ὑποσιήσῃ τὴν βλάβην, οὐ παρ' ἐκείνου, ἀλλὰ παρὰ σαυτοῦ. Μὴ

ὅταν αὐτὴ φαίνεται ν' ἀνατρέπη μίαν τόσον μεγάλην καὶ τέτοιου εἴδους θεϊαν δωρεάν; Καὶ δὲν τὸν παρέδωσεν ἀπλῶς εἰς τὰ βάσανα, ἀλλὰ ἐξοργισθεῖς. Διότι ὅταν ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ πωληθῇ δὲν ἦσαν τὰ λόγια τοῦ ἀποτελέσματος ὀργῆς — διὰ τοῦτο βέβαια καὶ δὲν τὸ ἔκανεν αὐτό —, ἀλλ' ἦτο πάρα πολὺ μεγάλη ἀφορμὴ φιλανθρωπίας, τώρα ὅμως ἡ ἀπόφασίς τοῦ εἶναι ἀποτέλεσμα μεγάλης ἀγανακτήσεως καὶ ἀποβλέπει πρὸς μεγάλην τιμωρίαν καὶ κόλασιν. Τί θέλει λοιπὸν νὰ μᾶς διδάξῃ ἢ παραβολή; «Τὸ ἴδιο», λέγει, «θὰ κάνῃ καὶ ὁ Πατήρ μου εἰς ἐσᾶς, ἐὰν δὲν συγχωρήσετε ὁ καθένας σας μέσα εἰς τὴν καρδίαν σας τὰ παραπτώματά των». Δὲν λέγει, ὁ Πατήρ σας, ἀλλ' «ὁ Πατήρ μου». Διότι δὲν ἦτο ἄξιος ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς νὰ ὀνομάζεται ὁ Θεὸς Πατήρ του, αὐτὸς ποῦ ἦτο πονηρὸς καὶ μισάνθρωπος.

5. Δύο λοιπὸν πράγματα ζητεῖ ἐδῶ ὁ Κύριος· καὶ ν' ἀναγνωρίζωμεν τὰ ἁμαρτήματά μας καὶ νὰ συγχωρῶμεν τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἄλλων. Καὶ πρέπει νὰ ἔχωμεν ἐπίγνωσιν τῶν ἁμαρτιῶν μας διὰ νὰ συγχωρῶμεν εὐκολώτερον τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἄλλων (διότι αὐτὸς ποῦ ἔχει ἐπίγνωσιν τῶν ἰδικῶν τοῦ ἁμαρτιῶν, εὐκολώτερον συγχωρεῖ τὸν σύνδουλόν του)· καὶ ἡ συγχώρησις δὲν πρέπει νὰ γίνεται ἀπλῶς μὲ τὸ στόμα, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν καρδίαν.

Ἄς μὴ σπρώχνωμεν λοιπὸν τὸ ξίφος εἰς τὸν ἑαυτὸν μας ἐπιδεικνύοντες μνησικακίαν. Διότι τί εἶναι αὐτὸ ποῦ σοῦ ἔκανεν αὐτὸς ποῦ σὲ ἐλύπησε τόσον πολὺ, ὥστε νὰ ἤμπορῇ νὰ ἐξισωθῇ μὲ τὸ κακὸν ποῦ θὰ προξενήσῃς σὺ εἰς τὸν ἑαυτὸν σου μὲ τὸ νὰ διατηρῇς τὴν ὀργὴν σου καὶ νὰ ἐπισύρῃς ἔτσι ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ σου τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ; Ἄν λοιπὸν εἶσαι νηφάλιος καὶ ἀντιμετωπίζεις μὲ φιλόσοφον διάθεσιν τὰ πράγματα, τὸ κακὸν θὰ μετατεθῇ εἰς τὴν κεφαλὴν ἐκείνου καὶ ἐκεῖνος θὰ εἶναι αὐτὸς ποῦ θὰ κακοπαθῇ. Ἐνῶ ἂν ἐξακολουθῇς νὰ διατηρῇς τὴν ἀγανάκτησίν σου καὶ τὴν λύπην σου, τότε ὁ ἴδιος θὰ ζημιωθῇς ὄχι ἀπὸ μέρος ἐκείνου, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν σου.

τοίνυν λέγε, ὅτι ὕβρισε καὶ διέβαλε καὶ μυρία εἰργάσατο
κακά· ὅσα γὰρ ἂν εἶπης, τοσοῦτω μᾶλλον δεικνύεις αὐτὸν
εὐεργέτην. Ἔδωκε γὰρ ἀφορμὴν ἀπολούσασθαι τὰ ἁμαρτή-
ματα· ὥστε ὅσα ἂν μείζονα ἠδίκηκώς ἦ, τοσοῦτω μείζονος
δ ἁμαρτημάτων ἀφέσεως αἰτιός σοι καθίσταται. Ἄν γὰρ ἐ-
θέλωμεν, οὐδεὶς ἡμᾶς ἀδικῆσαι δυνήσεται· ἀλλὰ καὶ οἱ
ἐχθροὶ τὰ μέγιστα ὠφελήσουσιν ἡμᾶς.

Καὶ τί λέγω τοὺς ἀνθρώπους; Τοῦ γὰρ διαβόλου τί
γένοιτ' ἂν πονηρότερον; ἀλλ' ὅμως καὶ ἐκεῖθεν πολλὴν ἀ-
10 φορμὴν εὐδοκμησεως ἔχομεν, καὶ δείκνυσιν ὁ Ἰώβ. Εἰ
δὲ ὁ διάβολος ἀφορμὴ γέγονε στεφάνων, τί δέδοικας ἄνθρω-
πον ἐχθρόν; Ὅρα οὖν ὅσα κερδαίνεις, πρῶτως τὰς τῶν
ἐχθρῶν φέρων ἐπηρείας. Πρῶτον μὲν καὶ μέγιστον, ἁμαρ-
τημάτων ἀπαλλαγὴν· δεύτερον, καρτερίαν καὶ ὑπομονήν·
15 τρίτον, ἡμερότητα καὶ φιλανθρωπίαν. Ὁ γὰρ τοῖς λυποῦσιν
οὐκ εἰδώς ὀργίζεσθαι, πολλῶ μᾶλλον τοῖς φιλοῦσιν αὐτὸν
ἐπιτήδειος ἔσται. Τέταρτον, τὸ καθαρεύειν ὀργῆς διηνεκῶς·
ᾧ οὐδὲν γένοιτ' ἂν ἴσον. Ὁ γὰρ ὀργῆς καθαρεύων, εὐδι-
λον διὰ καὶ τῆς ἐνιεῦθεν ἀθυμίας ἀπήλλακται, καὶ οὐκ ἀνα-
20 λώσει τὸν βίον εἰς ματαιοπονίας καὶ ὀδύνας. Ὁ γὰρ οὐκ
εἰδώς ἀπεχθάνεσθαι, οὐδὲ λυπεῖσθαι οἶδεν, ἀλλὰ τρυφῆς
ἀπολαύσεται καὶ μυρίων ἀγαθῶν. Ὡστε ἑαυτοὺς τιμωρού-
μεθα μισοῦντες ἐτέρους· ὥσπερ οὖν καὶ ἑαυτοὺς εὐεργετοῦ-
μεν ἀγαπῶντες. Πρὸς τοῦτοις ἅπασιν αἰδέσιμος ἔσῃ καὶ
25 αὐτοῖς τοῖς ἐχθροῖς, καὶ δαίμονες ὡς· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἔ-

Μὴ λέγῃς λοιπόν, ὅτι σὲ ὕβρισε καὶ σὲ ἐσυκοφάντησε καὶ σοῦ ἐπροξένησεν ἀμέτρητα κακά· διότι ὅσα περισσότερα εἶπῃς, τόσον μεγαλύτερον εὐεργέτην σου τὸν παρουσιάζεις, καθ' ὅσον σοῦ ἔδωσε τὴν ἀφορμὴν νὰ καθαρισθῇς ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματά σου. Ἐπομένως ὅσον μεγαλύτεραι εἶναι αἱ ἀδικίαι ποῦ σοῦ ἔκανε, τόσον περισσότερον γίνεται αἴτιος διὰ νὰ συγχωρηθοῦν τὰ ἀμαρτήματά σου. Διότι ἐὰν θέλωμεν κανεῖς δὲν θὰ ἤμπορέσῃ νὰ μᾶς ἀδικήσῃ, ἀλλ' ἀντιθέτως καὶ οἱ ἐχθροὶ μας θὰ μᾶς ὠφελήσουν πάρα πολὺ.

Καὶ διατί ἀναφέρω τοὺς ἀνθρώπους; Διότι τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ πονηρότερον ἀπὸ τὸν διάβολον; ἀλλ' ὅμως καὶ αὐτὸς μᾶς γίνεται μεγάλη ἀφορμὴ προκοπῆς μας εἰς τὴν ἐρετήν, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸν Ἰώβ. Ἐάν δὲ ὁ διάβολος ἔγινεν ἀφορμὴ στεφάνων, τί φοβεῖσαι τὸν ἐχθρὸν καὶ συνάνθρωπόν σου; Πρόσεχε λοιπόν πόσα κερδίζεις, ὅταν ἀντιμετωπίζῃς μὲ ἐπιείκειαν τὰς ἐχθρότητας ἐκ μέρους τῶν ἐχθρῶν σου. Τὸ πρῶτον καὶ μέγιστον, ὅτι ἀπαλλάσσεισαι ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματά σου. Δεύτερον ἀποκτᾶς καρτερίαν καὶ ὑπομονήν. Τρίτον γίνεσαι ἐπιεικῆς καὶ φιλόανθρωπος. Διότι αὐτὸς ποῦ γνωρίζει νὰ μὴ ὀργίζεται ἐναντίον ἐκείνων ποῦ τὸν λυποῦν, θὰ γίνῃ πρὸς ὠφέλιμος καὶ εὐνοϊκὸς πρὸς αὐτοὺς ποῦ τὸν ἀγαποῦν. Τέταρτον εἶναι πάντοτε καθαρὸς ἀπὸ ὀργήν, πράγμα μὲ τὸ ὁποῖον τίποτε δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἐξισωθῇ. Διότι αὐτὸς ποῦ εἶναι καθαρὸς ἀπὸ ὀργήν, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι ἔχει ἀπαλλαγῇ καὶ ἀπὸ τὴν λύπην ποῦ προέρχεται ἀπὸ αὐτὴν καὶ δὲν θὰ περάσῃ τὴν ζωὴν του μὲ ἀσκόπους κόπους καὶ ὀδύνας. Πράγματι αὐτὸς ποῦ δὲν γνωρίζει νὰ μισῇ τοὺς ἄλλους, δὲν γνωρίζει οὔτε καὶ νὰ λυπηταί, ἀλλὰ θ' ἀπολαύσῃ τρυφήν καὶ ἄπειρα ἀγαθά. Ὡστε τοὺς ἑαυτοὺς μας τιμωροῦμεν, ὅταν μισοῦμεν τοὺς ἄλλους, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια τοὺς ἑαυτοὺς μας εὐεργετοῦμεν ὅταν ἀγαπῶμεν τοὺς συνανθρώπους μας. Ἐκτὸς ἀπὸ ὅλα αὐτὰ θὰ σὲ σέβωνται ὅλοι καὶ αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ σου ἀκόμη καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι δαίμονες· μᾶλλον δὲ οὔτε κἂν θὰ ἔχῃς εἰς τὸ

ξεις λοιπὸν ἐχθρὸν διακείμενος οὕτω. Τὸ δὲ πάντων μεῖ-
ζον καὶ πρῶτον, τὴν τοῦ Θεοῦ κερδαίνεις φιλανθρωπίαν· κἄν
ἡμαρτηκῶς ἦς, τεύξῃ συγγνώμης· κἄν καιρωθῶκῶς ἦς,
πλείονα προσλήψῃ παρηγοσίαν. Ἀνύσωμεν τοίνυν τὸ μηδένα
8 μισεῖν, ἵνα καὶ ὁ Θεὸς ἡμᾶς φιλήσῃ· ἵνα κἄν μυρίων τα-
λάντων ὦμεν ὑπεύθυνοι, σπλαγχνισθῇ καὶ ἐλεήσῃ.

Ἄλλ' ἠδίκησαι παρ' αὐτοῦ; Οὐκοῦν ἐλέησον αὐτόν, μὴ
μισήσῃς· δάκρυσον καὶ θρήνησον, μὴ ἀποσιραφῆς. Οὐ γὰρ
οὐ εἶ ὁ προσκεκρουκῶς τῷ Θεῷ, ἀλλ' ἐκεῖνος· σὺ δὲ καὶ
10 εὐδοκίμησας, εἰς ἐνέγκης. Ἐννόησον, ὅτι σταυροῦσθαι μέλ-
λων ὁ Χριστός, ὑπὲρ ἑαυτοῦ μὲν ἔχαιρεν, ὑπὲρ δὲ τῶν σταυ-
ρούντων ἐδάκρυσεν. Οὕτω καὶ ἡμᾶς διακειῖσθαι χρή· καὶ ὅσοι
ἂν ἀδικώμεθα, τοσοῦτω μᾶλλον θρηνεῖν τοὺς ἀδικοῦντας.
Ἡμῖν μὲν γὰρ πολλὰ ἐνιεῦθεν τὰ ἀγαθὰ· ἐκείνοις δὲ τὰ
15 ἐναντία. Ἄλλ' ἐπὶ πάντων ὕβρισε καὶ εἰτύπησεν; Οὐκοῦν
ἐπὶ πάντων ἑαυτὸν ἥσυχνε καὶ ἠτίμασε, καὶ μυρίων κατη-
γόρων ἤνοιξε σιόματα, καὶ σοὶ πλείονας τοὺς σιεφάνους ὕ-
φηγε, καὶ πολλοὺς σοι τῆς μακροθυμίας συνήγαγε κήρυκας.

Ἄλλὰ πρὸς εἰτέρους διέβαλε; Καὶ τί τοῦτο, τοῦ Θεοῦ
20 ὄντιος τοῦ μέλλοντιος ἀπαιτεῖν τὰς εὐθύνας, ἀλλ' οὐκ ἐκείνων
τῶν ἀκουσάντων; Ἐαυτῷ γὰρ προσέθηκε κολάσεως ὑπόθε-
σιν, ἵνα μὴ μόνον ὑπὲρ τῶν οἰκείων, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ὧν περὶ
σοῦ διελέχθη, παράσχῃ λόγον. Καὶ οὐ μὲν πρὸς ἀνθρώπους
διέβαλεν, αὐτὸς δὲ πρὸς Θεὸν διεβλήθη. Εἰ δὲ οὐκ ἀρκεῖ
25 σοι ταῦτα, ἐννόησον ὅτι καὶ ὁ δεσπότης σου διεβλήθη, καὶ

ἐξῆς ἐχθρὸν ἐὰν ζῆς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Τὸ μεγαλύτερον ὅμως καὶ τὸ πρῶτον ἀπὸ ὅλα εἶναι ὅτι κερδίζεις τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἂν ἔχῃς ἀμαρτήσῃ, θὰ λάβῃς συγχώρησιν, ἂν δὲ ζῆς ἐνάρετα, θ' ἀποκτήσῃς περισσοτέραν παρρησίαν. Ἄς προσπαθοῦμεν λοιπὸν νὰ ἐπιτύχωμεν ὥστε νὰ μὴ μισοῦμεν κανένα, διὰ νὰ μᾶς ἀγαπήσῃ καὶ ὁ Θεός, ὥστε καὶ ἂν ἀκόμη εἴμεθα ὑπεύθυνοι μυρίων ταλάντων, νὰ μᾶς σπλαγχνισθῇ καὶ νὰ μᾶς ἐλεήσῃ.

Μήπως ὅμως ἠδικήθῃς ἀπὸ αὐτόν; Ἐλέησέ τον λοιπὸν καὶ μὴ τὸν μισήσῃς· κλαῦσε καὶ θρήνησε δι' αὐτόν καὶ μὴ τὸν ἀποστραφῆς. Διότι δὲν εἶσαι σὺ ἐκεῖνος ποῦ ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν μὲ τὸν Θεόν, ἀλλ' ἐκεῖνος· μάλιστα δὲ καὶ θὰ σημειώσῃς πρόδοον εἰς τὴν ἀρετὴν, ἐὰν ὑποφέρῃς τὴν ἀδικίαν. Ἀναλογίσου, ὅτι ὅταν ἐπρόκειτο ὁ Χριστὸς νὰ σταυρωθῇ, ὑπὲρ μὲν τοῦ ἑαυτοῦ του ἐχαίρετο, ἐδάκρυζεν ὅμως ὑπὲρ ἐκείνων ποῦ τὸν ἐσταύρωνον. Ἔτσι πρέπει καὶ ἡμεῖς νὰ συμπεριφερώμεθα· καὶ ὅσον περισσότερον θὰ ἀδικοῦμεθα, τόσον περισσότερον νὰ θρηνοῦμεν δι' αὐτοὺς ποῦ μᾶς ἀδικοῦν. Διότι ἡμεῖς θ' ἀποκομίσωμεν ἀπὸ ἐκεῖ πολλά ἀγαθά, ἐνῶ ἐκεῖνοι τὰ ἀντίθετα. Μήπως ὅμως ἐπὶ πλεόν σὲ ὕβρισε καὶ σὲ ἐκτύπησεν; Μὰ τότε παρουσίᾳ ὄλων κατεντρόπιασε τὸν ἑαυτόν του καὶ τὸν ἠτίμασε καὶ ἤνοιξε τὰ στόματα ἀπείρων κατηγορῶν, ἐνῶ δι' ἐσένα ὕφανε περισσοτέρους στεφάνους καὶ ἔγινεν αἰτία ν' ἀποκτήσῃς πολλοὺς κήρυκας τῆς μακροθυμίας σου.

Μήπως ὅμως σὲ ἐσυκοφάντησεν εἰς ἄλλους; Καὶ τί μ' αὐτό, ἀφοῦ ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος ποῦ πρόκειται νὰ ζητήσῃ ἀπὸ ἐσένα εὐθύνας καὶ ὄχι ἐκεῖνοι ποῦ ἤκουσαν νὰ σὲ συκοφαντῇ; Διότι εἰς τὸν ἑαυτόν του προσέθεσεν αἰτίαν διὰ τιμωρίαν, ὥστε ν' ἀπολογηθῇ ὄχι μόνον διὰ τὰ ἰδικά του ἀμαρτήματα, ἀλλὰ καὶ δι' ὅσα εἶπεν ἐναντίον σου. Καὶ ἐσένα μὲν σὲ ἐσυκοφάντησε πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ ὁ ἴδιος ἐσυκοφαντήθη ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν ὅμως δὲν σοῦ ἀρκοῦν αὐτά, ἀναλογίσου ὅτι καὶ ὁ Κύριός σου ἐσυκοφαντήθη

ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ καὶ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, καὶ πρὸς τοὺς μάλιστα φιλουμένους· καὶ ὁ τοῦτου μονογενῆς πάλιν τὰ αὐτά. Διὸ ἔλεγεν· «Εἰ τὸν οἰκοδεσπότην Βεελζεβούλ ἐκᾶλεσαν, πολλῶ μᾶλλον τοὺς οἰκιακοὺς αὐτοῦ;». Καὶ οὐ διέβαλεν αὐτὸν ὁ μόνον ὁ πονηρὸς δαίμων ἐκεῖνος, ἀλλὰ καὶ ἐπισιεύθη· καὶ διέβαλεν, οὐ τὰ τυχόνια, ἀλλὰ τὰ μέγιστα ὀνειδίδη καὶ ἐγκλήματα. Καὶ γὰρ δαιμονῶνια αὐτὸν ἔφησε καὶ πλάνον εἶναι καὶ ἀντίθεον.

Ἄλλὰ καὶ εὐεργειήσας ἔπαυες κακῶς; Καὶ διὰ τοῦτο
 10 μάλιστα ὑπὲρ μὲν τοῦ ποιήσαντος θρῆνει καὶ ἄλγει, ὑπὲρ δὲ σεαυτοῦ καὶ χαῖρε, διὸ Θεῶ γέγονας ὁμοιος, τῷ τὸν ἥλιον ἀναιέλλοντι ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς. Εἰ δὲ καὶ ὑπερβαίνει σε τὸ τὸν Θεὸν μιμεῖσθαι· καίτοιγε τῷ νήφοντι οὐδὲ τοῦτο δύσκολον· ἀλλ' ὁμως εἴ σου μεῖζον εἶναι τοῦτό σοι
 15 δοκεῖ, φέρε σε πρὸς τοὺς συνδούλους ἀγάγωμεν· πρὸς τὸν Ἰωσήφ, τὸν μυρία παθόντα καὶ εὐεργειήσαντα τοὺς ἀδελφούς· πρὸς τὸν Μωϋσέα, τὸν μετὰ μυρίας ἐπιβουλάς ὑπὲρ αὐτῶν δεηθέντα· πρὸς τὸν μακάριον Παῦλον, τὸν οὐδὲ ἀριθμῆσαι ἔχοντα ἅπερ ἔπαυε παρ' αὐτῶν, καὶ ἀξιοῦντα ἀνά-
 20 θεμα εἶναι ὑπὲρ αὐτῶν· πρὸς τὸν Στέφανον, τὸν λιθαζόμενον καὶ παρακαλοῦντα λυθῆναι αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην.

Καὶ ταῦτα πάντα ἐννοήσας, ἐκβαλε πᾶσαν ὀργήν, ἵνα καὶ ἡμῖν ὁ Θεὸς ἀφῆ πάντα τὰ παραπτώματα, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ
 25 Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

10. Ματθ. 10, 25.

11. Πρὸβλ. Ματθ. 5, 45.

12. Πρὸβλ. Ρωμ. 9, 8.

13. Πρὸβλ. Πράξ. 7, 59.

καὶ ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ καὶ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ μάλιστα πρὸς ἐκείνους πού ἠγάπα πάρα πολὺ καὶ ὁ μονογενὴς Υἱὸς του πάλιν ἔπαθε τὰ ἴδια. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν· «Ἐὰν τὸν οἰκοδεσπότην τὸν ἀπεκάλεσαν Βεελζεβούλ, πόσον μᾶλλον τοὺς ἰδικούς του;»¹⁰. Καὶ ὄχι μόνον ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος δαίμων τὸν ἐσυκοφάντησεν, ἀλλὰ καὶ ἔγινε πιστευτός· καὶ δὲν ἦσαν τυχαῖαι αἱ διαβολαὶ του, ἀλλὰ τὸν διέβαλε μὲ τὰ μεγαλύτερα ὄνειδη καὶ ἐγκλήματα. Καθ' ὅσον τὸν ἀπεκάλεσε καὶ δαιμονισμένον καὶ πλάνον καὶ ἀντίθεον.

Μήπως ὅμως ἂν καὶ τὸν εὐεργέτησες, σοῦ ἔκανε κακόν; Μὰ ἀκριβῶς δι' αὐτὸν τὸν λόγον, ὑπὲρ ἐκείνου μὲν νὰ θρηνῆς, ὑπὲρ δὲ τοῦ ἑαυτοῦ σου νὰ χαίρεσαι, διότι ἔγινες ὅμοιος μὲ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἀνατέλλει τὸν ἥλιόν του ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς¹¹. Ἐὰν ὅμως ὑπερβαίνῃ τὰς δυνάμεις σου νὰ μιμῆσαι τὸν Θεόν, ἂν καὶ αὐτὸ βέβαια δὲν εἶναι δύσκολον διὰ τὸν νηφάλιον ἄνθρωπον, ἐὰν λοιπὸν παρ' ὅλα αὐτὰ νομίζῃς ὅτι αὐτὸ ὑπερβάλλει τὰς δυνάμεις σου, ἐμπρὸς νὰ σὲ ὀδηγήσω πρὸς τοὺς συνδούλους σου, πρὸς τὸν Ἰωσήφ, πού ἂν καὶ ἔπαθε μύρια ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του, ὅμως τοὺς εὐεργέτησεν· πρὸς τὸν Μωϋσῆν, πού παρὰ τὰς ἀπείρους ἐπιβουλάς, προσηυχήθη ὑπὲρ αὐτῶν πού τὸν διέβαλον· πρὸς τὸν μακάριον Παῦλον, ὁ ὁποῖος δὲν ἤμπορεῖ ν' ἀπαριθμήσῃ αὐτὰ πού ἔπαθεν ἀπὸ αὐτοὺς καὶ πού παρ' ὅλα αὐτὰ ἠῦχετο ν' ἀποχωρισθῆ ἀπὸ τὸν Χριστὸν χάριν αὐτῶν¹². πρὸς τὸν Στέφανον, πού κατὰ τὴν ὥραν τοῦ λιθοβολισμοῦ του παρεκάλει τὸν Θεὸν νὰ τοὺς συγχωρήσῃ αὐτὴν τὴν ἁμαρτίαν των¹³.

Αὐτὰ λοιπὸν ἀφοῦ τὰ βάλῃς καλὰ εἰς τὸν νοῦν σου, διώξε ἀπὸ μέσα σου κάθε ὀργήν, ὥστε καὶ ὁ Θεὸς νὰ συγχωρήσῃ εἰς ἡμᾶς ὅλα τὰ ἁμαρτήματα, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς Πατέρα καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δόξα καὶ δύναμις καὶ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΒ΄
Ματθ. 19, 1 - 15

«Καὶ ἐγένετο, ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους
τούτους, μειῆσεν ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἦλθεν ἐπὶ
5 τὰ ὄρια τῆς Ἰουδαίας πέραν τοῦ Ἰορδάνου».

1. Συνεχῶς τὴν Ἰουδαίαν ἀφείς διὰ τὴν βασκανίαν τὴν
ἐκείνων, νῦν ἐπιχωριάζει λοιπόν, ἐπειδὴ τὸ πάθος ἐγγὺς
ἔμελλεν εἶναι· οὐ μὴν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα τέως ἄνεισιν, ἀλλ'
εἰς τὰ ὄρια τῆς Ἰουδαίας. «Καὶ ἐλθόντι ἠκολούθησαν αὐτῷ
10 ὄχλοι πολλοί, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς». Οὔτε τῆ τῶν λόγων
διδασκαλία διηνεκῶς ἐνδιατρίβει, οὔτε τῆ τῶν σημείων θαυ-
ματουργία· ἀλλὰ νῦν μὲν τοῦτο, νῦν δὲ ἐκεῖνο ποιεῖ, ποικί-
λων τὴν σωτηρίαν τῶν προσεδρευόντων καὶ ἐπομένων, ὥστε
ἀπὸ μὲν τῶν σημείων ἀξιόπιστος, ἐν οἷς ἔλεγε, φανῆναι
15 διδάσκαλος, ἀπὸ δὲ τῆς τῶν λόγων διδασκαλίας ἐπιτεῖναι
τὸ ἀπὸ τῶν σημείων κέρδος. Τοῦτο δὲ ἦν τὸ πρὸς θεογνωσίαν
αὐτοὺς χειραγωγῆσαι.

Σὺ δέ μοι κάκεῖνο σκόπει, πῶς ὀλοκλήρους δήμους πα-
ραιρέχουσιν ἐνὶ ρήματι οἱ μαθηταί, οὐ κατὰ ὄνομα ἕκαστον
20 ἀπαγγέλλοντες τῶν θεραπευομένων. Οὐ γὰρ εἶπον, διὸ δ
δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα, ἀλλ', διὸ πολλοί, τὸ ἀκόμψασιον παιδεύον-
τες. Ἐθεράπευε δὲ ὁ Χριστός, ἐκείνους τε εὐεργειῶν, καὶ
δι' ἐκείνων πολλοὺς ἑτέρους. Ἡ γὰρ τῆς τούτων ἀσθενείας
διόρθωσις ἑτέροις ὑπόθεσις θεογνωσίας ἐγίνετο. Ἀλλ' οὐχὶ

ΟΜΙΛΙΑ ΕΒ΄
Ματθ. 19, 1 - 15

«Καὶ ὅταν ὁ Ἰησοῦς ἐτελείωσεν τοὺς λόγους του αὐτοῦς, ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν καὶ ἦλθεν εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἰουδαίας πέραν ἀπὸ τὸν Ἰορδάνην».

1. Μολονότι συνεχῶς ἀπέφευγε τὴν Ἰουδαίαν ἐξ αἰτίας τοῦ φθόνου ἐκείνων, τώρα ἐπισκέπτεται πλέον αὐτὴν συχνά, ἐπειδὴ τὸ πάθος του εὐρίσκετο πλησίον· καὶ δὲν ἀνέβη βέβαια ἀπὸ τὴν ἀρχὴν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀλλ' ἔρχεται εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἰουδαίας. «Καὶ ὅταν ἦλθεν ἐκεῖ τὸν ἠκολούθησεν πολὺ πλῆθος λαοῦ καὶ ἐθεράπευσε τοὺς ἀσθενεῖς των». Οὔτε συνεχῶς ἀσχολεῖται μὲ τὴν διδασκαλίαν διὰ τῶν λόγων, οὔτε μὲ τὴν ἐπιτέλεσιν θαυμάτων, ἀλλ' ἄλλοτε μὲν κάνει αὐτό, ἄλλοτε δὲ ἐκεῖνο, ποικίλλων ἔτσι τὰ μέσα σωτηρίας ἐκείνων πού ἔμενον πλησίον του καὶ τὸν ἠκολούθουν, ὥστε ἀπὸ μὲν τὰ θαύματα νὰ γίνεται ἀξιόπιστος διδάσκαλος δι' ὅσα τοὺς ἐδίδασκεν, ἀπὸ δὲ τὴν διδασκαλίαν διὰ τῶν λόγων ν' αὐξήσῃ τὸ κέρδος των πού προήρχετο ἀπὸ τὰ θαύματα. Τὸ κέρδος των δὲ αὐτὸ ἦτο τὸ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ πρὸς τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ.

Σὺ ὁμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεχε καὶ ἐκεῖνο, πῶς δηλαδὴ οἱ μαθηταὶ του παραλείπουν μὲ μίαν λέξιν ὀλόκληρα πλῆθη λαοῦ, μὴ ἀναφέροντες ὀνομαστικῶς τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς θεραπευομένους. Διότι δὲν εἶπον ὅτι ἐθεραπεύθησαν ὁ τάδε καὶ ὁ τάδε, ἀλλ' ὅτι ἐθεραπεύθησαν πολλοί, διδάσκοντες ἔτσι τὴν ἀποφυγὴν τῆς καυχήσεως. Μὲ τὰς θεραπείας πού ἔκανε ὁ Χριστός, καὶ ἐκείνους εὐηργέτει καὶ διὰ μέσῳ ἐκείνων καὶ πολλοὺς ἄλλους. Διότι ἡ θεραπεία τῆς ἀσθενείας ἐκείνων ἐγένετο αἰτία γνώσεως τοῦ Θεοῦ διὰ τοὺς

τοῖς Φαρισαίοις, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο μᾶλλον ἐκθηριούν-
ται καὶ προσέρχονται αὐτῷ πειράζοντες. Ἐπειδὴ γὰρ τῶν
γινομένων ἐπιλαβέσθαι οὐκ εἶχον, προβλήματα αὐτῷ προ-
βάλλουσι. «Προσελθόντες γὰρ αὐτῷ καὶ πειράζοντες ἔλε-
5 γον· εἰ ἔξεσιν ἀνθρώπῳ ἀπολύσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κατὰ
πᾶσαν αἰτίαν;».

Ὡ τῆς ἀνοίας. Ὡς οὖν ἐπιστοιμίζειν αὐτὸν διὰ τῶν ζη-
τημάτων, καίτοιγε ἤδη λαβόντες αὐτοῦ τεκμήριον τῆς δυνά-
μεως ταύτης. Ὅτι γοῦν περὶ τοῦ Σαββάτου πολλὰ διελέ-
10 χθησαν, διὲ εἶπον, ὅτι βλασφημεῖ, διὲ εἶπον, ὅτι δαιμόνιον
ἔχει, διὲ τοῖς μαθηταῖς ἐπειμήσαν διὰ τῶν σπορίμων βα-
δίζουσιν, διὲ περὶ ἀνίπιων διελέχθησαν χειρῶν, πανταχοῦ
ἀπορράψας αὐτῶν τὰ σιόματα, καὶ τὴν ἀναίσχυντον ἐμφρά-
ξας γλῶτταν, οὕτω παρέπεμψεν. Ἀλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτως
15 ἀφίστανται. Τοιοῦτον γὰρ ἢ πονηρία, τοιοῦτον ἢ βασκανία,
ἀναίσχυντον καὶ ἰταμόν· κὰν μυριάκις ἐπιστοιμισθῇ, μυριάκις
ἐφίσταται πάλιν.

Σὺ δὲ μοι σκόπει καὶ τὴν ἐκ τοῦ τρόπου τῆς ἐρωτήσεως
κακουργίαν. Οὐδὲ γὰρ εἶπον αὐτῷ· ἐκέλευσας μὴ ἀφιέναι
20 γυναῖκα - καὶ γὰρ ἤδη ἦν περὶ τοῦ νόμου τούτου διαλεχθεῖς,
ἀλλ' ὅμως οὐκ ἐμνημόνευσαν ἐκείνων τῶν ρημάτων -, ἀλλ'
ὠρμήθησαν μὲν ἐκεῖθεν, οἰόμενοι δὲ μείζονα ποιεῖν τὴν ἐνέ-
δραν, καὶ βουλόμενοι εἰς ἀντινομίας ἀνάγκην αὐτὸν ἐμβαλεῖν,
οὐ λέγουσι, διατί ἐνομοθέτησας τὸ καὶ τό; ἀλλ' ὡς οὐδενὸς
25 εἰρημένου, ἐρωτῶσιν, «εἰ ἔξεσι», προσδοκῶντες διὲ ἐπιλέ-
λησται εἰρηκῶς· καὶ ὄντες ἕιοιμοι, εἰ μὲν εἶποι, διὲ ἔξεσιν

1. Πρὸβλ. Ματθ. 12, 1-21.

2. Πρὸβλ. Ματθ. 9, 8.

3. Πρὸβλ. Ἰω. 10, 20.

4. Πρὸβλ. Ματθ. 12, 2.

5. Πρὸβλ. Μάρκ. 7, 5.

6. Πρὸβλ. Ματθ. 5, 31-32.

ἄλλους. Τοῦτο ὅμως δὲν συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς Φαρισαίους, ἀλλὰ καὶ ἀκριβῶς δι' αὐτὸν τὸν λόγον γίνονται φοβερώτερα θηρία καὶ τὸν πλησιάζουν μὲ σκοπὸν νὰ τὸν πειράξουν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἤμποροῦσαν, στηριζόμενοι εἰς τὰ ὅσα ἔκανε, νὰ τὸν κατηγορήσουν καὶ νὰ τὸν συλλάβουν, διὰ τοῦτο προβάλλουν προβλήματα πρὸς λύσιν. Διότι, λέγει, «Τὸν ἐπλησίασαν οἱ Φαρισαῖοι μὲ σκοπὸν νὰ τὸν πειράξουν καὶ τοῦ ἔλεγον· μήπως ἐπιτρέπεται εἰς τὸν ἄνδρα νὰ χωρίσῃ τὴν γυναῖκα του δι' ὅποιανδήποτε αἰτίαν;».

Ἦ τῆς ἀνοησίας των. Ἐνόμιζον ὅτι θὰ τὸν ἀπεστόμωνον διὰ τῶν ἐρωτήσεων των, ἂν καὶ βέβαια εἶχον λάβει ἤδη ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεώς του αὐτῆς. Ὄταν δηλαδὴ εἶχον μακρὰν συζήτησιν περὶ τῆς ἀργίας τοῦ Σοββάτου¹, ὅταν εἶπον ὅτι βλασφημεῖ², ὅταν εἶπον ὅτι ἔχει δαιμόνιον³, ὅταν κατηγορήσαν τοὺς μαθητάς του ποὺ ἐβάδιζον διὰ μέσου τῶν χωραφιῶν μὲ σῖτον⁴, ὅταν συνεζήτησαν μαζί του περὶ ἀνίπτων χειρῶν⁵, εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς περιπτώσεις, ἀφοῦ ἔκλεισε τὰ στόματά των καὶ ἔφραξε τὴν ἀναίσχυντον γλῶσσαν των, τοὺς ἀπεμάκρυνε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπὸ κοντά του. Ἄλλ' ὅμως οὔτε καὶ ἔτσι παραιτοῦνται. Διότι τέτοιο ἀναίσχυντον καὶ θρασὺ πάθος εἶναι ἢ πονηρία, τέτοιο πάθος εἶναι ὁ φθόνος· καὶ ἂν ἀκόμη ἀποστομωθῇ μυρίας φορές, ἐπιτίθεται καὶ πάλιν ἀπείρους φορές.

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεχε τὴν κακουργίαν των καὶ ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς ἐρωτήσεως. Διότι δὲν τοῦ εἶπον, Ἐπρόσταξες νὰ μὴ ἀφήνῃ κανεὶς τὴν γυναῖκα του — καθ' ὅσον εἶχεν ἤδη ὁμλήσει περὶ τοῦ νόμου αὐτοῦ⁶, παρ' ὅλα αὐτὰ δὲν ἐμνημόνευσαν ἐκείνους τοὺς λόγους —, ἀλλ' ὠρμήθησαν μὲν ἀπὸ ἐκεῖ, νομίζοντες ὅμως ὅτι θὰ τοῦ στήσουν μεγαλυτέραν ἐνέδραν καὶ θέλοντες νὰ τὸν ὀδηγήσουν κατ' ἀνάγκην εἰς ἀντίφασιν, δὲν τοῦ λέγουν, διατί ἐνομοθέτησες αὐτὸ καὶ αὐτό; ἀλλ', ὡσὰν νὰ μὴ εἶχε λεχθῆ τίποτε, τὸν ἐρωτοῦν, «ἐὰν ἐπιτρέπεται», ἀναμένοντες ὅτι ἔχει λησμονήσει ὅτι ὠμίλησε περὶ αὐτοῦ· καὶ εἶναι ἔτοιμοι, ἐὰν μὲν εἴπῃ

ἀφείναι, ἀντιθεῖναι αὐτῷ τὰ παρ' αὐτοῦ εἰρημένα, καὶ εἰπεῖν πῶς οὖν εἴρηκας τὰ ἐναντία; εἰ δὲ τὰ αὐτὰ πάλιν ἄπερ καὶ ἔμπροσθεν, ἀντιθεῖναι τὸ Μωϋσέως.

Τί οὖν αὐτός; Οὐκ εἶπε, «τί με πειράζετε, ὑποκριταί;»,
 5 καίτοιγε μετὰ ταῦτα λέγει, ἀλλ' ἐνιαῦθα οὐ φησι τοῦτο. Τί δήποιε; Ἴνα μετὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ καὶ τὴν ἡμερότητα ἐπιδείξηται. Οὔτε γὰρ αἰὲν οἰγᾶ, ἵνα μὴ νομίωσι λανθάνειν, οὔτε αἰὲν ἐλέγχει, ἵνα παιδεύσῃ ἡμᾶς ἡμέρως πάντα φέρειν. Πῶς οὖν αὐτοῖς ἀποκρίνεται; «Οὐκ ἀνέγνωτε, δι
 10 ὁ ποιήσας ἀπ' ἀρχῆς, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς; καὶ εἶπεν ἕνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. Ὡστε οὐκέτι εἶσι δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία. Ὁ οὖν ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄν-
 15 θρωπος μὴ χωριζέτω».

Ὅρα σοφίαν διδασκάλου. Ἐρωτηθεὶς γάρ, «εἰ ἔξεσιν», οὐκ εὐθέως εἶπεν, οὐκ ἔξεσιν, ἵνα μὴ θορυβηθῶσι καὶ ταραχθῶσιν, ἀλλὰ πρὸ τῆς ἀποφάσεως διὰ τῆς κατασκευῆς κατέσκησε δῆλον τοῦτο, δεικνὺς δι καὶ αὐτὸ τοῦ Πατρὸς
 20 αὐτοῦ εἶσι τὸ πρόβλημα, καὶ δι οὐκ ἐναντιούμενος Μωϋσεῖ ταῦτα ἐπέταξεν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα συμβαίνων. Σκόπει δὲ αὐτὸν οὐκ ἀπὸ τῆς δημιουργίας ἰσχυριζόμενον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ προσιάγματος αὐτοῦ. Οὐ γὰρ εἶπεν, δι ἐποίησεν ἕνα ἄνδρα καὶ μίαν γυναῖκα μόνον ἀλλ' δι καὶ τοῦτο
 25 ἐκέλευσεν, ὥστε τὸν ἕνα τῆ μιᾶ συνάπιεσθαι. Εἰ δὲ ἐβούλειο ταύτην μὲν ἀφίεναι, εἰτέραν δὲ ἐπεισάγειν, ἕνα ἄνδρα

7. Ματθ. 22, 18.

8. Πρὸβλ. Γεν. 2, 24.

ὅτι ἐπιτρέπεται νὰ ἀφήσουν τὰς γυναῖκας των, νὰ τοῦ ἀντι-
παραθέσουν τὰ αὐτὰ πού ὁ ἴδιος εἶπε παλαιότερον καὶ νὰ
τοῦ εἰποῦν· Πῶς λοιπὸν τότε εἶχες εἶπει τὰ ἀντίθετα; ἐὰν
ὅμως καὶ πάλιν ἐπαναλάβῃ τὰ ἴδια πού εἶπε καὶ παλαιότερα,
νὰ τοῦ προβάλουν τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως.

Τί ἀπαντᾷ λοιπὸν αὐτός; Δὲν εἶπε, «Διατί μὲ πειράζε-
τε, ὑποκριταί;»⁷, ἂν καὶ βέβαια εἰς τὴν συνέχειαν τὸ λέγει
καὶ αὐτό, ἀλλὰ τώρα δὲν τοὺς τὸ λέγει αὐτό. Πρὸς ποῖον
σκοπὸν λοιπὸν; Διὰ νὰ τοὺς δείξῃ μαζὶ μὲ τὴν δύναμίν του
καὶ τὴν πραότητα του. Οὔτε βέβαια πάντοτε σιωπᾷ, διὰ νὰ
νομίσουν ὅτι δὲν γνωρίζει τὰς σκέψεις των, οὔτε δὲ τοὺς
ἐλέγχει πάντοτε, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ τὰ ὑποφέρωμεν ὅλα
μὲ πραότητα. Ποίαν λοιπὸν ἀπάντησιν τοὺς δίδει; «Δὲν ἀνε-
γνώσατε, ὅτι ὁ Θεὸς πού ἐδημιούργησε τὰ πάντα, ἀπὸ τὴν
ἀρχὴν ἔκανε τὸν ἄνδρα μαζὶ μὲ τὴν γυναῖκα; καὶ εἶπεν·
Διὰ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος θὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν πατέρα του καὶ
τὴν μητέρα του καὶ θὰ προσκολληθῇ εἰς τὴν γυναῖκα του
καὶ θὰ γίνουν οἱ δύο μία σάρκα⁸. ἼΑρα δὲν εἶναι πλέον δύο,
ἀλλὰ μία σάρκα. Αὐτὸ λοιπὸν πού ὁ Θεὸς συνήνωσεν, ὁ
ἄνθρωπος ἅς μὴ τὸ χωρίζῃ».

Πρόσεχε σοφίαν διδασκάλου. Διότι, ἐρωτηθεὶς, «ἐὰν
ἐπιτρέπεται», δὲν ἀπήντησεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, δὲν ἐπιτρέ-
πεται διὰ νὰ μὴ θορυβηθοῦν καὶ ταραχθοῦν, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ
τὴν ἀπόφασίν του τὸ ἔκανεν αὐτὸ φανερόν ἀπὸ τὴν δημι-
ουργίαν, δεικνύων ὅτι καὶ αὐτὸ ἦτο πρόσταγμα τοῦ Πατρὸς
του, καὶ ὅτι δὲν ἔδωσεν αὐτὴν τὴν ἐντολὴν διὰ νὰ ἔλθῃ
εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὸν Μωϋσῆ, ἀλλὰ καὶ συμφωνῶν πάρα πολὺ
μὲ αὐτόν. Καὶ πρόσεχε ὅτι δὲν ἐπικυρώνει τὴν προσταγὴν
του αὐτὴν μόνον ἀπὸ τὴν δημιουργίαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ
πρόσταγμα τοῦ Πατρὸς. Διότι δὲν εἶπεν, ὅτι ἐδημιούργησεν
ἓνα μόνον ἄνδρα καὶ μίαν γυναῖκα, ἀλλ' ὅτι ἔδωσε καὶ αὐ-
τὴν τὴν ἐντολὴν, ὥστε ὁ ἄνδρας νὰ εἶναι προσκολλημένος
εἰς τὴν γυναῖκα του. Ἐὰν ὅμως ὁ Θεὸς ἤθελε νὰ χωρίζῃ ὁ
ἄνδρας τὴν γυναῖκα του καὶ νὰ παίρνη ἄλλην, δημιουργή-

ποιήσας, πολλὰς ἂν ἔπλασε γυναῖκας. Νῦν δὲ καὶ τῷ τρόπῳ τῆς δημιουργίας καὶ τῷ τρόπῳ τῆς νομοθεσίας ἔδειξεν, ὅτι ἓνα δεῖ μιᾷ συνοικεῖν διαπαντός, καὶ μηδέποτε διαρρήγνυσθαι. Καὶ ὄρα πῶς φησιν· «ὁ ποιήσας ἐξ ἀρχῆς, ἄρσεν καὶ
5 θῆλυ ἐποίησε»· τουτέστιν, ἐκ μιᾶς ρίζης ἐγένοντο· καὶ εἰς ἓν σῶμα συνῆλθον «ἔσονται γὰρ οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν».

Εἴτα φοβερόν ποιῶν τὸ ταύτης κατηγορεῖν τῆς νομοθεσίας, καὶ πηγνὺς τὸν νόμον, οὐκ εἶπε, μὴ διασπᾶτε τοῖνον, μηδὲ χωρίζετε, ἀλλ' ὅτι «ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος
10 μὴ χωριζέτω». Εἰ δὲ Μωϋσέα προβάλλη, ἐγὼ σοι λέγω τὸν Μωϋσέως δεσπότην, καὶ μετὰ τούτου καὶ τῷ χρόνῳ ἰσχυρίζομαι. Ὁ γὰρ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς· καὶ πρεσβύτερος οὗτος ὁ νόμος, εἰ καὶ δοκεῖ παρ' ἐμοῦ νῦν εἰσάγεσθαι, καὶ μετὰ πολλῆς κείμενος τῆς
15 σπουδῆς. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς προσήγαγε τὴν γυναῖκα τῷ ἀνδρί, ἀλλὰ καὶ μητέρα ἀφεῖναι ἐκέλευσε καὶ πατέρα. Καὶ οὐδὲ ἐλθεῖν πρὸς τὴν γυναῖκα ἀπλῶς ἐνομοθέτησεν, ἀλλὰ καὶ κολληθῆναι, τῷ τρόπῳ τῆς λέξεως τὸ ἀδιάσπαστον ἐμφαίνων. Καὶ οὐδὲ τούτω ἠρκέσθη, ἀλλὰ καὶ ἑτέραν μείζονα
20 συνάφειαν ἐπεζήτησεν· «ἔσονται γάρ», φησὶν, «οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν».

2. Εἴτα ἐπειδὴ τὸν παλαιὸν ἀνέγνω νόμον, τὸν καὶ διὰ πραγμάτων καὶ διὰ ρημάτων εἰσενεχθέντα, καὶ ἀξιόπιστον ἀπὸ τοῦ δεδωκότος ἀπέφηνε, μετ' ἐξουσίας λοιπὸν καὶ αὐ-
25 τὸς ἐρμηνεύει καὶ νομοθετεῖ λέγων· «ᾧστε οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία». Ὡσπερ οὖν σάρκα τεμεῖν ἑναγές, οὕτω καὶ

σας τὸν ἕνα ἄνδρα, θὰ ἐδημιούργει πολλὰς γυναῖκας. Τώρα ὅμως καὶ μὲ τὸν τρόπον τῆς δημιουργίας καὶ μὲ τὸν τρόπον τῆς νομοθεσίας ἔδειξεν, ὅτι ὁ κάθε ἄνδρας πρέπει νὰ συζῆ εἰς ὅλην τὴν ζωὴν του μὲ μίαν γυναῖκα καὶ νὰ μὴ διασπᾶ ποτὲ τὸν ζυγὸν αὐτόν. Καὶ πρόσεχε τί λέγει· «Αὐτὸς ποὺ ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ὅτι τὸν ἐδημιούργησεν ἄνδρα καὶ γυναῖκα»· δηλαδή ἐδημιουργήθησαν ἀπὸ μίαν ρίζαν· καὶ συνηνώθησαν εἰς ἕνα σῶμα· διότι, λέγει, «θὰ γίνουν οἱ δύο μία σάρκα».

Εἰς τὴν συνέχειαν μὲ σκοπὸν νὰ δείξῃ ὅτι εἶναι φοβερὸν τὸ νὰ κατηγορῆ κανεὶς αὐτὴν τὴν νομοθεσίαν καὶ διὰ νὰ σταθεροποιήσῃ τὸν νόμον, δὲ εἶπε, Μὴ διασπᾶτε λοιπὸν τὴν συζυγίαν, οὔτε νὰ χωρίζετε τὴν γυναῖκα, ἀλλ' εἶπεν· «Αὐτὸ ποὺ ὁ Θεὸς συνήνωσεν, ὁ ἄνθρωπος ἄς μὴ τὸ χωρίσῃ». Ἐὰν ὅμως σὺ προβάλλῃς τὸν Μωϋσέα, ἐγὼ σοῦ προβάλλω τὸν Κύριον τοῦ Μωϋσέως καὶ μαζὶ μ' αὐτὸ σοῦ παραθέτω καὶ τὸν χρόνον. Διότι ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν αὐτοὺς ἀπὸ ἄνδρα καὶ γυναῖκα. Καὶ αὐτὸς ὁ νόμος εἶναι πολὺ παλαιός, ἂν καὶ φαίνεται ὅτι εἰσάγεται τώρα ἀπὸ ἐμένα, καὶ ὅτι περιέχει αὐτὸς ὅλως ἰδιαιτέραν φροντίδα. Διότι δὲν προσέθεσεν ἀπλῶς εἰς τὸν ἄνδρα τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ ἔδωσεν ἐντολὴν ν' ἀφήνῃ καὶ τὸν πατέρα του καὶ τὴν μητέρα του. Καὶ δὲν ἐνομοθέτησεν ἀπλῶς νὰ ἔλθῃ πρὸς τὴν γυναῖκα του, ἀλλὰ καὶ νὰ προσκολληθῇ εἰς αὐτὴν, δεικνύων μὲ τὴν ἔννοιαν αὐτῆς τῆς λέξεως τὸ ἀδιάσπαστον. Καὶ δὲν ἤρκεσθη μόνον εἰς αὐτό, ἀλλ' ἐπεδίωξε καὶ ἄλλην μεγαλυτέραν ἔνωσιν· διότι λέγει· «θὰ γίνουν οἱ δύο μία σάρκα».

2. Ἀκολουθῶς ἐπειδὴ ἀνέγνωσε τὸν παλαιὸν νόμον, ποὺ ἐπεβεβαιώθη καὶ μὲ τὰ γεγονότα καὶ μὲ τοὺς λόγους, καὶ ἀπέδειξεν ὅτι εἶναι ἀξιόπιστος καὶ ἀπὸ τὸν νομοθέτην, εἰς τὴν συνέχειαν καὶ ὁ ἴδιος ἐρμηνεύει καὶ νομοθετεῖ μὲ ἐξουσίαν, λέγων· «Ὡστε δὲν εἶναι πλέον δύο, ἀλλὰ μία σὰρξ». Ὡπως ἀκριβῶς λοιπὸν εἶναι βδελυρὸν πρᾶγμα νὰ κόπῃ κανεὶς τὴν σάρκα, ἔτσι εἶναι παράνομον καὶ τὸ νὰ

γυναῖκα διασιῆσαι παράνομον. Καὶ οὐκ ἔστι μέχρι τούτου, ἀλλὰ καὶ τὸν Θεὸν ἐπήγαγε, λέγων· «ὃ οὖν Θεὸς συνέζηυξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω», δεικνὺς διὲ καὶ παρὰ φύσιν καὶ παρὰ νόμον τὸ γινόμενον· παρὰ φύσιν μὲν, ὅτι μία δια-
 5 τέμνεται σὰρξ· παρὰ νόμον δέ, ὅτι τοῦ Θεοῦ συνάφαντος καὶ κελεύσαντος μὴ διαχωρίζεσθαι, αὐτοὶ συνεπιτίθεσθε τοῦτο δοῶν.

Τί οὖν μετὰ ταῦτα ἐχρῆν; οὐχ ἡσυχᾶσαι καὶ ἐπαινεῖσαι τὸ εἰρημένον; οὐχὶ θαυμάσαι τὴν σοφίαν; οὐκ ἐκπλαγῆναι
 10 τὴν συμφωνίαν τὴν πρὸς τὸν Πατέρα; Ἄλλ' οὐδὲν τούτων ποιοῦσιν, ἀλλ' ὡς δῆθεν ἐπαγωνιζόμενοί φασιν· «πῶς οὖν Μωϋσῆς ἐνετείλατο δοῦναι βιβλίον ἀποστασίου, καὶ ἀπολύσαι αὐτήν;». Καίτοιγε τοῦτο λοιπὸν οὐκ αὐτοὺς ἔδει προβαλεῖν, ἀλλ' αὐτὸν αὐτοῖς· ἀλλ' ὅμως οὐκ ἐπεμβαίνει, οὐδὲ λέ-
 15 γει τοῦτο αὐτοῖς, διὲ τοῦδε οὐκ εἰμὶ λοιπὸν ὑπεύθυνος ἐγώ· ἀλλὰ καὶ τοῦτο διαλύεται. Καὶ μὴν εἰ ἀλλότριος ἦν τῆς παλαιᾶς, οὐκ ἂν ἠγωνίσαιτο ὑπὲρ Μωϋσέως· οὐκ ἂν ἀπὸ τῶν ἅπαξ ἐν ἀρχῇ γενομένων ἰσχυρίσαιο· οὐκ ἂν ἐσπούδασε τὰ αὐτοῦ δεῖξαι συμβαίοντα τοῖς παλαιοῖς. Καίτοιγε πολλὰ καὶ
 20 ἄλλα Μωϋσῆς ἐκέλευσε, καὶ τὰ περὶ βρωμάτων, καὶ τὰ περὶ Σαββάτου· τίνας οὖν ἔνεκεν οὐδαμοῦ αὐτὸν προβάλλονται, ὡς ἐνταῦθα; Βουλόμενοι τὸ πλῆθος τῶν ἀνδρῶν ἐπισηρᾶσαι αὐτῷ. Καὶ γὰρ ἀδιάφορον Ἰουδαίοις τοῦτο ἦν, καὶ πάντες τοῦτό γε ἔπρατον. Διὰ δὲ τοῦτο τοσοῦτων
 25 ἐν τῷ ὄρει λεχθέντων, ταύτης ἐμέμνητο μόνης τῆς ἐντε-
 λῆς νῦν.

χωρίση κανείς τὴν γυναῖκα του. Καὶ δὲν ἔσταμάτησε μέχρις ἔδῳ, ἀλλὰ προσέθεσε καὶ τὸν Θεόν, λέγων· «Αὐτὸ ποῦ ὁ Θεὸς τὸ συνήνωσεν, ὁ ἄνθρωπος ἄς μὴ τὸ χωρίζη», δεικνύων ἔτσι ὅτι αὐτὸ ποῦ συμβαίνει εἶναι ἀντίθετον καὶ πρὸς τὴν φύσιν καὶ πρὸς τὸν νόμον· εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὴν φύσιν, διότι ἀποκόπεται ἡ μία σὰρξ, ἀντίθετον δὲ πρὸς τὸν νόμον, διότι μολονότι ὁ Θεὸς τοὺς συνήνωσε καὶ ἐπρόσταξε νὰ μὴ χωρίζουν, αὐτοὶ ἐπιτίθενται μαζὶ μὲ σκοπὸν νὰ χωρίσουν.

Τί ἔπρεπε λοιπὸν νὰ κάνουν μετὰ ἀπὸ αὐτά; δὲν ἔπρεπε νὰ ἡσυχάσουν καὶ νὰ ἐπαινέσουν αὐτὸ ποῦ ἐλέχθη; δὲν ἔπρεπε νὰ θαυμάσουν τὴν σοφίαν; δὲν ἔπρεπε νὰ ἐκπλαγοῦν ἀπὸ τὴν συμφωνίαν του πρὸς τὸν Πατέρα; Ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν κάνουν, ἀλλ' ὡς δῆθεν ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ τοῦ νόμου λέγουν· «Πῶς λοιπὸν τότε ὁ Μωϋσῆς διέταξε νὰ δίδῃ ἔγγραφον διαζυγίου καὶ νὰ τὴν χωρίζη; Ἄν καὶ βέβαια αὐτὸ δὲν ἔπρεπε νὰ τοῦ τὸ προβάλλουν αὐτοί, ἀλλ' αὐτὸς εἰς αὐτούς· καὶ ὅμως δὲν ἐπεμβαίνει, οὔτε τοὺς λέγει αὐτό, ὅτι δηλαδὴ δὲν εἶμαι ἐγὼ ὑπεύθυνος πλέον δι' αὐτό· ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἀναιρεῖ. Καὶ ὅμως ἐὰν ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, δὲν θὰ ἠγωνίζετο ὑπὲρ τοῦ Μωϋσέως· δὲν θὰ ἐπεβεβαίωνε μὲ ἐπιμονὴν τοὺς λόγους του μὲ ἐκεῖνα ποῦ συνέβησαν μίαν φορὰν εἰς τὴν ἀρχήν· δὲν θὰ ἐφρόντιζε νὰ ἀποδείξῃ ὅτι αἱ ἐντολαί του συμφωνοῦν μὲ τοὺς παλαιοὺς νόμους. Καὶ βέβαια ὁ Μωϋσῆς ἐνομοθέτησε καὶ πολλοὺς ἄλλους νόμους, καὶ τοὺς νόμους διὰ τὰ φαγητὰ καὶ τοὺς νόμους διὰ τὸ Σάββατον· διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν δὲν τὸν προβάλλουν ποτὲ ἄλλοτε, ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν; Ἐπειδὴ ἤθελον νὰ διεγείρουν ἐναντίον του τὸ πλῆθος τῶν ἀνδρῶν, καθ' ὅσον οἱ Ἰουδαῖοι ἦσαν ἀδιάφοροι δι' αὐτὸ καὶ ὅλοι σχεδὸν ἐχώριζον τὰς γυναῖκας των. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἂν καὶ τόσα ἐλέχθησαν κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλίαν, ἐνεθυμήθησαν τώρα αὐτὴν καὶ μόνον.

Ἄλλ' ὅμως ἡ ἀπόρητος σοφία καὶ ὑπὲρ τούτων ἀπολο-
 γεῖται, καὶ φησι· «Μωϋσῆς πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν»
 οὕτως ἐνομοθέτησε. Καὶ οὐδὲ ἐκεῖνον ἀφήσιν ὑπὸ καιη-
 γορίαν μένειν, ἐπειδὴ καὶ τὸν νόμον αὐτὸς ἦν αὐτῷ δεδα-
 5 κώς· ἀλλ' ἐξαιρεῖται αὐτὸν τοῦ ἐγκλήματος, καὶ τὸ πᾶν εἰς
 τὴν ἐκείνων περιτρέπει κεφαλὴν· ὃ πανταχοῦ ποιεῖ. Καὶ
 γὰρ διε τοὺς μαθητὰς τίλλοντας τοὺς σιάχνας ἡτιῶνιο, δεί-
 κνυσιν αὐτοὺς ὄντας ὑπευθύνους· καὶ διε παράβασιν ἐνε-
 κάλουν περὶ τοῦ μὴ νίπιεσθαι τὰς χεῖρας, δείκνυσιν αὐτοὺς
 10 ὄντας τοὺς παραβάτας· καὶ ἐπὶ τοῦ Σαββάτου δέ, καὶ παν-
 ταχοῦ, καὶ ἐνιαῦθα ὁμοίως. Ἐἶτα ἐπειδὴ φορικὸν ἦν τὸ
 εἰρημένον, καὶ πολλὴν ἔφερον αὐτοῖς τὴν διαβολήν, ταχέως
 πάλιν ἐπὶ τὸν ἀρχαῖον ἀνάγει νόμον τὸν λόγον, λέγων ὅπερ
 καὶ ἔμπροσθεν εἶπεν· «ἀπ' ἀρχῆς δὲ οὐκ ἐγένετο οὕτω»·
 15 τινέσιν, διὸ διὰ τῶν πραγμάτων ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεὸς
 ἐνομοθέτησε τὰ ἐναντία. Ἴνα γὰρ μὴ λέγωσι, πόθεν δῆλον
 διὸ διὰ τὴν ἡμῶν σκληρότητα τοῦτο εἶπε Μωϋσῆς; ἐκεῖθεν
 πάλιν αὐτοὺς ἐπιστοιμίζει. Εἰ γὰρ οὕτως προηγούμενος ἦν ὁ
 νόμος καὶ συμφέρων, οὐκ ἂν ἐκεῖνος ἐξ ἀρχῆς ἐδόθη· οὐκ
 20 ἂν οὕτω πλάτων ἔπλασεν ὁ Θεός· οὐκ ἂν τοιαῦτα εἶπε.

«Λέγω δὲ ὑμῖν, διὸ ὅς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ,
 παρεκτὸς λόγου πορνείας, καὶ γαμήσῃ ἄλλην, μοιχᾶται».
 Ἐπειδὴ γὰρ αὐτοὺς ἐπειτόμισε, μετὰ ἀνθεντίας νομοθετεῖ
 λοιπόν, ὡπερ ἐπὶ τῶν βρωμάτων, ὡπερ ἐπὶ τοῦ Σαββά-
 25 του. Καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν βρωμάτων τερωπάμενος αὐτοὺς, τότε
 διελέχθη τοῖς ὄχλοις, διὸ «οὐ τὸ εἰσερχόμενον κοινοῖ τὸν

Ἄλλ' ὅμως ἡ ἀπόρρητος σοφία ἀπολογεῖται καὶ δι' αὐτὰ καὶ λέγει· «Ὁ Μωϋσῆς ἐξ αἰτίας τῆς σκληροκαρδίας σας» ἐθέσπισεν αὐτὸν τὸν νόμον. Καὶ δὲν ἀφήνει οὔτε ἐκεῖνον νὰ τὸν κατηγοροῦν, ἐπειδὴ καὶ τὸν νόμον αὐτὸν αὐτὸς ὁ ἴδιος τὸν ἔδωσεν εἰς αὐτόν· ἀλλὰ τὸν ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν κατηγορίαν καὶ ἐπιρρίπτει ὅλην τὴν εὐθύνην εἰς ἐκεῖνους, πρᾶγμα ποῦ τὸ κάνει πάντοτε. Διότι καὶ ὅταν κατηγοροῦν τοὺς μαθητὰς του ποῦ ἐξεφλούδιζον τὰ στάχυα, ἀπέδειξεν ὅτι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἦσαν ὑπεύθυνοι· καὶ ὅταν τοὺς κατηγοροῦν ὅτι παρέβαινον τὸν νόμον ποῦ ἔτρωγον μὲ ἄνιπτα χέρια, ἀπέδειξεν ὅτι αὐτοὶ ἦσαν οἱ παραβάται καὶ διὰ τὴν ἀργίαν τοῦ Σαββάτου καὶ διὰ κάθε ἄλλην περίπτωσιν ὡς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν συνέβη τὸ ἴδιον. Εἰς τὴν συνέχειαν ἐπειδὴ ἦσαν βαρεῖα τὰ λόγια του καὶ ἀπέδιδον εἰς αὐτοὺς μεγάλην κατηγορίαν, ἀμέσως φέρει καὶ πάλιν τὸν λόγον πρὸς τὸν ἀρχαῖον νόμον, λέγων αὐτὸ ποῦ εἶπε καὶ προηγουμένως· «Ἄλλ' ὅμως δὲν συνέβαινε ἔτσι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν»· δηλαδή ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μὲ τὰ ἴδια τὰ πράγματα ἐνομοθέτησε τὰ ἀντίθετα. Διὰ νὰ μὴ λέγουν δηλαδή, Ἄπὸ ποῦ φαίνεται ὅτι ὁ Μωϋσῆς τὸ εἶπεν αὐτὸ ἐξ αἰτίας τῆς σκληροκαρδίας μας; τοὺς ἀποστομώνει καὶ πάλιν ἀπὸ τὸν νόμον. Διότι ἐὰν ὁ νόμος αὐτὸς ἦτο παλαιότερος καὶ συμφέρων, δὲν θὰ ἐδίδετο ἐκεῖνος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν· δὲν θὰ ἐπλαθεν ὁ Θεὸς ἔτσι τὸν ἄνθρωπον ὅταν τὸν ἐδημιούργει· δὲν θὰ ἔλεγεν αὐτοὺς τοὺς λόγους.

«Ἄλλ' ὅμως σὰς λέγω, ὅτι ἐκεῖνος ποῦ θὰ χωρίσῃ τὴν γυναῖκα δι' ὅποιανδήποτε ἄλλην αἰτίαν, ἐκτὸς ἀπὸ πορνείαν, καὶ ὑμφευθῆ ἄλλην, διαπράττει μοιχείαν». Ἄφου δηλαδή τοὺς ἀπεστόμωσεν, εἰς τὴν συνέχειαν νομοθετεῖ μὲ αὐθεντίαν, ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν φαγητῶν, ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἀργίας τοῦ Σαββάτου. Καθ' ὅσον καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν φαγητῶν, ὅταν ἀνέτρεψε τὰ ἐπιχειρήματά των, τότε διετύπωσε πρὸς τὰ πλήθη τὴν διδασκαλίαν, ὅτι «δὲν μολύνει τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνο ποῦ

ἄνθρωπον»· καὶ ἐπὶ τοῦ Σαββάτου ἐπισιομίσας αὐτοὺς φη-
σιν· «ὥσπερ ἔξεστιν ἐν Σαββάτῳ καλῶς ποιεῖν»· καὶ ἐνιαῦθα
τὸ αὐτὸ τοῦτο.

Ἄλλ' ὅπερ ἐκεῖ συνέβη, τοῦτο καὶ ἐνιαῦθα. Ὡσπερ
5 γὰρ ἐκεῖ τῶν Ἰουδαίων ἐπισιομισθέντων οἱ μαθηταὶ ἐθου-
ρουβήθησαν καὶ προσελθόντες αὐτῷ μετὰ Πέτρου ἔλεγον,
«φράσον ἡμῖν τὴν παραβολὴν ταύτην», οὕτω καὶ νῦν θου-
ρηθέντες ἔλεγον· «εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου,
συμφέρει μὴ γαμῆσαι». Καὶ γὰρ νῦν ἐνόησαν μᾶλλον ἢ πρό-
10 τερον τὸ λεχθέν. Διὰ τοῦτο τότε μὲν ἐσίγησαν, νῦν δέ, ἐπει-
δὴ ἀντιρρησις καὶ ἀπόκρισις γέγονε, καὶ ἐρώτησις καὶ πεῦ-
σις, καὶ σαφέστερος ὁ νόμος ἐφάνη, ἐρωτῶσιν αὐτόν. Καὶ
φανερώς μὲν ἀντιπεῖν οὐ τολμῶσι· τὸ δὲ ἐξ αὐτοῦ βαρὺ
δοκοῦν εἶναι καὶ φορτικὸν εἰς μέσον προάγουσι, λέγοντες·
15 «εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναικός,
οὐ συμφέρει γαμῆσαι». Καὶ γὰρ σφόδρα ἐπαχθὲς ἐδόκει εἶ-
ναι τὸ γυναικα πάσης κακίας γέμουσαν ἔχειν, καὶ ἀνέχεσθαι
ἀνημέρου θηρίου διαπαντός ἔνδον συγκεκλειομένου.

3. Καὶ ἵνα μάθῃς, διὸ σφόδρα τοῦτο αὐτοὺς ἐθορύβει ὁ
20 Μάρκος αὐτὸ δηλῶν ἔλεγεν, διὸ καὶ ἰδίαν εἶπον αὐτῷ.
Τί δέ ἐστιν, «εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ
τῆς γυναικός»; Τουτέστιν, εἰ διὰ τοῦτο συνήφθη, ἵνα ἐν ὧ-
σιν ἢ ἐκεῖνο, εἰ αἰτίαν λήψεται ἐπὶ τούτοις ὁ ἀνὴρ, καὶ
πανταχοῦ παρανομεῖ ἐκβάλλων, κουφότερον πρὸς ἐπιθυμίαν
25 μάχεσθαι φύσεως καὶ πρὸς ἑαυτόν, ἢ πρὸς γυναῖκα πονη-

9. Ματθ. 15, 11.
10. Ματθ. 12, 12.
11. Ματθ. 18, 36.
12. Μάρκ. 10, 10.

τρῶγει»⁹. καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ὁμιλίας του περὶ τῆς ἀργίας τοῦ Σαββάτου ἀφοῦ τοὺς ἀπεστόμωσεν, εἶπεν· «Ὡστε ἐπιτρέπεται κανεῖς νὰ πράττη τὸ καλὸν κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου»¹⁰. αὐτὸ λοιπὸν κάνει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν.

Ἄλλ' ἐκεῖνο ἀκριβῶς ποὺ συνέβη τότε, τὸ ἴδιο συνέβη καὶ τώρα. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τότε, ὅταν ἀπεστομώθησαν οἱ Ἰουδαῖοι, ἀνησύχησαν οἱ μαθηταί, καὶ τὸν ἐπλησίασαν μαζὶ μὲ τὸν Πέτρον καὶ τοῦ ἔλεγον, «ἐξήγησέ μας τί σημαίνει ἡ παραβολὴ αὐτὴ»¹¹, ἔτσι καὶ τώρα θορυβηθέντες ἔλεγον· «Ἐὰν ἔτσι ἔχη τὸ πρᾶγμα τῆς σχέσεως τοῦ ἀνδρὸς μετὰ τῆς γυναίκος, τοῦ συμφέρει νὰ μὴ ἔλθῃ εἰς γάμον». Καθ' ὅσον αὐτὴν τὴν φορὰν ἀντελήφθησαν καλύτερα τὸ νόημα τῶν λόγων του, παρὰ προηγουμένως. Διὰ τοῦτο τότε μὲν ἐσιώπησαν, ἐνῶ τώρα, ἐπειδὴ διετυπώθη ἀντίρρησις καὶ ἀπάντησις, ἐρώτησις καὶ ἐξήγησις, καὶ ἐφάνη σαφέστερος ὁ νόμος, τὸν ἐρωτοῦν. Καὶ δὲν τολμοῦν βέβαια νὰ διατυπώσουν τὰς ἀντιρρήσεις των φανερά, ἀλλὰ προβάλλουν τὸ γεγονὸς ὅτι αὐτὴ ἡ ἐντολὴ ἐφαίνετο βαρεῖα καὶ δυσβάστακτος, καὶ λέγουν· «Ἐὰν ἔτσι ἔχη τὸ θέμα τοῦ διαζυγίου τοῦ ἀνδρὸς μὲ τὴν γυναῖκα του, δὲν τοῦ συμφέρει νὰ συνάψῃ γάμον». Πράγματι τοὺς ἐφαίνετο πολὺ βαρὺ νὰ ἔχουν μίαν γυναῖκα γεμάτην ἀπὸ κάθε εἴδους κακίαν καὶ νὰ ἀνέχωνται νὰ ἔχουν κλεισμένον μέσα εἰς τὴν οἰκίαν των εἰς ὅλην τὴν ζωὴν των ἕνα ἀνήμερον θηρίον.

3. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι τὸ γεγονὸς αὐτὸ τοὺς ἀνησυχοῦσε πάρα πολὺ, ὁ Μάρκος, θέλων νὰ δηλώσῃ αὐτό, ἔλεγεν, ὅτι αὐτὰ τὰ εἶπαν πρὸς αὐτὸν κατ' ἰδίαν¹². Τί σημαίνει ὅμως, «εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναίκος»; Δηλαδή, ἐὰν ἠνώθησαν δι' αὐτὸν τὸν λόγον, διὰ νὰ εἶναι ἕνα σῶμα, ἢ ἐκεῖνο, ἐὰν πρόκειται νὰ κατηγορηθῇ ὁ ἀνδρας δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν καὶ παρανομεῖ εἰς κάθε περίπτωσιν ποὺ χωρίζει τὴν γυναῖκα του, εἶναι ἐλαφρότερον νὰ πολεμᾷ μὲ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς φύσεως καὶ τὸν ἑαυτὸν του,

ράν. Τί οὖν ὁ Χριστός; Οὐκ εἶπεν δι, ναί, κουφότερον, καὶ ποίει τοῦτο· ἵνα μὴ νομίωσιν δι νόμος τὸ πρᾶγμα ἐ-
 σιν· ἀλλ' ἐπήγαγεν· «οὐ πάντες χωροῦσιν, ἀλλ' οἷς δέδοται»,
 ἐπαίρων τὸ πρᾶγμα, καὶ δεικνὺς μέγα ἄν, καὶ ταύτη ἐφελ-
 5 κόμενος καὶ προτιρέπων.

Ἄλλ' ὄρα ἐνιαῦθα ἐναντιολογίαν. Αὐτὸς μὲν γὰρ μέγα
 φησὶ τοῦτο· ἐκεῖνοι δὲ κουφότερον. Καὶ γὰρ ἀμφότερα ἔδει
 γενέσθαι, καὶ παρ' αὐτοῦ μέγα ὁμολογηθῆναι, ἵνα προ-
 θυμοιέρους ἐργάσθαι, καὶ ἐκ τῶν εἰρημένων παρ' αὐτοῖς
 10 κουφότερον δειχθῆναι, ἵνα καὶ ταύτη μᾶλλον τὴν παρθενίαν
 ἔλωνται καὶ τὴν ἐγκράτειαν. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ περὶ παρθε-
 νίας εἰπεῖν ἐπαχθὲς εἶναι ἐδόκει, ἐκ τῆς ἀνάγκης τοῦ νό-
 μου τούτου εἰς τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦς ἐκείνην ἐνέβαλεν. Εἰ-
 τα τὸ δυνατὸν δεικνὺς φησιν· «εἶσιν εὐνοῦχοι, οἵτινες ἐκ
 15 κοιλίας μητρὸς ἐγεννήθησαν οὕτως· καὶ εἶσιν εὐνοῦχοι, οἵ-
 τινες εὐνουχίσθησαν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων· καὶ εἶσιν εὐνοῦ-
 χοι, οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοῦς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐ-
 ρανῶν», διὰ τούτων λανθανόντως ἐνάγων αὐτοῦς εἰς τὴν
 τοῦ πράγματιος αἴρεσιν, καὶ τὸ δυνατὸν τῆς ἀρειῆς ταύτης
 20 καιασκευάζων, καὶ μόνον οὐχὶ λέγων, διτι ἐννόησον, εἰ ἐκ
 φύσεως τοιοῦτος ἦς, ἢ παρὰ τῶν τὰ τοιαῦτα ἐπηρειαζόντων
 τὸ αὐτὸ τοῦτο ὑπέμεινας, τί ἂν ἐποίησας, τῆς ἀπολαύσεως
 μὲν ἐστειρημένος, μισθὸν δὲ οὐκ ἔχων;

Οὐκοῦν εὐχαρίστει τῷ Θεῷ νῦν, διτι μετὰ μισθοῦ καὶ
 25 σιεφάνων τοῦτο ὑπομένεις, ὃ χωρὶς σιεφάνων ἐκεῖνοι μᾶλ-

παρὰ μὲ γυναῖκα πονηράν. Καὶ τί λέγει ὁ Χριστός; Δὲν εἶπε, Ναί, εἶναι ἐλαφρότερον, καὶ κάμνε αὐτό, διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα εἶναι νόμος, ἀλλὰ προσέθεσεν· «Δὲν ἤμποροῦν ὅλοι νὰ τὸν κατανοήσουν αὐτὸν τὸν λόγον, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὁποίους ἔχει δοθῆ αὐτῇ ἡ ἰκανότης», παρουσιάζων τὸ πρᾶγμα αὐτὸ ὡς κάτι τὸ ὑψηλὸν καὶ εἰκνεί ὅτι εἶναι πολὺ σπουδαῖον, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τοὺς προσελκύει καὶ τοὺς προτρέπει.

Ἄλλὰ πρόσεχε ἐδῶ ἀντιλογίαν. Διότι ὁ μὲν Κύριος λέγει ὅτι αὐτὸ εἶναι μεγάλο πρᾶγμα, ἐνῶ ἐκεῖνοι ὅτι εἶναι ἐλαφρότερον. Καὶ βέβαια ἔπρεπε καὶ τὰ δύο νὰ γίνουν· καὶ ἀπὸ τὸν Κύριον νὰ ὁμολογηθῆ ὅτι εἶναι μεγάλο πρᾶγμα, ὥστε νὰ τοὺς κἀνη προθυμοτέρους, καὶ μὲ τὰ ἰδικά των λόγια νὰ δειχθῆ ὅτι εἶναι ἐλαφρότερον, ὥστε καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν νὰ προτιμήσουν περισσότερο τὴν παρθενίαν καὶ τὴν ἐγκράτειαν. Διατί, ἐπειδὴ ἐφαίνετο ὅτι θὰ ἦτο δυσάρεστον νὰ τοὺς ὁμιλήσῃ περὶ παρθενίας, ἀπὸ τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ νόμου αὐτοῦ τοὺς ὠδήγησεν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν ἐκείνην τῆς ἀγαμίας. Ἔπειτα δὲ διὰ νὰ δείξῃ τὸ δυνατὸν τῆς παρθενίας λέγει· «Ὑπάρχουν εὐνοῦχοι, ποὺ ἐγεννήθησαν ἔτσι ἀπὸ τὴν κοιλίαν τῆς μητέρας των καὶ ὑπάρχουν εὐνοῦχοι ποὺ εὐνουχίσθησαν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων· καὶ ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι εὐνοῦχοι ποὺ εὐνούχισαν τοὺς ἑαυτοὺς των διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν», ὠδηγῶν αὐτοὺς μὲ τοὺς λόγους αὐτούς, χωρὶς νὰ τὸ ἀντιλαμβάνωνται, εἰς τὴν προτίμησιν τῆς ἀγαμίας καὶ ἀποδεικνύων ὅτι εἶναι δυνατὸν ν' ἀσκήσῃ κανεὶς αὐτὴν τὴν ἀρετὴν, καὶ εἶναι ὡσὰν νὰ τοὺς λέγῃ· Σκέψου δηλαδή, ἐὰν ἐκ φύσεως ἦσουν εὐνοῦχος ἢ ἐὰν σοῦ ἐγίνετο αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ καταστρέφουν αὐτὴν τὴν ἐκ φύσεως ὁρμὴν, τί θὰ ἤμποροῦσες νὰ κἀνης ποὺ ἀφ' ἐνός μὲν θὰ εἶχες στερηθῆ αὐτὴν τὴν ἀπόλαυσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ δὲν θὰ εἶχες ἀμοιβήν;

λοιπὸν εὐχαρίστει τώρα τὸν Θεόν, διότι ὑπομένεις μὲ μισθὸν καὶ στεφάνους αὐτό, ποὺ ἐκεῖνοι τὸ ὑπομένουν χω-

λον δὲ οὐδὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ πολλῶν κουφότερον, τῇ τε ἐλπίδι, διορθούμενος, καὶ τῷ συνειδῶτι τοῦ καιροθώματος, καὶ μηδὲ τὴν ἐπιθυμίαν οὕτω κυμαίνουσαν ἔχων. Οὐ γὰρ οὕτως ἐκιομὴ μέλους, ὡς λογιμοῦ χαλινός, τὰ τοιαῦτα οἶδε και-
 5 τασιέλλειν κύματα, καὶ γαλήνην ποιεῖν· μᾶλλον δὲ λογισμὸς μόνος. Διὰ τοῦτο τοίνυν ἐκείνους παρήγαγεν, ἵνα τούτους ἀλείψῃ· ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο καιεσκεύαζε, τί βούλεται ὁ περὶ τῶν ἄλλων εὐνούχων λόγος αὐτῶ; "Οἴαν δὲ λέγῃ, ὅτι «εὐνούχισαν ἑαυτούς», οὐ τῶν μελῶν λέγει τὴν ἐκιομὴν· ἀπα-
 10 γε· ἀλλὰ τῶν πονηρῶν λογισμῶν τὴν ἀναίρεσιν. Ὡς ὁ γε τὸ μέλος ἐκτεμών, καὶ ἀρχῆ ἐστὶν ὑπεύθυνος, καθὼς ὁ Παῦλος φησὶν· «ὄφελον καὶ ἀποκόβονται οἱ ἀνασιατοῦντες ὑμᾶς».

Καὶ μάλα εἰκότως. Καὶ γὰρ τὰ τῶν ἀνδροφόνων ὁ τοιοῦτος τολμᾶ, καὶ τοῖς τοῦ Θεοῦ διαβάλλουσι τὴν δημιουργί-
 15 αν δίδωσιν ἀφορμὴν, καὶ τῶν Μανιχαίων ἀνοίγει τὰ σιόματα, καὶ τοῖς παρ' Ἑλλησιν ἀκρωτηριαζομένοις τὰ αὐτὰ παρανομεῖ. Τὸ γὰρ ἀποκόπειν τὰ μέλη, δαιμονικῆς ἐνεργείας καὶ σατανικῆς ἐπιβουλῆς ἐξ ἀρχῆς γέγονεν ἔργον· ἵνα τοῦ Θεοῦ τὸ ἔργον διαβάλλωσιν· ἵνα τὸ ζῶον τοῦτο λυ-
 20 μήνωνται· ἵνα μὴ τῇ προαιρέσει, ἀλλὰ τῇ τῶν μελῶν φύσει τὸ πᾶν λογισάμενοι, οὕτως ἀδεῶς ἁμαρτάνουσιν αὐτῶν οἱ πολλοί, ἅτε ἀνεύθυνοι ὄντες· καὶ διπλῆ παραβλάψωσι τὸ ζῶον τοῦτο, καὶ τῷ τὰ μέλη πηροῦν, καὶ τῷ τῆς προαιρέσεως τὴν ὑπὲρ τῶν ἀγαθῶν προθυμίαν κωλύειν.

25 Ταῦτα δὲ ὁ διάβολος ἐνομοθέτησε, πρὸς τοῖς εἰρημένοις

ρίς σιεφάνους· μᾶλλον δὲ οὔτε καὶ τὸ ὑπομένεις, ἀλλὰ θὰ σοῦ εἶναι αὐτὸ καὶ πολὺ ἐλαφρότερον, διότι θὰ σὲ διορθώνη καὶ ἡ ἐλπίς καὶ ἡ συναίσθησις τοῦ κατορθώματος, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὴν ἐπιθυμίαν θὰ ἔχης τόσον πολὺ ἀναβράζουσιν. Διότι δὲν γνωρίζει νὰ καθησυχάζη τόσον τὰ παρόμοια κύματα καὶ νὰ φέρη γαλήνην ἢ ἀποκοπὴ ἑνὸς μέλους τοῦ σώματος, ὅσον ὁ χαλινὸς τοῦ λογισμοῦ, ἢ καλύτερα ὁ ἄλογος λογισμὸς. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἀνέφερον ἐκείνους, διὰ νὰ διδάξῃ καὶ προετοιμάσῃ τοὺς μαθητὰς του· διότι ἐὰν δὲν ἀπέβλεπεν εἰς αὐτό, τότε πρὸς ποῖον σκοπὸν ἀνέφερε τοὺς ἄλλους εὐνούχους; Ὅταν δὲ λέγῃ, ὅτι εὐνούχισαν τοὺς ἑαυτοὺς των», δὲν ἐννοεῖ τὴν ἀποκοπὴν τῶν μελῶν· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τὴν καταστροφὴν τῶν πονηρῶν λογισμῶν. Διότι αὐτὸς ποὺ ἀποκόπτει τὸ μέλος του εἶναι ἄξιος κατάρας, ὅπως λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Ἐμποροῦν, ἐὰν θέλουν καὶ νὰ εὐνουχισθοῦν αὐτοὶ ποὺ σᾶς ἀναστατώνουν»¹⁸.

Καὶ κατὰ πολὺ φυσικὸν λόγον, καθ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος αὐτοῦ τοῦ εἴδους διαπράττει ἐκεῖνα ποὺ διαπράττουν οἱ ἀνθρωποφόνοι καὶ δίδει ἀφορμὴν εἰς αὐτοὺς ποὺ διαβάλλουν τὴν δημιουργίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνοίγει τὰ στόματα τῶν Μανιχαίων καὶ κάνει τὴν ἰδίαν παρανομίαν μὲ τοὺς εἰδωλολάτρας ποὺ εὐνουχίζονται. Διότι τὸ ν' ἀποκόπη κανεὶς τὰ μέλη τοῦ σώματος εἶναι ἔργον ποὺ ἔχει τὴν ἀρχὴν του εἰς τὴν δαιμονικὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν σατανικὴν ἐπιβουλήν· ἤρχισε μὲ σκοπὸν νὰ διαβάλλουν τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ· διὰ νὰ καταστρέψουν τὸν ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ· τὸ ἔκαναν αὐτὸ διὰ νὰ μὴ στηρίζωνται εἰς τὴν προαίρεσίν των οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ νὰ ἀποδίδουν τὸ πᾶν εἰς τὴν φύσιν τῶν μελῶν, καὶ ἔτσι χωρὶς φόβον ν' ἀμαρτάνουν οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτούς, μὲ τὴν σκέψιν ὅτι εἶναι ἀνεύθυνοι· καὶ προξενοῦν διπλῆν βλάβην εἰς τὸν ἄνθρωπον· καὶ μὲ τὸ ὅτι ἀποκόπτουν τὰ μέλη του καὶ μὲ τὸ ὅτι ἐμποδίζουν τὴν προθυμίαν πρὸς ἐκλογὴν τῶν ἀγαθῶν κατὰ προαίρεσιν.

Ὅλα αὐτὰ τὰ ἐνομοθέτησεν ὁ διάβολος, ὁ ὁποῖος, ἐκτὸς

καὶ ἕτερον πονηρὸν δόγμα εἰσάγων, καὶ τῷ περὶ εἰμαρμένης καὶ ἀνάγκης καὶ ἐντιεῦθεν προοδοποιῶν λόγῳ, καὶ πανταχοῦ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ δοθεῖσαν ἡμῖν ἐλευθερίαν λυμαινόμενος, καὶ πείθων φυσικὰ εἶναι τὰ κακά, καὶ πολλὰ ἕτερα ἐντιεῦθεν ὑποσπείρων δόγματα πονηρὰ, εἰ καὶ μὴ προφανῶς. Τοιαῦτα γὰρ τοῦ διαδόλου τὰ δηλητήρια. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ φεύγειν τὴν τοιαύτην παρανομίαν. Μετὰ γὰρ τῶν εἰρημένων οὐδὲ τὰ τῆς ἐπιθυμίας ἡμερώτερα ἐντιεῦθεν, ἀλλὰ καὶ χαλεπώτερα γίνεται. Ἐτέρωθεν γὰρ ἔχει τὰς πηγὰς τὸ σπέρμα τὸ ἐν ἡμῖν, καὶ ἐτέρωθεν κυμαίνει. Καὶ οἱ μὲν ἀπὸ ἐγκεφάλου, οἱ δὲ ἀπὸ ὀσφύος τὸν οἴσιρον ἐκεῖνον φύεσθαι λέγουσιν· ἐγὼ δὲ οὐδαμῶθεν ἄλλοθεν εἶποιμι ἄν, ἀλλ' ἢ ἀπὸ γνώμης ἀκολάστου καὶ διανοίας ἡμελημένης· καὶ αὐτὴ σωφρονῆ, τῶν φυσικῶν κινημάτων βλάβος οὐδέν.

15 Εἰπὼν τοίνυν τοὺς εὐνούχους, τοὺς εἰκῆ καὶ μάτην εὐνούχους, εἰ μὴ τῷ λογισμῷ καὶ αὐτοὶ σωφρονοῖεν, καὶ τοὺς ὑπὲρ τῶν οὐρανῶν παρθενεύοντιας, πάλιν ἐπάγει λέγων· «ὁ δυνάμενος χωρεῖν, χωρεῖτω»· «προθυμοτέρους τε ποιῶν τῷ δεῖξαι ὑπέρογκον ὅν τὸ καιρόρθωμα, καὶ οὐκ ἀφίεις εἰς ἀνάγκην νόμου τὸ πρᾶγμα κατακλεισθῆναι, διὰ τὴν ἄφατον αὐτοῦ ἡμερότητα. Καὶ τοῦτο εἶπεν, διε σφόδρα ἔδειξε δυνατὸν ὅν, ἵνα πλείων τῆς προαιρέσεως ἢ φιλοτιμία γένηται.

20 4. Καὶ εἰ προαιρέσεώς ἐστι, φησί, πῶς ἀρχόμενος ἔλεγεν, «οὐ πάντες χωροῦσιν, ἀλλ' οἷς δέδοται»; Ἰνα μάθῃς

ἀπὸ τὰ προαναφερθέντα, εἰσάγει καὶ ἄλλο πονηρὸν δόγμα καὶ προετοιμάζει μὲ τὸν λόγον αὐτὸν τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς εἰμαρμένης καὶ τῆς ἀνάγκης, καὶ καταστρέφει ἀπὸ παντοῦ τὴν ἐλευθερίαν ποῦ ἐδόθη εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ διδάσκει ὅτι τὰ κακὰ εἶναι ἐκ φύσεως καὶ διασπείρει μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν πολλὰς ἄλλας πονηρὰς διδασκαλίας, ἔστω καὶ ἂν ἀκόμη δὲν γίνωνται ἀντιληπταί. Διότι τέτοια εἶναι τοῦ διαβόλου τὰ δηλητήρια. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ νὰ ἀποφεύγη κανεὶς τὴν παρανομίαν αὐτοῦ τοῦ εἴδους. Διότι μετὰ ἀπὸ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν οὔτε καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν γενετήσιον ἐπιθυμίαν ἔγιναν ἡμερώτερα ἀπὸ τότε ἕως τώρα, ἀλλὰ γίνονται χειρότερα. Διότι ἄλλοῦ ἔχει τὰς πηγὰς τοῦ τὸ σπέρμα ποῦ εὐρίσκεται μέσα μας καὶ ἀπὸ ἄλλοῦ δημιουργεῖ τὴν ταραχὴν. Καὶ ἄλλοι μὲν λέγουν ὅτι ὁ οἴστρος αὐτὸς βλαστάνει ἀπὸ τὸν ἐγκέφαλον, ἄλλοι δὲ ἀπὸ τὴν ὀσφύν· ἐγὼ ὅμως θὰ ἠμποροῦσα νὰ εἰπῶ ὅτι δὲν βλαστάνει ἀπὸ πουθενὰ ἄλλοῦ, παρὰ ἀπὸ τὴν ἀκόλαστον διάθεσιν καὶ τὴν ἀδιάφορον διάνοιαν· διότι ἐὰν αὕτη σωφρονῇ, καμμία ζημία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προέλθῃ ἀπὸ τὰς φυσικὰς παρορμήσεις.

Ἐποὶ λοιπὸν ὠμίλησε διὰ τοὺς εὐνοῦχους, ποῦ εἶναι εὐνοῦχοι τυχαῖα καὶ χωρὶς κανένα σκοπὸν, ἐὰν δὲν ἤθελον ἐπιδείξει καὶ αὐτοὶ σωφροσύνην, καὶ δι' ἐκείνους ποῦ ἀσκοῦν τὴν παρθενίαν χάριν τοῦ οὐρανοῦ, πάλιν προσθέτει τὰ ἐξῆς λόγια· «Αὐτὸς ποῦ ἠμπορεῖ νὰ δεχθῇ αὐτὰ τὰ λόγια καὶ νὰ τὰ ἐφαρμόσῃ ὡς τὰ ἐφαρμόσῃ», καὶ κάμνει αὐτοὺς προθυμοτέρους μὲ τὸ ὅτι ἔδειξεν ὅτι εἶναι ὑπέρογκον τὸ κατόρθωμα, καὶ δὲν ἄφησε τὸ πρᾶγμα νὰ περιέλθῃ εἰς τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ νόμου, ἐξ αἰτίας τῆς ἀλείρου ἀγαθότητός του. Καὶ αὐτὸ τὸ εἶπεν, ὅταν ἔδειξεν ὅτι εἶναι εἰς μέγαν βαθμὸν κατορθωτὸν, ὥστε νὰ γίνῃ μεγαλυτέρα ἢ προθυμία τῆς προαιρέσεως.

4. Καὶ ἐάν, λέγει, αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν προαίρεσιν, πῶς τότε ἔλεγεν ὅταν ἤρχισε νὰ ὁμιλῇ διὰ τὸ θέμα αὐτό, «δὲν ἠμποροῦν ὅλοι νὰ δεχθοῦν καὶ νὰ ἐφαρμόσουν αὐτὸν

ὅτι μέγας ὁ ἄθλος, οὐχ ἵνα ἀποκλήρωσίν τινα ἠναγκασμένην
 ὑποπιεύσης. Δέδοται γὰρ ἐκείνοις, τοῖς βουλομένοις. Εἶπε
 δὲ οὕτω, δεικνὺς ὅτι πολλῆς δεῖ τῆς ἄνωθεν ροπῆς τῷ εἰς
 τοῦτο εἰσελθόντι τὸ σκάμμα, ἧς ἀπολαύσεται πάντως ὁ βου-
 5 λόμενος. Ἔθος γὰρ αὐτῷ ταύτην κεχρηῆσθαι τῇ λέξει, διὰ
 μέγα τὸ κατορθούμενον ἢ, ὡς διὰ λέγει· «ὁμῖν δέδοται
 γνῶναι τὰ μυστήρια». Καὶ διὰ τοῦτο ἐστὶν ἀληθές, δῆλον
 καὶ ἐκ τοῦ παρόντος. Εἰ γὰρ τῆς ἄνωθεν δόσεως μόνης ἐστί,
 καὶ οὐδὲν αὐτοὶ συνεισφέρουσιν οἱ παρθενεύοντες, περιτιῶς
 10 αὐτοῖς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἐπηγγείλατο, καὶ τῶν
 ἄλλων αὐτοῦς διεῖλεν εὐνούχων. Σὺ δέ μοι σκόπει, πῶς
 ἐξ ὧν ἕτεροι πονηρεύονται, κερδαίνουσιν ἕτεροι. Οἱ μὲν γὰρ
 Ἰουδαῖοι μηδὲν μαθόντες ἀπῆλθον - οὐδὲ γὰρ ἵνα μάθωσιν
 ἠρώτων - οἱ δὲ μαθηταὶ καὶ ἐντιεῦθεν ἐκέρδανον.
 15 «Τότε προσηνέχθη αὐτῷ παιδία, ἵνα τὰς χεῖρας ἐπιθῇ
 αὐτοῖς, καὶ προσεύξηται· καὶ ἐπειμήσαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῖς.
 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· ἄφειτε τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρὸς με·
 τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Καὶ ἐπι-
 θεὶς αὐτοῖς τὰς χεῖρας, ἐπορεύθη ἐκεῖθεν». Καὶ τίνος ἐνε-
 20 κεν οἱ μαθηταὶ ἀπεσώδουν τὰ παιδία; Ἀξιώματος ἕνεκεν.
 Τί οὖν αὐτός; Διδάσκων αὐτοῦς μειριάζειν, καὶ τυφον
 καταπαιεῖν κοσμικόν, καὶ λαμβάνει καὶ ἠναγκαλίζεται, καὶ

τὸν λόγον, ἀλλὰ ἐκεῖνοι μόνον εἰς τοὺς ὁποίους ἔχει δοθῆ αὐτὸ τὸ χάρισμα»; Διὰ νὰ μάθῃς ὅτι αὐτὸ εἶναι μεγάλο κατόρθωμα καὶ ὄχι διὰ νὰ ὑποπτευθῆς ὅτι πρόκειται διὰ κάποιαν ἀναγκαστικὴν προτίμησιν. Διότι ἔχει δοθῆ εἰς ἐκείνους πού τὸ ἐπιθυμοῦν. Ὁμίλησε δὲ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι χρειάζεται μεγάλην βοήθειαν ἀπὸ ἄνωθεν ἐκεῖνος πού θὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὸν τὸν ἀγῶνα, τὴν ὁποίαν θὰ τὴν ἔχῃ ὅπωςδήποτε αὐτὸς πού ἐπιθυμεῖ. Διότι συνηθίζει ὁ Κύριος νὰ χρησιμοποιοῖ αὐτὴν τὴν λέξιν, ὅταν εἶναι μεγάλο τὸ ἀγώνισμα, ὅπως ὅταν λέγῃ· «Εἰς ἐσᾶς ἔχει δοθῆ νὰ γνωρίσετε τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ»¹⁴. Καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθὲς γίνεται φανερόν καὶ ἀπὸ ὅσα λέγει ἐδῶ. Διότι ἐὰν τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἄνωθεν βοήθειαν καὶ δὲν προσφέρουν τίποτε αὐτοὶ πού ἀσκοῦν τὸν παρθενικὸν βίον, τότε εἶναι περιττὴ ἢ ὑπόσχεσις τοῦ εἰς αὐτοὺς περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ ὁ διαχωρισμὸς των ἀπὸ τοὺς ἄλλους εὐνούχους. Ἀλλὰ σὺ πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, πῶς ἄλλοι ὠφελοῦνται ἀπὸ ἐκεῖνα πού οἱ ἄλλοι τὰ θεωροῦν πονηρά. Διότι σὶ μὲν Ἰουδαῖοι ἀπῆλθον χωρὶς νὰ μάθουν τίποτε — ἄλλωστε οὔτε τὸν ἐρωτοῦσαν διὰ νὰ μάθουν — ἐνῶ οἱ μαθηταὶ του καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἀπεκόμιζον μεγάλο κέρδος.

«Τότε ὠδηγήθησαν ἔμπροσθέν του παιδιὰ διὰ νὰ θέσῃ τὰ χέρια του ἐπάνω των καὶ νὰ προσευθηθῆ δι' αὐτά· οἱ μαθηταὶ του ὁμως ἐπέπληξαν αὐτούς. Ὁ δὲ Κύριος εἶπεν πρὸς αὐτούς. Ἀφήσατε τὰ παιδιὰ νὰ ἔλθουν πρὸς ἐμένα· διότι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνήκει εἰς αὐτοὺς πού θὰ γίνουν ὅμοιοι μὲ αὐτά. Καὶ ἀφοῦ ἔθεσε τὰ χέρια του ἐπάνω των, ἀνεχώρησεν ἀπὸ ἐκεῖ». Καὶ διὰ ποῖον λόγον οἱ μαθηταὶ ἀπεμάκρυνον τὰ παιδιὰ ἀπὸ κοντά του; Λόγω τοῦ ἀξιωματός των. Τί κάνει λοιπὸν αὐτός; Μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς διδάξῃ νὰ εἶναι μετριόφρονες καὶ νὰ περιφρονοῦν τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀφήνει νὰ τὸν πλησιάσουν καὶ τὰ ἀγκαλιάζει, καὶ ὑπόσχεται τὴν βασιλείαν του εἰς ἐκείνους πού εἶναι καὶ

τοῖς τοιοῦτοις τὴν βασιλείαν ἐπαγγέλλεται ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν εἶρηκεν.

Καὶ ἡμεῖς τοίνυν, εἰ βουλοίμεθα κληρονόμοι γενέσθαι τῶν οὐρανῶν, τὴν ἀρειτὴν ταύτην μετὰ πολλῆς κτησώμεθα τῆς ἐπιμελείας. Οὗτος γὰρ φιλοσοφίας ὄρος, μετὰ συνέσεως ἄπλασιον εἶναι τοῦτο βίος ἀγγελικός. Καὶ γὰρ πάντων τῶν παθῶν καθαρεύει ἡ ψυχὴ τοῦ παιδίου. Τοῖς λελυπηκόσιν οὐ μνησικακεῖ, ἀλλ' ὡς φίλοις προσέρχεται, ὡς οὐδενὸς γενομένου. Καὶ ὅσα ἂν παρὰ τῆς μητρὸς μασιχθῆ, ταύτην ἐπιζητεῖ καὶ πάντων αὐτὴν προτιμᾷ. Κἂν βασιλίδα δείξης μετὰ διαδήματος, οὐ προτιθήσῃ τῆς μητρὸς ῥάκια περιβεβλημένης, ἀλλ' ἔλοιτο ἂν μᾶλλον ἐκείνην ἰδεῖν μετὰ τούτων, ἢ τὴν βασιλίδα μετὰ κόσμου. Τὸ γὰρ οἰκεῖον καὶ ἀλλότριον οὐ πενία καὶ πλούτω, ἀλλὰ φιλία διαγινώσκειν οἶδε. Καὶ τῶν ἀναγκαίων οὐδὲν πλέον ἐπιζητεῖ, ἀλλ' ὅσον ἐμπλησθῆναι τοῦ μασιοῦ, καὶ ἀφίσταται τῆς θηλῆς. Τὸ παιδίον οὐ λυπεῖται ἐφ' οἷς ἡμεῖς· οἷον ἐπὶ ζημίᾳ χρημάτων, καὶ τοῖς τοιοῦτοις· καὶ οὐ χαίρει πάλιν ἐφ' οἷς ἡμεῖς, τοῖς ἐπικήροις τούτοις· οὐκ ἐπιθήται πρὸς κάλλη σωμάτων. Διὰ τοῦτο ἔλεγε, «τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν», ἵνα τῇ προαιρέσει ταῦτα ἐργαζώμεθα, ἃ τῇ φύσει τὰ παιδιά ἔχει.

Ἐπειδὴ γὰρ οἱ Φαρισαῖοι οὐδαμῶθεν ἄλλοθεν, ὡς ἀπὸ κακουργίας καὶ ἀπονοίας ἔπρατιον ἃ ἔπρατιον, διὰ τοῦτο ἄνω καὶ κάτω τοὺς μαθητὰς ἀφελεῖς εἶναι κελεύει, ἐκείνοισι τε αἰνιτιζόμενος, καὶ τούτους παιδεύων. Καὶ γὰρ οὐδὲν οὐ-

θα γίνουν ὅμοιοι μὲ αὐτά, πρᾶγμα ποῦ τὸ εἶχεν εἶπεῖ καὶ προηγουμένως.

Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν ἐὰν θέλωμεν νὰ γίνωμεν κληρονόμοι τῶν οὐρανῶν, ἄς κάνωμεν κτῆμα μας αὐτὴν τὴν ἀρετὴν μὲ πολλὴν φροντίδα. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ δεῖγμα τῆς εὐσεβείας, τὸ νὰ εἶναι κανεὶς εἰλικρινῆς ἐνσυνειδήτως· αὐτὸ εἶναι ἀγγελικὴ ζωὴ. Καθ' ὅσον ἡ ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ εἶναι καθαρὴ ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη. Δὲν εἶναι μνησίκακον ἐναντι ἐκείνων ποῦ τὸ ἔχουν λυπήσει, ἀλλ' ὡς φίλος τοὺς πλησιάζει, ὡσὰν νὰ μὴ συνέβη τίποτε. Καὶ ὅσον ξύλον καὶ ἂν φάγη ἀπὸ τὴν μητέρα του, ζητεῖ αὐτὴν καὶ τὴν προτιμᾷ ἀπὸ ὅλους. Καὶ ἂν ἀκόμη τοῦ δείξης μίαν βασίλισσαν μὲ τὸ στέμμα της, δὲν τὴν θέτει ἐπάνω ἀπὸ τὴν μητέρα του ποῦ φορεῖ κουρελιασμένα ἐνδύματα, ἀλλὰ θὰ ἐπροτιμοῦσε πολὺ περισσότερον νὰ ἰδῆ τὴν μητέρα του μὲ κουρελιασμένα ἐνδύματα, παρὰ τὴν βασίλισσαν μὲ τὰ λαμπρὰ στολίδια της. Διότι γνωρίζει νὰ διακρίνη τὸ ἰδικόν του καὶ τὸ ξένον ὅχι μὲ τὴν πτωχείαν καὶ τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀγάπην. Καὶ τίποτε ἐπὶ πλέον δὲν ζητεῖ ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα, ἀλλὰ τόσον μόνον ὅσον νὰ χορτάσῃ μὲ τὸ γάλα τοῦ μαστοῦ καὶ μετὰ ἀφήνει καὶ τὴν θηλήν. Τὸ παιδί δὲν λυπεῖται δι' ἐκεῖνα ποῦ λυπούμεθα ἡμεῖς, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι διὰ τὴν ζημίαν ἀπὸ τὰ χρήματα καὶ δι' ὅλα τὰ παρόμοια. Οὔτε πάλιν χαίρεται δι' ὅσα χαιρόμεθα ἡμεῖς, δι' ὅλα αὐτὰ τὰ φθαρτὰ πράγματα· δὲν κατακυριεύεται ἀπὸ σφοδρὸν πάθος διὰ τὰ κάλλη τῶν σωμάτων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἔλεγεν, «διότι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνήκει εἰς αὐτοὺς ποῦ θὰ γίνουν ὅμοιοι μὲ αὐτά», ὥστε νὰ πράττωμεν μὲ τὴν προαίρεσίν μας αὐτὰ ποῦ τὰ παιδιά τὰ ἔχουν ἀπὸ τὴν φύσιν των.

Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ Φαρισαῖοι αὐτὰ ποῦ ἔπραττον τὰ ἔπραττον ὅχι ἀπὸ καμμίαν ἄλλην αἰτίαν, παρὰ μόνον ἀπὸ κακουργίαν καὶ ἀλαζονείαν, διὰ τοῦτο μὲ κάθε τρόπον διδάσκει τοὺς μαθητάς του νὰ εἶναι ἀπονήρευτοι, ὑπονοῶν μὲν ἐκείνους ὡς πονηροὺς, διδάσκων δὲ αὐτούς. Καθ' ὅσον τίποτε δὲν ὀδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον τόσον εἰς τὴν ἀλαζονείαν, ὅ-

τως εἰς ἀλαζονείαν ἐπαίρει, ὡς ἀρχὴ καὶ προεδρία. Ἐπεὶ οὖν ἔμελλον οἱ μαθηταὶ ἀπολαύειν τιμῆς πολλῆς κατὰ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν, προκαταλαμβάνει αὐτῶν τὴν διάνοιαν, οὐκ ἀφίεις ἀνθρώπινόν τι παθεῖν, οὐδὲ τιμὰς ἀπαιτεῖν παρὰ τοῦ πλήθους, οὐδὲ τὸ σοβεῖν πρὸ αὐτῶν. Εἰ γὰρ καὶ μικρὰ ταῦτα εἶναι δοκεῖ, ἀλλὰ μεγάλων κακῶν ἐσὶν αἴτια. Οὕτω γοῦν οἱ Φαρισαῖοι παιδοιτριβοῦμενοι εἰς τὴν κορωνίδα τῶν κακῶν ἐξέπεσον, τοὺς ἀσπασμούς, τὰς προεδρίας, τοὺς μεσασμούς ἐπιζητοῦντες· ἀπὸ γὰρ τούτων εἰς δοξομανίαν, 10 εἴτα ἐκεῖθεν εἰς ἀσέβειαν ἐξώκειλαν. Διὰ δὴ τοῦτο ἐκεῖνοι μὲν ἀρὸν ἐπισπασάμενοι διὰ τοῦ πειράζειν, ἀπῆλθον· τὰ παιδία δὲ εὐλογίαν, ἅτε τούτων ἀπάντων ἠλευθερωμένα.

Γενώμεθα δὴ καὶ ἡμεῖς κατὰ τὰ παιδία, καὶ τῇ κακίᾳ νηπιάζωμεν. Οὐ γὰρ ἐσὶν, οὐκ ἔσθιν ἐτιέρωσ ἰδεῖν τὸν οὐρανόν· ἀλλ' ἀνάγκη πάντως εἰς γέενναν ἐμπεσεῖν τὸν ὑπουλον καὶ πονηρόν. Καὶ πρὸ τῆς γέεννης δὲ ἐνταῦθα τὰ ἔσχατα πεισόμεθα. «Ἐὰν γὰρ κακὸς γένῃ», φησί, «μόνος ἀνιλήσεις τὰ κακά· ἐὰν δὲ ἀγαθός, σανιτῶ καὶ τῶ πλησίον».

Σκόπει γοῦν, ὡς τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν προτέρων συνέβη. 20 Οὕτε γὰρ πονηρότερόν τι τοῦ Σαοὺλ γέγονεν, οὕτε ἀπλούσιον καὶ ἀφελέσιον τοῦ Δαυὶδ. Τίς οὖν ὁ ἰσχυρότερος ἦν; Οὐ δεύτερον αὐτὸν εἰς χεῖρας ἔλαβεν ὁ Δαυὶδ, καὶ κύριος τοῦ ἀνελεῖν γενόμενος, ἀπέσιη; οὐχ ὡς ἐν σαγήνῃ καὶ δεσποτηρίῳ συνειλημμένον εἶχε, καὶ ἐφείσατο; Καὶ 25 ταῦτα καὶ διέρων παροξυνόντων, καὶ αὐτὸς καὶ μυρία ἐγκαλεῖν ἔχων ἐγκλήματα· ἀλλ' ὁμοῦς ἀφῆκε σῶον ἀπελθεῖν.

σον ἢ ἐξουσία καὶ τὰ ἀξιώματα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπρόκειτο οἱ μαθηταί του ν' ἀπολαύσουν μεγάλης τιμῆς ἀπὸ ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, παιδεύει ἐκ τῶν προτέρων τὴν σκέψιν των καὶ δὲν τοὺς ἀφήνει νὰ πάθουν κάτι τὸ ἀνθρώπινον, οὔτε νὰ ζητοῦν τιμὰς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους οὔτε νὰ καυχῶνται ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη αὐτὰ φαίνωνται ἀσήμαντα, ἀλλ' ὅμως γίνονται αἰτία μεγάλων κακῶν. Καὶ οἱ Φαρισαῖοι λοιπὸν διδασκόμενοι καὶ ζῶντες κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, κατέληξαν εἰς τὸ ἀποκορύφωμα τῶν κακῶν, ἐπιζητοῦντες τοὺς ἀσπασμούς, τὰς τιμητικὰς θέσεις, τὸ νὰ συγκεντρώνουν τὸ ἐνδιαφέρον ὅλων· διότι ἀπὸ αὐτὰ παρεσύρθησαν καὶ ἔπεσαν εἰς τὴν δοξομανίαν καὶ ἀπὸ αὐτὴν εἰς τὴν ἀσέβειαν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐκεῖνοι μὲν ἔφυγαν ἀπὸ κοντὰ του ἀφοῦ ἀπέσπασαν, πειράζοντες αὐτόν, κατάραν διὰ τὸν ἑαυτόν των, τὰ παιδιά ὅμως ἀπέσπασαν ἀπὸ αὐτὸν εὐλογίαν, ἐπειδὴ ἦσαν ἀπηλλαγμένα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ κακά.

Ἄς γενώμεθα λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ὅμοιοι μὲ τὰ παιδιά καὶ ἅς ὁμοιάζωμεν τὰ νήπια ὡς πρὸς τὴν κακίαν. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν, δὲν εἶναι δυνατόν κατ' ἄλλον τρόπον νὰ ἰδοῦμεν τὸν οὐρανόν· ἀλλ' ὅπωςδήποτε ὁ ὕπουλος καὶ πονηρὸς θὰ ριφθῆ κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν γέενναν. Ἄλλὰ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν γέενναν θὰ ὑποστοῦμεν ἐδῶ τὰ φοβερώτερα κακά. Διότι λέγει· «Ἐὰν γίνῃς κακός, μόνος σου θὰ ὑποστῆς τὰ κακά· ἐὰν ὅμως γίνῃς ἀγαθός, θὰ ὠφελήσῃς τὸν ἑαυτόν σου καὶ τὸν πλησίον σου»¹⁵.

Πρόσεχε λοιπὸν ὅτι αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς τοὺς παλαιότερους. Διότι οὔτε τίποτε ἄλλο ὑπῆρξε πονηρότερον ἀπὸ τὸν Σαούλ, οὔτε εἰλικρινέστερον καὶ πιὸ ἀπονήρευτον ἀπὸ τὸν Δαυῖδ. Ποῖος λοιπὸν ἦτο ὁ ἰσχυρότερος; Δὲν συνέλαβεν ὁ Δαυῖδ δύο φορές τὸν Σαούλ, καὶ μολονότι ἤμποροῦσε νὰ τὸν φονεύσῃ, τὸ ἀπέφυγε; δὲν τὸν εἶχε συλλάβει ὡσὰν μέσα εἰς δίκτυον καὶ φυλακὴν, καὶ ὅμως τὸν ἐλυπήθη; Καὶ ὅλα αὐτὰ, ἂν καὶ οἱ ἄλλοι τὸν προέτρεπον καὶ ὁ ἴδιος εἶχεν ἀπείρους κατηγορίας ἐναντίον του. Ἄλλ' ὅμως τὸν ἄφησε

Καίτοι ὁ μὲν μετὰ πάσης αὐτὸν τῆς σιραιᾶς ἐδίωκεν, ὁ δὲ μετὰ ὀλίγων φυγᾶδων ἀπεγνωσμένων ἦν, ἀλώμενος καὶ τόπους ἐκ τόπων ἀμείβων, ἀλλ' ὅμως ὁ φυγὰς τοῦ βασιλέως περιεγένειο· ἐπειδὴ ὁ μὲν μετὰ ἀπλόητος, ὁ δὲ μετὰ
 5 πονηρίας παρειάτιετο. Τί γὰρ ἂν γένοιτο πονηρότερον ἐκείνου, ὅς τὸν αὐτῷ σιραιηγοῦντα, καὶ τοὺς πολέμους ἅπαντας καιορθοῦντα, καὶ τῆς νίκης καὶ τῶν τροπαίων τοὺς μὲν πόνους ὑπομένοντα, τοὺς δὲ σιεφάνους ἐκείνῳ κομίζοντα ἀνελεῖν ἐπεχείρει;

10 5. Τοιοῦτον γὰρ ἡ βασκανία· αἰεὶ τοῖς οἰκείοις ἐπιβουλεύει καλοῖς, καὶ τὸν ἔχοντα αὐτὴν τήκει, καὶ μυρίαὶ περιβάλλει συμφοραῖς. Καὶ ὁ δαίλαιος γοῦν ἐκεῖνος, ἕως ὅτε ὁ Δαυὶδ ἀπέσιη, οὐκ ἔρρηξε τὴν φωνὴν ἐκείνην τὴν ἐλεεινήν, ὀλοφύρομενος καὶ λέγων· «θλίβομαι σφόδρα, καὶ οἱ ἀλλόφυλοι πο-
 15 λεμοῦσιν ἐν ἐμοί, καὶ Κύριος ἀπέσιη ἀπ' ἐμοῦ». Ἔως ὅτε ἐχωρίσθη τοῦ Δαυὶδ, οὐκ ἔπεσεν ἐν πολέμῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ ἐν δόξῃ ἦν· καὶ γὰρ εἰς τὸν βασιλέα τοῦ σιραιηγοῦ διέβαινε ἡ δόξα. Οὐδὲ γὰρ τυραννικὸς ἦν ὁ ἀνὴρ, οὐδὲ θρόνου ἐκβαλεῖν ἐπεχείρει, ἀλλ' αὐτῷ πάντα καιώρθου,
 20 καὶ σφόδρα περὶ αὐτὸν διέκειτο· καὶ τοῦτο καὶ ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα δῆλον.

“Οἷε μὲν γὰρ ὑπ' αὐτῷ ταιτόμενος ἦν, ἴσως τῷ νόμῳ τῆς ὑποταγῆς ταῦτα ἂν τις λογίσαιτο τῶν οὐκ ἀκριβῶς ἐξεστιαζόντων· ἐπειδὴ δὲ ἐξήγαγον ἑαυτὸν τῆς βασιλείας ἐ-
 25 κείνου, τί λοιπὸν ἦν τὸ καιέχον αὐτόν, καὶ πείθον τοῦ πρὸς ἐκεῖνον ἀπέχεσθαι πολέμου; μᾶλλον δέ, τί οὐκ ἦν τὸ παροξύνον ἐπὶ τὴν σφαγὴν; Οὐ πονηρὸς καὶ ἄπαξ καὶ δις καὶ

νὰ φύγη σῶος. Καὶ μολονότι βέβαια ὁ μὲν Σαοῦλ τὸν κατεδίωκε μὲ ὄλον τὸν στρατόν του, ὁ δὲ Δαυῖδ περιεπλανᾶτο καὶ ἐγκατέλειπε τὸν ἕνα τρόπον μετὰ τὸν ἄλλον μαζί μὲ ὀλίγους ἀπελπισμένους φυγάδας, ἀλλ' ὅμως ὁ φυγάς ὑπερίσχυσε τοῦ βασιλέως, ἐπειδὴ ὁ μὲν Δαυῖδ τὸν ἀντεμετώπιζε μὲ εἰλικρίνειαν, ὁ δὲ Σαοῦλ τὸν ἐπολεμοῦσε μὲ πονηρίαν. Διότι τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ πονηρότερον ἀπὸ ἐκεῖνον, ὁ ὅποιος ἐπεχειρεῖ νὰ φονεύσῃ τὸν στρατηγόν του, πού καὶ τοὺς πολέμους ὄλους ἐκέρδιζε καί, μολονότι ὑπέφερε τοὺς κόπους τῆς νίκης καὶ τῶν τροπαίων, ὅμως προσέφερε τοὺς στεφάνους εἰς ἐκεῖνον;

5. Διότι τέτοιος εἶναι ὁ φθόνος· διαρκῶς ἐπιβουλεύεται τὰ ἰδικά του κακά, φθείρει ἐκεῖνον πού τὸν ἔχει καὶ τὸν περιβάλλει μὲ ἀμετρήτους συμφοράς. Καὶ ὁ ἄθλιος λοιπὸν ἐκεῖνος, ἕως τότε πού ὁ Δαυῖδ ἔφυγεν ἀπὸ κοντά του, δὲν ἔβγαλε τὴν ἐλεεινὴν ἐκείνην φωνὴν του θρηνῶν καὶ λέγων· «Εἶναι πολὺ μεγάλη ἡ λύπη μου καὶ οἱ ἄλλοεθνεῖς πολέμοῦν ἐναντίον μου, καὶ ὁ Κύριος μὲ ἐγκατέλειψεν»¹⁶. Μέχρι πού ἐχωρίσθη ἀπὸ τὸν Δαυῖδ, δὲν διεξήγαγεν ὁ ἴδιος πόλεμον, ἀλλ' εἶχε καὶ ἀσφάλειαν καὶ δόξαν, καθ' ὅσον ἡ δόξα τοῦ στρατηγοῦ μετεβιβάζετο εἰς τὸν βασιλέα. Διότι ὁ Δαυῖδ οὔτε ἠγάπα τὴν ἐξουσίαν, οὔτε ἐπεχειρεῖ νὰ τὸν ἐκθρονίσῃ, ἀλλ' ὅλα τὰ ἔκανε χάριν αὐτοῦ καὶ τὸν περιέβαλλε μὲ πολλὴν συμπάθειαν, πρᾶγμα πού γίνεται φανερόν καὶ ἀπὸ τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τὴν συνέχειαν.

Ἐνδεχομένως ὅμως θὰ ἤμποροῦσε κάποιος, ἀπὸ αὐτοὺς πού δὲν ἐξετάζουν τὰ πράγματα μὲ ἀκρίβειαν, νὰ σκεφθῇ ὅτι αὐτὰ συνέβαινον ἐν ὅσῳ ὁ Δαυῖδ εὕρισκετο ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Σαοῦλ σύμφωνα μὲ τὸν νόμον τῆς ὑποταγῆς· ὅταν ὅμως ἔπαυσε νὰ εὕρισκεται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν ἐκείνου, τί τὸν ἠμπόδιζε πλέον καὶ τὸν παρώτρυνε νὰ ἀποφεύγῃ τὸν πόλεμον πρὸς ἐκεῖνον; ἢ καλύτερα ποῖον ἦτο ἐκεῖνο πού δὲν τὸν παρώτρυνε πρὸς τὴν σφαγὴν; Δὲν συμπεριφέρθη πρὸς αὐτὸν μὲ πονηρίαν μίαν καὶ δύο καὶ πολλὰς

πολλάκις περὶ αὐτὸν γέγονεν; οὐχὶ παθὼν εὖ; οὐχὶ μηδὲν ἔχων ἐγκαλεῖν; οὐκ ἐπικίνδυνος αὐτῷ καὶ ἐπισφαλῆς ἡ βασιλεία αὐτοῦ καὶ ἡ σωτηρία ἦν; οὐ πλανᾶσθαι ἔδει διηνεκῶς καὶ φεύγειν, καὶ περὶ τῶν ἐσχάτων τρέμειν, ζῶντιος
δ ἐκείνου καὶ κρατοῦντιος;

Ἄλλ' ὅμως οὐδὲν τούτων αὐτὸν ἠνάγκασεν αἰμαῖξαι τὸ ξίφος· ἀλλὰ καὶ καθεύδοντα ὄρῳν, καὶ δεδεμένον, καὶ μόνον, καὶ ἐν μέσοις αὐτοῖς, καὶ τῆς κεφαλῆς ἀψάμενος, καὶ πολλῶν ὄντων τῶν διεγειρόντων, καὶ Θεοῦ ψῆφον εἶναι λε-
10 γόντων τὴν τοιαύτην εὐκαιρίαν, ἐκεῖνος καὶ ἐπειμήσθη τοῖς παρορμῶσι, καὶ ἀπέσχετο τοῦ φόβου, καὶ σῶνον ἐξέπεμψε καὶ ὑγιῆ· καὶ ὡσπερ σωμαιοφύλαξ ὢν αὐτοῦ μᾶλλον, καὶ ὑπασπιστής, οὐ πολέμιος, οὕτως ἐνεκάλει τῷ σιραιοπέδῳ τὴν εἰς τὸν βασιλέα προδοσίαν. Τί ταύτης ἴσον γένοι' ἂν
15 τῆς ψυχῆς; τί τῆς ἡμερόβητος ἐκείνης; Τοῦτο γὰρ δυνατὸν μὲν καὶ ἐκ τῶν εἰρημένων συνιδεῖν· πολλῶ δὲ πλέον καὶ ἐκ τῶν νυκτὶ γενομένων. Ὅταν γὰρ τὴν ἡμετέραν καταμάθωμεν φανλόβητα, τότε ἀκριβέστερον εἰσόμεθα τῶν ἁγίων ἐκείνων τὴν ἀρετήν.

20 Διὸ παρακαλῶ πρὸς τὸν ζῆλον ἐκείνων τρέχειν. Καὶ γὰρ εἰ δόξης ἐρᾶς, καὶ διὰ τοῦτο ἐπιβουλεύεις τῷ πλησίον, τότε αὐτῆς ἀπολαύση μειζόνως, διὰ τὴν διαπίψασας ἀπόσχη τῆς ἐπιβουλῆς. Ὡσπερ γὰρ τὸ μὴ χρηματίζεσθαι φιλαργυρίας ἐναντιον, οὕτω πρὸς τὸ δόξης ἐπιτυχεῖν, τὸ μὴ δόξης
25 ἐρᾶν. Καὶ εἰ θούλεσθε, καθ' ἕκαστον ἐξειτάσωμεν. Ἐπειδὴ γὰρ τῆς γενένης ἡμῖν φόβος οὐδεὶς, οὐδὲ τῆς βασιλείας λόγος πολὺς, φέρε καὶ ἀπὸ τῶν παρόντων ὑμᾶς ἐναγάγωμεν.

φοράς; δὲν τὸν εὐηργέτησε; δὲν εἶχε καμμίαν κατηγορίαν ἐναντίον του; δὲν ἦτο ἐπικίνδυνος εἰς αὐτὸν καὶ ἐπισφαλῆς ἡ βασιλεία καὶ ἡ σωτηρία τοῦ Σαούλ; δὲν ἦτο ἀναγκασμένος νὰ περιπλανᾶται συνεχῶς καὶ νὰ φεύγῃ καὶ νὰ νοιώθῃ τὸν πῶ φοβερόν τρόπον, ἐν ὧσιν ἔζη ἐκεῖνος καὶ ἐβασίλευεν;

“Ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν τὸν ἠνάγκασε νὰ βάψῃ τὸ ξίφος του εἰς τὸ αἷμα, ἀλλ’ ἂν καὶ τὸν ἔβλεπε νὰ κοιμᾶται, καὶ δεδομένον, καὶ μόνον, καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἰδικῶν του, καὶ ἤγγισε τὴν κεφαλὴν του, καὶ ἦσαν πολλοὶ ἐκεῖνοι ποὺ τὸν παρώτρυνον ἐναντίον του καὶ ἔλεγον ὅτι κατ’ ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ ἐδόθη αὐτῇ ἡ εὐκαιρία, ἐκεῖνος καὶ ἐπέπληξεν ἐκείνους ποὺ τὸν παρωθοῦσαν εἰς ἐκδίκησιν, καὶ ἀπέφυγε τὸν φόνον καὶ τὸν ἄφησε νὰ φύγῃ σῶος καὶ ὑγιής. Καὶ ὡσὰν νὰ ἦτο σωματοφύλαξ αὐτοῦ μᾶλλον καὶ ὑπασπιστῆς παρὰ ἐχθρός του, ἔτσι κατηγορεῖ τοὺς στρατιώτας διὰ τὴν προδοσίαν των πρὸς τὸν βασιλέα. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἐξισωθῇ πρὸς αὐτὴν τὴν ψυχὴν; τί πρὸς ἐκείνην τὴν πραότητα; Αὐτὸ βέβαια εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ ἀντιληφθῇ κανεὶς καὶ ἀπὸ ὅσα ἐλέχθησαν, πολὺ περισσότερο ὅμως καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ τώρα συμβαίνουν. Διότι ὅταν κατανοήσωμεν τὴν ἰδικὴν μας φαυλότητα, τότε θὰ γνωρίσωμεν μὲ μεγαλυτέραν ἀκρίβειαν τὴν ἀρετὴν ἐκείνων τῶν ἀγίων.

Διὰ τοῦτο σᾶς παρακαλῶ νὰ μιμούμεθα τὸν ζῆλον ἐκείνων. Καθ’ ὅσον ἐὰν ἀγαπᾶς τὴν δόξαν καὶ διὰ τοῦτο ἐπιβουλεύεσαι τὸν πλησίον σου, τότε θ’ ἀπολαύσης αὐτὴν εἰς μεγαλύτερον βαθμόν, ὅταν περιφρονήσης αὐτὴν καὶ παύσης νὰ ἐπιβουλεύεσαι τὸν πλησίον σου. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἡ μὴ συγκέντρωσις χρημάτων εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν φιλαργυρίαν, ἔτσι καὶ διὰ νὰ ἐπιτύχῃ κανεὶς τὴν δόξαν, δὲν πρέπει νὰ ἀγαπᾷ τὴν δόξαν. Καὶ ἐὰν θέλετε ἄς ἐξετάσωμεν τὸ καθὲν χωριστά. Ἄλλ’ ἐπειδὴ δὲν νοιώθομεν κανένα φόβον διὰ τὴν γέενναν καὶ δὲν δείχνομεν καὶ πολὺ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἔμπροσς νὰ σᾶς ὀδηγήσω πρὸς αὐτὰ ἔστω καὶ ἀπὸ τὰ παρόντα πράγματα.

Τίνες γάρ εἰσιν οἱ καταγέλαστοι; εἶπέ μοι οὐχὶ οἱ
 διὰ δόξαν τι ποιοῦντες τὴν τῶν πολλῶν; Τίνες δὲ ἐπαινετοί;
 οὐχὶ οἱ τὸν παρὰ τῶν πολλῶν διαπιύοντες ἔπαινον; Οὐκοῦν
 εἰ τὸ κενῆς δόξης ἐρᾶν ἐπονείδιστον, ὁ δὲ κενόδοξος οὐ
 δ δύναται λαθεῖν ἐρῶν αὐτῆς, ἐπονείδιστος ἔσται πάντως, καὶ
 γέγονεν αὐτῷ τὸ δόξης ἐρᾶν ἀτιμίας αἴτιον. Οὐ ταύτη δὲ
 μόνον καταισχύνεται, ἀλλὰ καὶ τῷ πολλὰ ἀναγκάζεσθαι ποι-
 εῖν αἰσχρά, καὶ δουλοπρεπείας τῆς ἐσχάτης γέμοντα. Καὶ
 ὥσπερ εἰς τὸ κερδαίνειν βλάπτεσθαι μάλιστα ἀπὸ τοῦ νο-
 10 σήματος τῆς φιλοκερδείας εἰώθασιν οἱ ἄνθρωποι (πολλὰς
 γοῦν ἀπάτας ὑφίστανται, καὶ τὰ μικρὰ κέρδη μεγάλας ποιεῖ
 ζημίας· διὸ καὶ εἰς παροιμίαν ὁ λόγος οὗτος ἐξενίκησεν),
 οὕτω καὶ τῷ λάγνῳ κώλυμα πρὸς τὸ ἡδονῆς ἀπολαύειν τὸ
 πάθος γίνεται. Τοὺς γοῦν σφόδρα καταφερεῖς καὶ γυναικο-
 15 δούλους, τούτους μάλιστα ὡς ἀνδράποδα περιφέρουσι αἱ
 γυναῖκες, καὶ οὐκ ἂν ποιε καταξιώσαιεν ἐκεῖνοι ὡς ἀν-
 δράοι αὐτοῖς κεχρηῆσθαι, ραπίζουσαι, διαπιύουσαι, ἄγουσαι
 καὶ περιάγουσαι πανταχοῦ, καὶ θρουπιόμεναι, καὶ πάντα ἐπι-
 τάτιουσαι μόνον.

20 Οὕτω καὶ τοῦ ἀποννησμένου καὶ δοξομανοῦντος καὶ δο-
 κοῦντος εἶναι ὑψηλοῦ, οὐδὲν ταπεινώτερον καὶ ἀτιμότερον.
 Καὶ γὰρ φιλόνεικον τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, καὶ πρὸς οὐ-
 δὲν ἕτερον ἀντικαθίσταται, ὡς πρὸς ἀλαζόνα καὶ ὑπερόπτην
 καὶ δόξης δοῦλον. Καὶ αὐτὸς δὲ ἐκεῖνος, ὥσπερ διατηρῆσαι
 25 τὸ σχῆμα τῆς ἀπονοίας, τὰ τῶν ἀνδραπόδων πρὸς τοὺς πλεί-

Εἶπέ μου λοιπόν· ποῖοι εἶναι ἄξιοι μεγαλυτέρου γέλωτος; δὲν εἶναι αὐτοὶ ποὺ κάνουν κάτι διὰ νὰ ἀποσπάσουν τὴν δόξαν τῶν πολλῶν; Ποῖοι δὲ ἄξιοι ἐπαίνου; δὲν εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ περιφρονοῦν τὸν ἔπαινον ἐκ μέρους τῶν πολλῶν; Ἐὰν λοιπόν εἶναι ἐπονείδιστον πρᾶγμα τὸ ν' ἀγαπᾷ κανεὶς τὴν κενοδοξίαν, ὁ δὲ κενόδοξος δὲν ἤμπορεῖ, ἀγαπῶν αὐτήν, νὰ διαφύγῃ τὴν προσοκὴν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴσως θὰ περιφρονηθῇ καὶ ἔτσι ἔχει γίνεαι εἰς αὐτὸν ἡ ἀγάπη τῆς δόξης αἰτία περιφρονήσεως. Καὶ δὲν περιφρονεῖται μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ὅτι ἀναγκάζεται νὰ κἀνῃ πολλὰ αἰσχρὰ πράγματα καὶ εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ τὴν χειροτέραν δουλοπρέπειαν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἄνθρωποι συνήθως βλάπτονται πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν τῆς φιλοκερδείας προσπαθοῦντες νὰ κερδίσουν περισσότερα (διότι ὑφίστανται πολλὰς ἀπάτας καὶ τὰ μικρὰ κέρδη ἐπιφέρουν πολλὰς ζημίας, διὰ τοῦτο καὶ ὁ λόγος αὐτὸς κατήντησε νὰ εἶναι παροιμώδης), ἔτσι καὶ εἰς τὸν φιλήδονον γίνεται ἐμπόδιον εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῆς ἡδονῆς τὸ ἴδιον τὸ πάθος του. Διότι τοὺς ἐπιθυμοῦντας εἰς μέγαν βαθμὸν τὰς σαρκικὰς ἀπολαύσεις καὶ τοὺς γυναικοδούλους, αὐτοὺς κατ' ἔξοκὴν περιφέρουν αἱ γυναῖκες ὡς ἀνδράποδα καὶ οὐδέποτε θὰ ἤμποροῦσαν οἱ γυναῖκες νὰ τοὺς θεωρήσουν αὐτοὺς ὡς ἄνδρας, καὶ διὰ τοῦτο τοὺς ραπίζουσι, τοὺς πτύουσι, τοὺς σύρουσι καὶ τοὺς φέρουσι ὅπου θέλουσι, τοὺς κάνουν ὅ,τι θέλουσι καὶ πάντα μόνον διαταγὰς τοὺς δίνουσι.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον δὲν ὑπάρχει τίποτε ταπεινότερον καὶ ἀτιμότερον ἀπὸ τὸν ἀλαζόνα καὶ δοξομανῆ καὶ ἔχοντα τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εἶναι σπουδαῖος. Καθ' ὅσον τὸ ἀνθρώπινον γένος εἶναι φιλόνεκον καὶ πρὸς κανένα ἄλλον δὲν συμπεριφέρεται ἔτσι, ὅπως πρὸς τὸν ἀλαζόντα καὶ ὑπερήφανον καὶ δοῦλον τῆς δόξης. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ἐκεῖνος ὁ ἀλαζὼν προκειμένου νὰ διατηρήσῃ τὸ σχῆμα τῆς ἀλαζονείας, ἐπαδεικνύει πρὸς τοὺς περισσοτέρους τὰ δείγματα τῶν δούλων, κολακεύων αὐτούς, ἐκδουλεύων, καὶ ὑπηρετεῖ τὴν

ονας ἐπιδείκνυται, κολακεύων, θεραπεύων, παντός ἀργυρο-
νήτου δουλείαν δουλεύων χαλεπωτέραν.

Ταῦτι' οὖν ἅπαντα εἰδότες, καταθώμεθα ταῦτα τὰ πάθη,
ἵνα μὴ καὶ ἐνταῦθα δίκην δῶμεν, καὶ ἐκεῖ κολασθῶμεν
δ ἀπέραντα. Γενώμεθα τῆς ἀρετῆς ἐρασιαί. Οὕτω γὰρ καὶ
πρὸ τῆς βασιλείας τὰ μέγιστα ἐνταῦθα καρπωσόμεθα καλά,
καὶ ἀπελθόντες ἐκεῖ τῶν αἰωνίων μεθέξομεν ἀγαθῶν ὧν
γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ
Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς
10 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

δουλείαν ἐκείνην πού εἶναι χειροτέρα ἀπὸ τὴν δουλείαν κάθε ἀγορασθέντος μὲ χρήματα δοῦλον.

Γνωρίζοντες λοιπὸν ὅλα αὐτά, ἃς ἀποβάλωμεν αὐτὰ τὰ πάθη, ὥστε καὶ ἐδῶ νὰ μὴ τιμωρηθῶμεν καὶ εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν νὰ μὴ τιμωρηθῶμεν αἰωνίως. Ἄς γίνωμεν ἐρασταὶ τῆς ἀρετῆς. Διότι ἔτσι καὶ τὰ μεγαλύτερα καλὰ θὰ ἀπολαύσωμεν εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν πρὶν ἀπὸ τὴν οὐράνιον βασιλείαν, καὶ ὅταν θὰ μεταβῶμεν ἐκεῖ θὰ γίνωμεν μέτοχοι καὶ τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα εὐχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει δόξα καὶ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΓ΄
Ματθ. 19, 16 - 26

«Καὶ ἰδοὺ εἰς προσελθῶν εἶπεν αὐτῷ· διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;».

5 1. Τινὲς μὲν διαβάλλουσι τὸν νεανίσκον τοῦτον, ὡς ὑποῦλον τινα καὶ πονηρὸν, καὶ μετὰ πείρας τῷ Ἰησοῦ προσελθόντα· ἐγὼ δὲ φιλάργυρον μὲν αὐτὸν καὶ χρημάτων ἐλάττονα οὐκ ἂν παραιησαίμην εἰπεῖν, ἐπειδὴ καὶ ὁ Χριστὸς τοιοῦτον αὐτὸν ἤλεγξεν ὄντα ὑποῦλον δὲ οὐδαμῶς, διὰ τὸ
10 μήτε ἀσφαλὲς εἶναι τῶν ἀδήλων καταιολμῶν, καὶ μάλιστα ἐν ἐγκλήμασι, καὶ τὸ τὸν Μάρκον ταύτην ἀνηρηκέναι τὴν ὑποψίαν· καὶ γὰρ φησιν, διὸ «προσδραμῶν καὶ γονυπειῶν παρεκάλει αὐτόν», καὶ διὸ «ἐμβλέψας αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ἠγάπησεν αὐτόν». Ἀλλὰ πολλὴ τῶν χρημάτων ἡ τυραννίς, καὶ
15 δῆλον ἐντεῦθεν· κἂν γὰρ τὰ ἄλλα ὤμεν ἐνάρετοι, πάντα αὕτη λυμαίνεται τὰ ἄλλα. Εἰκότως οὖν καὶ ὁ Παῦλος ρίζαν αὐτὴν ἀπάντων τῶν κακῶν εἶναι ἔφησε· «ρίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν ἐστὶν ἡ φιλαργυρία», φησί.

Διαίτι οὖν οὕτω πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίνατο ὁ Χριστός, 20 λέγων «οὐδεὶς ἀγαθός»; Ἐπειδὴ ὡς ἀνθρώπῳ προσῆλθε ψιλῷ, καὶ ἐνὶ τῶν πολλῶν, καὶ διδασκάλῳ Ἰουδαϊκῷ· διὰ δὴ τοῦτο ὡς ἄνθρωπος αὐτῷ διαλέγεται. Καὶ γὰρ πολλαχοῦ πρὸς τὰς ὑπονοίας τῶν προσιόντων ἀποκρίνεται, ὡς διαν

1. Μάρκ. 10, 17.
2. Μάρκ. 10, 21.
3. Α΄ Τιμ. 6, 10.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΓ΄
Ματθ. 19, 16 - 26

«Καὶ τότε τὸν ἐπλησίασε κάποιος καὶ τοῦ εἶπεν·
Διδάσκαλε ἀγαθέ, τί νὰ κάνω διὰ νὰ κληρονομήσω
τὴν αἰώνιον ζωὴν;».

1. Ὁρισμένοι κατηγοροῦν τὸν νέον αὐτὸν ὡς ὑπουργὸν καὶ πονηρὸν καὶ ὁ ὁποῖος ἐπλησίασε τὸν Ἰησοῦν μὲ σκοπὸν νὰ τὸν πειράξῃ· ἐγὼ ὅμως δὲν θὰ ἠμποροῦσα νὰ μὴ εἰπῶ ὅτι ἦτο φιλάργυρος καὶ δοῦλος τῶν χρημάτων, ἐπειδὴ καὶ ὁ Χριστὸς τὸν ἠλεγξεν ὡς ἄνθρωπον αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ὑπουργὸν ὅμως δὲν θὰ ἠμποροῦσα νὰ τὸν ὀνομάσω μὲ κανένα τρόπον, καὶ διότι δὲν εἶναι ἀσφαλὲς τὸ νὰ ἐπιχειρῇ κανεὶς νὰ κρίνῃ τὰ ἄγνωστα πράγματα καὶ ἰδίως ὅταν πρόκειται διὰ κατηγορίας, καὶ διὰ τὸ ὅτι ὁ Μάρκος ἔχει ἀναιρέσει αὐτὴν τὴν ὑπόψιν· καθ' ὅσον λέγει, ὅτι «ἔτρεξε πρὸς αὐτὸν καὶ ἀφοῦ ἐγονάτισεν ἐμπρὸς του, τὸν παρεκάλει»¹, καὶ ὅτι «ὁ Ἰησοῦς τὸν ἐκοίταταξε κατὰ πρόσωπον καὶ τὸν ἠγάπησεν»². Ἄλλ' ὅμως εἶναι μεγάλη καὶ τυραννικὴ ἡ δύναμις τῶν χρημάτων καὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν καὶ ἀπὸ τὴν περιπτῶσιν αὐτὴν· διότι καὶ ἂν ἀκόμη εἶμεθα ὡς πρὸς τὰ ἄλλα ἐνάρετοι, αὐτὴ τὰ καταστρέφει ὅλα τὰ ἄλλα. Δικαίως λοιπὸν καὶ ὁ Παῦλος ὠνόμασεν αὐτὴν ρίζαν ὄλων γενικῶς τῶν κακῶν· διότι λέγει· «Ἡ φιλαργυρία εἶναι ρίζα ὄλων τῶν κακῶν»³.

Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν ὁ Χριστὸς ἔδωσε τέτοιου εἴδους ἀπάντησιν, λέγων, «κανεὶς δὲν εἶναι ἀγαθός»; Ἐπειδὴ τὸν ἐπλησίασεν ὡς νὰ ἦτο κάποιος ἀπλοῦς ἄνθρωπος καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς καὶ δάσκαλος τῶν Ἰουδαίων· διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὡς ἄνθρωπος συζητεῖ μαζί του. Καθ' ὅσον εἰς πολλὰς περιπτώσεις δίδει ἀπάντησιν εἰς τὰς σκέψεις

λέγει· «ἡμεῖς προσκυνοῦμεν δ οἴδαμεν», καί, «ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἢ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθής». Ὅταν οὖν εἴπῃ, «οὐδεὶς ἀγαθός», οὐχ ἑαυτὸν ἐκβάλλων τοῦ ἀγαθοῦ εἶναι τοῦτο λέγει· ἄπαγε· οὐ γὰρ εἶπε, τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐκ εἰμι ἀγαθός, ἀλλ', «οὐδεὶς ἀγαθός»· τουτέστιν, οὐδεὶς ἀνθρώπων. Καὶ αὐτὸ δὲ τοῦτο διὰ λέγει, οὐδὲ τοὺς ἀνθρώπους ἀποσιεῶν ἀγαθότητος λέγει, ἀλλὰ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος. Διὸ καὶ ἐπήγαγε, «εἰ μὴ εἰς, ὁ Θεός». Καὶ οὐκ εἶπεν, εἰ μὴ ὁ Πατήρ μου, ἵνα μάθῃς διὸ οὐκ ἐξεκάλυπεν ἑαυτὸν τῷ νεανίῳκῳ.

Ὅτι καὶ ἀνωτέρω ἐκάλει τοὺς ἀνθρώπους, λέγων· «εἰ δὲ ὑμεῖς, πονηροὶ ὄντες, οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν». Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖ πονηροὺς ἐκάλεσεν, οὐ τῆς φύσεως ἀπάσης πονηρίαν καταγινώσκων (τὸ γὰρ, ὑμεῖς, οὐχ ὑμεῖς οἱ ἄνθρωποι φησιν), ἀλλὰ τὴν ἐν ἀνθρώποις ἀγαθότητα τῆ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητι παραβάλλων, οὕτως ὠνόμασε· διὰ τοῦτο καὶ ἐπήγαγε· «πόσῳ μᾶλλον ὁ Πατήρ ὑμῶν δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτουῦσιν αὐτόν;».

Καὶ τί τὸ καιτεπιῖγον ἦν, φησίν, ἢ τί τὸ χρήσιμον, ὥστε οὕτως αὐτὸν ἀποκρίνασθαι; Ἀνάγει αὐτὸν κατὰ μικρόν, καὶ παιδεύει κολακείας ἀπηλλάχθαι πάσης, τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἀπάγων, καὶ τῷ Θεῷ προσηλῶν, καὶ πείθων τὰ μέλλοντα ζητεῖν, καὶ εἰδέναι τὸν ὄντως ἀγαθόν, καὶ τὴν ρίζαν καὶ τὴν πηγὴν ἀπάντων, καὶ αὐτῷ τὰς τιμὰς ἀναφέρειν. Ἐπεὶ καὶ διὰ λέγει, «μὴ καλέσητε διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς»,

4. Ἰω. 4, 22.

5. Ἰω. 5, 31.

6. Ματθ. 7, 11.

7. Αὐτόθι.

ἐκείνων πού τόν πλησιάζουν, ὅπως ὅταν λέγῃ· «ἡμεῖς προσκυνοῦμεν αὐτό πού τὸ γνωρίζομεν»⁴, καί· «Ἐὰν ἐγὼ ὁ ἴδιος δίδω μαρτυρίαν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ μου, ἡ μαρτυρία μου δὲν εἶναι ἀληθής»⁵. Ὅταν λοιπὸν λέγῃ, «κανεῖς δὲν εἶναι ἀγαθός», δὲν τὸ λέγει αὐτὸ μὲ σκοπὸν ν' ἀποκλείσῃ τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι ἀγαθός, μὴ σκεφθῆς κάτι τέτοιο· διότι δὲν εἶπε, 'διατί μὲ ὀνομάζεις ἀγαθόν; δὲν εἶμαι ἀγαθός', ἀλλ' ὅτι «κανεῖς δὲν εἶναι ἀγαθός»· δηλαδὴ κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἀκόμη ὅταν τὸ λέγῃ, δὲν τὸ λέγει διὰ νὰ ἀποκλείσῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα, ἀλλὰ τὸ λέγει ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσεν· «παρὰ μόνον ἓνας, ὁ Θεός». Καὶ δὲν εἶπε, 'παρὰ μόνον ὁ Πατήρ μου', διὰ νὰ μάθῃς ὅτι δὲν ἐφάνέρωσε τὸν ἑαυτόν του εἰς τὸν νεανίσκον.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ προηγουμένως ἀπεκάλει τοὺς ἀνθρώπους πονηρούς, λέγων· «Ἐὰν ὅμως σεῖς, ἐνῶ εἰσθε πονηροί, γνωρίζετε νὰ δίδετε καλὰ πράγματα εἰς τὰ τέκνα σας»⁶. Καθ' ὅσον καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνην τοὺς ὠνόμασε πονηρούς, θεωρῶν ὅχι ὅλην τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν πονηρὰν (διότι τὸ σεῖς δὲν σημαίνει ὅλοι σεῖς οἱ ἄνθρωποι), ἀλλὰ τοὺς ὠνόμασεν ἔτσι συγκρίνων τὴν ἀγαθότητα τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ· διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσε· «πόσον μᾶλλον ὁ Πατήρ σας θὰ δώσῃ ἀγαθὰ εἰς αὐτοὺς πού τοῦ ζητοῦν;»⁷.

Ἀλλὰ θὰ εἰπῆ κάποιος· ποία ἀνάγκη ὑπῆρχεν ἢ ποία ὠφέλεια, ὥστε νὰ δώσῃ αὐτὴν τὴν ἀπάντησιν; Τὸν ἀνεβάζει πνευματικὰ ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ τὸν διδάσκει ν' ἀπαλλαγῇ ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τὴν κολακείαν, ἀποσπῶν αὐτὸν ἀπὸ τὰ ἐπίγεια πράγματα καὶ προσηλῶν εἰς τὸν Θεόν, καὶ τὸν πείθει νὰ ζητῇ τὰ οὐράνια ἀγαθὰ καὶ νὰ γνωρίσῃ αὐτὸν πού πράγματι εἶναι ἀγαθὸν καὶ ρίζα καὶ πηγὴ ὅλων τῶν ἀγαθῶν, καὶ εἰς αὐτόν ν' ἀποδίδῃ τὰς τιμάς. Διότι καὶ ὅταν λέγῃ, «μὴ ὀνομάσετε κανένα διδάσκαλον ἐπάνω εἰς τὴν

πρὸς ἀντιδιασπολὴν αὐτοῦ τοῦτο φησιν, καὶ ἵνα μάθωσι τίς ἡ
 πρώτη τῶν ὄντων ἀπάντων ἀρχή. Οὐδὲ γὰρ μικρὰν ὁ νεα-
 νόκοις ἐπεδείξαιτο προθυμίαν τέως, εἰς ἔρωτα τοιοῦτον ἐμ-
 πεσών, καὶ τῶν ἄλλων τῶν μὲν πειραζόντων, τῶν δὲ ὑπὲρ
 β νοσημάτων προσιόντων, ἢ τῶν οἰκείων, ἢ τῶν ἀλλοτριῶν,
 αὐτὸς ὑπὲρ ζωῆς αἰωνίου καὶ προσιῶν καὶ διαλεγόμενος.
 Καὶ γὰρ λιπαρὰ ἦν ἡ γῆ καὶ πίων, ἀλλὰ τῶν ἀκανθῶν τὸ
 πλῆθος τὸν σπῆρον συνέπνιγε.

Σκόπει γοῦν πῶς ἐσσι παρεσκευασμένος τέως πρὸς τὴν
 10 τῶν ἐπιταγμάτων ὑπακοήν. «Τί γὰρ ποιήσας», φησί, «ζωὴν
 αἰώνιον κληρονομήσω;». Οὕτως ἔτοιμος ἦν πρὸς ἐργασίαν
 τῶν λεχθησομένων. Εἰ δὲ πειράζων προσῆλθεν, ἐδήλωσεν
 ἂν ἡμῖν καὶ τοῦτο ὁ εὐαγγελιστής, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλ-
 λων ποιεῖ, ὡς ἐπὶ τοῦ νομικοῦ. Εἰ δὲ καὶ αὐτὸς εἰσίγησεν,
 15 ὁ Χριστὸς αὐτὸν οὐκ ἂν εἴασε λαθεῖν, ἀλλ' ἤλεγξεν ἂν σα-
 φῶς, ἢ καὶ ἠνίξαιτο, ὥστε μὴ δόξαι ἠπαιτηκένας καὶ λανθά-
 νειν, καὶ ταύτη βλαβῆναι. Εἰ πειράζων προσῆλθεν, οὐκ ἂν
 ἀπῆλθε λυπούμενος ἐφ' οἷς ἤκουσε. Τοῦτο γοῦν οὐδεὶς πο-
 τε ἔπαυε τῶν Φαρισαίων, ἀλλ' ἠγριαίνοντο ἐπιστομιζόμενοι.
 20 Ἀλλ' ἄπεισι κατηφής· ὅπερ σὺ μικρὸν σημεῖον ἦν τοῦ μὴ
 μετὰ πονηρᾶς γνώμης αὐτὸν προσελθεῖν, ἀλλ' ἀσθενεσιέρας,
 καὶ ἐπιθυμεῖν μὲν τῆς ζωῆς, κατέχεσθαι δὲ ἐτέρῳ πάθει
 χαλεπωτάτῳ.

Εἰπόντος ταῖν τοῦ Χριστοῦ, «εἰ θέλεις εἰσελθεῖν εἰς
 25 τὴν ζωὴν, τήρησον τὰς ἐντολάς», λέγει «ποίας;»· οὐχὶ πει-

8. Πρὸβλ. Ματθ. 23, 8.

9. Πρὸβλ. Ματθ. 23, 35-40.

γῆν»⁸, τὸ λέγει ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ἑαυτόν του καὶ διὰ νὰ γνωρίσουν οἱ ἄνθρωποι ποία εἶναι ἡ πρώτη ἀρχὴ ὄλων γενικῶς τῶν ὄντων. Οὔτε βέβαια ἦτο μικρὰ ἡ προθυμία ποὺ ἔδειξεν ὁ νεανίσκος τότε, καθ' ὅσον κατελήφθη ἀπὸ τέτοιον ἔρωτα, τὴν στιγμὴν ποὺ ἄλλοι μὲν τὸν ἐπείραζον, ἄλλοι τὸν ἐπλησίασαν διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὰς ἀσθενείας των ἢ τὰς ἀσθενείας τῶν συγγενῶν των ἢ τῶν ξένων, αὐτὸς ὅμως καὶ τὸν ἐπλησίασε καὶ ἐσυζητοῦσε διὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν. Διότι ἦτο μὲν ἡ ψυχὴ του εὐφορος καὶ πλουσία, ἀλλ' ὅμως τὸ πλῆθος τῶν ἀκανθῶν κατέπνιγε τὸν σπόρον.

Πρόσεχε λοιπὸν πῶς ἦτο τὴν στιγμὴν ἐκείνην προετοιμασμένος διὰ τὴν ὑπακοὴν τῶν προσταγμάτων. Διότι λέγει «Τί νὰ κάνω διὰ νὰ κληρονομήσω τὴν αἰώνιον ζωὴν;». Ἔτσι ἦτο προετοιμασμένος πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν ὄσων θὰ τοῦ ἔλεγεν. Ἐὰν ὅμως τὸν ἐπλησίασε μὲ σκοπὸν νὰ τὸν πειράξῃ, θὰ μᾶς τὸ ἔλεγεν ὅπωςδήποτε ὁ εὐαγγελιστὴς καὶ αὐτό, πρᾶγμα ποὺ τὸ κάνει καὶ εἰς τὰς ἄλλας περιπτώσεις, ὅπως δηλαδὴ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ νομικοῦ⁹. Ἐὰν ὅμως καὶ αὐτὸς τὸ ἀπεσιώπησεν, ὁ Χριστὸς δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ τὸν ἀφήσῃ ἀπαρατήρητον, ἀλλὰ θὰ τὸν ἤλεγχε κατὰ τρόπον φανερόν ἢ καὶ θὰ ἔκανε κάποιον ὑπαινιγμόν, ὥστε νὰ μὴ σχηματισθῇ ἡ ἐντύπωσις ὅτι ἐπλανήθη καὶ διεύφυγε τὴν προσοχὴν του, καὶ ζημιωθῇ ἔτσι περισσότερο. Ἐὰν τὸν ἐπλησίασε μὲ σκοπὸν νὰ τὸν πειράξῃ δὲν θὰ ἔφευγε λυπημένος δι' ὅσα ἤκουσε. Διότι αὐτὸ κανεῖς ποτὲ ἀπὸ τοῦς Φαρισαίους δὲν τὸ ἔπαθεν, ἀλλ' ἐξηγριώνοντο δταν τοῦς ἔκλεινε τὰ στόματα. Ὅμως δὲν συνέβη αὐτὸ εἰς τὸν νέον, ἀλλὰ φεῦγῃ καταλυπημένος, πρᾶγμα ποὺ ἀποτελεῖ ὄχι μικρὰν ἀπόδειξιν, ὅτι δὲν τὸν ἐπλησίασε μὲ πονηρὰν διάθεσιν, ἀλλὰ μὲ ἐξασθενημένην, καὶ ἐπιθυμεῖ μὲν τὴν αἰώνιον ζωὴν, ἀλλ' ὅμως εἶναι κατακυριευμένος ἀπὸ ἄλλο φοβερώτατον πάθος.

Ὅταν λοιπὸν ὁ Χριστὸς τοῦ εἶπεν, «Ἐὰν θέλῃς νὰ εἰσέλθῃς εἰς τὴν ζωὴν, φύλαξε τὰς ἐντολάς», λέγει «ποι-

ράζων, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ νομίζων εἰέρας τινὰς παρὰ τὰς
 νομικὰς εἶναι τὰς τῆς ζωῆς προξένους αὐτῷ γενησομένας·
 ὁ σφόδρα ἐπιθυμοῦντιος ἦν. Εἶτα, ἐπειδὴ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς
 τὰς ἀπὸ τοῦ νόμου, φησί· «ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεό-
 5 τητός μου». Καὶ οὐδὲ ἐνιαῦθα ἔσποιη, ἀλλὰ πάλιν ἐρωτᾷ, «τί
 ἔτι ὑστερῶ;», ὃ καὶ αὐτὸ σημεῖον ἦν τῆς σφοδρᾶς ἐπιθυ-
 μίας αὐτοῦ. Οὐ μικρὸν δὲ καὶ τὸ νομίζειν αὐτὸν ὑστερεῖν,
 μηδὲ ἠγεῖσθαι ἀρκεῖν τὰ εἰρημένα εἰς τὸ τυχεῖν ὧν ἐπεθύ-
 μει. Τί οὖν ὁ Χριστός; Ἐπειδὴ ἔμελλε μέγα τι ἐπιτάτιεν,
 10 προτιθήσθαι τὰ ἔπαθλα, καὶ φησιν· «εἰ θέλεις τέλειος εἶναι,
 ἕπαγε, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δός πτωχοῖς· καὶ
 ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς· καὶ δεῦρο ἀκολουθήσει μοι».

2. Εἶδες πόσα βραβεῖα, πόσους σιεφάνους τίθησι τῷ
 σιαδίῳ ιούιῳ; Εἰ δὲ ἐπείραζεν, οὐκ ἂν αὐτῷ ταῦτα εἶπε.
 15 Νυνὶ δὲ καὶ λέγει, καὶ ὥσπερ αὐτὸν ἐφελκύσασθαι, καὶ τὸν
 μισθὸν αὐτῷ δείκνυσι πολὺν ὄντα, καὶ τῇ γνώμῃ αὐτοῦ
 τὸ πᾶν ἐπιτρέπει, διὰ πάντων συσκιάζων τὸ δοκοῦν εἶναι
 βαρὺ τῆς παραινέσεως. Διὸ καὶ πρὶν εἰπεῖν τὸν ἀγῶνα
 καὶ τὸν πόνον, τὸ βραβεῖον αὐτῷ δείκνυσι, λέγων, «εἰ θέ-
 20 λεις τέλειος εἶναι», καὶ τότε φησί, «πώλησόν σου τὰ ὑπάρ-
 χοντα, καὶ δός πτωχοῖς, καὶ εὐθέως πάλιν τὰ ἔπαθλα, «ἔξεις
 θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς, καὶ δεῦρο ἀκολουθήσει μοι». Καὶ γὰρ
 τὸ ἀκολουθεῖν αὐτῷ, μεγάλη ἀντίδοσις.

«Καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς». Ἐπειδὴ γὰρ περὶ
 25 χρημάτων ἦν ὁ λόγος, καὶ πάντων αὐτὸν γυμνωθῆναι παρή-
 νει, δεικνὺς διὸ οὐκ ἀφαιρεῖται τὰ ὄντα, ἀλλὰ προσιθήσθαι

ας;» ὄχι μὲ σκοπὸν νὰ τὸν πειράξῃ, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνόμιζεν ὅτι ἄλλαι εἶναι ἐκεῖναι αἱ ἐντολαί, ἐκτὸς ἀπὸ τὰς ἐντολὰς τοῦ νόμου, ποὺ θὰ τοῦ ἐχάριζον τὴν αἰώνιον ζωὴν, πρᾶγμα ποὺ χαρακτηρίζει τὸν ἄνθρωπον ποὺ εἶναι κυριευμένος ἀπὸ σφοδρὰν ἐπιθυμίαν. Ἐπειτα, ἐπειδὴ ὁ Ἰησοῦς τοῦ εἶπε νὰ φυλάττῃ τὰς ἐντολὰς τοῦ νόμου, ἀπαντᾷ· «ὄλα αὐτὰ τὰ ἐφύλαξα ἀπὸ τὴν νεανικὴν μου ἡλικίαν». Καὶ δὲν ἐσταμάτησε μέχρις ἐδῶ, ἀλλὰ πάλιν ἐρωτᾷ· «Εἰς τί ἀκόμη ὑστερῶ;», πρᾶγμα ποὺ ἀπεδείκνυε καὶ αὐτὸ τὴν μεγάλην ἐπιθυμίαν του. Ἄλλὰ καὶ δὲν ἦτο μικρὸν πρᾶγμα τὸ ὅτι ἐνόμιζεν ὅτι ὑστερεῖ εἰς κάτι, καὶ τὸ ὅτι ἐθεώρει ἀνεπαρκεῖς τὰς ἐντολὰς τοῦ νόμου διὰ νὰ ἐπιτύχῃ αὐτὰ ποὺ ἐπεθύμει. Τί κάνει λοιπὸν ὁ Χριστός; Ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ δώσῃ κάποια μεγάλην ἐντολήν, προσθέτει τὰ ἔπαθλα καὶ λέγει· «ἐὰν θέλῃς νὰ εἶσαι τέλειος, πῆγαινε, πώλησε τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ μοίρασέ τα εἰς τοὺς πτωχοὺς, καὶ θὰ ἔχῃς θησαυρὸν εἰς τοὺς οὐρανοὺς· καὶ τότε ἔλα καὶ ἀκολούθησέ με».

2. Εἶδες πόσα βραβεῖα καὶ πόσους στεφάνους ὀρίζει δι' αὐτὸν τὸν ἀγῶνα; Ἐὰν ὁμῶς τὸν ἐπείραζε, δὲν θὰ τοῦ ἔλεγεν αὐτά. Τώρα ὁμῶς καὶ τὰ λέγει, καὶ διὰ νὰ τὸν προσελκύσῃ τοῦ φανερώνῃ ὅτι εἶναι πολὺ μέγας ὁ μισθός, καὶ ἀφήνει τὸ πᾶν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ, ἐπικαλύπτων μὲ ὄλα ὅσα λέγει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εἶναι βαρεῖα ἢ παραίνεσις. Διὰ τοῦτο καὶ πρὶν εἰπῆ τὸ ἀγώνισμα καὶ τὸν κόπον, τοῦ φανερώνῃ τὸ βραβεῖον, λέγων· «ἐὰν θέλῃς νὰ εἶσαι τέλειος», καὶ τότε τοῦ λέγει, «πώλησε τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ μοίρασέ τα εἰς τοὺς πτωχοὺς», καὶ ἀμέσως πάλιν ἀναφέρει τὰ βραβεῖα· «καὶ θὰ ἔχῃς θησαυρὸν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ τότε ἔλα καὶ ἀκολούθησέ με». Καθ' ὅσον τὸ νὰ ἀκολουθῇ αὐτὸν ἦτο πολὺ μεγάλη ἀνταμοιβή.

«Καὶ θὰ ἔχῃς θησαυρὸν εἰς τοὺς οὐρανοὺς». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ λόγος ἦτο διὰ τὰ χρήματα καὶ τὸν συνεβούλευεν ἄπαλλαχθῆ ἀπὸ ὅλα, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν τοῦ ἀφαιρεῖ

τοῖς οὖτοι, καὶ πλείονα ὧν ἐκέλευσε παρασχεῖν ἔδωκεν· οὐ
 πλείονα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἰσοούτω μείζονα, ὅσον γῆς οὐ-
 ρανός, καὶ ἔτι πλέον. Θεσαυρὸν δὲ εἶπε, τὸ δαιριλὲς τῆς
 ἀντιδόσεως, τὸ μόνιμον δηλῶν, τὸ ἄσυλον, ὡς ἐνεχώρει
 5 διὰ τῶν ἀνθρωπίνων αἰνίξασθαι τῷ ἀκούοντι. Οὐκ ἄρα ἀρ-
 κεῖ τὸ χρημάτων καταφρονεῖν, ἀλλὰ δεῖ καὶ διαθρέψαι πέ-
 νητας, καὶ προηγουμένως ἀκολουθεῖν τῷ Χριστῷ· ἰουιέ-
 σι, πάντα τὰ παρ' αὐτοῦ κελευόμενα ποιεῖν, πρὸς σφαγὰς
 εἶναι ἕτοιμον, καὶ θάνατον καθημερινόν. «Εἴ τις γὰρ θέλει
 10 ὁπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν
 σιαυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι». Ὡστε τοῦ ρῖψαι τὰ
 χρήματα πολλῷ μείζον τοῦτο τὸ ἐπίταγμα, τὸ καὶ αὐτὸ τὸ
 αἷμα ἐκχεῖν· οὐ μικρὸν δὲ εἰς τοῦτο τὸ χρημάτων ἀπηλλά-
 χθαι συμβάλλεται.

15 «Ἀκούσας δὲ ὁ νεανίσκος, ἀπῆλθε λυπούμενος». Εἶτα
 ὡπερ δεικνύς ὁ εὐαγγελιστοῦς, διὸ οὐκ ἀπεικός τι πέπον-
 θε, φησὶν· «ἦν γὰρ ἔχων χρήματα πολλά». Οὐ γὰρ ὁμοίως
 κατέχονται οἱ τὰ ὀλίγα ἔχοντες, καὶ οἱ πολλῇ βαπτισθέντες
 περιουσία· τυραννικώτερος γὰρ ἴσθις ὁ ἔρως γίνεται. Ὅπερ
 20 ἀεὶ λέγων οὐ παύομαι, διὸ ἡ προσθήκη τῶν ἐπεισιόντων μεί-
 ζονα ἀνάπτει τὴν φλόγα, καὶ πενεσιτέρους ἐργάζεται τοὺς
 κτωμένους, εἶγε ἐν πλείονι καθίστησιν αὐτοὺς ἐπιθυμία, καὶ
 μᾶλλον αἰσθάνεσθαι τῆς ἐνδείας ποιεῖ. Σκόπει γοῦν καὶ
 ἐνιαῦθα οἷαν ἐπεδείξατο τὴν ἰσχὺν τὸ πάθος. Τὸν γὰρ μετὰ
 25 χαρᾶς προσελθόντα καὶ προθυμίας, ἐπειδὴ ἐκέλευσεν ὁ Χρι-

αὐτὰ ποὺ ἔχει, ἀλλ' ὅτι τοῦ προσθέτει καὶ ἄλλα εἰς αὐτὰ ποὺ ἔχει, τοῦ ἔδωσε περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ τοῦ εἶπε νὰ δώσῃ· καὶ ὄχι μόνον περισσότερα, ἀλλὰ καὶ τόσον σπουδαιότερα, ὅσον εἶναι ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἀκόμη περισσότερον. Ἐησαυρὸν δὲ ὠνόμασε τὴν μεγαλοδωρίαν τῆς ἀνταμοιβῆς, μὲ σκοπὸν νὰ δείξῃ τὴν μονιμότητα καὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῆς, ὅπως δηλαδὴ ἦτο δυνατόν νὰ ὀδηγήσῃ τὸν νέον εἰς τὴν γνῶσιν, χρησιμοποιοῦν ἀνθρώπινα παραδείγματα. Ἐπομένως δὲν ἀρκεῖ νὰ περιφρονῇ κανεὶς τὰ χρήματα, ἀλλὰ πρέπει νὰ δώσῃ τροφήν εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα νὰ ἀκολουθῇ τὸν Χριστόν, δηλαδὴ νὰ πράττῃ ὅλα τὰ προστάγματά του καὶ νὰ εἶναι ἕτοιμος διὰ σφαγὴν χάριν αὐτοῦ καὶ διὰ καθημερινὸν θάνατον. Διότι, «ἐὰν κάποιος θέλῃ νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ, νὰ ἀπαρνηθῇ τὸν ἑαυτόν του, νὰ λάβῃ τὸν σταυρόν του καὶ ἄς μὲ ἀκολουθῇ»¹⁰. Ὡστε εἶναι πολὺ πῶς ἀνωτέρα ἢ ἐντολὴ αὕτη τὸ νὰ θυσιάσῃ κανεὶς τὴν ζωὴν του ἀπὸ τὸ νὰ περιφρονῇ τὰ χρήματα, καὶ δὲν εἶναι μικρὰ ἢ συμβολὴ τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὰ χρήματα εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἐντολῆς αὐτῆς.

«Ἀκούσας ὅμως ὁ νεανίσκος αὐτὰ, ἔφυγε λυπημένος». Καὶ εἰς τὴν συνέχειαν διὰ νὰ δείξῃ ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι δὲν ἦτο αὐτὸ ποὺ ἔπαθε κάτι τὸ φυσικόν, λέγει· «διότι εἶχε πολλὰ χρήματα». Δὲν εἶναι δηλαδὴ κυριευμένοι ἀπὸ τὸ ἴδιον πάθος αὐτοὶ ποὺ ἔχουν ὀλίγα καὶ αὐτοὶ ποὺ ἔχουν πάρα πολὺ μεγάλην περιουσίαν· διότι τότε γίνεται πὸ τυραννικὸς ὁ πόθος των διὰ τὰ χρήματα. Συμβαίνει δηλαδὴ αὐτὸ ποὺ δὲν θὰ παύσω νὰ τὸ λέγω, ὅτι ἡ προσθήκη τῶν ἐκάστοτε ἀποκτωμένων χρημάτων ἀνάπτει κατὰ πολὺ περισσότερον τὴν φλόγα καὶ κάνει πῶς πτωχοὺς αὐτοὺς ποὺ τὰ ἀποκτοῦν, καθ' ὅσον ἐμβάλλει εἰς αὐτοὺς μεγαλυτέραν ἐπιθυμίαν δι' αὐτὰ καὶ τοὺς κάνει νὰ αἰσθάνωνται πολὺ περισσότερον τὴν πτωχείαν των. Καὶ πρόσθετε λοιπὸν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ποίαν δύναμιν παρουσίασε τὸ πάθος αὐτό. Διότι ἐκεῖνον ποὺ ἦλθε πρὸς τὸν Κύριον μὲ χαρὰν καὶ προθυμίαν, ἐπειδὴ

σιὸς οἷψαι τὰ χρήματα, οὕτω κατέχωσε καὶ ἐβάραησεν, ὡς
μηδὲ ἀποκρίνασθαι περὶ τούτων ἀφεῖναι, ἀλλὰ σιγήσαντα
καὶ κατηφῆ καὶ σιυγνὸν γενόμενον ἀπελθεῖν.

Τί οὖν ὁ Χριστός; «Πῶς δυσκόλως οἱ πλούσιοι εἰσε-
δ⁵λεύονται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν», οὐ τὰ χρήμα-
τα διαβάλλων, ἀλλὰ τοὺς κατεχομένους ὑπ' αὐτῶν. Εἰ δὲ
πλούσιος δυσκόλως, πολλῶ μᾶλλον ὁ πλεονέκτης. Εἰ γὰρ
τὸ μὴ δοῦναι τὰ ἑαυτοῦ πρὸς βασιλείαν ἐμπόδιον, τὸ καὶ τὰ
ἑτέρων λαβεῖν ἐννόησον πόσον σωρεύει τὸ πῦρ. Τί δήποτε
10 δὲ τοῖς μαθηταῖς ἔλεγεν, ὅτι δυσκόλως πλούσιος εἰσελεύσε-
ται, πένησιν οὖσι καὶ οὐδὲν κεκτημένοις; Παιδεύων αὐτοὺς
μὴ αἰσχύνεσθαι τὴν πενίαν, καὶ ὡσανεὶ ἀπολογούμενος αὐ-
τοῖς ὑπὲρ τοῦ μηδὲν ἐπιτρέψαι ἔχειν.

Εἰπὼν δὲ δύσκολον, προῖὼν δείκνυοιεν ὅτι καὶ ἀδύνατον,
15 καὶ οὐχ ἀπλῶς ἀδύνατον, ἀλλὰ καὶ μετ' ἐπιτάσεως ἀδύνα-
τον καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ παραδείγματος ἐδήλωσε, τοῦ κατὰ
τὴν κάμηλον καὶ τὴν βελόνην. «Εὐκοπώτερον», φησί, «κά-
μηλον εἰσελθεῖν διὰ τρυπήματος ραφίδος, ἢ πλούσιον εἰς
τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Ὅθεν δείκνυται ὅτι οὐχ ὁ τυ-
20 χῶν μισθὸς τοῖς πλουτιοῦσι καὶ δυναμένοις φιλοσοφεῖν. Αἰὸ
καὶ Θεοῦ ἔργον ἔφησεν εἶναι αὐτό, ἵνα δείξῃ, ὅτι πολλῆς
δεῖ τῆς χάριτος τῷ μέλλοντι τοῦτο κατορθοῦν. Τῶν γοῦν
μαθητῶν ταραχθέντων ἔλεγε· «παρὰ ἀνθρώποις τοῦτο ἀδύ-
νατον, παρὰ δὲ Θεῷ πάντα δυνατά».

25 Καὶ τίνος ἕνεκεν οἱ μαθηταὶ ταραττονται, πένητες ὄν-
τες, καὶ σφόδρα πένητες; τίμος οὖν ἕνεκεν θοροῦσονται; Ὑ-

ὁ Χριστὸς τὸν προέτρεψε ν' ἀπαρνηθῆ τὰ χρήματα, τόσον πολὺ τὸν ἐξουθένωσε καὶ κατέβαλε τὰς δυνάμεις του, ὥστε δὲν τὸν ἄφησε οὔτε κἂν νὰ ἀπαντήσῃ εἰς ὅσα τοῦ εἶπεν, ἀλλ' ἔφυγε σιωπηλός, σκυθρωπὸς καὶ καταλυπημένος.

Τί λέγει λοιπὸν ὁ Χριστός; «Πόσον δύσκολα θὰ εἰσέλθουν οἱ πλούσιοι εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν», κατηγορῶν ὅχι τὰ χρήματα, ἀλλ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι δοῦλοι εἰς αὐτά. Ἐὰν δὲ θὰ εἰσέλθῃ δύσκολα ὁ πλούσιος, πολὺ πῶς δύσκολα θὰ εἰσέλθῃ ὁ πλεονέκτης. Διότι, ἐὰν ἀποτελῆ ἐμπόδιον διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν τὸ νὰ μὴ δίδῃ κανεὶς, σκέψου πόσῃν φωτιᾷ ἐπισωρεύει τὸ νὰ παίρῃ καὶ τὰ πράγματα τῶν ἄλλων. Ἀλλὰ πρὸς ποῖον σκοπὸν ἔλεγεν εἰς τοὺς μαθητάς του, ὅτι δύσκολα θὰ εἰσέλθῃ ὁ πλούσιος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐφ' ὅσον ἦσαν πτωχοὶ καὶ δὲν εἶχον τίποτε; Μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς διδάξῃ νὰ μὴ ἐντρέπωνται τὴν πτωχείαν καὶ ἀπολογούμενος κατὰ κάποιον τρόπον πρὸς αὐτοὺς διὰ τὸ ὅτι δὲν θὰ τοὺς ἐπέτρεπε νὰ ἔχουν τίποτε.

Ἀφοῦ δὲ τοὺς εἶπεν ὅτι εἶναι δύσκολον, ἐν συνεχείᾳ τονίζει ὅτι εἶναι καὶ ἀδύνατον, καὶ ὅχι ἀπλῶς ἀδύνατον, ἀλλ' ἀδύνατον εἰς ὑπερβολικὸν βαθμόν, πράγμα ποὺ τὸ ἐφανέρωσε μὲ τὸ παράδειγμα τῆς καμήλου καὶ τῆς βελόνης. Διότι λέγει «εὐκολώτερον εἶναι νὰ περάσῃ μία κάμηλος ἀπὸ τὴν τρύπαν τῆς βελόνης, παρὰ νὰ εἰσέλθῃ ὁ πλούσιος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Ἀποδεικνύεται λοιπὸν ἐξ αὐτοῦ ὅτι δὲν θὰ εἶναι τυχαία ἡ ἀμοιβὴ ἐκείνων ποὺ εἶναι πλούσιοι καὶ ἠμποροῦν νὰ ζοῦν μὲ εὐσέβειαν. Διὰ τοῦτο καὶ εἶπεν ὅτι αὐτὸ εἶναι ἔργον τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ δείξῃ δηλαδή, ὅτι χρειάζεται πολλὴν χάριν ἀπὸ μέρους τοῦ Θεοῦ ἐκεῖνος ποὺ πρόκειται νὰ τὸ κατορθώσῃ αὐτό. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐταράχθησαν οἱ μαθηταὶ του, εἶπεν· «Εἰς μὲν τοὺς ἀνθρώπους αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον, εἰς τὸν Θεὸν ὁμῶς τὰ πάντα εἶναι δυνατά».

Καὶ διὰ ποῖον λόγον οἱ μαθηταὶ ταρασσονται, καθ' ἣν στιγμὴν ἦσαν πτωχοὶ καὶ μάλιστα πάρα πολὺ πτωχοί; διὰ

πὲρ τῆς τῶν ἄλλων σωτηρίας ἀλγοῦντες, καὶ πολλὴ πρὸς
 ἄπαιας φιλοσοφίαν ἔχοντες, καὶ τὰ τῶν διδασκάλων ἤδη
 σπλάγγνα ἀναλαθόντες. Οὕτω γοῦν ἔιρεμον καὶ ἐδεδοίκει-
 σαν ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης ἀπὸ τῆς ἀποφάσεως ταύ-
 5 τῆς, ὥσπερ πολλῆς δεηθῆναι τῆς παρακλήσεως. Διὰ τοῦτο
 πρότερον ἐμβλέψας αὐτοῖς εἶπε· «τὰ παρὰ ἀνθρώποις ἀδύ-
 ναια, δυνατὰ παρὰ τῷ Θεῷ». Ἡμέρω γὰρ διμαίει καὶ πρῶτον
 φροῖτιουσάν αὐτῶν τὴν διάνοιαν παραμυθησάμενος, καὶ τὴν
 ἀγωνίαν καταλύσας (τοῦτο γὰρ ἐδήλωσεν ὁ εὐαγγελιστὴς
 10 εἰπὼν, «ἐμβλέψας»), ἴσπερ καὶ διὰ τῶν ρημάτων αὐτοῦς ἀ-
 νήσοι, τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν εἰς μέσον ἀγαγόν, καὶ οὕτω
 ποιήσας θαρρεῖν. Εἰ δὲ θούλει καὶ τὸν τρόπον μαθεῖν, καὶ
 πῶς ἂν τὸ ἀδύνατον γένοιτο δυνατὸν, ἄκουε. Οὐδὲ γὰρ διὰ
 τοῦτο εἶπε, «τὰ παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατα, δυνατὰ παρὰ τῷ
 15 Θεῷ», ἵνα ἀναπέσης, καὶ ὡς ἀδυνάτων ἀπόσχη, ἀλλ' ἵνα
 τὸ μέγεθος τοῦ κατορθώματος ἐννοήσας, ἐπιπηδήσῃς ραδί-
 ως, καὶ τὸν Θεὸν παρακαλέσας συνεφάπασθαι σοὶ τῶν κα-
 λῶν τούτων ἄθλων, τῆς ζωῆς ἐπιτύχῃς.

3. Πῶς οὖν ἂν γένοιτο τοῦτο δυνατὸν; Ἄν ρίψῃς τὰ
 20 ὄντα, ἂν κενώσῃς τὰ χρήματα, ἂν τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας
 ἀποσιῆς. Ὅτι γὰρ οὐ τῷ Θεῷ μόνον αὐτὸ λογίζεται, ἀλλὰ
 διὰ τοῦτο εἶπεν, ἵνα δείξῃ τὸν ὄγκον τοῦ κατορθώματος, ἄ-
 κουσον τῶν μετὰ ταῦτα. Πέτρου γὰρ εἰπόντος, «ἰδοὺ ἡμεῖς
 ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι», καὶ ἐρωτήσαν-
 25 τος, «τί ἄρα ἔσται ἡμῖν;», τὸν μισθὸν ὄρισας ἐκείνοις, ἐπή-
 γαγε· «καὶ πᾶς ὅστις ἀφήκεν οἰκίαν ἢ ἀγροὺς ἢ ἀδελφοὺς

ποίαν αἰτίαν λοιπὸν ἀνησχοῦν; Ἐπειδὴ ἐπονοῦσαν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἄλλων καὶ ἔτρεφον μεγάλην στοργὴν πρὸς ὄλους καὶ ἐθεωροῦσαν τοὺς ἑαυτοὺς των ὡς διδασκάλους των. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν λοιπὸν ἔτρεμον καὶ εἶχον κυριευθῆ ἀπὸ φόβον δι' ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ἀποφάσεως, καὶ συνεπῶς εἶχον ἀνάγκην ἀπὸ πολλὴν παρηγορίαν. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ πρῶτα τοὺς ἐκοίταξεν, εἶπεν· «Αὐτὰ ποὺ εἶναι ἀδύνατα διὰ τοὺς ἀνθρώπους, εἶναι δυνατὰ διὰ τὸν Θεόν». Ἀφοῦ λοιπὸν μὲ τὸ ἡμέρον καὶ πρῶτον βλέμμα του παρηγόρησε τὴν γεμάτην ἀπὸ ταραχὴν σκέψιν των καὶ διέλυσε τὴν ἀγωνίαν των (διότι αὐτὸ τὸ ἔκανε φανερὸν ὁ εὐαγγελιστῆς μὲ τὸν λόγον του, «ἐμβλέψας»), εἰς τὴν συνέχειαν τοῦς καθησυχάζει καὶ μὲ τοὺς λόγους του, ἀφοῦ παρουσίασε τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔτσι τοὺς ἐγένεσε μὲ ἔαρρος. Ἄλλ' ἐὰν θέλης νὰ μάθῃς καὶ τὸν τρόπον καὶ πῶς θὰ ἠμποροῦσε τὸ ἀδύνατον νὰ γίνῃ δυνατόν, ἄκουε. Διότι δὲν εἶπε μὲ τὸν σκοπὸν αὐτὸν τοὺς λόγους, «αὐτὰ ποὺ εἶναι ἀδύνατα διὰ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι δυνατὰ διὰ τὸν Θεόν», διὰ νὰ ἀπελπισθῆς δηλαδὴ καὶ νὰ παραιτηθῆς μὲ τὴν σκέψιν ὅτι εἶναι ἀδύνατα, ἀλλὰ τὰ εἶπε μὲ σκοπὸν, ὥστε, ἀφοῦ κατανοήσης τὸ μέγεθος τοῦ κατορθώματος, νὰ σπεύσης μὲ εὐκολίαν εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ ἐπικαλούμενος καὶ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς καλοὺς αὐτοὺς ἀγῶνας σου, νὰ ἐπιτύχῃς τὴν αἰώνιον ζωὴν.

3. Πῶς λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσεν αὐτὸ νὰ ἐπιτευχθῆ;
"Ἄν ἀπαρνηθῆς τὰ ὑπάρχοντά σου, ἂν μοιράσῃς τὰ χρήματά σου, ἂν ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὴν πονηρὰν ἐπιθυμίαν σου. Τὸ ὅτι λοιπὸν αὐτὸ δὲν εἶναι ἔργον μόνον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὸ εἶπεν αὐτὸ μὲ σκοπὸν νὰ δείξῃ τὸ μέγεθος τοῦ κατορθώματος, ἄκουσε τὰ ὅσα λέγει εἰς τὴν συνέχειαν. Διότι ὅταν ὁ Πέτρος εἶπεν, «Νὰ ἡμεῖς ἐγκατελείψαμεν τὰ πάντα καὶ σὲ ἠκολουθήσαμεν», καὶ ἠρώτησεν, «ποία λοιπὸν θὰ εἶναι ἡ ἀμοιβὴ μας;», ὀρίζων τὸ μισθὸν δι' ἐκείνους, προσέθεσεν· «Καὶ ὁ καθένας ποὺ ἐγκατέλειπεν οἰκίας, ἀγροῦς, ἀδελ-

ἢ ἀδελφὰς ἢ πατέρα ἢ μητέρα, ἑκατονταπλασίονα λήφεται
καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει. Οὕτω τὸ ἀδύνατον γίνε-
ται δυνατὸν. Ἄλλὰ πῶς αὐτὸ τοῦτο γένοιτ' ἄν, φησί, τὸ ἀ-
φείναι; πῶς δυνατὸν τὸν βαπτισθέντα ἅπαξ ἐπιθυμία τοι-
5 αὐτῆ χρημάτων ἀνενεγκεῖν; Ἄν ἄρξῃται ἐκ τῶν ὄντων κε-
νοῦν, καὶ τὰ περιττὰ περικόπειν. Οὕτω γὰρ καὶ περαιτέρω
προσθήσεται, καὶ εὐκολώτερον λοιπὸν δραμεῖται.

Μὴ τοίνυν ὑφ' ἐν τὸ πᾶν ζητήσης, ἀλλ' ἠρέμα καὶ κατὰ
μικρὸν ἀνάβαινε τὴν κλίμακα ταύτην, τὴν εἰς τὸν οὐρανὸν σε
10 ἀνάγουσαν, εἰ δυσχερὲς σοι τὸ ἀθρόον φαίνεται. Καθάπερ
γὰρ οἱ πυρέτιοντες, δριμεῖαν χολὴν ἔνδον ἔχοντες πλεονά-
ζουσιν, διὰν ἐπεμβάλωσι σῖτα καὶ ποιά, οὐ μόνον οὐ κα-
τασθεννύουσι τὸ δίψος, ἀλλὰ καὶ ἀνάπτουσι τὴν φλόγα·
οὕτω καὶ οἱ φιλοχρήματοι, διὰν τῇ πονηρᾷ ταύτῃ ἐπιθυμίᾳ
15 καὶ τῆς χολῆς ἐκείνης δριμνιέρα τὰ χρήματα ἐπεμβάλωσι,
μᾶλλον αὐτὴν ἐκκαίουσιν. Οὐδὲν γὰρ αὐτὴν οὕτως ἴσθη-
σιν, ὡς τὸ ἀποσιῆσαι τέως τῆς τοῦ κερδαίνειν ἐπιθυμίας,
ὡσπερ οὖν τὴν δριμεῖαν χολὴν ὀλιγοσιτία καὶ κένωσις.
Τοῦτο δὲ αὐτὸ πόθεν ἔσται; φησὶν. Ἄν ἐννοήσης, διὰ πλου-
20 τῶν μὲν οὐδέποτε πάυση διψῶν, καὶ τηκόμενος τῇ τοῦ πλεί-
ονος ἐπιθυμίᾳ· ἀπαλλαγείς δὲ τῶν ὄντων, καὶ τὸ νόσημα
δυνήσῃ σιῆσαι τοῦτο.

Μὴ τοίνυν περιβάλλου πλείονα, ἵνα μὴ ἀκίχητα διώκης,
καὶ ἀνίατα νοσῆς, καὶ πάντων ἐλεεινότερος ἢς τοιαῦτα λυι-
25 τῶν. Ἀπόκρισαι γὰρ μοι, ἵνα ἂν φαίημεν βασανίζεσθαι καὶ

φούς, ἀδελφάς, πατέρας ἢ μητέρα, θὰ λάβῃ ἑκατονταπλάσια καὶ θὰ κληρονομήσῃ τὴν αἰώνιον ζωὴν». Ἔτσι τὸ ἀδύνατον γίνεται δυνατὸν. Ἀλλὰ θὰ εἰπῇ κάποιος· πῶς αὐτὸ θὰ ἤμποροῦσε νὰ πραγματοποιηθῇ; πῶς εἶναι δυνατὸν αὐτὸς ποὺ κατεκυριεύθη μίαν φορὰν ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ τοῦ εἶδους ν' ἀπαρνηθῇ τὰ χρήματά του; Ἄν ἀρχίσῃ νὰ μοιράζῃ τὰ ὑπάρχοντά του καὶ νὰ περικόπτῃ τὰ περιττὰ πράγματα. Διότι ἔτσι θὰ προχωρήσῃ καὶ πρὸ πέρα καὶ θὰ προχωρήσῃ εἰς τὸ ἕξῃς εὐκολώτερον.

Μὴ ζητήσῃς λοιπὸν νὰ ἀνεβῆς ἀμέσως, ἐὰν σοῦ φαίνεται δύσκολον τὸ διὰ μιᾶς ἀνάβασμα, ἀλλὰ ἀνέβαινε ἡρεμα καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν κλίμακα αὐτὴν ποὺ σὲ ὀδηγεῖ εἰς τὸν οὐρανόν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὶ ποὺ ὑποφέρουν ἀπὸ πυρετόν, ἔχοντες μέσα των εὐκολοερέθιστον καὶ πλεονάζουσαν χολήν, ὅταν προσθέσουν τροφὰς καὶ ποτά, ὄχι μόνον δὲν σβήνουν τὴν δίψαν των, ἀλλὰ καὶ ἀνάπτουν τὴν φλόγα, ἔτσι καὶ οἱ φιλοχρήματοι, ὅταν προσθέτουν τὰ χρήματα εἰς τὴν πονηρὰν αὐτὴν ἐπιθυμίαν, ποὺ εἶναι πολὺ πρὸ εὐκολοερέθιστος ἀπὸ ἐκείνην τὴν χολήν, τὴν ἀνάπτουν ἀκόμη περισσότερον. Τίποτε λοιπὸν δὲν καθησυχάζει αὐτὴν τὴν φιλοχρηματίαν τόσον, ὅσον ἡ ἀπομάκρυνσις κατ' ἀρχὴν τῆς ἐπιθυμίας τοῦ κέρδους, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια καὶ τὴν εὐκολοερέθιστον χολήν τὸ ὀλίγον φαγητὸν καὶ ἡ ἀποβολή. Ἀλλὰ, θὰ εἰπῇ κάποιος, πῶς θὰ γίνῃ αὐτό; Ἐὰν κατανοήσῃς, ὅτι ὅσον μὲν αὐξάνονται τὰ πλούτη σου, ποτὲ δὲν θὰ σταματήσῃ ἡ δίψα σου δι' αὐτὰ καὶ νὰ βασανίζεσαι ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ περισσοτέρου, ὅταν ὅμως ἀπαλλαγῇς ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά σου, θὰ ἤμπορέσῃς καὶ τὴν ἀσθένειαν αὐτὴν νὰ τὴν καθησυχᾷς.

Μὴ περιβάλλεσαι λοιπὸν ἀπὸ περισσότερα, διὰ νὰ μὴ ἐπιδιώκῃς ἀκατόρθωτα πράγματα καὶ ὑποφέρῃς ἀθεράπευτα καὶ νὰ γίνεσαι ἔτσι, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν αὐτῆς τῆς λύσσης, ἔλεεινότερος ἀπὸ ὄλους. Διότι εἶπέ μου· ποῖος, θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν, βασανίζεται καὶ ὑποφέρει, αὐτὸς

ὀδυνᾶσθαι, τὸν ἐπιθυμοῦντα σιτίων καὶ πότων πολυτελέων,
καὶ οὐκ ἔχοντα ἀπολαῦσαι ὡς βούλει, ἢ τὸν οὐκ ἔχοντα
ἐπιθυμίαν τοιαύτην; Εὐδὴλον δι τὸν ἐπιθυμοῦντα μὲν, οὐ
δυνάμενον δὲ μετασχεῖν ὧν ἐπιθυμεῖ. Οὕτω γὰρ ἔστι τοῦτο
δ ὀδυνηρόν, τὸ ἐπιθυμοῦντα μὴ ἀπολαύειν, καὶ διψῶντα μὴ
πίνειν, ὡς καὶ τὴν γέενναν βουλόμενον ἡμῖν ὑπογράψαι τὸν
Χριστόν, τοῦτον αὐτὴν ὑπογράψαι τὸν τρόπον, καὶ τὸν πλού-
σιον οὕτως εἰσαγαγεῖν ἀποτηγανιζόμενον· ἐπιθυμῶν γὰρ σια-
γόμος ὕδαιος, καὶ μὴ ἀπολαύων, οὕτως ἐκολάζειο.

10 Οὐκοῦν ὁ μὲν χρημάτων καταφρονῶν ἔσισε τὴν ἐπι-
θυμίαν· ὁ δὲ πλουτεῖν βουλόμενος, καὶ περιβάλλεσθαι πλείω,
ἀνῆψε μᾶλλον, καὶ οὐδέπω ἴσται· ἀλλὰ κἂν μυρία λάβῃ
τάλαντα, ἐτιέρων τοσοῦτων ἐπιθυμεῖ· κἂν τούτων ἐπιτύχῃ,
πάλιν δις τοσοῦτων ἄλλων ἐφίεται· καὶ προΐων, καὶ τὰ
15 ὄρη καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλατταν καὶ πάντα εὐχεται αὐτῷ
γενέσθαι χρυσόν, καινήν τινα μανίαν μαινόμενος καὶ φο-
βεράν, καὶ οὐδέποτε οὕτω σβεσθῆναι δυναμένην. Καὶ ἵνα
μάθῃς, δι τὴν προσοθήκην, ἀλλὰ τῇ ἀφαιρέσει τοῦτο ἴστα-
ται τὸ κακόν· Εἴ σοι γέγονεν ἐπιθυμία ποτὲ ἄτιπος πιῆναι
20 καὶ δι' ἀέρος ἐνεχθῆναι, πῶς ἂν τὴν ἄτιπον ταύτην ἔσβεσας
ἐπιθυμίαν; ἢ τῷ πείσαι τὸν λογισμόν, δι ἀδυνάτων ἐπιθυμεῖ,
καὶ οὐδενὶ τούτων ἐπιχειρεῖν δεῖ; Εὐδὴλον δι τῷ πείσαι
τὸν λογισμόν.

Ἄλλ' ἐκεῖνο, φησὶν, ἀδύνατον. Ἄλλὰ καὶ τοῦτο ἀδυνα-
25 τώτερον, τὸ τῆς ἐπιθυμίας ταύτης ὄρον εὑρεῖν. Καὶ γὰρ εἰ-

πὸ ἐπιθυμεῖ πολυτελῆ φαγητὰ καὶ ποτὰ καὶ δὲν ἤμπορεῖ νὰ τὰ ἀπολαύσῃ ὅπως θέλει, ἢ αὐτὸς πὸ δὲν εἶναι κυριευμένος ἀπὸ τέτοιαν ἐπιθυμίαν; Εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι βασανίζεται αὐτὸς πὸ ἔχει μὲν αὐτὴν τὴν ἐπιθυμίαν, ἀλλὰ δὲν ἤμπορεῖ ν' ἀπολαύσῃ αὐτὰ πὸ ἐπιθυμεῖ. Τόσον δηλαδὴ ὀδυνηρὸν εἶναι αὐτό, τὸ νὰ μὴ ἤμπορῇ ν' ἀπολαύσῃ κανεὶς αὐτὸ πὸ ἐπιθυμεῖ καὶ τὸ νὰ διψᾷ καὶ νὰ μὴ πίνῃ, ὥστε, θέλων ὁ Χριστὸς νὰ μᾶς παρουσιάσῃ διὰ παραδείγματος τὴν γέενναν, μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ τὴν περιγράψῃ καὶ νὰ παρουσιάσῃ τὸν πλούσιον νὰ κατακαίεται ἔτσι¹¹. ἔτιμωρεῖτο δηλαδὴ μὲ τὸ ὅτι ἐπιθυμοῦσε μίαν σταγόνα ὕδατος καὶ δὲν ἤμποροῦσε νὰ τὴν ἀπολαύσῃ.

Ἐκεῖνος λοιπὸν πὸ περιφρονεῖ τὰ χρήματα κατέπαυσε τὴν ἐπιθυμίαν αὐτὴν, ἐνῶ αὐτὸς πὸ ἐπιθυμεῖ νὰ πλουτῇ καὶ ν' ἀποκτήσῃ περισσότερα, τὴν ἤναψε περισσότερον τὴν ἐπιθυμίαν του καὶ οὐδέποτε ἀρκεῖται εἰς αὐτὰ πὸ ἔχει· ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἀποκτήσῃ ἄπειρα τάλαντα, ἐπιθυμεῖ ἄλλα τόσα· καὶ ἂν τὰ ἀποκτήσῃ καὶ αὐτά, ἐπιθυμεῖ καὶ πάλιν ἄλλα διπλάσια ἀπὸ αὐτά, καὶ προχωρῶν, εὔχεται καὶ τὰ ὄρη καὶ ἡ γῆ καὶ ἡ θάλασσα καὶ ὅλα γενικῶς νὰ γίνουν πρὸς χάριν του χρυσός, κατεχόμενος ἀπὸ μίαν νέαν μορφήν φοβερᾶς μανίας, πὸ δὲν ἤμπορεῖ ἔτσι νὰ σβῆσῃ ποτέ. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι τὸ κακὸν αὐτὸ δὲν σταματᾷ μὲ τὴν προσθήκην, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀφαίρεσιν, πρόσεξε τὸ ἑξῆς· Ἐὰν κάποτε σοῦ ἐγεννᾶτο ἡ παράλογος ἐπιθυμία νὰ πετάξῃς καὶ νὰ μεταβῆς κάπου διὰ τοῦ ἀέρος, πῶς θὰ ἤμποροῦσες νὰ σβῆσῃς αὐτὴν τὴν παράλογον ἐπιθυμίαν σου; μὲ τὸ νὰ κάνῃς πτερὰ καὶ νὰ κατασκευάσῃς ἄλλα ὄργανα, ἢ μὲ τὸ νὰ πείσῃς τὸν λογισμὸν σου, ὅτι ἐπιθυμεῖ ἀκατόρθωτα πράγματα καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐπιχειρῇ κανένα ἀπὸ αὐτά; Ὁλοφάνερον εἶναι μὲ τὸ νὰ πείσῃς τὸν λογισμὸν σου.

Ἄλλὰ, θὰ εἰπῇ κάποιος, ἐκεῖνο εἶναι ἀδύνατον. Ὅμως καὶ αὐτὸ εἶναι πρὸ ἀκατόρθωτον, τὸ νὰ εὔρῃς δηλαδὴ τέρμα διὰ τὴν ἐπιθυμίαν σου. Καθ' ὅσον εἶναι εὐκολώτερον, ἂν

κολώτερον ἀνθρώπους ὄντας πιῆναι ἢ τῆ προσθήκῃ τοῦ
 πλείονος παῦσαι τὸν ἔρωτα. "Ὅταν μὲν γὰρ ᾗ δυνατὰ τὰ
 ἐπιθυμητά, τῆ ἀπολαύσει παραμυθεῖσθαι δυνατὸν, διὰ δὲ
 ἀδύνατα, εἰ δεῖ σπουδιάζειν μόνον, τὸ τῆς ἐπιθυμίας ἡμᾶς
 5 αὐτοὺς ἀπαγαγεῖν, ὡς εἰέριως γε οὐκ ἔνδον ἀτακτῆσασθαι τὴν
 ψυχὴν. "Ἴνα οὖν μὴ περιτὰ ὀδυνώμεθα, τὸν διηνεκῶς λυ-
 ποῦντα ἔρωτα τῶν χρημάτων καὶ οὐδέποτε σιγῆσαι ἀνεχό-
 μενον ἀφέντες, ἐφ' ἕτερον μεθορμισώμεθα, τὸν καὶ μακαρί-
 οὺς ἡμᾶς ποιοῦντα, καὶ πολλὴν ἔχοντα τὴν εὐκολίαν, καὶ
 10 τῶν ἄνω θησαυρῶν ἐπιθυμήσωμεν. Ὅστις γὰρ πόνος ἐνιαῦθα
 προσῦτος, καὶ τὸ κέρδος ἄφρατον, καὶ ἀποτιγεῖν οὐκ ἔστι τὸν
 καὶ ὀπωσοῦν ἀγρυπνοῦντα καὶ νήφοντα καὶ τῶν παρόντων
 ὑπεροχῶντα· ὥσπερ οὖν τὸν δουλεύοντα αὐτοῖς καὶ ἐκδεδο-
 μένον εἰσάπαξ ἀνάγκη πᾶσα ἐκπεσεῖν ἐκείνων.
 15 4. Ταῦτι' οὖν ἅπαντα λογιζόμενος, τὴν πονηρὰν ἐπιθυ-
 μίαν ἐκβαλε τῶν χρημάτων. Οὐδὲ γὰρ τοῦτο ἔχουσι ἂν εἰπεῖν,
 διὰ τὰ μὲν παρόντα δίδωσι, τῶν δὲ μελλόντων ἀποσιερεῖ καί-
 τοι καὶ εἰ τοῦτο ἦν, ἐσχάτη τοῦτο κόλασις καὶ τιμωρία. Νῦν
 δὲ οὐδὲ τοῦτο ἔστι. Μετὰ γὰρ τῆς γεέννης καὶ πρὸ τῆς γεέν-
 20 νης ἐκείνης, καὶ ἐνιαῦθα εἰς χαλεπωτέραν σε ἐμβάλλει
 κόλασιν. Καὶ γὰρ οἰκίας πολλὰς ἢ ἐπιθυμία αὕτη ἀνέτριψε,
 καὶ χαλεποὺς πολέμους ἀνεργίτισε, καὶ θιαίῳ θανάτῳ κα-
 τάλῃσσι τὸν θίον κατηνάγκασε· καὶ πρὸ τῶν κινδύνων δὲ τού-
 των τῆς ψυχῆς λυμαίνεται τὴν εὐγένειαν· καὶ δειλὸν καὶ
 25 ἄνανδρον καὶ θρασὺν καὶ ψεύσιον καὶ συκοφάντην καὶ ὑβ-

καὶ εἴμεθα ἄνθρωποι, νὰ πετάξωμεν, παρὰ μὲ τὴν προσθήκην τοῦ ἐπὶ πλέον νὰ σταματήσωμεν τὴν σφοδρὰν αὐτὴν ἐπιθυμίαν. Διότι ὅταν εἶναι κατορθωτὰ αὐτὰ πού ἐπιθυμοῦμεν, εἶναι δυνατὸν νὰ παρηγορηθῇ κανεὶς καὶ μὲ τὴν ἀπόλαυσιν, ὅταν ὅμως εἶναι ἀκατόρθωτα, μία πρέπει νὰ εἶναι τότε ἡ φροντίς μας, πῶς ν' ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐπιθυμίαν μας, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν κατ' ἄλλον τρόπον νὰ ξανακερδίσωμεν τὴν ψυχὴν μας. Ὡστε λοιπὸν διὰ νὰ μὴ στενοχωρούμεθα διὰ περιττὰ πράγματα, ἀφοῦ ἀποβάλωμεν τὴν σφοδρὰν ἐπιθυμίαν διὰ τὰ χρήματα, πού συνεχῶς μᾶς λυπεῖ καὶ οὐδέποτε ἀνέχεται νὰ σταματήσῃ, ἅς στραφῶμεν πρὸς ἄλλην, πού μᾶς κάνει μακαρίους καὶ εἶναι πολὺ εὐκόλος, καὶ ἅς ἐπιθυμήσωμεν τοὺς θησαυροὺς τῶν οὐρανῶν. Διότι πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν δὲν ὑπάρχει οὔτε κόπος τόσον μεγάλος, τὸ δὲ κέρδος εἶναι ἀπερίγραπτον, καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀποτύχη ἐκεῖνος πού κατὰ κάποιον τρόπον ἐπαγρυπνεῖ, φροντίζει καὶ περιφρονεῖ τὰ παρόντα· ἐνῶ ἀντιθέτως αὐτὸς πού εἶναι δοῦλος τῶν ὑλικῶν πραγμάτων καὶ ἔχει δώσει ἐξ ὀλοκλήρου τὸν ἑαυτόν του εἰς αὐτὰ ἅπαξ διὰ παντός, ὅπωςδῆποτε αὐτὸς θ' ἀναγκασθῇ κάποτε νὰ τ' ἀποχωρισθῇ.

4. Ἀναλογιζόμενος λοιπὸν ὅλα αὐτά, βγάλε ἀπὸ μέσα σου τὴν πονηρὰν ἐπιθυμίαν τῶν χρημάτων. Βέβαια οὔτε καὶ αὐτὸ ἠμπορεῖς νὰ μοῦ εἰπῆς, ὅτι σοῦ δίδει μὲν αὐτὴ τὰ παρόντα, ἀλλ' ὅμως σοῦ στερεῖ τὰ μέλλοντα· καὶ ἂν ἀκόμη βέβαια συνέβαινεν αὐτό, θὰ ἦτο χειροτέρα κόλασις καὶ τιμωρία. Τώρα ὅμως οὔτε αὐτὸ εἶναι δυνατὸν. Διότι μαζὶ μὲ τὴν γέενναν καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν γέενναν ἐκείνην, καὶ εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν σοῦ γίνεται πρόξενος χειροτέρας κολάσεως. Καθ' ὅσον ἡ ἐπιθυμία αὐτὴ πολλὰς οἰκίας κατέστρεψε καὶ φοβεροὺς πολέμους ὑπεκίνησε καὶ ὠδήγησε κατ' ἀνάγκην τὴν ζωὴν εἰς βίαιον θάνατον· καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς κινδύνους δὲ αὐτοὺς καταστρέφει τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς, καὶ κατέστησε πολλὰς φορές, αὐτὸν πού διακατέχεται ἀπὸ αὐτὴν,

παγα καὶ πλεονέκτην καὶ τὰ ἔσχατα πάντα τὸν ἔχοντα πολ-
λάκις εἰργάσατο.

Ἄλλ' ἴσως τὴν λαμπρότητα τοῦ ἀργυρίου καὶ τῶν οἰκε-
τῶν τὸ πλῆθος καὶ τῶν οἰκοδομημάτων τὸ κάλλος καὶ τὴν
5 θεραπείαν τὴν ἐπ' ἀγορᾶς ὄρων καταγοητεύση; Τίς οὖν ἂν
γένοιτο θεραπεία τῷ πονηρῷ τραύματι τούτῳ; Ἄν ἐννο-
ήσης, πῶς σοι ταῦτα τὴν ψυχὴν διατίθῃσι· πῶς σκοτεινὴν
καὶ ἔρημον καὶ αἰσχροὴν αὐτὴν κατασκευάζει καὶ δυσειδῆ·
ἂν λογίσῃ μεθ' ὅσων ταῦτα ἐκινήθη κακῶν, μεθ' ὅσων φυλάτι-
10 τεται πόνων, μεθ' ὅσων κινδύνων· μάλλον δὲ οὐδὲ φυλάτιε-
ται μέχρι τέλους, ἀλλ' διὰ τὴν ἀπάντων διαφύγη τὰς λαβὰς, ὃ
θάνατος ἐπελθὼν ταῦτα μὲν εἰς τὰς τῶν σῶν ἐχθρῶν πολ-
λάκις ἐξήγαγε χεῖρας, σὲ δὲ ἔρημον λαβῶν ἄπεισιν, οὐδὲν
τούτων ἐπισυρόμενον, ἀλλ' ἢ τὰ τραύματα καὶ τὰ ἔλκη μό-
15 νοι, ἅπερ ἐκ τούτων λαβοῦσα ἄπεισιν ἡ ψυχὴ.

Ὅταν οὖν ἴδῃς τινὰ λάμποντα ἔξωθεν ἀπὸ τῶν ἱματίων
καὶ τῆς πολλῆς δορυφορίας, ἀνάπτυξον αὐτοῦ τὸ συνειδός,
καὶ πολλὴν εὐρήσεις τὴν ἀράχνην ἐνδον, καὶ πολλὴν τὴν κό-
ριν θῦει. Ἐννόησον τὸν Παῦλον, τὸν Πέτρον· ἐννόησον τὸν
20 Ἰωάννην, τὸν Ἡλίαν· μάλλον δὲ αὐτὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν
οὐκ ἔχοντα ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει. Ἐκείνου ζηλωτῆς γε-
νοῦ, καὶ τῶν ἐκείνου δούλων, καὶ τὸν ἄφαιτον τούτων φαντά-
ζου πλεῖστον. Εἰ δὲ μικρὸν διαβλέψας ἐκ τούτων σκοιωθείης
πάλιν, καθάπερ ἐν τινι ναυαγίῳ καταιγίδος ἐπελθούσης,
25 ἄκουσον τῆς ἀποφάσεως τοῦ Χριστοῦ τῆς λεγούσης, ὅτι
ἀδύνατον πλούσιον εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.
Καὶ πρὸς τὴν ἀπόφασιν ταύτην θές τὰ ὄρη καὶ τὴν γῆν καὶ
τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα, εἰ θέλει, τῷ λόγῳ ποιήσον εἶναι

δειλόν, ἄνανδρον, θρασύν, ψεύστην, ουκοφάντην, ἄρπαγα, πλεονέκτην καὶ ὅ,τιδήποτε ἄλλο χειρότερον.

Ἄλλὰ μήπως καταγοητεύεσαι, ὅταν βλέπῃς τὴν λάμπριν τῶν χρημάτων καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὑπηρετῶν καὶ τὸ κάλλος τῶν οἰκοδομημάτων καὶ τὰς τιμὰς ὅταν διέρχεσαι ἀπὸ τὴν ἀγοράν; Ποία λοιπὸν θεραπεία θὰ ἤμπορέσῃ νὰ εὕρεθῇ διὰ τὸ πονηρὸν αὐτὸ τραῦμα; Ἄν σκεφθῆς, πῶς καταντοῦν ὅλα αὐτὰ τὴν ψυχὴν σου· πῶς τὴν καθιστοῦν σκοτεινὴν, ἔρημον, αἰσχροὴν καὶ ἄσχημον· ἂν ἀναλογισθῆς μὲ τὴν βοήθειαν πόσων κακῶν ἀπεκτήθησαν αὐτά, μὲ πόσους κόπους φυλάσσονται μέχρι τέλους, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμη ἀποφύγῃ κανεὶς ὅλων τὰς ἀρπαγὰς, ἐλθὼν ὁ θάνατος, πολλὰς φορές ὀδηγεῖ αὐτὰ εἰς τὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν σου, ἐσένα δὲ σὲ παίρνει γυμνὸν ἀπὸ ὅλα καὶ φεύγει, χωρὶς νὰ σύρῃς ἀπὸ ὀπίσω σου τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτά, παρὰ μόνον τὰ τραύματα καὶ τὰς πληγὰς, τὰ ὁποῖα ἐπῆρεν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἡ ψυχὴ καὶ φεύγει.

Ὅταν λοιπὸν ἰδῆς κάποιον νὰ λάμπῃ ἐξωτερικὰ ἀπὸ τὰ ἐνδύματά του καὶ τὴν μεγάλην ἀκολουθίαν του, ἀνάλυσε λεπτομερῶς τὴν συνείδησίν του, καὶ θὰ εὕρῃς μέσα της πολλὴν πονηρίαν καὶ θὰ ἰδῆς νὰ ὑπάρχῃ μέσα της πολλὴ σκόνη. Ἀγαλογίσου τὸν Παῦλον, τὸν Πέτρον· σκέψου τὸν Ἰωάννην, τὸν Ἡλίαν· ἢ καλύτερα σκέψου τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ποῦ δὲν εἶχε ποῦ νὰ κλίνῃ τὴν κεφαλὴν του. Γίνε μιμητὴς ἐκείνου καὶ τῶν δούλων ἐκείνου καὶ νὰ φέρῃς εἰς τὴν φαντασίαν σου τὸν ἀπερίγραφτον πλοῦτον αὐτῶν. Ἐὰν ὁμως διὰ μίαν στιγμὴν ρίψῃς τὸ βλέμμα σου πρὸς τὰ χρήματα καὶ σκοτισθῇ καὶ πάλιν τὸ μυαλόν σου, ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν περίπτωσιν κάποιου ναυαγίου τὴν στιγμὴν ποῦ ἔρχεται ἡ καταιγὶς, ἄκουσε τὴν ἀπόφασιν τοῦ Χριστοῦ ποῦ λέγει, ὅτι εἶναι ἀδύνατον ὁ πλούσιος νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Καὶ ἀπέναντι ἀπὸ τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν θέσε τὰ ὄρη, τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ κάνε τα ὅλα αὐτά, ἐὰν θέλῃς, μὲ τὴν σκέψιν σου χρυσόν· θὰ δια-

χρυσόν· οὐδὲν γὰρ ἴσον ὄψει τῆς ζημίας τῆς ἐκεῖθεν σοι γινομένης.

Καὶ σὺ μὲν πλέθρων γῆς τόσων καὶ τόσων μέμνησαι, καὶ οἰκιῶν δέκα καὶ εἴκοσιν ἢ καὶ πλειόνων, καὶ βαλανείων
 5 ισοούτων, καὶ ἀνδραπόδων χιλίων ἢ δις τοσούτων, καὶ ὀχημάτων ἀργυρενδέτων καὶ χρυσοπάσιων, ἐγὼ δὲ ἐκεῖνός φημι εἰ τῶν πλουτούντων ὑμῶν ἕκαστος, τὴν πενίαν ταύτην ἀφείς (πενία γὰρ ταῦτα πρὸς δὲ μέλλω λέγειν), ὀλόκληρον ἐκέκτητο κόσμον, καὶ ἕκαστος αὐτῶν ισοούτους εἶχεν ἀνθρώπους, ὅσοι
 10 νῦν εἶσι πανταχοῦ γῆς καὶ θαλάττης, καὶ οἰκουμένην ἕκαστος, καὶ γῆν καὶ θάλατταν, καὶ πανταχοῦ οἰκοδομήματα, καὶ πόλεις καὶ ἔθνη, καὶ πανταχόθεν ἀντὶ ὕδατος, ἀντὶ πηγῶν αὐτῶ χρυσίον ἐπέρρει, τριῶν ὁβολῶν οὐκ ἂν ἔφην ἀξίους εἶναι τοὺς οὕτω πλουτοῦντας, τῆς βασιλείας ἐκπε-
 15 σόντας. Εἰ γὰρ νῦν χρημάτων τῶν ἀπολλυμένων ἐφριέμενοι, διὰ μὴ ἐπιτύχωσι, βασανίζονται, εἰ λάβοιεν αἰσθητοῦ τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἐκείνων, τί λοιπὸν ἀρκέσει εἰς παραμυθίαν αὐτοῖς; Οὐκ ἔστιν οὐδέν.

Μὴ τοίνυν μοι λέγε τὴν τῶν χρημάτων περιουσίαν, ἀλλ' ἐννόει τὴν ζημίαν ὄσσην ἐκ ταύτης οἱ ταύτης ὑπομένουσιν ἐ-
 20 ρασιαί, ἀντὶ τούτων τοὺς οὐρανοὺς ἀπολλύντες, καὶ ταῦτὸν πάσχοντες, ὅλον ἂν εἴ τις τῆς ἐν βασιλείοις μεγίστης τιμῆς ἐκπεσῶν, κόπρου θημωνίαν ἔχων, μέγα ἐπὶ ταύτῃ φρονοίη. Οὐδὲν γὰρ ἐκείνης ἢ τῶν χρημάτων διαφέρει σωρεία· μάλ-
 25 λον δὲ καὶ βελτίων ἐκείνη. Ἡ μὲν γὰρ καὶ πρὸς γεωργίαν ἐπιτηδεύει, καὶ πρὸς βαλανείου ἔκκαυσιν, καὶ πρὸς ἄλλα

12. Βαλανεῖον· δημόσιον ἢ ἰδιωτικὸν κατάστημα λουτρῶνων, ἦτοι τὸ λουτρόν.

πιστώσης λοιπὸν τότε ὅτι τίποτε δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἐξισωθῆ μετὴν ζημίαν ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτά.

Καὶ σὺ μὲν σκέπτεσαι τόσα καὶ τόσα στρέμματα γῆς, καὶ τὰς δέκα ἢ εἴκοσι οἰκίας ἢ καὶ περισσοτέρας, καὶ τὰ τόσα πολλὰ βαλανεῖα¹², καὶ τοὺς χιλίους δούλους ἢ τὰς δύο χιλιάδας αὐτῶν, καὶ τὰ ἀργυροστόλιστα καὶ χρυσοστόλιστα ὀχήματα, ἐγὼ ὅμως σοῦ λέγω ἐκεῖνο· Ἐὰν ὁ καθένας ἀπὸ σᾶς τοὺς πλουσίους, ἐγκατέλειπεν αὐτὴν τὴν πτωχείαν (διότι αὐτὰ εἶναι πτωχεῖα ἐν συγκρίσει μετ' ἐκεῖνα ποὺ πρόκειται νὰ σᾶς εἰπῶ), καὶ ἀπέκτα ὀλόκληρον κόσμον καὶ ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς εἶχε τόσους πολλοὺς ἀνθρώπους, ὅσοι τώρα κατοικοῦν εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης, καὶ εἶχεν ὁ καθένας ὅλην τὴν οἰκουμένην, καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ παντοῦ εἶχεν οἰκοδομήματα καὶ πόλεις καὶ ἔθνη, καὶ ἀπὸ παντοῦ ἔρρε πρὸς χάριν τοῦ ἀντὶ ὕδατος, ἀντὶ πηγῶν, χρυσός, δὲν θὰ ἤμποροῦσα νὰ εἰπῶ ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἔχουν αὐτὰ τὰ τόσα πλοῦτη ὅτι ἀξίζουν τρεῖς ὀβολοὺς, ἐὰν ἤθελον ἀποκλεισθῆ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν: Διότι ἐὰν τώρα, ἐπιθυμοῦντες ν' ἀποκτήσουν χρήματα, βασανίζονται ὅταν δὲν ἐπιτύχουν εἰς τὴν προσπάθειάν των αὐτὴν, ἐὰν ἤθελον λάβει γνῶσιν τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν, τί θὰ ἀρκοῦσε τότε διὰ νὰ τοὺς παρηγορήσῃ; Δὲν ὑπάρχει τίποτε.

Μὴ μοῦ προβάλλῃς λοιπὸν τὴν ἀφθονίαν τῶν χρημάτων, ἀλλὰ νὰ σκέπτεσαι πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ζημία ποὺ ὑφίστανται οἱ ἐρασταὶ αὐτῆς, οἱ ὅποιοι ἀντὶ τούτων χάνουν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ παθαίνουν τὸ ἴδιο πρᾶγμα ποὺ παθαίνει κάποιος, ἐὰν ἤθελε συμβῆ νὰ ἐκπέσῃ ἀπὸ τὴν τιμητικὴν τοῦ θέσιν εἰς τὰ ἀνάκτορα, ποὺ θεωρεῖ πολὺ σπουδαῖον πρᾶγμα τὴν μίαν σωρὸν κοπριάς ποὺ ἔχει. Καθ' ὅσον ὡς πρὸς τίποτε δὲν διαφέρει ἡ συγκέντρωσις τῶν χρημάτων ἀπὸ ἐκείνην, μᾶλλον δὲ εἶναι καὶ καλυτέρα. Διότι ἡ μὲν κοπριά εἶναι χρήσιμος καὶ διὰ τὴν γεωργίαν καὶ διὰ τὴν θέρμανσιν τοῦ λουτροῦ καὶ δι' ἄλλα παρόμοια, ὁ κρυμ-

τοιαῦτα, ὁ δὲ καιροφυλακούμενος χρυσὸς πρὸς οὐδέν τούτων. Καὶ εἶθε μόνον ἄχρηστος ἦν· ἰνὴ δὲ καὶ πολλὰς ἀνάπει τῷ ἔχοντι τὰς καμίνους, εἰ μὴ εἰς δέον αὐτῷ χρῆσαι· τὰ γοῦν μυρία κακὰ ἐντεῦθεν φύεται. Διὰ τοῦτο οἱ μὲν ἔξωθεν ἀκρόπολιν κακῶν τὴν φιλαργυρίαν ἐκάλουν· ὁ δὲ μακάριος Παῦλος πολλῶ βέλτιον καὶ ἐμφαντικώτερον, ρίζαν αὐτῆν τῶν κακῶν ἀπάντων εἰπών.

Ταῦτ' οὖν ἅπαντα ἐννοοῦντες, μάθωμεν ζηλοῦν τὰ ἄξια ζήλου· μὴ τὰς λαμπρὰς οἰκοδομάς, μηδὲ τοὺς πολυτελεῖς ἀ-
 10 γρούς, ἀλλὰ τοὺς πολλὴν παρησίαν πρὸς τὸν Θεὸν ἔχοντας ἄνδρας, τοὺς ἐν οὐρανῷ πλουτοῦντας, τοὺς τῶν θησαυρῶν ἐκείνων κυρίους, τοὺς ὄντως πλουσίους, τοὺς διὰ Χριστὸν πένητας, ἵνα τῶν αἰωνίων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ
 15 φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

μένος ὅμως μέσα εἰς τὴν γῆν χρυσὸς δὲν εἶναι χρήσιμος διὰ κανένα ἀπὸ αὐτά. Καὶ μακάρι νὰ ἦτο μόνον ἄχρηστος· ὅμως τώρα ἀνάπτει καὶ πολλὰς καμίνους εἰς ἐκεῖνον ποὺ τὸν ἔχει, ἐὰν συμβῆ νὰ μὴ τὸν χρησιμοποιῆ ὅπως πρέπει· διότι τὰ περισσότερα κακὰ προέρχονται ἀπὸ αὐτόν. Διὰ τοῦτο οἱ μὲν εἰδωλόλατραι ἀπεκάλουν τὴν φιλαργυρίαν ἀκρόπολιν τῶν κακῶν, ὁ δὲ μακάριος Παῦλος τὴν ἐχαρακτήρισε κατὰ τρόπον καλύτερον καὶ παραστατικώτερον, ὀνομάσας αὐτὴν ρίζαν ὅλων τῶν κακῶν.

Ἔχοντες λοιπὸν ὑπ' ὄψιν ὅλα αὐτά, ἅς μάθωμεν νὰ εἴμεθα μιμηταὶ τῶν πραγμάτων ἐκείνων ποὺ εἶναι ἄξια μιμήσεως. Ὁχι τὰς λαμπρὰς οἰκοδομάς, οὔτε τοὺς πλουσίους ἀγρούς, ἀλλὰ τοὺς ἄνδρας ἐκείνους ποὺ ἔχουν πολλὴν παρησίαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἐκείνους ποὺ εἶναι πλούσιοι εἰς τὸν οὐρανόν, τοὺς κυρίους τῶν θησαυρῶν ἐκείνων, τοὺς πραγματικὰ πλουσίους, τοὺς πτωχοὺς χάριν τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ, ὥστε καὶ τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα μαζὶ μὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, δύναμις καὶ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΔ΄
Ματθ. 19, 27 - 20, 16

«Τότε ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ· Ἴδου ἡμεῖς
ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι τί ἄρα ἔ-
5 σται ἡμῖν;».

1. Ποία πάντα, ὦ μακάριε Πέτρε; τὸν κάλαμον; τὸ δί-
κινον; τὸ πλοῖον; τὴν τέχνην; Ταῦτά μοι πάντα λέγεις;
Ναί, φησὶν. Ἄλλ' οὐ διὰ φιλοτιμίαν ταῦτα λέγω, ἀλλ' ἵνα
διὰ τῆς ἐρωτήσεως ταύτης τὸν τῶν πενήτων εἰσαγάγω δῆ-
10 μον. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ὁ Κύριος, «εἰ θέλεις τέλειος εἶναι,
πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δός πτωχοῖς, καὶ ἔξεις
θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς», ἵνα μὴ λέγῃ τις τῶν πενήτων· Τί
οὖν; ἔὰν μὴ ἔχω ὑπάρχοντα, οὐ δύναμαι τέλειος εἶναι; ἐ-
ρωτᾷ Πέτρος, ἵνα οὐ μάθῃς ὁ πέννης, διτι οὐδὲν ἐντεῦθεν
15 ἠλάτιωσαι ἐρωτᾷ Πέτρος, ἵνα μὴ παρὰ Πέτρου μαθῶν
ἀμριβάλλῃς (καὶ γὰρ ἀτελής ἦν ἔτι, καὶ Πνεύματος ἔρη-
μος), ἀλλὰ παρὰ τοῦ τοῦ Πέτρου διδασκάλου δεξάμενος τὴν
ἀπόφασιν θαρροῆς. Καθάπερ γὰρ ἡμεῖς ποιῶμεν· οἰκειού-
μεθα πράγματα πολλάκις ὑπὲρ ἀλλοτριῶν διαλεγόμενοι οὐ-
20 τω καὶ ὁ ἀπόστολος ἐποίησεν, ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης
τὴν πεῦσιν αὐτῷ ταύτην προσαγαγών. Ἐπεὶ διτι γε τὰ ἐ-
αυτοῦ ἤδει σαφῶς, δῆλον ἀπὸ τῶν ἔμπροσθεν εἰρημένων·

ΟΜΙΛΙΑ ΕΔ'
Ματθ. 19, 27 - 20, 16

«Ἀπεκρίθη τότε ὁ Πέτρος καὶ τοῦ εἶπε· Νά, ἡμεῖς τὰ ἀφήσαμεν ὅλα καὶ σὲ ἠκολουθήσαμεν· ποῖα λοιπὸν θὰ εἶναι ἡ ἀμοιβὴ μας;».

1. Ποῖα ὅλα, μακάριε Πέτρε; τὸν κάλαμον; τὸ δίκτυον, τὸ πλοῖον, τὴν τέχνην; Αὐτὰ εἶναι τὰ ὅλα ποῦ μοῦ λέγεις; Ναί, λέγει. Ὅμως δὲν τὰ λέγω αὐτὰ ἀπὸ φιλοδοξίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ παρουσιάσω μὲ τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν τὸ πλῆθος τῶν πτωχῶν ἀνθρώπων. Διότι, ἐπειδὴ ὁ Κύριος εἶπεν, «Ἐὰν θέλης νὰ εἶσαι τέλειος, πώλησε τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ μοίρασέ τα εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ θὰ ἔχῃς θησαυρὸν εἰς τοὺς οὐρανοὺς»¹, διὰ νὰ μὴ λέγῃ κάποιος ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς· 'Τί λοιπὸν; ἐὰν δὲν ἔχω ὑπάρχοντα, δὲν ἠμπορῶ νὰ γίνω τέλειος;' ἐρωτᾷ ὁ Πέτρος, διὰ νὰ μάθῃς σὺ ὁ πτωχός, ὅτι δὲν ἔχεις νὰ ζημιωθῆς εἰς τίποτε ἀπὸ τὴν πτωχείαν σου αὐτὴν· ἐρωτᾷ ὁ Πέτρος, διὰ νὰ μὴ ἔχῃς καμμίαν ἀμφιβολίαν, πληροφορούμενος τοῦτο ἀπὸ τὸν Πέτρον (καθ' ὅσον ἦτο ἀκόμη πνευματικὰ ἀτελής καὶ δὲν εἶχε λάβει τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος), ἀλλὰ δεχόμενος τὴν ἀπόφασιν τοῦ διδασκάλου τοῦ Πέτρου νὰ πάρῃς θάρρος. Διότι ἀκριβῶς τὸ ἴδιον κάμνομεν καὶ ἡμεῖς· πολλὰς φορές δηλαδή, ὁμιλοῦντες διὰ λογαριασμὸν ἄλλων παρουσιάζομεν ὡς ἰδικά μας τὰ ὑπὸ συζήτησιν πράγματα· τὸ ἴδιο ἔκανε καὶ ὁ ἀπόστολος, ὁ ὁποῖος ἔκανε τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν εἰς τὸν Κύριον ἐξ ὀνόματος ὀλοκλήρου τῆς οἴκουμένης. Διότι τὸ ὅτι βέβαια εἶχε σαφῆ γνῶσιν ὅλων τῶν σχετικῶν μὲ αὐτόν, γίνεται φανερόν ἀπὸ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν προηγουμένως. Αὐτὸς δηλαδή ποῦ ἔλαβεν ἀπὸ ἐδῶ ἀκόμη τὰ κλειδιά τῶν οὐρανῶν, ὅπωςδήποτε θὰ

ὁ γὰρ τὰς κλεῖς τῶν οὐρανῶν ἐντεῦθεν ἤδη δεξάμενος, πολλῶ μᾶλλον ὑπὲρ τῶν ἐκεῖ θαρρεῖν εἶχε.

Σκόπει δὲ καὶ πῶς ἀκριβῶς ἀποκρίνεται, ὡς ὁ Χριστὸς ἐπεζήτησε. Καὶ γὰρ αὐτὸς παρὰ τοῦ πλουσίου δύο ταῦτα ἤτησε· δοῦναι πτωχοῖς τὰ ὑπάρχοντα, καὶ ἀκολουθεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς τὰ δύο ταῦτα τίθησι, τὸ ἀφεῖναι καὶ ἀκολουθεῖν· «ἰδοὺ γὰρ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα», φησί, «καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι». Τό τε γὰρ ἀφεῖναι διὰ τὸ ἀκολουθεῖν γέγονεν, ἢ τε ἀκολουθήσεις ἐκ τοῦ ἀφεῖναι εὐκολωτέρα κα-
 10 τέσις, καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀφεῖναι θαρρεῖν καὶ χαίρειν αὐτοὺς παρεσκεύαζε. Τί οὖν αὐτός; «Ἄμην λέγω ὑμῖν, διὲ ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, διὰν καθίσῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καθίσεσθε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους, κρίνοντες τὰς δέκα φυλάς
 15 τοῦ Ἰσραήλ».

Τί οὖν; καὶ Ἰούδας, φησί, καθεδεῖται; Οὐδαμῶς. Πῶς οὖν φησὶν, «ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους καθεδεῖσθε»; πῶς τὰ τῆς ὑποσχέσεως πληρωθήσεται; Ἄκουσον πῶς καὶ τίνι λόγῳ. Νόμος ἐστὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ κείμενος, διὰ Ἰερεμίου
 20 τοῦ προφήτου τοῖς Ἰουδαίοις ἀναγνωσθεῖς, καὶ ταῦτα λέγων· «Πέρας λαλήσω ἐπὶ ἔθνος καὶ βασιλείαν, τοῦ ἐξαίρειν καὶ ἀπολλύειν· καὶ ἐὰν ἐπισιρέψῃ τὸ ἔθνος ἐκεῖνο ἀπὸ τῶν κακῶν αὐτῶν, μετανοήσω καὶ γὰρ ἀπὸ τῶν κακῶν, ὧν ἐλογισάμην ποιῆσαι αὐτοῖς. Καὶ πέρας λαλήσω ἐπὶ ἔθνος καὶ
 25 βασιλείαν, τοῦ ἀνοικοδομεῖν καὶ καταφυτεύειν· καὶ ἐὰν ποιήσωσι τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν μου, τοῦ μὴ ἀκούειν τῆς φωνῆς μου, μετανοήσω καὶ γὰρ περὶ τῶν ἀγαθῶν, ὧν ἐλάλησα ποιῆσαι αὐτοῖς». Τὸ αὐτὸ γὰρ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν χρησιῶν δια-

εἶχε πολὺ μεγαλυτέραν ἐλπίδα διὰ νὰ λάβῃ καὶ τὰ ἐκεῖ ἀγαθά.

Πρόσεχε δὲ τὴν ἀκριβῆ ἐρώτησιν τοῦ Πέτρου εἰς αὐτὸ πού ἐζήτησεν ὁ Χριστός. Καθ' ὅσον ὁ Κύριος ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν πλούσιον δύο πράγματα· νὰ μοιράσῃ τὰ ὑπάρχοντά του εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πέτρος προβάλλει αὐτὰ τὰ δύο, τὸ ὅτι τὰ ἄφησεν ὅλα καὶ τὸ ὅτι τὸν ἠκολούθησε· διότι λέγει· «Νὰ ἡμεῖς τὰ ἀφήσαμεν ὅλα καὶ σὲ ἠκολουθήσαμεν». Διότι καὶ ἡ ἐγκατάλειψις τῶν πάντων ἔγινε διὰ νὰ τὸν ἀκολουθήσουν, καὶ ἡ ἀκολουθήσις ἔγινεν εὐκολωτέρα ἐξ αἰτίας τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν πάντων καὶ τοὺς προετοίμαζε νὰ ἔχουν θάρρος καὶ νὰ καίρωνται διὰ τὸ ὅτι τὰ ἐγκατέλειψαν ὅλα. Τί ἀπαντᾷ λοιπὸν ὁ Κύριος; «Ἀλήθεια σᾶς λέγω, ὅτι κατὰ τὴν ἀνακαίνισιν τῶν πάντων, ὅταν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου θὰ καθῆσῃ ἐπάνω εἰς τὸν θρόνον τῆς δόξης του, καὶ σεῖς πού με ἠκολουθήσατε θὰ καθήσετε ἐπάνω εἰς δώδεκα θρόνους καὶ θὰ κρίνετε τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραήλ».

Τί λοιπὸν; θὰ ἐρωτήσῃ κάποιος· καὶ ὁ Ἰούδας θὰ καθῆσῃ ἐπάνω εἰς τὸν θρόνον; Ἀσφαλῶς ὄχι. Πῶς λοιπὸν τότε λέγει, «σεῖς θὰ καθήσετε ἐπάνω εἰς δώδεκα θρόνους»; πῶς θὰ ἐκπληρωθῇ ἡ ὑπόσχεσις αὕτη; Ἄκουσε πῶς καὶ με ποῖον τρόπον θὰ γίνῃ αὐτό. Ὑπάρχει νόμος δοθεὶς ἀπὸ τὸν Θεόν, πού ἀνεγνώσθη ἀπὸ τὸν προφήτην Ἰερεμίαν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, πού λέγει τὰ ἐξῆς· «Θὰ ὁμιλήσω διὰ τὸ τέλος τοῦ ἔθνους καὶ τὴν βασιλείαν, τὸ ὅτι δηλαδὴ θὰ τὰ ἐξαφανίσω καὶ θὰ τὰ καταστρέψω· καὶ ἐὰν θὰ ἐπιστρέψῃ τὸ ἔθνος ἐκεῖνο ἀπὸ τὰ κακὰ πού διαπράττει, θ' ἀλλάξω καὶ ἐγὼ γνώμην διὰ τὰ κακὰ πού ἐσκέφθην νὰ κάνω ἐναντίον των. Καὶ ἀκόμη θὰ ὁμιλήσω διὰ ἔθνος καὶ βασιλείαν τὸ ὅποιον πρόκειται νὰ οἰκοδομήσω καὶ νὰ φυτεύσω· καὶ ἐὰν πράξουν πονηρὰ ἐνώπιόν μου, ὥστε νὰ ἀκούσουν τὴν φωνήν μου, θὰ ἀλλάξω καὶ ἐγὼ γνώμην διὰ τὰ καλὰ πού εἶπα ὅτι θὰ τοὺς κάνω». Διότι, λέγει, διαφυλάσσω τὴν ἰδίαν μεταχείρισιν

φυλάτιω ἔθος, φησί. *Κἂν γὰρ εἶπω τοῦ ἀνοικοδομεῖν, ἀναξίους δὲ ἑαυτοὺς παράσχωσι τῆς ὑποσχέσεως, οὐκέτι ποιήσω. Ὅπερ γέγονεν ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου πλασθέντιος. «Ὁ τρόμος γὰρ ὑμῶν», φησί, «καὶ ὁ φόβος ἔσται ἐπὶ τὰ θηρία», καὶ οὐκ ἐγένετο· ἀνάξιον γὰρ ἑαυτὸν τῆς ἀρχῆς ἀπέφηνεν ὡπερ οὖν καὶ Ἰούδας.*

Ἴνα γὰρ μήτε ταῖς ἀποφάσει τῆς κολάσεως ἀπογνόντιες τινὲς σκληρότεροι γένωνται, μήτε ταῖς τῶν χρησιῶν ὑποσχέσεσιν ἀπλῶς ραθυμότεροι καιασιῶσιν, ἀυφότερα ταῦτα ἰᾶται διὰ τοῦ προειρημένου, ταυτὶ λέγων· κἂν ἀπειλήσω, μὴ ἀπογνῶς· δύνασαι γὰρ μετανοῆσαι, καὶ λῦσαί μου τὴν ἀπόφασιν, ὡς Νινευῖται· κἂν ὑπόσχωμαί τι χρησιόν, μὴ ἀναπέσης διὰ τὴν ὑπόσχεσιν. Ἄν γὰρ ἀνάξιος φανῆς, οὐδὲν σε ὠφελήσει τὸ ὑποσχέσθαι με, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ τιμωρήσεται· ἐγὼ γὰρ ἀξίω ὄντι ὑπισχνούμαι. Διὰ τοῦτο καὶ τότε διαλεγόμενος τοῖς μαθηταῖς, οὐχ ἀπλῶς ἐπηγγείλατο· οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ὑμεῖς, μόνον, ἀλλὰ προσέθηκεν, «οἱ ἀκολουθήσαντές μου», ἵνα καὶ τὸν Ἰούδαν ἐκβάλῃ, καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα ἐφελκύσῃται. Οὔτε γὰρ πρὸς ἐκείνους εἴρηται μόνους, οὔτε πρὸς Ἰούδαν λοιπὸν ἀνάξιον γεγενημένον.

Τοῖς μὲν οὖν μαθηταῖς τὰ μέλλοντα ἐπηγγείλατο, λέγων, «καθίσεσθε ἐπὶ δώδεκα θρόνους», ἦσαν γὰρ ὑψηλότεροι λοιπόν, καὶ οὐδὲν τῶν παρόντων ἐζήτουν· τοῖς δὲ ἄλλοις καὶ τὰ ἐνταῦθα ὑπισχνεῖται. «Καὶ πᾶς», γάρ, φησί, «ὅστις ἀφῆκεν ἀδελφούς ἢ ἀδελφὰς ἢ πατέρα ἢ μητέρα ἢ γυναῖκα ἢ τέκνα ἢ ἀγροὺς ἢ οἰκίαν, ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός

καὶ διὰ τοὺς ἀγαθοὺς. Καὶ ἂν ἀκόμη δηλαδὴ εἰπῶ ὅτι θὰ τοὺς ἀναστήσω εἰς ἔθνος μέγα, δὲν θὰ τηρήσω τὴν ὑπόσχεσίν μου, ἐὰν δὲν ἀποδειχθοῦν ἄξιοι τῆς ὑποσχέσεως πού τοὺς ἔδωσα. Πρᾶγμα ποῦ συνέβη καὶ μὲ τὸν ἄνθρωπον ποῦ ἔπλασε. Διότι λέγει, «Θὰ σᾶς τρέμουν καὶ θὰ σᾶς φοβοῦνται τὰ θηρία»³, ἀλλ' ὅμως δὲν συνέβη αὐτό, διότι ἀπέδειξε τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀνάξιον αὐτῆς τῆς ὑποσχέσεως, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια καὶ ὁ Ἰούδας.

Ὡστε λοιπὸν διὰ νὰ μὴν γίνουν ὠρισμένοι σκληρότεροι ἐξ αἰτίας τῆς ἀπογνώσεώς των διὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς κολάσεως, οὔτε νὰ καταστοῦν ραθυμότεροι ἀρκούμενοι ἀπλῶς εἰς τὰς ἀγαθὰς ὑποσχέσεις, προλαμβάνει καὶ θεραπεύει καὶ τὰ δύο αὐτὰ μὲ αὐτὸ ποῦ προελέχθη, λέγων κατὰ κάποιον τρόπον τὸ ἑξῆς· Καὶ ἂν ἀκόμη σὲ ἀπειλήσω, μὴ ἀπελπισθῆς· διότι ἤμπορεῖς νὰ μετανοήσης καὶ νὰ ἀλλάξης τὴν ἀπόφασίν μου, ὅπως οἱ Νινευῖται· καὶ ἂν ἀκόμη σοῦ ὑπόσχομαι κάποιο ἀγαθόν, μὴ δείξης ἀδράνειαν ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ὑποσχέσεώς μου. Διότι ἐὰν φανῆς ἀνάξιος, δὲν θὰ σὲ ὠφελήσῃ εἰς τίποτε ἢ ὑπόσχεσίς μου, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ θὰ σοῦ γίνῃ αἰτία νὰ τιμωρηθῆς· διότι ἐγὼ ὑπόσχομαι εἰς αὐτοὺς ποῦ εἶναι ἄξιοι. Διὰ τοῦτο καὶ τότε ὁμιλῶν πρὸς τοὺς μαθητὰς του, δὲν τοὺς ὑπεσχέθη ἀπλῶς, οὔτε εἶπε σεῖς μόνον, ἀλλὰ προσέθεσε, «σεῖς ποῦ μὲ ἠκολουθήσατε», ὥστε καὶ τὸν Ἰούδαν ν' ἀποκλείσῃ ἀπὸ αὐτούς, καὶ νὰ προσελκύσῃ τοὺς μεταγενεστέρους ἀνθρώπους. Διότι οἱ λόγοι του δὲν ἀπηυθύνοντο μόνον πρὸς ἐκείνους, οὔτε πρὸς τὸν Ἰούδαν ποῦ ἀπεδείχθη εἰς τὴν συνέχειαν ἀνάξιος.

Εἰς μὲν λοιπὸν τοὺς μαθητὰς του ὑπεσχέθη τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, λέγων, «θὰ καθήσετε εἰς δώδεκα θρόνους»; καθ' ὅσον πλέον εἶχον γίνεαι πνευματικώτεροι καὶ δὲν ἐζήτουν τίποτε ἀπὸ τὰ ἐπίγεια, ἐνῶ εἰς τοὺς ἄλλους ὑπόσχεται καὶ τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ. Διότι λέγει· «Καὶ ὁ καθένας ποῦ ἄφησεν ἀδελφοὺς ἢ ἀδελφὰς ἢ πατέρα ἢ μητέρα ἢ γυναῖκα ἢ τέκνα ἢ ἀγροὺς ἢ οἰκίαν χάριν τοῦ ὀνόματός μου, θὰ λάβῃ

μου, ἑκατονταπλασίονα λήψεται ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, καὶ ζω-
 ἴην αἰώνιον κληρονομήσει». Ἴνα γὰρ μή τινες ἀκούσαντες
 τό, ὑμεῖς, ἐξαίρειον τῶν μαθητῶν τοῦτο εἶναι νομίσωσι
 (λέγω δὴ τὸ τῶν μεγίστων καὶ πρωτείων ἐν τοῖς μέλλουσι
 5 ἀπολαύειν), ἐξέτεινε τὸν λόγον καὶ ἤπλωσε τὴν ὑποχρῆσιν ἐπὶ
 τὴν γῆν ἅπασαν, καὶ ἀπὸ τῶν παρόντων καὶ τὰ μέλλοντα
 πισιοῦται. Καὶ τοῖς μαθηταῖς δὲ ἐν προοιμίῳ, ὅτι ἀτε-
 λέσιερον διέκειντο, ἀπὸ τῶν παρόντων διελέγειτο. Ὅτι γὰρ
 εἴλκυσεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς θαλάσσης, καὶ τῆς τέχνης ἀπέστησε,
 10 καὶ ἀφεῖναι τὸ πλοῖον ἐκέλευσεν, οὐκ οὐρανῶν, οὐ θρόνων
 ἐμνημόνευσεν, ἀλλὰ τῶν ἐνιαῦθα πραγμάτων, εἰπὼν· «ποιή-
 σω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων»· ἐπειδὴ δὲ ὑψηλοτέρους εἰργά-
 σαιτο, ἴτιε λοιπὸν καὶ περὶ τῶν ἐκεῖ διαλέγεται.

2. Τί δέ ἐσσι, «κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσρα-
 15 ἡλ»; Τουτέστι, κατακρίνοντες. Οὐ γὰρ δικασταὶ μέλλουσι
 καθεδεῖσθαι· ἀλλ' ὥσπερ τὴν βασίλισσαν τοῦ νότου κατα-
 κρινεῖν τὴν γενεὰν ἐκείνην ἔφησε, καὶ οἱ Νινευῖται δὲ κα-
 τακρινούσιν αὐτούς· οὕτω δὴ καὶ οὗτοι. Διὰ τοῦτο οὐκ εἶ-
 πε, τὰ ἔθνη καὶ τὴν οἰκουμένην, ἀλλὰ, τὰς φυλάς τοῦ Ἰσρα-
 20 ἡλ. Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τοῖς αὐτοῖς ἦσαν τεθραμμένοι καὶ νόμοις
 καὶ ἔθροισι καὶ πολιτείᾳ οἱ τε Ἰουδαῖοι καὶ οἱ ἀπόστολοι, διὰ
 λέγωσιν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι διὰ τοῦτο οὐκ ἠδυνήθημεν πιστεῦ-
 σαι τῷ Χριστῷ, διὸ ὁ νόμος ἐκώλυσε τὰ παραγγέλματα αὐ-
 τοῦ δέχεσθαι, τούτους εἰς μέσον παραγαγών, τοὺς τὸν αὐτὸν
 25 δεξαμένους νόμον καὶ πιστεύσαντας, κατακρινεῖ πάντας ἐ-
 κείνους· ὅπερ καὶ ἤδη ἔλεγε, «διὰ τοῦτο κριταὶ ὑμῶν αὐ-
 τοὶ ἔσονται».

Καὶ τί μέγα αὐτοῖς ἐπηγγείλατο, φησὶν, εἰ ὅπερ ἔχουσιν

4. Ματθ. 4, 19.

5. Ματθ. 12, 42.

6. Ματθ. 12, 41.

7. Ματθ. 12, 27.

ἐκατονταπλάσια εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν καὶ θὰ κληρονομήσῃ καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν». Διὰ νὰ μὴ νομίσουν δηλαδὴ ὠρισμένοι, ὅταν ἤκουσαν τὸ «σεῖς», ὅτι αὐτὸ ἀφοροῦσεν ἀπλῶς καὶ μόνον τοὺς μαθητὰς του (ἐννοῶ δηλαδὴ τὸ ὅτι θὰ ἀπολαύσουν τὰ μέγιστα ἀγαθὰ καὶ τὰ πρωτεῖα εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν), ἐπεξέτεινε τὸν λόγον καὶ ἤπλωσε τὴν ὑπόσχεσίν του εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν, καὶ ἀπὸ τὰ παρόντα ἀγαθὰ ἐπιβεβαιώνει καὶ τὰ μέλλοντα. Καὶ τοὺς μαθητὰς του δὲ εἰς τὴν ἀρχὴν, ὅταν ἀκόμη ἦσαν πνευματικὰ ἀτελεῖς, τοὺς ὠμιλοῦσε μὲ παραδείγματα ἀπὸ τὴν παροῦσαν ζωὴν. Ὅταν δηλαδὴ τοὺς ἐκάλεσεν ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ τοὺς ἀπέσπασεν ἀπὸ τὴν τέχνην των καὶ τοὺς διέταξε νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ πλοῖον, δὲν τοὺς ὠμίλησε διὰ οὐρανοὺς οὔτε διὰ θρόνους, ἀλλὰ τοὺς ὠμίλησε διὰ πράγματα τῆς ἐδῶ ζωῆς, λέγων, «θὰ σᾶς κάνω ἀλιεῖς ἀνθρώπων»⁴. ὅταν ὅμως τοὺς ἀνέβασε πνευματικὰ, τότε πλέον τοὺς ὠμιλεῖ καὶ διὰ τὰ πράγματα τῆς ἄλλης ζωῆς.

2. Τί σημαίνει ὅμως, «κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ»; Σημαίνει ὅτι θὰ τοὺς κατακρίνουν. Δὲν πρόκειται δηλαδὴ νὰ καθίσουν ὡσὰν δικασταί, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς εἶπεν, ὅτι ἡ βασίλισσα τοῦ νότου θὰ κατακρίνη τὴν γενεὰν ἐκείνην⁵, καὶ οἱ Νινευῖται πάλιν ὅτι θὰ κατακρίνουν αὐτούς⁶, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτοί. Διὰ τοῦτο δὲν εἶπε, τὰ ἔθνη καὶ τὴν οἰκουμένην, ἀλλὰ τὰς φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶχον ἀνατραφῆ μὲ τοὺς ἰδίους νόμους, τὰ ἔθιμα καὶ τὸ πολίτευμα καὶ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ ἀπόστολοι, ὅταν οἱ Ἰουδαῖοι θὰ προβάλλουν ὡς ἐπιχείρημα, ὅτι διὰ τοῦτο δὲν ἠμπορέσαμεν νὰ πιστεύσωμεν εἰς τὸν Χριστόν, διὰ τὸ ὅτι ὁ νόμος μᾶς ἠμπόδισε νὰ δεχθῶμεν τὰ παραγγέλματα αὐτοῦ, θὰ παρουσιάσῃ αὐτοὺς εἰς τὸ μέσον, πού ἐδέχθησαν τὸν ἴδιον νόμον καὶ ἐπίστευαν, καὶ θὰ κατακρίνη ὅλους ἐκείνους, πράγμα πού ἤδη τὸ εἶπεν εἰς ἄλλην περίπτωσιν ὅταν ἔλεγε· «διὰ τοῦτο αὐτοὶ θὰ γίνουν κριταί σας»⁷.

Καὶ ποία εἶναι, θὰ εἰπῆ κάποιος, ἡ μεγάλη ὑπόσχεσις

οὐκ οὐκ Νινευῖται καὶ ἡ βασίλισσα τοῦ νότιου, τοῦτο καὶ οὗτοι ἔξου-
 σι; Μάλιστα μὲν καὶ ἄλλα ἔμπροσθεν αὐτοῖς πολλὰ ἐπηγ-
 γείλατο, καὶ μετὰ ταῦτα ὑπισχνεῖται· καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ
 τὸ ἔπαθλον. Ἄλλως δὲ καὶ ἐν τούτῳ παρηνίξαιό τι πλεον
 5 ἐκείνων. Περὶ μὲν γὰρ ἐκείνων ἀπλῶς εἶπεν, «ἄνδρες Νι-
 νευῖται ἀναστήσονται, καὶ κατακρινοῦσι τὴν γενεὰν ταύτην»,
 καί, «βασίλισσα νότιου κατακρινεῖ», περὶ δὲ τούτων, οὐχ ἀ-
 πλῶς οὕτως· ἀλλ᾽ ὡς· «Ὅταν καθίσῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώ-
 που ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, τότε καὶ ὑμεῖς καθίσεσθε ἐπὶ
 10 δώδεκα θρόνους», φησί· δηλῶν, ὅτι καὶ συμβασιλεύσουσι
 καὶ κοινωνήσουσι τῆς δόξης ἐκείνης. «Εἰ γὰρ ὑπομένομεν,
 φησί, καὶ συμβασιλεύσομεν». Οὐδὲ γὰρ καθέδραν οἱ θρόνοι
 δηλοῦσι· μόνος γὰρ αὐτός ἐστιν ὁ καθεδούμενος καὶ κρίνων·
 ἀλλὰ τιμὴν καὶ δόξαν ἄφαιτον παρεδήλωσε διὰ τῶν θρόνων.
 15 Τούτοις μὲν οὖν ταῦτα εἶπε· τοῖς δὲ λοιποῖς πᾶσι ζωὴν
 αἰώνιον, καὶ ἑκατονταπλασίονα ἐντιεῦθεν. Εἰ δὲ τοῖς λοι-
 ποῖς, πολλῶ μᾶλλον καὶ τούτοις, καὶ ταῦτα καὶ τὰ ἐν τῷ
 αἰῶνι τούτῳ. Καὶ τοῦτο γοῦν ἐξέβη. Κάλαμον γὰρ καὶ δί-
 κτυον ἀφέντες, τὰς πάντων οὐσίας μετ' ἐξουσίας εἶχον,
 20 τὰς τιμὰς τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν χωρίων, καὶ αὐτὰ τὰ σώματα
 τῶν πεισθέντων. Καὶ σφαγῆναι γὰρ ὑπὲρ αὐτῶν πολλάκις
 εἶλοντο, ὡς καὶ Παῦλος πολλοῖς μαρτυρεῖ, θίαν λέγει· «εἰ
 δυνατὸν, τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν ἐξορούξαντες ἂν ἐδώκατέ
 μοι». Ὅταν δὲ λέγει, ὅτι «πᾶς ὅστις ἀφῆκε γυναῖκα», οὐ
 25 τοῦτό φησιν, ὥσπερ ἀπλῶς διασπᾶσθαι τοὺς γάμους· ἀλλ' ὁ

8. Ματθ. 12, 41.

9. Ματθ. 12, 42.

10. Β' Τιμ. 2, 12.

11. Γαλ. 4, 15.

πὸ ἔδωσεν εἰς αὐτούς, ἐάν, αὐτὸ πὸ ἔχουν οἱ Νινευῖται καὶ ἡ βασίλισσα τοῦ νότου, αὐτὸ θὰ ἔχουν καὶ αὐτοί; Ἐκτὸς αὐτὸ αὐτὰ καὶ ἄλλα πολλὰ προηγουμένως ὑπεσχέθη εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς τὴν συνέχειαν ὑπόσχεται ἄλλα, καὶ δὲν θὰ εἶναι αὐτὸ μόνον τὸ βραβεῖον των. Ἄλλωστε καὶ μὲ τὴν ὑπόσχεσίν του αὐτὴν ὑπηνίχθη κάτι περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνους. Διότι διὰ μὲν ἐκεῖνους ἀπλῶς εἶπεν, «Θ' ἀναστηθῶν ἄνδρες Νινευῖται καὶ θὰ κατακρίνουν τὴν γενεάν αὐτὴν»⁸, καί, «Ἡ βασίλισσα τοῦ νότου θὰ τὴν κατακρίνη»⁹, ἐνῶ δι' αὐτοὺς δὲν λέγει ἀπλῶς αὐτό· ἀλλὰ τί λέγει; «Ὅταν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου θὰ καθήσῃ ἐπάνω εἰς τὸν θρόνον τῆς δόξης του, τότε καὶ σεῖς θὰ καθήσετε ἐπάνω εἰς δώδεκα θρόνους», λέγει, δηλώνων, ὅτι καὶ θὰ συμβασιλεύσουν καὶ θὰ καταστοῦν κοινωνοὶ τῆς δόξης ἐκείνης. Διότι λέγει· «Ἐὰν ὑπομένωμεν, θὰ συμβασιλεύσωμεν»¹⁰. Οἱ θρόνοι βέβαια δὲν φανερώνουν καθέδραν, διότι ὁ Κύριος εἶναι μόνον ἐκεῖνος πὸ θὰ καθήσῃ εἰς τὸν θρόνον καὶ θὰ κρίνη, ἀλλὰ διὰ τῶν θρόνων ὑπηνίχθη ἀπερίγραπτον τιμὴν καὶ δόξαν.

Εἰς μὲν τοὺς ἀποστόλους λοιπὸν εἶπεν αὐτά, εἰς δὲ τοὺς ὑπολοίπους ὄλους γενικῶς εἶπεν ὅτι θὰ κληρονομήσουν ζωὴν αἰώνιον καὶ πολὺ περισσότερα εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν. Ἐὰν δὲ αὐτὰ τὰ ὑπεσχέθη εἰς αὐτούς, πολὺ περισσότερο ὑπεσχέθη εἰς αὐτοὺς καὶ αὐτὰ καὶ τὰ ἀγαθὰ αὐτῆς τῆς ζωῆς. Καὶ αὐτὸ βέβαια ἐξεπληρώθη. Διότι ἐγκαταλείψαντες τὴν κάλαμον καὶ τὸ δίκτυον, ἦσαν κυρίαρχοι τῶν περιουσιῶν ὄλων τῶν ἀνθρώπων, τῶν ἀξιῶν τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν κτημάτων καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν σωμάτων τῶν πιστευόντων. Καθ' ὅσον ἐπροτίμησαν πολλὰς φορὰς καὶ ν' ἀποθάνουν χάριν αὐτῶν, καθὼς τὸ ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ Παῦλος διὰ πολλοὺς ἐξ αὐτῶν, ὅπως ὅταν λέγῃ· «Ἐὰν ἦτο δυνατόν θὰ ἐβγάζατε καὶ τὰ μάτια σας ἀκόμη καὶ θὰ μοῦ τὰ ἐδίδατε»¹¹. Ὅταν ὁμοῦς λέγῃ, ὅτι «ὁ καθένας πὸ ἄφησε τὴν γυναῖκα του», δὲν τὸ λέγει αὐτό, ὥστε εἰς τὰ καλὰ καθούμενα νὰ διαλύωνται οἱ γάμοι, ἀλλ' αὐτὸ πὸ ἔλεγε περὶ τῆς ψυχῆς, ὅτι δηλαδὴ

περὶ τῆς ψυχῆς ἔλεγεν, ὅτι «ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔνεκεν ἐμοῦ, εὐρήσει αὐτήν», οὐχ ἵνα ἀναιρῶμεν ἑαυτούς, οὐδ' ἵνα πάντων προτιμῶμεν τὴν εὐσέβειαν· τοῦτο καὶ ἐπὶ γυναικὸς καὶ ἀδελφῶν φησι.

- 5 Δοκεῖ δέ μοι καὶ τοὺς διωγμοὺς ἐνταῦθα αἰνίτιεσθαι. Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ ἦσαν καὶ πατέρες εἰς ἀσέβειαν ἔλκοντες παῖδας, καὶ γυναῖκες ἄνδρας· ὅταν ταῦτα κελεύουσι, φησί, μήτε γυναῖκες ἔσιωσαν, μήτε πατέρες· ὅπερ οὖν καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «εἰ δὲ ὁ ἄπιστος χωρίζεται, χωριζέσθω».
- 10 Ἀνασιήσας τὸν πάντων τὰ φρονήματα, καὶ πείσας καὶ ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης θαρρεῖν, προσέθηκεν, ὅτι «πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ ἔσχατοι πρῶτοι». Τοῦτο δὲ εἰ καὶ ἀδιορίστως καὶ περὶ πολλῶν καὶ ἐιέρων εἴρηται καὶ περὶ τούτων, καὶ περὶ Φαρισαίων τῶν
- 15 ἀπειθούντων· ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν εἶπεν, ὅτι «πολλοὶ ἤξουσιν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ· οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἔξω βληθήσονται».

Εἶτα ἐπάγει καὶ παραβολήν, εἰς πολλὴν προθυμίαν ἀλείφω
 20 φων τοὺς ὑστερηκότας. «Ὁμοία γάρ ἐστι», φησὶν, «ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ, ὅστις ἐξῆλθεν ἅμα πρῶτὸν μισθώσασθαι ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ. Καὶ συμφωνήσας μετ' αὐτῶν ἐκ δηναρίου τὴν ἡμέραν, ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸν ἀμπελῶνα. Καὶ τῇ τρίτῃ ὥρᾳ εἰ-

25 δειν ἄλλους ἐσιῶτας ἀργούς, κἀκεῖνοις εἶπεν· Ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα, καὶ ὁ εἰάν ἢ δίκαιον, δώσω ὑμῖν.

12. Ματθ. 10, 39.

13. Α' Κορ. 7, 15.

14. Ματθ. 8, 11-12.

15. Ἦτοι περὶ τὴν ἐνάτην πρωϊνὴν ὥραν.

16. Δηλαδή τὴν δωδεκάτην μεσημβρινήν.

«αὐτὸς ποὺ θὰ χάσῃ τὴν ζωὴν του χάριν ἐμοῦ, θὰ κερδίσῃ αὐτήν»¹², δὲν τὸ ἔλεγε διὰ νὰ φονεύωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, οὔτε διὰ νὰ χωρίζωμεν αὐτήν ἀπὸ τὸ σῶμα ἀπὸ ἐδῶ ἀκόμη, ἀλλὰ τὸ ἔλεγε διὰ νὰ προτιμῶμεν τὴν εὐσέβειαν ἀπὸ ὅτιδήποτε ἄλλο, τὸ ἴδιο λέγει καὶ ὅταν ὁμιλῇ περὶ ἐγκαταλείψεως τῆς γυναίκος καὶ τῶν ἀδελφῶν.

Ἄλλ' ἔχω τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἐδῶ ὑπαινίσσεται καὶ τοὺς διωγμούς. Διότι, ἐπειδὴ ὑπῆρχον πολλοὶ καὶ πατέρες ποὺ προσέλκυον τὰ παιδιά των εἰς τὴν ἀσέβειαν, καὶ γυναῖκες τοὺς ἄνδρας των; ὅταν, λέγει, σᾶς διατάσσουν παρόμοια πράγματα, νὰ μὴ τοὺς θεωρῆτε οὔτε γυναῖκας οὔτε πατέρας, πρᾶγμα βέβαια ποὺ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ἐὰν ὅμως ὁ ἄπιστος σύζυγος θέλῃ νὰ χωρίσῃ, ἅς χωρίζῃ»¹³. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐξύψωσε τὸ φρόνημα ὄλων καὶ τοὺς ἔπεισε νὰ ἔχουν θάρρος καὶ διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ δι' ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην, προσέθεσεν, ὅτι «Πολλοὶ ποὺ εἶναι ἐδῶ πρῶτοι θὰ γίνουν ἐκεῖ τελευταῖοι, καὶ οἱ τελευταῖοι ἐδῶ θὰ γίνουν ἐκεῖ πρῶτοι». Αὐτὸ δὲ ἂν καὶ ἔχει λεχθῆ ἀορίστως καὶ διὰ πολλοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ἔχει λεχθῆ καὶ δι' αὐτοὺς καὶ διὰ τοὺς Φαρισαίους ποὺ δὲν ἐπίστευον, πρᾶγμα ποὺ καὶ προηγουμένως εἶπεν, ὅτι δηλαδὴ «Πολλοὶ θὰ ἔλθουν ἀπὸ τὴν ἀντιολίαν καὶ τὴν δύσιν καὶ θὰ καθήσουν μαζὶ μὲ τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰσαὰκ καὶ τὸν Ἰακώβ, οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας θὰ ριφθοῦν ἔξω ἀπὸ αὐτήν»¹⁴.

Ἀκολουθῶς προσθέτει καὶ παραβολήν, διὰ νὰ προτρέψῃ νὰ δείξουν μεγάλην προθυμίαν ἐκεῖνοι ποὺ καθυστέρησαν εἰς τὸ θέμα τῆς πίστεως. «Διότι», λέγει, «ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ὁμοιάζει μὲ ἄνθρωπον οἰκοδεσπότην, ὁ ὁποῖος ἐξῆλθε πρῶτῶν - πρῶτῶν διὰ νὰ μισθώσῃ ἐργάτας διὰ τὸ ἀμπέλι του. Καὶ ἀφοῦ συνεφώνησε μὲ αὐτοὺς ἀπὸ ἓνα δηνάριον τὴν ἡμέραν, τοὺς ἔστειλεν εἰς τὸ ἀμπέλι του. Καὶ κατὰ τὴν τρίτην ὥραν¹⁵ εἶδεν ἄλλους χωρὶς ἐργασίαν καὶ εἶπε καὶ εἰς ἐκείνους· Πηγαίνετε καὶ σεῖς εἰς τὸ ἀμπέλι μου καὶ θὰ σᾶς δώσω αὐτὸ ποὺ δικαιοῦσθαι. Καὶ περὶ τὴν ἕκτην¹⁶ ὥραν κα-

Καὶ περὶ ἕκτην καὶ ἐνάτην ὥραν ἐποίησεν ὡσαύτως. Περὶ δὲ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν εἶδεν ἄλλους ἐσιῶτας ἀργούς, καὶ λέγει αὐτοῖς· Τί ὧδε ἐσιθήκατε ὅλην τὴν ἡμέραν ἀργοί; Οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ· Οὐδεὶς ἡμᾶς ἐμισθώσατο. Λέγει αὐτοῖς·
 5 Ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα μου, καὶ ὃ ἐὰν ᾖ δίκαιον, λήψετε.

Ἐπιβλέπων δὲ γενομένης, λέγει ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος τῷ ἐπιτρόπῳ αὐτοῦ· Κάλεσον τοὺς ἐργάτας, καὶ δός αὐτοῖς τὸν μισθόν, ἀρχάμενος ἀπὸ τῶν ἔσχατων ἕως τῶν πρώτων.
 10 Καὶ ἐλθόντες οἱ περὶ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν, ἔλαβον ἀνὰ δηνάριον. Καὶ οἱ πρώτοι ἐνόμισαν ὅτι πλείονα λήψονται, καὶ ἔλαβον καὶ αὐτοὶ ἀνὰ δηνάριον. Καὶ λαβόντες ἐγγύζον κατὰ τοῦ οἰκοδεσπότου, λέγοντες· Οὗτοι οἱ ἔσχατοι μίαν ὥραν ἐποίησαν, καὶ ἴσους ἡμῖν αὐτοὺς ἐποίησας, τοῖς βασιάσαι
 15 τὸ βάρος τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς ἐνὶ αὐτῶν εἶπεν· Ἐταῖρε, οὐκ ἀδικῶ σε· οὐχὶ δηναρίου συμφώνησάς με; Ἄρον τὸ σόν, καὶ ὑπάγε· θέλω δὲ καὶ τούτῳ τῷ ἔσχατῳ δοῦναι ὡς καὶ σοί. Ἡ οὐκ ἔξεσιί μοι ὁ θέλω ποιῆσαι ἐν τοῖς ἐμοῖς; Εἰ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρός ἐστιν,
 20 ὅτι ἐγὼ ἀγαθός εἰμι; Οὕτως ἔσονται οἱ ἔσχατοι πρώτοι, καὶ οἱ πρώτοι ἔσχατοι. Πολλοὶ γὰρ εἶσι κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί».

3. Τί βούλεται ἡμῖν ἡ παραβολὴ αὕτη; Οὐ γὰρ συνάδει τῷ πρὸς τῷ τέλει λεχθέντι τὸ ἐξ ἀρχῆς, ἀλλὰ τὸναντίον
 25 ἅπαν ἐμφαίνει. Ἐν ταύτῃ μὲν γὰρ δείκνυσιν ἅπαντας τῶν αὐτῶν ἀπολαύοντας, καὶ οὐ τοὺς μὲν ἐκβαλλομένους, τοὺς δὲ εἰσαγομένους· αὐτὸς δὲ καὶ πρὸ τῆς παραβολῆς καὶ μετὰ τὴν παραβολὴν τὸναντίον εἶπεν, ὅτι «ἔσονται οἱ πρώτοι ἔσχατοι, καὶ οἱ ἔσχατοι πρώτοι»· τινιέσιν, ὅτι καὶ αὐτῶν

17. Δηλαδή τὴν τρίτην ἀπογευματινὴν.

18. Δηλαδή τὴν πέμπτην ἀπογευματινὴν.

19. Ματθ. 20, 1-16.

θῶς καὶ τὴν ἐνάτην¹⁷ ἔκανε τὸ ἴδιον. Περὶ τὴν ἐνδεκάτην¹⁸ ὥραν εἶδεν ἄλλους νὰ στέκωνται χωρὶς ἐργασίαν καὶ λέγει εἰς αὐτούς· Διατί ἔχετε μείνει ἐδῶ ὅλην τὴν ἡμέραν χωρὶς ἐργασίαν; Αὐτοὶ δὲ τοῦ λέγουν· Διότι δὲν μᾶς ἐμίσησε κανεὶς. Λέγει εἰς αὐτούς· Πηγαίνατε καὶ σεῖς εἰς τὸ ἀμπέλι μου καὶ θὰ λάβετε αὐτὸ πού εἶναι δίκαιον.

Ὅταν δὲ ἐβράδυασε, λέγει ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ ἀμπελιοῦ εἰς τὸν ἐπιστάτην του· Κάλεσε τοὺς ἐργάτας καὶ δῶσε τοὺς τὸν μισθὸν τους, ἀρχίζων ἀπὸ τοὺς τελευταίους καὶ φθάνων μέχρι τοὺς πρώτους. Καὶ ἀφοῦ ἦλθον ἐκεῖνοι πού ἐπῆγαν νὰ ἐργασθοῦν περὶ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν, ἔλαβον ἀπὸ ἕνα δηνάριον ὁ καθένας. Ἐλθόντες δὲ οἱ πρῶτοι ἐνόμισαν ὅτι θὰ λάβουν περισσότερα, ἀλλ' ἔλαβον καὶ αὐτοὶ ἀπὸ ἕνα δηνάριον ὁ καθένας. Καὶ ἀφοῦ τὸ ἔλαβον ἐγόγγυζον ἐναντίον τοῦ οἰκοδεσπότη, λέγοντες· Αὐτοὶ πού ἦλθαν τελευταῖοι, εἰργάσθησαν μίαν ὥραν καὶ τοὺς ἐπλήρωσε τὰ ἴδια πού ἐπλήρωσε εἰς ἡμᾶς πού ὑπεφέραμεν ὅλον τὸ βάρος τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα; Αὐτὸς δὲ ἀπεκρίθη εἰς κάποιον ἀπὸ αὐτούς καὶ τοῦ εἶπεν· Φίλε, δὲν σὲ ἀδικῶ· δὲν ἔκανες μαζί μου συμφωνίαν διὰ ἕνα δηνάριον; Πάρε τὸ ἰδικόν σου καὶ πήγαινε· θέλω δὲ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν τελευταῖον νὰ δώσω ὅσα καὶ εἰς ἐσένα. Μήπως δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ κάνω ὅ,τι θέλω τὰ ἰδικά μου; ἢ τὸ μάτι σου εἶναι πονηρόν, ἐπειδὴ ἐγὼ εἶμαι ἀγαθός; Ἔτσι θὰ γίνουν οἱ τελευταῖοι πρῶτοι καὶ οἱ πρῶτοι τελευταῖοι. Διότι εἶναι πολλοὶ οἱ καλεσμένοι, ὀλίγοι ὅμως οἱ ἐκλεκτοί»¹⁹.

3. Τί θέλει νὰ μᾶς διδάξη αὕτη ἡ παραβολή; Διότι δὲν εἶναι σύμφωνος ἡ ἀρχὴ αὐτῆς πρὸς αὐτὸ πού ἐλέχθη εἰς τὸ τέλος, ἀλλὰ φανερώνει ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον. Διότι εἰς αὐτὴν παρουσιάζονται ὅλοι νὰ ἀπολαμβάνουν τὰ ἴδια, καὶ ὄχι ἄλλοι μὲν νὰ ἐκδιώκωνται, ἄλλοι δὲ νὰ εἰσάγωνται εἰς τὴν βασιλείαν, ἐνῶ ὁ ἴδιος καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν παραβολὴν καὶ μετὰ τὴν παραβολὴν εἶπε τὸ ἀντίθετον, ὅτι «οἱ πρῶτοι θὰ γίνουν τελευταῖοι καὶ οἱ τελευταῖοι πρῶτοι»· δηλαδή θὰ γί-

τῶν πρώτων πρώτοι, οὐχὶ πρώτων μερόντων, ἀλλ' ἐσχάτων
 ἐκείνων γενομένων. "Οἱ γὰρ τοῦτο δηλοῖ, ἐπήγαγε· «πολλοὶ
 γὰρ εἰσι κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί»· ὥστε διπλῆ κακείνους
 δακεῖν, καὶ τούτους παραμυθήσασθαι καὶ προιρέψαι. Ἡ δὲ
 5 παραβολὴ οὐ τοῦτο φησιν· ἀλλ' ὅτι τῶν εὐδοκίμων καὶ πολλὰ
 πεπονηκότων ἔσονται ἴσοι. «Ἰσοὺς γὰρ αὐτοὺς ἡμῖν ἐποίη-
 σας», φησί, «τοῖς βασιάσαι τὸ βάρος τῆς ἡμέρας, καὶ τὸν
 καύσωνα». Τί οὖν εἰσιν ὃ φησιν ἡ παραβολή; ἀναγκαῖον
 γὰρ τοῦτο πρώτον ποιῆσαι σαφές, καὶ τότε ἐκεῖνο διαλύσομεν.
 10 Ἄμπελῶνα μὲν, τὰ ἐπιτάγματα τοῦ Θεοῦ φησιν εἶναι,
 καὶ τὰς ἐντολάς· χρόνον δὲ τῆς ἐργασίας, τὸν παρόντα βίον·
 ἐργάτας δέ, τοὺς διαφόρως καλουμένους ἐπὶ τὰ προσιάγμα-
 τα· πρώτῃ δὲ καὶ περὶ τρίτην καὶ ἕκτην καὶ ἐνάτην καὶ ἐνδε-
 κάτην ὥραν, τοὺς ἐν διαφόροις ἡλικίαις προσελθόντας καὶ
 15 εὐδοκιμήσαντας. Ἀλλὰ τὸ ζητούμενον ἐκεῖνό ἐστιν, εἰ λαμ-
 πρῶς εὐδοκιμηκότιες οἱ πρώτοι, καὶ ἀρέσαντες τῷ Θεῷ,
 καὶ δι' ὅλης ἡμέρας λάμπαντες ἀπὸ τῶν πόνων, τῷ ἐσχάτῳ
 τῆς κακίας κατέχονται πάνθει, βασκανία καὶ φθόνῳ. Ἰδόντες
 γὰρ αὐτοὺς τῶν αὐτῶν ἀπολελευκότηας, φασίν· «οὗτοι οἱ ἔ-
 20 σχατοὶ μίαν ὥραν ἐποίησαν, καὶ ἴσους αὐτοὺς ἡμῖν ἐποίησας,
 τοῖς βασιάσαι τὸ βάρος τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα;».
 Καὶ ταῦτα μηδὲν μέλλοντες ζημιοῦσθαι, μηδὲ εἰς τὸν ἑαυτῶν
 ἐλατιοῦσθαι μισθόν, ἐδυσχέραινον καὶ ἠγανάκτιον ἐπὶ τοῖς
 ἀλλοιτοῖς ἀγαθοῖς· ὃ φθόνου καὶ βασκανίας ἦν. Καὶ τὸ ἔτι
 25 πλέον, ὅτι καὶ ὁ οἰκοδεσπότης ὑπὲρ αὐτῶν δικαιολογούμενος
 καὶ πρὸς τὸν εἰρηκότα ταῦτα ἀπολογούμενος, πονηρίας αὐτὸν
 κρίνει καὶ βασκανίας ἐσχάτης, λέγων· «οὐχὶ δηναρίου συνε-

νουν πρῶτοι καὶ ἀπὸ αὐτοῦς πού εἶναι πρῶτοι, οἱ ὁποῖοι δὲν θὰ μείνουν πρῶτοι, ἀλλὰ θὰ γίνουν τελευταῖοι. Καὶ αὐτὸ βέβαια τὸ φανερώνουν οἱ λόγοι πού προσέθεσε· «Διότι πολλοὶ εἶναι οἱ καλεσμένοι, ἀλλ' εἶναι ὀλίγοι οἱ ἐκλεκτοί»· ὥστε διπλᾶ καὶ ἐκείνους νὰ λυπήσῃ καὶ αὐτοῦς νὰ παρηγορήσῃ καὶ νὰ προτρέψῃ. Ἡ παραβολὴ ὅμως δὲν λέγει τὸ ἴδιον, ἀλλ' ὅτι θὰ γίνουν ἴσοι μὲ ἐκείνους πού ηὐδοκίμησαν καὶ ἔχουν κοπιᾶσει πάρα πολύ. Διότι λέγει· «Τοὺς ἔκανες ἴσους μὲ ἡμᾶς πού ἐβαστάσαμεν τὸ βάρος τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα». Ποῖο λοιπὸν εἶναι αὐτὸ πού λέγει ἡ παραβολή; διότι ἀνάγκη εἶναι αὐτὸ πρῶτα νὰ κάνωμεν σαφές, καὶ μετὰ νὰ ἐξηγήσωμεν ἐκεῖνο.

Ἄμπέλι μὲν λέγει ὅτι εἶναι τὰ προστάγματα καὶ αἱ ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ, χρόνος τῆς ἐργασίας, ὅτι εἶναι ἡ παροῦσα ζωὴ, ἐργάται εἶναι οἱ καλούμενοι κατὰ διάφορον τρόπον νὰ τηρήσουν τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, πρῶτὴ δέ, τρίτη, ἕκτη, ἐνάτη καὶ ἐνδεκάτη ὥρα, εἶναι οἱ ἄνθρωποι πού προσῆλθον καὶ ηὐδοκίμησαν κατὰ τὰς διαφόρους ἡλικίας. Ἀλλὰ τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν θέμα μας εἶναι τὸ ἐξῆς· Ἐὰν δηλαδή οἱ πρῶτοι, πού ηὐδοκίμησαν εἰς μέγαν βαθμὸν καὶ ἐφάνησαν ἀρεστοὶ εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἔλαμψαν καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν μὲ τοὺς κόπους των, εἶναι κυριευμένοι ἀπὸ τὸ φοβερώτερον πάθος τῆς κακίας, τὴν ζήλειαν δηλαδή καὶ τὸν φθόνον. Διότι ὅταν τοὺς εἶδον νὰ ἀμείβωνται μὲ τὸν ἴδιον μισθόν, εἶπον· «Αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι εἰργάσθησαν μίαν μόνον ὥραν καὶ τοὺς ἔκανες ἴσους μὲ ἡμᾶς, πού ἐβαστάσαμεν τὸ βάρος τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα;». Καὶ ὅλα αὐτὰ ἂν καὶ δὲν ἐπρόκειτο νὰ ζημιωθοῦν εἰς τίποτε, οὔτε νὰ ἐλαττωθῇ ὁ μισθός των, ἀλλ' ὅμως ἐδυσανασχετοῦσαν καὶ ἀγανακτοῦσαν διὰ τὰ ξένα ἀγαθὰ, πράγμα πού ἦτο δεῖγμα τοῦ φθόνου καὶ τῆς ζηλείας των. Καὶ τὸ πῶς σπουδαιότερον ἀκόμη εἶναι ὅτι καὶ ὁ οἰκοδεσπότης δικαιολογῶν αὐτοὺς καὶ ἀπολογούμενος πρὸς ἐκεῖνον πού τοῦ εἶπεν αὐτά, τὸν κρίνει ἔνοχον πονηρίας καὶ τῆς χειροτέρας ζηλείας, λέγων· «Δὲν συνεφώ-

φώνησάς μοι; Ἄρον τὸ σὸν καὶ ὑπάγε· θέλω δὲ τῷ ἐσχάτῳ
δοῦναι ὡς καὶ σοί. Εἰ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρός ἐστιν, ὅτι
ἐγὼ ἀγαθός εἰμι;».

Τί οὖν ἐστι τὸ κατασκευαζόμενον ἐκ τούτων; Καὶ γὰρ
5 καὶ ἐξ' ἐτέρων παραβολῶν τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐστιν ἰδεῖν. Καὶ
γὰρ ὁ Υἱὸς ὁ εὐδόκιμος αὐτὸ τοῦτο εἰσάγεται πεπονθώς,
ὅτι εἶδε τὸν ἄσωτον ἀδελφὸν πολλῆς ἀπολαύσαντα τιμῆς,
καὶ πλείονος ἢ αὐτός. Ὡσπερ γὰρ οὔτοι πλείονος ἀπέλαυ-
σαν τῷ πρῶτοι λαβεῖν, οὕτω καὶ ἐκεῖνος μειζόνως τῇ πε-
10 ριουσίᾳ τῶν δεδομένων ἐτιμᾶτο· καὶ ταῦτα αὐτὸς μαρτυρεῖ
ὁ εὐδόκιμος. Τί οὖν ἐστιν εἰπεῖν; Οὐκ ἐστιν οὐδεὶς τοιαῦτα
δικαιολογούμενος ἢ ἐγκαλῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν·
ἄπαγε φθόνου γὰρ καὶ θασκανίας τὸ χωρίον ἐκεῖνο καθαρὸν.
Εἰ γὰρ ἐνταῦθα ὄντες οἱ ἅγιοι καὶ τὰς ψυχὰς ἑαυτῶν ὑπὲρ
15 τῶν ἁμαρτωλῶν διδάσκει, πολλῶ μᾶλλον ὁρῶντες ἐκεῖ τούτων
ἀπολαύοντες χαίρουσι, καὶ οἰκεῖα νομίζουσι εἶναι ἀγαθὰ.

Τίνος οὖν ἔνεκεν οὕτως ἐσχημάτισε τὸν λόγον; Παρα-
βολὴ τὸ λεγόμενον ἦν· διόπερ οὐδὲ χρὴ πάντα τὰ ἐν ταῖς
παραβολαῖς κατὰ λέξιν περιεργάζεσθαι, ἀλλὰ τὸν σκοπὸν
20 μαθόντας, δι' ὃν συνειτέθη, τοῦτον δρέπεσθαι, καὶ μηδὲν πο-
λυπραγμονεῖν περαιτέρω. Τίνος οὖν ἔνεκεν οὕτω συνειτέθη
αὕτη ἢ παραβολή, καὶ τί κατασκευάσαι βούλεται; Προθυ-
μοτέρους ποιῆσαι τοὺς ἐν ἐσχάτῳ γήρα μεταβαλλομένους
καὶ γινομένους βελτίονας, μηδὲ ἀφεῖναι νομίζειν ἔλατιον
25 ἔχειν. Διὰ δὴ τοῦτο εἰσάγει καὶ δυσχεραίνοντας ἐτέρους ἐπι

νησες μαζί μου δι' ἓνα δηνάριον; Πάρε τὸ ἰδικόν σου καὶ πήγαινε· θέλω καὶ εἰς τὸν τελευταῖον νὰ δώσω ὅσα ἔδωσα καὶ εἰς ἑσένα. Ἐάν εἶναι τὸ μάτι σου πονηρόν, ἐπειδὴ ἐγὼ εἶμαι ἀγαθός;».

Τί θέλει λοιπὸν μὲ αὐτὰ νὰ μᾶς διδάξη; Καθ' ὅσον καὶ εἰς ἄλλας παραβολὰς εἶναι δυνατόν νὰ ἰδοῦμεν τὸ ἴδιο μὲ αὐτό. Διότι καὶ ὁ καλὸς υἱὸς φαίνεται νὰ παθαίνη ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ ἴδιον, ὅταν εἶδε τὸν ἄσωτον ἀδελφὸν του νὰ ἀπολαύη μεγάλης τιμῆς καὶ μάλιστα πολὺ πῖο μεγαλυτέρας ἀπὸ ὅ,τι αὐτός²⁰. Διότι ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὶ ἀπήλαυσαν περισσότερα, ἐπειδὴ ἔλαβον πρῶτοι τὸν μισθόν, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ἐτιμᾶτο εἰς μέγαν βαθμὸν μὲ τὴν ἀφθονίαν τῶν ἀγαθῶν ποῦ τοῦ προσεφέρθησαν, πρᾶγμα ποῦ ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν καλὸν υἱόν. Τί ἤμποροῦμεν λοιπὸν νὰ εἰποῦμεν; Δὲν ὑπάρχει κανεὶς ποῦ νὰ ἤμπορῇ νὰ προβάλη τέτοιου εἴδους δικαιολογίας ἢ κατηγορίας εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· δὲν εἶναι δυνατόν, καθ' ὅσον ὁ κῶρος ἐκεῖνος εἶναι καθαρὸς ἀπὸ φθόνον καὶ ζήλειαν. Διότι ἐὰν οἱ ἅγιοι, εὐρισκόμενοι ἐδῶ, καὶ τὰς ψυχὰς των ἀκόμη δίδουν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἀμαρτωλῶν, πολὺ περισσότερον χαίρουν ἐκεῖ ποῦ βλέπουν αὐτοὺς ν' ἀπολαμβάνουν ἀγαθὰ καὶ τὰ θεωροῦν ὡς ἰδικὰ των ἀγαθὰ.

Πρὸς ποῖον λοιπὸν σκοπὸν ἐπαρουσίασεν ἔτσι τὸν λόγον; Αὐτὸ ποῦ εἶπεν ἦτο παραβολή· διὰ τὸν λόγον αὐτὸν δὲν πρέπει νὰ τὰ ἐξετάζωμεν κατὰ λέξιν αὐτὰ ποῦ περιέχονται εἰς τὰς παραβολάς, ἀλλ', ἀφοῦ μάθωμεν τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον ἐλέχθη ἡ παραβολή, αὐτὸν ἄς κάνωμεν κτῆμα μας καὶ νὰ μὴ ἀσχολούμεθα ἄδικα μὲ τὰ παρὰ πέρα. Πρὸς ποῖον σκοπὸν λοιπὸν παρουσιάσθη ἔτσι αὕτη ἡ παραβολή καὶ τί θέλει νὰ μᾶς διδάξη; Διὰ νὰ κάνη προθυμοτέρους αὐτοὺς ποῦ εἰς πολὺ προχωρημένην ἡλικίαν μετανοοῦν καὶ γίνονται καλύτεροι καὶ νὰ μὴ τοὺς ἀφήσῃ νὰ νομίζουν ὅτι μειονεκτοῦν ἔναντι τῶν ἄλλων. Διὰ τοῦτο λοιπὸν παρουσιάζει καὶ νὰ δυσανασχετοῦν τοὺς ἄλλους διὰ τὰ

τοῖς τούτων ἀγαθοῖς, οὐχ ἵνα δείξῃ τηκομένους καὶ δακνόμενους ἐκείνους· ἄπαγε· ἀλλ' ἵνα διδάξῃ τούτους τισαύτης ἀπολαύσαντας τιμῆς, ἢ καὶ φθόνον ἐτέροις τεκεῖν ἠδύνατο.

Ὁ καὶ ἡμεῖς πολλάκις ποιῶμεν λέγοντες, ὅτι ὁ δεῖνᾶ μοι ἔνεκάλεσεν, ὅτι σε τισαύτης ἠξίωσα τιμῆς· οὔτε ἐγκληθέντες, οὔτε ἐκεῖνον διαβαλεῖν θέλοντες, ἀλλὰ τούτω δεῖξαι τὸ μέγεθος τῆς δωρεᾶς ἧς ἀπήλαυσεν.

Ἀλλὰ τί δήποτε οὐ πάντας εὐθέως ἐμισθώσαιο; Τὸ εἰς αὐτὸν ἤκον, ἅπαντας· εἰ δὲ οὐχ ὁμοῦ πάντες ὑπήκουσαν, τὴν 10 διαφορὰν ἢ τῶν κληθέντων γνώμη πεποίηκε. Διὰ τοῦτο οἱ μὲν πρωί, οἱ δὲ τρίτη, οἱ δὲ ἕκτη, οἱ δὲ ἐνάτη ὥρα καλοῦνται, οἱ δὲ ἐνδεκάτη, ὅτι ἐμελλον ὑπακούσεσθαι. Τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος δηλῶν ἔλεγεν· «ὅτι δὲ εὐδόκησεν ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρὸς μου». Πότε δὲ εὐδόκησεν; Ὅτι ἐμελλεν 15 ὑπακούσεσθαι. Αὐτὸς μὲν γὰρ ἐβούλειο καὶ ἐκ προσιμίων· ἐπειδὴ δὲ αὐτὸς οὐκ ἂν εἶξε, τότε εὐδόκησεν, ὅτι καὶ αὐτὸς ἐμελλε πείθεσθαι. Οὔτω καὶ τὸν λησιτὴν ἐκάλεσε, καίτοι δυνάμενος καὶ ἔμπροσθεν αὐτὸν καλέσαι· ἀλλ' ἐκεῖνος οὐκ ἂν ὑπήκουσεν. Εἰ γὰρ ὁ Παῦλος ἐξ ἀρχῆς οὐκ ἂν ὑπήκουσε, 20 πολλῶ μᾶλλον ὁ λησιτῆς. Εἰ δὲ οὔτοι λέγουσιν, «οὐδεὶς ἡμᾶς ἐμισθώσαιο», μάλιστα μὲν, ὅπερ ἔφην, οὐ χρὴ πάντα περιεργάζεσθαι τὰ ταῖς παραβολαῖς· ἐνταῦθα δὲ οὐδὲ ὁ οἰκοδεσπότης φαίνεται τοῦτο λέγων, ἀλλ' ἐκεῖνοι αὐτὸς δὲ αὐτοὺς οὐκ ἐλέγχει, ἵνα μὴ διαπορήσῃ, ἀλλ' ἐπισπάσῃται. Ὅτι

ἀγαθὰ πού λαμβάνουν αὐτοί, ὄχι διὰ νὰ δείξῃ ἐκείνους νὰ λειώνουν ἀπὸ τὸν φθόνον καὶ τὴν λύπην των, μακρὰ αὐτῆ ἢ σκέψις, ἀλλὰ διὰ νὰ διδάξῃ αὐτούς, ὅτι ἀπολαμβάνουν τόσον μεγάλην τιμὴν, πού θὰ ἤμποροῦσε καὶ φθόνον νὰ γεννήσῃ εἰς τοὺς ἄλλους, πράγμα πού καὶ ἡμεῖς κάνομεν πολλὰς φορὰς λέγοντες, ὅτι ὁ τάδε μὲ κατηγορήσῃ πού σὲ ἐτίμησα τόσον πολὺ, ἂν καὶ οὔτε κατηγορήθημεν οὔτε θέλομεν νὰ διαβάλωμεν ἐκεῖνον, ἀλλὰ τὸ λέγομεν μὲ σκοπὸν νὰ δείξωμεν εἰς ἐκεῖνον τὸ μέγεθος τῆς δωρεᾶς πού ἀπῆλαυσεν.

Ἄλλὰ διὰ ποῖον λόγον τέλος πάντων δὲν τοὺς ἐμίσησεν ὅλους μαζί; Ὅσον ἐξηριτᾶτο ἀπὸ αὐτόν, τοὺς ἐμίσησεν ὅλους μαζί, ἐὰν ὅμως δὲν ὑπήκουσαν ὅλοι μαζί, τὴν διαφορὰν τὴν ἐδημιούργησεν ἢ διάθεσις αὐτῶν πού προσεκλήθησαν. Διὰ τοῦτο προσεκλήθησαν ἄλλοι τὸ πρῶν, ἄλλοι τὴν τρίτην ὥραν, ἄλλοι τὴν ἕκτην, ἄλλοι τὴν ἐνάτην καὶ ἄλλοι τὴν ἐνδεκάτην, ὅταν δηλαδὴ ἐπρόκειτο νὰ ὑπακούσῃ ὁ καθένας. Τοῦτο δηλώνων καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ὅταν δὲ εὐδόκησεν αὐτὸς πού μὲ ἐξεχώρισεν ἀπὸ τὴν κοιλίαν τῆς μητρός μου»²¹. Πότε δὲ εὐδόκησεν; Ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ὑπακούσῃ. Διότι ὁ μὲν Θεὸς ἤθελε νὰ τὸν καλέσῃ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸς δὲν θὰ ἠκολούθει, τότε εὐδόκησεν, ὅταν καὶ ὁ ἴδιος ἐπρόκειτο νὰ ὑπακούσῃ. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐκάλεσε καὶ τὸν ληστήν, ἂν καὶ ἤμποροῦσεν ἀπὸ προηγουμένως νὰ τὸν καλέσῃ, ἀλλ' ἐκεῖνος δὲν θὰ ὑπήκουεν τότε. Διότι ἐὰν δὲν θὰ ὑπήκουεν ὁ Παῦλος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, πολὺ περισσότερο δὲν θὰ ὑπήκουεν ὁ ληστής. Ἐὰν ὅμως αὐτοὶ λέγουν, «κανεῖς δὲν μᾶς ἐμίσησεν», αὐτὸ εἶναι πρὸ πάντων ἐκεῖνο, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ὅτι δηλαδὴ δὲν πρέπει νὰ περιεργαζώμεθα ὅλα ἐκεῖνα πού κρύπτονται εἰς τὰς παραβολὰς· ἄλλωστε ἐδῶ οὔτε ὁ οἰκοδεσπότης φαίνεται νὰ τὸ λέγῃ αὐτό, ἀλλ' ἐκεῖνοι· καὶ αὐτὸς βέβαια δὲν τοὺς ἐλέγχει, διὰ νὰ μὴ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς ἀμηχανίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς προσελκύσῃ. Τὸ ὅτι

γὰρ πάντας τό γε εἰς αὐτὸν ἤκον, ἐκ πρώτης ἐκάλει, ἐδήλωσε καὶ ἡ παραβολὴ λέγουσα, ὅτι ἀπὸ πρώι ἐξῆλθε μισθώσασθαι.

4. Πάντιθεν οὖν δῆλον ἡμῖν, ὅτι πρὸς τοὺς ἐκ πρώτης
 5 ἡλικίας, καὶ τοὺς ἐν γῆρα καὶ βράδιον ἀρειῆς ἐπειλημμένους
 εἴρηται ἡ παραβολή· πρὸς ἐκείνους μὲν, ἵνα μὴ ἀπονοῶνται,
 μηδὲ ὄνειδίῳσι τοῖς περὶ τὴν ἐνδεκάτην· πρὸς τοῦτους δέ,
 ἵνα μάθωσιν, ὅτι ἐστὶ καὶ ἐν βραχεῖ χρόνῳ τὸ πᾶν ἀνακτιή-
 σασθαι. Ἐπειδὴ γὰρ περὶ σφοδρότητος διελέγειτο, καὶ τοῦ
 10 χρήματα ρῖψαι, καὶ καταφρονῆσαι τῶν ὄντων ἀπάντων, πολ-
 λοῦ δὲ τοῦτο ἐδεῖτο τοῦ τόνου καὶ νεανικῆς προθυμίας, ἀνά-
 πτων ἐν αὐτοῖς γλόγα ἀγάπης, καὶ εὖτινον ποιῶν τὴν γνώ-
 μην, δείκνυσιν ὅτι δυνατὸν καὶ ὑσιερον ἐλθόντας τῆς πάσης
 λαβεῖν ἡμέρας τὸν μισθόν.

15 Ἄλλ' οὕτω μὲν οὐ λέγει, ἵνα μὴ πάλιν αὐτοὺς ἀπονοήσῃ·
 δείκνυσιν δὲ ὅτι τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας ἐστὶ τὸ πᾶν, καὶ
 διὰ ταύτην οὐκ ἐκπεσοῦνται, ἀλλ' ἀπολαύσονται καὶ αὐτοὶ
 τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν. Καὶ τοῦτο μάλιστα ἐστὶν ὃ βούλεται
 διὰ τῆς παραβολῆς κατασκευάσαι ταύτης. Εἰ δὲ ἐπάγει, ὅτι
 20 «οὕτως ἔσονται οἱ ἔσχατοι πρώτοι, καὶ οἱ πρώτοι ἔσχατοι·
 πολλοὶ γὰρ κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί», μὴ θαυμάσης. Οὐ
 γὰρ ὡς ἐκ τῆς παραβολῆς τοῦτο συναγαγὼν φησιν, ἀλλὰ τοῦτο
 λέγει, ὅτι ὡσπερ τοῦτο συνέβη, οὕτω καὶ κεῖνο συμβήσεται.

Ἐνιαῦθα μὲν γὰρ οὐκ ἐγένοντο οἱ πρώτοι ἔσχατοι, ἀλλὰ
 25 τῶν αὐτῶν πάντες ἀπήλυσαν παρ' ἐλπίδα καὶ παρὰ προσδο-
 κίαν. Ὡσπερ δὲ τοῦτο παρ' ἐλπίδα καὶ παρὰ προσδοκίαν ἐξέ-

λοιπὸν τοὺς ἐκάλεσεν ὄλους ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ὅσον ἐξηριτᾶτο ἀπὸ οὐτόν, τὸ ἐδήλωσε καὶ ἡ παραβολὴ μὲ τοὺς λόγους, ὅτι ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ πρῶτὸ διὰ νὰ μισθώσῃ ἐργάτας.

4. Εἶναι ὀλοφάνερον λοιπὸν εἰς ἡμᾶς, ὅτι ἡ παραβολὴ αὐτὴ ἐλέχθη καὶ πρὸς ἐκείνους ποὺ ἀσκοῦν ἀπὸ τὴν πρώτην ἡλικίαν τὴν ἀρετὴν καὶ πρὸς ἐκείνους ποὺ ἐπέδειξαν ἐνδιαφέρον δι' αὐτὴν εἰς πολὺ μεγάλην ἡλικίαν καὶ πολὺ καθυστερημένα. Πρὸς μὲν τοὺς πρώτους διὰ νὰ μὴ ὑπερηφανεύωνται οὔτε νὰ κατηγοροῦν ἐκείνους ποὺ προσῆλθον κατὰ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν, πρὸς δὲ τοὺς δευτέρους, διὰ νὰ μάθουν, ὅτι εἶναι δυνατὸν καὶ ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου νὰ ἐπανεύρουν καὶ πάλιν τὸ πᾶν. Διότι, ἐπειδὴ τοὺς ὠμιλοῦσε διὰ ὑπερβολικὴν προθυμίαν καὶ διὰ ἐγκατάλειψιν τῶν χρημάτων καὶ διὰ περιφρόνησιν ὄλων γενικῶς τῶν πραγμάτων, πρᾶγμα ποὺ ἀπαιτοῦσε πολλὴν δύναμιν καὶ νεανικὴν προθυμίαν, ἀνάπτων ἐντὸς των τὴν φλόγα τῆς ἀγάπης καὶ ἐνισχύων τὴν διάθεσίν των, τοὺς δεικνύει ὅτι εἶναι δυνατόν, ἔστω καὶ ἂν ἀκόμη ἔλθουν ἀργότερα, νὰ λάβουν τὸν μισθὸν ὀλοκλήρου τῆς ἡμέρας.

Δὲν τοὺς τὸ λέγει ὅμως ἔτσι, διὰ νὰ μὴ τοὺς κἀνῃ πάλιν νὰ ὑπερηφανευθοῦν, ἀλλὰ τοὺς ἀποκαλύπτει ὅτι τὸ πᾶν ὀφείλεται εἰς τὴν ἰδικὴν του φιλανθρωπίαν, καὶ ὅτι ἐξ αἰτίας αὐτῆς δὲν θὰ ἀποκλεισθοῦν, ἀλλὰ θ' ἀπολαύσουν καὶ αὐτοὶ τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν. Καὶ αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν εἶναι ἐκεῖνο ποὺ θέλει νὰ διδάξῃ μὲ αὐτὴν τὴν παραβολὴν. Ἐὰν ὅμως προσθέτῃ, ὅτι «Καθ' ὅμοιον τρόπον λοιπὸν οἱ τελευταῖοι θὰ γίνουν πρῶτοι, καὶ οἱ πρῶτοι τελευταῖοι· διότι εἶναι πολλοὶ οἱ καλεσμένοι, ὀλίγοι ὅμως οἱ ἐκλεκτοί», μὴ θαυμάσης. Διότι αὐτὸ δὲν τὸ εἶπεν ὡσὰν συμπέρασμα τῆς παραβολῆς, ἀλλὰ μὲ αὐτὸ θέλει νὰ εἰπῇ, ὅτι ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸ συνέβη, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον θὰ συμβῇ καὶ ἐκεῖνο.

Εἰς τὴν περίπτωσιν λοιπὸν αὐτὴν δὲν ἔγιναν οἱ πρῶτοι τελευταῖοι, ἀλλ' ὄλοι, χωρὶς νὰ τὸ ἐλπίζουν καὶ χωρὶς νὰ τὸ περιμένουν, ἀπήλαυσαν τὰ ἴδια ἀγαθά. Ὅπως ἀκριβῶς

θη, καὶ τῶν ἔμπροσθεν ἐγένοντο ἴσοι οἱ μετὰ ταῦτα· οὕτω
καὶ τὸ τούτου πλεόν συμβήσεται καὶ παραδοξότερον, τὸ καὶ
ἔμπροσθεν γενέσθαι τῶν πρώτων τοὺς ἐσχάτους, καὶ μετὰ
τούτους τοὺς πρώτους. "Ὡστε ἕτερον ἐκεῖνο, καὶ ἕτερον τοῦ-
δ το. Δοκεῖ δέ μοι ταῦτα λέγειν Ἰουδαίους αἰνιτιόμενος, καὶ
τῶν πισιῶν τοὺς ἐξ ἀρχῆς λάμπαντας, ὑστερον δὲ ἀμελήσαν-
τας ἀρετῆς, καὶ εἰς τοῦπίσω καινεχθέντας· κακείνους πάλιν
τοὺς ἀπὸ κακίας ἀνενεγκόντας, καὶ πολλοὺς ὑπερακοντί-
σαντας. Ὁρῶμεν γὰρ τὰς τοιαύτας μεταβολάς, καὶ ἐπὶ τί-
10 στεως καὶ ἐπὶ βίου γινομένας.

Διὸ παρακαλῶ, πολλὴν ποιησώμεθα σπουδὴν, καὶ ἐπὶ τῆς
πίστεως ἐσιάται τῆς ὁρθῆς, καὶ βίον ἐπιδείκνυσθαι ἄριστον.
"Ἄν γὰρ μὴ καὶ βίον προσθῶμεν τῆς πίστεως ἄξιον, τὴν
ἐσχάτην δώσομεν δίκην. Καὶ τοῦτο ἔδειξε μὲν καὶ ἀπὸ τῶν
15 ἄνωθεν χρόνων ὁ Μακάριος Παῦλος, ὅτε ἔλεγεν, ὅτι «πάν-
τες τὸ αὐτὸ βρώμα πνευματικὸν ἔφαγον, καὶ πάντες τὸ αὐ-
τὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον», καὶ προσθεῖς, ὅτι οὐκ ἐσώθη-
σαν· «κατεσιρώθησαν γὰρ ἐν τῇ ἐρήμῳ». Ἐδειξε δὲ καὶ ἐπὶ
τῶν εὐαγγελιστιῶν ὁ Χριστός, ὅτε εἰσήγαγέ τινας δαίμονας
20 ἐκβαλόντας καὶ προφητεύσαντας, καὶ εἰς κόλασιν ἀπαγομέ-
ρους. Καὶ πάσαι δὲ αὐτοῦ αἱ παραβολαί, οἷον ἢ τῶν παρ-
θένων, ἢ τῆς σαγήνης, ἢ τῶν ἀκανθῶν, ἢ τοῦ δένδρου τοῦ
μὴ ποιῦντιος καρπὸν, τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων ἀρετῆν ἐπιζητοῦσι.
Περὶ μὲν γὰρ δογματίων ὀλιγάκις διαλέγεται· οὐδὲ γὰρ δεῖ-
25 ται πόνου τὸ πρᾶγμα· περὶ δὲ βίου πολλάκις, μᾶλλον δὲ παν-
ταχοῦ· διηνεκῆς γὰρ ὁ πρὸς τοῦτο πόλεμος, διὸ καὶ ὁ πόνος.

Καὶ τί λέγω πολιτείαν ὀλόκληρον; Καὶ γὰρ μέρος αὐτῆς

22. Α' Κορ. 10, 3-5.

23. Πρβλ. Μιτθ. 7, 22-23.

αὐτὸ συνέβη παρ' ἐλπίδα καὶ παρὰ προσδοκίαν καὶ ἔγιναν αὐτοὶ ποὺ ἤλθον ἀργότερα ἴσοι μὲ ἐκείνους ποὺ ἤλθον ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ἔτσι θὰ συμβῆ καὶ αὐτὸ ποὺ εἶναι πρὸ παράδοξον ἀπὸ αὐτό, τὸ νὰ γίνουν δηλαδὴ οἱ τελευταῖοι πρῶτοι καὶ οἱ πρῶτοι τελευταῖοι. Ὡστε ἄλλο εἶναι τὸ ἓνα καὶ ἄλλο τὸ ἄλλο. Ἐχω τὴν ἐντύπωσιν ὅτι αὐτὰ τὰ λέγει ὑπονοῶν τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς πιστοὺς ἐκείνους ποὺ κατ' ἀρχὴν διαπρέπουν εἰς τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' ὕστερα γίνονται ἀδιάφοροι δι' αὐτὴν καὶ ὠδηγήθησαν εἰς χειροτέραν θέσιν, καθὼς καὶ ἐκείνους πάλιν ποὺ ἐπέστρεψαν ἀπὸ τὴν κακίαν εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ ὑπερέβαλον πολλούς. Διότι βλέπομεν τὰς μεταβολὰς αὐτοῦ τοῦ εἴδους νὰ συμβαίνουν καὶ εἰς τὴν πίστιν καὶ εἰς τὴν ζωὴν.

Διὰ τοῦτο σᾶς παρακαλῶ νὰ ἐπιδεικνύωμεν πολλὴν προθυμίαν καὶ νὰ μένωμεν ἀκλόνητοι εἰς τὴν ὀρθὴν πίστιν καὶ νὰ ἐπιδεικνύωμεν ἄριστον βίον. Διότι ἐὰν δὲν ἐπιδείξωμεν καὶ βίον ἀντάξιον τῆς πίστεως, θὰ ὑποσιῶμεν τὴν πρὸ φοβερὰν τιμωρίαν. Καὶ αὐτὸ μὲν τὸ ἔδειξεν ὁ μακάριος Παῦλος καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ συνέβησαν κατὰ τοὺς πρώτους ἐκείνους χρόνους, ὅταν ἔλεγεν, ὅτι «Ὅλοι ἔφαγον τὴν ἰδίαν πνευματικὴν τροφήν καὶ ὅλοι ἔπιον τὸ ἴδιον πνευματικὸν ποτόν», καὶ προσέθεσεν, ὅτι δὲν ἐσώθησαν· «διότι ἔπεσαν νεκροὶ εἰς τὴν ἔρημον»²². Ἀλλὰ τὸ ἔδειξε καὶ ὁ Χριστὸς καὶ εἰς τοὺς εὐαγγελιστάς, ὅταν παρουσίασεν ὠρισμένους ποὺ ἐξεδίωξαν δαίμονας καὶ ἐπροφήτευσαν, καὶ παρὰ ταῦτα ὠδηγήθησαν εἰς τὴν κόλασιν²³. Ἀλλὰ καὶ ὄλαι αἱ παραβόλαι του, ὅπως ἡ τῶν παρθένων, τῆς σαγήνης, τῶν ἀκανθῶν, τοῦ δένδρου ποὺ δὲν ἔκανε καρπὸν, ζητοῦν τὴν ἀρετὴν ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὰ ἔργα. Πράγματι, διὰ μὲν τὰ δόγματα ὁμιλεῖ πολὺ σπάνια, διότι αὐτὸ δὲν ἀπαιτεῖ πολὺν κόπον, ἐνῶ πολλὰς φορὰς ὁμιλεῖ περὶ τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς, μᾶλλον δὲ πάντοτε· διότι εἶναι διαρκῆς ὁ πόλεμος πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, διὰ τοῦτο καὶ ὁ κόπος εἶναι διαρκῆς.

Καὶ διατί λέγω δι' ὀλόκληρον τὸν τρόπον τῆς ζωῆς τοῦ

παροφθὲν μεγάλα ἐπάγει κακά· οἷον ἐλεημοσύνη παροφθεῖ-
 σα εἰς γέενναν ἐμβάλλει τοὺς ὑποτερηκότας· καίτοι οὐχ ὀλό-
 κληρος τοῦτο ἀρετή, ἀλλὰ μέρος αὐτῆς. Ἄλλ' ὅμως καὶ αἱ
 παρθένοι διὰ τὸ μὴ ταύτην ἔχειν ἐκολάσθησαν· καὶ ὁ πλού-
 5 σιος διὰ τοῦτο ἀπειτηγανίζετο· καὶ οἱ πεινῶντα μὴ θρέψαν-
 τες ἐντιεῦθεν μετὰ τοῦ διαβόλου καταδικάζονται. Πάλιν τὸ
 μὴ λοιδορεῖν μέρος αὐτῆς ἐστὶν ἐλάχισιον· ἀλλ' ὅμως καὶ τοῦ-
 το ἐκβάλλει τοὺς μὴ καιωρθωκότας. «Ὁ γὰρ εἰπὼν τῷ ἀδελ-
 φῷ αὐτοῦ, μωρέ, ἔνοχος ἔσαι εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός».

10 Πάλιν ἡ σωφροσύνη καὶ αὐτὴ μέρος ἐστίν· ἀλλ' ὅμως χωρὶς
 ταύτης οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον. «Εἰρήνην» γὰρ, φησί,
 «διώκετε, καὶ τὸν ἁγιασμόν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν
 Κύριον».

Καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη δὲ ὁμοίως μόνιον ἐστὶν ἀρετῆς·

15 ἀλλ' ὅμως κἂν ἕτερά τις ἐπιτελέσῃ καλά, ταύτην δὲ μὴ καιορ-
 θώσῃ, ἀκάθαρτος παρὰ τῷ Θεῷ. Καὶ δῆλον ἐκ τοῦ Φαρι-
 σαίου, ὃς μυρίοις κομῶν ἀγαθοῖς, ἐντιεῦθεν πάντα ἀπώλε-
 σεν. Ἐγὼ δέ τι καὶ τούτων πλέον εἰπεῖν ἔχω πάλιν. Οὐ
 γὰρ δὴ μόνον ἐν τι αὐτῶν παροφθὲν ἀποκλείει τὸν οὐρανὸν

20 ἡμῖν, ἀλλὰ κἂν γένηται μὲν, μὴ μετὰ τῆς προσηκούσης δὲ
 ἀκριβείας καὶ ὑπερβολῆς, τὸ αὐτὸ τοῦτο πάλιν ποιεῖ. «Ἐὰν
 γὰρ μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν, φησὶν,· πλέον τῶν
 γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐκ εἰσελεύσεσθε εἰς τὴν βασι-
 λείαν τῶν οὐρανῶν». Ὡστε κἂν ἐλεημοσύνην δῶς, μὴ πλείο-

25 να δὲ ἐκείνων, οὐκ εἰσελεύσῃ.

Καὶ πόσην ἐκεῖνοι παρεῖχον ἐλεημοσύνην; φησί. Τοῦτο

24. Ματθ. 5, 22.

25. Ἐβρ. 12, 14.

26. Ματθ. 5, 20.

ἀνθρώπου; Καθ' ὅσον καὶ μέρος αὐτῆς ἂν παραλειφθῆ, προξενεῖ μεγάλα κακά, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ἡ ἐλεημοσύνη ἂν παραλειφθῆ ρίπτει εἰς τὴν γέενναν αὐτοὺς ποὺ ὑστέρησαν εἰς αὐτήν, ἂν καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι ὀλόκληρος ἡ ἀρετὴ, ἀλλὰ μέρος αὐτῆς. Ἄλλ' ὅμως καὶ αἱ παρθένοι ἐτιμωρήθησαν ἐπειδὴ δὲν εἶχον αὐτήν· καὶ ὁ πλούσιος διὰ τὸν λόγον αὐτὸν κατεκαίγετο· καὶ αὐτοὶ ποὺ δὲν ἔθρεψαν εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν πεινασμένον, καταδικάζονται μαζὶ μὲ τὸν διάβολον. Ἐπίσης τὸ νὰ μὴ λοιδορῆ κανεὶς ἀποτελεῖ ἐλάχιστον μέρος τῆς ἀρετῆς· ἀλλ' ὅμως καὶ αὐτὸ ἐκδιώκει ἀπὸ τὴν βασιλείαν ἐκείνους ποὺ δὲν τὸ κατώρθωσαν αὐτό. «Διότι αὐτὸς ποὺ θὰ εἰπῆ τὸν ἀδελφόν του, μωρέ, θὰ κριθῆ ἔνοχος καὶ θὰ ριφθῆ εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός»²⁴. Καὶ ἡ σωφροσύνη πάλιν καὶ αὐτὴ εἶναι μέρος τῆς ἀρετῆς, ἀλλ' ὅμως χωρὶς αὐτὴν κανεὶς δὲν θὰ ἰδῆ τὸν Κύριον. Διότι λέγει· «Προσπαθῆτε νὰ ἔχετε εἰρήνην μὲ ὅλους καὶ ἁγιασμόν, χωρὶς τὸν ὁποῖον κανεὶς δὲν θὰ ἰδῆ τὸν Κύριον»²⁵.

Καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη δὲ ὁμοίως ἀποτελεῖ μόνον τῆς ἀρετῆς, ἀλλ' ὅμως καὶ ἂν ἀκόμη κανεὶς κάνῃ ἄλλα καλά, δὲν κατορθώσῃ ὅμως αὐτήν, εἶναι ἀκάθαρτος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸν Φαρισαῖον, ὁ ὁποῖος ἐκαυχᾶτο διὰ τὰ ἄπειρα καλὰ ποὺ ἔκανε, ὅμως τὰ ἔχασεν ὅλα ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ὑπερηφανείας του. Ὅμως ἐγὼ ἔχω καὶ πάλιν νὰ σᾶς εἰπῶ κάτι ἐπὶ πλέον ἀπὸ αὐτά. Ὅτι δηλαδή δὲν ἀποκλείει ἀπὸ τὸν οὐρανὸν μόνον ἓνα ἂν παραλειφθῆ ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη γίνεται ὄχι ὅμως μὲ πρέπουσαν ἀκρίβειαν καὶ ὑπερβολήν, ἔχει καὶ πάλιν τὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα. «Διότι», λέγει, «ἐὰν ἡ ἀρετὴ σας δὲν ξεπεράσῃ τὴν ἀρετὴν τῶν γραμματέων καὶ τῶν Φαρισαίων, δὲν θὰ εἰσέλθετε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»²⁶. Ὡστε καὶ ἂν ἀκόμη δώσης ἐλεημοσύνην, ἐὰν δὲν δώσης περισσότερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἔδιδον ἐκεῖνοι, δὲν θὰ εἰσέλθῃς εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν.

Ἄλλὰ θὰ εἰπῆ κάποιος· Καὶ πόσῃ ἐλεημοσύνην ἔδιδον

γὰρ αὐτὸ εἰπεῖν θούλομαι νῦν, ἵνα οἱ μὲν μὴ διδόντες διανα-
 σιῶσι πρὸς τὸ δοῦναι, οἱ δὲ διδόντες μὴ μέγα φρονῶσιν,
 ἀλλὰ προσθήκην ἐργάζονται. Τί οὖν ἐδίδοσαν ἐκεῖνοι; Τῶν
 ὄντων ἀπάντων δεκάτην, καὶ πάλιν ἑτέραν δεκάτην, καὶ με-
 5 τὰ ταύτην, τρίτην ὥσπερ παρ' οὐδὲν τὸ τρίτον τῆς οὐσίας
 παρεῖχον· τρεῖς γὰρ δεκάται συντιθέμεναι τοῦτο ποιοῦσι.
 Καὶ μετὰ τούτων καὶ ἀπαρχάς, καὶ πρωτότοκα, καὶ ἕτερα
 πλείονα· οἷον τὰ ὑπὲρ ἁμαρτημάτων, τὰ ὑπὲρ καθαρισμῶν,
 τὰ ἐν ἑορταῖς, τὰ ἐν τῷ ἰωβηλαίῳ, τὰ ἐν ταῖς τῶν χρεῶν
 10 ἀποκοπαῖς, καὶ τῶν οἰκειῶν ἀφέσεις, καὶ τοῖς δανείσμασι
 τοῖς τόκων ἀπηλλαγμένοις. Εἰ δὲ ὁ τὸ τρίτον δούς τῶν ὄν-
 των, μᾶλλον δὲ τὸ ἥμισυ (μετὰ γὰρ τούτων ἐκεῖνα συντιθέ-
 μενα τὸ ἥμισυ ἐστίν), εἰ τοίνυν ὁ τὸ ἥμισυ διδούς, οὐδεὶς
 μέγα ἐργάζεται· ὁ μὴδὲ τὸ δέκατον παρέχων τίνας ἄξιους ἔ-
 15 σται; Εἰκότως ἔλεγεν, «ὀλίγοι οἱ σωζόμενοι».

5. Μὴ δὴ καιαφρονῶμεν τῆς κατὰ τὸν θίον ἐπιμελείας.
 Εἰ γὰρ μέρος αὐτοῦ καιαφρονούμενον ἐν τοσαύτην φέρει τὴν
 ἀπώλειαν, διὰ πανταχόθεν ὤμεν τῇ καιαδικαζούσῃ ψήφῳ,
 πῶς διαφευξώμεθα τὴν κόλασιν; ποίαν δὲ οὐ τίσομεν δίκην;
 20 Καὶ ποία ἡμῖν σωτηρίας ἐλπίς, φησὶν, εἰ τῶν ἀηροθυμημέ-
 νων ἕκαστον τὴν γέενναν ἡμῖν ἀπειλεῖ; Καὶ ἐγὼ τοῦτο ἰέ-
 γω· πλὴν ἐὰν προσέχωμεν, δυνατὸν σωθῆναι, τὰ τῆς ἐλεη-
 μοσύνης καιασκευάζοντις φάρμακα, καὶ τὰ τραύματα θερα-
 πεύοντις. Οὐ γὰρ οὕτως ἔλαιον σῶμα ρώννυσιν, ὡς φιλαν-
 25 θρωπία ψυχὴν καὶ ρώννυσι, καὶ ἀχειρώτιον πᾶσιν ἐργάζε-
 ται, καὶ ἀνάλωτον τῷ διαβόλῳ ποιεῖ. Ὅπου γὰρ ἂν καιάσχη,

ἐκεῖνοι; Αὐτὸ λοιπὸν θέλω καὶ ἐγὼ νὰ οἶμαι εἰπῶ τώρα, ὥστε αὐτοὶ μὲν ποὺ δὲν δίδουν νὰ παρακινηθοῦν νὰ δίδουν, ἐνῶ αὐτοὶ ποὺ δίδουν νὰ μὴ μεγαλοφρονοῦν, ἀλλὰ νὰ τὴν αὐξάνουν συνεχῶς. Τί λοιπὸν ἔδιδον ἐκεῖνοι; Ἐδιδον τὸ ἕνα δέκατον ὅλης τῆς περιουσίας των καὶ πάλιν ἄλλο ἕνα δέκατον, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τρίτον δέκατον· ὥστε ἔδιδον σχεδὸν τὸ ἕνα τρίτον τῆς περιουσίας των· διότι ἐὰν προστεθοῦν τὰ τρία δέκατα κάνουν αὐτό. Καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ προσέφερον καὶ τὰς ἀπαρχὰς καὶ τὰ πρωτότοκα καὶ πολλὰ ἄλλα, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι τὰς ὑπὲρ τῶν ἁμαρτημάτων προσφοράς, τὰς ὑπὲρ τῶν καθαρισμῶν, τὰς κατὰ τὰς ἐορτάς, τὰς κατὰ τὸ ἰωβηλαῖον ἔτος, τὰς προσφοράς παραγραφῆς τῶν χρεῶν, τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν δούλων καὶ τὰ ἀπηλλαγμένα τόκων δάνεια. Ἐὰν δὲ αὐτὸς ποὺ δίδει τὸ τρίτον τῆς περιουσίας του, ἢ καλύτερα τὸ ἥμισυ (διότι προστιθέμενα αὐτὰ μαζὶ μὲ ἐκεῖνα κάνουν τὸ ἥμισυ τῆς περιουσίας), ἐὰν λοιπὸν αὐτὸς ποὺ δίδει τὸ ἥμισυ, δὲν κάνει τίποτε τὸ σπουδαῖον, αὐτὸς ποὺ δὲν δίδει οὔτε κἂν τὸ δέκατον τῆς περιουσίας του τίνοσ ἀξίος θὰ εἶναι; Εἶχε δίκαιον λοιπὸν ποὺ ἔλεγεν, «εἶναι ὀλίγοι οὗτοι ποὺ σώζονται».

5. Ἄς μὴ περιφρονοῦμεν λοιπὸν τὴν φροντίδα διὰ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς μας. Διότι ἐὰν μόνον ἕνα μέρος αὐτῆς περιφρονοῦμενον ὀδηγεῖ εἰς τόσον μεγάλην ἀπώλειαν, ὅταν εἴμεθα ὑπεύθυνοι ἀπέναντι τῆς καταδικαζούσης ἀποφάσεως ἀπὸ παντοῦ, πῶς θ' ἀποφύγωμεν τὴν τιμωρίαν; ποίαν τιμωρίαν δὲν θὰ ὑποστῶμεν; Καὶ ποία ἐλπίς σωτηρίας, λέγει, ὑπάρχει δι' ἡμᾶς, ἐὰν τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἀριθμήσαμεν μᾶς ἀπειλῇ μὲ τὴν γέενναν; Καὶ ἐγὼ αὐτὸ λέγω· ἐκτὸς βέβαια ἐὰν προσέχωμεν, ὅποτε εἶναι δυνατὸν νὰ σωθῶμεν, παρασκευάζοντες τὰ φάρμακα τῆς ἐλεημοσύνης καὶ θεραπεύοντες τὰ τραύματα. Διότι δὲν τονώνει τὸ σῶμα τόσον πολὺ τὸ λάδι, ὅσον ἐνδυναμώνει τὴν ψυχὴν ἢ φιλανθρωπία, ποὺ τὴν καθιστᾷ ἀκατανίκητον ἀπὸ ὄλους καὶ ἀπόρθητον ἀπὸ τὸν διάβολον. Καθ' ὅσον ἀπὸ ὅπου καὶ ἂν τὴν πιά-

διολισθαίνει λοιπόν, οὐκ ἐῶντος τοῦ ἐλαίου τούτου τοῖς νώ-
τοις τοῖς ἡμετέροις ἐνιζάνειν τὰς ἐκείνου λαβάς. Τούτω τοί-
νυν ἑαυτοὺς συνεχῶς ἀλείφωμεν τῷ ἐλαίῳ. Καὶ γὰρ ὑγιείας
ἐστὶν ὑπόθεσις, καὶ φωτὸς χορηγία, καὶ φαιδρότητος ἀφορμή.

5 Ἀλλ' ὁ δεῖνα, φησί, τόσα καὶ τόσα ἔχει τάλαντα χρυ-
σίου, καὶ οὐδὲν προΐεται. Καὶ τί τοῦτο πρὸς σέ; Οὔτω γὰρ
θαυμασιότερος σὺ φανήσῃ, ὅταν ἀπὸ πενίας φιλοτιμότερος
ἐκείνου γένη. Οὔτω καὶ Μακεδόνας ὁ Παῦλος ἐθαύμασεν·
οὐχ ὅτι παρέσχον, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐν πτωχείᾳ ὄντες παρέσχον.
10 Μὴ δὴ πρὸς τούτους ἴδῃς, ἀλλὰ πρὸς τὸν κοινὸν ἀπάντων
διδάσκαλον, ὃς οὐκ εἶχε ποῦ τὴν κεφαλὴν κλῖναι.

Καὶ διατί, φησὶν, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα τοῦτο οὐ ποιεῖ;
Μὴ κρίνε ἕτερον, ἀλλὰ σεαυτὸν ἀπάλλαξον τῆς κατηγορίας.
Ἐπεὶ μείζων ἢ κόλασις, ὅταν καὶ ἐτέροις ἐγκαλῆς, καὶ αὐ-
15 τὸς μὴ ποιῆς· ὅταν ἄλλους κρίνων, τῷ αὐτῷ κρίματι πάλιν
ὑπεύθυνος ᾖ καὶ αὐτός. Εἰ γὰρ οὐδὲ καιορθοῦντας κρίνειν
ἐφίεται ἐτέρους, πολλῶ μᾶλλον πιαίοντας. Μὴ τοίνυν κρί-
νωμεν ἐτέρους, μηδὲ πρὸς ἐτέρους ραθυμοῦντας βλέπωμεν,
ἀλλὰ πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐκεῖθεν τὰ ὑποδείγματα φέρωμεν.
20 Μὴ γὰρ ἐγὼ σε εὐηργέτησα; μὴ γὰρ ἐγὼ σε ἐλυτρωσάμην,
ἵνα πρὸς ἐμὲ βλέπῃς; Ἐτερός ἐστὶν ὁ ταῦτά σοι παρασχών.
Τί τὸν δεσπότην ἀφείς, πρὸς τὸν σὺνδουλον δοῦς; Οὐκ ἤ-
κουσας αὐτοῦ λέγοντος, «μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῖός εἰμι
καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ»; καὶ πάλιν, «ὃ θέλων ἐν ὑμῖν εἶναι
25 πρῶτος, ἔσιω πάντων διάκονος»; καὶ πάλιν, «καθὼς ὁ Υἱ-
ὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι»;

27. Ματθ. 11, 29.

28. Ματθ. 20, 26.

ση, ξεγλιστρᾶ πλέον, διότι δὲν ἀφήνει τὸ λάδι αὐτὸ τὰ χέρια τοῦ νὰ συγκρατήσουν τὰ νῶτα μας. Ἄς ἀλείφωμεν λοιπῶν συνεχῶς τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ αὐτὸ τὸ λάδι. Διότι εἶναι ὑπόθεσις ὑγείας, χορηγία φωτὸς καὶ ἀφορμὴ χαρᾶς.

Ἄλλ' ὁ τάδε, θὰ εἰπῆ κάποιος, ἔχει τόσα πολλὰ τάλαντα χρυσοῦ καὶ δὲν δίδει τίποτε. Καὶ τί σχέσιν ἔχει αὐτὸ μὲ σένα; Διότι ἔτσι θὰ φανῆς θαυμαστότερος, ἀφοῦ θὰ γίνῃς πρὸ γενναιόδωρος, ἂν καὶ εἶσαι πτωχός. Διὰ τὸν ἴδιον λόγον καὶ ὁ Παῦλος ἐθαύμασε τοὺς Μακεδόνας, ὅχι ἐπειδὴ προσέφερον, ἀλλ' ἐπειδὴ προσέφερον, μολονότι ἦσαν πτωχοί. Μὴ βλέπῃς λοιπὸν αὐτοὺς, ἀλλὰ βλέπε τὸν κοινὸν διδάσκαλον ὄλων γενικῶς, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε ποῦ νὰ γείρη τὸ κεφάλι του.

Καὶ διατί, θὰ εἰπῆ κάποιος, ὁ τάδε καὶ ὁ τάδε δὲν τὸ κάνει αὐτό; Μὴ κρίνῃς ἄλλον, ἀλλὰ τὸν ἑαυτὸν σου ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν κατηγορίαν. Διότι ἡ κόλασις εἶναι μεγαλυτέρα, ὅταν καὶ τοὺς ἄλλους κατηγορῆς διὰ κάτι καὶ ὁ ἴδιος δὲν τὸ πράττης· ὅταν κρίνων τοὺς ἄλλους εἶσαι καὶ σὺ ὁ ἴδιος ὑπεύθυνος διὰ τὸ ἴδιο πρᾶπτωμα. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ἐπιτρέπῃ οὔτε τοὺς ἐναρέτους νὰ κρίνουν τοὺς ἄλλους, πολὺ περισσότερο δὲν ἐπιτρέπει νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ αὐτοὶ ποὺ ὑποπίπτουν εἰς παιίσματα. Ἄς μὴ κρίνωμεν λοιπὸν τοὺς ἄλλους, οὔτε νὰ βλέπωμεν τοὺς ἄλλους ποῦ δείχνουν ἀδιαφορίαν, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν τὸ βλέμμα μας ἐστραμμένον πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ ἀπὸ ἐκεῖνον νὰ παίρνωμεν τὰ παραδείγματα. Διότι, μήπως ἐγὼ σὲ εὐεργέτησα; μήπως ἐγὼ σὲ ἐλύτρωσα, ὥστε νὰ ἔχῃς ἐστραμμένην τὴν προσοχὴν σου πρὸς ἐμένα; Ἄλλος εἶναι αὐτὸς ποῦ σοῦ τὰ ἐχάρισεν αὐτά. Διατί ἀφήνεις τὸν Κύριον καὶ βλέπεις πρὸς τὸν σύνδουλον; Δὲν τὸν ἤκουσες ποῦ λέγει, «Μάθετε ἀπὸ ἐμένα, ὅτι εἶμαι πρῶτος καὶ ταπεινός κατὰ τὴν καρδίαν»²⁷; καὶ πάλιν· «αὐτὸς ποῦ θέλει νὰ εἶναι πρῶτος μεταξύ σας, ὀφείλει νὰ εἶναι δούλος ὄλων»;²⁸ καὶ πάλιν· «Ὅπως ἀκριβῶς ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἦλθε διὰ νὰ ὑπηρετηθῇ, ἀλλὰ διὰ νὰ ὑπηρε-

Καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν, ἵνα μὴ προσπαιῶν τοῖς ραθύμοις τῶν συνδούλων μένης ἐν ὀλιγωρίᾳ, ἀφέλκων σε τούτων φησί· «ὑπόδειγμα ἔδωκα ὑμῖν ἑμαυτόν, ἵνα καθὼς ἐποίησα, καὶ ὑμεῖς ποιῆτε».

5 Ἄλλ' οὐκ ἔστι σοι διδάσκαλος ἀρειῆς τῶν συνόντιων ἀνθρώπων οὐδεὶς, οὐδὲ οἶος εἰς ταῦτα ἐνάγειν; Οὐκοῦν πλείων ὁ ἔπαινος, μεῖζον τὸ ἐγκώμιον, ὅτι μηδὲ διδασκάλων εὐπορῶν γέγονας σὺ θαυμασιός. Καὶ γὰρ δυνατὸν τοῦτο καὶ σφόδρα ράδιον, εἰάν θέλωμεν· καὶ δηλοῦσιν οἱ προῶτοι
10 ταῦτα κατορθώσαντες· οἶον Νῶε, Ἀβραάμ, ὁ Μελχισεδέκ, ὁ Ἰώβ, καὶ οἱ καὶ ἐκείνους ἅπαντες ἄνθρωποι· πρὸς οὓς ἀναγκαῖον καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὄραν, ἀλλὰ μὴ πρὸς τούτους, οὓς οὐδέποτε πάυσθε ζηλοῦντες, καὶ ἐν τοῖς συλλόγοις τοῖς ἡμετέροις περιφέροντες. Καὶ γὰρ οὐδὲν ἄλλο
15 πανταχοῦ λεγόντων ἀκούω, ἀλλ' ἢ ταυτὶ τὰ ρήματα· Ὁ δεῖνα ἐκινήσαιο πλέθρα γῆς τόσα καὶ τόσα, ὁ δεῖνα πλουτεῖ, οἰκοδομεῖ.

Τί κέχηνας, ἄνθρωπε, ἔξω; τί πρὸς ἐτέρους βλέπεις; Εἰ θούλει πρὸς ἐτέρους ἰδεῖν, τοὺς κατορθοῦντας βλέπε,
20 τοὺς εὐδοκιμοῦντας, τοὺς τὸν νόμον μετὰ ἀκριθείας ἀποπληροῦντας, μὴ τοὺς προσκεκρουκότας καὶ ἠτιμωμένους. Ἄν γὰρ πρὸς τούτους βλέπῃς, πολλὰ ἐντεῦθεν συλλέξεις κακά, εἰς ραθυμίαν ἐμπίπτων, εἰς ἀπόνοιαν, εἰς τὸ καταδικάζειν ἐτέρους· εἰάν δὲ τοὺς κατορθοῦντας ἀριθμῆς, εἰς ταπεινοφρο-
25 σύνην, εἰς σπουδήν, εἰς κατάνυξιν, εἰς τὰ μυρία σεαυτὸν εἰσάξεις ἀγαθὰ. Ἄκουσον τί ἐπαθεν ὁ Φαρισαῖος, ἐπειδὴ τοὺς κατορθοῦντας ἀφείξ, τὸν πιαίσαντα εἶδεν· Ἄκουσον καὶ φοβήθητι. Βλέπε πῶς θαυμασιὸς ἐγένετο ὁ Δαυὶδ, ἐπειδὴ

29. Ματθ. 20, 28.

30. Ἰω. 18, 15.

τήση»²⁹; Καὶ εἰς τὴν συνέχειαν μετὰ ἀπὸ αὐτά, διὰ νὰ μὴ παίρνης ἀφορμὴν ἀπὸ τοὺς ἀδιαφόρους συνδούλους σου καὶ μένης ἀδιάφορος καὶ σύ, σὲ ἀπομακρύνει ἀπὸ αὐτοὺς μὲ τοὺς λόγους του· «Σᾶς ἔδωσα ὡς παράδειγμα τὸν ἑαυτόν μου, ὥστε, ὅπως ἐγὼ ἔπραξα, καὶ σεῖς νὰ πράττετε»³⁰.

Ἄλλὰ δὲν ὑπάρχει κανεὶς διδάσκαλος τῆς ἀρετῆς δι' ἑσένα ἀπὸ τοὺς γύρω σου συνανθρώπους, οὔτε κάποιος σχετικὸς πού νὰ σοῦ ὑποδείξῃ αὐτά; Τότε λοιπὸν θὰ εἶναι μεγαλύτερος ὁ ἔπαινος καὶ μεγαλύτερον τὸ ἐγκώμιον, διότι ἔγινες σὺ θαυμαστός χωρὶς νὰ ἔχῃς διδασκάλους. Καὶ αὐτὸ βέβαια εἶναι δυνατὸν καὶ πάρα πολὺ εὔκολον, ἐὰν θέλωμεν ἡμεῖς, καὶ τὸ ἐπιβεβαιώνουν αὐτοὶ πού πρῶτοι τὸ κατῴρθωσαν αὐτό, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ὁ Νῶε, ὁ Ἄβραάμ, ὁ Μελχισεδέκ, ὁ Ἰὼβ καὶ ὅλοι οἱ παρόμοιοι μὲ αὐτοὺς ἄνθρωποι, πρὸς τοὺς ὁποίους πρέπει καθημερινῶς νὰ ἔχωμεν ἐστραμμένα τὰ βλέμματά μας, καὶ ὄχι πρὸς αὐτοὺς, τοὺς ὁποίους δὲν παύετε ποτὲ νὰ μιμῆσθε καὶ νὰ τοὺς προβάλλετε διαρκῶς εἰς τὰς συγκεντρώσεις σας. Καθ' ὅσον παντοῦ, τίποτε ἄλλο δὲν ἀκούω νὰ λέγουν, παρὰ αὐτὰ ἐδῶ τὰ λόγια· Ὁ τάδε ἀπέκτησε τόσα καὶ τόσα πλέθρα γῆς, ὁ τάδε εἶναι πλούσιος, ὁ τάδε κτίζει σπίτια.

Διατί, ἄνθρωπέ μου, μένεις μὲ ἀνοικτὸν τὸ στόμα σου βλέπων τοὺς ἔξω; διατί προσέχεις τοὺς ἄλλους; Ἐὰν θέλῃς νὰ προσέχῃς τοὺς ἄλλους, πρόσεχε τοὺς ἐναρέτους, αὐτοὺς πού ἐπρόκοψαν εἰς τὴν ἀρετὴν, αὐτοὺς πού τηροῦν μὲ ἀκρίβειαν τὸν νόμον, καὶ ὄχι τοὺς καταπατοῦντας καὶ περιφρονοῦντας αὐτόν. Διότι ἐὰν προσέχῃς αὐτούς, θ' ἀποκομίσῃς ἀπὸ αὐτοὺς πολλὰ κακά, θὰ γίνῃς ἀδιάφορος, ἐγωιστής, καταδικαστής τῶν ἄλλων, ἐνῶ ἐὰν ἀπαριθμῇς τοὺς ἐναρέτους θὰ ὀδηγήσῃς τὸν ἑαυτόν σου εἰς ταπεινοφροσύνην, εἰς προθυμίαν, εἰς κατάνυξιν, εἰς τὰ ἄπειρα ἀγαθά. Ἄκουσε τί ἔπαθεν ὁ Φαρισαῖος, ἐπειδὴ παρέβλεψε τοὺς ἐναρέτους καὶ ἐπρόσεξε τὸν ἁμαρτωλόν· ἄκουσε καὶ φοβήσου. Πρόσεχε πῶς ὁ Δαυὶδ ἔγινε θαυμαστός, ἐπειδὴ εἶχεν ἐστραμμένον τὸ

πρὸς τοὺς προγόνους αὐτοῦ τοὺς καὶ ἄρειήν ἔβλεπε. «Πάροικος γάρ», φησὶν, «ἐγὼ εἶμι καὶ παρεπίδημος, καθὼς πάντες οἱ πατέρες μου». Καὶ γὰρ οὗτος, καὶ πάντες οἱ καὶ αὐτόν, τοὺς ἡμαρτηκότητας ἀφέντες, τοὺς εὐδοκιμηκότητας ἐνενοῦν.

5 Τοῦτο καὶ σὺ ποίει. Οὐδὲ γὰρ δικαστῆς αὐτὸς κἀθήσασαι τῶν ἐτέρους πεπλημελημένων, οὐδὲ ἐξειαστῆς τῶν ἄλλοις ἁμαρτιανομένων· σαντιῶ κρίνει, οὐχ ἐτέρους ἐπειάγης. «Εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, φησὶν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα· κρινόμενοι δέ, ὑπὸ Κυρίου παιδευόμεθα». Σὺ δὲ τὴν τάξιν ἀνείρε-
10 ψας, σαντιὸν μὲν οὐ μεγάλων, οὐ μικρῶν παισιμάτων ἀπαιτῶν εὐθύνας, τὰ δὲ ἐτέρων μετὰ ἀκριθείας περιεργαζόμενος.

Ἀλλὰ μηκέτι τοῦτο ποιῶμεν, ἀλλὰ ταύτην ἀφέντες τὴν ἀταξίαν, δικαστήριον ἐν ἡμῖν αὐτοῖς καθίσωμεν τῶν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ἁμαρτιανομένων, αὐτοὶ κατήγοροι καὶ δικασταὶ καὶ
15 δῆμιοι τῶν πλημελημάτων γινόμενοι.

Εἰ βούλει καὶ τὰ ἐτέρων πολυπραγμονεῖν, τὰ κατορθώματα, μὴ τὰ ἁμαρτήματα περιεργάζου· ἵνα καὶ ἐκ τῆς μνήμης τῶν οἰκείων πλημελημάτων, καὶ ἐκ τοῦ ζήλου τῶν ἐτέρους κατορθουμένων, καὶ ἐκ τῆς τοῦ ἀπαραιτήτου δικαστηρίου πα-
20 ρασιάσεως, καθ' ἑκάστην ὥσπερ πλήκτιρον τινὶ τῇ συνειδήσει νυτιόμενοι, εἰς ταπεινοφροσύνην καὶ μείζονα σπουδὴν ἑαυτοὺς εἰσάγοντες, τῶν μελλόντων ἐπιτευξώμεθα ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν
25 καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

31. Ψαλμ. 38, 13.

32. Α' Κορ. 11, 31-32.

βλέμμα του πρὸς τοὺς προγόνους του πού ἔζησαν ἐνάρετα. Διότι λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι πάροικος καὶ παρεπίδημος, ὅπως ὅλοι οἱ πρόγονοί μου»³¹. Πράγματι καὶ αὐτὸς καὶ ὅλοι οἱ παρόμοιοι μὲ αὐτὸν παρέβλεψαν τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ ἐσκέπτοντο αὐτοὺς πού προέκοψαν εἰς ἀρετήν.

Αὐτὸ κάμνε καὶ σύ. Διότι δὲν κάθεσαι σὺ ὡς δικαστῆς τῶν παραπτωμάτων τῶν ἄλλων, οὔτε ὡς ἐξεταστῆς τῶν ἁμαρτημάτων τῶν ἄλλων· ἔλαβες ἐντολήν νὰ κρίνης τὸν ἑαυτόν σου καὶ ὄχι τοὺς ἄλλους. «Διότι», λέγει, «ἐὰν κρίνωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ καταδικασθῶμεν· ὅταν δὲ κρινώμεθα, παιδαγωγούμεθα ὑπὸ τοῦ Κυρίου»³². Σὺ ὅμως ἀνέτρεψες τὴν τάξιν, καὶ διὰ μὲν τὸν ἑαυτόν σου δὲν ζητεῖς εὐθύνας οὔτε διὰ τὰ μεγάλα, οὔτε διὰ τὰ μικρὰ ἁμαρτήματα, τὰ παραπτώματα ὅμως τῶν ἄλλων τὰ περιεργάζεσαι μὲ λεπτομέρειαν.

Ἄς μὴ τὸ κάνωμεν λοιπὸν εἰς τὸ ἐξῆς αὐτό, ἀλλ' ἀφοῦ τὴν ἐγκαταλείψωμεν αὐτὴν τὴν ἀταξίαν, ἃς θέσωμεν μέσα μας δικαστήριον διὰ τὰ ἰδικὰ μας ἁμαρτήματα, καὶ ἃς γίνωμεν οἱ ἴδιοι κατήγοροι καὶ δικασταὶ καὶ δήμιοι τῶν παραπτωμάτων μας.

Ἐὰν δὲ θέλης νὰ ἀσχολῆσαι καὶ μὲ τὰ θέματα τῶν ἄλλων, ἐξέταζε τότε τὰ κατορθώματά των καὶ ὄχι τὰ ἁμαρτήματά των, ὥστε καὶ μὲ τὴν ἀνάμνησιν τῶν ἰδικῶν μας παραπτωμάτων καὶ μὲ τὸν ζῆλον πού θὰ ἐπιδεικνύωμεν διὰ τὰ κατορθώματα τῶν ἄλλων, καὶ μὲ τοὺς ἐλέγχους τοῦ ἀπαραιτήτου δικαστηρίου κεντούμενοι ὡσὰν μὲ πληκτρον καθημερινὰ εἰς τὴν συνείδησίν μας, ὀδηγοῦντες τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς ταπεινοφροσύνην καὶ μεγαλυτέραν προθυμίαν, θὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς Πατέρα συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, δύναμις καὶ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΕ΄
Ματθ. 20, 17 - 28

«Καὶ ἀναβαίνων εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς, παρέλα-
βε τοὺς δώδεκα μαθητὰς καὶ ἰδίαν ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ
5 εἶπεν αὐτοῖς· ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ
ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦ-
σι καὶ γραμματεῦσι, καὶ κατακρινούσιν αὐτὸν θανάτῳ·
καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν εἰς τὸ ἐμπαῖξαι
καὶ μαστιγῶσαι καὶ σταυρῶσαι· καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ
10 ἐγεροθήσεται».

1. Οὐκ ἀνθρώπον ἀναβαίνει εἰς Ἱεροσόλυμα ἐκ τῆς Γαλι-
λαίας ἐλθών· ἀλλὰ πρότερον θαυματουργήσας καὶ ἐπισιο-
μίας Φαρισαίους, καὶ διαλεχθεὶς τοῖς μαθηταῖς περὶ ἀ-
κημοσύνης, «Εἰ γὰρ θέλεις τέλειος εἶναι», φησί, «πώλη-
15 σὸν σου τὰ ὑπάρχοντα», καὶ περὶ παρθενίας, «Ὁ δυνάμενος
χωρεῖν, χωρεῖτω», καὶ περὶ ταπεινοφροσύνης, «Ἐὰν μὴ
σιτραφῆτε γὰρ καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδιά, οὐ μὴ εἰσεέλθητε
εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν», καὶ περὶ ἀντιδόσεως τῶν
ἐνιαυθῶν, «Ὅσοις γὰρ ἀφῆκεν οἰκίας ἢ ἀδελφούς ἢ ἀδελ-
20 φὰς ἑκατονταπλασίονα λήψεται ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ», καὶ περὶ
τῶν ἀμοιβῶν τῶν ἐκεῖ, «Καὶ ζωὴν» γάρ, φησὶν, «αἰώνιον
κληρονομήσει», τότε προσβάλλει τῇ πόλει λοιπόν, καὶ μέλ-
λων ἀνιέναι, πάλιν περὶ τοῦ πάνθους διαλέγεται. Ἐπειδὴ
γὰρ εἰκὸς ἦν αὐτοῦς, διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι τοῦτο συμβῆναι,
25 ἐπιλανθάνεσθαι, συνεχῶς αὐτοὺς ἀναμιμνήσκει, ἐγγυμνά-
ζων αὐτῶν τὴν διάνοιαν τῇ πικρότητι τῆς ἀναμνήσεως, καὶ
τὴν λύπην ἵποτεμνόμενος. Καὶ ἰδίαν δὲ αὐτοῖς διαλέγεται
ἀναγκαίως· οὐ γὰρ ἔδει εἰς πολλοὺς ἐξενεχθῆναι τὸν περὶ

1. Ματθ. 19, 21.
2. Ματθ. 19, 12.
3. Ματθ. 18, 3.

4. Ματθ. 19, 29.
5. Ματθ. 19, 29.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΞ΄
Ματθ. 20, 17 - 28

«Καὶ ὅταν ἀνέβαινεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, παρέλαβε τοὺς δώδεκα μαθητάς του ἰδιαίτερος καὶ καθὼς ἐβάδιζαν τοὺς εἶπεν· Ἴδού ἀνεβαίνομεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου πρόκειται νὰ παραδοθῆ εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς καὶ θὰ τὸν καταδικάσουν εἰς θάνατον. Καὶ θὰ τὸν παραδώσουν εἰς τοὺς ἔθνικοὺς διὰ νὰ τὸν ἐμπαΐξουν καὶ νὰ τὸν μαστιγώσουν, ἀλλὰ τὴν τρίτην ἡμέραν, μετὰ ἀπὸ τὸν θάνατόν του, θὰ ἀναστηθῆ».

1. Δὲν ἀνεβαίνει ἀμέσως εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ὅταν ἦλθεν ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν, ἀλλ' ἀφοῦ πρῶτα ἔκανε θαύματα καὶ ἀπεστόμωσε τοὺς Φαρισαίους καὶ ὠμίλησεν εἰς τοὺς μαθητάς του περὶ ἀκτημοσύνης, «Διότι», λέγει, «ἐὰν θέλης νὰ εἶσαι τέλειος, πώλησε τὰ ὑπάρχοντά σου»¹, καὶ περὶ παρθενίας, «Αὐτὸς ποὺ ἠμπορεῖ νὰ τὰ ἐφαρμόσῃ αὐτά, ὡς τὰ ἐφαρμόσῃ»², καὶ περὶ ταπεινοφροσύνης, «Διότι, ἐὰν δὲν ἀλλάξετε διαγωγὴν καὶ δὲν γίνετε ὡσὰν τὰ παιδιά, δὲν θὰ εἰσέλθετε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»³, καὶ περὶ τῆς ἀνταποδόσεως ἐδῶ εἰς τὸν κόσμον, «Διότι αὐτὸς ποὺ ἄφησεν οἰκίας ἢ ἀδελφοὺς ἢ ἀδελφάς νὰ λάβῃ πολλαπλάσια εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν»⁴, καὶ περὶ τῶν ἀμοιβῶν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, «Διότι», λέγει, θὰ κληρονομήσῃ ζωὴν αἰώνιον»⁵, τότε πλέον ἔρχεται εἰς τὴν πόλιν καὶ ὁμιλεῖ πάλιν διὰ τὸ πάθος του ὅταν ἐπρόκειτο ν' ἀνεβῆ εἰς αὐτήν. Διότι, ἐπειδὴ ἦτο φυσικὸν οἱ μαθηταί του, ποὺ δὲν ἤθελαν νὰ συμβῆ αὐτό, νὰ τὸ λησμονοῦν, διὰ τοῦτο τοὺς τὸ ὑπενθυμίζει συνεχῶς, γυμνάζοντας ἔτσι τὸ μυαλό τους μὲ τὰς συχνὰς ὑπενθυμίσεις καὶ μειώνοντας τὴν λύπην τους. Ἄλλ' ὅμως κατ' ἀνάγκην ὁμιλεῖ τοὺς μαθητάς του ἰδιαίτερος, ἐπειδὴ δὲν ἔ-

τούτων λόγον, οὐδὲ σαφῶς λεχθῆναι· οὐδὲν γὰρ ἐκ τούτου πλέον ἐγίνετο. Εἰ γὰρ οἱ μαθηταὶ ἐθορυβοῦντο ταῦτα ἀκούοντες, πολλῶ μᾶλλον ὁ τῶν πολλῶν δῆμος.

Τί οὖν; οὐκ ἐλέχθη τοῖς πολλοῖς; φησὶν. Ἐλέχθη μὲν
 5 καὶ πρὸς τοὺς πολλούς, οὐχ οὕτω δὲ σαφῶς. «Λύσατε»
 γὰρ, φησί, «τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ
 αὐτόν», καί· «Σημεῖον ἐπιζητεῖ ἡ γενεὰ αὕτη, καὶ σημεῖον
 οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ»· καὶ πάλιν·
 «Ἔτι μικρὸν χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ ζητήσετέ με, καὶ
 10 οὐχ εὕρησείτε». Τοῖς δὲ μαθηταῖς οὐχ οὕτως, ἀλλ' ὥσπερ
 τὰ ἄλλα σαφέστερον ἔλεγεν, οὕτω καὶ τοῦτο εἶπε.

Καὶ τίνος ἕνεκεν, εἰ μὴ συνίεσαν οἱ πολλοὶ τῶν λεγο-
 μένων τὴν δύναμιν, καὶ ἐλέγετο; Ἴνα μάθωσι μετὰ ταῦτα,
 ὅτι προειδῶς ἐπὶ τὸ πάθος ἦει καὶ ἐκῶν, οὐκ ἀγνοῶν,
 15 οὐδὲ ἀναγκαζόμενος. Τοῖς μαθηταῖς δὲ οὐ διὰ τοῦτο μόνον
 προὔλεγεν, ἀλλ', ὅπερ ἔφην, ἵνα ἐγγυμνασθέντες τῇ προσδο-
 κίᾳ, ράδιον ἐνέγκωσι τὸ πῦθος, καὶ μὴ ἀμελέτητον ἐπελθόν
 ταράξη σφόδρα αὐτούς. Διὰ τοι τοῦτο ἐξ ἀρχῆς μὲν τὸν
 θάνατον ἔλεγε μόνον, ὅτι δὲ ἐμελέτησαν καὶ ἐνεγυμνάσαντο,
 20 καὶ τὰ ἄλλα προσετίθησιν· οἷον, ὅτι παραδώσουσι τοῖς ἔθνε-
 σιν, ὅτι ἐμπαίξουσιν καὶ μαστιγώσουσι· τούτου τε ἕνεκεν, καὶ
 ἵνα ὅταν τὰ σκυθρωπὰ ἐξελθόντα ἴδωσι, καὶ τὴν ἀνάστασιν
 ἐντιεῦθεν προσδοκήσωσιν. Ὁ γὰρ τὰ λυποῦντα οὐκ ἀποκου-

6. Ἰω. 2, 19.

7. Ματθ. 12, 39.

8. Ἰω. 7, 33-34.

πρεπε τὰ πλήθη νὰ γνωρίσουν τὸν λόγον τοῦ σχετικὰ μὲ αὐτά, οὔτε ἔπρεπε νὰ λεχθοῦν αὐτὰ καθαρὰ, ἀφοῦ δὲν ἐπρόκειτο νὰ προκύψῃ ἀπὸ αὐτὸ τίποτε τὸ ἐπὶ πλέον. Διότι ἂν οἱ μαθηταὶ τοῦ, ἀκούοντες αὐτά, ἐθορυβοῦντο, πολὺ περισσότερον θὰ συνέβαινεν αὐτὸ εἰς τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ.

Τί λοιπόν; θὰ ἐρωτήσῃ κάποιος· δὲν ἐλέχθη αὐτὸ εἰς τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ; Ἐλέχθη βέβαια καὶ εἰς τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ, ὅχι ὅμως τόσο καθαρὰ. Διότι, λέγει, «Κρημνίσατε αὐτὸν τὸν ναὸν καὶ εἰς τρεῖς ἡμέρας θὰ τὸν ἀνεγείρω»⁶, καὶ «Ἡ γενεὰ αὕτη ζητεῖ θαῦμα, καὶ ὅμως δὲν θὰ τῆς δοθῇ θαῦμα, παρὰ μόνον τὸ θαῦμα τοῦ Ἰωνᾶ»⁷. καὶ πάλιν· «Ὁλίγον χρόνον ἀκόμη εἶμαι μαζί σας, καὶ θὰ μὲ ζητήσετε, ἀλλὰ δὲν θὰ μὲ εὔρετε»⁸. Εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ ὅμως δὲν ὠμίλησε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς τοὺς ἔλεγε σαφέστερον τὰ ἄλλα, ἔτσι ἀκριβῶς τοὺς εἶπε καὶ αὐτό.

Διατί ὅμως τοὺς τὸ ἔλεγεν αὐτό, ἐφ' ὅσον δὲν ἐπρόκειτο οἱ περισσότεροι νὰ ἀντιληφθοῦν τὸ βαθύτερον νόημα τῶν λόγων; Διὰ νὰ ἀντιληφθοῦν ἀργότερα, ὅταν θὰ συνέβαιναν αὐτά, ὅτι ἐβάδιζε πρὸς τὸ πάθος τοῦ προγνωρίζοντος αὐτὸ καὶ μὲ τὴν θέλησίν του, καὶ ὅχι χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃ, οὔτε ὑποκινούμενος ἀπὸ κάποιαν ἀνάγκην. Ἄλλ' ὅμως εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ δὲν τὰ προέλεγεν αὐτὰ δι' αὐτὸν καὶ μόνον τὸν λόγον, ἀλλὰ, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ἀσκούμενοι μὲ τὴν προσδοκίαν, νὰ ἠμπορέσουν νὰ ὑποφέρουν εὐκολώτερα τὸ πάθος, καὶ νὰ μὴ συγκλονισθοῦν εἰς μέγαν βαθμὸν ἂν αὐτὸ ἤρχετο ἐντελῶς ἀπροσδόκητα. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο, εἰς τὴν ἀρχὴν τοὺς ἔλεγε μόνον διὰ τὸν θάνατον, ὅταν ὅμως τὸ ἐσυνειδητοποίησαν αὐτὸ καὶ προητοιμάσθησαν καταλλήλως, τότε πλέον προσθέτει καὶ τὰ ἄλλα, ὅπως, ἐπὶ παραδείγματι, ὅτι θὰ τὸν παραδώσουν εἰς τοὺς ἔθνικούς, ὅτι θὰ τὸν ἐμπαίξουν καὶ θὰ τὸν μαστιγώσουν. Καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ λοιπόν, ἀλλὰ καὶ ὅταν θὰ ἔβλεπαν νὰ περνοῦν τὰ δυσάρεστα, νὰ ἀνέμεναν, ἐξ αἰτίας τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ πάθους του, νὰ ἰδοῦν μὲ ἀγωνίαν καὶ τὴν ἀνάστασίν του. Καθ'

ψάμενος, καὶ τὰ δοκοῦντα εἶναι ἐπονείδισια, εἰκότως ἔμελλε καὶ περὶ τῶν χρησιῶν πιστεύεσθαι.

Σκόπει δέ μοι, πῶς καὶ ἀπὸ τοῦ καιροῦ σαφῶς τὸ προᾶγμα οἰκονομεῖ. Οὔτε γὰρ ἐξ ἀρχῆς αὐτοῖς εἶπεν, ἵνα
5 μὴ διαταράξῃ· οὔτε πρὸς αὐτῷ τῷ καιρῷ, ἵνα μὴ κἀντιεῦ-
θεν θορυβήσῃ· ἀλλ' ὅτε πείραν αὐτοῦ τῆς δυνάμεως ἔλαβον
ἀρκοῦσαν, ὅτε μεγάλας ἔδωκε τὰς ἐπαγγελίας περὶ τῆς ζω-
ῆς τῆς αἰωνίου, τότε καὶ τὸν περὶ τούτων ἐμβάλλει λόγον,
καὶ ἅπαξ καὶ δὶς καὶ πολλάκις, ἐνυφαίνων αὐτὸν τοῖς θαύ-
20 μασι καὶ ταῖς διδασκαλίαις.

“Ἐτερος δὲ εὐαγγελιστιῆς φησιν, ὅτι καὶ τοὺς προφήτας
παρῆγε μάρτυρας· ἄλλος δὲ φησιν, ὅτι καὶ αὐτοὶ οὐ συνίε-
σαν τὰ λεγόμενα, ἀλλ' ἦν κεκρυμένον τὸ ρῆμα ἀπ' αὐτῶν,
καὶ ὅτι ἐθαμβοῦντο ἀκολουθοῦντες αὐτῷ. Οὐκοῦν ἀνήρηται,
15 φησί, τῆς προορήσεως τὸ κέρδος. Εἰ γὰρ μὴ ἤδεσαν ἅπερ
ἤκουον, οὐδὲ προσδοκᾶν εἶχον· μὴ προσδοκῶντες δέ, οὐδέ
γυμνάζεσθαι ταῖς ἐλπίσιν. Ἐγὼ δὲ καὶ ἕτερον τούτου ἀπο-
ρώτερόν φημι, ὅτι εἰ μὴ ἤδεσαν, πῶς ἐλυποῦντο; Καὶ γὰρ
ἕτερός φησιν, ὅτι ἐλυποῦντο. Εἰ τοίνυν μὴ ἤδεσαν, πῶς ἐ-
20 λυποῦντο; πῶς Πέτρος ἔλεγεν· «ἰλεώς σοι, οὐ μὴ ἔσαι
σοι τοῦτο;».

Τί οὖν ἔστιν εἰπεῖν; “Ὅτι μὲν ἀποθανεῖται, ἤδεσαν, εἰ
καὶ μὴ σαφῶς τῆς οἰκονομίας ἠπίσταντο τὸ μυστήριον· οὔτε
δὲ τὴν ἀνάστασιν σαφῶς ἠπίσταντο, οὔτε ἅπερ ἔμελλε κα-

9. Πρὸβλ. Λουκᾶ 18, 31.
10. Πρὸβλ. Λουκᾶ 18, 34.
11. Πρὸβλ. Μάρκ. 10, 32.
12. Πρὸβλ. Ματθ. 17, 23.
13. Ματθ. 16, 22.

ὅσον αὐτὸς ποὺ δὲν ἀπέκρυψε τὰ δυσάρεστα καὶ αὐτὰ ποὺ ἐφαίνοντο ὅτι ἦσαν πολὺ ἀτιμωτικά δι' αὐτόν, πολὺ φυσικὸν ἦτο νὰ γίνῃ πιστευτὸς καὶ διὰ τὰ εὐχάριστα πράγματα.

Ἄλλ' ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεξε πῶς οἰκονομεῖ τὰ πράγματα κατὰ τρόπον ἄριστον καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν χρόνον ἀκόμη. Διότι οὔτε ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν τοὺς τὸ εἶπε, διὰ νὰ μὴ τοὺς κλονίσῃ, οὔτε ὅταν ἐπλησίασεν ἄρκετὰ τὸ πάθος του, διὰ νὰ μὴ τοὺς θορυβήσῃ καὶ πάλιν, ἀλλὰ ὅταν ἐσυνειδητοποίησαν εἰς ἱκανοποιητικὸν βαθμὸν τὴν δύναμίν του καὶ τοὺς ἔδωσε μεγάλας ὑποσχέσεις περὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς, τότε πλέον τοὺς ὁμιλεῖ καὶ διὰ τὸ πάθος του μίαν φοράν, δύο καὶ πολλάκις, συνυφαίνοντας τοὺς λόγους του αὐτοὺς περὶ τοῦ πάθους μὲ τὰ θαύματα καὶ τὴν διδασκαλίαν του.

Ἄλλος δὲ εὐαγγελιστῆς λέγει, ὅτι παρουσίαζεν ὡς μάρτυρας περὶ τοῦ πάθους του καὶ τοὺς προφήτας⁹. Ἄλλος πάλιν λέγει, ὅτι οἱ μαθηταὶ του δὲν ἀντελήφθησαν τοὺς λόγους του, ἀλλ' ἦτο κρυμμένον εἰς αὐτοὺς τὸ νόημα τῶν λόγων του¹⁰, καὶ ὅτι τὸν ἀκολουθοῦσαν κατάπληκτοι¹¹. Ἄρα λοιπὸν, θὰ εἶπῃ κάποιος, δὲν εἶχαν καμμίαν ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν πρόρρησίν του. Διότι, ἐὰν δὲν κατενόουν αὐτὰ ποὺ ἤκουον, δὲν θὰ εἶχαν καὶ καμμίαν προσδοκίαν, μὴ ἔχοντες δὲ καμμίαν προσδοκίαν, οὔτε καὶ θὰ ἐγυμνάζοντο μὲ τὰς ἐλπίδας. Ἄλλ' ἐγὼ λέγω καὶ κάτι ἄλλο ποὺ εἶναι ἕξιον μεγαλυτέρας ἀπορίας, ὅτι δηλαδὴ ἐὰν δὲν κτενόουν τοὺς λόγους του, πῶς τότε ἐλυποῦντο; Καθ' ὅσον ἄλλος εὐαγγελιστῆς λέγει, ὅτι ἐλυποῦντο¹². Ἐὰν λοιπὸν δὲν κατενόουν τοὺς λόγους του, πῶς ἐλυποῦντο; πῶς ὁ Πέτρος ἔλεγεν· «Ὁ Θεὸς νὰ σὲ λυπηθῇ καὶ νὰ σὲ φυλάξῃ, Κύριε, ἀπὸ τὰ κακὰ αὐτά· ὅχι δὲν πρέπει νὰ σοῦ συμβοῦν αὐτὰ ποὺ εἶπε»¹³.

Ποίαν ἀπάντησιν λοιπὸν ἠμποροῦμεν νὰ δώσωμεν; Ἐγνώριζαν μὲν ὅτι θὰ ἀποθάνῃ, ἂν καὶ βέβαια δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ κατανοήσουν πλήρως τὸ μυστήριον τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ· οὔτε τὴν ἀνάστασίν του ἐγνώριζαν πλήρως, οὔτε αὐτὰ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ κάνῃ· καὶ αὐτὰ ἀκόμη ἦ-

τορθοῦν καὶ τοῦτο ἦν κεκρυμμένον ἀπ' αὐτῶν. Διὰ τοῦτο
καὶ ἤλθουν. Ἐτέρους μὲν γὰρ ὑφ' ἐτέρων ἀνασιάνιας εἶδον·
αὐτὸν δέ τινα ἀνασιήσαντα ἑαυτὸν, καὶ οὕτως ἀνασιήσαντα
ὡς μηκέτι λοιπὸν ἀποθανεῖν, οὐδέποτε εἶδον. Τοῦτο οὖν οὐ
5 συνίεσαν πολλάκις λεγόμενον ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸς οὕτως ὁ θά-
νατος τί ποτέ ἐστι, καὶ πῶς ἐπελεύσεται, σαφῶς ἠπίσταντο.
Διὸ καὶ ἐθαμβοῦντο ἀκολουθοῦντες αὐτῷ· οὐ διὰ τοῦτο δὲ
μόνον, ἀλλ' ἔμοιγε δοκεῖ καὶ ἐκπλήττειν αὐτοὺς περὶ τοῦ
πάθους διαλεγόμενος.

10 2. Ἄλλ' ὅμως οὐδὲν τούτων ἐποίει θαρροῖν αὐτούς, καὶ
ταῦτα συνεχῶς περὶ τῆς ἀνασιάνιας ἀκούοντας. Καὶ γὰρ
μετὰ τοῦ θανάτου καὶ τοῦτο μάλιστα αὐτοὺς ἐθορύβει, τὸ
ἀκούειν ὅτι ἐμπαίξουσι καὶ μαστιγώσουσι, καὶ ὅσα τοιαῦτα.
Ὅτι γὰρ ἐνενόησαν τὰ θαύματα, τοὺς δαιμονοῦντας οὓς
15 ἠλευθέρωσε, τοὺς νεκροὺς οὓς ἤγειρε, τὰ ἄλλα πάντα ἅπερ
ἐθαυματουργεῖ, εἶτα ἤκουσαν τούτων, ἐξεπλήττιοντο, εἰ ὁ
ταῦτα ποιῶν ταῦτα πείσεται. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς ἀπορίαν
ἐνέπιπτον, καὶ νῦν μὲν ἐπίστευον, νῦν δὲ ἠπίσταντο, καὶ νοῆ-
σαι οὐκ εἶχον τὰ λεγόμενα. Οὕτω γοῦν οὐ συνῆκαν σαφῶς
20 τὸ λεγόμενον, ὡς τοὺς υἱοὺς Ζεβεδαίου παραυτιὰ προσελ-
θεῖν, καὶ περὶ προεδρίας αὐτῷ διαλεχθῆναι. «Θέλομεν»
γὰρ, φησὶν, «ἵνα εἷς ἐκ δεξιῶν σου καθίσῃ, καὶ εἷς ἐξ εὐω-
ρύμων». Πῶς οὖν οὕτως ὁ εὐαγγελιστὴς φησὶν, διὸ ἡ μήτηρ
προσηλθεν; Ἀμφότερα γενέσθαι εἰκός. Τὴν γὰρ μητέρα
25 παρέλαβον, ὡς μείζονα τὴν ἰκετηρίαν ἐργασόμενοι, καὶ ταύ-

14. Μάρκ. 10, 35-38.

15. Πρὸβλ. Ματθ. 20, 20.

σαν κρυμμένα δι' αὐτούς. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο καὶ ἔλυ-
ποῦντο. Διότι εἶδαν ἄλλους νὰ ἀνασταίνωνται ἀπὸ ἄλλους,
ἀλλ' δὲν εἶχαν ἰδεῖ ἀκόμη κάποιον νὰ ἀνασταίνη τὸν ἑαυ-
τόν του, καὶ μάλιστα νὰ τὸν ἀνασταίνη κατὰ τοιοῦτον τρό-
πον, ὥστε εἰς τὸ ἐξῆς πλέον νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν ν' ἀποθά-
νη. Αὐτὸ λοιπόν, ἂν καὶ τοὺς τὸ ἔλεγε πολλές φορές, ὅμως
δὲν ἠμπόρεσαν νὰ τὸ ἀντιληφθοῦν. Ἀλλὰ οὔτε καὶ αὐτὸν
τὸν ἴδιον τὸν θάνατον, τί τέλος πάντων εἶναι καὶ πῶς ἐπρό-
κειτο νὰ συμβῇ δὲν τὸ ἐγνώριζαν καθαρὰ. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν
ἀκολουθοῦσαν γεμᾶτοι ἀπὸ θαυμασμόν. Καὶ ὄχι δὲ μόνον δι'
αὐτό, ἀλλὰ ἐγὼ τουλάχιστον νομίζω ὅτι ἐξεπλήσσοντο ἀ-
κούοντες τοὺς λόγους του περὶ τοῦ πάθους του.

2. Ἀλλ' ὅμως τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δὲν τοὺς ἔκανε νὰ
λαμβάνουν θάρρος, μολονότι ἤκουαν συνεχῶς νὰ τοὺς ὀμι-
λῇ περὶ τῆς ἀναστάσεώς του. Καθ' ὅσον μαζὶ μὲ τὸν θάνατόν
του ἦτο καὶ αὐτὸ πού κατ' ἐξοχὴν τοὺς ἔκανε ν' ἀνησυχοῦν,
τὸ ὅτι ἤκουαν, ὅτι θὰ τὸν ἐμπαίξουν καὶ θὰ τὸν μαστιγώ-
σουν καὶ ὅλα τὰ παρόμοια. Διότι ὅταν ἐνεθυμήθησαν τὰ
θαύματα πού ἔκανε, τοὺς δαιμονισμένους πού ἠλευθέρωσε,
τοὺς νεκροὺς πού ἀνέστησε καὶ ὅλα τὰ ἄλλα θαύματα πού
ἐπιτελοῦσε καὶ ἤκουσαν ἐν συνεχείᾳ τὰ λόγια του αὐτά,
κατελήφθησαν ἀπὸ ἐκπληξιν, ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ πάθῃ
αὐτά, αὐτὸς πού ἐνήργει ὅλα αὐτά. Διὰ τοῦτο καὶ κατελαμ-
βάνοντο ἀπὸ ἀπορίαν, καὶ ἄλλοτε μὲν ἐπίστευαν, ἄλλοτε δὲ
ἔδεικναν δυσπιστίαν καὶ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ κατανοήσουν
τὰ λόγια του. Εἰς τόσον μεγάλον βαθμὸν μάλιστα ἔφθασεν
ἡ ἀδυναμία των ν' ἀντιληφθοῦν καθαρὰ τὰ λόγια τοῦ Κυ-
ρίου, ὥστε εὐθὺς ἀμέσως νὰ τὸν πλησιάσουν οἱ υἱοὶ τοῦ
Ζεβεδαίου καὶ νὰ συζητήσουν μαζὶ του διὰ τὴν πρωτοκαθε-
δρίαν. Διότι, λέγει, εἶπαν· «Θέλομεν νὰ καθίσωμεν ὁ ἓνας
ἀπὸ τὰ δεξιὰ καὶ ὁ ἄλλος ἀπὸ τὰ ἀριστερά σου»¹⁴. Πῶς τότε
λοιπόν ὁ εὐαγγελιστῆς Ματθαῖος λέγει, ὅτι ἐπλησίασε τὸν
Κύριον ἢ μητέρα αὐτῶν;¹⁵ φυσικὸν ἦτο καὶ τὰ δύο νὰ συνέ-
βησαν. Διότι παρέλαβαν τὴν μητέρα τους, μὲ σκοπὸν νὰ με-

τη τὸν Χριστὸν δυσωπήσοντες. "Οι γὰρ τοῦτο ἀληθές, ὅπερ ἔφην, καὶ αὐτῶν μᾶλλον ἢ αἰτησις ἦν, καὶ αἰσχυνόμενοι προβάλλονται τὴν τεκοῦσαν, σκόπει πῶς πρὸς αὐτοὺς ἀποτείνει τὸν λόγον ὁ Χριστός. Μᾶλλον δὲ μάθωμεν τί πρό-
 5 τερον αἰτοῦσι, καὶ ἀπὸ ποίας γνώμη, καὶ πόθεν ἐπὶ τοῦτο ἦλθον.

Πόθεν οὖν ἐπὶ τοῦτο ἦλθον; Ἐώρων ἑαυτοὺς τιμωμένους παρὰ τοὺς ἄλλους, καὶ προσεδόκησαν ἐντεῦθεν ἐπιτεύξασθαι καὶ τῆς αἰτήσεως ταύτης. Ἄλλὰ τί ποτέ ἐσιν ὁ αἰτοῦσιν;
 10 "Ακουσον ἐτέρου εὐαγγελιστοῦ τοῦτο σαφῶς ἐκκαλύπτοντος. «Διὰ γὰρ τὸ ἐγγὺς εἶναι», φησί, «τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ δοκεῖν ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἤδη ἀποφανεῖται», ταῦτα ἤ-
 τουν. Ἐνόμιζον γάρ, ὅτι ἐπὶ θύραις αὕτη καὶ αἰσθητή, καὶ ἀπολαύσαντες ὧν ἤτουν, οὐδὲν ὑποσιήσονται τῶν λυ-
 15 πηρῶν. Οὐδὲ γὰρ δι' αὐτὴν μόνον αὐτὴν ἐζήτουν, ἀλλ' ὡς καὶ διαφευξόμενοι τὰ δυσχερῆ. Διὸ καὶ ὁ Χριστὸς τούτων πρῶτον αὐτοὺς ἀπάγει τῶν λογισμῶν, κελεύων σφαγὰς καὶ κινδύνους καὶ τὰ ἔσχατα ἀναμένειν δεινά. «Δύνασθε» γάρ, φησί, «πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω;».

20 Ἄλλὰ μηδεὶς θορυβείσθω, τῶν ἀποσιόλων οὕτως ἀτελῶς διακειμένων. Οὕπω γὰρ ὁ σιαυρὸς ἦν τελεσθεὶς, οὕπω πνεύματος χάρις δοθεῖσα. Εἰ δὲ βούλει μαθεῖν αὐτῶν τὴν ἀρετὴν, μετὰ ταῦτα αὐτοὺς κατάμαθε, καὶ ὄψει παντὸς πάνθους ἀνωτέρους. Διὰ γὰρ τοῦτο ἐκκαλύπτει αὐτῶν τὰ ἐλαττώμα-

γαλώσουν τὴν παράκλησίν τους, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ συγκινήσουν τὸν Χριστόν. Τὸ ὅτι λοιπὸν εἶναι ἀληθινὸν αὐτὸ πού εἶπα καὶ ὅτι ἡ παράκλησις ἦτο μᾶλλον ἰδική τους, ἀλλὰ παρουσιάζουν ἀπὸ ἐντροπὴν τὴν μητέρα τους, πρόσεξε πῶς ὁ Χριστὸς ἀπευθύνει πρὸς αὐτοὺς τὸν λόγον. Καλύτερα ὅμως ἄς προσπαθήσωμεν νὰ γνωρίσωμεν κατὰ πρῶτον ποῖον εἶναι αὐτὸ πού ζητοῦν, μὲ ποίαν διάθεσιν τὸ ζητοῦν καὶ τί ἦτο ἐκεῖνο πού τοὺς ὠδήγησε νὰ ἐνεργήσουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον.

Ἐκ τίνος λοιπὸν παρακινούμενοι ἔφθασαν εἰς αὐτὴν τὴν ἐνέργειάν τους; Ἐβλεπαν ὅτι ἔχαιρον ἐκτιμήσεως ἐκ μέρους τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ ἤλπισαν ὅτι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ θὰ ἐπιτύχουν νὰ ἐκπληρωθῇ καὶ αὐτὴ ἡ αἴτησίς τους. Ἄλλὰ τί τέλος πάντων εἶναι αὐτὸ τὸ ὁποῖον ζητοῦν; Ἄκουσε ἄλλον εὐαγγελιστὴν ὁ ὁποῖος ἀποκαλύπτει αὐτὸ πολὺ καθαρὰ. Διότι, λέγει, ἐζητοῦσαν αὐτὰ «ἐπειδὴ ἐπλησίαζαν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἐνόμιζαν ὅτι ἀμέσως θ' ἀποκαλυφθῇ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ»¹⁶. Ἐνόμιζαν δηλαδή, ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εὐρίσκεται πλησίον τους καὶ ὅτι εἶναι αἰσθητή, καὶ ὅτι δὲν ἐπρόκειτο νὰ ὑποστοῦν τίποτε τὸ δυσάρεστον, ἐὰν ἤθελαν ἐπιτύχει αὐτὸ πού ἐζητοῦσαν. Διότι δὲν ἐζητοῦσαν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ μόνον δι' αὐτὴν καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἀποφύγουν τὰ δυσάρεστα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς κατ' ἀρχὴν τοὺς ἀπαλλάσσει ἀπὸ αὐτὰς τὰς σκέψεις λέγοντάς τους ὅτι πρέπει ν' ἀναμένουν σφαγᾶς, κινδύνους καὶ τὰ πῶς φοβερώτερα κακά. Διότι, λέγει, «Ἐμπορεῖτε νὰ πῖετε τὸ ποτήριον πού πίνω ἐγώ;».

Ἄλλὰ κανεὶς ἄς μὴ ἀνησυχῇ, ἐπειδὴ εἶναι τόσον ἀτελής ἡ πνευματικὴ κατάστασις τῶν μαθητῶν. Διότι δὲν εἶχεν ἀκόμη λάβει χώραν τὸ σταυρικὸν πάθος τοῦ Κυρίου καὶ οὔτε εἶχεν ἀκόμη δοθῇ ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐὰν ὅμως θέλῃς νὰ γνωρίσης τὴν ἀρετὴν τους, ἐξέτασέ τους μετὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ γεγονότα, καὶ θὰ τοὺς εὕρης νὰ εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ κάθε πάθος. Διότι ἀκριβῶς διὰ τοῦτο φανερώνει τὰ ἐ-

τα, ἵνα μετὰ ταῦτα γινῶς, τίνες ἀπὸ τῆς χάριτος ἐγένοντο.
 "Οἱ μὲν οὖν οὐδὲν πνευματικὸν ἤτουν, οὐδὲ ἔννοιαν τῆς
 ἄνω βασιλείας εἶχον, δῆλον ἐντεῦθεν. Πλὴν ἴδωμεν καὶ
 πῶς προσέρχονται καὶ τί λέγουσι.

5 «Θέλομεν», φησὶν, «ἵνα ὃ ἐὰν αἰτήσωμέν σε ποιήσης
 ἡμῖν». Καὶ πρὸς αὐτοὺς ὁ Χριστός· «Τί θέλετε;» οὐκ ἄγνο-
 ῶν, ἀλλ' ἵνα ἀναγκάσῃ ἀποκρίνασθαι, καὶ ἀνακαλύψῃ τὸ
 ἔλκος, καὶ οὕτως ἐπιθῆ τὸ φάρμακον. Οἱ δὲ ἐρυθριῶντες
 καὶ αἰσχυρόμενοι, ἐπειδὴ ὑπὸ πάντους ἀνθρωπίνου πρὸς
 10 τοῦτο ἤεσαν, κατ' ἰδίαν ἐκτὸς τῶν μαθητῶν λαβόντες αὐτὸν
 ἠρώτησαν. Προεπορεύθησαν γάρ, φησὶν, ὥστε μὴ γενέσθαι
 αὐτοῖς κατὰδηλον, καὶ οὕτως εἶπον ἅπερ ἐβούλοντο. Ἐβού-
 λοντο δέ, ὡς ἔγωγε οἶμαι, ἐπειδὴ ἤκουον, ὅτι «Ἐπὶ δώδεκα
 θρόνους καθεδεῖσθε», τὴν προεδρίαν τῆς καθέδρας ταύτης
 15 λαβεῖν. Καὶ ὅτι μὲν τῶν ἄλλων πλέον εἶχον, ἤδεσαν· ἐδε-
 δοίκεσαν δὲ Πέτρον, καὶ λέγουσιν· «εἰπέ, ἵνα εἷς ἐκ δε-
 ξιῶν σου καθίσῃ καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων» καὶ κατεπείγουσι
 λέγοντες, «εἰπέ».

Τί οὖν αὐτός; Δηλῶν, ὅτι οὐδὲν πνευματικὸν ἤτουν,
 20 οὕτε εἰ ἤδεσαν πάλιν ὅπερ ἤτουν, ἐτόλμησαν ἂν τοσοῦτον
 αἰτιῆσαι, φησὶν· «Οὐκ οἶδατε τί αἰτεῖσθε»· πῶς μέγα, πῶς
 θαυμασιόν, πῶς ὑπερβαῖνον καὶ τὰς ἄνω δυνάμεις. Εἶτα
 ἐπάγει· «Δύνασθε πιεῖν τὸ ποιήριον, ὃ ἐγὼ μέλλω πίνειν,
 καὶ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθῆναι;». Εἶδες
 25 πῶς εὐθέως ἀπήγαγε τῆς ὑπονοίας, ἀπὸ τῶν ἐναντίων αὐ-

17. Μάρκ. 10, 35.

18. Μάρκ. 10, 36.

19. Μάρκ. 10, 35.

20. Ματθ. 19, 28.

λαττώματά τους, ὥστε εἰς τὴν συνέχειαν νὰ γνωρίσης ποῖοι ἔγιναν μὲ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Τὸ ὅτι λοιπὸν δὲν ἐζητοῦσαν τίποτε τὸ πνευματικόν, οὔτε εἶχαν καμμίαν ἰδέαν διὰ τὴν οὐράνιον βασιλείαν, γίνεται φανερὸν ἀπὸ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν. Πλὴν ὅμως ἐμεῖς ἄς ἐξετάσωμεν καὶ πῶς τὸν πλησιάζουν καὶ τί τοῦ λέγουν.

«Θέλομεν», λέγει, «νὰ πραγματοποιήσης αὐτὸ ποῦ θα σοῦ ζητήσωμεν»¹⁷. Καὶ ὁ Χριστὸς ἀπαντᾷ πρὸς αὐτούς: «Τί θέλετε;»¹⁸. Ὄχι ἐπειδὴ τὸ ἀγνοοῦσεν, ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς ἐξαναγκάσῃ ν' ἀπαντήσουν διὰ νὰ ἀποκαλύψῃ τὸ τραῦμα, καὶ ἔτσι νὰ θέσῃ τὸ φάρμακον. Ἐκεῖνοι ὅμως, κατακόκκινοι ἀπὸ ἐντροπὴν, ἐπειδὴ ἔφθασαν εἰς αὐτὴν τὴν ἐνέργειάν τους ὑποκινούμενοι ἀπὸ ἀνθρώπινον πάθος, τὸν ἐπῆραν ἰδιαίτερος μακρὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους μαθητὰς καὶ τὸν ἠρώτησαν. Διότι, λέγει, ἐπλησίασαν πολὺ κοντά του¹⁹, ὥστε νὰ μὴ τοὺς ἀντιληφθοῦν οἱ ἄλλοι μαθηταί, καὶ ἔτσι τοῦ εἶπαν αὐτὰ ποῦ ἤθελαν. Ἦθελαν δέ, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἐπειδὴ ἤκουαν, ὅτι «θα καθίσετε ἐπάνω εἰς δώδεκα θρόνους»²⁰, νὰ λάβουν τὴν προεδρίαν αὐτῆς τῆς καθέδρας. Καὶ τὸ ἐγνώριζαν βέβαια ὅτι ἔχαιρον ἰδιαίτερας ἐκτιμήσεως ἀπὸ τὸν Κύριον ἔναντι τῶν ἄλλων μαθητῶν, ἀλλ' ἐφοβοῦντο τὸν Πέτρον καὶ ἔτσι τοῦ λέγουν: «Δῶσε ἐντολήν, ὥστε νὰ καθίσῃ ἕνας εἰς τὰ δεξιὰ σου καὶ ὁ ἄλλος εἰς τὰ ἀριστερά σου» καὶ τὸν ἐκβιάζουν, λέγοντές του, «δῶσε ἐντολήν».

Τί κάνει λοιπὸν ὁ Κύριος; Διὰ ν' ἀντιληφθοῦν, ὅτι δὲν ἐζητοῦσαν τίποτε τὸ πνευματικόν, οὔτε πάλιν, ἐὰν ἐγνώριζαν αὐτὸ ποῦ ἐζητοῦσαν, θὰ ἐτολμοῦσαν νὰ τὸ ζητήσουν κατὰ τέτοιον τρόπον, τοὺς λέγει: «Δὲν γνωρίζετε τί ζητεῖτε», διότι αὐτὸ εἶναι πολὺ μεγάλο, πάρα πολὺ ἄξιον θαυμασμοῦ, ποῦ ὑπερβαίνει καὶ τὰς οὐρανίους δυνάμεις. Ἀκολουθῶς προσθέτει: «Ἐμπορεῖτε νὰ πῖετε τὸ ποτήριον, τὸ ὁποῖον ἐγὼ πρόκειται νὰ πῶ, καὶ νὰ βαπτισθῆτε μὲ τὸ βάπτισμα, μὲ τὸ ὁποῖον ἐγὼ θὰ βαπτισθῶ;». Βλέπεις πῶς τοὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὴν σκέψιν αὐτὴν, ὁμιλώντας τους διὰ τὰ

τοῖς διαλεχθεῖς; Ὑμεῖς μὲν γὰρ περὶ τιμῆς καὶ σιεφάνων
 μοι διαλέγεσθε, φησὶν, ἐγὼ δὲ περὶ ἀγώνων ὑμῖν καὶ ἰδρώ-
 των. Οὐ γὰρ ἔστιν οὗτος ὁ τῶν ἐπάθλων καιρός, οὐδὲ νῦν
 ἡ δόξα μου φανεῖται ἐκείνη, ἀλλὰ σφαγῆς καὶ πολέμων
 5 καὶ κινδύνων τὰ παρόντα. Καὶ ὄρα πῶς τῷ τρόπῳ τῆς ἐ-
 ρωτήσεως καὶ προτιρέπει καὶ ἐφέλκεται. Οὐ γὰρ εἶπε, Ὑμῶν
 σθε σφαγῆναι; δύνασθε τὸ αἷμα ὑμῶν ἐκχεεῖν; ἀλλὰ πῶς;
 «Δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον;». Ἐἶτα ἐφελκόμενός φησιν·
 «Ὅ ἐγὼ μέλλω πίνειν», ἵνα τῇ πρὸς αὐτὸν κοινωνία προθυ-
 10 μότεροι γένωνται. Καὶ βάπτισμα αὐτὸ πάλιν καλεῖ, δεικνύς
 μέγαν ἀπὸ τῶν γινομένων τὸν καθαροὺν ἐσόμενον τῇ οἰ-
 κουμένη.

«Λέγουσιν αὐτῷ· δυνάμεθα». Ἀπὸ τῆς προθυμίας εὐθέ-
 ως ἐπηγγείλαντο, οὐδὲ τοῦτο εἰδότες ὅπερ εἶπον, ἀλλὰ προσ-
 15 δοκῶντες ἀκούσασθε ὅπερ ἤτησαν. Τί οὖν αὐτός; «Τὸ μὲν
 ποτήριόν μου πίεσθε, καὶ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι,
 βαπτισθήσεσθε». Μεγάλα αὐτοῖς προεφήτευσεν ἀγαθὰ· του-
 τέστι, μαρτυρίου καταξιωθήσεσθε, καὶ ταῦτα πείσεσθε ἅπερ
 ἐγὼ διαίῳ θανάτῳ τὴν ζωὴν καταλύσετε καὶ τούτων μοι
 20 κοινωνήσετε. «Τὸ δὲ καθίσαί ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων
 οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἠτοίμασθε παρὰ τοῦ Πα-
 τρός μου».

3. Ἐπάρας αὐτῶν τὰς ψυχὰς, καὶ ὑψηλοτέρας ποιήσας,
 καὶ πρὸς λύπην ἀχειρώτους ἐργασάμενος, τότε διορθοῦται
 25 αὐτῶν τὴν αἰτησίαν. Ἀλλὰ τί ποτέ ἐστι τὸ νῦν εἰρημένον;
 Καὶ γὰρ δύο ἐσὶ τὰ ζητούμενα παρὰ πολλῶν· ἓν μὲν, εἰ

ἀντίθετα ἀπὸ αὐτὰ πού ἐζήτησαν; Διότι, λέγει, σεις μὲν μου ὁμιλεῖτε περὶ τιμῆς καὶ στεφάνων, ἐνῶ ἐγὼ σᾶς ὁμιλῶ δι' ἀγῶνας καὶ ἰδρωῶτας. Καθ' ὅσον ὁ παρῶν καιρὸς δὲν εἶναι καιρὸς ἐπάθλων, οὔτε τώρα πρόκειται ν' ἀποκαλυφθῇ ἡ δόξα μου ἐκείνη, ἀλλ' ὁ παρῶν καιρὸς εἶναι καιρὸς σφαγῆς, πολέμων καὶ κινδύνων. Καὶ πρόσεξε πῶς, μὲ τὴν ἐρώτησιν πού τοὺς κάνει, καὶ τοὺς προτρέπει καὶ τοὺς προσελκύει; Διότι δὲν εἶπεν, "Ἐμπορεῖτε νὰ σφαγῆτε; ἔμπορεῖτε νὰ χύσετε τὸ αἷμα σας;", ἀλλὰ τί τοὺς εἶπεν; «Ἐμπορεῖτε νὰ πῖετε τὸ ποτήριον;». Ἐπειτα διὰ νὰ τοὺς προσελκύσῃ λέγει «τὸ ὅποιον πρόκειται ἐγὼ νὰ πῶ;», ὥστε νὰ τοὺς κάνῃ προθυμοτέρους εἰς τὰς σχέσεις τους μὲ αὐτόν. Καὶ εἰς τὴν συνέχειαν τὸ ὀνομάζει καὶ βάπτισμα τὸ πάθος του, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι θὰ εἶναι πολὺ μέγας ὁ καθαρισμὸς τῆς οἰκουμένης πού θὰ προέλθῃ ἀπὸ αὐτὰ πού θὰ συμβοῦν.

«Λέγουν εἰς αὐτόν· ἔμποροῦμεν». Λόγω τῆς προθυμίας των ὑπεσχέθησαν ἀμέσως, χωρὶς νὰ γνωρίζουν οὔτε καὶ αὐτὸ πού εἶπαν τί ἐσήμαινεν, ἀλλὰ τὸ εἶπαν μὲ τὴν ἐλπίδα ν' ἀκούσουν αὐτὸ πού ἐζήτησαν. Τί λοιπὸν τοὺς ἀπαντᾷ ἐκεῖνος; «Τὸ μὲν ποτήριόν μου θὰ τὸ πῖετε καὶ ἐσεῖς, καὶ τὸ βάπτισμα μὲ τὸ ὅποιον θὰ βαπτισθῶ ἐγώ, θὰ βαπτισθῆτε καὶ ἐσεῖς». Μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς τοὺς προεφήτευσεν πολὺ μέγαλα ἀγαθὰ· δηλαδή, θὰ ἀξιωθῆτε νὰ ὑποστῆτε καὶ ἐσεῖς τὸ μαρτύριόν μου καὶ θὰ πάθετε αὐτὰ πού θὰ ὑποστῶ ἐγώ, διότι θὰ τελειώσετε τὴν ζωὴν σας μὲ βίαιον θάνατον, καὶ ἔτσι θὰ γίνετε μέτοχοι τῶν παθημάτων μου. «Τὸ νὰ καθήσετε ὅμως εἰς τὰ δεξιά μου καὶ εἰς τὰ ἀριστερά μου δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμένα, ἀλλ' αὐτὸ θὰ δοθῇ εἰς ἐκείνους πού ἔχει ἐτοιμασθῆ ἀπὸ τὸν Πατέρα μου».

3. Ἀφοῦ δηλαδὴ ἐγέμισεν τὰς ψυχὰς των μὲ θάρρος καὶ τὰς ἀνύψωσεν πνευματικὰ καὶ τὰς ἔκανε ἀκαταβλήτους ἀπὸ τὴν λύπην, τότε πλέον διορθώνει καὶ τὸ αἴτημά τους. Ἀλλὰ τί τέλος πάντων σημαίνουν οἱ λόγοι αὐτοὶ τοῦ Κυρίου; Καθ' ὅσον δύο εἶναι αἱ ἐξηγήσεις πού δίδουν οἱ πολ-

ἠτοιμάσται τισι τὸ καθίσαι ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ· ἕτερον δέ, εἰ ὁ πάντων Κύριος ἐκείνοις, οἷς ἠτοιμάσται, κύριος οὐκ ἔστι παρασχεῖν. Τί οὖν ἔστι τὸ εἰρημένον; Ἐάν τὸ πρότερον λύσωμεν, τότε καὶ τὸ δεύτερον τοῖς ζητοῦσιν ἔσται σαφές.

5 Τί οὖν ἔστι τοῦτο; Οὐδεὶς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ καθεδεῖται, οὐδὲ ἐξ εὐωνύμων. Ἄβατος γὰρ πᾶσιν ὁ θρόνος ἐκεῖνος· οὐκ ἀνθρώποις λέγω καὶ ἀγίοις καὶ ἀποστόλοις, ἀλλὰ καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀρχαγγέλοις καὶ πάσαις ταῖς ἄνω δυνάμεσιν.

Ὡς γοῦν ἐξαίρειον τοῦ Μονογενοῦς τίθησιν αὐτὸ ὁ Παῦλος

10 λέγων· «Πρὸς τίνα δὲ τῶν ἀγγέλων εἰρηκέ ποιε· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου; Καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἀγγέλους φησὶν· Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα· πρὸς δὲ τὸν Υἱόν, Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός».

Πῶς οὖν φησι, «Τὸ καθίσαι ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι», ὡς ὄντων τινῶν τῶν καθεδουμένων; Οὐχ ὡς ὄντων, ἄπαγε· ἀλλὰ πρὸς τὴν ὑπόνοιαν ἀπεκρίνατο τῶν ἐρωτιῶντων, συγκαταβαίνων αὐτῶν τῇ διανοίᾳ. Οὐδὲ γὰρ ἤδεσαν τὸν ὑψηλὸν θρόνον ἐκεῖνον καὶ τὴν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καθέδραν, ὅπου γε καὶ τὰ πολλῶν

20 τούτων καταδεέστερα καὶ καθ' ἡμέραν αὐτοῖς ἐνηχούμενα ἠγνόουν· ἀλλ' ἐν ἐζήτουν μόνον, τῶν πρωτείων ἀπολαῦσαι καὶ πρὸ τῶν ἄλλων σιῆσαι καὶ μηδένα εἶναι πρὸ αὐτῶν πρὸ αὐτῶ· ὅπερ καὶ ἤδη ἔφθην εἰπών, διὲ ἐπειδὴ δώδεκα θρόνους ἤκουσαν, ἀγνοήσαντες ὅ τι ποτέ ἔστι τὸ εἰρημένον, τὴν

λοί. Τὸ πρῶτον εἶναι, ἐὰν ἔχη ἐτοιμασθῆ δι' ὠρισμένους νὰ καθίσουν εἰς τὰ δεξιὰ του, τὸ δὲ δεύτερον, ἐὰν ὁ Κύριος ὄλων ἐκείνων, διὰ τοὺς ὁποίους ἔχουν ἐτοιμασθῆ, δὲν ἔχη τὴν δύναμιν νὰ τοὺς τὰ παράσχη. Τί λοιπὸν σημαίνουν οἱ λόγοι αὐτοὶ τοῦ Κυρίου; Ἐὰν λύσωμεν τὸ πρῶτον ἐρώτημα, τότε θὰ γίνῃ σαφὲς εἰς τοὺς ἐρευνητὰς καὶ τὸ δεύτερον. Ποία λοιπὸν ἡ σημασία αὐτοῦ; Κανεὶς δὲν θὰ καθίσῃ εἰς τὰ δεξιὰ του, οὔτε εἰς τὰ ἀριστερά του. Διότι ὁ θρόνος ἐκεῖνος εἶναι ἀπλησίαστος δι' ὄλους γενικῶς· καὶ δὲν ἐννοῶ διὰ τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ἀγίους καὶ τοὺς ἀποστόλους, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἀγγέλους καὶ ἀρχαγγέλους καὶ δι' ὄλας γενικῶς τὰς οὐρανίους δυνάμεις, καθὼς βέβαια καὶ ὁ Παῦλος παρουσιάζει αὐτὸ ὡς ἀποκλειστικὸν γνῶρισμα τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ μὲ τοὺς λόγους του· «Πρὸς ποῖον δὲ ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους ἔχει εἰπεῖ ποτέ· Κάθεσε εἰς τὰ δεξιὰ μου; Καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἀγγέλους λέγει· Ἐκεῖνος ποὺ κάνει τοὺς ἀγγέλους του ὡσὰν τοὺς ἀνέμους· πρὸς δὲ τὸν Υἱόν· Ὁ θρόνος σου, Θεέ μου»²¹.

Πῶς λοιπὸν λέγει, «Τὸ νὰ καθίσῃ εἰς τὰ δεξιὰ μου καὶ εἰς τὰ ἀριστερά μου δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμένα νὰ τὸ δώσω», ὡσὰν νὰ ὑπάρχουν ὠρισμένοι ποὺ ἤδη κάθονται ἐκεῖ; Δὲν τὸ λέγει ὡσὰν νὰ ὑπάρχουν ἐκεῖ καθισμένοι· μακρὰ ἀπὸ ἐδῶ αὐτῆ ἡ σκέψις· ἀλλ' ἀπήντησεν εἰς τὴν σκέψιν αὐτῶν ποὺ τὸν ἠρώτησαν, δείχνοντας συγκατάβασιν εἰς τὴν ἀτελεῆ ἀκόμη πνευματικότητά των. Διότι δὲν ἐγνώριζαν ἀκόμη τὸν ὑψηλὸν ἐκεῖνον θρόνον καὶ τὴν εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς καθέδραν τοῦ Υἱοῦ, καθ' ἣν στιγμὴν ἀγνοοῦσαν ἀκόμη καὶ ἐκεῖνα ποὺ ἦσαν κατὰ πολὺ κατώτερα αὐτῶν καὶ ἤκουαν καθημερινῶς νὰ τοὺς ὁμιλῇ δι' αὐτά. Ἄλλ' ἓνα μόνον ἐζητοῦσαν· ν' ἀπολαύσουν τὰ πρωτεῖα καὶ νὰ τοποθετηθοῦν μπροστὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ νὰ μὴ εἶναι κανεὶς πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς κοντὰ εἰς τὸν Κύριον. Καὶ ὅπως προανέφερα, ἐπειδὴ ἤκουσαν νὰ τοὺς ὁμιλῇ διὰ δώδεκα θρόνους, μὴ ἀντιληφθέντες τὸ βαθύτερον νόημα τῶν λόγων του, ἐζήτησαν νὰ

προεδρίαν ἐπεζήτησαν.

“Ο τοίνυν φησὶν ὁ Χριστός, τοῦτό ἐστιν ἀποθανεῖσθε
 μὲν δι’ ἐμὲ καὶ σφαγήσεσθε τοῦ κηρύγματος ἕνεκεν καὶ
 κοινωνήσετέ μοι κατὰ τὸ πάθος· οὐ μὴν ἀρκεῖ τοῦτο ποιῆ-
 5 σαι τῆς προεδρίας ὑμᾶς ἀπολαῦσαι, καὶ τὴν πρώτην τάξιν
 κατασχεῖν. “Αν γάρ τις ἕτερος ἔλθῃ μετὰ τοῦ μαρτυρίου
 καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν ἀρειτὴν κεκτημένος πολλῶ πλείονα
 ὑμῶν, οὐκ ἐπειδὴ φιλῶ νῦν ὑμᾶς, καὶ τῶν ἄλλων προκρίνω,
 διὰ τοῦτο παρωσάμενος ἐκεῖνον τὸν ἀπὸ τῶν ἔργων κηρυ-
 10 τόμενον, ὑμῖν δώσω τὰ πρωτεῖα. Ἄλλ’ οὕτω μὲν οὐκ εἶπεν,
 ὥστε μὴ λυπῆσαι· αἰνιγματωδῶς δὲ τὸ αὐτὸ τοῦτο αἰνίττε-
 ται λέγων· «Τὸ μὲν ποιτήριόν μου πίεσθε, καὶ τὸ βάπτισμα,
 ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθήσεσθε· τὸ δὲ καθίσει ἐκ δε-
 15 ξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύμων οὐκ ἔστιν ἐμὸν τοῦτο δοῦναι, ἀλλ’

Τίσι δὲ ἠτιόμασται; Τοῖς ἀπὸ τῶν ἔργων δυναμένοις
 γενέσθαι λαμπροῖς. Διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν, οὐκ ἔστιν ἐμὸν
 δοῦναι, ἀλλὰ τοῦ Πατρὸς μου, ἵνα μὴ ἀσθενεῖν, μηδὲ ἀτο-
 νεῖν αὐτὸν φαίῃ τις πρὸς τὴν ἀντίδοσιν· ἀλλὰ πῶς; «Οὐκ
 20 ἔστιν ἐμὸν, ἀλλ’ ἐκείνων οἷς ἠτιόμασται». Ἰνα δὲ καὶ σα-
 φέστερον ὃ λέγω γένηται, ἐπὶ ὑποδείγματος αὐτὸ γυμνάσοι-
 μεν, καὶ ὑποδώμεθα εἶναί τινα ἀγωνοθέτην, εἶτα ἀθλητὰς
 ἀρίστους πολλοὺς εἰς τὸν ἀγῶνα καιέναι τοῦτον, καὶ τινὰς
 δύο προσελθόντας τῶν ἀθλητῶν τῶν μάλιστα ὠκειωμένων
 25 τῷ ἀγωνοθέτῃ λέγειν, ὅτι ποιήσον ἡμᾶς στεφανώθῆναι καὶ
 ἀνακηρυχθῆναι, θαρροῦντας τῇ πρὸς αὐτὸν εὐνοίᾳ καὶ φι-

τοὺς δοθῆ ἢ πρωτοκαθεδρία.

Οἱ λόγοι τοῦ Χριστοῦ ἔχουν τὴν ἐξῆς σημασίαν. Θ' ἀποθάνετε βέβαια δι' ἐμένα καὶ θὰ σφαγῆτε χάριν τοῦ κηρύγματος καὶ θὰ ὑποστῆτε τὸ ἴδιον πάθος μὲ τὸ ἰδικόν μου, ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἀρκεῖ διὰ νὰ σᾶς κάνῃ ν' ἀπολαύσετε τὴν πρωτοκαθεδρίαν καὶ νὰ καταλάβετε τὴν πρώτην θέσιν. Διότι ἐὰν ἔλθῃ κάποιος ἄλλος, ὁ ὁποῖος, μαζὶ μὲ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον, ἔχει ἀποκτήσει καὶ ὅλην τὴν ἄλλην γενικῶς τὴν ἀρετὴν κατὰ πολὺ περισσότερον ἀπὸ σᾶς, δὲν σημαίνει, ἐπειδὴ σᾶς ἀγαπῶ τώρα ἐσᾶς καὶ σᾶς προτιμῶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ὅτι θὰ παραβλέψω ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἐκεῖνον ποὺ λάμπει μὲ τὰ ἔργα του, καὶ θὰ δώσω εἰς ἐσᾶς τὰ πρωτεῖα. Ὅμως δὲν τοὺς ὠμίλησεν ἔτσι, διὰ νὰ μὴ τοὺς λυπήσῃ, ἀλλὰ κατὰ τρόπον αἰνιγματικὸν τοὺς εἶπε τὸ ἴδιο πράγμα, λέγοντάς τους· «Τὸ μὲν ποτήριόν μου θὰ τὸ πῖετε, καὶ τὸ βάπτισμα, τὸ ὁποῖο ἐγὼ βαπτίζομαι, θὰ βαπτισθῆτε· ὅμως τὸ νὰ καθήσετε εἰς τὰ δεξιὰ μου καὶ ἀριστερά μου, αὐτὸ δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμένα, ἀλλὰ θὰ δοθῆ εἰς ἐκείνους διὰ τοὺς ὁποίους ἔχει ἐτοιμασθῆ».

Διὰ ποίους ὅμως ἔχει ἐτοιμασθῆ; Δι' ἐκείνους ποὺ ἤμποροῦν νὰ γίνουν ἔνδοξοι μὲ τὰ ἔργα τους. Διὰ τοῦτο δὲν εἶπε, Ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμένα νὰ τὸ δώσω αὐτό, ἀλλ' εἶπε, τοῦτο εἶναι δικαίωμα τοῦ Πατρός μου, ὥστε νὰ μὴ ἤμπορῆ κανεὶς νὰ εἰπῆ ὅτι αὐτὸς δὲν ἤμπορεῖ ἢ ὅτι δὲν ἔχει τὴν δύναμιν τῆς ἀνταποδόσεως ἀγαθῶν. Ἀλλὰ ποίαν ἀπάντησιν ἔδωσεν; «Δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμένα, ἀλλὰ θὰ δοθῆ εἰς ἐκείνους διὰ τοὺς ὁποίους ἔχει ἐτοιμασθῆ». Διὰ νὰ γίνῃ ὅμως ἀκόμη πῶς σαφές αὐτὸ ποὺ λέγω, ἅς τὸ ἐξηγήσωμεν βάσει ἐνὸς παραδείγματος, καὶ ἅς ὑποθέσωμεν ὅτι ὑπάρχει κάποιος ἀγωναθέτης καὶ ὅτι εἰς τὴν συνέχειαν προσῆλθαν πολλοὶ ἀριστοὶ ἀθληταὶ διὰ νὰ μετᾶσχουν εἰς τὸν ἀγῶνα. Δύο δὲ ἀπὸ τοὺς ἀθλητάς, ποῦ ἦσαν πάρα πολὺ γνωστοὶ εἰς τὸν ἀγωναθέτη, στηριζόμενοι εἰς τὴν εὐνοίαν καὶ φιλίαν αὐτοῦ, πλησιάσαντες αὐτὸν τοῦ εἶπαν νὰ ἐνεργήσῃ ἔτσι,

λία· ἐκεῖνον δὲ πρὸς αὐτοὺς λέγειν, οὐκ ἔστιν ἐμὸν τοῦτο δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἠτιοίμασται ἀπὸ τῶν πόνων καὶ τῶν ιδρώτων· ἄρ' οὖν καταγνωσόμεθα αὐτοῦ ἀσθένειαν; Οὐδαμῶς; ἀλλ' ἀποδεξόμεθα αὐτὸν τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ ἀπροσω-
5 πολήπιου.

“Ὡσπερ οὖν ἐκεῖνον οὐκ ἂν φαίημεν ἀιτιοῦντα μὴ δι-
δόναι τὸν στέφανον, ἀλλὰ μὴ βουλόμενον διαφθεῖραι τῶν
ἀγώνων τὸν νόμον, μηδὲ συνταράξαι τοῦ δικαίου τὴν τάξιν·
οὔτιω δὴ καὶ τὸν Χριστὸν εἶποιμι ἂν τοῦτο εἰρηκέναι, παν-
10 ταχόθεν αὐτοὺς συνελαύνοντα, μετὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν,
εἰς τὴν τῶν οἰκείων κατορθωμάτων ἐπίδειξιν τὰς ἐλπίδας
τῆς σωτηρίας καὶ τῆς εὐδοκιμήσεως ἔχειν. Διὰ τοῦτό φησιν,
«οἷς ἠτιοίμασται». Τί γάρ, φησὶν, ἐὰν ἕτεροι φανῶσιν ὑμῶν
βελτίους; τί δὲ ἂν μείζονα ἐργάσωνται; Μὴ γὰρ ἐπειδὴ
15 μαθηταί μου γέγονατε, διὰ τοῦτο τῶν πρωτείων ἀπολαύσε-
σθε, ἐὰν μὴ τῆς ἐκλογῆς αὐτοὶ ἄξιοι φανῆτε;

“Οἱ γὰρ αὐτὸς Κύριός ἐστι τοῦ παντός, δῆλον ἐξ αὐ-
αὐτὸς πᾶσαν ἔχει τὴν κρίσιν. Καὶ γὰρ Πέτρῳ οὔτιω φησὶν
«Ἐγὼ σοι δώσω τὰς κλεῖς τῶν οὐρανῶν». Καὶ ὁ Παῦλος
20 δὲ τοῦτο δηλῶν ἔλεγε· «Λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δι-
καιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ Κύριος ὁ δίκαιος
κριτὴς ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· οὐ μόνον δὲ ἐμοί, ἀλλὰ καὶ πᾶ-
σι τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ». Ἐπιφάνεια δὲ
τοῦ Χριστοῦ γέγονεν. “Οἱ δὲ Παύλου οὐδεὶς πρῶτος σιγή-
25 σεται, παντί που δῆλον. Εἰ δὲ ἀσαφέσιερον ταῦτα εἴρηκε, μὴ
θανυμάσης. Παραπεμπόμενός τε γὰρ αὐτοὺς οικονομικῶς,

22. Ματθ. 16, 19.

23. Β' Τιμ. 4, 8.

ὥστε νὰ στεφανωθοῦν καὶ νὰ ἀνακηρυχθοῦν νικηταί. Ἐκεῖνος ὁμως λέγει πρὸς αὐτούς, ὅτι αὐτὸς δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ τὸ πράξῃ αὐτό, ἀλλὰ ἡ νίκη θὰ δοθῇ εἰς ἐκείνους διὰ τοὺς ὁποίους ἔχει ἐτοιμασθῆ, οἱ ὁποῖοι θὰ κοπιᾶσουν καὶ θὰ ἰδρώσουν. Ἡμποροῦμεν ἄρα γε νὰ τοῦ καταλογίσωμεν ἀδυναμίαν; Ἀσφαλῶς ὄχι· ἀλλ' ἀντιθέτως θ' ἀναγνωρίσωμεν ὅτι αὐτὸς εἶναι δίκαιος καὶ ἀμερόληπτος.

Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν δὲν θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰπούμεν ὅτι αὐτὸς δὲν ἔχει δύναμιν, ἐπειδὴ δὲν δίδει τὸν στέφανον, μὲ σκοπὸν νὰ μὴ καταλύσῃ τὸν νόμον τῶν ἀγώνων, καὶ νὰ μὴ διαταράξῃ τὴν τάξιν τοῦ δικαίου, ἔτσι λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσα νὰ εἰπῶ ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς τὸ εἶπεν αὐτὸ μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς παρακινήσῃ μὲ κάθε τρόπον νὰ στηρίζουν τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας των καὶ τῆς προκοπῆς των εἰς τὴν ἀρετὴν εἰς τὰ προσωπικά των κατορθώματα ποὺ γίνονται μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο λέγει, «εἰς ἐκείνους διὰ τοὺς ὁποίους ἔχει ἐτοιμασθῆ». Διότι, λέγει, τί θὰ συμβῇ ἐὰν παρουσιασθοῦν ἄλλοι καλύτεροι ἀπὸ σᾶς; τί δέ, ἐὰν ἐπιτελέσουν μεγαλύτερα ἔργα; Ἡ νομίζετε, ἐπειδὴ ἔχετε γίνει μαθηταί μου, ὅτι θ' ἀπολαύσετε ἐξ αἰτίας αὐτοῦ καὶ τὰ πρωτεῖα, ἐὰν δὲν φανῆτε σεῖς οἱ ἴδιοι ἄξιοι τῆς ἐκλογῆς;

Τὸ ὅτι λοιπὸν αὐτὸς εἶναι Κύριος τοῦ σύμπαντος, εἶναι φανερόν ἀπὸ τὸ ὅτι αὐτὸς κρίνει τὸ σύμπαν. Καθ' ὅσον λέγει τὰ ἐξῆς εἰς τὸν Πέτρον· «Ἐγὼ θὰ σοῦ δώσω τὰ κλειδιά τῶν οὐρανῶν»²². Καὶ ὁ Παῦλος δέ, διὰ νὰ δηλώσῃ αὐτό, ἔλεγε· «Τώρα πλέον μου ἀπομένει ὁ στέφανος τῆς δικαιοσύνης, τὸν ὁποῖον θὰ μοῦ δώσῃ ὁ Κύριος ὁ δίκαιος κριτῆς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῆς κρίσεως· καὶ δὲν θὰ τὸν δώσῃ μόνον εἰς ἐμένα, ἀλλὰ καὶ εἰς ὄλους ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀγαπήσει τὴν ἐμφάνισίν του»²³. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν κόσμον ἔχει γίνει. Τὸ ὅτι δὲ κανεὶς δὲν θὰ σταθῇ πρὶν ἀπὸ τὸν Παῦλον, εἶναι φυσικὰ ὀλοφάνερον. Ἐὰν ὁμως αὐτὰ τὰ ἔχη εἰπεῖ κατὰ τρόπον μὴ σαφῆ, μὴ ἀπορηῆς. Διότι ἤθελε, δείχνοντας ὄλην τὴν συγκατάβασίν του, νὰ τοὺς

ὥστε μὴ ὑπὲρ πρωτείων ἐνοχλεῖν εἰκῆ καὶ μάτην (καὶ γὰρ ἀπὸ πάνθους τοῦτο ἔπασχον ἀνθρώπινου), καὶ μὴ λυπῆσαι βουλόμενος αὐτούς, τῇ ἀσαφείᾳ ἀμφοτέρωτα ταῦτα κατορθοῖ.

«Τότε ἠγανάκησαν οἱ δέκα περὶ τῶν δύο». Τότε, πότε;
 5 "Οἱ ἐπειμήσεν αὐτοῖς. "Ἐως μὲν γὰρ τοῦ Χριστοῦ ἡ ψῆφος ἦν, οὐκ ἠγανάκιουν, ἀλλ' ὁρῶντες αὐτοὺς προτιμωμένους, ἔστειρον καὶ ἐσίγων, αἰδούμενοι τὸν διδάσκαλον καὶ τιμῶντες· καὶ εἰ κατὰ διάνοιαν ἤλγουν, ἀλλ' εἰς μέσον τοῦτο ἐξενεγκεῖν οὐκ ἐτόλμων. Καὶ πρὸς Πέτρον δέ τι πα-
 10 θόντιες ἀνθρώπινον, διε τὰ δίδραχμα ἔδωκεν, οὐκ ἐδυοχέραναν, ἀλλ' ἠρώτησαν μόνον «Τίς ἄρα μείζων ἐστίν;». Ἐπειδὴ δὲ τῶν μαθητῶν ἐνιαῦθα ἡ αἰτησις ἦν, ἀγανακτοῦσι. Καὶ οὐδὲ ἐνιαῦθα εὐθέως ἀγανακτοῦσιν, διε ἤτησαν, ἀλλ' ὅτι αὐτοῖς ἐπειμήσεν ὁ Χριστὸς καὶ ἔφησεν οὐκ ἀπολαύ-
 15 σεσθαι τῶν πρωτείων αὐτούς, εἰ μὴ παράσχοιεν ἑαυτοὺς τούτων ἀξίους.

4. Εἶδες πῶς ἀτελέσιερον πάντες διέκειντο, καὶ οὗτοι κατεξανισιτάμενοι τῶν δέκα, καὶ ἐκεῖνοι φθονοῦντες τοῖς δυοῖν; Ἄλλ', ὅπερ ἔφην, μετὰ ταῦτά μοι αὐτοὺς δεῖξον,
 20 καὶ ὕψει πάντων τούτων ἀπηλλαγμένους τῶν παθῶν. Ἄκουσον γοῦν πῶς οὗτος αὐτὸς ὁ Ἰωάννης, ὁ νῦν προσελθὼν ὑπὲρ τούτων, πανταχοῦ τῶν πρωτείων τῷ Πέτρῳ παραχωρεῖ, καὶ δημηγοροῦντι καὶ θαυματουργοῦντι ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων. Καὶ οὐκ ἀποκρούπει αὐτοῦ τὰ κατορ-
 25 θώματα, ἀλλὰ καὶ τὴν ὁμολογίαν λέγει, ἣν πάντων σιγῶντων ἐπεδείξατο, καὶ τὴν εἰς τὸν τάφον εἰσοδον, καὶ προ-

24. Πρὸβλ. Ματθ. 17, 24-27.

25. Ματθ. 18, 1.

26. Πρὸβλ. Πράξ. 3, 1ε.

προφυλάξη μὲ τοὺς λόγους του, ὥστε νὰ μὴ τὸν ἐνοχλοῦν ἄδικα καὶ ἄσκοπα διὰ τὰ πρωτεῖα (καθ' ὅσον αὐτὸ συνέβαινεν εἰς αὐτοὺς ἀπὸ ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν), καὶ ἐπειδὴ δὲν ἤθελε νὰ τοὺς στενοχωρήσῃ· καὶ μὲ τὴν ἀσάφειαν αὐτὴν ἐπιτυχάνει καὶ τὰ δύο.

«Τότε ἠγανάκτησαν οἱ δέκα ὑπόλοιποι μαθηταὶ διὰ τὴν διαγωγὴν αὐτῶν τῶν δύο». Τότε· πότε; "Όταν τοὺς ἐπέπληξεν. Διότι, ὅσον χρόνον ἢ προτίμησις ἀποτελοῦσεν ἀφ' ἑαυτῶν τοῦ Χριστοῦ, δὲν ἀγανακτοῦσαν, ἀλλὰ βλέποντες αὐτοὺς νὰ προτιμῶνται, τὸ ἀπεδέχοντο καὶ ἐσιωποῦσαν, ἐπειδὴ ἐσέβοντο τὸν διδάσκαλον καὶ τὸν ἐτιμοῦσαν· ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἐλυποῦντο εἰς τὴν σκέψιν των, ὅμως δὲν ἐτολμοῦσαν νὰ τὸ φανερώσουν αὐτό. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ τοῦ Πέτρου, ὅταν τοῦ ἔδωκε τὰ δίδραχμα²⁴, μολονότι παρουσίασαν κάποια ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν, ὅμως δὲν ἐλυπήθησαν, ἀλλ' ἀπλῶς τὸν ἠρώτησαν, «Ποῖος λοιπὸν εἶναι ὁ μεγαλύτερος;»²⁵. Ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὸ αἴτημα ἦτο τῶν μαθητῶν, ἀγανακτοῦν. Ἄλλὰ οὔτε καὶ πάλιν ἀγανακτοῦν ἀμέσως, μόλις τὸ ἐζήτησαν, ἀλλ' ὅταν ὁ Χριστὸς τοὺς ἐπέπληξε καὶ τοὺς εἶπεν, ὅτι δὲν θὰ ἀπολαύσουν τὰ πρωτεῖα, ἐὰν δὲν κάνουν τοὺς ἑαυτοὺς των ἀξίους δι' αὐτά.

4. Εἶδες πόσον ἀτελής ἦτο ἡ πνευματικότης ὄλων τῶν μαθητῶν του, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ δύο νὰ ἐπιχειροῦν νὰ ἐπιβληθοῦν τῶν δέκα, καὶ ἐκεῖνοι νὰ φθονοῦν τοὺς δύο; Ἄλλὰ, ὅπως προανέφερα, σὲ παρακαλῶ νὰ μοῦ τοὺς δείξῃς μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ καὶ θὰ τοὺς ἰδῆς ὄλους νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τὰ πάθη τους αὐτά. Ἄκουσε λοιπὸν πῶς αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Ἰωάννης, πού τώρα προσῆλθε καὶ ἤθελε νὰ ἐξουσιάσῃ αὐτούς, εἰς κάθε περίπτωσιν παραχωρεῖ τὰ πρωτεῖα εἰς τὸν Πέτρον, καὶ εἰς τὸ κήρυγμα καὶ εἰς τὴν ἐπιτέλεσιν θαυμάτων εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων²⁶. Καὶ δὲν ἀποκρύπτει τὰ κατορθώματα αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεώς του διακηρύττει, πράγμα πού τὸ ἔκανε ὅταν ὄλοι ἐσιωποῦσαν, καὶ τὴν εἴσοδόν του εἰς τὸν τάφον

τίθησιν ἑαυτοῦ τὸν ἀπόστολον. Ἐπειδὴ γὰρ ἀμφότεροι παρέ-
 μειναν σταυρουμένω, τὸ ἑαυτοῦ ἐγκώμιον ὑποτεμνόμενός φη-
 σιν, διὸ γνώριμος ἦν ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος τῷ ἱερεῖ. Ὁ δὲ
 Ἰάκωβος μακρὸν μὲν οὐκ ἐπέζησε χρόνον· ἐκ προσιμίων
 δὲ οὕτω διεθερμάνθη, καὶ πάντα τὰ ἀνθρώπινα ἀφείς πρὸς
 ὕψος ἀνέδραμεν ἄφαιτον, ὡς εὐθέως σφαγῆναι. Οὕτω πάντων
 ἕνεκεν μετὰ ταῦτα ἄκροι ἐγένοντο. Ἀλλὰ τότε ἠγανάκησαν.

Τί οὖν ὁ Χριστός; «Προσκαλεσάμενος αὐτούς φησιν· οἱ
 ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν». Ἐπειδὴ γὰρ
 10 ἐθορυβήθησαν καὶ ἐταράχθησαν, τῇ κλήσει πρὸ τοῦ λόγου
 αὐτοῦ καταπραῖνει, καὶ τῷ πλησίον αὐτοῦ ἐπισπάσασθαι.
 Καὶ γὰρ οἱ δύο, τοῦ χοροῦ τῶν δέκα ἑαυτοῦ ἀπορρήξαντες,
 ἐγγύτερον εἰσιήκεσαν ἰδιολογούμενοι. Διὰ τοῦτο καὶ τού-
 τος πλησίον ἄγει τούτῳ τε αὐτῷ, καὶ τῷ τὸ εἰρημένον
 15 ἐκπομπεῦσαι καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἐξαγαγεῖν, παραμυθούμε-
 νος τὸ πάθος καὶ τούτων κακείνων. Καὶ οὐχ ὡς ἔμπροσθεν,
 οὕτω καὶ νῦν κατασιέλλει. Πρῶτον μὲν γὰρ παιδία ἄγει
 εἰς μέσον, καὶ τὸ ἀφελές αὐτῶν καὶ τὸ ταπεινὸν μιμεῖσθαι
 κελεύει· ἐνιαῦθα δὲ πληκτικώτερον ἀπὸ τοῦ ἐναντίου ἐν-
 20 τρέπει λέγων «Οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐ-
 τῶν, καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσι· παρὰ δὲ ὑμῖν οὐκ
 ἔσται οὕτως· ἀλλ' ὁ θέλων ἐν ὑμῖν γενέσθαι μέγας, οὕτως
 ἔστω πάντων διάκονος, καὶ ὁ θέλων εἶναι πρῶτος, ἔστω
 πάντων ἔσχατος», δεικνὺς διὸ ἐθνικῶν τὸ τοιοῦτον, τὸ τῶν
 25 πρωτείων ἐρᾶν.

ἀναφέρει καὶ παρουσιάζει πρὶν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν τοῦ τὸν Πέτρον. Ἐπειδὴ δηλαδὴ καὶ οἱ δύο παρευρέθησαν πλησίον τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν ὥραν τῆς σταυρώσεώς του, μειώνων τὸ ἰδικόν του ἐγκώμιον, λέγει, ὅτι «ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος ἦτο γνωστὸς εἰς τὸν ἀρχιερέα»²⁷. Ὁ δὲ Ἰάκωβος δὲν ἔζησε μὲν ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ἀλλὰ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἔδειξε τόσην θερμὴν πίστει καὶ ἐγκαταλείψας ὅλα τὰ ἀνθρώπινα, ἔφθασεν εἰς ὕψος ἀπερίγραπτον, ὥστε ἀμέσως νὰ σφαγῆ. Ἔτσι ἀργότερα ἐξ αἰτίας ὄλων αὐτῶν ἔφθασαν εἰς τὰς ἀνωτέρας βαθμίδας τῆς ἀρετῆς. Ἀλλὰ τότε ἠγανάκτησαν.

Τί κάνει λοιπὸν ὁ Χριστός; «Ἀφοῦ τοὺς προσεκάλεσε, λέγει· Οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν καταταυραννοῦν τοὺς λαοὺς των». Διότι ἐπειδὴ ἐθουρυβήθησαν καὶ ἐταράχθησαν, τοὺς καθουχάζει, πρὶν νὰ τοὺς ὁμιλήσῃ, μὲ τὴν πρόσκλησίν του καὶ μὲ τὸ ὅτι τοὺς ἐκάλεσε πλησίον του. Καθ' ὅσον οἱ δύο, ἐπειδὴ εἶχαν ἀποσπασθῆ ἀπὸ τὴν ὀμάδα τῶν δέκα, ἐστέκοντο πλησιέστερα πρὸς αὐτόν, συνομιλοῦντες μὲ αὐτόν ἰδιαίτε-
ρωσ. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτοὺς τοὺς προσκαλεῖ πλησίον του, θέλοντας μαζὶ μὲ αὐτὸ καὶ τὸ αἴτημά των νὰ διαπομπεύσῃ καὶ νὰ τὸ ἀνακοινώσῃ εἰς τοὺς ἄλλους, θεραπεύοντας τὸ πάθος καὶ αὐτῶν καὶ ἐκείνων. Καὶ δὲν θεραπεύει τὸ πάθος των αὐτὸ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὅπως τὸ ἔκανε προηγουμένως. Διότι εἰς τὴν προηγουμένην περίπτωσιν ὁδηγεῖ παιδιὰ εἰς τὸ μέσον καὶ τοὺς παροτρύνει νὰ μιμοῦνται τὴν ἀφέλειαν καὶ τὴν ταπείνωσιν αὐτῶν, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ προτροπὴ γίνεται μὲ αὐστηρότερον τόνον, καὶ μὲ ἀντίθετα παραδείγματα, λέγοντάς τους· «Οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν καταταυραννοῦν τοὺς λαοὺς των καὶ οἱ μεγάλοι ἀξιωματοῦχοι τοὺς μεταχειρίζονται ὡσάν δούλους των. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ συμβῆ τὸ ἴδιον μεταξὺ σας, ἀλλ' αὐτὸς ποὺ θέλει ἀπὸ σας νὰ γίνῃ μέγας, αὐτὸς πρέπει νὰ γίνῃ ὑπηρέτης ὄλων, καὶ αὐτὸς ποὺ θέλει νὰ εἶναι πρῶτος, ὀφείλει νὰ γίνῃ δοῦλος ὄλων», ἀποδεικνύοντας, ὅτι εἶναι ἴδιον γνώρισμα τῶν ἐθνικῶν τὸ νὰ ἐπιδιώκουν μὲ μανίαν τὰ πρωτεῖα.

Καὶ γὰρ τυραννικὸν τὸ πάθος, καὶ συνεχῶς ἐνοχλοῦν
καὶ μεγάλοις ἀνδράσι διὰ τοῦτο καὶ σφοδριοῦρας δεῖται
πληγῆς. Διὸ καὶ αὐτὸς βαθυτέρον αὐτῶν καθικνεῖται, τῆ
τῶν ἐθνῶν παραθέσει φλεγμαίνουσαν αὐτῶν τὴν ψυχὴν ἐν-
δ τρέπων· καὶ τῶν μὲν τὸν φθόνον, τῶν δὲ τὴν ἀπόνοιαν ὑπο-
τέμνεται, μόνον οὐχὶ λέγων· μὴ ἀγανακτεῖτε ὡς ὑβρισμένοι.
Ἐαυτοὺς γὰρ μάλιστα βλάπτουσί τε καὶ καταισχύνουσιν οἱ
οὔτω τὰ πρωτεῖα ζητοῦντες· ἐν γὰρ τοῖς ἐσχάτοις εἰσίν.
Οὐ γὰρ ἐσὶ τὰ παρ' ἡμῖν ὅλα τὰ ἔξωθεν. Οἱ μὲν γὰρ ἄο-
10 χοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν· παρ' ἐμοὶ δὲ ὁ
ἐσχαίος οὔτις πρῶτός ἐστιν.

“Οἱ δὲ οὐχ ἁπλῶς ταῦτα λέγω, δι' ὧν ποιῶ καὶ πά-
οχω λάβε τὴν ἀπόδειξιν τῶν εἰρημένων. Ἐγὼ γὰρ τι καὶ
πλέον ἐποίησα. Βασιλεὺς γὰρ τῶν ἄνω δυνάμεων ὢν, ἄν-
15 θρωπος ἠβουλήθη γενέσθαι καὶ καταφρονηθῆναι κατεδε-
ξάμην καὶ ὑβρισθῆναι. Καὶ οὐδὲ τούτοις ἠρκέσθη, ἀλλὰ
καὶ ἐπὶ θάνατον ἦλθον. Διὰ τοῦτό φησιν· «Ὡσπερ ὁ Υἱὸς
τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ
δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν». Οὐδὲ γὰρ
20 μέχρι τούτου ἔσθην, φησὶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν ἔδωκα λύ-
τρον καὶ ὑπὲρ τίνων; Τῶν ἐχθρῶν. Σὺ δὲ ἂν ταπεινωθῆς,
ὑπὲρ σαυτοῦ, ἐγὼ δὲ ὑπὲρ σοῦ.

Μὴ τοίνυν φοβηθῆς, ὡς τῆς τιμῆς σου καθαιρουμένης.
“Ὅσον γὰρ ἂν ταπεινωθῆς, οὐ δύνασαι τοσοῦτον κατελθεῖν,

Πράγματι εἶναι τυραννικὸν τὸ πάθος αὐτὸ καὶ συνεχῶς ἐνοχλεῖ καὶ τοὺς μεγάλους ἄνδρας, καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο χρειάζεται καὶ βαθυτέραν πληγὴν. Ἔτσι λοιπὸν προχωρεῖ εἰς μεγαλύτερον βάθος, καὶ καταπραϋνεῖ τὴν ὠργισμένην ψυχὴν των, παραθέτοντας τὸ παράδειγμα τῶν ἐθνικῶν. Καὶ θεραπεύει τῶν μὲν τὸν φθόνον, τῶν δὲ τὴν ἀλαζονείαν, λέγοντάς τους σχεδόν· Μὴ ἀγανακτῆτε ὡσὰν νὰ ἔχετε ὑβρισθῆ. Διότι αὐτοὶ ποὺ ζητοῦν τὰ πρωτεῖα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, βλάπτουν κατ' ἐξοχὴν καὶ κατεντροπιάζουν τοὺς ἑαυτοὺς των, διότι τοποθετοῦν τοὺς ἑαυτοὺς των μεταξὺ τῶν τελευταίων. Δὲν εἶναι ὅμως τὰ ἰδικά μας διδάγματα ὅμοια μὲ τὰ τῶν ἐθνικῶν. Διότι οἱ μὲν ἄρχοντες τῶν ἐθνικῶν κατατυραννοῦν τοὺς λαοὺς των, ἐνῶ σύμφωνα μὲ τὰ ἰδικά μας διδάγματα αὐτὸς ποὺ εἶναι δοῦλος τῶν ἄλλων, εἶναι πρῶτος εἰς ἀξίαν.

Τὸ ὅτι δὲ αὐτὰ δὲν ἀποτελοῦν ἀπλῶς λόγον, λάβε ὡς ἀπόδειξιν τῶν λόγων μου αὐτὰ τὰ ὁποῖα κάνω καὶ πάσχω. Ἄλλ' ἐγὼ ἔκανα καὶ κάτι περισσότερον. Διότι μολονότι ἦμουν βασιλεὺς τῶν οὐρανίων δυνάμεων, ἠθέλησα νὰ γίνω ἄνθρωπος καὶ κατεδέχθην νὰ περιφρονηθῶ καὶ νὰ ὑβρισθῶ. Καὶ οὔτε καὶ εἰς αὐτὰ ἠρκέσθην, ἀλλὰ καὶ ἔφθασα μέχρι καὶ εἰς αὐτὸν τὸν θάνατον. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ὅπως ἀκριβῶς ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ἦλθε διὰ νὰ ὑπηρετηθῆ, ἀλλὰ νὰ ὑπηρετήσῃ καὶ νὰ δώσῃ τὴν ζωὴν του ὡς λύτρον χάριν τῆς σωτηρίας τῶν πολλῶν ἀνθρώπων». Δὲν ἐσταμάτησα δηλαδή, λέγει, μέχρις εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν μου ἔδωσα ὡς λύτρον. Καὶ χάριν ποίωσα ἔκανα αὐτὴν τὴν θυσίαν; Χάριν τῶν ἐχθρῶν. Καὶ σὺ μὲν ἐὰν ταπεινωθῆς, τὸ κάνεις χάριν τοῦ ἑαυτοῦ σου, ἐνῶ ἐγὼ ἐταπεινώθην πρὸς χάριν σου.

Ἐπομένως μὴ φοβηθῆς μὲ τὴν σκέψιν ὅτι χάνεται ἡ ἀξιοπρέπεια σου. Διότι ὅσον καὶ ἂν ταπεινωθῆς, δὲν ἠμπορεῖς νὰ κατέλθῃς εἰς τόσον χαμηλὸν σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον

δοον ὁ Δεσπότης σου. Ἄλλ' ὅμως ἢ καιάθαις αὕτη πάντων
 ἀνάθαις γέγονε, καὶ τὴν δόξαν ἐκλάμψαι πεποίηκε τὴν
 ἑαυτοῦ. Πρὸ μὲν γὰρ τοῦ γενέσθαι ἄνθρωπος, παρ' ἀγγέ-
 λοις ἐγνωρίζετο μόνοις· ἐπειδὴ δὲ ἄνθρωπος ἐγένετο καὶ
 5 ἐσταθρῶθη, οὐ μόνον ἐκείνην οὐκ ἠλάτιωσε τὴν δόξαν, ἀλλὰ
 καὶ ἑτέραν προσέλαβε, τὴν ἀπὸ τῆς γνώσεως τῆς οἰκου-
 μένης. Μὴ δὴ φοβηθῆς, ὡς τῆς τιμῆς σου καθαιρουμένης,
 εἰς ταπεινώσεως σαυτὸν ταύτη γὰρ μᾶλλον ἐπαίρεται μου
 ἢ δόξα· ταύτη γίνεται μείζων. Αὕτη τῆς βασιλείας ἡ θύρα.
 10 Μὴ δὴ τὴν ἐναντίαν ἔλθωμεν, μηδὲ ἑαυτοῖς πολεμῶμεν. Ἐ-
 ἂν γὰρ βουληθῶμεν μεγάλοι φαίνεσθαι, οὐκ ἐσόμεθα μεγά-
 λοι, ἀλλὰ καὶ πάντων ἀτιμότεροι.

Εἶδες πῶς πανταχοῦ ἀπὸ τῶν ἐναντίων αὐτοῦς προτρέ-
 πει, διδοῦς αὐτοῖς ὅπερ ἐπιθυμοῦσι; Καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἔμπρο-
 15 σθεν διὰ πολλῶν τοῦτο ἐδείξαμεν· καὶ ἐπὶ τῶν φιλοχρημά-
 των καὶ τῶν κενοδοξούντων οὕτως ἐποίησε. Τίνος γὰρ
 ἕνεκεν, ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων ἐλεεῖς; ἵνα δόξης ἀπο-
 λαύσης; Οὐκοῦν μὴ ποίει οὕτω, καὶ ἀπολαύση πάντως. Τί-
 νος δὲ ἕνεκεν θησαυρίζεις; ἵνα πλουτῆς; Οὐκοῦν μὴ θη-
 20 σαυρίσης, καὶ πλουτήσεις. Οὕτω καὶ ἐνιαῦθα. Τίνος ἕνε-
 κεν τῶν πρωτείων ἐρᾷς; ἵνα πρὸ τῶν ἄλλων ᾖς; Οὐκοῦν
 τὴν ἐσχάτην ἐπίλεξαι τάξιν, καὶ τότε τῶν πρωτείων ἀπο-
 λαύση. Ὡστε εἰ θέλεις γενέσθαι μέγας, μὴ ζῆτει γενέσθαι
 μέγας, καὶ τότε ἔση μέγας. Ἐκεῖνο γὰρ μικρὸν ἐστὶν εἶναι.
 25 5. Ὁρᾷς πῶς αὐτοῦς ἀπήγαγε τοῦ νοσήματος, τῷ δεῖ-
 ξαι καὶ ἐκεῖθεν ἐκπίπτοντας, καὶ ἐντιεῦθεν ἐπιτυγχάνοντας·
 ἵνα τὸ μὲν φύγωσι, τὸ δὲ διώκωσι. Καὶ τῶν ἐθνῶν δὲ διὰ

κατήλθεν ὁ Κύριός σου. Ἄλλ' ὅμως ἡ ταπείνωσις αὐτῆ ἔγινεν αἰτία ἀνυψώσεως ὅλων τῶν ἀνθρώπων καὶ συνετέλεσεν ὥστε νὰ ἐκλάμψη ἡ δόξα τοῦ Χριστοῦ. Διότι πρὶν γίνῃ ἄνθρωπος, ἦτο γνωστός μόνον εἰς τοὺς ἀγγέλους, ὅταν ὅμως ἔγινεν ἄνθρωπος καὶ ἐσταυρώθη, ὅχι μόνον δὲν ἡλάττωσεν ἐκείνην τὴν δόξαν, ἀλλὰ καὶ ἄλλην ἀπέκτησεν, ἀπὸ τὸ ὅτι τὸν ἐγνώρισεν ὅλη ἡ οἰκουμένη. Μὴ λοιπὸν φοβηθῆς, μὲ τὴν σκέψιν ὅτι δῆθεν χάνεις τὴν ἀξιοπρέπειάν σου, ἐὰν ταπεινωθῆς· διότι μὲ τὴν ταπείνωσίν σου αὐτὴν αὐξάνεται ἡ δόξα σου, μὲ αὐτὴν γίνεται ἀκόμη μεγαλυτέρα. Αὐτὴ εἶναι ἡ πύρρα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Ἄς μὴ ἀκολουθήσωμεν λοιπὸν τὴν ἀντίθετον ὁδόν, οὔτε νὰ πολεμῶμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας. Διότι ἐὰν θελήσωμεν νὰ φαινώμεθα μεγάλοι, δὲν θὰ γίνωμεν μεγάλοι, ἀλλ' ἀντιθέτως θὰ γίνωμεν οἱ πρὸ ἀσήμαντοι ἀπὸ ὅλους.

Εἶδες ὅτι εἰς κάθε περίπτωσιν τοὺς διδάσκει μὲ τὰ ἀντίθετα παραδείγματα, δίδοντάς τους αὐτὸ πρὸς ἐπιθυμοῦν; Καὶ αὐτὸ προηγουμένως τὸ ἀπεδείξαμεν πολλές φορές, διότι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν φιλαργύρων καὶ τῶν κενοδόξων ἔτσι ἐνήργησεν. Διατί λοιπὸν, λέγει, κάνεις τὴν ἐλεημοσύνην ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους; διὰ νὰ ἀπολαύσης δόξαν; Μὴ τὸ κάνης λοιπὸν αὐτὸ καὶ ὅπωςδήποτε θ' ἀπολαύσης δόξαν. Πρὸς ποῖον δὲ σκοπὸν θησαυρίζεις; Διὰ νὰ ἔχης πλοῦτη; Λοιπὸν, μὴ θησαυρίσης ἐδῶ καὶ θὰ γίνης πλούσιος ἐκεῖ. Ἔτσι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτῆν. Διατί ποθεῖς τὰ πρωτεῖα; Διὰ νὰ εἶσαι πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους; Λοιπὸν διάλεξε τὴν τελευταίαν θέσιν, καὶ τότε θὰ ἀπολαύσης τὰ πρωτεῖα. Ὡστε ἐὰν θέλης νὰ γίνης μέγας, μὴ ζητῆς νὰ γίνης μέγας, καὶ τότε θὰ γίνης μέγας. Διότι αὐτὸ θὰ εἴπῃ νὰ εἶσαι μικρός.

5. Βλέπεις πῶς τοὺς ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὸ νόσημα, μὲ τὸ ὅτι τοὺς ἀπέδειξεν ὅτι ἡ μὲν φιλοπρωτία τοὺς ὀδηγεῖ εἰς ἀποτυχίαν, ἐνῶ ἡ ταπείνωσις εἰς ἐπιτυχίαν, ὥστε τὸ μὲν νὰ ἀποφύγουν τὸ δὲ νὰ ἐπιδιώκουν. Καὶ τοὺς ἐθνικοὺς δὲ διὰ

τοῦτο ἀνέμνησεν, ἵνα καὶ ταύτη τὸ πρᾶγμα ἐπονείδιστον καὶ
 βδελυκτὸν ἀποδείξῃ. Τὸν γὰρ ἀπονενοημένον ἀνάγκη ταπει-
 νὸν εἶναι, καὶ τὸναντίον τὸν ταπεινόφρονα ὑψηλόν. Τοῦτο
 γὰρ τὸ ὕψος τὸ ἀληθὲς καὶ γνήσιον, καὶ οὐκ ἐν ὀνόματι
 5 μόνον, οὐδὲ ἐν προσηγορίᾳ ὄν. Καὶ τὸ μὲν ἔξωθεν ἀνάγκης
 ἐστὶ καὶ φόβον τοῦτο δὲ τῷ τοῦ Θεοῦ προσέοικεν. Ὁ τοι-
 οῦτος, κἂν παρὰ μηδενὸς θαυμάζεται, ὑψηλὸς μένει ὥσπερ
 οὖν ἐκεῖνος, κἂν παρὰ πάντων θεραπεύηται, πάντων ἐστὶ τα-
 πεινότερος. Καὶ ἡ μὲν κατὰ ἀνάγκην ἐστὶ τιμὴ, ὅθεν καὶ
 10 διαρρεῖ ραδίως· ἡ δὲ ἐκ προαιρέσεως, ὅθεν καὶ μένει
 βεβαία. Ἐπεὶ καὶ τοὺς ἁγίους διὰ τοῦτο θαυμάζομεν, ὅτι
 πάντων ὄντες μείζους, πάντων μᾶλλον ἑαυτοὺς ἐταπείνουν.
 Διὸ καὶ μέχρι τῆς σήμερον μένουσιν ὄντες ὑψηλοί, καὶ οὐ-
 δὲ ἡ τελευταία τὸ ὕψος ἐκεῖνο κατήνεγκεν.

15 Εἰ δὲ θούλεσθε, καὶ ἀπὸ λογισμῶν ἐξείασωμεν τοῦτο
 αὐτό. Ὑψηλὸς εἶναι λέγεται τις, ἢ διὰ τῷ μήκει τοῦ σώ-
 ματος τοῦτο ἢ, ἢ διὰ τὴν ἐφ' ὑψηλοῦ τόπου ἐσιτηκῶς τύχην
 καὶ ταπεινὸς ὡσαύτως ἀπὸ τῶν ἐναντίων. Ἴδωμεν οὖν
 τίς τοιοῦτός ἐστιν, ὁ ἀλαζῶν ἢ ὁ μειριάζων· ἵνα ἴδῃς, ὅτι
 20 οὐδὲν ταπεινοφροσύνης ὑψηλότερον, καὶ οὐδὲν ἀλαζονείας
 χθαμαλώτερον. Ὁ μὲν οὖν ἀλαζῶν πάντων θούλεται εἶναι
 μείζων, καὶ οὐδένα ἑαυτοῦ ἄξιον εἶναι φησι, καὶ ὅσης ἂν
 τύχῃ τιμῆς, πλείονος ἐρᾷ καὶ ἀντέχεται, καὶ οὐδεμιᾶς τετυχη-
 κέναι νομίζει, καὶ διαπιτύει τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τῆς παρ'
 25 αὐτῶν ἐφίεται τιμῆς· οὐ τί γένοιτ' ἂν ἀλογώτερον; Καὶ

τοῦτο τοὺς ἀνέφερεν, ὥστε καὶ μὲ τὸ παράδειγμα αὐτὸ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι τὸ πρᾶγμα αὐτὸ εἶναι ἐπονείδιστον καὶ σιχαμερόν. Διότι πρέπει ὁ μὲν ὑπερήφανος νὰ εἶναι ἀσήμαντος, ἐνῶ ἀντιθέτως ὁ ταπεινόφρων νὰ εἶναι ὑψηλός. Καθ' ὅσον αὐτὸ εἶναι το ἀληθινὸν καὶ γνήσιον ὕψος, καὶ τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι μόνον κατὰ λέξιν οὔτε ὡς πρὸς τὴν ὀνομασίαν. Καὶ τὸ μὲν ὕψος τοῦ κόσμου εἶναι ἀποτέλεσμα ἀνάγκης καὶ φόβου, ἐνῶ τὸ ὕψος αὐτὸ ὁμοιάζει μὲ τὸ ὕψος τοῦ Θεοῦ. Ὁ παρόμοιος ἄνθρωπος καὶ ἂν ἀκόμη δὲν θαυμάζεται ἀπὸ κανένα, παραμένει ὑψηλός, ὅπως ἀκριβῶς πάλιν ἐκεῖνος, καὶ ἂν ἀκόμη ὑπηρετῆται ἀπὸ ὄλους, εἶναι πῶ ἀσήμαντος ἀπὸ ὄλους. Καὶ ἢ μὲν μία τιμὴ εἶναι ἀποτέλεσμα ἀνάγκης, διὰ τοῦτο δὲ καὶ χάνεται εὐκόλα, ἐνῶ ἢ ἄλλη πηγάζει ἀπὸ τὴν θέλησιν, καὶ διὰ τοῦτο παραμένει σταθερά. Ἐξ ἄλλου καὶ τοὺς ἀγίους διὰ τοῦτο τοὺς θαυμάζομεν, διότι, μολονότι ἦσαν ἀνώτεροι ὄλων, παρὰ ταῦτα ἐταπείνωσαν τοὺς ἑαυτούς των περισσότερον ἀπὸ ὄλους. Διὰ τοῦτο καὶ μέχρι σήμερα παραμένουν ὑψηλοὶ καὶ οὔτε ὁ θάνατός των κατέστρεψε τὸ ὕψος ἐκεῖνο.

Ἐὰν ὅμως θέλετε, ἅς ἐξετάσωμεν τὸ ἴδιο αὐτὸ θέμα βάσει συλλογισμῶν. Κάποιος λέγεται ὅτι εἶναι ὑψηλός, ἢ ὅταν εἶναι ὑψηλός ὡς πρὸς τὸ μῆκος τοῦ σώματός του, ἢ ὅταν συμβαίνη νὰ στέκεται εἰς ὑψηλὸν μέρος. Κατὰ τὸν ἴδιον συλλογισμόν κάποιος ὀνομάζεται χαμηλός, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀντιθέτων γνωρισμάτων. Ἄς ἰδοῦμεν λοιπὸν ποῖος εἶναι πραγματικὰ ὁ ὑψηλός, ὁ ἀλαζών ἢ ὁ ταπεινός, ὥστε νὰ ἀντιληφθῆς ὅτι τίποτε δὲν εἶναι ὑψηλότερον ἀπὸ τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ τίποτε χαμηλότερον ἀπὸ τὴν ἀλαζονείαν. Ὁ μὲν λοιπὸν ἀλαζών ἐπιθυμεῖ νὰ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ὄλους καὶ κανένα δὲν παραδέχεται ὡς ἰσάξιόν του, καὶ ὁποιασδήποτε τιμῆς καὶ ἂν τύχῃ, ἐπιθυμεῖ καὶ ἐπιδιώκει μεγαλύτεραν τιμὴν καὶ πιστεύει ὅτι δὲν ἔτυχε καμμιᾶς τιμῆς καὶ περιφρονεῖ τοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ ὁ ἴδιος ἐπιθυμεῖ νὰ τὸν τιμοῦν. Τί θὰ ἤμποροῦσε λοιπὸν νὰ θεωρηθῆ παραλο-

γὰρ αἰνίγμαι τοῦτο ἔοικεν. Οὓς γὰρ οὐδὲν ἠγεῖται, παρὰ τούτων δοξάζεσθαι βούλεται.

Εἶδες πῶς ἐπαρθῆναι βουλόμενος καταπίπτει, καὶ χαμαὶ ἔσκηκεν; "Οτι γὰρ οὐδὲν εἶναι νομίζει πάντας ἀνθρώπους πρὸς ἑαυτὸν, αὐτὸς ἀποφαίνεται τοῦτο γὰρ ἀλαζονεία. Τί τοίνυν πρὸς τὸν οὐδὲν ὄντα πίπτεις; τί παρ' ἐκείνου ζητεῖς τιμὴν; τί τοσοῦτους ὄχλους περιάγεις; Ὁρᾷς ταπεινὸν καὶ ἐπὶ ταπεινοῦ ἐσκηκῶτα; Φέρε οὖν ἐξετάσωμεν τὸν ὑψηλόν.

Οἶδεν οὗτος ὅσον ἄνθρωπος, καὶ ὅτι μέγα ἄνθρωπος, καὶ 10 ὅτι πάντων ἐστὶν ἔσχατος, καὶ διὰ τοῦτο ἧς ἂν ἀπολαύσῃ τιμῆς, μέγα τοῦτο τίθεται. "Ωστε οὗτος μὲν ἑαυτῷ ἀκολουθεῖ καὶ ἔστιν ὑψηλὸς καὶ τὴν ψῆφον οὐ μεταίθησιν· οὓς γὰρ ἠγεῖται μεγάλους, καὶ τὰς παρὰ τούτων τιμὰς μεγάλας εἶναι νομίζει, κἂν μικραὶ τύχῳσιν οὔσαι, ἐπειδὴ μεγάλους ἐκεί- 15 ρους ἠγεῖται. Ὁ δὲ ἀλαζὼν τοὺς μὲν τιμῶντας οὐδὲν εἶναι νομίζει, τὰς δὲ παρ' αὐτῶν τιμὰς μεγάλας εἶναι ψηφίζειται. Πάλιν ὁ ταπεινὸς ὑπ' οὐδενὸς ἀλίσκεται πάντως· οὐκ ὀργή τούτῳ διενοχλῆσαι δυναίησεται, οὐ δόξης ἕρως, οὐ βασκανία, οὐ ζηλοτυπία· τῆς δὲ τούτων ἀπηλλαγμένης ψυχῆς τί γένοιι 20 ἂν ὑψηλότερον; Ὁ δὲ ἀλαζὼν ἄπεισι τούτοις κατέχεται, καθάπερ τις σκώληξ ἐγκαλινδούμενος βορβορῶ· καὶ γὰρ καὶ ζηλοτυπία καὶ βασκανία καὶ θυμὸς αἰεὶ τὴν ἐκείνου διενοχλεῖ ψυχὴν.

Τί οὖν ὑψηλός; ὁ τῶν παντῶν ἀνώτερος, ἢ ὁ δοῦλος αὐ- 25 τῶν; ὁ τρέμων αὐτὰ καὶ δεδοικώς, ἢ ὁ ἀχείρωτος καὶ οὐδαμῶς ὑπ' αὐτῶν ἀλισκόμενος; Ποῖον ὄντιν ὑψηλότερον

γώτερον ἀπὸ αὐτό; Πράγματι αὐτὸ ὁμοιάζει μὲ αἴνιγμα. Διότι ἐκείνους, ποὺ δὲν ὑπολογίζει καθόλου, ἀπὸ αὐτοὺς θέλει νὰ δοξάζεται.

Εἶδες πῶς ἐκεῖνος, ποὺ θέλει νὰ ὑψώνεται, καταπίπτει καὶ ἴσταται χαμηλά; Διότι τὸ ὅτι θεωρεῖ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους ὡς μὴ ἔχοντας καμμίαν ἀξίαν, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ἑαυτὸν του τὸ διακηρύσσει ὁ ἴδιος. Αὐτὸ βέβαια εἶναι ἀλαζονεία. Διατί λοιπὸν καταφεύγεις πρὸς ἐκεῖνον ποὺ τὸν θεωρεῖς τελείως ἀσήμαντον; Διατί ζητεῖς νὰ τιμηθῆς ἀπὸ ἐκεῖνον; Διατί φέρεις μαζί σου τόσον πλῆθος ἀνθρώπων; Βλέπεις τὸν ταπεινόν, ποὺ ἴσταται χαμηλά; Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς ξετάσωμεν τὸν πνευματικὰ ὑψηλόν.

Αὐτὸς γνωρίζει πῶσον ἀξίζει ὁ ἄνθρωπος καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι μέγας, ἀλλὰ συγχρόνως ὅτι εἶναι καὶ ἔσχατος ὄλων, καὶ διὰ τοῦτο ὁποιανδήποτε τιμὴ καὶ ἂν τοῦ ἀποδοθῆ τὴν θεωρεῖ μεγάλην. Ὡστε, αὐτὸς ἀκολουθεῖ τὸν ἑαυτὸν του καὶ εἶναι ὑψηλός καὶ δὲν ἀλλάσσει τὴν γνώμην του. Διότι ἐκείνους ποὺ θεωρεῖ μεγάλους, θεωρεῖ καὶ τὰς τιμὰς αὐτῶν μεγάλας, καὶ ἂν ἀκόμη συμβαίῃ νὰ εἶναι μικραί, ἐπειδὴ θεωρεῖ αὐτοὺς μεγάλους. Ὁ ἀλαζῶν ὅμως ἐκείνους ποὺ τὸν τιμοῦν δὲν τοὺς ὑπολογίζει καθόλου, ἐνῶ τὰς τιμὰς των τὰς θεωρεῖ μεγάλας. Ἐπίσης ὁ ταπεινός δὲν κυριεύεται ἀπὸ κανένα πάθος. Οὔτε ἡ ὀργὴ ἢ ἡμπορεῖ νὰ τὸν ἐνοχλήσῃ, οὔτε ὁ ἔρωσ τῆς δόξης, οὔτε ὁ φθόνος, οὔτε ἡ ζηλοτυπία. Τί λοιπὸν ἢμπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ὑψηλότερον ἀπὸ μίαν τέτοιαν ψυχὴν, ποὺ εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ ὅλα αὐτά; Ὁ δὲ ἀλαζῶν ἐξουσιάζεται ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ὅπως ἀκριβῶς κάποιος σκώληξ ποὺ κυλίεται μέσα εἰς τὸν βοῦρκον. Διότι καὶ ἡ ζηλοτυπία καὶ ὁ φθόνος καὶ ὁ θυμὸς ἐνοχλοῦν συνεχῶς τὴν ψυχὴν του.

Ποῖος λοιπὸν εἶναι ὁ ὑψηλός; Αὐτὸς ποὺ ἐξουσιάζει τὰ πάθη του ἢ αὐτὸς ποὺ εἶναι δοῦλος εἰς αὐτά; Αὐτὸς ποὺ τρέμει καὶ τὰ φοβεῖται ἢ αὐτὸς ποὺ εἶναι ἀκατανίκητος καὶ μὲ κανένα τρόπον δὲν κυριεύεται ἀπὸ αὐτά; Ποῖον

πέτεσθαι φαίημεν ἄν; τὸν τῶν χειρῶν καὶ τῶν καλάμων
 τοῦ θηραιτοῦ ὑψηλότερον ὄντα, ἢ τὸν μηδὲ καλάμου ἀφιέντα
 δεηθῆναι τὸν θηραιτὴν, ἐκ τοῦ χαμαὶ πέτεσθαι, καὶ μὴ δύνα-
 σθαι μειωρίζεσθαι ποιε; Οὐκοῦν τοιοῦτος ὁ ἀπονενοημέ-
 5 ρος ἐστί; καὶ γὰρ ἐκάσμη παγὶς εὐκόλως αὐτὸν αἶρει, ἅτε
 χαμαὶ ἔρποντα.

6. Εἰ δὲ βούλει, καὶ ἀπὸ τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἐκείνου
 τοῦτο ἐξέτασον. Τί γὰρ διαβόλου ταπεινότερον γένοιτ' ἄν,
 ἐπειδὴ ἐπήρθη; τί δὲ ἀνθρώπου ὑψηλότερον, τοῦ ταπεινοῦν
 10 ἑαυτὸν βουλομένου; Ὁ μὲν γὰρ χαμαὶ σύρεται ὑπὸ τὴν
 πτέρναν κείμενος τὴν ἡμετέραν («παιεῖτε» γὰρ, φησὶν, «ἐ-
 πάνω ὄφρων καὶ σκορπίων»), ὁ δὲ μετὰ τῶν ἀγγέλων ἔ-
 σιηκεν ἄνω. Εἰ δὲ καὶ ἐξ ἀνθρώπων τοῦτο βούλει μαθεῖν
 ὑπερηφάνων, ἐννόησον τὸν βάρβαρον ἐκεῖνον, τὸν τοσαύτην
 15 ἄγونيا σιραιτῆν, ὅς οὐδὲ τὰ πᾶσι δῆλα ἠπίσταιτο οἶον, διὸ ὁ λί-
 θος ἦν λίθος, καὶ τὰ εἰδῶλα, εἰδῶλα· διὸ καὶ τούτων κατώτε-
 ρος ἦν. Οἱ δὲ εὐσεβεῖς καὶ πιστοὶ καὶ ὑπὲρ τὸν ἥλιον ἵενται-
 ῶν τί γένοιτ', ἄν ὑψηλότερον; οἱ καὶ αὐτὰς ὑπερβαίνουσι
 τοῦ οὐρανοῦ τὰς ἀψίδας, καὶ ἀγγέλους παρερχόμενοι, παρε-
 20 στήκασιν αὐτῶ τῶ θρόνῳ τῶ βασιλικῶ.

Ἴνα δὲ καὶ ἐτέρωθεν μάθῃς αὐτῶν τὴν εὐτέλειαν, τίς
 ἄν ταπεινωθεῖη; ὁ βοηθούμενος παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἢ ὁ πολε-
 μούμενος; Εὐδηλον διὸ ὁ πολεμούμενος. Οὐκοῦν ἄκουσον
 περὶ ἐκαιτέρων τούτων τί φησιν ἡ Γραφή. «Ὁ Θεὸς ὑπε-
 25 ρηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν». Πάλιν

πιτηνὸν θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν ὅτι πετᾶ ὑψηλότερα; Αὐτὸ ποῦ εὐρίσκεται ὑψηλότερα ἀπὸ τὰ χέρια καὶ τὰ καλάμα τοῦ κυνηγοῦ, ἢ ἐκεῖνο ποῦ δὲν ἀφήνει τὸν κυνηγὸν οὔτε κἂν νὰ χρειασθῆ καλάμια, καθ' ὅσον πετᾶ χαμηλὰ καὶ δὲν ἠμπορεῖ ποτὲ νὰ πετάξῃ ὑψηλὰ; Τέτοιος λοιπὸν εἶναι ὁ ἀλαζών· καθ' ὅσον κάθε παγίδα τὸν συλλαμβάνει εὐκόλα, ἐπειδὴ σύρεται εἰς τὸ χῶμα.

6. Ἐὰν ὅμως θέλῃς ἐξέτασε αὐτὸ καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός τοῦ πονηροῦ ἐκείνου δαίμονος. Διότι πράγματι τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ θεωρηθῆ πῶς ταπεινὸν ἀπὸ τὸν διάβολον, ἐπειδὴ ἐκυριεύθη ἀπὸ ἀλαζονείαν; τί δὲ πῶς ὑψηλὸν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον ποῦ μὲ τὴν θέλησίν του ταπεινώνει τὸν ἑαυτόν του; Διότι ὁ μὲν διάβολος σύρεται ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ εὐρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴν πτέρναν μας. Διότι λέγει· «Νὰ πατῆτε ἐπάνω εἰς τὰ φίδια καὶ τοὺς σκορπιούς»²⁸, ὁ δὲ ταπεινὸς ἄνθρωπος ἴσταται ὑψηλὰ μαζὶ μὲ τοὺς ἀγγέλους. Ἐὰν δὲ θέλῃς τὸ ἴδιο πρᾶγμα νὰ διδαχθῆς καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, σκέψου τὸν βάρβαρον ἐκεῖνον, ποῦ ὀδηγεῖ τόσον μεγάλην στρατιάν καὶ ὁ ὁποῖος δὲν ἐγνώριζεν οὔτε αὐτὰ ἀκόμη ποῦ εἶναι εἰς ὄλους γνωστά. Ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ὅτι ἡ πέτρα ἦτο πέτρα, καὶ τὰ εἴδωλα ὅτι ἦσαν εἴδωλα. Διὰ τοῦτο καὶ ἦτο κατώτερος ἀπὸ αὐτά. Ἐνῶ οἱ εὐσεβεῖς καὶ πιστοὶ ἄνθρωποι ἀνεβαίνουν ὑψηλότερα καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιον. Τί λοιπὸν ἠμπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ὑψηλότερον ἀπὸ αὐτούς; Διότι αὐτοὶ ὑπερβαίνουν καὶ αὐτὰς τὰς ἀψίδας τοῦ οὐρανοῦ καὶ προσπερνοῦντες τοὺς ἀγγέλους ἴστανται γύρω ἀπὸ τὸν βασιλικὸν θρόνον.

Ἄλλὰ διὰ νὰ ἀντιληφθῆς καὶ ἀπὸ ἄλλην ἄποψιν τὴν εὐτέλειαν τῶν ἀλαζόνων σὲ ἐρωτῶ· Ποῖος θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ταπεινωθῆ; Αὐτὸς ποῦ βοηθεῖται ἀπὸ τὸν Θεόν, ἢ αὐτὸς ποῦ πολεμεῖται ἀπὸ αὐτόν; Εἶναι ὀλοφάνερον, ὅτι θὰ ταπεινωθῆ αὐτὸς ποῦ πολεμεῖται. Ἄκουσε λοιπὸν τί λέγει διὰ τὸν καθένα ἀπὸ αὐτούς ἡ ἁγία Γραφή· «Ὁ Θεὸς ἀντιτάσσεται εἰς τοὺς ὑπερηφάνους, ἐνῶ δίδει τὴν χάριν του εἰς

σε καὶ ἕτερον ἐρήσομαι. Τίς ὑψηλότερος; ὁ ἱερώμενος τῷ Θεῷ, καὶ θυσίαν προσάγων, ἢ ὁ πόρρω που τῆς παρησιίας ὢν τῆς πρὸς αὐτόν; Καὶ ποίαν θυσίαν προσφέρει ὁ ταπεινός; φησὶν. "Ἀκουσον τοῦ Δαυὶδ λέγοντος· «Θυσία τῷ Θεῷ ἡ πνεῦμα συντριμμένον· καρδίαν συντριμμένην καὶ ταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει».

Εἶδες τούτου τὸ καθαρόν; Βλέπε καὶ ἐκείνου τὸ ἀκάθαρτον. «Ἀκάθαρτος γὰρ παρὰ Θεῷ πᾶς ὑψηλοκάρδιος». Πρὸς τούτοις ὁ μὲν ἔχει ἀναπαυόμενον ἐπ' αὐτῷ τὸν Θεόν 10 («Ἐπὶ τίνα γὰρ ἐπιβλέψω», φησὶν, «ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν προῶν καὶ ἠσυχίον καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους;»), ὁ δὲ μετὰ τοῦ διαβόλου σύρειται· ὁ γὰρ τετυφωμένος τὰ ἐκείνου πείσεται. Διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγε· «Μήπως τυφωθείς εἰς κρίμα ἐμπέση τοῦ διαβόλου». Καὶ τὸναντίον δὲ οὐ βούλεται αὐτῷ 15 συμβαίνει. Βούλεται μὲν γὰρ ἀπονοεῖσθαι, ὥστε τιμᾶσθαι· ὁ δὲ μάλιστα πάντων καταφρονούμενος αὐτός ἐστιν. Οἱ γὰρ καταγέλαστοι, οἱ πᾶσιν ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι, οἱ εὐχείρωτοι τοῖς ἐχθροῖς, οἱ πρὸς ὀργὴν εὐέμπωτοι, οἱ ἀκάθαρτοι παρὰ Θεῷ, οὗτοι μάλιστα πάντων εἰσὶ. Τί τοίνυν τούτου χειρόν 20 γένοιτ' ἄν; Τὸ γὰρ πέρας τοῦτό ἐστι τῶν κακῶν. Τί δὲ τῶν ταπεινῶν ἡδιον; τί δὲ μακαριώτερον, διὰ ποθεινοὶ καὶ ἐπέραστοι ὡς τῷ Θεῷ; Καὶ τῆς παρ' ἀνθρώπων δὲ οὗτοι μάλιστα ἀπολαύουσι δόξης, καὶ πάντες αὐτοὺς ὡς πατέρας τιμῶσιν, ὡς ἀδελφοὺς ἀσπάζονται, ὡς οἰκεῖα μέλη προσί- 25 ενται.

Γενώμεθα τοίνυν ταπεινοί, ἵνα γενώμεθα ὑψηλοί. Καὶ γὰρ μεθ' ὑπερβολῆς πολλῆς ταπεινοῖ ἢ ἀπόνοια. Τοῦτο ἐ-

29. Ἰακ. 4, 6.

30. Ψαλμ. 50, 19.

31. 31. Παροιμ. 16, 5.

32. Ἦσ. 66, 2.

33. Α' Τιμ. 3, 6.

τούς ταπεινούς»²⁹. Ἄλλὰ θὰ σὲ ἐρωτήσω καὶ κάτι ἄλλο. Ποῖος εἶναι ὑψηλότερος; Αὐτὸς ποὺ εἶναι ἀφιερωμένος εἰς τὸν Θεὸν καὶ προσφέρει θυσίαν εἰς αὐτόν, ἢ αὐτὸς ποὺ εὐρίσκεται πολὺ μακρὰν τῆς παρρησίας πρὸς αὐτόν; Ἄλλὰ θὰ ἐρωτήσῃ κάποιος. Καὶ ποίαν θυσίαν προσφέρει ὁ ταπεινόφρων; Ἄκουσε τὸν Λαυῖδ ποὺ λέγει· «Θυσία εἰς τὸν Θεὸν εἶναι τὸ συντετριμμένον πνεῦμα. Ὁ Θεὸς δὲ δὲν θὰ ἀποστραφῇ τὴν συντετριμμένην καὶ ταπεινὴν καρδίαν»³⁰.

Εἶδες τοῦ ταπεινοῦ τὴν καθαρότητα; Πρόσεξε καὶ τὸ ἀκάθαρτον τοῦ ὑπερηφάνου. «Κάθε ὑπερήφανος εἶναι ἀκάθαρτος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ»³¹. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ὁ ταπεινὸς ἔχει τὸν Θεὸν ποὺ εὐχαριστεῖται μὲ αὐτόν. Διότι λέγει· «Πρὸς ποῖον νὰ κοιτάξω, παρὰ πρὸς τὸν πρῶτον, τὸν ἥσυχον καὶ αὐτὸν ποὺ φοβεῖται τοὺς λόγους μου;»³², ἐνῶ αὐτὸς σύρεται μαζὶ μὲ τὸν διάβολον· διότι ὁ ὑπερήφανος θὰ πάθῃ αὐτὰ ποὺ ἔπαθεν ἐκεῖνος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Μὴ τυχὸν ὑπερηφανευθῇ καὶ πέσῃ εἰς τὴν καταδίκην, ποὺ ἔπεσε καὶ ὁ διάβολος»³³. Ἄλλὰ τοῦ συμβαίνει καὶ τὸ ἀντίθετον ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ θέλει. Διότι θέλει νὰ εἶναι ὑπερήφανος, διὰ νὰ τιμᾶται. Ἄλλ' αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ περιφρονεῖται περισσότερο ἀπ' ὄλους. Διότι αὐτοὶ κατ' ἐξοχὴν εἶναι περισσότερο ἀπ' ὄλους οἱ καταγέλαστοι, οἱ ἐχθροὶ καὶ ἀντίπαλοι ὄλων, οἱ νικώμενοι εὐκόλα ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς των, οἱ παρασυρόμενοι εὐκόλα ἀπὸ τὴν ὀργήν, οἱ ἀκάθαρτοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Τί λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρθῃ χειρότερον ἀπὸ αὐτό; Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ τέλος τῶν κακῶν. Τί εἶναι ὁμῶς γλυκύτερον ἀπὸ τοὺς ταπεινοὺς; Τί δὲ μακαριώτερον καθ' ἣν στιγμὴν τοὺς ποθεῖ καὶ τοὺς ἀγαπᾷ ὁ Θεός; Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ καὶ ἀπὸ τοὺς συνανθρώπους των ἐκτιμῶνται πάρα πολὺ, καὶ ὄλοι τοὺς τιμοῦν ὡς πατέρας, τοὺς ἀγαποῦν ὡς ἀδελφοὺς καὶ τοὺς πλησιάζουν ὡς ἰδικὰ των πρόσωπα.

Ἄς γίνωμεν λοιπὸν ταπεινοί, διὰ νὰ γίνωμεν ὑψηλοί. Καθ' ὅσον ἡ ὑπερηφάνεια ταπεινώνει εἰς ὑπερβολικὸν βα-

ταπείνωσε τὸν Φαραώ. «Οὐκ οἶδα» γάρ, φησί, «τὸν Κύριον», καὶ μυιῶν καὶ βαιράχων καὶ κάμπης ἐγένετο χείρων, καὶ μετὰ ταῦτα αὐτοῖς ὄπλοις καὶ ἵπποις καιεποντίζειτο. Ἀπεναντίας τούτῳ Ἀβραάμ, «Ἐγὼ δέ», φησὶν, «εἰμὶ γῆ καὶ σποδός», καὶ μυρίων βαρβάρων ἐκράτησε καὶ εἰς μέσον ἐμπεσὼν Αἰγυπτίων, ἐπανήει λαμπρότερον τοῦ προτέρου τρόπαιον φέρων, καὶ ταύτης ἀντεχόμενος τῆς ἀρειῆς αἰεὶ ὑψηλότερος ἐγίνετο. Διὰ τοῦτο ἄδεται πανταχοῦ, διὰ τοῦτο στεφανοῦνται καὶ ἀνακηρύττειται ὁ δὲ Φαραώ καὶ γῆ καὶ σποδός, καὶ εἴ τι τούτων εὐτελέστερον ἕτερον. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀποσιρέφεται ὁ Θεὸς ὡς ὑπερηφανίαν. Διὰ τοῦτο ἐξ ἀρχῆς πάντα ἐποίησεν, ἵνα τοῦτο ἐξέλῃ τὸ πάθος. Διὰ τοῦτο θνητοὶ γεγόναμεν, καὶ ἐν λύπαις καὶ ἐν ὀδυρμοῖς· διὰ τοῦτο ἐν πόνῳ καὶ ἐν ἰδρῶτι καὶ ἐν ἐργασίᾳ διηνεκεῖ καὶ τεταλαιπωρημένη. Καὶ γὰρ ἐξ ἀπονοίας ἡμαρτιεν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, προσδοκήσας ἰσοθεΐαν. Διὰ τοῦτο οὔτε ἄπερ εἶχεν ἔμεινεν ἔχων, ἀλλὰ καὶ τούτων ἐξέπεσε. Τοιοῦτον γὰρ ἡ ἀπόνοια· οὐ μόνον οὐδὲν ἡμῖν προστίθῃσι κατόρθωμα βίου, ἀλλὰ καὶ ἃ ἔχομεν ὑποτιέμνεται ὥσπερ οὖν ἡ ταπεινοφροσύνη οὐ μόνον τῶν ὄντων οὐδὲν ὑποτιέμνεται, ἀλλὰ καὶ τὰ μὴ ὄντα προστίθῃσι.

Ταύτην τοίνυν ζηλώσωμεν, ταύτην διώξωμεν, ἵνα καὶ τῆς παρούσης ἀπολαύσωμεν τιμῆς, καὶ τῆς μελλούσης ἐπιτύχωμεν δόξης, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα, κράτις, σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

34. Ἐξ. 5, 2.

35. Γεν. 18, 27.

θμόν. Αὐτὴ ἔταπείνωσε τὸν Φαραῶ. Διότι, λέγει, «Δὲν γνωρίζω τὸν Κύριον»⁵⁴, καὶ ἔγινεν ἔτσι κατώτερος ἀπὸ τὰς μυϊας, τοὺς βατράχους καὶ τὴν κάμπιαν καὶ ἐν συνεχείᾳ κατεποντίσθη μαζί μὲ τὰ ὄπλα του καὶ τὰ ἄλογά του. Τελείως τὸ ἀντίθετον συνέβη μὲ τὸν Ἀβραάμ, πού εἶπεν· «Ἐγὼ εἶμαι κῶμα καὶ στάκτη»⁵⁵, καὶ κατενίκησεν ἀλείρους βαρβάρους καὶ μολονότι εὐρέθη ἀνάμεσα εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, ἐπέστρεψε φέρων λαμπρότερον τρόπαιον ἀπὸ τὸ προηγούμενον, καὶ ἀκολουθῶν αὐτὴν τὴν ἀρετὴν ἐγένετο διαρκῶς καὶ ὑψηλότερος. Διὰ τοῦτο ἐγκωμιάζεται εἰς κάθε περίπτωσιν, διὰ τοῦτο στεφανώνεται καὶ ἐπαινεῖται, ἐνῶ ὁ Φαραὼ ἔγινε καὶ κῶμα καὶ στάκτη καὶ ὅτιδήποτε ἄλλο ὑπάρχει εὐτελέστερον ἀπὸ αὐτά. Διότι τίποτε δὲν ἀποστρέφεται τόσον ὁ Θεός, ὅσον τὴν ὑπερηφάνειαν. Διὰ τοῦτο εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἔκανε τὰ πάντα, διὰ νὰ ἐξαφανίσῃ αὐτὸ τὸ πάθος. Ἐξ αἰτίας αὐτῆς ἐγίναμεν θνητοὶ καὶ μᾶς συνοδεύουν διαρκῶς ἡ λύπη καὶ οἱ ὀδυρμοί. Διὰ τοῦτο ζῶμεν μέσα εἰς τὸν πόνον, τοὺς ἰδρωτάς καὶ μὲ διαρκῆ καὶ καταπιεστικὴν ἐργασίαν. Καθ' ὅσον ἡ ἀλαζονεὶα ὠδήγησε τὸν πρῶτον ἄνθρωπον εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἐπειδὴ ἤλπισε νὰ γίνῃ ἴσος μὲ τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο οὔτε καὶ ἐκεῖνα πού εἶχε διειτήρησεν, ἀλλὰ ἐξέπεσεν καὶ ἀπὸ αὐτά. Τόσον μεγάλο κακὸν εἶναι ἡ ἀλαζονεὶα· διότι ὄχι μόνον δὲν προσθέτει κανένα κατόρθωμα εἰς τὴν ζωὴν μας, ἀλλὰ ἐξαφανίζει καὶ τὰ ὅσα ἔχομεν. Ὅπως ἀκριβῶς πάλιν ἡ ταπεινοφροσύνη ὄχι μόνον δὲν καταστρέφει κανένα ἀπὸ αὐτὰ πού ἔχομεν, ἀλλὰ προσθέτει καὶ αὐτὰ πού δὲν ἔχομεν.

Αὐτὴν λοιπὸν ἅς ποθήσωμεν, αὐτὴν ἅς ἐπιδιώξωμεν, ὥστε καὶ τὴν ἐπίγειον τιμὴν ν' ἀπολαύσωμεν, καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν μέλλουσαν δόξαν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί μὲ τὸν ὁποῖον ἀνήκει εἰς τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα δόξα καὶ δύναμις, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΣ΄
Ματθ. 20, 29 — 21, 11

«Καὶ ἐκπορευομένων ἀντιῶν ἀπὸ Ἰεριχώ, ἠκολούθησαν ἀντιῶ ὄχλοι πολλοί. Καὶ ἰδοὺ δύο τυφλοὶ καθήμενοι παρὰ τὴν ὁδόν, ἀκούσαντες διὰ Ἰησοῦς παράγει, ἔκραζον λέγοντες· Ἐλέησον ἡμᾶς, Κύριε, υἱὸς Δαυὶδ».

5
1. Ὅρα πόθεν παρῆλθεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ποῦ πρὸ τούτου διέτριβεν· ὁ καὶ μάλιστα ζητήσεως ἄξιον εἶναί μοι δοκεῖ, διατί μὴ καὶ πρόην ἐκεῖθεν ἀπῆλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἀλλὰ διὰ τῆς Σαμαρείας. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν τοῖς φιλομαθέσιν ἀφήσομεν. Εἰ γὰρ τις ἀκριβοῶς ἐξετάζειν ἐθέλοι, εὐρήσει τὸν Ἰωάννην αἰνιξάμενον αὐτὸ καλῶς καὶ τὴν αἰτίαν τεθεικότα. Ἡμεῖς δὲ τῶν προκειμένων ἐχώμεθα, καὶ τῶν τυφλῶν τούτων ἀκούσωμεν, οἳ πολλῶν βλεπόντων ἦσαν ἀμεί-
10
15
20
νους. Οὔτε γὰρ τὸν ὀδηγοῦντα ἔχοντες, οὔτε ἰδεῖν αὐτὸν δυναῖμενοι ἐπισιάντα, ὅμως ἐφιλονεῖκουν ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν καὶ μεγάλη ἠρξάντιο φωτῆ κρᾶζειν καὶ ἐπισιομισθέντες μᾶλλον ἐβόων. Τοιοῦτον γὰρ ψυχῆ καρτερικῆ δι' ἀντιῶ τῶν κωλύοντων αἴρεται. Ὁ δὲ Χριστὸς εἶα αὐτοὺς ἐπισιομίζε-
σθαι, ἵνα μειζόνως ἀντιῶν ἢ προθυμία φαίνηται, καὶ μάθης ἀξίως αὐτοὺς ἀπολαύοντας τῆς θεραπείας. Διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐρωτᾷ, Πιστεύετε; ὅπερ ἐπὶ πολλῶν ποιεῖ· ἢ γὰρ κραυγῆ

1. Ἰω. 4, 1ξ.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΣ΄
Ματθ. 20, 29 — 21, 11

«Καὶ ἐνῶ αὐτοὶ ἐβγαιναν ἀπὸ τὴν Ἱερικῶ, τὸν ἠκολούθησε μεγάλο πλῆθος λαοῦ. Καὶ νά, δύο τυφλοὶ ποὺ ἐκάθηντο εἰς τὴν ἄκρην τοῦ δρόμου, μόλις ἤκουσαν ὅτι περνᾷ ὁ Ἰησοῦς ἄρχισαν νὰ φωνάζουν δυνατὰ λέγοντες· Ἐλέησέ μας, Κύριε, υἱὲ τοῦ Δαυίδ».

1. Πρόσεχε ἀπὸ ποῦ ἦλθεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ποῦ διέμενε πρὶν ἀπ' αὐτό, πράγμα πού, κατὰ τὴν γνώμην μου, εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἄξιον ἐρεύνης, διατί δηλαδὴ καὶ προηγουμένως δὲν μετέβη ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἀλλὰ μετέβαινε διὰ μέσου τῆς Σαμαρείας. Ἄλλ' αὐτὸ ἄς τὸ ἀφήσωμεν διὰ τοὺς φιλομαθεῖς. Διότι ἐὰν κάποιος ἤθελε τὸ ἐξετάσει μὲ ἀκρίβειαν, θὰ εὔρη ὅτι ὁ Ἰωάννης¹ ὑπηνίχθη αὐτὸ πολὺ καθαρὰ καὶ ὅτι ἀνέφερε καὶ τὴν αἰτίαν. Ἡμεῖς ὅμως ἄς ἀσχοληθῶμεν μὲ αὐτὰ ποὺ ἔχομεν ἔμπροσθέν μας καὶ ἄς ἀκούσωμεν τοὺς τυφλοὺς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν κατὰ πολὺ καλύτεροι ἀπὸ πολλοὺς ποὺ βλέπουν. Χωρὶς νὰ ἔχουν οὔτε ὁδηγὸν καὶ χωρὶς νὰ ἠμποροῦν νὰ ἰδοῦν τὸν Κύριον ποὺ ἦλθεν ἐκεῖ, παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως ἐφιλονεικοῦσαν νὰ ἔλθουν πλησίον του καὶ ἤρχισαν νὰ φωνάζουν μὲ δυνατὴν φωνὴν καὶ ἐμποδιζόμενοι νὰ φωνάζουν, αὐτοὶ ἐφώναζον ἀκόμη περισσότερον. Διότι τέτοια εἶναι ἡ καρτερικὴ ψυχὴ. Ὁ δὲ Χριστὸς ἀφηνεν αὐτοὺς νὰ τοὺς ἐμποδίζουν νὰ φωνάζουν, διὰ νὰ γίνεταί φανερὴ εἰς πῶς μεγάλον βαθμὸν ἡ προθυμίαν καὶ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι μὲ τὴν ἀξίαν των ἀπήλαυσαν τὴν θεραπείαν. Διὰ τοῦτο, δὲν τοὺς ἐρωτᾷ, Πιστεύετε; πράγμα πού κάνει εἰς πολλοὺς ἄλλους, διότι ἡ κραυγὴ καὶ ὁ ἐρχο-

καὶ ἡ πρόσοδος ἤρκει πᾶσι καιάδηλον ποιῆσαι τὴν πίστιν αὐτῶν.

Ἐνιεῦθεν μάνθανε, ἀγαπητέ, ὅτι κἄν σφόδρα εὐτελεῖς ὤμεν καὶ ἀπερριμμένοι, μετὰ σπουδῆς δὲ προσίωμεν τῷ Θεῷ, 5 καὶ δι' ἡμῶν αὐτῶν δυνησόμεθα ἀνύειν ὅπερ ἂν αἰτῶμεν. Ὅρα γοῦν καὶ οὗτοι πῶς οὐδένα τῶν ἀποσιόλων συνήγορον ἔχοντες, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς τοὺς ἐπισιομίζοντας, ἴσχυσαν ὑπερβῆναι τὰ κωλύματα καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν τὸν Ἰησοῦν. Καίτοι παρησίαν βίου οὐδεμίαν αὐτοῖς μαρτυρεῖ ὁ εὐαγγε- 10 λιστιῆς, ἀλλ' ἤρκεσεν ἀντὶ πάντων αὐτοῖς ἡ προθυμία. Τοῦτους δὴ καὶ ἡμεῖς ζηλώσωμεν. Κἄν ἀναβάλληται τὴν δόσιν ὁ Θεὸς κἄν πολλοὶ οἱ ἀπάγοντες, μὴ ἀποσιῶμεν αἰτοῦντες. Ταύτη γὰρ μάλιστα τὸν Θεὸν ἐπισπασόμεθα. Ὅρα γοῦν καὶ ἐνταῦθα πῶς τὴν σφοδρὰν αὐτῶν προθυμίαν οὐχ ἡ πε- 15 νία, οὐχ ἡ πῆρωσις, οὐ τὸ μὴ ἀκουσθῆναι, οὐ τὸ παρὰ τῶν ὄχλων ἐπιτιμηθῆναι, οὐκ ἄλλο οὐδὲν διεκώλυσε. Τοιοῦτόν ἐστι ψυχὴ ζέουσα καὶ πονουμένη.

Τί οὖν ὁ Χριστός; «Ἐφώνησεν αὐτοὺς καὶ εἶπε· τί θέλετε ποιήσω ὑμῖν; Λέγουσιν αὐτῷ· Κύριε, ἵνα ἀνοιγῶσιν 20 ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοί». Τίνος ἕνεκεν αὐτοὺς ἐρωτᾷ; Ἴνα μή τις νομίση, ὅτι ἄλλα βουλομένοις λαβεῖν ἄλλα δίδωσι. Καὶ γὰρ ἔθος αὐτῷ πανταχοῦ πρότερον τὴν ἀρειτὴν τῶν θεραπευομένων καιάδηλον ποιεῖν καὶ ἐκκαλύπτειν ἅπασιν, καὶ τότε ἐπάγειν τὴν ἰατρείαν δι' ἑν μὲν, ἵνα καὶ τοὺς ἄλλους 25 εἰς ζῆλον ἀγάγη· δι' ἕτερον δέ, ἵνα δείξη τῆς δωρεᾶς ἀξίως ἀπολαύοντας. Τοῦτο γοῦν καὶ ἐπὶ τῆς Χανααίας

μός των ἐκεῖ ἦσαν ἀρκετὰ διὰ νὰ φανερώσουν εἰς ὄλους τὴν πίστιν των.

Ἀπὸ αὐτὸ μάθαινε, ἀγαπητέ, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη εἴμεθα πάρα πολὺ ἄσημοι καὶ καταφρονημένοι, ἀλλὰ προσερχόμεθα εἰς τὸν Θεὸν μὲ πολλὴν προθυμίαν, θὰ ἠμπορέσωμεν καὶ μόνοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν αὐτὸ ποὺ ζητοῦμεν. Πρόσεχε λοιπὸν καὶ αὐτοὶ πῶς χωρὶς νὰ ἔχουν ὡς συνήγορον κανένα ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, ἀντιθέτως μάλιστα καὶ πολλοὺς ποὺ τοὺς ἠμπόδιζον νὰ φωνάζουν, κατῴρθωσαν νὰ ξεπεράσουν τὰ ἐμπόδια καὶ νὰ ἔλθουν πλησίον τοῦ Ἰησοῦ. Ἄν καὶ βέβαια ὁ εὐαγγελιστὴς δὲν ἀναφέρει καμμίαν ἀξιέπαινον πράξιν ποὺ νὰ τοὺς ἔδιδε παρρησίαν, ἀλλ' ἤρκεσεν ἀντὶ ὄλων αὐτῶν ἀπλῶς καὶ μόνον ἡ προθυμία των. Αὐτοὺς λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ἄς μιμηθῶμεν. Καὶ ἂν ἀκόμη ὁ Θεὸς ἀναβάλλη τὴν δόσιν καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πολλοὶ ἐκεῖνοι ποὺ διώχνουν ἀπὸ κοντὰ του, ἄς μὴ παύσωμεν νὰ ζητοῦμεν. Διότι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον κατ' ἐξοχὴν θ' ἀποσπάσωμεν τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Πρόσεχε βέβαια καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν πῶς οὔτε ἡ πτώχεια των, οὔτε ἡ τύφλωσίς των, οὔτε τὸ ὅτι ὑπῆρχε περίπτωσις νὰ μὴ εἰσακουσθοῦν, οὔτε ἐπιτίμησις ἐκ μέρους τοῦ ὄχλου, οὔτε τίποτε ἄλλο ἠμπόδισε τὴν μεγάλην προθυμίαν των. Τέτοια εἶναι ἡ ψυχὴ ποὺ κατακαίεται ἀπὸ τὴν πίστιν καὶ μοχθεῖ διὰ τὴν ἀρετὴν.

Τί κάνει λοιπὸν ὁ Χριστός; «Τοὺς ἐφώναξε καὶ τοὺς εἶπε· Τί θέλετε νὰ κάνω δι' ἐσᾶς; Τοῦ λέγουν· Κύριε, θέλομεν ν' ἀνοιγοῦν οἱ ὀφθαλμοί μας». Διὰ ποῖον λόγον τοὺς ἐρωτᾷ; Διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς, ὅτι αὐτοὶ μὲν ἄλλα θέλουν νὰ λάβουν, ἐνῶ αὐτὸς τοὺς δίδει ἄλλα. Καθ' ὅσον συνηθίζει ὁ Κύριος εἰς ὄλας τὰς περιπτώσεις νὰ φανερώνη κατ' ἀρχὴν τὴν ἀρετὴν τῶν θεραπευομένων καὶ νὰ τὴν ἀποκαλύπτῃ πρὸς ὄλους καὶ μετὰ νὰ παρέχῃ τὴν θεραπείαν, ἀφ' ἐνός μὲν διὰ νὰ κάνῃ καὶ τοὺς ἄλλους νὰ τοὺς μιμηθοῦν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἀξίως ἀπολαύουν τῆς δωρεᾶς. Αὐτὸ βέβαια ἔκανε καὶ εἰς τὴν Χαναναίαν γυναῖκα, αὐτὸ

ἐποίησε γυναικός, τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ ἑκατοντάρχου, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς αἰμορροούσης· μᾶλλον δὲ ἢ θαυμασία γυνὴ ἐκείνη καὶ προὔλαβε τοῦ Δεσπότου τὴν πεῦσιν· ἀλλ' ὁμως οὐδὲ οὕτως αὐτὴν παρέδραμεν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἰατρείαν
 5 καιᾶδηλον αὐτὴν ποιεῖ. Οὕτως αὐτῷ πανταχοῦ περισπούδασιον ἦν ἀνακηρύττειν τῶν προσιόντων αὐτῷ τὰ κατορθώματα, καὶ πολλῶ μείζονα ἀποφαίνειν τῶν ὄντων· ὃ δὴ καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ.

Εἶτα, ἐπειδὴ εἶπον ὅπερ ἐβούλοντο, σπλαγχνισθεὶς ἤψατο
 10 αὐτῶν. Αὕτη γὰρ μόνον ἡ αἰτία τῆς ἰατρείας, δι' ἣν εἰς τὸν κόσμον ἦλθεν. Ἄλλ' ὁμως εἰ καὶ ἔλεος ἦν καὶ χάρις, τοὺς ἀξιούς ἐπιζητεῖ. Ὅτι δὲ ἀξιοί, δῆλον καὶ ἐξ ὧν ἐβόησαν καὶ ἐξ ὧν λαβόντες οὐκ ἀπεπήδησαν, ὃ πολλοὶ ποιοῦσι, μετὰ τὰς εὐεργεσίας ἀγνωμονοῦντες. Ἄλλ' οὐκ ἐκεῖνοι τοι-
 15 οῦτοι· ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς δόσεως καρτερικοὶ καὶ μετὰ τὴν δόσιν εὐγνώμονες· καὶ γὰρ ἠκολούθησαν αὐτῷ.

«Καὶ ὅτε ἤγγισεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἦλθεν εἰς Βηθφαγῆ πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, ἀπέστειλε δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, λέγων· πορεύεσθε εἰς τὴν κώμην τὴν κατέναντι ὑμῶν
 20 καὶ εὐρήσετε ὄνον δεδεμένην καὶ πῶλον μετ' αὐτῆς· λύσαντες ἀγάγετέ μοι. Καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπη τι, ἐρεῖτε, διὸ ὁ Κύριος αὐτῶν χρεῖαν ἔχει καὶ εὐθέως ἀποσιέλλει αὐτούς. Τοῦτο δὲ γέγονε, ἵνα πληρωθῇ τὸ ρηθὲν διὰ τοῦ προφήτου
 25 Ζαχαρίου· εἶπατε τῇ θυγατρὶ Σιών, ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι πρῶτος καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον καὶ πῶλον υἱὸν ὑπόζυγλου».

Καίτοι πολλάκις ἐπέβη τῶν Ἱεροσολύμων πρότερον, ἀλλ' οὐδέποτε μετὰ ἰσοαύτης περιφανείας. Τί οὖν τὸ αἴτιον; Πρω-

καὶ εἰς τὸν ἑκατόνταρχον, αὐτὸ καὶ εἰς τὴν αἰμορροῦσαν, μᾶλλον δὲ ἢ θαυμασία ἐκείνη γυναῖκα ἐπρόλαβε τὴν ἐρώτησιν τοῦ Κυρίου, ὅμως οὔτε καὶ ἔτσι τὴν ἄφησε νὰ φύγη ἀπαρατήρητος, ἀλλὰ μετὰ ἀπὸ τὴν θεραπείαν τὴν φανερῶνει εἰς ὄλους. Ἔτσι ἐφρόντιζε πάρα πολὺ νὰ διακηρύσσει τὰ κατορθώματα αὐτῶν ποὺ τὸν ἐπλησίαζον καὶ νὰ τὰ παρουσιάσῃ πολὺ πῶς μεγαλύτερα ἀπὸ ὅ,τι ἦσαν, πρᾶγμα βέβαια ποὺ κάνει καὶ τώρα.

Ἔπειτα, ἀφοῦ εἶπαν αὐτὸ ποὺ ἤθελον, τοὺς εὐσπλαγχνίσθη καὶ ἤγγισε τὰ μάτια των. Αὕτη βέβαια ἢ εὐσπλαγχνία εἶναι ἡ μοναδικὴ αἰτία τῆς θεραπείας, διὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον. Ἄλλ' ὅμως ἂν καὶ ἦτο ἀποτέλεσμα ἐλέους καὶ χάριτος, ὅμως ἐπιζητεῖ τοὺς ἀξίους. Τὸ ὅτι δὲ ἦσαν ἄξιοι τῆς χάριτος, γίνεται φανερὸν καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ἐφώναξαν δυνατὰ καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι, ὅταν ἔλαβον τὴν δωρεάν, δὲν ἔφυγον μακρὰ ἀπὸ τὸν Κύριον, πρᾶγμα ποὺ τὸ κάνουν πολλοί, δείχνοντες ἀγνωμοσύνην μετὰ τὰς εὐεργεσίας. Αὐτοὶ ὅμως δὲν ἦσαν τέτοιοι, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν θεραπείαν ἦσαν καρτερικοὶ καὶ μετὰ τὴν δωρεάν εὐγνώμονες, καθ' ὅσον ἠκολούθησαν αὐτόν.

«Καὶ ὅταν ἐπλησίασεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Βηθφαγῆ, πρὸς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, ἀπέστειλεν ὁ Κύριος δύο ἀπὸ τοὺς μαθητάς του, λέγων· Πηγαίνετε εἰς τὴν κώμην ποὺ εὐρίσκεται ἀπέναντί μας καὶ θὰ εὔρετε μίαν ὄνον δεμένην καὶ ἓνα πουλᾶρι μαζὶ μὲ αὐτήν· νὰ τὴν λύσετε καὶ νὰ μοῦ τὴν φέρετε. Καὶ ἐὰν κάποιος σᾶς εἴπῃ κάτι, νὰ εἰπῆτε, ὅτι ὁ Κύριος τὰ χρειάζεται· καὶ ἀμέσως θὰ τὰ στείλῃ. Αὐτὸ δὲ ἔγινε, διὰ νὰ ἐκπληρωθῇ ἐκεῖνο ποὺ ἐλέχθη διὰ τοῦ προφήτου Ζαχαρίου· Νὰ εἰπῆτε εἰς τὴν θυγατέρα Σιών, Ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται πρὸς ἐσένα πρᾶος καὶ καθισμένος ἐπάνω εἰς ἓνα πουλᾶρι ποὺ εἶναι γεννημένον ἀπὸ ὄνον ποὺ ἔχει σύρει ζυγόν»².

Μολονότι πολλὰς φορὰς προηγουμένως ἀνέβη εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, οὐδέποτε ὅμως τὸ ἔκανε αὐτὸ μὲ τὴν μέγαν

οίμια ἦν τότε τῆς οἰκονομίας· καὶ οὔτε αὐτὸς σφόδρα κατά-
 δηλος ἦν, οὔτε ὁ καιρὸς τοῦ παθεῖν ἐγγύς· διόπερ ἀδιαφω-
 ρώτερον αὐτοῖς ἀνεμίγνυτο καὶ μᾶλλον κρύπτων ἑαυτὸν.
 Οὔτε γὰρ ἂν ἐθαυμάσθη φαινόμενος οὕτω καὶ εἰς μείζονα
 5 ἂν αὐτοὺς ἐξήγαγεν ὀργήν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τῆς αὐτοῦ δυ-
 νάμεως πείραν ἔδωκεν ἱκανήν καὶ ὁ σιαυρὸς ἐπὶ θύραις
 ἦν, μειζόνως ἐκλάμπει λοιπὸν καὶ μετὰ πλείονος ἄπαιτα
 πράττει περιφανείας τὰ μέλλοντα αὐτοὺς ἐκκαίειν. Δυνατὸν
 μὲν γὰρ ἦν καὶ παρὰ τὴν ἀρχὴν τοῦτο γενέσθαι· ἀλλ' οὐ
 10 χρήσιμον, οὐδὲ λυσιτελές οὕτω.

Σὺ δέ μοι θεὰ ὅσα θαύματα γίνεται καὶ ὅσαι πληροῦν-
 ται προφητεῖαι. Εἶπεν, ὅτι εὐρήσετε ὄνον· προεῖπεν ὅτι οὐ-
 δεὶς κωλύσει, ἀλλ' ὅτι ἀκούσαντες σιγήσουσι. Τοῦτο δὲ οὐ
 μικρὸν κριμα Ἰουδαίων, εἰ τοὺς οὐδέποτε γνωρίμους αὐτῷ,
 15 οὐδὲ φανέντας, πείθει τὰ αὐτῶν προέσθαι καὶ μηδὲν ἀντει-
 πεῖν καὶ διὰ τῶν μαθητῶν· οὔτιοι δὲ αὐτῷ θαυματουργοῦντι
 παρόντες οὐκ ἐπίσθησαν.

2. Μηδὲ μικρὸν εἶναι νομίσης τὸ γεγενημένον. Τίς γὰρ
 αὐτοὺς ἔπεισε, τῶν ἰδίων ἀφαιρουμένων καὶ ταῦτα πένητας
 20 ὄντας ἴσως καὶ γεωργούς, μὴ ἀντειπεῖν; Τί λέγω μὴ ἀντει-
 πεῖν; μὴ ἐρέσθαι ἢ καὶ ἐρομένους σιγῆσαι καὶ παραχωρῆ-
 σαι; Καὶ γὰρ ἀμφότερα ὁμοίως θαυμασιὰ ἦν, καὶ εἰ μηδὲν
 εἶπον, ἐλκομένων τῶν ὑποζυγίων, καὶ εἰ εἰπόντες καὶ ἀ-
 κούσαντες, ὅτι ὁ Κύριος αὐτῶν χρεῖαν ἔχει, παρεχώρησαν
 25 καὶ οὐκ ἀντίεσθησαν, καὶ ταῦτα οὐκ αὐτὸν ὁρῶντες, ἀλλὰ τοὺς

λοπρέπειαν. Ποία λοιπὸν ἦτο ἡ αἰτία; Ἦτο τότε ἡ ἀρχὴ τῆς θείας οἰκονομίας καὶ οὔτε ὁ ἴδιος ἦτο πάρα πολὺ γνωστός, οὔτε ἦτο κοντὰ ὁ καιρὸς τοῦ πάθους· καὶ ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἀνεμιγνύετο μὲ αὐτοὺς χωρὶς καμμίαν φροντίδα καὶ μᾶλλον ἀπέκρυπτε τὸν ἑαυτόν του. Διότι δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ θαυμασθῆ, ἐὰν ἐνεφανίζετο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ὀλωσθήποτε θὰ τοὺς ἐξώργιζεν εἰς πολὺ μέγαλον βαθμόν. Ὅταν ὅμως ἀπέδειξε κατὰ τρόπον ἱκανοποιητικὸν τὴν δύναμίν του καὶ εὕρισκετο πολὺ πλησίον ὁ σταυρικὸς θάνατός του, τότε πλέον ἐκλάμπει κατὰ πολὺ περισσότερον καὶ πράττει μὲ μεκαλυτέραν μεγαλοπρέπειαν ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ἐπρόκειτο νὰ τοὺς καίουν. Ἦτο δυνατόν βέβαια αὐτὸ νὰ γίνῃ καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχήν, ἀλλὰ δὲν θὰ ἦτο τόσοσὺν χρήσιμον, οὔτε τόσοσὺν ὠφέλιμον.

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεχε πόσα θαύματα γίνονται τώρα καὶ πόσαι προφητεῖαι ἐκπληροῦνται. Εἶπεν, ὅτι θὰ εὑρετε ὄνον· προεἶπεν, ὅτι δὲν θὰ τοὺς ἐμποδίσῃ κανεὶς καὶ ὅτι θὰ σιωπήσουν ὅταν ἀκούσουν τὴν αἰτίαν. Αὐτὸ ἀποτελεῖ ὄχι μικρὰν καταδίκην διὰ τοὺς Ἰουδαίους, τὸ ὅτι πείθει αὐτούς, ποὺ δὲν ὑπῆρξαν ποτὲ γνωστοί του οὔτε τοὺς εἶδε ποτέ, νὰ παρέχουν τὰ ἰδικά των καὶ νὰ μὴ φέρουν καμμίαν ἀντίρρησην καὶ μάλιστα διὰ τῶν μαθητῶν του, ἐνῶ αὐτοί, ἂν καὶ ἦσαν παρόντες ὅταν ἐθαυματουργοῦσε, δὲν ἐπίστευσαν.

2. Οὔτε νὰ θεωρήσῃς ἀσήμαντον αὐτὸ ποὺ συνέβη. Διότι ποῖος τοὺς ἔπεισε, ἐνῶ ἀφηροῦντο τὰ ὑπάρχοντά των καὶ ἦσαν πτωχοὶ καὶ ἴσως καὶ γεωργοί, νὰ μὴ προβάλλουν καμμίαν ἀντίρρησην; Μὰ διατί λέγω, νὰ μὴ προβάλλουν ἀντίρρησην; χωρὶς νὰ ἐρωτήσουν ἢ καὶ ἂν ἀκόμη ἐρωτήσουν νὰ σιωπήσουν νὰ τὰ παραχωρήσουν; Καθ' ὅσον καὶ τὰ δύο ἦσαν ἐξ Ἰσου θαυμαστά, καὶ τὸ ὅτι δὲν εἶπαν τίποτε, ἐνῶ ἔπαιρναν τὰ ὑποζύγια των, καὶ τὸ ὅτι καὶ ἂν εἶπαν κάτι, ὅταν ὅμως ἤκουσαν, ὅτι ὁ Κύριός των τὰ χρειάζεται, τὰ παρέχώρησαν καὶ δὲν ἔφεραν καμμίαν ἀντίστασιν, καὶ ὅλα αὐτὰ ἂν καὶ δὲν ἔβλεπον τὸν ἴδιον, ἀλλὰ τοὺς μαθητάς του.

μαθητιάς. Ἀπὸ τούτων αὐτοὺς παιδεύει, ὅτι καὶ Ἰουδαίους
 ἐδύνατο καὶ ἄκοντας κωλύσαι διόλου μέλλοντας αὐτῷ ἐπιέ-
 ναι, καὶ ἁφώνους κατασιῆσαι, ἀλλ' οὐκ ἠθέλησε. Καὶ ἕτερον
 δὲ μετὰ τούτων διδάσκει τοὺς μαθητιάς, ὅπερ ἂν αἰτήσῃ
 5 διδόναι· καὶ αὐτὴν κελεύσῃ τὴν ψυχὴν προέσθαι, καὶ ταύτην
 παρέχειν, καὶ μὴ ἀντιλέγειν. Εἰ γὰρ οἱ ἄγνωστοι αὐτῷ
 παρεχώρησαν, πολλῷ μᾶλλον αὐτοὺς ἀπάντων ἐξίσιασθαι δεῖ.

Πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ ἑτέραν πάλιν προφητείαν
 ἐπλήρου διπλῆν· τὴν μὲν δι' ἔργων, τὴν δὲ διὰ ρημάτων.
 10 Καὶ ἡ μὲν διὰ τῶν ἔργων ἦν, ἡ διὰ τῆς καθέδρας τοῦ ὄνου·
 ἡ δὲ διὰ τῶν ρημάτων, ἡ τοῦ προφήτου Ζαχαρίου· καὶ γὰρ
 εἶπεν, ὅτι καθεδεῖται ὁ βασιλεὺς ἐπὶ ὄνου. Καὶ καθίσας
 αὐτὸς καὶ πληρώσας αὐτήν, ἑτέραν πάλιν ἐδίδου προφητείας
 ἀρχήν, δι' ὧν ἐποίει τὰ μέλλοντα προδιατυπῶν. Πῶς
 15 καὶ τίνι τρόπῳ; Τῶν ἀκαθάρτων ἐθνῶν τὴν κλήσιν προα-
 νεφώνει καὶ δι' αὐτοῖς ἐπαναπαύσεται, καὶ εἴξουσιν αὐτῷ
 καὶ ἔφονται καὶ προφητεία διεδέχεται προφητείαν.

Ἐμοὶ δὲ οὐ διὰ τοῦτο δοκεῖ μόνον ἐπὶ τὸν ὄνον καθίσαι,
 ἀλλὰ καὶ μέτρον ἡμῖν φιλοσοφίας παρέχων. Οὐ γὰρ δὴ
 20 μόνον προφητείας ἐπλήρου, οὐδὲ δόγματα ἐφύτευσε, τὰ τῆς
 ἀληθείας, ἀλλὰ καὶ τὸν βίον ἡμῖν διώρθου δι' αὐτῶν τού-
 των, πανταχοῦ κανόνας ἡμῖν τίθει τῆς ἀναγκαίας χρείας
 καὶ διὰ πάντων τὴν ζωὴν κατορθῶν τὴν ἡμετέραν. Διὰ
 τοι τοῦτο καὶ ἠρίκα τίκεισθαι ἔμελλεν, οὐκ ἐπεζήτησε λαμ-
 25 πρὰν οἰκίαν, οὐδὲ μητέρα πλουσίαν καὶ περιφανῆ, ἀλλὰ
 πτωχὴν, καὶ μνησιῆρα τέκνονα ἔχουσα, καὶ ἐν καλύβῃ γεν-
 νᾶται καὶ ἐν φάτνῃ τίθεται καὶ μαθητὰς ἐκλέγων, οὐ ρή-

Μὲ αὐτὰ τοὺς διδάσκει, ὅτι καὶ τοὺς Ἰουδαίους, ποὺ ἐσχεδίαζον νὰ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον του, ἤμποροῦσε νὰ τοὺς ἐμποδίση τελείως καὶ νὰ τοὺς κἀνῃ ἀφώνους, ἀλλὰ δὲν τὸ ἠθέλησε. Καὶ ἄλλο δὲ μαζὶ μὲ αὐτὰ διδάσκει εἰς τοὺς μαθητὰς του, ὅτι δηλαδή καὶ ἂν ζητήσῃ νὰ τοῦ τὸ δίδουν· καὶ ἂν ἀκόμη τοὺς διέτασσε νὰ θυσιάσουν τὴν ζωὴν των καὶ αὐτὴν νὰ τοῦ τὴν προσφέρουν, χωρὶς καμμίαν ἀντίρρησην. Διότι ἐὰν οἱ ἄγνωστοὶ τοῦ παρεχώρησαν τὰ ζῶα των, πολὺ περισσότερον αὐτοὶ πρέπει νὰ ἐγκαταλείπουν τὰ πάντα.

Ἐκτὸς δὲ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἐλέχθησαν καὶ ἄλλην πάλιν διπλῆν προφητείαν ἐξεπλήρωνε, τὴν μὲν μίαν μὲ τὰ ἔργα του, τὴν δὲ ἄλλην μὲ τὰ λόγια. Καὶ αὐτὴ ποὺ ἐξεπληροῦτο μὲ τὰ ἔργα ἦτο τὸ ὅτι ἐκάθισεν ἐπάνω εἰς ὄνον, ἡ δὲ ἄλλη, ποὺ ἐξεπληροῦτο μὲ τὰ λόγια, ἦτο ἡ προφητεία τοῦ προφήτου Ζαχαρίου, καθ' ὅσον αὐτὸς εἶπεν, ὅτι θὰ καθίσῃ ὁ βασιλεὺς ἐπάνω εἰς ὄνον. Καὶ ἀφοῦ ὁ Κύριος ἐκάθισε καὶ ἐξεπλήρωσεν αὐτήν, ἔδωσε πάλιν τὴν ἀρχὴν ἄλλης προφητείας, προδιατυπῶνων δηλαδή, μὲ τὰ ὅσα ἔπραττεν, ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν. Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Προεκήρυττε τὴν κλῆσιν τῶν ἀκαθάρτων ἐθνῶν καὶ ὅτι θὰ εὖρη ἀνάπαυσιν εἰς αὐτὰ καὶ ὅτι θὰ δεχθοῦν τὴν κλῆσιν καὶ θὰ τὰν ἐκολουθήσουν· καὶ ἔτσι ἡ μία προφητεία διεδέχετο τὴν ἄλλην.

Ἐγὼ ὁμως ἔχω τὴν ἐντύπωσιν ὅτι δὲν ἐκάθισε μόνον δι' αὐτὸ ἐπάνω εἰς τὸν ὄνον, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ μᾶς δώσῃ μέτρον εὐσεβείας. Διότι δὲν ἐξεπλήρωνε μόνον προφητείας, οὔτε ἐφύτευε τὰ δόγματα τῆς ἀληθείας ἀλλὰ καὶ τὴν ζωὴν μας διώρθωνε μὲ αὐτὰ τὰ ἴδια, θέτων εἰς κάθε περίπτωσιν κανόνας τῆς πρεπούσης συμπεριφορᾶς καὶ ὁδηγῶν ἔτσι τὴν ζωὴν μας εἰς ἐπιτυχίαν. Διὰ τοῦτο βέβαια καὶ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ γεννηθῇ, δὲν ἐζήτησε μεγαλοπρεπῆ οἰκίαν, οὔτε μητέρα πλουσίαν καὶ περιφανῆ, ἀλλὰ πτωχὴν, ποὺ εἶχε μνησιτῆρα ξυλουργόν, καὶ γεννᾶται μέσα εἰς καλύβαν καὶ τοποθετεῖται εἰς τὴν φάτνην. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐξέλεγε τοὺς μα-

τορας και σοφους, ουδε ευπορους και ευγενεις, αλλα πενητας και εκ πενητων και παντοθεν ασημους εξελεξε και τραπεζαν παραιθημενος, ποτε μεν κριθινους αριους παραιθεται, ποτε δε προς αυτον τον καιρον εξ αγορας τους μηθητας ωνεισθαι κελευων και σιβαδα ποιων, απο χορτου ποιει και ιματα αμφιεννυμενος, ευτελη και των πολλων ουδεν διαφεροντα περιβαλλεται οικιαν δε ουδε εσχεν.

Ει δε και μεταβηναι εκ τοπου εις τοπον εδει, οδοιπορων τουτο ποιει, και ουτως οδοιπορων, ως και κοπιαν. 10 Και καθημενος ου θρονου δειται, ουδε προσκεφαλαιου, αλλ' επι του εδαφους, ποτε μεν εν θρει, ποτε δε παρα την πηγην και ου παρα την πηγην μονον, αλλα και μονος και Σαμαρειτιδι διαλεγεται. Πάλιν λυπης μετρα τιθεις, ηνικα θρηνησαι εδει, δακρυει ηρεμα, πανταχου κανοντας, οπερ εφην, 15 και θρους πηγνυς, μεχρι του προβαινειν δει, και περαιερω μηκετι. Δια δη τουτο και νυν, επειδη συνεβαινε τινας ασθενεστερους οντας υποζυγιων δεισθαι, κανταυθα μετρον εθηκε, δεικνυς δι ουχ ιππους, ουδε ημιονους ζευξαντας φερεσθαι δει, αλλα ονω κεχρησθαι και περαιερω μη προβαινειν και πανταχου της χρειας ειναι. 20

"Ιδωμεν δε και την προφητειαν, την δια των ρημάτων, την δια των πραγμάτων. Τίς ουν η προφητεια; «Ιδου ο βασιλεύς σου ερχεται σοι προσ και επιβεβηκως επι υποζυγιον και πωλον νεον» ουχι ασηματα ελαυνων, ως οι λοιποι βασιλεις ου φδρους απαιτων, ου σοβων και δορυφορους περιαγων αλλα πολλην την επιεικειαν καντευθεν επι-

θητάς των, ἐξέλεξεν ὄχι ρήτορας καὶ σοφούς, οὔτε πλουσίους καὶ εὐγενικῆς καταγωγῆς, ἀλλὰ πτωχούς, ποὺ κατήγοντο ἀπὸ πτωχούς, καὶ ἦσαν ἄσημοι ἀπὸ κάθε ἄποψιν. Καὶ ὅταν παραθέτη τράπεζαν, ἄλλοτε μὲν παραθέτει κριθίνους ἄρτους, ἄλλοτε δὲ ἀποστέλλει τὴν ὥραν τοῦ φαγητοῦ τοὺς μαθητάς του ν' ἀγοράσουν φαγώσιμα ἀπὸ τὴν ἀγοράν. Καὶ ὅταν κατασκευάζη τὸ στῤῥωμα του, τὸ κατασκευάζει ἀπὸ χόρτον· καὶ τὰ ἐνδύματα ποὺ φορεῖ εἶναι εὐτελεῆ καὶ δὲν διαφέρουν καθόλου ἀπὸ αὐτὰ ποὺ φοροῦν οἱ ἄλλοι, οἰκίαν δὲ οὔτε κἄν εἶχεν.

Ἐὰν δὲ ἐχρειάζετο νὰ μεταβῆ ἀπὸ ἓνα τόπον εἰς ἄλλον, τὸ κάνει αὐτὸ ἄδοιπορῶν, καὶ τόσον ὀδοιπορεῖ, ὥστε καὶ νὰ νοιώθῃ κούρασιν. Καὶ ὅταν κάθεται, δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ θρόνον, οὔτε ἀπὸ προσκεφάλαιον, ἀλλὰ κάθεται ἐπάνω εἰς τὸ ἔδαφος, ἄλλοτε μὲν εἰς τὸ ὄρος, ἄλλοτε δὲ κοντὰ εἰς τὴν πηγὴν, καὶ ὄχι μόνον κοντὰ εἰς τὴν πηγὴν, ἀλλὰ καὶ μόνος καὶ συνομιλεῖ μὲ τὴν Σαμαρείτιδα³. Πάλιν μὲ σκοπὸν νὰ θέσῃ μέτρον εἰς τὴν λύπην, ὅταν ἐχρειάζετο νὰ θρηνήσῃ, δακρῦζει ἥρεμα, θέτων εἰς κάθε περίπτωσιν, ὅπως εἶπα, κανόνας καὶ ὄρια, μέχρι ποῦ δηλαδὴ πρέπει νὰ προχωροῦμεν καὶ οὐδέποτε νὰ προχωροῦμεν πρὸ πέρα. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ τώρα, ἐπειδὴ συνέβαινεν ὠρισμένοι ποὺ ἦσαν ἀσθενεῖς νὰ ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ ὑποζύγια, ἔθεσε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν μέτρον, δεικνίων ὅτι δὲν χρειάζεται νὰ ζευχθοῦν οὔτε ἵπποι οὔτε ἡμίονοι διὰ τὴν μεταφορὰν των, ἀλλὰ νὰ χρησιμοποιοῦν ὄνον καὶ νὰ μὴ προχωροῦν πρὸ πέρα καὶ πάντοτε νὰ ἀρκοῦνται εἰς τὰ ἀναγκαῖα.

Ἄς ἰδοῦμεν δὲ καὶ τὴν προφητείαν ποὺ διευτυπώθη μὲ τὰ λόγια καὶ μὲ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ προφητεία; «Ἴδου ὁ βασιλεύς σου ἔρχεται πρὸς ἐσένα πρῶτος καὶ εἶναι καθισμένος ἐπάνω εἰς ὑποζύγιον καὶ νέον πουλάρι»· δὲν διέρχεται καθισμένος ἐπάνω εἰς ἄρματα, ὅπως οἱ λοιποὶ βασιλεῖς, δὲν ζητεῖ φόρους, οὔτε δημιουργεῖ θόρυβον περιβαλλόμενος ἀπὸ δορυφόρους, ἀλλὰ δεικνύων

δεικνύμενος. Ἐρώτησον τοίνυν τὸν Ἰουδαῖον ποῖος βασι-
 λεὺς ἐπὶ ὄνου ὀχούμενος ἦλθεν εἰς Ἱερουσαλήμ; Ἀλλ' οὐκ ἂν
 ἔχοι εἰπεῖν, ἀλλ' ἢ τοῦτον μόνον. Ἐποίει δὲ ταῦτα, ὅπερ
 ἔφην, τὰ μέλλοντα προδηλῶν. Ἐνιαῦθα γὰρ ἡ Ἐκκλησία
 5 δηλοῦται διὰ τοῦ πῶλου καὶ ὁ λαὸς ὁ νέος, ὁ ποτε μὲν
 ἀκάθαρτος, μετὰ δὲ τὸ καθίσαι τὸν Ἰησοῦν καθαρὸς γενό-
 μενος.

Καὶ ὄρα διόλου τὴν εἰκόνα σωζομένην. Οἱ γὰρ μαθη-
 ται λύουσι τὰ ὑποζύγια. Διὰ γὰρ τῶν ἀποσιόλων κἀκεῖνοι
 10 καὶ ἡμεῖς ἐκλήθημεν διὰ τῶν ἀποσιόλων προσήχθημεν. Ἐ-
 πειδὴ δὲ καὶ ἡ ἡμετέρα εὐδοκίμησις ἐκείνους παρεζήλωσε,
 διὰ τοῦτο φαίνεται ἡ ὄνος ἀκολουθοῦσα τῷ πῶλῳ. Μετὰ
 γὰρ τὸ καθίσαι τὸν Χριστὸν ἐπὶ τὰ ἔθνη, τότε ἤξουσι κἀ-
 κεῖνοι παραζηλοῦντες. Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Παῦλος ἔλεγεν·
 15 «Ὅτι πῶρωσις ἀπὸ μέρους τοῦ Ἰσραὴλ γέγονεν, ἄχρις οὗ
 τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εισέλθῃ καὶ οὕτω πᾶς Ἰσραὴλ
 σωθήσεται». Ὅτι γὰρ προφητεία ἦν, δῆλον ἐκ τῶν εἰρημέ-
 νων. Οὐ γὰρ ἂν ἐμέλησε τῷ προφήτῃ μετὰ τοσαύτης ἀκρι-
 βείας τοῦ ὄνου τὴν ἡλικίαν εἰπεῖν, εἰ μὴ τοῦτο ἦν. Οὐ ταῦτα
 20 δὲ μόνου δηλοῦνται διὰ τῶν εἰρημένων, ἀλλ' ὅτι καὶ μετ'
 εὐκολίας αὐτοὺς ἄξουσιν οἱ ἀπόστολοι. Ὡσπερ γὰρ ἐνιαῦθα
 οὐδεὶς ἀντιῖπεν εἰς τὸ κατασχεῖν, οὕτως δὲ ἐπὶ τῶν ἐθνῶν
 οὐδεὶς ἠδυνήθη διακωλύσαι τῶν κατεχόντων αὐτοὺς ἔμπρο-
 σθεν. Οὐ κἀθηται δὲ ἐπὶ γυμνὸν τὸν πῶλον, ἀλλ' ἐπὶ τὰ
 25 ἱμάτια τῶν ἀποσιόλων. Ἐπειδὴ γὰρ τὸν πῶλον ἔλαβον, ἄ-

καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν εἰς πολὺ μέγαλον βαθμὸν τὴν ἐπιείκειάν του. Ἐρώτησε λοιπὸν τὸν Ἰουδαῖον· Ποῖος βασιλεὺς ἦλθεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καθισμένος ἐπάνω εἰς ὄνον; Δὲν θὰ ἔχη ὅμως νὰ σοῦ ἀναφέρῃ ἄλλον, παρὰ μόνον αὐτόν. Τὰ ἔκαμνε δὲ αὐτά, ὅπως ἀκριβῶς εἶπα, προαποκαλύπτων αὐτὰ πού ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν. Διότι πράγματι ἐδῶ μὲ τὸ πουλᾶρι συμβολίζεται ἡ Ἐκκλησία καὶ ὁ νέος λαός, ὁ ὁποῖος κάποτε μὲν ἦτο ἀκάθαρτος, ἀπὸ τότε ὅμως πού ἐκάθισεν ὁ Ἰησοῦς ἔγινε καθαρός.

Καὶ πρόσεχε τὴν εἰκόνα πού εὕρισκει ἐφαρμογὴν ἐξ ὀλοκλήρου. Οἱ μαθηταὶ δηλαδὴ λύουν τὰ ὑποζύγια· διὰ τῶν ἀποστόλων λοιπὸν ἐκλήθημεν εἰς τὴν πίστιν καὶ ἐκεῖνοι καὶ ἡμεῖς· διὰ τῶν ἀποστόλων ὠδηγήθημεν κοντὰ εἰς τὸν Κύριον. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἰδική μας εὐδοκίμησις εἰς τὴν πίστιν ἔκανε καὶ ἐκείνους νὰ μᾶς μιμηθοῦν, διὰ τοῦτο φαίνεται ἡ ὄνος νὰ ἀκολουθῇ τὸ πουλᾶρι. Διότι μετὰ τὴν διάδοσιν τῆς πίστεως εἰς τὰ ἔθνη, τότε θὰ ἔλθουν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι μιμούμενοι ἐκείνους. Καὶ αὐτὸ δηλῶν ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Διότι μέρος τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰσραὴλ περιέπεσεν εἰς ἀναισθησίαν, μέχρις ὅτου εἰσέλθουν ὅλοι οἱ ἔθνικοὶ καὶ ἔτσι θὰ σωθῇ ὅλος ὁ ἰσραηλιτικὸς λαός»⁴. Τὸ ὅτι λοιπὸν ἦτο προφητεία, γίνεται φανερόν ἀπὸ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν. Διότι ἄλλως δὲν θὰ τὸν ἐνδιέφερε τὸν προφήτην ν' ἀναφέρῃ μὲ τόσην ἀκρίβειαν τὴν ἡλικίαν τοῦ ὄνου, ἐὰν δὲν εἶχεν αὐτὴν τὴν σημασίαν. Καὶ δὲν δηλοῦνται μὲ τὰ ὅσα ἐλέχθησαν μόνον αὐτά, ἀλλ' ὅτι καὶ μὲ εὐκολίαν θὰ ὀδηγήσουν αὐτοὺς οἱ ἀπόστολοι εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐδῶ δὲν ἔφερε κανεὶς οὐδεμίαν ἀντίρρησην εἰς τὸ νὰ πάρουν τὰ ὑποζύγια, ἔτσι καὶ μὲ τοὺς ἔθνικοὺς κανεὶς ἀπὸ τοὺς προηγουμένους κυρίους των δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἐμποδίσῃ αὐτοὺς νὰ τοὺς προσελκύσουν εἰς τὴν πίστιν. Δὲν κάθεται δὲ ὁ Κύριος ἐπάνω εἰς γυμνὸν πουλᾶρι, ἀλλ' ἐπάνω εἰς τὰ ἐνδύματα τῶν ἀποστόλων. Διότι ἀπὸ τὴν στιγμὴν πού ἔλαβον τὸ πουλᾶρι, προσφέρουν εἰς τὴν συνέχειαν τὰ πάντα εἰς αὐτόν, καθὼς

παντα λοιπὸν προτίενται, καθὼς καὶ Παῦλος ἔλεγεν· «ἐγὼ δὲ ἥδιοντα δαπανήσω καὶ ἐκδαπανηθήσομαι ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν».

Σκόπει δὲ τὸ εὐήνιον τοῦ πάλου, πῶς ἀδάμαστος ὢν
 5 καὶ χαλινοῦ ἀπειρος, οὐκ ἐσπίρησεν, ἀλλ' εὐτάκτως ἐφέρειο.
 Ὁ καὶ αὐτὸ προφητεία τοῦ μέλλοντος ἦν, δηλοῦσα τὸ κατα-
 πειθὲς τῶν ἐθνῶν, καὶ τὴν ἀνθρώπῳ εἰς εὐταξίαν μεταβολήν.
 Καὶ γὰρ πάντα τὸ ρῆμα εἰργάσατο τὸ λέγον· «λύσαντες ἀγά-
 γειέ μου»· ὥστε τὰ ἁτακτα εὐτακτα, καὶ τὰ ἀκάθαρτα γε-
 10 νέσθαι λοιπὸν καθαρὰ.

3. Ἄλλ' ὄρα τὸ ταπεινὸν τῶν Ἰουδαίων. Τόσαῦτα θαύ-
 ματα εἰργάσατο, καὶ οὐδέποτε αὐτὸν οὕτως ἐξεπλάγησαν
 ἐπειδὴ δὲ εἶδον ὄχλον συντρέχοντα, τότε θαυμάζουσιν. «Ἐ-
 σείσθη γὰρ πᾶσα ἡ πόλις λέγουσα· τίς ἐστὶν οὗτος; Οἱ δὲ
 15 ὄχλοι ἔλεγον· οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ προφήτης, ὁ ἀπὸ Να-
 ζαρετὶ τῆς Γαλιλαίας». Καὶ διὲ ἔδοξαν μέγα τι λέγειν, τότε
 χαμαίζηλος ἦν αὐτῶν ἡ γνώμη, καὶ ταπεινὴ καὶ σεσουμένη.
 Ταῦτα δὲ αὐτὸς ἐποίει, οὐ πομπὴν τινα ἐπιδεικνύμενος, ἀλλ'
 ὁμοῦ μὲν, ὅπερ εἶπον, καὶ προφητείας πληρῶν καὶ φιλοσοφί-
 20 αν παιδεύων, ὁμοῦ δὲ καὶ τοὺς μαθητὰς παραμυθούμενος
 λυπούμενους διὰ τὸν θάνατον, καὶ δεικνὺς διὰ ταῦτα πάντα
 πάσχει ἐκῶν. Σὺ δὲ μοι θαύμασον τοῦ προφήτου τὴν ἀκρι-
 βειαν, πῶς πάντα προεἶπε· καὶ τὰ μὲν ὁ Δαυὶδ, τὰ δὲ ὁ
 Ζαχαρίας προανεφώνησεν.

25 Οὕτω καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν καὶ ὑμνοῦμεν καὶ τὰ ἱμάτια
 προώμεθα τοῖς αὐτὸν φέρουσι. Τίνος γὰρ ἂν εἶημεν ἄξιοι,
 διὰ τὸν οἱ μὲν τὴν ὄνον περιβάλλωσιν εἰς ἡν ἐκάθητο, οἱ δὲ
 τοῖς ποσὶν αὐτῆς ὑποσιρωγγύωσι τὰ ἱμάτια, ἡμεῖς δὲ αὐτὸν

5. Β' Κορ. 12, 15.

6. Ματθ. 21, 10-11.

καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ἐγὼ δὲ πολὺ εὐχαρίστως θὰ δαπανήσω χρήματα καὶ θὰ δαπανήσω καὶ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτόν μου διὰ νὰ σώσω τὰς ψυχὰς σας»⁵.

Πρόσεχε δὲ τὸ ὑπάκουον τοῦ πουλαριοῦ, πῶς δηλαδή, ἂν καὶ ἦτο ἀδάμαστον καὶ ἄπειρον ἀπὸ καλινάρι, δὲν ἔδειξεν ἀνυπακοήν, ἀλλ' ἠκολούθει μὲ προθυμίαν, πράγμα πού καὶ αὐτὸ ἀπειτέλει προφητείαν διὰ τὰ μελλοντικά, δηλοῦσα τὴν εὐκόλον προσέλευσιν τῶν ἐθνικῶν καὶ τὴν ἐξ ὀλοκλήρου μεταβολὴν αὐτῶν πρὸς τὴν ἐνάρετον ζωὴν. Καθ' ὅσον ὅλα αὐτὰ ἐπιτεύχθησαν μὲ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου· «Λύσατέ τον καὶ φέρετέ τον εἰς ἐμένα»· ὥστε τὰ ἄτακτα ἔγιναν εἰς τὸ ἐξῆς ὑπάκουα καὶ τὰ ἀκάθαρτα καθαρὰ.

3. Πρόσεχε ὅμως καὶ τὴν μηδαμινότητα τῶν Ἰουδαίων. Τόσα θαύματα ἔκανε καὶ οὐδέποτε ἐξεπλάγησαν τόσον πολὺ δι' αὐτά, μόλις ὅμως εἶδον τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ νὰ τρέχουν πλησίον του, τότε τὸν θαυμάζουν. «Διότι ἐσείσθη ὅλη ἡ πόλις, λέγουσα· Ποῖος εἶναι αὐτός; τὰ δὲ πλήθη τοῦ λαοῦ ἔλεγον· Αὐτός εἶναι ὁ Ἰησοῦς ὁ προφήτης, ἀπὸ τὴν Ναζαρέτ τῆς Γαλιλαίας»⁶. Καὶ ὅταν ἀντελήφθησαν ὅτι τὰ πλήθη ἔλεγον κάτι τὸ σημαντικό, τότε ἡ γνώμη των ἦτο χαμαίζηλος καὶ ταπεινὴ καὶ ἐξευτελιστικὴ. Ὁ Κύριος ὅμως τὰ ἔκανε αὐτά, ὄχι πρὸς ἐπίδειξιν κάποιας θριαμβευτικῆς πομπῆς, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς εἶπα, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν προφητείαν καὶ νὰ διδάξῃ ταπεινώσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ παρηγορήσῃ τοὺς μαθητάς του πού ἔλυποῦντο διὰ τὸν θάνατόν του, καὶ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ πάσχει μὲ τὴν θέλησίν του. Ἀλλὰ σὺ θαύμασε, σὲ παρακαλῶ, τὴν ἀκριβολογίαν τοῦ προφήτου, πῶς δηλαδή ὅλα τὰ προεῖπε· καὶ ἄλλα μὲν προεῖπεν ὁ Δαυῖδ, ἄλλα δὲ ὁ Ζαχαρίας.

Ἔτσι ἃς κάμνωμεν καὶ ἐμεῖς καὶ ἃς ὑμνῶμεν καὶ ἃς δίδωμεν τὰ ἐνδύματά μας εἰς ἐκείνους πού κηρύσσουν τὸν Χριστόν. Διότι ποίαν ἀξίαν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχωμεν, ὅταν ἄλλοι μὲν ἀπὸ ἐκείνους ἐνδύουν τὴν ὄνον ἐπάνω εἰς τὴν ὁποίαν ἐκάθετο, ἄλλοι δὲ στρώνουν τὰ ἐνδύματά των κάτω

γυμνὸν ὀρώντες, καὶ οὐδὲ ἀποδῦναι κελευόμενοι, ἀλλ' ἀπὸ
 τῶν κειμένων δαπανᾶν, μηδὲ οὕτως ὤμεν φιλότιμοι; κἀκεῖ-
 νοὶ μὲν παρακολουθῶσιν ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν, ἡμεῖς δὲ καὶ
 προσιόντα παραπεμπόμεθα καὶ διακρουόμεθα καὶ ὑβρίζω-
 5 μεν; Πόσης ταῦτα κολάσεως ἄξια; πόσης τιμωρίας; Προσέρ-
 χεταιί σοι δεόμενος ὁ δεσπότης, καὶ οὐδὲ ἀκούσαι βούλει τῆς
 ἱκετηρίας, ἀλλ' ἐγκαλεῖς καὶ ἐπιτιμᾶς, καὶ ταῦτα ἀκούσας
 τοιούτων ρημάτων. Εἰ δὲ ἓνα ἄριον διδοὺς καὶ ἀργύριον
 ὀλίγον, οὕτω θάνατος εἰ καὶ ὀλίγως καὶ ὀκνηρός, εἰ
 10 πάντα κενῶσαι ἔδει, τίς ἂν ἐγένου; Οὐχ ὄρᾳς τοὺς ἐν τῷ
 θεάτρῳ φιλοτίμους, ὅσα ταῖς πόρταις προίενται; σὺ δὲ οὐδὲ
 τὸ ἡμῖσι τούτων δίδως, οὐδὲ τὸ πολλοσιδὸν πολλῶκις.

Ἄλλ' ὁ μὲν διάβολος κελεύει δοῦναι τοῖς τυχοῦσι, γέεν-
 ναν προξενῶν, καὶ δίδως· ὁ δὲ Χριστὸς τοῖς δεομένοις, θι-
 15 σιλίαν ἐπαγγελόμενος, καὶ οὐ μόνον οὐ δίδως, ἀλλὰ καὶ
 ὑβρίζεις· καὶ αἰρῆ μᾶλλον ὑπακοῦσαι τῷ διαβόλῳ, ἵνα κω-
 λασθῆς, ἢ πεισθῆναι τῷ Χριστῷ καὶ σωθῆναι. Καὶ τί ταύ-
 τῆς χειρόν γένοιτ' ἂν τῆς παραπληξίας; Ὁ μὲν γέενναν
 προξενεῖ, ὁ δὲ βασιλείαν· καὶ τοῦτον ἀφέντες, ἐκείνῳ προσ-
 20 τρέχειε. Καὶ τὸν μὲν προσιόντα παραπέμπεσθε, τὸν δὲ μα-
 κρὰν ὄντα προσκαλεῖσθε. Καὶ αὐτὸν γίνεται, οἷον ἂν εἰ βα-
 σιλεὺς μὲν ἀλουργίδα ἔχων, καὶ διάδημα προτεινόμενος μὴ

ἀπὸ τὰ πόδια του, ἐνῶ ἔμεϊς, ἂν καὶ τὸν βλέπομεν γυμνὸν καὶ χωρὶς νὰ παραγγελλώμεθα νὰ ἐνδυθῶμεν, ἀλλὰ νὰ δαπανῶμεν ἀπλῶς ἀπὸ αὐτὰ πού μᾶς περισσεύουν, νὰ μὴ δείχνωμεν οὔτε καὶ ἔτσι φιλοτιμίαν; καὶ ἐκεῖνοι μὲν τὸν ἀκολουθοῦν βαδίζοντες καὶ ἔμπροσθέν του καὶ ὀπισθὲν του, ἐνῶ ἔμεϊς, ἂν καὶ ἔρχεται πλησίον μας, ἐν τούτοις τὸν ἀπομακρύνομεν, τὸν ἀποφεύγομεν καὶ τὸν περιφρονοῦμεν; Πόσης κολάσεως εἶναι ἄξια αὐτά; πόσης τιμωρίας; Σὲ πλησιάζει ὁ Κύριος καὶ σὲ παρακαλεῖ, καὶ οὔτε κἂν θέλεις ν' ἀκούσης τὴν παράκλησίν του, ἀντιθέτως μάλιστα τὸν κατηγορεῖς καὶ τὸν ἐπιτιμᾷς καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν πού ἔχεις ἀκούσει τέτοιους λόγους. Ἐὰν δὲ δίδων ἓνα μόνον ἄρτον καὶ ὀλίγα χρήματα, εἶσαι τόσον πολὺ σκληρὸς καὶ ἀδιάφορος καὶ ὀκνηρὸς, ἔὰν παρίστατο ἀνάγκη νὰ τὰ δώσης ὅλα, ποῖος θὰ ἐγινόσουν τότε; Δὲν βλέπεις αὐτοὺς πού ἐπιδεικνύουν γενναιοδωρίαν εἰς τὰ θέατρα, πόσα προσφέρουν εἰς τὰς πόρναις; σὺ ὅμως οὔτε τὸ ἥμισυ ἀπὸ αὐτὰ δίδεις καὶ πολλὰς φορὰς οὔτε καὶ τὸ ἐλάχιστον ἀπὸ αὐτά.

Καὶ ὁ μὲν διάβολος σὲ προτρέπει νὰ δίδης εἰς τοὺς τυχόντας, προξενῶν τὴν γέενναν, καὶ σὺ δίδεις, ἐνῶ ὁ Χριστὸς σοῦ λέγει νὰ δίδης εἰς αὐτοὺς πού ἔχουν ἀνάγκην καὶ σοῦ ὑπόσχεται δι' αὐτὸ οὐράνιον βασιλείαν, καὶ σὺ ὄχι μόνον δὲν δίδεις, ἀλλὰ καὶ ὑβρίζεις· καὶ προτιμᾷς μᾶλλον νὰ ὑπακούσης εἰς τὸν διάβολον, διὰ νὰ τιμωρηθῆς, παρὰ νὰ ὑπακούσης εἰς τὸν Χριστὸν καὶ νὰ σωθῆς. Καὶ τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν παραπληξίαν; Ὁ μὲν διάβολος προξενεῖ γέενναν, ὁ δὲ Χριστὸς βασιλείαν, σεῖς ὅμως ἀφήνετε τὸν Χριστὸν καὶ τρέχετε κοντὰ εἰς τὸν διάβολον. Καὶ αὐτὸν πού ἔρχεται πλησίον σας τὸν ἀπομακρύνετε, ἐνῶ αὐτὸν πού εὐρίσκεται μακρὰ τὸν προσκαλεῖτε. Καὶ συμβαίνει ἀκριβῶς τὸ ἴδιον, ὅπως δηλαδὴ ἓνας βασιλεὺς, πού φορεῖ τὴν βασιλικὴν πορφύραν καὶ προβάλλει τὸ στέμμα του, νὰ μὴ ἔχη τὴν δύναμιν νὰ πείσῃ, ἐνῶ κάποιος λη-

πεῖθοι, λησιῆς δὲ μάχαιραν ἐπισείων, καὶ θάνατον ἀπει-
λῶν πεῖθοι.

Ταῦτ' οὖν ἐννοοῦντες, ἀγαπητοί, διαβλέψωμεν ὄψε γούν-
πότιε, καὶ ἀνανήψωμεν. Καὶ γὰρ ἐγὼ λοιπὸν αἰσχύνομαι
5 περὶ ἐλεημοσύνης διαλεγόμενος, διὰ τὸ πολλάκις περὶ ταύ-
της τῆς ὑποθέσεως εἰπὼν, μηδὲν ἄξιον ἀνύσαι τῆς παραι-
νέσεως. Γέγονε μὲν γὰρ τι πλεόν, οὐ τοσοῦτον δὲ ὅσον ἐ-
βουλόμην. Ὁρῶ μὲν γὰρ σπείροντας ὑμᾶς, οὐ δαφιλεῖ δὲ
τῇ δεξιᾷ. Διὸ καὶ φοβοῦμαι μήπως καὶ φειδομένως θερίσητε.
10 Ὅτι γὰρ φειδομένως σπείρομεν, ἐξειτάσωμεν, εἰ δοκεῖ, τί-
νες πλείους ἐν τῇ πόλει, πένητες ἢ πλούσιοι καὶ τίνες
οὔτε πένητες, οὔτε πλούσιοι, ἀλλ' οἱ μέσην χώραν ἔχοντες.
Οἶον, ἔστι τὸ δέκατον μέρος πλουσίων, καὶ τὸ δέκατον πεινή-
των τῶν οὐδὲν ὅλως ἔχόντων· οἱ δὲ λοιποὶ τῶν μέσων εἰσὶ.
15 Διέλωμεν τοίνυν εἰς τοὺς δεομένους τὸ πᾶν πλῆθος τῆς πό-
λεως καὶ ὄψεσθε τὴν αἰσχύνην ὅση. Οἱ μὲν γὰρ σφόδρα
πλουτοῦντες ὀλίγοι οἱ δὲ μετ' ἐκείνους πολλοί· πάλιν οἱ
πένητες πολλῶν τούτων ἐλάτιους. Ἄλλ' ὅμως τοσοῦτων ὄν-
των τῶν δυναμένων τοὺς πεινῶντας τρέφειν, πολλοὶ πει-
20 νῶντες καθεύδουσιν· οὐ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι μετ' εὐκολίας
αὐτοῖς ἐπαρκεῖν τοὺς ἔχοντας, ἀλλὰ διὰ τὴν πολλὴν αὐτῶν
ὠμότητα καὶ ἀπανθρωπίαν. Εἰ γὰρ διέλοιντο οἱ τε πλουτοῦν-
τες, οἱ τε μετ' ἐκείνους, τοὺς δεομένους ἄρτων καὶ ἐνδυ-
μάτων, μόλις ἂν πεντήκοντα ἀνδράσιν ἢ καὶ ἑκατὸν λάχοι
25 πένης εἷς.

Ἄλλ' ὅμως καὶ ἐν τοσαύτῃ ἀφθονίᾳ τῶν προσιτησομένων
ὄντες, ὀδύρονται καθ' ἑκάστην ἡμέραν. Καὶ ἵνα μάθης αὐ-

στής πού σείει τὴν μάχαιράν του καὶ ἀπειλεῖ με θάνατον νὰ ἡμπορῇ νὰ πείθῃ.

Ἀναλογιζόμενοι λοιπὸν αὐτά, ἀγαπητοί, ἄς ἀνοίξωμεν τέλος πάντων μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ μάτια μας καὶ ἄς συνέλθωμεν ἀπὸ τὸν ὕπνον. Καθ' ὅσον ἐγὼ ἐντρέπομαι πλέον νὰ ὀμιλῶ περὶ ἐλεημοσύνης, ἐπειδὴ πολλὰς φορὰς σᾶς ὠμίλησα περὶ αὐτοῦ τοῦ θέματος, δὲν ἡμπόρεσα ὅμως νὰ ἐπιτύχω τίποτε ἀντάξιον τῆς παρακλήσεώς μου. Ἐσημειώθη βέβαια κάποια πρόοδος, ὄχι ὅμως τόση, ὅσην ἤθελα. Διότι σᾶς βλέπω μὲν νὰ σπείρετε, ὄχι ὅμως με γεμᾶτο τὸ χέρι. Διὰ τοῦτο καὶ φοβοῦμαι μήπως δὲν θερίσετε με ἀφθονίαν. Τὸ ὅτι βέβαια σπείρομεν χωρὶς ἀπλοχεριάν, ἄς ἐξετάσωμεν, ἐὰν θέλετε, ποῖοι εἶναι περισσότεροι εἰς τὴν πόλιν, οἱ πτωχοὶ ἢ οἱ πλούσιοι, καὶ ποῖοι δὲν εἶναι οὔτε πτωχοὶ οὔτε πλούσιοι, ἀλλ' εὐρίσκονται εἰς μίαν μέσην κατάστασιν. Ἔστω λοιπὸν ὅτι τὸ ἓνα δέκατον εἶναι πλούσιοι καὶ τὸ ἓνα δέκατον πτωχοὶ πού δὲν ἔχουν ἐντελῶς τίποτε, οἱ δὲ ὑπόλοιποι εὐρίσκονται εἰς τὴν μέσην κατάστασιν. Ἄς μοιράσωμεν λοιπὸν εἰς αὐτοὺς πού ἔχουν ἀνάγκην ὀλόκληρον τὸ πλῆθος τῆς πόλεως καὶ θὰ ἰδῆτε πόση εἶναι ἡ ἐντροπή. Διότι οἱ μὲν πάρα πολὺ πλούσιοι εἶναι ὀλίγοι, οἱ δὲ μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς πολλοί, οἱ πτωχοὶ πάλιν εἶναι πολὺ ὀλιγώτεροι ἀπὸ αὐτούς. Ἄλλ' ὅμως ἐνῶ εἶναι τόσοι αὐτοὶ πού ἡμποροῦν νὰ διατρέψουν τοὺς πτωχοὺς, παρ' ὅλα αὐτὰ πολλοὶ πεινασμένοι εὐρίσκονται εἰς τὸ κρεβάτι, ὄχι βέβαια ἐπειδὴ δὲν ἔπαρκοῦν αὐτοὶ πού ἔχουν διὰ νὰ διατρέψουν με ἄνεσιν τοὺς πεινασμένους, ἀλλὰ λόγῳ τῆς μεγάλης των σκληρότητος καὶ ἀπανθρωπίας. Διότι ἐὰν ἤθελον μοιρασθῆ, οἱ πλούσιοι μαζὶ με τοὺς μετὰ ἀπὸ αὐτούς, αὐτοὺς πού ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ τροφήν καὶ ἐνδύματα, μόλις καὶ μετὰ δυσκολίας θὰ ἀντιστοιχῆ εἰς τοὺς πενήντα ἢ ἑκατὸν πλουσίους ἄνδρας ἓνας πτωχός.

Ἄλλ' ὅμως ἂν καὶ εἶναι τόσοι πολλοὶ αὐτοὶ πού ἡμποροῦν νὰ βοηθήσουν, ἐν τούτοις καθημερινὰ ὀδύρονται οἱ

τῶν τὴν ἀπανθρώπιαν, ἐνὸς τῶν ἐσχάτων εὐπόρων καὶ τῶν
 μὴ σφόδρα πλουτούντων πρόσοδον ἢ ἐκκλησία ἔχουσα, ἐννόη-
 σον ὅσαις ἐπαρκεῖ καθ' ἑκάστην ἡμέραν χήραις, ὅσαις παρ-
 θένοις· καὶ γὰρ εἰς τὸν τῶν τρισχιλίων ἀριθμὸν ὁ κατάλογος
 5 αὐτῶν ἔφθασε. Μετὰ τούτων τοῖς τὸ δεσμοτήριον οἰκοῦσι,
 τοῖς ἐν τῷ ξενοδοχείῳ κάμνουσι, τοῖς ὑγιαίνουσι, τοῖς ἀπο-
 δημοῦσι, τοῖς τὰ σώματα λελωθημένοις, τοῖς τῷ θυσιαστη-
 ρίῳ προσεδρεύουσι, καὶ τροφῆς ἐνδυμάτων ἕνεκεν, τοῖς ἀ-
 πλῶς προσιοῦσι καθ' ἑκάστην ἡμέραν· καὶ οὐδὲν αὐτῇ τὰ
 10 τῆς οὐσίας ἠλάττωται. Ὡστε εἰ δέκα ἄνδρες μόνον οὕτως
 ἠθέλησαν ἀναλίσκειν, οὐδεὶς ἦν πένης.

4. Καὶ τί ἔμελλον, φησὶν, οἱ παῖδες ἡμῶν διαδέχεσθαι;
 Τὸ κεφάλαιον ἔμενε, καὶ ἡ πρόσοδος πάλιν πλείων ἐγίνετο,
 ἐν οὐρανῷ θησαυριζομένων αὐτοῖς τῶν κτημάτων. Ἄλλ' οὐ
 15 βούλεσθε οὕτω; Κἂν ἐξ ἡμισείας κἂν ἀπὸ τρίτης μοίρας κἂν
 ἀπὸ τειάρτης κἂν ἀπὸ δεκάτης. Διὰ γὰρ τὴν τοῦ Θεοῦ χά-
 ριν δέκα πόλεων πένητας δυνατὸν ἦν θρέψαι τὴν πόλιν τὴν
 ἡμετέραν. Καὶ εἰ βούλεσθε, ποιήσωμέν τινα τούτων συλλο-
 γισμὸν· μᾶλλον δὲ οὐδὲ συλλογισμοῦ χρεία· καὶ γὰρ αὐτό-
 20 θεν κατάδηλός ἐστιν ἡ εὐκολία τοῦ πράγματος. Ὁρᾶτε γοῦν
 εἰς τὰς λειτουργίας τὰς πολιτικάς, ὅσα οἰκία μία ἀναλίσκου-
 σα πολλάκις οὐκ ὄκνησεν, ἀλλ' οὐδὲ μικρὸν ἤσθετο τῆς δα-
 πάνης· ἦν εἰ τῶν πλουσίων ἕκαστος εἰς τοὺς πένητας λει-
 τουργεῖν λειτουργίαν ἐβούλετο, ἐν βραχείᾳ καιροῦ ροπή
 25 ἤρπασεν ἂν τὸν οὐρανόν.

Τίς οὖν ἂν εἴη συγγνώμη, ποία ἀπολογίας σκιά, ὅταν
 μηδὲ ὧν ἀφίστασθαι μέλλομεν πάντως ἀπαγόμενοι ἐντεῦθεν,
 μηδὲ τούτων μεταδιδῶμεν τοῖς δεομένοις μετὰ δαφιλείας
 τοσαύτης, μεθ' ὅσης τοῖς ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἕτεροι, καὶ ταῦτα

πτωχοί. Καὶ διὰ τὴν ἀντιληφθῆς τὴν ἀπανθρωπίαν αὐτῶν, σκέψου, ὅτι ἡ ἐκκλησία, ἂν καὶ ἔχει τὰ ἔσοδα ἐνδὸς ἀπὸ τοὺς τελευταίους πλουσίους, καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔχουν πάρα πολλὰ πλοῦτη, πόσας χήρας καὶ πόσας παρθέτους ἐπαρκεῖ διὰ τὴν διατρέφῃ· καθ' ὅσον ὁ κατάλογος αὐτῶν ἔφθασεν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν τριῶν χιλιάδων. Μαζὶ μὲ αὐτοὺς σκέψου καὶ τοὺς φυλακισμένους, τοὺς ἀρρώστους, τοὺς ὑγιεῖς, τοὺς ξένους, τοὺς σωματικῶς ἀναπήρους, αὐτοὺς ποὺ μένουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἔχοντες ἀνάγκην ἀπὸ τροφὴν καὶ ἐνδύματα, αὐτοὺς ποὺ ἀπλῶς ζητοῦν καθημερινὰ βοήθειαν, καὶ ὅμως καθόλου δὲν ἔχει ἐλαττωθῆ ἡ περιουσία της. Ὡστε, ἐὰν μόνον δέκα ἄνδρες ἤθελον νὰ ἐξοδεύουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, δὲν θὰ ὑπῆρχε κανεὶς πτωχός.

4. Καὶ θὰ εἴπῃ κάποιος· τί ἐπρόκειτο τότε νὰ κληρονομήσουν τὰ παιδιά μας; Τὸ κεφάλαιον θὰ παρέμενε καὶ τὰ ἔσοδα πάλιν θὰ ἤρξανον, διότι τὰ κτήματά των θὰ ἐθησαυρίζοντο δι' αὐτὰ εἰς τὸν οὐρανόν. Ἀλλὰ δὲν θέλετε ἔτσι; βοηθήσατε τότε ἔστω κατὰ τὸ ἥμισυ, κατὰ τὸ ἓνα τρίτον, κατὰ τὸ ἓνα τέταρτον, κατὰ τὸ ἓνα δέκατον. Διότι ἐξ αἰτίας τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ ἡ πόλις μας ἠμπορεῖ νὰ διατρέψῃ τοὺς πτωχοὺς δέκα πόλεων. Καὶ ἐὰν θέλετε, ἅς κάνωμεν κάποιον παρόμοιον συλλογισμόν, μᾶλλον δὲ οὔτε κἂν χρειάζεται συλλογισμός, καθ' ὅσον ἡ εὐκολία τοῦ πράγματος εἶναι ὀλοφάνερη ἀπὸ μόνῃ της. Προσέξατε λοιπὸν πόσα ἐξοδεύει χωρὶς κανένα δισταγμὸν μία οἰκία διὰ τὰ πολιτικὰ πράγματα, καὶ ὅμως οὔτε κἂν ἠσθάνθη ποτὲ τὴν δαπάνην· ἐὰν αὐτὴν τὴν δαπάνην ἤθελε τὴν προσφέρει ὁ κάθε πλούσιος διὰ τὸ θέμα βοηθείας τῶν πτωχῶν, θὰ ἐκέρδιζε μέσα εἰς ἐλάχιστον χρόνον τὸν οὐρανόν.

Ποία συγχώρησις λοιπὸν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ, ποία σκιά ἀπολογίας, ὅταν οὔτε καὶ ἐκεῖνα, ποὺ πρόκειται ὅπωςδήποτε νὰ τὰ ἐγκαταλείψωμεν φεύγοντες ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτόν, δὲν τὰ δίδωμεν εἰς ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀνάγκην μὲ τὴν ἀφθονίαν, μὲ ὅσῃν τὰ δίδουν οἱ ἄλλοι εἰς τοὺς θεα-

ισοαῦτα μέλλοντες καρποῦσθαι ἐκ τούτων; Ἔδει μὲν γάρ, εἰ καὶ διαπαντὸς ἐνταῦθα ἤμεν, μηδὲ οὕτω φείδεσθαι τῆς καλῆς ταύτης δαπάνης· διὰ δὲ μικρὸν ὑστερον ἐντεῦθεν ἀπαγόμεθα, καὶ πάντων ἀφελκόμεθα γυμνοί, ποίαν ἔξομεν
 5 ἀπολογία, μηδὲ ἀπὸ τῶν προσόδων παρέχοντες τοῖς λιμώτι-
 τούς καὶ ἀγχομένοις; Οὐδὲ γὰρ ἀναγκάζω σε τὰ ὄντα μειῶ-
 σαι· οὐκ ἐπειδὴ μὴ θούλωμαι, ἀλλ' ἐπειδὴ σφόδρα ὀκνοῦντα ὄρω. Οὐ τοίνυν τοῦτο φημι· ἀλλ' ἀπὸ τῶν καρπῶν ἀνάλωσον, καὶ μηδὲν θησαυρίσης ἐντεῦθεν. Ἄρκεϊ σοι ὡσπερ ἐκ πηγῆς
 10 ἔχειν ἐπιρρέοντα τὰ χρήματα τῶν προσόδων· ποιήσον κοι-
 νωνοὺς τοὺς πένητας, καὶ γενοῦ καλὸς οἰκονόμος τῶν παρὰ
 τοῦ Θεοῦ σοι δοθέντων.

Ἄλλὰ τελέσματα δίδωμι, φησί. Διὰ τοῦτο οὖν καταφρο-
 νεῖς, ὅτι ἐνταῦθα οὐδεὶς ἀπαιτεῖ; καὶ κείνῳ μὲν τῷ, καὶ ἐνέγκ-
 15 γκη, καὶ μὴ ἐνέγκῃ ἢ γῆ, λαμβάνονται μετὰ ἀνάγκης καὶ
 σιρεβλοῦντι οὐ τολμᾶς ἀντιπεῖν· τῷ δὲ οὕτως ἡμέρῳ καὶ
 τότε ἀπαιτοῦντι, διὰ ἐνέγκῃ ἢ γῆ, οὐδὲ μέχρι λόγου ἀπο-
 κρίνη; Καὶ τίς σε ἐξαιρήσεται τῶν ἀκαριερότων ἐκείνων
 κολάσεων; Οὐκ ἔστιν οὐδεὶς. Εἰ γὰρ ἐπειδὴ ἐκεῖ πάντως
 20 ἔψεται τιμωρία χαλεπωτάτη μὴ δόντι, διὰ τοῦτο γίνῃ σπου-
 δαῖος περὶ τὴν ἔκτισιν, ἐννόησον ὅτι καὶ ἐνταῦθα χαλεπω-
 τέρα· οὐ τὸ δεθῆναι, οὐδὲ τὸ εἰς δεσμοπήριον ἐμπεσεῖν, ἀλλὰ
 τὸ ἀπελθεῖν εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. Πάντων οὖν ἕνεκεν ταῦ-
 τα πρῶτον καταθῶμεν τὰ τελέσματα. Καὶ γὰρ πολλὴ ἢ εὐ-
 25 κολία καὶ μείζων ὁ μισθὸς καὶ πλείων ἢ ἐμπορία καὶ χεῖρων

τρίνους, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποῦ πρόκειται νὰ καρπωθοῦν ἀπὸ αὐτὰ τόσον μεγάλην ὠφέλειαν; Διότι ἔπρεπε, καὶ ἂν ἀκόμη ἐζούσαμεν διαρκῶς εἰς τὴν γῆν, οὔτε τότε νὰ εἴμεθα φειδωλοὶ δι' αὐτὴν τὴν καλὴν δαπάνην, ὅταν ὅμως μετὰ ἀπὸ ὀλίγον θ' ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ ἐδῶ καὶ θὰ συρθῶμεν γυμνοὶ ἀπὸ ὅλα, ποίαν ἀπολογίαν θὰ ἔχωμεν, τὴν στιγμὴν ποῦ δὲν δίδομεν οὔτε καὶ ἀπὸ τὰ περισσεύματά μας εἰς τοὺς πεινασμένους καὶ εἰς αὐτοὺς ποῦ ἔχουν ἀνάγκην; Δὲν σὲ ἐξαναγκάζω βέβαια νὰ μειώσης τὰ ὑπάρχοντά σου, ὅχι ἐπειδὴ δὲν θέλω, ἀλλ' ἐπειδὴ σὲ βλέπω πάρα πολὺ διστακτικόν. Δὲν σοῦ λέγω λοιπὸν αὐτό, ἀλλὰ δαπάνησε ἀπὸ τοὺς καρποὺς καὶ μὴ συγκεντρώσης τίποτε ἀπὸ αὐτοὺς εἰς τὰς ἀποθήκας σου. Σοῦ ἀρκοῦν τὰ χρήματα τῶν εἰσοδημάτων σου ποῦ τρέχουν ὡσὰν ἀπὸ πηγῆν· κάνε κοινωνοὺς σου εἰς αὐτὰ τοὺς πτωχοὺς καὶ γίνε καλὸς διαχειριστὴς αὐτῶν ποῦ σοῦ ἐδόθησαν ἀπὸ τὸν Θεόν.

Καλά, ἀλλ' ὅμως, θὰ εἰπῆ κάποιος, πληρώνω φόρους. Διὰ τοῦτο λοιπὸν τοὺς περιφρονεῖς, ἐπειδὴ δὲν σοῦ ζητεῖ κανεὶς ἐδῶ; καὶ εἰς ἐκεῖνον μὲν πού, εἴτε παράγει ἡ γῆ εἴτε ὅχι, σοῦ τὰ παίρνει ἀναγκαστικὰ καὶ σὲ κακομεταχειρίζεται, δὲν τολμᾷς νὰ προβάλης καμμίαν ἀντίρρησην, ὅμως εἰς αὐτὸν ποῦ σοῦ ζητεῖ μὲ τόσην ἡμερότητα καὶ μάλιστα ὅταν σοῦ προσφέρῃ ἡ γῆ, δὲν δέχεσαι νὰ τοῦ εἰπῆς οὔτε ἓνα λόγον; Καὶ ποῖος θὰ σὲ ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰς ἀνυποφόρους ἐκεῖνας τιμωρίας; Δὲν ὑπάρχει κανεὶς. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν φόρων θ' ἀκολουθήσῃ ὅπωςδήποτε ἡ φοβερωτάτη τιμωρία ἐὰν δὲν θὰ πληρώσης, καὶ διὰ τοῦτο φροντίζεις διὰ τὴν πληρωμὴν των, σκέψου ὅτι καὶ ἐδῶ θὰ εἶναι πολὺ πῶς φοβερά· ὅχι τὸ νὰ δεθῆς καὶ νὰ ριφθῆς εἰς τὴν φυλακὴν, ἀλλὰ τὸ νὰ ὀδηγηθῆς εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. Ἐξ αἰτίας λοιπὸν ὅλων αὐτῶν ἃς φροντίζωμεν νὰ ἐξοφλῶμεν κατὰ πρῶτον αὐτοὺς τοὺς φόρους. Καθ' ὅσον εἶναι πολὺ εὐκόλο πρᾶγμα καὶ ὁ μισθὸς πολὺ πῶς μεγάλος καὶ τὸ κέρδος περισσότερον καὶ χειροτέρα ἢ τιμωρία ἐὰν δείξω-

ἢ κόλαις ἀγνωμονοῦσιν ἡμῖν. Κόλαις γὰρ διαδέχεται τέ-
 λος οὐκ ἔχουσα. Εἰ δὲ τοὺς σιραιώτας μοι λέγεις τοὺς ὑ-
 πὲρ σοῦ πολεμοῦντας βαρβάροις, ἔστι καὶ ἐνταῦθα σιραι-
 τόπεδον, τὸ τῶν πιωχῶν, καὶ πόλεμος δὲν ὑπὲρ σοῦ πολεμοῦ-
 5 σιν οἱ πένητες. "Οἷαν γὰρ λάβωσιν, εὐχόμενοι τὸν Θεὸν
 ἴλεω ποιοῦσιν· ἴλεω δὲ ποιοῦντες, ἀποκρούονται ἀντὶ βαρ-
 βάρων τὰς τῶν δαιμόνων ἐπιβουλάς· οὐκ ἀφιαῖσι σφοδρὸν
 εἶναι τὸν πονηρὸν, οὐδὲ ἐπιτίθεσθαι συνεχῶς, ἀλλ' ἐκλύου-
 σιν αὐτοῦ τὴν ἰσχύν.

10 5. Ὅρῶν τοίνυν τοὺς σιραιώτας καθ' ἑκάστην ἡμέραν
 πυκτεύοντας ὑπὲρ σοῦ τῷ διαβόλῳ διὰ τῶν δεήσεων καὶ
 τῶν εὐχῶν, ἀπαίτησον σαυτὸν τὴν καλὴν ταύτην εἰσφορὰν,
 τὰς ἐκείνων τροφάς. Καὶ γὰρ ἡμερος ὢν ὁ βασιλεὺς οὗτος,
 οὐκ ἔδωκέ σοι τοὺς ἀπαιτοῦντας, ἀλλ' ἐκόντια βούλεται κα-
 15 ταθεῖναι· κἂν κατὰ μικρὸν καταβάλης, δέχεται· κἂν ἀπορῶν
 διὰ πολλοῦ χρόνου καταθῆς, οὐ κατεπείγει τὸν οὐκ ἔχοντα.
 Μὴ δὴ τῆς μακροθυμίας αὐτοῦ καταφρονῶμεν, ἀλλὰ θησαυ-
 ρίζωμεν ἑαυτοῖς μὴ ὀργήν, ἀλλὰ σωτηρίαν· μὴ θάνατον, ἀλ-
 λά ζωὴν· μὴ κόλαισιν καὶ τιμωρίαν, ἀλλὰ τιμὰς καὶ στεφά-
 20 νους. Οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα δοῦναι μισθὸν τῆς μετακομιδῆς
 τῶν εἰσφερομένων· οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα καμεῖν ἐξαργυρίζον-
 τας. "Αν καταβάλης αὐτά, αὐτὸς αὐτὰ μετατίθῃσιν εἰς τὸν
 οὐρανὸν ὁ Δεσπότης· αὐτός σοι τὴν πραγματείαν κατασκευά-
 ζει κερδαλεωτέραν. Οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα παράπομον εὐρεῖν
 25 τῶν καταβληθέντων· μόνον κατάβαλε, καὶ εὐθέως ἄνεισιν·
 οὐχ ἵνα σιραιῶται ἕτεροι τραφῶσιν, ἀλλ' ἵνα σοι μένη μετ'
 ἐμπορίας πολλῆς.

μεν ἀγνωμοσύνην. Διότι ἀκολουθεῖ μετὰ τὴν ἐδῶ ζωὴν κό-
λασις ποῦ δὲν ἔχει τέλος. Ἐὰν δὲ μοῦ προβάλλῃς τοὺς
στρατιώτας σου ποῦ πολεμοῦν πρὸς χάριν σου τοὺς βαρ-
βάρους, ὑπάρχει καὶ ἐδῶ στρατόπεδον, τὸ στρατόπεδον τῶν
πτωχῶν, καὶ πόλεμος τὸν ὁποῖον οἱ πτωχοὶ κάνουν δι' ἐσέ-
να. Διότι ὅταν λάβουν τὴν βοήθειάν σου, κάνουν τὸν Θεὸν
μὲ τὰς εὐχὰς των νὰ εὐνοήσῃ τὸν πόλεμόν σου· κερδίζον-
τες δὲ τὴν εὐνοϊάν του, ἀποκρούουν, ἀντὶ τῶν βαρβάρων,
τὰς ἐπιβουλάς τῶν δαιμόνων· δὲν ἀφήνουν τὸν πονηρὸν νὰ
εἶναι ὀρμητικὸς, οὔτε νὰ ἐπιτίθεται συνεχῶς, ἀλλὰ διαλύ-
ουν τελείως τὴν δύναμίν του.

5. Βλέπων λοιπὸν αὐτοὺς τοὺς στρατιώτας καθημερινῶς
νὰ ἀγωνίζονται πρὸς χάριν σου ἐναντίον τοῦ διαβόλου διὰ
τῶν παρακλήσεών των καὶ τῶν προσευχῶν των, ζήτησε ἀπὸ
τὸν ἑαυτὸν σου αὐτὴν τὴν καλὴν εἰσφοράν, τὴν τροφήν δη-
λαδὴ αὐτῶν. Διότι, ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς εἶναι ἡμέρος,
δὲν σοῦ ἔδωσεν ἐκείνους ποῦ θὰ ζητήσουν τὴν τροφήν, ἀλλὰ
θέλει μὲ τὴν θέλησί σου νὰ τὴν προσφέρῃς· καὶ ἂν ἀκόμη
τὴν καταβάλλῃς μὲ μικρὰς δόσεις, τὴν δέχεται· καὶ ἂν ἀκόμη
εὐρίσκεσαι εἰς ἀπορίαν καὶ τὴν προσφέρῃς ἐντὸς μεγάλου
χρονικοῦ διαστήματος, δὲν κάνει βιαστικὸν ἐκεῖνον ποῦ δὲν
ἔχει. Ἄς μὴ καταφρονῶμεν λοιπὸν τὴν μακροθυμίαν του,
καὶ ὅς θησαυρίζωμεν διὰ τοὺς ἑαυτούς μας ὄχι ὀργήν, ἀλλὰ
σωτηρίαν· ὄχι θάνατον, ἀλλὰ ζωὴν· ὄχι κόλασιν καὶ τιμω-
ρίαν, ἀλλὰ τιμὰς καὶ στεφάνους. Δὲν εἶναι δυνατὸν εἰς τὴν
περίπτωσιν αὐτὴν νὰ πληρώσῃς διὰ τὴν μεταφορὰν αὐτῶν
ποῦ δίδεις· δὲν εἶναι δυνατὸν εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν νὰ
κουρασθῇς συγκεντρῶντων θησαυρόν. Ἄν προσφέρῃς αὐτά,
ὁ ἴδιος ὁ Κύριος τὰ μεταφέρει αὐτὰ εἰς τὸν οὐρανόν· ὁ ἴδιος
καθιστᾷ μεγαλύτερον τὸ κέρδος τῆς προσφορᾶς σου. Δὲν
χρειάζεται εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν νὰ εὗρῃς συνοδὸν δι'
αὐτὰ ποῦ καταβάλλεις· μόνον δῶσε, καὶ ἀμέσως αὐτὰ μετα-
φέρονται, ὄχι διὰ νὰ τραφοῦν ἄλλοι στρατιῶται, ἀλλὰ διὰ
νὰ φυλαχθοῦν δι' ἐσένα μὲ πολὺ κέρδος.

Ἐνιαῦθα μὲν γὰρ ἅπερ ἂν δῶς, ἀναλαβεῖν οὐκ ἐνι-
 ἐκεῖ δὲ μετὰ πολλῆς ἀπολήψεως πάλιν ἀντὶ τῆς τιμῆς καὶ κερ-
 δανεῖς μείζω καὶ πνευματικώτερα κέρδη. Ἐνιαῦθα τὰ δι-
 δόμενα ἀπαίτησίς ἐστιν· ἐκεῖ χρήσις καὶ δάνειον καὶ ὄφλη-
 5 μα. Καὶ γὰρ χειρόγραφά σοι ἐποίησεν ὁ Θεός· «ὁ γὰρ
 ἐλεῶν», φησί, «πιωχόν, δανεῖζει Θεῶν». Ἐδωκέ σοι καὶ
 ἀρραβῶνα καὶ ἐγγυητίας, καὶ ταῦτα Θεὸς ὢν. Ποῖον ἀρρα-
 βῶνα; Τὰ ἐν τῷ παρόντι βίῳ, τὰ αἰσθητά, τὰ πνευματικά,
 τὰ προοίμια τῶν μελλόντων. Τί τοίνυν ἀναβάλλῃ καὶ ὀκνεῖς,
 10 τισαῦτα ἤδη λαβών, τισαῦτα προσδοκῶν; Ἄ μὲν γὰρ ἔλα-
 βες, ἔστι ταῦτα· σῶμα αὐτός σοι διέπλασε· ψυχὴν αὐτός σοι
 ἐνέθηκεν· ἐτίμησέ σε λόγῳ μόνον τῶν ἐπὶ γῆς· τῶν ὀρω-
 μένων σοι ἀπάντων τὴν χρήσιν ἔδωκεν· ἔχαρίσατό σοι τὴν
 15 ἑαυτοῦ γνῶσιν· τὸν Υἱὸν ἐπέδωκεν ὑπὲρ σοῦ· βάπτισμα το-
 σούτων γέμον ἀγαθῶν ἔδωρήσατο· ἔδωκέ σοι τράπεζαν ἱε-
 ράν· ἐπηγγείλατο βασιλείαν καὶ τὰ ἀπόρρητα ἀγαθά. Το-
 σαῦτα τοίνυν λαβών, τισαῦτα μέλλων λαμβάνειν (πάλιν
 γὰρ τὸ αὐτὸ ἔρω), περὶ χρήματα ἀπολλύμενα μικρολογῇ;
 καὶ ποίαν ἔξεις συγγνώμην;

20 Ἄλλὰ τοὺς παῖδας πάντως ὀρᾷς, καὶ διὰ τούτους ἀνα-
 δύῃ; Καὶ μὴν κακείνους παιδεύσον τισαῦτα κερδαίνειν κέρ-
 δη. Καὶ γὰρ εἰ ἀργύριον ἦν σοι δεδανεισμένον καὶ τόκους
 φέρον, εἴτα ὀφειλέτης εὐγνώμων ἦν, μυριάκις ἂν εἴλου ἀντὶ
 τοῦ χρυσοῦ τοῦ γραμματεῖον καταλιπεῖν τῷ παιδί, ὥστε αὐτῷ
 25 τὰς προσόδους γενέσθαι πολλάς, καὶ μὴ ἀναγκάζεσθαι περι-
 ἔναι καὶ ζητεῖν ἑτέρους τοὺς δανεισομένους. Καὶ νῦν τοῦτο
 δὸς τὸ χειρόγραφον τοῖς παιδίσι, καὶ κατάλιπε τὸν Θεόν

“Οσα λοιπὸν θὰ δώσης ἐδῶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ πάρης πίσω, ἐκεῖ ὅμως θὰ τὰ πάρης πάλιν μὲ μεγάλην τιμὴν καὶ θὰ εἶναι μεγαλύτερα καὶ πνευματικώτερα τὰ κέρδη σου. Ἐδῶ αὐτὰ ποῦ δίδεις ἀποτελοῦν ἀπαίτησιν, εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν ὅμως συγκέντρωσις θησαυροῦ, δάνειον καὶ ὀφειλή. Καθ’ ὅσον ὁ Θεὸς σοῦ ἔδωσε γραμμάτια εἰσπράξεως· διότι λέγει· «Αὐτὸς ποῦ ἐλεεῖ τὸν πτωχόν, δανεῖζει εἰς τὸν Θεόν». Σοῦ ἔδωσε καὶ ἀρραβῶνα καὶ ἐγγυητάς, καὶ ὅλα αὐτὰ ἐνῶ εἶναι Θεός. Ποῖος εἶναι ἀρραβών; Τὰ ἀγαθὰ τῆς παρούσης ζωῆς, τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ πνευματικά, ποῦ ἀποτελοῦν προοίμια διὰ τὰ μελλοντικά. Διατί λοιπὸν ἀναβάλλεις καὶ ἀδιαφορεῖς, τὴν στιγμὴν ποῦ τόσα πολλὰ ἔλαβες καὶ τόσα πολλὰ ἐλπίζεις νὰ λάβῃς; Αὐτὰ λοιπὸν ποῦ ἔλαβες εἶναι τὰ ἐξῆς· Ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸ σῶμα σου· ὁ ἴδιος ἔθεσε μέσα σου τὴν ψυχὴν· ἐσένα μόνον ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα τῆς γῆς σὲ ἐτίμησε μὲ τὸν λόγον· σοῦ ἔδωσε τὴν δυνατότητα νὰ ἐξουσιάζῃς καὶ νὰ χρησιμοποιοῖς ὅλα ὅσα βλέπεις· σοῦ ἐχάρισε τὴν δυνατότητα νὰ τὸν γνωρίσης· προσέφερε δι’ ἐσένα τὸν Υἱόν του· σοῦ ἐδώρησε τὸ βάπτισμα ποῦ εἶναι γεμᾶτον ἀπὸ τόσα πολλὰ ἀγαθὰ· σοῦ ἔδωσε τὴν ἱερὰν τράπεζαν· σοῦ ὑπεσχέθη τὴν οὐράνιον βασιλείαν καὶ τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ. Ἐλαβες λοιπὸν τόσα πολλὰ, πρόκειται νὰ λάβῃς τόσα πολλὰ (πάλιν θὰ ἐπαναλάβω τὸ ἴδιο), καὶ φέρεσαι μὲ τόσην μικροπρέπειαν διὰ τὰ χρήματα ποῦ χάνονται; καὶ ποῖαν συγγνώμην θὰ ἔχῃς;

Μήπως λοιπὸν βλέπεις τὰ παιδιά σου καὶ ἐξ αἰτίας αὐτῶν ἀποφεύγεις νὰ δώσης; Ἄλλ’ ὅμως καὶ ἐκεῖνα δίδαξέ τα τέτοια κέρδη νὰ συγκεντρώνουν. Καθ’ ὅσον ἐὰν εἶχες δανείσει χρήματα καὶ ἐλάμβανες τόκους καὶ ἦτο ὁ ὀφειλέτης καλὸς εἰς τὴν δόσιν τῶν τόκων, χιλίας φορὰς θὰ ἐπροτιμοῦσες ἀντὶ τῶν χρημάτων ν’ ἀφήσης εἰς τὸ παιδί σου τὸ γραμματίον, ὥστε νὰ ἔχῃ μεγάλα ἔσοδα καὶ νὰ μὴ ἀναγκάζεται νὰ ψάχνῃ νὰ εὔρῃ ἄλλους διὰ νὰ δανείσῃ τὰ χρήματα. Καὶ τώρα αὐτὸ τὸ γραμματίον δῶσε εἰς τὰ παιδιά σου καὶ ἄφησε

αὐτοῖς ὀφειλέτην. Σὺ δὲ τοὺς μὲν ἀγροὺς οὐ πωλεῖς καὶ δίδως τοῖς παιδίοις, ἀλλ' ἕως, ὅπως ἢ πρόσοδος μένη, καὶ ὁ τῶν χρημάτων πλεονασμὸς αὐτοῖς γένηται πλείων ἐντεῦθεν· τὸ δὲ χειρόγραφον τοῦτο, παντὸς ἀγροῦ καὶ προσόδων εὐπορώτερον καὶ ἰσοσύνους φέρον καρπούς, τοῦτο δέδοικας καταλιπεῖν; καὶ πόσης ἂν εἶη τοῦτο εὐηθείας τε καὶ παραπληξίας; Καὶ ταῦτα εἰδὼς ὅτι κἂν αὐτοῖς αὐτὸ καταλίπης, καὶ αὐτὸς αὐτὸ λαβὼν ἀπελεύσῃ πάλιν· τοιαῦτα γὰρ τὰ πνευματικὰ πολλὴν ἔχει τὴν φιλοτιμίαν.

10 Μὴ δὴ πτωχεύωμεν, μηδὲ ἀπάνθρωποι καὶ ὠμοὶ περὶ ἡμᾶς αὐτοὺς γινώμεθα, ἀλλ' ἐμπορευσώμεθα τὴν καλὴν ταύτην πραγματείαν· ἵνα καὶ αὐτοὶ λαβόντες αὐτὴν ἀπέλθωμεν καὶ τοῖς υἱοῖς τοῖς ἐναντιῶν καταλείψωμεν, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυ-
 15 ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετ' οὗ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τὸν Θεὸν ὀφειλέτην αὐτῶν. Ἄλλ' ὅμως σὺ τοὺς μὲν ἀγροὺς δὲν τοὺς πωλεῖς διὰ νὰ τοὺς δώσης εἰς τὰ παιδιά σου καὶ τοὺς ἀφήνεις ὥστε νὰ λαμβάνουν ἀπὸ αὐτοὺς εἰσοδήματα καὶ ν' αὐξάνη ἔτσι εἰς αὐτὰ τὸ περίσσευμα τῶν χρημάτων, αὐτὸ δὲ τὸ γραμμάτιον ποὺ ἀποδίδει πολὺ περισσότερα ἔσοδα ἀπὸ κάθε ἀγρὸν καὶ ἀποφέρει τόσους πολλοὺς καρπούς, αὐτὸ φοβεῖσαι νὰ τοὺς τὸ ἀφήσης; καὶ πόσης μωρίας καὶ παραφροσύνης δὲν θὰ ἦτο δεῖγμα αὐτό; Καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμήν ποὺ γνωρίζεις ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη τὸ ἀφήσης εἰς αὐτά, θὰ τὸ λάβῃς καὶ ὁ ἴδιος μαζί σου ὅταν θὰ φύγῃς· διότι τέτοια εἶναι τὰ πνευματικά· περιέχουν μεγάλην γενναιοδωρίαν.

Ἄς μὴ κάνωμεν λοιπὸν τοὺς ἑαυτοὺς μας πτωχοὺς, οὔτε νὰ γινώμεθα ἀπάνθρωποι καὶ σκληροὶ πρὸς τοὺς ἴδιους τοὺς σαυτοὺς μας, ἀλλ' ἄς συγκεντρώσωμεν αὐτὸ τὸ καλὸν κέρδος, ὥστε καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι νὰ τὸ πάρωμεν μαζί μας φεύγοντες ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωὴν καὶ εἰς τὰ παιδιά μας νὰ τὸ ἀφήσωμεν, καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, δύναμις καὶ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΖ'
Ματθ. 21, 12 - 32

- «Καὶ εἰσελθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν, ἐξέβαλε πάν-
τας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ,
5 καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυθισιῶν κατέστρεψε, καὶ
τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστεράς, καὶ
λέγει αὐτοῖς γέγραπται, ὁ οἶκός μου οἶκος προσευ-
χῆς κληθήσεται· ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον
λησιῶν».
- 10 1. Τοῦτο καὶ Ἰωάννης φησὶν ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ἐν ἀρχῇ
τοῦ εὐαγγελίου, οὗτος δὲ πρὸς τῷ τέλει. "Οὐδὲν εἰκὸς δεύτε-
ρον γεγενῆσθαι τοῦτο, καὶ κατὰ διαφόρους καιροὺς. Καὶ δῆ-
λον καὶ ἀπὸ τῶν χρόνων, καὶ ἀπὸ τῆς ἀποκρίσεως. Ἐκεῖ
μὲν γὰρ ἐν αὐτῷ τῷ Πάσχα παρεγένετο· ἐνιαῦθα δὲ προ
15 πολλοῦ. Καὶ κεῖ μὲν λέγουσιν Ἰουδαῖοι· «Τί σημεῖον δεικνύ-
εις ἡμῖν;», ἐνιαῦθα δὲ σιγῶσι, καίτοι ἐπιτιμηθέντες, διὰ τὸ
ἤδη θαυμάζεσθαι αὐτὸν παρὰ πᾶσι. Τοῦτο δὲ κατηγορία
μείζων Ἰουδαίων, ὅτι καὶ ἅπαξ καὶ δις τοῦτο αὐτοῦ ποιή-
σαντος, ἐνέμενον ἔτι τῇ καπηλείᾳ καὶ ἀντίθεον αὐτὸν εἶναι
20 ἔλεγον, δέον κἀντιεῖνθεν μαθεῖν αὐτοῦ τὴν πρὸς τὸν Πατέρα
τιμὴν καὶ τὴν οἰκείαν ἰσχύν. Καὶ γὰρ καὶ ἐθαυματούργησε,
καὶ ἐώρων τοὺς λόγους τοῖς πράγμασι συμφωνοῦντας. Ἀλλ'
οὐδὲ οὕτως ἐπείθοντο, ἀλλ' ἠγανάκτουν· καὶ ταῦτα τοῦ προ-
φήτου βοῶντος ἀκούοντες, καὶ τῶν παιδίων παρὰ καιρὸν

1. Ἦσ. 56, 7.

2. Πρβλ. Ἰω. 2, 14ἔἕ.

3. Πρβλ. Ἰω. 2, 13.

4. Ἰω. 2, 18.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΖ΄

Ματθ. 21, 12 - 32

«Καὶ ἀφοῦ εἰσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν ναόν, ἐξεδίωξεν ὄλους ἐκείνους ποὺ ἐπωλοῦσαν καὶ ἠγόραζον μέσα εἰς τὸν ναόν καὶ κατέστρεψε τὰ τραπέζια τῶν ἀργυραμοιβῶν καὶ τὰ καθίσματα ἐκείνων ποὺ ἐπωλοῦσαν τὰς περιστεράς, καὶ λέγει εἰς αὐτούς· Ἔχει γραφῆ, ὁ οἶκος μου θὰ ὀνομασθῆ οἶκος προσευχῆς¹. σεῖς ὅμως τὸν μετατρέψατε εἰς σπήλαιον ληστῶν».

1. Τὸ ἴδιο λέγει καὶ ὁ Ἰωάννης· ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ εὐαγγελίου², αὐτὸς δὲ πρὸς τὸ τέλος αὐτοῦ. Ἐπομένως φυσικὸν εἶναι αὐτὸ τὸ γεγονὸς νὰ συνέβη καὶ ἄλλην φορὰν καὶ εἰς διαφορετικὸν χρόνον. Καὶ αὐτὸ γίνεται φανερὸν καὶ ἀπὸ τὸν χρόνον καὶ ἀπὸ τὴν ἀπάντησιν. Διότι κατὰ μὲν τὸν Ἰωάννην αὐτὸ συνέβη κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα³, ἐνῶ κατὰ τὸν Ματθαῖον πολὺ πρὶν ἀπὸ αὐτό. Καὶ ἐκεῖ μὲν οἱ Ἰουδαῖοι λέγουν· «Ποῖον σημεῖον ἔχεις νὰ μᾶς δείξης;»⁴, ἐνῶ ἐδῶ σιωποῦν, ἂν καὶ τοὺς ἐπετίμησε, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἐθαυμάζετο ἀπὸ ὄλους. Αὐτὸ δὲ ἀποτελεῖ μεγαλυτέραν κατηγορίαν διὰ τοὺς Ἰουδαίους, διότι μολονότι ὁ Κύριος τὸ ἔκανε αὐτὸ μίαν καὶ δύο φορές, αὐτοὶ συνέχιζον ἀκόμη τὴν καπηλείαν καὶ τὸν ὠνόμαζον ἀντίθεον, ἐνῶ ἔπρεπεν ἀπὸ τὸ γεγονὸς αὐτὸ νὰ πληροφορηθοῦν τὴν τιμὴν τοῦ πρὸς τὸν Πατέρα καὶ τὴν ἰδικὴν τοῦ δύναμιν. Καθ' ὅσον καὶ ἐθαυματουργήσῃ καὶ ἔβλεπον τὰ λόγια τοῦ νὰ συμφωνοῦν μὲ τὰ ἔργα τοῦ. Καὶ ὅμως οὔτε καὶ ἔτσι ἐπίστευον εἰς αὐτὸν ἀλλ' ἠγανάκτουν· καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποὺ ἤκουον τὸν προφήτην νὰ τὸν διακηρύσσει καὶ τὰ παιδιά, παρὰ τὸ μικρὸν τῆς ἡλικίας των, νὰ τὸν ἐξυμνοῦν.

ἡλικίας ἀνακηρυκτικῶν αὐτόν. Διόπερ καὶ αὐτὸς τὸν Ἡ-
 5 σαίαν αὐτοῖς ἐπιειχίζει κατήγορον, λέγων· «ὁ οἶκός μου
 οἶκος προσευχῆς κληθήσεται».

Οὐ ταύτη δὲ μόνον δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ
 5 καὶ τῷ θεραπεῦσαι ποικίλα νοσήματα· «προσηλθὼν γὰρ αὐτῷ
 χωλοὶ καὶ τυφλοί, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς»· καὶ τὴν δύναμιν
 αὐτοῦ καὶ τὴν ἐξουσίαν ἐνδείκνυται. Οἱ δὲ οὐδὲ οὕτως ἐπεί-
 θοντο, ἀλλὰ μετὰ τῶν λοιπῶν θαυμάτων καὶ τῶν παιδῶν
 ἀκούοντες ἀνακηρυκτικῶν αὐτόν, ἀπεπνίγοντο, καὶ φασιν·
 10 «οὐκ ἀκούεις τί οὔτιοι λέγουσι;». Καὶ μὴν τοῦτο τοῦ Χρι-
 στοῦ ἦν εἰπεῖν πρὸς αὐτούς· οὐκ ἀκούετε τί οὔτιοι λέγουσι;
 ὡς γὰρ Θεῷ ἤδον ἐκεῖνοι. Τί οὖν αὐτός; Ἐπειδὴ τοῖς φα-
 νεροῖς ἀνιέλεγον, ἐπιπληκτικώτερον κέχρηται τῇ διορθώσει,
 λέγων· «οὐδέποτε ἀνέγνωτε· ἐκ σιόματος νηπίων καὶ θηλα-
 15 ζόντων καιηρίσω αἶνον;». Καὶ καλῶς εἶπεν, «ἐκ σιόματος».
 Οὐ γὰρ τῆς διανοίας αὐτῶν ἦν τὸ λεγόμενον, ἀλλὰ τῆς αὐ-
 τοῦ δυνάμεως ιρανούσης τὸ τῆς γλώττης ἐκείνων ἄωρον.
 Τοῦτο δὲ καὶ τύπος τῶν ἐθνῶν ἦν, τῶν ψελλιζόντων καὶ
 ἀθρόον ἠχησάτων μεγάλα μετὰ διανοίας καὶ πίστεως. Καὶ
 20 τοῖς ἀποσιόλοις δὲ ἐντεῦθεν οὐ μικρὰ παράκλησις. Ἴνα
 γὰρ μὴ διαπορῶσι, πῶς ἰδιῶται ὄντες δυνήσονται τὸ κήρυ-
 γμα καταγγεῖλαι, προλαβόντες οἱ παῖδες πᾶσαν αὐτῶν ἐξέ-
 βαλον τὴν ἀγωνίαν, διὸ δώσει καὶ αὐτοῖς λόγον ὁ τούτους
 ποιήσας ὑμνεῖν.

25 Οὐ ταύτη δὲ μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ τῆς φύσεώς ἐστι δη-
 μιουργός, ἐδήλου τὸ θαῦμα. Οἱ μὲν οὖν παῖδες, καίτοι ἄσι-
 ρον ἔχοντες τὴν ἡλικίαν, εὖσημα ἐφθέγγοντο καὶ τοῖς ἄνω

Καὶ ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τοὺς προβάλλει ὡς κατηγορόν των τὸν Ἡσαΐαν, λέγοντα· «Ὁ οἶκος μου θὰ ὀνομασθῆ ὀίκος προσευχῆς».

Δὲν ἀποδεικνύει ὅμως μόνον μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν ἐξουσίαν του, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ὅτι ἐθεράπευσε διάφορα νοσήματα· διότι «τὸν ἐπλησίασαν χωλοὶ καὶ τυφλοὶ καὶ τοὺς ἐθεράπευσε», δεικνύων ἔτσι τὴν δύναμίν του καὶ τὴν ἐξουσίαν του. Αὐτοὶ ὅμως οὔτε καὶ ἔτσι ἐπίστευον, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὰ ὑπόλοιπα θαύματά του καὶ ἀκούοντες τὰ παιδιὰ νὰ τὸν ἐξυμνοῦν, κατελαμβάνοντο ἀπὸ στενοχωρίαν καὶ ὀργὴν ἐναντίον του καὶ λέγουν· «Δὲν ἀκούεις τί λέγουν αὐτά;». Ἐὰν καὶ βέβαια ὁ Χριστὸς ἔπρεπε νὰ τοὺς εἰπῆ τὰ λόγια αὐτά· Ἐὰν ἀκούετε τί λέγουν αὐτά;» διότι τὰ παιδιὰ ἐκεῖνα τὸν ἐξυμνοῦσαν ὡς Θεόν. Τί κάνει λοιπὸν αὐτός; Ἐπειδὴ προέβαλλον φανερὰ ἀντιρρήσεις, χρησιμοποιοεῖ κατὰ τρόπον πρὸς ἐπιτιμητικὸν τὴν διόρθωσιν, λέγων· «Δὲν ἔχετε διαβάσει ποτέ, ὅτι ἀπὸ στόματα νηπίων καὶ πού θηλάζουν ἀκόμη συνέταξες ὕμνον τέλειον;»⁵. Καὶ πολὺ ὀρθὰ εἶπεν, «ἀπὸ τὸ στόμα». Διότι τὰ λόγια των δὲν προήρχοντο ἀπὸ τὴν διάνοιάν των, ἀλλ' ἀπὸ τὴν δύναμίν του, πού καθίστα μεγάλην καὶ σπουδαίαν τὴν ἀνώριμον γλῶσσαν τῶν παιδιῶν. Αὐτὸ δὲ ἀποτελοῦσε καὶ προτύπωσιν διὰ τοὺς ἐθνικούς, πού ὠμιλοῦσαν μὲ ἀσάφειαν διὰ τὸν Θεὸν καὶ ἀμέσως διεκήρυσαν μὲ βροντερὴν φωνὴν μὲ ἐπίγνωσιν καὶ πίστιν. Καὶ διὰ τοὺς ἀποστόλους δὲ δὲν ἦτο μικρὰ ἢ παρηγορία πού προέκυπτεν ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονός. Διότι, διὰ νὰ μὴ ἀποροῦν, πῶς, ἐνῶ εἶναι ἰδιῶται, θὰ ἠμπορέσουν νὰ διαδώσουν τὸ κήρυγμα τοῦ διδασκάλου των, ἀφοῦ τοὺς ἐπρόλαβον τὰ παιδιὰ τοὺς ἀπήλλαξαν ἀπὸ κάθε ἀγωνίαν, πιστεύσαντες, ὅτι θὰ δώσῃ καὶ εἰς αὐτοὺς τὴν δύναμιν νὰ κηρύξουν αὐτὸς πού ἔκανε τὰ παιδιὰ νὰ τὸν ἐξυμνοῦν.

Καὶ ὄχι μόνον αὐτά, ἀλλὰ τὸ θαῦμα αὐτὸ ἐδήλωνεν ὅτι ὁ Κύριος ἦτο καὶ δημιουργὸς τῆς φύσεως. Τὰ μὲν παιδιὰ λοιπὸν, ἂν καὶ εἶχον ἀνώριμον ἡλικίαν, ὠμιλοῦσαν μὲ πολ-

συνωδά, οἱ δὲ ἄνδρες παραφροσύνης γέμοντα καὶ μανίας. Τοιοῦτον γὰρ ἢ κακία. Ἐπεὶ οὖν πολλὰ ἦν αὐτοῦς τὰ παροξύνοντα, τὰ παρὰ τῶν ὄχλων, τὰ παρὰ τῆς ἐκβολῆς τῶν πωλούντων, τὰ τῶν θαυμάτων, τὰ τῶν παιδίων, πάλιν αὐ-
 5 τοῦς καταλιμπάνει, χαλῶν αὐτῶν τὸν ὄγκον τοῦ πάθους, καὶ μὴ βουλόμενος ἄρχεσθαι τῆς διδασκαλίας, ἵνα μὴ ζέοντες τῷ φθόνῳ δυσχεραίνωσιν ἐπιπλέον πρὸς τὰ λεγόμενα.

«Πρωίας δὲ ἐπανάγων εἰς τὴν πόλιν, ἐπείνασε». Πῶς πρωίας πεινᾷ; Ὅτε συνεχώρησε τῇ σαρκί, τότε ἐπιδείκνυ-
 10 ται αὐτῆς τὸ πάθος. «Καὶ ἰδὼν συκῆν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἤλθεν ἐπ' αὐτήν, καὶ οὐδὲν εὔρεν εἰ μὴ φύλλα μόνον». Ἄλλος φησὶν εὐαγγελιστῆς, ὅτι οὐδέπω καιρὸς ἦν· εἰ δὲ καιρὸς οὐκ ἦν, πῶς ἕτερος εὐαγγελιστῆς φησὶν, «ἤλθεν, εἰ ἄρα εὔροι καρπὸν ἐν αὐτῇ»; Ὅθεν δῆλον, ὅτι τῆς ὑπονοίας τῶν μαθη-
 15 τῶν ἦν τοῦτο, ἀτελέστερον ἔτι διακευμένων. Καὶ γὰρ τὰς ὑπονοίας τῶν μαθητῶν πολλαχοῦ γράφουσι οἱ εὐαγγελισταί. Ὡσπερ οὖν τοῦτο τῆς ὑπονοίας αὐτῶν ἦν, οὕτω καὶ τὸ νομίζειν διὰ τοῦτο αὐτὴν κατηράσθαι, διὰ τὸ μὴ ἔχειν καρπὸν.

20 Τίνος οὖν ἕνεκεν κατηράσθη; Τῶν μαθητῶν ἕνεκεν, ἵνα θαρρῶσιν. Ἐπειδὴ γὰρ πανταχοῦ μὲν εὐηγοίει, οὐδένα δὲ ἐκόλασεν· ἔδει δὲ καὶ τῆς τιμωρητικῆς αὐτοῦ δυνάμεως ἀπόδειξιν παρασχεῖν, ἵνα μάθωσι καὶ οἱ μαθηταὶ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι δυνάμενος ξηρᾶναι τοὺς σιαυροῦντας αὐτόν,
 25 ἐκῶν συγχωρεῖ καὶ οὐ ξηραίνει· οὐκ ἐβούλετο δὲ τοῦτο εἰς ἀνθρώπους ἐνδείξασθαι· εἰς τὸ φνιτὸν τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ τῆς τιμωρητικῆς τὴν ἀπόδειξιν παρέσχετο. Ὅτιαν δὲ εἰς

6. Ματθ. 21, 17.

7. Πρὸβλ. Μάρκ. 11, 13.

8. Μάρκ. 11, 13.

λὴν σαφήνειαν καὶ σύμφωνα μὲ τὸν οὐράνιον τρόπον, ἐνῶ οἱ ἄνδρες ἦσαν γεμᾶτοι ἀπὸ παραφροσύνην καὶ μανίαν. Διότι τέτοια εἶναι ἡ κακία. Ἐπειδὴ λοιπὸν πολλὰ ἦσαν ἐκεῖνα ποῦ ἔκαναν αὐτοὺς νὰ ὀργίζωνται, αἱ ἐκδηλώσεις τοῦ πλήθους, τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἐκδίωξιν τῶν ἐμπόρων, τὰ θαύματα, ὁ ὕμνος τῶν παιδιῶν, διὰ τοῦτο τοὺς ἐγκαταλείπει καὶ πάλιν*, καὶ κατευνάζων ἔτσι τὸ μέγεθος τοῦ πάθους των καὶ ἐπειδὴ δὲν ἤθελε ν' ἀρχίσῃ τὴν διδασκαλίαν του, μὴ τυχὸν διακαιόμενοι ἀπὸ τὸν φθόνον των δημιουργήσουσιν μεγαλυτέρας δυσχερείας εἰς τὴν διδασκαλίαν του.

«Ὅταν δὲ ἐπέστρεψε τὸ πρῶν εἰς τὴν πόλιν, ἐπείνασε». Μὰ πῶς πεινᾶ τὸ πρῶν; Ὅταν τὸ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν σάρκα, τότε αὐτὴ φανερώνει καὶ τὸ πάθος της. «Καὶ ἰδὼν μίαν συκῆν δίπλα εἰς τὸν δρόμον, ἐπλησίασε πρὸς αὐτήν, καὶ δὲν εὔρε τίποτε εἰς αὐτήν, παρὰ μόνον φύλλα». Ἄλλος εὐαγγελιστῆς λέγει, ὅτι δὲν ἦτο ἡ ἐποχὴ ἀκόμη τῶν καρπῶν· ἐὰν ὅμως δὲν ἦτο καιρὸς τῶν καρπῶν, πῶς ἄλλος εὐαγγελιστῆς λέγει, «Καὶ ἦλθε μὴ τυχὸν εὔρη καρπὸν εἰς αὐτήν»; Ἄρα γίνεται φανερὸν ὅτι αὐτὸ ἦτο σκέψις τῶν μαθητῶν του, ἀφοῦ ἀκόμη πνευματικὰ ἦσαν ἀτελεῖς, καθ' ὅσον εἰς πολλὰς περιπτώσεις οἱ εὐαγγελισταὶ γράφουν τὰς σκέψεις τῶν μαθητῶν του. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν αὐτὸ ἦτο σκέψις τῶν μαθητῶν του, ἔτσι καὶ ἦτο ἰδικὴ των σκέψις τὸ νὰ νομίζουσι ὅτι δι' αὐτὸν τὸν λόγον τὴν κατηράσθη, ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν εἶχε καρπὸν.

Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν τὴν κατηράσθη; Ἐξ αἰτίας τῶν μαθητῶν του, ὥστε νὰ λάβουν θάρρος. Ἐπειδὴ δηλαδὴ παντοῦ εὐηργέτει καὶ δὲν ἐτιμωροῦσε κανένα, ἀλλ' ἔπρεπε καὶ τὴν τιμωρητικὴν δύναμίν του νὰ δείξῃ, διὰ νὰ γνωρίσουν καὶ οἱ μαθηταὶ του καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι ἠμπορεῖ νὰ ξηράνη καὶ αὐτοὺς ποῦ θὰ τὸν σταυρώσουν, ἀλλὰ μὲ τὴν θέλησίν του τοὺς συγκωρεῖ καὶ δὲν τοὺς ξηραίνει, καὶ ἐπειδὴ αὐτὸ δὲν ἤθελε νὰ τὸ φανερώσῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀπέδειξε τὴν τιμωρητικὴν ἐνέργειάν του εἰς τὸ φυτόν. Ὅταν δὲ κάτι

τόπους ἢ εἰς φυτὰ ἢ εἰς ἄλογα γίνηται τι τοιοῦτον, μὴ ἀκριβολογοῦ, μηδὲ λέγε· 'Πῶς οὖν δικαίως ἐξηράνθη ἡ συκῆ, εἰ καιρὸς οὐκ ἦν;' τοῦτο γὰρ ἐσχάτης ληδωρίας λέγειν· ἀλλὰ τὸ θαῦμα ὄρα καὶ θαύμαζε καὶ δόξαζε τὸν θαυματουργόν.
 5 Ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τῶν χοίρων πολλοὶ τοῦτο εἰρήκασιν τῶν καιαποντισθέντων, τὸν τοῦ δικαίου γυμνάζοντες λόγον· ἀλλ' οὐδὲ ἐνταῦθα προσεκτέον αὐτοῖς· καὶ γὰρ καὶ ταῦτα ἄλογα, ὥσπερ ἐκεῖνο φυτὸν ἄφυχον.

Τίτος οὖν ἔνεκεν περὶκεῖται τοιοῦτον σχῆμα τῷ προ-
 10 γματι, καὶ τῆς καιάρας αὕτη ἢ πρόφασις; "Ὅπερ ἔφην, τῆς τῶν μαθητῶν ὑπονοίας τοῦτο ἦν. Εἰ δὲ μηδέπω καιρὸς ἦν, εἰκῆ τινες τὸν νόμον δηλοῦσθαι ἐνταῦθα λέγουσι. Καὶ γὰρ τούτου καρπὸς ἦν ἡ πίστις, καὶ τότε ἦν ὁ καιρὸς τοῦ καρποῦ τούτου, καὶ ἦνεγκε γοῦν αὐτόν. «Ἦδη γὰρ αἱ χῶραι
 15 λευκαί εἰσι πρὸς θερισμόν», φησί· καί· «ἀπέσειλα ὑμᾶς θερίζειν ἃ οὐχ ὑμεῖς κεκοπιάκατε».

2. Οὐκ ἄρα τούτων τι αἰνίττεται ἐνταῦθα, ἀλλ' ὅπερ ἔφην ἐσιί, τὴν δύναμιν ἐπιδείκνυται τὴν τιμωρητικὴν· καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ λέγειν, «οὐπω γὰρ ἦν καιρὸς», δείκνυσι· δηλῶν ὅτι
 20 προηγουμένως εἰς τοῦτο ἤλθεν, οὐ διὰ τὴν πείνην, ἀλλὰ διὰ τοὺς μαθητάς, οἳ καὶ σφόδρα ἐθαύμασαν, καίτοι πολλῶν ἤδη σημείων γενομένων μειζόνων· ἀλλ' ὅπερ ἔφην, ξένον τοῦτο ἦν· νῦν γὰρ πρῶτον τὴν τιμωρητικὴν ἐπεδείξατο δύναμιν. Διὸ οὐδὲ ἐν ἄλλῳ φυτῷ, ἀλλ' ἐν τῷ πάντων ὑγρο-
 25 τάτῳ τὸ θαῦμα ἐποίησεν, ὥσπερ κἀντεῦθεν μεῖζον φανῆναι τὸ θαῦμα. Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι δι' αὐτοὺς τοῦτο γέγονεν, ἵνα εἰς τὸ θαρρεῖν αὐτοὺς ἀλείψῃ, ἄκουε τῶν ἐξῆς ὧν λέγει.

9. Ἰω. 4, 35.

10. Ἰω. 4, 38.

παρόμοιον συμβαίνῃ εἰς τόπους ἢ εἰς φυτὰ ἢ εἰς ἄλογα ζῶα, μὴ ἐξετάζῃς μὲ λεπτομέρειαν τὰ πράγματα, οὔτε νὰ λέγῃς· Ἐὰν ἦτο καιρὸς τῶν καρπῶν; διότι αὐτὸ εἶναι δεῖγμα τῆς πρὸ χειροτέρας μωρολογίας· ἀλλὰ πρόσεχε τὸ θαῦμα καὶ θαύμαζε καὶ δόξαζε τὸν θαυματουργόν. Διότι καὶ διὰ τοὺς χοίρους ποὺ ἐπνίγησαν πολλοὶ τὸ εἶπαν αὐτό, ἐξετάζοντες ἐὰν αὐτὸ ἦτο δίκαιον, ἀλλ' οὔτε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν πρέπει νὰ προσέξωμεν τὰ λόγια των, καθ' ὅσον καὶ αὐτὰ ἦσαν ἄλογα ζῶα, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐκεῖνο φυτὸν ἄψυχον.

Διὰ ποῖον λόγοι λοιπὸν τὸ γεγονὸς αὐτὸ λαμβάνει αὐτὴν τὴν μορφήν καὶ γίνεται ἡ αἰτία τῆς κατάρας; Ὅπως προανέφερα αὐτὸ ἦτο σκέψις τῶν μαθητῶν. Ἐὰν δὲ δὲν ἦτο ἀκόμη καιρὸς τῶν καρπῶν, ἄδικα ὠρισμένοι λέγουν, ὅτι ἐδῶ ἐννοεῖται ὁ νόμος. Καθ' ὅσον καρπὸς αὐτοῦ ἦτο ἡ πίστις, καὶ τότε ἦτο ὁ καιρὸς αὐτοῦ τοῦ καρποῦ καὶ φυσικὰ τὸν παρήγαγε. Διότι λέγει· «Τὰ χωράφια πλέον εἶναι λευκὰ καὶ ἔτοιμα πρὸς θερισμόν»⁹· καὶ· «Σᾶς ἀπέστειλα νὰ θερίζετε ἐκεῖνα διὰ τὰ ὁποῖα σεῖς δὲν ἔχετε κοπιάσει»¹⁰.

2. Ἐπομένως δὲν ὑπαινίσσεται ἐδῶ κάτι παρόμοιον, ἀλλὰ δηλοῖ ἐκεῖνο ποὺ εἶπα, δηλαδή δείχνει τὴν τιμωρητικὴν δύναμίν του· καὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν ἀπὸ τοὺς λόγους· «διότι δὲν ἦτο ἀκόμη καιρὸς»· δηλώνει δηλαδή ὅτι ἦλθε πρὸς τὴν συκῆν πρὶν ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ καρποῦ, ὅχι ἐπειδὴ ἐπεινοῦσεν, ἀλλὰ χάριν τῶν μαθητῶν του, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐθαύμασαν πάρα πολύ, ἂν καὶ εἶχον γίνει ἤδη πολλὰ μεγαλύτερα θαύματα· ἀλλ' ὅπως προανέφερον, τὸ θαῦμα αὐτὸ ἦτο παράξενον· διότι διὰ πρώτην φοράν τώρα ἔδειξε τὴν τιμωρητικὴν δύναμίν του. Διὰ τοῦτο δὲν ἔκανε τὸ θαῦμα εἰς ἄλλο φυτόν, ἀλλ' εἰς αὐτὸ ποὺ ἦτο τὸ πρὸ εὐδόκιμον, ὥστε ἔτσι τὸ θαῦμα νὰ φανῇ μεγαλύτερον. Καὶ διὰ νὰ ἀντιληφθῆς, ὅτι τὸ θαῦμα αὐτὸ ἔγινε χάριν αὐτῶν, διὰ νὰ τοὺς διδάξῃ δηλαδή νὰ ἔχουν θάρρος, ἄκουε αὐτὰ ποὺ λέγει εἰς τὴν συνέχειαν.

Τί δέ φησιν; Καὶ ὑμεῖς μείζονα ἐργάσεσθε, εἰάν θέλητε πιστεύειν, καὶ εὐχῆ θαρρεῖν. Ὁρᾷς ὅτι τὸ πᾶν δι' αὐτοὺς γέγονεν, ὥστε μὴ δεδοικέναι καὶ τρέμειν ἐπιβουλᾶς; Διὸ καὶ δεύτερον τοῦτο λέγει, εὐχῆ προσηλῶν καὶ πίστει. Οὐ
 5 γὰρ δὴ τοῦτο ἐργάσεσθε μόνον, φησὶν, ἀλλὰ καὶ ὄρη μειοσιήσετε, καὶ ἕτερα πλείονα ποιήσετε, πίστει καὶ εὐχῆ θαρροῦντες.

Ἄλλ' οἱ ἀλαζόνες Ἰουδαῖοι καὶ τετυφωμένοι, διακόψαι δουλόμενοι τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ, προσελθόντες ἡρώτων
 10 «ἐν ποία ἐξουσία ταῦτα ποιεῖς;». Ἐπειδὴ γὰρ τοῖς σημείοις ἐπισκῆψαι οὐκ εἶχον, τὴν τῶν καπηλευόντων ἐν τῷ ἱερῷ προφέρουσιν αὐτῷ διόρθωσιν. Τοῦτο δὲ καὶ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ φαίνονται ἐρωτῶντες, εἰ καὶ μὴ τούτοις τοῖς ῥήμασι, ἀλλὰ τῇ αὐτῇ γνώμῃ. Καὶ γὰρ ἐκεῖ λέγουσι «τί σημεῖον
 15 δεικνύεις ἡμῖν, ὅτι ταῦτα ποιεῖς;». Ἄλλ' ἐκεῖ μὲν ἀποκρίνεται αὐτοῖς λέγων «λύσατε τὸν γαν τοῦτον, καὶ ἐγὼ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερωῶ αὐτόν», ἐνιαῦθα δὲ εἰς ἀπορίαν αὐτοὺς ἐμβάλλει. Ὅθεν δῆλον, ὅτι τότε μὲν ἀρχὴ καὶ προσίμιον ἦν τῶν θαυμάτων, ἐνιαῦθα δὲ τέλος. Ὁ δὲ λέγουσι, τοῦτό
 20 ἔστι τὸν διδασκαλικὸν ἐδέξω θρόνον; ἱερεὺς ἐχειροτονήθης, ὅτι τισαύτην ἐξουσίαν ἐπεδείξω; φησί. Καὶ μὴν οὐδὲν ἐποίησεν ἀνθάδειαν ἔχον, ἀλλὰ τῆς εὐταξίας προενόησε τοῦ ἱεροῦ· ἀλλ' ὁμῶς οὐδὲν ἔχοντες εἰπεῖν, τούτῳ ἐπισκῆπτουσι. Καὶ ὅτε μὲν ἐξέβαλεν, οὐκ ἐτόλμησαν εἰπεῖν οὐδέν, διὰ τὰ
 25 θαύματα· ἐπειδὴ δὲ ὤφθη, τότε ἐπιτιμῶσι.

11. Ἰω. 2, 18.

12. Ἰω. 2, 19.

Τί λέγει λοιπόν; Καὶ ἐσεῖς θὰ κάνετε μεγαλύτερα θαύματα, ἐὰν θελήσετε νὰ πιστεύσετε καὶ ἐὰν στηρίζετε τὴν πίστιν καὶ τὸ θάρρος σας εἰς τὴν προσευχήν. Βλέπετε ὅτι τὸ πᾶν δι' αὐτοὺς ἔγινεν, ὥστε νὰ μὴ φοβοῦνται καὶ νὰ μὴ τρέμουν τὰς ἐπιβουλάς; Διὰ τοῦτο καὶ διὰ δευτέραν φοράν τὸ λέγει αὐτό, ἐπειδὴ θέλει νὰ τοὺς προσηλώσῃ εἰς τὴν προσευχήν καὶ εἰς τὴν πίστιν. Διότι, λέγει, δὲν θὰ κάνετε βέβαια μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ ὅρη θὰ μετακινήσετε καὶ ἄλλα πολὺ περισσότερα θὰ πραγματοποιήσετε, στηριζόμενοι εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν προσευχήν.

Οἱ ἀλαζόνες ὅμως Ἰουδαῖοι καὶ κυριευμένοι ἀπὸ τὸν φθόνον ἐπειδὴ ἤθελον νὰ διακόψουν τὴν διδασκαλίαν του, ἀφοῦ τὸν ἐπλησίασαν τὸν ἠρώτησαν· «Μὲ ποίαν ἐξουσίαν τὰ κάνεις αὐτά;». Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἤμποροῦσαν ν' ἀμφισβητήσουν τὰ θαύματά του, τοῦ προβάλλουν τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὸν ναὸν τῶν πωλητῶν. Τὸ ἴδιο δὲ φαίνεται νὰ τὸν ἐρωτοῦν καὶ κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Ἰωάννου, ἂν καὶ ὄχι μὲ τὰς ἰδίας λέξεις, ἀλλὰ μὲ τὴν αὐτὴν διάθεσιν. Καθ' ὅσον καὶ ἐκεῖ τοῦ λέγουν· «Ποῖον σημεῖον ἔχεις νὰ μᾶς δείξης, ὅτι ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ κάνης αὐτά;»¹¹. Ἄλλ' ἐκεῖ μὲν δίδει τὴν ἐξῆς ἀπάντησιν· «Κρημνίσατε αὐτὸν τὸν ναὸν καὶ ἐγὼ θὰ τὸν ἀνοικοδομήσω ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν»¹², ἐνῶ ἐδῶ τοὺς ἐμβάλλει εἰς ἀπορίαν. Ἐπομένως γίνεται φανερόν, ὅτι τότε μὲν ἦτο ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ προοίμιον τῶν θαυμάτων, ἐνῶ ἐδῶ τὸ τέλος. Τὰ λόγια των ἔχουν τὴν ἐξῆς σημασίαν. Κατέλαβες τὸν διδασκαλικὸν θρόνον; ἐχειροτονήθης, τοῦ λέγουν, ἱερεὺς, ὥστε νὰ ἐπιδεικνύης τόσον μεγάλην ἐξουσίαν; Ἄν καὶ βέβαια τίποτε δὲν ἔκανε ποὺ νὰ ἔδειχνεν αὐθάδειαν, ἀλλ' ἀπλῶς ἐνδιεφέρθη διὰ τὴν καλὴν τάξιν τοῦ ναοῦ· ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶχον τίποτε ἄλλο νὰ εἰποῦν, τὸν κατηγοροῦν δι' αὐτό. Καὶ ὅταν μὲν ἐξεδίωξε τοὺς πωλητάς, δὲν ἐτόλμησαν νὰ τοῦ εἰποῦν τίποτε, ἐξ αἰτίας τῶν θαυμάτων ποὺ ἔκανεν· ὅταν ὅμως παρουσιάσθῃ καὶ πάλιν ἔμπροσθέν των, τότε τὸν κατηγοροῦν.

Τί οὖν αὐτός; Οὐκ ἐξ εὐθείας αὐτοῖς ἀποκρίνεται, δεικνὺς ὅτι εἰ ἤθελον ἰδεῖν αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν, ἠδύναντο· ἀλλ' ἀντιρωτᾷ αὐτοὺς λέγων· «τὸ βάπτισμα Ἰωάννου πόθεν ἐστίν; ἐξ οὐρανοῦ ἢ ἐξ ἀνθρώπων;». Καὶ ποία αὕτη ἀκολουθία; Μεγίστη μὲν οὖν. Εἰ γὰρ εἶπον, 'ἐξ οὐρανοῦ', εἶπεν ἂν αὐτοῖς· 'Διατί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ;' Εἰ γὰρ ἐπίστευσαν, οὐκ ἂν ἠρώτησαν ταῦτα. Περὶ γὰρ αὐτοῦ ἐκεῖνος εἶπεν, ὅτι «οὐκ εἰμὶ ἰκανὸς λύσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ»· καί, «ἰδοὺ ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου»· καί, «οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ»· καί, «ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστί»· καὶ ἦτι «τὸ πύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἄλωνα αὐτοῦ». Ὡστε εἰ ἐπίστευσαν ἐκείνῳ, οὐδὲν ἦν τὸ κωλύον αὐτοὺς εἰδέναί ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖ.

15 Εἴτα ἐπειδὴ κακουροῦντες ἔλεγον, «οὐκ ἴσμεν», οὐκ εἶπεν, οὐδὲ ἐγὼ οὐκ οἶδα· ἀλλὰ τί; «οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν». Εἰ μὲν γὰρ ἠγνόουν, διδάσκεισθαι αὐτοὺς ἔδει· ἐπειδὴ δὲ ἐκακούρουσαν, εἰκότως οὐδὲν αὐτοῖς ἀποκρίνεται. Καὶ πῶς οὐκ εἶπον, ὅτι ἐξ ἀνθρώπων τὸ βάπτισμα; «Ἐφοβοῦντο τοὺς ὄχλους», φησὶν. Εἶδες διεστραμμένην καρδίαν; Πανταχοῦ τοῦ Θεοῦ καταφρονοῦσι καὶ διὰ τοὺς ἀνθρώπους ἅπαντα πράττουσι. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτον δι' αὐτοὺς ἐφοβοῦντο, οὐκ αἰδούμενοι τὸν ἄνδρα, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀνθρώπους· καὶ τῷ Χριστῷ πιστεύειν διὰ τοὺς ἀνθρώπους οὐκ ἤθελον· καὶ πάντα ἐντιεῖ-
25 θεν αὐτοῖς εἰκναιο τὰ κακά.

Εἰτά φησι· «Τί ὑμῖν δοκεῖ; Ἄνθρωπος εἶχε υἱοὺς δύο,

13. Λουκᾶ 3, 16.

14. Ἰω. 1, 29.

15. Ἰω. 1, 34.

16. Ἰω. 3, 31.

17. Ματθ. 3, 12.

Τί κάνει λοιπὸν αὐτός; Δὲν τοὺς ἀπαντᾷ κατ' εὐθείαν, δεικνύων ἔτσι, ὅτι ἐὰν ἤθελον νὰ ἴδουν τὴν ἐξουσίαν του, ἠμποροῦσαν, ἀλλὰ τοὺς ἐρωτᾷ καὶ ὁ ἴδιος τὸ ἐξῆς: «Τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννου ἀπὸ ποῦ προήρχετο; ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ἢ ἀπὸ τοὺς ἐνθρώπους;». Καὶ ποῖον ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς ἐρωτήσεως; Ἀσφαλῶς ἦτο πάρα πολὺ μεγάλο. Διότι ἐὰν ἔλεγον, 'ἀπὸ τὸν οὐρανόν', θὰ ἠμποροῦσε νὰ τοὺς εἰπῇ: 'Διατί λοιπὸν δὲν ἐπιστεύσατε εἰς αὐτόν;'. Διότι ἐὰν εἶχον πιστεύσει, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ τοῦ κάνουν αὐτὴν τὴν ἐρώτησιν. Διότι ἐκεῖνος διὰ τὸν Ἰησοῦν εἶπεν τοὺς λόγους: «Δὲν εἶμαι ἰκανὸς νὰ λύσω τὸν ἴμαντα τοῦ ὑποδήματός του»¹³· καί, «Νὰ ὁ ἄμνος τοῦ Θεοῦ, ποὺ σηκώνει τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου»¹⁴· καί, «Αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ»¹⁵· καί, «Ἐκεῖνος ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανόν, εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ὅλους»¹⁶· καὶ ὅτι «Κρατεῖ εἰς τὸ χέρι του τὸ φτυάρι καὶ θὰ καθάρῃ τελείως τὸ ἀλώνι του»¹⁷. Ὡστε, ἐὰν εἶχον πιστεύσει εἰς ἐκεῖνον, δὲν ὑπῆρχε καμμία δυσκολία εἰς αὐτοὺς νὰ ἀντιληφθοῦν μὲ ποίαν ἐξουσίαν ἐνεργεῖ αὐτά.

Ἐπειτα, ἐπειδὴ γεμᾶτοι ἀπὸ κακίαν ἔλεγον αὐτοί, «δὲν γνωρίζομεν», δὲν εἶπεν, οὔτε καὶ ἐγὼ δὲν γνωρίζω, ἀλλὰ τί λέγει; «Οὔτε ἐγὼ σᾶς λέγω μὲ ποίαν ἐξουσίαν πράττω αὐτά». Διότι ἐὰν μὲν δὲν τὸ ἐγνώριζον, ἔπρεπε νὰ τοὺς διδάξῃ: ἐπειδὴ ὅμως ἦσαν γεμᾶτοι ἀπὸ κακίαν, κατὰ πολὺ φυσικὸν λόγον δὲν δίδει καμμίαν ἀπάντησιν εἰς αὐτούς. Καὶ πῶς δὲν εἶπον, ὅτι τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννου ἦτο ἀνθρώπινον; Διότι «ἐφοβοῦντο τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ», λέγει. Εἶδες καρδίαν διεστραμμένην; Εἰς κάθε περίπτωσιν περιφρονοῦν τὸν Θεὸν καὶ ὅλα τὰ πράττουν διὰ νὰ ἐπιδειχθοῦν εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Καθ' ὅσον καὶ τὸν Ἰωάννην ἐξ αἰτίας τῶν ἀνθρώπων τὸν ἐφοβοῦντο, ὅχι ἐπειδὴ τὸν ἐσέβοντο, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῶν ἀνθρώπων· καὶ εἰς τὸν Χριστὸν ἐξ αἰτίας τῶν ἀνθρώπων δὲν ἤθελον νὰ πιστεύσουν καὶ ὅλα τὰ κακὰ δι' αὐτοὺς ἐγεννῶντο ἀπὸ αὐτὴν τὴν αἰτίαν.

Εἰς τὴν συνέχειαν λέγει: «Τί γνώμην ἔχετε δι' αὐτό;

καὶ λέγει τῷ πρώτῳ ὑπάγε, σήμερον ἐργάζου εἰς τὸν ἀμπε-
 λῶνα. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, οὐ θέλω ὑστερον δὲ μεια-
 μεληθεὶς ἀπῆλθε. Καὶ προσελθὼν τῷ δευτέρῳ, εἶπεν ὡσαύ-
 τως. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, ἐγώ, Κύριε· καὶ οὐκ ἀπῆλθε.
 5 Τίς οὖν ἐκ τῶν δύο ἐποίησε τοῦ Πατρὸς τὸ θέλημα; Λέγου-
 σιν, ὁ πρώτος».

Πάλιν διὰ παραβολῶν αὐτοὺς ἐλέγχει, τὴν τε αὐτῶν
 ἀγνωμοσύνην, καὶ τὸ τῶν σφόδρα κατεγνωσμένων καιαπει-
 θὲς αἰνιτιόμενος. Τὰ γὰρ τέκνα ταῦτα τὰ δύο τοῦτο δηλοῖ,
 10 ὃ καὶ ἐπὶ τῶν ἐθνῶν καὶ ἐπὶ Ἰουδαίων γέγονε. Καὶ γὰρ
 ἐκεῖνοι οὐχ ὑποσχόμενοι ἀκούσεσθαι, οὐδὲ γενόμενοι ἀκροα-
 τὰ τοῦ νόμου, διὰ τῶν ἔργων ἐπεδείξαντο τὴν ὑπακοήν
 καὶ οὗτοι εἰπόντες, «πάντα ὅσα ἂν εἶπῃ ὁ Θεός, ποιήσομεν
 καὶ ἀκουσόμεθα» διὰ τῶν ἔργων παρήκουσαν. Διὰ τοι τοῦτο
 15 ἵνα μὴ νομίσωσι τὸν νόμον αὐτοὺς ὠφελεῖν, δείκνυσιν ὅτι
 αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο αὐτοὺς καταδικάζει ὅπερ οὖν καὶ ὁ
 Παῦλός φησιν, «οὐχ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου δίκαιοι πα-
 ρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιωθήσονται». Διὰ
 τοῦτο ἵνα καὶ αὐτοκατακρίτους ποιήσῃ, παρ' αὐτῶν ἐξεγε-
 20 χθῆναι παρασκευάζει τὴν ψῆφον ὅπερ καὶ ἐν τῇ ἐπιούσῃ
 παραβολῇ ποιεῖ τοῦ ἀμπελῶνος.

3. Καὶ ἵνα τοῦτο γένηται, ἐπ' ἄλλου προσώπου γυμνάζει
 τὸ ἔγκλημα. Ἐπειδὴ γὰρ ἐξ εὐθείας οὐκ ἠθέλησαν ὁμολο-
 γῆσαι, διὰ παραβολῆς αὐτοὺς ἐμβάλλει λοιπὸν εἰς ὅπερ
 25 ἐβούλειτο. Ὅτε δὲ οὐ συνιέντες τὰ λεγόμενα τὴν ψῆφον ἐξή-
 νεγκαν, τότε ἀποκαλύπτει τὸ συνεσκιασμένον λοιπὸν, καὶ λέ-
 γει «ὅτι τελῶναι καὶ πόρνοι προάγουσιν ὑμᾶς εἰς τὴν βα-
 σιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ἦλθε γὰρ ὁ Ἰωάννης πρὸς ὑμᾶς

18. Ματθ. 21, 28-31.

19. Ἐξ. 19, 8.

20. Ρωμ. 2, 13.

Κάποιος ἄνθρωπος εἶχε δύο υἱοὺς καὶ λέγει εἰς τὸν πρῶτον· Πήγαινε σήμερα νὰ ἐργασθῆς εἰς τὸ ἀμπέλι. Αὐτὸς δὲ ἀπεκρίθη καὶ εἶπε, δὲν θέλω. Ὑστερα δὲ μετενόησε καὶ ἐπῆγε νὰ ἐργασθῆ. Ἐπῆγε μετὰ εἰς τὸν δεύτερον καὶ εἶπε καὶ εἰς αὐτὸν τὸ ἴδιο. Αὐτὸς δὲ ἀπεκρίθη καὶ εἶπε· θὰ ὑπάγω, κύριε· καὶ δὲν ἐπῆγε. Ποῖος λοιπὸν ἀπὸ τοὺς δύο ἔκανε τὸ θέλημα τοῦ πατρός του; Τοῦ λέγουν· ὁ πρῶτος»¹⁸.

Πάλιν τοὺς ἐλέγχει μὲ παραβολάς, ὑπαινισσόμενος καὶ τὴν ἀγνωμοσύνην τῶν Ἰουδαίων καὶ τὴν εὐπείθειαν τῶν εἰδωλολατρῶν ποὺ τοὺς ἐπεριφρονοῦσαν πάρα πολύ. Διότι οἱ δύο αὐτοὶ υἱοὶ αὐτὸ δηλώνουν, πρᾶγμα ποὺ συνέβη καὶ ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν καὶ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων. Καθ' ὅσον οἱ ἐθνικοὶ ἂν καὶ δὲν ὑπεσχέθησαν νὰ ὑπακούσουν καὶ δὲν ὑπῆρξαν ἀκροαταὶ τοῦ νόμου, ἀπέδειξαν τὴν ὑπακοήν των μὲ τὰ ἔργα των. Ἐνῶ οἱ Ἰουδαῖοι ἂν καὶ εἶπαν, «Ὅλα ὅσα θὰ προστάξῃ ὁ Θεός, θὰ τὰ πράξωμεν καὶ θὰ ὑπακούσωμεν εἰς αὐτά»¹⁹, ὅμως εἰς τὴν πρᾶξιν παρήκουσαν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι ὁ νόμος τοὺς ὠφελεῖ, τοὺς ἀποδεικνύει ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ νόμος τοὺς καταδικάζει, πρᾶγμα ποὺ καὶ ὁ Παῦλος τὸ λέγει ὡς ἐξῆς· «Δὲν εἶναι δίκαιοι ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ αὐτοὶ ποὺ ἀκούουν τὸν νόμον, ἀλλὰ θὰ δικαιωθῶν αὐτοὶ ποὺ ἐφαρμόζουν αὐτόν»²⁰. Διὰ τοῦτο, θέλων νὰ τοὺς κἀνῃ νὰ κατακρίνουν μόνοι των τοὺς ἑαυτούς των, προετοιμάζει τὰ πράγματα, ὥστε μόνοι νὰ βγάλουν τὴν ἀπόφασιν, πρᾶγμα ποὺ κάνει καὶ εἰς τὴν παροῦσαν παραβολὴν τοῦ ἀμπελῶνος.

3. Καὶ διὰ νὰ συμβῆ αὐτὸ ἐπιρρίπτει τὴν κατηγορίαν εἰς ἄλλο πρόσωπον. Διότι, ἐπειδὴ δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν ν' ἀποσπάσῃ ἀπ' εὐθείας τὴν ὁμολογίαν των, τοὺς ὀδηγεῖ εἰς τὴν συνέχειαν μὲ τὴν παραβολὴν ἐκεῖ ὅπου ἤθελεν. Ὅταν δέ, μὴ ἀντιληφθέντες τὸ νόημα τῶν λόγων του, ἔβγαλον τὴν ἀπόφασιν, τότε ἀποκαλύπτει πλέον αὐτὸ ποὺ ὑπονοοῦσε καὶ λέγει· «Διότι οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι εἰσέρχονται πρὶν ἀπὸ ἐσᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Διότι ἦλθεν ὁ Ἰωάν-

ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης, καὶ οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ· οἱ δὲ τελῶναι ἐπίστευσαν αὐτῷ· ὑμεῖς δὲ ἰδόντες οὐ μετεμελήθητε ὑστερον, τοῦ πιστεῦσαι αὐτῷ». Εἰ μὲν γὰρ εἶπεν ἀπλῶς, πόρνοι προάγουσιν ὑμᾶς, ἔδοξεν ἂν φορτικὸς εἶναι αὐτοῖς ὁ λόγος· νυνὶ δέ, μετὰ τὴν αὐτῶν ψῆφον ἀποφαινόμενος, ἀνεπαχθῆς εἶναι δοκεῖ. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν αἰτίαν προσετίθησι.

Τίς δὲ ἦν αὕτη; «Ἦλθεν Ἰωάννης», φησί, «πρὸς ὑμᾶς», οὐ πρὸς ἐκείνους· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ «ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης». Οὐδὲ γὰρ τοῦτο ἔχετε ἐγκαλεῖν, ὅτι ἡμελημένος τις ἦν καὶ οὐδὲν ὠφελῶν· ἀλλὰ καὶ ὁ βίος ἀνεπίληπτος καὶ ἡ πρόνοια πολλή, καὶ οὐ προσέσχετε αὐτῷ. Καὶ μετὰ τούτου καὶ ἕτερον ἔγκλημα, ὅτι τελῶναι προσέσχον· καὶ μετὰ τούτου πάλιν ἄλλο, ὅτι οὐδὲ μετ' ἐκείνους ὑμεῖς. Ἔδει μὲν γὰρ καὶ πρὸ αὐτῶν· τὸ δὲ μηδὲ μετ' αὐτούς, πάσης συγγνώμης ἐστερημένον ἦν· καὶ ἄφατος κακείνων ἔπαινος, καὶ τούτων κατηγορία. Πρὸς ὑμᾶς ἦλθε, καὶ οὐ προσήκασθε· οὐκ ἦλθε πρὸς ἐκείνους, καὶ ἐδέξαντο· καὶ οὐδὲ ἐκείνους ἔσχετε διδασκάλους.

Ὅρα διὰ πόρων ἐκείνων δείκνυται τὸ ἐγκώμιον, καὶ τούτων ἡ κατηγορία. Πρὸς ὑμᾶς ἦλθεν, οὐ πρὸς ἐκείνους. Ἔμεῖς οὐκ ἐπιστεύσατε· τοῦτο ἐκείνους οὐκ ἐσκανδάλισεν. Αὐτοὶ ἐπίστευσαν· τοῦτο ὑμᾶς οὐκ ὠφέλησε. Τὸ δέ, «προάγουσιν», οὐχ ὡς τούτων ἐπομένων, ἀλλ' ὡς ἐλπίδα ἐχόντων, εἰ ἐθέλωσιν. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ὡς ζηλοτυπία διεγείρει τοὺς παχυτέρους. Διὰ τοῦτο αἰεὶ λέγει· «οἱ πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ

νης πρὸς ἐσαῖς, βαδίζων τὸν δρόμον τῆς δικαιοσύνης, καὶ δὲν ἐπιστεύσατε εἰς αὐτόν, ἐνῶ οἱ τελῶναι ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν· σεῖς ὅμως ἂν καὶ τὸν εἶδατε, δὲν μετενοήσατε ἔστω καὶ ἀργότερα, ὥστε νὰ πιστεύσετε εἰς αὐτόν». Διότι ἐὰν ἔλεγεν ἀπλῶς, αἱ πόρναι εἰσέρχονται πρὶν ἀπὸ ἐσαῖς, θὰ τοὺς ἐφαίνετο ὁ λόγος ἐνοχλητικός, ἐνῶ τώρα πού διατυπώνει τὴν σκέψιν του μετὰ τὴν ἰδικήν των γνώμην, φαίνεται ὁ λόγος του ὑποφερτός. Διὰ τοῦτο προσθέτει καὶ τὴν αἰτίαν.

Ποία δὲ ἦτο αὕτη; «Ἦλθεν», λέγει, «ὁ Ἰωάννης πρὸς ἐσαῖς», ὄχι πρὸς ἐκείνους· καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ «βαδίζων τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης». Οὔτε βέβαια ἤμπορεῖτε νὰ τὸν κατηγορήσετε, ὅτι ἦτο κάποιος ἀδιάφορος καὶ ὅτι δὲν ὠφελοῦσαν εἰς τίποτε, ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς του ἦτο ἀνεπίληπτος καὶ ἡ φροντίς του μεγάλη, παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως δὲν τὸν ἐπροσέξατε. Καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸ τοὺς κατηγορεῖ καὶ δι' ἄλλο πρᾶγμα, ὅτι δηλαδὴ οἱ τελῶναι τὸν ἐπρόσεξαν· καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν κατηγορίαν τοὺς κατηγορεῖ καὶ δι' ἄλλο, ὅτι δηλαδὴ δὲν τὸν ἐπρόσεξαν οὔτε καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτούς. Φυσικὰ ἔπρεπε πρὶν ἀπὸ αὐτοῦς νὰ πιστεύσουν, τὸ ὅτι ὅμως δὲν ἐπίστευσαν οὔτε καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτούς, αὐτὸ δὲν ἔχει καμμίαν συγχώρησιν· καὶ εἶναι μὲν ἀπερίγραπτος ὁ ἔπαινος ἐκείνων, ἐνῶ αὐτῶν ἡ κατηγορία. Πρὸς ἐσαῖς ἦλθε καὶ δὲν τὸν ἐδέχθητε, δὲν ἐπῆγε πρὸς ἐκείνους καὶ τὸν ἐδέχθησαν καὶ οὔτε κἂν ἐκείνους ἐδέχθητε ὡς διδασκάλους σας.

Πρόσεχε μὲ πόσους τρόπους ἀποδεικνύεται τὸ ἐγκώμιον ἐκείνων καὶ ἡ κατηγορία αὐτῶν. Πρὸς ἐσαῖς ἦλθεν, ὄχι πρὸς ἐκείνους. Σεῖς δὲν ἐπιστεύσατε· αὐτὸ δὲν τοὺς ἐσκανδάλισεν ἐκείνους. Αὐτοὶ ἐπίστευσαν· αὐτὸ δὲν σαῖς ὠφέλησε. Τὸ δέ, «εἰσέρχονται πρὶν ἀπὸ ἐσαῖς», δὲν τὸ εἶπε μὲ τὴν σημασίαν ὅτι θ' ἀκολουθήσουν καὶ αὐτοί, ἀλλὰ μὲ σκοπὸν νὰ δείξῃ ὅτι ὑπάρχει ἐλπίς διὰ κάτι παρόμοιον, ἐὰν τὸ θελήσουν. Διότι τίποτε δὲν διεγείρει τόσο πολὺ αὐτοὺς ποῦ εἶναι πνευματικῶς ἀτελεῖς, ὅσον ἡ ζήλεια. Διὰ τοῦτο πάντοτε λέγει· «Οἱ πρῶτοι θὰ γίνουν τελευταῖοι, καὶ οἱ τελευταῖοι

οὐκ ἔσονται πρώτοι». Διὰ τοῦτο καὶ πόρνas παρήγαγε καὶ
 τελώνας, ἵνα παραζηλώσωσι. Καὶ γὰρ τὰ δύο ταῦτα ἄκρα
 ἁμαρτήματα, ἐξ ἔρωτος χαλεποῦ τιμιόμενα, τὸ μὲν ἀπὸ σο-
 μάτων, τὸ δὲ ἀπὸ χρημάτων ἐπιθυμίας. Δείκνυσι δέ, ὅτι
 δ τοῦτο μάλιστα ἐστὶν ἀκοῦσαι νόμου Θεοῦ, τὸ Ἰωάννη πιστεῦ-
 σαι. Οὐκ ἄρα χάριτος μόνης τὸ εἰσελθεῖν πόρνas, ἀλλὰ καὶ
 δικαιοσύνης. Οὐ γὰρ πόρνοι μένουσαι εἰσῆλθον, ἀλλ' ὑπα-
 κούσασαι καὶ πιστεύσασαι καὶ καθαρισθεῖσαι καὶ μεταβα-
 λόμεναι, οὕτως εἰσῆλθον.

10 Εἶδες πῶς ἀνεπαχθῆ τὸν λόγον ἐποίησε καὶ τομώτερον,
 ἀπὸ τῆς παραβολῆς, ἀπὸ τῆς τῶν πορνῶν ἐπαγωγῆς; Οὐδὲ
 γὰρ εἶπεν εὐθέως, διατί οὐκ ἐπιστεύσατε Ἰωάννη; ἀλλ' ὁ
 πολλῶ πληκτικώτερον ἦν, τοὺς τελώνας καὶ τὰς πόρνas
 προθεῖς, τότε τοῦτο ἐπήγαγεν, ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἀ-
 15 κολουθίας διελέγχων αὐτῶν τὸ ἀσύγγνωστον, καὶ δεικνύς,
 ὅτι διὰ φόβον ἀνθρώπων πάντα ποιοῦσι καὶ δόξαν κενήν.
 Καὶ γὰρ τὸν Χριστὸν οὐχ ὠμολόγουν διὰ φόβον, ἵνα μὴ
 ἀποσυνάγωγοι γένωνται· καὶ τὸν Ἰωάννην πάλιν οὐκ ἐτόλ-
 μων κακίζειν· οὐδὲ τοῦτο δι' εὐλάβειαν, ἀλλὰ διὰ φόβον.

20 Ἄπερ ἅπαντα ἤλεγξε διὰ τῶν εἰρημένων, καὶ χαλεπωτέραν
 ὕστερον ἐπήγαγε τὴν πληγὴν, εἰπὼν «ὡμεῖς ἰδόντες οὐ μειε-
 μελήθητε ὕστερον, τοῦ πιστεῦσαι αὐτῶ». Κακὸν μὲν γὰρ
 καὶ τὸ παρὰ τὴν ἀρχὴν μὴ ἐλέσθαι τὸ καλόν· μείζων δὲ κατη-
 γορία, τὸ μηδὲ μειαθέσθαι. Μάλιστα γὰρ τοῦτο ἐργάζεται
 25 πολλοὺς πονηροὺς, ὃ καὶ νῦν πάσχοντις ἐνίοις ὄρω ὑπὸ ἀναι-
 σθησίας ἐσχάτης.

Ἄλλὰ μηδεὶς ἔσιω τοιοῦτος· ἀλλὰ κἂν εἰς ἔσχατον κατε-

πρῶτοι»²¹. Διὰ τοῦτο ἀνέφερε καὶ τὰς πόρναις καὶ τοὺς τελώνας διὰ νὰ τοὺς κἀνῃ νὰ ζηλεύσουν. Καθ' ὅσον τὰ δύο αὐτὰ χειρότερα ἁμαρτήματα γεννῶνται ἀπὸ τὸν ἀφύσικον ἔρωτα, τὸ μὲν ἓνα ἀπὸ τὸν σωματικὸν ἔρωτα, τὸ δὲ ἄλλο ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν διὰ τὰ χρήματα. Τοὺς ἀποδεικνύει λοιπὸν, ὅτι αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν σημαίνει νὰ ὑπακούουν εἰς τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ πιστεύσουν δηλαδὴ εἰς τὸν Ἰωάννην. Ἐπομένως δὲν ἦτο ἀποτελεσματικὸν μόνον τῆς θείας χάριτος τὸ νὰ εἰσέλθουν αἱ πόρναι εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν, ἀλλὰ καὶ δικαιοσύνης. Διότι δὲν εἰσῆλθον ἐνῶ ἦσαν πόρναι, ἀλλ' εἰσῆλθον ἀφοῦ ὑπήκουσαν, ἐπίστευσαν, ἐκαθαρίσθησαν καὶ ἥλλαξαν τρόπον ζωῆς.

Εἶδες πῶς ἔκανε τὸν λόγον ἀνεκτικὸν καὶ πῶς ἀποτελεσματικὸν μὲ τὴν παραβολὴν καὶ τὴν ἀναφορὰν τῶν πορνῶν; Δὲν τοὺς εἶπε δηλαδὴ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, διατί δὲ ἐπίστεύσατε εἰς τὸν Ἰωάννην; ἀλλ' ἀφοῦ ἀνέφερεν εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτὸ πού ἦτο πῶς πληκτικόν, δηλαδὴ τοὺς τελώνας καὶ τὰς πόρναις, τότε προσέθεσε καὶ αὐτό, ἐλέγχων ἀπὸ τὴν φυσικὴν σειρὰν τῶν πραγμάτων ὡς ἀσυγχώρητον τὴν συμπεριφορὰν των καὶ δεικνύων, ὅτι ὅλα τὰ κάνουν ἀπὸ τὸν φόβον τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀπὸ ματαιοδοξίαν. Καθ' ὅσον καὶ εἰς τὸν Χριστὸν δὲν ἐπίστευον, διὰ νὰ μὴ ἐκδιωχθοῦν ἀπὸ τὴν συναγωγὴν, καὶ τὸν Ἰωάννην πάλιν δὲν ἐτολμοῦσαν νὰ τὸ κατηγορήσουν, ὄχι ἀπὸ εὐλάβειαν καὶ αὐτό, ἀλλὰ ἀπὸ φόβον. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἠλεγξε μὲ ὅλα ὅσα εἶπε καὶ εἰς τὴν συνέχειαν προσέθεσε τὸ πλήγμα κατὰ τρόπον πῶς δραστικὸν μὲ τοὺς λόγους: «Σεῖς ὅμως ἂν καὶ τοὺς εἶδατε δὲν μετενοήσατε εἰς τὴν συνέχειαν, ὥστε νὰ πιστεύσετε εἰς αὐτόν». Ἦτο κακὸν λοιπὸν τὸ ὅτι δὲν ἐπροτίμησαν τὸ καλὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, μεγαλυτέρα ὅμως εἶναι ἢ κατηγορία διὰ τὸ ὅτι δὲν μετενόησαν. Διότι αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι ἐκεῖνο πού κάνει πολλοὺς πονηροὺς, πρᾶγμα πού βλέπω καὶ τώρα μερικοὺς νὰ τὸ παθαίνουν κυριευμένοι ἀπὸ τὴν πῶς φοβερὰν ἀναισθησίαν.

Κανεῖς ὅμως νὰ μὴ εἶναι τέτοιος; ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη

νεχθῆ κακίας, μὴ ἀπογινωσκείω τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον μετα-
 βολήν. Ράδιον γὰρ ἐξ αὐτῶν τῶν βαράθρων τῆς πονηρίας
 ἀνενεγκεῖν. Ἡ οὐκ ἠκούσατε πῶς ἐκείνη ἢ πόρνη, ἢ ἐπὶ
 ἀσελγείᾳ πάντας παρελάσασα, πάντας ἀπέκρουψεν ἐν εὐλα-
 5 θείᾳ; Οὐ τὴν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις λέγω, ἀλλὰ τὴν ἐπὶ τῆς
 γενεᾶς τῆς ἡμετέρας, τὴν ἐκ Φοινίκης τῆς παρανομωτάτης
 πόλεως. Καὶ γὰρ αὕτη πόρνη ποιεῖ παρ' ἡμῖν ἦν, τὰ πρω-
 τεῖα ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἔχουσα, καὶ πολὺ τὸ ὄνομα αὐτῆς παν-
 ταχοῦ, οὐκ ἐν τῇ πόλει τῇ ἡμετέρᾳ μόνον, ἀλλὰ καὶ μέχρι
 10 Κιλικῶν καὶ Καππαδοκῶν. Καὶ πολλὰς μὲν ἐκένωσεν οὐσίας,
 πολλοὺς δὲ εἶλεν ὀφθαλμούς· πολλοὶ δὲ αὐτὴν καὶ εἰς γοητεῖ-
 αν διέβαλλον, ὡς οὐ τῇ τοῦ σώματος ὥρα μόνον, ἀλλὰ καὶ
 τοῖς φαρμάκοις ἐκεῖνα τὰ δίκτυα πλέκουσαν. Εἶλέ ποιε
 καὶ βασιλίδος ἀδελφὸν αὕτη ἢ πόρνη· καὶ γὰρ πολλὴ ἦν αὐ-
 15 τῆς ἢ τυραννίς. Ἄλλ' ἀνθρώπον οὐκ οἶδ' ὅπως, μᾶλλον δὲ οἶδα
 σαφῶς· βουληθεῖσα γὰρ καὶ μεταβληθεῖσα, καὶ τοῦ Θεοῦ
 τὴν χάριν ἐπισπασαμένη· κατεφρόνησεν ἀπάντων ἐκείνων,
 καὶ ρίψασα τοῦ διαδόλου τὰς μαγγανείας, πρὸς τὸν οὐρανὸν
 ἀνέδραμε. Καίτοιγε οὐδὲν αἰσχροτέρον αὐτῆς ἦν, διε ἐπὶ
 20 τῆς σκηνῆς ἦν· ἀλλ' ὅμως ὑστερον πολλὰς παρήλασε τῇ τῆς
 ἐγκρατείας ὑπερβολῇ, καὶ σάκκον περιθεμένη, πάντα τὸν
 χρόνον οὕτως ἤσκειτο.

Ταύτης ἕνεκεν καὶ ὑπαρχος ἠνωχλήθη καὶ σιραιῶ-
 ται ὠπλίσθησαν, καὶ μετασιῆσαι πρὸς τὴν σκηνὴν αὐτὴν οὐκ
 25 ἴσχυσαν, οὐδὲ ἐξαγαγεῖν τῶν ὑποδεξαμένων αὐτὴν παρθέ-
 ρων. Αὕτη μυστηρίων καταξιωθεῖσα τῶν ἀπορρήτων, καὶ
 τῆς χάριτος ἀξίαν ἐπιδειξαμένη σπουδῆν, οὕτω τὸν θίον

κυριευθῆ ἀπὸ τὴν πῖο φοβερὰν κακίαν, ἃς μὴ καταλαμβάνεται ἀπὸ ἀπόγνωσιν διὰ τὴν μεταβολὴν τοῦ πρὸς τὸ καλύτερον. Διότι εἶναι εὐκόλον νὰ ἀνασυρθῆ ἐπάνω μέσα ἀπὸ τὰ βάραθρα τῆς πονηρίας. Ἡ δὲν ἠκούσατε πῶς ἐκείνη ἡ πόρνη, ποὺ ὑπερέβαλεν ὄλους ὡς πρὸς τὴν ἀσέλγειαν, ἐκάλυψεν ὄλους μὲ τὴν εὐλάβειάν της; Δὲν ἐννοῶ αὐτὴν ποὺ ἀναφέρεται εἰς τὰ εὐαγγέλια, ἀλλὰ τὴν πόρνην τῆς ἰδικῆς μας γενεᾶς, ποὺ κατήγετο ἀπὸ τὴν πῖο παράνομον πόλιν, τὴν Φοινίκην. Καθ' ὅσον αὐτὴ κάποτε ἦτο πόρνη ποὺ ἔζη μεταξύ μας, ποὺ κατεῖχε τὰ πρωτεῖα εἰς τὰ θέατρα καὶ ἦτο πολὺ γνωστὸν τὸ ὄνομά της παντοῦ, ὄχι μόνον εἰς τὴν ἰδικὴν μας πόλιν, ἀλλὰ καὶ μέχρι τὴν χώραν τῶν Κιλικῶν καὶ τῶν Καππαδοκῶν. Καὶ πολλὰς μὲν περιουσίας κατεδαπάνισε, πολλοὺς δὲ ἄφησεν ὀρφανοὺς· πολλοὶ δὲν τὴν κατηγόρησαν καὶ διὰ μαγείαν, ὅτι δηλαδὴ συνελάμβανεν εἰς τὰ δίκτυά της ὄχι μόνον μὲ τὴν σωματικὴν της ὠραιότητα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ μαγικὰ ἐκεῖνα φάρμακά της. Κάποτε μάλιστα συνέλαβεν αὐτὴ ἡ πόρνη καὶ τὸν ἀδελφὸν τῆς βασιλίσης· καθ' ὅσον ἦτο μεγάλη ἡ δύναμίς της. Ἀλλὰ ἐντελῶς ἐξαφνικά, δὲν γνωρίζω πῶς, μᾶλλον δὲ τὸ γνωρίζω πολὺ καλά· διότι ἠθέλησε καὶ μετενόησε καὶ ἀπέσπασε τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ· περιεφρόνησεν ὅλα ἐκεῖνα καὶ ἀφοῦ ἀπέρριψε τὰς μαγείας τοῦ διαβόλου, ἔτρεξε πρὸς τὸν οὐρανόν. Μολονότι βέβαια δὲν ὑπῆρχε τίποτε πῖο αἰσχρὸν ἀπὸ αὐτὴν, ὅταν εἰργάζετο εἰς τὸ θέατρον, ἀλλ' ὅμως πολλὰς ὑπερέβαλε μὲ τὴν ὑπερβολικὴν της ἐγκράτειαν καὶ ἀφοῦ ἐνεδύθη τὸν σάκκον τῆς μετανοίας, ἔζησεν ὄλον τὸν ὑπόλοιπον χρόνον της ἀσκουμένη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον.

Ἐξ αἰτίας αὐτῆς ἐλυπήθη καὶ ὁ ὕπαρχος καὶ οἱ στρατιῶται ἦλθον ἐναντίον της ὠπλισμένοι, ὅμως δὲν ἠμπόρεσαν νὰ τὴν ἐπαναφέρουν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ θεάτρου, οὔτε νὰ τὴν ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὰς παρθένους ποὺ τὴν ὑπεδέχθησαν. Αὐτὴ ἀφοῦ κατηξιώθη τῶν ἀπορρήτων μυστηρίων καὶ ἐπέδειξε ζῆλον ἀντάξιον τῆς θείας χάριτος, ἔτσι ἐτελείω-

κατέλυσεν, ἅπαντα ἀπονιψαμένη διὰ τῆς χάριτος, καὶ μετὰ
τὸ βάπτισμα πολλὴν ἐπιδειξαμένη τὴν φιλοσοφίαν. Οὐδὲ γὰρ
ψιλῆς ὄψεως μειέδωκε τοῖς ποιε ἔρασιαῖς ἐπὶ τοῦτο ἐλθού-
σιν, ἀποκλείσασα ἑαυτὴν καὶ ἕτη πολλὰ καθάπερ ἐν δεσμο-
5 τηρίῳ διατελέσασα. Οὕτως ἔσονται οἱ ἔσχατοι πρῶτοι καὶ
οἱ πρῶτοι ἔσχατοι· οὕτω πανταχοῦ πεπωρωμένης ἡμῖν ψυχῆς
δεῖ καὶ τὸ κωλύον οὐδὲν γενέσθαι μέγαν καὶ θαυμασιόν.

4. Μηδεὶς τοίνυν τῶν ἐν κακίᾳ ἀπογινωσκέτω· μηδεὶς
ἐν ἀρετῇ ὧν νουσιαζέτω. Μήτε οὐτις θαρρείτω· πολλάκις
10 γὰρ αὐτὸν ἢ πόρνη παρελεύσεται· μήτε ἐκεῖνος ἀπογινωσκέ-
τω· δυνατὸν γὰρ αὐτῷ καὶ τοὺς πρῶτους παρελθεῖν. "Ακουσον
τί φησιν ὁ Θεὸς πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ. «Εἶπον μετὰ τὸ
πορνεῦσαι αὐτὴν ταῦτα πάντα, πρὸς με ἀνάστρεψον, καὶ οὐκ
ἀνέστρεψεν». "Οτιαν ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν σφοδρὰν ἀγάπην
15 τοῦ Θεοῦ, οὐ μέμνηται τῶν προτέρων. Οὐκ ἔστιν ὡς ἄνθρω-
πος ὁ Θεός· οὐ γὰρ ὀνειδίζει τὰ παρελθόντα, οὐδὲ λέγει,
διατί τοσοῦτον ἀπελείφθης χρόνον, ἂν μετανοήσωμεν· ἀλλ'
ἀγαπᾷ, διαν προσέλθωμεν· μόνον ὡς χρὴ προσέλθωμεν.

Κολληθῶμεν αὐτῷ σφοδρῶς, καὶ προσηλώσωμεν τῷ φό-
20 βῳ αὐτοῦ τὰς καρδίας ἡμῶν. Τοιαῦτα γέγονεν οὐκ ἐν τῇ
Καινῇ μόνον πράγματα, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ. Τί γὰρ τοῦ
Μανασῆ χειρόν; Ἄλλ' ἠδυνήθη τὸν Θεὸν ἐξιλεώσασθαι.
Τί τοῦ Σολομῶνος μακαριώτερον; ἀλλ' ἀπονυσιάξας ἔπεσε.
Μᾶλλον δὲ καὶ ἀμφότερα ἐν ἐνὶ ἔχῳ δεῖξαι γενόμενα, ἐν τῷ

22. Ἱερ. 3, 7.

23. Πρβλ. Δ' Βασ. 21, 1-18 καὶ Β' Παραλ. 33, 1-20.

σε τὴν ζωὴν της, καθάρισσα ὅλα τὰ ἁμαρτήματά της μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπιδείξασα μετὰ τὸ βάπτισμά της πολλὴν εὐσέβειαν. Διότι δὲν ἐδέχθη οὔτε κὰν νὰ τὴν ἰδοῦν ἀπλῶς οἱ ἄλλοτε ἐρασταί της ποὺ ἦλθον πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, ἀλλ' ἀπεμονώθη καὶ ἐπέρασε τὴν ὑπόλοιπον ζωὴν της ὡσὰν νὰ ἔζη μέσα εἰς φυλακὴν. Μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ τελευταῖοι θὰ γίνουν πρῶτοι καὶ οἱ πρῶτοι τελευταῖοι· ἔτσι πρέπει πάντοτε ἡ ψυχὴ μας νὰ κατακαίεται ἀπὸ τὴν φλόγα τῆς πίστεως καὶ δὲν θὰ ὑπάρξῃ κανένα ἐμπόδιον ὥστε νὰ γίνῃς μέγας καὶ θαυμαστός.

4. Κανεῖς λοιπὸν ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ζοῦν μέσα εἰς τὴν ἁμαρτίαν νὰ μὴ περιέρχεται εἰς ἀπόγνωσιν καὶ κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἐναρέτους νὰ μὴ μένη ἀδρανής· καὶ αὐτὸς ἀκόμη νὰ μὴ λαμβάνῃ θάρρος ἀπὸ τὸ ὅτι εἶναι ἐνάρετος, διότι πολλὰς φορὰς ἡ πόρνη θὰ τὸν ὑποσκελίσῃ· οὔτε καὶ ὁ ἁμαρτωλὸς ὅμως νὰ μὴ καταλαμβάνεται ἀπὸ ἀπόγνωσιν, διότι εἶναι δυνατόν αὐτὸς νὰ ξεπεράσῃ καὶ τοὺς πρώτους. "Ἀκουσε τί λέγει ὁ Θεὸς πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ· «Εἶπα πρὸς αὐτὴν μετὰ τὴν διάπραξιν ὅλων αὐτῶν τῶν πορνειῶν, ἐπίστρεψε πλησίον μου, καὶ δὲν ἐπέστρεψεν²²." Ὅταν ἐπιστρέψωμεν εἰς τὴν θερμὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν, δὲν ἐνθυμεῖται τὰ προηγούμενα. Δὲν εἶναι ὁ Θεὸς ὅπως οἱ ἄνθρωποι· διότι δὲν ἐπιτιμᾷ τὰς προηγούμενας πράξεις μας, οὔτε λέγει, ἐὰν μετανοήσωμεν, διατί ἄφησες νὰ περάσῃ τόσοσ χρόνος· ἀλλὰ μᾶς ἀγαπᾷ ὅταν ἐπιστρέψωμεν κοντά του, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἐπιστρέψωμεν ὅπως πρέπει.

"Ἄς ἀφοσιωθῶμεν εἰς τὸν Θεὸν μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς μας καὶ ᾗς προσηλώσωμεν τὰς καρδίας μας εἰς τὸν φόβον πρὸς αὐτόν. Τέτοια γεγονότα συνέβησαν ὄχι μόνον εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Παλαιάν. Διότι ποῖος ὑπῆρξε χειρότερος ἀπὸ τὸν Μανασσῆ²³; Ἄλλ' ὅμως ἠμπόρεσε νὰ ἐξιλεώσῃ τὸν Θεόν. Ποῖος ὑπῆρξε μακαριώτερος ἀπὸ τὸν Σολομῶντα; ἀλλ' ἐπειδὴ ἔδειξεν ἀδιαφορίαν ἔπεσε. Μᾶλλον δὲ ἠμπορῶ νὰ σᾶς δείξω ὅτι καὶ τὰ δύο

παιρὶ τῶν τούτων· καὶ γὰρ καὶ καλὸς καὶ κακὸς ποιεῖ γέγονεν ὁ αὐτός. Τί τοῦ Ἰούδα μακαριώτερον; ἀλλ' ἐγένετο προδότης. Τί τοῦ Μαιθαίου ἀθλιώτερον; ἀλλ' ἐγένετο εὐαγγελιστής. Τί τοῦ Παύλου χειρὸν; ἀλλ' ἐγένετο ἀπόστολος. Τί τοῦ Σίμωνος ζηλωτιώτερον; ἀλλ' ἐγένετο καὶ αὐτὸς ἀπάντων ἀθλιώτερος. Πόσας τοιαύτας ἐτέρας βούλει ἰδεῖν μεταβολάς, καὶ πάλαι γεγενημένας καὶ νῦν γινομένας καθ' ἑκάστην ἡμέραν;

Διὰ δὴ τοῦτο λέγω, μήτε ὁ ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀπογινωσκέτω, 10 μήτε ὁ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ θαρραλέω. Πρὸς μὲν γὰρ τοῦτόν φησιν, «ὁ δοκῶν ἐσιτάται, ὀλεπέτω μὴ πέσῃ», πρὸς δὲ ἐκεῖνον «μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται;», καὶ «τὰς παρειμένας χεῖρας καὶ τὰ παραλελυμένα γόνατα ἀνορθώσατε». Πάλιν πρὸς τούτους φησί, γρηγορεῖτε πρὸς δὲ ἐκείνους· «ἔγειρε, ὁ καθεύδων, 15 καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν». Οὗτοι μὲν γὰρ φυλάξαι θέονται ὅπερ ἔχουσιν, ἐκεῖνοι δὲ γενέσθαι ὅπερ οὐκ εἰσὶν· οὗτοι διατηρῆσαι τὴν ὑγίειαν, ἐκεῖνοι τῆς ἀρρωστίας ἀπαλλαγῆναι κἀμνουσι γάρ· ἀλλὰ πολλοὶ καὶ τῶν καμνόντων ὑγιαίνουσι, καὶ τῶν ὑγαινότων ραθυμήσαντες ἀρρωστοῦσι. 20 Πρὸς μὲν οὖν ἐκείνους φησὶν· «ἴδε, ὑγιῆς γέγονας· μηκέτι ἀμάρτανε, ἵνα μὴ χειρόν τί σοι γένηται»· πρὸς δὲ τούτους· «θέλεις ὑγιῆς γενέσθαι; ἐγερθεὶς ἄρον τὴν κλίνην σου, καὶ ὑπάγε εἰς τὸν οἶκόν σου».

Δεινὴ γάρ, δεινὴ παράλυσις ἀμαρτία· μᾶλλον δὲ οὐ παράλυσις μόνον ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι χαλεπώτερον. Οὐ γὰρ ἐν ἀργίᾳ μόνον ἀγαθῶν ἐστὶν ὁ τοιοῦτος, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐνεργείᾳ κακῶν. Ἄλλ' ὅμως κἂν οὕτω διακείμενος ἦς, καὶ θε-

24. Δηλαδή τὸν Δαυίδ.

25. Α' Κορ. 10, 12.

26. Ἰερ. 8, 4.

27. Ἦσ. 35, 3. Ἐβρ. 12, 12.

28. Ἐφ. 5, 14.

29. Ἰω. 5, 14.

30. Ἰω. 5, 6-8.

συνέβησαν εἰς ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον, εἰς τὸν πατέρα αὐτοῦ²⁴. καθ' ὅσον αὐτὸς ὁ ἴδιος ὑπῆρξεν ἄλλοτε μὲν καλὸς ἄλλοτε δὲ κακός. Ποῖος ὑπῆρξε μακαριώτερος ἀπὸ τὸν Ἰούδα; ἀλλ' ἔγινε προδότης. Ποῖος ἦτο ἀθλιώτερος ἀπὸ τὸν Ματθαῖον; ἀλλ' ἔγινεν εὐαγγελιστής. Ποῖος ὑπῆρξε θερμότερος ἀπὸ τὸν Σίμωνα; ἀλλ' ἔγινε καὶ αὐτὸς ὁ πῖθ ἀθλιος ἀπὸ ὄλους. Πόσας ἄλλας παρομοίας μεταβολὰς θέλεις νὰ ἰδῆς ποῦ καὶ κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν συνέβησαν καὶ σήμερα συμβαίνουν καθημερινῶς;

Διὰ τοῦτο λοιπὸν σᾶς λέγω, οὔτε ὁ θεατρίνος νὰ μὴ καταλαμβάνεται ἀπὸ ἀπόγνωσιν, οὔτε αὐτὸς ποῦ ζῆ ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας νὰ ἔχη τόσον μεγάλον θάρρος. Διότι πρὸς αὐτὸν μὲν λέγει, «Αὐτὸς ποῦ νομίζει ὅτι ἴσταται καλά, ἅς προσέχη μὴ τυχὸν καὶ πέση»²⁵, πρὸς ἐκεῖνον δέ· «Μήπως αὐτὸς ποῦ πίπτει δὲν σηκώνεται;»²⁶. καί· «Σηκώσατε τὰ ἀτονισμένα χέρια καὶ τὰ παραλυμένα γόνατα»²⁷. Καὶ πάλιν πρὸς αὐτοὺς μὲν λέγει, «γρηγορεῖτε», ἐνῶ πρὸς ἐκείνους· «Σήκω σὺ ποῦ κοιμᾶσαι καὶ ἀνάστα ἀπὸ τὸν ὕπνον τῶν νεκρῶν»²⁸. Διότι αὐτοὶ μὲν πρέπει νὰ διαφυλάξουν αὐτὸ ποῦ ἔχουν, ἐνῶ ἐκεῖνοι πρέπει νὰ γίνουν ἐκεῖνο ποῦ δὲν εἶναι· αὐτοὶ πρέπει νὰ διατηρήσουν τὴν υἰείαν, ἐκεῖνοι δὲ ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἀρρώστιαν. Βέβαια εἶναι ἀσθενεῖς· ἀλλὰ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀσθενεῖς θεραπεύονται καὶ ἀπὸ τοὺς υἰεῖς γίνονται ἀσθενεῖς ἐὰν δείξουν ραθυμίαν. Πρὸς ἐκείνους λοιπὸν λέγει· «Πρόσεχε, ἔγινες υἰιῆς· μὴ ἀμαρτάνης εἰς τὸ ἐξῆς, διὰ νὰ μὴ σοῦ συμβῆ τίποτε τὸ χειρότερον»²⁹. πρὸς αὐτοὺς δέ· «Θέλεις νὰ γίνης υἰιῆς; σήκω, πᾶρε τὸ κρεβάτι σου καὶ πήγαινε εἰς τὸ σπίτι σου»³⁰.

Πράγματι εἶναι φοβερὰ παράλυσις ἢ ἀμαρτία· ἢ καλύτερα δὲν εἶναι μόνον παράλυσις, ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο φοβερότερον, διότι ὁ ἀμαρτωλὸς ἄνθρωπος ὄχι μόνον δὲν παράγει ἀγαθὰ ἔργα, ἀλλὰ καὶ διαπράττει κακὰ ἔργα. Ἄλλ' ὅμως καὶ ἂν ἀκόμη εὐρίσκεσαι εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν καὶ θελήσης νὰ σηκωθῆς ἔστω καὶ ὀλίγον, ἐξαφανίζονται ὅλα τὰ

λήσης μικρὸν διανασιῆναι, πάντα λύεται τὰ δεινά. Κἂν
 τριακοντακιττὸ ἔτη ἔχης, σπουδάσης δὲ γενέσθαι ὑγιής, οὐ-
 δεις ὁ κωλύων. Πάρεσι καὶ νῦν ὁ Χριστὸς καὶ λέγει, «ἄρον
 τὴν κλίνην σου»· μόνον θέλησον διανασιῆναι· μὴ ἀπογνῶς.
 5 Οὐκ ἔχεις ἄνθρωπον; ἀλλ' ἔχεις Θεόν. Οὐκ ἔχεις τὸν
 βάλλοντά σε εἰς τὴν κολυμβήθραν; ἀλλ' ἔχεις τὸν οὐκ ἀφίεντά
 σε δεηθῆναι κολυμβήθρας. Οὐκ ἔχεις τὸν ἐκεῖ σε ρίποντα;
 ἀλλ' ἔχεις τὸν κελεύοντά σοι ἄραι τὴν κλίνην. Οὐκ ἔστιν
 εἰπεῖν, «ἐν ᾧ δὲ ἔρχομαι ἐγώ, ἄλλος πρὸ ἐμοῦ καταβαίνει».
 10 Ἄν γὰρ θελήσης κατελθεῖν εἰς τὴν πηγὴν, οὐδεις ὁ κωλύ-
 ων. Οὐκ ἀναλίσκεται, οὐ δαπανᾶται ἡ χάρις· πηγὴ τίς ἐ-
 στί· ἀναβλύζουσα διηνεκῶς· ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ πάν-
 τες θεραπευόμεθα καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα.

Προσερχόμεθα τοίνυν καὶ νῦν. Καὶ γὰρ Ραὰβ πόρνη ἦν,
 15 ἀλλ' ἐσώθη· καὶ ὁ λησιτῆς ἀνδροφόνος ἦν, ἀλλὰ παραδεί-
 σου πολίτης ἐγένετο. Καὶ ὁ μὲν Ἰούδας μετὰ τοῦ διδασκάλου
 ὦν, ἀπόλειτο· ὁ δὲ λησιτῆς ἐν σταυρῷ ὦν, μαθητῆς ἐγένετο.
 Ταῦτα τοῦ Θεοῦ τὰ παράδοξα. Οὕτως οἱ μάγοι εὐδοκίμη-
 σαν· οὕτως ὁ τελώνης εὐαγγελιστῆς ἐγένετο· οὕτως ὁ βλά-
 20 σφημος ἀπόστολος.

5. Ταῦτα ὄρα, καὶ μηδέποτε ἀπογνῶς, ἀλλ' αἰεὶ θάσσοι
 καὶ διανάσιησον σαυτὸν. Ἄψαι μόνον τῆς ἐκεῖ φερούσης
 ὁδοῦ, καὶ προθήση ταχέως. Μὴ τὰς θύρας ἀποκλείσης· μὴ
 τὴν εἴσοδον φράξης. Βραχὺς ὁ παρῶν καιρὸς, ὀλίγος ὁ πό-
 25 ρος. Εἰ δὲ καὶ πολὺς ἦν, οὐδὲ οὕτως ἀπαγορεύειν ἔδει. Κἂν
 γὰρ μὴ κάμης τὸν κάλλιστον τοῦτον κάματον τὸν ἐν τῇ μετα-
 νοία καὶ τῇ ἀρειῇ, ἐν τῷ κόσμῳ πάντως καμῆ καὶ ταλαι-
 πωρήσεις ἑτέρως. Εἰ δὲ καὶ ἐνταῦθα κάκει κάματος, διατί
 μὴ τοῦτον αἰετούμεθα τὸν πολὺν ἔχοντα τὸν καρπὸν καὶ με-

δεινά. Καὶ ἂν ἀκόμη εἶσαι παράλυτος ἐπὶ τριάντα ὀκτὼ ἔτη καὶ θελήσης νὰ γίνης ὑγιής, κανεὶς δὲν σὲ ἐμποδίζει. Εἶναι παρῶν καὶ τώρα ὁ Χριστὸς καὶ λέγει· «σήκωσε τὸ κρεβάτι σου»· μόνον θέλησε νὰ σηκωθῆς καὶ μὴ καταληφθῆς ἀπὸ ἀπόγνωσιν. Δὲν ἔχεις ἄνθρωπον; ἔχεις ὅμως Θεόν. Δὲν ἔχεις αὐτὸν ποὺ θὰ σὲ βάλῃ εἰς τὴν κολυμβήθραν; ἔχεις ὅμως ἐκεῖνον, ποὺ δὲν σ' ἀφήνει νὰ χρειασθῆς τὴν κολυμβήθραν. Δὲν ἔχεις αὐτὸν ποὺ θὰ σὲ ρίψῃ ἐκεῖ; ἔχεις ὅμως ἐκεῖνον ποὺ σὲ προστάσσει νὰ σηκώσης τὸ κρεβάτι σου. Δὲν ὑπάρχει τὸ ἐνδεχόμενον νὰ εἰπῆς· «ἐνῶ δὲ ἔρχομαι ἐγώ, καταβαίνει ἄλλος πρὶν ἀπὸ ἐμένα»³¹. Διότι ἐὰν θελήσης νὰ καταβῆς εἰς τὴν πηγὴν, κανεὶς δὲν σ' ἐμποδίζει. Δὲν ἐξοδεύεται, δὲν δαπανᾶται ἡ χάρις· εἶναι πηγὴ ποὺ ἀναβλύζει συνεχῶς ἀπὸ τὴν ἀφθονίαν τῆς χάριτος αὐτοῦ θεραπευόμεθα ψυχικῶς καὶ σωματικῶς.

Ἄς ἐρχώμεθα λοιπὸν καὶ σήμερα κοντὰ του. Καθ' ὅσον καὶ ἡ Ραὰβ πόρνη ἦτο, ἀλλ' ἐσώθη· καὶ ὁ ληστής ἦτο φονιάς, ἀλλ' ἔγινε πολίτης τοῦ παραδείσου. Καὶ ὁ μὲν Ἰουδας, ἂν καὶ εὕρισκετο κοντὰ εἰς τὸν διδάσκαλόν του, ἀλλ' ὅμως ἐχάθη, ἐνῶ ὁ ληστής, μολονότι εὕρισκετο ἐπάνω εἰς τὸν σταυρόν, ἔγινε μαθητής. Αὐτὰ εἶναι τὰ παράδοξα τοῦ Θεοῦ. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ μάγοι ἔγιναν ἐνάρετοι, ἔτσι ὁ τελώνης ἔγινεν εὐαγγελιστής, ἔτσι ὁ βλάσφημος ἔγινεν ἀπόστολος.

5. Αὐτὰ πρόσεχε καὶ μὴ περιέλθῃς ποτὲ εἰς ἀπόγνωσιν, ἀλλὰ πάντοτε ἄγγισε τὴν ὁδὸν ποὺ ὀδηγεῖ πρὸς τὰ ἐκεῖ καὶ ἀμέσως θὰ τὴν διανύσῃς. Μὴ κλείσῃς τὰς θύρας, μὴ φράξῃς τὴν εἴσοδον. Εἶναι σύντομος ὁ παρῶν καιρὸς, ὀλίγος ὁ κόπος. Καὶ ἂν ἀκόμη ἦτο πολὺς, οὔτε τότε ἔπρεπε νὰ περιέλθῃς εἰς ἀπόγνωσιν. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ὑποβληθῆς εἰς αὐτὸν τὸν ἄριστον κόπον ποὺ ὀδηγεῖ εἰς τὴν μετάνοιαν καὶ τὴν ἀρετὴν, ὅπωςδήποτε ὅμως εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν θὰ κουρασθῆς καὶ θὰ ταλαιπωρηθῆς κατ' ἄλλον τρόπον. Ἐὰν δὲ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν καὶ εἰς ἐκείνην ὑπάρχει κόπος, διατί νὰ μὴ προτιμήσωμεν αὐτὸν τὸν κόπον ποὺ ἔχει

γάλην τὴν ἀμοιβήν; Καίτοιγε οὐδὲ ὁ αὐτὸς κάματος οὔτε κακείνος. Ἐν μὲν γὰρ τοῖς βιωτικοῖς καὶ κίνδυνοι συνεχεῖς καὶ ζημίαι ἐπάλληλοι καὶ ἡ ἐλπίς ἄδηλος καὶ δουλοπρέπεια πολλὴ καὶ χρημάτων καὶ σωμάτων καὶ ψυχῆς δαπάνη· καὶ 5 **τί**τε ἡ τῶν καρπῶν ἀντίδοσις πολὺ τῆς ἐλπίδος καταδεεσιέρα, ἂν ἄρα βλασιήση.

Οὐδὲ γὰρ πανταχοῦ φέρει καρπὸν ὁ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων ἰδρώς· πλὴν ἄλλὰ καὶ ὅταν μὴ διαπέση, ἀλλὰ καὶ πολλὴν ἐνέγκῃ τὴν φορὰν, ἐν βραχεῖ παραμένει τῷ χρόνῳ. 10 Ὅταν γὰρ γηράσης καὶ μηκέτι λοιπὸν ἀκριβῆ τῆς ἀπολαύσεως τὴν αἰσθησιν ἔχῃς, τίτε σοι φέρει τὰς ἀμοιβὰς ὁ πόνος. Καὶ ὁ μὲν πόνος ἐν ἀκαμάζοντι σώματι ὁ δὲ καρπὸς καὶ ἡ τρυφή ἐν γεγηρακῷ καὶ παρειμένῳ, ὅταν καὶ τὴν αἰσθησιν ὁ χρόνος καταμαράνη· καίτοι εἰ μὴ κατεμάρανεν, 15 ἡ τῆς τελευτιῆς ἐλπίς οὐκ ἠφίει τρυφᾶν. Ἐκεῖ δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ὁ μὲν πόνος, ἐν φθορᾷ καὶ τελευτιῶντι σώματι ὁ δὲ στέφανος, ἐν ἀκηραίῳ καὶ ἀθανάτῳ καὶ τέλος οὐκ ἔχοντι. Καὶ ὁ μὲν πόνος καὶ πρῶτος καὶ βραχύς· ἡ δὲ ἀντίδοσις καὶ ὑσιέρα καὶ ἄπειρος, ἵνα μετὰ ἀδείας ἀναπαύῃ λοιπὸν, μη- 20 δὲν προσδοκῶν ἀηδές. Οὐ γὰρ ἔστι μεταβολὴν δεῖσαι λοιπὸν, οὐδὲ ἔκπιωσιν, καθάπερ ἐνταῦθα.

Ποῖα οὖν ταῦτα ἀγαθὰ, τὰ μήτε ἀσφαλῆ, καὶ βραχέα καὶ πηλίνα, καὶ πρὶν ἢ φανῆναι ἀφανιζόμενα, καὶ μετὰ πολλῶν κτώμενα πόνων; Ποῖα δὲ ἐκείνων ἀγαθὰ ἴσα, τῶν ἀ- 25 κινήτων, τῶν ἀγηραίων, τῶν μηδένα μόχθου ἔχόντων, τῶν καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῶν ἀγώνων τοὺς στεφάνους σοι κοιμιζόν-

πολὺν καρπὸν καὶ πολλὴν ἀμοιβήν; Ἐὰν καὶ βέβαια δὲν εἶναι ὁ ἴδιος κόπος καὶ εἰς τὴν μίαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην περίπτωσηιν. Διότι εἰς μὲν τὰ κοσμικὰ πράγματα ὑπάρχουν καὶ συνεχεῖς κίνδυνοι καὶ ζημίαι ποὺ διαδέχονται ἢ μία τὴν ἄλλην καὶ ἢ ἔλπις δὲν εἶναι φανερά, καὶ μεγάλη δουλοπρέπεια καὶ ἀπώλεια τῶν χρημάτων, τῶν σωμάτων καὶ τῶν ψυχῶν. Ἄλλα καὶ τότε ἢ ἀνταπόδοσις τῶν καρπῶν εἶναι πολὺ κατωτέρα τῆς ἐλπίδος, ἢ τυχὴ καὶ βλαστήση.

Πράγματι δὲν φέρει πάντοτε ὁ ἰδρῶς τῶν κοσμικῶν πραγμάτων καρπὸν. Ἄλλα καὶ ἢ ἀκόμη δὲν ἀποβῆ μάταιος ὁ κόπος καὶ φέρη πολὺν καρπὸν, καὶ πάλιν διαρκεῖ ὀλίγον χρόνον. Διότι ὅταν γηράσης καὶ δὲν θὰ ἔχῃς πλέον τὴν δύναμιν ν' ἀπολαύσης πλήρως τὸν ἰδρῶτα τῶν κόπων σου, τότε ὁ κόπος σοῦ φέρει τὰς ἀμοιβάς. Καὶ ὁ μὲν κόπος λαμβάνει χώραν ὅταν τὸ σῶμα εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀκμὴν, ἐνῶ ὁ καρπὸς καὶ ἡ τρυφή ὅταν γηράση καὶ ἀτονίση τὸ σῶμα καὶ ὅταν ὁ χρόνος καταμαράνη τὰς αἰσθήσεις. Καὶ ἢ ἀκόμη βέβαια δὲν τὰς κατεμάρανεν, ἢ ἀναμονὴ καὶ πάλιν τοῦ θανάτου δὲν ἐπιτρέπει τὴν τρυφήν. Εἰς τὴν περίπτωσηιν ὅμως τῶν πνευματικῶν πραγμάτων δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον, ἀλλὰ ὁ μὲν κόπος λαμβάνει χώραν εἰς τὸ φθαρτὸν καὶ ἀποθνήσκον σῶμα, ὁ δὲ στέφανος εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ἀφθαρτον καὶ ἀθάνατον καὶ δὲν ἔχει τέλος. Καὶ ὁ μὲν κόπος προηγεῖται καὶ εἶναι σύντομος, ἢ δὲ ἀμοιβὴ ἀκολουθεῖ καὶ εἶναι ἄπειρος, ὥστε εἰς τὸ ἐξῆς ν' ἀναπαύεσαι χωρὶς κανένα φόβον καὶ χωρὶς νὰ περιμένης κανένα δυσάρεστον. Διότι δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ ἐξῆς νὰ φοβηθῆς καμμίαν μεταβολήν, οὔτε ἔκπτωσιν, ὅπως συμβαίνει ἐδῶ.

Τί λογῆς λοιπὸν ἀγαθὰ εἶναι αὐτά, ποῦ δὲν εἶναι ἀσφαλῆ, ἔλλ' εἶναι σύντομα καὶ πῆλινα, καὶ πρὶν ἀκόμη φανοῦν, ἐξαφανίζονται καὶ ἀποκτιῶνται μὲ πολλοὺς κόπους; Ποῖα δὲ ἀγαθὰ εἶναι ἴσα μὲ ἐκεῖνα τὰ ἀγαθὰ ποὺ εἶναι ἀμετάβλητα, ποῦ δὲν γηράσκουν, ποῦ δὲν ἀπαιτοῦν κανένα κόπον, ποῦ καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀγώνων σοῦ προσφέρουν τοὺς

των; Ὁ γὰρ χρημάτων καταφρονῶν καὶ ἐντεῦθεν ἤδη λαί-
 βάνει τὸν μισθόν, φροντίδος ἀπαλλαιτόμενος, βασκανίας, συ-
 κοφαντίας, ἐπιβουλῆς, φθόνου. Ὁ σώφρων, καὶ κοσμίως
 ζῶν, καὶ πρὸ τῆς ἐντεῦθεν ἀποδημίας στεφανοῦται καὶ τρυ-
 5 φᾶ, ἀσχημοσύνης, γέλωτος, κινδύνων, καιηγορίας, τῶν ἄλ-
 λων ἀπάντων ἀπαλλαιτόμενος δεινῶν. Τὰ ἄλλα πάντα ὁμοί-
 ως τῆς ἀρετῆς μέρη ἐντεῦθεν ἤδη ἡμῖν δίδωσι τὴν ἀμοιβήν.

“Ἴν’ οὖν καὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχω-
 μεν ἀγαθῶν, φύγωμεν κακίαν καὶ ἐλώμεθα ἀρετήν. Οὕτω
 10 γὰρ καὶ ἐνταῦθα τρυφήσομεν, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτευξό-
 μεθα στεφάνων ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι
 καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ
 δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

στεφάνους; Διότι αὐτὸς ποὺ περιφρονεῖ τὰ χρήματα καὶ εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν λαμβάνει ἤδη τὸν μισθόν, ἀπαλλασσόμενος ἀπὸ τὴν φροντίδα, τὴν ζήλειαν, τὰς συκοφαντίας, τὰς ἐπιβουλὰς, τὸν φθόνον. Αὐτὸς ποὺ εἶναι σώφρων καὶ ζῆ μὲ κοσμιότητα καὶ πρὶν φύγη ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον λαμβάνει τοὺς στεφάνους καὶ ἀπολαύει τοὺς καρποὺς τῶν κόπων του, ἀπαλλασσόμενος ἀπὸ τὴν ἀσχημοσύνην, τὴν γελοιοποίησιν, τοὺς κινδύνους, τὰς κατηγορίας καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ κακά. Καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ὅλα τὰ ἄλλα εἶδη τῆς ἀρετῆς μᾶς παρέχουν ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴν ἀκόμη τὴν ἀμοιβήν.

Ὡστε λοιπὸν διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ παρόντα ἀγαθὰ καὶ τὰ μέλλοντα, ἅς ἀποφύγωμεν τὴν κακίαν καὶ ἅς προτιμήσωμεν τὴν ἀρετήν. Διότι μ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ἐδῶ θ' ἀπολαύσωμεν τοὺς κόπους μας καὶ θὰ ἐπιτύχωμεν τοὺς μελλοντικοὺς στεφάνους, τοὺς ὁποίους εὐχομαι ὅλοι μας νὰ τοὺς ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΗ΄
Ματθ. 21, 33 - 46

« Ἀλλήν παραβολὴν ἀκούσατε. » Ἀνθρώπος τις ἦν οἰ-
κοδεσπότης, ὅσις ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ φραγμὸν
5 αὐτῷ περιέθηκε καὶ ὠρυξε ληνὸν καὶ ὠκοδόμησε
πύργον· καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς καὶ ἀπεδήμησεν.
« Ὅτε δὲ ἤγγισεν ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν ἀπέστειλε τοὺς
δούλους αὐτοῦ λαβεῖν τοὺς καρπούς. Καὶ λαβόντες
οἱ γεωργοὶ τοὺς δούλους, οὓς μὲν ἔδειραν, οὓς δὲ
10 ἀπέκτειναν, οὓς δὲ ἐλιθοβόλησαν. Πάλιν ἀπέστειλεν
ἄλλους δούλους πλείονας τῶν πρώτων καὶ ἐποίησαν
αὐτοῖς ὡσαύτως. Ὑστερον ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς
τὸν υἱὸν αὐτοῦ, λέγων· Ἴσως ἐντραπήσονται τὸν
υἱόν μου. Οἱ δὲ γεωργοὶ ἰδόντες τὸν υἱόν, εἶπον ἐν
15 ἑαυτοῖς· Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε, ἀποκτεί-
νωμεν αὐτὸν καὶ καιάσχωμεν τὴν κληρονομίαν αὐ-
τοῦ. Καὶ ἐκβαλόντες ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος, ἀπέκτει-
ναν. Ὅταν οὖν ἔλθῃ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, τί
ποιήσει τοῖς γεωργοῖς ἐκείνοις; Λέγουσιν αὐτῷ·
20 Κακοὺς κακῶς ἀπολέσει αὐτοὺς καὶ τὸν ἀμπελῶνα
ἐκδώσεται γεωργοῖς ἑτέροις, οἵτινες ἀποδώσουσι τοὺς
καρπούς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν. Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰη-
σοῦς· Οὐδέποτε ἀνέγνωτε ἐν ταῖς Γραφαῖς· λίθον
δὲν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη
25 εἰς κεφαλὴν γωνίας; παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη, καὶ
ἔστι θαυμασιή ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν. Διὰ τοῦτο λέγω
ὑμῖν, διὰ ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ
καὶ δοθήσεται ἔθνη ποιῶντι τοὺς καρπούς αὐτῆς.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΗ΄
Ματθ. 21, 33 - 46

«Ἀκούσατε ἄλλην παραβολήν. Ὑπῆρχε κάποιος οἰκοδεσπότης ποὺ ἐφύτευσεν ἄμπελον καὶ ἐτοποθέτησε γύρω ἀπὸ αὐτὴν φράκτιν καὶ ἔσκαψε μέσα εἰς αὐτὴν ἓνα πατητήρι καὶ ἔκτισε πύργον καὶ τὴν ἐνεπιστεύθη εἰς γεωργούς καὶ ἀνεχώρησεν εἰς ἄλλην χώραν. Ὅταν δὲ ἐπλησίασεν ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν ἀπέστειλε τοὺς δούλους του πρὸς τοὺς γεωργούς διὰ νὰ λάβουν τοὺς καρπούς. Καὶ ἀφοῦ οἱ γεωργοὶ συνέλαβαν τοὺς δούλους του, ἄλλους μὲν τοὺς ἔδειραν; ἄλλους δὲ τοὺς ἐφόνευσαν καὶ ἄλλους τοὺς ἐλιθοβόλησαν. Ἀπέστειλε καὶ πάλιν ὁ οἰκοδεσπότης ἄλλους δούλους περισσότερους ἀπὸ τοὺς πρώτους, καὶ ἔκαναν εἰς αὐτοὺς τὰ ἴδια. Ὑστερα ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς τὸν υἱὸν του, λέγων· Ἴσως νὰ ἐντραποῦν τὸν υἱὸν μου. Οἱ γεωργοὶ ὅμως, ὅταν εἶδαν τὸν υἱόν, εἶπαν μεταξύ των· Αὐτὸς εἶναι ὁ κληρονόμος· ἐλάττε, ἅς τὸν φονεύσωμεν, ὥστε νὰ κάνωμεν ἰδικὴν μας τὴν κληρονομίαν του. Καὶ ἀφοῦ τὸν ὠδήγησαν ἔξω ἀπὸ τὴν ἄμπελον, τὸν ἐφόνευσαν. Ὅταν λοιπὸν θὰ ἔλθῃ ὁ κύριος τῆς ἀμπέλου, τί πρέπει νὰ κάνῃ εἰς τοὺς γεωργούς ἐκείνους; Λέγουν εἰς αὐτόν· Θὰ τοὺς τιμωρήσῃ, ὡσὰν κακοὶ ποὺ εἶναι, μὲ τὸν πιὸ κακὸν τρόπον καὶ θὰ παραδώσῃ τὴν ἄμπελον εἰς ἄλλους γεωργούς, οἱ ὁποῖοι θὰ δώσουν εἰς αὐτόν τοὺς ὀφειλομένους καρπούς εἰς τὸν κατάλληλον καιρόν. Λέγει εἰς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς· Δὲν ἀνεγνώσατε ποτὲ εἰς τὰς Γραφάς, ὅτι λίθον, ποὺ τὸν ἀπέρριψαν ὡς ἀκατάλληλον οἱ κτίσται, αὐτὸς ἔγινεν ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος¹; Αὐτὸ ἔγινεν ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ εἶναι θαυμαστὸν εἰς τὰ μάτια τῶν πιστῶν. Διὰ τοῦτο σᾶς λέγω, ὅτι θὰ ἀφαιρεθῇ ἀπὸ σᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ δοθῇ εἰς ἔθνος, ποὺ θὰ παράγῃ ἀγαθοὺς καρπούς. Καὶ

Καὶ ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον, συνθλασθήσεται ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικμήσει αὐτόν».

1. Πολλὰ ἀπὸ τῆς παραβολῆς ταύτης αἰνίττειται τοῦ Θεοῦ τὴν πρόνοιαν, τὴν εἰς αὐτοὺς ἄνωθεν γεγενημένην· ὅτι ἐξ ἀρχῆς αὐτῶν φονικόν· τὸ μηδὲν παραλειφθῆναι τῶν ἠκόντων εἰς ἐπιμέλειαν· τὸ καὶ προφητῶν σφαγέντων μὴ ἀποσιραφῆναι αὐτούς, ἀλλὰ καὶ τὸν Υἱὸν πέμψαι· τὸ καὶ τῆς Καινῆς καὶ τῆς Παλαιᾶς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι Θεόν· τὸ μεγάλα αὐτοῦ τὸν θάνατον κατορθώσειν· τὸ τὴν ἐσχάτην δίκην τοῦ σιαυροῦ καὶ τοῦ τολμήματος αὐτοὺς ὑπομένειν· τῶν ἐθνῶν τὴν κλήσιν, τῶν Ἰουδαίων τὴν ἐκπιωσιν. Διὰ τοῦτο αὐτὴν μετὰ τὴν ἔμπροσθεν τίθησιν, ἵνα δείξῃ κἀντεῦθεν τὸ ἔγκλημα μεῖζον καὶ σφόδρα ἀσύγγνωστον. Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; Ὅτι τοσαύτης τυχόντες ἐπιμελείας, πορνῶν καὶ τελωνῶν ἠτιήθησαν, καὶ παρὰ τοσοῦτον.

Θέα δὲ καὶ αὐτοῦ τὴν πρόνοιαν τὴν πολλὴν καὶ τὴν τούτων ἀργίαν τὴν ἄφαιτον. Καὶ γὰρ ἃ τῶν γεωργῶν ἦν, αὐτὸς ἐποίησε· τὸ φραγμὸν περιθεῖναι, τὸ φυτεῦσαι τὸν ἀμπελῶνα, τὰ ἄλλα πάντα· καὶ μικρὸν αὐτοῖς κατέλιπε, τὸ ἐπιμελεῖσθαι, τῶν ὄντων καὶ διαφυλάξαι τὰ δοθέντα. Οὐδὲν γὰρ ἦν ἐλλειφθέν, ἀλλὰ πάντα ἀπηρτισμένα· καὶ οὐδὲ οὕτως ἐκέρδαναν, καὶ ταῦτα τοσοῦτων ἀπολαύσαντες παρ' αὐτοῦ. Ὅτι γὰρ ἐξ Αἰγύπτου ἐξῆλθον, καὶ νόμον ἔδωκε καὶ πόλιν ἀνέσκησε καὶ ναὸν ᾠκοδόμησε καὶ θυσιαστήριον κατεσκεύασε. «Καὶ ἀπεδήμησε»· τουτέστιν, ἐμακροθύμησεν, οὐκ αἰεὶ τοῖς

ἐκεῖνος πού θὰ πέσῃ ἐπάνω εἰς τὸν λίθον αὐτόν, θὰ συντριβῇ· καὶ εἰς ἐκεῖνον πού θὰ πέσῃ ὁ λίθος αὐτός, θὰ τὸν κατακομματιάσῃ καὶ θὰ τὸν διασκορπίσῃ ὡσάν σκόνην»².

1. Πολλὰ ὑπαινίσσεται μὲ αὐτὴν τὴν παραβολὴν· τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ πού ἔδειξεν πρὸς αὐτοὺς ἀπὸ ὑψηλά, τὴν φονικὴν διάθεσιν πού εἶχαν ἀπὸ τὴν ἀρχήν, τὸ ὅτι δὲν παρελείφθη τίποτε ἀπὸ ὅσα ἔπρεπε διὰ τὴν φροντίδα των, τὸ ὅτι δὲν τοὺς ἀπεστράφη καὶ ὅταν ἀκόμῃ ἐφόνευσαν τοὺς προφήτας, ἀλλ' ἀπέστειλε καὶ τὸν Υἱόν του, τὸ ὅτι ἕνας καὶ ὁ αὐτός εἶναι ὁ Θεὸς τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὸ ὅτι θὰ ἐπιτύχῃ μὲ τὸν θάνατόν του πολλά, τὸ ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ὑπομένουν τὴν βαρεῖαν τιμωρίαν τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ τολμήματός των ἐκείνου, τὴν κλήσιν τῶν ἐθνῶν καὶ τὴν ἔκπτωσιν τῶν Ἰουδαίων. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν τοποθετεῖ μετὰ τὴν προηγουμένην, διὰ νὰ δείξῃ μὲ αὐτόν τὸν τρόπον, ὅτι τὸ ἔγκλημά των εἶναι πολὺ μέγαλο καὶ εἰς μέγαλον βαθμὸν ἀσυγχώρητον. Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Μὲ τὸ ὅτι, ἂν καὶ τόσον μεγάλης φροντίδος ἔτυχον ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, παρὰ ταῦτα ὑπεσκελίσθησαν ἀπὸ τὰς πόρνas καὶ τοὺς τελώνας, καὶ μάλιστα εἰς πολὺ μέγαλον βαθμόν.

Πρόσεχε ὅμως καὶ τὴν μεγάλην πρόνοιαν αὐτοῦ δι' αὐτοὺς καὶ τὴν ἀπερίγραπτον ἀπραξίαν αὐτῶν. Καθ' ὅσον αὐτὰ πού ἦσαν ἔργον τῶν γεωργῶν, τὰ ἔκανε ὁ ἴδιος· ἐτοποθέτησε δηλαδὴ τὸν φράκτην, ἐφύτευσε τὴν ἄμπελον καὶ ὅλα τὰ ἄλλα· καὶ ἄφησε δι' αὐτοὺς μικρὸν ἔργον, τὸ νὰ φροντίζουν διὰ τὴν ἄμπελον καὶ νὰ διαφυλάξουν αὐτὰ πού τοὺς ἐνεπιστεύθησαν. Διότι τίποτε δὲν παρελείφθη, ἀλλὰ τὰ πάντα ἔγιναν εἰς τὴν ἐντέλειαν. Καὶ ὅμως οὔτε καὶ ἔτσι ἐκέρδισαν τίποτε, καὶ ὅλα αὐτὰ ἂν καὶ τόσων εὐεργεσιῶν καὶ τόσης φροντίδος ἔτυχον ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Διότι, ὅταν ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, καὶ νόμον τοὺς ἔδωσε καὶ πόλιν τοὺς ἔκτισε καὶ ναὸν τοὺς ὠκοδόμησε καὶ τοὺς κατεσκεύασε θυσιαστήριον. «Καὶ ἔφυγε δι' ἄλλην χώραν», δηλαδή, ἔδειξε μακροθυμίαν, δὲν τοὺς ἐτιμωροῦσε πάντοτε ἀμέ-

ἁμαρτήμασι παραπόδας ἐπάγων τὰς τιμωρίας· τὴν γὰρ ἀποδημίαν τὴν πολλὴν αὐτοῦ μακροθυμίαν φησί.

«Καὶ ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ», τουτέστι, τοὺς προφήτας· «τὸν καρπὸν λαβεῖν», τουτέστι, τὴν ὑπακοήν, τὴν δὲ διὰ τῶν ἔργων ἐπίδειξιν. Οἱ δὲ κἀνιαῦθα τὴν κακίαν ἐπεδείξαντο, οὐ τῷ μὴ δοῦναι τὸν καρπὸν ισοαύτης ἀπολαύσαντας ἐπιμελείας, ὅπερ ἀργίας ἦν, ἀλλὰ καὶ τῷ δυσχερᾶναι πρὸς τοὺς ἐλθόντας. Τοὺς γὰρ οὐκ ἔχοντας δοῦναι καὶ ὀφείλοντας, οὐκ ἀγανακτεῖν ἐχρῆν, οὐδὲ δυσχεραίνειν, ἀλλὰ
10 παρακαλεῖν. Οἱ δὲ οὐ μόνον ἠγανάκησαν, ἀλλὰ καὶ αἱμάτων τὰς χεῖρας ἐνέπλησαν· καὶ δίκην ὀφείλοντες, αὐτοὶ δίκην ἀπήτουν. Διὰ τοῦτο καὶ δευτέρους ἔπεμψε καὶ τρίτους, ἵνα δειχθῇ καὶ ἡ τούτων κακία, καὶ ἡ τοῦ πέμψαντος φιλανθρωπία.

15 Καὶ διατί μὴ τὸν Υἱὸν εὐθέως ἀπέστειλεν; Ἴνα ἐκ τῶν εἰς ἐκείνους γενομένων καταγρόντες ἑαυτῶν, καὶ τὸν θυμὸν ἀφέντες, ἐκεῖνον ἐντραπῶσιν ἐλθόντα. Εἰσὶ δὲ καὶ ἕτεροι λόγοι ἀλλὰ τέως ἐπὶ τὰ ἐξῆς ἴωμεν. Τί δέ ἐστι τό, «ἴσως ἐντραπήσονται»; Οὐχὶ ἀγνοοῦντος, ἄπαγε· ἀλλὰ θέ-
20 λοντος δεῖξαι τὸ ἁμάρτημα μέγα, καὶ ἀπολογίας πάσης ἐστειρημένον. Ἐπεὶ αὐτὸς εἰδώς, διὲ ἀναιρήσουσιν, ἔπεμψε. Λέγει δέ, «ἐντραπήσονται», τὸ γενέσθαι ὀφείλον ἀπαγγέλλων· διὲ ἔδει αὐτοὺς ἐντραπήναι. Ἐπεὶ καὶ ἀλλαχοῦ φησιν, «ἐὰν ἄρα ἀκούσωσιν»· οὐδὲ ἐκεῖ ἀγνοῶν· ἀλλ' ἵνα μὴ λέ-
25 γωσί τινες τῶν ἀγνωμόνων, διὲ ἡ πρόβρρησις αὐτοῦ γέγονεν ἀναγκαστικὴ τῆς παρακοῆς, διὰ τοῦτο οὕτω σχηματίζει τὰς λέξεις, «ἐὰν ἄρα», λέγων, καὶ «ἴσως». Εἰ γὰρ καὶ περὶ τοὺς δούλους ἀγνώμονας ἐγένοντο, τὸ τοῦ Υἱοῦ ἀξίωμα αἰδε-

σως μετὰ τὴν διάπραξιν τῶν ἁμαρτιῶν· δηλαδή ὀνομάζει ἀποδημίαν τὴν μεγάλην μακροθυμίαν του.

«Καὶ ἀπέστειλε τοὺς δούλους του», δηλαδή, τοὺς προφήτας, «διὰ νὰ λάβουν τοὺς καρπούς», δηλαδή, τὴν ὑπακοήν, πὺ θὰ ἀπεδεικνύετο μὲ τὰ ἔργα των. Αὐτοὶ ὅμως καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἔδειξαν τὴν κακίαν των, ὅχι μόνον διότι δὲν ἀπέδωσαν τοὺς καρπούς, ἂν καὶ ἔτυχον τόσης μεγάλης φροντίδος ἐκ μέρους του, πρᾶγμα πὺ ἀποδεικνύει τὴν ἀδιαφορίαν των, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ὅτι ἐφέρθησαν μὲ σκληρότητα πρὸς τοὺς ἀπεσταλμένους του. Διότι ἐκεῖνοι πὺ δὲν εἶχον νὰ δώσουν, ἂν καὶ ἦσαν ὀφειλέται, δὲν ἔπρεπε νὰ ἀγανακτοῦν, οὔτε νὰ ἐπιδεικνύουν σκληρότητα, ἀλλὰ νὰ παρακαλοῦν. Αὐτοὶ ὅμως, ὅχι μόνον ἠγανάκτησαν, ἀλλὰ καὶ ἐγέμισαν τὰ χέρια των μὲ αἷμα, καί, ἂν καὶ ἔπρεπε νὰ τιμωρηθοῦν, ἐζήτησαν νὰ γίνουν τιμωροί. Διὰ τοῦτο ἔστειλε καὶ δευτέρους καὶ τρίτους ἀπεσταλμένους διὰ νὰ ἀποδειχθῇ καὶ ἡ κακία αὐτῶν καὶ ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ.

Καὶ διατί δὲν ἔστειλεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὸν Υἱόν του, διὰ νὰ ἔλθουν εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ ἑαυτοῦ των ἀπὸ ὅσα ἔκαναν εἰς βάρος τῶν ἀπεσταλμένων του καὶ ἀφοῦ ἀφήσουν τὴν ὀργὴν των, νὰ ἐντραποῦν αὐτόν, ὅταν θὰ ἤρχετο; Ὑπάρχουν δὲ καὶ ἄλλοι λόγοι, ἀλλὰ τώρα ἂς προχωρήσωμεν εἰς τὴν συνέχειαν τῆς παραβολῆς. Τί σημαίνει λοιπὸν τό «Ἴσως νὰ ἐντραποῦν»; Δὲν σημαίνει ἄγνοιαν, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ θέλει νὰ δείξῃ ὅτι τὸ ἁμάρτημα εἶναι μεγάλο καὶ στερεῖται κάθε ἀπολογίας. Διότι αὐτὸς τὸν ἔστειλεν ἂν καὶ ἐγνώριζεν ὅτι θὰ τὸν φονεύσουν. Λέγει δέ, «θὰ ἐντραποῦν», διὰ νὰ δείξῃ τί πρέπει νὰ γίνῃ, ὅτι δηλαδή ἔπρεπε νὰ ἐντραποῦν. Διότι ἄλλοῦ λέγει· «Μήπως καὶ ἀκούσουν»³. οὔτε καὶ ἐκεῖ δείχνει ἄγνοιαν, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ λέγουν ὠρισμένοι ἀγνώμονες, ὅτι ἡ πρόρρησις αὐτοῦ ἔγινεν ἀναγκαστικὴ αἰτία τῆς παρακοῆς των, διὰ τοῦτο ὁμιλεῖ κατ' αὐτόν τὸν τρόπον καὶ λέγει· «Μὴ τυχὸν» καὶ «Ἴσως». Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ἐφάνησαν ἀχάριστοι πρὸς τοὺς δούλους, ἔπρεπε νὰ σεβα-

σθῆναι ἐχρῆν.

Τί οὖν οὗτοι; Δέον προσδραμεῖν, δέον αἰτῆσαι συγγνώ-
 μην ἐπὶ τοῖς πεπλημμελημένοις, καὶ ἐπαγωνίζονται τοῖς
 προτέροις, ἐπαποδύονται τοῖς μιάσμασιν, αἰεὶ τὰ πρότερα τοῖς
 5 δευτέροις ἀποκρούπιοντες· ὃ καὶ αὐτὸς δηλῶν ἔλεγε· «πλη-
 ρώσατε τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν». Ἐνωθεν γὰρ αὐ-
 τοῖς ταῦτα ἐνεκάλουν οἱ προφηταὶ λέγοντες· «αἱ χεῖρες ὑμῶν
 αἵματος πλήρεις»· καί, «αἵματα ἐφ' αἵμασι μίσγουσι»· καί,
 «οἰκοδομοῦντες Σιών ἐν αἵμασιν». Ἄλλ' οὐκ ἐσωφρονίζοντο·
 10 καίτοι ταύτην λαβόντες πρώτην τὴν ἐντολήν, τὸ «οὐ φονεύ-
 σεις», καὶ μυρίων ἐτιέρον κελευσθέντες ἀπέχεσθαι διὰ τοῦ-
 το, καὶ διὰ πολλῶν καὶ πανιοδαπῶν εἰς τὴν φυλακὴν τῆς
 ἐντολῆς ταύτης ἐναγόμενοι.

Ἄλλ' ὅμως τὴν πονηρὰν ἐκείνην οὐκ ἀπέθεντο συνή-
 15 θειαν· ἀλλὰ τί λέγουσιν ἰδόντες αὐτόν; «Δεῦτε, ἀποκτείνω-
 μεν αὐτόν». Τίνος ἕνεκεν καὶ διαί; τί ποτε ἔχοντες ἐγκα-
 λεῖν ἢ μικρὸν ἢ μέγα; Ὅτι ἐτίμησεν ὑμᾶς, καὶ Θεὸς ὢν,
 ἄνθρωπος ἐγένετο δι' ὑμᾶς, καὶ τὰ μυρία ἐκεῖνα εἰργάσασαι
 θαύματα; ἀλλ' ὅτι τὰ ἁμαρτήματα συνεχώρει; ἀλλ' ὅτι ἐπὶ
 20 βασιλείαν ἐκάλει; Ὅρα δὲ μετὰ τῆς ἀσεβείας καὶ τὴν ἄ-
 νοιαν πολλὴν οὔσαν καὶ τὴν αἰτίαν τῆς σφαγῆς πολλῆς γέ-
 μουσαν παραπληξίας. «Ἀποκτείνωμεν γὰρ αὐτόν», φησί,
 «καὶ ἡμῶν ἔσται ἡ κληρονομία». Καὶ ποῦ ἀποκτεῖνται βου-
 λεύονται; Ἐξω τοῦ ἀμπελῶνος.

25 2. Εἶδες πῶς προφητεύει καὶ τὸν τόπον, ἔνθα ἔμελλε
 σφάττεσθαι; «Καὶ ἐκβαλλόντες ἀπέκτειναν». Καὶ ὁ μὲν Λου-
 κᾶς φησιν, ὅτι αὐτὸς ἀπεφήναιτο ὃ παθεῖν ἔδει τούτους, κα-

4. Ματθ. 23, 32.

5. Ἦσ. 1, 15.

6. Ὡσ. 4, 5.

7. Μιχ. 3, 10.

8. Λουκᾶ 20, 14.

σθοῦν τὸ ἀξίωμα τοῦ υἱοῦ.

Τί ἔκαναν λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι; Ἐνῶ ἔπρεπε νὰ τρέξουν καὶ νὰ πέσουν εἰς τὰ πόδια του, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ζητήσουν συγγνώμην διὰ τὰ ἁμαρτήματά των, αὐτοὶ ἀγωνίζονται νὰ ὑπερβοῦν τὰ προηγούμενα ἐγκλήματατά των, ἐπιδίδονται μὲ τὰ μιάσματα καὶ διαρκῶς μὲ τὰ νέα πλημμελήματά των καλύπτουν τὰ προηγούμενα, πρᾶγμα ποῦ διὰ νὰ τὸ δηλώσῃ ὁ Κύριος, ἔλεγε· «Συμπληρώσατε ἐκεῖνα ποῦ λείπουν ἀπὸ τοὺς πατέρας σας»⁴. Βέβαια καὶ οἱ προφῆται τοὺς κατηγοροῦσαν παλαιότερον δι' αὐτὰ καὶ τοὺς ἔλεγον· «Τὰ χέρια σας εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ αἷμα»⁵, καί, «ἀναμειγνύουν αἷματα μὲ αἷματα»⁶, καί, «Αὐτοὶ ποῦ κτίζουν τὴν Σιών μὲ αἷματα»⁷. Ἄλλ' ὅμως δὲν ἐσωφρονίζοντο, μολονότι αὐτὴν τὴν ἐντολὴν ἔλαβαν πρώτην, τὸ «οὐ φονεύσεις», καὶ ἔλαβον ἐντολὴν νὰ ἀποφεύγουν πολλὰ ἄλλα χάριν αὐτοῦ καὶ μὲ πολλοὺς καὶ διαφόρους τρόπους ὠδηγοῦντο εἰς τὴν φύλαξιν αὐτῆς τῆς ἐντολῆς.

Ὅμως δὲν ἐγκατέλειψαν τὴν πονηρὰν ἐκείνην συνήθειάν των. Ἄλλὰ τί λέγουν ὅταν τὸν εἶδον; «Ἐλᾶτε, ἄς τὸν φονεύσωμεν». Πρὸς ποῖον σκοπὸν καὶ διατί; Ποίαν τέλος πάντων μικρὰν ἢ μεγάλην κατηγορίαν εἶχατε νὰ τοῦ ἀποδώσετε; Τὸ ὅτι σᾶς ἐτίμησε καί, ἂν καὶ ἦτο Θεός, ἔγινεν ἄνθρωπος πρὸς χάριν σας καὶ ἔκανε τὰ ἀμέτρητα ἐκεῖνα θαύματα; ἢ ἐπειδὴ συνεχώρει τὰ ἁμαρτήματα; ἢ ἐπειδὴ σᾶς ἐκαλοῦσεν εἰς τὴν βασιλείαν; Πρόσεξε ὅμως μαζὶ μὲ τὴν ἀσέβειάν των καὶ τὴν μεγάλην ἀφροσύνην των καὶ τὴν αἰτίαν τῆς σφαγῆς ποῦ ἦτο γεμάτη ἀπὸ μεγάλην παραπληξίαν, «Ἄς τὸν φονεύσωμεν», λέγει, «καὶ θὰ γίνῃ ἔτσι ἡ ἄμπελος ἰδική μας κληρονομία»⁸. Καὶ ποῦ σκέπτονται νὰ τὸν φονεύσουν; Ἐξω ἀπὸ τὴν ἄμπελον.

2. Εἶδες πῶς προφητεύει καὶ τὸν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ θανατωθῇ; «Καὶ ἀφοῦ τὸν ἔβγαλαν ἔξω ἀπὸ τὴν ἄμπελον τὸν ἐφόνευσαν». Καὶ ὁ μὲν Λουκᾶς λέγει, ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Κύριος εἶπεν αὐτὸ ποῦ ἔπρεπε νὰ πάθουν αὐτοί,

κεῖνοι εἶπον, «μὴ γένοιτο», καὶ τὴν μαρτυρίαν ἐπήγαγεν.
 «Ἐμβλέψας γὰρ αὐτοῖς εἶπε· τί οὖν ἐστὶ τὸ γεγραμμένον,
 λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς
 κεφαλὴν γωνίας· καὶ πᾶς ὁ πεσὼν ἐπ' αὐτόν, συνθλασθήσε-
 5 ται;». Ὁ δὲ Μαιθαῖος, ὅτι αὐτοὶ τὴν ψῆφον ἐξήνεγκαν. Ἄλλ'
 οὐκ ἔστι τοῦτο ἐναντιολογίας. Καὶ γὰρ ἀμφότερα γέγονε·
 καὶ τὴν ψῆφον αὐτοὶ ἐξήνεγκαν καθ' ἑαυτῶν, καὶ πάλιν
 αἰσθόμενοι τῶν εἰρημένων εἶπον, «μὴ γένοιτο»· καὶ τὸν προ-
 φῆτην αὐτοῖς ἐπειείχισε, πείθων αὐτούς, ὅτι πάντως ἔσται
 10 τοῦτο.

Ἄλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτω τὰ ἔθνη σαφῶς ἀπεκάλυψεν, ὥστε
 μηδεμίαν αὐτοῖς παρασχεῖν λαβήν, ἀλλ' ἠνίξαιτο εἰπὼν, «δώ-
 σει τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοις». Διὰ τοῦτο δὴ καὶ διὰ παραβο-
 λῆς εἴρηκεν, ἵνα αὐτοὶ τὴν ψῆφον ἐξενέγκωσιν, ὅπερ καὶ
 15 ἐπὶ τοῦ Δαυὶδ γέγονεν, ὅτι ἐκρίνε τὴν παραβολὴν τοῦ Νά-
 θαν. Σὺ δέ μοι ἀκόπει κἀντεῦθεν πῶς δικαία ἡ ψῆφος, ὅ-
 ταν αὐτοὶ οἱ μέλλοντες κολάζεσθαι ἑαυτούς καταδικάζωσιν.

Εἶτα ἵνα μάθωσιν, ὅτι οὐ μόνον ἡ τοῦ δικαίου φύσις
 ἀπήτει, ἀλλὰ καὶ ἄνωθεν ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις προὔλε-
 20 γε ταῦτα καὶ ὁ Θεὸς οὕτως ἐψηφίζετο, καὶ προφητείαν ἐπή-
 γαγε καὶ ἐνιρρηπικῶς αὐτοῖς ἐπιτιμᾷ λέγων· «οὐδέποτε ἀνε-
 γνωστε, ὅτι λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος
 ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας; παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη
 καὶ ἔστι θαυμασιὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν»· διὰ πάντων δεικνύς,
 25 ὅτι οἱ μὲν ἐκβάλλεσθαι ἔμελλον ἀπιστοῦντες, τὰ δὲ ἔθνη

9. Λουκᾶ 20, 16.

10. Λουκᾶ 20, 17-18.

ὅτι ἐκεῖνοι ἀπήντησαν, «μὴ γένοιτο», καὶ προσέθεσεν αὐτὸς τὴν μαρτυρίαν τῆς Γραφῆς· διότι λέγει, «τοὺς ἐκοίταζε εἰς τὰ μάτια καὶ τοὺς εἶπε· Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφῆ, λίθον, ποὺ τὸν ἀπέρριψαν ὡς ἀκατάλληλον οἱ οἰκοδόμοι, αὐτὸς ἔγινεν ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος, καὶ ὁ καθένας ποὺ θὰ προσκόψῃ ἐπάνω εἰς τὸν λίθον αὐτόν, θὰ κατακομματιασθῇ;»¹⁰. Ὁ δὲ Ματθαῖος λέγει ὅτι οἱ ἴδιοι διετύπωσαν τὴν ἀπόφασιν. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ ἀντίφασιν, καθ' ὅσον συνέβησαν καὶ τὰ δύο· καὶ οἱ ἴδιοι ἐσκέφθησαν τὴν ἀπόφασιν, καὶ ὅταν· πάλιν ἀντελήφθησαν τὴν σημασίαν τῶν λόγων του εἶπον, «μὴ γένοιτο»· καὶ ἀκόμη τοὺς ἀνέφερε καὶ τὸν προφήτην, πείθων αὐτούς, ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ συμβῇ αὐτό.

Ἄλλ' ὅμως οὔτε καὶ ἔτσι τοὺς ἀπεκάλυψε καθαρὰ τοὺς ἐθνικούς, ὥστε νὰ μὴ τοὺς δώσῃ καμμίαν ἀφορμὴν κατηγορίας, ἀλλ' ἀπλῶς τοὺς ὑπηνίχθη μὲ τοὺς λόγους· «θὰ παραδώσῃ τὴν ἄμπελον εἰς ἄλλους». Διὰ τοῦτο βέβαια τοὺς ὠμίλησε μὲ παραβολήν, ὥστε αὐτοὶ οἱ ἴδιοι νὰ βγάλουν τὴν ἀπόφασιν, πρᾶγμα ποὺ συνέβη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Δαυῖδ, ὅταν ἔκρινε τὴν παραβολὴν τοῦ προφήτου Νάθαν. Σὺ ὅμως σὲ παρακαλῶ πρόσεχε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν πόσον δικαία εἶναι ἡ ἀπόφασις τῆς τιμωρίας, τὴν στιγμὴν ποὺ καὶ οἱ ἴδιοι, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ τιμωρηθοῦν, καταδικάζουν τοὺς ἑαυτούς των.

Ἀκολουθῶς διὰ νὰ ἀντιληφθοῦν ὅτι ὄχι μόνον ἡ φύσις τοῦ δικαίου τὸ ἀπαιτοῦσεν αὐτό, ἀλλ' ὅτι καὶ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ προέλεγεν αὐτὸ καὶ ὅτι αὐτὴ ἦτο ἡ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ, προσέθεσε καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ προφήτου καὶ τοὺς ἐπιτιμᾶ κατὰ τρόπον ποὺ νὰ νοιώσουν ἐντροπήν, λέγων· «Δὲν ἀνεγνώσατε ποτὲ εἰς τὰς Γραφάς, ὅτι λίθον, ποὺ τὸν ἀπέρριψαν ὡς ἀκατάλληλον οἱ οἰκοδόμοι, αὐτὸς ἔγινεν ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος; αὐτὸ ἔγινεν ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ εἶναι θαυμαστὸν εἰς τὰ μάτια μας», δεικνύων μὲ ὅλα αὐτά, ὅτι αὐτοὶ μὲν ἐπρόκειτο νὰ ἐκδιωχθοῦν ἐξ αἰτίας τῆς ἀπιστίας των, ἐνῶ τὰ ἔθνη θὰ εἰσήγοντο εἰς τὴν

εἰσάγεσθαι. Τοῦτο καὶ διὰ τῆς Χανααίας, τοῦτο καὶ διὰ τοῦ ὄνου καὶ διὰ τοῦ ἑκατοντάρχου καὶ δι' ἄλλων πολλῶν παραβολῶν ἠνίξαιτο· τοῦτο καὶ νῦν. Διὸ καὶ ἐπήγαγε· «Πα-
 5 ρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη, καὶ ἔστι θαυμασιῆ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡ-
 σοι ἂν καὶ αὐτοὶ πιστεύσωσιν, ἔσονται ἔν, καίτοι τοσοῦτου τοῦ μέσου ὄντιος ἔμπροσθεν.

Εἶτα, ἵνα μάθωσιν ὅτι οὐδὲν ἰῶ Θεῷ ἐναντίον τῶν γι-
 νομένων ἦν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα εὐαπόδεκτον τὸ συμβαῖνον
 10 καὶ παράδοξον καὶ τῶν ὀρώντων ἕκαστον ἐκπλήττιον (καὶ γὰρ ἦν θαῦμα σφόδρα ἄφατον), ἐπήγαγε λέγων· «παρὰ Κυ-
 ρίου ἐγένετο αὕτη». Λίθον δὲ ἑαυτὸν καλεῖ καὶ οἰκοδόμους τοὺς διδασκάλους τῶν Ἰουδαίων· ὃ καὶ Ἰεζεκιήλ φησιν·
 «οἱ οἰκοδομοῦντες τὸν τοῖχον καὶ ἀλείφοντες ἀναριτύως».
 15 Πῶς δὲ ἀπεδοκίμασαν; Λέγοντες, «οὔτις οὐκ ἔστιν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ»· «οὔτις πλανᾷ τὸν ὄχλον»· καὶ πάλιν· «Σαμαρείτης εἶ σὺ καὶ δαιμόνιον ἔχεις».

Εἶτα, ἵνα γνῶσιν ὅτι οὐ μέχρι τοῦ ἐκβληθῆναι αὐτοὺς ἡ
 ζημία, ἐπήγαγε καὶ τὰς κολᾶσεις, λέγων· «πᾶς ὁ πίπτων
 20 ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον, συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δι' ἂν πέσῃ, λικμήσει αὐτόν»· Δύο φησὶν ἀπωλείας ἐνταῦθα· μίαν μὲν, τὴν ἀπὸ τοῦ προσκόψαι καὶ σκανδαλισθῆναι· τοῦτο γὰρ ἔ-
 στιν, «ὁ πίπτων ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον»· ἑτέραν δέ, τὴν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως αὐτῶν καὶ τῆς συμφορᾶς καὶ πανωλεθρίας, ἣν
 25 καὶ σαφῶς προεδήλωσεν εἰπὼν, «λικμήσει αὐτόν». Διὰ τού-
 των καὶ τὴν ἀνάστασιν ἠνίξαιτο τὴν ἑαυτοῦ.

Ὁ μὲν οὖν προφήτης Ἡσαίας τὸν ἀμπελῶνα αἰτιᾶσθαι

11. Ἰεζ. 18, 10.

12. Ἰω. 9, 16.

13. Ἰω. 7, 12.

14. Ἰω. 8, 48.

βασιλείαν. Τὸ ἴδιον ὑπηνίχθη καὶ μὲ τὴν Χαναanaίαν, τὸ ἴδιον καὶ μὲ τὸν ὄνον, καὶ μὲ τὸν ἑκατόνταρχον καὶ μὲ πολλὰς ἄλλας παραβολὰς· τὸ ἴδιον ὑπαινίσσεται καὶ τώρα. Διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσεν· «Αὐτὸ ἔγινεν ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ εἶναι θαυμαστὸν εἰς τὰ μάτια μας», φανερώνων ἐκ τῶν προτέρων ὅτι οἱ ἔθνηκοὶ ποὺ θὰ πιστεύσουν, καὶ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους ὅσοι τυχὸν πιστεύσουν, θὰ ἀποτελέσουν ἓνα σῶμα, ἃν καὶ τόση ἀπόστασις ὑπῆρχε προηγουμένως μεταξύ των.

Εἰς τὴν συνέχειαν διὰ ν' ἀντιλήφθωσιν ὅτι τίποτε ἀπὸ ὅσα συμβαίνουν δὲν ἦτο ἀντίθετον πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὅτι τοῦ ἦτο καὶ πολὺ ἀρεστὸν αὐτὸ ποὺ συνέβαινε καὶ παράδοξον καὶ ποὺ προεκάλει κατάπληξιν εἰς τὸν καθένα ποὺ τὸ ἔβλεπε (καθ' ὅσον ἦτο θαῦμα εἰς μέγαν βαθμὸν ἀπερίγραπτον), προσέθεσεν· «Αὐτὸ ἔγινεν ἀπὸ τὸν Κύριον». Λίθον δὲ ὀνομάζει τὸν ἑαυτὸν του καὶ οἰκοδόμους τοὺς διδασκάλους τῶν Ἰουδαίων, πρᾶγμα ποὺ τὸ κάνει καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ· «Αὐτοὶ ποὺ οἰκοδομοῦν τὸν τοῖχον καὶ ἀλείφουν χωρὶς τάξιν»¹¹. Πῶς δὲ τὸν ἀπεδοκίμασαν; Λέγοντες· «Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐστάλη ἀπὸ τὸν Θεόν»¹². «αὐτὸς πλανᾷ τὸν λαόν»¹³. καὶ πάλιν· «Σὺ εἶσαι Σαμαρεῖτης καὶ εἶσαι δαιμονισμένος»¹⁴.

Ἐπειτα διὰ νὰ κατανοήσουν, ὅτι ἡ ζημία των δὲν εἶναι ἀπλῶς ἡ ἔξωσις των ἀπὸ τὴν βασιλείαν, προσέθεσε καὶ τὰς τιμωρίας, λέγων· «Ὁ καθένας ποὺ θὰ προσκόψη ἐπάνω εἰς τὸν λίθον αὐτὸν θὰ κατακομματιασθῆ· καὶ εἰς ἐκεῖνον ποὺ θὰ πέσῃ ὁ λίθος αὐτός, θὰ τὸ συνθλίψῃ καὶ θὰ τὸν διασκορπίσῃ ὡσάν σκόνην». Δύο ἀπωλείας ἀναφέρει ἐδῶ· ἡ μία προέρχεται ἀπὸ τὸ ὅτι θὰ σκοντάψουν εἰς αὐτὸν καὶ θὰ σκανδαλισθῶσιν· διότι αὐτὸ σημαίνει τό, «αὐτὸς ποὺ θὰ προσκόψη εἰς τὸν λίθον αὐτόν». Ἡ ἄλλη δὲ εἶναι ἡ ἀπώλεια ποὺ θὰ προέλθῃ ἀπὸ τὴν ἄλωσιν, τὴν συμφορὰν καὶ τὴν πανωλεθρίαν των, τὴν ὁποίαν προεῖπε καθαρὰ μὲ τοὺς λόγους· «λικμῆσει αὐτόν». Μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς ὑπηνίχθη καὶ τὴν ὀνάσασίν του.

Ὁ μὲν λοιπὸν προφήτης Ἡσαΐας λέγει ὅτι ὁ Κύριος

φθοιν αὐτόν, ἐνιαῦθα δὲ καὶ τοὺς ἄρχοντας τοῦ λαοῦ διαβάλλει. Καὶ ἐκεῖ μὲν φθοι «τί ἔδει με ποιῆσαι τῷ ἀμπελῶνί μου, καὶ οὐκ ἐποίησα;»· καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν· «τί εὗρον οἱ πατέρες ὑμῶν ἐν ἐμοὶ πλημμέλημα;»· καὶ πάλιν, «λαός μου, τί ἐποίησά σοι; ἢ τί ἐλύπησά σε;», δεικνὺς αὐτῶν τὴν ἀχαριστιον γνώμην, καὶ ὅτι πάντων ἀπολαύοντες, τοῖς ἐναντίοις ἠμείβοντο· ἐνιαῦθα δὲ μετὰ πλείονος τίθησιν αὐτὸ ὑπερβολῆς. Οὐ γὰρ αὐτὸς ἀποφαίνεται λέγων· «τί ἔδει με ποιῆσαι, καὶ οὐκ ἐποίησα;», ἀλλ' αὐτοὺς ἐκείνους εἰσάγει ψηφίζομένους, ὅτι οὐδὲν ἐνέλιπε, καὶ καταδικάζοντας ἑαυτούς. Ὅταν γὰρ εἴπωσιν, ὅτι «κακοὺς κακῶς ἀπολέσει αὐτοὺς καὶ τὸν ἀμπελῶνα ἐκδώσεται ἑτέροις γεωργοῖς», οὐδὲν ἕτερον ἢ τοῦτο λέγουσι, μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας τὴν ψῆφον ἐκφέροντες.

15 Τοῦτο καὶ Στέφανος αὐτοῖς ὀνειδίζει, ὃ καὶ μάλιστα αὐτοὺς ἔδακνε, ὅτι πολλῆς ἀπολαύσαντες αἰεὶ προνοίας, τοῖς ἐναντίοις ἠμείβοντο τὸν εὐεργέτην ὅπερ καὶ αὐτὸ μέγιστον ἦν σημεῖον τοῦ μὴ τὸν κολάζοντα, ἀλλὰ τοὺς κολαζομένους αἰτίους εἶναι τῆς τιμωρίας τῆς ἐπαγομένης αὐτοῖς.
20 Τοῦτο δὴ καὶ ἐνιαῦθα δείκνυται διὰ τῆς παραβολῆς, διὰ τῆς προφητείας. Οὐδὲ γὰρ ἠρκέσθη τῇ παραβολῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ προφητείαν διπλῆν ἐπήγαγε, τὴν μὲν τοῦ Δαυὶδ, τὴν δὲ παρ' ἑαυτοῦ.

Τί οὖν ἐχοῖν ταῦτα ἀκούσαντας ποιεῖν; οὐχὶ προσκυνῆσαι; οὐχὶ θαυμάσαι τὴν κηδεμονίαν, τὴν ἔμπροσθεν, τὴν μετὰ ταῦτα; Εἰ δὲ μηδενὶ τούτων ἐγένοντο βελτίους, τῷ γοῦν φόβῳ τῆς κολάσεως οὐκ ἔδει γενέσθαι σωφρονεσιέ-
25 ρους; Ἀλλ' οὐκ ἐγένοντο· ἀλλὰ τί μετὰ ταῦτα; «Ἀκούσαν-

15. Ἦσ. 5, 4.

16. Ἰερ. 2, 5.

17. Μιχ. 6, 3.

18. Πρὸβλ. Πράξ. κεφ. 6-7.

κατηγορεῖ τὸν ἀμπελῶνα, ἐδῶ ὅμως κατηγορεῖ καὶ τοὺς ἄρχοντας τοῦ λαοῦ. Καὶ ἐκεῖ μὲν λέγει· «Τί ἔπρεπε νὰ κάνω εἰς τὸν ἀμπελῶνα μου καὶ δὲν τὸ ἔκανα;»¹⁵. Καὶ ἄλλοῦ πάλιν· «Ποῖον πλημμέλημα εὔρον εἰς ἐμένα οἱ πατέρες σας;»¹⁶. καὶ πάλιν· «Λαέ μου, τί σοῦ ἔκανα; ἢ εἰς τί σὲ ἐλύπησα;»¹⁷, δεικνύων τὴν ἀχάριστον γνώμην των καὶ ὅτι, μολονότι ἀπήλαυον τὰ πάντα, ἀνταπέδιδον εἰς αὐτὰ τὰ ἀντίθετα· εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ αὐτὴν παρουσιάζει τὴν ἀχαριστίαν αὐτῶν μὲ μεγαλυτέραν ὑπερβολήν. Διότι δὲν διατυπώνει ὁ ἴδιος τὴν σκέψιν του, λέγων, «τί ἔπρεπε νὰ κάνω, καὶ δὲν τὸ ἔκανα;», ἀλλὰ παρουσιάζει ἐκείνους τοὺς ἰδίους νὰ βεβαιώνουν ὅτι δὲν ἔλειπε τίποτε, καὶ νὰ καταδικάζουν ἔτσι τοὺς ἑαυτοὺς των. Διότι ὅταν λέγουν, ὅτι «θὰ ἐξολοθρεύσῃ μὲ θάνατον κακὸν αὐτοὺς ποὺ εἶναι κακοὶ καὶ θὰ παραδώσῃ τὴν ἄμπελον εἰς ἄλλους γεωργοὺς», τίποτε ἄλλο δὲν λέγουν, παρὰ τὴν καταδίκην των, καὶ μὲ πολὺν κατηγορηματικὸν τρόπον ἐκφέρουν τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν.

Διὰ τὸ ἴδιον πρᾶγμα τοὺς κατηγορεῖ καὶ ὁ Στέφανος¹⁸, πρᾶγμα ποὺ τοὺς ἐπλήγωνε περισσότερο, τὸ ὅτι δηλαδὴ ἂν καὶ ἔτυχον πάντοτε μεγάλης φροντίδος ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ὅμως αὐτοὶ ἀνταπέδιδον τὰ ἀντίθετα εἰς τὸν εὐεργέτην, πρᾶγμα ποὺ καὶ αὐτὸ ἦτο μεγάλη ἀπόδειξις, ὅτι αἴτιος τῆς τιμωρίας ποὺ τοὺς ἐπεβάλλετο δὲν ἦτο ὁ τιμωρῶν, ἀλλ' οἱ ἴδιοι οἱ τιμωρούμενοι. Αὐτὸ βέβαια ἀποδεικνύεται καὶ ἐδῶ μὲ τὴν παραβολὴν καὶ μὲ τὴν προφητείαν. Διότι δὲν ἤρκεσθη μόνον εἰς τὴν παραβολήν, ἀλλὰ προσέθεσε καὶ διπλὴν προφητείαν, ἡ μία ἦτο τοῦ Δαυΐδ καὶ ἡ ἄλλη ἰδικὴ του.

Τί ἔπρεπε λοιπὸν νὰ κάνουν ὅταν ἤκουσαν αὐτά; δὲν ἔπρεπε νὰ τὸν προσκυνήσουν; δὲν ἔπρεπε νὰ θαυμάσουν τὴν φροντίδα του δι' αὐτοὺς καὶ τὴν παλαιὰν καὶ τὴν τωρινήν; Ἐὰν δὲ μὲ κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔγιναν καλύτεροι, δὲν ἔπρεπε τούλάχιστον νὰ γίνουν φρονιμότεροι ἀπὸ τὸν φόβον τῆς κολάσεως; Ἄλλ' ὅμως δὲν ἔγιναν. Καὶ τί ἔκαναν ὕστερα ἀπὸ αὐτά; «ὅταν ἤκουσαν αὐτά», λέγει, «ἐκατάλα-

τες», φησὶν, «ἔγνωσαν ὅτι περὶ αὐτῶν λέγει. Καὶ ζητοῦντες αὐτὸν κραιῆσαι, ἐφοβήθησαν διὰ τοὺς ὄχλους, ὅτι ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον». Ἡ σὺνάγονο γὰρ λοιπὸν, ὅτι αὐτοὺς ἠνίτιο. Ποιὲ μὲν οὖν καιεχόμενος, διὰ μέσου αὐτῶν ἀναχωρεῖ, καὶ οὐχ ὁράται· ποιὲ δὲ φαινόμενος, ὠδίνουσαν αὐτῶν τὴν ἐπιθυμίαν ἐπέχει. Ὁ καὶ θαυμάζοντες ἔλεγον· «οὐχ οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς; Ἴδε παρησιᾶ λαλεῖ, καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουσιν».

Ἐνιαῦθα δέ, ἐπειδὴ τῷ φόβῳ τοῦ πλήθους καιείχοντο, ἀρκεῖται τούτῳ καὶ οὐ παραδοξοποιεῖ, ὥσπερ ἔμπροσθεν, διὰ μέσου ἀναχωρῶν καὶ μὴ φαινόμενος. Οὐ γὰρ ἐβούλετο πάντα ὑπὲρ ἄνθρωπον ποιεῖν, ὥστε πιστευθῆναι τὴν οἰκονομίαν. Οἱ δὲ οὐδὲ ἀπὸ τοῦ πλήθους ἐσωφρονίζοντο, οὐδὲ ἀπὸ τῶν εἰρημένων· οὐ τὴν τῶν προφητῶν μαρτυρίαν, οὐ τὴν ἐαυτῶν ἡδουῖο ψῆφον, οὐ τὴν τῶν πολλῶν γνώμην· οὐτιῶ καθάπαξ αὐτοὺς ἢ φιλαρχία καὶ ὁ τῆς κενοδοξίας ἐπήρωσεν ἔρως καὶ τὸ τὰ πρόκαιρα ζητεῖν.

3. Οὐδὲ γὰρ οὕτως ἐπὶ κεφαλὴν ὠθεῖ καὶ κατὰ κρημνῶν φέρει· οὐδὲν οὕτω ποιεῖ τῶν μελλόντων ἐκπίπτειν, ὡς τὸ προσηλωσθαι τοῖς ἐπικήροις τούτοις· οὐδὲν οὕτω ποιεῖ καὶ τούτων κακείνων ἀπολαύειν, ὡς τὸ πάντων ἐκεῖνα προσιμᾶν. «Ζητεῖτε» γὰρ, φησὶν ὁ Χριστός, «τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προσιεθήσεται ὑμῖν». Καίτοι εἰ μηδὲ τοῦτο προσέκειο, οὐδὲ οὕτως αὐτῶν ἐφίεσθαι ἔδει. Νῦν δὲ ἐν τῷ λαβεῖν ἐκεῖνα, καὶ ταῦτά ἐστι προσλαβεῖν· καὶ οὐδὲ οὕτως ἔνιοι πείθονται· ἀλλὰ λίθοις ἀναισθητοῖς εἰκόσιν καὶ σκιὰς διώκουσιν ἡδονῆς.

19. Ἰω. 7, 25-26.

19α. Ματθ. 6, 33.

20. Λοικᾶ 2, 14.

βαν ὅτι δι' αὐτοὺς τὰ λέγει. Καὶ ἐνῶ ἐζητοῦσαν νὰ τὸν συλλάβουν, ἐφοβήθησαν τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ, διότι τὸν ἐθεωροῦσαν ὡς προφήτην». Διότι ἀντελαμβάνοντο πλέον, ὅτι ὑπηνίσσετο αὐτούς. Καὶ ἄλλοτε μὲν, ἐνῶ εὐρίσκεται ἀνάμεσά των, φεύγει διὰ μέσου αὐτῶν καὶ δὲν τὸν βλέπουν, καὶ ἄλλοτε πάλιν, ἐνῶ τὸν βλέπουν καὶ ἐπιθυμοῦν σφόδρα νὰ τὸν συλλάβουν, συγκρατεῖ τὴν ἐπιθυμίαν των αὐτήν, πράγμα διὰ τὸ ὁποῖον τὸν ἐθαύμαζον καὶ ἔλεγον· «Δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς; Νά, τοὺς ὁμιλεῖ μὲ παρρησίαν καὶ δὲν τοῦ λέγουν τίποτε»¹⁹.

Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὅμως ἐπειδὴ συνεκρατοῦντο ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ πλήθους, ἀρκεῖται εἰς αὐτὸ καὶ δὲν ἐνεργεῖ θαύματα ὅπως προηγουμένως, ποῦ ἀνεχώρησεν ἀπὸ ἀνάμεσά τους καὶ δὲν τὸν ἔβλεπον. Διότι δὲν ἤθελε πάντοτε νὰ ἐνεργῇ ὡς ὑπεράνθρωπος διὰ νὰ γίνῃ πιστευτὴ ἢ οἰκονομία τῆς σαρκώσεως. Αὐτοὶ ὅμως οὔτε ἀπὸ τὸ πλῆθος ἐσωφρονίζοντο, οὔτε ἀπὸ τοὺς λόγους του, οὔτε τὴν μαρτυρίαν τῶν προφητῶν ἐσέβοντο, οὔτε τὴν ἰδικὴν των γνώμην, οὔτε τὴν γνώμην τῶν πολλῶν. Τόσον πολὺ τοὺς ἐτύφλωσεν ἅπαξ διὰ παντὸς ἡ φιλαρχία καὶ ὁ ἔρως τῆς κενοδοξίας καὶ ἡ ἐπιδίωξις τῶν προσκαίρων πραγμάτων.

3. Πράγματι τίποτε δὲν προκαλεῖ τόσῃν παραφροσύνην καὶ δὲν ὀδηγεῖ εἰς τὸν κρημνόν, τίποτε δὲν συντελεῖ τόσον εἰς τὴν ἀπώλειαν τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν, ὅσον ἡ προσήλωσις εἰς αὐτὰ τὰ φθαρτά. Τίποτε δὲν συντελεῖ εἰς τὸ ν' ἀπολαύῃ κανεὶς καὶ τὰ ἐδῶ ἀγαθὰ καὶ τὰ ἐκεῖ, ὅσον ἡ προτίμησις τῶν οὐρανίων ἀπὸ ὅλα γενικῶς. Διότι λέγει ὁ Χριστός· «Ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τότε θὰ σᾶς δοθοῦν καὶ ὅλα τὰ ἐπίγεια»²⁰. Καθ' ὅσον βέβαια ἐὰν δὲν ὑπῆρχε δυνατότης ἀποκτήσεως τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν, δὲν ἔπρεπε τότε οὔτε τὰ ἐπίγεια νὰ ἐπιθυμῇ κανεὶς. Τώρα ὅμως ἐὰν λάβῃ ἐκεῖνα εἶναι δυνατόν νὰ ἀποκτήσῃ καὶ τὰ ἐδῶ· καὶ ὅμως ὠρισμένοι οὔτε καὶ ἔτσι πείθονται, ἀλλ' ὁμοιάζουν μὲ ἀναισθήτους λίθους καὶ ἐπιδιώκουν τὰς σκιάς τῆς ἡδονῆς.

Τί γὰρ ἡδὺ τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ; τί δὲ τερπνόν;
 Μετὰ γὰρ παρρησίας ὑμῖν πλείονος διαλεχθῆναι βούλομαι
 σήμερον· ἀλλὰ ἀνάσχεσθε, ἵνα μάθητε ὅτι ὁ δοκῶν οὗτος
 φορτικὸς εἶναι βίος καὶ ἐπαχθῆς, ὁ τῶν μοναχῶν λέγω καὶ
 5 τῶν ἐστιασσωμένων, πολὺν τούτου τοῦ δοκοῦντος εἶναι προση-
 ροῦς καὶ ἀπαλωτέρου γλυκύτερός ἐστι καὶ ποθεινότερος.
 Καὶ τούτου μάρτυρες ὑμεῖς, οἱ θάνατον πολλάκις αἰτήσαντες
 ἐν ταῖς καταλαβούσαις ὑμᾶς περιστάσεσι καὶ ἀθυμίαις, καὶ
 ἐκείνους μακαρίσαντες τοὺς ἐν ὄρεσι, τοὺς ἐν σπηλαίοις,
 10 τοὺς μὴ γεγαμηκότας, τοὺς τὸν ἀπράγμονα βίον ζῶντας,
 οἳ τε ἐν ταῖς τέχναις, οἳ τε ἐν ταῖς σιραιαῖς, οἳ τε ἀπλῶς
 ζῶντες καὶ εἰκῆ, καὶ ἐν τῇ σκηνῇ διημερεύοντες καὶ ταῖς
 ὀρχήσιραις. Καὶ γὰρ ἐκεῖθεν, εἰ καὶ μυρία ἡδοναὶ βρῦειν
 δοκοῦσι καὶ εὐφροσύνης πηγαί, ἀλλὰ μυρία τίκεται πικρό-
 15 τερα βέλη. Ἐὰν γὰρ ἀλῶ τις ἔρωτι κόρης τινὸς τῶν ὀρχου-
 μένων ἐκεῖ, ὑπὲρ μυρίας σιραιαῖας, ὑπὲρ μυρίας ἀποδημίας
 χαλεπωτέραν ὑποσιήσεται θάσανον, πάσης πόλεως πολιορ-
 κουμένης ἀθλιώτερον διακείμενος. Πλὴν ἀλλ' ἵνα μὴ ἐκεῖνα
 ἐξειτάσωμεν τέως, τῷ συνειδῶτι ταῦτα ἀφέντες τῶν ἐάλω-
 20 κότιων, φέρε περὶ τοῦ τῶν πολλῶν διαλεχθῶμεν βίου· καὶ
 τοσοῦτον εὐρήσομεν τὸ μέσον ἑκατέρας τῆς ζωῆς ταύτης, ὅ-
 σον λιμένος καὶ πελάγους συνεχῶς ἀνέμοις διακοπιομένου
 τὸ διάφορον.

Σκόπει δὲ ἀπὸ τῶν καταγωγῶν εὐθέως τὰ προοίμια
 25 τῆς εὐημερίας. Ἄγοράς γὰρ καὶ πόλεις καὶ τοὺς ἐν μέσῳ
 φυγόντες θορόβους, τὸν ἐν ὄρεσι βίον εἴλοντο, τὸν οὐδὲν
 ἔχοντα κοινὸν πρὸς τὰ παρόντα, τὸν οὐδὲν ἀνθρώπινον ὑπομέ-
 νοντα, οὐ λύπην βιωτικὴν, οὐκ ὀδύνην, οὐ φροντίδα τοσαύ-

Διότι ποῖον ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ τῆς παρούσης ζωῆς εἶναι εὐχάριστον; Θέλω πράγματι σήμερα νὰ σᾶς ὁμιλήσω μὲ μεγαλυτέραν παρρησίαν. Δείξατε λοιπὸν ὑπομονὴν ὥστε νὰ γνωρίσετε, ὅτι ἡ ζωὴ ἐκείνη ποῦ θεωρεῖται φορτικὴ καὶ ἀνυπόφορος, δηλαδή ἡ ζωὴ τῶν μοναχῶν καὶ τῶν προσηλωμένων εἰς τὸν Θεόν, εἶναι πολὺ πιὸ γλυκυτέρα καὶ πιὸ ποθητὴ ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτήν, ποῦ νομίζομεν εὐκόλον καὶ ἐλαφράν. Καὶ μάρτυρες δι' αὐτὸ εἶσθε σεῖς, ποῦ πολλὰς φορὰς εἰς τὰς δυσκολίας καὶ τὰς στενοχωρίας σας ἐζητήσατε τὸν θάνατον ὡς λυτρωτὴν καὶ ἐμακαρίσατε ἐκείνους ποῦ ζοῦν εἰς τὰ ὄρη, εἰς τὰ σπήλαια, ποῦ δὲν ἤλθον εἰς γάμον καὶ ζοῦν τὴν χωρὶς κοσμικὰς φροντίδας ζωὴν, καὶ σεῖς ποῦ εἶσθε τεχνῖται ἢ στρατιῶται ἢ ζῆτε ἀπλῶς ἔτσι χωρὶς κανένα σκοπὸν καὶ περνᾶτε τὴν ἡμέραν σας εἰς τὰς σκηνὰς τοῦ θεάτρου καὶ τῆς ὀρχήστρας. Καθ' ὅσον ἀπὸ ἐκεῖ, ἂν καὶ ὑπάρχει ἡ ἀντίληψις ὅτι ἀναβλύζουν ἀμέτρητοι ἡδοναὶ καὶ πηγαὶ εὐφροσύνης, ἐν τούτοις ἀπὸ ἐκεῖ προέρχονται κατὰ τρόπον ἀνυπολόγιστον τὰ πιὸ φαρμακερὰ βέλη. Διότι ἐὰν κάποιος αἰχμαλωτισθῇ ἀπὸ τὸν ἔρωτα κάποιας ἀπὸ τὰς γυναῖκας τῆς ὀρχήστρας, θὰ βασανισθῇ περισσότερο ἀπὸ ὅσον θὰ ἐβασανίζετο εἰς μυρίας ἐκστρατείας καὶ εἰς μυρίας ἀποδημίας καὶ θὰ ζῆ εἰς ἀθλιωτέραν κατάστασιν ἀπὸ μίαν πόλιν πολιορκουμένην. Ἄλλ' ὁμως διὰ νὰ μὴ ἐξετάσωμεν τώρα ἐκεῖνα, ἀφοῦ τὰ ἀφήσωμεν εἰς τὴν συνείδησιν αὐτῶν ποῦ ἔχουν γίνεαι αἰχμάλωτοι αὐτοῦ τοῦ πάθους, ἐμπρὸς νὰ ὁμιλήσωμεν διὰ τὴν ζωὴν τῶν πολλῶν ἐν γένει, καὶ θὰ εὐρωμεν ὅτι ὑπάρχει τόση διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν τρόπων ζωῆς, ὅση διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ λιμένος καὶ πελάγους, ποῦ συνεχῶς σαρώνεται ὑπὸ ἀνέμων.

Πρόσεχε λοιπὸν ἀπὸ τὸν τόπον διαμονῆς τὰ προοίμια τῆς εὐημερίας. Διότι οἱ μοναχοὶ ἀφοῦ ἀπέφυγον τὰς ἀγορὰς καὶ τὰς πόλεις καὶ τοὺς κοσμικοὺς θορύβους, ἐπροτίμησαν τὴν ζωὴν εἰς τὰ ὄρη, ἡ ὁποία δὲν ἔχει τίποτε τὸ κοινὸν πρὸς τὰ παρόντα πράγματα, οὔτε βιωτικὴν λύπην, οὔτε ὀδύνην,

την, οὐ κινδύνους, οὐκ ἐπιβουλὰς, οὐ βασκανίαν, οὐ ζηλο-
τυπίαν, οὐκ ἔρωτας ἀτόπους, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν.
Ἐντιεῦθεν ἤδη τὰ τῆς βασιλείας μελετῶσι, νάπαις ὁμιλοῦν-
τες καὶ ὄρεσι καὶ πηγαῖς, καὶ ἡσυχία καὶ ἡρεμία πολλῇ,
δ καὶ πρὸ τούτων ἀπάντων τῷ Θεῷ. Καὶ παντὸς μὲν θορύβου
τὸ δωμάτιον αὐτοῖς καθαρὸν, παντὸς δὲ πάθους ἢ ψυχῆ καὶ
νοσήματος ἐλευθέρα, λεπτὴ καὶ κούφη, καὶ τοῦ λεπιοτάτου
ἀέρος σφόδρα καθαρωτέρα. Ἔργον δὲ αὐτοῖς, ὅπερ ἦν καὶ
τῷ Ἀδὰμ παρὰ τὴν ἀρχὴν καὶ πρὸ τῆς ἁμαρτίας, ὅτι τὴν
10 δόξαν ἡμφιεσμένος ἦν καὶ τῷ Θεῷ μετὰ παρρησίας ὠμίλει,
καὶ τὸ χωρὶον ἐκεῖνο τὸ πολλῆς γέμον μακαριότητος ὤκει.
Τί γὰρ οὗτοι χεῖρον ἐκείνου διάκεινται, ὅτι πρὸ τῆς πι-
ρακοῆς ἐτέθη ἐργάζεσθαι τὸν παράδεισον; Οὐδεμία φροντίς
ἦν αὐτῷ βιωτικῆ; ἀλλ' οὐδὲ τούτοις. Θεῷ διελέγειτο μετὰ
15 καθαρῶ συνειδότιος; τοῦτο καὶ οὗτοι μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ
μείζονα ἔχουσι παρρησίαν ἐκείνου, ὅσω καὶ μείζονος ἀπολε-
λαύκασι χάριτος διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος χορηγίας.

Ἐχρῆν μὲν οὖν ὑμᾶς ὅψει ταῦτα παραλαμβάνειν· ἐπειδὴ
δὲ οὐ θούλεσθε, ἀλλ' ἐν θορύβοις καὶ ἀγοραῖς διατρίβετε,
20 κἂν λόγῳ γοῦν διδάξωμεν ὑμᾶς, ἐν μέρος ἀπολαθόντες αὐ-
τῶν τῆς διαγωγῆς· πάντα γὰρ οὐ δυνατὸν ἐπελθεῖν τὸν
ἐκείνων θίον. Οὗτοι οἱ φωσιῆρες τῆς οἰκουμένης, ἐπειδὴν
ἡλιος ἀνίσχη, μᾶλλον δὲ πολλῶ πρὸ τῆς ἀκτῖνος, ἀπὸ τῆς
εὐνῆς ἀνασιάντες, ὑγιεῖς καὶ ἐγρηγορότες καὶ νήφοντες (οὐ-
25 τε γὰρ λύπη τις καὶ φροντίς, οὔτε καρηθαρία καὶ πόνος
καὶ πραγμάτων ὄχλος, οὐκ ἄλλο τι τῶν τοιούτων οὐδὲν αὐ-
τοῖς ἐνοχλεῖ, ἀλλ' ὡς ἄγγελοι διάγουσιν ἐν οὐρανῷ).
ἀνασιάντες τοίνυν εὐθέως ἀπὸ τῆς εὐνῆς παιδοὶ καὶ

οὔτε τόσον μεγάλην φροντίδα, οὔτε κινδύνους, οὔτε ἐπιβουλάς, οὔτε φθόνον, οὔτε ζηλοτυπίαν, οὔτε παραλόγους ἔρωτας, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον. Ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴν ἤδη μελετοῦν τὰ τῆς οὐρανίου βασιλείας, ὁμιλοῦντες μὲ τὰς κοιλάδας, τὰ ὄρη, τὰς πηγὰς, τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν ἡρεμίαν καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ μὲ τὸν Θεόν. Καὶ τὸ δωμάτιόν των εἶναι καθαρὸν ἀπὸ κάθε θόρυβον, ἡ δὲ ψυχὴ των εἶναι ἐλευθέρα ἀπὸ κάθε πάθος καὶ ἀσθένειαν, λεπτὴ καὶ ἔλαφρά καὶ πιὸ καθαρὰ ἀπὸ αὐτὸν τὸν λεπτότατον ἀέρα. Τὸ ἔργον των δὲ εἶναι ὅμοιον μὲ τὸ ἔργον ποῦ εἶχεν ὁ Ἀδὰμ εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν, ὅταν ἐφόρει ὡς ἔνδυμα τὴν δόξαν καὶ ὠμιλοῦσε μὲ τὸν Θεὸν μὲ παρρησίαν καὶ ἐκατοικοῦσεν εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον ποῦ ἦτο γεμᾶτος ἀπὸ μακαριότητα. Πράγματι ὡς πρὸς τί αὐτοὶ εἶναι κατώτεροι ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ, ὅταν, πρὶν ἀπὸ τὴν παρακοὴν ἐτοποθετήθη νὰ καλλιεργῇ τὸν παράδεισον; Δὲν εἶχε καμμίαν βιωτικὴν φροντίδα; Ἀλλ' οὔτε καὶ αὐτοὶ ἔχουν. Ὁμιλοῦσε μὲ τὸν Θεὸν μὲ καθαρὰν συνείδησιν; τὸ ἴδιον κάνουν καὶ αὐτοί· μᾶλλον δὲ ἔχουν μεγαλυτέραν παρρησίαν ἀπὸ ἐκεῖνον, τόσον μεγαλυτέραν, ὅσον μεγαλυτέραν χάριν ἔχουν ἀπολαύσει μὲ τὴν χορηγίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ τὰ ἐβλέπατε αὐτὰ οἱ ἴδιοι μὲ τὰ μάτια σας, ἐπειδὴ ὅμως δὲν θέλετε, ἀλλὰ περνᾶτε τὸν καιρὸν σας μέσα εἰς τοὺς θορύβους καὶ τὰς ἀγοράς, θὰ σᾶς τὰ παρουσιάσω ἔστω καὶ διὰ τοῦ λόγου, διὰ νὰ γνωρίσετε ἓνα μόνον μέρος ἀπὸ τὸν τρόπον ζωῆς αὐτῶν, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξετάσωμεν ὅλον τὸν βίον ἐκείνων. Αὐτοὶ οἱ φωστῆρες τῆς οἴκουμένης, ὅταν ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος, μᾶλλον δὲ πολὺ πρὸ τῆς ἀνατολῆς, ἀφοῦ σηκωθοῦν ἀπὸ τὸ κρεβάτι των, ὑγιεῖς, γεμᾶτοι πνευματικὴν διαύγειαν καὶ νηφαλιότητα, (διότι οὔτε καμμία λύπη καὶ φροντίς τοὺς ἐνοχλεῖ, οὔτε βάρος εἰς τὸ κεφάλι των καὶ πόνος καὶ στενοχώρια, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ ζοῦν ὡσὰν ἄγγελοι εἰς τὸν οὐρανόν)· ἀφοῦ λοιπὸν σηκωθοῦν ἀπὸ τὸ

γεγηθότες, καὶ χορὸν ἓνα σιησάμενοι, ἐν φαιδρῷ τῷ συνει-
 δότι συμφώνως ἅπαντες, ὥσπερ ἐξ ἑνὸς στόματος, ὕμνους
 εἰς τὸν τῶν ὄλων ἄδουσι Θεόν, γεραίνοντές τε αὐτὸν καὶ
 χάριν εἰδότες ὑπὲρ πάντων αὐτῷ, τῶν τε ἰδίων, τῶν τε
 5 κοινῶν εὐεργειημάτων. Ὡστε, εἰ δοκεῖ, τὸν Ἄδὰμ ἀφέν-
 τες, ἐρωτήσωμεν τί τῶν ἀγγέλων οὗτος διέστηκεν ὁ χορὸς
 τῶν ἐπὶ γῆς ἄδόντων καὶ λεγόντων «δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ,
 καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία». Καὶ ἡ σιολὴ
 δὲ αὐτοῖς τῆς ἀνδρίας ἀξία. Οὐ γὰρ δὴ κατὰ τοὺς ἐλκεχί-
 10 τωνας καὶ ἐκνενευρισμένους καὶ διακλωμένους εἰσὶν ἐσιολι-
 σμένοι, ἀλλὰ κατὰ τοὺς μακαρίους ἐκείνους ἀγγέλους, τὸν
 Ἡλίαν, τὸν Ἐλισσαῖον, τὸν Ἰωάννην, κατὰ τοὺς ἀποσιό-
 λους τῶν ἱματίων κατεσκευασμένων αὐτοῖς, τοῖς μὲν ἀπὸ
 τριχῶν αἰγῶν, τοῖς δὲ ἀπὸ τριχῶν καμήλων· εἰσὶ δὲ οἷς καὶ
 15 δέρματα ἤρκεσε μόνον, καὶ ταῦτα πάλαι πεπονηκότα.

Εἶτα ἐπειδὴν τὰς ᾠδὰς ἐκείνας εἶπωσι, τὰ γόνατα κάμ-
 ψαντες, τὸν ὑμνηθέντα Θεὸν παρακαλοῦσιν ὑπὲρ πραγμάτων,
 ὧν ἔνιοι οὐδὲ εἰς ἔννοιαν ταχέως ἔρχονται. Αἰτοῦσι γὰρ
 τῶν μὲν παρόντων οὐδέν· οὐδεὶς γὰρ αὐτοῖς τούτων λόγος·
 20 τὸ δὲ μετὰ παρησιίας σιῆσαι ἔμπροσθεν τοῦ θήματος τοῦ
 φοβεροῦ, διὰ τὴν ἔλθη κρίναι ζῶντας καὶ νεκροὺς ὁ μονογενὴς
 Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ μηδένα ἀκοῦσαι τῆς φοβερᾶς ἐκείνης
 φωνῆς τῆς λεγούσης, «οὐκ οἶδα ὑμᾶς», καὶ ὥστε μετὰ κα-
 θαρῶ συνειδότητος καὶ πολλῶν τῶν κατορθωμάτων τὸν ἐπί-
 25 μοχθὸν τοῦτον διανύσαι βίον καὶ τὸ χαλεπὸν πλεῦσαι πέ-
 λαγος ἐξ οὐρίας. Ἠγεῖται δὲ αὐτοῖς τῆς εὐχῆς, ὁ παιτὴρ
 καὶ ὁ προσιηκῶς. Εἶτα ἀνασιάντες καὶ τελέσαντες τὰς ᾠ-
 γίας ἐκείνας καὶ συνεχεῖς εὐχὰς, ἀνισχούσης τῆς ἀκτῖνος,

κρεβάτι των πολὺ ἔνωρὶς τὸ πρῶτ' γεμᾶτοι ἀπὸ καρὰν καὶ εὐχαρίστησιν καὶ ἀφοῦ στήσουν ἓνα χορὸν ὅλοι μαζί, μὲ χαρούμενην συνείδησιν καὶ μὲ στόμα, ψάλλουν ὕμνους εἰς τὸν Θεὸν τῶν ὅλων καὶ τὸν δοξολογοῦν καὶ τὸν εὐχαριστοῦν δι' ὅλας τὰς εὐεργεσίας του, τὰς ἀτομικὰς καὶ τὰς κοινὰς. Ὡστε λοιπὸν ἐὰν θέλετε, ἀφοῦ ἀφήσωμεν τὸν Ἀδάμ, ἃς ἐρωτήσωμεν ὡς πρὸς τί διαφέρει τῶν ἀγγέλων ὁ χορὸς αὐτὸς ποὺ ψάλλει εἰς τὴν γῆν καὶ λέγει· «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία»²⁰. Ἀκόμη δὲ καὶ ἡ ἐνδυμασία των εἶναι ἀνταξία τῆς ἀρετῆς των. Διότι βέβαια δὲν εἶναι στολισμένοι ὡσὰν ἐκείνους ποὺ περιφέρονται μὲ τοὺς χιτῶνας των εἰς τὰς ὁδοὺς, τοὺς μαλθακοὺς καὶ χαινωμένους, ἀλλὰ ὡσὰν τοὺς μακαρίους ἐκείνους ἀγγέλους, τὸν Ἡλίαν, τὸν Ἐλισσαῖον, τὸν Ἰωάννην καὶ τοὺς ἀποστόλους, τῶν ὁποίων τὰ ἐνδύματα ἦσαν κατεσκευασμένα, τῶν μὲν ἀπὸ τρίχας αἰγῶν, τῶν δὲ ἀπὸ τρίχας καμήλων, δι' ὠρισμένους μάλιστα ἀπὸ αὐτοὺς ἤρκεσαν καὶ μόνον τὰ δέρματα τῶν ζώων καὶ αὐτὰ πολὺ πεπαλαιωμένα

Ἐπειτα, ἀφοῦ ψάλλουν τοὺς ὕμνους ἐκείνους καὶ κάμψουν τὰ γόνατα, παρακαλοῦν τὸν Θεὸν ποὺ ἐξύμνησαν διὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ὠρισμένοι οὔτε καὶ νὰ τὰ σκεφθοῦν ἤμποροῦν μὲ εὐκολίαν. Διότι τίποτε ἀπὸ τὰ παρόντα δὲν ζητοῦν καὶ κανένα λόγον δὲν κάνουν δι' αὐτά, ἀλλὰ ζητοῦν νὰ ἠμπορέσουν νὰ σταθοῦν μὲ παρρησίαν πρὸ τοῦ φοβεροῦ βήματος, ὅταν θὰ ἔλθῃ ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς, καὶ κανεὶς νὰ μὴ ἀκούσῃ τὴν φοβερὰν ἐκείνην φωνήν, ποὺ λέκει, «δὲν σᾶς γνωρίζω»²¹, καὶ ἀκόμη νὰ διανύσουν τὸν ἐπίπονον αὐτὸν βίον μὲ καθαρὰν συνείδησιν καὶ πολλὴν προκοπὴν εἰς ἔργα ἀρετῆς καὶ νὰ πλεύσουν μὲ γαλήνην τὸ φοβερὸν πέλαγος. Προΐσταται δὲ αὐτῶν κατὰ τὴν προσευκὴν αὐτὴν ὁ πατήρ, ὁ ἡγούμενος αὐτῶν. Ἐν συνεχείᾳ, ἀφοῦ σηκωθοῦν καὶ τελειώσουν τὰς ἀγίας ἐκείνας καὶ συνεχεῖς προσευχάς, μὲ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου μεταβαίνει ὁ καθένας εἰς τὴν ἐργασίαν του, συγκεν-

εἰς ἔργον ἄπεισιν ἕκαστος, πολλήν πρόσοδον ἐντεῦθεν τοῖς
 δεομένοις συνάγοντες.

4. Ποῦ νῦν εἰσιν οἱ τοῖς διαβολικοῖς ἐαυτοὺς ἐκδιδόντες
 χοροῖς καὶ τοῖς ἄσμασι τοῖς πορνικοῖς καὶ ἐν θεάτροις κα-
 5 θήμενοι; Αἰσχύνομαι μὲν γὰρ μεμνημένος ἐκείνων πλὴν
 διὰ τὴν ἀσθένειαν ὑμῶν ἀνάγκη καὶ τοῦτο ποιῆσαι. Καὶ
 γὰρ ὁ Παῦλός φησιν· «ὥσπερ γὰρ παρεσιήσατε τὰ μέλη ὑ-
 μῶν δοῦλα τῇ ἀκαθαρσίᾳ, οὕτω νῦν παρασιήσατε τὰ μέλη
 ὑμῶν δοῦλα τῇ δικαιοσύνῃ εἰς ἁγιασμόν». Καὶ ἡμεῖς τοίνυν,
 10 φέρε παρεξειτάσωμεν τὸν χορὸν τὸν ἐκ τῶν πορνευομένων
 γυναικῶν καὶ τῶν ἡταιρηκότων νέων συνεσιῶτα ἐν τῇ σκη-
 νῇ, καὶ τοῦτιον αὐτὸν τὸν τῶν μακαρίων τούτων, εἰς ἡδονῆς
 λόγον, δι' ἣν μάλιστα πολλοὶ τῶν ραθύμων νέων ἀλίσκονται
 ταῖς ἐκείνων παγίοι. Τοσοῦτον γὰρ τὸ μέσον εὐρήσομεν, ὅσον
 15 εἰ ἀγγέλων τις ἤκουσεν ἀδόντων ἄνω τὴν παναρμόνιον μελω-
 δίαν ἐκείνην καὶ κυνῶν καὶ χοίρων ἐπὶ τῆς κοπρίας κατωρο-
 μένων καὶ γρυζόντων. Διὰ τούτων μὲν γὰρ τῶν στομάτων
 ὁ Χριστός, δι' ἐκείνων δὲ τῆς γλώττης ὁ διάβολος φθέγγε-
 ται. Ἄλλὰ σύριγγες συνηχοῦσιν ἐκείνοις ἀσῆμῳ φωνῇ καὶ
 20 ἀτερπεῖ τῇ ὄψει, τῶν γνώθων αὐτοῖς φυσωμένων καὶ τῶν
 νεύρων διασπασμένων; Ἄλλ' ἐνταῦθα ἡ τοῦ Πνεύματος ἐνη-
 χεῖ χάρις, ἀντὶ αὐλοῦ καὶ κιθάρας καὶ σύριγγος τοῖς τῶν
 ἁγίων σιόμασι κεχρημένη. Μᾶλλον δὲ ὅσα ἂν εἴπωμεν, οὐ
 δυνατὸν παρασιῆσαι τὴν ἡδονὴν διὰ τοὺς τῷ πηλῷ καὶ τῇ
 25 πλινθείᾳ προσηλωμένους. Διὰ τοῦτο καὶ ἐβουλόμην τινὰ
 τῶν περὶ ταῦτα μαινομένων λαβεῖν καὶ ἀπαγαγεῖν ἐκεῖ καὶ
 δεῖξαι τῶν ἁγίων τὸν χορὸν τούτων, καὶ οὐκ ἂν ἐδέησέ

τρώνοντες μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν πολλὰ ἔσοδα δι' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀνάγκην.

4. Ποῦ εἶναι τώρα ἐκεῖνα ποὺ παραδίδουν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς τοὺς διαβολικοὺς χοροὺς καὶ τὰ πορνικὰ τραγούδια καὶ συχνάζουν εἰς τὰ θέατρα; καὶ βέβαια ἐντρέπομαι νὰ τοὺς φέρω εἰς τὴν μνήμην μου, ἀλλ' ὅμως χάριν τῆς ἰδικῆς σας ἀσθένειας εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ κάνω καὶ αὐτό. Καθ' ὅσον καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν προσφέρατε τὰ μέλη σας σκλάβους εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἔτσι τώρα νὰ προσφέρετε τὰ μέλη σας δοῦλα εἰς τὴν ἀρετὴν πρὸς ἁγιασμόν σας»²². Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν ἐμπρὸς ἃς ἐξετάσωμεν παραλλήλως καὶ τὸν χορὸν ποὺ ἀπαρτίζουν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ θεάτρου αἱ πορνευόμεναι γυναῖκες καὶ οἱ θηλυπρεπεῖς νέοι καὶ τὸν χορὸν τῶν μακαρίων αὐτῶν μοναχῶν ἀπὸ πλευρᾶς ἡδονῆς, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας μάλιστα πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ραθύμους νέους συλλαμβάνονται εἰς τὰς παγίδας αὐτῶν. Καὶ θὰ εὕρωμεν πράγματι νὰ ὑπάρχη τόση διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν χορῶν, ὅση θὰ ὑπῆρχεν ἐὰν κάποιος εἶχεν ἀκούσει ἀγγέλους νὰ ψάλλουν εἰς τὸν οὐρανὸν τὴν παναρμόνιον ἐκείνην μελωδίαν, καὶ σκύλους καὶ χοίρους νὰ οὐρλιάζουν καὶ νὰ μουγκρίζουν ἐπάνω εἰς τὴν κοπριάν. Διότι μὲ τὰ μὲν στόματα τῶν μοναχῶν δοξάζεται ὁ Χριστός, μὲ τὴν γλῶσσαν δὲ ἐκείνου ὑμνεῖται ὁ διάβολος. Μήπως ὅμως ἐκεῖ ἤχοῦν αὐλοὶ μαζὶ μὲ τὴν χωρὶς καμμίαν ἀξίαν φωνήν των καὶ τὴν ἀπαίσιαν ὄψιν των, καθὼς φουσκώνουν αἱ σιαγόνες των καὶ τεντώνουν τὰ νεῦρα των; Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν μοναχῶν ἐνηχεῖ ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, χρησιμοποιοῦσα τὰ στόματα τῶν ἁγίων ἀντὶ αὐλοῦ, κιθάρας καὶ φλογέρας. Μᾶλλον δὲ ὅσα καὶ νὰ εἶπω, δὲν θὰ ἠμπορέσω νὰ παρουσιάσω τὴν ἡδονὴν, δι' αὐτοὺς ποὺ εἶναι προσκολλημένοι εἰς τὴν λάσπην καὶ τὸ κῶμα. Διὰ τοῦτο καὶ θὰ ἤθελα νὰ πάρω κάποιον ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς μανιακοὺς καὶ νὰ τὸν ὀδηγήσω ἐκεῖ καὶ νὰ τοῦ δείξω τὸν χορὸν αὐτῶν τῶν ἁγίων καὶ δὲν θὰ ἐχρειάζετο εἰς τὸ ἐξῆς κανένας λόγος μου.

μοι λόγον λοιπόν. Πλήν κἄν πρὸς πηλίνους διαλεγόμεθα, πειρασόμεθα καὶ τῷ λόγῳ κἄν κατὰ μικρὸν αὐτοὺς ἀνασπάσαι τῆς ἰλύος καὶ τῶν τελμάτων.

Ἐκεῖθεν μὲν γὰρ εὐθέως πῦρ δέχεται ἔρωτος αἰόπου
 5 ὁ ἀκροατής· ὡς γὰρ οὐκ ἀρκούσης τῆς ὄψεως τῆς πόρνης φλέξει τὴν διάνοιαν, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς φωνῆς προσιθέασι λύμην· ἐνταῦθα δέ, κἄν ἔχη τι τοιοῦτον ἢ ψυχὴ, ἀποιίθεται εὐθέως. Οὐχ ἡ φωνὴ δὲ μόνον, οὐδὲ ἡ ὄψις, ἀλλὰ καὶ τὰ ἱμάτια μᾶλλον τούτων θορυβεῖ τοὺς ὁρῶντας. Κἄν πένης ἢ
 10 τις τῶν παχυτέρων καὶ ἡμελημένων, ἀπὸ τῆς θεωρίας μυρία ἀποδυσπειθήσει πολλάκις καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἔρει, ὅτι ἡ μὲν πόρνη καὶ ὁ ἠταιρηκὼς, μαγείρων τέκνα καὶ σκυτιόμων, πολλάκις δὲ καὶ οἰκειῶν, ἐν ισοσύντη ζῶσι τρυφῇ, ἐγὼ δὲ ἐλεύθερος καὶ ἐξ ἐλευθέρων, δικαίους πόνους αἰρούμενος,
 15 οὐδὲ ὄναρ ταῦτα φαντασθῆναι δύναμαι· καὶ οὕτως ἐμπροσθεῖς ὑπὸ τῆς ἀθυμίας ἄπεισιν. Ἐπὶ δὲ τῶν μοναχῶν οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλὰ καὶ τούναντιον ἅπαν. Ὅταν γὰρ ἴδῃ πλουσίων παῖδας καὶ προγόνων περιφανῶν ἐκγόρους τοιαῦτα ἡμφιεσμένους ἱμάτια, οἷα οὐδὲ οἱ ἔσχατοι τῶν πενήτων, καὶ
 20 ἐπὶ τούτῳ χαίροντας, ἐννοήσατε πόσῃ τῆς πενίας παραμυθίαν δεξάμενος ἄπεισι. Κἄν πλούσιος ἢ, σωφρονηθεὶς ἀναχωρεῖ, βελτίων γενόμενος.

Πάλιν ἐν μὲν τῷ θεάτρῳ διὰ ἴδωσι χρυσία περικειμένην τὴν πόρνην, ὁ μὲν πένης οἰμώζεται καὶ θρηνηθεὶς, τὴν
 25 ἑαυτοῦ γυναῖκα οὐδὲν τοιοῦτον ἔχουσαν βλέπων, οἱ δὲ πλουτιῶντες ὑπερόψονται καὶ διαπιύουσιν ἀπὸ τῆς θέας ταύτης

Ἄλλὰ ὅμως ἔστω καὶ ἂν ὁμιλῶ πρὸς ἀνθρώπους μὲ γήϊνα φρονήματα, θὰ προσπαθῆσω μὲ τὸν λόγον, ἔστω καὶ κατ' ἐλάχιστον νὰ τοὺς ἀποσύρω ἀπὸ τὴν λάσπην καὶ τὸν βοῦρκον.

Λοιπὸν ἀπὸ μὲν τὰ θέατρα ὁ ἀκροατῆς δέχεται κατ' εὐθεΐαν τὸ πῦρ τοῦ παραλόγου ἔρωτος. Διότι, ὡσὰν νὰ μὴ ἄρκοῦσεν ἡ παρουσία τῆς πόρνῆς διὰ νὰ τοῦ ἀνάψῃ τὴν σκέψιν τοῦ προστίθεται καὶ ἡ καταστροφή ἀπὸ τὴν φωνήν της, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν μοναχῶν καὶ ἂν ἀκόμη ἡ ψυχὴ πάσχη ἀπὸ κάτι παρόμοιον, τὸ ἀποβάλλει ἀμέσως. Ὅχι μόνον δὲ ἡ φωνή, οὔτε καὶ ἡ ὄψις, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐνδυμασία ἐρεθίζει ἀκόμη περισσότερο τοὺς θεατάς. Καὶ ἂν ὁ προσηλωμένος εἰς τὴν ὕλην καὶ ἀδιάφορος θεατῆς συμβῇ νὰ εἶναι κάποιος πτωχός, ἀπὸ τὸ θέαμα θὰ ἀγανακτήσῃ πολλὰς φορὰς καὶ θὰ εἰπῇ εἰς τὸν ἑαυτόν του, ὅτι ἡ μὲν πόρνη καὶ ὁ θηλυπρεπὴς νέος, ἂν καὶ εἶναι παιδιὰ μαγείρων καὶ ὑποδηματοποιῶν, πολλὰς φορὰς δὲ καὶ δούλων, ζοῦν μέσα εἰς τόσῃν τρυφήν, ἐνῶ ἐγώ, ἂν καὶ εἶμαι ἐλεύθερος καὶ κατάγομαι ἀπὸ ἐλευθέρους γονεῖς, προτιμῶν τοὺς δικαίους τόπους, δὲν ἠμπορῶ οὔτε εἰς τὸν ὕμνον μου νὰ τὰ ἴφρασθῶ αὐτὰ καὶ ἀφοῦ κατακυριευθῇ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἀπὸ τὴν στενοχώριαν θὰ φύγῃ. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν μοναχῶν ὅμως δὲν συμβαίνει τίποτε τὸ παρόμοιον, ἀλλὰ τὸ ἐντελῶς ἀντίθετον. Διότι, ὅταν ἴδῃ τὰ παιδιὰ τῶν πλουσίων καὶ τοὺς ἀπογόνους τῶν ἐνδόξων προγόνων νὰ φοροῦν τέτοιου εἴδους ἐνδύματα, ποὺ δὲν τὰ φοροῦν οὔτε οἱ τελευταῖοι ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς, καὶ νὰ χαίρωνται ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, σκεφθῆτε πόσῃν παρηγορίαν τῆς πτωχείας παίρνει καὶ φεύγει. Καὶ ἂν συμβῇ νὰ εἶναι πλούσιος, ἀναχωρεῖ, ἀφοῦ σωφρονισθῇ, γενόμενος καλύτερος.

Ἐπίσης, εἰς μὲν τὸ θέατρον, ὅταν ἴδοῦν τὴν πόρνην νὰ στολίζεται μὲ χρυσᾶ κοσμήματα, ὁ μὲν πτωχὸς θὰ στενοχωρηθῇ καὶ θὰ θρηνήσῃ, βλέπων τὴν γυναῖκα του νὰ μὴ ἔχῃ τίποτε παρόμοιον, οἱ δὲ πλούσιοι θὰ περιφρονήσουν καὶ θὰ ἐγκαταλείψουν τὰς συζύγους των ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ θεά-

τὰς συνοικούσας αὐτοῖς. Ὅτιαν γὰρ καὶ οὐχὴ καὶ βλέμμα
 καὶ φωνὴν καὶ βᾶδιον πάντα διακεκλασμένα ἐκείνη παρέχη
 τοῖς ὄρωσιν, ἐμπρησθέντες ἀναχωροῦσι, καὶ αἰχμάλωτοι λοι-
 πὸν εἰς τὰς οἰκίας εἰσέρχονται τὰς ἑαυτῶν. Ἐντεῦθεν αἱ
 5 ὕβρεις καὶ αἱ ἀτιμίαι, ἐντεῦθεν αἱ ἀπέχθειαι, οἱ πόλεμοι,
 οἱ θάνατοι οἱ καθημερινοί· ἐντεῦθεν ἀβίωτος τοῖς ἄλοῦσιν
 ὁ βίος, καὶ ἡ συνοικοῦσα λοιπὸν ἀηδὴς καὶ τὰ παιδιά οὐχ
 ὁμοίως ποθεῖνὰ καὶ πάντα ἄνω καὶ κάτω τὰ τῆς οἰκίας,
 καὶ ὑπ' αὐτῆς λοιπὸν τῆς ἀκτῖνος ἐνοχλεῖσθαι δοκεῖ. Ἄλλ'
 10 οὐκ ἀπὸ τῶν χωρῶν τούτων ἀηδία τις τοιαύτη, ἀλλ' ἡμέρον
 καὶ προῶν δέξεται ἡ γυνὴ τὸν ἄνδρα, πάσης ἡδονῆς αἰόπου
 ἀπηλλαγμένον, καὶ εὐκολώτερον αὐτῷ χρήσεται, ἢ πρὸ τού-
 του. Τοιαῦτα ὁ μὲν χορὸς ἐκεῖνος τίπτει κακά, οὗτος δὲ
 ἀγαθὰ· ὁ μὲν ἀπὸ προβάτων λύκους ποιῶν, οὗτος δὲ ἀπὸ
 15 λύκων ἀρνειοὺς ἐργαζόμενος.

Ἄλλ' οὕτω περὶ τῆς ἡδονῆς οὐδὲν οὐδέπω τάχα εἰρή-
 καμεν. Καὶ τί γένοιτ' ἂν ἡδίων τοῦ μὴ θορυβεῖσθαι μηδὲ
 ὀδυνᾶσθαι τὴν διάνοιαν, μηδὲ ἀθυμεῖν καὶ σιένειν; Πλὴν
 ἀλλὰ καὶ περαιτέρω τὸν λόγον προαγάγωμεν, καὶ ἑκατέρας
 20 τῆς ᾠδῆς καὶ τῆς θεᾶς τὴν ἀπόλαυσιν ἐξετάσωμεν· καὶ ὁ-
 ψώμεθα τὴν μὲν μέχρις ἑσπέρας μένουσαν, ἕως ἂν ἐν τῷ
 θεάτρῳ καθέζηται ὁ θεατῆς, μετὰ δὲ ταῦτα κέντρον παντὸς
 χαλεπώτερον ἀνιῶσιν αὐτόν· ἐνταῦθα δὲ διηνεκῶς ἐνακμά-
 ζουσιν αἱ ψυχαῖς τῶν ἐωρακῶν. Καὶ γὰρ καὶ τῶν ἀν-
 25 ὄρων τὸν τύπον καὶ τοῦ τόπου τὸ τερπνὸν καὶ τῆς διαγωγῆς
 τὸ γλυκὺ καὶ τῆς πολιτείας τὸ καθαρὸν καὶ τῆς καλλίστης

ματος. Διότι όταν ἡ πόρνη προβάλλῃ εἰς τοὺς θεατὰς κατὰ τρόπον προκλητικὸν καὶ τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὸ βλέμμα, καὶ τὴν φωνὴν καὶ τὸ βάδισμα καὶ τὰ πάντα, φεύγουν ἐκεῖνοι ἀπὸ ἐκεῖ κατακυριευμένοι ἀπὸ τὴν φλόγα ἐκείνην καὶ μεταβαίνουν ἔτσι αἰχμάλωτοι εἰς τὰ σπίτια των. Ἀπὸ ἐδῶ προέρχονται αἱ ὕβρεις καὶ αἱ ἀτιμώσεις, ἀπὸ ἐδῶ αἱ περιφρονήσεις, αἱ διαμάχαι καὶ οἱ καθημερινοὶ θάνατοι. Ἀπὸ ἐδῶ γίνεται ἀνυπόφορη ἡ ζωὴ δι' αὐτοὺς πού αἰχμαλωτίζονται ἀπὸ τὴν πόρνην καὶ ἡ σύζυγος προκαλεῖ εἰς τὸ ἐξῆς ἀηδίαν, καὶ τὰ παιδιὰ δὲν εἶναι ἀγαπητὰ ὅπως πρῶτα, καὶ γίνονται ὅλα ἄνω κάτω εἰς τὸ σπίτι, καὶ φαίνεται ὅτι ἐνοχλεῖται καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἡλιακὴν ἀκτῖνα. Ὅμως δὲν προκαλεῖται καμμία παρομοία ἀηδία ἀπὸ τοὺς χοροὺς τῶν μοναχῶν, ἀλλὰ θὰ δεχθῆ ἡ σύζυγος τὸν ἄνδρα ἡμέρον καὶ πρᾶον, ἀπηλλαγμένον ἀπὸ κάθε παράλογον ἡδονὴν καὶ θὰ εἶναι ἡ συμπεριφορὰ του περισσότερον εὐχάριστος τώρα, παρὰ προηγουμένως. Ὁ μὲν χορὸς λοιπὸν τῶν θεάτρων γεννᾷ κακά, τῶν δὲ μοναχῶν ἀγαθὰ. Καὶ ὁ μὲν ἕνας ἀπὸ πρόβατα δημιουργεῖ λύκους, ἐνῶ ὁ ἄλλος ἀπὸ λύκους δημιουργεῖ ἀρνιά.

Ἄλλ' ὅμως φαίνεται πῶς δὲν εἶπαμεν τίποτε ἀκόμη διὰ τὴν ἡδονὴν. Καὶ τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ πῶς εὐχάριστον ἀπὸ τὸ νὰ μὴ τaráσσεται οὔτε νὰ ὑποφέρῃ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου οὔτε νὰ στενοχωρῆται καὶ νὰ ἀναστενάξῃ; Πλὴν ὅμως πρέπει νὰ συνεχίσωμεν ἀκόμη τὸν λόγον καὶ ἄς ἐξετάσωμεν τὴν ἀπόλαυσιν πού χαρίζει κάθε ἕνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἄσματα καὶ τὰ θεάματα· καὶ θὰ ἰδοῦμεν ὅτι ἡ μὲν μία διαρκεῖ μόνον μέχρι τὴν ἑσπέραν, ὅσον χρόνον δηλαδὴ ὁ θεατὴς εὐρίσκεται εἰς τὸ θέατρον, ἐνῶ ὕστερα τὸν κάνει νὰ ὑποφέρῃ φοβερώτερον ἀπὸ ὁποιοδήποτε ἄλλο αἰχμηρὸν ἀντικείμενον, ἐνῶ αὐτὴ πού προέρχεται ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς αὐξάνει συνεχῶς μέσα εἰς τὰς ψυχὰς τῶν θεατῶν. Καθ' ὅσον καὶ τὸν τύπον τῶν ἀνδρῶν καὶ τὸ εὐχάριστον τοῦ τόπου καὶ τὴν γλυκύτητα τῆς συμπεριφορᾶς καὶ τὴν καθαρότητα τοῦ τρόπου ζωῆς των καὶ τὴν χάριν τοῦ ὠραιότατου καὶ

ᾧδῆς καὶ πνευματικῆς τὴν χάριν, ἔχουσιν ἑαυτοῖς διαπαντὸς
 ἐπιζάνοντα. Οἱ γοῦν τούτων ἀπολαύοντες διηνεκῶς τῶν λι-
 μένων, ὡσπερ τινὰ χειμῶνα λοιπὸν φεύγουσι τῶν πολλῶν
 τοὺς θορούβους. Οὐκ ἄδοντες δὲ μόνον καὶ εὐχόμενοι, ἀλλὰ
 5 καὶ ταῖς βίβλοις προσηλωμένοι, τερπνόν τι θέαμα τοῖς ὁρῶ-
 σίν εἰσιν. Ἐπειδὴν γὰρ τὸν χορὸν διαλύσωσιν, ὁ μὲν τὸν
 Ἑσάϊαν λαβὼν ἐκείνῳ διαλέγεται, ὁ δὲ τοῖς ἀποσιόλοις
 ὁμιλεῖ, ἕτερος τὰ παρ' ἐτέρων πονηθέντα ἔπεισι, καὶ φιλο-
 σοφεῖ περὶ Θεοῦ, περὶ τοῦδε τοῦ παντός, περὶ τῶν ὁρωμέ-
 10 νων, περὶ τῶν ἀοράτων, περὶ αἰσθητῶν, περὶ νοητῶν, περὶ
 τῆς εὐτελείας τούτου τοῦ βίου, περὶ τῆς τοῦ μέλλοντος με-
 γαλειότητος.

5. Καὶ τρέφονται τροφὴν ἀρίστην, οὐ σάρκας ἀλόγων
 ἐψημένας παραιθέμενοι, ἀλλὰ λόγια Θεοῦ ὑπὲρ μέλι καὶ
 15 κηρίον, μέλι θαυμάσιον καὶ πολλῶ κρεῖττον ἢ κατὰ τὴν ἔ-
 ρημον ὁ Ἰωάννης τὸ παλαιὸν ἐσιπεῖτο. Τὸ γὰρ μέλι τοῦτο
 οὐ μέλιται ἴνες ἄγριαι τοῖς ἄνθεσιν ἐπιζάνουσαι συλλέγου-
 σιν, οὐδὲ δρόσον πεπαίνουσαι τοῖς σίμβλοις ἐνιαῖσιν, ἀλλ' ἡ
 τοῦ Πνεύματος κατασκευάζουσα χάρις, ἀντὶ κηρίων καὶ σίμ-
 20 βλων καὶ σουρίγγων ταῖς τῶν ἁγίων ἐναποτίθεται ψυχαῖς,
 ὥστε εἶναι τῷ βουλομένῳ μετὰ ἀδείας ἐσθίειν διηνεκῶς.
 Ταύτας δὴ οὖν τὰς μελίτις καὶ αὐτοὶ μιμούμενοι, περιτ-
 παινται τοῖς κηρίοις τῶν ἁγίων βιβλίων, πολλὴν ἐντεῦθεν
 δρεπόμενοι τὴν ἡδονήν.

25 Καὶ εἰ θούλει μαθεῖν τὴν τράπεζαν τὴν ἐκείνων, ἐγγὺς
 γενοῦ, καὶ ὄφει τοιαῦτα ἐρευγομένους αὐτούς, προσηνῆ πάν-
 τα καὶ ἡδέα, καὶ εὐωδίας γέμοντα πνευματικῆς. Οὐδὲν αἰ-

πνευματικοῦ αὐτοῦ ἄσματος τὰ διατηροῦν σταθερὰ μέσα των εἰς ὅλην τὴν ζωὴν των. Αὐτοὶ λοιπὸν ποὺ ἀπολαμβάνουν διαρκῶς αὐτὰ τὰ λιμάνια, ἀποφεύγουν εἰς τὸ ἐξῆς τοὺς θορύβους τοῦ κόσμου ὡσὰν κάποιαν κακοκαιρίαν. Καὶ ἀποτελοῦν εὐχάριστον θέαμα δι' αὐτοὺς ποὺ τοὺς βλέπουν, ὄχι μόνον ὅταν ψάλλουν καὶ προσεύχονται, ἀλλὰ καὶ ὅταν εἶναι προσηλωμένοι εἰς τὰς ἱεράς Γραφάς. Διότι μόλις τελειώσουν τὴν προσευχὴν, ἄλλος μὲν παίρνει τὸ βιβλίον τοῦ Ἡσαΐου καὶ ὁμιλεῖ μὲ αὐτόν, ἄλλος ὁμιλεῖ μὲ τοὺς ἀποστόλους καὶ ἄλλος μελετᾷ τὰ συγγράματα ἄλλων καὶ φιλοσοφεῖ περὶ τοῦ Θεοῦ, περὶ τοῦ σύμπαντος, περὶ τῶν ὁρατῶν, περὶ τῶν ἀοράτων, περὶ τῶν αἰσθητῶν, περὶ τῶν πνευματικῶν, περὶ τῆς εὐτελείας τῆς παρούσης ζωῆς καὶ περὶ τοῦ μεγαλείου τῆς μελλούσης.

5. Ἀκόμη τρέφονται μὲ ἀρίστην τροφὴν θέτοντες εἰς τὴν τράπεζαν των ὄχι ἐψημένας σάρκας ἀλόγων ζώων, ἀλλὰ τρεφόμενοι μὲ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, ποὺ εἶναι γλυκύτερα ἀπὸ τὸ μέλι καὶ τὴν κηρήθραν, ποὺ εἶναι μέλι θαυμάσιον καὶ πολὺ καλύτερον ἀπὸ ἐκεῖνο μὲ τὸ ὁποῖον ὁ Ἰωάννης ἐτρέφετο τὴν παλαιὰν ἐποχὴν εἰς τὴν ἔρημον. Διότι αὐτὸ τὸ μέλι δὲν τὸ συγκεντρώνουν ὠρισμένα ἄγρια μέλισσαι, ποὺ κάθονται ἐπάνω εἰς τὰ λουλούδια, οὔτε καθιστοῦν γλυκεῖαν τὴν δροσιὰν καὶ τὴν ἐναποθέτουν εἰς τὰς κυψέλας, ἀλλὰ τὸ κατασκευάζει ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τὸ ἐναποθέτει, ἀντὶ τῶν κηρηθρῶν, τῶν κυψελῶν, καὶ τῶν σπηλαίων, εἰς τὰς ψυχὰς τῶν πιστῶν, ὥστε, ἐκεῖνος ποὺ θέλει, νὰ ἤμπορῇ νὰ τρώγῃ συνεχῶς χωρὶς φόβον. Αὐτὰς λοιπὸν τὰς μέλισσας μιμούμενοι καὶ αὐτοὶ πετοῦν γύρω ἀπὸ τὰς κηρήθρας τῶν ἁγίων βιβλίων, ἀποκομίζοντες ἀπὸ αὐτὰ μεγάλην ἡδονήν.

Καὶ ἐὰν θέλῃς νὰ γνωρίσης τὴν τράπεζαν ἐκείνων, πλησίασε καὶ θὰ ἀκούσης νὰ λέγουν τέτοια λόγια, ποὺ εἶναι ὅλα εὐχάριστα καὶ γλυκὰ καὶ γεμᾶτα ἀπὸ πνευματικὴν εὐωδίαν. Κανένα αἰσχρὸν λόγον δὲν ἤμποροῦν νὰ εἰποῦν τὰ

συχρόν ἐκεῖνα τὰ σιόματα ἐξενεγκεῖν δύναται ρῆμα, οὐδὲν
 εὐιράπελον, οὐδὲν τραχύ, ἀλλὰ πάντα τῶν οὐρανῶν ἄξια.
 Οὐκ ἂν τις ἀμάροιοι, τὰ μὲν σιόματα τῶν πολλῶν τῶν ἐν
 ἀγοραῖς συρομένων καὶ πρὸς τὰ βιωτικὰ λυσοώντων, βορ-
 5 βόρου τινὸς ὀχειοῖς παραβάλλων, τὰ δὲ τούτων πηγαῖς μέλι
 ρεούσαις καὶ νάματα προχεούσαις καθαρά. Εἰ δέ τις ἐδυοχέ-
 ρανεν, διὲ τὰ τῶν πολλῶν βορβόρου τινὸς προσεῖπον ὀχειούς,
 ἴσιω διὲ σφόδρα φειδόμενος εἶπον. Ἡ γὰρ Γραφή οὐδὲ
 τούτω κέχρηται τῷ μέτρῳ, ἀλλ' ἐτέρῳ πολλῷ σφοδροτέρῳ
 10 παραδείγματι. «Ἰὸς» γάρ, φησὶν, «ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χεῖλη αὐ-
 τῶν καὶ τάφος ἀνεωγμένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν». Ἀλλ' οὐ τὰ
 ἐκείνων τοιαῦτα, ἀλλ' εὐωδίας γέμει πολλῆς.

Καὶ τὰ μὲν ἐνιαῦθα τοιαῦτα· τὰ δὲ ἐκεῖ ποῖος ἡμῖν
 παρασιήσει λόγος; ποία ἐννοήσει διάνοια; τὴν λῆξιν τὴν
 15 ἀγγελικὴν, τὴν μακαριότητα τὴν ἄφρασιον, τὰ ἀπόρρητα
 ἀγαθὰ; Τάχα πολλοὶ διεθερμάνθητε νῦν, καὶ εἰς ἐπιθυ-
 μίαν ἐνεπέσειτε τῆς καλῆς ταύτης πολιτείας· ἀλλὰ τί τὸ κέρ-
 δος, διὰν ἐνιαῦθα ὄντες μόνον τοῦτο ἔχητε τὸ πῦρ, ἐξελ-
 θόντες δὲ σθέσητε τὴν φλόγα καὶ καταμαρανθῆ οὔτιος ὁ πόθος;
 20 Πῶς οὖν, ἵνα μὴ τοῦτο γένηται; Ὡς ἔοι σοι θερμὸς
 οὔτιος ὁ ἔρως, ἄπελθε πρὸς αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς ἀγγέλους,
 ἀνάκασσον αὐτὸν πλέον. Οὐ γὰρ οὕτως ὁ παρ' ἡμῶν λόγος
 δυνήσεται σε ἀνάψαι, ὡς ἡ τῶν πραγμάτων θεά. Μὴ εἴπης,
 διαλεχθῶ τῇ γυναικὶ καὶ διαλύσω τὰ πράγματα πρῶτον.
 25 Ἀρχὴ ραθυμίας αὕτη ἢ ἀναβολή. Ἄκουσον διὲ συνιάξα-
 νθαι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ ἠθέλησέ τις, καὶ οὐκ εἴασεν ὁ προφή-

23. Ψαλμ. 139, 4.

24. Ψαλμ. 5, 10.

25. Πρβλ. Γ' Βασιλ. 19, 20.

στόματα ἐκεῖνα, οὔτε εὐτράπελον, οὔτε σκληρόν, ἀλλ' ὅλα ὅσα λέγουν εἶναι ἀντάξια τῶν οὐρανῶν. Καὶ δὲν θὰ ἤθελεν ἀποτύχει κανεὶς ἐὰν παρωμοίαζε τὰ μὲν στόματα τῶν πολλῶν ἀνθρώπων, πού περιφέρονται εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ κάνουν ὡσὰν λυσσασμένοι διὰ τὰ βιωτικὰ πράγματα, μὲ ὄχετους κάποιου βούρκου, τὰ δὲ στόματα τῶν μοναχῶν μὲ πηγὰς πού ρέουν μέλι καὶ ἀναβλύζουν νάματα καθαρὰ. Καὶ ἐὰν κάποιος ἐδυσανασχέτησεν ἐπειδὴ ὠνόμασα τὰ στόματα τῶν πολλῶν ἀνθρώπων ὄχετους κάποιου βούρκου, ἄς γνωρίζῃ ὅτι τὸ εἶπα αὐτὸ ἀπὸ πολὺ μεγάλο ἐνδιαφέρον. Διότι ἡ ἀγία Γραφή κάνει χρῆσιν αὐτοῦ τοῦ μέτρου, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ ἄλλο πολὺ πιὸ χειρότερον παράδειγμα. Διότι, λέγει, «δηλητήριον φιδιῶν ὑπάρχει κάτω ἀπὸ τὰ χεῖλη των»²³ καὶ «ὁ λάρυγξ των ὁμοιάζει μὲ τάφον ἀνοιγμένον»²⁴. Ὅμως δὲν εἶναι παρόμοια τὰ στόματα τῶν μοναχῶν, ἀλλ' εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ πολλὴν εὐωδίαν.

Καὶ ἔτσι μὲν ἔχουν τὰ τῶν μοναχῶν, ποῖος ὅμως ἀνθρώπινος λόγος θὰ παραστήσῃ τὰ ὅσα συμβαίνουν εἰς τὸν οὐρανόν; Ποῖος νοῦς ἠμπορεῖ νὰ τὰ συλλάβῃ; τὸ ἀγγελικὸν τέλος, τὴν ἐνέκφραστον μακαριότητα, τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ; Ἴσως εἰς πολλοὺς τώρα νὰ ἤναψεν ἡ φλόγα καὶ νὰ ἐκκυριεύθητε ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ μιμηθῆτε αὐτὸν τὸν ἐνάρετον τρόπον ζωῆς· ποῖον ὅμως τὸ κέρδος, ὅταν ἔχετε τὴν φλόγα αὐτὴν μόνον ἐν ὅσῳ εὐρίσκεσθε ἐδῶ, καὶ ὅταν φύγετε, θὰ σβήσετε αὐτὴν καὶ θὰ μαρανθῆ ὁ πόθος σας αὐτός;

Τί πρέπει λοιπὸν νὰ κάνωμεν διὰ νὰ μὴ συμβῆ αὐτό; Ὅσον ἀκόμη ὁ πόθος σου αὐτός εἶναι θερμός, πήγαινε πρὸς ἐκείνους τοὺς ἀγγέλους καὶ κάνε ν' αὐξηθῆ ἡ φλόγα αὐτοῦ περισσότερο. Διότι ὁ ἰδικός μου λόγος δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὸν ἀνάψῃ τόσο, ὅσον ἡ θεὰ τῶν πραγμάτων. Μὴ εἰπῆς, θὰ συζητήσω μὲ τὴν σύζυγόν μου καὶ θὰ τακτοποιήσω πρῶτα τὰ προβλήματα μου Ἡ ἀναβολὴ αὐτὴ εἶναι ἀρχὴ τῆς ραθυμίας. Ἄκουσε ὅτι κάποιος ἠθέλησε νὰ ἀποχαιρετήσῃ τοὺς ἀνθρώπους τῆς οἰκίας του καὶ δὲν τὸν ἄφησεν ὁ προφήτης²⁵.

της. Καὶ τί λέγω συνιάξασθαι; Θᾶψαι πατέρα ἠθέλησεν· ὁ
μαθητής, καὶ οὐδὲ τοῦτο συνεχώρησεν ὁ Χριστός. Καίτι
τί σοι προᾶγμα ἀναγκαῖον οὕτως εἶναι δοκεῖ, ὡς κηδεῖα
παιρός; ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ἐπέιρεψε. Τί δήποιε; "Οὐ σοφ-
5 δρός ἐφέσθηκεν ὁ διάβολος, παρείσδυσίν' τινὰ βουλόμενος
λαβεῖν· καὶ ὀλίγης ἀσχολίας ἐπιλάβηται καὶ ἀναβολῆς, με-
γάλην ἐργάζεται ραθυμίαν. Διὰ τοῦτο παραινεῖ τις, «μὴ ἀνα-
βάλλου ἡμέραν ἐξ ἡμέρας». Οὕτω γὰρ δυνήσῃ τὰ πλείονα
κατορθοῦν, οὕτω καὶ τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν σου καλῶς διακεί-
10 σεται. «Ζητεῖτε» γὰρ, φησί, «τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ
ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν». Εἰ γὰρ ἡμεῖς τοὺς τὰ
ἑαυτῶν ὑπερορῶντας, καὶ τῶν ἡμετέρων τὴν ἐπιμέλειαν
προτιθέντας, ἐν πολλῇ καθιστῶμεν ἀμεριμνία· πολλῶ μᾶλλον
ὁ Θεός, ὁ καὶ χωρὶς τούτων κηδόμενος καὶ προνοῶν.
15 Μὴ τοίνυν φροντίσης τῶν σῶν, ἀλλὰ ἄφες αὐτὰ τῷ
Θεῷ. "Αν γὰρ σὺ φροντίσης, ὡς ἄνθρωπος φροντίζεις·
ἂν δὲ ὁ Θεὸς προνοήσῃ, ὡς Θεὸς προνοεῖ. Μὴ φροντίσης
αὐτῶν ἀφείς τὰ μείζω, ἐπεὶ αὐτὸς οὐ σφόδρα αὐτῶν προ-
νοήσῃ. "Ἰν' οὖν σφόδρα αὐτῶν προνοῇ, αὐτῷ μόνῳ πάντα
20 ἐπίτρεπον. "Αν γὰρ καὶ αὐτὸς αὐτὰ μεταχειρίσῃ, ἀφείς τὰ
πνευματικά, οὐ πολλὴν αὐτῶν αὐτὸς ποιήσεται πρόνοϊαν. "Ἰν'
οὖν καὶ σοὶ ταῦτα εὖ διακείηται, καὶ φροντίδος ἀπαλλαγῆς
ἀπάσης, ἔχον τῶν πνευματικῶν, ὑπερόρα τῶν βιωτικῶν·
οὕτω γὰρ καὶ τὴν γῆν ἔξεις μετὰ τῶν οὐρανῶν, καὶ τῶν
25 μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιτεύξῃ, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ
Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος
εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

26. Πρβλ. Λουκᾶ 9, 59-60.

27. Σοφ. Σειράχ 5, 7.

28. Ματθ. 6, 33.

Καὶ διατί λέγω νὰ ἀποχαιρετήσῃ; Νὰ θάψῃ τὸν πατέρα του ἠθέλησεν ὁ μαθητής, καὶ οὔτε αὐτὸ τοῦ ἐπέτρεψεν ὁ Χριστός²⁶. Ἐὰν καὶ βέβαια ποῖον πρᾶγμα σοῦ φαίνεται τόσο ἀναγκαῖον, ὅσον ἡ κηδεῖα τοῦ πατρός; ἀλλ' ὅμως οὔτε αὐτὸ τὸ ἐπέτρεψεν. Διατί λοιπόν; Διότι ὁ διάβολος παραμονεύει μὲ ἀλύγιστον τὴν ὁρμὴν του διὰ νὰ ἡμπορέσῃ νὰ ἐπιτύχῃ κάποιαν διείσδυσιν· καὶ ἐὰν συμβῇ νὰ εὕρῃ μικρὰν φροντίδα καὶ ἀναβολήν, δημιουργεῖ μεγάλην ἀδιαφορίαν. Διὰ τοῦτο καὶ κάποιος συμβουλεύει· «Μὴ ἀναβάλλῃς ἀπὸ τὴν μίαν ἡμέραν εἰς ἄλλην ἡμέραν»²⁷. Διότι ἔτσι θὰ ἡμπορέσῃς νὰ ἐπιτύχῃς περισσότερα πράγματα, ἔτσι καὶ αἱ ὑποθέσεις τοῦ σπιτιοῦ σου θὰ ρυθμισθοῦν καλύτερα. Διότι λέγει· «Ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ σᾶς δοθοῦν»²⁸. Διότι, ἐὰν ἡμεῖς ἀπαλλάσσωμεν ἀπὸ κάθε φροντίδα ἐκείνους πὺν ἀδιαφοροῦν διὰ τὰς ἰδικὰς των ὑποθέσεις καὶ ἐπιφορτίζονται τὰς ἰδικὰς μας, πολὺ περισσότερον θὰ τὸ κἀνῆ αὐτὸ ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἐπιδεικνύει καὶ χωρὶς αὐτὰ τὴν φροντίδα του καὶ τὴν πρόνοιάν του.

Μὴ φροντίζῃς λοιπόν διὰ τὰ ἰδικὰ σου θέματα, ἀλλ' ἐμπιστεύσου αὐτὰ εἰς τὸν Θεόν. Διότι, ἐὰν φροντίσῃς ἐσύ, φροντίζεις ὡς ἄνθρωπος, ἂν ὅμως δείξῃ πρόνοιαν ὁ Θεός, προνοεῖ ὡς Θεός. Μὴ φροντίσῃς δι' αὐτὰ, ἀδιαφορῶν διὰ τὰ σπουδαιότερα, διότι ὁ Θεὸς δὲν θὰ δείξῃ πολὺ ἐνδιαφέρον δι' αὐτὰ. Διὰ νὰ προνοῇ λοιπόν εἰς μέγαν βαθμὸν δι' αὐτὰ ὁ Θεός, ἐμπιστεύσου ὅλα αὐτὰ εἰς αὐτόν. Διότι, ἐὰν σὺ ὁ ἴδιος ἀσχοληθῇς μὲ αὐτὰ ἀφήνων τὰ πνευματικά, δὲν θὰ δείξῃ μεγάλην πρόνοιαν δι' αὐτὰ ὁ Θεός. Ἄρα λοιπόν διὰ νὰ ἔχουν καλὴν ἐξέλιξιν τὰ θέματά σου καὶ ν' ἀπαλλαγῇς ἀπὸ κάθε φροντίδα, φρόντισε διὰ τὰ πνευματικά καὶ περιφρόνησε τὰ ὑλικά· διότι ἔτσι καὶ τὴν γῆν θὰ ἐπιτύχῃς μαζὶ μὲ τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ θὰ ἐπιτύχῃς, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΘ'
Ματθ. 22, 1 - 14

«Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπε πάλιν ἐν παραβο-
λαῖς. Ὁμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ
5 βασιλεῖ, ὅστις ἐποίησε γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ. Καὶ
ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ καλέσαι τοὺς κεκλημέ-
νους εἰς τοὺς γάμους, καὶ οὐκ ἤθελον ἐλθεῖν. Πά-
λιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους, λέγων· εἴπατε τοῖς
κεκλημένοις, τὸ ἄριστόν μου ἠτοιμάσα, οἱ ταῦροί μου
10 καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα, καὶ πάντα ἔτοιμα· δεῦτε εἰς
τοὺς γάμους. Οἱ δὲ ἀμελήσαντες ἀπηῆλθον, ὁ μὲν εἰς
τὸν ἴδιον ἀγρὸν, ὁ δὲ ἐπὶ τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ. Οἱ δὲ
λοιποὶ κρατήσαντες τοὺς δούλους αὐτοῦ ὕβρισαν καὶ
ἀπέκτειναν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀκούσας ὠργίσθη, καὶ
15 πέμψας τὰ σιραιεύματα αὐτοῦ, ἀπώλεσε τοὺς φονεῖς
ἐκείνων, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησε. Τότε λέγει
τοῖς δούλοις· ὁ μὲν γάμος ἔτοιμός ἐστιν, οἱ δὲ κε-
κλημένοι οὐκ ἦσαν ἄξιοι. Πορεύεσθε ἐπὶ τὰς διεξό-
δους τῶν ὁδῶν, καὶ ὅσους ἂν εὑρητε, καλέσατε εἰς
20 τοὺς γάμους. Καὶ ἐξελθόντες οἱ δοῦλοι εἰς τὰς ὁδοὺς,
συνήγαγον πάντας ὅσους εὑρον, πονηροὺς καὶ ἀγα-
θούς· καὶ ἐπλήσθη ὁ γάμος τῶν κεκλημένων. Εἰσελ-
θὼν δὲ ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι, εἶδεν ἄνθρωπον οὐκ
ἔχοντα ἔνδυμα γάμου· καὶ λέγει αὐτῷ· ἑταῖρε, πῶς
25 εἰσῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου; Ὁ δὲ ἐφι-
μώθη. Ὁ δὲ εἶπε τοῖς διακόνοις· δῆσαντες αὐτοῦ

ΟΜΙΛΙΑ ΕΘ΄
Ματθ. 22, 1 - 14

«Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπε πάλιν μὲ παραβολάς. Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ὁμοιάζει μὲ ἄνθρωπον βασιλέα, ὁ ὁποῖος ἔκανε τοὺς γάμους τοῦ υἱοῦ του. Καὶ ἔστειλε τοὺς δούλους του νὰ καλέσουν τοὺς καλεσμένους εἰς τοὺς γάμους, ἀλλ' αὐτοὶ δὲν ἤθελον νὰ ἔλθουν. Πάλιν ἔστειλεν ἄλλους δούλους, λέγων· Εἴπατε εἰς τοὺς καλεσμένους· τὸ γεῦμα μου εἶναι ἕτοιμον, οἱ ταῦροι καὶ τὰ μανάρια μου εἶναι σφαγμένα καὶ ὄλα εἶναι ἕτοιμα· ἐλᾶτε εἰς τοὺς γάμους. Αὐτοὶ ὅμως ἔδειξαν ἀδιαφορίαν καὶ μετέβησαν, ἄλλος μὲν εἰς τὸ χωράφι του καὶ ἄλλος εἰς τὴν ἐπιχείρησίν του, οἱ δὲ ὑπόλοιποι, ἀφοῦ συνέλαβον τοὺς δούλους του, τοὺς ἐκακοποίησαν καὶ τοὺς ἐφόνευσαν. Ὅταν ὅμως ὁ βασιλεὺς τὰ ἤκουσεν αὐτά, ὠργίσθη καὶ ἔστειλε τὸν στρατόν του, ἐφόνευσεν ἐκείνους τοὺς φονεῖς καὶ κατέκαυσε τὴν πόλιν των. Τότε λέγει εἰς τοὺς δούλους του· Ὁ μὲν γάμος εἶναι ἕτοιμος, ἀλλ' οἱ καλεσμένοι δὲν ἦσαν ἄξιοι. Πηγαίνατε εἰς τὰ σταυροδρόμια καὶ ὅσους θὰ βρῆτε καλέσατέ τους εἰς τοὺς γάμους. Καὶ ἀφοῦ ἐβγῆκαν οἱ δοῦλοι εἰς τοὺς δρόμους, ἐμάζευσαν ὄλους ὅσους εὔρον, κακοὺς καὶ καλοὺς, καὶ ἐγένισεν ἡ αἴθουσα τῶν γάμων ἀπὸ τοὺς καλεσμένους. Ὅταν ὅμως εἰσῆλθεν ὁ βασιλεὺς διὰ νὰ ἰδῆ τοὺς καλεσμένους, εἶδε κάποιον ἄνθρωπον ποὺ δὲν εἶχεν ἔνδυμα γάμου καὶ τοῦ λέγει· Φίλε, πῶς εἰσῆλθες ἐδῶ χωρὶς νὰ ἔχῃς τὸ ἔνδυμα τοῦ γάμου; Αὐτὸς δὲ δὲν ἀπήντησεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς εἶπεν εἰς τοὺς ὑπηρέτας· Δέσατέ τον πόδια καὶ χέρια καὶ

πόδας καὶ χεῖρας, ἐκβάλετε αὐτὸν εἰς τὸ σκότιος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. Πολλοὶ γάρ εἰσι κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί».

1. Εἶδες καὶ ἐν τῇ προτέρῃ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ παραβολῇ
 5 τοῦ υἱοῦ καὶ τῶν δούλων τὸ μέσον; εἶδες πολλὴν μὲν ἑκα-
 τέρων τῶν παραβολῶν τὴν συγγένειαν, πολλὴν δὲ καὶ τὴν
 διαφορὰν; Καὶ γὰρ αὕτη δείκνυσι καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν μακρο-
 θυμίαν καὶ τὴν πρόνοιαν τὴν πολλήν, καὶ τὴν Ἰουδαϊκὴν ἀ-
 γνωμοσύνην. Ἄλλ' ἔχει τι καὶ πλεον ἐκείνης αὕτη. Προανα-
 10 φωνεῖ μὲν γὰρ καὶ τὴν ἔκπτωσιν τῶν Ἰουδαίων, καὶ τὴν
 κλησὶν τῶν ἔθνῶν, δείκνυσι δὲ μετὰ τούτου καὶ τοῦ θίου
 τὴν ἀκρίβειαν, καὶ ὅση τοῖς ἀμελοῦσιν ἡ δίκη κεῖται. Καὶ
 καλῶς αὕτη μετ' ἐκείνην ἐστίν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε, «δοθή-
 σεται ἔθνη ποιῶντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς», δηλοῖ λοιπὸν
 15 ἐνταῦθα καὶ ποίῳ ἔθνη καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄ-
 φαιον εἰς τοὺς Ἰουδαίους πάλιν τὴν πρόνοιαν ἐπιδείκνυται.
 Ἐκεῖ μὲν γὰρ πρὸ τοῦ σιαυροῦ φαίνεται καλῶν, ἐνταῦθα
 δὲ καὶ μετὰ τὸ σφαγῆναι ἐπίκειται ἐπισπώμενος αὐτοῦς.
 Καὶ διε τὴν χαλεπωτάτην αὐτοῦς ἔδει δοῦναι δίκην, τότε καὶ
 20 εἰς γάμους αὐτοῦς ἔλκει καὶ τῇ τιμῇ τῇ ἀνωτάτῃ τιμῇ.
 Καὶ ὄρα πῶς καὶ ἐκεῖ οὐ πρότερα τὰ ἔθνη, ἀλλ' Ἰουδαίους,
 καὶ ἐνταῦθα πάλιν. Ἄλλ' ὥσπερ ἐκεῖ, ὅτε οὐκ ἠθέλησαν αὐ-
 τὸν δέξασθαι, ἀλλὰ καὶ ἐλθόντα ἔσφαξαν, τότε ἔδωκε τὸν
 ἀμπελῶνα, οὕτω καὶ ἐνταῦθα, διε μὴ ἠθέλησαν παραγενέ-
 25 σθαι ἐν τῷ γάμῳ, τότε ἐτέρους ἐκάλεσε. Τί τοίνυν γένοιτ'
 ἂν αὐτῶν ἀγνωμονέστερον, διὰν ἐπὶ γάμους καλούμενοι

ρίψατέ τον εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ θὰ εἶναι τὸ κλάμα καὶ τὸ τρίξιμον τῶν δοντιῶν. Διότι πολλοὶ εἶναι οἱ καλεσμένοι, ὀλίγοι ὅμως οἱ ἐκλεκτοί».

1. Ἀντελήφθης τὴν διαφορὰν ποὺ ὑπάρχει μεταξὺ τῆς προηγουμένης παραβολῆς τοῦ υἱοῦ καὶ αὐτῆς ἐδῶ τῆς παραβολῆς τῶν δούλων; ἀντελήφθης, ὅτι ὑπάρχει μεγάλη μὲν συγγένεια μεταξὺ τῶν δύο παραβολῶν, ἀλλὰ καὶ πολὺ μεγάλη διαφορά; Καθ' ὅσον καὶ αὐτὴ δείχνει καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν μεγάλην μακροθυμίαν καὶ τὴν πρόνοιαν, καὶ τὴν ἰουδαϊκὴν ἀγνωμοσύνην. Ἄλλ' αὐτὴ ἔχει καὶ κάτι ἐπὶ πλεον ἀπὸ ἐκείνην. Διότι προλέγει μὲν καὶ τὴν ἔκπτωσιν τῶν Ἰουδαίων καὶ τὴν κλῆσιν τῶν ἐθνικῶν, ἀλλὰ μαζὶ μὲ αὐτὰ δείχνει καὶ τὴν ὀρθότητα τοῦ βίου καὶ πόση τιμωρία ἐπιφυλάσσεται δι' ἐκεάνους ποὺ θὰ δείξουν ἀδιαφορίαν. Καὶ πολὺ ὀρθὰ αὐτὴ ἢ παραβολὴ ἀναφέρεται μετὰ ἀπὸ ἐκείνην. Διότι, ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι «θὰ δοθῆ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἰς ἔθνος ποὺ θὰ παράγῃ τοὺς καρπούς της»¹, ἀποκαλύπτει λοιπὸν ἐδῶ καὶ εἰς ποῖον ἔθνος θὰ δοθῆ· καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ δείχνει καὶ πάλιν τὴν ἀπερίγραπτον πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους. Διότι εἰς ἐκείνην μὲν τὴν παραβολὴν φαίνεται νὰ τοὺς καλῆ πρὶν ἀπὸ τὴν σταύρωσίν του, ἐνῶ εἰς αὐτὴν καὶ μετὰ τὴν σφαγὴν τοῦ φροντίζει νὰ τοὺς προσκαλῆ κοντὰ του. Καὶ τότε ποὺ ἔπρεπεν αὐτοὶ νὰ ὑποστοῦν τὴν πιδὸ φοβερὰν τιμωρίαν, ἀκριβῶς τότε καὶ εἰς τοὺς γάμους τοὺς προσκαλεῖ καὶ τοὺς τιμᾶ μὲ τὴν ἀνωτάτην τιμὴν. Καὶ πρόσεχε, ὅτι καὶ ἐκεῖ δὲν προσκαλεῖ πρῶτα τοὺς ἐθνικούς, ἀλλὰ τοὺς Ἰουδαίους, τὸ ἴδιο δὲ κάνει καὶ ἐδῶ. Ἄλλ' ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖ, τότε ἔδωσεν τὸν ἀμπελῶνα εἰς τοὺς ἄλλους, ὅταν δὲν ἠθέλησαν νὰ τὸν δεχθοῦν ἀλλὰ καὶ τὸν ἔσφαξαν ὅταν ἦλθεν, ἔτσι καὶ ἐδῶ, τότε ἐκάλεσεν ἄλλους εἰς τοὺς γάμους, ὅταν δὲν ἠθέλησαν αὐτοὶ νὰ ἔλθουν. Τί λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ θεωρηθῆ μεγαλῦτερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀχαριστίαν των, καθ' ἣν στιγμὴν ἀποσκιρτοῦν τὴν ὥραν ποὺ προσκαλοῦνται εἰς τοὺς γάμους; Διότι

ἀποπηδῶσι; Τίς γὰρ οὐκ ἂν ἔλοιτο ἐπὶ γάμους ἔλθειν, καὶ γάμους βασιλέως, καὶ βασιλέως νιῶ ποιῶντος γάμους;

Καὶ τίνος ἔνεκεν γάμος εἴρηται; φησὶν. Ἴνα μάθῃς τοῦ Θεοῦ τὴν κηδεμονίαν, τὸν πόθον τὸν περὶ ἡμᾶς, τῶν πραγμάτων τὴν φαιδρότητα, ὡς οὐδὲν λυπηρὸν ἐκεῖ, οὐδὲ σκυθρωπὸν, ἀλλὰ πάντα χαρᾶς γέμει πνευματικῆς. Διὰ τοῦτο καὶ νυμφίον αὐτὸν Ἰωάννης καλεῖ· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγει «ἡρμοσάμην γὰρ ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρί»· καὶ πάλιν, «Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν, ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν». Τί οὖν οὐκ αὐτῷ ἀρμόζεσθαι λέγεται ἢ νύμφη, ἀλλὰ τῷ Υἱῷ; Ὅτι ἢ τῷ Υἱῷ ἀρμοζομένη τῷ Πατρὶ ἀρμόζεται. Καὶ γὰρ ἀδιάφορον τῇ Γραφῇ τοῦτο ἢ τοῦτο λέγεσθαι, διὰ τὸ ἀπαράλλακτον τῆς οὐσίας. Ἀπὸ τούτου καὶ τὴν ἀνάστασιν ἀνεκήρυξεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τοῖς 15 ἔμπροσθεν τὸν θάνατον εἶπε, δείκνυσιν ὅτι καὶ μετὰ τὸν θάνατον πότε οἱ γάμοι, τότε ὁ νυμφίος. Ἀλλ' οὐδὲ οὕτως οὗτοι γίνονται βελτίους, οὐδὲ ἡμερώτεροι οὐ τί γένοιτ' ἂν χειρόν; Καὶ γὰρ αὕτη τρίτη κατηγορία. Πρώτη μὲν, διὰ προφήτας ἀπέκτειναν ἔπειτα, ὅτι τὸν Υἱὸν μετὰ ταῦτα, 20 ὅτι καὶ ἀνελόνητες, καὶ εἰς τοὺς γάμους τοῦ ἀναιρεθέντος καλούμενοι παρ' αὐτοῦ τοῦ ἀναιρεθέντος, οὐ παραγίνονται, ἀλλ' αἰτίας πλάττουσι, ζεύγη βοῶν, καὶ ἀγρούς, καὶ γυναῖκας. Καίτοι δοκοῦσιν εὐλογοὶ αἱ προφάσεις εἶναι, ἀλλ' ἐντεῦθεν μανθάνομεν, κἂν ἀναγκαῖα ἢ τὰ κατέχοντα, πάντων 25 προτιμότερα ποιεῖσθαι τὰ πνευματικά. Καὶ καλεῖ οὐχὶ προσφάτως, ἀλλὰ πρὸ πολλοῦ τοῦ χρόνου. «Ἐἴπατε» γὰρ, φησί, «τοῖς κηκλημένοις»· καὶ πάλιν, «καλέσατε τοὺς κηκλημένους»,

2. Ἰω. 3, 29.

3. Β' Κορ. 11, 2.

4. Ἐφ. 5, 32.

5. Λουκᾶ 13, 18-20.

ποῖος δὲν θὰ ἐπροτιμοῦσε νὰ ἔλθῃ εἰς γάμους βασιλέως καὶ μάλιστα γάμους τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως;

Καὶ διατί, θὰ εἶπῃ κάποιος, ὠνομάσθη τὸ γεγονός αὐτὸ γάμος; Διὰ νὰ γνωρίσῃς τὴν φροντίδα τοῦ Θεοῦ, τὴν μεγάλην ἀγάπην του πρὸς ἡμᾶς, τὸ καρπὸν τοῦ γεγονότος, διότι τίποτε τὸ λυπηρὸν δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ οὔτε δυσάρεστον, ἀλλ' ὅλα εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ πνευματικὴν χαρὰν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἰωάννης τὸν ὀνομάζει νυμφίον², διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «σᾶς ἡραβώνισα μὲ ἓνα ἄνδρα»³· καὶ ἄλλοῦ πάλιν· «Αὐτὸ τὸ μυστήριον εἶναι μεγάλο· κατὰ τὴν γνώμην μου δὲ ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν»⁴. Διατί λοιπὸν δὲν λέγεται ὅτι ἡ νύμφη δὲν ἀραβωνίζεται μὲ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ μὲ τὸν Υἱόν; Διότι ἡ νύμφη ποῦ ἀραβωνίζεται μὲ τὸν Υἱόν, συνδέεται καὶ μὲ τὸν Πατέρα. Καθ' ὅσον ἡ Γραφή ἀναφέρει αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο χωρὶς καμμίαν διάκρισιν, διότι ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος τοῦ Πατρὸς. Μὲ αὐτὴν τὴν παραβολὴν προεἶπε καὶ τὴν ἀνάστασιν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ προηγουμένως ὠμίλησε διὰ τὸν θάνατόν του, δείχνει τώρα, ὅτι καὶ μετὰ τὸν θάνατον τότε θὰ γίνουν οἱ γάμοι, τότε θὰ ἔλθῃ ὁ νυμφίος. Ἀλλ' ὅμως οὔτε καὶ ἔτσι γίνονται αὐτοὶ καλύτεροι, οὔτε ἡμερώτεροι· τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον ἀπὸ αὐτό. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ τρίτη κατηγορία. Ἡ πρώτη εἶναι ὅτι ἐφόνευσαν τοὺς προφήτας· ἡ δευτέρα, ὅτι ἐφόνευσαν καὶ τὸν Υἱόν· εἰς τὴν συνέχειαν, ἂν καὶ ἐφόνευσαν τὸν Υἱόν, καὶ καλοῦνται εἰς τοὺς γάμους τοῦ φονευθέντος Υἱοῦ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν φονευθέντα, δὲν προσέρχονται, ἀλλὰ προβάλλουν δικαιολογίας, ζεύγη βοδιῶν, ἀγροὺς καὶ γυναῖκας⁵. Μολονότι βέβαια αἱ προφάσεις φαίνονται δικαιολογημέναι, ἀλλ' ἀπὸ ἐδῶ διδασκόμεθα, καὶ ἂν ἐκόμη εἶναι ἀναγκαῖα τὰ ὑλικά καθήκοντά μας, πρέπει πρὶν ἀπὸ ὅλα νὰ προτιμῶνται τὰ πνευματικά. Καὶ ἡ πρόσκλησις δὲν γίνεται τὴν τελευταίαν στιγμήν, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ πολλὴν χρόνον. Διότι λέγει «εἶπατε εἰς τοὺς καλεσμένους»· καὶ πάλιν· «καλέσατε τοὺς καλεσμένους», πράγμα ποῦ ἔκα-

ὅπερ μείζονα τὴν κατηγορίαν ἐποίει.

Καὶ πότε ἐκλήθησαν; Διὰ τῶν προφητῶν ἀπάντων, διὰ Ἰωάννου πάλιν· αὐτῷ γὰρ παρέλεμπεν ἅπαντας, λέγων· «ἐκεῖνον δεῖ ἀξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαιοῦσθαι»· δι' αὐτοῦ πάλιν
 5 τοῦ Υἱοῦ· «θεῦτε γὰρ πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς»· καὶ πάλιν, «εἴ τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω». Οὐ διὰ ρημάτων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ πραγμάτων αὐτοὺς ἐκάλει, καὶ μετὰ τὴν Ἀνάληψιν διὰ Πέτρου καὶ τῶν κατ' αὐτόν. «Ὁ γὰρ
 10 ἐνεργήσας», φησί, «Πέτρον εἰς ἀποστολὴν τῆς περικομῆς, ἐνήργησε καὶ ἐμοὶ εἰς τὰ ἔθνη». Ἐπειδὴ γὰρ τὸν Υἱὸν ἰδόντες ὠργίσθησαν καὶ ἀνεῖλον, διὰ τῶν δούλων καλεῖ πάλιν. Καὶ ἐπὶ τί καλεῖ; Ἐπὶ μόχθον καὶ πόνους καὶ ἰδρω-
 15 τας; Οὐχί, ἀλλ' ἐπὶ τρυφήν· «οἱ ταῦροι γὰρ μοι», φησί, «καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα». Ὅρα πόση ἢ πανδαισία· πόση ἢ φιλοτιμία. Καὶ οὐδὲ τοῦτο αὐτοὺς ἐνέτριψεν, ἀλλ' ὅσω μειζόνως ἐμακροθύμησε, τοσοῦτω μειζόνως ἐσκληρόνοντο. Οὐδὲ γὰρ ἀσχολούμενοι, ἀλλ' ἀμελήσαντες οὐκ ἦλθον.

Πῶς οὖν οἱ μὲν γάμους, οἱ δὲ ζεύγη βοῶν προβάλλου-
 20 ται; ταῦτα γοῦν ἀσχολίας. Οὐδαμῶς· τῶν γὰρ πνευματικῶν καλούντων, οὐκ ἔστιν ἀσχολία οὐδεμία ἀναγκαία. Ἐμοὶ δὲ δοκοῦσι καὶ ταύταις ταῖς προφάσεσι κεχρηῆσθαι, τῆς ἀμελείας παρακαλύμματα ταῦτα προβαλλόμενοι. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον τὸ δεινόν, διὸ οὐκ ἦλθον, ἀλλὰ καὶ τὸ πολλῷ χαλεπώτερον
 25 καὶ μανικώτερον, τὸ καὶ συγκόψαι τοὺς ἐλθόντας, καὶ ὑ-

6. Ἰω. 3, 30.

7. Ματθ. 11, 28.

8. Ἰω. 7, 37.

9. Γαλ. 2, 8.

νε μεγαλυτέραν τὴν κατηγορίαν

Καὶ πότε ἐκλήθησαν; Κατ' ἀρχὴν μὲ ὄλους τοὺς προφήτας καὶ ὕστερα διὰ τοῦ Ἰωάννου· διότι πρὸς τὸν Χριστὸν τοὺς ἔστελλεν ὄλους, λέγων· «Ἐκεῖνος πρέπει ν' αὐξάνη, ἐγὼ δὲ νὰ μικραίνω»⁶. Ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν ἴδιον τὸν Υἱὸν του· διότι λέγει· «Ἐλᾱτε πρὸς ἐμένα ὄλοι οἱ κουρασμένοι καὶ φορτωμένοι καὶ ἐγὼ θὰ σᾱς ξεκουράσω»⁷. καὶ πάλιν· «Ἐὰν κάποιος διψᾱ, ἂς ἔλθῃ πρὸς ἐμένα καὶ ἂς πίῃ»⁸. Καὶ δὲν τοὺς ἐκάλει μόνον μὲ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ ἔργα καὶ μετὰ τὴν Ἀνάληψιν διὰ τοῦ Πέτρου καὶ τῶν συνεργατῶν του. «Διότι», λέγει, «αὐτὸς ποὺ ἐνήργησεν εἰς τὸν Πέτρον, ὥστε νὰ γίνῃ ἀπόστολος τῶν περιτμημένων, ἐνήργησε καὶ εἰς ἐμένα, ὥστε νὰ γίνω ἀπόστολος εἰς τὰ ἔθνη»⁹. Διότι, ἐπειδὴ ὠργίσθησαν μόλις εἶδον τὸν Υἱὸν καὶ τὸν ἐφόνευσαν, εἰς τὴν συνέχειαν τοὺς προσκαλεῖ διὰ τῶν δούλων. Καὶ διατί πρᾱγμα τοὺς καλεῖ; Διὰ μόχθους καὶ κόπους καὶ ἰδρῶτας; Ὅχι, ἀλλὰ δι' ἀπόλαυσιν· διότι λέγει· «Οἱ ταῦροι καὶ τὰ μανάρια εἶναι σφαγμένα». Πρόσεχε πόσον πολὺ πλούσιον εἶναι τὸ συμπόσιον, πόσον μεγάλη ἡ τιμὴ ποὺ τοὺς γίνεται. Καὶ ὅμως οὔτε καὶ ἔτσι ἐφιλοτιμήθησαν, ἀλλ' ὅσον μεγαλυτέραν μακροθυμίαν ἐδείκνυε, τῶσον ἐμεγάλωνεν ἡ σκληρότης αὐτῶν. Καὶ δὲν ἤλθον ὄχι ἐπειδὴ ἦσαν ἀπησυχολημένοι, ἀλλὰ ἀπὸ ἀδιαφορίαν.

Πῶς λοιπὸν ἄλλοι μὲν προβάλλουν ὡς δικαιολογίαν γάμους καὶ ἄλλοι ζεύγη βοδιῶν; Ἀσφαλῶς αὐτὰ εἶναι ἀπασχόλησις. Δὲν εἶναι καθόλου ἀπασχόλησις· διότι ὅταν ὑπάρχη πρόσκλησις διὰ πνευματικὰ πράγματα, δὲν εἶναι ἀναγκαία καμμία ἄλλη ἀπασχόλησις. Ἐχω τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἐχρησιμοποίησαν αὐτὰς τὰς προφάσεις διὰ νὰ τὰς προβάλουν ὡς προκαλύμματα τῆς ἀδιαφορίας των. Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτὸ τὸ φοβερόν, τὸ ὅτι δὲν ἤλθον δηλαδή, ἀλλὰ τὸ πῶς φοβερόν καὶ τὸ μεγαλύτερον δεῖγμα τῆς παραφροσύνης των εἶναι τὸ ὅτι ἔδεραν χωρὶς κανένα οἶκτον αὐτοὺς ποὺ ἤλ-

βρίσκει, καὶ ἀνελεῖν τοῦτο τοῦ προτέρου χειρὸν. Ἐκεῖνοι
 μὲν γὰρ ἦλθον ἀπαιτοῦντες πρόσδοτον καὶ καρπούς, καὶ ἐ-
 σφάγησαν, οὗτοι δὲ εἰς γάμους καλοῦντες τοῦ παρ' αὐτῶν
 σφαγέτης, καὶ οὗτοι πάλιν φονεύονται. Τί ταύτης τῆς μα-
 5 νίας ἴσον; Τοῦτο καὶ Παῦλος ἐγκαλῶν αὐτοῖς ἔλεγε· «τῶν
 καὶ τὸν Κύριον ἀποκτεινάντων καὶ τοὺς ἰδίους προφήτας,
 καὶ ἡμᾶς ἐκδιωξάντων».

Εἶτα ἵνα μὴ λέγωσιν, ὅτι ἀντίθεός ἐστι, καὶ διὰ τοῦτο
 οὐ παραγινόμεθα, ἄκουσον τί λέγουσιν οἱ καλοῦντες· διὸ ὁ
 10 Πατήρ ἐστιν ὁ ποιῶν τοὺς γάμους, καὶ αὐτὸς ὁ καλῶν.
 Τί οὖν μετὰ ταῦτα; Ἐπειδὴ οὐκ ἠθέλησαν ἐλθεῖν, ἀλλὰ καὶ
 ἀνεῖλον τοὺς ἐπ' αὐτοὺς ἐλθόντας, κατακαίει τὰς πόλεις,
 καὶ τὰ σιραιόπεδα πέμπας, ἀνεῖλεν αὐτούς. Ταῦτα δὲ λέ-
 γει, προδηλῶν τὰ ἐπὶ Οὐεσπασιανοῦ καὶ Τίτου γενόμενα,
 15 καὶ διὸ καὶ τὸν Πατέρα παρώξυναν, αὐτῷ μὴ πιστεύσαντες·
 αὐτὸς γοῦν ἐστιν ὁ ἐπεξελθών. Διὰ τοι τοῦτο οὐκ εὐθέως
 ἀναιρεθέντιος τοῦ Χριστοῦ γέγονεν ἡ ἄλωσις, ἀλλὰ μετὰ
 τεσσαράκοντα ἔτη, ἵνα δείξῃ αὐτοῦ τὴν μακροθυμίαν· διὸ
 ἀπέκτειναν τὸν σιέφανον, διὸ ἀνεῖλον Ἰάκωβον, διὸ ὑβρίσαν
 20 τοὺς ἀποσιόλους. Εἶδες πραγμάτων ἀλήθειαν καὶ τάχος;
 Ἐπι γὰρ Ἰωάννου ζῶντιος καὶ ἐτέρων πολλῶν τῶν τῷ Χρι-
 στῷ συγγενομένων, ταῦτα ἐξέβαινε· καὶ μάρτυρες ἦσαν τῶν
 γινομένων οἱ ταῦτα ἀκούσαντες.

Ὅρα τοίνυν κηδεμονίαν ἄφατον. Ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα,
 25 πάντα ἐποίησε καὶ ἀπήρτισε· τῶν οἰκειῶν ἀναιρεθέντων,
 ἐτέρους ἀπέστειλε δούλους· ἐκείνων σφαγέντων, τὸν Υἱὸν
 ἐπεμψε· καὶ τούτου ἀναιρεθέντιος, καλεῖ αὐτοὺς εἰς τοὺς γά-

θον, τοὺς ἐκακοποίησαν καὶ τοὺς ἐφόνευσαν· αὐτὸ ἦτο χειρότερον ἀπὸ τὸ προηγούμενον. Διότι ἐκεῖνοι μὲν ἦλθον διὰ νὰ ζητήσουν τὴν ἐσοδεῖαν καὶ τοὺς καρποὺς καὶ ἐσφάγησαν, ἐνῶ αὐτοὶ καλοῦντες αὐτοὺς εἰς τοὺς γάμους αὐτοῦ πού ἐσφάγη ὑπ' αὐτῶν, φονεύονται καὶ αὐτοί. Τί ἤμπορεῖ νὰ ἐξισωθῇ μὲ αὐτὴν τὴν μανίαν; Δι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα κατηγορῶν ὁ Παῦλος αὐτούς, ἔλεγεν· «Οἱ ὅποιοι καὶ τὸν Κύριον ἐφόνευσαν καὶ τοὺς ἰδίους τοὺς προφήτας καὶ ἐμᾶς κατεδίωξαν»¹⁰.

Ἐπειτα διὰ νὰ μὴ λέγουν, ὅτι εἶναι ἀντίθεος καὶ διὰ τοῦτο δὲν προσερχόμεθα, ἄκουσε τί λέγουν αὐτοὶ πού τοὺς προσκαλοῦν· Ὁ Πατὴρ εἶναι αὐτὸς πού κάνει τοὺς γάμους καὶ ὁ ἴδιος τοὺς προσκαλεῖ. Τί ἀκολουθεῖ εἰς τὴν συνέχειαν; Ἐπειδὴ δὲν ἠθέλησαν νὰ ἔλθουν, ἀλλὰ καὶ ἐφόνευσαν αὐτοὺς πού ἦλθον νὰ τοὺς καλέσουν, κατακαίει τὰς πόλεις των, καὶ ἀφοῦ ἀπέστειλε στρατόν, ἐξωλόθρευσεν αὐτούς. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει, προλέγων τὰ ὅσα συνέβησαν ἐπὶ Βεσπασιανοῦ καὶ ἐπὶ Τίτου, καὶ ὅτι καὶ τὸν Πατέρα ἐξώργισαν, ἐπειδὴ δὲν ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν· διότι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος πού ἐπέτρεψε τὴν καταστροφὴν των. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἄλωσις τῆς Ἱερουσαλήμ δὲν ἔγινεν ἀμέσως μετὰ τὴν σταύρωσιν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ μετὰ σαράντα χρόνια, διὰ νὰ δείξη τὴν μακροθυμίαν του· ἡ καταστροφὴ ἔγινεν ἀφοῦ ἐφόνευσαν τὸν Στέφανον, ἀφοῦ ἐφόνευσαν τὸν Ἰάκωβον, ἀφοῦ ἐκακοποίησαν τοὺς ἀποστόλους. Εἶδες πραγματοποιήσιν προφητειῶν καὶ ταχύτητα πραγματοποιήσεως αὐτῶν; Διότι αὐτὰ συνέβησαν ἐνῶ ἔζη ἀκόμη ὁ Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστῆς καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς πού συνανεστράφησαν τὸν Χριστὸν καὶ ἦσαν μάρτυρες τῶν ὄσων συνέβησαν αὐτοὶ πού τὰ ἤκουσαν αὐτά.

Πρόσεχε λοιπὸν ἀπερίγραφτον κηδεμονίαν. Ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ ὄλα τὰ ἔκανε καὶ τὰ ἐτακτοποίησε· καὶ μολονότι ἐφονεύθησαν οἱ δοῦλοι, ἔστειλεν ἄλλους δούλους· καὶ ὅταν καὶ ἐκεῖνοι ἐσφάγησαν, ἔστειλε τὸν Υἱόν του· καὶ ὅταν καὶ ἐκεῖνος ἐφονεύθη, τοὺς καλεῖ καὶ πάλιν εἰς

μους· οὐκ ἠθέλησαν ἐλθεῖν. Εἶτα πέμπει ἐιέρους δούλους· οἱ δὲ καὶ τούτους ἀνεῖλον· Τότε λοιπὸν αὐτοὺς ἀναιρεῖ, ἅτε ἀνίατα νοσοῦντας. "Οτι γὰρ ἀνίατα ἐνόσουν, οὐ τὰ γεγενημένα ἔδειξε μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ πορνῶν καὶ τελωνῶν πιστευσάντων, αὐτοὶ ταῦτα ἐποίησαν. "Ωσιε οὐκ ἀφ' ὧν ἐτόλμησαν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀφ' ὧν ἕτεροι κατώρθωσαν, κατακρίνονται οὗτοι. Εἰ δὲ λέγοι τις, ὅτι οὐ τότε ἐκλήθησαν οἱ ἐξ ἔθνῶν, ὅτιε ἐμασιίχθησαν καὶ μυρία ἔπαθον οἱ ἀποστολοὶ, ἀλλ' εὐθέως μετὰ τὴν ἀνάστασιν (τότε γὰρ φησὶν αὐτοῖς, «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη»), εἴπομεν ἄν, ὅτι καὶ πρὸ τοῦ σταυροῦ καὶ μετὰ τὸν σταυρὸν αὐτοῖς διελέγοντο πρῶτοις. Καὶ γὰρ πρὸ τοῦ σταυροῦ φησὶν αὐτοῖς· «πορεύεσθε ἐπὶ τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ»· καὶ μετὰ τὸν σταυρὸν οὐκ ἐκώλυσεν, ἀλλὰ καὶ ἐκέλευσεν αὐτοῖς διαλέγεσθαι. Εἰ γὰρ καὶ εἶπε, «μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη», ἀλλὰ μέλλων εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβαίνειν, ἐδήλωσεν ὅτι ἐκείνοις διαλέξονται πρῶτοις. «Λήψεσθε γὰρ δύναμιν», φησὶν, «ἐπελθόντιος τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθέ μοι μάρτυρες ἐν τε Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐν πάσῃ Ἰουδαίᾳ, καὶ ἕως ἑσχάτου τῆς γῆς»· καὶ ὁ Παῦλος πάλιν· «ὃ γὰρ ἐνεργήσας Πέτρος εἰς ἀποστολὴν τῆς περιουμῆς, ἐνήργησε καὶ ἐμοὶ εἰς τὰ ἔθνη». Διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἀποστολοὶ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους πρῶτον ἐχώρησαν, καὶ πολὺν ἐν Ἱερουσαλήμ διατρίψαντες χρόνον, εἶτα ὑπ' αὐτῶν ἐλαθέντες, οὕτω διεσπάρασαν εἰς τὰ ἔθνη.

2. Σὺ δὲ ὄρα κἀντιεῖθεν τὴν γιλοτιμίαν. «Ὅσους ἐὰν εὔρητε», φησί, «καλέσατε εἰς τοὺς γάμους». Πρὸ τούτου μὲν γὰρ, ὅπερ ἔφη, καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι διελέγον-

11. Ματθ. 28, 19.

12. Ματθ. 10, 6.

13. Πρ. 1, 8.

14. Γαλ. 2, 8.

τοὺς γάμους· ἀλλὰ δὲν ἠθέλησαν νὰ ἔλθουν. Εἰς τὴν συνέχειαν στέλλει ἄλλους δούλους· αὐτοὶ ὅμως καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐφόνευσαν. Τότε λοιπὸν καταστρέφει αὐτούς, ἐπειδὴ ἦτο ἀθεράπευτος ἢ ἀσθένειά των. Τὸ ὅτι βέβαια ἦτο ἀθεράπευτος ἢ ἀσθένειά των, τὸ ἀπέδειξαν ὄχι μόνον τὰ ὅσα συνέβησαν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι, ἂν καὶ ἐπίστευσαν αἱ πόρνοι καὶ οἱ τελῶναι, αὐτοὶ διέπραξαν ὅλα αὐτά. Ὡστε κατακρίνονται ὄχι μόνον ἀπὸ ὅσα διέπραξαν οἱ ἴδιοι, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅσα κατώρθωσαν οἱ ἄλλοι. Ἐὰν ὅμως κάποιος ἤθελεν εἰπεῖ, ὅτι δὲν ἐκλήθησαν τότε οἱ ἐθνικοί, ὅταν δηλαδὴ ἐμαστιγώθησαν οἱ ἀπόστολοι καὶ ἔπαθον τόσα πολλά, ἀλλ' ἀμέσως μετὰ τὴν ἀνάστασιν (διότι τότε λέγει εἰς αὐτούς, «πηγαίνετε καὶ κάνετε μαθητάς μου ὅλα τὰ ἔθνη»¹¹), θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ τοῦ εἰποῦμεν, ὅτι καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν σταύρωσίν του καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτήν, μὲ αὐτούς κατ' ἀρχὴν εἶχε συνδιαλαγὰς. Καθ' ὅσον πρὶν ἀπὸ τὴν σταύρωσίν του λέγει πρὸς αὐτούς: «Πηγαίνετε πρὸς τὰ πρόβατα τὰ χαμένα τοῦ οἴκου Ἰσραήλ»¹². καὶ μετὰ ἀπὸ τὸν σταυρὸν δὲν τοὺς ἠμπόδισεν, ἀλλ' ἔδωκεν ἐντολὴν πρὸς αὐτούς νὰ κηρύσσουν τὸ εὐαγγέλιον. Μολοντί βέβαια εἶπε, «κάνετε μαθητάς μου ὅλα τὰ ἔθνη», ὅταν ὅμως ἐπρόκειτο νὰ ἀνεβῆ εἰς τὸν οὐρανόν, εἶπεν εἰς ἐκείνους νὰ κηρύξουν πρῶτα. Διότι λέγει: «Θὰ λάβετε δύναμιν, ὅταν θὰ ἔλθῃ τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἰς ἐσᾶς, καὶ θὰ γίνετε μάρτυρές μου καὶ εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ εἰς ὅλην τὴν Ἰουδαίαν καὶ μέχρι τὰ πέρατα τῆς γῆς»¹³. Καὶ ὁ Παῦλος πάλιν: «Αὐτὸς ποὺ ἐνήργησεν εἰς τὸν Πέτρον, ὥστε νὰ γίνῃ ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν»¹⁴. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἀπόστολοι κατ' ἀρχὴν μετέβησαν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἀφοῦ διέμειναν ἐπὶ πολὺν χρόνον εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, εἰς τὴν συνέχειαν, ἀφοῦ ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ αὐτούς, τότε διεσκορπίσθησαν εἰς τὰ ἔθνη.

2. Σὺ ὅμως πρόσεχε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Κυρίου «Ὅσους θὰ εὔρετε», λέγει, «καλέσατέ τους εἰς τοὺς γάμους». Διότι πρὶν ἀπὸ αὐτὸ ποὺ προανέφερα, ἐκήρυττον καὶ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους καὶ πρὸς τοὺς

ιο, ἐπὶ πλεῖον ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ διατριβόντες, ἐπειδὴ ἐπέμε-
 ρον ἐπιβουλεύοντες αὐτοῖς, ἄκουσον Παύλου τὴν παραβολὴν
 ἐρμηνεύοντος ταύτην, καὶ λέγοντος οὕτως· «ὕμῖν ἦν ἀναγ-
 καῖον πρῶτον λαληθῆναι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ δε
 5 ἀναξίους ἑαυτοὺς ἐκρίνατε, ἰδοὺ σιγροφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη».
 Διὰ τοῦτο φησι καὶ αὐτός· «ὁ μὲν γάμος ἕτοιμός ἐστιν, οἱ
 δὲ κεκλήμενοι οὐκ ἦσαν ἄξιοι». Ἦιδει μὲν οὖν καὶ πρὸ
 τούτου τοῦτο· ἀλλ' ἵνα μηδεμίαν αὐτοῖς καταλίπη ἀναισχύν-
 του τινὸς ἀντιλογίας πρόφασιν, καίπερ εἰδώς, πρὸς
 10 αὐτοὺς πρῶτους καὶ ἦλθε καὶ ἔπεμψεν, ἐκείνους τε ἐπι-
 στομίζων, καὶ ἡμᾶς παιδεύων τὰ παρ' ἑαυτῶν ἅπαντα πλη-
 ροῦν, κἂν μηδεὶς μηδὲν κερδαίνειν μέλλῃ. Ἐπεὶ οὖν οὐκ
 ἦσαν ἄξιοι, «πορεύεσθε», φησὶν, «εἰς τὰς τριόδους, καὶ ὄ-
 σους ἐὰν εὔρητε, καλέσατε», καὶ τοὺς τυχόντας καὶ τοὺς
 15 ἀπερριμμένους. Ἐπειδὴ γὰρ ἄνω καὶ κάτω ἔλεγεν, ὅτι «πόρ-
 ραι καὶ τελῶναι κληρονομήσουσι τὸν οὐρανόν», καί, «οἱ πρῶ-
 τοι ἔσχατοι ἔσονται, καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι», δείκνυσιν ὅτι
 δικαίως ταῦτα γίνεται· ὃ μάλιστα πάντων ἔδακνεν Ἰουδαί-
 ουσ, καὶ τῆς κατασκαφῆς χαλεπώτερον μᾶλλον ἔκνιζε, τὸ εἰς
 20 τὰ ἐκείνων, καὶ πολλῶ μείζω τῶν ἐκείνων, τοὺς ἐξ ἐθνῶν
 ὁρᾶν εἰσαγομένους.

Εἴτα ἵνα μηδὲ οὗτοι τῇ πίστει θαρρήσωσι μόνη, καὶ περὶ
 τῆς κρίσεως αὐτοῖς διαλέγεται τῆς ἐπὶ ταῖς πονηραῖς πρά-
 ξει, τοῖς μὲν οὐδέπω πεπιστευκῶσι περὶ τοῦ προσελθεῖν τῇ
 25 πίστει, τοῖς δὲ πεπιστευκῶσι περὶ τῆς κατὰ τὸν θίον ἐπιμελεί-
 ας. Ἐνδυμα γὰρ θίος ἐστὶ καὶ πρᾶξις. Καὶ μὴν χάριτος
 ἦν ἢ κλήσις· τίνος οὖν ἔνεκεν ἀκριβολογεῖται; Ὅτι τὸ μὲν

15. Πρ. 13, 46.

16. Ματθ. 21, 31.

17. Ματθ. 19, 30.

έθνικούς, καὶ ἐπερνοῦσαν τὸν περισσότερον χρόνον των διαμένοντες εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἐπειδὴ ὅμως ἐπέμενον οἱ Ἰουδαῖοι νὰ τοὺς ἐπβουλεύωνται, ἄκουσε τὸν Παῦλον πού ἐρμηνεύει αὐτὴν τὴν παραβολὴν καὶ λέγει τὰ ἐξῆς· «Εἰς ἐσαῖς ἦτο κατ' ἀρχὴν ἀναγκαῖον νὰ κηρυχθῆ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ὅμως ἐφάνητε ἀνάξιοι νὰ δεχθῆτε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, στρεφόμεθα πλέον πρὸς τὰ ἔθνη»¹⁵. Διὰ τοῦτο λέγει καὶ αὐτός· «ὁ μὲν γάμος εἶναι ἕτοιμος, οἱ καλεσμένοι ὅμως δὲν ἦσαν ἄξιοι». Βέβαια αὐτὸ τὸ ἐγνώριζε καὶ πρὶν νὰ συμβῆ, ἀλλ' ὅμως διὰ νὰ μὴ τοὺς ἀφήσῃ καμμίαν πρόφασιν ἀναισχύντου ἀντιλογίας, μολονότι τὸ ἐγνώριζε, πρὸς αὐτοὺς πρῶτα καὶ ὁ ἴδιος ἦλθε καὶ ἄλλους ἀπέστειλεν ἐν συνεχείᾳ, καὶ ἀποστομῶνων ἔτσι ἐκείνους καὶ διδάσκων ἡμᾶς νὰ κάμνωμεν ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ἂν ἀκόμη πρόκειται κανεὶς νὰ μὴ κερδίσῃ τίποτε ἀπὸ αὐτό. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν ἦσαν ἄξιοι, «πηγαίνετε», λέγει, «εἰς τὰ σταυροδρόμια καὶ καλέσατε ὅσους θὰ εὑρετε», καὶ αὐτοὺς πού θὰ εὑρίσκωνται ἐκεῖ κατὰ τύχην καὶ τοὺς περιφρονημένους. Ἐπειδὴ δηλαδὴ συνεχῶς ἔλεγεν, ὅτι «πόρνοι καὶ τελῶναι θὰ κληρονομήσουν τὸν οὐρανόν»¹⁶, καὶ «οἱ πρῶτοι θὰ γίνουν τελευταῖοι καὶ οἱ τελευταῖοι πρῶτοι»¹⁷, ἀποδεικνύει ὅτι αὐτὰ δικαίως γίνονται, πρᾶγμα πού κατ' ἐξοχὴν ἐνοχλοῦσε τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς ἐπείραζε πολὺ φοβερώτερα αὐτὸ καὶ ἀπὸ τὴν κατακρήμνισιν τοῦ ναοῦ, τὸ νὰ βλέπουν δηλαδὴ νὰ εἰσάγωνται οἱ ἔθνη καὶ μάλιστα πολὺ περισσότερον, εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην πού ἀνῆκεν εἰς αὐτούς.

Εἰς τὴν συνέχειαν διὰ νὰ μὴ ἐπαναπαυθοῦν καὶ αὐτοὶ ἀπλῶς καὶ μόνον εἰς τὴν πίστιν, τοὺς ὁμιλεῖ καὶ περὶ τῆς κρίσεως διὰ τὰς πονηρὰς πράξεις, τῶν μὲν ἀπίστων ἀκόμη διὰ τὸ ὅτι δὲν προσῆλθον εἰς τὴν πίστιν, τῶν δὲ πιστῶν διὰ τὴν ἀνάλογον φροντίδα πού ἔδειξαν εἰς τὴν ζωὴν των. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἕνδυμα εἶναι ὁ τρόπος ζωῆς καὶ αἱ πράξεις. Καὶ βέβαια ἡ κλῆσις εἶναι ἔργον τῆς χάριτος. Διατί ὅμως ὁμιλεῖ μὲ τόσην ἀκρίβειαν; Διὰ τὸ ὅτι ἡ μὲν

κληθῆναι καὶ καθαρθῆναι, χάριτος ἦν, τὸ δὲ κληθέντα καὶ καθαρὰ ἐνδυσάμενον μεῖναι τοιαῦτα διατηροῦντα, τῆς τῶν κληθέντων σπουδῆς. Τὸ κληθῆναι οὐκ ἀπὸ τῆς ἀξίας γέγονεν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς χάριτος. Ἔδει τοίνυν ἀμείψασθαι τὴν
 δ χάριν καὶ μὴ τοσαύτην ἐπιδείξασθαι πονηρίαν μετὰ τὴν τιμὴν.

Ἄλλ' οὐκ ἀπήλαυσα, φησὶν, ὅσον Ἰουδαῖοι. Καὶ μὴν πολλῶ μειζόνων ἀπήλαυσας ἀγαθῶν. Ἄ γὰρ διὰ παντὸς τοῦ χρόνου παρεσκευάζειτο ἐκείνοις ταῦτα ἀθρόον ἔλαβες σὺ,
 10 οὐκ ὢν ἄξιος. Διὸ καὶ Παῦλος λέγει κατὰ δὲ ἔθνη ὑπὲρ ἐλέους δοξάσαι τὸν Θεόν. Ἄ γὰρ ἐκείνοις ὠφείλειτο, ταῦτα ἔλαβες. Διὸ καὶ πολλὴ κεῖται ἡ δίκη τοῖς ἐρραθυμηκόσι. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνοι τῷ μὴ ἐλθεῖν ὑβρισαν, οὕτω καὶ σὺ τῷ οὕτω κατακλιθῆναι μετὰ βίου διεφθαρμένου. Τὸ γὰρ
 15 ρυπαροῖς ἱματίοις εἰσελθεῖν τοῦτο ἔστι βίον ἀκάθαρτον ἔχοντα ἀπελθεῖν ἐντιεῦθεν διὸ καὶ ἐφιμοῦτο. Ὁρᾷς πῶς, καίτοι οὕτω τοῦ πράγματος ὄντιος καταδήλου, οὐ πρότερον κολάζει, ἕως ἂν αὐτὸς ὁ ἡμαρτηκῶς τὴν ψῆφον ἐξενέγκῃ; Τῷ γὰρ μηδὲν ἔχειν ἀντιπεῖν κατέκρινεν ἑαυτόν, καὶ οὕτω
 20 πρὸς τὰς ἀπορρήτους αἴρεται κολάσεις. Μὴ γὰρ δὴ σκότος ἀκούσας, τούτῳ νομίσης αὐτὸν τιμωρεῖσθαι, τῷ εἰς ἀφεγγὲς πέμπεσθαι χωρίον μόνον, ἀλλ' ὅπου καὶ ὁ κλαυθμός, καὶ ὁ θρυγμός τῶν ὀδόντων. Τοῦτο δὲ λέγει, τὰς ἀκαριεργήτους ἐνδεικνύμενος ὀδύνας.

25 Ἀκούσατε ὅσοι μυσηρίων ἀπολαύσαντες, καὶ τοῖς γάμοις παραγενόμενοι, ρυπαραῖς τὴν ψυχὴν περιβάλλετε πράξειςιν. Ἀκούσατε πόθεν ἐκλήθητε. Ἀπὸ τῆς τριόδου. Τί ὄντιες; Χωλοὶ καὶ ἀνάπηροὶ κατὰ ψυχὴν, δ πολλῶ χαλε-

κλήσις καὶ ἡ κάθαρσις εἶναι ἔργον τῆς χάριτος, τὸ νὰ παραμείνη ὅμως κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἐκλήθησαν καὶ ἐνεδύθησαν καθαρὰ ἐνδύματα μὲ τέτοια ἐνδύματα, ὀφείλεται εἰς τὴν φροντίδα αὐτῶν ποὺ ἐκλήθησαν. Ἡ κλήσις δὲν ἔγινεν ἐξ αἰτίας τῆς ἀξίας των, ἀλλὰ κατὰ θεϊαν χάριν. Ἔπρεπε λοιπὸν ἡ χάρις νὰ ἀμείψῃ αὐτὸν ποὺ ὑπήκουσε καὶ νὰ μὴ δείξῃ ὁ τιμηθεὶς τόσῃν κακίαν μετὰ τὴν τιμὴν ποὺ τοῦ ἔγινεν.

Ἄλλά, θὰ εἰπῇ κάποιος, δὲν ἀπήλαυσα αὐτὰ ποὺ ἀπήλαυσαν οἱ Ἰουδαῖοι. Καὶ ὅμως ἀπήλαυσε πολὺ περισσότερα ἀγαθά. Διότι αὐτὰ ποὺ προετοιμάζοντο δι' ἐκείνους καθ' ὅλον τὸν χρόνον, αὐτὰ σὺ τὰ ἔλαβες εἰς μίαν στιγμὴν χωρὶς νὰ εἶσαι ἄξιος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Τὰ δὲ ἔθνη νὰ δοξάσουν τὸν Θεὸν διὰ τὴν εὐσπλαγχνίαν του πρὸς αὐτά»¹⁸. Διότι αὐτὰ ποὺ ἠτοιμάζοντο δι' ἐκείνους, αὐτὰ τὰ ἔλαβες ἐσύ. Διὰ τοῦτο καὶ ἀναμένει μεγάλη τιμωρία ἐκείνους ποὺ θὰ δείξουν ἀδιαφορίαν. Καθ' ὅσον, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι τὸν προσέβαλον ποὺ δὲν προσῆλθον, ἔτσι καὶ σὺ τὸν προσβάλλεις μὲ τὸ νὰ καθήσῃς εἰς τὴν τράπεζαν μὲ τέτοιον διεφθαρμένον βίον. Διότι αὐτὸ σημαίνει ἡ εἴσοδος μὲ ρυπαρὰ ἐνδύματα· τὸ νὰ φύγῃ δηλαδὴ κανεὶς ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωὴν μὲ βίον ἀκάθαρτον· καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο καὶ ἐσιώπα. Βλέπεις, πῶς, ἂν καὶ εἶναι τόσον ὀλοφάνερον τὸ πρᾶγμα, δὲν τιμωρεῖ κατ' ἀρχὴν, προτοῦ ὁ ἴδιος ὁ ἁμαρτωλὸς γίνῃ αἴτιος τῆς καταδίκης του; Διότι, μὲ τὸ νὰ μὴ ἔχῃ νὰ εἰπῇ τίποτε, κατέκρινε τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἔτσι ὀδηγεῖται πρὸς τὰς ἀπεριγράπτους τιμωρίας. Μὴ νομίσης, ὅμως, ἀκούων σκότος, ὅτι αὐτὸς τιμωρεῖται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ὀδηγούμενος δηλαδὴ ἀπλῶς καὶ μόνον εἰς σκοτεινὸν μέρος, ἀλλ' ὀδηγεῖται ἐκεῖ ὅπου εἶναι τὸ κλάμα καὶ ὁ τριγμὸς τῶν δοντιῶν. Αὐτὸ δὲ τὸ λέγει διὰ νὰ δείξῃ τὰ ἀνυπόφορα βάσανα.

Ἀκούσατε ὅσοι ἀπηλαύσατε τῶν μυστηρίων καὶ περιβάλλετε τὴν ψυχὴν σας μὲ ρυπαρὰς πράξεις ἂν καὶ προσήλθατε εἰς τοὺς γάμους. Ἀκούσατε ἀπὸ ποῦ προσεκλήθητε. Ἀπὸ τὰ σταυροδρόμια. Τί ἤσασθε προηγουμένως; κωλοὶ

πώτερον τῆς τοῦ σώματος λώδης. Αἰδέσθητε τὴν φιλανθρω-
 πίαν τοῦ καλέσαντος, καὶ μηδεὶς μενέτω ρυπαρὰ ἔχων ἱμά-
 τια, ἀλλ' ἕκαστος ἡμῶν περιεργαζέσθω τὴν σιολὴν τῆς ψυ-
 χῆς. Ἀκούσατε, γυναῖκες· ἀκούσατε, ἄνδρες. Οὐ τούτων ἡ-
 5 μῖν δεῖ τῶν ἱματίων τῶν χρυσοπάσιων, τῶν τὰ ἔξωθεν ἡμῖν
 καλλωπιζόντων, ἀλλ' ἐκείνων τῶν τὰ ἔνδον. Ἔως ἂν ταῦτα
 ἔχωμεν, ἐκεῖνα περιθέσθαι δύσκολον. Οὐκ ἔστιν ὁμοῦ καὶ
 ψυχὴν καὶ σῶμα καλλωπίζειν. Οὐκ ἔστιν ὁμοῦ καὶ μαμωνᾷ
 δουλεύειν, καὶ Χριστῷ ὑπακούειν ὡς χρῆ.

10 Ἀποθώμεθα τοίνυν ταύτην τὴν τυραννίδα τὴν χαλεπήν.
 Οὐδὲ γὰρ εἴ τις τὸν μὲν οἶκον ἐκόσμηι, παραπειάσματα χρυ-
 σᾶ κρεμάσας, σὲ δὲ ἐν ρακίοις γυμνὸν ἐποίει καθῆσθαι, πρά-
 ως ἂν ἦνεγκας. Ἀλλ' ἰδοὺ νῦν τοῦτο σὺ σαυτὸν ἐργάζη, τὴν
 μὲν οἰκίαν τῆς ψυχῆς σου, τὸ σῶμα λέγω, μυρίοις παρα-
 15 πειάσμασι καλλωπίζων, ἐκείνην δὲ ἐν ρακίοις ἄφεις καθῆ-
 σθαι. Οὐκ οἶσθα, ὅτι τὸν βασιλέα τῆς πόλεως μᾶλλον κοσμεῖ-
 σθαι δεῖ; Διὰ τοι τοῦτο τῇ μὲν πόλει παραπειάσματα ἐκ λί-
 νου κατεσκευάσται, τῷ δὲ βασιλεῖ ἄλουργις καὶ διάδημα.
 Οὕτω καὶ σὺ, τὸ μὲν σῶμα πολλῶ φανλοτέρῳ περίβαλε σιο-
 20 λῇ, τὸν δὲ νοῦν ἄλουργίδα ἔνδυσον, καὶ στέφανον ἐπίθες αὐ-
 τῷ, καὶ κάδισον ἐπὶ ὀχήμαιος ὑψηλοῦ καὶ περιφανοῦς. Νῦν
 γὰρ τοῦναντίον ποιεῖς, τὴν μὲν πόλιν καλλωπίζων ποικίλως,
 τὸν δὲ βασιλέα νοῦν ἄφεις σύρεσθαι δεδεμένον ὀπίσω τῶν
 ἀλόγων παντῶν. Οὐκ ἐννοεῖς, ὅτι εἰς γάμον ἐκλήθης, καὶ
 25 Θεοῦ γάμον; οὐ λογίζη πῶς εἰς ταύτας τὰς πασιάδας τὴν
 κληθεῖσαν ψυχὴν εἰσιέναι χρῆ, χρυσοῦσι χρυσοῖς περιβε-

καὶ ψυχικὰ ἀνάπηροι, πρᾶγμα ποῦ εἶναι κατὰ πολὺ χειρότερον ἀπὸ τὴν ἀκρωτηρίασιν τοῦ σώματος. Σεβασθῆτε τὴν φιλανθρωπίαν αὐτοῦ ποῦ σᾶς ἐκάλεσε καὶ κανεῖς ἄς μὴ συνεχίση νὰ μένη μὲ ρυπαρὰ ἐνδύματα, ἀλλ' ὁ καθένας ἄς φροντίζη διὰ τὴν στολὴν τῆς ψυχῆς του. Ἀκούσατε, γυναῖκες· ἀκούσατε, ἄνδρες. Δὲν χρειαζόμεθα αὐτὰ τὰ χρυσοῦφанта ἐνδύματα, ποῦ μᾶς στολίζουν ἐξωτερικά, ἀλλ' ἐκεῖνα ποῦ μᾶς στολίζουν ἐσωτερικά. Ἐν ὅσῳ θὰ ἔχωμεν αὐτά, εἶναι δύσκολον νὰ ἐνδυθῶμεν ἐκεῖνα. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καλλωπίζωμεν συγχρόνως καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα. Δὲν εἶναι δυνατὸν καὶ εἰς τὸν μαμωνᾶν νὰ δουλεύης καὶ εἰς τὸν Χριστὸν νὰ ὑπακούης ὡς πρέπει.

Ἄς ἐκδιώξωμεν λοιπὸν ἀπὸ ἐπάνω μας αὐτὴν τὴν φοβερὴν τυραννίδα. Διότι οὔτε θὰ τὸ ἠνέχεσο μὲ εὐχαρίστησιν, ἐὰν κάποιος τὴν μὲν οἰκίαν του τὴν ἐστόλιζε κοσμῶν αὐτὴν μὲ χρυσᾶ παραπετάσματα, ἐσένα δὲ σὲ προσεκάλει νὰ καθήσης εἰς τὴν τράπεζάν του κουρελιάρην καὶ γυμνόν. Ἄλλὰ νὰ τώρα σὺ τὸ κάνεις αὐτὸ εἰς τὸν ἑαυτὸν σου· τὴν μὲν οἰκίαν τῆς ψυχῆς σου, δηλαδὴ τὸ σῶμα, τὸ καλλωπίζεις μὲ ἄπειρα παραπετάσματα, τὴν δὲ ψυχὴν σου τὴν ἀφήνεις νὰ κάθεται μέσα εἰς αὐτὸ μὲ κουρέλια. Δὲν γνωρίζεις, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς πόλεως πρέπει πρὸ πάντων νὰ στολίζεται; Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο διὰ μὲν τὴν πόλιν ἔχουν κατασκευασθῆ παραπετάσματα ἀπὸ λινόν, διὰ δὲ τὸν βασιλέα ἀλουργίς καὶ στέμμα. Ἔτσι καὶ σὺ, τὸ μὲν σῶμα ἐνδυσέ το μὲ πολὺ ἀσήμαντον στολὴν, τὸν δὲ νοῦν ἐνδυσέ τον μὲ ἀλουργίδα καὶ βάλε ἐπάνω εἰς αὐτὸν στέφανον καὶ βάλε τον νὰ καθήση ἐπάνω εἰς ὄχημα ὑψηλόν καὶ περίλαμπρον. Τώρα ὅμως κάνεις τὸ ἀντίθετον· τὴν μὲν πόλιν τὴν καλλωπίζεις ποικιλοτρόπως, τὸν βασιλέα ὅμως νοῦν τὸν ἀφήνεις νὰ σύρεται δεμένος ὀπίσω ἀπὸ τὰ παράλογα πάθη. Δὲν σκέπτεσαι, ὅτι ἐκλήθης εἰς γάμον καὶ μάλιστα γάμον Θεοῦ; δὲν ἀναλογίζεσαι πῶς πρέπει νὰ εἰσέρχεται εἰς αὐτοῦς τοὺς νυμφικοὺς θαλάμους ἢ καλεσμένη ψυχὴ, ἐνδεδυμένη δηλαδὴ μὲ χρυσᾶ

βλημένην, πεποικιλμένην;

3. Βούλει σοι δείξω τοὺς οὕτως ἐστολισμένους; τοὺς ἔν-
 δυμα ἔχοντας γάμου; Ἀναμνήσθητι τῶν ἁγίων ἐκείνων,
 ὑπὲρ ὧν πρόην ὑμῖν διελέχθην, τῶν τὰ τρίχίνα ἔχόντων ἱμά-
 5 τια, τῶν τὰς ἐρήμους οἰκούντων. Οὗτοι μάλιστα εἶσιν οἱ τὰ
 ἐνδύματα τῶν γάμων ἐκείνων ἔχοντες· καὶ δῆλον ἐντεῦθεν·
 ὅσας ἂν αὐτοῖς δῶς πορφυρίδας, οὐκ ἂν ἔλοιντο λαβεῖν·
 ἀλλ' ὥσπερ βασιλεύς, εἰ τοῦ πτωχοῦ τὰ ράκιά τις λαβῶν,
 κελεύει ταῦτα αὐτὸν ἐνδυσθῆναι, βδελύξαιτο ἂν τὴν σιολὴν,
 10 οὕτω καὶ ἐκεῖνοι τὴν ἀλουργίδα τὴν ἐκείνου. Οὐδαμῶθεν δὲ
 ἐτιέρωθεν τοῦτο πάσχουσιν, ἀλλ' ἢ διὰ τὸ εἰδέναί τὸ κάλλος
 τῆς ἐαντιῶν σιολῆς. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἀλουργὸν ἐκείνην χλα-
 νίδα διαπιύουσιν ὡς ἀράχνην. Ταῦτα γὰρ αὐτοὺς ὁ σάκκος
 ἐδύδαξε· καὶ γὰρ εἶσιν αὐτοῦ τοῦ βουλευόντος ὑψηλότεροι
 15 πολλῶ καὶ λαμπρότεροι. Καὶν δυνηθῆς τὰς πύλας ἀναπιύξαι
 τοῦ νοῦ, καὶ τὴν ψυχὴν αὐτιῶν καιδεῖν καὶ τὸν ἔνδον ἅπαν-
 τα κόσμον, καὶ εἰς τὴν γῆν καιαπέσοις, οὐ φέρων τῆς εὐ-
 μορφίας τὴν λαμπηδόνα καὶ τὴν αἴγλην τῶν ἱματίων ἐκεί-
 νων καὶ τὴν ἀστραπὴν τοῦ συνειδότιος αὐτιῶν.

20 Ἔχομεν γὰρ εἰπεῖν καὶ παλαιούς ἄνδρας μεγάλους καὶ
 θαυμασιούς· ἀλλ' ἐπειδὴ τοὺς παχυτέρους τὰ δρώμενα ὑπο-
 δείγματα μᾶλλον ἐνάγει, διὰ τοῦτο ὑμᾶς καὶ ἐπὶ τὰς σκη-
 νὰς πέμπω τῶν ἁγίων ἐκείνων. Οὐδὲν γὰρ ἔχουσι λυπηρὸν,
 ἀλλ' ἅτε ἐν οὐρανοῖς πηξάμενοι τὰς καλύβας, οὕτω πόρρω
 25 τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ μοχθηρῶν ἐσκήνωνται, στρατοπεδευό-
 μενοι κατὰ τοῦ διαβόλου, καὶ ὥσπερ χορεύοντες, οὕτω πο-

19. Δηλαδή στον Χριστόν. «Ὅσοι εἰς Χριστόν ἐβαπτίσθητε Χρι-
 στόν ἐνεδύσασθε».

κροσσωτὰ καὶ καλλωπισμένη;

3. Θέλεις νὰ σοῦ δείξω αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἔτσι στολισμένοι; αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἔνδυμα γάμου; Ἐνθυμίσου ἐκείνους τοὺς ἀγίους, περὶ τῶν ὁποίων σὰς ὠμίλησα παλαιότερα, ποὺ φοροῦν τρίχινα ἐνδύματα καὶ κατοικοῦν εἰς τὰς ἐρήμους. Αὐτοὶ κατ' ἐξοχὴν εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ φοροῦν τὰ ἐνδύματα ἐκείνων τῶν γάμων· καὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸ ἐξῆς· ὅσα δηλαδὴ βασιλικά ἐνδύματα καὶ ἂν τοὺς δώσης, δὲν θὰ ἐπροτιμοῦσαν νὰ τὰ λάβουν· ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς βασιλεύς, ἂν κάποιος, ἀφοῦ ἐλάμβανε τὰ κουρελιασμένα ἐνδύματα τοῦ πτωχοῦ, προέτρεπεν αὐτὸν νὰ ἐνδυθῆ αὐτά, θὰ ἐβδελύσσετο τὴν στολήν, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι συχαίνονται τὴν βασιλικὴν στολήν. Καὶ συμβαίνει αὐτὸ εἰς αὐτοὺς ὄχι διὰ κάποιαν ἄλλην αἰτίαν, ἀλλὰ διὰ τὸ ὅτι γνωρίζουν τὸ κάλλος τῆς ἰδικῆς των στολῆς¹⁹. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ βασιλικὸν ἐκεῖνο ἔνδυμα τὰ περιφρονοῦν ὡσὰν ἀράχνην. Καὶ ὅλα αὐτὰ βέβαια τοὺς τὰ ἐδίδαξεν ὁ σάκκος ποὺ φοροῦν· καθ' ὅσον εἶναι πολὺ πρὸ ὑψηλότεροι καὶ λαμπρότεροι καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν βασιλέα. Καὶ ἂν ἤμπορέσης ν' ἀνοίξης τὰς πύλας τοῦ νοῦ των καὶ νὰ ἐξετάσης τὴν ψυχὴν των καὶ ὅλον τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον των, καὶ ἂν ἀκόμη ἤθελες κατέλθῃ εἰς τὴν γῆν, δὲν θὰ ἤμπορέσης ν' ἀνθέξης τὴν λαμπρότερα τῆς ὀμορφιάς των καὶ τὴν λάμψιν τῶν ἐνδυμάτων ἐκείνων καὶ τὴν ἀπαστράπτουσαν συνείδησίν των.

Ἐμποροῦμεν βέβαια καὶ παλαιοὺς ἄνδρας ν' ἀναφέρωμεν μεγάλους καὶ θαυμαστοὺς, ἐπειδὴ ὅμως τοὺς πνευματικὰ ἀνωρίμους τοὺς παρακινοῦν κατὰ πολὺ περισσότερον τὰ βλεπόμενα πράγματα, διὰ τοῦτο σὰς παραπέμπω πρὸς τὰ σκηναὶς ἐκείνων τῶν ἀγίων. Διότι αὐτοὶ δὲν ἔχουν τίποτε τὸ λυπηρόν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔστησαν τὰς καλύβας των εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἔχουν κατασκηνώσει πάρα πολὺ μακρὰ ἀπὸ τὰ δυσάρεστα τῆς παρούσης ζωῆς καί, συναθροίζοντες στρατὸν ἐναντίον τοῦ διαβόλου, πολεμοῦν αὐτὸν ὡσὰν νὰ χορεύουν.

λεμοῦσιν αὐτῷ. Διά τοι τοῦτο καλύβας πηξάμενοι, πόλεις καὶ ἀγορὰς καὶ οἰκίας ἔφυγον. Τὸν γὰρ πολεμοῦντα οὐκ ἔνι ἐν οἰκίᾳ καθῆσθαι, ἀλλὰ σχεδιάσαντα τὴν οἴκησιν, ὡς μέλλοντα εὐθέως ἐπανίστασθαι, οὕτω κατοικεῖν.

- 5 Τοιοῦτοι ἐκεῖνοι πάντες, ἀπεναντίας ἡμῖν. Ἡμεῖς μὲν γὰρ οὐχ ὡς ἐν σιραιοπέδῳ, ἀλλ' ὡς ἐν πόλει εἰρηνικῇ ζῶμεν. Τίς γὰρ ἐπὶ σιραιοπέδου ποτὲ θεμελίους καταβάλλεται, καὶ οἰκίαν οἰκοδομεῖται, ἢν μικρὸν ὑστερον ἀπολιμπάνειν μέλλει; Οὐκ ἔστιν οὐδεὶς· ἀλλὰ κἂν ἐπιχειρήσῃ τις, ὡς προ-
 10 δότις ἀναιρεῖται. Τίς ἐπὶ σιραιοπέδου πλέθρα γῆς ὠνεῖται, καὶ πραγματείας συντίθησιν; Οὐκ ἔστιν οὐδεὶς· καὶ μάλα εἰκότως. Πολεμῆσαι γὰρ, φησί, παραγέγονας, οὐ καπηλεῦσαι. Τί τοίνυν φιλοπονεῖς περὶ τὸν τόπον, δὴν μικρὸν ὑστερον ἀφήσεις; Ὅταν ἀπέλθωμεν εἰς τὴν παιρίδα, ταῦτα ποίει.
 15 Ταῦτα καὶ σοὶ λέγω νῦν ἐγώ. Ὅταν ἀναχωρήσωμεν εἰς τὴν πόλιν τὴν ἄνω, ταῦτα ποίει· μᾶλλον δὲ οὐδὲν σοὶ δεῖ πόνων ἐκεῖ· λοιπὸν ὁ βασιλεύς σοι πάντα ἐργάσεται. Ἐπιαῦθα δὲ ἀρκεῖ τάφρον περιελάσαι μόνον καὶ χάρακα πήξασθαι· οἰκοδομῆς δὲ οὐδεμίᾳ χρεῖα. Ἄκουσον οἶος τῶν ἀμαξοβίων
 20 Σκυθῶν ὁ βίος, οἷαν τοὺς νομάδας φαοῖν ἔχειν διαγωγὴν.

Οὕτω τοὺς Χριστιανοὺς ζῆν ἔδει· περιϋέναι τὴν οἰκουμένην, πολεμοῦντας τῷ διαβόλῳ, αἰχμαλώτους ρυομένους τοὺς ὑπ' ἐκείνου κατεχομένους καὶ πάντων ἀπηλλάχθαι τῶν βιωτικῶν. Τί κατασκευάζεις οἰκίαν, ἄνθρωπε, ἵνα μᾶλλον
 25 σαυτὸν δήσης; Τί κατορύτεις θησαυρόν, καὶ καλεῖς κατὰ σαυτοῦ τὸν πολέμιον; τί περιβάλλεις τείχη, καὶ σαυτῷ κα-

20. Αὐτοὶ δὲν εἶχον μόνιμον κατοικίαν, ἀλλὰ μετεκινούντο διαρκῶς ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, μεταφέροντες τὰ πράγματά των ἐπάνω εἰς ἀμαξαν ἔξ οὗ καὶ ἀμαξόβιοι καλοῦνται ὑπὸ τοῦ Χρυσοστόμου.

Διὰ τοῦτο λοιπόν, στήσαντες καλύβας, ἐγκατέλειψαν πόλεις καὶ ἀγορὰς καὶ οἰκίας. Διότι αὐτὸς ποὺ πολεμᾷ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κάθεται εἰς τὴν οἰκίαν του, ἀλλὰ νὰ κτίζη τὴν κατοικίαν του ὡσὰν νὰ πρόκειται ν' ἀναχωρήσῃ ἀπ' αὐτὴν ἀμέσως καὶ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον νὰ κατοικῇ εἰς αὐτήν.

Τέτοιοι ἦσαν ὅλοι ἐκεῖνοι, μὲ ἐμᾶς ὅμως συμβαίνει τὸ ἐντελῶς ἀντίθετον. Καθ' ὅσον ἡμεῖς ζῶμεν ὄχι ὡσὰν εἰς στρατόπεδον, ἀλλ' ὡσὰν εἰς πόλιν εἰρηνικὴν. Διότι ποῖος ποτὲ εἰς στρατόπεδον θέτει θεμέλια καὶ κτίζει οἰκίαν, τὴν ὁποίαν πρόκειται μετὰ ἀπὸ ὀλίγον νὰ ἐγκαταλείψῃ; Δὲν ὑπάρχει κανεὶς, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἐπιχειρήσῃ κανεὶς νὰ τὸ κἀνῃ, φονεύεται ὡσὰν προδότης. Ποῖος ἀγοράζει μέσα εἰς τὸν χῶρον τοῦ στρατοπέδου ὠρισμένην ἔκτασιν γῆς καὶ ἐγκαθιστᾷ εἰς αὐτὴν ἐμπορικὴν ἐπιχείρησιν; Δὲν ὑπάρχει κανεὶς· καὶ κατὰ πολὺ φυσικὸν λόγον· διότι, λέγει, ἦλθες νὰ πολεμήσῃς καὶ ὄχι ν' ἀσχοληθῇς μὲ ἐμπόριον. Διατί λοιπὸν κοπιᾷς διὰ τὸν τόπον, τὸν ὁποῖον μετὰ ἀπὸ ὀλίγον θὰ τὸν ἐγκαταλείψῃς; Ὅταν θὰ μεταβῶμεν εἰς τὴν πατρίδα τότε κάμνε αὐτά. Τὰ ἴδια σὲ συμβουλεύω καὶ ἐγὼ τώρα. Ὅταν φύγωμεν καὶ μεταβῶμεν εἰς τὴν οὐράνιον πόλιν, τότε κάμνε τα αὐτά· ἢ καλύτερα ἐκεῖ δὲν χρειάζεσαι κανένα κόπον· διότι ἐκεῖ ὅλα θὰ σοῦ τὰ κἀνῃ ὁ βασιλεὺς σου. Ἐδῶ σοῦ εἶναι ἀρκετὸν ν' ἀνοίξῃς ἓνα μόνον αὐλάκι καὶ νὰ στήσῃς ἓνα πάσσαλον καὶ δὲν χρειάζεται νὰ κατασκευάσῃς καμμίαν οἰκοδομήν. Ἀναλογίσου ποῖος εἶναι ὁ τρόπος ζωῆς τῶν ἀμαξοβίων Σκυθῶν¹⁰, ποὺ ὁμοιάζει μὲ τὴν ζωὴν τῶν νομάδων.

Ἔτσι ἔπρεπε καὶ οἱ Χριστιανοὶ νὰ ζοῦν· νὰ περιέρχωνται τὴν οἰκουμένην, νὰ πολεμοῦν τὸν διάβολον, νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς ἐκείνους ποὺ συνελήφθησαν ὑπ' αὐτοῦ αἰχμάλωτοι καὶ νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ ὅλας τὰς κοσμικὰς φροντίδας. Διατί κτίζεις, ἄνθρωπε, οἰκίαν, διὰ νὰ δέσῃς περισσότερον τὸν ἑαυτὸν σου; Διατί κρύπτεις μέσα εἰς τὴν γῆν θησαυρὸν καὶ καλεῖς ἐναντίον σου τὸν ἐχθρόν; διατί περιβάλλεις μὲ τείχη τὴν οἰκίαν σου καὶ κατασκευάζεις φυ-

τασκευάζεις φυλακὴν; Εἰ δὲ δύσκολα ταῦτα εἶναι σοι δοκεῖ,
 ἀπέλθωμεν πρὸς τὰς ἐκείνων σκηνάς, ἵνα διὰ τῶν ἔργων
 μάθωμεν τὴν εὐκολίαν. Καλύβας γὰρ ἐκεῖνοι πηξάμενοι,
 καὶ ἀποσιῆναι δέη τούτων, οὕτως ἀφίστανται, ὥσπερ οἱ
 5 σιραιῶται ἐν εἰρήνῃ τὸ σιραιόπεδον ἀφέρντες. Καὶ γὰρ
 οὕτως ἐσκήνωται, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ ἥδιον. Καὶ γὰρ ἥδι-
 ον ἰδεῖν ἐρημίαν σκηνάς ἔχουσαν μοναχῶν συνεχεῖς, ἢ σιρα-
 τιώτας ἐν σιραιοπέδῳ παραπειάσματα τείνοντας καὶ δόρτια
 πηγνυμένους καὶ τῆς τῶν δοράτων αἰχμῆς φάρη κροκωτὰ
 10 ἐξαριτώντας, καὶ πλῆθος ἀνθρώπων χαλκᾶς ἐχόντων κεφα-
 λάς, καὶ πολὺ τῶν ἀσπίδων ἀσιράπιοντας τοὺς ὀμφαλοὺς,
 καὶ σιδήρῳ τεθωρακισμένους ὄλους διόλου, καὶ βασιλεία
 ἐσχεδιασμένα, καὶ πεδίον ἠπλωμένον πολὺ, καὶ ἀρισιοποι-
 ουμένους καὶ ἀυλοῦντας. Οὐδὲ γὰρ οὕτω τερπνὸν τὸ θέα-
 15 τρον τοῦτο, οἷον ὃ ἐγὼ λέγω νῦν. Ἄν γὰρ ἀπέλθωμεν εἰς
 τὴν ἔρημον, καὶ ἴδωμεν τῶν τοῦ Χριστοῦ σιραιῶτων τὰς
 σκηνάς, οὐ παραπειάσματα τεινόμενα ὀφόμεθα, οὐδὲ αἰχμᾶς
 δοράτων, οὐδὲ πέπλους χρυσοῦς θόλον βασιλικὴν ποιῶντας,
 ἀλλ' οἷον ἂν εἴ τις ἐν γῆ πολλῶ ταύτης μακροτέρῃ καὶ ἀπείρῃ
 20 πολλοὺς ἔτεινεν οὐρανοῦς, καινὸν καὶ φρικῶδες ἂν ἔδειξε
 τὸ θέαιρον, οὕτω καὶ ἐκεῖ θεάσασθαι ἔνι. Οὐδὲν γὰρ αὐτῶν
 τὰ καιαγώγια χεῖρον τῶν οὐρανῶν διάκεινται· καὶ γὰρ ἄγ-
 γελοι καιάγονται πρὸς αὐτοὺς καὶ ὁ τῶν ἀγγέλων Δεσπό-
 τῆς. Εἰ γὰρ πρὸς τὸν Ἀβραὰμ ἦλθον, ἄνδρα γυναῖκα ἔχοντα
 25 καὶ παιδιά τρέφοντα, ἐπειδὴ φιλόξενον εἶδον διὰ πολλῶ
 πλείονα εὖρωσιν ἀρετήν, καὶ ἄνθρωπον σώματος ἀπαλλα-

λακὴν διὰ τὸν ἑαυτὸν σου; Ἐὰν δὲ αὐτὰ σοῦ φαίνονται δύσκολα, ἅς μεταβῶμεν πρὸς τὰς σκηνάς ἐκείνων, ὥστε διὰ τῶν ἔργων νὰ γνωρίσωμεν τὴν εὐκολίαν. Διότι ἐκεῖνοι στήσαντες καλύβας, καὶ ἂν ἀκόμη χρειασθῇ ν' ἀποχωρισθοῦν αὐτάς, μὲ τόσην εὐκολίαν τὰς ἐγκαταλείπουν, ὅπως ἀκριβῶς οἱ στρατιῶται ἐγκαταλείπουν ἐν καιρῷ εἰρήνης τὸ στρατόπεδον. Πράγματι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔχουν στήσει τὰς σκηνάς των, μᾶλλον δὲ καὶ μὲ πολὺ μεγαλυτέραν εὐχαρίστησιν. Καθ' ὅσον εἶναι εὐχάριστον νὰ βλέπῃς μίαν ἔρημον τοποθεσίαν νὰ ἔχῃ συνεχεῖς σκηνάς τῶν μοναχῶν, παρὰ στρατιώτας νὰ στήνουν ἀντίσκηνα εἰς στρατόπεδον καὶ νὰ θέτουν μέσα εἰς τὴν γῆν δόρατα καὶ νὰ κρεμοῦν ἀπὸ τὴν αἰχμὴν τῶν δοράτων κροκοβαμένους χιτῶνας, καὶ πλῆθος ἀνθρώπων ποὺ φοροῦν χάλκινα κράνη καὶ ν' ἀπαστρέπτουν εἰς μέγαν βαθμὸν αἱ στραγγύλαι ἐπιφάνειαι τῶν ἀσπίδων, καὶ νὰ εἶναι ἐντελῶς καλυμμένοι μὲ σιδηρένιους θώρακας, καὶ κτίρια ἀρχιτεκτονικὰ κατασκευασμένα, καὶ μεγάλην ἔκτασιν στρατοπέδου, καὶ στρατιώτας ἄλλους μὲν νὰ τρώγουν καὶ ἄλλους νὰ διασκεδάζουν. Πράγματι αὐτὸ τὸ θέαμα δὲν εἶναι τόσον εὐχάριστον, ὅσον αὐτὸ ποὺ ἐγὼ σᾶς περιγράφω τῶρα. Διότι ἐὰν μεταβῶμεν εἰς τὴν ἔρημον καὶ ἰδοῦμεν τὰς σκηνάς τῶν στρατιωτῶν τοῦ Χριστοῦ, δὲν θὰ ἰδοῦμεν σημενάς σκηνάς, οὔτε αἰχμὰς δοράτων, οὔτε χρυσᾶ πέπλα, παριστάνοντα βασιλικὰς αἰθούσας, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς, ἐὰν κάποιος ἐτέντωνε πολλοὺς οὐρανοὺς εἰς γῆν πολὺ πῖθὸς μεγάλην ἀπὸ αὐτὴν καὶ ἀπέραντον, θὰ παρουσίαζε ἓνα παράδοξον καὶ φρικιαστικὸν θέαμα, τὰ ἴδια ἀκριβῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἰδῆ κανεὶς καὶ ἐκεῖ. Διότι τὰ καταγώγια τῶν ἀσκητῶν δὲν εἶναι ὡς πρὸς τίποτε κατώτερα τῶν οὐρανῶν, καθ' ὅσον κατεβαίνουν πρὸς αὐτοὺς ἄγγελοι καθὼς καὶ ὁ Κύριος τῶν ἀγγέλων. Διότι, ἐὰν ἦλθον εἰς τὸν Ἀβραάμ, ποὺ ἦτο ἄνθρωπος ἑγγαμος καὶ πατὴρ τέκνων ἐπειδὴ τὸν εἶδον φιλόξενον, πολὺ περισσότερον κατέρχονται ἐδῶ καὶ ψάλλουν τὴν πρέπουσαν εἰς αὐτοὺς ὑμνωδίαν, ὅταν εὔρουν περισ-

γένια, καὶ ἐν σαρκὶ σαρκὸς ὑπερορῶνια, πολλῶ μᾶλλον ἐν-
ταῦθα διατρίβουσι, καὶ χορεύουσι τὴν αὐτοῖς πρέπουσαν
χορείαν. Καὶ γὰρ τράπεζα παρ' ἐκείνοις πάσης πλεονεξίας
καθαρά, καὶ φιλοσοφίας μεσιτή.

- 5 Οὐχ αἱμάτων χείμαρροι παρ' αὐτοῖς, οὐδὲ κρεῶν κατα-
κοπαί, οὐδὲ καρηθαρῖαι, οὐδὲ καρυκεῖαι, οὐδὲ κνῖσαι παρ'
αὐτοῖς ἀηδεῖς, οὐδὲ καπνὸς ἀιερπῆς, οὐδὲ δρόμοι καὶ θόρυ-
βοι καὶ ταραχαὶ καὶ κραυγαὶ ἐπαχθεῖς, ἀλλ' ἄριος καὶ ὕ-
δωρ· τὸ μὲν ἐκ πηγῆς καθαρᾶς, τὸ δὲ ἀπὸ πόνων δικαίων.
- 10 Εἰ δέ που καὶ φιλοτιμότερον ἐσιτάσασθαι βουλευθεῖεν, ἀκρό-
δρυα ἢ φιλοτιμία γίνεται καὶ μείζων ἐνταῦθα ἢ ἡδονή,
ἢ ἐν ταῖς βασιλικαῖς τραπέζαις. Οὐδεὶς ἐνταῦθα φόβος καὶ
τρόμος, οὐκ ἄρχων ἐνεκάλεσεν, οὐ γυνὴ παρώξυνεν, οὐ παι-
δίον εἰς ἀθυμίαν ἐνέβαλεν, οὐ γέλωσ ἄτακτος ἐξέλυσεν, οὐ
- 15 κολάκων πλῆθος ἐφύσησεν· ἀλλ' ἄγγέλων ἐσὶν ἢ τράπεζα,
πάσης τοιαύτης ταραχῆς ἀπηλλαγμένη. Καὶ σιβάς αὐτοῖς
χόριος ἀπλῶς ὑπόκειται, καθάπερ ἐν ἐρήμῳ ἀριοποιῶν ὁ
Χριστὸς ἐποίησε. Πολλοὶ δὲ οὐδὲ ὑπωρόφιοι τοῦτο ποιοῦσιν,
ἀλλ' ἀντὶ σιέγης τὸν οὐρανὸν ἔχουσι, καὶ τὴν σελήνην ἀντὶ
- 20 φωτὸς λύχνου, οὐ δεομένου ἐλαίου, οὐδὲ τοῦ διακονησο-
μένου· ἐκείνοις μόνοις ἀξίως ἄνωθεν αὕτη φαίνει.

4. Ταύτην καὶ ἄγγελοι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὴν τράπεζαν
θεωροῦντες, τέρπονται καὶ ἡδονται. Εἰ γὰρ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρ-
τωλῶ μετανοοῦντι χαίρουσιν, ἐπὶ δικαίοις τοσοῦτοις μιμου-
25 μένοις αὐτοὺς τί οὐκ ἐργάσονται; Οὐκ ἔστιν ἐκεῖ δεσπότης
καὶ δοῦλος· πάντες δοῦλοι, πάντες ἐλεύθεροι. Καὶ μὴ νο-
μίσης αἰνίγμα εἶναι τὸ εἰρημένον· καὶ γὰρ δοῦλοι ἀλλήλων,
καὶ δεσπότηται ἀλλήλων εἰσὶν. Οὐκ ἔστιν ἐσπέρας καταλαβού-

21. Ἀκρόδρυα: καρποὶ ὀπωροφόρων δένδρων καὶ ἰδίως αὐτοὶ ποὺ
μετὰ τὴν ὥριμανσιν ἔχουν ξυλῶδες καὶ σκληρὸν κέλυφος, ὡς κά-
στανα, ξυλοκέρατα κλπ.

22. Λουκᾶ 15, 7.

σοτέραν ἀρετὴν καὶ ἄνθρωπον πού ἀπηλλάγη τοῦ σώματος καὶ πού περιφρονεῖ τὴν σάρκα, ἂν καὶ περιβάλλεται ἀπὸ τὴν σάρκα. Καθ' ὅσον καὶ τράπεζα παρατίθεται εἰς αὐτοὺς πού εἶναι καθαρὰ ἀπὸ κάθε πλεονεξίαν καὶ γεμάτη μὲ φιλοσοφίαν.

Δὲν ὑπάρχουν εἰς αὐτοὺς χεῖμαρροι αἱμάτων, οὔτε τεμάχια κρεάτων, οὔτε κεφαλόπονοι, οὔτε φαγητὰ καρυκευμένα, οὔτε ἀηδιαστικαὶ ὀσμαὶ ψητῶν, οὔτε δυσάρεστος καπνός, οὔτε δρόμοι καὶ θόρυβοι καὶ ταραχαὶ καὶ θόρυβοι ἐνοχλητικοί, ἀλλ' ὑπάρχει ψωμὶ καὶ νερό, τὸν μὲν νερὸ προερχόμενον ἀπὸ πηγὴν καθαρὰν, τὸ δὲ ψωμὶ ἀπὸ κόπους δικαίους. Ἐὰν ὅμως ἤθελον ἐπιθυμήσει νὰ φάγουν καὶ κάτι ἐπὶ πλέον, ἢ ἐπιθυμία αὐτὴ ἐκπληρώνεται μὲ ἀκρόδρυα²¹, καὶ εἶναι μεγαλυτέρα ἢ ἡδονὴ εἰς τὰς τραπέζας αὐτὰς, παρὰ εἰς τὰς βασιλικὰς τραπέζας. Διότι δὲν ὑπάρχει ἐδῶ κανεὶς φόβος καὶ τρόμος, οὔτε κατηγορία ἄρχοντος, οὔτε ἐρεθισμὸς ἐκ μέρους γυναικός, οὔτε παιδὶ πού νὰ προκαλῆ στενοχώριαν, οὔτε συμβαίνουν γέλια ἀπρεπῆ, οὔτε ὑπερηφάνεια προερχομένη ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν κολάκων, ἀλλ' ἡ τράπεζα εἶναι ἀγγελικὴ, ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κάθε παρομοίαν ταραχὴν. Καὶ διὰ στρῶμα χρησιμοποιοῦν ἀπλῶς χόρτα, ὅπως ἀκριβῶς συνέβη εἰς τὴν ἔρημον, ὅταν ὁ Χριστὸς παρέθεσε τράπεζαν (πολλαπλασιάζων τοὺς ἄρτους). Πολλοὶ δὲ δὲν χρησιμοποιοῦν οὔτε καὶ ὑπόστεγον, ἀλλ' ἔχουν ἀντὶ στέγης τὸν οὐρανόν, καὶ τὴν σελήνην ἀντὶ λυχναριοῦ φωτός, πού δὲν χρειάζεται λάδι οὔτε καὶ ὑπηρέτην· μόνον εἰς ἐκείνους φωτίζει ἀπὸ ὑψηλὰ ἐπαξίως.

4. Αὐτὴν τὴν τράπεζαν βλέποντες καὶ οἱ ἄγγελοι ἀπὸ τὸν οὐρανόν, χαίρονται καὶ εὐχαριστιοῦνται. Διότι, ἐὰν χαίρωνται ὅταν μετανοῆ ἓνας ἁμαρτωλός²², τί δὲν θὰ κάνουν ὅταν τόσοι πολλοὶ μιμοῦνται αὐτούς; Δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ κύριος καὶ δοῦλος· ὅλοι εἶναι δοῦλοι, ὅλοι εἶναι ἐλεύθεροι. Καὶ μὴ θεωρήσης αὐτὸν τὸν λόγον ὡσὰν αἴνιγμα, διότι αὐτοὶ πράγματι εἶναι μεταξύ των καὶ δοῦλοι καὶ κύριοι ὁμοίως. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἔλθῃ ἑσπέρας καὶ νὰ τοὺς εὔρῃ νὰ

σης ἐν καιηφείᾳ γενέσθαι, ὅπερ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων πύ-
 σχοι, τὰς ἐκ τῶν μεθήμερινῶν κακῶν ἀναλογιζόμενοι φρον-
 τίδας. Οὐκ ἔστι μετὰ τὸ δεῖπνον μεριμνῆσαι λησιὰς καὶ
 ἀποκλεῖσαι θύρας καὶ ἐπιθεῖναι μοχλοῦς, οὐδὲ τᾶλλα δεῖσαι,
 5 ἃ πολλοὶ δεδοίκασι, τοὺς λύχνους μετὰ ἀκριθείας κοιμίζον-
 τες, μή που σπινθήρ ἐμπρήσῃ τὴν οἰκίαν. Καὶ ἡ διάλεξις
 δὲ αὐτοῖς τῆς αὐτῆς γέμει γαλήνης. Οὐ γὰρ ταῦτα, ἅπερ
 ἡμεῖς διαλεγόμεθα, φθέγγονται, τὰ μηδὲν πρὸς ἡμᾶς· ὁ
 δεῖνα γέγονεν ἄρχων, ὁ δεῖνα ἐπαύσατο τῆς ἀρχῆς, ὁ δεῖνα
 10 ἐτελεύτησε καὶ τὸν κλῆρον διεδέξατο ἕτερος, καὶ ὅσα τοι-
 αῦτα· ἀλλ' αἰεὶ περὶ τῶν μελλόντων φθέγγονται καὶ φιλο-
 σοφοῦσι καὶ ὥσπερ ἑτέραν οἰκοῦντες οἰκουμένην, ὥσπερ
 εἰς αὐτὸν μετασιάντες τὸν οὐρανόν, ὥσπερ ἐκεῖ ζῶντες,
 οὕτω τὰ ἐκεῖ πάντα διαλέγονται, περὶ τῶν κόλπων τοῦ Ἄ-
 15 θραάμ, περὶ τῶν σιεφάνων τῶν ἀγίων, περὶ τῆς μετὰ Χρι-
 στοῦ χορείας· καὶ τῶν παρόντων αὐτοῖς οὐδὲ μνήμη τις, οὐδὲ
 λόγος· ἀλλ' ὥσπερ ἡμεῖς οὐκ ἂν ἀξιώσαιμὲν τι εἰπεῖν περὶ
 ὧν οἱ μύρμηκες κατὰ τὰς ὁπὰς καὶ τοὺς κηραμοὺς πράττου-
 σιν, οὕτως οὐδὲ ἐκεῖνοι, τί ποιοῦμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ περὶ τοῦ
 20 βασιλέως τοῦ ἄνω, περὶ τοῦ πολέμου τοῦ ἐν χερσὶ, περὶ
 τῶν τοῦ διαβόλου μηχανημάτων, περὶ τῶν κατορθωμάτων
 ὧν οἱ ἅγιοι κατώρθωσαν.

Τί τοίνυν πρὸς ἐκείνους ἡμεῖς παραβαλλόμενοι μυρ-
 μήκων διενηνόχαμεν; Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνοι τῶν σωματικῶν
 25 ἐπιμελοῦνται, οὕτω καὶ ἡμεῖς· καὶ εἶθε τούτων μόνων ἡμεῖς·
 νῦν δὲ καὶ πολλῶ χειρόνων. Οὐ γὰρ τῶν ἀναγκαίων ἐπι-
 μελούμεθα μόνον, καθάπερ ἐκεῖνοι, ἀλλὰ καὶ τῶν περιττῶν.

εἶναι στενοχωρημένοι, πρᾶγμα πού παθαίνουν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους· σκεπτόμενοι τὰς φροντίδας τῶν καθημερινῶν κακῶν. Δὲν εἶναι ἀνάγκη μετὰ τὸ δεῖπνον νὰ φροντίσουν ν' ἀσφαλισθοῦν ἀπὸ ληστὰς καὶ νὰ κλείσουν τὰς θύρας, καὶ νὰ θέσουν μοχλοὺς, οὔτε νὰ φοβηθοῦν ὅλα τὰ ἄλλα, πού φοβοῦνται πολλοί, σβήνοντες μὲ πολλὴν προσοχὴν τὰ λυχνάρια μὴ τυχὸν κάποιος σπινθὴρ προκαλέσῃ πυρκαϊὰν εἰς τὴν οἰκίαν. Ἄλλὰ καὶ ἡ μεταξύ των συζήτησις εἶναι γεμάτη ἀπὸ τὴν ἰδίαν γαλήνην. Διότι δὲν συζητοῦν αὐτὰ πού συζητοῦμεν ἑμεῖς, πού δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν καθόλου, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ὁ τάδε ἔγινεν ἄρχων, ὁ τάδε ἔχασε τὴν ἐξουσίαν, ὁ τάδε ἀπέθανε καὶ ἄλλος ἐκληρονόμησε τὴν περιουσίαν του καὶ τόσα παρόμοια, ἀλλὰ συνεχῶς συζητοῦν καὶ φιλοσοφοῦν διὰ τὰ μελλοντικὰ πράγματα· καὶ ὡσὰν νὰ κατοικοῦν εἰς ἄλλην οἰκουμένην, ὡσὰν νὰ μετέβησαν εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν, ὡσὰν νὰ ζοῦν ἐκεῖ, ἔτσι συζητοῦν ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ ἐκεῖ, τὰ περὶ τῶν κόλπων δηλαδὴ τοῦ Ἀβραάμ, περὶ τῶν στεφάνων τῶν ἁγίων, περὶ τῆς χορείας τοῦ Χριστοῦ· καὶ καμμία σκέψις δὲν δημιουργεῖται εἰς αὐτοὺς διὰ τὰ κοσμικὰ πράγματα, οὔτε καὶ συζητοῦν τίποτε σχετικόν, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς ἑμεῖς δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ θελήσωμεν νὰ εἰποῦμεν κάτι δι' ἐκεῖνα πού κάνουν τὰ μυρμήγκια μέσα εἰς τὰς ὀπὰς καὶ τὰς φωλεὰς των, ἔτσι οὔτε καὶ ἐκεῖνοι ἀσχολοῦνται μὲ ἐκεῖνα πού κάμνομεν ἑμεῖς, ἀλλὰ συζητοῦν περὶ τοῦ οὐρανόσιου βασιλέως, περὶ τοῦ πολέμου πού προβάλλει ἔμπρός των, περὶ τῶν μηχανορραφιῶν τοῦ διαβόλου, περὶ τῶν κατορθωμάτων πού ἐπέτυχον οἱ ἅγιοι.

Ὡς πρὸς τί λοιπὸν διαφέρομεν ἑμεῖς ἀπὸ τὰ μυρμήγκια, συγκρινόμενοι πρὸς ἐκείνους; Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνα φροντίζουν διὰ τὰ σωματικὰ πράγματα, ἔτσι καὶ ἑμεῖς· καὶ μακάρι νὰ ἐφροντίζαμεν μόνον δι' αὐτά, ἐνῶ ἑμεῖς τώρα φροντίζομεν διὰ πολὺ πῶς χειρότερα. Διότι δὲν φροντίζομεν μόνον διὰ τὰ ἀναγκαῖα, ὅπως ἀκριβῶς τὰ μυρμήγκια, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ περιττά. Καθ' ὅσον ἐκεῖνα μὲν χρησιμοποιοῦν τρό-

Οἱ μὲν γὰρ πόρον παντὸς ἐγκλήματος ἀπηλλαγμένον μειέ-
 ρονται· ἡμεῖς δὲ πᾶσαν πλεονεξίαν καὶ οὐδὲ τὰ μυρμηκῶν
 μιμούμεθα, ἀλλὰ τὰ τῶν λύκων, τὰ τῶν παρδάλεων· μᾶλ-
 λον δὲ καὶ ἐκείνων χεῖρους. Ἐκείνοις μὲν γὰρ ἡ φύσις
 5 οὕτως ἔδωκε τρέφεσθαι· ἡμᾶς δὲ λόγῳ καὶ ἰσονομίᾳ τειί-
 μηκεν ὁ Θεός, καὶ τῶν θηρίων γεγόναμεν χεῖρους. Καὶ ἡμεῖς
 μὲν τῶν ἀλόγων χεῖρους, ἐκεῖνοι δὲν τῶν ἀγγέλων ἴσοι, ξέ-
 νοι καὶ παρεπίδημοι τῶν ἐνταῦθα ὄντες· καὶ πάντα αὐτοῖς
 ἐνήλλακται πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἐνδύματα, καὶ τροφή, καὶ οἰκία,
 10 καὶ ὑποδήματα, καὶ λαλιά. Καὶ εἴ τις ἐκείνων ἤκουσε διο-
 λεγομένων καὶ ἡμῶν, τότε ἂν ἔγνω καλῶς πῶς οἱ μὲν οὐρα-
 νοπολίται, ἡμεῖς δὲ οὐδὲ τῆς γῆς ἄξιοι. Διὰ δὴ τοῦτο, ἐπει-
 δάν τις ἀξίωμα περιβεβλημένος πρὸς αὐτούς, τότε μάλιστα
 ἐλέγχεται ὁ τύφος ἅπας. Ὁ γὰρ γηπόνος ἐκεῖνος, καὶ ὁ
 15 πάντων ἄπειρος τῶν βιωτικῶν, τοῦ σιραιηγοῦ καὶ μέγα ἐπὶ
 τῇ ἀρχῇ φρονούντιος πλησίον κάθηται ἐπὶ σιβάδος, ἐπὶ προ-
 κεφαλαίου ρυπῶντιος. Οὐ γὰρ εἰσιν οἱ αἴροντες αὐτὸν καὶ
 φρυσιῶντες, ἀλλὰ παῦτόν γίνεται, οἷον ἂν εἴ τις παρὰ χρυσο-
 χόου ἔλθοι καὶ ροδωνιάν· καὶ γὰρ καὶ ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ καὶ
 20 ἀπὸ τῶν ρόδων δέχεταιί τινα λαμπηδόνα· οὕτω κακεῖνοι, ἀπὸ
 τῆς αὐτῆς τῆς τούτων κερδαίνοντες μικρόν, τῆς ἀπονοίας τῆς
 ἐμπροσθεν ἐπαλλάττονται. Καὶ ὡσπερ εἴ τις εἰς ὑψηλὸν ἔλθοι
 τόπον, καὶν σφόδρα βραχὺς ἦ, ὑψηλὸς φαίνεται, οὕτω καὶ
 οὗτοι, πρὸς τὰς ὑψηλὰς αὐτῶν ἐρχόμενοι διανοίας, τοιοῦτοι
 25 φαίνονται, ἕως ἂν ἐκεῖ μένωσι, κατελθόντες δὲ ταπεινοῦνται

πους πρὸς ἐξεύρεσιν τῶν ἀναγκαίων ἀπηλλαγμένα ἀπὸ κάθε κατηγορίας, ἐνῶ ἡμεῖς χρησιμοποιοῦμεν κάθε μορφήν πλεονεξίας· καὶ οὔτε τὰ ἔργα τῶν μυρμηγκιῶν μιμούμεθα, ἀλλὰ τὰ ἔργα τῶν λύκων, τῶν λεοπαρδάλεων, μᾶλλον δὲ εἴμεθα χειρότεροι καὶ ἀπὸ ἐκείνους. Διότι ἐκεῖνα ἡ φύσις ἔτσι τὰ ἔκανε νὰ τρέφονται, ἐνῶ ἡμεῖς ὁ Θεὸς μᾶς ἐτίμησε μὲ λόγον καὶ ἰσονομίαν, καὶ ὅμως ἐγίναμεν χειρότεροι ἀπὸ τὰ θηρία. Καὶ ἡμεῖς μὲν εἴμεθα χειρότεροι ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα, ἐνῶ οἱ ἀσκηταὶ εἶναι ἴσοι μὲ τοὺς ἀγγέλους, ζῶντες ὡσὰν ξένοι καὶ παρεπίδημοι εἰς τὴν γῆν, καὶ ὡς πρὸς ὅλα διαφέρουν αὐτοὶ ἀπὸ ἡμᾶς, εἰς τὰ ἐνδύματα, τὴν τροφήν, τὴν οἰκίαν, τὰ ὑποδήματα, τὴν ὁμιλίαν. Καὶ ἐὰν κάποιος ἤκουσε καὶ ἐκείνους νὰ συζητοῦν καὶ ἡμᾶς, τότε θὰ ἤμποροῦσε ν' ἀντιληφθῆ πλήρως, πῶς, ἐκεῖνοι μὲν εἶναι οὐρανοπολίται, ἐνῶ ἡμεῖς δὲν ἀξίζομεν οὔτε νὰ ζῶμεν εἰς τὴν γῆν. Διὰ τοῦτο λοιπόν, ἐὰν κάποιος ἀξιωματοῦχος μεταβῆ πρὸς αὐτούς, τότε κατ' ἐξοχὴν ἐλέγχεται ἡ ὅλη ἀνθρωπίνη ἀλαζονεία. Διότι ἐκεῖνος ὁ γεωργὸς καὶ ποὺ εἶναι ἀπειροσ ἀπὸ κάθε τι βιωτικόν, κάθεται κοντὰ εἰς τὸν στρατηγόν, ποὺ θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸν τοῦ μέγαν λόγῳ τοῦ ἀξιωματός του, ἐπάνω εἰς σωρὸν χόρτων καὶ εἰς προσκέφαλον γεμᾶτο ἀπὸ ρύπον. Διότι δὲν ὑπάρχουν ἐκεῖ αὐτοὶ ποὺ τὸν μεταφέρουν καὶ τὸν κολακεύουν, ἀλλὰ συμβαίνει τὸ ἴδιο πρᾶγμα, ὅπως ἀκριβῶς ἐὰν κάποιος ἤθελε μεταβῆ πλησίον χρυσοχόου καὶ τριανταφυλλιᾶς, καθ' ὅσον, ὅπως ἐκεῖνος δέχεται καὶ ἀπὸ τὸν χρυσὸν καὶ ἀπὸ τὰ τριαντάφυλλα κάποιαν ἀκτινοβολίαν, ἔτσι καὶ οἱ ἀξιωματοῦχοι, λαμβάνοντες κάποιαν μικρὰν ὑφέλειαν ἀπὸ τὴν λάμπην τῶν ἀσκητῶν, ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὴν προηγουμένην ἀλαζονείαν των. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς, ἐὰν κάποιος ἤθελεν ἀναβῆ εἰς ὑψηλὸν τόπον, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πάρα πολὺ κοντὸς σωματικῶς, φαίνεται ὑψηλός, ἔτσι καὶ αὐτοί, ἐρχόμενοι πρὸς τὰς ὑψηλὰς σκέψεις ἐκείνων, φαίνονται ὑψηλοὶ ὅσον χρόνον μείνουν ἐκεῖ, ὅταν ὅμως κατεβοῦν χάνουν τὸ πνευματικὸν ὕψος των, καθ' ὅσον κατε-

πάλιν, ἀπὸ τοῦ ὕψους ἐκείνου καταβαίνοντες. Οὐδὲν παρ' ἐκείνοις βασιλεύς, οὐδὲν ὑπαρχος, ἀλλ' ὥσπερ ἡμεῖς τῶν παιδίων ταῦτα παιζόντων γελῶμεν, οὕτω καὶ ἐκεῖνοι τὴν φλεγμονὴν τῶν ἔξω σοβούντων διαπιύουσι. Καὶ δῆλον ἐντιεῦθεν· εἰ
 5 γὰρ τις αὐτοῖς δοίη μετὰ ἀσφαλείας βασιλείαν, οὐκ ἂν ποτε ἔλοιντο· εἴλοντο δ' ἂν, εἰ μὴ μείζον αὐτῆς ἐφρόνουν, εἰ μὴ πρόσκαιρον τὸ πρᾶγμα εἶναι ἐνόμιζον.

Τί οὖν; οὐκ αὐτομολήσομεν πρὸς τοσαύτην μακαριότητα; οὐχ ἤξομεν πρὸς τοὺς ἀγγέλους τούτους; οὐ ληψόμεθα καθαρὰ
 10 ἱμάτια, καὶ ἐμπομπεύσομεν τοῖς γάμοις τούτοις, ἀλλὰ μενοῦμεν προσαιούντες, τῶν ἐν ταῖς τριόδοις πτωχῶν οὐδὲν ἄμεινον διακείμενοι, μᾶλλον δὲ πολλῶ χειρᾶν καὶ ἀθλιώτερον; Καὶ γὰρ ἐκείνων πολλῶ χειρὸς οἱ κακῶς πλουτιούντες, καὶ θέλιον ἐπαιεῖν ἢ ἀρπάζειν· τὸ μὲν γὰρ ἔχει συγγνώμην,
 15 τὸ δὲ κόλασιν φέρει· καὶ ὁ μὲν οὐδὲν προσκρούει Θεῷ, οὗτος δὲ καὶ ἀνθρώποις καὶ Θεῷ· καὶ τοὺς μὲν πόνους ὑφίσταται τῆς ἀρπαγῆς, τὴν δὲ ἀπόλαυσιν ἕτεροι πολλάκις ἐκαρπώσαντο ἅπασαν.

Ταῦτι' οὖν εἰδότες καὶ ἀποθέμενοι τὴν πλεονεξίαν πάσαν,
 20 πλεονεκτήσωμεν τὰ ἄνω, μετὰ πολλῆς σπουδῆς τὴν βασιλείαν ἀρπάζοντες. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστι ραθυμοῦντιὰ τινα εἰς αὐτὴν εἰσελθεῖν. Γένοιτο δὲ πάντα σπουδαίους καὶ ἐγρηγορίας γεγονότας ταύτης ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς
 25 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

βαίνουν ἀπὸ τὸ ὕψος ἐκεῖνο. Τίποτε δὲν ἀξίζει δι' αὐτοὺς ὁ βασιλεύς, τίποτε καὶ ὁ ὑπαρχος, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς ἐμεῖς γελῶμεν ὅταν τὰ παιδιὰ παίζουν τέτοια παιχνίδια, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι περιφρονοῦν τὰ ἐρεθίσματα ποὺ προέρχονται ἀπὸ τοὺς δῆθεν ὑπερηφάνους τοῦ κόσμου αὐτοῦ. Καὶ αὐτὸ γίνεται φανερὸν ἀπὸ τὸ ἐξῆς· Ἐὰν δηλαδὴ κάποιος ἤθελε δώσει εἰς αὐτοὺς βασιλείαν τελείως ἀσφαλῆ, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ τὴν δεχθοῦν ποτέ· θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ τὴν προτιμήσουν; ἐὰν δὲν ἐπίστευον εἰς κάτι ἀνώτερον ἀπὸ αὐτήν, ἐὰν δὲν ἐθεωροῦσαν τὸ γεγονὸς αὐτὸ ὡς κάτι τὸ πρόσκαιρον.

Τί λοιπόν; δὲν θὰ προσφύγωμεν πρὸς μίαν τόσον μεγάλην μακαριότητα; δὲν θὰ μεταβῶμεν πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἀγγέλους; δὲν θὰ φορέσωμεν καθαρὰ ἐνδύματα διὰ ν' ἀκολουθήσωμεν τοὺς γάμους αὐτούς, ἀλλὰ θὰ παραμείνωμεν ἐπαῖται, ζῶντες ὡς πρὸς τίποτε καλύτερα ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς τῶν σταυροδρομίων, μᾶλλον δὲ κατὰ πολὺ χειρότερα καὶ ἀθλιώτερα; Καθ' ὅσον εἶναι πολὺ πιὸ χειρότεροι ἀπὸ ἐκείνους, ὅσοι πλουτίζουν παράνομα, καὶ εἶναι προτιμότερον νὰ ζητιανεύῃ κανεὶς παρὰ ν' ἀρπάζῃ· διότι τὸ μὲν πρῶτον εἶναι δυνατὸν νὰ συγχωρηθῇ, τὸ δεύτερον ὅμως εἶναι ἄξιον κατηγορίας· καὶ ὁ μὲν ζητιάνος δὲν προσκοῦει ὡς πρὸς τίποτε εἰς τὸν Θεόν, αὐτὸς ποὺ ἀρπάζει ὅμως παρανομεῖ καὶ ἔναντι τῶν ἀνθρώπων καὶ ἔναντι τοῦ Θεοῦ· καὶ τοὺς μὲν κόπους τῆς ἀρπαγῆς τοὺς ὑφίσταται, τὴν εὐχαρίστησιν ὅμως τῆς ἀρπαγῆς πολλάκις τὴν ἐκαρπώθησαν ὀλόκληρον ἄλλοι.

Γνωρίζοντες λοιπόν αὐτὰ καὶ ἀπορρίπτοντες τὴν πλεονεξίαν ἐξ ὀλοκλήρου, ἅς προσπαθοῦμεν νὰ συγκεντρώνωμεν περισσότερον οὐράνιον πλοῦτον, ἀρπάζοντες μὲ πολλὴν προθυμίαν τὴν οὐράνιον βασιλείαν. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν, δὲν εἶναι δυνατὸν κάποιος ποὺ εἶναι ράθυμος νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν. Εἴθε δὲ ἀφοῦ ὅλοι γίνουν πρόθυμοι καὶ ἐπάγρυπνοι νὰ ἐπιτύχουν αὐτήν, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ο΄
Ματθ. 22, 15 - 33

«Τότε πορευθέντες οἱ Φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον,
ὅπως αὐτὸν παγιδεύσωσιν ἐν λόγῳ».

5 1. «Τότε»: πότε; Ὅτιε μάλιστα κατανυγῆναι ἔδει, ὅτι
ἐκπλαγῆναι τὴν φιλανθρωπίαν, ὅτι φοβηθῆναι τὰ μέλλοντα,
ὅτι ἀπὸ τῶν παρελθόντων καὶ περὶ τῶν μελλόντων πιστεῦσαι
ἐχρῆν. Καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν πραγμάτων τὰ εἰρημένα ἔβόα. Καὶ
γὰρ τελῶναι καὶ πόρνοι ἐπίστευσαν, καὶ προφηῆται καὶ δίκαιοι
10 ἀνηρέθησαν, καὶ ἀπὸ τούτων ἐχρῆν καὶ περὶ τῆς ἀπωλείας
ἐαυτῶν μὴ ἀντιλέγειν, ἀλλὰ καὶ πιστεύειν καὶ σωφρονίζεσθαι.
Ἄλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτω λήγει τὰ τῆς κακίας αὐτῶν, ἀλλ' ὠ-
δίνει καὶ πρόβεισι περαιτέρω. Καὶ ἐπειδὴ κατασχεῖν αὐτὸν οὐκ
εἶχον (ἐφοβοῦντο γὰρ τοὺς ὄχλους), ἐτέραν ἤλθον ὁδόν,
15 ὡς δὴ εἰς κίνδυνον ἐμβαλοῦντες, καὶ δημοσίων ποιήσοντες
ἀδικημάτων ὑπεύθυνον.

Ἐποσιέλλουσι γὰρ αὐτῷ τοὺς μαθητὰς αὐτῶν μετὰ τῶν
Ἑρωδιανῶν, λέγοντες· διδάσκαλε, οἶδαμεν ὅτι ἀληθῆς εἶ,
καὶ τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ διδάσκεις, καὶ οὐ μέλει σοι
20 περὶ οὐδενός· οὐ γὰρ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων. Εἶ-
πέ οὖν ἡμῖν, τί σοι δοκεῖ; ἔξεστι δοῦναι κῆνσον Καίσαρι, ἢ
οὐ;». Καὶ γὰρ φόρου λοιπὸν ἦσαν ὑποτελεῖς, τῶν πραγμάτων
αὐτοῖς εἰς τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν μεταπεσόντων. Ἐπειδὴ οὖν
εἶδον, ὅτι οἱ πρὸ τούτου διὰ τοῦτο ἀπέθανον, οἱ περὶ Θεοῦ

ΟΜΙΛΙΑ Ο΄
Ματθ. 22, 15 - 33

«Τότε ἀφοῦ ἐπῆγαν οἱ Φαρισαῖοι ἀπεφάσισαν νὰ τὸν παγιδεύσουν μὲ τὰ λόγια».

1 «Τότε»· πότε; “Όταν πρὸ πάντων ἔπρεπε νὰ δείξουν κατάνυξιν, ὅταν ἔπρεπε νὰ ἐκπλαγοῦν ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν του, ὅταν ἔπρεπε νὰ φοβηθοῦν διὰ τὰ μέλλοντα, ὅταν ἔπρεπε νὰ πιστεύσουν καὶ διὰ τὰ μέλλοντα λαμβάνοντες ἀφορμὴν ἀπὸ τὰ παρόντα. Καθ’ ὅσον τὰ ὅσα ἐλέχθησαν ἐβροντοφώναζον καὶ περὶ τῶν γεγονότων τοῦ μέλλοντος. Διότι πράγματι τελῶναι καὶ πόρναι ἐπίστευσαν, καὶ προφηταὶ καὶ δίκαιοι ἐφονεύθησαν, καὶ ἔπρεπεν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ νὰ μὴ ἔχουν καμμίαν ἀμφιβολίαν καὶ περὶ τῆς ἰδικῆς των ἀπωλείας, ἀλλ’ ἀντιθέτως ἔπρεπε καὶ νὰ πιστεύουν καὶ νὰ σωφρονίζωνται. Ἄλλ’ ὅμως οὔτε καὶ ἐδῶ τερματίζουν τὰ τῆς κακίας των, ἀλλ’ αὐτὴ αὐξάνεται διαρκῶς καὶ προχωροῦν ἀκόμη παραπέρα. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ τὸν συλλάβουν (διότι ἐφοβεῦντο τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ), μετεχειρίσθησαν ἄλλην ὁδόν, ἠθέλησαν δηλαδὴ νὰ τὸν παρουσιάσουν ὡς ἐπικίνδυνον καὶ ὡς ὑπεύθυνον δημοσίων ἀδικημάτων.

«Ἀποστέλλουν λοιπὸν πρὸς αὐτὸν τοὺς μαθητὰς των μαζὶ μὲ τοὺς Ἡρωδιανούς, λέγοντες· Διδάσκαλε, γνωρίζομεν ὅτι εἶσαι ἀληθινὸς διδάσκαλος καὶ ὅτι διδάσκεις ἀληθινὰ τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν σὲ νοιάζει διὰ κανένα· διότι δὲν δίδεις σημασίαν εἰς τὸ πρόσωπον τῶν ἀνθρώπων. Εἶπέ λοιπὸν εἰς ἡμᾶς, ποία εἶναι ἡ γνώμη σου; Ἐπιτρέπεται νὰ πληρώνωμεν φόρον εἰς τὸν Καίσαρα ἢ ὄχι;». Καθ’ ὅσον βέβαια ἦσαν φόρου ὑποτελεῖς, ἀφοῦ τὰ πράγματά των εἶχον περιέλθει ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ρωμαίων. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐγνώριζον, ὅτι οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Ἰούδα, πού ἔ-

καὶ Ἰούδαν, ὡς ἀποσιασίαν μελετήσαντες, ἐβούλοντο καὶ αὐ-
 τὸν διὰ τῶν λόγων τούτων εἰς τοιαύτην ὑποψίαν ἐμβαλεῖν. Διὰ
 τοῦτο καὶ τοὺς αὐτῶν μαθητὰς καὶ τοὺς Ἡρώδου σιραιώτας
 ἔπεμπον, διπλοῦν, ὡς ᾧοντο, τὸν κρημνὸν ἐκατέρωθεν ὁρύ-
 5 τιοντες καὶ πάντοθεν τιθέντες τὴν παγίδα, ἵν' ὅπερ ἂν εἴπη,
 ἐπιλάβωνται· κἂν μὲν ὑπὲρ τῶν Ἡρωδιανῶν ἀποκρίνηται, αὐ-
 τοὶ ἐγκαλέσωσιν, ἂν δὲ ὑπὲρ αὐτῶν, ἐκεῖνοι καιηγορήσωσι.
 Καίτοιγε ἦν δεδωκὼς τὰ δίδραχμα, ἀλλ' οὐκ ἤδεσαν τοῦτο.
 Καὶ ἐκατέρωθεν μὲν αὐτὸν προσεδόκων αἰρήσειν, ἐπεθύμουν
 10 δὲ μᾶλλον κατὰ τῶν Ἡρωδιανῶν αὐτὸν εἰπεῖν τι. Διὸ καὶ
 τοὺς μαθητὰς πέμπουσιν, εἰς τοῦτο ὠθοῦντας αὐτὸν τῇ παρου-
 σίᾳ, ἵνα παραδῶσι τῷ ἡγεμόνι ὡς τύραννον. Τοῦτο γὰρ καὶ
 ὁ Λουκᾶς αἰνιτιόμενος ἐδήλου λέγων, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν ὄχλων
 ἠρώτων, ὡς μείζονα γενέσθαι τὴν μαρτυρίαν. Ἐγένετο δὲ
 15 τοῦναντίον ἅπαν' ἐν πλείονι γὰρ θεάτρῳ τῆς αὐτῶν ἀνοίας
 παρεῖχον τὴν ἀπόδειξιν.

Καὶ ἴδρα τὴν κολακείαν καὶ τὸν ἐγκεκρυμμένον δόλον. «Οἶ-
 δαμεν», φησὶν, «ὅτι ἀληθῆς εἶ». Πῶς οὖν ἐλέγετε, ὅτι πλάνος
 ἐστὶ καὶ πλανᾷ τὸν ὄχλον καὶ δαιμόνιον ἔχει καὶ οὐκ ἔστιν
 20 ἀπὸ Θεοῦ; πῶς πρὸ μικροῦ ἐβουλεύεσθε αὐτὸν ἀνελεῖν; Ἀλλὰ
 πάντα γίνονται, ὅπερ ἂν ἢ ἐπιβουλὴ ὑπαγορεύσῃ. Ἐπειδὴ γὰρ
 πρὸ μικροῦ εἰπόντες μετὰ ἀνθαδείας, «ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα
 ποιεῖς;», πρὸς τὴν ἐρώτησιν οὐκ ἔτυχον ἀποκρίσεως, προσδο-
 κῶσιν αὐτὸν τῇ κολακείᾳ χαννοῦν καὶ πείθειν εἰπεῖν τι κατὰ
 25 τῶν καθεσιώτων νόμων καὶ τῇ κρατούσῃ πολιτείᾳ τὸ ὑπεναν-
 τίον. Ὅθεν καὶ τὴν ἀλήθειαν μαρτυροῦσιν αὐτῷ, ὁμολογοῦν-

ζησαν πρὶν ἀπὸ αὐτόν, ὅτι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἐθανατώθησαν, ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπεχείρησαν ἀποστασίαν, ἤθελον καὶ αὐτὸν μὲ αὐτοὺς τοὺς λόγους νὰ τὸν ὀδηγήσουν εἰς μίαν παρομοίου εἴδους ὑποψίαν. Διὰ τοῦτο καὶ τοὺς ἰδικούς των μαθητὰς ἀπέστειλλον καὶ τοὺς στρατιώτας τοῦ Ἡρώδου, σκάποντες διπλὸν, ὡς ἐπίστευον, κρημνὸν γύρω ἀπὸ τὸν Χριστὸν καὶ θέτοντες ἀπὸ παντοῦ τὴν παγίδα των, ὥστε, ὅτιδήποτε καὶ ἂν ἤθελεν εἰπεῖ, νὰ τὸν συλλάβουν. Ἐὰν μὲν ὀμιλήσῃ ὑπὲρ τῶν Ἡρωδιανῶν νὰ τὸν κατηγορήσουν αὐτοί, ἐὰν δὲ ὑπὲρ αὐτῶν, νὰ τὸν κατηγορήσουν ἐκεῖνοι. Μολονότι βέβαια εἶχε πληρώσει τὰ δίδραχμα, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐγνώριζον αὐτό. Καὶ ἐπερίμεναν νὰ φέρῃ ἀντίρρησην καὶ πρὸς τοὺς δύο, ἀλλ' ἐπεθύμουν πολὺ περισσότερον νὰ εἰπῇ κάτι ἐναντίον τῶν Ἡρωδιανῶν. Διὰ τοῦτο ἀποστέλλουν καὶ τοὺς μαθητὰς των, ὠθοῦντες αὐτόν, μὲ τὴν παρουσίαν αὐτῶν, πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν, ὥστε νὰ τὸν παραδώσουν εἰς τὸν ἡγεμόνα ὡσὰν τύραννον. Αὐτὸ βέβαια καὶ ὁ Λουκᾶς τὸ ἐδήλωσεν ὑπαινισσόμενος, λέγων ὅτι τὸν ἐρωτοῦσαν παρουσίᾳ τοῦ πλήθους τοῦ λαοῦ, ὥστε νὰ ἔχουν πολὺ περισσοτέρους μάρτυρας. Ἄλλ' ὅμως συνέβη ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον· διότι παρουσίᾳ περισσοτέρου πλήθους θεατῶν ἀπέδειξαν τὴν ἀνοησίαν των.

Καὶ πρόσεχε τὴν κολακείαν των καὶ τὸν καλυμμένον δόλον των. «Γνωρίζομεν», λέγουν, «ὅτι εἶσαι ἀληθινὸς διδάσκαλος». Πῶς λοιπὸν ἐλέγατε, ὅτι εἶναι πλάνος καὶ ὅτι πλανᾷ τὸν λαὸν καὶ ὅτι ἔχει δαιμόνιον καὶ ὅτι δὲν εἶναι ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὸν Θεόν; πῶς πρὶν ἀπὸ ὀλίγον ἠθέλατε νὰ τὸν φονεύσετε; Ἄλλ' ὅλα γίνονται ὅπως ἀκριβῶς τὰ εἶχεν ὑπαγορευθεῖς ἢ συκοφαντικὴ των διάθεσις. Ἐπειδὴ δηλαδὴ πρὶν ἀπὸ ὀλίγον τὸν ἠρώτησαν μὲ αὐθάδειαν, «Μὲ ποίαν ἐξουσίαν τὰ κάνεις αὐτά;», καὶ δὲν ἔλαβον ἀπάντησιν εἰς τὴν ἐρώτησίν των, ἀναμένουν νὰ τὸν ἐξαπατήσουν μὲ τὴν κολακείαν των καὶ νὰ τὸν πείσουν νὰ εἰπῇ κάτι ἐναντίον τῶν ἰσχυόντων νόμων καὶ ἀντίθετον πρὸς τὴν κυβερνώσαν ἐξουσίαν. Διὰ τοῦτο βεβαιώνουν ὅτι λέγει καὶ τὴν ἀλήθειαν,

τες τὸ ὄν· πλὴν οὐκ ὀρθῆ γνώμη, οὐδὲ ἐκόντες· καὶ προστιθέασι λέγοντες· «οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός».

“Ὅρα πῶς εἰσι δῆλοι βουλόμενοι εἰς τούτους μᾶλλον ἐμβαλεῖν αὐτὸν τοὺς λόγους, τοὺς ποιοῦντας αὐτὸν καὶ Ἡρώδη
 5 προσκροῦσαι καὶ τυράννου ὑποψίαν λαβεῖν, ὡς κατεξανισιάμενον τῶν νόμων, ἵν’ ὡς σιασιασὴν καὶ τύραννον κολάσωσιν. Τὸ γάρ, «οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός», καί, «οὐ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπου», περὶ Ἡρώδου καὶ Καίσαρος ἠνίτιοιτο λέγοντες. «Εἰπέ οὖν ἡμῖν, τί σοι δοκεῖ;». Νῦν τιμᾶτε καὶ
 10 διδάσκαλον νομίζετε, ἐν οἷς τὰ περὶ τῆς σωτηρίας ὑμῶν διελέγειο καταφρονήσαντες καὶ ὑβρίσαντες πολλάκις. “Ὅθεν καὶ σύμψηφοι γεγόνασι. Καὶ ὄρα τὸ κακοῦργον. Οὐ λέγουσιν, ‘εἰπέ ἡμῖν τί τὸ καλόν, τί τὸ συμφέρον, τί τὸ νόμιμον;’, ἀλλὰ, «τί σοι δοκεῖ;». Οὕτω πρὸς ἐν τοῦτο ἔβλεπον, τὸ προδοῦναι αὐτὸν
 15 καὶ ἐκπολεμῶσαι τῷ κρατοῦντι. Καὶ ὁ Μάρκος δὲ τοῦτο δηλῶν, καὶ τὸ ἀνθάδες αὐτῶν σαφέστερον ἐκκαλύπτων καὶ τὴν φοινικὴν αὐτῶν γνώμην, φησὶν αὐτοὺς εἰρηκένας· «δῶμεν Καίσαρι κῆνσον, ἢ μὴ δῶμεν;». Οὕτω θυμοῦ μὲν ἔπνεον καὶ ὠδινον ἐπιβουλήν, ὑπεκρίνοντο δὲ θεραπείαν.

20 Τί οὖν αὐτός; «Τί με πειράζετε, ὑποκριταί;». Εἶδες πῶς πληκτικώτερον αὐτοῖς διαλέγεται; Ἐπειδὴ γὰρ ἀπηρητισμένη καὶ πρόδηλος ἦν ἡ κακία, βαθυτέραν δίδωσι τὴν τομὴν, πρῶτον αὐτοὺς συγγέων καὶ ἐπισιομίζων, τῷ τὰ ἀπόρρητα αὐτῶν εἰς μέσον ἀγαγεῖν, καὶ δῆλον ἅπασι ποιεῖν μεθ’ οἷας αὐτῷ
 25 προσέρχονται διανοίας. Ταῦτα δὲ ἐποίει, ἀνασιέλλων αὐτῶν

ὁμολογῶντες ἔτσι τὴν πραγματικότητα, πλὴν ὅμως ὄχι μὲ ὀρθὴν σκέψιν, οὔτε καὶ μὲ τὴν θέλησίν των· καὶ προσθέτουν τοὺς λόγους· «Δὲν φοβεῖσαι ἐσὺ κανένα».

Πρόσεχε πῶς ἀποκαλύπτονται θέλοντες νὰ τὸν ὀδηγήσουν νὰ εἰπῇ ἐκεῖνα τὰ λόγια, πού θὰ τὸν παρουσιάσουν ἀντίθετον καὶ πρὸς τὸν Ἡρώδη καὶ θὰ δημιουργήσῃ τὴν ὑποψίαν ὅτι εἶναι τύραννος, ὡς ἀντιτιθέμενος πρὸς τοὺς νόμους, ὥστε νὰ τὸν τιμωρήσουν ὡς στασιαστὴν καὶ τύραννον. Διότι τό, «Δὲν φοβεῖσαι ἐσὺ κανένα», καί, «Δὲν δίδεις ἐσὺ σημασίαν εἰς τὸ πρόσωπον τῶν ἀνθρώπων», τὸ ἔλεγον ὑπονοοῦντες τὸν Ἡρώδη καὶ τὸν Καίσαρα. «Εἰπέ λοιπὸν εἰς ἡμᾶς, ποία εἶναι ἡ γνώμη σου;». Τώρα τιμᾶτε καὶ θεωρεῖτε διδάσκαλον ἐκεῖνον, πού δταν σᾶς ὠμιλοῦσε διὰ τὴν σωτηρίαν σας τὸν ἐπεριφρονήσατε καὶ πολλὰς φορές τὸν ὑβρίσατε. Ἐπομένως παρουσιάσθησαν ὡς συμφωνοῦντες ἄμαζι του. Καὶ πρόσεχε τὴν κακουργίαν των. Δὲν λέγουν, Ἐἰπέ μας ποῖο εἶναι τὸ καλόν, ποῖο τὸ συμφέρον, ποῖο τὸ νόμιμον;», ἀλλά, «ποία εἶναι ἡ ἰδική σου γνώμη;». Μὲ αὐτὸ πρὸς ἓνα καὶ μόνον ἀπέβλεπον, νὰ τὸν κατηγορήσουν καὶ νὰ τὸν παρουσιάσουν ὡς ἐχθρὸν τοῦ ἄρχοντος. Καὶ ὁ Μᾶρκος δὲ τὸ δηλώνει αὐτὸ καὶ ἀποκαλύπτει σαφέστερον τὴν αὐθάδειάν των καὶ τὴν φονικὴν διάθεσίν των, λέγων ὅτι αὐτοὶ τὸν ἠρώτησαν· «Νὰ πληρώνωμεν φόρον εἰς τὸν Καίσαρα ἢ νὰ μὴ πληρώνωμεν;»¹. Ἔτσι ἦσαν μὲν γεμᾶτοι ἀπὸ θυμὸν καὶ ἐφούντωνεν ἡ συκοφαντικὴ των διάθεσις, ἀλλ' ὑπεκρίνοντο ὑποταγὴν.

Τί τοὺς ἀπαντᾷ λοιπὸν αὐτός. «Τί μὲ πειράζετε, ὑποκριταί;». Βλέπεις πῶς τοὺς ὀμιλεῖ κατὰ τρόπον πού τοὺς πλήττει εἰς μέγαλον βαθμόν; Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ κακία των ἦτο ὠλοκληρωμένη καὶ ὀλοφάνερος, τοὺς δίδει βαθύτερον κτύπημα, κατὰ πρῶτον συγχέων αὐτοὺς καὶ κλείνων τὰ στόματά των φέρων εἰς τὸ μέσον τὰ κρυπὰ σχέδιά των καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀποκαλύπτων εἰς ὄλους μὲ ποίας διαθέσεις τὸν πλησιάζουν. Αὐτὰ δὲ τὰ ἔκανε, μὲ σκοπὸν νὰ μειώσῃ τὴν

τὴν κακίαν, ὥστε μὴ πάλιν τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειροῦντας κατα-
 βλάπτεσθαι. Καίτοιγε τὰ ρήματα πολλῆς ἔγεμε θεραπείας·
 καὶ γὰρ καὶ διδάσκαλον ἐκάλουν καὶ ἀλήθειαν ἐμαρτύρουν καὶ
 τὸ ἀπροσωπόληπτον· ἀλλὰ Θεὸς ὢν, οὐδενὶ τούτων παρελογί-
 5 ζειτο. "Οὐθεν κἀκείνους ἐχρῆν σιοχάζεσθαι, ὅτι οὐ σιοχασμοῦ
 ἢ ἐπίπληξις ἦν, ἀλλὰ σημεῖον τοῦ τὰ ἀπόρρητα αὐτῶν εἰδέναί.

2. Οὐ μὴν μέχρι τῆς ἐπιπλήξεως ἔσση· καίτοιγε ἤρκει
 μόνον ἐλέγξαντα τὴν γνώμην αὐτῶν, καταισχῦναι αὐτῶν τὴν
 πονηρίαν· ἀλλ' οὐχ ἴσταιται μέχρι τούτου, ἀλλὰ καὶ ἐτέρως
 10 ἀπορράπει αὐτῶν τὰ σιόματα. «Ἐπιδείξατε γάρ μοι», φησί,
 «τὸ νόμισμα τοῦ κήνσου». Καὶ ὡς ἐπέδειξαν, ὅπερ αἰεὶ ποιεῖ,
 διὰ τῆς ἐκείνων γλώττης ἐκφέρει τὴν ἀπόφασιν, καὶ αὐτοὺς
 ψηφίσασθαι παρασκευάζει, διὸ ἔξεσιν· ὅπερ λαμπρὰ καὶ σα-
 φῆς ἦν νίκη. "Ωστε ὅταν ἐρωτᾷ, οὐκ ἀγνοῶν ἐρωτᾷ, ἀλλὰ ταῖς
 15 οἰκείαις αὐτῶν ἀποκρίσεσιν ὑπευθύνους αὐτοὺς ποιῆσαι βου-
 λόμενος. Ἐπειδὴ γὰρ ἐρωτηθέντες, «τίνος ἢ εἰκῶν;», εἶπον,
 διὸ Καίσαρος, φησὶν· «ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος Καίσαρι». Οὐ
 γὰρ ἔστι τοῦτο δοῦναι, ἀλλ' ἀποδοῦναι καὶ τοῦτο καὶ ἀπὸ τῆς
 εἰκόνης καὶ ἀπὸ τῆς ἐπιγραφῆς δείκνυται.

20 Εἶτα ἵνα μὴ εἴπωσιν, ὅτι ἀνθρώποις ἡμᾶς ὑποιάτιεις;
 ἐπήγαγε, «καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ». Ἐξεσι γὰρ καὶ ἀν-
 θρώποις τὰ αὐτῶν πληροῦν, καὶ Θεῷ διδόναι τὰ τῷ Θεῷ
 παρ' ἡμῶν ὀφειλόμενα. Διὸ καὶ Παῦλος φησιν· «ἀπόδοτε
 πᾶσι τὰς ὀφειλάς· τῷ τὸν φόρον, τὸν φόρον· τῷ τὸ τέλος, τὸ

κακίαν των, ὥστε νὰ μὴ ἐπιχειροῦν καὶ πάλιν νὰ τὸν βλάψουν μὲ τὰς ἰδίας ἐνεργείας των. Μολονότι βέβαια τὰ λόγια των ἦσαν γεμᾶτα ἀπὸ πολλὴν τιμὴν· καθ' ὅσον καὶ διδάσκαλον τὸν ὠνόμαζον καὶ ἐπεβεβαίωνον ὅτι λέγει τὴν ἀλήθειαν καὶ ὅτι δὲν ἦτο προσωπολήπιτος· ἐπειδὴ ὅμως ἦτο Θεός, τίποτε ἀπ' ὅλα αὐτὰ δὲν ὑπῆρχε πού νὰ μὴ τὸ ἐγνώριζε. Διὰ τοῦτο ἔπρεπε καὶ ἐκεῖνοι νὰ ἀναλογίζωνται, ὅτι ἡ ἐπίπληξις του δὲν ἦτο προῖον στοχασμοῦ, ἀλλ' ἀπόδειξις ὅτι γνωρίζει τὰς ἀποκρύφους σκέψεις των.

2. Δὲν ἐσταμάτησεν ὅμως μέχρι τὴν ἐπίπληξιν, ἂν καὶ ἦτο ἀρκετὸν καὶ μόνον τὸ ὅτι ἤλεγξε τὴν σκέψιν των νὰ καταισχύνῃ τὴν πονηρίαν των· ἀλλ' ὅμως δὲν σταματᾷ μέχρις ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλον τρόπον τοὺς ἀποστομῶνει. Διότι τοὺς λέγει· «Δείξατέ μου τὸ νόμισμα τοῦ κήνσου». Καὶ μόλις τὸ ἔδειξαν, πρᾶγμα πού πάντοτε κάνει, τοὺς ἀπαντᾷ μὲ τὰ ἴδια τὰ λόγια των καὶ τοὺς ἀναγκάζει νὰ παραδεχθοῦν, ὅτι ἐπιτρέπεται, πρᾶγμα πού ἦτο λαμπρὰ καὶ φανερὴ νίκη. Ὡστε διὰν ἐρωτᾷ, δὲν ἐρωτᾷ ἐπειδὴ δὲν γνωρίζει, ἀλλ' ἐπειδὴ θέλει νὰ τοὺς παρουσιάσῃ ὑπευθύνους ἀπὸ τὰς ἰδικὰς των ἀπαντήσεις. Ἐπειδὴ λοιπὸν τοὺς ἠρώτησε «ποίου εἶναι ἡ εἰκὼν πού παρουσιάζει τὸ νόμισμα;», καὶ εἶπον, ὅτι εἶναι τοῦ Καίσαρος, τοὺς λέγει· «πληρώσατε τὰ τοῦ Καίσαρος εἰς τὸν Καίσαρα». Αὐτὸ βέβαια δὲν σημαίνει νὰ δώσουν, ἀλλὰ ν' ἀποδώσουν, πρᾶγμα πού ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὴν εἰκόνα καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιγραφήν.

Εἰς τὴν συνέχειαν διὰ νὰ μὴ εἰποῦν, 'εἰς τοὺς ἀνθρώπους μᾶς ὑποτάσσεις;', ἐπρόσθεσε, «καὶ τὰ ὀφειλόμενα εἰς τὸν Θεὸν ἀποδώσατέ τα εἰς τὸν Θεόν». Διότι εἶναι δυνατὸν καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἐκπληρώνη κανεὶς τὰς ὑποχρεώσεις του καὶ εἰς τὸν Θεὸν ν' ἀποδίδῃ αὐτὰ πού ὀφείλομεν ν' ἀποδίδωμεν εἰς τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Ἀποδίδετε πρὸς ὄλους τὰς ὀφειλάς σας· εἰς ἐκεῖνον πού ὀφείλετε τὸν φόρον, τὸν φόρον, εἰς ἐκεῖνον πού ὀφείλετε τὸν δασμόν, τὸν δασμόν, καὶ εἰς ἐκεῖνον πού ὀφείλετε τὸν

τέλος· τῷ τὸν φόβον, τὸν φόβον». Σὺ δὲ ὅταν ἀκούσης, «ἀπό-
δος τὰ τοῦ Καίσαρος Καίσαρι», ἐκεῖνα γίνωσκε λέγειν αὐτὸν
μόνον, τὰ μηδὲν τὴν εὐσέβειαν παραβλάπτοντα· ὡς ἂν τι τοι-
οῦτον ἦ, οὐκέτι Καίσαρος, ἀλλὰ τοῦ διαβόλου φόρος ἐστὶ καὶ
5 τέλος τὸ τοιοῦτον.

Ταῦτα ἀκούσαντες ἐπεισιμίσθησαν καὶ ἐθαύμασαν τὴν
σοφίαν. Οὐκοῦν πειθεῖσαι ἔχρη, οὐκοῦν ἐκπλαγῆναι. Καὶ
γὰρ θεότιμος αὐτοῖς παρέσχεν ἀπόδειξιν, τὰ ἀπόρρητα ἐκ-
καλύψας καὶ μετ' ἐπεικειάς αὐτοῦς ἐπεισίμισε. Τί οὖν;
10 ἐπίσιενσαν; Οὐδαμῶς· ἀλλ' «ἀφέντες αὐτὸν ἀπῆλθον», καὶ
μετ' αὐτοῦς προσῆλθον οἱ Σαδδουκαῖοι. ὦ τῆς ἀνοίας. Ἐ-
κείνων ἐπισιμιούμενων οὔτιοι προσβάλλουσι, δέον ὀκνηρο-
τέρους γενέσθαι. Ἀλλὰ τοιοῦτον ἢ θρασύτης, ἀναίσχυντον καὶ
ἰταμὸν καὶ ἀδυνάτοις ἐπιχειροῦν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ εὐαγ-
15 γελισιῆς ἐκπλητιόμενος αὐτῶν τὴν ἀνοίαν, αὐτὸ τοῦτο ἐ-
πισημαίνεται λέγων, ὅτι «ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ προσῆλθον».
«Ἐν ἐκείνῃ»· ποία; Ἐν ἣ τὴν ἐκείνων κακουργίαν ἤλεγξε
καὶ κατήσχυνεν αὐτούς.

Τίνες δὲ εἰσιν οὔτιοι; Αἵρεσις Ἰουδαίων ἐτέρα παρὰ
20 τοὺς Φαρισαίους, κακείνων πολὺ καταδεεσιτέρα, λέγουσα μὴ
εἶναι ἀνάστασιν, μήτε ἄγγελον, μήτε πνεῦμα. Παχύτεροι γὰρ
τινες οὔτιοι καὶ περὶ τὰ σωματικὰ ἐπισημένοι. Πολλαὶ γὰρ
καὶ ἐπὶ Ἰουδαίων αἵρέσεις ἦσαν. Διὸ καὶ Παῦλος λέγει·
«Φαρισαῖός εἰμι, τῆς ἀκριβεσιότητος αἵρέσεως παρ' ἡμῖν».
25 Καὶ ἐξ εὐθείας μὲν οὐδὲν οὔτιοι περὶ ἀνασιτάσεως λέγουσι
λόγον δὲ τινα πλάτιουσι καὶ προᾶγμα συντιθέασιν, ὡς ἔγωγε
οἶμαι, οὐδὲ γεγεννημένον, οἰόμενοι εἰς ἀπορίαν αὐτὸν ἐμβα-

2. Ρωμ. 13, 7.

3. Πρ. 26, 5.

φόβον, τὸν φόβον»². Σὺ ὅμως ὅταν ἀκούσης, «ἀπόδωσε τὰ τοῦ Καίσαρος εἰς τὸν Καίσαρα», γνῶριζε ὅτι αὐτὸς παραγγέλλει ἐκεῖνα μόνον, πού δὲν παραβλάπτουν τὴν εὐσέβειαν· διότι ἐὰν συμβαίη κάτι τέτοιο, αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ ὀφειλὴν πρὸς τὸν Καίσαρα, ἀλλὰ τὸ παρόμοιον εἶναι φόρος καὶ δασμὸς τοῦ διαβόλου.

Ὅταν τὰ ἤκουσαν αὐτὰ οἱ Φαρισαῖοι ἀπεστομώθησαν καὶ ἐθαύμασαν τὴν σοφίαν του. Βέβαια ἔπρεπε νὰ πιστεύσουν καὶ νὰ ἐπλαγοῦν ἀπὸ τὰ λόγια του, καθ' ὅσον τοὺς ἔδωσε δείγματα τῆς θεότητός του καὶ μὲ τὸ ὅτι τοὺς ἀπεκάλυψε τὰ μυστικὰ σχέδιά των καὶ μὲ τὸ ὅτι τοὺς ἀπεστόμωσε μὲ ἐπιείκειαν. Τί λοιπόν; ἐπίστευσαν; Καθόλου, ἀλλ' «ἀφοῦ ἄφησαν αὐτὸν ἀνεχώρησαν», καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς τὸν ἐπλησίασαν οἱ Σαδδουκαῖοι. Πόση ἀλήθεια ἀνοησία! Μετὰ ἀπὸ τὴν ἀποστόμωσιν ἐκείνων ἐπιτίθενται ἐναντίον του αὐτοί, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε νὰ γίνουν διστακτικώτεροι. Ἄλλα τέτοια εἶναι ἢ θρασύτης· εἶναι πρᾶγμα ἀναίσχυντον καὶ γεμᾶτον ἀπὸ αὐθάδειαν καὶ ἐπιχειρεῖται καὶ ἀπὸ τοὺς ἀδυνάτους ἀκόμη. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς γεμᾶτος ἀπὸ ἐκπληξιν διὰ τὴν ἀνοησίαν των αὐτῆν, ἐπισημαίνει αὐτὴν μὲ τοὺς λόγους, ὅτι «τὸν ἐπλησίασαν τὴν ἰδίαν ἐκείνην ἡμέραν». «Ἐν ἐκείνη»· ποίαν δηλαδή. Τὴν ἡμέραν πού ἤλεγξε τὴν κακουργίαν τῶν Φαρισαίων καὶ κατετρόπωσεν αὐτούς.

Ποῖοι δὲ ἦσαν αὐτοί; Ἄλλη ἰουδαϊκὴ αἵρεσις παραπλησία τῆς αἵρέσεως τῶν Φαρισαίων, κατὰ πολὺ κατωτέρα αὐτῆς, πού δὲν ἐπίστευον οὔτε εἰς ἀνάστασιν, οὔτε εἰς ἀγγέλους οὔτε εἰς πνεῦμα. Διότι αὐτοὶ ἦσαν περισσότερο ὑλισταὶ καὶ ἦσαν προσκολλημένοι εἰς τὰ σωματικὰ πράγματα. Πράγματι ὑπῆρχον πολλαὶ αἵρέσεις μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος λέγει· «Εἶμαι Φαρισαῖος, τῆς πιὸ αὐστηρᾶς αἵρέσεως τῆς θρησκείας μας»³. Καὶ δὲν λέγουν μὲν κατ' εὐθείαν τίποτε περὶ ἀναστάσεως, ἀλλὰ πλάθουν κάποιαν φανταστικὴν ὑπόθεσιν καὶ προβάλλουν, κατὰ τὴν γνώμην μου, κάλοιο πρᾶγμα πού δὲν συνέβη, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι

λείν, καὶ θέλοντες ἀνατρέψαι ἀμφότερα, καὶ τὸ ἀνάσασιν εἶναι καὶ τὸ τοιαύτην ἀνάσασιν.

Πάλιν δὲ καὶ οὗτοι μετ' ἐπιεικείας δῆθεν προσβάλλουσι, λέγοντες· «Διδάσκαλε, Μωϋσῆς εἶπεν· ἐὰν ἀποθάνῃ τις, μὴ 5 ἔχων τέκνα, ἐπιγαμβρεύσει ὁ ἀδελφὸς τὴν γυναῖκα καὶ ἀνασιτήσῃ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ. Ἦσαν δὲ παρ' ἡμῖν ἐπιὰ ἀδελφοί· καὶ ὁ πρῶτος γαμήσας ἐτελεύτησε καὶ μὴ ἔχων σπέρμα ἀφῆκε τὴν γυναῖκα τῷ ἀδελφῷ. Ὁμοίως καὶ ὁ δεύτερος καὶ ὁ τρίτος, ἕως τῶν ἐπιὰ. Ὑσιερον δὲ ἀπέθανε καὶ ἡ γυ- 10 νή. Ἐν τῇ οὖν ἀνασιτάσει τίνος τῶν ἐπιὰ ἔσται γυνή;». Ὁρα τούτοις διδασκαλικῶς ἀποκρινόμενον. Εἰ γὰρ καὶ ἀπὸ κακουργίας προσῆλθον, ἀλλ' ὅμως καὶ ἀγνοίας ἢ ἐρώτησις ἦν μᾶλλον. Διὸ οὐδὲ λέγει αὐτοῖς, ὑποκριταί.

Εἶτα ἵνα μὴ ἐγκαλέσῃ, διατί ἐπιὰ μίαν ἔσχον, προσιυθέα- 15 οὖσι τὸν Μωϋσέα· καίτοιγε, ὅπερ ἔφθην εἰπών, πλάσμα ἦν, ὡς ἔγωγε οἶμαι. Οὐ γὰρ ἂν ὁ τρίτος ἔλαβε, τοὺς δύο νυμφίους νεκροὺς γενομένους ἰδών· εἰ δὲ ὁ τρίτος, ἀλλ' οὐχ ὁ τέταρτος, οὐδὲ ὁ πέμπτος· εἰ δὲ καὶ οὗτοι, πολλῶ μᾶλλον ὁ ἕκτος ἢ ὁ ἕβδομος οὐκ ἂν προσῆλθον, ἀλλ' οἰωνίσαντο ἂν 20 τὴν γυναῖκα. Τοιοῦτοι γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι. Εἰ γὰρ νῦν πολλοὶ τοῦτο πάσχουσι, πολλῶ μᾶλλον τίτις ἐκεῖνοι· ὅπου γε καὶ χωρὶς τούτου πολλάκις τὸ οὕτω συνοικεῖν ἔφυγον, καὶ ταῦτα τοῦ νόμου καταυγάζοντος. Οὕτω γοῦν ἡ Ροὺθ ἢ Μωαβίτις ἐκέλευε γυνὴ πρὸς τὸν μακροτέρω τῆς συγγενείας ἐξεκυλίσθη· 25 καὶ ἡ Θάμαρ δὲ ἐντιεῦθεν παρὰ τοῦ κηδεσίου κλέψαι σπέρμα κατηναγκάζετο.

θα τὸν φέρουν εἰς ἀμηχανίαν, καὶ ἐπιδιώκοντες ν' ἀνατρέψουν καὶ τὰ δύο· καὶ τὸ ὅτι θα γίνῃ ἀνάστασις καὶ ὅτι ἡ ἀνάστασις θα εἶναι τέτοιου εἴδους.

Πάλιν δὲ καὶ αὐτοὶ τὸν προκαλοῦν μὲ κάποιαν δῆθεν ἠπιότητα, λέγοντες· «Διδάσκαλε, ὁ Μωϋσῆς εἶπεν· ἐὰν κάποιος ἀποθάνῃ χωρὶς νὰ ἔχῃ τέκνα, θα νυμφευθῇ ὁ ἀδελφός του τὴν γυναῖκα καὶ θ' ἀναστήσῃ ἀπογόνους διὰ τὸν ἀδελφόν του. Ὑπῆρχον δὲ μεταξύ μας ἑπτὰ ἀδελφοί· καὶ ὁ πρῶτος νυμφευθεὶς, ἀπέθανε καί, ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἀπογόνους, ἄφησε τὴν γυναῖκα του εἰς τὸν ἀδελφόν του. Τὸ ἴδιο συνέβη καὶ μὲ τὸν δεύτερον καὶ μὲ τὸν τρίτον μέχρι καὶ τὸν ἕβδομον. Ὑστερα ἀπέθανε καὶ ἡ γυναῖκα. Κατὰ τὴν ἀνάστασιν λοιπὸν ποίου θα εἶναι ἡ γυναῖκα;». Πρόσεχε πού τοὺς ἀπαντᾷ ὡσὰν διδάσκαλος. Διότι ἂν καὶ τὸν ἐπλησίασαν ἀπὸ πονηρίαν, ἀλλ' ὅμως περισσότερο ἢ ἐρώτησίς των ἦτο ἐρώτησις ἀγνοίας. Διὰ τοῦτο δὲν τοὺς ὀνομάζει ὑποκριτάς.

Εἰς τὴν συνέχειαν διὰ νὰ μὴ τοὺς κατηγορήσῃ, διατί οἱ ἑπτὰ ἀδελφοὶ ἔλαβον μίαν γυναῖκα, ἀναφέρει καὶ τὸν Μωϋσῆ· ἂν καὶ βέβαια, ὅπως προανέφερα, ἦτο, κατὰ τὴν γνώμην μου, φανταστικὴ ὑπόθεσις. Διότι δὲν θα ἦτο δυνατόν νὰ τὴν νυμφευθῇ ὁ τρίτος, βλέπων τοὺς δύο πρώτους νυμφίους νὰ πεθαίνουν· ἀλλὰ καὶ ἂν τὸ ἔκανε ὁ τρίτος, δὲν θα τὸ ἔκαμνε ὁ τέταρτος, οὔτε καὶ ὁ πέμπτος· καὶ ἂν δὲ τὸ ἔκαμνον αὐτοί, κατὰ ἓνα μεγαλύτερον λόγον δὲν θα τὴν ἐνυμφεύοντο ὁ ἕκτος ἢ ὁ ἕβδομος, ἀλλὰ θα ἐθεωροῦσαν τὴν γυναῖκα σημαδιακὴν. Διότι τέτοιοι εἶναι οἱ Ἰουδαῖοι. Ἐὰν βέβαια αὐτὸ συμβαίνει τώρα εἰς πολλούς, πολὺ περισσότερο συνέβαινε τότε εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι πολλὰς φορές καὶ χωρὶς νὰ συμβῇ αὐτὸ ἀπέφευγον τὴν συνοίκησιν αὐτοῦ τοῦ εἴδους, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν πού τοὺς τὸ ὑπεκρέωνεν ὁ νόμος. Ἔτσι λοιπὸν ἡ Ρούθ, ἡ Μωαβίτις ἐκείνη γυναῖκα, ἔλαβεν ἄνδρα τῆς τὸν μακρυνὸν συγγενῆ τῆς, καὶ ἡ Θάμαρ πάλιν διὰ τὸν ἴδιον λόγον ἐξηναγκάζετο νὰ κλέψῃ σπέρμα ἀπὸ τὸν πενθερόν τῆς.

Καὶ τίνος ἕνεκεν οὐκ ἔπλασαν δύο ἢ τρεῖς, ἀλλ' ἐπιά;
 "Ὡστε ἐκ περιουσίας κωμωδῆσαι, ὡς ὄνονιο, τὴν ἀνάστασιν.
 Διὸ καὶ λέγουσι, «πάντες ἔσχον αὐτήν», ὡς εἰς ἄπορόν τι
 αὐτὸν ἐμβάλλοντες. Τί οὖν ὁ Χριστός; Πρὸς ἀμφότερα ἀπο-
 5 κρίνεται, οὐ πρὸς τὰ ρήματα, ἀλλὰ πρὸς τὴν γνώμην ἰσιτά-
 μενος, καὶ πανταχοῦ τὰ ἀπόροητα αὐτῶν ἐκκαλύπτων, καὶ ποιῶ-
 μὲν αὐτὰ ἐκπομπεύων, ποιῶ δὲ τῷ συνειδῶτι τῶν ἐρωτιῶν-
 των ἀφιεῖς τὸν ἔλεγχον. "Ὁρα γοῦν ἐνταῦθα πῶς ἀμφότερα
 δείκνυσι, καὶ διὰ ἀνάστασις ἔσται, καὶ διὰ οὐ τοιαύτη ἀνά-
 10 στασις, οἷαν ὑποπιεύουσι. Τί γάρ φησι; « Πλανᾶσθε, μὴ εἰ-
 δότες τὰς Γραφάς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ». Ἐπειδὴ
 γὰρ ὡς εἰδότες, Μωϋσέα προβάλλονται καὶ τὸν νόμον, δεί-
 κνυσιν διὰ τοῦτο μάλιστα ἀγνοούντων ἔστι τὰς Γραφάς τὸ
 ἐρώτημα. Ἐντεῦθεν γὰρ καὶ τὸ πειράζειν αὐτοῖς ἦν, ἐκ τοῦ
 15 τὰς Γραφάς ἀγνοεῖν, καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν μὴ εἰδέναι
 ὡς χρῆ. Τί οὖν θαυμασιόν, φησὶν, εἰ ἐμὲ πειράζετε τὸν ἔτι
 ἀγνοούμενον ὑμῖν, ὅπου γε οὐδὲ τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν ἴσπε,
 ἧς τοσαύτην πείραν εἰλήφατε, καὶ οὔτε ἐκ κοινῶν ἐννοιῶν,
 οὔτε ἀπὸ Γραφῶν αὐτὴν ἔγνωτε· εἰ ἄρα καὶ κοινοὶ λογισμοὶ
 20 τοῦτο παρέχουσι εἰδέναι, διὰ τῷ Θεῷ πάντα δυνατὰ.

3. Καὶ πρῶτον μὲν πρὸς τὸ ἐρωτηθὲν ἀποκρίνεται. Ἐ-
 πειδὴ γὰρ τοῦτο αἷτιον ἦν αὐτοῖς τοῦ μὴ νομίζειν ἀνάστασιν,
 τὸ νομίζειν τοιαύτην εἶναι τὴν τῶν πραγμάτων κατὰστασιν,
 τὸ αἷτιον θεραπεύει, εἶτα καὶ τὸ σύμπτωμα (ἀπὸ γὰρ τούτου
 25 καὶ τὸ νόσημα γέγονε), καὶ δείκνυσι τῆς ἀνασιτάσεως τὸν
 τρόπον. «Ἐν γὰρ τῇ ἀνασιτάσει», φησὶν, «οὔτε γαμοῦσιν, οὔ-

Καὶ διὰ ποῖον λόγον δὲν ἔπλασαν μὲ τὴν φαντασίαν τοὺς δύο ἢ τρεῖς, ἀλλὰ ἐπὶ ἀδελφούς; Μὲ σκοπὸν νὰ γελοιοποιήσουν, ὅπως ἐνόμιζον, εἰς πολὺν μεγάλον βαθμὸν τὴν ἀνάστασιν. Διὰ τοῦτο καὶ λέγουν, «ὅλοι ἐνυμφεύθησαν αὐτήν», ὥστε νὰ τὸν ὀδηγήσουν εἰς ἀμηχανίαν. Ποίαν ἀπάντησιν λοιπὸν δίδει ὁ Χριστός. Δίδει ἀπάντησιν καὶ πρὸς τὰ δύο, καὶ συγκεντρώνει τὴν προσοχὴν τοῦ ὅχι εἰς τὰ λόγια των, ἀλλὰ εἰς τὰς σκέψεις των, καὶ πάντοτε φέρει εἰς τὸ φῶς τὰ ἀπόκρυφα σχέδιά των, καὶ ἄλλοτε μὲν ἐκπομπεύων αὐτά, ἄλλοτε δὲ ἀφήνων τὸν ἔλεγχον εἰς τὴν συνείδησιν αὐτῶν πρὸς τὸν ἐρωτοῦν. Πρόσεχε λοιπὸν ἐδῶ πῶς δεικνύει καὶ τὰ δύο, καὶ ὅτι θὰ συμβῇ ἀνάστασις καὶ ὅτι δὲν θὰ εἶναι ἡ ἀνάστασις τέτοια, ὅπως τὴν φαντάζονται αὐτοί. Τί λέγει δηλαδή; «Πλανᾶσθε, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζετε τὰς Γραφάς, οὔτε τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ». Ἐπειδὴ δηλαδή προβάλλουν τὸν Μωϋσῆ καὶ τὸν νόμον ὡς δῆθεν γινῶσται αὐτοῦ, ἀποδεικνύει ὅτι αὐτὸ τὸ ἐρώτημα εἶναι κατ' ἐξοχὴν δεῖγμα ἀγνοίας τῶν Γραφῶν. Διότι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἔφθανον εἰς τὸ σημεῖον νὰ τὸν πειράζουν, καὶ ἐκ τοῦ ὅτι δηλαδή δὲν γνώριζον τὰς Γραφάς καὶ ἐκ τοῦ ὅτι δὲν ἐγνώριζον ὅπως ἔπρεπε τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Τί τὸ ἀξιοθαύμαστον λοιπὸν, λέγει, ἐὰν πειράζετε ἐμένα, τὸν ὁποῖον δὲν γνωρίζετε ἀκόμη, καθ' ἣν στιγμὴν δὲν γνωρίζετε οὔτε καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, τῆς ὁποίας τόσην ἀπόδειξιν ἔχετε λάβει, καὶ δὲν τὴν ἐγνωρίσατε οὔτε ἀπὸ τὰς κοινὰς ἐννοίας οὔτε ἀπὸ τὰς Γραφάς, μολοντί βέβαια καὶ ἡ κοινὴ λογικὴ παρέχει αὐτὴν τὴν δυνατότητα γνώσεως, ὅτι δηλ. εἰς τὸν Θεὸν εἶναι τὰ πάντα δυνατά.

3. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἀπαντᾷ εἰς τὴν ἐρώτησίν των. Ἐπειδὴ δηλαδή αὐτὸ ἦτο ἡ αἰτία τὸ ὅτι δὲν ἐπίστευον εἰς ἀνάστασιν, τὸ ὅτι ἐνόμιζον ὅτι ἦτο τέτοια ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων, κατ' ἀρχὴν θεραπεύει τὴν αἰτίαν τῆς ἀπιστίας καὶ ἔπειτα καὶ τὴν συνέπειαν αὐτῆς (διότι ἀπὸ αὐτὸ προήρχετο καὶ τὸ νόσημα), καὶ δεικνύει τὸν τρόπον τῆς ἀναστάσεως. Διότι λέγει: «Κατὰ τὴν ἀνάστασιν οὔτε νυμφεύονται,

- τε γαμίσκονται, ἀλλ' εἰσὶν ὡς ἄγγελοι Θεοῦ ἐν οὐρανῶ». Ὁ δὲ Λουκᾶς φησιν «ὡς υἱοὶ Θεοῦ». Εἰ τοίνυν οὐ γαμοῦσι, περιτιτῆ ἢ ἐρώτησις. Οὐ μὴν ἐπειδὴ οὐ γαμοῦσι, διὰ τοῦτο ἄγγελοι, ἀλλ' ἐπειδὴ ὡς ἄγγελοι, διὰ τοῦτο οὐ γαμοῦσιν.
- 5 Ἀπὸ τούτου καὶ ἕτερα πολλὰ ἀνεῖλεν, ἅπερ ἅπαντα δι' ἐνὸς ρήματος ὁ Παῦλος ἠνίξαιτο εἰπὼν «παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου». Καὶ διὰ μὲν τούτων ἐδήλωσεν ἡλικον ἢ ἀνάσιασις· ὅτι δὲ καὶ ἀνάσιασις ἐστι, δείκνυσι. Καίτοι συναποδέδεικται τῷ εἰρημένῳ καὶ τοῦτο, ἀλλ' ὅμως ἐκ περιου-
- 10 σίας τῷ λόγῳ πάλιν προστίθῃσι λέγων. Οὐδὲ γὰρ πρὸς τὸ ἐρώτημα ἔστι μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ἔννοιαν αὐτῶν. Οὕτως διὰ μὴ σφόδρα κακουργῶσιν, ἀλλ' ἀγνοοῦντες ἐρωτῶσι, καὶ ἐκ περιουσίας διδάσκει· διὰ δὲ ἀπὸ κακίας μόνης, οὐδὲ πρὸς τὰ ἐρωτώμενα ἀποκρίνεται.
- 15 Καὶ πάλιν ἀπὸ τοῦ Μωϋσέως ἐπισιομίζει αὐτούς, ἐπειδὴ κακεῖνοι Μωϋσεῖα προεβάλοντο, καὶ φησὶ «περὶ δὲ τῆς ἀνασιάσεως τῶν νεκρῶν οὐκ ἀνέγνωτε, ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραάμ καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ; Οὐκ ἔστι Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων». Οὐαὶ τῶν οὐκ ὄντων, φησὶ,
- 20 καὶ καθάπαξ ἀφανισθέντων, καὶ οὐκέτι ἀνασιησομένων. Οὐ γὰρ εἶπεν, ἡμῖν, ἀλλ', εἰμὶ τῶν ὄντων καὶ τῶν ζώντων. Ὡσπερ γὰρ ὁ Ἀδάμ, εἰ καὶ ἔζη τῇ ἡμέρᾳ ἣ ἔφαγεν ἀπὸ τοῦ ξύλου, ἀπέθανε τῇ ἀποφάσει, οὕτω καὶ οὗτοι, εἰ καὶ εἰεθνήκεσαν, ἔζων τῇ ὑποσχέσει τῆς ἀνασιάσεως.
- 25 Πῶς οὖν φησὶν ἀλλαχοῦ, «ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ»; Ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἐναντίον τοῦτο ἐκείνῳ. Νεκρῶν

4. Λουκᾶ 20, 36.

5. Α' Κορ. 7, 31.

6. Ἐξ. 3, 6.

7. Ρωμ. 14, 9.

οὔτε ὑπανδρεύονται, ἀλλ' εἶναι ὅπως οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν οὐρανόν». Ὁ δὲ Λουκᾶς λέγει, «ὅπως οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ»⁴. Ἐὰν λοιπὸν δὲν νυμφεύονται, εἶναι περιττὴ ἡ ἐρώτησις. Βέβαια εἶναι ἄγγελοι, ὅχι ἐπειδὴ δὲν νυμφεύονται, ἀλλ' ἐπειδὴ ζοῦν ὡς ἄγγελοι, διὰ τοῦτο δὲν νυμφεύονται. Μὲ τὴν ἀπάντησίν του αὐτὴν καὶ πολλὰ ἄλλα ἀνήρησε, τὰ ὁποῖα ὅλα μαζὶ ὑπηνίχθη ὁ Παῦλος μὲ ἓνα λόγον του ὡς ἐξῆς: «Διότι παρέρχεται ἡ μορφή τοῦ κόσμου αὐτοῦ»⁵. Καὶ μὲ αὐτὰ ἐφάνερωσε μὲν τί λογῆς θὰ εἶναι ἡ ἀνάστασις, ἀποδεικνύει ὅμως ὅτι ὑπάρχει καὶ ἀνάστασις. Μολονότι βέβαια ἀποδεικνύεται μὲ τοὺς λόγους του αὐτοῦς καὶ αὐτό, ἀλλ' ὅμως ἐπεκτείνει τὸν λόγον του καὶ προσθέτει καὶ ἐν συνεχείᾳ καὶ ἄλλα λόγια. Διότι δὲν ἐσταμάτησε μόνον εἰς τὸ ἐρώτημά των, ἀλλ' ἐπροχώρησε καὶ εἰς τὰς ἀποκρύφους σκέψεις των. Ἔτσι, ὅταν δὲν εἶναι πολὺ μεγάλη ἡ κακουργία των, ἀλλὰ τὸν ἐρωτοῦν ἀπὸ ἄγνοϊαν, τοὺς διδάσκει τότε ἐν ἐκτάσει, ὅταν ὅμως ἐρωτοῦν ἀπὸ κακίαν καὶ μόνον, τότε δὲν ἀπαντᾷ οὔτε καὶ εἰς τὰς ἐρωτήσεις των.

Καὶ πάλιν τοὺς ἀποστομώνει ἀπὸ τὰ γραφόμενα τοῦ Μωϋσέως, ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖνοι προέβαλλον τὸν Μωϋσῆ, καὶ λέγει: «Σχετικὰ δὲ μὲ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν δὲν ἀνεγνώσατε, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ; Δὲν εἶναι ὁ Θεός, Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων»⁶. Δὲν εἶναι, λέγει, Θεὸς ἀνυπάρκτων καὶ ποὺ ἐξηφανίσθησαν ἅπαξ διὰ παντός καὶ ποὺ δὲν πρόκειται ν' ἀναστηθοῦν. Διότι δὲν εἶπεν, "Ἡμουν", ἀλλ' «εἶμαι»· εἶμαι Θεὸς αὐτῶν ποὺ ὑπάρχουν καὶ ποὺ εἶναι ζωντανοί. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὁ Ἀδάμ, ἃν καὶ ἔζη κατὰ τὴν ἡμέραν ποὺ ἔφαγεν ἀπὸ τὸν καρπὸν τοῦ ἀπηγορευμένου δένδρου, ὅμως ἀπέθανεν ὡς πρὸς τὴν ἀπόφασίν του, ἔτσι καὶ αὐτοί, ἃν καὶ εἶχον ἀποθάνει, ἔζων μὲ τὴν ὑπόσχεσιν τῆς ἀναστάσεως.

Πῶς λοιπὸν λέγει εἰς ἄλλο σημεῖον, «διὰ νὰ γίνῃ κυρίαρχος τῶν νεκρῶν καὶ τῶν ζώντων»⁷; Ἄλλ' αὐτὸ δὲν ἀντιτίθεται εἰς ἐκεῖνο. Διότι ἐδῶ ὀνομάζει νεκροὺς καὶ αὐτοὺς

γὰρ ἐνταῦθά φησι, τῶν καὶ αὐτῶν ζήσεσθαι μελλόντων. Ἔως δὲ καὶ ἕτερον τό, «ἐγὼ ὁ Θεὸς Ἀβραάμ», καὶ τό, «ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ». Οἶδε δὲ καὶ ἄλλην νεκρότητα, περὶ ἧς φησιν· «ἄφειτε τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς».

«Καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι ἐξεπλάγησαν ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ». Οὐδὲ ἐνταῦθα οἱ Σαδδουκαῖοι· ἀλλ' οὗτοι μὲν ἠτιηθέντες ἀναχωροῦσι, τὸ δὲ ἀδέκαστον πλῆθος καρποῦται τὴν ὠφέλειαν. Ἐπεὶ οὖν τοιαύτη ἡ ἀνάστασις, φέρε πάντα ποιῶμεν, ἵνα τῶν πρωτείων ἐκεῖ τύχωμεν. Εἰ δὲ δοκεῖ, καὶ πρὸ τῆς ἀνασιάσεως δείξωμεν ὑμῖν τινὰς ταῦτα ἐνιεῦθεν ἐπιτηδεύοντι καὶ καρπομένους, πάλιν ἐπὶ τὰς ἐρήμους ἀπελθόντες. Πάλιν γὰρ τῶν αὐτῶν ἄφομαι λόγων, ἐπειδὴ μετὰ πλείονος ἡδονῆς ἀκούοντι ὑμᾶς βλέπω. Ἴδωμεν τοίνυν καὶ τήμερον τὰ σιραιόπεδα τὰ πνευματικά· ἴδωμεν τὴν φόβου καθαρὰν ἡδονήν. Οὐ γὰρ μετὰ δοράτων εἰσὶν ἐσκηνωμένοι, καθάπερ οἱ σιραιῶται (ἐνταῦθα γὰρ πρῶτην κατέλυσα τὸν λόγον), οὐδὲ μετὰ ἀσπίδων καὶ θωράκων, ἀλλὰ γυμνοὺς ὄφει τούτων ἀπάντων, καὶ τοιαῦτα ἐργαζομένους, οἷα οὐδὲ μετὰ ὀπλῶν ἐκείνοι. Καὶ εἰ δύνασαι συνιδεῖν, ἔλθέ, καὶ χεῖρά μοι ὄρεξον, καὶ ἴωμεν εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον ἀμφοτέρω, καὶ ἴδωμεν τὴν παράταξιν. Καὶ γὰρ καὶ οὗτοι καθ' ἑκάστην πολεμοῦσι τὴν ἡμέραν καὶ σφάτιουσι τοὺς ὑπεναντίους καὶ νικῶσι τὰς ἐπιθυμίας ἀπάσας τὰς ἐπιβουλεύουσας ἡμῖν. Καὶ ὄφει ταύτας ἐρριμμένας χαμαί, καὶ μηδὲ σπαίρειν δυναμένας· ἀλλὰ τὸ ἀποσιολικὸν ἐκεῖνο διὰ τῶν ἔργων δεικνύμενον, ὅτι «οἱ τοῦ Χριστοῦ τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις».

Εἶδες πλῆθος νεκρῶν κειμένων, ἐσφαγμένων τῇ μαχαί-

8. Λουκᾶ 9, 60.

9. Γαλ. 5, 24.

πού πρόκειται νὰ ζήσουν εἰς τὸ μέλλον. Ἔτι ἄλλωστε δὲ εἶναι ἄλλο πρᾶγμα τὸ «ἐγὼ ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ» καὶ τὸ «διὰ νὰ ἐξουσιάσῃ νεκροὺς καὶ ζῶντας». Γνωρίζει δὲ καὶ ἄλλην νεκρότητα, περὶ τῆς ὁποίας λέγει· «Ἀφήσατε τοὺς νεκροὺς νὰ θάψωσιν τοὺς νεκρούς των»⁸.

«Καὶ ὅταν ἤκουσαν τὰ πλήθη τοὺς λόγους αὐτοὺς ἔμειναν κατάπληκτοι ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν του». Οὔτε συμπεριλαμβάνονται μεταξὺ αὐτῶν καὶ οἱ Σαδδουκαῖοι· ἀλλ' αὐτοὶ μὲν μετὰ τὴν ἡτταν των ἀναχωροῦν, τὸ δὲ ἀμερόληπτον πλῆθος καρποῦται τὴν ὠφέλειαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν τέτοια εἶναι ἡ ἀνάστασις, ἃς κάνωμεν τὰ πάντα, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ πρωτεῖα ἐκεῖ. Ἐὰν δὲ θέλετε, καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάστασιν νὰ σᾶς δείξωμεν ὠρισμένους πού ἐπιδιώκουν αὐτὰ καὶ εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν καὶ ἀπολαμβάνουν τοὺς καρπούς, πάλιν θὰ μεταβῶμεν νοερῶς εἰς τὰς ἐρήμους. Πάλιν δηλαδὴ θ' ἀναφέρω τοὺς ἰδίους λόγους, ἐπειδὴ σᾶς βλέπω ν' ἀκοῦτε μὲ πάρα πολλὴν εὐχαρίστησιν. Ἄς στρέψωμεν λοιπὸν τοὺς ὀφθαλμοὺς μας καὶ σήμερον πρὸς τὰ πνευματικὰ στρατόπεδα καὶ ἃς ἐξετάσωμεν τὴν ἡδονὴν πού εἶναι καθαρὴ ἀπὸ φόβον. Διότι δὲν ἔχουν κατασκηνώσει μὲ δόρατα, ὅπως ἀκριβῶς οἱ στρατιῶται (διότι ἐδῶ παλαιότερα τελείωσα τὸν λόγον), οὔτε μὲ ἀσπίδας καὶ θώρακας, ἀλλὰ θὰ τοὺς ἰδῆς γυμνοὺς ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ παρόμοια καὶ νὰ πράττουν τέτοια πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἤμποροῦν ἐκεῖνοι νὰ τὰ πράξουν οὔτε μὲ τὰ δειλά. Καὶ ἐὰν ἤμπορῆς νὰ τοὺς ἐξετάσῃς μαζί μου, ἔλα καὶ δῶσε μου χεῖρα βοηθείας καὶ ἃς μεταβῶμεν καὶ οἱ δύο εἰς τὸν πόλεμον αὐτὸν καὶ ἃς ἰδοῦμεν τὴν παράταξιν. Καθ' ὅσον καὶ αὐτοὶ πολεμοῦν καθημερινῶς καὶ σφάζουν τοὺς ἐχθροὺς καὶ νικοῦν ὅλας τὰς ἐπιθυμίας πού μᾶς ἐπιβουλεύονται. Καὶ θὰ τὰς ἰδῆς νὰ εἶναι πεταγμένοι κάτω καὶ νὰ μὴ ἤμποροῦν οὔτε νὰ σπαράξουν, ἀλλ' ν' ἀποδεικνύεται διὰ τῶν ἔργων τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο λόγιον, ὅτι «οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Χριστοῦ ἑσταύρωσαν τὴν σάρκα μαζί μὲ τὰ πάθη καὶ τὰς ἐπιθυμίας»⁹.

Εἶδες πλῆθος νεκρῶν πού εὕρισκονται κάτω πεταγμένοι,

ρα τοῦ Πνεύματος; Διὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐκεῖ μέθη, οὐδὲ
 ἀδηφαγία. Καὶ δείκνυσιν ἢ τράπεζα καὶ τὸ τρόπαιον τὸ ἐπ'
 αὐτῇ ἐσιηκός. Ἡ γὰρ μέθη καὶ ἡ ἀδηφαγία κεῖται νεκρὰ
 διὰ τῆς ὑδροποσίας τροπωθεῖσα, τὸ πολυειδὲς τοῦτο καὶ
 5 πολυκέφαλον θηρίον. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῆς μυθοποιουμένης
 Σκύλλης καὶ Ὑδρας, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς μέθης πολλάς ἐστι
 κεφαλὰς ἰδεῖν· ἐντεῦθεν πορνείαν, ἐκεῖθεν ὀργήν, ἄλλοθεν
 βλακείαν, ἐτέρωθεν ἔρωτας αἰόπους φρομένους· ἀλλὰ πάντα
 ταῦτα ἀνήρηται. Καίτοιγε ἐκεῖνα πάντα τὰ σιραιτόπεδα, κἂν
 10 μυρίων περιγένωνται πολέμων, ὑπὸ τούτων ἀλίσκονται· καὶ
 οὔτε ὄπλα, οὔτε δόρατα, οὐχ ὅπερ ἂν ἕτερον ἦ, δύναται πρὸς
 ταύτας σιῆσαι τὰς φάλαγγας, ἀλλ' αὐτοὺς τοὺς γίγαντας,
 τοὺς ἀριστέας, τοὺς τὰ μυρία ἀνδραγαθοῦντας εὗροις ἂν
 χωρὶς δεσμῶν δεδεδεμένους ὑπνω καὶ μέθη, χωρὶς σφαγῆς
 15 καὶ τραυμάτων, καθάπερ τοὺς τειτραυματισμένους, κειμένους,
 μᾶλλον δὲ καὶ χαλεπώτερον. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ κἂν σπαίρου-
 οιν, οὔτοι δὲ οὐδὲ τοῦτο, ἀλλ' εὐθέως καταπίπουσιν.

Ὅρας δι μείζον τοῦτο τὸ σιραιτόπεδον καὶ θαυμασιότε-
 ρον; τοὺς γὰρ ἐκείνων περιγυνομένους πολεμίους ἀναιρεῖ τῷ
 20 θελήσει μόνον. Οὕτω γὰρ αὐτὴν ἀσθενῆ τὴν μητέρα ἀπάντων
 τῶν κακῶν ποιοῦσιν, ὡς μηδὲ ἐνοχλεῖν λοιπὸν τοῦ δὲ σιρα-
 τηγοῦ κειμένου καὶ τῆς κεφαλῆς ἀνηρημένης, καὶ τὸ λοιπὸν
 σῶμα ἡσυχάζει. Καὶ τὴν νίκην ταύτην ἕκαστον τῶν ἐκεῖ
 μερόντων ἐργαζόμενον ἴδοι τις ἂν. Οὐ γὰρ ὥσπερ ἐπὶ τού-
 25 των τῶν πολέμων, εἰάν ὑφ' ἐνός τις λάβῃ πληγὴν, ἐτέρω

καὶ ποὺ ἔχουν σφαγῆ ἀπὸ τὴν μάχαιραν τοῦ Πνεύματος. Διὰ τοῦτο δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ μέθη οὔτε πολυφαγία. Καὶ τὸ ἀποδεικνύει αὐτὸ ἡ τράπεζα καὶ τὸ τρόπαιον ποὺ εὐρίσκεται ἐπάνω εἰς αὐτήν. Διότι ἡ μέθη καὶ ἡ πολυφαγία εἶναι νεκρά, κατατροπωθεῖσα διὰ τῆς ὑδροποσίας, τὸ πολύμορφον αὐτὸ καὶ πολυκέφαλον θηρίον. Διότι ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς μυθικῆς Σκύλλας καὶ τῆς Ὑδρας, ἔτσι καὶ εἰς τὴν μέθην εἶναι δυνατὸν νὰ ἰδοῦμεν πολλὰς κεφαλὰς· ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος τὴν πορνείαν, ἀπὸ τὸ ἄλλο τὴν ὀργήν, ἀπὸ τὸ ἄλλο τὴν βλακείαν καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο νὰ φυτρώνουν οἱ παράλογοι ἔρωτες· ὅλα αὐτὰ ὅμως εἰς αὐτοὺς ἔχουν ἐξαφανισθῆ. Μολονότι βέβαια ὅλα ἐκεῖνα τὰ στρατεύματα, ἂν καὶ νικοῦν εἰς πάρα πολλοὺς πολέμους, ὅμως κατακυριεύονται ἀπὸ αὐτὰ τὰ πάθη· καὶ οὔτε ὅπλα, οὔτε δόρατα, οὔτε οἰοδήποτε ἄλλο ἠμπορεῖν ἄντισταθῆ ἀπέναντι εἰς αὐτὰς τὰς φάλαγγας, ἀλλ' αὐτοὺς τοὺς γίγαντας, ποὺ ἀριστεύουν καὶ ἐπιτυγχάνουν ἀμέτρητα ἀνδραγαθήματα, εἶναι δυνατὸν νὰ τοὺς εὔρης χωρὶς δεσμὰ δεμένους μὲ τὸν ὕπνον καὶ τὴν μέθην, χωρὶς σφαγὴν καὶ τραύματα, νὰ εἶναι ἐξαπλωμένοι ὅπως ἀκριβῶς οἱ τραυματισμένοι, μᾶλλον δὲ καὶ εἰς πολὺ πρὸ χειροτέραν κατάστασιν. Διότι ἐκεῖνοι μὲν τουλάχιστον σπαράζουν, ἐνῶ αὐτοὶ δὲν παθαίνουν οὔτε αὐτό, ἀλλ' ἀμέσως πίπτουν κάτω.

Βλέπεις αὐτὸ τὸ στράτευμα ὅτι εἶναι πολὺ πρὸ σπουδαῖον καὶ πολὺ πρὸ ἀξιοθαύμαστον; διότι καταβάλλει τοὺς ἐχθροὺς ποὺ ἔρχονται ἐναντίον του ἀπλῶς καὶ μόνον μὲ τὴν θέλησιν. Τόσον πολὺ δὲ ἐξασθενοῦν αὐτήν, ποὺ εἶναι μητέρα ὄλων τῶν κακῶν, ὥστε εἰς τὸ ἐξῆς οὔτε κἂν νὰ τοὺς ἐνοχλῆ· διότι ὅταν ὁ στρατηγὸς εὐρίσκεται κατάκοιτος καὶ ἔχει συντριβῆ ἢ κεφαλή, ἡσυχάζει καὶ τὸ ὑπόλοιπον τὸ σῶμα. Καὶ τὴν νίκην αὐτὴν εἶναι δυνατὸν νὰ τὴν ἰδῆς νὰ τὴν κατορθώνη ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ διαμένουν ἐκεῖ. Διότι δὲν συμβαίνει ἐδῶ αὐτὸ ποὺ συμβαίνει μὲ τοὺς ἐχθροὺς, ἐὰν δηλαδὴ κάποιος πληγωθῆ ἀπὸ κάποιον, νὰ πίπτῃ κάτω μία διὰ πάντα νεκρός, καὶ νὰ μὴ χρειάζεται εἰς τὸ ἐξῆς τὸ κτύπημα ἀπὸ κάποιον ἄλλον,

λοιπὸν οὐκ ἔστι βαρὺς καιαπεσὼν ἅπαξ· ἀλλ' ἀνάγκη πάντας
τὸ θηρίον τοῦτο παίειν· καὶ ὁ μὴ πλήξας αὐτὴν καὶ καια-
βαλὼν, ἐνοχλεῖται πάντως.

4. Εἶδες νίκην λαμπράν; Οἶον γὰρ τὰ σιραιόπεδα τὰ παν-
5 ταχοῦ τῆς οἰκουμένης ὁμοῦ συνελθόντα σιῆσαι τρόπαιον οὐκ
ἰσχύει, τοῦτο ἕκαστος ἐκείνων ἴσησι· καὶ πάντα ἀναμέμικται
τειρωμένα, παράφορα παραπληξίας ῥήματα, νοήματα μα-
νικά, ἀηδὴς τῦφος, πάντα ὅσα ἀπὸ μέθης ὀπλίζεται. Καὶ
μιμοῦνται τὸν ἑαυτῶν δεσπότην, ὃν ἡ Γραφή θαυμάζουσα
10 ἔλεγεν· «ἐκ χειμάρρου ἐν ὁδῷ πίεται διὰ τοῦτο ὑψώσει
κεφαλήν».

Βούλεσθε καὶ ἕτερον πλῆθος νεκρῶν ἰδεῖν; Ἴδωμεν τὰς
ἐκ τῆς τρυφῆς ἐπιθυμίας, τὰς ἐκ τῶν ὀψοποιῶν, τῶν μα-
γείρων, τῶν τραπεζοποιῶν, τῶν πλακουνιοποιῶν. Αἰσχύνομαι
15 μὲν γὰρ πάντα διηγούμενος· πλὴν ἀλλ' ὅμως ἔρω τὰς ὄρνεις
τὰς ἀπὸ Φάσιδος, τοὺς ζωμοὺς τοὺς χύδην μιγνυμένους, τὰ
ὑγρὰ, τὰ ξηρὰ ἐδέσματα, τοὺς περὶ τούτων κειμένους νόμους.
Καθάπερ γὰρ τινὰ πόλιν διοικοῦντες καὶ σιραιόπεδα δια-
τάτιοντες, οὔτω καὶ οὔτοι, τὸ καὶ τὸ πρῶτον, καὶ τὸ καὶ τὸ
20 δεύτερον νομοθετοῦσι καὶ καιατάτιουσι. Καὶ οἱ μὲν πρῶτον
ὄρνεις ἐπ' ἀνθρώκων ὠπιημένας, ἔνδοθεν μεμεσιωμένας ἰ-
χθύων εἰσάγουσιν, ἕτεροι δὲ ἄλλοθεν τὰ προοίμια ποιοῦνται
τῶν παρανόμων τούτων δείπνων· καὶ ἄμιλλα πολλὴ περὶ τού-
των, καὶ ὑπὲρ ποιότητος καὶ ὑπὲρ τάξεως καὶ ὑπὲρ πλῆθους·
25 καὶ φιλοτιμοῦνται ἐφ' οἷς καιορύττεσθαι ἔδει, οἱ μὲν διὰ τὸ
ἡμῶν τῆς ἡμέρας ἀνάλωσαν, οἱ δὲ πᾶσαν αὐτήν, οἱ δὲ διὰ
καὶ τὴν νύκτα προσέθηκαν λέγοντες. Ἴδε τὸ μέτρον, ταλαί-

ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη ὅλοι νὰ κτυποῦν τὸ θηρίον αὐτό· καὶ αὐτὸς ποῦ δὲν τὴν ἐκτύπησε θανάσιμα καὶ δὲν τὴν κατέβαλε ὅπως δῆποτε ἐνοχλεῖται ἀπὸ αὐτήν.

4. Εἶδες νίκην λαμπράν; Διότι ἓνα τέτοιο τρόπαιον ποῦ δὲν ἤμποροῦν νὰ τὸ στήσουν ἐὰν συγκεντρωθοῦν τὰ στρατεύματα ὀλοκλήρου τῆς οἴκουμένης, αὐτὸ τὸ στήνει ὁ καθένας ἀπὸ ἐκείνους. Καὶ ὅλα εὐρίσκονται κάτω πληγωμένα καὶ ἀνακατωμένα, παράφορα λόγια παραφροσύνης, σκέψεις μανιώδεις, ἢ ἀηδιαστικὴ ἀλαζονεία, ὅλα γενικῶς ἐκεῖνα ποῦ ὀπλίζονται ἀπὸ τὴν μέθην. Καὶ μιμοῦνται τὸν Κύριόν των, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ Γραφή μὲ θαυμασιὸν ἔλεγεν· «Θὰ πῆ ἀπὸ χεῖμαρρον ποῦ εὐρίσκεται παρὰ τὴν ὁδὸν καὶ διὰ τοῦτο θὰ ὑψώσῃ τὴν κεφαλὴν του»¹⁰.

Θέλετε νὰ ἰδῆτε καὶ ἄλλο πλῆθος νεκρῶν; Ἄς ἰδοῦμεν τὰς ἐπιθυμίας ποῦ προέρχονται ἀπὸ τὴν τρυφήν, αὐτὰς ποῦ προέρχονται ἀπὸ τὰ πολυτελῆ φαγητά, ἀπὸ τοὺς μαγείρους, ἀπὸ τοὺς τραπεζοκόμους καὶ τοὺς ζαχαροπλάστας. Ἐντρέπομαι βέβαια νὰ τὰ διηγοῦμαι ὅλα αὐτά, πλὴν ὅμως θ' ἀναφέρω τὰ πουλιὰ ἀπὸ τὴν Φάσιδα, τοὺς ζωμοὺς μὲ τὴν τόσπην ποικιλίαν των, τὰ ποτά, τοὺς ξηροὺς καρπούς, τοὺς νόμους σχετικὰ μὲ ὅλα αὐτά. Διότι ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὶ ποῦ διοικοῦν κάποιαν πόλιν καὶ διατάσσουν στρατεύματα, ἔτσι καὶ αὐτοὶ νομοθετοῦν καὶ ὀρίζουν ποῖο φαγητὸν θὰ εἶναι τὸ πρῶτον, ποῖο τὸ δεῦτερον. Καὶ ἄλλοι μὲν παρουσιάζουν ὡς πρῶτον φαγητὸν πουλιὰ ψημένα ἐπάνω εἰς τὰ κάρβουνα γεμᾶτα ἐσωτερικὰ μὲ ψάρια, ἄλλοι δὲ κατ' ἄλλον τρόπον παρασκευάζουν τὰ εἰς τὴν ἀρχὴν προσφερόμενα φαγητὰ αὐτῶν τῶν παρανόμων δείπνων. Καὶ ὑπάρχει μεγάλη ἄμιλλα δι' ὅλα αὐτά, καὶ διὰ τὴν ποιότητα καὶ διὰ τὴν τάξιν καὶ διὰ τὸ πλῆθος. Καὶ νοιώθουν ὑπερηφάνειαν διὰ πράγματα διὰ τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ κρύπτονται μέσα εἰς τὴν γῆν, οἱ μὲν, διότι κατηνάλωσαν τὸ ἥμισυ τῆς ἡμέρας, οἱ δὲ ὀλόκληρον τὴν ἡμέραν καὶ ἄλλοι διότι ἐπρόσθεσαν εἰς τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα, διασκεδάζοντες. Πρόσεξε, ταλαίπωρε, τὸν μικρὸν χῶρον τῆς κοιλίας

πωρε, τῆς γαστρὸς καὶ αἰσχύνθητι τὴν ἄμειρον σπουδὴν.

Ἄλλ' οὐδὲν τοιοῦτον παρὰ τοῖς ἀγγέλοις ἐκείνοις, ἀλλὰ καὶ αὖται πᾶσαι αἱ ἐπιθυμίαι νεκραί. Οὐ γὰρ εἰς πλησμονὴν καὶ τρυφήν, ἀλλ' εἰς χρεῖαν αὐτοῖς αἱ τροφαί. Οὐκ ὀρνίθων 5 ἐκεῖ θηραιαί, οὐδὲ ἰχθύων, ἀλλ' ἄριος καὶ ὕδωρ. Ἡ δὲ σύγχυσις αὕτη καὶ ὁ θόρυβος καὶ αἱ ταραχαὶ πάντα ἐκποδῶν ἐκεῖθεν, καὶ ἀπὸ τοῦ δωματίου καὶ ἀπὸ τοῦ σώματος, καὶ πολὺς ὁ λιμὴν παρὰ δὲ τούτοις πολλὴ ἡ ζάλη. Ἀνάρρηξον οὖν τῷ λόγῳ τὴν γαστέρα τῶν τὰ τοιαῦτα σιτουμένων καὶ 10 ὄψει τὸν πολὺν φορυτὸν καὶ τὸν ἀκάθαρτον ὄχειον καὶ τὸν κεκονιασμένον τάφον. Τὰ δὲ μετὰ ταῦτα καὶ αἰσχύνομαι εἰπεῖν, τὰς ἐρυγὰς τὰς ἀηδεῖς, τοὺς ἐμέτους, τὰς κάτωθεν, τὰς ἀνωθεν ἐκκρίσεις. Ἀλλὰ καὶ ταύτας ἴσθι καὶ βλέπε νεκρὰς τὰς ἐπιθυμίας ἐκεῖ, καὶ τοὺς ἀπὸ τούτων σφοδρῶτε- 15 ρους ἔρωτας· τοὺς τῶν ἀφροδισίων λέγω. Καὶ γὰρ καὶ τούτους ὄψει πάντας ἐρριμένους μετὰ τῶν ἵππων, μετὰ τῶν σκευοφόρων. Σκευοφόρος γὰρ καὶ ὄπλον καὶ ἵππος αἰσχροῦς πράξεως ρῆμά ἐστιν αἰσχρόν. Ἀλλ' ὄψει ἵππον ὁμοῦ καὶ ἀναβάτην τοιοῦτον, καὶ ὄπλα κείμενα· ἐκεῖ δὲ τοῦναντίον 20 ἅπαν, καὶ ψυχὰς νεκρὰς ἐρριμμένας. Οὐκ ἐπὶ τῆς τραπέζης δὲ μόνον ἡ νίκη λαμπρὰ τοῖς ἀγίοις ἐκείνοις, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων· ἐπὶ τῶν χρημάτων, ἐπὶ τῆς δόξης, ἐπὶ τῆς βασκανίας, ἐπὶ τῶν νοσημάτων ἀπάντων.

Ἄρα σοι οὐ δοκεῖ τοῦτο ἐκείνου τοῦ στρατοπέδου ἰσχυ- 25 ρότερον εἶναι καὶ ἡ τράπεζα βελτίων; Καὶ τίς ἀντερεῖ; Οὐδεὶς, οὐδὲ αὐτῶν ἐκείνων, κἂν σφόδρα μαινόμενος ᾗ. Αὕτη μὲν γὰρ εἰς οὐρανὸν παραπέμπει, ἐκείνη δὲ εἰς γέενναν ἔλκει· ταύτην ὁ διάβολος διατάσσεται, ἐκείνην δὲ ὁ Χριστός· ταύτην τρυφὴ νομοθετεῖ καὶ ἀκολασία, ἐκείνην δὲ φιλοσο-

καὶ νοιῶσε ἐντροπὴν διὰ τὴν ὑπερβολικὴν φροντίδα σου.

Ἄλλ' ὅμως τίποτε τὸ παρόμοιον δὲν συμβαίνει εἰς ἐκείνους τοὺς ἀγγέλους, ἀλλὰ καὶ ὅλαι αὐταὶ αἱ ἐπιθυμίαι εἶναι νεκραί. Διότι αἱ τροφαὶ εἰς αὐτοὺς λαμβάνονται ὄχι πρὸς κορεσμὸν καὶ τρυφήν, ἀλλὰ πρὸς ἀνάγκην. Δὲν ὑπάρχουν ἐκεῖ κυνηγοὶ πουλιῶν, οὔτε ψαράδες, ἀλλὰ ψωμὶ καὶ νερό. Αὐτὴ δὲ ἡ ἀναστάσις καὶ ὁ θόρυβος καὶ αἱ ταραχαὶ εἶναι ἐξηφανισμένα ἀπὸ ἐκεῖ, καὶ ἀπὸ τὸ δωμάτιον καὶ ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ ἐπικρατεῖ ἐκεῖ ἀπέραντη γαλήνη, ἐνῶ εἰς αὐτοὺς μεγάλη ζάλη. Ξέσχισε λοιπὸν νοερὰ τὴν κοιλίαν αὐτῶν ποὺ τρέφονται μ' αὐτὰ καὶ θὰ ἰδῆς πολλὰ σκουπίδια καὶ τὸν ἀκάθαρτον ὄχετον καὶ τὸν κεκονιαμένον τάφον¹¹. Τὰ ὅσα δὲ συμβαίνουν εἰς τὴν συνέχειαν ἐντρέπομαι νὰ τ' ἀναφέρω, τὰ ἀηδιαστικὰ ρεψίματα, τοὺς ἐμέτους, τὰς ἀκαθαρσίας καὶ ἀπὸ κάτω καὶ ἀπὸ τὸ στόμα. Ἄλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς ἐπιθυμίας ἀσφαλῶς θὰ τὰς ἰδῆς νεκρὰς ἐκεῖ καὶ τοὺς σφοδροτέρους ἔρωτας ποὺ προέρχονται ἀπὸ αὐτά, ἐννοῶ τοὺς ἔρωτας τῶν ἀφροδισίων. Καθ' ὅσον καὶ ὅλους αὐτοὺς θὰ τοὺς ἰδῆς νὰ εἶναι κάτω ξαπλωμένοι μαζὶ μὲ τοὺς ἵππους, μαζὶ μὲ τοὺς σκευοφόρους. Διότι σκευοφόρος καὶ ὄπλον καὶ ἵππος εἶναι αἰσχρὰ λόγια αἰσχρᾶς πράξεως. Ἄλλὰ θὰ ἰδῆς κάτω ξαπλωμένα ἵππον μαζὶ μὲ παρόμοιον καβαλάρην καὶ μὲ ὄπλα, ἐνῶ ἐκεῖ ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον, καὶ ψυχὰς ποὺ ἔχουν ριφθῆ νεκραί. Καὶ δὲν εἶναι λαμπρὰ ἡ νίκη ἐκείνων τῶν ἀγίων μόνον εἰς τὴν τράπεζαν, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα, εἰς τὰ χρήματα, τὴν δόξαν, τὸν φθόνον καὶ εἰς ὅλα τὰ νοσήματα.

Κατὰ συνέπειαν δὲν σοῦ φαίνεται ὅτι αὐτὸ τὸ στρατόπεδον ὅτι εἶναι ἰσχυρότερον ἀπὸ ἐκεῖνο καὶ ἡ τράπεζα καλύτερα; Καὶ ποῖος θὰ φέρῃ ἀντίρρησης; Κανείς, οὔτε ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀνήκουν εἰς αὐτούς, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι εἰς μέγαν βαθμὸν παράφρων. Διότι αὐτὴ μὲν ὀδηγεῖ εἰς τὸν οὐρανόν, ἐνῶ ἐκείνη σύρει εἰς τὴν γέενναν· αὐτὴν τὴν διατάσσει ὁ διάβολος, ἐκείνην δὲ ὁ Χριστός· αὐτὴν τὴν νομοθετεῖ ἡ τρυφή καὶ ἡ ἀκολασία, ἐνῶ ἐκείνην ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ σωφρο-

φία καὶ σωφροσύνη· ἐνιαῦθα ὁ Χριστὸς παραγίνεται, ἐκεῖ δὲ ὁ διάβολος. Ἐνθα γὰρ μέθη, διάβολος· ἐνθα αἰσχροὶ ῥήματα, ἐνθα πλησμονή, ἐκεῖ δαίμονες χορεύουσι. Τοιαύτην εἶχε τραπέζαν ὁ πλούσιος ἐκεῖνος, διὰ τοῦτο οὐδὲ σιαγόνας
 5 ὕδατος κύριος ἦν.

5. Ἄλλ' οὐχ οὗτοι τοιαύτην, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀγγέλων ἤδη μελειῶσιν. Οὐ γαμοῦσιν, οὐδὲ γαμίσκονται, οὐδὲ καθεύδουσιν ἄρδην, οὐδὲ τρυφῶσιν· ἀλλὰ πλὴν ὀλίγων τινῶν καὶ ἀσώματοι γεγόνασιν. Τίς οὖν ἐστὶν οὕτως εὐκόλως νικῶν τοὺς
 10 ἐχθρούς, ὡς ἀριστιοποιούμενος τρόπαιον ἰσιᾶν; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης φησὶν· «ἠτιόμασας ἐνώπιόν μου τραπέζαν ἐξεναντίας τῶν θλιβόντων με». Οὐ γὰρ ἂν τις ἁμάρτιοι καὶ περὶ ταύτης τοῦτο εἰπὼν τὸ λόγιον· τῆς τραπέζης. Οὐδὲν γὰρ οὕτω θλίβει ψυχὴν, ὡς ἐπιθυμία ἄτοπος, καὶ τρυφή, καὶ
 15 μέθη, καὶ τὰ ἐκ τούτων κακά· καὶ τοῦτο ἴσασιν οἱ πειρᾶν εἰληφότιες καλῶς. Εἰ δὲ μάθοις καὶ πόθεν αὕτη συλλέγεται ἢ τραπέζα, καὶ πόθεν ἐκείνη, τότε ὄψει καλῶς ἐκαιέρας τὸ διάφορον. Πόθεν οὖν αὕτη συλλέγεται; Ἀπὸ μυρίων δακρῶ-
 20 νων· ἢ δὲ ἀπὸ πόνων δικαίων. Καὶ ἔοικεν αὕτη μὲν ἢ τραπέζα γυναικὶ καλῇ καὶ εὐειδεῖ, οὐδενὸς τῶν ἔξωθεν δεομένη, ἀλλὰ φυσικὸν ἔχουσα τὸ κάλλος· ἐκείνη δέ, πόρνη τινὶ αἰσχροῦ καὶ δυσειδεῖ, πολλὰ μὲν ἐπιτιμίματα ἔχουσα, οὐκ ἰσχυροῦσα δὲ συσκιᾶσαι τὴν ἀμορφίαν, ἀλλ' ὅσα ἂν ἐγ-
 25 γὺς γίνηται, μᾶλλον ἐλεγχομένη. Καὶ γὰρ καὶ αὕτη ὅταν ἐγγυτέρω γένηται τοῦ συγγινομένου, τότε δείκνυσι τὸ αἰσχος μᾶλλον. Μὴ γὰρ μοι ἀνιόντας ἴδης τοὺς δαιτυμόνας, ἀλλὰ

12. Λουκᾶ 16, 24.

13. Ψαλμ. 22, 5.

σύνη· εἰς αὐτὴν εἶναι παρῶν ὁ Χριστός, εἰς ἐκείνην δὲ ὁ διάβολος. Διότι, ὅπου ὑπάρχει μέθη, εἶναι παρῶν ὁ διάβολος· ὅπου αἰσχρὰ λόγια, ὅπου κορεσμός, ἐκεῖ δαίμονες χορεύουν. Τέτοιαν τράπεζαν εἶχεν ἐκεῖνος ὁ πλούσιος¹², διὰ τοῦτο δὲν ἦτο κύριος εἰς τὴν ἐκεῖ ζωὴν οὔτε σταγόνας ὕδατος.

5. Ἄλλ' αὐτοὶ οἱ ἄγγελοι δὲν ἔχουν τέτοιαν τράπεζαν, ἀλλ' ἤδη ἀπὸ τώρα ἀσκοῦνται εἰς τὴν ἀγγελικὴν πολιτείαν. Δὲν νυμφεύονται, οὔτε ὑπανδρεύονται, οὔτε κοιμῶνται ὅλοι μαζί, οὔτε κάνουν τρυφηλὴν ζωὴν, ἀλλὰ ἐκτὸς ἀπὸ ὀλίγους ἔχουν γίνει καὶ ἀσώματοι. Ποῖος λοιπὸν ὑπάρχει πού τόσο εὐκόλα νικᾷ τοὺς ἐχθρούς, ὥστε νὰ στήνῃ τρόπαιον ἐνῶ γευματίζει; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης λέγει· «Μοῦ ἐτοίμασες τράπεζαν εἰς πείσμα τῶν ἐχθρῶν μου»¹³. Διότι δὲν θὰ ἤθελεν ἀστοχήσει ἐὰν κάποιος ἤθελεν ἀναφέρει αὐτὸ τὸ λόγιον καὶ δι' αὐτὴν τὴν τράπεζαν. Καθ' ὅσον τίποτε δὲν θλίβει τόσον τὴν ψυχὴν, ὅσον ἡ παράλογος ἐπιθυμία καὶ ἡ τρυφή καὶ ἡ μέθη καὶ τὰ κακὰ πού προέρχονται ἀπὸ αὐτά· καὶ αὐτὸ τὸ γνωρίζουν πολὺ καλὰ αὐτοὶ πού ἔλαβον γνῶσιν αὐτῶν. Ἐὰν δὲ θελήσης νὰ μάθῃς καὶ ἀπὸ ποῦ συλλέγεται αὐτὴ ἡ τράπεζα καὶ ἀπὸ ποῦ ἐκείνη, τότε θὰ ἴδῃς πολὺ καλὰ τὴν διαφορὰν τῆς κάθε μιᾶς. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν συλλέγεται αὐτὴ ἡ τράπεζα; Ἀπὸ ἀμέτρητα δάκρυα, ἀπὸ τὰς χήρας πού εἶναι θύματα τῆς πλεονεξίας του, ἀπὸ ὄρφανὰ πού ἀρπάζουν τὸ μερίδιόν των, ἐνῶ ἐκείνη ἡ τράπεζα προέρχεται ἀπὸ δικαίους κόπους. Καὶ ὁμοιάζει αὐτὴ μὲν ἡ τράπεζα μὲ καλὴν καὶ ὁμορφὴν γυναῖκα, πού δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ κανένα ἐξωτερικὸν στολίδι, ἀλλ' ἔχει φυσικὴν τὴν ὁμορφίαν της, ἐνῶ ἐκείνη ὁμοιάζει μὲ κάποιαν πόρνην γυναῖκα αἰσχρὰν καὶ ἄσχημον, πού ἔχει μὲν πολλὰ βαψίματα, ἀλλὰ δὲν ἠμπορεῖ νὰ καλύψῃ τὴν ἀσχημίαν της, καὶ ὅσον πιὸ κοντὰ ἔρχεται, τόσον περισσότερον γίνεται ἄξια περιφρονήσεως. Καθ' ὅσον καὶ αὐτὴ ἡ τράπεζα ὅταν εὐρίσκεται πλησιέστερα πρὸς τὸν συνδαιτυμόνα, τότε περισσότερον δείχνει τὸ αἶσχος της. Μὴ βλέπεις, σὲ παρακαλῶ, τοὺς συνδαιτυμόνας ὅταν πηγαίνουν

καὶ καιρόντας καὶ τότε αὐτῆς ὄφει τὴν αἰσχροδῖτητα. Ἐκείνη
 μὲν γὰρ τοὺς συγγινομένους, ἅτε ἐλευθέρῃ οὖσα, οὐδὲν ἀφίη-
 σιν αἰσχρὸν εἰπεῖν, αὕτη δὲ οὐδὲν σεμνόν, ἅτε πόρνη οὖσα
 καὶ ἠτιμωμένη. Αὕτη τὸ χρήσιμον ζητεῖ τοῦ συνόντος αὐτῆ,
 5 ἐκείνη δὲ τὸ ἐπιβλαβές. Καὶ ἡ μὲν οὐκ ἀφίησι προσκροῦσαι
 Θεῷ, ἡ δὲ οὐκ ἀφίησι μὴ προσκροῦσαι.

Ἀπίωμεν τοίνυν πρὸς ἐκείνους. Ἐκεῖσεν εἰσόμεθα πό-
 σοις δεσμοῖς ἐσμεν περιβεβλημένοι· ἐκεῖθεν εἰσόμεθα τρά-
 πεζαν παρατίθεσθαι μυρίων γέμουσαν ἀγαθῶν, ἡδίστην, ἀ-
 10 δάπανον, φροντίδος ἀπηλλαγμένην, φθόνου καὶ βασκανίας
 καὶ νόσου πάσης ἐλευθέραν, καὶ χρησιτῆς γέμουσαν ἐλπίδος,
 καὶ πολλὰ τὰ τρόπαια ἔχουσαν. Οὐκ ἔστι θόρυβος ψυχῆς ἐ-
 κεῖ, οὐκ ἔστι λύπη, οὐκ ἔστιν ὀργή· πάντα γαλήνη, πάντα
 εἰρήνη. Μὴ γὰρ μοι τὴν σιγὴν τῶν διακονούντων εἴπης ἐν
 15 ταῖς τῶν πλουσίων οἰκίαις, ἀλλὰ τὴν κραυγὴν τῶν ἁριστιο-
 ποιουμένων· οὐ τὴν πρὸς ἀλλήλους λέγω (καὶ αὕτη μὲν γὰρ
 καταγέλαστος), ἀλλὰ τὴν ἔνδον, τὴν ἐν τῇ ψυχῇ, τὴν πολλὴν
 ἐπάγουσαν αἰχμαλωσίαν, τοὺς θορύβους τῶν λογισμῶν, τὴν
 ζάλην, τὸν ζόφον, τὸν χειμῶνα· δι' ὧν ἅπαντα μίγνυται καὶ
 20 συγχεῖται, καὶ νυκτιμαχίᾳ τινὶ προσέοικεν. Ἄλλ' οὐκ ἐν ταῖς
 σκηναῖς τῶν μοναχῶν τοιαῦτα· ἀλλὰ πολλὴ ἡ γαλήνη, πολλὴ
 ἡ ἡσυχία. Καὶ ἐκείνη μὲν ὑπὸς θανάτῳ προσεοικῶς διαδέ-
 χεται τὴν τράπεζαν, ταύτην δὲ νῆπις καὶ ἀγρυπνία· ἐκείνην
 κόλασις, ταύτην οὐρανῶν βασιλεία καὶ τὰ ἀθάνατα βραβεῖα.
 25 Ταύτην τοίνυν διώκωμεν, ἵνα καὶ τῶν καρπῶν αὐτῆς
 ἀπολαύσωμεν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ
 ἰλασθροπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα
 καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

εἰς τὴν τράπεζαν, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀναχωροῦν, καὶ τότε θὰ ἰδῆς τὴν αἰσχρότητα αὐτῆς. Διότι ἢ μὲν τράπεζα τῶν μοναχῶν τοὺς συνδαιτυμόνας, ἐπειδὴ εἶναι ἐλευθέρα, δὲν τοὺς ἀφήνει νὰ εἰποῦν τίποτε τὸ αἰσχρόν, ἐνῶ εἰς αὐτὴν τίποτε τὸ σεμνὸν δὲν λέγεται, ἐπειδὴ εἶναι πόρνη καὶ ἀτιμασμένη. Αὐτὴ ἐπιδιώκει αὐτὸ πού εἶναι χρήσιμον εἰς τὸν συνδαιτυμόνα της, ἐνῶ ἐκείνη τὸ ἐπιβλαβές. Καὶ ἢ μὲν δὲν ἀφήνει νὰ συγκρουσθῆς μὲ τὸν Θεόν, ἐνῶ ἐκείνη δὲν ἀφήνει νὰ μὴ συγκρουσθῆς μὲ τὸν Θεόν.

Ἄς μεταβῶμεν λοιπὸν πρὸς ἐκείνους τοὺς ἀγίους. Ἐκείνους θὰ μάθωμεν μὲ πόσα δεσμὰ εἴμεθα περιτυλιγμένοι· ἀπὸ ἐκεῖ θὰ μάθωμεν νὰ παραθέτωμεν τράπεζαν γεμάτην ἀπὸ ἄπειρα ἀγαθὰ, εὐχάριστον, ἀνέξοδον, ἀπηλλαγμένην φροντίδος, ἐλευθέραν ἀπὸ φθόνον καὶ βασκανίαν καὶ ἀπὸ κάθε νόσον, καὶ γεμάτην ἀπὸ ἀγαθὴν ἐλπίδα, καὶ ἀπὸ πολλὰ τρόπαια. Δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ ψυχικὴ ταραχὴ, δὲν ὑπάρχει λύπη, δὲν ὑπάρχει ὀργή· ὅλα εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ γαλήνην, ὅλα γεμᾶτα ἀπὸ εἰρήνην. Μὴ μοῦ προβάλλῃς τὴν σιωπὴν τῶν ὑπηρετῶν εἰς τὰς οἰκίας τῶν πλουσίων, ἀλλὰ τὴν κραυγὴν τῶν συνδαιτυμόνων· δὲν ἐννοῶ τὰς μεταξύ των φωνὰς (διότι καὶ αὐτὴ εἶναι ἀξία γέλωτος), ἀλλὰ τὴν ἐσωτερικὴν, τὴν ψυχικὴν κραυγὴν, πού δημιουργεῖ μεγάλην αἰχμαλωσίαν, τοὺς θορύβους τῶν λογισμῶν, τὴν ζάλην, τὸν σκοτισμὸν τοῦ νοῦ, τὴν ἀναταραχὴν, διὰ τῶν ὁποίων ὅλα ἀναμιγνύονται καὶ συγχέονται καὶ ὁμοιάζουν μὲ μάχην μέσα εἰς τὴν νύκτα. Ἄλλὰ τέτοια δὲν συμβαίνουν εἰς τὰς σκηναὶς τῶν μοναχῶν, ἀλλ' ὑπάρχει ἐκεῖ πολλὴ γαλήνη, πολλὴ ἡσυχία. Καὶ ἐκείνην μὲν τὴν διαδέχεται ὕπνος πού ὁμοιάζει μὲ θάνατον, ἐνῶ αὐτὴν βασιλεῖα τῶν οὐρανῶν καὶ τὰ ἀθάνατα βραβεῖα.

Αὐτὴν λοιπὸν ἄς ἐπιδιώκωμεν ὥστε καὶ τοὺς καρποὺς αὐτῆς ν' ἀπολαύσωμεν, τοὺς ὁποίους μακάρι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΑ΄
Ματθ. 22, 34 - 46

«Οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες, ὅτι ἐφίμωσε τοὺς Σαδ-
δουκαίους, συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό· καὶ ἐπηρώτησεν
5 εἷς ἐξ αὐτῶν νομικός, πειράζων αὐτόν, καὶ λέγων·
διδάσκαλε, ποία ἐντιολῆ μεγάλη ἐν τῷ νόμῳ;».

1. Πάλιν τὴν αἰτίαν τίθησιν ὁ εὐαγγελιστής, δι' ἣν ἔδει
σιγῆσαι, καὶ τὴν θρασύτητα τὴν ἐκείνων κἀντιεῦθεν ἐνδεί-
κνυται. Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; «Οἱ ἐπισιομισθέντων ἐκεί-
10 νων οὗτοι πάλιν ἐπιτίθενται. Δέον γὰρ κἀντιεῦθεν ἡσυχάζειν,
οἱ δὲ ἐπαγωνίζονται τοῖς προτέροις καὶ προβάλλονται τὸν νο-
μικόν, οὐ μαθεῖν βουλόμενοι, ἀλλὰ ἀπόπειραν ποιούμενοι· καὶ
ἐρωτῶσι, «ποία ἐντιολῆ πρώτη;». Ἐπειδὴ γὰρ ἡ πρώτη αὕτη
ἦν, ἰό, «ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου», προσδοκῶντές τινα
15 λαβὴν παρέξειν αὐτοῖς, ὡς ἐπιδιορθωσόμενον αὐτήν, διὰ τὸ
καὶ αὐτὸν δεικνύναι ἐναντὶν Θεόν, προβάλλονται τὴν ἐρώτησιν.

Τί οὖν ὁ Χριστός; Δεικνὺς ὅθεν ἦλθον ἐπὶ ταῦτα, ἀπὸ
τοῦ μηδεμίαν ἔχειν ἀγάπην, ἀπὸ τοῦ φθόνῳ τήκεσθαι, ἀπὸ
τοῦ ζηλοτυπία ἀλίσκεσθαι, φησὶν· «ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θε-
20 ὸν σου· αὕτη πρώτη καὶ μεγάλη ἐντιολῆ. Δευτέρα δὲ ὁμοία
ταύτης· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἐαυτόν». Διατί δέ,
«ὁμοία ταύτης»; «Οἱ αὕτη ἐκείνην προσδοποιεῖ καὶ παρ' αὐ-
τῆς συγκροτεῖται πάλιν. «Πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράσων, μισεῖ
τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς»· καὶ πάλιν· «εἶπεν
25 ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· οὐκ ἔστι Θεός». Καὶ τί ἀπὸ τούτου;

ΟΜΙΛΙΑ ΟΑ΄
Ματθ. 22, 34 - 46

«Οἱ δὲ Φαρισαῖοι, ὅταν ἤκουσαν ὅτι ὁ Κύριος ἀπε-
γτόμωσε τοὺς Σαδδουκαίους, συνεκεντρώθησαν γύ-
ρω του, καὶ ἓνας ἀπὸ αὐτοὺς νομικὸς τὸν ἠρώτησε
μὲ σκοπὸν νὰ τὸν πειράξῃ καὶ τοῦ εἶπε· Διδάσκαλε,
ποία μεγάλη ἐντολὴ ὑπάρχει εἰς τὸν Νόμον;».

1. Πάλιν ὁ εὐαγγελιστὴς προβάλλει τὴν αἰτίαν διὰ τὴν
ὁποίαν ἔπρεπε νὰ σιωπήσουν, καὶ δεικνύει μὲ αὐτὸ τὴν θρα-
σύτητα ἐκείνων. Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Μὲ τὸ ὅτι ἂν
καὶ ἀπεστομώθησαν ἐκεῖνοι, αὐτοὶ πάλιν ἐπιτίθενται. Ἐπρε-
πε δὲ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ νὰ ἡσυχάζουν, ἀλλ' αὐτοὶ συναγωνί-
ζονται μὲ τοὺς προηγουμένους, καὶ προβάλλουν τὸν νομικόν,
ὄχι μὲ σκοπὸν νὰ μάθουν, ἀλλ' ἐπιχειροῦν νὰ τὸν παγιδεύ-
σουν καὶ ἔρωτοῦν, «Ποία εἶναι ἡ πρώτη ἐντολή;». Ἐπειδὴ
λοιπὸν ἡ πρώτη ἐντολὴ εἶναι, «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν
σου», ἐν τῇ ἀναμονῇ των νὰ τοὺς δώσῃ κάποιαν ἀφορμὴν,
συμπληρώνων καὶ διορθώνων αὐτήν, ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι ἐπα-
ρουσίαζε τὸν ἑαυτόν του Θεόν, τοῦ κάνουν τὴν ἐρώτησιν.

Τί κάνει λοιπὸν ὁ Χριστός; Ἀφοῦ ἐφάνερωσε τὴν αἰτίαν ποῦ
τοὺς ὠδήγησεν εἰς αὐτὸ ποῦ ἐπήγαγεν ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν κάθε
ἴχνους ἀγάπης, ἀπὸ τὸ ὅτι λειώνουν ἀπὸ φθόνον καὶ κατακυ-
ριεύονται ἀπὸ ζηλοτυπίαν, λέγει· «Νὰ ἀγαπήσῃς Κύριον τὸν
Θεόν σου· αὕτη εἶναι ἡ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή. Δευτέρα
δὲ ὁμοία μὲ αὐτήν εἶναι, ν' ἀγαπήσῃς τὸν πλησίον σου ὅπως
τὸν ἑαυτόν σου». Διατί δὲ εἶναι ὁμοία μὲ αὐτήν; Διότι αὕτη
προετοιμάζει ἐκείνην καὶ συγχρόνως συγκροτεῖται ἀπὸ αὐ-
τήν. Διότι, «ὁ καθένας ποῦ πράττει τὸ κακόν, μισεῖ τὸ φῶς,
καὶ δὲν ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς διὰ νὰ μὴ γίνουν φανερά τὰ
ἔργα του»¹. Καὶ πάλιν· «Εἶπεν ὁ ἄφρων εἰς τὸν ἑαυτόν του·

«Διεφθάρησαν καὶ ἐβδελύχθησαν ἐν ἐπιτηδεύμασι». Καὶ πάλιν· «Ρίζα πάντων τῶν κακῶν ἢ φιλαργυρία, ἧς τινες ὀρεγόμενοι ἀπεπλανήθησαν τῆς πίστεως»· καί, «ὁ ἀγαπῶν με, τὰς ἐντολάς μου τηρήσει». Αἱ δὲ ἐντολαὶ αὐτοῦ, καὶ τὸ
 5 κεφάλαιον αὐτῶν· «ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν». Εἰ τοίνυν τὸ ἀγαπᾶν τὸν Θεὸν ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ἐστὶν («εἰ γὰρ φιλεῖς με», φησὶν, «ὦ Πέτρε, ποιμαίνε τὰ πρόβατά μου»), τὸ δὲ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον τῶν ἐντολῶν ἐργάζεται φυλακὴν, εἰκότως φησὶν· «ἐν
 10 ταύταις ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται». Διὰ δὴ τοῦτο ὅπερ ἔμπροσθεν ἐποίησε, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ. Καὶ γὰρ ἐκεῖ ἐρωτηθεὶς περὶ τρόπου ἀνασιτάσεως, καὶ ἀνάστασιν ἐδίδαξε, πλεον οὐ ἐπύθοντο παιδεύων αὐτούς· καὶ ἐνταῦθα τὴν πρώτην ἐρωτηθεὶς, καὶ τὴν δευτέραν λέγει,
 15 οὐ σφόδρα ἐκείνης ἀποδέουσαν (δευτέρα μὲν γάρ, ὁμοία δὲ ἐκείνης), αἰνιτιόμενος αὐτοῖς, ὅθεν ἡ ἐρώτησις γέγονεν, ὅτι ἐξ ἀπεχθείας. «Ἡ γὰρ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ». Ἀπὸ τούτου δείκνυσιν ἑαυτὸν καὶ τῷ νόμῳ καὶ τοῖς προφήταις πειθόμενον.

Ἀλλὰ τίνος ἕνεκεν ὁ μὲν Μαιθαῖός φησιν, ὅτι πειράζων
 20 ἠρώτησεν, ὁ δὲ Μάρκος τούναντίον; «Εἰδὼς» γάρ, φησὶν, «ὁ Ἰησοῦς, ὅτι νουνεχῶς ἀπεκρίθη, εἶπεν αὐτῷ· οὐ μακρὰν εἰ ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ». Οὐκ ἐναντιούμενοι ἑαυτοῖς, ἀλλὰ καὶ σφόδρα συνάδοντες. ἠρώτησε μὲν γὰρ πειράζων παρὰ τὴν ἀρχήν, ἀπὸ δὲ τῆς ἀποκρίσεως ὠφεληθεὶς ἐπηρέ-
 25 θη. Οὐδὲ γὰρ παρὰ τὴν ἀρχὴν αὐτὴν ἐπήνεσεν, ἀλλ' ὅτι εἶπεν, ὅτι τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον πλεον ἐστὶ τῶν ὀλοκαυτωμά-

2. Ψαλ. 52, 1.

3. Ψαλ. 13, 2.

4. Α' Τιμ. 6, 10.

5. Ἰω. 14, 15.

6. Α' Κορ. 13, 4.

7. Μάρκ. 12, 34.

Δὲν ὑπάρχει Θεός»². Καὶ τί προκύπτει ἀπὸ αὐτό; Ὅτι «διεφθάρησαν καὶ ἔγιναν μισητοὶ ἀπὸ τὰ ἔργα των»³ καὶ πάλιν «Ἡ φιλαργυρία εἶναι ρίζα ὅλων τῶν κακῶν, τὴν ὁποίαν ἐπιθυμοῦντες μερικοὶ ἀπεπλανήθησαν ἀπὸ τὴν πίστιν»⁴. καὶ «Αὐτὸς ποὺ μὲ ἀγαπᾷ θὰ τηρήσῃ τὰς ἐντολάς μου»⁵. Ὅλαι δὲ αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ μὲ ἀποκορύφωμα αὐτῶν εἶναι· «Νὰ ἀγαπήσῃς Κύριον τὸν Θεόν σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὅπως τὸν ἑαυτόν σου». Ἐὰν λοιπὸν ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸν σημαίνει ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον (διότι λέγει, «ἐὰν μὲ ἀγαπᾷς, Πέτρε, ποιμαίνε τὰ πρόβατά μου»), ἡ δὲ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον συντελεῖ εἰς τὴν διαφύλαξιν τῶν ἐντολῶν, τότε κατὰ φυσικὸν λόγον λέγει, ὅτι «ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἐντολάς ἐξαρτῶνται ὅλος ὁ κόσμος καὶ οἱ Προφῆται». Διὰ τοῦτο λοιπὸν αὐτὸ ἀκριβῶς ποὺ ἔκανε προηγουμένως, τὸ ἴδιο κάνει καὶ τώρα ἐδῶ. Καθ' ὅσον καὶ ἐκεῖ, ἐρωτηθεὶς περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀναστάσεως, τοὺς ἐδίδαξε τί εἶναι ἀνάστασις, διδάσκων αὐτοὺς δὲ περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἐχρειάζετο νὰ πεισθοῦν. Καὶ ἐδῶ, ἀπαντῶν εἰς τὴν πρώτην ἐρώτησιν, ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὴν δευτέραν ποὺ δὲν διαφέρει καὶ πολὺ ἀπὸ τὴν πρώτην (διότι εἶναι μὲν δευτέρα, ἀλλ' εἶναι ὁμοία τῆς πρώτης), ὑπαινισσόμενος μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν τὸ κίνητρον τῆς ἐρωτήσεώς των, διότι ἀπὸ μῖσος τὸν ἠρώτησαν. Καθ' ὅσον ἡ ἀγάπη δὲν ζηλοφθονεῖ»⁶. Μὲ αὐτὸ παρουσιάζει τὸν ἑαυτόν του πειθαρχοῦντα καὶ εἰς τὸν Νόμον καὶ εἰς τοὺς προφήτας.

Ἄλλὰ διατί ὁ μὲν Ματθαῖος λέγει ὅτι τὸν ἠρώτησε μὲ σκοπὸν νὰ τὸν πειράξῃ, ὁ δὲ Μάρκος λέγει τὸ ἀντίθετον; Διότι λέγει, «ἐπειδὴ διαπίστωσεν ὁ Ἰησοῦς, ὅτι ἦτο συνετὴ ἢ ἀπάντησίς του, εἶπεν εἰς αὐτόν. Δὲν εὕρισκεσαι μακρὰν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ»⁷. Δὲν ἀντιφάσκουν μεταξύ των, ἀλλ' ἀντιθέτως συμφωνοῦν εἰς μεγάλον βαθμόν. Διότι τὸν ἠρώτησεν εἰς τὴν ἀρχὴν μὲ σκοπὸν νὰ τὸν πειράξῃ, ἐπειδὴ ὅμως ὠφελήθη ὁ νομικὸς ἀπὸ τὴν ἀπάντησιν, ἐπληνέθη. Οὔτε βέβαια τὸν ἐπῆνεσεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ἀλλ' ὅταν εἶπεν, ὅτι ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη ἔχει μεγαλυτέραν ἀξίαν ἀπὸ τὰ

των, τότε φησὶν «οὐ μακρὰν εἶ ἀπὸ τῆς βασιλείας»· οὗτοι τῶν ταπεινῶν ὑπερεῖδε, καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀρετῆς κατέλαβε. Καὶ γὰρ πάντα ἐκεῖνα διὰ τοῦτο, καὶ τὸ Σάββατον καὶ τὰ λοιπά. Καὶ οὐδὲ οὕτως αὐτῶ ἀπηρτισμένον τὸν ἔπαινον συνέ-
6 θηκεν, ἀλλ' ἔτι λείποντα. Τὸ γὰρ εἰπεῖν, «οὐ μακρὰν εἶ», δείκνυσιν ἔτι ἀπέχοντα, ἵνα ζητήσῃ τὸ λείπον. Εἰ δὲ εἰπόντα αὐτόν, οὗτοι «εἷς ἐστὶν ὁ Θεός, καὶ πλὴν αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἄλλος». ἐπήνεσε, μὴ θαυμάσης· ἀλλὰ καὶ ἐντεῦθεν καιάμαθε, πῶς πρὸς τὴν ὑπόληψιν ἀποκρίνεται τῶν προσιόντων. Καὶ γὰρ
10 μυρία περὶ τοῦ Χριστοῦ λέγουσιν ἀνάξια τῆς δόξης αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦτό γε οὐ τολμήσουσιν εἰπεῖν, οὗτις καθόλου οὐκ ἔστι Θεός.

Τίνος οὖν ἕνεκεν ἐπαινεῖ τὸν εἰρηκότα, οὗτις πλὴν τοῦ Πατρὸς οὐκ ἔστιν ἄλλος Θεός; Οὐχ ἑαυτὸν ἐξάγων τοῦ Θε-
15 οῦ εἶναι ἄπαγε· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδέπω καιρὸς ἦν ἐκκαλύψαι αὐτοῦ τὴν θεότητα, ἐκεῖνον ἀφίησιν ἐπὶ τοῦ προτέρου δόγμα-τος μένειν, καὶ ἀπαινεῖ τὰ παλαιὰ εἰδόμενα καλῶς, ὥστε ἐπιτήδειον αὐτὸν καὶ πρὸς τὴν τῆς καινῆς ποιῆσαι διδασκαλίαν, κατὰ καιρὸν αὐτὴν εἰσάγων. Ἄλλως δὲ καὶ τό, «εἷς
20 Θεός, καὶ πλὴν αὐτοῦ οὐκ ἔστι, καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ καὶ πανταχοῦ, οὐ πρὸς ἀθέτησιν τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ πρὸς ἀντιδιαστολήν εἴρηται τῶν εἰδώλων. Ὅσοι καὶ τοῦτον ἐπαινῶν οὕτως εἰρηκότα, ταύτη ἐπαινεῖ τῇ γνώμῃ.

Εἶτα ἐπειδὴ ἀπεκρίθη, καὶ ἀντιρωτιᾶ. «Τί ὑμῖν δοκεῖ
25 περὶ τοῦ Χριστοῦ; τίνος Υἱός ἐστι; Λέγουσιν αὐτῶ, τοῦ Δαυὶδ». Ὅρα μετὰ πόσα θαύματα, μετὰ πόσα σημεῖα, μετὰ πόσας ἐρωτήσεις, μετὰ πόσῃν ἐπίδειξιν ὁμοιοῦσιν τῆς πρὸς τὸν Πατέρα, τὴν διὰ λόγων, τὴν δι' ἔργων, μετὰ τὸ ἐπαινε-

όλοκαυτώματα, τότε λέγει· «Δὲν εὐρίσκεσαι μακρὰν τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ»· διότι παρέβλεψε τὰ δευτερεύοντα καὶ ἠσκολήθη μὲ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀρετῆς. Καθ' ὅσον ὄλα ἐκεῖνα, καὶ τὸ Σάββατον καὶ τὰ λοιπά, δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἔγιναν. Καὶ οὔτε τοῦ ἔπλεξε πλήρη ἔπαινον ἀλλ' ἀκόμη μικρόν. Διότι μὲ τοὺς λόγους του, «δὲν εὐρίσκεσαι μακριά», τοῦ δείχνει, ὅτι ἀκόμη ἀπέχει, ὥστε νὰ ζητήσῃ τὸ ὑπόλοιπον. Ἐὰν δὲ μὲ τὸ νὰ εἴπῃ «Ἐνας εἶναι ὁ Θεὸς καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ δὲν ὑπάρχει ἄλλος», τὸν ἐπήνεσεν ὁ Κύριος, αὐτὸ νὰ μὴ σὲ κάνη νὰ θαυμάζῃς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὸ μάθε καλὰ πῶς ἀπαντᾷ ὁ Κύριος ἀνάλογα μὲ τὴν διάθεσιν αὐτῶν ποὺ τὸν πλησιάζουν. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη λέγουν ἄπειρα λόγια ἀντάξια τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, ὅμως δὲν θὰ τολμήσουν νὰ εἰποῦν αὐτό, ὅτι δηλαδὴ δὲν ὑπάρχει οὐδόλως Θεός.

Διὰ ποῖον λοιπὸν λόγον ἐπαινεῖ αὐτὸν ποὺ εἶπεν, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλος Θεὸς πλὴν τοῦ Πατρός; Ὁ Κύριος δὲν ἐξαιροῦσε τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι Θεός· μακριὰ κάτι τέτοιο· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἦτο ἀκόμη ὁ κατάλληλος καιρὸς ν' ἀποκαλύψῃ τὴν θεότητά του ἀφήνει ἐκεῖνον νὰ μένη εἰς τὴν ἐκ προτέρου γνωστὴν πίστιν καὶ τὸν ἐπαινεῖ ποὺ γνωρίζει καλὰ τὴν παλαιά, ὥστε νὰ τὸν προετοιμάσῃ διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης, εἰσάγων αὐτὴν τὸν κατάλληλον καιρόν. Ἄλλωστε δὲ καὶ τὸ «Ἐνας εἶναι ὁ Θεός, καὶ ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸν δὲν ὑπάρχει» καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην καὶ παντοῦ, δὲν λέγεται πρὸς ἀθέτησιν τοῦ Υἱοῦ, ἀλλ' ἔχει λεχθῆ πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἀπὸ τὰ εἴδωλα. Ὡστε, ἐπαινῶν αὐτὸν ποὺ ἔδωσεν αὐτὴν τὴν ἀπήνητησιν, τὸν ἐπαινεῖ δι' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν πίστιν του.

Εἰς τὴν συνέχειαν καὶ μετὰ τὴν ἀπάντησιν ἐρωτᾷ· «Ποίαν γνώμην ἔχετε περὶ τοῦ Χριστοῦ; Τίνος Υἱὸς εἶναι; Λέγουν εἰς αὐτόν· Τοῦ Δαυΐδ». Πρόσεχε μετὰ ἀπὸ πόσα θαύματα ἐρωτᾷ, μετὰ ἀπὸ πόσα σημεία, μετὰ ἀπὸ πόσας ἐρωτήσεις, μετὰ ἀπὸ πόσας ἀποδείξεις συμφωνίας του πρὸς τὸν Πατέρα τόσον διὰ λόγων ὅσον καὶ δι' ἔργων, μετὰ ἀπὸ τὸν

σαι τοῦτον τὸν εἰρηκότα, ὅτι «εἷς ἐστὶν ὁ Θεός», ἐρωτᾷ, ἵνα μὴ ἔχωσι λέγειν, ὅτι θαύματα μὲν ἐποίησε, τῷ νόμῳ δὲ ἐναντίος καὶ τῷ Θεῷ πολέμιος ἦν. Διὰ τοῦτο μετὰ τοσαῦτα ταῦτα ἐρωτᾷ, λανθανόντως ἐνάγων αὐτοὺς εἰς τὸ καὶ αὐτὸν
5 ὁμολογῆσαι Θεόν. Καὶ τοὺς μὲν μαθητὰς πρῶτον ἠρώτησε, τί οἱ ἄλλοι λέγουσι, καὶ τίε αὐτούς, τούτους δὲ οὐχ οὕτως, ἢ γὰρ ἂν καὶ πλάνον εἶπον καὶ πονηρόν, ἅτε ἀδεῶς ἅπαντα φθεγγόμενοι. Διὰ δὴ τοῦτο τὴν αὐτῶν ἐκείνων ψῆφον ἐξετάζει.

10 2. Ἐπειδὴ γὰρ πρὸς τὸ πάνθος ἔμελλεν ἵέναι λοιπόν, τίθησι τὴν σαφῶς κύριον αὐτὸν ἀνακηρύττουσαν προφητείαν, ἀλλ' οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ προηγουμένως ἐπὶ τοῦτο ἐλθών, ἀλλ' ἀπὸ αἰτίας εὐλόγου. Ἐρωτήσας γὰρ αὐτοὺς πρότερος, ἐπειδὴ οὐκ ἀπεκρίναντο τἀληθῆ περὶ αὐτοῦ (ἄνθρωπον γὰρ αὐτὸν
15 ἔφησαν εἶναι ψιλόν), ἀναιρέπων τὴν πεπλανημένην αὐτῶν δόξαν, οὕτως εἰσάγει τὸν Δαυῖδ, ἀνακηρύττοντα αὐτοῦ τὴν θεότητα. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἐνόμιζον, ὅτι ψιλὸς ἄνθρωπος ἦν, διὸ καὶ ἔλεγον, τοῦ Δαυῖδ, αὐτὸς δὲ τοῦτο διορθούμενος παράγει τὸν προφήτην, καὶ τὴν κυριότητα αὐτοῦ καὶ τὸ γνή-
20 σιον τῆς υἰότητας καὶ τὸ ὁμότιμον τὸ πρὸς τὸν Πατέρα μαρτυροῦντα. Καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἴσταιται, ἀλλ' ὥστε καὶ φοβῆσαι καὶ τὸ ἐξῆς ἐπάγει λέγων, «ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου», ἵνα κἂν οὕτως αὐτοὺς ἐπαγάγηται. Καὶ ἵνα μὴ λέγωσιν, ὅτι κολακεύων αὐτὸν οὕτως
25 ἐκάλεσε καὶ ἀνθρωπίνη ἢ ψῆφος αὕτη, ὅρα τί φησι. «Πῶς οὖν Δαυῖδ ἐν Πνεύματι Κύριον αὐτὸν καλεῖ;».

ἔπαινον αὐτοῦ πού εἶπεν· ὅτι «Ἕνας εἶναι ὁ Θεός», ὥστε νὰ μὴ εὕρουν δικαιολογίαν καὶ εἰποῦν, ὅτι θαύματα μὲν ἔκαμεν, ἀλλ' ὅμως ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὸν νόμον καὶ πολέμιος πρὸς τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο κάνει τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν μετὰ ἀπὸ τόσα, ὀδηγῶν αὐτοὺς κατὰ τρόπον λανθάνοντα εἰς τὸ νὰ ὁμολογήσουν καὶ αὐτὸν Θεόν. Καὶ τοὺς μὲν μαθητὰς κατ' ἀρχὴν τοὺς ἠρώτησε, τί λέγουν οἱ ἄλλοι περὶ αὐτοῦ, καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐζήτησε τὴν γνώμην των, αὐτοὺς ὅμως δὲν τοὺς ἐρωτᾷ ἔτσι, ἂν καὶ τὸν ὠνόμασαν πλάνον καὶ πονηρόν, ἐπειδὴ χωρὶς φόβον ἔλεγον τὰ πάντα. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐξετάζει τὴν γνώμην αὐτῶν τῶν ἰδίων.

2. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἰς τὴν συνέχειαν ἐπρόκειτο νὰ βαδίσῃ πρὸς τὸ πάθος ἀναφέρει τὴν προφητείαν πού διακηρύττει αὐτὸν σαφῶς Κύριον, ἀλλ' ὅμως αὐτὸ δὲν γίνεται ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, οὔτε θέτει αὐτὸ ἐκ τῶν προτέρων ὡς σκοπὸν του, ἀλλὰ κατόπιν εὐλόγου αἰτίας. Διότι, ἀφοῦ ἠρώτησεν αὐτοὺς προηγουμένως, ἐπειδὴ ἡ ἀπάντησίς των δὲν περιελάμβανε τὴν πραγματικὴν γνώμην των περὶ αὐτοῦ (διότι τὸν ὠνόμαζον ἀπλοῦν ἄνθρωπον), ἀνατρέπων τὴν ἐσφαλμένην των γνώμην, ἀναφέρει τὸν Δαυῖδ, ὁ ὁποῖος ἀνακηρύττει τὴν θεότητά του. Διότι ἐκεῖνοι μὲν ἐνόμιζον ὅτι ἦτο ἀπλοῦς ἄνθρωπος, διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγον ὅτι ἦτο υἱὸς τοῦ Δαυῖδ, αὐτὸς ὅμως, διορθῶν αὐτὴν τὴν γνώμην των, ἀναφέρει τὸν Δαυῖδ, ὁ ὁποῖος διαβεβαιώνει καὶ τὴν κυριότητά του καὶ ὅτι εἶναι γνήσιος Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ὁμότιμος πρὸς τὸν Πατέρα του. Καὶ δὲν σταματᾷ μέχρις ἐδῶ, ἀλλὰ μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς προκαλέσῃ φόβον, προσθέτει καὶ τοὺς ἐπόμενους λόγους, «μέχρις ὅτου θέσω τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου», ὥστε νὰ τοὺς προσελκύσῃ ἔστω καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Καὶ διὰ νὰ μὴ λέγουν ὅτι ἔδωσεν αὐτὴν τὴν ἀπάντησιν μὲ σκοπὸν νὰ τὸν κολακεύσῃ καὶ ὅτι αὐτὴ ἡ γνώμη ἦτο ἀνθρωπίνη, πρόσεχε τί λέγει. «Πῶς λοιπὸν ὁ Δαυῖδ, ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὀνομάζει αὐτὸν Κύριον;»⁸.

δεικνύς πῶς σφόδρα βούλεται τὴν οἰκονομίαν ὁμολογεῖσθαι, φησί, «τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου», τὴν θεότητα ἐντεῦθεν κιλῶν, δ καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ ποιεῖ. Φησί γάρ, «Οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ» καὶ πάλιν «Ὅταν δὲ ἴδητε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀναβαίοντα, ὅπου ἦν τὸ πρότερον». Εἶτα, ἐπειδὴ εἶπον, «Οἱ μὲν Ἰωάννην τὸν βαπτιστήν, οἱ δὲ Ἡλίαν, οἱ δὲ Ἰερεμίαν, οἱ δὲ ἓνα τῶν προφητῶν», καὶ τὴν πεπλανημένην αὐτῶν δόξαν εἰς μέσον ἤγαγον, τότε ἐπήγαγεν·
 10 «Ἔμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι;», ἐκκαλούμενος αὐτοὺς διὰ τῆς δευτέρας ἐρωτήσεως εἰς τὸ μεῖζόν τι φαντασθῆναι περὶ αὐτοῦ, καὶ ἐνδεικνύμενός αὐτοῖς, ὅτι ἡ προτέρα ψῆφος σφόδρα ἐστὶν ἀποδέουσα αὐτοῦ τῆς ἀξίας.

Διὸ παρ' αὐτῶν ἐτιέραν ἐπιζητεῖ, καὶ δευτέραν ἐπάγει
 15 πεῦσιν, ὑπὲρ τοῦ μὴ συμπεσεῖν τοῖς πολλοῖς, οἱ ἐπειδὴ μείζονα εἶδον τὰ σημεῖα ἢ κατὰ ἄνθρωπον, ἄνθρωπον μὲν ἐνόμιζον εἶναι, ἐξ ἀνασιάσεως δὲ φανέντα, καθάπερ καὶ Ἡρώδης ἔλεγεν. Ἄλλ' αὐτὸς ταύτης αὐτοὺς ἀπάγων τῆς ὑπονοίας, φησὶν· «Ἔμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι;», τουτέστιν,
 20 οἱ συνόντιες αἰεὶ καὶ θαυματουργοῦντα βλέποντες, καὶ πολλὰς δυνάμεις δι' ἐμοῦ πεποιηκότες αὐτοί. Τί οὖν τὸ σιόμα τῶν ἀποσιόλων ὁ Πέτρος, ὁ πανταχοῦ θερμός, ὁ τοῦ χοροῦ τῶν ἀποσιόλων κορυφαῖος; Πάντων ἐρωτηθέντων, αὐτὸς ἀποκρίνεται. Καὶ ὅτε μὲν τὴν τοῦ δήμου γνώμην ἠρώτα,
 25 πάντες εἶπον τὸ ἐρωτηθέν, ὅτε δὲ τὴν αὐτῶν, Πέτρος προπηδᾷ καὶ προλαμβάνει καὶ φησι· «Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος».

3. Ἰω. 3, 13.

4. Ἰω. 6, 62.

5. Ματθ. 14, 2. «Οὗτός ἐστιν Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής· αὐτὸς ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν, καὶ διὰ τοῦτο αἱ δυνάμεις ἐνεργοῦν ἐν αὐτῷ».

Πρόσεχε πῶς μὲ τρόπον μαλακὸν εἰσάγει τὴν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του γνώμην καὶ δόξαν. Κατ' ἀρχὴν εἶπε, «Ποίαν γνώμην ἔχετε περὶ τοῦ Χριστοῦ; Τίνος Υἱὸς εἶναι;», ὥστε μὲ τὴν ἐρώτησιν νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ἀπάντησιν. Εἰς τὴν συνέχειαν, ἐπειδὴ εἶπαν ὅτι εἶναι Υἱὸς τοῦ Δαυῖδ, δὲν εἶπε, 'Νὰ καὶ ὁ Δαυῖδ λέγει τὸ ἐξῆς', ἀλλὰ καὶ πάλιν μὲ τρόπον ἐρωτήσεως λέγει· «Πῶς λοιπὸν ὁ Δαυῖδ ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ὀνομάζει αὐτὸν Κύριον;», ὥστε νὰ μὴ παρουσιασθῇ ὡς ἀντιτιθέμενος πρὸς τοὺς λόγους των. Διὰ τοῦτο δὲν εἶπε, 'Ποίαν γνώμην ἔχετε δι' ἐμένα', ἀλλὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἀπόστολοι μὲ πλάγιον τρόπον ὠμιλοῦσαν περὶ τοῦ Δαυῖδ λέγοντες· «Ἐμποροῦμεν μὲ παρρησίαν, νὰ σᾶς εἰποῦμεν περὶ τοῦ Πατριάρχου Δαυῖδ, ὅτι καὶ ἀπέθανε καὶ ἐτάφη»⁹. Καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ὁ Κύριος διὰ τοῦτο ὑπὸ μορφὴν ἐρωτήσεως καὶ συλλογισμοῦ εἰσάγει τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν, λέγων· «Πῶς λοιπὸν ὁ Δαυῖδ, ἐμπνευσμένος ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὀνομάζει αὐτὸν Κύριον μὲ τοὺς λόγους· Εἶπεν ὁ Κύριος εἰς τὸν Κύριόν μου, κάθισε εἰς τὰ δεξιὰ μου μέχρις ὅτου θέσω τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου;»· καὶ πάλιν· «Ἐὰν λοιπὸν ὁ Δαυῖδ ὀνομάζῃ αὐτὸν Κύριον, πῶς εἶναι υἱὸς αὐτοῦ;». Μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς δὲν ἀναιρεῖ τὸ ὅτι εἶναι υἱὸς του, μὴ γένοιτο, διότι δὲν θὰ ἐπιτιμοῦσε τὸν Πέτρον διὰ αὐτό, ἀλλὰ διορθώνει τὴν ἐσφαλμένην γνώμην ἐκείνων. Ὡστε, ὅταν λέγῃ, «Πῶς εἶναι υἱὸς του;», ἐννοεῖ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ δὲν εἶναι τὸ πρᾶγμα ὅπως τὸ ἐννοεῖται ἐσεῖς. Διότι ἐκεῖνοι ἔλεγον ὅτι εἶναι μόνον υἱὸς τοῦ Δαυῖδ καὶ ὄχι καὶ Κύριος. Καὶ αὐτὸ τὸ ἔκαμε μετὰ τὴν μαρτυρίαν, καὶ πάλιν ὁμοίως μὲ τρόπον πλάγιον. «Ἐὰν λοιπὸν ὁ Δαυῖδ ὀνομάζῃ αὐτὸν Κύριον, πῶς εἶναι υἱὸς του;».

Ἄλλ' ὁμοίως ἂν καὶ ἤκουσαν αὐτὰ δὲν ἔδωσαν καμμίαν ἀπάντησιν· διότι βέβαια ἤθελον νὰ μάθουν κάτι ἀπὸ τὰ πρέποντα. Διὰ τοῦτο ὁ ἴδιος προσθέτει τοὺς λόγους, ὅτι εἶναι Κύριος τοῦ Δαυῖδ. Μᾶλλον δὲ οὔτε καὶ αὐτὸ λέγει κατὰ τρόπον εὐθύν. ἀλλ' ἀφοῦ ἔλαβε μαζί του τὸν προσφῆτην, διὰ

βών, διὰ τὸ σφόδρα ἀπιστεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν καὶ διαβεβλή-
σθαι παρ' αὐτοῖς. Ὁ δὴ μάλιστα χρῆ σκοποῦντας, καὶ ταπει-
νὸν καὶ ὑφειμένον τι λέγεται παρ' αὐτοῦ, μὴ σκανδαλίζεσθαι·
ἢ γὰρ αἰτία αὕτη, μετὰ καὶ ἑτέρων πλειόνων, τὸ συγκατα-
5 θαίνοντα ἐκείνοις διαλέγεσθαι. Διὸ καὶ νῦν ἐν τάξει μὲν
πεύσεως καὶ ἀποκρίσεως δογματίζει, αἰνίττειται δὲ καὶ οὕτω
τὴν ἀξίαν αὐτοῦ. Οὐ γὰρ ἦν ἴσον ἀκοῦσαι Ἰουδαίων κύριον,
καὶ τοῦ Δαυΐδ.

Σὺ δέ μοι σκόπει καὶ τὸ εὐκαιρον. Ὅτι γὰρ εἶπεν, «εἷς
10 ἐστὶ Κύριος», τότε καὶ περὶ αὐτοῦ εἶπεν, ὅτι Κύριός ἐστι,
καὶ ἀπὸ προφητείας, οὐκέτι ἀπὸ ἔργων μόνον. Καὶ δείκνυσιν
αὐτὸν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀμυνόμενον αὐτοὺς τὸν Πατέρα· «ἕως ἄν
θῶ» γὰρ, φησί, «τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν
σου»· καὶ πολλὴν κάντεῦθεν ὁμόνοϊαν τοῦ γεγεννηκότις πρὸς
15 αὐτὸν καὶ τιμὴν. Καὶ τοῦτο τὸ τέλος ἐπιτίθησι τῶν πρὸς
αὐτοὺς διαλέξεων, ὑψηλὸν καὶ μέγα καὶ ἰκανὸν αὐτῶν ἀ-
πορράψαι τὰ σιόματα. Καὶ γὰρ εἰσήσαν ἐξ ἐκείνου, οὐχ
ἐκόντες, ἀλλὰ τῷ μηδὲν ἔχειν εἰπεῖν, καὶ οὕτω καιρίαν ἐδέ-
ξαντο πληγὴν, ὡς μηκέτι τολμῆσαι τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειρῆσαι
20 λοιπόν. «Οὐδεὶς» γὰρ, φησὶν, «ἐτόλμησεν ἀπὸ τῆς ἡμέρας
ἐκείνης ἐπερωτιῆσαι αὐτόν». Οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο τοὺς ὄχλους
ὠφέλει. Διὸ καὶ πρὸς αὐτοὺς λοιπὸν τρέπει τὸν λόγον, ἀπο-
σιήσας τοὺς λύκους καὶ ἀποκρουσάμενος αὐτῶν τὰς ἐπιβου-
λάς. Ἐκεῖνοι γὰρ οὐδὲν ἐκέρδαινον, ὑπὸ κενοδοξίας ἀλό-
25 ιτες, καὶ εἰς τὸ δεινὸν τοῦτο πάθος ἐμπεσόντες. Δεινὸν γὰρ
τὸ πάθος καὶ πολυκέφαλον· οἱ μὲν γὰρ ἀρχῆς διὰ ταύτην,

τὸν λόγον ὅτι ἐδείκνυον μεγάλην ἀπιστίαν πρὸς αὐτόν, καὶ διεβάλλετο ὑπ' αὐτῶν. Αὐτὸ λοιπὸν ποῦ κατ' ἐξοχὴν πρέπει νὰ σκεπτώμεθα, εἶναι ὅτι δὲν πρέπει νὰ σκανδαλιζώμεθα καὶ ὅταν ἀκόμη λέγεται ὑπ' αὐτοῦ κάτι τὸ ταπεινὸν καὶ μὴ εὐ-
θές. Διότι ἡ αἰτία αὐτοῦ, μαζὶ καὶ μὲ πολλὰς ἄλλας, ἦτο ἡ συγκατάβασίς του νὰ συνομιλῇ μὲ αὐτούς. Διὰ τοῦτο καὶ τώρα διδάσκει τὰς ἀληθείας ὑπὸ μορφήν ἐρωτήσεως καὶ ἀπαντήσεως, ὑπαινίσσεται δὲ καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν τὴν ἀξίαν αὐτοῦ. Διότι δὲν ἦτο τὸ ἴδιον ν' ἀκούσουν νὰ ὀνομάζεται Κύριος τῶν Ἰουδαίων καὶ Κύριος τοῦ Δαυΐδ.

Σὺ δὲ πρόσεξε, σὲ παρακαλῶ, καὶ τὸ ἐπίκαιρον τοῦ πράγματος. Διότι, ὅταν εἶπεν, ὅτι «Ἕνας εἶναι ὁ Κύριος», τότε καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν του εἶπεν ὅτι εἶναι Κύριος, ἀποδεικνύων αὐτὸ ὄχι μόνον μὲ τὰ ἔργα του, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς προφητείας. Καὶ ἀποδεικνύει ὅτι χάριν αὐτοῦ καὶ ὁ Πατὴρ ἀμύνεται ἐναντίον των, διότι λέγει· «μέχρις ὅτου θέσω τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου»· καὶ ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοῦ γίνεται φανερὴ πολλὴ ὁμόνοια τοῦ Πατρὸς πρὸς αὐτὸν καθὼς καὶ τιμὴ. Καὶ θέτει αὐτὸ ὡς τέλος τῶν συζητήσεών του μὲ αὐτούς, τὸ ὁποῖον ἦτο ὑψηλὸν καὶ μέγα καὶ ἱκανὸν νὰ κλείσῃ τὰ στόματά των. Καθ' ὅσον οἱ λόγοι αὐτοῖ τοὺς ἔκαμαν νὰ σιωπήσουν, ὄχι μὲ τὴν θέλησίν των, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶχον τίποτε νὰ εἰποῦν, καὶ ἔτσι ἐδέχθησαν καίριον πληγῆμα, ὥστε νὰ μὴ τολμήσουν ποτὲ πλέον εἰς τὸ ἐξῆς νὰ ἐπιχειρήσουν τὸ ἴδιο πρᾶγμα. Διότι λέγει, «κανεῖς δὲν ἐτόλμησεν ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην νὰ τοῦ ὑποβάλλῃ ἐρώτησιν. Δὲν ἦτο δὲ μικρὰ ἡ ὠφέλεια ποῦ ἐλάμβανε τὸ πλῆθος ἀπὸ αὐτό. Διὰ τοῦτο καὶ πρὸς αὐτοὺς πλέον στρέφει τὸν λόγον, ἀφοῦ ἀπεμάκρυνε τοὺς λύκους καὶ ἀπέκρουσε τὰς ἐπιβουλάς αὐτῶν. Διότι ἐκεῖνοι δὲν ἐκέρδιζον τίποτε, κυριευθέντες ὑπὸ τῆς κενοδοξίας καὶ ἐμπεισόντες εἰς τὸ φοβερὸν αὐτὸ πάθος. Πράγματι αὐτὸ τὸ πάθος εἶναι φοβερὸν καὶ πολυκέφαλον· διότι κυριευμένοι ἀπὸ αὐτὴν ἄλλοι μὲν ποθοῦν σφόδρα τὴν ἐξουσίαν, ἄλλοι δὲ τὰ χρήματα καὶ ἄλ-

οὐδὲ χρημάτων, οὐδὲ ἰσχύος ἐρῶσιν. Ὀδῶ δὲ βαδίζουσα καὶ ἐπὶ ἐλεημοσύνην ἔρχεται καὶ νησιείαν καὶ εὐχὰς καὶ διδασκαλίαν καὶ πολλὰ αἰ τοῦ θηρίου τούτου κεφαλαί.

Ἀλλὰ τὸ μὲν ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἐκείνοις κενοδοξεῖν, θαν-
 5 μαστιὸν οὐδέν, τὸ δὲ ἐπὶ νησιείᾳ καὶ εὐχῇ, τοῦτό ἐστι τὸ
 ξένον καὶ δακρῶν μεσιόν. Ἀλλ' ἵνα μὴ πάλιν ἐγκαλῶμεν
 μόνον, φέρε καὶ τὸν τρόπον, δι' οὗ ταύτην φευξόμεθα, εἴ-
 πωμεν. Πρὸς τίνας οὖν ἀποδυσόμεθα πρώτους; πρὸς τοὺς
 ἐπὶ χρήμασιν, ἢ τοὺς ἐπὶ ἱματίοις, ἢ τοὺς ἐπὶ ἀρχαῖς, ἢ
 10 τοὺς ἐπὶ διδασκαλίαις, ἢ τοὺς ἐπὶ τέχναις, ἢ τοὺς ἐπὶ σώ-
 ματι, ἢ τοὺς ἐπὶ κάλλει, ἢ τοὺς ἐπὶ καλλωπισμοῖς, ἢ τοὺς
 ἐπὶ ὠμότητι, ἢ τοὺς ἐπὶ φιλανθρωπία καὶ ἐλεημοσύνῃ, ἢ
 τοὺς ἐπὶ πονηρίᾳ, ἢ τοὺς ἐπὶ τελευτῇ, ἢ τοὺς μετὰ τελευτῇν
 κενοδοξοῦντας; Καὶ γὰρ, ὅπερ ἔφην, πολλὰς ἔχει τὰς πλε-
 15 κιάνας τοῦτο τὸ πάθος καὶ περαιτέρω τῆς ζωῆς ἡμῶν πρό-
 ειοι. Καὶ γὰρ ὁ δεῖνα, φησὶν, ἀπέθανε· καὶ ἵνα θαυμασθῇ,
 τὰ καὶ τὰ ἐπέσκηψε γενέσθαι καὶ διὰ τοῦτο ὁ δεῖνα πένης
 καὶ ὁ δεῖνα πλούσιος. Τὸ γὰρ χαλεπὸν τοῦτο, ὅτι καὶ ἀπὸ
 τῶν ἐναντίων συνέσθηκε.

20 3. Πρὸς τίνας οὖν σιησόμεθα καὶ παραταξόμεθα πρώ-
 τους; οὐ γὰρ ἀρκεῖ πρὸς πάντας εἷς καὶ ὁ αὐτὸς λόγος.
 Βούλεσθε οὖν πρὸς τοὺς ἐπὶ ἐλεημοσύνῃ κενοδοξοῦντας;
 Ἐμοιγε δοκεῖ· καὶ γὰρ σφόδρα τὸ πρᾶγμα τοῦτο φιλῶ,
 καὶ ἀλγῶ λυμαινόμενον ὄρῶν, καὶ καθάπερ τινὶ βασιλικῇ κόρῃ
 25 τροφὸν προαγωγὸν ἐπιβουλεύουσαν τὴν κενοδοξίαν. Τρέφει
 μὲν γὰρ αὐτήν, ἐπ' αἰσχύνῃ δὲ καὶ ζημίᾳ, μαστροπέουσα,
 καὶ τοῦ μὲν πατρὸς κελεύουσα καταφρονεῖν, καλλωπίζεσθαι

10. προαγωγός: ὁ ἢ ἡ παρακινούσα εἰς πορνείαν.

λοι τὴν δύναμιν. Προχωροῦσα δὲ ἡ κενοδοξία χρησιμοποιεῖ καὶ τὴν ἐλεημοσύνην καὶ τὴν νηστείαν καὶ τὰς προσευχὰς καὶ τὴν διδασκαλίαν καὶ γενικῶς εἶναι πολλαὶ αἱ κεφαλαὶ αὐτοῦ τοῦ θηρίου.

Ἄλλὰ τὸ νὰ κενοδοξοῦν μὲν ὡς πρὸς ὅλα τὰ ἄλλα δὲν εἶναι καθόλου ἀξιοθαύμαστον, τὸ νὰ χρησιμοποιοῦν ὅμως τὴν νηστείαν καὶ νὰ προσεύχωνται ἀπὸ φιλοδοξίαν, αὐτὸ εἶναι τὸ παράξενον καὶ ἀξιοδάκρυτον. Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴν κατηγορῶμεν μόνον αὐτήν, ἔμπρὸς νὰ εἰπῶμεν καὶ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον θὰ τὴν ἀποφύγωμεν. Πρὸς ποίους λοιπὸν νὰ ἀναλάβωμεν πρῶτα τὸν ἀγῶνα; πρὸς αὐτοὺς ποὺ κενοδοξοῦν διὰ τὰ χρήματα, ἢ πρὸς αὐτοὺς ποὺ κενοδοξοῦν διὰ τὰ ἐνδύματα, ἢ διὰ τὰ ἀρώματα, ἢ διὰ τὴν διδασκαλικὴν ἰκανότητά των, ἢ διὰ τὰς τέχνας των, ἢ διὰ τὰ σώματά των, ἢ διὰ τὴν ὡραιότητά των, ἢ διὰ τοὺς καλλωπισμοὺς των, ἢ διὰ τὴν σκληρότητά των, ἢ διὰ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ ἐλεημοσύνην των, ἢ διὰ τὴν πονηρίαν των, ἢ διὰ τὸν θάνατόν των, ἢ διὰ τὰ μετὰ τὸν θάνατόν των; Καθ' ὅσον, ὅπως εἶπα, ἔχει πολλὰς πλεκτάνας αὐτὸ τὸ πάθος, καὶ μᾶς ὀδηγεῖ μακρὰν καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἐδῶ τὴν ζωὴν. Καὶ ὁ τάδε λοιπὸν λέγει, ἀπέθανε καὶ διὰ νὰ θαυμασθῆ παρήγγειλε αὐτὰ καὶ αὐτὰ νὰ γίνουιν. Καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ πάθους ἄλλος γίνεται πτωχὸς καὶ ἄλλος πλούσιος. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ φοβερόν, ὅτι ἡ κενοδοξία δημιουργεῖται πολλὰς φορὰς καὶ ἀπὸ τὰ ἀντίθετα.

3. Πρὸς ποίους λοιπὸν νὰ σταθῶμεν πρῶτα καὶ νὰ παραταχθῶμεν; διότι δὲν ἀρκεῖ πρὸς ὅλους ὁ ἕνας καὶ ὁ αὐτὸς λόγος. Θέλετε λοιπὸν νὰ ἀναφέρωμεν αὐτοὺς ποὺ κάνουν τὴν ἐλεημοσύνην χάριν κενοδοξίας; Ἐγὼ τουλάχιστον ἔχω αὐτὴν τὴν γνώμην. Καθ' ὅσον νοιώθω σφοδρὰν συγκίνησιν δι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα καὶ ὑποφέρω ποὺ τὸν βλέπω καταστρεφόμενον· διότι ὁμοιάζει ἡ κενοδοξία μὲ τροφὸν καὶ προαγωγὸν¹⁰ ποὺ ἐπιβουλεύεται κάποιαν βασιλικὴν κόρην. Καθ' ὅσον τὴν τρέφει μὲν, ἀλλὰ τὴν παρακινεῖ εἰς τὴν πορνείαν, καταισχύνοῦσα αὐτὴν καὶ ζημιοῦσα· καὶ τὴν προτρέπει τὸν

δὲ πρὸς μιᾶν καὶ καταπίπτων πολλάκις ἀνδρῶν ἀρέσκει-
 αν· καὶ τοιοῦτον αὐτῇ περιτίθησι κόσμον, οἷον οἱ ἔξω βού-
 λονται, αἰσχροὺς καὶ ἄτιμον, οὐχ οἷον ὁ πατήρ. Φέρε δὴ
 οὖν πρὸς τούτους ἀποτεινόμεθα, καὶ ἔστω τις ἐλεημο-
 5 σύνη γινομένη μετὰ δαφιλείας πρὸς τὴν τῶν πολλῶν ἐπί-
 δεξιαν. Οὐκοῦν πρῶτον αὐτὴν ἐξάγει τοῦ θαλάμου τοῦ πα-
 τρικοῦ. Καὶ ὁ μὲν πατήρ οὐδὲ τῇ ἀριστερᾷ φαίνεσθαι κε-
 λεύει, αὕτη δὲ αὐτὴν τοῖς δούλοις ἐπιδείκνυσι καὶ τοῖς
 τυχοῦσι καὶ οὐδὲ εἰδῶσιν αὐτήν.

10 Εἶδες πόρνην καὶ μαστροπὸν εἰς ἔρωτα αὐτὴν ἐμβάλ-
 λουσαν ἀτόπων ἀνθρώπων, ἵνα ὡς ἂν ἐκεῖνοι κελεύωσιν,
 οὕτως αὕτη ρυθμίζεται; Βούλει ἰδεῖν πῶς οὐ πόρνην μόνον,
 ἀλλὰ καὶ μανικὴν ποιεῖ τὴν τοιαύτην ψυχὴν; Οὐκοῦν κα-
 ταμάθανε αὐτῆς τὴν γνώμην. "Οτιαν γὰρ τὸν οὐρανὸν ἀφείσα
 15 τρέχη ὀπίσω δραπειῶν καὶ οἰκοτριβῶν, κατὰ τὰ ἄμφοδα
 καὶ τοὺς σιενωποὺς διώκουσα τοὺς μισοῦντας αὐτήν, τοὺς
 αἰσχροὺς καὶ δυσειδεῖς, τοὺς οὐδὲ ἰδεῖν αὐτὴν βουλομέ-
 νους, τοὺς, ἐπειδὴ περικαίεται αὐτῶν, μισοῦντας αὐτήν, τί
 γένοιτ' ἂν τοῦτου μανικώτερον; Οὐδένα γὰρ οὕτω μισοῦσιν
 20 οἱ πολλοί, ὡς τοὺς δεομένους τῆς παρ' αὐτῶν δόξης. Μυ-
 ρίας γοῦν κατηγορίας κατ' αὐτῶν πλέκουσι, καὶ ταῦτὸν γί-
 νεται, οἷον ἂν εἴ τις παρθένον καὶ θυγατέρα βασιλέως ἀπὸ
 τοῦ θρόνου κατενεγκῶν τοῦ βασιλικοῦ, κελεύοι μονομάχοις
 ἀνδράσι καὶ διαπίπτουσιν αὐτὴν ἑαυτὴν ἐκδιδόναι. Οὗτοι
 25 μὲν οὖν, ὅσον αὐτοὺς διώκεις, τοσοῦτόν σε ἀποσιρέφονται,
 ὁ δὲ Θεός, ἂν τὴν παρ' αὐτοῦ δόξαν ζητῆς, τοσοῦτω μᾶλλον
 καὶ ἐφέλκεται σε καὶ ἐπαινεῖ, καὶ πολλὴν ἀποδίδωσί σοι
 τὴν ἀμοιβήν. Εἰ δὲ βούλει καὶ ἐτέρωθεν αὐτῆς τὴν ζημίαν

μὲν πατέρα της νὰ περιφρονῇ, ἢ ἰδία δὲ νὰ καλλωπίζεται διὰ νὰ ἀρέσῃ εἰς βρωμεροὺς καὶ ἀξίους ἐμπυσημοῦ πολλές φορὲς ἄνδρας· καὶ τὴν στολίζει μὲ τέτοια κοσμήματα, αἰσχρὰ καὶ ἀνήθικα, ποὺ ἀρέσουν εἰς τοὺς ἄλλους, καὶ ὄχι μὲ αὐτὰ ποὺ ἀρέσουν εἰς τὸν πατέρα της. Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ ἀπευθυνθῶμεν πρὸς τοὺς κενοδόξους αὐτοῦ τοῦ εἴδους, καὶ ἅς ὑποθέσωμεν ὅτι κάποια ἐλεημοσύνη γίνεται μὲ ἀφθονίαν καὶ πρὸς ἐπίδειξιν εἰς τοὺς πολλούς. Εἰς τὴν ἀρχὴν λοιπὸν τὴν βγάζει τὴν κόρην ἔξω ἀπὸ τὸν πατρικὸν οἶκον. Καὶ ἐνῶ ὁ πατήρ της δὲν τῆς ἐπιτρέπει οὔτε πλησίον της νὰ μὴ τὴν βλέπει, αὐτὴ ὅμως ἐπιδεικνύει αὐτὴν εἰς τοὺς δούλους καὶ εἰς τοὺς τυχόντας καὶ εἰς ὄσους οὔτε κἂν τὴν γνωρίζουν.

Εἶδες πόρνην καὶ μαστροπὸν ποὺ ὠδήγησε τὴν κόρην εἰς ἔρωτα μὲ ἀνοήτους ἀνθρώπους, ὥστε ὅσα ἐκεῖνοι προστάζουν, αὐτὰ αὐτὴ νὰ ἐκτελῇ; Θέλεις τώρα νὰ ἰδῆς πῶς ὄχι μόνον πόρνην, ἀλλὰ καὶ μανιακὴν κάνει τὴν παρομοίαν ψυχὴν; Ἐξέτασε λοιπὸν τὴν σκέψιν αὐτῆς. Διότι, ὅταν, ἐγκαταλείψασα τὸν οὐρανόν, τρέχῃ ὀπίσω ἀπὸ τοὺς δραπέτας καὶ τοὺς δούλους, κυνηγῶσα νὰ εὔρῃ εἰς τὰς συνοικίας καὶ τὰ στενὰ δρομάκια ἐκείνους ποὺ τὴν μισοῦν, τοὺς αἰσχροὺς καὶ ἀηδιαστικούς, ποὺ δὲν θέλουν οὔτε κἂν νὰ τὴν ἴδουν, καὶ ποὺ τὴν μισοῦν ἐπειδὴ καίγεται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν της δι' αὐτούς, τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ περισσότερον μανιακὸν ἀπὸ εὐτό; Διότι κανένα δὲν μισοῦν τόσο πολὺ οἱ πῶς πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὅσον ἐκείνους ποὺ ἐπιδιώκουν τὸν ἔπαινον αὐτῶν. Ἐκσφενδονίζουν πολλὰς κατηγορίας ἐναντίον των, καὶ γίνεται ἀκριβῶς τὸ ἴδιον πρᾶγμα, ὅπως ἐὰν κάποιος ἤθελεν ἀποσπάσει μίαν παρθένον καὶ κόρην βασιλέως ἀπὸ τὸ βασιλικὸν ἀνάκτορον καὶ τὴν διέτασσε νὰ ἐκδίδεται μὲ ἄνδρας δούλους καὶ ἀξίους ἐμπυσημοῦ. Αὐτοὶ λοιπὸν, ὅσον τρέχεις ἀπὸ πίσω τους, τόσο σὲ ἀποστρέφονται, ἐνῶ ὁ Θεός, ὅσον ζητεῖς τὴν ἰδικὴν του δόξαν, τόσο περισσότερον σὲ ὀδηγεῖ πλησίον του καὶ σὲ ἐπαινεῖ καὶ σοῦ ἀποδίδει μεγάλην ἀμοιβήν. Ἐὰν δὲ θέλῃς καὶ κατ' ἄλλον τρόπον νὰ

καταμαθεῖν, ὅταν δῶς πρὸς ἐπίδειξιν καὶ φιλοτιμίαν, ἀνα-
λόγισαι πρόση σε λοιπὸν ἐπεισέρχεται ἡ λύπη, καὶ πῶς διη-
νεκῆς ἢ ἀθυμία, ἐνηχοῦντιός σοι τοῦ Χριστοῦ καὶ λέγον-
τος, ὅτι πάντα ἀπώλεσάς σου τὸν μισθόν.

δ Πανταχοῦ μὲν γὰρ κενοδοξία κακόν, μάλιστα δὲ ἐπὶ
φιλανθρωπίας, ὅτι ἐσχάτη ἐστὶν ὠμότης, τὰς ἀλλοτριὰς ἐκ-
πομπεύουσα συμφορὰς, καὶ μόνον οὐχὶ ὄνειδίζουσα τοὺς ἐν
πιωχεῖα. Εἰ γὰρ τὸ τὰς ἰδίας λέγειν εὐεργεσίας ὄνειδίζειν
ἐστί, τὸ καὶ εἰς ἑτέρους πολλοὺς ταύτας ἐξάγειν, τί οἶει εἶναι;

10 Πῶς οὖν διαφευξόμεθα τὸ δεινόν; Ἄν μάθωμεν ἔλε-
εῖν, ἂν ἴδωμεν τίνων τὴν δόξαν ἐπιζητοῦμεν. Εἶπε γὰρ μοι,
τίς ὁ τῆς ἐλεημοσύνης τεχνίτης ἐστίν; Ὁ τὸ πρᾶγμα κατα-
δείξας Θεὸς δηλονότι, ὁ μάλιστα πάντων αὐτὸ εἰδὼς καὶ
πρὸς ἄπειρον αὐτὸ μεταχειρίζων. Τί οὖν; ἂν παλαισιῆς
15 μανθάνης, πρὸς τίνα ὄρας, ἢ τίσιν ἐπιδείκνυσαι ἐν τῇ πα-
λαισιῶ, τῶ λάχανα πωλοῦντι καὶ τοὺς ἰχθύας, ἢ τῶ παι-
δοτρύβη; Καὶ μὴν οἱ μὲν εἰσι πολλοί, ὁ δὲ εἷς. Τί οὖν, ἂν
ἐκείνου θαυμάζοντις ἄλλοι καταγελῶσιν, οὐχὶ καὶ οὐ κατα-
γελάσῃ μετ' ἐκείνου αὐτούς; Τί δέ, ἂν πικτεύειν μανθάνης;
20 οὐχ ὁμοίως πρὸς ἐκεῖνον ὄψει τὸν τοῦτο παιδεύειν εἰδόντα;
Ἄν δὲ λόγους μετίης, οὐχὶ τοῦ ρήτορος τοὺς ἐπαίνους κα-
ταδέξῃ, καὶ τῶν ἄλλων καταφρονήσεις; Πῶς οὖν οὐκ ἄ-
τιοπον, ἐν μὲν ταῖς ἄλλαις τέχναις πρὸς τὸν διδάσκαλον ὄ-
ρα μόνον, ἐνιαῦθα δὲ τοῦναντίον ποιεῖν; καίτοιγε οὐκ ἴση
25 ἢ ζημία. Ἐκεῖ μὲν γὰρ, ἂν πρὸς τὸ δοκοῦν τοῖς πολλοῖς πα-

μάθης τὴν ζημίαν ἀπὸ τὴν κενοδοξίαν, ὅταν ἐπιδιώκῃς τὴν ἐπίδειξιν καὶ τὴν φιλοδοξίαν, ἀναλογίσου πόση λύπη συσσωρεύεται μέσα σου καὶ πόσον διαρκῆς εἶναι ἡ ἀθυμία τὴν στιγμὴν μάλιστα πού ὁ Χριστὸς φωνάζει μέσα σου καὶ σοῦ λέγει, ὅτι «ἔχασες ὅλον τὸν μισθόν σου».

Εἰς κάθε περίπτωσιν λοιπὸν ἢ κενοδοξία εἶναι κακόν, πρὸ πάντων ὅμως εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς φιλανθρωπίας, διότι εἶναι ἡ χειροτέρα μορφή σκληρότητος νὰ διαπομπεύῃς τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων καὶ κατὰ κάποιον τρόπον περιπαίζων τοὺς πτωχοὺς. Ἐὰν λοιπὸν τὸ νὰ κοινοποιῇς τὰς εὐεργεσίας σου εἶναι ἄξιον κατηγορίας, τὸ νὰ ἐξωθῇς πρὸς αὐτὸ καὶ πολλοὺς ἄλλους, τί νομίζεις ὅτι εἶναι αὐτό;

Πῶς λοιπὸν θ' ἀποφύγωμεν αὐτὸ τὸ φοβερὸν πρᾶγμα; Ἄν μάθωμεν νὰ ἐλεοῦμεν, ἂν ἀντιληφθῶμεν ἀπὸ ποίους ζητοῦμεν δόξαν. Διότι, εἶπέ μου, ποῖος συνέστησε τὴν ἐλεημοσύνην; Αὐτὸς πού ὤρισεν αὐτήν, δηλαδὴ ὁ Θεός, αὐτὸς πού κατ' ἐξοχὴν γνωρίζει αὐτήν καλύτερα ἀπὸ ὅλους καὶ χρησιμοποιεῖ αὐτήν ἐπ' ἄπειρον. Τί λοιπόν; ἂν διδάσκεισαι παλαιστής πρὸς ποίους ἀποβλέπεις ἢ πρὸς ποίους ἐπιδεικνύσαι εἰς τὴν παλαίστραν; πρὸς αὐτὸν πού πωλεῖ τὰ λάχανα καὶ τὰ ψάρια ἢ πρὸς τὸν γυμναστήν; Καὶ βέβαια αὐτοὶ μὲν εἶναι πολλοί, ἐνῶ ὁ γυμναστής εἶναι ἕνας. Τί λοιπόν; Ἐὰν ἐκεῖνος σὲ θαυμάζῃ, ἐνῶ οἱ ἄλλοι σὲ κλευάζουν, δὲν θὰ εἰρωνευθῇς καὶ σὺ μαζί μὲ ἐκεῖνον αὐτούς; Τί συμβαίνει δὲ ὅταν μαθαίνῃς πυγμαχίαν; δὲν θὰ προσέχῃς καθ' ὅμοιον τρόπον πρὸς ἐκεῖνον πού γνωρίζει τὴν τέχνην τῆς πυγμαχίας; Ἐὰν δὲ ἀσκῇς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ρήτορος, δὲν θὰ ἀποδέχεσαι τοὺς ἐπαίνους τοῦ ρήτορος, καὶ θὰ περιφρονῇς τοὺς ἐπαίνους τῶν ἄλλων; Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι παράλογον, διὰ μὲν τὰς ἄλλας τέχνας νὰ προσέχῃς μόνον τὸν διδάσκαλόν σου, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν νὰ κάνῃς τὸ ἀντίθετον, καθ' ἣν στιγμὴν μάλιστα δὲν εἶναι ἴση ἡ ζημία; Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνην, ὅταν παλαίῃς διὰ νὰ ἀρέσῃς εἰς τοὺς πολλοὺς καὶ ὄχι εἰς τὸν διδάσκαλόν σου, ἢ ζη-

λαίης, καὶ μὴ πρὸς τὸ τῷ διδασκάλῳ, ἐν τῇ πάλῃ ἢ ζημία, ἐνταῦθα δὲ ἐν αἰωνίῳ ζωῇ. Γέγονας ὁμοιος Θεῷ κατὰ τὸ ἐλεεῖν; γενοῦ οὖν αὐτῷ ὁμοιος καὶ κατὰ τὸ μὴ ἐπιδείκνυσθαι. Καὶ γὰρ ἔλεγε θεραπεύων, ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν. Ἄλλὰ
 5 βούλει ἐλεήμων κληθῆναι παρὰ τοῖς ἀνθρώποις; Καὶ τί τὸ κέρδος; Τὸ κέρδος μὲν οὐδέν, ἢ δὲ ζημία ἄπειρος. Αὐτοὶ γὰρ οὔτιοι, οὓς εἰς μαρτυρίαν καλεῖς, λησταιὶ γίνονται τῶν θησαυρῶν τῶν ἐν οὐρανοῖς· μᾶλλον δὲ οὐχ οὔτιοι, ἀλλ' ἡμεῖς, οἱ τὰ ἡμέτερα συλῶντες καὶ σκορπίζοντες τὰ ἄνω κείμενα.
 10 Ὡ τῆς καινῆς συμφορᾶς καὶ τοῦ ἀλλοκτίου τούτου πάνθους. Ὅπου σὴς οὐκ ἀφανίζει, οὐδὲ κλέπτῃς διορύττει, κενοδοξία σκορπίζει. Οὔτιος ὁ σὴς τῶν ἐκεῖ θησαυρῶν· οὔτιος ὁ κλέπτῃς τῆς εὐπορίας τῆς ἐν οὐρανοῖς· οὔτιος τὸ ἄσυλον ὑποσύρει πλοῦτιον· τοῦτο πάντα λυμαίνεται καὶ διαφθείρει. Ἐ-
 15 πειδὴ γὰρ εἶδεν ὁ διάβολος, διὲ καὶ λησταιῖς καὶ σκώληκι καὶ ταῖς ἄλλαις ἐπιβουλαῖς ἀνάλωτον τὸ χωρίον ἐκεῖνο, διὰ κενοδοξίας ὑποσύρει τὸν πλοῦτιον.

4. Ἄλλὰ δόξης ἐπιθυμεῖς; Εἶτα οὐκ ἀρκεῖ σοι ἢ παρ' αὐτοῦ τοῦ λαμβάνοντος, ἢ παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, ἀλ-
 20 λὰ καὶ τῆς παρὰ ἀνθρώπων ἐρᾶς; Ὅρα μὴ τοῦναντίον ὑπομείνης· μὴ τίς σου καταγνῶ ὡς οὐκ ἐλεοῦντιος, ἀλλ' ἐκπομπέοντιος καὶ φιλοτιμουμένου, ὡς ἐκτραγῶδοῦντιος τὰς ἀλλοτριότητας συμφορᾶς. Καὶ γὰρ μυστήριόν ἐστιν ἡ ἐλεημοσύνη. Κλεῖσον τοίνυν τὰς θύρας, ἵνα μὴ τις ἴδῃ ἄπερ ἐπιδεῖξαι
 25 οὐ θέμις. Καὶ γὰρ τὰ μυστήρια τὰ ἡμέτερα τοῦτο μάλιστα εἰσιν, ἐλεημοσύνη καὶ φιλανθρωπία Θεοῦ. Κατὰ γὰρ τὸ πολὺ ἔλεος αὐτοῦ ὄντιος ἡμᾶς ἀπειθεῖς ἠλέησε. Καὶ ἡ πρώτη δὲ δέησις ἐλέους νέμει, διὰν ὑπὲρ τῶν ἐνεργουμένων παρακαλῶμεν καὶ ἡ δευτέρα πάλιν, ὑπὲρ ἐτέρων τῶν ἐν με-

μία περιορίζεται εἰς τὴν πάλιν, ἐνῶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ἢ ζημία ἀναφέρεται εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν. Ἔγινες ὁμοιος μὲ τὸν Θεὸν ὡς πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην; γίνε λοιπὸν ὁμοιος μὲ αὐτὸν καὶ ὡς πρὸς τὸ νὰ μὴ ἐπιδεικνύεσαι. Καθ' ὅσον ἔλεγεν, ὅταν ἐθεράπευε, νὰ μὴ τὸ εἰποῦν εἰς κανένα. Μήπως ὅμως θέλεις νὰ ὀνομασθῆς ἐλεήμων ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους; Καὶ ποῖον τὸ κέρδος σου; Τὸ μὲν κέρδος εἶναι μηδέν, ἢ δὲ ζημία ἄπειρος. Διότι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι τοὺς ὁποίους καλεῖς ὡς μάρτυρας, γίνονται λησταὶ τῶν οὐρανίων θησαυρῶν· ἢ καλύτερα ὅχι αὐτοί, ἀλλ' ἡμεῖς οἱ ἴδιοι, ποὺ καταστρέφομεν τὰ ἰδικά μας ἀγαθὰ καὶ διασκορπίζομεν τοὺς οὐρανίους θησαυροὺς. Ὡ τῆς νέας συμφορᾶς καὶ τοῦ παραδόξου αὐτοῦ πάθους. Ἀγαθὰ ποὺ οὔτε ὁ σκόρος τὰ καταστρέφει, οὔτε κλέπτης τὰ διαρπάζει, τὰ σκαρπίζει ἢ κενοδοξία. Αὐτὸς εἶναι ὁ σκόρος τῶν οὐρανίων θησαυρῶν, αὐτὸς εἶναι ὁ κλέπτης τοῦ οὐρανίου πλούτου, αὐτὸς εἶναι ποὺ ἐξαρπάζει τὸν ἀσύλητον πλοῦτον, αὐτὸς καταστρέφει καὶ διαφθείρει τὰ πάντα. Διότι ὁ διάβολος, ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ὅτι ὁ χῶρος αὐτὸς τῆς ἐλεημοσύνης μένει ἀπόρθητος ἀπὸ τοὺς ληστὰς καὶ τὸν σκώληκα καὶ ἀπὸ ἄλλας ἐπιβουλὰς, ἐξαρπάζει αὐτὰ διὰ τῆς κενοδοξίας.

4. Μήπως ὅμως ἐπιθυμεῖς δόξαν; Καὶ λοιπὸν δὲν σοῦ ἀρκεῖ ἢ δόξα ἐκ μέρους αὐτοῦ ποὺ λαμβάνει τὴν ἐλεημοσύνην, ἐκ μέρους τοῦ φιλανθρώπου δηλαδὴ Θεοῦ, ἀλλ' ἐπιθυμεῖς καὶ τὴν ἀνθρωπίνην; Πρόσεχε μήπως σοῦ συμβῆ τὸ ἀντίθετον, μήπως δὲν σὲ θεωρήσῃ κάποιος ὡς ἐλεήμονα, ἀλλὰ ὡς διαπομπευτὴν καὶ φιλόδοξον ποὺ διατραγωδεῖ τὰς ξένας συμφορᾶς. Καθ' ὅσον ἢ ἐλεημοσύνη εἶναι μυστήριον. Κλειῖσε λοιπὸν τὰς θύρας διὰ νὰ μὴ ἰδῆ κανεὶς αὐτὰ ποὺ δὲν ἐπιτρέπεται. Καθ' ὅτι τὰ ἰδικά μας μυστήρια αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν εἶναι, ἐλεημοσύνη δηλαδὴ καὶ φιλανθρωπία Θεοῦ. Διότι λόγῳ τοῦ μεγάλου ἔλεους του μᾶς ἠλέησε, ἐνῶ ἡμεῖς εἴμεθα ἀπειθεῖς. Καὶ ἢ πρώτη δέησις εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἔλεος, δταν παρακαλοῦμεν ὑπὲρ τῶν ἐνεργουμένων· ὡς καὶ ἢ δευτέρα

τανοία, πολὺ τὸ ἔλεος ἐπιζητοῦσα· καὶ ἡ τρίτη δὲ πάλιν, ὑ-
 πὲρ ἡμῶν αὐτῶν, καὶ αὕτη τὰ παῖδια τὰ ἄμωμα τοῦ δήμου
 προβάλλεται, τὸν Θεὸν ἐπὶ ἔλεον παρακαλοῦντα. Ἐπειδὴ
 γὰρ αὐτοὶ κατεγνώκαμεν ἑαυτῶν ἁμαρτήματα, ὑπὲρ μὲν
 5 τῶν πολλὰ ἡμαρτηκότων καὶ ἐγκληθῆναι ὀφειλόντων αὐτοὶ
 βοῶμεν ὑπὲρ δὲ ἡμῶν αὐτῶν οἱ παῖδες, ὧν τῆς ἀπλότητος
 τοὺς ζηλωτὰς ἢ βασιλεία τῶν οὐρανῶν μένει. Ὁ γὰρ τύ-
 πος οὗτος τοῦτο ἐνδείκνυται, ὅτι οἱ καὶ ἐκείνους τοὺς παῖ-
 δας ταπεινοὶ καὶ ἄπλαστοι, οὗτοι μάλιστα δύνανται ἐξαιεῖ-
 10 σθαι τοὺς ὑπευθύνους. Αὐτὸ δὲ τὸ μυστήριον πόσου ἔλεου,
 πόσης φιλανθρωπίας, ἴσασι οἱ μεμνημένοι.

Καὶ σὺ τοίνυν κατὰ δύναμιν τὴν σὴν ἐλεῶν ἄνθρωπον,
 ἀπόκλεισον τὰς θύρας· αὐτὸς ὁ ἐλεούμενος ἰδέτω μόνος·
 εἰ δὲ οἶόν τε, μηδὲ οὗτος. Ἄν δὲ ἀναπειάσης, ἐκπομπεύεις
 15 σου τὸ μυστήριον. Ἐννόησον ὅτι καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος, οὗ τὴν
 δόξαν ἐπιζητεῖς, καὶ αὐτὸς σου καταγνώσεται· κἂν μὲν φί-
 λος ᾖ, παρ' ἑαυτῶ σου κατηγορήσει, ἂν δὲ ἐχθρός, καὶ παρ'
 ἑτέρους σε κωμωδήσει. Καὶ τὰναντία ὑπομενεῖς ὧν ἐπιθυ-
 μεῖς. Σὺ μὲν γὰρ ἐπιθυμεῖς, ἵνα εἴπῃ, ὅτι ὁ ἐλεήμων, αὐ-
 20 τὸς δὲ οὐκ ἔρει τοῦτο, ἀλλ' ὁ κενόδοξος, ὁ ἀνθρωπάρεσκος,
 καὶ ἕτερα πολὺ τούτων χαλεπώτερα. Ἄν δὲ κρύψῃς, πάντα
 ἔρει τὰναντία τούτοις, ὁ φιλόανθρωπος, ὁ ἐλεήμων. Οὐ γὰρ
 ἀφίησιν ὁ Θεὸς κρυβῆναι· ἀλλ' ἐὰν σὺ κρύψῃς, ἐκεῖνος κατὰ-
 δηλὸν ποιήσει, καὶ μείζον τὸ θαῦμα, καὶ πλεον τὸ κέρδος.
 25 Ὡς καὶ πρὸς τοῦτο αὐτὸ τὸ δοξάζεσθαι ἐναντίον ἡμῖν τὸ
 ἐπιδείκνυσθαι· πρὸς γὰρ ὃ σπεύδομεν καὶ ἐπειγόμεθα, πρὸς

πάλιν πού ἀναφέρεται εἰς τοὺς μετανουοῦντας ἐπιζητεῖ τὸ πλούσιον ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἡ τρίτη πάλιν δέησις δι' ἡμᾶς τοὺς ἰδίους, κατὰ τὴν ὁποίαν προβάλλονται τὰ ἄγνὰ παιδιὰ τοῦ λαοῦ νὰ ζητοῦν τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ ἴδιοι συναισθανόμεθα τὰ ἁμαρτήματά μας, οἱ ἴδιοι παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν ὑπὲρ ἐκείνων πού διέπραξαν μεγάλα ἁμαρτήματα καὶ πού πρόκειται νὰ δικασθοῦν. Δι' ἡμᾶς ὅμως τοὺς ἰδίους παρακαλοῦν τὰ παιδιὰ, τὴν ἀπλότητα τῶν ὁποίων πρέπει νὰ ἔχουν αὐτοὶ πού ἐπιθυμοῦν νὰ κληρονομήσουν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Διότι ὁ τύπος αὐτὸς τῆς ἀπλότητος, αὐτὸ φανερώνει, ὅτι αὐτοὶ πού εἶναι ταπεινοὶ καὶ ἀπροσποίητοι, ὅπως ἐκεῖνα τὰ παιδιὰ, αὐτοὶ κατ' ἀρχὴν εἶναι ἐκεῖνοι, πού ἔμποροῦν νὰ παρακαλοῦν ὑπὲρ τῶν ὑπευθύνων. Ἀπὸ πόσον δὲ ἔλεος καὶ πόσην φιλανθρωπίαν εἶναι γεμᾶτον αὐτὸ τὸ μυστήριον, τὸ γνωρίζουν οἱ μυημένοι.

Καὶ σὺ λοιπόν, ἐλεῶν τὸν συνάνθρωπόν σου ὅσον ἐπιτρέπουν οἱ δυνάμεις σου, κλεῖσε ἀσφαλῶς τὰς θύρας· ἅς τὸ γνωρίζη μόνον αὐτὸς πού ἐλεεῖται, καὶ ἂν εἶναι δυνατόν, οὔτε καὶ αὐτός. Ἐὰν δὲ ἀνοίξης τὴν θύραν τότε διαπομπεύεις τὸ μυστήριον. Βάλε το βαθειὰ εἰς τὸν νοῦν σου, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐπιζητεῖς τὸν ἔπαινον, καὶ αὐτὸς θὰ σὲ κατακρίνη. Καὶ ἂν μὲν εἶναι φίλος, θὰ σοῦ τὸ εἰπῇ ὅταν θὰ εἴσθε μόνοι, ἂν δὲ εἶναι ἐχθρὸς θὰ σὲ διακωμωδήσῃ καὶ εἰς ἄλλους καὶ θὰ πάθῃς τὰ ἀντίθετα ἀπὸ αὐτὰ πού ἐπιθυμεῖς. Διότι σὺ μὲν ἐπιθυμεῖς νὰ σοῦ εἰπῇ, ὅτι εἶσαι ἐλεήμων, αὐτὸς ὅμως δὲν θὰ εἰπῇ αὐτό, ἀλλὰ θὰ εἰπῇ, ὁ κενόδοξος, ὁ ἀνθρωπάρεσκος, καὶ ἄλλα πολὺ χειρότερα ἀπ' αὐτά. Ἄν ὅμως τὸ ἀποκρύψῃς, θὰ εἰπῇ ἐντελῶς τὰ ἀντίθετα ἀπὸ αὐτά, ὁ φιλάνθρωπος, ὁ ἐλεήμων. Διότι δὲν ἀφήνει ὁ Θεὸς νὰ μείνῃ κρυφὴ ἡ ἐλεημοσύνη σου, ἀλλ' ἐὰν σὺ τὴν κρύψῃς, ἐκεῖνος θὰ τὴν φανερώσῃ, καὶ τότε θὰ εἶναι μεγαλύτερον τὸ θαῦμα καὶ μεγαλύτερον τὸ κέρδος. Ὡστε ἡ ἐπίδειξις σας εἶναι ἀντίθετος καὶ ὡς πρὸς αὐτὴν τὴν ἰδίαν τὴν δόξαν· διότι πρὸς ἐκεῖνο πού σπεύδομεν καὶ βιαζόμεθα,

τοῦτο μάλιστα ἡμῖν αὐτὸ τοῦτο ἀνθίσταται. Οὐ γὰρ μόνον ἐ-
λεήμονος δόξαν οὐ λαμβάνομεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐναντίαν· καὶ
πρὸς ταύτη πολλὴν καὶ τὴν ζημίαν ὑπομένομεν.

Πάντων οὖν ἕνεκεν ἀπεχώμεθα ταύτης, καὶ τῆς τοῦ
5 Θεοῦ δόξης ἐρωῶμεν μόνης. Οὕτω γὰρ καὶ τῆς ἐνιαῦθα ἐπι-
τευξόμεθα δόξης καὶ τῶν αἰωνίων ἀπολαύσομεν ἀγαθῶν,
χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
ὧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

αὐτὸ πρὸ πάντων τὸ ἴδιο μᾶς προβάλλει ἀντίστασιν. Διότι ὄχι μόνον φήμην ἐλεήμονος δὲν ἀποκτῶμεν, ἀλλὰ καὶ ἀποκτῶμεν τὴν ἐντελῶς ἀντίθετην φήμην, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸ παθαίνομεν καὶ μεγάλην ζημίαν.

Ἐξ αἰτίας λοιπὸν ὅλων αὐτῶν ἃς ἀποφεύγωμεν τὴν κενοδοξίαν καὶ ἃς ἐπιθυμῶμεν τὴν δόξαν μόνον τοῦ Θεοῦ. Διότι ἔτσι καὶ τὴν ἐδῶ δόξαν θὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ θὰ ἀπολαύσωμεν, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΒ΄
Ματθ. 23, 1 - 12

«Τότε ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησε πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγων· ἐπὶ τῆς Μωϋσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. Πάντα οὖν ὅσα ἂν λέγωσιν ὑμῖν ποιεῖν, ποιεῖτε· κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε».

1. «Τότε»· ποῖε; Ὅτιε ταῦτα εἶπεν· ὅτιε αὐτοὺς ἐπειόμισεν· ὅτιε ἔστησεν εἰς τὸ μηκέτι τολμᾶν πειράζειν αὐτόν· ὅτιε ἔδειξεν ἀνιάτως ἔχοντος. Καὶ ἐπειδὴ Κυρίου καὶ Κυρίου ἐμνημόνευσε, πάλιν ἐπὶ τὸν νόμον ἀναιρέχει. Καίτοι γε ὁ νόμος τοιοῦτον οὐδὲν εἶπε, φησὶν «Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἐσιν». Ἀλλὰ νόμον ἢ Γραφή τὴν παλαιὰν ἅπασαν καλεῖ. Ταῦτα δὲ λέγει, δεικνὺς διὰ πάντων τὴν πολλὴν πρὸς τὸν γεγεννηκότα ὁμόνοιαν. Εἰ γὰρ ἐναντίος ἦν, τοῦναντίον ἂν εἶπε περὶ τοῦ νόμου· νῦν δὲ τοσαύτην περὶ αὐτόν ἐπιδείκνυσθαι κελεύει τὴν αἰδῶ, ὡς καὶ διεφθαρμένων ὄντων τῶν διδασκόντων αὐτόν, ἐκείνου κελεύειν ἀνιέχεσθαι.

20 Ἐνιαῦθα δὲ καὶ περὶ βίου καὶ περὶ πολιτείας διαλέγεται, ἐπειδὴ τοῦτο μάλιστα αἷτιον τῆς ἀπιστίας αὐτοῖς ἦν, ὁ διεφθαρμένος βίος καὶ ὁ τῆς δόξης ἔρως. Διορθούμενος τοίνυν τοὺς ἀκροαιᾶς, ὁ πρῶτον μάλιστα ἐσιν εἰς σωτηρίαν συντελοῦν, τὸ τῶν διδασκάλων μὴ καταφρονεῖν, μηδὲ κατεξάνισσασθαι τῶν ἱερέων, τοῦτο ἐκ περιουσίας κελεύει. Οὐ κελεύει δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ποιεῖ. Καὶ γὰρ διεφθαρ-

ΟΜΙΛΙΑ ΟΒ΄
Ματθ. 23, 1 - 12

«Τότε ὁ Ἰησοῦς ὠμίλησε πρὸς τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ καὶ πρὸς τοὺς μαθητάς του καὶ εἶπεν· εἰς τὴν θέσιν τοῦ Μωϋσέως ἐκάθησαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. Ὅλα λοιπὸν ὅσα θὰ σᾶς εἰποῦν νὰ τηρῆτε, νὰ τὰ τηρῆτε, ἀλλὰ νὰ μὴ ἐνεργῆτε σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα των».

1. «Τότε»· πότε; Ὅταν εἶπεν αὐτά, ὅταν τοὺς ἀπεστόμωσεν, ὅταν τοὺς ἐσταμάτησεν καὶ δὲν ἐτολμοῦσαν πλέον νὰ τὸν πειράξουν, ὅταν ἀπέδειξεν, ὅτι ἔπασχαν ἀθεράπευτα. Καὶ ἐπειδὴ ὠμίλησε περὶ Κυρίου καὶ Κυρίου, ἀνατρέχει καὶ πάλιν εἰς τὸν νόμον. Καὶ μολονότι βέβαια ὁ νόμος δὲν λέγει τίποτε παρόμοιον, λέγει· ἀλλὰ «Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος ἓνας εἶναι»¹. Ἄλλ' ἢ Γραφὴ νόμον ὀνομάζει ὀλόκληρον τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει ὁ Κύριος διὰ νὰ δείξη δι' ὄλων αὐτῶν τὴν συμφωνίαν του πρὸς τὸν Πατέρα του. Διότι ἐὰν ἦτο ἀντίθετος, θὰ ὠμίλει ἀντίθετα πρὸς τὸν νόμον, ἐνῶ τώρα τόσον σεβασμὸν δίδει ἐντολὴν νὰ δεικνύωμεν πρὸς τὸν νόμον, ὥστε ἂν καὶ εἶναι διεφθαρμένοι αὐτοὶ ποὺ διδάσκουν αὐτόν, αὐτὸς δίδει τὴν ἐντολὴν νὰ εἴμεθα προσηλωμένοι εἰς αὐτόν.

Ἐδῶ δὲ ὀμιλεῖ καὶ περὶ βίου καὶ περὶ πολιτείας, ἐπειδὴ αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν ἦτο τὸ αἴτιον τῆς ἀπιστίας αὐτῶν, ὁ διεφθαρμένος βίος καὶ ὁ ἔρως τῆς δόξης. Διὰ νὰ διορθώσῃ λοιπὸν τοὺς ἀκροατάς, αὐτὸ ποὺ κατ' ἐξοχὴν συντελεῖ εἰς τὴν σωτηρίαν, τὸ νὰ μὴ περιφρονοῦμεν δηλαδὴ τοὺς διδασκάλους, οὔτε νὰ ἐξοργιζώμεθα κατὰ τῶν ἱερέων, αὐτὸ διδάσκει μὲ ὄλην τὴν δύναμίν του. Δὲν δίδει δὲ μόνον ἐντολὴν, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ἐκτελεῖ αὐτήν. Καθ' ὅσον ἂν καὶ εἶναι

μένους ὄντας οὐ καιάγει ἀπὸ τῆς τιμῆς· ἐκείνοις μὲν πλέον
 τὸ κρίμα ἐργαζόμενος, τοῖς δὲ μαθητευομένοις οὐδεμίαν πα-
 ραλιμπάνων παρακοῆς πρόφασιν. Ἴνα γὰρ μή τις λέγη, ἐ-
 πειδὴ φαῦλος ὁ διδάσκαλος, διὰ τοῦτο ραθυμότερος γέγονα,
 5 καὶ ταύτην ἀναιρεῖ τὴν πρόφασιν. Οὕτω γοῦν αὐτῶν ἔσχησε
 τὴν ἀρχήν, καίτοι πονηρῶν ὄντων, ὡς καὶ μετὰ τοσαύτην
 κατηγορίαν εἰπεῖν· «Πάντα ὅσα ἂν λέγωσιν ὑμῖν ποιεῖν,
 ποιεῖτε». Οὐ γὰρ τὰ ἑαυτῶν λέγουσιν, ἀλλὰ τὰ τοῦ Θεοῦ,
 ἃ διὰ Μωϋσέως ἐνομοθέτησε. Καὶ σκόπει πόση περὶ τὸν
 10 Μωϋσέα κέχρηται τιμῇ, πάλιν τὴν πρὸς τὴν Παλαιὰν συμφω-
 νίαν ἐνδεικνύμενος, ὅπου γε καὶ ἐντιεῦθεν αὐτοὺς αἰδεσίμους
 ποιεῖ. «Ἐπὶ γὰρ τῆς Μωϋσέως καθέδρας ἐκάθισαν», φησὶν.
 Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ εἶχεν αὐτοὺς ἀπὸ βίου ἀξιοπίστους ποιῆ-
 σαι, ἀπὸ τῶν ἐγχωρούντων τοῦτο ποιεῖ, τῆς καθέδρας καὶ
 15 τῆς ἐκείνου διαδοχῆς.

Πάντα δὲ διὰ τὴν ἀκούσῃς, μὴ πᾶσαν ἄκουε τὴν νομοθε-
 σίαν· οἶον, τὰ περὶ βρωμάτων, τὰ περὶ θυσιῶν καὶ ὅσα τοι-
 αῦτα· πῶς γὰρ ἔμελλε ταῦτα λέγειν, ἃ προλαβὼν ἀνεῖλεν;
 ἀλλὰ πάντα φησὶ τὰ διορθοῦντα ἦθος, καὶ βελτίω ποιοῦντα
 20 τρόπον, καὶ τοῖς καινῆς συμβαίοντα νόμοις, καὶ οὐκ ἀφιέν-
 τα λοιπὸν ὑπὸ τὸν τοῦ νόμου ζυγὸν εἶναι.

Διατί οὖν οὐκ ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς χάριτος ταῦτα θεοπίζει,
 ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Μωϋσέως; Ὅτι οὐδέπω καιρὸς ἦν πρὸ τοῦ
 σιαυροῦ ταῦτα σαφῶς διαλέγεσθαι. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ πρὸς τοῖς
 25 εἰρημένοις καὶ ἕτερόν τι προοικονομεῖν, ταῦτα λέγων. Ἐ-
 πειδὴ γὰρ μέλλει κατηγορεῖν αὐτῶν, ἵνα μὴ δόξη παρὰ τοῖς
 ἀνοήτοις τῆς ἀρχῆς αὐτῶν ταύτης ἐρᾶν, ἢ δι' ἀπέχθειαν ταῦ-

διεφθαρμένοι οί δάσκαλοι, δὲν τοὺς ἀφαιρεῖ τὴν τιμὴν. Εἰς ἐκείνους μὲν προβάλλει μεγαλυτέραν τὴν κατάκρισιν, εἰς δὲ τοὺς διδασκομένους δὲν ἀφήνει καμμίαν πρόφασιν παρακοῆς. Διὰ τὸ μὴ λέγειν λοιπὸν κανεὶς ὅτι εἶναι φαῦλος ὁ διδάσκαλος, διὰ τοῦτο ἔγινε περισσότερο ἀδιάφορος πρὸς τὸν νόμον, καταργεῖ καὶ αὐτὴν τὴν πρόφασιν. Ἔτσι λοιπὸν ἐδραίωσε τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν, ἃν καὶ ἦσαν πονηροί, ὥστε καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν κατηγορίαν νὰ εἰπῇ· «Ὅλα ὅσα σᾶς λέγουν νὰ τηρῆτε, νὰ τὰ τηρῆτε». Διότι δὲν εἶναι ἰδικὰ τῶν τὰ λόγια, ἀλλ' εἶναι λόγια τοῦ Θεοῦ, τὰ ὅποια ἐνομοθέτησε διὰ τοῦ Μωϋσέως. Καὶ πρόσεξε πόσην τιμὴν ἀποδίδει εἰς τὸν Μωϋσῆ, δεικνύων καὶ πάλιν τὴν συμφωνίαν του μὲ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, καὶ μὲ τὸν τρόπον μάλιστα αὐτὸν καθιστᾷ αὐτοὺς σεβαστούς. Διότι λέγει, «Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τοὺς παρουσιάσῃ ἀξιόπιστους ἀπὸ τὸν βίον τῶν, τὸ κάνει αὐτὸ ἀπὸ αὐτὰ πού παρεῖχον αὐτὴν τὴν δυνατότητα, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν καθέδραν τοῦ Μωϋσέως καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι εἶναι διάδοχός τῶν».

Ὅταν δὲ ἀκούσῃς «πάντα» μὴ σκεφθῆς ὅλην τὴν νομοθεσίαν, ὅπως τὰ σχετικὰ μὲ τὰς τροφὰς καὶ τὰς θυσίας καὶ ὅλα τὰ παρόμοια· διότι πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ λέγῃ αὐτὰ τὰ ὅποια προηγουμένως ἀνήρησεν; Ἀλλὰ «πάντα» λέγει ἐκεῖνα πού διορθώνουν τὸ ἦθος καὶ κάνουν καλυτέραν τὴν συμπεριφορὰν καὶ εἶναι σύμφωνα μὲ τὰς ἐντολάς τῆς Καινῆς διαθήκης, καὶ δὲν ἀφήνουν εἰς τὸ ἐξῆς νὰ εὕρισκώμεθα κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ νόμου.

Διατί ὅμως δὲν θεσπίζει ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς χάριτος, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Μωϋσέως; Διότι δὲν ἦτο ἀκόμη ὁ κατάλληλος καιρὸς πρὶν ἀπὸ τὴν Σταύρωσίν του νὰ διδάσκῃ αὐτὰ σαφῶς. Κατὰ τὴν γνώμην μου δὲ ὁ Χριστὸς τὰ εἶπεν αὐτὰ παράλληλα πρὸς τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν, καὶ διὰ κάποιον ἄλλον σκοπὸν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ πρόκειται νὰ τοὺς κατηγορήσῃ, διὰ νὰ μὴ θεωρηθῇ ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους ὅτι τὰ κάνει αὐτὰ ἀπὸ ζήλειαν πρὸς τὸ ἀξίωμα τῶν ἢ ἀπὸ μῖσος, κατὰ πρῶτον ἀναι-

τα ποιεῖν, πρῶτον τοῦτο ἀναιρεῖ, καὶ ἀνύποπτον ἑαυτὸν ποιήσας, ὅτι ἄρχεται τῆς κατηγορίας.

Καὶ τίνας ἕνεκεν αὐτοὺς ἐλέγχει καὶ μακροὺς λοιπὸν ἀποιεῖνει λόγους καὶ αὐτῶν; Προφυλατιόμενος τοὺς ὄχλους, ὥσπερ μὴ τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν. Οὐδὲ γὰρ ὅμοιον ἀπαγορεύειν καὶ τοὺς παισάντας δεικνύναι ὥσπερ οὐχ ὅμοιον παραινεῖν τὰ δέοντα καὶ τοὺς κατορθοῦντας εἰς μέσον ἄγει. Διὰ τοῦτο καὶ προλαβὼν φησι «κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε». Ἴνα γὰρ μὴ νομίσωσι διὰ τὸ ἀκούειν αὐτῶν, δεῖν αὐτοὺς καὶ ζηλοῦν, ταύτη κέχρηται τῇ ἐπιδιορθώσει, καὶ τὴν δοκοῦσαν αὐτῶν εἶναι τιμὴν κατηγορίαν ποιεῖται. Τί γὰρ δασκάλου γένοιτ' ἂν ἀθλιώτερον, ὅταν τοὺς μαθητὰς τὸ μὴ προσέχειν αὐτοῦ τῷ βίῳ διασώζη; Ὡστε ἡ δοκοῦσα αὐτῶν εἶναι τιμὴ, μεγίστη κατηγορία ἐστίν, ὅταν τοιοῦτον φαίνωνται βίον ἔχοντες, ὃν οἱ ζηλοῦντες διαφθείρονται. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὰς καὶ αὐτῶν ἐμπίπτει κατηγορίας. Οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλ' ἵνα δείξῃ, ὅτι καὶ ἡ προτέρη ἀπιστία ἦν ἠπίσιθησαν, καὶ ὁ σταυρὸς ὁ μετὰ ταῦτα ὃν ἐτόλμησαν, οὐ τοῦ σταυρωθέντος καὶ ἀπιστηθέντος ἔγκλημα, ἀλλὰ τῆς ἐκείνων ἀγνωμοσύνης κατηγορία.

Θέα δὲ πόθεν ἄρχεται, καὶ πόθεν αὖξει τὰ ἐγκλήματα. «Ὅτι λέγουσι», φησί, «καὶ οὐ ποιοῦσιν». Ἐκαστος μὲν γὰρ ἐγκλημάτων ἄξιος, παραβαίνων τὸν νόμον, μάλιστα δὲ ὁ διδασκαλίας ἀνθεντίαν ἔχων διπλῇ γὰρ καὶ τριπλῇ δίκαιος κατακρίνεσθαι. Δι' ἓν μὲν, ὅτι παραβαίνει δι' ἕτερον δέ, ὅτι τοὺς ἄλλους ὀφείλων διορθοῦν, εἶτα χωλεύων, μείζονος τιμωρίας ἄξιος διὰ τὴν τιμὴν τρίτον δέ, ὅτι καὶ διαφθείρει

ρεῖ αὐτὸ καὶ ἀφοῦ παρουσίασε τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀνύποπτον, τότε ἀρχίζει νὰ τοὺς κατηγορῇ.

Καὶ πρὸς ποῖον σκοπὸν τοὺς ἐλέγχει καὶ τοὺς ἀπευθύνει εἰς τὸ ἐξῆς μακρὰς κατηγορίας; Διὰ νὰ προφυλάξῃ τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ, ὥστε νὰ μὴ πέσουν εἰς τὰ ἴδια παραπτώματα. Διότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶγμα νὰ θέτης ἀπαγορεύσεις καὶ νὰ δείκνης τοὺς παραβάτας· ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι τὸ ἴδιο νὰ παραγγέλῃς τὰ πρέποντα καὶ νὰ παρουσιάζῃς ἐκεῖνους ποῦ ἐπέτυχον αὐτά. Διὰ τοῦτο προλαμβάνων αὐτό, λέγει «Μὴ ἐνεργῆτε ὅμως σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα των». Διότι, διὰ νὰ μὴ νομίσουν τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ, ὅτι πρέπει καὶ νὰ τοὺς μιμηθοῦν, ἐπειδὴ εἶναι διδάσκαλοί των, χρησιμοποιεῖ αὐτὴν τὴν ἐπιδιόρθωσιν καὶ αὐτὸ ποῦ τὸ ἐθεωροῦσαν τιμὴν τὸ παρουσιάζει ὡς κατηγορίαν. Διότι τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ἀθλιώτερον ἀπὸ ἓνα διδάσκαλον, ὅταν δὲν ἐξασφαλίζῃ τοὺς μαθητάς του νὰ προσέχουν τὸν τρόπον ζωῆς του; Ὡστε αὐτὸ ποῦ ἐθεωρεῖτο ὡς τιμὴ των, εἶναι μεγίστη κατηγορία αὐτῶν, ὅταν φαίνωνται νὰ κάνουν τέτοιαν ζωὴν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν, αὐτοὶ ποῦ τοὺς μιμοῦνται, καταστρέφονται. Διὰ τοῦτο καὶ προβάλλει τὰς ἐναντίον των κατηγορίας. Ὅχι δὲ διὰ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι ἡ προηγουμένη ἀπιστία τὴν ὁποίαν ἔδειξαν, καὶ ἡ σταύρωσις τὴν ὁποίαν μετ' ὀλίγον ἐπιχείρησαν, δὲν ἔγιναν ἐξ αἰτίας κάποιου ἐγκλήματος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἦτο κατηγορία ποῦ ὠφείλετο εἰς τὴν ἀχαριστίαν ἐκείνων.

Πρόσεχε δὲ ἀπὸ ποῦ ἀρχίζει καὶ ἀπὸ ποῦ αὐξάνει τὰς κατηγορίας. Διότι λέγει, ὅτι «διδάσκουν μόνον καὶ δὲν πράττουν». Διότι καθένας εἶναι ἄξιος κατηγορίας παραβαίνων τὸν νόμον, πρὸ πάντων ὅμως ἐκεῖνος ποῦ ἔχει τὴν αὐθεντίαν νὰ διδάσκῃ. Εἶναι δίκαιον εἰς διπλοῦν καὶ εἰς τριπλοῦν νὰ κατακρίνεται. Πρῶτον μὲν, διότι παραβαίνει τὸν νόμον, δεύτερον δὲ διότι, ἐνῶ ὠφείλει νὰ διορθώνη τοὺς ἄλλους, αὐτὸς παραστρατεῖ, καὶ διὰ τὴν τιμὴν ποῦ τοῦ γίνεται ἀξίζει μεγαλύτεραν τιμωρίαν, τρίτον δὲ διότι γίνεται αἴτιος μεγαλυτέ-

μειζόνως, ἅτε ἐν διδασκάλου τάξει τοιαῦτα παρανομῶν. Με-
 τὰ δὲ τούτων καὶ ἕτερον αὐτῶν πάλιν λέγει καιηγόρημα,
 διὲ πικροὶ εἰσι τοῖς ὑπευθύνοις. «Δεσμεύουσι γὰρ φορτία
 βαρέα καὶ δυσβάστακτα καὶ τιθέασιν ἐπὶ τοὺς ὤμους τῶν
 5 ἀνθρώπων· τῷ δὲ δακτύλῳ αὐτῶν οὐ θέλουσι κινῆσαι αὐ-
 τὰ». Διπλῆν ἐνιαῦθα λέγει κακίαν, τὸ πολλὴν μὲν καὶ ἄ-
 κραν ἀπαιτεῖν ἀσυγγνώσιως παρὰ τῶν ἀρχομένων βίου ἀ-
 κρίθειαν, πολλὴν δὲ ἑαυτοῖς ἐπιτρέπειν τὴν ἄδειαν ὧν τοῦ-
 ναντίον τὸν ἄριστον ἄρχοντα ἔχειν χρῆ· ἐν μὲν τοῖς καθ' ἑ-
 10 αυτόν, ἀσύγνωστον εἶναι καὶ πικρὸν δικασιήν, ἐν δὲ τοῖς
 τῶν ἀρχομένων, συγγνωμονικὸν καὶ ἡμερον ὧν οὗτοι τὸ
 ἐναντίον ἐποιοῦν.

2. Τοιοῦτοι γὰρ πάντες οἱ λόγοις φιλοσοφοῦντες, ἀσύγνω-
 οιοὶ καὶ βαρεῖς, ἅτε ἄπειροὶ τῆς δι' ἔργων δυσκολίας. Οὐ
 15 μικρὰ δὲ καὶ αὕτη κακία, οὐδὲ ὡς ἔτυχεν ἐπιτείνει τὴν
 ἔμπροσθεν καιηγορίαν. Σὺ δέ μοι σκόπει, πῶς καὶ τοῦτο αὐ-
 ξει τὸ ἔγκλημα. Οὐ γὰρ εἶπεν, 'οὐ δύναται', ἀλλ' «οὐ θέ-
 λουσι» καὶ οὐκ εἶπε, 'βασιάσας', ἀλλὰ «δακτύλῳ κινῆσαι»,
 τουτέστιν, οὐδὲ ἐγγὺς γενέσθαι, οὐδὲ ἄψασθαι. Ἄλλὰ ποῦ
 20 σπουδαῖοι καὶ εὐτινοὶ; Ἐν τοῖς κεκωλυμένοις. «Πάντα γὰρ
 τὰ ἔργα αὐτῶν ποιοῦσι», φησί, «πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀν-
 θρώποις». Εἰς κενοδοξίαν αὐτοὺς διαβάλλων ταῦτα λέγει,
 ὅπερ αὐτοὺς ἀπώλεσε. Τὰ μὲν γὰρ ἔμπροσθεν ὠμότητος καὶ
 ραθυμίας, ταῦτα δὲ, δοξομανίας. Τοῦτο ἀπέσιτησεν αὐτοὺς
 25 τοῦ Θεοῦ· τοῦτο ἐν ἐιέρῳ θεάτρῳ ἀγωνίζεσθαι παρεσκευάσσε
 καὶ διέφθειρεν. Οἷους γὰρ ἂν τις ἔχη τοὺς θεατάς, ἐπεὶ τού-
 τοις ἐσπούδακεν ἀρέσκειν, τοιοῦτους ἐπιδείκνυται καὶ τοὺς

ρας διαφθορᾶς, καθ' ὅσον, ἂν καὶ κατέχει θέσιν διδασκάλου, παρὰ ταῦτα παρανομεῖ. Μαζὶ δὲ μὲ' αὐτὰ εἰς τὴν συνέχειαν ἄλλην κατηγορίαν διατυπώνει ἐναντίον των, ὅτι φέρονται σκληρὰ πρὸς αὐτοὺς πού διδάσκουν νὰ τηροῦν τὸν νόμον. Διότι «Δένουν φορτία βαρεῖα καὶ δυσβάστακτα καὶ τὰ βά- ζουν εἰς τοὺς ὠμούς τῶν ἀνθρώπων, οἱ ἴδιοι ὅμως δὲν θέ- λουν οὔτε μὲ τὸν δάκτυλόν των νὰ τὰ κινήσουν». Ἐδῶ ἀνα- φέρει διπλῆν κακίαν αὐτῶν, τὸ ὅτι ἀπαιτοῦν, χωρὶς καμμίαν συγγνώμην, πολλὴν καὶ μεγάλην ἀκρίβειαν ἐναρέτου βίου ἀπὸ αὐτοὺς πού ἄρχουν, ἐνῶ εἰς τοὺς ἑαυτούς των ἐπιτρέ- πουν πολλὴν ἐλαστικότητα. Ἐνῶ πρέπει ὁ ἄριστος ἄρχων νὰ ἔχη τὸ ἀντίθετον, τὰ μὲν σφάλματά του νὰ μὴ τὰ συγ- χωρῇ καὶ νὰ εἶναι αὐστηρὸς δικαστής, πρὸς δὲ τὰ σφάλματα τοῦ λαοῦ νὰ εἶναι συγχωρητικὸς καὶ ἡρεμὸς, ἐνῶ αὐτοὶ ἔκα- μνον τὸ ἀντίθετον ἀπὸ αὐτό.

2. Τέτοιοι βέβαια εἶναι ὅλοι ὅσοι φιλοσοφοῦν μὲ λόγια, ἀσυγχώρητοι καὶ δύσκολοι, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζουν τὰς δυσκο- λίας τῆς ἐμπράκτου ἐφαρμογῆς τῶν λόγων του. Δὲν εἶναι δὲ μικρὰ καὶ αὐτὴ ἡ κακία καὶ δὲν ἐπαυξάνει τυχαῖα τὴν προ- ηγουμένην κατηγορίαν. Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, σκέψου πῶς καὶ οἱ λόγοι του αὐτοὶ αὐξάνουν τὴν κατηγορίαν. Διότι δὲν εἶπε 'δὲν ἠμποροῦν', ἀλλὰ «δὲν θέλουν»· καὶ δὲν εἶπε 'νὰ βαστάσουν', ἀλλὰ «νὰ τὰ κινήσουν μὲ τὸ δάκτυλόν των», δηλαδή οὔτε τὰ πλησιάζουν, οὔτε τὰ ἐγγίζουν. Ἄλλὰ ποῦ ἀναδεικνύονται οἱ σπουδαῖοι καὶ δυνατοί; Εἰς τὰς ἀπαγο- ρεύσεις. Διότι λέγει, «ὅλα τὰ ἔργα των τὰ κάνουν διὰ νὰ κάνουν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους». Αὐτὰ τὰ λέγει κα- τηγορῶν αὐτοὺς διὰ τὴν κενοδοξίαν των, ἡ ὁποία καὶ τοὺς κατέστρεψε. Διότι τὰ ὅσα προηγουμένως ἐλέχθησαν ἦσαν δείγματα σκληρότητος καὶ ἀδιαφορίας, ἐνῶ αὐτὰ εἶναι δείγμα- τα δοξομανίας. Αὐτὸ τοὺς ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὸν Θεόν, αὐτὸ τοὺς ἔκανε ν' ἀγωνίζονται εἰς ἄλλο πεδῖον δράσεως καὶ τοὺς διέφθειρε. Διότι ἀνάλογα πρὸς τοὺς θεατὰς πού ἔχει κά- ποιος, πρὸς αὐτοὺς φροντίζει καὶ ν' ἀρέσῃ, καὶ ἀνάλογοι

ἀγῶνας· καὶ ὁ μὲν ἐν γενναίοις παλαίων, τοιαῦτα καὶ τὰ ἀγωνίσματα μέτεισιν· ὁ δὲ ἐν ψυχροῖς καὶ ἀναπεπιωκῶσι, καὶ αὐτὸς ραθυμότερος γίνεται. Οἷον, ἔχει τις θεατὴν γέλωτι χαίροντα; γίνεται γελωτοποιὸς καὶ αὐτός, ἵνα τέρπη
5 τὸν θεατὴν· ἕτερος σπουδαῖον καὶ φιλοσοφοῦντα; σπουδάζει καὶ αὐτὸς τοιοῦτος εἶναι, ἐπειδὴ τοιαύτη τοῦ ἐπαινοῦντος ἡ γνώμη.

“Ὅρα δὲ πάλιν καὶ ἐνιαῦθα μετ’ ἐπιτάσεως τὸ ἔγκλημα. Οὐδὲ γὰρ τὰ μὲν οὕτω, τὰ δὲ ἐτέρως ποιοῦσιν, ἀλλὰ πάντα
10 ἀπλῶς οὕτως. Εἶτα ἐγκαλέσας αὐτοῖς κενοδοξίαν, δείκνυσιν οὐδὲ ἐπὶ τοῖς μεγάλοις καὶ ἀναγκαίοις κενοδοξοῦντας (οὐδὲ γὰρ εἶχον, ἀλλ’ ἔρημοι ἦσαν καιορθωμάτων), ἀλλ’ ἐπὶ ψυχροῖς καὶ εὐτελέσι, καὶ ἃ τῆς κακίας αὐτῶν τεκμήρια ἦν, τὰ φυλακτιήρια, τὰ κράσπεδα. «Πλαιύνουσι γὰρ τὰ φυλακτιήρια
15 αὐτῶν», φησί, «καὶ μεγαλύνουσι τὰ κράσπεδα τῶν ἱματίων αὐτῶν». Καὶ τίνα ταῦτά ἐσσι τὰ φυλακτιήρια καὶ τὰ κράσπεδα; Ἐπειδὴ συνεχῶς ἐπελανθάνοντο τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ, ἐκέλευσεν ἐγγραφῆναι βιβλίοις μικροῖς τὰ θαύματα αὐτοῦ καὶ ἐξηριτῆσθαι αὐτὰ τῶν χειρῶν αὐτῶν (διὸ καὶ
20 ἔλεγεν· «ἔσται ἀσάλευτα ἐν ὀφθαλμοῖς σου»), ἃ φυλακτιήρια ἐκάλουν· ὡς πολλαὶ νῦν τῶν γυναικῶν εὐαγγέλια τῶν τραχήλων ἐξαριτῶσαι ἔχουσι. Καὶ ἵνα καὶ ἐτέρωθεν πάλιν ὑπομιμνήσκονται, ὃ πολλοὶ πολλάκις ποιοῦσιν, ὡς ἐπιλανθανόμενοι λίνφῃ ἢ κρόκῃ τὸν δάκτυλον ἀποδεσμοῦντες, τοῦτο ὁ
25 Θεὸς ὡςπερ παιδίοις ἐκέλευσε ποιεῖν, «κλῶσμα ὑακίνθινον ἐπὶ τῶν ἱματίων περὶ τὴν ὦαν τὴν περὶ τοὺς πόδας ἀπορράπιεσθαι», ἵνα προσέχοντες ἀναμιμνήσκονται τῶν ἐντολῶν καὶ ἐκαλεῖτο κράσπεδα. Ἐν τούτοις τοίνυν ἦσαν σπουδαῖοι,

2. Δευτ. 6, 8.

3. Πρβλ. Ἀριθμ. 15, 38.

εἶναι καὶ οἱ ἀγῶνες του. Καὶ αὐτὸς μὲν πού ἀγωνίζεται παρουσίᾳ γενναίων, γενναῖα εἶναι καὶ τὰ ἀγωνίσματά του, ἐνῶ ἐκεῖνος πού ἀγωνίζεται ἐμπρὸς εἰς θεατὰς χωρὶς ζῆλον καὶ μὲ πεσμένον τὸ φρόνημά των, καὶ ὁ ἴδιος γίνεται ραθυμότερος. Ἐπὶ παραδείγματι, ἔχει κάποιος θεατὰς πού εὐχαριστιοῦνται μὲ τὰ γέλοια· γίνεται καὶ ὁ ἴδιος γελωτοποιός, διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν θεατὴν του· κάποιος ἄλλος ἔχει σπουδαῖον καὶ ἀνώτερον πνευματικὰ θεατὴν, φροντίζει καὶ ὁ ἴδιος νὰ εἶναι τέτοιος, ἐπειδὴ παρομοία εἶναι καὶ ἡ γνώμη αὐτοῦ πού τὸν ἐπαινεῖ.

Πρόσεχε δὲ πάλιν καὶ ἐδῶ πόσον μεγάλο εἶναι τὸ παράπτωμά των. Διότι δὲν κάμνουν τὰ μὲν ἔτσι, τὰ δὲ ἀλλιῶς, ἀλλὰ ὅλα κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. Ἐπειτα ἀφοῦ τοὺς κατηγορήσῃ διὰ κενοδοξίαν, τοὺς ἀποδεικνύει ὅτι κενοδοξοῦν ὄχι διὰ μεγλα καὶ ἀναγκαῖα πράγματα, (διότι δὲν εἶχον νὰ ἐπιδείξουν κανένα σπουδαῖον ἔργον, ἀλλ' ἦσαν γυμνοὶ ἀπὸ κατορθώματα), ἀλλὰ ἐλεεινὰ καὶ τιποτένια πράγματα, καὶ τὰ ὁποῖα ἦσαν δείγματα τῆς κακίας των, ὅπως τὰ φυλακτήρια καὶ τὰ κράσπεδα. Διότι λέγει, «πλαταίνουν, τὰ φυλακτὰ των καὶ μεγαλώνουν τὰ ἄκρα τῶν ἐνδυμάτων των». Καὶ ποῖα εἶναι αὐτὰ τὰ φυλακτὰ καὶ τὰ ἄκρα τῶν ἐνδυμάτων; Ἐπειδὴ συνεχῶς ἐλησιμόνουν τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ, ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ ἐγγραφοῦν τὰ θαύματά του εἰς μικρὰ βιβλία καὶ νὰ κρεμνοῦνται κάτω ἀπὸ τὰ χέρια των. Διὰ τοῦτο ἔλεγε· «Θὰ εἶναι αὐτὰ πάντοτε ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια σας», καὶ τὰ ὁποῖα ὠνόμαζον φυλακτήρια, ὅπως τώρα πολλαὶ γυναῖκες ἔχουν κρεμασμένα ἀπὸ τὸν λαιμὸν εὐαγγέλια. Καὶ διὰ νὰ ἐνθυμοῦνται πάλιν καὶ μὲ ἄλλον τρόπον αὐτὰ, αὐτὸ πού πολλὰς φορὰς κάνουν πολλοί, πού, ἐπειδὴ ξεχνοῦν, δένουν τὸν δάκτυλόν των μὲ σχοινὶ ἢ μὲ κλωστήν, αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς τοὺς διέταξεν ὡσὰν εἰς παιδιὰ, νὰ κάνουν· «Νὰ ράπτουν κλωστήν ὑακίνθου εἰς τὰ ἄκρα τῶν ἐνδυμάτων των πού εἶναι γύρω ἀπὸ τὰ πόδια των», ὥστε προσέχοντες αὐτὸ νὰ ἐνθυμοῦνται τὰς ἐντολάς, καὶ αὐτὰ ὠνομάζοντο κράσπεδα. Εἰς

τούς τελαμώνας τῶν βιβλίων πλατύνοντες, καὶ τὰ κράσπεδα
 μεγαλοποιούντες, ὅπερ ἐσχάτης κενοδοξίας ἦν. Τίνος γὰρ
 ἔνεκεν φιλοτιμῇ καὶ πλατύνεις ταῦτα; μὴ γὰρ κατορθωμά
 σου τοῦτό ἐστι; μὴ γὰρ τί σε ὀνίησιν, ἂν μὴ τὰ ἀπ' αὐ-
 5 τῶν κερδάνης; Οὐ γὰρ τὸ μεγαλύνειν ταῦτα καὶ πλατύνειν
 ὁ Θεὸς ζητεῖ, ἀλλὰ τὸ μεμνησθαι τῶν αὐτοῦ κατορθωμάτων.
 Εἰ δὲ ἐπὶ ἐλεημοσύνη καὶ νησιεία, καίτοι ἐπιπόνους καὶ
 κατορθώμασιν οὖσιν ἡμετέροις, φιλοτιμεῖσθαι οὐ δεῖ, πῶς
 οὐ τούτοις ἐναβρύνη, ὧ Ἰουδαῖε, ἃ μάλιστά σου κατηγορεῖ
 10 ραθυμίαν;

Οἱ δὲ οὐκ ἐν τούτοις μόνοις, ἀλλὰ καὶ ἐν ἑτέροις μι-
 κροῖς ταῦτα ἐνόσουν. «Φιλοῦσι» γὰρ, φησί, «τὴν πρωτοκλι-
 σίαν ἐν τοῖς δείπνοις καὶ τὰς πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συνα-
 γωγαῖς καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς καὶ καλεῖσθαι
 15 ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ραβδί». Ταῦτα γὰρ εἰ καὶ μικρά τις
 ἡγεῖται, ἀλλὰ μεγάλων ἐστὶν αἷτια κακῶν. Ταῦτα καὶ πό-
 λεις καὶ ἐκκλησίας ἀνέτριψε. Καί μοι καὶ δακρῦσαι ἔπεισι
 νῦν, διὰ τὰς πρωτοκαθεδρίας ἀκούσω καὶ τοὺς ἀσπασμούς,
 καὶ λογίσωμαι πόσα ἐγτεῦθεν ἐτέχθη κακὰ ταῖς ἐκκλησίαις
 20 τοῦ Θεοῦ, ἅπερ οὐκ ἀναγκαῖον εἰς ὑμᾶς ἐξειπεῖν νῦν· μᾶλ-
 λον δὲ δοοὶ πρεσβῦται οὐδὲ δέονται ταῦτα παρ' ἡμῶν μαθεῖν.

Σὺ δὲ μοι σκόπει, ποῦ τὰ τῆς κενοδοξίας ἐκράτει· ἔνθα
 ἐκελεύοντο μὴ κενοδοξεῖν, ἐν ταῖς συναγωγαῖς, ἔνθα εἰσῆ-
 σαν ρυθμίζοντες ἑτέρους. Τὸ μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν δείπνων τοῦ-
 25 το παθεῖν ὁπωσδήποτε, οὐχ οὕτω δοκεῖ δεινὸν εἶναι, καίτοι-
 γε καὶ ἐκεῖ διδάσκαλον θαυμάζεσθαι ἔδει, οὐκ ἐπὶ τῆς ἐκ-
 κλησίας μόνον, ἀλλὰ πανταχοῦ. Καὶ καθάπερ ὁ ἄνθρωπος,
 ἡπουπερ ἂν φανῇ, δηλὸς ἐστὶ τῶν ἀλόγων διεσηκῶς, οὕτω

αὐτὰ λοιπὸν ἦσαν σπουδαῖοι, τὸ νὰ μεγαλύνουν τὰ λουριὰ πού εἶχον κρεμασμένα τὰ εὐαγγέλια καὶ νὰ μεγαλύνουν τὰ κράσπεδά των, πρᾶγμα πού ἦτο δεῖγμα τῆς πρὸ φοβερῆς κενοδοξίας. Διότι διὰ ποῖον λόγον φιλοδοξεῖς καὶ μεγαλώνεις αὐτά; Μήπως αὐτὸ εἶναι κατορθωμά σου; μήπως αὐτὸ σὲ ὠφελεῖ εἰς τίποτε, ἐὰν δὲν κερδίζῃς αὐτὸ πού συμβολίζουν; Διότι ὁ Θεὸς δὲν ζητεῖ νὰ μεγαλώνης αὐτά καὶ νὰ τὰ πλατύνῃς, ἀλλὰ νὰ ἐνθυμῆσαι τὰ κατορθώματά του. Ἐὰν δὲ δὲν πρέπει νὰ ὑπερηφανευώμεθα ὅταν κάνωμεν ἐλεημοσύνην καὶ νηστεύωμεν, ἂν καὶ αὐτὰ εἶναι ἐπίπονα καὶ ἰδικά μας κατορθώματα, πῶς σύ, Ἰουδαῖε, καυχᾶσαι δι' αὐτά, τὰ ὁποῖα κατ' ἐξοκὴν σοῦ καταλογίζουν ἀδιαφορίαν;

Αὐτοὶ ὅμως ὄχι μόνον ὡς πρὸς αὐτά, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς ἄλλα πρὸ ἀσήμαντα ὑπέφερον τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν. Διότι, λέγει, «Ἀρέσκονται νὰ ἔχουν τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὰ δεῖπνα καὶ τὰ πρῶτα καθίσματα εἰς τὰς συναγωγὰς καὶ τοὺς χαιρετισμοὺς εἰς τὰς ἀγορὰς καὶ νὰ ὀνομάζωνται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, διδάσκαλε». Διότι αὐτά, ἂν καὶ τὰ θεωρεῖ κανεὶς μικρά, ἀλλ' ὅμως γίνονται αἰτία μεγάλων κακῶν. Αὐτὰ καὶ πόλεις καὶ Ἐκκλησίας κατέστρεψαν. Πράγματι μοῦ ἔρχεται νὰ δακρῶσω ὅταν συμβῇ ν' ἀκούσω διὰ πρωτοκαθεδρίας καὶ δι' ἀσπασμοὺς καὶ ν' ἀναλογισθῶ πόσα κακὰ συνέβησαν ἐξ αἰτίας αὐτῶν εἰς τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἀναγκαῖον τώρα ν' ἀναφέρω· ἢ καλύτερα ὅσοι εἶναι ἡλικιωμένοι δὲν ἔχουν ἀνάγκην νὰ τὰ μάθουν ἀπὸ ἡμᾶς.

Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, πρόσεχε ποῦ ἐπικρατεῖ ἢ κενοδοξία· ἐπικρατεῖ ἐκεῖ ὅπου ἐδιδάσκετο νὰ μὴ κενοδοξοῦν, δηλαδὴ εἰς τὰς συναγωγὰς, ὅπου εἰσῆρχοντο ἐκεῖνοι πού ἐδίδασκον τοὺς ἄλλους. Διότι τὸ νὰ συμβῇ αὐτὸ εἰς τὰ δεῖπνα μὲ ὁποιονδήποτε τρόπον, δὲν φαίνεται νὰ εἶναι τόσον μεγάλο κακόν, μολοντί βέβαια καὶ ἐκεῖ ὁ διδάσκαλος θὰ ἔπρεπε νὰ θαυμάζεται, ὄχι μόνον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ παντοῦ. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἄνθρωπος, ὅπου καὶ ἂν ἤθελε φανῆ, διαφέρει ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα λόγῳ τῆς ὀρθίας στάσεώς

καὶ τὸν διδάσκαλον, καὶ φθεγγόμενον καὶ σιγῶντα καὶ ἀρισιοποιούμενον καὶ πᾶν ὀτιοῦν ποιοῦντα, δῆλον εἶναι δεῖ, καὶ ἀπὸ τοῦ θήματος καὶ ἀπὸ τοῦ βλέμματος καὶ ἀπὸ τοῦ σχήματος καὶ ἀπὸ πάντων ἀπλῶς. Ἐκεῖνοι δὲ πανταχόθεν
 5 ἦσαν καταγέλαστοι καὶ πανταχοῦ καιησχύνοντι, μελειῶντες διώκειν ἢ φεύγειν ἔδει. «Φιλοῦσι» γάρ, φησὶν· εἰ δὲ τὸ φιλεῖν ἔγκλημα, τὸ ποιεῖν ἥλικον· καὶ τὸ θηρᾶν αὐτὰ καὶ σπουδάζειν ὥστε τυχεῖν, πόσον κακόν.

3. Τὰ μὲν οὖν ἄλλα μέχρι τῆς ἐκείνων καιηγορίας ἔσποιη-
 10 σεν, ὡς μικρὰ καὶ εὐτελῆ καὶ μὴ δεομένων τῶν μαθητῶν καὶ ὑπὲρ τούτων διορθωθῆναι, ὃ δὲ πάντων αἴτιον ἦν τῶν κακῶν ἢ φιλαρχία καὶ τὸ τὸν θρόνον ἀρπάζειν τὸν διδασκαλικόν, τοῦτο εἰς μέσον ἀγαγὼν διορθοῦται σπουδαίως, ὑπὲρ τούτου σφόδρα καὶ αὐτοῖς εὐτόνως ἐπισοκήπιων. Τί γάρ
 15 φησιν; «Ἑμεῖς δὲ μὴ κληθῆτε ραβδί». Εἶτα καὶ ἡ αἰτία· «εἷς γὰρ ὑμῶν ἐστὶν ὁ διδάσκαλος· πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστε», καὶ οὐδὲν ἑτέρου πλέον ἔχει, κατὰ τὸ μηδὲν εἰδέναι παρ' ἑαυτοῦ. Διὸ καὶ Παῦλος λέγει· «τίς γὰρ ἐστὶ Παῦλος, τίς δὲ Ἀπολλῶς, τίς δὲ Κηφᾶς, ἀλλ' ἢ διάκονοι;»
 20 Οὐκ εἶπε, διδάσκαλοι. Καὶ πάλιν· «μὴ καλέσητε πατέρα»· οὐχ ἵνα μὴ καλέσωσιν, ἀλλ' ἵνα εἰδῶσιν δὴ κυρίως Πατέρα καλεῖν χρή. Καθάπερ γὰρ ὁ διδάσκαλος οὐκ ἐστὶ διδάσκαλος προηγουμένως, οὕτως οὐδὲ ὁ πατήρ. Ἐκεῖνος γὰρ πάντων αἴτιος, καὶ τῶν διδασκάλων καὶ τῶν πατέρων. Καὶ πάλιν
 25 ἐπάγει· «μηδὲ κληθῆτε καθηγηταί· εἷς γὰρ ὑμῶν ἐστὶ καθηγητής, ὁ Χριστός»· καὶ οὐκ εἶπεν ἑγώ. Ὡσπερ ἀνωτέρω

του, ἔτσι καὶ ὁ διδάσκαλος, πρέπει νὰ διακρίνεται καὶ ὅταν ὁμιλῇ καὶ ὅταν σιωπᾷ καὶ ὅταν τρώγῃ καὶ ὅταν κἀνῆ ὅ,τιδῆποτε ἄλλο, καὶ ἀπὸ τὸ βάδισμά του καὶ ἀπὸ τὸ βλέμμα του καὶ ἀπὸ τὸ παράστημά του, καὶ ἀπὸ ὅλα γενικῶς. Ἐκεῖνοι ὁμῶς ἀπὸ κάθε ἀποψιν ἦσαν καταγέλαστοι καὶ παντοῦ κατεντροπιάζοντο, φροντίζοντες πῶς νὰ ἐπιτύχουν ἐκεῖνα πού ἔπρεπε ν' ἀποφεύγουν. Διότι, λέγει, «ἐπιθυμοῦν σφόδρα»· ἐὰν ὁμῶς ἡ ἐπιθυμία εἶναι ἔγκλημα, πόσο μεγάλο ἔγκλημα εἶναι τὸ νὰ γίνεται καὶ πράξεις; Καὶ τὸ νὰ κυνηγοῦν αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ νὰ φροντίζουν πῶς νὰ τὰ ἐπιτύχουν, πόσο μεγάλο κακὸν εἶναι;

3. Ὡς πρὸς μὲν τὰ ἄλλα λοιπὸν ἠρκέσθη ὁ Κύριος μόνον εἰς αὐτὰς τὰς κατηγορίας ἐναντίον ἐκείνων, διότι ἦσαν μικρὰ καὶ ἀσήμαντα, καὶ δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ διορθωθοῦν οἱ μαθηταί του ὡς πρὸς αὐτά, αὐτὸ ὁμῶς πού ἦτο αἰτία ὅλων τῶν κακῶν, δηλαδή ἡ φιλαρχία, καὶ ἡ ἀρπαγὴ τοῦ διδασκαλικοῦ θρόνου, αὐτὸ προβάλλει ὁ Κύριος εἰς τὸ μέσον καὶ διορθώνει μὲ πολλὴν προσοχὴν, δίδων πολὺ αὐστηρὰ παραγγέλματα ὡς πρὸς αὐτὸ καὶ εἰς τοὺς μαθητὴς του. Τί λοιπὸν λέγει; «Σεῖς δὲ νὰ μὴ ὀνομασθῆτε διδάσκαλοι». Ἐπειτα ἀναφέρει καὶ τὴν αἰτίαν· «διότι ἓνας εἶναι ὁ διδάσκαλος, ὅλοι δὲ σεῖς εἶσθε ἀδελφοί», καὶ κανεὶς δὲν ἔχει κάτι ἐπὶ πλέον ἀπὸ τὸν ἄλλον, καθ' ὅσον τίποτε δὲν γνωρίζει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Ποῖος λοιπὸν εἶναι ὁ Παῦλος; ποῖος ὁ Ἀπολλῶς; ποῖος ὁ Κηφᾶς; δὲν εἶναι ἀπλῶς διάκονοι;»⁴. Δὲν εἶπε διδάσκαλοι. Καὶ εἰς τὴν συνέχειαν· «Κανένα νὰ μὴ ὀνομάσετε πατέρα»· ὄχι νὰ μὴ ὀνομάσουν τὸν πατέρα των, ἀλλὰ διὰ νὰ γνωρίσουν ποῖον πρέπει κυρίως νὰ ὀνομάζουν Πατέρα. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὁ διδάσκαλος δὲν εἶναι διδάσκαλος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ἔτσι οὔτε καὶ ὁ πατέρας. Διότι ὁ Θεὸς εἶναι αἴτιος ὅλων καὶ τῶν διδασκάλων καὶ τῶν πατέρων. Καὶ εἰς τὴν συνέχειαν προσθέτει· «Νὰ μὴ ὀνομασθῆτε οὔτε καθηγηταί· διότι ἓνας εἶναι ὁ καθηγητὴς σας, ὁ Χριστός». Καὶ δὲν εἶπεν, "Εγώ". Ὅπως ἀκρι-

εἶπε, «τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ τοῦ Χριστοῦ;» καὶ οὐκ εἶπε, ἑπερὶ ἐμοῦ, οὕτω καὶ ἐνιαῦθα. Ἄλλ' ἠδέως ἂν ἐροίμην ἐνιαῦθα, τί ἂν εἴποιεν οἱ τὸ εἷς καὶ εἷς πολλάκις ἀρμόζοντες τῷ Πατρὶ μόνῳ, ἐπὶ ἀθειήσει τοῦ Μονογενοῦς. Καθηγητὴς δὲ
 5 Πατὴρ; Ἄπαντες ἂν εἴποιεν καὶ οὐδεὶς ἀντερεῖ. Καὶ μὴν «εἷς», φησὶν, «ἐστὶν ὁ καθηγητὴς ὑμῶν, ὁ Χριστός». Ὡσπερ οὖν «εἷς καθηγητὴς» λεγόμενος ὁ Χριστὸς οὐκ ἐκβάλλει τὸν Πατέρα τοῦ εἶναι καθηγητήν, οὕτω καὶ «εἷς διδάσκαλος» λεγόμενος ὁ Πατὴρ οὐκ ἐκβάλλει τὸν Υἱὸν τοῦ εἶναι διδά-
 10 σκαλον. Τὸ γὰρ εἷς καὶ εἷς πρὸς ἀντιδιαστολήν τῶν ἀνθρώπων εἴρηται καὶ τῆς λοιπῆς κτίσεως.

Ἀπαγορεύσας τοίνυν αὐτοῖς τὸ χαλεπὸν τοῦτο νόσημα καὶ διορθωσάμενος, παιδεύει καὶ πῶς ἂν αὐτὸ διαφύγοιεν· διὰ ταπεινοφροσύνης. Διὸ καὶ ἐπάγει «ὁ δὲ μείζων ὑμῶν
 15 ἔσται ὑμῶν διάκονος. Ὅστις γὰρ ὑψώσει ἑαυτὸν, ταπεινωθήσεται, καὶ ὅστις ταπεινώσει ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται». Οὐδὲν γὰρ τοῦ μειριᾶζειν ἴσον· διὸ καὶ συνεχῶς αὐτοὺς ὑπομιμνήσκει ταύτης τῆς ἀρετῆς, καὶ διτε τὰ παιδιά εἰς μέσον ἤγαγε, καὶ νῦν καὶ ἀρχόμενος ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν μακαρισμῶν, ἐν-
 20 τεῦθεν ἤρξατο καὶ ἐνιαῦθα πρόρριζον αὐτὸ ἀνασπᾶ ἐντεῦθεν λέγων· «ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται». Εἶδες πῶς ἐκ διαμέτρου πρὸς τοῦναντίον ἀπάγει τὸν ἀκροατήν; Οὐ γὰρ δὴ μόνον τῶν πρωτείων ἐρᾶν κωλύει, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔσχατα διώκειν. Οὕτω γὰρ τεύξη τῆς ἐπιθυμίας, φησί. Διὸ χρῆ
 25 τῶν πρωτείων τὴν ἐπιθυμίαν διώκοντα, τὴν ἐσχάτην διώκειν τᾶξιν. «Ὅς γὰρ ἂν ταπεινώσῃ ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται».

5. Ματθ. 22, 42.

6. Λουκᾶ 14, 11,

βῶς προηγουμένως εἶπε, «Ποίαν γνώμην ἔχετε περὶ τοῦ Χριστοῦ»⁵, καὶ δὲν εἶπε Ἐπερὶ ἐμοῦ, ἔτσι καὶ ἐδῶ. Ἄλλ' εὐχαρίστως θὰ ἤμποροῦσα νὰ εἰπῶ ἐδῶ, τί θὰ ἤμποροῦσαν νὰ ἰσχυρισθοῦν ἐκεῖνοι πού τὸ Ἔνας καὶ Ἔνας ἀποδίδουν εἰς τὸν Πατέρα μόνον, ἀπορρίπτοντες τὸν Μονογενῆ υἱόν· εἶναι καθηγητῆς ὁ Πατήρ; Ὅλοι θὰ ἤμποροῦσαν νὰ τὸ παραδεχθοῦν καὶ νὰ μὴ φέρῃ κανεὶς ἀντίρρησην. Καὶ ὅμως λέγει, «Ἔνας εἶναι καθηγητῆς σας, ὁ Χριστός». Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ὁ Χριστός, ὀνομαζόμενος «Ἔνας καθηγητῆς», δὲν ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὸν Πατέρα τὴν ιδιότητα νὰ εἶναι καθηγητῆς, ἔτσι καὶ ὁ Πατήρ ὀνομαζόμενος «ἕνας διδάσκαλος» δὲν ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὸν Υἱὸν τὴν ιδιότητα τοῦ διδασκάλου. Διότι τὸ «εἷς» καὶ «εἰς» ἐλέχθη πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ λοιπὰ δημιουργήματα.

Ἄφοῦ ἀπηγόρευσε λοιπὸν εἰς αὐτοὺς τὴν φοβερὰν αὐτὴν ἀσθένειαν τῆς φιλαρχίας καὶ διόρθωσε τὴν περὶ αὐτῆς ἀντίληψιν, τοὺς διδάσκει τώρα καὶ πῶς θὰ ἤμποροῦσαν νὰ τὸ ἀποφύγουν αὐτό, μὲ τὴν ταπεινοφροσύνην δηλαδή. Διὰ τοῦτο καὶ προσθέτει· «Αὐτὸς δὲ πού εἶναι μεγαλύτερος μεταξὺ σας ἂς εἶναι ὑπηρετῆς σας. Διότι ὅποιος ὑψώσῃ τὸν ἑαυτὸν του, θὰ ταπεινωθῆ, καὶ ἐκεῖνος πού θὰ ταπεινώσῃ τὸν ἑαυτὸν του, θὰ ὑψωθῆ». Πράγματι τίποτε δὲν εἶναι ἴσον μὲ τὴν ταπεινοφροσύνην. Διὰ τοῦτο καὶ συνεχῶς τοὺς ὑπενθυμίζει αὐτὴν τὴν ἀρετὴν, καὶ ὅταν ὠδηγοῦσεν εἰς τὸ μέσον τὰ παιδιά καὶ τώρα, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἤρχιζε τοὺς μακαρισμοὺς του εἰς τὸ ὄρος ἀπὸ ἐδῶ ἤρχιζε. Καὶ ἐδῶ ἀπὸ τὴν ρίζαν του ξεριζώνει αὐτὸ τὸ πάθος, λέγων· «Αὐτὸς πού ταπεινώνει τὸν ἑαυτὸν του, θὰ ὑψωθῆ»⁶. Εἶδες πῶς ὀδηγεῖ τὸν ἀκροατὴν εἰς τὴν ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον ἄποψιν; Διότι δὲν ἐμποδίζει μόνον νὰ ἐπιθυμῆ κανεὶς σφόδρα τὰ πρωτεῖα, ἀλλὰ προτρέπει καὶ νὰ ἐπιδιώκῃ τὰ ταπεινά. Διότι ἔτσι λέγει θὰ ἐπιτύχῃς αὐτὸ πού ἐπιθυμεῖς. Διὰ τοῦτο πρέπει αὐτὸς πού ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπιτύχῃ τὰ πρωτεῖα, νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν τελευταίαν θέσιν· «Διότι αὐτὸς πού θὰ ταπεινωθῆ, αὐτὸς θὰ ὑψωθῆ».

Καὶ ποῦ τὴν ταπεινοφροσύνην ταύτην εὐρήσομεν; Βού-
 λεσθε πάλιν ἐπὶ τὴν πόλιν τῆς ἀρειῆς ἴωμεν, τὰς τῶν ἁγίων
 σκηνάς, τὰ ὄρη λέγω καὶ τὰς νάπας; Καὶ γὰρ ἐπὶ τὸ ὕψος
 τῆς ταπεινοφροσύνης ὀψόμεθα τοῦτο. Ἄνθρωποι γὰρ οἱ μὲν
 5 ἀπὸ τῶν ἔξωθεν ἀξιωμαίων, οἱ δὲ καὶ ἀπὸ χρημάτων ὄν-
 τες λαμπροί, πάντοθεν ἑαυτοὺς κατασιέλλουσιν, ἀπὸ τῆς ἐ-
 σθητός, ἀπὸ τῆς οἰκίας, ἀπὸ τῶν διακονουμένων καὶ καθάπερ
 ἐν γράμμασι διὰ πάντων τὴν ταπεινοφροσύνην γράφουσι.
 Καὶ ἅπερ ἐσὶν ὑπεκκαύματα ἀλαζονείας, τὸ καλῶς ἀμφιέν-
 10 νουθαι καὶ τὸ λαμπρῶς οἰκοδομεῖν καὶ τὸ πολλοὺς ἔχειν
 διακόνους, ἃ καὶ ἄκοντας πολλάκις εἰς ἀλαζονείαν ἐμβάλ-
 λει, ταῦτα ἐκεῖ ἅπαντα ἀνήρηται. Καὶ αὐτοὶ καίουσι πῦρ, αὐ-
 τοὶ διακλῶσι ξύλα, αὐτοὶ ἔψουσιν, αὐτοὶ τοῖς ἐρχομένοις δια-
 κονοῦνται. Οὐκ ἔστιν ὑβρίζοντος ἀκοῦσαί τινος ἐκεῖ, οὐδὲ
 15 ὑβριζόμενον ἰδεῖν, οὐδὲ ἐπιπαιτόμενον, οὐδὲ ἐπιτάτιοντα, ἀλ-
 λά πάντες τῶν διακονουμένων εἰσὶ, καὶ ἕκαστος τοὺς πόδας
 νίπτει τῶν ξένων, καὶ πολλὴ περὶ τούτου μάχη. Καὶ ποιεῖ
 τοῦτο, οὐκ ἐξειάζων ὅσους ἐστίν, οὔτε εἰ δοῦλος, οὔτε εἰ ἐ-
 λεύθερος, ἀλλ' ἐπὶ παντός τὴν διακονίαν ταύτην πληροῖ.
 20 Οὐδεὶς ἐκεῖ οὐ μέγας, οὐδὲ μικρός. Τί οὖν; σύγχυσις; Μὴ
 γένοιτο· ἀλλ' ἡ πρώτη εὐταξία. Καὶ γὰρ ἢ τις μικρός, ὁ
 μέγας οὐχ ὄρα τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐκείνου πάλιν κατεδέεστε-
 ρον ἑαυτὸν εἶναι νενόμικε, καὶ ταύτη γίνεται μείζων. Μία
 τράπεζα πᾶσι, καὶ τοῖς διακονουμένοις καὶ τοῖς διακονοῦσι,
 25 τὰ αὐτὰ ἐδέσματα, τὰ αὐτὰ ἐνδύματα, τὰ αὐτὰ οἰκήματα, ἡ
 αὐτὴ δίαίτα. Μέγας ἐκεῖ ὁ τὸ εὐτελὲς ἔργον ἀρπάζων. Οὐκ

Καὶ ποῦ θὰ εὕρωμεν αὐτὴν τὴν ταπεινοφροσύνην; Θέλετε πάλιν νὰ μεταβῶμεν εἰς τὴν πόλιν τῆς ἀρετῆς, εἰς τὰς σκηνὰς τῶν ἀγίων, ἐννοῶ τὰ ὄρη, καὶ τὰ δάση; Καθ' ὅσον ἐκεῖ θὰ συναντήσωμεν αὐτὸ τὸ ὕψος τῆς ταπεινοφροσύνης. Διότι ἀπὸ αὐτοὺς ἄλλοι μὲν εἶναι ἄνθρωποι ποὺ ἦσαν λαμπροὶ λόγῳ κοσμικῶν ἀξιωμάτων, ἄλλοι ἦσαν λαμπροὶ λόγῳ χρημάτων, καὶ τώρα ἀπὸ παντοῦ στεροῦν τοὺς ἑαυτοῦς των, ἀπὸ τὰ ἐνδύματα, ἀπὸ τὴν κατοικίαν, ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας καὶ μὲ ὅλας τὰς ἐνεργείας των αὐτὰς ὡσὰν μὲ γράμματα διαζωγραφίζουν τὴν ταπεινοφροσύνην. Καὶ αὐτὰ ποὺ εἶναι προσανάμματα τῆς ἀλαζονείας, τὸ νὰ φοροῦν ὡραῖα ἐνδύματα, τὸ νὰ κτίζουν λαμπρὰς οἰκοδομάς, καὶ τὸ νὰ ἔχουν πολλοὺς ὑπηρέτας, τὰ ὁποῖα πολλὰς φορὰς καὶ χωρὶς τὴν θέλησίν μας ὀδηγοῦν εἰς τὴν ἀλαζονείαν, ὅλα αὐτὰ ἐκεῖ ἔχουν καταργηθῆ. Καὶ οἱ ἴδιοι ἀνάπτουν φωτιά, οἱ ἴδιοι κόπτουν ξύλα διὰ τὴν φωτιά, οἱ ἴδιοι μαγειρεύουν, οἱ ἴδιοι ἐξυπηρετοῦν τοὺς ἐπισκέπτας. Δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀκούσῃ κανεὶς ἐκεῖ κάποιον νὰ ὑβρίζεται, οὔτε κάποιον νὰ τὸν διατάσσουν, οὔτε ἄλλον ποὺ νὰ διατάσῃ, ἀλλ' ὅλοι ἀνήκουν εἰς τὴν θέσιν τῶν ὑπηρετούντων, καὶ ὁ καθένας νίπτει τὰ πόδια τῶν ξένων, καὶ ὑπάρχει πολὺς ἀνταγωνισμὸς διὰ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτὴν. Καὶ τὸ κάνει αὐτὸ χωρὶς νὰ ἐξετάζῃ ποῖος εἶναι, οὔτε ἂν εἶναι δοῦλος, οὔτε ἂν εἶναι ἐλεύθερος, ἀλλ' ἐκτελεῖ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτὴν πρὸς ὅλους. Κανεὶς δὲν εἶναι ἐκεῖ οὔτε μέγας, οὔτε μικρός. Τί λοιπόν; Ἐπικρατεῖ ἐκεῖ σύγχυσις; Μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἐπικρατεῖ ἡ καλυτέρα τάξις. Διότι καὶ ἂν εἶναι κανεὶς μικρός, ὁ μέγας δὲν τὸ βλέπει αὐτό, ἀλλὰ καὶ θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὑποδεέστερον καὶ ἀπὸ ἐκεῖνον, καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον γίνεται πρὸς μέγας. Μία τράπεζα ὑπάρχει δι' ὅλους, καὶ δι' αὐτοὺς ποὺ ὑπηρετοῦνται καὶ διὰ τοὺς ὑπηρετοῦντας, τὰ ἴδια ἐδέσματα, τὰ ἴδια ἐνδύματα, αἱ ἴδιαι κατοικίαι, τὸ ἴδιο φαγητό. Ἐκεῖ μέγας εἶναι αὐτὸς ποὺ προλαμβάνει καὶ κάνει τὴν πρὸς ταπεινὴν ἐργασίαν. Δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ τὸ ἰδικόν μου καὶ τὸ ἰδικόν σου, ἀλλ'

ἔστι τὸ ἐμὸν καὶ τὸ σὸν, ἀλλ' ἐξώρισται τοῦτο τὸ ρῆμα, τὸ μυρίων αἴτιον πολέμων.

4. Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ δίαίτια καὶ τροάπεζα καὶ σιολὴ μία πᾶσιν, ὅπου γε καὶ ψυχὴ μία πᾶσιν, οὐ κατὰ τὴν οὐσίαν
 5 μόνον (ἰδῦτο γὰρ καὶ ἐπὶ πάντων), ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀγάπην; πῶς οὖν ἂν αὐτὴ καθ' ἑαυτῆς ἐπαρθεῖη ποιέ; Οὐκ ἔστιν ἐκεῖ πενία καὶ πλοῦτος, δόξα καὶ ἀτιμία· πῶς οὖν ἂν εὗροι παρείοδυσιν ἀπόνοιαν καὶ ἀλαζονεία; Εἰσὶ μὲν γὰρ καὶ μικροὶ καὶ μεγάλοι κατὰ τὸν τῆς ἀρετῆς λόγον, ἀλλ' ὅπερ ἔ-
 10 φην, οὐδεὶς τοῦτο ὁρᾷ. Ὁ μικρὸς οὐκ ἀλγεῖ ὡς καταφρονοῦμενος, οὔτε γὰρ ὁ καταφρονῶν τίς ἐστι· καὶ διαπιύση δέ τις, τοῦτο μάλιστα παιδεύονται, καταφρονεῖσθαι, διαπιύεσθαι, ἐξευτελίζεσθαι, διὰ ρημάτων, διὰ πραγμάτων καὶ πωχοῖς καὶ ἀναπήροις συνανασιτρέφονται, καὶ αἱ τροάπεζαι αὐτοῖς
 15 τούτων γέμουσι τῶν δαιτυμόνων· διὰ δὴ τοῦτο καὶ τῶν οὐρανῶν εἰσὶν ἄξιοι.

Καὶ ὁ μὲν θεραπεύει τραύματα τῶν λώβην ἔχόντων, ὁ δὲ χειραγωγεῖ τὸν τυφλόν, ὁ δὲ θασιάζει τὸν τὸ σκέλος πεπηρωμένον. Οὐκ ἔστι κολάκων ἐκεῖ πλῆθος, οὐδὲ παρασίτων·
 20 μᾶλλον δὲ οὐδὲ ὁ τί ποιέ ἐστι κολακεία ἴσασι· πόθεν οὖν ἂν ἐπαρθεῖέν ποιε; Καὶ γὰρ πολλὴ παρ' αὐτῆς ἰσότης, διὸ καὶ εὐκολία πολλὴ τῆς ἀρετῆς. Καὶ γὰρ τούτοις μᾶλλον οἱ καταδεέστεροι παιδεύονται, ἢ εἰ ἀναγκάζοιτο αὐτοῖς παραχωρεῖν τῶν πρωτείων. Ὡσπερ γὰρ τὸν θρασὺν ὁ πλητιόμε-
 25 νος καὶ παραχωρῶν παιδεύει, οὕτω τὸν φιλότιμον ὁ μὴ ἀντιποιοῦμενος δόξης, ἀλλὰ καταφρονῶν. Τοῦτο δὲ μετὰ δαψιλείας ἐκεῖ ποιοῦσι καὶ δοῦν μάχη παρ' ἡμῖν ὑπὲρ τοῦ τυχεῖν τῶν πρωτείων, τοσοῦτος ἀγὼν παρ' ἐκείνοις ὑπὲρ τοῦ μὴ

ἔχουν ἐξορισθῆ αἱ λέξεις αὐταὶ πού εἶναι ἡ αἰτία ἀπειρῶν πολέμων.

4. Καὶ διατί θαυμάζεις ἐὰν εἶναι δι' ὅλους ἓνα τὸ φαγητόν, μία ἡ τράπεζα καὶ ἡ ἐνδυμασία, ὅπου βέβαια μία εἶναι καὶ ἡ ψυχὴ δι' ὅλους, ὅχι μόνον κατὰ τὴν οὐσίαν (διότι αὐτὸ εἶναι κοινὸν γνῶρισμα ὅλων τῶν ἀνθρώπων), ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἀγάπην; πῶς λοιπὸν αὐτὴ θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπαρθῆ ποτὲ ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ της; Δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ πτωχεῖα καὶ πλοῦτος, δόξα καὶ ἀτιμία· πῶς λοιπὸν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εἰσχωρήσῃ ἐκεῖ ὁ φθόνος καὶ ἡ ἀλαζονεία; Βέβαια ὑπάρχουν καὶ μικροὶ καὶ μεγάλοι ὡς πρὸς τὸ μέτρον τῆς ἀρετῆς, ἀλλ' ὅπως προανέφερα κανεὶς δὲν τὸ βλέπει αὐτό. Ὁ μικρὸς δὲν ὑποφέρει ἀπὸ περιφρόνησιν, οὔτε βέβαια ὑπάρχει κάποιος πού νὰ περιφρονῇ τοὺς ἄλλους. Καὶ ἂν ἀκόμη κάποιος δείξῃ ὑπεροψίαν, αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν διδάσκονται, νὰ περιφρονοῦνται, νὰ διαπτύωνται, νὰ ἐξευτελίζωνται μὲ λόγια καὶ μὲ ἔργα. Καὶ συναναστρέφονται πτωχοὺς καὶ ἀναπήρους, καὶ αἱ τράπεζαί των εἶναι γεμᾶται ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς συνδαιτυμόνας. Διὰ τοῦτο εἶναι ἄξιοι καὶ τῶν οὐρανῶν.

Καὶ ἄλλος μὲν θεραπεύει τὰ τραῦματα τῶν λεπρῶν, ἄλλος ὀδηγεῖ τὸν τυφλόν, ἄλλος δὲ βαστάζει τὸν χωλόν. Δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ τὸ πλῆθος τῶν κολάκων, οὔτε τῶν παρασίτων, ἢ καλύτερα οὔτε γνωρίζουν τί τέλος πάντων εἶναι ἡ κολακεία. Ἀπὸ ποῦ θὰ ἦτο δυνατὸν κάποιοι νὰ ἐπαρθοῦν; Καθ' ὅσον ἰσχύει μεταξὺ των μεγάλη ἰσότης, διὰ τοῦτο καὶ εἶναι πολὺ εὐκόλον ν' ἀσκήσῃ κανεὶς τὴν ἀρετὴν. Καὶ μὲ αὐτὰ λοιπὸν διδάσκονται οἱ ὑποδεέστεροι, παρὰ ἐὰν ἤθελον ἐξαναγκασθῆ νὰ παραχωροῦν τὰ πρωτεῖα. Διότι ὅπως ἀκριβῶς διδάσκει τὸν θρασὺν αὐτὸς πού ραπίζεται ἀπὸ αὐτὸν καὶ ὑποχωρεῖ, ἔτσι καὶ τὸν φιλόδοξον τὸν διδάσκει ὅχι ἐκεῖνος πού ἐπιδιώκει, ἀλλὰ ὁ περιφρονῶν αὐτήν. Αὐτὸ δὲ τὸ κάνομεν ἐκεῖ μὲ πολλὴν προθυμίαν καὶ ἀφθονίαν, καὶ ὅσος ἀνταγωνισμὸς ὑπάρχει μεταξὺ μας διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ πρωτεῖα. Τόσος ἀνταγωνισμὸς ὑπάρχει μεταξὺ ἐκείνων διὰ νὰ

τυχεῖν, ἀλλὰ διακρούσασθαι, καὶ πολλὴ σπουδὴ, τίς πλεονε-
 κτήσῃ τιμῶν, ἀλλ' οὐ τιμώμενος. Ἄλλως δὲ καὶ αὐτὰ τὰ
 ἔργα μειριάζειν πείθει, καὶ οὐκ ἀφήσῃ φλεγμαίνειν. Τίς
 γάρ, εἶπέ μοι, γῆν σκάπτων καὶ ἄρδων καὶ φυτεύων, ἢ πλέ-
 5 κων σπυρίδας, καὶ σάκκον ὑφαίνων, ἢ ἄλλα τινὰ μεταχειρί-
 ζων, μέγα φρονήσῃ ποιέ; τίς δὲ πενία συζῶν καὶ λιμῶ
 παλαίων, τοῦτο νοσήσῃ τὸ νόσημα; Οὐκ ἔστιν οὐδεὶς. Διὰ
 τοῦτο εὐκόλος αὐτοῖς ἢ ταπεινοφροσύνη. Καὶ ὡσπερ ἐνταῦ-
 θά χαλεπὸν τὸ μειριάζειν διὰ τὸ πλῆθος τῶν κροιούντιον
 10 καὶ θαυμαζόντιον, οὕτως ἐκεῖ σφόδρα εὐκόλον. Καὶ γὰρ τῆ
 ἐρημῖα προσέχει μόνον ἐκεῖνος καὶ θρονίθας ἰπταμένας ὄρᾳ
 καὶ δένδρα σειόμενα καὶ ζέφυρον πνέοντα καὶ ρύακας διὰ
 φαράγγων φερομένους. Πόθεν οὖν ἂν ἐπαρθεῖη ὁ ἐρημῖα το-
 σαύτη συζῶν;
 15 Οὐ μὴν διὰ τοῦτο ἀπολογία ἐντεῦθεν ἡμεῖς ἔχομεν,
 ἐπειδὴ ἐν μέσοις σιρεφόμενοι μέγα φρονοῦμεν. Καὶ γὰρ ὁ
 Ἄβρααμ μεταξὺ Χανααίων ὧν ἔλεγεν· «Ἐγὼ δὲ εἶμι γῆ
 καὶ σποδός». Καὶ ὁ Δαυὶδ ἐν μέσοις σιραιοπέδοις, «Ἐγὼ
 δὲ εἶμι σκώληξ, καὶ οὐκ ἄνθρωπος»· καὶ ὁ ἀπόστολος ἐν
 20 μέσῃ τῆ οἰκουμένῃ, «Οὐκ εἶμι ἰκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος».
 Ποία τοίνυν ἡμῖν ἔσται παραμυθία, ποία δὲ ἀπολογία, ὅταν
 μηδὲ ιοσαῦτα ἔχοντες παραδείγματα μειριάζωμεν; Ὡσπερ
 γὰρ ἐκεῖνοι μυρίων σιεφάνων ἄξιοι, πρῶτοι τῆς ἀρετῆς τὴν
 ὁδὸν ἐλθόντες, οὕτως ἡμεῖς μυρίων τιμωριῶν ὑπεύθυνοι, μη-
 25 δὲ μει' ἐκείνους τοὺς ἀπελθόντας καὶ ἐν τοῖς γράμμασι κει-

7. Γεν. 18, 26.

8. Ψαλμ. 21,6.

9. Α' Κορ. 15, 9

ἀποφύγουν αὐτά, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ τ' ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν των, καὶ καταβάλλεται μεγάλη προσπάθεια ποῖος θὰ ὑπερβάλῃ τοὺς ἄλλους, τιμῶν αὐτούς, ἀλλ' ὄχι τιμώμενος ὁ ἴδιος. Ἐλλωστε δὲ καὶ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ ἔργα τοὺς ἀναγκάζουν νὰ εἶναι ταπεινόφρονες καὶ δὲν τοὺς ἀφήνουν νὰ κυριεύωνται ἀπὸ αὐτὴν τὴν φλόγα. Διότι εἶπέ μου, ποῖος θὰ μεγαλοφρονήσῃ σκάπτων τὴν γῆν καὶ ποτίζων καὶ φυτεύων αὐτήν, πλέκων καλάθια καὶ ὑφαίνων τρίχινον σάκκον, ἢ ἐκτελῶν ἄλλας ἐργασίας; ποῖος δὲ συζῶν μὲ τὴν πτώχεια καὶ παλεύων μὲ τὴν πείναν, θὰ κυριευθῆ ἀπὸ αὐτὴν τὴν νόσον; Δὲν ὑπάρχει κανεὶς. Διὰ τοῦτο εἶναι εὐκόλος εἰς αὐτούς ἢ ταπεινοφροσύνη. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐδῶ εἶναι δύσκολον νὰ ταπεινοφρονῆ κανεὶς ἐξ αἰτίας τοῦ πλήθους τῶν χειροκροτούντων καὶ τῶν θαυμαστῶν, ἔτσι καὶ ἐκεῖ εἶναι πάρα πολὺ εὐκόλον. Καθ' ὅσον ἐκεῖνος μόνον τὴν ἔρημον προσέχει καὶ τὰ πουλιὰ βλέπει νὰ πετοῦν καὶ τὰ δένδρα νὰ κινουῦνται καὶ τὸν ἄνεμον νὰ φυσᾷ καὶ τὰ ρυάκια νὰ κυλοῦν τὰ νερά των ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ φαράγγια. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπερηφανευθῆ αὐτὸς ποὺ ζῆ μαζί μὲ τόσον μεγάλην ἔρημίαν;

Ἄλλ' ὅμως δὲν θὰ εὕρωμεν ἡμεῖς ἐξ αἰτίας αὐτοῦ δικαιολογίαν διὰ τὴν μεγαλοφροσύνην μας ἐπειδὴ ζῶμεν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Καθ' ὅσον καὶ ὁ Ἀβραὰμ ζῶν μεταξὺ τῶν Χαναναίων ἔλεγεν· «Ἐγὼ εἶμαι γῆ καὶ στάκτη»⁷. Καὶ ὁ Δαυῖδ ζῶν μέσα εἰς τὰ στρατόπεδα ἔλεγεν· «Ἐγὼ εἶμαι σκουλήκι, καὶ ὄχι ἄνθρωπος»⁸. Καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος ποὺ ἔζη μέσα εἰς τὸν κόσμον ἔλεγε· «Δὲν εἶμαι ἰκανὸς νὰ ὀνομάζωμαι ἀπόστολος»⁹. Ποίαν λοιπὸν παρηγορίαν θὰ ἔχωμεν ἡμεῖς, ποίαν δὲ ἀπολογίαν, ὅταν δὲν δείκνωμεν ταπεινοφροσύνην ἂν καὶ ἔχομεν τόσα παραδείγματα; Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι κατέστησαν ἄξιοι ἀμετρήτων στεφάνων, ἐπειδὴ πρῶτοι ἐβάδισαν τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς, ἔτσι καὶ ἡμεῖς θὰ εὕρεθῶμεν ὑπεύθυνοι ἀπείρων τιμωριῶν, ἐπειδὴ δὲν ἐπεδείξαμεν παρόμοιον ζῆλον οὔτε μετὰ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔφυγαν ἀπὸ

μένους, μηδὲ μετὰ τούτους τοὺς πάντας καὶ διὰ τῶν πραγμάτων θαυματομένους, ἐπὶ τὸν ἴσον ἐλκόμενοι ζῆλον. Τί γὰρ ἂν ἔχοις εἰπεῖν, μὴ διορθούμενος; Οὐκ οἶσθα γράμματα, οὐδὲ Γραφαῖς ἐνέκνησαν, ἵνα μάθῃς τῶν παλαιῶν τὰς ἀρετὰς; 5 Μάλιστα μὲν καὶ τοῦτο ἔγκλημα, τῆς ἐκκλησίας διηνεκῶς ἀνεωγμένης, μὴ εἰσιέναι καὶ μετέχειν τῶν καθαρῶν ἐκείνων ναμάτων. Πλὴν ἄλλ' εἰ καὶ τοὺς ἀπελθόντας οὐκ ἔγνωσ διὰ τῶν Γραφῶν, τοὺς ζῶντας τούτους ἰδεῖν ἔχρη. Ἄλλ' οὐδεὶς ὁ χειραγωγῶν; Ἐλθέ πρός με, καὶ ἐγὼ σοὶ δείξω τὰ 10 καταγώγια τῶν ἁγίων τούτων· ἐλθέ, καὶ μάθε τί παρ' αὐτῶν χρήσιμον. Λύχνοι πανταχοῦ τῆς γῆς εἰσιν οὔτοι λάμποντες· τείχη ταῖς πόλεσι περικάθηται. Διὰ ταῦτα τὰς ἐρημίας κατέλαβον, ἵνα καὶ σὲ παιδεύσωσι τῶν ἐν τῷ μέσῳ θορύβων καταφρονεῖν. Οἱ μὲν γάρ, ἅτε ἰσχυροὶ ὄντες καὶ ἐν 15 μέσῳ τῷ κλύδωνι δύνανται γαλήνης ἀπολαύειν· σοὶ δὲ τῷ περιαντιλουμένῳ πανταχόθεν ἡσυχίας δεῖ, καὶ τοῦ μικρὸν ἀναπνεῦσαι ἐκ τῶν ἐπαλλήλων κυμάτων.

Βάδιζε τοίνυν ἐκεῖ συνεχῶς, ἵνα τὴν διηνεκῆ κηλῖδα καθάρας ταῖς ἐκείνων εὐχαῖς καὶ πραινέσεσι, καὶ τὸν ἐν- 20 ταῦθα ἄριστα διαγάγῃς βίον, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχῃς ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα, κράτις, τιμὴ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τὴν γῆν καὶ ἀναφέρονται εἰς τὰ βιβλία, οὔτε μετὰ ἀπὸ αὐ-
τοὺς ποὺ ζοῦν καὶ θαυμάζονται διὰ τὰ ἔργα των. Τί λοιπὸν
θα ἤμπορέσης νὰ εἰπῆς, ὅταν δὲν διορθώνεσαι; Δὲν γνωρί-
ζεις γράμματα, οὔτε ἐμελέτησες τὰς Γραφάς, διὰ νὰ μάθῃς
τὰς ἀρετὰς τῶν παλαιῶν; Αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν εἶναι ἔγκλημα,
ἐνῶ εἶναι ἡ Ἐκκλησία συνεχῶς ἀνοικτὴ, σὺ δὲν εἰσέρχεσαι
καὶ δὲν μετέχεις τῶν καθαρῶν ἐκείνων ναμάτων. Πλὴν ὅμως
καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἐγνώρισες μέσῳ τῶν Γραφῶν αὐτοὺς ποὺ
ἔφυγον ἀπὸ τὴν γῆν, ἔπρεπε νὰ προσέξῃς αὐτοὺς ποὺ ζοῦν.
Μήπως ὅμως δὲν ὑπάρχει κανεὶς νὰ σὲ ὀδηγήσῃ; Ἔλα
πρὸς ἐμένα καὶ ἐγὼ θὰ σοῦ δείξω τὰ καταγώγια αὐτῶν τῶν
ἀγίων· ἔλα καὶ μάθε κάτι χρήσιμον ἀπὸ αὐτοὺς. Αὐτοὶ εἶναι
φωτεινὰ λυχνάρια ποὺ φωτίζουν εἰς ὅλην τὴν γῆν· στέ-
κονται ὡσὰν τεῖχη γύρω ἀπὸ τὰς πόλεις. Διὰ τοῦτο κατέλα-
βον τὰς ἐρήμους, διὰ νὰ διδάξουν καὶ σένα νὰ περιφρονῆς
τοὺς θορύβους, ζῶν μέσα εἰς τὸν κόσμον. Διότι αὐτοί, ἐπει-
δὴ εἶναι ἰσχυροί, καὶ εἰς τὸ μέσον τῆς τρικυμίας ἠμποροῦν
νὰ ἀπολαύουν γαλήνης. Σὺ ὅμως ποὺ ἀπὸ παντοῦ βάλλεσαι
ἀπὸ τὰ κύματα χρειάζεσαι ἡσυχίαν.

Πήγαινε λοιπὸν ἐκεῖ τακτικά, ὥστε, ἀφοῦ καθαρίσῃς
τὴν διαρκῆ κηλίδα τῆς ἀμαρτίας μὲ τὰς εὐχὰς καὶ συμβου-
λὰς ἐκείνων, καὶ τὴν ἐδῶ ζωὴν σου νὰ διέλθῃς ἐνάρετα καὶ τὰ
μέλλοντα ἀγαθὰ, ν' ἀποκτήσῃς μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρω-
πίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ
μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα ἀνήκει δόξα, δύναμις, τιμὴ,
συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε εἰς τοὺς
αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΓ΄
Ματθ. 23, 13 - 28

«Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,
δι κατεσθίετε τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν, καὶ προφάσει
5 μακρὰ προσευχόμενοι· διὰ τοῦτο λήψεσθε περισσότε-
ρον κρίμα».

1. Ἐντεῦθεν λοιπὸν εἰς γαστριμαργίαν αὐτοὺς κωμωδεῖ,
καὶ τὸ δεινόν, δι οὐκ ἀπὸ τῶν πλουτούντων, ἀλλ' ἀπὸ τῶν
χηρῶν ἐγαστριζοντο, καὶ τὴν ἐκείνων πενίαν ἐπέτριβον,
10 ἣν διορθοῦσθαι ἔδει. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς ἤσθιον, ἀλλὰ κατή-
σθιον. Εἶτα καὶ ὁ τρόπος τῆς καπηλείας χαλεπώτερος· «προ-
φάσει μακρὰ προσευχόμενοι». Πᾶς μὲν γὰρ ἄξιος τιμωρίας
ὁ κακὸν τι ποιῶν, ὁ δὲ καὶ τὴν αἰτίαν ἀπὸ εὐλαθείας λαμ-
βάνων, καὶ προσχῆμαι τούτῳ χρώμενος τῆς πονηρίας, πολ-
15 λῶ χαλεπωτέρας ὑπεύθυνος κολάσεως. Καὶ τίνος ἔνεκεν
οὐκ ἀπεχειροτόνησεν αὐτούς; Ὅτι ὁ καιρὸς οὐκ ἐπέτρεπεν
οὐδέπω. Διὰ δὴ τοῦτο ἀφήσει μὲν αὐτοὺς τέως, διὰ δὲ ὧν
λέγει κατασκευάζει τὸ ἀνεξαπάτητον τῷ δήμῳ, ἵνα μὴ διὰ
τὴν ἀξίαν αὐτῶν εἰς τὸν αὐτὸν ἔλκωνται ζῆλον. Ἐπειδὴ
20 γὰρ εἶπεν, «ὅσα ἂν λέγωσιν ὑμῖν ποιεῖν, ποιεῖτε», δείκνυ-
σιν ὅσα παραποιῶσιν, ἵνα μὴ ἐξ ἐκείνου νομισθῇ παρὰ τοῖς
ἀνοήτοις πάντα ἐπιτρέπειν αὐτοῖς.

«Οὐαὶ ὑμῖν, δι κλείετε τὴν βασιλείαν ἔμπροσθεν τῶν
ἀνθρώπων. Ὑμεῖς γὰρ οὐκ εἰσέρχεσθε, οὐδὲ τοὺς εἰσερχο-

ΟΜΙΛΙΑ ΟΓ΄
Ματθ. 23, 13 - 28

«Ἀλλοίμονόν σας, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί, διότι κατατρώγετε τὰς περιουσίας τῶν κηρῶν μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι κάνατε μακρὰς προσευχὰς ὑπὲρ αὐτῶν. Διὰ τοῦτο θὰ ὑποσιῆτε μεγαλυτέραν τιμωρίαν».

1. Μὲ τοὺς λόγους λοιπὸν αὐτοὺς ὁ Κύριος διακωμωδεῖ αὐτοὺς διὰ γαστριμαργίαν καὶ τὸ φοβερὸν εἶναι, ὅτι κατέτρωγον τὴν περιουσίαν ὄχι τῶν πλουσίων, ἀλλὰ τῶν κηρῶν, καὶ ἔτσι ὠδήγουν εἰς τὸ ἔπακρον τὴν δυστυχίαν των, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ καλυτερεύσουν. Διότι δὲν ἔτρωγον ἀπλῶς, ἀλλὰ κατέτρωγον. Ἐπειτα καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐκμεταλλεῦσεως ἦτο φοβερώτερος· «Μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι ἔκαμνον μακρὰς προσευχὰς ὑπὲρ αὐτῶν». Διότι ὁ καθένας, ποὺ κάμνει κάποιο κακὸν εἶναι ἄξιος τιμωρίας, αὐτὸς ὅμως ποὺ καὶ τὴν ἀφορμὴν λαμβάνει ἀπὸ τὴν εὐλάβειαν καὶ χρησιμοποιοεῖ αὐτὸ τὸ πρόσχημα τῆς πονηρίας, εἶναι ὑπεύθυνος διὰ πολὺ πῖο φοβερὰν τιμωρίαν. Καὶ διὰ ποῖον λόγον δὲν καθήρεσεν αὐτοὺς ἀπὸ τὸ ἀξίωμα των. Διότι δὲν τὸ ἐπέτρεπεν ἀκόμη ὁ καιρὸς. Διὰ τοῦτο λοιπὸν τοὺς ἀφήνει μὲν εἰς τὴν ἀρχὴν, μὲ ὅσα ὅμως λέγει προφυλάσσει τὸν λαὸν ἀπὸ τὴν ἐξαπάτησιν, ὥστε νὰ μὴ παρασύρεται εἰς τὸ νὰ μιμῆται αὐτοὺς λόγῳ τοῦ ἀξιωματός των. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶπεν, «Ὅλα ὅσα σὰς λέγουν νὰ τηρῆτε, νὰ τὰ τηρῆτε», δείχνει καὶ ὅσα αὐτοὶ παραποιοῦν, ὥστε νὰ μὴ νομισθῆ ἕκ μέρους τῶν ἀπερισκέπτων, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, ὅτι ἐπιτρέπονται τὰ πάντα εἰς αὐτούς.

«Ἀλλοίμονόν σας, διότι κλείετε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἔμπρὸς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Διότι σεῖς μὲν δὲν

μένους ἀφίετε εἰσελθεῖν». Εἰ δὲ τὸ μηδένα ὠφελεῖν καιη-
γορία, τὸ καὶ βλάπτειν καὶ κωλύειν ποίαν ἔχει συγγνώμην;
Τί δέ ἐσσι, «τούς εἰσερχομένους»; Τούς ἐπιτηδείους. Ὅτι μὲν
γὰρ ἐπιτάξαι ἑτέροις ἔδει, ἀφόρητα ἐποίουν τὰ φορτία, ὅτι
5 δὲ αὐτούς ποιῆσαι τι τῶν δεόντων, τὸ ἐναντίον, οὐ μόνον
οὐδὲν ἐποίουν αὐτοί, ἀλλ' ὁ πολλῶ πλέον ἐστὶν εἰς κακία,
καὶ ἑτέρους διέφθειρον. Οὗτοί εἰσιν οἱ λεγόμενοι λοιμοί,
οἱ ἔργον τιθέμενοι τὴν ἑτέρων ἀπώλειαν, ἐκ διαμέτρου πρὸς
τούς διδασκάλους ἐσιῶτες. Εἰ γὰρ διδασκάλου τὸ σῶζειν
10 τὸν ἀπολλύμενον, τὸ ἀπολλύναι τὸν σῶζεσθαι μέλλοντα, λυ-
μεῶνος.

Εἴτα πάλιν ἕτερον ἔγκλημα· «ὅτι περιάγετε τὴν ὑά-
λασσαν καὶ τὴν ξηράν, ποιῆσαι ἓνα προσήλυτον· καὶ διαν
γένηται, ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν γεέννης διπλότερον ὑμῶν»· του-
15 τέστιν, οὐδὲ τὸ μόλις αὐτὸν σαγηνεῦσαι καὶ μετὰ μυρίων
πόνων, φείδεσθαι αὐτοῦ παρασκευάζει ὑμᾶς, καίτοιγε τῶν
μόλις κτηθέντων φειδόμεθα μειζρόνως· ὑμᾶς δὲ οὐδὲ τοῦτο
ἐπιεικεσιέτους ἐργάζεται. Ἐνιαῦθα δύο αὐτοῖς ἐγκαλεῖ-
θεν μὲν, διὰ ἄχρηστοι πρὸς σωτηρίαν τῶν πολλῶν, καὶ πολ-
20 λοῦ δέονται τοῦ ἰδρωτός, ὥστε καὶ ἓνα ἐφελκύνεσθαι· ἕτερον
δέ, διὰ ράθυμοι πρὸς τὴν φυλακὴν τοῦ κτηθέντος· μᾶλλον δὲ
οὐ ράθυμοι μόνον, ἀλλὰ καὶ προδοταί, διὰ τῆς κατὰ τὸν θίον
πονηρίας διαφθείροντες αὐτὸν καὶ χείρω ποιοῦντες. Ὅταν
γὰρ τοὺς διδασκάλους ἴδῃ τοιούτους ὁ μαθητής, χείρων γί-
25 νεται. Οὐ γὰρ ἴσταιται μέχρι τῆς τοῦ διδασκάλου κακίας,
ἀλλ' διὰ μὲν ἐνάρετος ἦ, μιμεῖται. διὰ δὲ φαῦλος, καὶ

εισέρχεσθε, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους ποὺ ἔρχονται διὰ νὰ εἰσέλθουν δὲν τοὺς ἀφήνετε». Ἐὰν δὲ τὸ νὰ μὴ ὠφελῆ κανεὶς μηδένα εἶναι ἄξιος κατηγορίας, ὅταν βλάβη καὶ ἐμποδίζη ποίαν συγγνώμην θὰ ἔχη; Ἀλλὰ τί σημαίνει, «τοὺς εἰσερχομένους»; ἐννοεῖ τοὺς ἀξίους. Διότι ὅταν ἐπρόκειτο νὰ δώσουν ἐντολὰς εἰς ἄλλους, ἔκαναν ἀβάστακτα τὰ φορτία, ὅταν ὅμως ἔπρεπεν οἱ ἴδιοι νὰ κάνουν κάτι ἀπὸ τὰ πρέποντα, τότε, ἀντιθέτως, ὄχι μόνον δὲν ἔκαναν τίποτε οἱ ἴδιοι, ἀλλ' αὐτὸ ποὺ ἀποτελεῖ μεγαλυτέραν κακίαν, ὠδηγοῦσαν δηλαδὴ εἰς τὴν διαφθορὰν καὶ ἄλλους. Αὐτοὶ εἶναι οἱ λεγόμενοι διαφθορεῖς, ποὺ ἔθεσαν ὡς ἔργον τῶν τὴν καταστροφὴν τῶν ἄλλων, ἰστάμενοι εἰς τὴν ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον θέσιν πρὸς τοὺς διδασκάλους. Διότι, ἐὰν ἔργον τοῦ διδασκάλου εἶναι τὸ νὰ διασώζη αὐτὸν ποὺ ὀδηγεῖται εἰς τὴν ἀπώλειαν, τὸ νὰ ὀδηγῆται εἰς ἀπώλειαν αὐτὸς ποὺ ὑπάρχει ἐλπίς νὰ σωθῆ εἶναι ἔργον τοῦ διαφθορέως.

Εἰς τὴν συνέχειαν ὁ Χριστὸς ἀναφέρει καὶ ἄλλο ἔγκλημα τῶν «Διότι διασχίζετε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν διὰ νὰ κάνετε ἕναν προσήλυτον, καὶ ὅταν γίνῃ, τὸν κάνετε υἱὸν τῆς γέεννης, χειρότερον ἀπὸ σᾶς εἰς διπλοῦν». Δηλαδὴ δὲν δείχνετε κανένα ἐνδιαφέρον πλέον περὶ αὐτοῦ ἀμέσως μετὰ τὸν προσηλυτισμὸν του, ποὺ ἐπετεύχθη μετὰ ἀπὸ τόσους κόπους, ἂν καὶ βέβαια δείχνωμεν μεγαλυτέραν φροντίδα διὰ τὰ νεαποκτηθέντα· σᾶς ὅμως οὔτε αὐτὸ σᾶς κάνει περισσότερον ἐπιεικεῖς. Ἐδῶ ὁ Κύριος διὰ δύο πράγματα τοὺς κατηγορεῖ. Πρῶτον, ὅτι εἶναι ἄχρηστοι πρὸς σωτηρίαν τῶν πολλῶν ἀνθρώπων, καὶ ὅτι χρειάζονται πολὺν ἰδρωῖτα, ὥστε νὰ προσηλυτίσουν ἕστω καὶ ἕνα. Δεύτερον δέ, ὅτι δὲν ἐνδιαφέρονται νὰ διαφυλάξουν αὐτὸν ποὺ προσηλύτισαν· ἢ καλύτερα, ὄχι μόνον εἶναι ἀδιάφοροι, ἀλλὰ καὶ προδόται, διότι διαφθεύρουν αὐτὸν μὲ τὴν πονηρὰν διαγωγὴν τῶν καὶ τὸν κάνουν χειρότερον. Διότι, ὅταν ὁ μαθητὴς ἰδῆ τοὺς διδασκάλους του νὰ εἶναι τέτοιοι, γίνεται χειρότερος. Καὶ δὲν σταματᾷ βέβαια εἰς τὸ μέγεθος τῆς κακίας τοῦ διδασκάλου

ὑπερβαίνει διὰ τὴν εὐκολίαν τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον. Υἱὸν δὲ
 γεέννης φησί, τουτέστιν αὐτογέννητον. Εἶπε δέ, «διπλότερον
 ὑμῶν», ἵνα καὶ ἐκείνους φοβήσῃ καὶ τούτων καθάψῃται
 μειζόνως, ὅτι διδάσκαλοι πονηρίας εἰσὶ. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον,
 5 ἀλλ' ὅτι καὶ πλείονα τοῖς μαθηταῖς ἐντιθέσθαι σπουδάζουσι
 τὴν κακίαν, ἐπιτιθέοντες αὐτοὺς ἐπὶ πολλῶ μείζονα φανλότη-
 τα ἧς ἔχουσιν· ὅπερ μάλιστα ψυχῆς διεφθαρμένης ἐστίν.

Εἶτα καὶ εἰς ἄνοιαν αὐτοὺς σκώπει, ὅτι τῶν μειζόνων
 ἐντιολῶν ἐκέλευον καταφρονεῖν. Καὶ μὴν τοῦναντίον ἔμπρο-
 10 σθεν ἔλεγεν, ὅτι «δεσμεύουσι φορτία βαρέα καὶ δυσβάστακτα».

Ἄλλα καὶ ταῦτα ἐποίουν πάλιν, καὶ πάντα ἔπρατιον εἰς τὴν
 τῶν ὑπηκόων διαφθοράν, ἐν τοῖς μικροῖς ζητοῦντες τὴν ἀ-
 κρίθειαν, καὶ τῶν μεγάλων καταφρονοῦντες. «Ἀποδεκατιοῦ-
 τε» γάρ, φησί, «τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ ἄνηθον, καὶ ἀφήκατε
 15 τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὴν κρίσιν καὶ τὸν ἔλεον καὶ τὴν
 πίσιν. Ταῦτα ἔδει ποιῆσαι, κἀκεῖνα μὴ ἀφιέναι». Ἐνιαῦθα
 μὲν οὖν εἰκότως φησὶν, ἔνθα δεκάτη ἐστὶ καὶ ἐλεημοσύνη·
 τί γὰρ βλάπτει τὸ ἐλεημοσύνην διδόναι; Ἄλλ' οὐχ ὡς νό-
 μον ἰηροῦντας· οὐδὲ γὰρ αὐτὸς οὕτως φησί. Διὰ δὲ τοῦτο
 20 ἐνιαῦθα μὲν λέγει «ταῦτα ἔδει ποιῆσαι»· ἔνθα δὲ περὶ
 καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων διαλέγεται, οὐκέτι τοῦτο προσ-
 τίθησιν, ἀλλὰ διαιρεῖ, καὶ δείκνυσιν ἐξ ἀνάγκης τῇ ἔνδον
 καθαρότητι καὶ τὴν ἔξωθεν ἐπομένην· τοῦναντίον δὲ οὐκέτι.

Ὅπου μὲν γὰρ φιλανθρωπίας λόγος ἦν, ἀδιαφόρως αὐτὸ
 25 παραιρέχει, διὰ τε τοῦτο αὐτό, καὶ ἐπειδὴ οὐδέπω καιρὸς

του, ἀλλ' ὅταν μὲν εἶναι ἐνάρετος, τὸν μιμεῖται, ὅταν ὅμως εἶναι φαῦλος, καὶ τὸν ξεπερνᾷ ἕξ αἰτίας τῆς εὐκολίας πού ὑπάρχει πρὸς τὸ χειρότερον. Τὸν ὀνομάζει δὲ «υἷὸν τῆς γενένης», δηλαδὴ καταστρέφεται κυριολεκτικά. Εἶπε δὲ «χειρότερον ἀπὸ σᾶς εἰς διπλοῦν», ὥστε καὶ ἐκείνους νὰ φοβίσῃ καὶ αὐτοὺς νὰ ψέξῃ περισσότερο, διότι εἶναι διδάσκαλοι τῆς πονηρίας. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ διότι φροντίζουν νὰ ἐναποθέσουν εἰς τοὺς μαθητάς των περισσοτέραν κακίαν, παρασύροντες αὐτοὺς εἰς πολὺ μεγαλυτέραν φαυλότητα ἀπὸ αὐτὴν πού ἔχουν αὐτοί, πράγμα πού κατ' ἐξοχὴν εἶναι δεῖγμα ψυχῆς διεφθαρμένης.

Ἀκολουθῶς χλευάζει αὐτοὺς καὶ δι' ἀνοησίαν, διότι ἐδίδασκον νὰ περιφρονοῦν τὰς μεγαλυτέρας ἐντολάς. Καὶ ὅμως προηγουμένως ἔλεγε τὸ ἀντίθετον, ὅτι «τοὺς ἐπιβάλλουν φορτία βαρέα καὶ δυσβάστακτα». Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ πάλιν τὰ ἔκαμνον καὶ ὅλα γενικῶς τὰ ἔπραττον διὰ νὰ διαφθείρουν τοὺς διδασκομένους των, ζητοῦντες νὰ τηροῦν μὲ ἀκρίβειαν τὰ ἀσήμαντα καὶ νὰ περιφρονοῦν τὰ μεγάλα. Διότι, λέγει, «Δίδετε τὸ δέκατον ἀπὸ τὸν ἡδύοσμον καὶ τὸ ἄνηθον καὶ ἀφήσατε τὰ σπουδαιότερα τοῦ νόμου, τὸ δίκαιον, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστιν. Αὐτὰ ἔπρεπε νὰ τὰ κάνετε καὶ ἐκεῖνα νὰ μὴ τὰ παραμελῆτε». Ἐδῶ λοιπὸν πολὺ εὐλόγα συνδέει αὐτὰ μὲ τὰ προηγούμενα, ὅπου γίνεται λόγος διὰ τὸ δέκατον τῆς περιουσίας καὶ διὰ ἐλεημοσύνην. Διότι τί βλάπτει τὸ νὰ δίδῃ κανεὶς ἐλεημοσύνην; Ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἔκαμνον ὄχι διὰ νὰ τηρήσουν τοὺς νόμους, διότι οὔτε καὶ αὐτὸς λέγει αὐτὸ τὸ πράγμα. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐδῶ μὲν λέγει, «Αὐτὰ ἔπρεπε νὰ κάνετε», ἐκεῖ ὅμως ὅπου ὁμιλεῖ περὶ καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων, δὲν τὸ κάνει ἀκόμη αὐτό, ἀλλὰ κάνει διάκρισιν, καὶ δείχνει ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ καθαρότης κατ' ἀνάγκην ἀκολουθεῖ τὴν ἐσωτερικὴν, ἐνῶ τὸ ἀντίθετον δὲν συμβαίνει. Διότι ὅπου ὁμιλεῖ περὶ φιλανθρωπίας, παρατρέχει αὐτὴν μὲ ἀδιαφορίαν, καὶ διὰ τὸν ἀνωτέρω λόγον, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἔλθει ἀκόμη ὁ καιρὸς νὰ καταργήσῃ σαφῶς καὶ ἀπερίφραστα

ἦν διαρρήθην καὶ σαφῶς τὰ νομικὰ ἀνελεῖν, ἔνθα δὲ παρα-
 τήρησις σωματικῶν καθαρμῶν, σαφέστερον ἀναιρέπει. Διὰ
 δὴ τοῦτο ἐπὶ μὲν τῆς ἐλεημοσύνης φησί· «ταῦτα δὲ ἔδει ποιῆ-
 ναι, κακεῖνα μὴ ἀφιέναι», ἐπὶ δὲ τῶν καθαρσίων οὐχ οὕτως·
 5 ἀλλὰ τί; «Καθαρίζετε», φησί, «τὸ ἔξω τοῦ ποιηρίου καὶ τῆς
 παροψίδος, ἔσωθεν δὲ γέμει ἀρπαγῆς καὶ ἀδικίας. Καθά-
 ρισον τὸ ἐντὸς τοῦ ποιηρίου, ἵνα γένηται καὶ τὸ ἐκτὸς κα-
 θαρόν». Καὶ ἔλαβεν αὐτὸ ἀπὸ πράγματις ὡμολογημένου καὶ
 δήλου, ἀπὸ ποιηρίου καὶ παροψίδος.

10 2. Εἶτα δεικνύς, ὅτι οὐδεμία βλάβη ἐκ τοῦ καταφρονεῖν
 τῶν σωματικῶν καθαρμῶν, μεγίστη δὲ τιμωρία ἐκ τοῦ μὴ
 φροντίζειν τῶν τῆς ψυχῆς καθαρσίων, ἅπερ ἔστιν ἀρειή,
 κώνωπα ἐκάλεσε ταῦτα, μικρὰ γὰρ ἦν καὶ οὐδέν, κάμηλον
 δὲ ἐκεῖνα, ἀφόρητα γὰρ ἦν. Διὸ καὶ φησι «τὸν κώνωπα διῶ-
 15 λίζοντες, καὶ τὴν κάμηλον καταπίνοντες». Καὶ γὰρ καὶ ἐ-
 κεῖνα διὰ ταῦτα νενομοθέτηται, διὰ τὸν ἔλεον καὶ τὴν κρίσιν·
 ὥστε οὐδὲ τότε ὠφέλει μόνα γινόμενα. Ὅτι γὰρ τὰ μικρὰ
 διὰ τὰ μεγάλα ἦν εἰρημένα, εἶτα ἐκεῖνα μὲν ἡμελεῖτο, ταῦτα
 δὲ ἐσπουδάξειο μόνα, οὐδέν ἦν πλέον οὐδὲ τότε ἐντεῦθεν.

20 Τούτοις μὲν γὰρ ἐκεῖνα οὐχ εἶπειο, ἐκεῖνα δὲ τούτοις πάν-
 τως. Ταῦτα δὲ λέγει, δεικνύς ὅτι καὶ πρὶν ἢ τὴν χάριν
 παραγενέσθαι, οὐ τῶν προηγουμένων, οὐδὲ τῶν περισπουδά-
 σιων ταῦτα ἦν, ἀλλ' ἕτερα ἦν τὰ ζητούμενα. Εἰ δὲ πρὸ τῆς
 25 χαρίους τοιαῦτα ἦν, πολλῶ μᾶλλον ὑψηλῶν ἐλθόντων πα-
 ραγγελμάτων ταῦτα ἀνόνητα, καὶ καθόλου μειέναι αὐτὰ
 οὐκ ἔχρην.

Πανταχοῦ μὲν οὖν κακία χαλεπὸν· μάλιστα δὲ διὰ μὴ-

τὰς διατάξεις τοῦ νόμου, ὅπου ὅμως ἐξετάζει τοὺς σωματικούς καθαρμούς μὲ μεγαλυτέραν σαφήνειαν ἀνατρέπει τὰς διατάξεις. Διὰ τοῦτο λοιπὸν περὶ μὲν τῆς ἐλεημοσύνης λέγει, «Αὐτὰ ἔπρεπε νὰ τὰ πράξετε, καὶ ἐκεῖνα νὰ μὴ τὰ παραμελῆτε», περὶ τῶν καθαρισμῶν ὅμως δὲν λέγει τὸ ἴδιο. Ἄλλὰ τί; «Καθαρίζετε», λέγει, «τὸ ἐξωτερικὸν μέρος τοῦ ποτηρίου καὶ τοῦ πιάτου, ἐνῶ ἐσωτερικῶς εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ ἀρπαγὴν καὶ πλεονεξίαν. Καθάρισε τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ποτηρίου διὰ νὰ γίνῃ καὶ τὸ ἐξωτερικὸν καθαρὸν». Καὶ ἔλαβεν αὐτὸ τὸ παράδειγμα ἀπὸ τὸ κοινῶς ὡμολογημένον, ἀπὸ τὸ ποτήρι καὶ τὸ πιάτο.

2. Ἐπειτα, ἀφοῦ ἔδειξεν, ὅτι καμμία βλάβη δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ νὰ περιφρονῆ κανεὶς τοὺς σωματικούς καθαρμούς, ἐνῶ εἶναι μεγίστη ἡ τιμωρία δι' ἐκείνους ποὺ δὲν φροντίζουν διὰ τὸν καθαρμὸν τῆς ψυχῆς, πρᾶγμα ποὺ συνιστᾷ τὴν ἀρετὴν, ὠνόμασε κώνωπα μὲν αὐτά, διότι εἶναι μικρὰ καὶ ἀσήμαντα, κάμηλον δὲ ἐκεῖνα, διότι ἦσαν ἀφόρητα. Διὰ τοῦτο καὶ λέγει· «Καθαρίζετε τὸ κουνούπι καὶ καταπίνετε τὴν κάμηλον». Καθ' ὅσον καὶ ἐκεῖνα ἔχουν νομοθετηθῆ δι' αὐτά, διὰ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν δικαιοσύνην, καὶ ἐπομένως οὔτε καὶ τότε ὠφελούσαν πραττόμενα μόνα. Διότι, ὅταν ἐθεσπίσθησαν τὰ μικρὰ διὰ τὰ μεγάλα καὶ εἰς τὴν συνέχειαν μὲν τὰ μεγάλα περιεφρονούντο, ἐνῶ μόνον τὰ μικρὰ ἐκτελούντο, δὲν προέκυπτε τότε κανένα ἐπὶ πλέον ὄφελος ἀπὸ τὰ μικρὰ. Διότι τὰ μὲν μεγάλα δὲν ἀκολουθοῦσαν τὰ μικρὰ, ἐνῶ τὰ μικρὰ ὅπωςδήποτε ἀκολουθοῦσαν τὰ μεγάλα. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει διὰ νὰ δείξῃ ὅτι καὶ προηγουμένως, πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸν τῆς χάριτος, αὐτὰ δὲν ἦσαν τὰ κύρια, οὔτε καὶ τὰ πάρα πολὺ ἀξιόλογα, ἀλλ' ἄλλα ἦσαν τὰ ἀναγκαῖα. Ἐὰν δὲ πρὶν ἀπὸ τὴν χάριν τέτοια ἦσαν τὰ παραγγέλματα αὐτά, πολὺ περισσότερον αὐτὰ ἦσαν ἀνώφελα ὅταν κατόπιν ἐδόθησαν τὰ ὑψηλὰ παραγγέλματα, καὶ δὲν ἐχρειάζοντο καθόλου νὰ ἐπιζητοῦνται καὶ νὰ τηροῦνται.

Πάντοτε λοιπὸν ἡ κακία εἶναι φοβερόν πρᾶγμα, πρὸ

δὲ νομίζη δεῖσθαι διορθώσεως· καὶ τὸ ἔτι χαλεπώτερον,
 διὰ καὶ ἑτέρους ἀρκεῖν οἴηται διορθοῦν· ἅπερ δηλῶν ὁ
 Χριστός, ὁδηγούς αὐτοὺς καλεῖ τυφλούς. Εἰ γὰρ τὸ μὴ νο-
 μίζειν δεῖσθαι ὁδηγοῦ τυφλόν, ἐσχάτη συμφορὰ καὶ ἀθλιό-
 5 τῆς, τὸ καὶ αὐτὸν ἐθέλειν ὁδηγεῖν ἑτέρους, ὅρα ἐπὶ πόσον
 ἄγει τὸ βάραθρον. Ταῦτα δὲ ἔλεγεν, αἰνιτιζόμενος διὰ πάν-
 των τὴν δοξομανίαν αὐτῶν καὶ τὴν σφοδρὰν περὶ τὸ νό-
 σημα τοῦτο λύσσαν. Τοῦτο γὰρ αἴτιον πάντων τῶν κακῶν
 αὐτοῖς γέγονε, τὸ πρὸς ἐπίδειξιν πάντα ποιεῖν. Τοῦτο καὶ
 10 τῆς πίστεως αὐτοὺς ἀπήγαγε καὶ τῆς ὄντως ἀρετῆς ἀμελεῖν
 παρεσκεύασε, καὶ περὶ καθάρσια ἀσχολεῖσθαι σωματικὰ μόνα
 ἐπειθε, τῶν τῆς ψυχῆς καθαρμῶν ἀμελοῦντας. Διὰ δὲ τοῦ-
 το ἄγων αὐτοὺς εἰς τὴν ὄντως ἀρετὴν καὶ τὰ καθάρσια
 τῆς ψυχῆς, ἐλέου καὶ κρίσεως καὶ πίστεως μέμνηται. Ταῦτα
 15 γὰρ τὰ συνέχοντα ἡμῶν τὴν ζωὴν, ταῦτα τὰ καθαίροντα τὴν
 ψυχὴν, δικαιοσύνη, φιλανθρωπία, ἀλήθεια· ἡ μὲν εἰς συγ-
 γνώμην ἡμᾶς ἄγουσα, καὶ μὴ ἀφιεῖσα χαλεπούς μεθ' ὑπερ-
 βολῆς εἶναι τοῖς ἁμαρτάνουσι, καὶ ἀσυγγνώστους (οὔτω γὰρ
 διπλῆ κερδανοῦμεν, φιλάνθρωποί τε γινόμενοι, καὶ φιλαν-
 20 θρωπίας ἐντιεῦθεν πολλῆς καὶ αὐτοὶ παρὰ τοῦ τῶν ὅλων ἀ-
 πολαύοντες Θεοῦ), καὶ παρασκευάζουσα συναλγεῖν τε τοῖς
 ἐπηρεαζομένοις καὶ ἀμύνειν αὐτοῖς· ἡ δὲ οὐκ ἐῷσα ἀπαιεῶ-
 νας εἶναι καὶ ὑπούλους.

Ἄλλ' οὔτε διὰ λέγει, «ταῦτα ἔδει ποιῆσαι, κακεῖνα μὴ
 25 ἀφιέναι», ὡς νομικὴν παρατήρησιν εἰσάγων λέγει· ἄπαγε·
 τοῦτο γὰρ ἀπεδείξαμεν ἔμπροσθεν· οὔτε ἐπὶ τῆς παροψίδος
 καὶ τοῦ ποιηρίου εἰπών, «καθάρσιον τὸ ἐντὸς τοῦ ποιηρίου

πάντων ὅμως ὅταν κανεῖς δὲν παραδέχεται ὅτι ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ διόρθωσιν. Καὶ τὸ ἀκόμη φοβερώτερον εἶναι, ὅταν πιστεύῃ ὅτι ἤμπορεῖ καὶ νὰ διορθῶνῃ. Θέλων αὐτὸ νὰ δηλώσῃ ὁ Χριστὸς ὀνομάζει αὐτοὺς τυφλοὺς ὀδηγοὺς¹. Διότι, ἐὰν τὸ νὰ πιστεύῃ ὁ τυφλός, ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην ὀδηγοῦ, εἶναι ἢ πρὸ φοβερῆ συμφορὰ καὶ ἀθλιότης, τὸ νὰ θέλῃ καὶ ὁ ἴδιος ὁ τυφλὸς νὰ ὀδηγήσῃ ἄλλους, ἀναλογίσου εἰς πόσον μέγαν βάραθρον ὀδηγεῖ αὐτούς. Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγεν, ὑπαινισσόμενος δι' ὄλων αὐτῶν τὴν δοξομανίαν τῶν Φαρισαίων καὶ τὴν πάρα πολὺ μεγάλην λύσσαν των ποὺ ἐπήγαζεν ἀπὸ τὸ πάθος των αὐτό. Διότι αὐτὸ ἔγινεν εἰς αὐτοὺς αἴτιον ὄλων τῶν κακῶν, τὸ ὅτι τὰ ἔκαναν ὅλα διὰ νὰ ἐπιδειχθοῦν. Αὐτὸ τοὺς ἀπεμάκρυνε καὶ ἀπὸ τὴν πίστιν των, καὶ τοὺς ἔκανε νὰ παραμελοῦν τὴν πραγματικὴν ἀρετὴν, καὶ τοὺς ἔπειθε νὰ ἀσχολοῦνται μόνον μὲ τοὺς σωματικούς καθαρμούς καὶ ν' ἀδιαφοροῦν διὰ τὴν καθαριότητα τῆς ψυχῆς των. Διὰ τοῦτο, ὀδηγῶν αὐτοὺς εἰς τὴν πραγματικὴν ἀρετὴν, τοὺς ὑπενθυμίζει τὰ καθάρσια τῆς ψυχῆς, τὴν ἀγάπην δηλαδή, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν πίστιν. Διότι αὐτὰ συγκρατοῦν τὴν ζωὴν μας, αὐτὰ καθαρίζουν τὴν ψυχὴν μας, ἢ δικαιοσύνη, ἢ φιλάνθρωπία καὶ ἢ ἀλήθεια. Καὶ ἢ μὲν δικαιοσύνη μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὴν συγγνώμην καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ εἴμεθα ὑπερβολικὰ σκληροὶ καὶ νὰ μὴ συγχωροῦμεν αὐτοὺς ποὺ ἁμαρτάνουν (ἔτσι λοιπὸν ἔχομεν διπλοῦν κέρδος, καὶ φιλάνθρωποι γινόμεθα, καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἀπολαύομεν πολλῆς φιλάνθρωπίας ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων), καὶ μᾶς ἐξασκεῖ εἰς τὸ νὰ συμπονοῦμεν τοὺς ἀδικουμένους καὶ νὰ βοηθοῦμεν αὐτούς. Ἡ φιλάνθρωπία πάλιν δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ εἴμεθα ἀπατεῶνες καὶ ὑπουλοὶ.

Ἄλλὰ οὔτε ὅταν λέγῃ, «Αὐτὰ ἔπρεπε νὰ τὰ κάνετε καὶ ἐκεῖνα νὰ μὴ τὰ παραλείπετε», τὰ λέγει ὡς νὰ εἰσάγη νομικὴν παρατήρησιν· μὴ γένοιτο· διότι αὐτὸ τὸ ἀπεδείξαμεν προηγουμένως. Οὔτε ὅταν ὠμίλησε περὶ τοῦ πιάτου καὶ τοῦ ποτηρίου, «καθάρισε τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ποτηρίου καὶ

καὶ τῆς παροψίδος, ἵνα γένηται καὶ τὸ ἐκτὸς καθαρὸν», ἐ-
 πὶ τὴν παλαιὰν ἡμᾶς ἄγει μικρολογία, ἀλλὰ τοῦναντίον μὲν
 οὖν, ἅπαντα ποιεῖ δεικνὺς αὐτὴν περιτιτὴν οὔσαν. Οὐ γὰρ
 εἶπε, ᾠκαὶ τὸ ἔξωθεν καθαρίσατε», ἀλλὰ «τὸ ἔνδον» καὶ πάν-
 5 τως ἔπεται τούτῳ ἐκεῖνο. Ἄλλως δέ, οὐδὲ περὶ ποιηρίου
 καὶ παροψίδος λέγει, ἀλλὰ περὶ ψυχῆς καὶ σώματος διαλέ-
 γεται· τὸ μὲν ἔξω τὸ σῶμα καλόν, τὸ δὲ ἔνδον τὴν ψυχὴν.
 Εἰ δὲ ἐπὶ τῆς παροψίδος τοῦ ἔνδον χρεῖα, πολλῶ μᾶλλον
 ἐπὶ σοῦ. Ὑμεῖς δὲ τοῦναντίον ποιεῖτε, φησί· τὰ μικρὰ καὶ
 10 ἔξω φυλάτιοντες, τῶν μεγάλων καὶ ἔνδον ἀμελεῖτε· ὅθεν
 μεγίστη γίνεται βλάβη, ὅτι νομίζοντες τὸ πᾶν κατωρθωκέναι,
 τῶν λοιπῶν καταφρονεῖτε· καταφρονοῦντες δέ, οὐδὲ σπου-
 δάζετε ἢ ἐπιχειρεῖτε αὐτὰ κατορθοῦν.

Εἶτα πάλιν εἰς κενοδοξίαν αὐτοὺς σκώπει, τάφους
 15 κεκονιαμένους καλῶν, καὶ πᾶσιν ἐπιλέγων, «ὑποκριταί», ὃ
 πάντων αἰτιὸν ἐσὶ τῶν κακῶν, καὶ ἀπωλείας αὐτοῖς ὑπό-
 θεοις. Οὐχ ἀπλῶς δὲ τάφους κεκονιαμένους ἐκάλεσεν, ἀλλὰ
 καὶ ἀκαθαροῦ γέμειν καὶ ὑποκρίσεως ἔφησε. Ταῦτα δὲ
 ἔλεγε, δεικνὺς τὴν αἰτίαν, δι' ἣν οὐκ ἐπίστευσαν, ὅτι μεσιτεῖ
 20 ἦσαν ὑποκρίσεως καὶ ἀνομίας. Ταῦτα δὲ οὐχ ὁ Χριστοῦς
 μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ προφηταὶ συνεχῶς ἐγκαλοῦσιν, ὅτι ἀρπά-
 ζουσιν, ὅτι οὐ κρίνουσιν οἱ ἄρχοντες αὐτῶν κατὰ τὸν τοῦ
 δικαίου λόγον, καὶ πανταχοῦ εὐροῖς ἂν τὰς μὲν θυοῖας ἐκ-
 βαλλομένας, ταῦτα δὲ ἐπιζητούμενα. Ὡστε οὐδὲν ξένον, οὐ-
 25 δὲ καινόν, οὔτε τῆς νομοθεσίας, οὔτε τῆς κατηγορίας· ἀλλ'
 οὐδὲ τὸ τῆς εἰκόνης τοῦ τάφου. Μέμνηται γὰρ αὐτῆς ὁ προ-

τοῦ πιάτου, διὰ νὰ καθαρισθῇ καὶ τὸ ἐξωτερικὸν μέρος», μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὴν παλαιὰν μικρολογίαν, ἀλλ' ἀντιθέτως βέβαια ὅλα τὰ κάνει διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι αὐτὴ εἶναι περιττή. Διότι δὲν εἶπε 'καὶ τὸ ἐξωτερικὸν καθαρίσατε', ἀλλὰ «τὸ ἐσωτερικόν», καὶ ὅπωςδήποτε ἐκεῖνο θὰ τὸ ἀκολουθήσῃ αὐτό. Ἐλλωστε δὲ δὲν ὀμιλεῖ περὶ πιάτου καὶ ποτηρίου, ἀλλ' ἀναπτύσσει τὴν περὶ ψυχῆς καὶ σώματος διδασκαλίαν, ὀνομάζων ἐξωτερικὸν μὲν τὸ σῶμα, ἐσωτερικὸν δὲ τὴν ψυχὴν. Ἐὰν δὲ πρέπει νὰ φροντίζῃς διὰ τὴν καθαρότητα τοῦ ἐσωτερικοῦ μέρους τοῦ πιάτου, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ τὸ κάνῃς αὐτὸ περὶ τοῦ ἑαυτοῦ σου. Σεῖς ὅμως, λέγει, κάνατε τὸ ἀντίθετον· φυλλάσσετε δηλαδὴ τὰ μικρὰ καὶ ἐξωτερικά, παραμελεῖτε τὰ μεγάλα καὶ ἐσωτερικά, καὶ ἔτσι γίνεται πολὺ μεγλη ἢ βλάβη, διότι νομίζοντες ὅτι κατορθώσατε τὸ πᾶν, περιφρονεῖτε τὰ ὑπόλοιπα, περιφρονοῦντες δὲ αὐτά, δὲν φροντίζετε οὔτε καταβάλλεται καμμίαν προσπάθειαν νὰ τὰ πράξετε αὐτά.

Εἰς τὴν συνέχειαν πάλιν ψέγει αὐτοὺς διὰ κενοδοξίαν, ὀνομάζων αὐτοὺς τάφους ἀσβεστωμένους καὶ εἰς τὸ τέλος τοὺς ὀνομάζει «ὑποκριτάς», πράγμα πού εἶναι αἰτία ὅλων τῶν κακῶν, καὶ αἰτία ἀπωλείας εἰς αὐτούς. Δὲν τοὺς ὠνόμασε δὲ ἀπλῶς τάφους ἀσβεστωμένους, ἀλλ' εἶπεν ὅτι εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ ἀκαθαρσίαν καὶ ὑποκρισίαν. Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγε διὰ νὰ δείξῃ τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἐπίστευσαν, διότι ἦσαν γεμᾶτοι ἀπὸ ὑποκρισίαν καὶ παρανομίαν. Αὐτὰ δὲ δὲν τὰ λέγει μόνον ὁ Χριστός, ἀλλὰ καὶ οἱ προφῆται συνεχῶς διὰ τὸ ἴδιο τοὺς κατηγοροῦν, ὅτι δηλαδὴ ἀρπάζουν, ὅτι οἱ ἄρχοντές των δὲν δικάζουν σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τοῦ δικαίου καὶ εἰς κάθε περίπτωσιν εἶναι δυνατὸν νὰ εὔρησ τὰς μὲν θυσίας νὰ περιφρονοῦνται, αὐτὰ δὲ νὰ ἐπιδιώκωνται. Ὡστε τίποτε δὲν εἶναι παράξενον, οὔτε καινούργιον, οὔτε ἡ νομοθεσία, οὔτε ἡ κατηγορία, ἀλλ' οὔτε καὶ αὐτὴ ἡ εἰκὼν τοῦ τάφου. Διότι μνημονεύει αὐτὴν καὶ ὁ προφήτης,

φήτης, οὐδὲ αὐτὸς ἀπλῶς τάφον καλέσας, ἀλλὰ «τάφον ἀνευ-
γμένον τὸν λάρυγγα αὐτῶν».

Τοιοῦτοι καὶ νῦν εἰσι πολλοὶ ἄνθρωποι, καλλωπιζόμενοι
μὲν ἔξωθεν, πάσης δὲ ἀνομίας ἔνδον πεπληρωμένοι. Καὶ
5 γὰρ καὶ νῦν τῶν μὲν ἔξωθεν καθαρωῶν πολὺς ὁ τρόπος, πολ-
λὴ ἢ φρονίσις, τῶν δὲ κατὰ ψυχὴν οὐδὲ εἷς. Ἄλλ' εἶγε τὸ
ἐκάστου συνειδὸς ἀναρρήξειέ τις, πολλοὺς τοὺς σκώληκας
καὶ τὸν ἰχῶρα εὐρήσει καὶ δυσωδίαν ἄφαιτον ἐπιθυμίας ἀ-
τόπους λέγω καὶ πονηράς, αἱ σκωλήκων εἰσὶν ἀκαθαριό-
10 τεραι.

3. Ἄλλὰ τὸ μὲν ἐκείνους τοιοῦτους εἶναι, οὐχ οὕτω δει-
νόν, καίπερ ὄν δεινόν· τὸ δὲ ὑμᾶς, τοὺς καταξιωθέντας να-
οὺς γενέσθαι Θεοῦ, τάφους ἐξαίφνης γενέσθαι, τοσαύτην ἔ-
χοντας δυσωδίαν, τοῦτο ἀθλιότιμος ἐσχάτης. Ἐνθα ὁ Χρι-
15 στὸς κατοικεῖ καὶ Πνεῦμα ἅγιον ἐνήργησε καὶ μυστήρια
τοσαῦτα, τάφον εἶναι τοῦτον, πόσης τοῦτο ἀθλιότιμος; πόσων
θρήνων καὶ ὀδυροῶν, διὰ τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ τάφος ἀ-
καθαροῦ γένηται; Ἐννόησον πῶς ἐγεννήθης, τίνων κατη-
ξιώθης, οἷαν ἔλαβες σιολήν, πῶς ναὸς κατασκευάσθης ἀ-
20 ραγῆς, πῶς καλός· οὐ χρυσοῦ καλλωπισθεῖς, οὐδὲ μαργαρί-
ταις, ἀλλὰ τῷ τούτων τιμιωτέρῳ Πνεύματι. Ἐννόησον ὅτι
οὐδεὶς τάφος ἐν πόλει κατασκευάζεται· οὐκοῦν οὐδὲ σὺ εἰς
τὴν ἄνω φανῆναι δυνήσῃ πόλιν. Εἰ γὰρ ἐνταῦθα τοῦτο ἀπεί-
ρηται, πολλῶ μᾶλλον ἐκεῖ. Μᾶλλον δὲ καὶ ἐνταῦθα πᾶσιν
25 εἰ καταγέλασιος, νεκρὸν περιφέρων ψυχὴν· οὐ καταγέλα-
σιος δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ φευκίος.

Εἰπέ γάρ μοι, εἴ τις περιήει νεκρὸν εἰδωλον περιφέρων,
οὐκ ἂν πάντες ἀλεπήδησαν; οὐκ ἂν πάντες ἔφυγον; Τοῦτο
καὶ νῦν λογίζου. Καὶ γὰρ τούτου πολὺ χαλεπώτερον περι-

ὁ ὁποῖος δὲν ὠνόμασεν αὐτοὺς ἀπλῶς τάφον, ἀλλὰ «τάφον ὀλίνοικτον τὸν λάρυγγά των»².

Τέτοιοι εἶναι καὶ σήμερον πολλοὶ ἄνθρωποι, ποὺ στηρίζονται μὲν ἐξωτερικά, ἐσωτερικὰ ὅμως εἶναι γεμᾶτοι παρανομίαν. Καθ' ὅσον καὶ τώρα διὰ μὲν τοὺς ἐξωτερικοὺς καθαροὺς ὑπάρχει πολλὴ διάθεσις καὶ καταβάλλεται μεγάλη φροντίς, διὰ τὴν ψυχὴν ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτά. Ἄλλ' ἂν κάποιος ἤθελε ἀνοίξει τὴν συνείδησιν τοῦ καθενός, θὰ εὔρη πολλοὺς σκώληκας καὶ πύον καὶ ἀπερίγραπτον δυσωδίαν, ἐννοῶ ἐπιθυμίας παραλόγους καὶ πονηράς, ποὺ εἶναι πιὸ ἀκάθαρται ἀπὸ τοὺς σκώληκας.

3. Ἄλλὰ τὸ νὰ εἶναι ἐκεῖνοι τέτοιοι, δὲν εἶναι τόσο φοβερόν, ἂν καὶ εἶναι κακὸν πρᾶγμα, τὸ νὰ γίνωμεν ὅμως ἡμεῖς ξαφνικὰ τάφοι, ποὺ ἔχουν τόσην δυσωδίαν, ἡμεῖς ποὺ ἠξιώθημεν νὰ γίνωμεν ναοὶ τοῦ Θεοῦ, αὐτὸ εἶναι δεῖγμα τῆς πιὸ φοβερᾶς ἀθλιότητος. Ἐκεῖ ὅπου ὁ Χριστὸς κατοικεῖ καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐνήργησε καὶ τόσα μυστήρια ἔγιναν, νὰ εἶναι αὐτὸ τάφος, πόσης ἀθλιότητος δεῖγμα εἶναι αὐτό; πόσων θρήνων καὶ ὀδυρμῶν; ὅταν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ γίνωνται τάφος ἀκαθαρσίας; Σκέψου πῶς ἐγεννήθης, ποίων τιμῶν κατηξιώθης, ποίαν στολὴν ἔλαβες, πῶς κατεσκευάσθης ναὸς στερεός, πῶς ἔγινες καλός· δὲν ἐστολίσθης μὲ χρυσόν, οὔτε μὲ μαργαρίτας, ἀλλὰ μὲ τὸ Πνεῦμα ποὺ εἶναι τιμιώτερον ἀπὸ αὐτά. Σκέψου ὅτι κανεὶς τάφος δὲν κατασκευάζεται μέσα εἰς μίαν πόλιν· ἐπομένως οὔτε καὶ σὺ θὰ ἠμπορέσης νὰ ἐμφανισθῆς εἰς τὴν οὐράνιον πόλιν. Διότι, ἐὰν αὐτὸ ἀπαγορεύεται ἐδῶ, πολὺ περισσότερον ἐκεῖ. Μᾶλλον δὲ καὶ ἐδῶ εἰς ὅλους θὰ εἶσαι καταγέλαστος, ὅταν φέρης μαζί σου νεκρὰν ψυχὴν· καὶ ὄχι μόνον καταγέλαστος, ἀλλὰ καὶ θὰ σὲ ἀποφεύγουν.

Εἶπέ μου λοιπόν, ἐὰν κάποιος γυρίζῃ ἀπὸ μέρους εἰς μέρος, φέρων μαζί του ἓνα νεκρὸ ὁμοίωμα, δὲν θὰ ἀπεμακρύνοντο ἀπὸ κοντά του ὅλοι βιαστικοί; δὲν θὰ ἔφευγον ὅλοι; Αὐτὸ καὶ τώρα σκέψου. Καθ' ὅσον προβάλλεις πολὺ

ἔρχη θέαμα περιφέρων, ψυχὴν ὑπὸ ἁμαρτιῶν νενεκρωμέ-
 νην, ψυχὴν παρειμένην. Τίς οὖν ἐλεήσει τὸν τοιοῦτον; Ὅ-
 ταν γὰρ σὺ τὴν σαυτοῦ ψυχὴν μὴ ἐλεῆς, πῶς ἕτερος ἐλεήσει
 τὸν οὕτως ὤμῳ καὶ πολέμιον ὄντα ἑαυτῷ καὶ ἐχθρόν; Εἴ
 5 τις ἔνθα ἐκάθευδες καὶ ἐδείπνεις, κατώρουξε σῶμα νεκρὸν,
 τί οὐκ ἂν ἐποίησας; σὺ δὲ ψυχὴν νεκρὰν καιορύτιεις, οὐκ
 ἔνθα ἀριστοποιῆ, οὐδὲ ἔνθα καθεύδεις, ἀλλ' ἐν τοῖς μέλεσι
 τοῦ Χριστοῦ, καὶ οὐ δέδοικας μὴ μυριοὶ καινεχθῶσιν ἄνω-
 θεν ἐπὶ τὴν σὴν κεφαλὴν σκηπτοὶ καὶ κεραυνοί; Πῶς δὲ
 10 καὶ τολμᾶς ἐκκλησίαις ἐπιθαίνειν Θεοῦ καὶ ναοῖς ἁγίοις,
 ἔνδον τοσαύτης βδελυγμίας ὄζων; Εἴ γὰρ εἰς τὰ βασίλεια
 φέρων τις νεκρὸν καὶ καιορύξας, τὴν ἐσχάτην ἂν ἔδωκε
 δίκην, σὺ τῶν ἱερῶν ἐπιθαίνων περιβόλων καὶ τοσαύτης
 δυσωδίας πληρῶν τὸν οἶκον, ἐννόησον ὅσην ὑποσιτήση τιμω-
 15 ρίαν. Μίμησαι τὴν πόρνην ἐκείνην, ἣ μύρω ἔχρισε τοῦ Χρι-
 στοῦ τοὺς πόδας, καὶ τὴν οἰκίαν ἅπασαν ἐπλήρωσεν εὐωδίας,
 οὗ σὺ τοῦναντίον ποιεῖς εἰς τὸν οἶκον. Τί γὰρ εἰ καὶ μὴ
 αἰσθάνη σὺ τῆς δυσωδίας; Τοῦτο γὰρ μάλιστά ἐστι τὸ χα-
 λεπὸν τοῦ νοσήματος· διὸ καὶ ἀνίατα νοσεῖς, καὶ χαλεπώ-
 20 τερα τῶν τὰ σώματα λελωθημένων τε καὶ ὀδωδότιων. Ἐ-
 κείνη μὲν γὰρ ἡ νόσος καὶ αἰσθησὶν τοῖς κάμνουσι παρέχει,
 καὶ οὐδὲν ἔγκλημα ἔχει, ἀλλὰ καὶ ἐλέους ἐστὶν ἄξια, αὕτη
 δὲ μίσους καὶ κολάσεως. Ἐπεὶ οὖν καὶ ταύτη χαλεπωτέρα,
 καὶ τῷ μηδὲ αἰσθάνεσθαι αὐτῆς ὡς χρὴ τὸν νοσοῦντα, φέρε,
 25 ἐπίδος σαυτὸν τῷ λόγῳ, ἵνα σε διδάξω σαφῶς αὐτῆς τὴν
 λύμην.

Πρῶτον δὲ ἄκουσον τί ψάλλον λέγεις· «καινεθνηθῆτω
 ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου». Ὅταν οὖν μὴ

πιὸ χειρότερον θέαμα ἀπὸ αὐτό, φέρων μαζί σου ψυχὴν ποὺ ἔχει νεκρωθῆ ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, ψυχὴν παραμελημένην. Ποῖος λοιπὸν θὰ ἐλεήσῃ ἓνα τέτοιον ἄνθρωπον; Διότι, ὅταν σὺ δὲν ἐλεῆς τὴν ἰδικὴν σου ψυχὴν, πῶς ἄλλος θὰ ἐλεήσῃ τὸν τόσον σκληρόν, ποὺ εἶναι ἐχθρὸς τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τὸν πολεμεῖ; Ἐὰν κάποιος, ἐκεῖ ποὺ κοιμᾶσαι καὶ τρώγεις, ἔθαπτε ἓνα νεκρὸν σῶμα, τί δὲν θὰ ἔκαμες; σὺ ὅμως θάπτεις ψυχὴν νεκράν, ὅχι ὅπου τρώγεις, ὅχι ὅπου κοιμᾶσαι, ἀλλ' εἰς τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ, καὶ δὲν φοβᾶσαι μήπως πέσουν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ἐπάνω εἰς τὸ κεφάλι σου ἀμέτρητοι καταιγίδες καὶ κεραυνοί; Πῶς δὲ τολμᾶς νὰ εἰσέρχῃσαι εἰς τὰς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τοὺς ἁγίους ναοὺς τὴν στιγμὴν ποὺ ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ ἐσωτερικόν σου τόση βδελυγμία; Διότι, ἐὰν κάποιος ἔφερεν εἰς τὰ ἀνάκτορα νεκρὸν καὶ τὸν ἔθαπτε, θὰ κατεδικάζετο εἰς θάνατον, σὺ ποὺ εἰσέρχεται εἰς τοὺς ἱεροὺς περιβόλους καὶ γεμίζεις τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τόσην δυσωδίαν, σκέψου πόσον αὐστηρὰ θὰ τιμωρηθῆς. Μιμήσου τὴν πόρνην ἐκείνην, ἡ ὁποία μὲ μύρον ἔχρισε τοῦ Χριστοῦ τὰ πόδια καὶ ὀλόκληρον τὴν οἰκίαν ἐγέμισεν ἀπὸ εὐωδίας³, πρᾶγμα ποὺ ἐσὺ κάνεις τὸ ἀντίθετον εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ. Τί λοιπὸν καὶ ἂν δὲν αἰσθάνεσαι σὺ τὴν δυσωδίαν; Διότι αὐτὰ πρὸ πάντων εἶναι τὸ φοβερόν τῆς ἀσθενείας, διὰ τοῦτο καὶ εἶναι ἀθεράπευτος ἡ ἀσθένειά σου καὶ παρουσιάζεις πολὺ χειροτέραν κατάστασιν ἀπὸ τὴν τῶν λεπρῶν καὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μυρίζουν ἀπὸ μακριά. Διότι ἐκείνην μὲν τὴν νόσον τὴν αἰσθάνονται οἱ ἀσθενεῖς καὶ δὲν εἶναι ἀξία διὰ καμμίαν κατηγορίαν, ἀλλ' εἶναι καὶ ἀξία εὐσπλαγχνίας, ἐνῶ αὕτη ἡ νόσος εἶναι ἀξία μίσους καὶ κολάσεως. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ εἶναι χειρότερα καὶ οὔτε αἰσθάνεται ὁ ἀσθενὴς τὴν ἀρρώστειαν του ὅπως πρέπει, ἐμπρὸς συγκέντρωσε τὴν προσοχὴν σου εἰς τὰ λόγια μου, διὰ νὰ σὲ διδάξω καθαρὰ τὴν καταστροφὴν αὐτῆς.

Πρῶτον δὲ ἄκουσε τί λέγεις ὅταν ψάλλῃς: «Ἄς κατευθυνθῆ ἡ προσευχή μου ὡσὰν τὴν εὐωδίαν τοῦ θυμιάματος

θυμίαμα, ἀλλὰ καπνὸς ἀπὸ σοῦ καὶ τῶν σῶν πράξεων ἀνα-
 βαίνη δυσώδης, ποίαν δίκην οὐκ ἄξιος εἶ ὑποσιῆναι; Τίς οὖν
 ὁ καπνὸς ὁ δυσώδης; Πολλοὶ εἰσίσαι κάλλη γυναικῶν περι-
 βλέποντες· ἄλλοι παίδων ὥρας περιεργαζόμενοι. Εἶτα οὐ
 5 θαυμάζεις, πῶς οὐ σκηπιοὶ φέρονται καὶ πάντα ἐκ βάνθρων
 ἀνασπᾶται; Καὶ γὰρ ἄξια μὲν σκηπιῶν καὶ γεέννης τὰ γι-
 νόμενα, ἀλλ' ὁ Θεός, μακρόθυμος ὢν καὶ πολυέλεος, ἀνέχει
 τέως τὴν ὀργήν, εἰς μετάνοιάν σε καλῶν καὶ διόρθωσιν.
 Τί ποιεῖς, ἄνθρωπε; κάλλη γυναικῶν περιεργάζῃ καὶ οὐ
 10 φρόντιεις οὕτως ἐνυβρίζων εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ; Πορνεῖον
 εἶναί σοι δοκεῖ ἢ ἐκκλησία καὶ τῆς ἀγορᾶς ἀτιμοιέρα; Ἐν
 ἀγορᾷ μὲν γὰρ δέδοικας καὶ αἰσχύνῃ φανῆναι γυναῖκα πε-
 ριεργαζόμενος, ἐν δὲ τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ, αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ
 διαλεγομένου σοι καὶ ἀπειλοῦντος ὑπὲρ τούτων, πορνεύεις
 15 καὶ μοιχεύεις κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν, καθ' ὃν ἀκούεις μὴ
 ταῦτα ποιεῖν· καὶ οὐ φρόντιεις, οὐδὲ ἐξέστηκας; Ταῦτα ὑ-
 μᾶς τὰ θέαιρα τῆς ἀσελγείας διδάσκει, ὁ λοιμὸς ὁ δυσκα-
 τάλυτος, τὰ δηλητήρια φάρμακα, αἱ χαλεπαὶ τῶν ἀναπεπι-
 κότιων πάγαι, ἢ μεθ' ἡδονῆς τῶν ἀκολάσιων ἀπώλεια. Διὰ
 20 τοῦτο καὶ ὁ προφήτης ἐγκαλῶν ἔλεγε· «οὐκ εἰσὶν οἱ ὀφθαλ-
 μοί σου, οὐδὲ ἡ καρδία σου καλή». Βέλτιον τοὺς τοιούτους
 πληροῦς εἶναι· βέλτιον νοσεῖν, ἢ εἰς ταῦτα κατακεχρηθῆναι
 τοῖς ὀφθαλμοῖς. Ἐχοῖν μὲν οὖν ἔνδον ἔχειν τὸ τεῖχος τὸ
 διεῖρογον ὑμᾶς τῶν γυναικῶν, ἐπειδὴ δὲ οὐ βούλεσθε, ἀναγ-
 25 καῖον ἐνόμισαν εἶναι οἱ πατέρες, κἄν ταῖς σανίσιν ὑμᾶς ταύ-
 ταις διατειχίσαι· ὡς ἔγωγε ἀκούω τῶν πρεσβυτέρων, ὅτι

4. Ψαλμ. 140, 2.

5. Ἰερ. 22, 17.

ἐνώπιόν σου»⁴. "Όταν λοιπόν, ὄχι θυμίαμα, ἀλλὰ καπνὸς ἀναβαίνῃ ἀπὸ σένα καὶ ἀπὸ τὰς πράξεις σου δυσώδης, ποίαν τιμωρίαν δὲν εἶσαι ἄξιος νὰ ὑποστῆς; Ποῖος δὲ εἶναι ὁ δυσώδης καπνός; Πολλοὶ εἰσέρχονται εἰς τοὺς ναοὺς διὰ νὰ θαυμάσουν τὰ κάλλη τῶν γυναικῶν, ἄλλοι δὲ διὰ νὰ περιεργασθοῦν τὴν ὠραιότητα τῶν παιδιῶν. "Ἐπειτα δὲν ἀπορεῖς πῶς δὲν πίπτουν κεραυνοὶ καὶ πῶς δὲν ἀνατρέπονται τὰ πάντα ἐκ θεμελίων; Καθ' ὅσον αὐτὰ ποὺ γίνονται εἶναι μὲν ἄξια κεραυνῶν καὶ γεέννης, ἀλλ' ὁ Θεός, ἐπειδὴ εἶναι μακρόθυμος καὶ πολυεύσπλαχνος, ἀνέχεται κατ' ἀρχὴν τὴν ὀργὴν του, ὥστε νὰ σὲ προσκαλέσῃ εἰς μετάνοιαν καὶ διόρθωσιν. Τί κάνεις ἄνθρωπε; Περιεργάζεσαι τὰ κάλλη τῶν γυναικῶν καὶ δὲν φρίττεις ποὺ προβαίνεις εἰς αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὰς ὕβρεις μέσα εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ; Νομίζεις ὅτι εἶναι πορνεῖον ἢ ἐκκλησία καὶ ἀτιμωτέρα καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀγορὰν; Διότι εἰς μὲν τὴν ἀγορὰν φοβεῖσαι καὶ ἐντρέπεσαι νὰ φανῆς ὅτι περιεργάζεσαι γυναῖκα, εἰς τὸν ναὸν δὲ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ ποὺ ὁμιλεῖ μαζί σου καὶ σὲ ἀπειλεῖ δι' αὐτά, πορνεύεις καὶ μοιχεύεις τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἀκούεις ὅτι δὲν πρέπει νὰ κάνῃς αὐτά, καὶ δὲν φρίττεις, δὲν μένεις κατάπληκτος; Αὐτὰ σᾶς διδάσκουν τὰ θέατρα τῆς ἀσελγείας, ἢ δυσκολοθεράπευτη ἀσθένεια, τὰ δηλητηριώδη φάρμακα, τὰ ἀνυπόφορα δάκρυα αὐτῶν ποῦ ξαναπίπτουν εἰς τὴν ἀμαρτίαν, ἢ μαζί μὲ τὴν ἡδονὴν ἀπώλεια τῶν ἀκολάστων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης κατηγορῶν ἔλεγε· «Δὲν εἶναι τὰ μάτια σου οὔτε ἡ καρδία σου καλή»⁵. Θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ ἦσαν αὐτοὶ ἀνάπηροι, ἀσθενεῖς, παρὰ νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ μάτια των εἰς παρόμοια ἔργα. "Ἐπρεπε λοιπόν μέσα σας νὰ εἶχατε τὸ τεῖχος ποὺ σᾶς ἐμποδίζει νὰ βλέπετε τὰς γυναῖκας. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν θέλετε, οἱ πατέρες ἐθεώρησαν ἀναγκαῖον, ἔστω καὶ μὲ τὰς σανίδας αὐτὰς νὰ σᾶς χωρίσουν ἀπὸ αὐτάς. "Όπως ἐγὼ τουλάχιστον ἀκούω ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους, ὅτι τὴν παλαιὰν

τὸ παλαιὸν οὐδὲ ταῦτα ἦν τὰ τειχία. «Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὐκ ἄρσεν, οὐ θῆλυ». Καὶ ἐπὶ τῶν ἀποσιόλων δὲ ὁμοῦ καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἦσαν. Καὶ γὰρ οἱ ἄνδρες, ἄνδρες ἦσαν, καὶ αἱ γυναῖκες, γυναῖκες· νῦν δὲ πᾶν τοῦναντίον, 5 αἱ μὲν γυναῖκες εἰς τὰ τῶν ἐταιριδῶν ἐαντιὰς ἐξώθησαν ἤθη, οἱ δὲ ἄνδρες ἵππων μαινομένων οὐδὲν ἄμεινον διακρίνεται.

Οὐκ ἠκούσατε, ὅτι ἦσαν συνηγμένοι ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐν τῷ ὑπερώῳ, καὶ τῶν οὐρανῶν ἐκεῖνος ὁ σύλλογος ἄξιως 10 ἦν; Καὶ μάλα εἰκότως. Πολλὴν γὰρ καὶ γυναῖκες τότε φιλοσοφίαν ἤσκουν, καὶ ἄνδρες σεμνότητα καὶ σωφροσύνην. Ἀκούσατε γοῦν τῆς πορφυροπώλιδος λεγούσης· «εἰ κεκρίκατέ με ἄξιαν τῷ Κυρίῳ, εἰσελθόντες μείνατε παρ' ἐμοί». Ἀκούσατε τῶν γυναικῶν, αἱ περιῆγον μετὰ τῶν ἀποσιόλων, 15 ἀνδρεῖον ἀναλαβοῦσαι φρόνημα, τῆς Πρισκίλλης, τῆς Περσίδος, τῶν ἄλλων, ὧν αἱ παροῦσαι γυναῖκες τοσοῦτον ἀπέχουσιν, ὅσον οἱ ἄνδρες τῶν ἀνδρῶν.

4. Τότε μὲν γὰρ καὶ ἀποδημοῦσαι οὐκ ἐλάμβανον δόξαν πονηράν, νῦν δὲ καὶ ἐν θαλάμῳ τρεφόμεναι μόλις ταύτην 20 διαφεύγουσι τὴν ὑποψίαν. Ταῦτα δὲ ἀπὸ τῶν καλλωπισμῶν γίνεται καὶ τῆς τρυφῆς. Τότε ἐκείναις ἔργον ἦν, αὐξῆσαι τὸ κήρυγμα, νῦν δὲ εὐειδεῖς καὶ καλὰς φανῆναι καὶ εὐπροσώπους. Τοῦτο ἢ δόξα αὐταῖς, τοῦτο ἢ σωτηρία· τὰ δὲ ὑψηλὰ καὶ μεγάλα κατορθώματα οὐδὲ ὄναρ φροντίζουσι. Τίς 25 γυνὴ σπουδὴν ἐποιήσατο ἄνδρα βελτίω ποιῆσαι; τίς ἀνήρ ταύτην ἔθειτο τὴν φρονίδα, ὥστε γυναῖκα διορθώσασθαι; Οὐκ ἔσιν οὐδεῖς· ἀλλὰ τῇ μὲν γυναικὶ πᾶσα σπουδὴ περιχρυσίων ἐπιμέλειαν καὶ ἱματίων καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ σώματος καλλωπισμῶν, καὶ ὥστε τὴν οὐσίαν αὐξῆσαι, τῷ δὲ

6. Γαλ. 3, 28.

7. Πράξ. 1, 13-14.

8. Πράξ. 16, 15.

9. Ρωμ. 16, 8 καὶ 12. Πρ. 18, 18.

ἐποχὴν δὲν ὑπῆρχον οὔτε αὐτὰ τὰ τειχία. «Διότι ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δὲν ὑπάρχει ἀρσενικὸν ἢ θηλυκόν»⁶. Καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ τῶν ἀποστόλων οἱ ἄνδρες ἦσαν μὲ τὰς γυναῖκας. Καθ' ὅσον οἱ ἄνδρες ἦσαν ἄνδρες, καὶ αἱ γυναῖκες, γυναῖκες. Τώρα ὅμως συμβαίνει τὸ ἀντίθετον, αἱ μὲν γυναῖκες ἐξώθησαν τοὺς ἑαυτοῦς των εἰς τὰς συνηθείας τῶν πορνῶν, οἱ δὲ ἄνδρες δὲν συμπεριφέρονται ὡς πρὸς τίποτε καλύτερα ἀπὸ τοὺς μανιασμένους ἵππους.

Δὲν ἠκούσατε ὅτι «ἦσαν συγκεντρωμένοι ἄνδρες καὶ γυναῖκες εἰς τὸ ὑπερῶον»⁷, καὶ ἦτο ὁ σύλλογος ἐκεῖνος ἄξιος τῶν οὐρανῶν; Καὶ ἦτο πολὺ φυσικόν. Διότι καὶ αἱ γυναῖκες τότε ἀσκοῦσαν πολλὴν εὐσέβειαν καὶ οἱ ἄνδρες σεμνότητα καὶ σωφροσύνην. Ἀκούσατε λοιπὸν τοὺς λόγους τῆς πορφυροπώλιδος. «Ἐὰν μὲ ἔχετε κρίνει ἀξίαν διὰ τὸν Κύριον, εἰσέλθετε καὶ μείνατε μαζί μου»⁸. Ἀκούσατε τὰς γυναῖκας ποὺ περιώδευον μαζί μὲ τοὺς ἀποστόλους καὶ ἐδείκνυον φρόνημα ἀνδρικόν, τὴν Πρίσκιλλαν, τὴν Περσίδα καὶ τὰς ἄλλας⁹, ἀπὸ τὰς ὁποίας αἱ σημεριναὶ γυναῖκες τόσον διαφέρουν, ὅσον οἱ ἄνδρες ἀπὸ τοὺς ἄνδρας.

4 Διότι τότε αἱ γυναῖκες, καὶ ὅταν ἀκόμη μετέβαινον εἰς ἄλλην χώραν, ἀποκτοῦσαν κακὴν φήμην, τώρα ὅμως καὶ ἂν ἀκόμη διαμένουν εἰς τὸν κοιτῶνα μόλις καὶ μετὰ βίας διαφεύγουν τὴν ὑποψίαν. Αὐτὰ δὲ συμβαίνουν ἐξ αἰτίας τῶν καλλωπισμῶν καὶ τῆς τριφυλῆς ζωῆς των. Τότε ἔργον τῶν γυναικῶν ἦτο ἡ αὔξησις τοῦ κηρύγματος, ἐνῶ τώρα πῶς νὰ φανοῦν ὁμορφαι, ὠραῖαι καὶ εὐπαρουσίασαι. Αὐτὸ εἶναι ἡ δόξα δι' αὐτάς, αὐτὸ ἡ σωτηρία, τὰ δὲ σπουδαῖα καὶ μεγάλα κατορθώματα οὔτε κἂν τὰ σκέπτονται. Ποία γυναῖκα ἐφρόντισε νὰ κἀνῃ καλύτερον τὸν ἄνδρα της; ποῖος ἄνδρας ἀνέλαβεν αὐτὴν τὴν φροντίδα, ὥστε νὰ διορθώσῃ τὴν γυναῖκα του; Δὲν ὑπάρχει κανεὶς· ἀλλ' εἰς μὲν τὴν γυναῖκα ὅλον τὸ ἐνδιαφέρον συγκεντρώνεται εἰς τὴν ἀπόκτησιν χρυσῶν κοσμημάτων, ἐνδυμάτων καὶ ἄλλων στολιδιῶν τοῦ σώματος, ὥστε νὰ αὐξήσουν τὴν ἐντύπωσιν, τοῦ δὲ ἀνδρὸς τὸ

ἄνδρὶ καὶ αὐτῇ καὶ ἕτεροι πλείους, πᾶσαι μέντοι βιωτικάι.
 Τίς μέλλον γαμεῖν, τρόπον ἐξήτασε καὶ ἀνατροφὴν κόρης;
 Οὐδείς· ἀλλὰ χρήματα εὐθέως καὶ κτήματα καὶ μέτρα οὐ-
 σίας ποικίλης καὶ διαφόρου, καθάπερ τι προίασθαι μέλλον,
 ὃ ἢ συνάλλαγμα τι κοινὸν ἐπιτελεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ οὕτω κα-
 λοῦσι τὸν γάμον. Πολλῶν γὰρ ἤκουσα λεγόντων· συνήλλα-
 ξεν ὁ δεῖνα τῇ δεῖνι, ιουτέσιν, ἔγημε. Καὶ εἰς τὰς τοῦ Θε-
 οῦ δωρεὰς ἐνθρίζουσι, καὶ ὥσπερ ὠνούμενοι καὶ πωλοῦν-
 τες, οὕτω γαμοῦσι καὶ γαμοῦνται. Καὶ γραμματεῖα πλείο-
 10 νος ἀσφαλείας δεόμενα, ἢ τὰ περὶ πράσεως καὶ ἀγορασίας.
 Μάθετε πῶς οἱ παλαιοὶ ἐγάμον καὶ ζηλώσατε. Πῶς οὖν
 ἐγάμον ἐκεῖνοι; Τρόπους ἐζήτουν καὶ ἤδη καὶ ψυχῆς ἀρε-
 τήν. Διὰ τοῦτο γραμμάτων αὐτοῖς οὐκ ἔδει, οὐδὲ τῆς ἀπὸ
 χάριτος καὶ μέλανος ἀσφαλείας· ἤρκει γὰρ ἀντὶ πάντων αὐ-
 15 τοῖς ὁ τῆς νύμφης τρόπος.

Παρακαλῶ τοίνυν καὶ ὑμᾶς, μὴ χρήματα ἐπιζητεῖν καὶ
 περιουσίαν, ἀλλὰ τρόπον καὶ ἐπιείκειαν. Ζήτησον εὐλαβῆ καὶ
 φιλόσοφον κόρην· καὶ μυρίων ταῦτά σοι βελτίω θησαυρῶν
 ἔσται. Ἄν τὰ τοῦ Θεοῦ ζητῆς, καὶ ταῦτα ἤξει· ἂν δὲ ἐκεῖ-
 20 να παραδραμῶν ἐπὶ ταῦτα τρέχῃς, οὐδὲ ταῦτα ἔψεται. Ἄλλ’
 ὁ δεῖνα, φησὶν, ἀπὸ γυναικὸς εὐπορος γέγονεν. Οὐκ αἰσχέ-
 νη τοιαῦτα παραδείγματα φέρων; Μυριάκις γενοίμην πέ-
 νης, πολλῶν ἤκουσα λεγόντων, ἢ παρὰ γυναικὸς λάβοιμι
 πλοῦτιον. Τί γὰρ ἀηδέστερον ἐκείνου τοῦ πλούτου; τί δὲ
 25 πικρότερον τῆς εὐπορίας; τί δὲ αἰσχροτέρων τοῦ ἐπίσημον
 εἶναι ἐντιεῦθεν, καὶ λέγεσθαι παρὰ πάντων, ὁ δεῖνα ἀπὸ
 γυναικὸς εὐπορος γέγονε; Τὰς γὰρ ἔνδον ἀηδίας ἀφίημι,

ἐνιδαφέρον συγκεντρώνεται καὶ εἰς αὐτὰ καὶ εἰς ἄλλα περισσότερα, ὅλα ὅμως εἶναι βιωτικαὶ φροντίδες. Ποῖος, πού πρόκειται νὰ νυμφευθῆ, ἐξέτασε τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ἀνατροφὴν τῆς κόρης; Κανείς, ἀλλ' ἐξετάζει ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν χρήματα καὶ κτήματα, καὶ ἄλλα μέτρα περιουσίας ποικίλα καὶ διάφορα, ὡσὰν νὰ πρόκειται νὰ ἀγοράσῃ κάτι ἢ νὰ κάμῃ κάποιαν συνήθη συναλλαγὴν. Διὰ τοῦτο καὶ δίδουν αὐτὴν τὴν ὀνομασίαν εἰς τὸν γάμον. Διότι ἤκουσα πολλοὺς ἔτσι νὰ τὸν ὀνομάζουν. Ὁ τάδε ἦλθεν εἰς συναλλαγὴν μὲ τὴν τάδε, δηλαδὴ ἦλθεν εἰς γάμον. Καὶ προσβάλλουν τὰς δωρεὰς τοῦ Θεοῦ, καὶ ὡσὰν νὰ πωλοῦν καὶ ν' ἀγορζοῦν νυμφεύονται καὶ ὑπανδρεύονται. Καὶ συντάσσουν συμφωνητικὰ πού χρειάζονται μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν, παρὰ τὰ τῆς ἀγοραπωλησίας. Μάθετε τί λογῆς γάμον ἔκαναν οἱ παλαιοὶ καὶ μιμηθῆτε αὐτούς. Πῶς λοιπὸν συνῆπτὸν ἐκεῖνοι γάμον; Ἐζητοῦσαν καλὸν χαρακτῆρα, ἦθος καὶ ἀρετὴν ψυχῆς. Διὰ τοῦτο δὲν ἐχρειάζοντο αὐτοὶ συμφωνητικὰ καὶ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ χάρτου καὶ τῆς μελάνης· διότι τοὺς ἦτο ἀρκετὸν ἀντὶ ὄλων αὐτῶν ὁ χαρακτῆρ τῆς νύμφης.

Σᾶς παρακαλῶ λοιπὸν καὶ ἐσᾶς, νὰ μὴ ζητῆτε χρήματα καὶ περιουσίαν, ἀλλὰ χαρακτῆρα καὶ ἀγαθότητα. Ζήτησε εὐλαβῆ καὶ εὐσεβῆ κόρην, καὶ αὐτὰ θὰ σοῦ εἶναι ὠφελιμώτερα ἀπὸ ἀπείρους θησαυρούς. "Ἄν ζητῆς αὐτὰ πού ἀρέσουν εἰς τὸν Θεόν, καὶ αὐτὰ θ' ἀκολουθήσουν, ἂν ὅμως παραβλέψῃς ἐκεῖνα καὶ τρέχῃς πρὸς αὐτά, οὔτε αὐτὰ θ' ἀκολουθήσουν. Ἄλλ' ὁ τάδε λέγει, ἔγινε πλούσιος ἀπὸ τὴν γυναῖκα του. Δὲν ἐντρέπεσαι ν' ἀναφέρῃς τέτοια παραδείγματα; "Ἦκουσα πολλοὺς νὰ λέγουν χιλιάδες φορές θὰ ἐπροτιμοῦσα νὰ ἔμουν πτωχὸς παρὰ νὰ ἀποκτήσω πλοῦτον ἀπὸ τὴν γυναῖκα μου. Διότι τί ὑπάρχει πρὸ ἀηδιαστικὸν ἀπὸ τὸν πλοῦτον ἐκεῖνον; τί δὲ πικρότερον ἀπὸ τὴν εὐπορίαν αὐτὴν; τί δὲ αἰσχρότερον ἀπὸ τὸ νὰ θεωρῆσαι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἀξιόλογος καὶ νὰ λέγουν ὅλοι, ὅτι ὁ τάδε ἔγινε πλούσιος ἀπὸ τὴν γυναῖκα του; Διότι ἀφήνω κατὰ μέρος τὰς ἐνδοικογενεια-

ὄσα ἐκ τούτου συμβαίνειν ἀνάγκη· τὸ φρόνημα τῆς γυναικός,
 τὴν δουλοπρέπειαν, τὰς μάχας, τὰ τῶν οἰκειῶν ὄνειδη· ὁ
 πένης, ὁ ρακοδύτης, ὁ ἄτιμος καὶ ἐξ αἰτίμων· τί γὰρ ἔχων
 ἦλθεν; οὐ γὰρ πάντα τῆς κυρίας; Ἄλλ' οὐδὲν σοι μέλει
 τῶν ρημάτων τούτων· οὐδὲ γὰρ ἐλεύθερος εἶ. Ἐπεὶ καὶ οἱ
 παράσιτοι τούτων καιαδεέστερα ἀκούουσι, καὶ οὐκ ἀλγοῦ-
 σιν· οὐκοῦν οὐδὲ οὔτιοι, ἀλλὰ καὶ ἐγκαλλωπίζονται τῇ αἰσχύ-
 νῃ· καὶ διὰ ταῦτα λέγωμεν αὐτοῖς, ἔσιω, φησὶν, ἡδύ τι
 καὶ γλυκύ, καὶ ἀποπνιγέτω με. Ὡ τοῦ διαβόλου, οἷας παροι-
 μίας εἰσήγαγε τῷ βίῳ, ὀλόκληρον τὴν ζωὴν τῶν τοιούτων
 ἀναιρέψαι δυναμένης.

Ὅρα γοῦν αὐτὴν ταύτην τὴν διαβολικὴν καὶ ὀλέθριον
 ρῆσιν, ὅσης γέμει τῆς ἀπωλείας. Οὐδὲν γὰρ ἄλλο φησὶν,
 ἀλλ' ἢ ταυτὶ τὰ ρήματα· μηδεὶς σοι τοῦ σεμνοῦ, μηδεὶς σοι
 τοῦ δικαίου λόγος ἔσιω· πάντα ἐρρίφθω ἐκεῖνα· ἐν μόνον
 ζήτησον, τὴν ἡδονήν. Καὶ ἄγχη σε τὸ πρᾶγμα, αἰρετὸν ἔσιω·
 καὶ πάντες ἐμπύωσιν οἱ ἀπαντιῶνες, καὶ τῇ ὄψει προσιδί-
 θωνται βόρβορον, καὶ ὡς κύνα ἐλαύνωσι, πάντα φέρε. Καὶ
 τί ἂν ἄλλο χοῖροι φωνὴν λαβόντες εἶπον; τί δὲ κύνες οἱ
 ἀκάθαρτοι; Τάχα δὲ οὐδ' ἂν ἐκεῖνοι τοιαῦτα ἐφθέγγαντο,
 οἷα ἀνθρώπους ἔπεισεν ὁ διάβολος λιπιᾶν. Διὸ παρακαλῶ,
 τὴν ἀναισθησίαν συνειδήσας τῶν τοιούτων ρημάτων, φεύγειν
 τὰς τοιαύτας παροιμίας, καὶ τὰς ἀπὸ τῆς Γραφῆς ἐκλέγειν
 ἀπεναντίας αὐταῖς οὔσας. Τίνες δὲ εἶσιν αὗται; «Μὴ πορεύ-
 σου», φησὶν, «ὀπίσω τῆς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς σου καὶ ἀπὸ
 τῶν ὀρέξεών σου κώλυου». Καὶ περὶ πόρνῆς πάλιν φησὶν

κὰς ἐκεῖνας διενέξεις, πὺ συμβαίνουσι κατ' ἀνάγκην ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, τὴν ὑψηλοφροσύνην τῆς γυναῖκος, τὴν δουλοπρέπειαν, τοὺς διαπληκτισμοὺς, τοὺς ὄνειδισμοὺς τῶν ὑπηρετῶν· ὅπως, ὁ πτωχός, ὁ κουρελιάρης, ὁ ἄσημος καὶ πὺ κατάγεται ἀπὸ ἄσημον οἰκογένειαν· διότι τί εἶχε ὅταν ἦλθε; δὲν εἶναι ὅλα τῆς κυρίας; Ἀλλὰ δὲν σὲ νοιάζουσι καθόλου τὰ λόγια αὐτά, διότι καὶ ἐλεύθερος εἶσαι. Καθ' ὅσον καὶ αὐτοὶ πὺ ζοῦσι ὡσὰν παράσιτα ἀκούουσι χειρότερα ἀπὸ αὐτὰ καὶ δὲν στενοχωροῦνται· οὔτε λοιπὸν καὶ αὐτοί, ἀλλὰ καὶ καυχῶνται διὰ τὴν ἀναισχυντίαν των αὐτῆν· καὶ ὅταν τοὺς λέγωμεν αὐτά, αὐτοὶ ἀπαντοῦσι· ἅς εἶναι κάτι εὐχάριστον καὶ γλυκὺ καὶ ἅς πεθάνω ἐξ αἰτίας αὐτοῦ. Ὡ τοῦ διαβόλου! τί λογιῆς παροιμίας εἰσήγαγεν εἰς τὴν ζωὴν, πὺ ἤμποροῦσι νὰ ἀνατρέψουσι ὀλόκληρον τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ τοῦ εἴδους.

Πρόσεχε λοιπὸν τὴν διαβολικὴν αὐτῆν καὶ ὀλεθρίαν φράσιν, ἀπὸ πόσῃν ἀπώλειαν εἶναι γεμάτη. Διότι τίποτε ἄλλο δὲν σοῦ λέγει, παρὰ αὐτὰ ἐδῶ τὰ λόγια: Ἄς εἶναι διὰ σένα ξένος κάθε σεμνὸς λόγος καὶ κάθε λόγος δικαιοσύνης· ὅλα ἐκεῖνα ἀπόρριψέ τα· ἓνα μόνον ἐπιδίωκε· τὴν ἡδονήν. Καὶ ἂν ἀκόμη σὲ στενοχωρῇ τὸ πρᾶγμα, νὰ τὸ ἀποδέχεσαι· καὶ ἂν ἀκόμη σὲ πύουσι ὅλοι ὅσοι σὲ συναντοῦσι, καὶ ἂν ἀκόμη σοῦ πετοῦσι εἰς τὸ πρόσωπον λάσπην, καὶ ἂν σὲ κυνηγοῦσι ὡσὰν σκύλον, ὑπόφερε τα ὅλα. Καὶ τί ἄλλο θὰ ἤμποροῦσαν νὰ εἰποῦσι οἱ χοῖροι ἂν εἶχον φωνήν; τί θὰ ἔλεγον οἱ ἀκάθαρτοι σκύλοι; Ἴσως δὲ οὔτε ἐκεῖνοι θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἰποῦσι τέτοια λόγια, μὲ τὰ ὀποῖα ἔπεισεν ὁ διάβολος τοὺς ἀνθρώπους νὰ λυσομανοῦσι. Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, ἀφοῦ συνειδητοποιήσατε τὴν ἀναισθησίαν τῶν λόγων αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ν' ἀποφεύγετε τὰς παρομοίας παροιμίας, καὶ νὰ ἐκλέγετε ἀπὸ τὰς Γραφὰς αὐτὰς πὺ εἶναι ἀντίθετοι πρὸς αὐτάς. Ποῖαι δὲ εἶναι αὐταί; «Μὴ βαδίζης», λέγει, «ὀπίσω ἀπὸ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς σου, καὶ νὰ προφυλάσσεσαι ἀπὸ τὰς ὀρέξεις σου»¹⁰. Καὶ περὶ πόρνῆς πάλιν λέγει τὸ

ἀπεναντίας τῇ παροιμίᾳ ταύτῃ· «μὴ πρόσεχε φαύλη γυναικί· μέλι γὰρ ἀποσιάζει ἀπὸ χειλέων γυναικὸς πόρνης, ἢ πρὸς καιρὸν λιπαίνει σὸν φάρυγγα· ὕστερον μέντοι πικρότερον χολῆς εὐρήσεις καὶ ἠκονημένον μᾶλλον μαχαίρας δισιόμου.

5 Τούτων τοίνυν ἀκούωμεν, μὴ ἐκείνων. Καὶ γὰρ ἐντιεῦθεν οἱ ἀνελεύθεροι, ἐντιεῦθεν οἱ δουλοπρεπεῖς λογισμοὶ φύονται, ἐντιεῦθεν ἄλογα οἱ ἄνθρωποι γίνονται, ὅτι πανταχοῦ τὴν ἡδονὴν διώκειν ἐθέλουσι κατὰ τὴν παροιμίαν ταύτην, ἢ καὶ χωρὶς τῶν ἡμειτέρων λόγων αὐτόθεν ἐστὶ καταγέλασιος. Με-
 10 τὰ γὰρ τὸ ἀποπνιγῆναι, τί τὸ κέρδος τῆς γλυκύτητος; Παύσασθε τοίνυν ισοῦτιον καιασκευάζοντες γέλωτα καὶ γέενναν ἀνάπιοντες καὶ πῦρ ἄσβεστον καὶ διαβλέψωμεν κἄν ὀψέποτε ὡς χρὴ πρὸς τὰ μέλλοντα, τὴν τῶν ὀφθαλμῶν λήμην ἀποβαλόντες, ὅπως καὶ τὸν ἐνταῦθα θίον κοσμίως καὶ μετὰ
 15 πολλῆς τῆς σεμνότητος καὶ εὐλαθείας περιέλθωμεν, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἀντίθετον ἀπὸ τὴν παροιμίαν αὐτήν· «Μὴν παρασύρεσαι ἀπὸ τὴν φαύλην γυναῖκα, διότι στάζει μέλι ἀπὸ τὰ χεῖλη τῆς πόρνης γυναικός, ἡ ὁποία πρὸς στιγμὴν γλυκαίνει τὸν φάρυγγά σου· μετὰ ἀπὸ ὀλίγον θὰ τὸ εὗρης πικρότερον ἀπὸ χολὴν καὶ πῖθ κοπερὸν καὶ ἀπὸ δίκοπον μαχαῖρι»¹¹.

Αὐτὰ λοιπὸν ἄς ἀκοῦμεν καὶ ὄχι ἐκεῖνα. Καθ' ὅσον ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ λόγια φυτρῶνουν οἱ ἀνελεύθεροι καὶ δουλοπρεπεῖς λογισμοί, ἀπὸ αὐτὰ οἱ ἄνθρωποι γίνονται ἄλογα, διότι πάντοτε θέλουν νὰ ἐπιδιώκουν τὴν ἡδονὴν σύμφωνα μὲ τὴν παροιμίαν ἐκείνην, ἡ ὁποία καὶ χωρὶς τὰ ἰδικά μου λόγια ἢ ἰδία εἶναι καταγέλαστος. Διότι, μετὰ τὸν θάνατον, ποῖον τὸ κέρδος ἀπὸ τὴν γλυκύτητα; Παύσατε λοιπὸν νὰ προκαλῆτε τόσον γέλωτα καὶ νὰ ἀνάπτετε τὴν γέενναν καὶ τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, καὶ ἄς στρέψωμεν τὰ βλέμματά μας, ἔστω καὶ ἀργά, ὅπως πρέπει πρὸς τὰ μέλλοντα, ἀφοῦ καθαρίσωμεν τὴν τσίμπλαν ἀπὸ τὰ μάτια μας, ὥστε καὶ τὴν παροῦσαν ζωὴν νὰ περάσωμεν μὲ κοσμιότητα καὶ μὲ πολλὴν σεμνότητα καὶ εὐλάβιαν, καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΔ'
Ματθ. 23, 29 - 39

«Οὐαὶ ὑμῖν, διὲ οἰκοδομεῖτε τοὺς τάφους τῶν προ-
φήτῶν, καὶ κοσμεῖτε τὰ μνήματα αὐτῶν, καὶ λέγετε·
5 εἰ ἡμεν ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων ἡμῶν, οὐκ ἂν
ἡμεν αὐτῶν κοινωνοὶ ἐν τῷ αἵματι τῶν προφητῶν».

1. Οὐχ ὅτι οἰκοδομοῦσιν, οὐδ' ὅτι ἐγκαλοῦσιν ἐκείνοις,
οὐαὶ φησιν, ἀλλ' ὅτι καὶ ταύτη καὶ δι' ὧν λέγουσι, καταγι-
νώσκουσιν προσποιούμενοι τῶν πατέρων, χεῖρονα πράττουσιν.
10 Ὅτι γὰρ προσποίησις ἦν ἢ κατὰγνωσις, ὁ Λουκᾶς φησιν,
ὅτι καὶ συνευδοκεῖτε, ὅτι οἰκοδομεῖτε. «Οὐαὶ γὰρ ὑμῖν»,
φησὶν, «ὅτι οἰκοδομεῖτε τὰ μνήματα τῶν προφητῶν, οἱ δὲ
πατέρες ὑμῶν ἀπέκτειναν αὐτούς. Ἄρα μαρτυρεῖτε καὶ συν-
ευδοκεῖτε τοῖς ἔργοις τῶν πατέρων ὑμῶν· διὲ αὐτοῖ μὲν
15 ἀπέκτειναν αὐτούς, ὑμεῖς δὲ οἰκοδομεῖτε τὰ μνήματα αὐ-
τῶν». Ἐνιαυθὰ γὰρ τὴν γνώμην αὐτῶν διαβάλλει, μεθ' ἧς
ᾠκοδόμουν· διὲ οὐ διὰ τιμὴν τῶν σφαγέντων, ἀλλ' ὡς ἐμπομ-
πέοντες ταῖς σφαγαῖς, καὶ δεδοικότες, μήποτε τῷ χρόνῳ
τῶν τάφων ἀφανισθέντων μαρανθῆ τῆς τοσαύτης τόλμης ὁ
20 ἔλεγχος καὶ ἡ μνήμη, οὕτως ᾠκοδόμουν τοὺς τάφους, ὥσπερ
τι τρόπαιον ἰσιῶντες λαμπρὰς τὰς οἰκοδομάς, καὶ καλλωπι-
ζόμενοι τοῖς ἐκείνων τολμήμασι καὶ ἐπιδεικνύμενοι. Τὰ γὰρ
νῦν τολμώμενα παρ' ὑμῶν δείκνυσιν, ὅτι καὶ ταῦτα τούτῳ
ποιεῖτε τῷ τρόπῳ. Καὶ γὰρ τὰ ἐναντία λέγητε, φησὶν, ὡς
25 καιταγινώσκοντες αὐτῶν, οἷον διὲ «οὐκ ἂν, εἰ ἡμεν ἐν ταῖς

ΟΜΙΛΙΑ ΟΔ'
Ματθ. 23, 29 - 39

«'Αλλοίμονόν σας, διότι κτίζετε τούς τάφους τῶν προφητῶν καὶ στολίζετε τὰ μνημεῖα τῶν δικαίων καὶ λέγετε· ἐὰν ἐζούσαμεν κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν πατέρων μας δὲν θὰ ἐπαίρναμεν μέρος εἰς τὸ αἷμα τῶν προφητῶν».

1. Δὲν λέγει ὁ Χριστὸς τὸ ἀλλοίμονον ἐναντίον των, διότι κτίζουν τούς τάφους, οὔτε διότι κατηγοροῦν ἐκείνους, ἄλλὰ διότι καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν καὶ μὲ ὅσα λέγουν, προσποιούμενοι ὅτι κατηγοροῦν τούς πατέρας των, πράττουν χειρότερα. Τὸ ὅτι λοιπὸν ἦτο προσποιητὴ ἢ κατηγορία τὸ λέγει ὁ Λουκᾶς μὲ τὰ λόγια «συνευδοκεῖτε» καὶ «οἰκοδομεῖτε». Διότι λέγει· «'Αλλοίμονόν σας, διότι κτίζετε τούς τάφους τῶν προφητῶν, ἐνῶ οἱ πατέρες σας τούς ἐφόνευσαν. ἼΑρα ἐπιβεβαιώνετε καὶ ἐπιδοκιμάζετε τὰ ἔργα τῶν πατέρων σας· διότι αὐτοὶ μὲν ἐφόνευσαν αὐτούς, σεις δὲ κτίζετε τούς τάφους των»¹. Ἐδῶ λοιπὸν κατηγορεῖ τὴν διάθεσιν των, μὲ τὴν ὁποίαν ἐκτιζον· διότι δὲν ἐκτιζον αὐτούς πρὸς τιμὴν τῶν σφαγέντων προφητῶν, ἀλλὰ μὲ σκοπὸν νὰ διαπομπεύσουν τὰς σφαγὰς, καὶ φοβούμενοι μήπως μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου ἐξαφανισθοῦν οἱ τάφοι καὶ μειωθῇ ὁ ἔλεγχος καὶ ἡ ἀνάμνησις τῆς τόσον μεγάλης τόλμης των, ἔτσι ἐκτιζον τούς τάφους, στήνοντες λαμπρὰς τὰς οἰκοδομὰς ὡσὰν κάποιον τρόπαιον, καὶ ἔτσι ἐκαυχῶντο μὲ τὰ τολμήματα ἐκείνων καὶ ἐπεδεικνύοντο. Διότι αὐτὰ πού τολμᾶτε τώρα δείχνουν ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ κάνετε μὲ τὸν ἴδιον σκοπὸν. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη, λέγει, ἰσχυρίζεσθε τὰ ἀντίθετα, ὅτι τάχα τούς κατηγορεῖτε, ὅπως ὅτι· «δὲν θὰ συμμετείχομεν εἰς τὰ ἔργα ἐκείνων ἐὰν ἐζούσαμεν κατὰ τὰς ἡμέρας

ἡμέραις ἐκείναις, ἡμεν αὐτῶν κοινωνοί», ἀλλ' ἡ γνώμη
 δῆλη ἡ ταῦτα λέγουσα. Διὸ καὶ ἐκκαλύπτων αὐτήν, αἰνιγμα-
 τωδῶς μὲν, εἶρηκε δ' οὖν θυμῶς. Εἰπὼν γάρ· «λέγετε, ὅτι
 εἰ ἡμεν ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων ἡμῶν, οὐκ ἂν ἡμεν
 5 κοινωνοὶ αὐτῶν ἐν τῷ αἵματι τῶν προφητῶν», ἐπήγαγεν·
 «ὥστε μαρτυρεῖτε ἑαυτοῖς, ὅτι υἱοὶ ἐστέ τῶν φονευσάντων
 τοὺς προφήτας».

Καὶ ποῖον ἔγκλημα υἱὸν εἶναι ἀνδροφόνου. ἂν μὴ κοινο-
 νῆ τῆ γνώμη τοῦ πατρὸς; Οὐδέν. "Οὐθεν δῆλον, ὅτι δι' αὐτὸ
 10 τοῦτο αὐτοῖς προφέρει, τὴν κατὰ κακίαν συγγένειαν αἰνι-
 τώμενος. Καὶ τοῦτο καὶ τὸ ἐξῆς δηλοῖ· ἐπήγαγε γοῦν· «ῥ-
 φεις, γεννήματα ἐχιδνῶν». "Ωσπερ γὰρ ἐκεῖνα ἔοικε τοῖς
 γονεῦσι κατὰ τὴν τοῦ ἰοῦ λύμην, οὕτω καὶ ὑμεῖς τοῖς πα-
 τράσι κατὰ τὸ φονικόν. Εἶτα ἐπειδὴ γνώμην ἤταζεν ἄδηλον
 15 τοῖς πολλοῖς οὖσαν, καὶ ἀφ' ὧν μέλλουσι τολμᾶν, τῶν πᾶσιν
 ἔσομένων δῆλων, κατασκευάζει τὰ εἰρημένα. Ἐπειδὴ γὰρ
 εἶπεν, «ὥστε μαρτυρεῖτε ἑαυτοῖς, ὅτι υἱοὶ ἐστέ τῶν φονευ-
 σάντων τοὺς προφήτας», δηλῶν ὅτι τὴν κατὰ πονηρίαν συγ-
 γένειαν λέγει, καὶ ὅτι πλάσμα ἦν τὸ λέγειν, ὅτι «οὐκ ἂν ἡμεν
 20 αὐτῶν κοινωνοί», ἐπήγαγε· «καὶ ὑμεῖς πληρώσατε τὸ μέ-
 τρον τῶν πατέρων ὑμῶν»· οὐκ ἐπιτάττων, ἀλλὰ προαναφω-
 νῶν τὸ ἐσόμενον, τουτέστι, τὴν ἑαυτοῦ σφαγὴν. Διὰ δὲ τοῦτο
 ἐπαγαγὼν τὸν ἔλεγχον καὶ δείξας ὅτι πλάσματα ἦν ἅπερ
 ἔλεγον ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀπολογούμενοι, οἷον ὅτι «οὐκ ἂν ἡμεν
 25 κοινωνοὶ αὐτῶν», (οἱ γὰρ τοῦ δεσπότου μὴ ἀπεχόμενοι, πῶς
 ἂν τῶν δούλων ἀπέσχοντο;), καταφορικωτέρῳ τῷ μετὰ ταῦ-
 τα κέχρηται λόγῳ, ῥφεις καλῶν καὶ γεννήματα ἐχιδνῶν,
 καὶ λέγων· «πῶς φεύξεσθε ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς γενένης»,

ἐκείνας», ἀλλ' ὅμως εἶναι ὀλοφάνερη ἡ διάθεσις μὲ τὴν ὁποίαν τὰ λέγετε αὐτὰ. Διὰ τοῦτο καὶ ἀποκαλύπτει αὐτὴν μὲ αἰνιγματικὸν μὲν τρόπον, ὅπως ὅποτε ὅμως τὴν λέγει. Διότι ἀφοῦ εἶπε, «Λέγετε, ὅτι, ἐὰν ἐζούσαμεν κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν πατέρων μας, δὲν θὰ συμμετείχομεν εἰς τὸ αἷμα τῶν προφητῶν», προσέθεσεν· «Ὡστε σεῖς οἱ ἴδιοι ἐπιβεβαιώνετε, ὅτι εἴσθε υἱοὶ ἐκείνων, ποὺ ἐφόνευσαν τοὺς προφήτας».

Καὶ ποία κατηγορία ὑπάρχει διὰ τὸν υἱὸν ἐνὸς φονιᾶ, ἐὰν δὲν συμμετέχη εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ πατρός του; Καμμία. Ἐπομένως εἶναι φανερόν, ὅτι ἀκριβῶς δι' αὐτὸ τοὺς κατηγορεῖ, ὑπαινισσόμενος τὴν συγγένειάν των μὲ αὐτοὺς ὡς πρὸς τὴν κακίαν. Καὶ αὐτὸ τὸ φανερώνει καὶ τὸ ἐξῆς· καθ' ὅτι προσέθεσε· «Φίδια, γεννήματα ἐχιδνῶν». Διότι, ὅπως τὰ φίδια ὁμοιάζουν μὲ τοὺς γονεῖς των ὡς πρὸς τὴν πικρότητα τοῦ δηλητηρίου των, ἔτσι καὶ σεῖς ὁμοιάζετε πρὸς τοὺς πατέρας σας ὡς πρὸς τὴν φονικότητα. Εἰς τὴν συνέχειαν, ἐπειδὴ ἐξήταζε τὴν διάθεσιν ποῦ δὲν εἶναι φανερὴ εἰς τοὺς πολλούς, διατυπώνει τοὺς λόγους του ἀπὸ τὰ ἔργα των τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ τολμήσουν, καὶ ποὺ θὰ γίνουν γνωστὰ εἰς ὅλους. Διότι, ἐπειδὴ εἶπεν, «Ὡστε σεῖς οἱ ἴδιοι ἐπιβεβαιώνετε, ὅτι εἴσθε υἱοὶ ἐκείνων ποῦ ἐφόνευσαν τοὺς προφήτας», δηλώνων ὅτι ἐννοεῖ καὶ τὴν συγγένειάν των ὡς πρὸς τὴν πονηρίαν καὶ ὅτι ἦτο πλασματικοὶ οἱ λόγοι των «ὅτι δὲν θὰ ἐγινόμεθα συμμετοχοὶ ἐκείνων», προσέθεσε· «συμπληρώσατε καὶ σεῖς τὸ μέτρον τῶν πατέρων σας»· δὲν προστάζει, ἀλλὰ προλέγει αὐτὸ ποὺ θὰ γίνῃ, δηλαδὴ τὴν σφαγὴν τοῦ ἑαυτοῦ του. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἀφοῦ συνέχισε τὸν ἔλεγχον καὶ ἀπέδειξεν ὅτι ἦσαν πρόφασις αὐτὰ ποὺ ἔλεγον δικαιολογοῦντες τοὺς ἑαυτούς των, ὅπως ὅτι «δὲν θὰ συμμετείχομεν εἰς τὰ ἔργα αὐτῶν» (διότι αὐτοὶ ποῦ δὲν ἀπεῖχον ἀπὸ τὸν φόνον τοῦ Κυρίου, πῶς θὰ ἀπέσχον ἀπὸ τὸν φόνον τῶν δούλων του;), κάνει αὐστηρότερον τὸν ἐν συνεχείᾳ λόγον του, ὀνομάζων αὐτοὺς φίδια καὶ γεννήματα ἐχιδνῶν καὶ λέγων· «Πῶς θὰ ξεφύγετε τὴν κρίσιν τῆς γε-

καὶ τοιαῦτα τολμῶντες καὶ ἀρνούμενοι καὶ τὴν γνώμην κρύπτοντες;

Εἶτα καὶ εἰέρωθεν αὐτοὺς ἐλέγχων ἐκ περιουσίας, φησὶν ὅτι «ἀποσιελῶ πρὸς ὑμᾶς προφήτας καὶ σοφοὺς καὶ γραμματεῖς, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκινεῖτε καὶ στανρώσετε, καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς ὑμῶν μαστιγώσετε». Ἴνα γὰρ μὴ λέγωσιν, ὅτι εἰ καὶ τὸν δεσπότην ἐστανρώσαμεν, ἀλλὰ τῶν δούλων ἀπεσχόμεθα ἄν, εἰ ἡμεν τότε, ἰδού, φησί, καὶ δούλους ὑμῖν ἀποσιέλλω, προφήτας καὶ αὐτούς, καὶ οὐδὲ αὐτῶν φείσεσθε. Ταῦτα δὲ λέγει, δεικνὺς ὅτι οὐδὲν ξένον σφαγῆναι αὐτὸν ἀπὸ τῶν υἰῶν ἐκείνων, φοινικῶν τε ὄντων καὶ ὑπούλων καὶ πολὺ τὸ δολερὸν ἐχόντων καὶ νικώτων τοὺς πατέρας τοῖς τολμήμασι. Πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις δεικνυοῖν αὐτοὺς καὶ σφόδρα κενοδοξοῦντας. Καὶ γὰρ ὅταν λέγωσιν, «εἰ ἡμεν ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων ἡμῶν, οὐκ ἂν ἡμεν κοινωνοὶ αὐτῶν», κενοδοξοῦντες λέγουσι, καὶ ἐν λόγοις φιλοσοφοῦντες μόνον, ἐν δὲ τοῖς ἔργοις τὰ ἐναντία πράττουσιν. «Ὅφεις, γεννήματα ἐχιδνῶν»· τουτέστι, πονηροὶ πονηρῶν παῖδες, καὶ τῶν γεννησαμένων πονηρότεροι. Δείκνυσι γὰρ αὐτοὺς μείζονα τολμῶντας, τῷ τε μεί' ἐκείνους τολμῆσαι, καὶ τῷ πολλῷ χαλεπώτερα ἐκείνων, καὶ ταῦτα ἀκριβολογουμένους, ὡς οὐκ ἂν ποιε τοῖς αὐτοῖς περιέπεσον. Αὐτοὶ γὰρ καὶ τὸ τέλος ἐπάγουσι, καὶ τὴν κορωνίδα τῶν κακῶν. Οἱ μὲν γὰρ τοὺς ἐπὶ τὸν ἀμπελῶνα ἐλθόντας ἀπέκτειναν· οὗτοι δὲ καὶ τὸν υἰόν, καὶ τοὺς ἐπὶ γάμον καλοῦντας. Ταῦτα λέ λέγει, τῆς συγγενείας αὐτοὺς ἀφιστάς τῆς τοῦ Ἀβραάμ, καὶ δεικνὺς, ὅτι οὐδὲν ἐντεῦθεν αὐτοῖς τὸ

έννης», όταν καὶ τολμᾶτε τέτοια καὶ τὰ ἀρνῆσθε καὶ κρύπτετε τὴν διάθεσίν σας;

Εἰς τὴν συνέχειαν καὶ μὲ ἄλλον τρόπον τοὺς ἐλέγχει αὐξάνων τὴν κατηγορίαν του καὶ λέγει ὅτι· «Θὰ ἀποστείλω πρὸς ἐσᾶς προφήτας καὶ σοφοὺς καὶ γραμματεῖς καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἄλλους θὰ φονεύσετε, ἄλλους θὰ σταυρώσετε καὶ ἄλλους θὰ μαστιγώσετε εἰς τὰς συναγωγὰς σας». Διὰ νὰ μὴ λέγουν λοιπόν, ὅτι μολονότι ἐσταυρώσαμεν τὸν Κύριον, ἀλλὰ δὲν συμμετείχομεν καὶ εἰς τὸν φόνον τῶν δούλων του, ἐὰν ἐζούσαμεν τότε, νὰ λέγει, καὶ δούλους θὰ σᾶς ἀποστείλω, προφήτας καὶ αὐτούς, καὶ οὔτε αὐτοὺς θὰ λυπηθῆτε. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν εἶναι καθόλου παράξενον τὸ νὰ σφαγῆ ἀπὸ τοὺς υἱοὺς ἐκείνων, πού εἶναι φονικοὶ καὶ ὑπουλοὶ καὶ ἔχουν πολὺν δόλον καὶ ξεπερνοῦν τοὺς πατέρας των εἰς τὰ τολμήματα. Ἐκτὸς δὲ ἀπὸ αὐτὰ πού ἐλέχθησαν ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι καὶ ὑπερβολικὰ κενόδοξοι. Καθ' ὅσον ὅταν λέγουν, «Ἐὰν ἐζούσαμεν κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν πατέρων μας, δὲν θὰ συμμετείχομεν εἰς τὰ ἔργα αὐτῶν», τὰ λέγουν ἀπὸ κενοδοξίαν, δείχνοντες τὴν εὐσέβειάν των μόνον μὲ λόγια, ἐνῶ μὲ τὰ ἔργα των πράττουν τὰ ἀντίθετα. «Φίδια καὶ γεννήματα ἐχιδνῶν», δηλαδή, πονηροί, παιδιὰ πονηρῶν, καὶ πονηρότεροι ἀπ' αὐτοὺς πού σᾶς ἐγέννησαν. Διότι τοὺς ἀποδεικνύει ὅτι διαπράττουν μεγαλύτερα ἐγκλήματα καὶ ὅτι ἐπιχείρησαν τὰ ἴδια μὲ ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ πολὺ χειρότερα ἀπὸ ἐκείνους καὶ αὐτὰ τὰ ἐλέγχουν μὲ αὐστηρότητα ὡσὰν νὰ μὴ περιέπεσαν ποτὲ εἰς τὰ ἴδια. Διότι αὐτοὶ προσθέτουν εἰς τὰ ἐγκλήματά των καὶ τὸ τελευταῖον ἀπὸ ὅλα, τὸ ἀποκορύφωμα τῶν κακῶν. Καθ' ὅσον ἐκεῖνοι μὲν ἐφόνευσαν τοὺς δούλους πού ἦλθον εἰς τὸν ἀμπελῶνα ἐνῶ αὐτοὶ καὶ τὸν ἴδιον τὸν Υἱὸν καὶ αὐτοὺς πού τοὺς προσεκάλουν εἰς τὸν γάμον. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει, ἀποχωρίζων αὐτοὺς ἀπὸ τὴν συγγένειαν τοῦ Ἀβραὰμ καὶ ἀποδεικνύει ὅτι δὲν ὠφελοῦνται εἰς τίποτε ἀπὸ τὴν συγγένειάν των αὐτὴν, ἐὰν δὲν μιμηθοῦν τὰ ἔργα ἐκείνου.

κέρδος, ἂν μὴ τὰ ἔργα μιμήσωνται. Διὸ καὶ ἐπάγει· «ὡς φύγητε ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς γενένης», ἐκείνους μιμούμενοι τοὺς τὰ τοιαῦτα τειολμηκότας;

Ἐνταῦθα δὲ αὐτοὺς καὶ τῆς Ἰωάννου κατηγορίας ἀνέ-
 5 μνησε· καὶ γὰρ ἐκεῖνος οὕτως αὐτοὺς ἐκάλεσε· καὶ τῆς μελ-
 λούσης ὑπέμνησε κρίσεως. Εἶτα ἐπειδὴ οὐδὲν αὐτοὺς ἐφό-
 βει κρίσις καὶ γέεννα, τῷ μὴ πιστεύειν καὶ τῷ μέλλειν τὸ
 πράγμα, ἀπὸ τῶν παρόντων αὐτοὺς κατασιέλλει, καὶ φησι·
 «διὰ τοῦτο ἰδοὺ ἐγὼ ἀποσιέλλω πρὸς ὑμᾶς προφήτας καὶ
 10 γραμματεῖς, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκιενεῖτε, καὶ σταυρώσετε,
 καὶ μαστιγώσετε· ὅπως ἔλθῃ ἐφ' ὑμᾶς πᾶν αἷμα δίκαιον
 ἐκχυνόμενον ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἀβελ τοῦ δι-
 καίου, ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου υἱοῦ Βαραχίου, ὃν ἐ-
 φονεύσατε μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου. Ἀμὴν
 15 λέγω ὑμῖν, διὸ ἤξει ταῦτα πάντα ἐπὶ τὴν γενεὰν ταύτην».

2. Ὅρα ἐκ πόσων αὐτοὺς ἠοφαλίσατο; Εἶπεν, διὸ κατα-
 γινώσκετε τῶν πατέρων ὑμῶν, δι' ὧν λέγετε, διὸ οὐκ ἂν
 ἐκοινωνήσαμεν αὐτοῖς· οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο εἰς τὸ ἐντρέψαι.
 Εἶπεν, διὸ καταγινώσκοντες χεῖρονα πράττειτε καὶ ὑμεῖς·
 20 καὶ τοῦτο δὲ ἱκανὸν αὐτοὺς καταισχῦναι. Εἶπεν, διὸ οὐκ
 ἀιμωρητὶ ταῦτα ἔσται, καὶ φόβον ἐντεῦθεν αὐτοῖς ἐντί-
 θησιν ἄφαιον· ἀνέμνησε γοῦν αὐτοὺς τῆς γενένης. Εἶτα
 ἐπειδὴ ἔμελλεν ἐκείνη, ἐπέσιθον αὐτοῖς καὶ παρόντα τὰ
 δεινά· «ἤξει γὰρ ταῦτα πάντα», φησί, «ἐπὶ τὴν γενεὰν ταύ-
 25 την». Προσέθηκε καὶ σφοδρότητα ἄφαιον τῇ τιμωρίᾳ, εἰπὼν
 διὸ πάντων χαλεπώτερα πείσονται· καὶ οὐδενὶ τούτων ἐγέ-
 ρονιο βελτίους.

Εἰ δὲ λέγοι τις· Ἐκαὶ τί δήποτε χαλεπώτερα πάσχουσι

Διὰ τοῦτο καὶ προσθέτει· «Πῶς θ' ἀποφύγετε τὴν κρίσιν τῆς γεέννης», ἀφοῦ μιμῆσθε ἐκείνους ποὺ ἐπεχείρησαν τέτοια ἔργα;

Ἐδῶ δὲ τοὺς ὑπενθύμισε καὶ τὴν κατηγορίαν τοῦ Ἰωάννου ἐναντίον των, καθ' ὅσον καὶ ἐκεῖνος ἔτσι τοὺς ὠνόμασε, καθὼς ἐπίσης τοὺς ὑπενθύμισε τὴν μέλλουσαν κρίσιν. Ἐπειτα, ἐπειδὴ δὲν τοὺς ἐφόβιζε καθόλου ἢ μέλλουσα κρίσις καὶ ἡ γέεννα, ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι δὲν ἐπίστευον, καὶ δὲν ἔδινον σημασίαν εἰς τὸ πρᾶγμα, τοὺς συγκρατεῖ ἀπὸ γεγονότα τοῦ παρόντος καὶ λέγει· «Διὰ τοῦτο νά, ἀποστέλλω πρὸς ἑσᾶς προφήτας καὶ σοφοὺς καὶ γραμματεῖς καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἄλλους θὰ φονεύσετε, ἄλλους θὰ σταυρώσετε καὶ ἄλλους θὰ μαστιγώσετε, ὥστε νὰ πέσῃ ἐπάνω σας ὄλο τὸ δίκαιον αἷμα ποὺ ἐχύθη ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ Ἀβελ τοῦ δικαίου, μέχρι τὸ αἷμα τοῦ Ζαχαρίου τοῦ υἱοῦ τοῦ Βαραχίου, τὸ ὁποῖον ἐφονεύσατε μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου. Ἀλήθεια σᾶς λέγω, θὰ συμβοῦν ὅλα αὐτὰ εἰς τὴν γενεὰν αὐτήν».

2. Βλέπεις μὲ πόσους τρόπους τοὺς προεφύλαξεν; Εἶπεν, ὅτι κατηγορεῖτε τοὺς πατέρας σας μὲ ὅσα λέγετε, ὅτι δὲν θὰ συμμετείχομεν εἰς τὰ ἔργα των· δὲν ἦτο δὲ αὐτὸ μικρὸν διὰ νὰ τοὺς ἀποτρέψῃ. Εἶπεν, ὅτι μολονότι κατηγορεῖτε ἐκείνους, σεῖς ὁμως πράττετε χειρότερα· καὶ αὐτὸ ἦτο ἰκανὸν νὰ τοὺς κἀνῃ νὰ ἐντραποῦν. Εἶπεν, ὅτι δὲν θὰ μείνουν αὐτὰ ἀτιμώρητα, καὶ μὲ τοὺς λόγους του αὐτοὺς ἐμβάλλει εἰς αὐτοὺς φόβον ἀπερίγραπτον· τοὺς ὑπενθύμισε δηλαδὴ τὸ πῦρ τῆς γεέννης. Εἰς τὴν συνέχειαν, ἐπειδὴ ἐκείνη θὰ συνέβαινε εἰς τὸ μέλλον, τοὺς παρουσίασε τὰ δεινὰ ποὺ θὰ συνέβαινον εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν· διότι λέγει, «Θὰ ἔλθουν ὅλα αὐτὰ εἰς τὴν γενεὰν αὐτήν». Προσέθεσε δὲ ὑπερβολικὴν σφοδρότητα εἰς τὴν τιμωρίαν, λέγων· ὅτι θὰ πάθουν τὰ χειρότερα ἀπὸ ὅλους, καὶ ὁμως μὲ κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔγιναν καλύτεροι.

Ἐὰν δὲ ἤθελεν ἐρωτήσῃ κάποιος· Καὶ διατί τέλος

πάντων;» εἴποιμεν ἄν, ὅτι καὶ πάντων χαλεπώτερα τειτολή-
 κασι, καὶ οὐδενὶ τῶν γεγενημένων ἐσωφρονίσθησαν. Ἡ οὐκ
 ἤκουσας τοῦ Λάμεχ λέγοντος· «ἐκ Λάμεχ ἐκδεδίκηται ἐ-
 βδομηκονιάκισ ἐπτά;» τουτέστι, πλείονων ἐγὼ ἄξιος τιμω-
 5 ριῶν ἢ ὁ Κάιν. Τί δήποτε; Καίτοι οὐκ ἀδελφὸν ἀνεῖλεν
 ἀλλ' ὅτι οὐδὲ τῷ παραδείγματι ἐσωφρονίσθη. Καὶ τοῦτο ἔ-
 σιν ὁ φησιν ὁ Θεὸς ἀλλαχοῦ· «ἀποδιδούς ἀμαρτίας πατέρων
 ἐπὶ τέκνα ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γενεὰν τοῖς μισοῦσί με»·
 οὐχ ὡς τῶν ἄλλοις τολμηθέντων ἐτέρων διδόντων δίκας,
 10 ἀλλ' ὡς τῶν μετὰ πλείονας ἀμαρτιότητας καὶ κολασθέντων μὴ
 γενομένων βελτιόνων, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ πεπλημμεληκότων, καὶ
 ἐκείνων τὰς τιμωρίας ὑποσχεῖν ὄντων δικαίων.

Σκόπει δὲ πῶς εὐκαίρως καὶ τοῦ Ἄβελ ἀνέμνησε, δει-
 κνὺς ὅτι φθόνου καὶ οὔτιος ὁ φόνος ἐστί. Τί οὖν ἂν ἔχοιτε
 15 εἰπεῖν; Μὴ γὰρ οὐκ ἔγνωτε τί ἔπαθεν ὁ Κάιν; μὴ γὰρ
 ἐφησύχασε τοῖς γεγενημένοις ὁ Θεός; μὴ γὰρ οὐκ ἀπήτη-
 σε τὴν χαλεπωτάτην δίκην; Μὴ γὰρ οὐκ ἤκούσατε ὅσα ἔπα-
 θον οἱ πατέρες ὑμῶν, τοὺς προφήτας ἀνελόντες; οὐ κολάσει
 καὶ τιμωρίαις μυρίαις ἐξεδόθησαν; Πῶς οὖν οὐκ ἐγένεσθε
 20 βελτίους; Καὶ τί λέγω τὰς κολάσεις τῶν πατέρων ὑμῶν,
 καὶ ἄπερ ἔπαθον; αὐτὸς σὺ ὁ καταψηφισάμενος τῶν πατέ-
 ρων, πῶς χεῖρω ποιεῖς; Καὶ γὰρ καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ ἀπεφή-
 νασθε, ὅτι κακοὺς κακῶς ἀπολέσει. Τίνα οὖν λοιπὸν ἔξετε
 συγγνώμην, μετὰ τοιαύτην ψῆφον τοιαῦτα τολμῶντες;
 25 Ἄλλὰ τίς ἐστὶν ὁ Ζαχαρίας οὔτιος; Οἱ μὲν τὸν Ἰωάν-
 νου πατέρα φασίν, οἱ δὲ τὸν προφήτην, οἱ δὲ ἕτερόν τινα διώ-

2. Γεν. 4, 24.

3. Ἐξ. 20, 5.

4. Ματθ. 21, 41.

5. Δηλαδή τοῦ Προδρόμου.

πάντων ὑποφέρουν χειρότερα ἀπὸ ὄλους;», θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰπῶμεν, ἐπειδὴ διέπραξαν καὶ χειρότερα ἀπὸ ὄλους καὶ δὲν ἐσωφρονίσθησαν μὲ κανένα ἀπὸ ὄσα ἔγιναν. Ἦ δὲν ἤκουσες τὸν Λάμεχ ποὺ λέγει· «ὅτι ὁ Λάμεχ ἔχει τιμωρηθῆ ἑβδομήντα φορές ἐπτά»². δηλαδή ἐγὼ εἶμαι ἄξιος περισσοτέρων τιμωριῶν παρὰ ὁ Κάϊν. Διατί τέλος πάντων; Βέβαια δὲν ἐφόνευσε τὸν ἀδελφόν του, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐσωφρονίσθη μὲ τὸ παράδειγμα ἐκείνου. Αὐτὸ σημαίνουν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ ποὺ λέγει εἰς ἄλλην περίπτωσιν· «Ἐγὼ ποὺ τιμωρῶ τὰ τέκνα, ἐξ αἰτίας τῶν πατέρων των, μέχρι τὴν τρίτην καὶ τετάρτην γενεὰν ἐκείνων ποὺ μὲ μισοῦν»³. Δὲν σημαίνει αὐτὸ ὅτι τιμωροῦνται ἄλλοι δι' ἐγκλήματα ποὺ διέπραξαν ἄλλοι, ἀλλ' ὅτι μολονότι ὑπάρχουν τόσα πολλὰ παραδείγματα ἄλλων ποὺ ἠμάρτησαν καὶ ἐτιμωρήθησαν, παρὰ ταῦτα δὲν ἔγιναν καλύτεροι, ἀλλὰ διέπραξαν τὰ ἴδια πλημμελήματα καὶ ἦτο δίκαιον νὰ ὑποστοῦν τὰς ἰδίας τιμωρίας μὲ ἐκείνους.

Σκέψου δὲ πῶς εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν ὑπενθύμισε καὶ τὸν Ἄβελ, δείξας ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ φόνος ἦτο ἀποτέλεσμα φθόνου. Τί θὰ ἠμπορούσατε λοιπὸν νὰ εἰπῆτε; Μήπως δὲν γνωρίζετε τί ἔπαθεν ὁ Κάϊν; μήπως ὁ Θεὸς ἔδειξεν ἀδιαφορίαν δι' ὄσα συνέβησαν; μήπως δὲν ἐπέβαλε τὴν πῶ φοβεράν τιμωρίαν; Μήπως δὲν ἤκούσατε ὄσα ἔπαθον οἱ πατέρες σας, ποὺ ἐφόνευσαν τοὺς προφήτας; δὲν παρεδόθησαν εἰς ἀπείρους κολάσεις καὶ τιμωρίας; Πῶς λοιπὸν δὲν ἐγίνατε καλύτεροι; Καὶ διατί ἀναφέρω τὰς τιμωρίας τῶν πατέρων σας καὶ ὄλα ὄσα ἔπαθον; σὺ ὁ ἴδιος, ποὺ καταδικάζεις τοὺς πατέρας σου, διατί πράττεις χειρότερα; Καθ' ὄσον καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι ἐξεφράσατε τὴν γνώμην, ὅτι ὁ Θεὸς «θὰ τιμωρήσῃ πολὺ αὐστηρὰ τοὺς κακοὺς»⁴. Ποίαν λοιπὸν συγχώρησιν θὰ λάβετε, ἀφοῦ διαπράττετε τέτοια ἔργα μετὰ ἀπὸ τέτοιαν γνώμην σας;

Ἄλλὰ ποῖος εἶναι αὐτὸς ὁ Ζαχαρίας; Ἄλλοι μὲν λέγουν ὅτι εἶναι ὁ πατέρας τοῦ Ἰωάννου⁵, ἄλλοι δὲ ὅτι εἶναι

νυμον ἱερέα, ὃν καὶ Ἰωδᾶε φηοῖν ἢ Γραφή. Σὺ δὲ ἐκεῖνο
 σκόπει, ὅτι τὸ τόλμημα διπλοῦν ἦν. Οὐ γὰρ ἁγίους ἀνήρουν
 μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ἁγίῳ τόπῳ. Ταῦτα δὲ λέγων, οὐκ ἐ-
 κείνους ἐφόβει μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθητὰς παρεμι-
 5 θεῖτο, δεικνὺς ὅτι καὶ οἱ δίκαιοι οἱ πρὸ αὐτῶν ταῦτα ἔπαθον.
 Τούτους δὲ ἐφόβει, προλέγων ὅτι ὥσπερ ἐκεῖνοι δίκην ἔδο-
 σαν, οὕτω καὶ οὗτοι τὰ ἔσχατα πείσονται. Διὰ τοῦτο αὐτοὺς
 καὶ προφήτιας καὶ σοφοὺς καὶ γραμματεῖς καλεῖ, καὶ ἐνιεῦ-
 θεν πάλιν πᾶσαν ἀπολογία ἀναιρῶν. Οὐ γὰρ ἔχετε
 10 εἰπεῖν, φηοῖν, ὅτι ἀπὸ ἐθνῶν ἀπέστειλας καὶ διὰ τοῦτο
 ἐσκανδαλίσθημεν, ἀλλὰ τὸ φονικὸς εἶναι καὶ διψᾶν αἱμά-
 των εἰς τοῦτο ἦγε. Διὸ καὶ προεῖπεν, ὅτι διὰ τοῦτο προφή-
 τιας καὶ γραμματεῖς ἀποσιέλλω. Τοῦτο καὶ οἱ προφητῆται
 πάντες ἐνεκάλουν αὐτοῖς, «αἷματα ἐφ' αἷμασι μίσγουσι»,
 15 λέγοντες, καὶ ὅτι ἄνδρες αἱμάτων εἰσὶ. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ
 αἷμα αὐτῶ ἐκέλευσε προσφέρεισθαι, δεικνὺς ὅτι εἰ ἐπὶ ἀλό-
 γου οὕτω τίμιον, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ ἀνθρώπου. Ὁ καὶ τῶ
 Νῶε λέγει «ἐκδικήσω πᾶν αἷμα ἐκχυνόμενον». Καὶ μυρία
 ἕτερα τοιαῦτᾶ ἐσὶν εὐρεῖν ὑπὲρ τοῦ μὴ φονεύειν αὐτοὺς
 20 διατατιόμενον· διὸ οὐδὲ πνικτὸν ἐσθίειν ἐκέλευσεν. Ὡ τῆς
 τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, ὅτι καὶ προειδὼς οὐδὲν κερδανοῦν-
 τας, τὰ αὐτοῦ δμῶς ἐποίει. Πέμπω γάρ, φησί, καὶ ταῦτα εἰ-
 δὼς σφαγησομένους. Ὡσπερ κἀντιεῦθεν ἠλέγχοντο εἰκῆ λέγον-
 τες, «οὐκ ἂν ἤμεν κοινωνοὶ τῶν πατέρων». Καὶ γὰρ καὶ οὗτοι
 25 προφήτιας καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς ἀνεῖλον, καὶ οὕτε τὸν τόπον
 αὐτῶν ἠδέσθησαν, οὕτε τὸ ἀξίωμα τῶν προσώπων. Οὐδὲ

6. Ὡσ. 4, 2.

7. Γεν. 9, 6.

ὁ προφήτης, καὶ ἄλλοι ὅτι εἶναι κάποιος ἄλλος μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα ἱερεύς, τὸν ὁποῖον ἡ Γραφή ὀνομάζει καὶ Ἰωδᾶε. Σὺ ὅμως νὰ σκέπτεσαι ἐκεῖνο, ὅτι ἦτο διπλοῦν τὸ διαπραχθὲν ἔγκλημα. Διότι δὲν ἐφόνευσον μόνον ἀγίους, ἀλλὰ καὶ εἰς τόπον ἅγιον. Λέγων δὲ αὐτὸ δὲν ἐφόβιζε μόνον ἐκείνους, ἀλλὰ παρηγόρει καὶ τοὺς μαθητάς του, δεικνύων ὅτι καὶ οἱ πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς δίκαιοι τὰ ἴδια ἔπαθον. Αὐτοὺς δὲ τοὺς ἐφόβιζε προλέγων, ὅτι, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ἐτιμωρήθησαν, ἔτσι καὶ αὐτοὶ θὰ ὑποστοῦν τὰς πρὸ φοβερὰς τιμωρίας. Διὰ τοῦτο ὀνομάζει τοὺς μαθητάς του καὶ προφήτας καὶ σοφοὺς καὶ γραμματεῖς καὶ ἔτσι ἀφαιρεῖ καὶ πάλιν ἀπὸ τοὺς Φαρισαίους κάθε δικαιολογίαν. Διότι, λέγει, δὲν ἤμπορεῖτε νὰ εἰπῆτε, ὅτι μᾶς ἀπέστειλες ἐθνικοὺς διδασκάλους καὶ διὰ τοῦτο ἐσκανδαλίσθημεν, ἀλλὰ τοῦτο συνέβαιεν ἐπειδὴ ἦσαν φονιάδες καὶ ἐδιψοῦσαν διὰ αἷμα. Διὰ τοῦτο καὶ προεῖπεν, «ὅτι διὰ τοῦτο θὰ ἀποστείλω προφήτας καὶ γραμματεῖς». Διὰ τοῦτο καὶ ὅλοι οἱ προφήται τοὺς κατηγόρουν, λέγοντες· «Ἀναμιγνύουν αἷματα μὲ αἷματα»⁶ καὶ ὅτι εἶναι ἄνδρες ποὺ τοὺς ἀρέσουν τὰ αἷματα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς διέταξε τὸ αἷμα νὰ προσφέρεται εἰς αὐτόν, δεικνύων ὅτι, ἐὰν αὐτὸ ἀξίζῃ νὰ γίνεται διὰ τὰ ἄλογα ζῶα πολὺ περισσότερον διὰ τὸν ἄνθρωπον, πρᾶγμα ποὺ λέγει καὶ εἰς τὸν Νῶε· «Θὰ ἐκδικηθῶ κάθε αἷμα ποὺ χύνεται»⁷. Καὶ ἄλλα παρόμοια ἄπειρα τὸν ἀριθμὸν εἶναι δυνατὸν νὰ εὔρωμεν, ποὺ παραγγέλλουν αὐτοὺς νὰ μὴ φονεύουν· διὰ τοῦτο διέταξεν οὔτε καὶ νὰ τρώγουν κρέας πνιγμένου ζώου. Ὡς τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, διότι ἂν καὶ προεγνώριζεν, ὅτι δὲν θὰ εἶχον κανένα κέρδος, ὅμως ἔκανε ὅτι ἐξηριτᾶτο ἀπὸ αὐτόν. Διότι, λέγει, τοὺς ἀποστέλλω, καὶ αὐτὸ ἂν καὶ γνωρίζω ὅτι θὰ σφαγοῦν. Ὡστε καὶ ἀπὸ αὐτὸ ἐγένετο φανερόν, ὅτι ἀσυλόγιστα ἔλεγον, «δὲν θὰ συμμετείχομεν εἰς τὰ ἔργα τῶν πατέρων μας». Καθ' ὅσον καὶ αὐτοὶ ἐφόνευσαν προφήτας εἰς τὰς συναγωγὰς καὶ οὔτε τὸν ἴδιον ἱερὸν χώρον ἐσεβάσθησαν, οὔτε τὸ ἀξίωμα τῶν προσώπων. Διότι δὲν

γὰρ ἀπλῶς τοὺς τυχόντας ἀνεῖλον, ἀλλὰ προφήτας καὶ σοφούς, ὥστε μηδὲν αὐτοῖς ἐγκαλεῖν. Τούτους δέ, τοὺς ἀποσιόλους φησὶ καὶ τοὺς μετ' ἐκείνους, καὶ γὰρ πολλοὶ προεφήτευον.

5 Ἔτι βουλόμενος αὐξῆσαι τὸν φόβον, φησὶν· «ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ἤξει ταῦτα πάντα ἐπὶ τὴν γενεὰν ταύτην»· τουτέστιν, εἰς κεφαλὰς ὑμῶν πάντα τρέφω, καὶ σφοδρὰν ποιήσομαι τὴν ἄμυναν. Ὁ γὰρ πολλοὺς ἡμαρτηκότητας εἰδὼς καὶ μὴ σωφρονηθεῖς, ἀλλὰ καὶ τὰ αὐτὰ πάλιν καὶ αὐτὸς
10 ἁμαριῶν, καὶ οὐ τὰ αὐτὰ μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλῶ χαλεπώτερα, χαλεπωτέραν ἐκείνων πολλῶ δίκαιος ἂν εἶη δοῦναι δίκην. Ὡσπερ γὰρ, εἰ ἐβουλήθη, μεγάλα ἂν ἐκέρδανε τοῖς ἐτέρων παραδείγμασι γενόμενος βελτίων, οὕτως, ἐπειδὴ ἀδιόρθωτος ἔμεινε, μείζονός ἐστι τιμωρίας ὑπεύθυνος, ἕ-
15 τε πλείονος νουθεσίας τῆς διὰ τῶν ἔμπροσθεν ἡμαρτηκῶν καὶ κολασθέντων ἀπολελαυκῶς, καὶ οὐδὲν καρπωσάμενος.

3. Ἔτι πρὸς τὴν πόλιν ἀποσιρέφει τὸν λόγον, καὶ ταύτη παιδεῦσαι βουλόμενος τοὺς ἀκούοντας, καὶ φησὶν· «Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ». Τί βούλειαι ὁ διπλασιασμός; Ἐλε-
20 οῦντος αὐτὴν καὶ ταλανίζοντος τοῦτο τὸ σχῆμα, καὶ σφόδρα φιλοῦντος. Ὡσπερ γὰρ πρὸς ἐρωμένην, φιληθεῖσαν μὲν διαπαντός, καταφρονήσασαν δὲ τοῦ ἐρασιοῦ, καὶ διὰ τοῦτο κολάζεσθαι μέλλουσαν, ἀπολογεῖται λοιπὸν μέλλων ἐπάγειν τὴν κόλασιν. Ὁ καὶ ἐν τοῖς προφήταις ποιεῖ λέγων· «εἶ-
25 πον, ἀνάστρεψον πρὸς με, καὶ οὐκ ἀνέστρεψεν». Ἔτι καλέσας αὐτήν, λέγει καὶ τὰς μαιφονίας αὐτῆς· «ἢ ἀποκτιένουσα τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα συναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, καὶ οὐκ ἠθέλησατε;» καὶ ταύτη ὑπὲρ τῶν καθ' ἑαυτὸν ἀπολο-
30 γούμενος, διὸ οὐδὲ τούτοις με ἀπέστρεψας, οὐδὲ ἀπέστησας

ἐφόνευσαν τυχαίους ἀνθρώπους, ἀλλὰ προφήτας καὶ σοφούς, ὥστε νὰ μὴ ἠμποροῦν νὰ κατηγοροῦν αὐτούς. Προφήτας δὲ ὀνομάζει τοὺς ἀποστόλους καὶ τοὺς μετέπειτα μαθητάς, καθ' ὅσον πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς προεφήτευον.

Ἔπειτα, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ αὐξήσῃ τὸν φόβον των, λέγει «Ἀλήθεια σᾶς λέγω, ὅλα αὐτὰ θὰ συμβοῦν εἰς τὴν γενεὰν αὐτὴν», δηλαδή θὰ τὰ ρίξω ὅλα εἰς τὰς κεφαλὰς σας καὶ θὰ εἶναι πολὺ μεγάλη ἡ τιμωρία ποὺ θὰ ἐπιβάλλω. Διότι αὐτὸς ποὺ ἐγνώρισε πολλοὺς ποὺ ἠμάρτησαν καὶ δὲν ἐσωφρονίσθη, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος πάλιν ἔπεσεν εἰς τὰ ἴδια ἁμαρτήματα, καὶ ὄχι εἰς αὐτὰ μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς πολὺ φοβερότερα, δίκαιον θὰ ἦτο νὰ ὑποστῇ πολὺ πῶς φοβερὰν τιμωρίαν. Διότι ὅπως, ἐὰν ἤθελε, θὰ εἶχε μεγάλα κέρδη ἐὰν θὰ ἐγίνετο καλύτερος μὲ τὰ παραδείγματα τῶν ἄλλων, ἔτσι, ἐπειδὴ ἔμενεν ἀδιόρθωτος, εἶναι ὑπεύθυνος μεγαλυτέρας τιμωρίας, διότι ἂν καὶ ἀπήλαυσε περισσοτέρας νουθεσίας δι' ἐκείνων ποὺ παλαιότερον ἠμάρτησαν καὶ ἐτιμωρήθησαν, αὐτὸς δὲν ὠφελήθη εἰς τίποτε.

3. Ἀκολουθῶς στρέφει τὸν λόγον πρὸς τὴν πόλιν, θέλων μὲ αὐτὸ νὰ διδάξῃ τοὺς ἀκροατάς του, καὶ λέγει· «Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ». Τί χρειάζεται ἡ διπλῆ ἐκφώνησις; Αὐτὸ εἶναι τρόπος ἐκφράσεως αὐτοῦ ποὺ ἐλεεῖ καὶ ταλανίζει τὴν πόλιν καὶ ἀγαπᾷ ὑπερβολικὰ αὐτήν. Διότι ὡσὰν ἀκριβῶς πρὸς μίαν ἐρωμένην, ποὺ ἠγαπήθη μὲν εἰς μέγαν βαθμὸν ἀπὸ τὸν ἐραστήν της, ἀλλ' ὅμως κατεφρόνησεν αὐτὸν καὶ διὰ τοῦτο πρόκειται νὰ τιμωρηθῇ, ἀπολογεῖτε πλέον, διότι πρόκειται νὰ τὴν τιμωρήσῃ, πράγμα ποὺ τὸ κάνει καὶ διὰ τῶν προφητῶν λέγων· «Εἶπα γύρισε πρὸς ἐμένα, καὶ δὲν ἐπέστρεψεν»⁸. Ἔπειτα, ἀφοῦ ἀνέφερε τὸ ὄνομα αὐτῆς, ἀναφέρει καὶ τὰς μαιφονίας αὐτῆς· «Ἡ ὁποία φονεύει τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολεῖ τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς ἐσένα. Πόσες φορές ἠθέλησα νὰ συγκεντρώσω τὰ παιδιὰ σου, καὶ δὲν τὸ ἠθέλησατε;» καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἀπολογεῖται διὰ τοὺς ἰδικούς του, ὅτι δηλαδή οὔτε μὲ αὐ-

τῆς περὶ σὲ πολλῆς εὐνοίας, ἀλλ' ἠθέλησα καὶ οὕτω, καὶ οὐχ ἅπαξ καὶ δὶς, ἀλλὰ πολλάκις σε ἐπισπάσασθαι. «Ἰο-
 σάκις» γάρ, φησὶν, «ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα ὑμῶν,
 ὥσπερ ὄρνις τὰ νοσία ἑαυτῆς, καὶ οὐκ ἠθελήσατε;». Τοῦτο
 5 δὲ λέγει, δηλῶν ὅτι αἰεὶ ἑαυτοὺς ἐσκόρπιζον διὰ τῶν ἁμαρ-
 τημάτων. Καὶ τὸ φιλόσοιργον ἀπὸ τῆς εἰκόνης ἐνδείκνυται
 καὶ γὰρ θερμὸν τὸ ζῶον περὶ τὰ ἔκγονα. Καὶ πανταχοῦ δὲ
 τῶν προφητῶν ἢ εἰκῶν αὕτη τῶν πιερούγων, καὶ ἐν τῇ ᾠδῇ
 Μωϋσέως καὶ ἐν τοῖς ψαλμοῖς, τὴν πολλὴν σκέπην καὶ πρό-
 10 νοιαν ἐνδείκνυμένη.

Ἄλλ' οὐκ ἠθελήσατε, φησὶν. «Ἴδου ἀφίεται ὁ οἶκος ὑ-
 μῶν ἔρημος», γυμνὸς τῆς παρ' ἐμοῦ βοηθείας. Ἄρα αὐτὸς
 ἦν ὁ καὶ ἔμπροσθεν αὐτῶν προϊσιτάμενος, καὶ συνέχων καὶ
 διακρατῶν ἄρα αὐτὸς αὐτοὺς ἐστὶν ὁ κολάζων αἰεὶ. Καὶ
 15 τίθησι τιμωρίαν, ἣν αἰεὶ ἐδεδοίκεσαν μεθ' ὑπερβολῆς· αὕτη
 γὰρ πᾶσαν αὐτῶν τὴν ἀναιροπὴν τῆς πολιτείας ἐδήλου. «Λέ-
 γω γὰρ ὑμῖν, οὐ μὴ με ἴδητε ἀπάρτι, ἕως ἂν εἴπητε, εὐλο-
 γημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου». Καὶ τοῦτο ἐρα-
 σοῦ τὸ ρῆμα σφοδροῦ, σφόδρα αὐτοὺς καὶ ἀπὸ τῶν μελ-
 20 λόγιων ἐπισπωμένον, οὐκ ἀπὸ τῶν παρελθόντων μόνον ἐν-
 τρέποντος· τὴν γὰρ μέλλουσαν ἡμέραν τῆς δευτέρας παρου-
 σίας ἐνιαῦθα λέγει.

Τί οὖν; οὐκ εἶδον αὐτὸν ἔκιοιτε; Ἄλλ' οὐχὶ τὴν ὥραν
 ἐκείνην δηλοῖ λέγων, ἀπάρτι, ἀλλὰ τὸν καιρὸν τὸν μέξει
 25 τοῦ σιανροῦ. Ἐπειδὴ γὰρ αἰεὶ αὐτοὶ τοῦτο ἐνεκάλουν, ὅτι
 ἀντίθεός τις ἐστὶ καὶ ἐχθρὸς τῷ Θεῷ, ἀπὸ τούτου αὐτοὺς
 προτρέπει ἀγαπᾶν αὐτόν, τῷ συμφωνοῦντα ἑαυτὸν δεικνύναι

τὰς τὰς ἐνεργείας σου μὲ ἔκανες νὰ φύγω ἀπὸ κοντὰ σου, οὔτε ἐστερήθης τῆς πολλῆς εὐνοίας μου πρὸς ἐσένα, ἀλλ' ἠθέλησα καὶ ἔτσι, ὄχι μίαν καὶ δύο, ἀλλὰ πολλές φορές, νὰ σὲ ὀδηγήσω κοντὰ μου. Διότι, λέγει, «Πόσες φορές ἠθέλησα νὰ συγκεντρώσω τὰ παιδιὰ σου, ὅπως ἀκριβῶς ἡ ὄρνιθα τὰ πουλάκια της, καὶ δὲν τὸ ἠθελήσατε;». Αὐτὸ δὲ τὸ λέγει διὰ νὰ δείξῃ ὅτι, πάντοτε ἀπεμάκρυνον τοὺς ἑαυτοὺς των ἀπὸ κοντὰ του μὲ τὰ ἁμαρτήματά των. Καὶ τὴν φιλοστοργίαν του μὲ τὴν εἰκόνα δείχνει, καθ' ὅσον αὐτὸ τὸ πτηνὸν δείχνει πολλὴν στοργὴν πρὸς τὰ παιδιὰ του. Καὶ παντοῦ εἰς τοὺς προφήτας συναντᾶται αὐτὴ ἡ εἰκὼν τῶν πτερυγῶν, καὶ εἰς τὴν ὠδὴν τοῦ Μωϋσέως καὶ εἰς τοὺς Ψαλμοὺς, δεικνύουσα τὴν μεγάλην προστασίαν καὶ πρόνοιαν.

Ἄλλὰ, λέγει, δὲν ἠθελήσατε. «Νά, ἐγκαταλείπεται ἔρημος ἡ οἰκία σας», γυμνὴ ἀπὸ τὴν βοήθειάν μου. Ἄρα αὐτὸς ἦτο ἐκεῖνος πὺ ἐβάδιζε μπροστὰ ἀπὸ αὐτοὺς καὶ τοὺς συνεκράτει καὶ τοὺς ἐπροστάτευεν· ἄρα αὐτὸς εἶναι πὺ τιμωρεῖ αὐτοὺς πάντοτε. Καὶ προβάλλει τιμωρίαν, τὴν ὁποίαν πάντοτε ἐφοβοῦντο ὑπερβολικά· διότι αὐτὴ ἡ τιμωρία ἐφανερώωνεν ὀλόκληρον τὴν ἀνατροπὴν τῆς ὅλης ζωῆς των. «Διότι σᾶς λέγω, ὅτι ἀπὸ τώρα καὶ εἰς τὸ ἐξῆς δὲν θὰ μὲ ἰδῆτε, μέχρις ὅτου εἰπῆτε, εὐλογημένος ἅς εἶναι ἐκεῖνος πὺ ἔρχεται ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου». Καὶ αὐτὸς εἶναι λόγος ἐραστοῦ πὺ ἀγαπᾷ ὑπερβολικά, πὺ τοὺς ἀποσιπᾷ εἰς ὑπερβολικὸν βαθμὸν καὶ ἀπὸ τὰς μελλοντικὰς τιμωρίας, καὶ δὲν τοὺς κάνει νὰ νοιώσουν ἐντροπὴν μόνον διὰ τὰ ὅσα συνέβησαν κατὰ τὸ παρελθόν· διότι ἐδῶ ἐννοεῖ τὴν μέλλουσαν ἡμέραν τῆς δευτέρας παρουσίας του.

Τί λοιπόν; δὲν τὸν εἶδον αὐτὸν ἀπὸ τότε; Ἄλλὰ λέγων, «ἀπάρτι», δὲν ἐννοεῖ τὴν ὥραν ἐκείνην, ἀλλὰ τὸν χρόνον πὺ ἐμεσολάβησε μέχρι τὸν σταυρικὸν θάνατόν του. Διότι, ἐπειδὴ αὐτοὶ πάντοτε αὐτὴν τὴν κατηγορίαν προέβαλλον, ὅτι εἶναι κάποιος ἀντίθετος καὶ ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ αὐτὸ τοὺς προτρέπει νὰ τὸν ἀγαποῦν, ἀπὸ τὸ ὅτι εἶναι

τῷ Πατρὶ καὶ δείκνυσιν αὐτὸν ὄντα τὸν ἐν τοῖς προφήταις.
 Διὸ καὶ τοῖς αὐτοῖς κέχρηται ῥήμασιν, ὅσπερ καὶ ὁ προ-
 φήτης. Διὰ δὲ τούτων καὶ τὴν ἀνάστασιν ἠνίξαιτο καὶ τὴν
 δευτέραν παρουσίαν, καὶ ἐδήλωσε καὶ τοῖς σφόδρα ἀπι-
 5 σιοῦσιν, ὅτι τίτιε πάντως αὐτὸν προσκυνήσουσι. Καὶ πῶς
 τοῦτο ἐδήλωσε; Πολλὰ εἰπὼν πρότερον ἐσόμενα· ὅτι ἀπο-
 σιελεῖ προφήτας· ὅτι ἀναιρήσουσιν αὐτούς· ὅτι ἐν ταῖς συνα-
 γωγαῖς· ὅτι πείσονται τὰ ἔσχατα αὐτοῖ· ὅτι ἐρημωθήσεται
 ὁ οἶκος· ὅτι ὑποσιήσονται πάντων χαλεπώτερα, καὶ οἷα μη-
 10 δέποιε πρότερον. Ταῦτα γὰρ πάντα καὶ τοῖς σφόδρα ἀνοή-
 τοις καὶ φιλονείκοις ἱκανὰ ἦν παρέξειν καὶ ἐκείνου τοῦ ἐν
 τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ ἐσομένου ἀπόδειξι·

Ἐρῆσομαι γὰρ αὐτούς· ἀπέσιειλε προφήτας καὶ σοφούς;
 ἀνεῖλον αὐτούς ἐν ταῖς συναγωγαῖς; ἀφέθη ὁ οἶκος αὐτῶν
 15 ἔρημος; ἦλθε πάντα ἐπὶ τὴν γενεὰν ἐκείνην τὰ τῆς τιμω-
 ρίας; Εὐδηλον ὅτι, καὶ οὐδεὶς ἀνιερεῖ. Ὡσπερ οὖν ταῦτα
 πάντα ἐξέβη, οὕτω κακεῖνα ἐκθήσεται, καὶ πάντως ὑπο-
 κύνουσι τίτιε. Ἄλλ' οὐδὲν ὄφελος ἐντεῦθεν εἰς ἀπολογία
 αὐτοῖς, ὅσπερ οὖν οὐδὲ τοῖς πολιτείας ἕνεκεν μετανοοῦσι
 20 τίτιε. Διόπερ ἕως ἐσὶ καιρός, πράττωμεν τὰ ἀγαθὰ. Ὡσπερ
 γὰρ ἐκείνοις τῆς γνώσεως λοιπὸν ὄφελος οὐδέν, οὕτως οὐδὲ
 ἡμῖν αὐτοῖς τῆς ἐπὶ τῇ πονηρίᾳ μετανοίας. Οὔτε γὰρ κυβερ-
 νήτη, τῆς θαλάσσης ὑπερενεχθείσης τοῦ σκάφους παρὰ τὴν
 αὐτοῦ ραθυμίαν, οὐκ ἰαιρῶ, τοῦ κάμνοντος ἀπελθόντος,
 25 ἔσται τι πλεόν, ἀλλ' ἕκαστον τούτων πρὸ τοῦ τέλους πόν-
 τα χρὴ μηχανᾶσθαι καὶ πραγματεύεσθαι, ὥστε μηδενὶ κιν-

σύμφωνος μὲ τὸν Πατέρα, καὶ δείχνει ὅτι αὐτὸς ἦτο πού ὠμίλει διὰ τῶν προφητῶν. Διὰ τοῦτο χρησιμοποιοεῖ καὶ τὰ ἴδια λόγια τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποεῖ καὶ ὁ προφήτης. Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια δὲ ὑπηνίχθη καὶ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν δευτέραν παρουσίαν, καὶ ἐδήλωσεν εἰς τοὺς πάρα πολὺ ἀπιστοῦντας, ὅτι τότε ὅπωςδήποτε θὰ τὸν προσκυνήσουν. Καὶ πῶς τὸ ἐδήλωσεν αὐτό; Μὲ τὸ ὅτι προεῖπε πολλὰ πού θὰ συμβοῦν. "Ὅτι δηλαδὴ θ' ἀποστείλῃ προφήτας, ὅτι θὰ τοὺς φονεύσουν, καὶ ὅτι θὰ τοὺς φονεύσουν μέσα εἰς τὰς συναγωγὰς, ὅτι θὰ πάθουν τὰ πιδ φοβερὰ πράγματα, ὅτι θὰ ἐρημωθῇ ὁ οἶκος των, ὅτι θὰ ὑποστοῦν τὰ χειρότερα ἀπὸ ὄλους καὶ τέτοια πού οὐδέποτε προηγουμένως ἔπαθον. "Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ἦσαν ἱκανὰ ν' ἀποδείξουν καὶ εἰς τοὺς πάρα πολὺ ἀνοήτους καὶ φειλονικούς καὶ ἐκεῖνα πού θὰ συμβοῦν κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν του.

Θὰ τοὺς ἐρωτήσωμεν λοιπὸν. Ἀπέστειλε προφήτας καὶ σοφούς; τοὺς ἐφόνευσαν μέσα εἰς τὰς συναγωγὰς; ἐρημώθη ὁ οἶκος των; συνέβησαν ὄλαι ἐκεῖναί αἱ τιμωρίαι κατὰ τὴν γενεὰν ἐκείνην; Εἶναι φανερὸν ὅτι συνέβησαν καὶ ὅτι κανεῖς δὲν θὰ φέρῃ ἀντίρρησιν. "Ὅπως λοιπὸν συνέβησαν ὄλα αὐτὰ, ἔτσι θὰ συμβοῦν καὶ ἐκεῖνα καὶ ὅπωςδήποτε θὰ ὑποκύψουν τότε καὶ αὐτοί. Ἄλλ' ὅμως ἀπὸ τὴν ὑποταγὴν των αὐτὴν δὲν θὰ ἔχουν κανένα ὄφελος πρὸς ἀπολογίαν, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια δὲν θὰ ὑπάρξῃ ὄφελος οὔτε εἰς ἐκείνους πού θὰ μετανοοῦν τότε διὰ τὴν ζωὴν των. Διὰ τοῦτο ὄσον εἶναι καιρός, ἄς πράττωμεν καλὰ ἔργα. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι δὲν ὠφελοῦνται εἰς τίποτε πλέον ἀπὸ τὸ νὰ τὸν γνωρίσουν τότε, ἔτσι οὔτε καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι, ἐὰν μετανοήσωμεν τότε διὰ τὴν πονηρίαν μας. Διότι οὔτε εἰς τὸν κυβερνήτην τοῦ πλοίου δὲν μένει τίποτε πλέον, ὅταν ἡ θάλασσα καταβυθίσῃ τὸ πλοῖον του ἐξ αἰτίας τῆς ὀκνηρίας του, οὔτε εἰς τὸν ἰατρόν, ὅταν ἀποθάνῃ ὁ ἀσθενής, ἀλλὰ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς πρέπει πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος νὰ σκέπεται τὰ πάντα καὶ νὰ ἐνεργῇ καταλλήλως, ὥστε

δύνῳ περιπεσεῖν, μηδὲ αἰσχύνῃ· μετὰ δὲ ταῦτα πάντα ἀνόνητα.

Καὶ ἡμεῖς τοίνυν ἕως ἂν ᾤμεν ἐν τῇ νόσῳ καὶ ἰατροὺς παρακαλῶμεν καὶ χρήματα ἀναλίσκωμεν καὶ σπουδὴν διηνεκῆ εἰσφέρωμεν, ἵνα ἀνασιάντιες ἀπὸ τῆς κακίας, ὑγιεῖς ἐντεῦθεν ἀπέλθωμεν. Καὶ ὅσην περὶ τοὺς δούλους τοὺς ἡμετέρους ποιούμεθα πρόνοιαν, ὅταν αὐτῶν τὰ σώματα κάμνη, τοσαύτην περὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπιδειξώμεθα, τῆς ψυχῆς ἡμῶν νοσοῦσης. Καίτοι τῶν οἰκειῶν ἡμεῖς ἐγγύτεροι
 10 ἑαυτοῖς, καὶ τῶν σωμάτων τῶν ἐκείνων αἱ ψυχαὶ ἀναγκαιότεραι, ἀλλ' ὅμως ἀγαπητόν, καὶ τὴν ἴσην γοῦν σπουδὴν εἰσενέγκωμεν. Ἄν γὰρ μὴ νῦν τοῦτο πράξωμεν, ἀπελθόντας λοιπὸν οὐδὲν ἔνι καρπώσασθαι εἰς ἀπολογίας λόγον.

4. Καὶ τίς οὕτως ἄθλιος, φησὶν, ὥς μηδὲ τοσαύτην ἐπιδείκνυσθαι πρόνοιαν; Τοῦτο γὰρ ἔστι τὸ θαυμασιόν, ὅτι οὕτως ἔσμεν ἄτιμοι παρ' ἡμῖν αὐτοῖς, ὥς καὶ τῶν οἰκειῶν μᾶλλον ἑαυτῶν καταφρονεῖν. Τῶν μὲν γὰρ οἰκειῶν πυρετιόντων, καὶ ἰατροὺς καλοῦμεν καὶ οἰκίαν ἀφορίζομεν, καὶ τοῖς νόμοις πείθεσθαι τῆς τέχνης ἐκείνης καταναγκάζομεν· καὶ ἀμελουμένων τούτων, χαλεποὶ τε αὐτοῖς γινόμεθα καὶ φύλακας παρακαθιστιῶμεν, τοὺς οὐδὲ βουλομένοις αὐτοῖς τὴν οἰκίαν πληροῦν ἐπιθυμίαν ἐπιτρέποντας· καὶ εἴπωσιν οἱ ἐπιμελούμενοι τούτων, φάρμακα δεῖν πολλῆς κατασκευασθῆναι τιμῆς, εἴκομεν· καὶ ὅτι οὖν ἐπιτάξωσι, πειθόμεθα, καὶ μισθοὺς αὐτοῖς τῶν προσιαγμάτων τούτων τελοῦμεν. Ὅταν δὲ ἡμεῖς κάμνωμεν - μᾶλλον δὲ οὐκ ἔστιν ὅτι οὐ κάμνομεν - οὐδὲ ἰατροὺς εἰσάγομεν, οὐ χρήματα ἀναλίσκωμεν, ἀλλ' ὥσπερ δη-

νὰ μὴ περιπέσῃ εἰς κανένα κίνδυνον καὶ εἰς καμμίαν αἰσχύνην· μετὰ τὴν καταστροφὴν ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀνώφελα.

Καὶ ἡμεῖς λοιπόν, ὅσον χρόνον εἴμεθα ἀσθενεῖς τότε καὶ ἰατροὺς προσκαλοῦμεν καὶ χρήματα ἐξοδεύομεν καὶ φροντίδα διαρκῆ καταβάλλομεν, ὥστε ἀφοῦ θεραπευθῶμεν ἀπὸ τὴν ἀσθένειάν μας, νὰ φύγωμεν ὑγιεῖς ἀπὸ ἐδῶ. Καὶ ὄσῃν φροντίδα καταβάλλομεν διὰ τοὺς δούλους μας, ὅταν ἀρρωσταίνουν τὰ σώματά των, τόσῃν φροντίδα ἅς δείξωμεν καὶ διὰ τοὺς ἰδίους τοὺς ἑαυτούς μας ὅταν ἀσθενῇ ἡ ψυχὴ μας. Καὶ μολονότι βέβαια ἡμεῖς εὐρισκόμεθα πλησιέστερον πρὸς τοὺς ἑαυτούς μας, παρὰ πρὸς τοὺς ὑπηρέτας μας, καὶ αἱ ψυχαί μας εἶναι ἀναγκαιότεραι ἀπὸ τὰ σώματα ἐκείνων, ἀλλ' ὅμως εὐχάριστον θὰ εἶναι νὰ δείξωμεν ἔστω καὶ ἴσῃν τουλάχιστον φροντίδα. Διότι, ἂν δὲ κάνωμεν τώρα αὐτό, ὅταν φύγωμεν πλέον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωὴν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὐρωμεν κανένα λόγον διὰ νὰ δικαιολογηθῶμεν.

4. Καὶ ποῖος εἶναι τόσον ἄθλιος, θὰ εἰπῇ κάποιος, ὥστε νὰ μὴ δείχνῃ οὔτε τόσῃν τουλάχιστον φροντίδα; Πράγματι αὐτὸ εἶναι τὸ ἀξιοθαύμαστον, ὅτι δείκνομεν τόσῃν περιφρόνησιν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας, ὥστε νὰ περιφρονοῦμεν τοὺς ἑαυτούς μας περισσότερο καὶ ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας μας. Διότι, ὅταν οἱ ὑπηρέται μας πάσχουν ἀπὸ πυρετόν, καὶ ἰατροὺς καλοῦμεν καὶ τὴν οἰκίαν κλείομεν καὶ εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ὑπακούωμεν εἰς τοὺς νόμους τῆς ἰατρικῆς τέχνης, καὶ ὅταν ἐκεῖνοι δὲν φροντίζουν καὶ γινόμεθα αὐστηροὶ πρὸς αὐτούς καὶ τοποθετοῦμεν πλησίον των φύλακας, ποὺ δὲν τοὺς ἐπιτρέπουν νὰ κάνουν αὐτὸ ποὺ θέλουν αὐτοί. Καὶ ἂν εἰποῦν αὐτοὶ ποὺ τοὺς φροντίζουν, ὅτι χρειάζεται νὰ κατασκευασθοῦν φάρμακα μεγάλης ἀξίας, τὸ κάνομεν καὶ ὅποιαδήποτε ἐντολὴν δώσουν, τὴν ἐκτελοῦμεν καὶ πληρώνομεν εἰς αὐτούς μισθοὺς διὰ τὰς ἐντολάς των αὐτάς. Ὅταν ὅμως ἀσθενῶμεν ἡμεῖς, μᾶλλον δὲ δὲν ὑπάρχει στιγμή ποὺ νὰ μὴ εἴμεθα ἀσθενεῖς, οὔτε ἰατρὸν φέρομεν, οὔτε χρήματα ἐξοδεύομεν, ἀλλ' ὡσὰν νὰ εἶναι ἀρρωστος κάποιος δῆμιος

μίου τινός και ἐχθροῦ και πολεμίου κειμένου, οὕτω τῆς ψυχῆς ἀμελοῦμεν. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐκ ἐγκαλῶν τῇ θεραπείᾳ τῇ περὶ τοὺς οἰκέτας, ἀλλ' ἀξιῶν καὶ τισαύτην τῆς ψυχῆς τῆς ἡμετέρας ποιήσασθαι ἐπιμέλειαν.

5 Καὶ πῶς ἂν ποιησαίμεθα; φηοῖν. Ἐπίδειξον αὐτὴν Παύλω νοσοῦσαν· εἰσάγαγε Μαιθαῖον παρακάθισον Ἰωάννην. Ἄκουσον παρ' αὐτῶν τί δεῖ ποιεῖν τὸν οὕτω κάμνοντα· πάντως ἐροῦσι, καὶ οὐκ ἀποκρούονται. Ἄλλ' οὐ προσέχει, τῷ πυρετῷ κατεχομένη; Κατανάγκασον αὐτὴν οὐ καὶ τὸ λογικὸν αὐτῆς διέγειρον. Εἰσάγαγε τοὺς προφήτας. Οὐκ ἔστι χρήματα τοῖς ἰατροῖς καταθεῖναι τούτοις· οὔτε γὰρ αὐτοὶ μισθὸν ὑπὲρ αὐτῶν ἀπαιτοῦσιν, οὔτε ὑπὲρ φαρμάκων, ὧν κατασκευάζουσιν, οὐκ εἰς ἀνάγκην σε δαπάνης ἐμβάλλουσι, πλὴν τῆς ἐλεημοσύνης· ἐν τοῖς ἄλλοις δὲ καὶ προσδιδόσιν· οἶον, διὰν κελεύωσι σωφρονῆσαι, ἀπαλλάττουσί σε ἀκαίρων και ἀτόπων ἀναλωμάτων· διὰν ἀπέχεσθαι μέθης, εὐπορώτερόν σε ποιοῦσιν.

Εἶδες ἰατρῶν τέχνην, μετὰ ὑγείας και χρήματα παρεχόντων; Παρακάθισον τοῖνον αὐτοῖς, και μάθε παρ' αὐτῶν τοῦ νοσήματός σου τὴν φύσιν. Οἶον, ἐρῶς χρημάτων πολλάκις και πλεονεξίας, ὥσπερ οἱ πυρέτιοντες ψυχροῦ; Ἄκουσον γοῦν τί παραινοῦσιν. Ὡσπερ γὰρ ὁ ἰατρὸς σοὶ φησιν· ἐὰν χάριση τῇ ἐπιθυμίᾳ, ἀπολῆ, και τὸ και τὸ ὑποσιγήσῃ· οὕτω και Παῦλος· «οἱ δὲ βουλόμενοι πλουτεῖν, ἐμπί-
25 πουσιν εἰς πειρασμόν και παγίδα τοῦ διαβόλου και ἐπιθυ-

καὶ ἐχθρὸς καὶ ἀντίπαλός μας, τέτοια ἀδιαφορίαν δείχνωμεν διὰ τὴν ψυχὴν μας. Καὶ αὐτὰ τὰ λέγω ὄχι διὰ νὰ κατηγορήσω τὴν φροντίδα ποὺ καταβάλλεται διὰ τὴν θεραπείαν τῶν ὑπηρετῶν, ἀλλὰ διὰ νὰ ζητήσω νὰ δείξετε ἔστω καὶ τόσην φροντίδα καὶ διὰ τὴν ψυχὴν μας.

Καὶ πῶς θὰ ἠμπορέσωμεν, θὰ εἰπῆ κάποιος, νὰ τὸ κάνωμεν αὐτό; Δεῖξε τὴν ἀσθενῆ ψυχὴν σου εἰς τὸν Παῦλον, φέρε ὡς ἰατρὸν τὸν Ματθαῖον, κάθισε δίπλα εἰς τὸν Ἰωάννην. Ἔκουσε ἀπὸ αὐτοὺς τί πρέπει νὰ κάμνη αὐτὸς ποὺ πάσχει ἀπὸ τέτοια ἀσθένεια· ὅπωςδήποτε θὰ σοῦ τὸ εἰποῦν καὶ δὲν θὰ σοῦ τὸ ἀποκρύψουν. Διότι βέβαια δὲν ἀπέθανον, ἀλλὰ ζοῦν καὶ ὁμιλοῦν. Ἄλλὰ δὲν προσέχει ἡ ψυχὴ σου, ἐπειδὴ κατέχεται ἀπὸ τὸν πυρετόν; Κατανάγκασέ τὴν σὺ καὶ διέγειρε τὸ λογικόν της. Φέρε ἐμπρός της τοὺς προφήτας. Δὲν χρειάζεται νὰ πληρώσης χρήματα εἰς αὐτοὺς τοὺς ἰατρούς, διότι οὔτε οἱ ἴδιοι ζητοῦν μισθὸν διὰ τὸν ἑαυτῶντων, οὔτε διὰ τὰ φάρμακα ποὺ κατασκευάζουν· δὲν σὲ ἐξαναγκάζουν νὰ κάνης ἄλλας δαπάνας, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐλεημοσύνην· ὡς πρὸς τὰ ἄλλα δὲ καὶ αὐξάνουν τὰ κέρδη σου, ὅπως ὅταν σὲ παραγγέλουν νὰ δείξης σωφροσύνην σὲ ἀπαλλάσσουν ἀπὸ περιττὰ καὶ παράλογα ἔξοδα, ὅταν σὲ παραγγέλλουν νὰ ἀπέχης ἀπὸ τὴν μέθην, σὲ κάνουν πλουσιώτερον.

Εἶδες τέχνην ἰατρῶν, ποὺ μαζὶ μὲ τὴν ὑγείαν παρέχουν καὶ χρήματα; Κάθισε λοιπὸν δίπλα των καὶ μάθε ἀπὸ αὐτοὺς τὸ εἶδος τῆς ἀσθενείας σου. Ἐπὶ παραδείγματι, ἀγαπᾷς πολλὰς φορὰς ὑπερβολικὰ τὰ χρήματα καὶ τὴν πλεονεξίαν, ὅπως ἀκριβῶς ἀγαποῦν τὸ κρῦο αὐτοὶ ποὺ ὑποφέρουν ἀπὸ τὸν πυρετόν; Ἔκουσε λοιπὸν τί συμβουλήν δίδουν. Διότι σοῦ ὁμιλοῦν ὅπως ἀκριβῶς σὲ συμβουλεύει ὁ ἰατρός· Ἐὰν ὑποκύψης εἰς τὴν ἐπιθυμίαν θὰ καταστραφῆς καὶ θὰ πάθῃς αὐτὸ καὶ αὐτό, ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος. «Ἐκεῖνοι δὲ ποὺ ἐπιθυμοῦν νὰ πλουτίσουν, πίπτουν εἰς πειρασμὸν καὶ εἰς τὴν παγίδα τοῦ διαβόλου καὶ εἰς ἐπιθυμίας ἀνοήτους καὶ βλαβεράς

μίας ἀνοήτους καὶ βλαβεράς, αἵτινες βυθίζουσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν».

Ἄλλ' ἀκαριέρητος εἶ; Ἐκκουσον αὐτοῦ λέγοντος· «ἔτι μικρόν, ὃ ἐρχόμενος ἤξει, καὶ οὐ χρονιεῖ»· «ὁ Κύριος ἐγγύς· ὁμηδὲν μεριμνᾷτε». Καὶ πάλιν· «παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου». Οὐδὲ γὰρ ἐπιτάττει μόνον, ἀλλὰ καὶ παραμυθεῖται, ὡς ἰατρός. Καὶ ὡσπερ ἐκεῖνοι ἀντὶ ψυχρῶν ἕτερά τινά ἐπινοοῦσιν, οὕτω καὶ οὗτος μειοχειτεῦει τὴν ἐπιθυμίαν. Βούλει πλουτεῖν; φησὶν. Ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς. Ἐπιθυμεῖς θησαυρίζειν; Οὐδὲν κωλύω· μόνον ἐν οὐρανοῖς. Καὶ ὡσπερ ὁ ἰατρός λέγει, ὅτι τὸ ψυχρὸν βλαβερὸν ὁδοῦσι, νεύροις, ὀστέοις, οὕτω καὶ αὐτός, συντομώτερον μὲν, ἅτε βραχυλογίας ἐπιμελούμενος, σαφέστερον δὲ πολλῶ καὶ δυνατώτερον· «ρίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν ἡ φιλαργυρία», φησί. Τίνι οὖν δεῖ χρήσασθαι; Λέγει καὶ τοῦτο· τῇ ἀνταρκείᾳ ἀντὶ πλεονεξίας. «Ἔστι γὰρ πορισμὸς μέγας», φησὶν, «ἡ ἀντάρκεια μετ' εὐσεβείας». Εἰ δὲ δυσανασχετεῖς καὶ πλειόνων ἐπιθυμεῖς καὶ οὕτω χωρεῖς ρῖψαι τὰ περιττὰ πάντα, λέγει καὶ τῷ οὕτως ἀρρώστω, καὶ τούτοις πῶς χρήσασθαι δεῖ. «Ἴνα οἱ χαίροντες ἐπὶ κτήμασιν, ὡς μὴ χαίροντες ᾧσιν· καὶ οἱ ἔχοντες ὡς μὴ κατέχοντες· καὶ οἱ χρώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὡς μὴ καταχρώμενοι».

Εἶδες οἷα ἐπιτάττει; Βούλει καὶ ἕτερον ἐπεισαγάγω τοῦτω ἰατρόν; Ἐμοιγε δοκεῖ. Οὐδὲ γὰρ εἶσιν οὗτοι οἱ ἰατροὶ καθάπερ οἱ τῶν σωμάτων, οἱ πολλάκις ἀντιφιλοτιμούμενοι ἀλλήλοις κατέδυσαν τὸν ἀρρωστοῦντα. Ἄλλ' οὐχ οὗτοι πρὸς

9. Α' Τιμ. 6, 9.

10. Ἐβρ. 10, 87.

11. Φιλ. 4, 5.

12. Α' Κορ. 7, 81.

13. Α' Τιμ. 6, 10.

14. Α' Τιμ. 6, 6.

15. Α' Κορ. 7, 30-31.

πού βυθίζουν τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸν ὄλεθρον καὶ τὴν ἀπώλειαν»⁹.

Ἄλλὰ δὲν ἔχεις ὑπομονήν; Ἄκουσε τὸν ἴδιον πού λέγει· «Ἀκόμη ὀλίγον καὶ ὁ ἐρχόμενος θὰ ἔλθῃ καὶ δὲν θὰ ἀρχήσῃ»¹⁰. «Ὁ Κύριος εἶναι πλησίον· μὴ μεριμνᾶτε διὰ τίποτε»¹¹. Καὶ πάλιν· «Παρέρχεται τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου αὐτοῦ»¹². Καὶ δὲν σὲ παραγγέλλει μόνον, ἀλλὰ καὶ σὲ παρηγορεῖ ὅπως ὁ ἰατρός. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ἀντὶ ψυχρῶν ἐπινσοῦν καὶ δίδουν εἰς τὸν ἀσθενῆ ὠρισμένα ἄλλα, ἔτσι καὶ αὐτὸς μεταφέρει ἀλλοῦ τὴν ἐπιθυμίαν σου. Θέλεις λέγει νὰ πλουτῆς; Πλούτισε εἰς ἔργα ἀγαθὰ. Ἐπιθυμεῖς νὰ θησαυρίζῃς; Δὲν σὲ ἐμποδίζω καθόλου· μόνον ὅμως θησαυρίζε εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἰατρός λέγει ὅτι τὸ ψυχρὸν εἶναι βλαβερὸν εἰς τὰ δόντια, εἰς τὰ νεῦρα, εἰς τὰ ὀστέα, ἔτσι καὶ αὐτός, συντομώτερα μὲν, ἐπειδὴ φροντίζει διὰ τὴν βραχυλογίαν, σαφέστερα ὅμως καὶ πολὺ πῶς δυνατά· διότι λέγει· «Ρίζα ὄλων τῶν κακῶν εἶναι ἡ φιλαργυρία»¹³. Πῶς λοιπὸν θὰ τὴν καταπολεμήσῃς; σοῦ τὸ λέγει καὶ αὐτὸ ὁ Παῦλος· μὲ τὴν αὐτάρκειαν ἀντὶ τῆς πλεονεξίας. Διότι, λέγει, «Εἶναι μεγάλο κέρδος ἡ αὐτάρκεια μὲ τὴν εὐσέβειαν»¹⁴. Ἐὰν ὅμως δυσανασχετῆς καὶ ἐπιθυμῆς περισσότερα καὶ δὲν ἠμπορῆς ἀκόμη νὰ ἀπορρίψῃς ὅλα τὰ περιττά, λέγει καὶ εἰς αὐτὸν πού πάσχει ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀρρώστιαν πῶς πρέπει νὰ ἐνεργήσῃ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν· «Ὡστε καὶ αὐτοὶ πού χαίρονται διὰ τὰ κτήματά των, νὰ φαίνωνται ὡσὰν νὰ μὴ χαίρωνται, καὶ ἐκεῖνοι πού ἔχουν ὡσὰν νὰ μὴ εἶναι κάτοχοι αὐτῶν, καὶ ἐκεῖνοι πού ἀσχολοῦνται μὲ τὸν κόσμον, νὰ μὴ διαπράττουν καταχρήσεις»¹⁵.

Εἶδες τί εἶδους ἐντολὰς δίδει; Θέλεις νὰ φέρω εἰς αὐτὸν τὸν ἀσθενῆ καὶ ἄλλον ἰατρόν; Ἐγὼ νομίζω ὅτι χρειάζεται. Διότι δὲν εἶναι αὐτοὶ οἱ ἰατροί, ὅπως οἱ ἰατροὶ τῶν σωμάτων, οἱ ὅποιοι πολλὰς φορὰς ἀπὸ ἀντιζηλίαν μεταξὺ των ὠδήγησαν εἰς τὸν θάνατον τὸν ἄρρωστον. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιο μὲ αὐτούς· διότι ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν

γὰρ τὴν τῶν καμνόντων ὑγείαν, οὐ πρὸς τὴν οἰκείαν δρῶσι φιλοτιμίαν. Μὴ τοίνυν αὐτῶν δείσης τὸ πλῆθος· εἰς ἕν ἅπασιν φθέγγεται διδάσκαλος ὁ Χριστός.

5. "Ὁρα γοῦν εἰσελθόντα πάλιν ἕτερον καὶ χαλεπὰ λέγοντα περὶ τοῦ νοσήματος τούτου· μάλλον δὲ τὸν διδάσκαλον δι' αὐτοῦ· «Οὐ δύνασθε γὰρ Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ». Ναί, φησί· καὶ πῶς ταῦτα ἔσται; πῶς τῆς ἐπιθυμίας πανοόμεθα; Ἐνιεῦθεν καὶ τοῦτό ἐστι μαθεῖν. Καὶ πῶς εἰσόμεθα; "Ἀκουσον αὐτοῦ καὶ τοῦτο λέγοντος· «Μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν
10 θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σὴς καὶ βρῶσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται διορύτιουσι καὶ κλέπιουσιν». Εἶδες πῶς ἀπὸ τοῦ τόπου, ἀπὸ τῶν λυμαινομένων, ἀπάγει τῆς ἐπιθυμίας ταύτης τῆς ἐνιαῦθα, καὶ προσηλοῖ τῷ οὐρανῷ, ὅπου πάντα
ἀνάλωτα; "Ἄν γάρ, φησί, μεταθῆτε τὸν πλοῦτον ἐκεῖ, ὅπου
15 οὔτε σὴς, οὔτε βρῶσις ἀφανίζει, οὔτε κλέπται διορύτιουσι καὶ κλέπιουσι, καὶ ταύτην ἀποκρούσεσθε τὴν νόσον, καὶ τὴν ψυχὴν ἐν μεγίστη κατασιήσετε εὐπορίᾳ.

Μετὰ δὲ τῶν εἰρημένων καὶ παράδειγμα εἰς μέσον ἄγει, οὐ σωφρονίζων. Καὶ καθάπερ ὁ ἰατρός, φοβῶν τὸν
20 ἄρρωστον, φησὶν, διὸ δεῖνα ψυχρῷ χρησάμενος ἀπώλειτο, οὔτω καὶ αὐτὸς εἰσάγει τὸν πλούσιον, κάμνοντα μὲν, καὶ ἐπιθυμοῦντα ζωῆς καὶ ὑγείας, οὐ δυνάμενον δὲ ἐπιτυχεῖν, διὰ τὸ πλεονεξίας ἐφίεσθαι, ἀλλ' ἀπίοντα κενόν. Καὶ μετὰ τοῦτον ἕτερόν σοι δείκνυσι πάλιν ἕτερος εὐαγγελιστῆς, τὸν
25 ἀποιηγανιζόμενον, καὶ οὐδὲ σιογόνοσ ὄντα κύριον. Εἶτα δεικνὺς διὸ εὐκόλα τὰ ἐπιτάγματα, φησὶν, «ἐμβλέψατε εἰς τὰ πειτεινὰ τοῦ οὐρανοῦ». Συγκαταθαικὸς δὲ ὢν, οὐδὲ τοῖς

16. Ματθ. 6, 24.

17. Ματθ. 6, 19.

18. Ματθ. 19, 16.

19. Λουκᾶ 16, 24.

20. Ματθ. 6, 26.

ὑγείαν τῶν ἀρρώστων καὶ δὲν ἀποβλέπουν εἰς τὴν ἰδικήν των φιλοδοξίαν. Μὴ φοβηθῆς λοιπὸν τὸ πλῆθος αὐτῶν· ἕνας διδάσκαλος ὁμιλεῖ διὰ μέσου ὄλων αὐτῶν, ὁ Χριστός.

5. Πρόσεχε λοιπὸν καὶ ἄλλον πάλιν ποῦ εἰσέρχεται καὶ ποῦ λέγει αὐστηρὰ λόγια δι' αὐτὴν τὴν ἀσθένειαν, μᾶλλον δὲ τὸν διδάσκαλον ποῦ ὁμιλεῖ δι' αὐτοῦ· «Διότι δὲν ἔμπορεῖτε νὰ δουλεύετε εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὸν Μαρωνᾶν»¹⁶. Ναὶ λέγει, καὶ πῶς θὰ γίνουν αὐτά; πῶς θὰ σταματήσωμεν τὴν ἐπιθυμίαν; Ἐπὶ τὸν ἴδιον θὰ τὸ μάθωμεν καὶ αὐτό. Καὶ πῶς θὰ τὸ μάθωμεν; Ἐκούσε αὐτὸν ποῦ τὸ λέγει καὶ αὐτό. «Μὴ θησαυρίζετε διὰ τοὺς ἑαυτοὺς σας θησαυροὺς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ὅπου ὁ σκόρος καὶ ἡ φθορὰ τοὺς καταστρέφουν, καὶ ὅπου οἱ κλέπται κάνουν διαρρήξεις καὶ τοὺς κλέπτουν»¹⁷. Εἶδες πῶς ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποῦ καταστρέφουν ἀπομακρύνει τὴν πρόσκαιρον αὐτὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν προσηλώνει εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπου ὅλα εἶναι ἀφθαρτα; Διότι, λέγει, ἂν μεταθέσετε τὸν πλοῦτον σας ἐκεῖ, ὅπου οὔτε ὁ σκόρος, οὔτε ἡ φθορὰ τὸν καταστρέφουν, οὔτε κλέπται κάνουν διαρρήξεις καὶ τὸν κλέπτουν, καὶ θ' ἀποκρούσετε αὐτὴν τὴν ἀσθένειαν, καὶ τὴν ψυχὴν θὰ κάνετε πάρα πολὺ πλούσιαν.

Μαζὶ μὲ τοὺς λόγους τοῦ ἀναφέρει καὶ παράδειγμα διὰ νὰ σὲ σωφρονίσῃ. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἰατρὸς διὰ νὰ φοβίσῃ τὸν ἀρρωστον, λέγει, ὅτι ὁ τάδε ἐχρησιμοποίησε κάτι τὸ κρῦο καὶ ἀπέθανεν ἔτσι καὶ αὐτὸς ἀναφέρει τὸν πλοῦσιον¹⁸, ποῦ εἶναι μὲν ἀρρωστοὶ καὶ ἐπιθυμεῖ ζωὴν αἰώνιον καὶ ὑγείαν, ἀλλὰ δὲν ἔμπορεῖ νὰ τὰ ἐπιτύχῃ, διότι εἶναι κυριευμένος ἀπὸ τὴν πλεονεξίαν καὶ φεύγει ἀπὸ τὸν κόσμον χωρὶς αὐτά. Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν σοῦ παρουσιάζει καὶ πάλιν ἄλλον ἄλλος εὐαγγελιστῆς¹⁹, αὐτὸν ποῦ κατακαίγεται εἰς τὴν κόλασιν καὶ ποῦ δὲν εἶναι κάτοχος οὔτε σταγόνας νεροῦ. Ἐπειτα, θέλων νὰ δείξῃ ὅτι εἶναι εὐκόλα τὰ προστάγματά του, λέγει· «Ρίψατε τὸ βλέμμα σας εἰς τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ»²⁰. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι συγκαταβατικὸς,

πλουτιούνης ἀπογινώσκειν ἀφίησι. «Τὰ γὰρ παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατα, δυνατὰ παρὰ τῷ Θεῷ», φησί. Καὶ γὰρ πλοῖσιος ἦς, δύναται σε θεραπεῦσαι ὁ ἰατρός. Οὐδὲ γὰρ τὸ πλουτεῖν ἀνεῖλεν, ἀλλὰ τὸ δοῦλον εἶναι χρημάτων καὶ πλεονεξίας ἐρασιήν.

Πῶς οὖν δυνατὸν τὸν πλουτιούνη σωθῆναι; Κοινὰ τὰ ὄνητα τοῖς δεομένοις κεκτημένον, οἷος ἦν ὁ Ἰώβ, καὶ τὴν τοῦ πλείονος ἐπιθυμίαν ἐξορίζοντα ἀπὸ τῆς ψυχῆς, καὶ οὐδαμοῦ τὴν χρεῖαν ὑπερβαίνοντα τὴν ἀναγκαίαν. Δείκνυσι
10 σοι μετὰ τούτων καὶ τοῦτον αὐτὸν τὸν τελώνην, τὸν σφόδρα κατεχόμενον τῷ πυρετῷ τῆς πλεονεξίας, ταχέως ἀπαλλαγέντα. Τί γὰρ τελώνου καπηλικώτερον; ἀλλ' ὁμοῦ γέγονεν ἀκτιήμων ὁ ἄνθρωπος, ἐκ τοῦ πείθεσθαι τοῖς τοῦ ἰατροῦ νόμοις. Καὶ γὰρ τοὺς μαθητὰς τοιοῦτους ἔχει, ταῦτα νοσή-
15 σαντας τὰ νοσήματα ἅπερ ἡμεῖς, καὶ ὑγιάναντας ταχέως. Καὶ ἕκαστον αὐτῶν ἡμῖν δείκνυσιν, ὥστε μὴ ἀπογνῶναι. Ὅρα γοῦν τὸν τελώνην τοῦτον. Σκόπει πάλιν ἕτερον ἀρχιτελώνην, ὃς τειραπλασίονα μὲν ὑπέσχετο δώσειν, ὑπὲρ ὧν ἤρπασε, τὰ δὲ ἡμίση πάντων ὧν ἐκέκτητο, ὥστε ὑποδέξα-
20 σθαι τὸν Ἰησοῦν.

Ἄλλ' ἐκκαίη οὐ καὶ σφόδρα ἐπιθυμεῖς χρημάτων; Ἐχε τὰ πάντων ἀντὶ τῶν σῶν. Καὶ γὰρ πλειοκίας ἀνοίγων σοι κατὰ τὴν οἰκουμένην. «Ὅς γὰρ ἀφῆκε πατέρα ἢ μητέρα ἢ ἀγροὺς ἢ οἶκον, ἕκαστον ἀπλασίονα λή-
25 ψεται». Οὕτως οὐχὶ πλείονων ἀπολαύσεις μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ χαλεπὸν τοῦτο δίψος ἀναιρήσεις παντάπασι, καὶ οἷσαις πάντα ραδίως, οὐ μόνον τῶν πλείονων οὐκ ἐφιέμενος, ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἀναγκαίων πολλάκις. Οὕτως ὁ Παῦλος πεινᾷ καὶ σεμνύνεται μᾶλλον, ἢ διε ἡσθιεν. Ἐπεὶ καὶ ἀθλητῆς ἀγωνι-

21. Λουκᾶ 18, 27.

22. Λουκᾶ 5, 27ε.

23. Λουκᾶ 19, 8.

24. Ματθ. 19, 29.

25. Φίλιπ. 4, 11.

οὔτε τοὺς πλουσίους ἀφήνει εἰς τὴν ἀπόγνωσιν· διότι λέγει· «Τὰ ἀδύνατα εἰς τοὺς ἀνθρώπους, εἶναι δυνατὰ εἰς τὸν Θεόν»²¹. Καὶ ἂν ἀκόμη λοιπὸν εἶσαι πλούσιος ἤμπορεῖ νὰ σε θεραπεύσῃ ὁ ἰατρός. Οὔτε βέβαια ἀπηγόρευσε τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ μόνον τὸ νὰ εἶναι κανεὶς δοῦλος τῶν χρημάτων, καὶ ἐρασιῆς τῆς πλεονεξίας.

Πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατόν νὰ σωθῇ ὁ πλούσιος; Μὲ τὸ νὰ χρησιμοποιοῖ ἀπὸ κοινοῦ τὰ ἀγαθὰ του μὲ ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀνάγκην, ὅπως δηλαδὴ ἦτο ὁ Ἰώβ, νὰ ἐκριζώνῃ ἀπὸ τὴν ψυχὴν του τὴν ἐπιθυμίαν τῆς πλεονεξίας καὶ εἰς καμμίαν περίπτωσιν νὰ μὴ ὑπερβαίῃ τὰ ἀναγκαῖα. Σοῦ δείχνει μαζὶ μὲ αὐτοὺς καὶ ἐκεῖνον τὸν τελώνην²² ποὺ κατείχετο εἰς ὑπερβολικὸν βαθμὸν ἀπὸ τὸν πυρετὸν τῆς πλεονεξίας καὶ ποὺ ἀπηλλάγη ἀμέσως ἀπὸ αὐτὴν. Διότι τί ἦτο περισσότερο ἐκμεταλλευτικὸν ἀπὸ τὸν τελώνην; ἀλλ' ὅμως ἔγινεν ἄνθρωπος ἀκτιήμων, ἐπειδὴ ὑπήκουσεν εἰς τὰς ἐντολάς τοῦ ἰατροῦ. Καθ' ὅσον καὶ οἱ μαθηταὶ του τέτοιοι ἦσαν, ἔπασχον ἀπὸ τὰ ἴδια νοσήματα ποὺ πάσχομεν καὶ ἡμεῖς, καὶ ἐθεραπεύθησαν ἀμέσως. Καὶ τὸν καθένα ἀπὸ αὐτοὺς μᾶς τὸν παρουσιάζει ὥστε νὰ μὴ καταλαμβάνομεθα ἀπὸ ἀπόγνωσιν. Πρόσεχε λοιπὸν αὐτὸν τὸν τελώνην. Σκέψου πάλιν καὶ ἄλλον ἀρχιτελώνην²³ ὁ ὁποῖος ὑπέσχετο νὰ δώσῃ τερταπλάσια δι' ὅσα ἤρπασε, καὶ τὰ ἡμίση ἀπὸ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του, ὥστε νὰ ὑποδεχθῇ τὸν Ἰησοῦν εἰς τὴν οἰκίαν του.

Ἄλλὰ μήπως φλέγεσαι καὶ ἐπιθυμεῖς ὑπερβολικὰ τὰ χρήματα; Ἔχε ἀντὶ τῶν ἰδικῶν σου τὰ χρήματα ὄλων. Καθ' ὅσον περισσότερα ἀπὸ ὅσα ζητεῖς σοῦ δίδω, λέγει, ἀνοίγων ἔμπροσθέν σου τὰς οἰκίας τῶν πλουσίων ὅλης τῆς οἰκουμένης. «Διότι ὅποιος ἐγκατέλειψε πατέρα ἢ μητέρα ἢ ἀγροὺς ἢ οἰκίαν, θὰ λάβῃ ἑκατονταπλάσια»²⁴. Ἔτσι ὄχι μόνον θὰ ἀπολαύσῃς περισσότερα, ἀλλὰ πολλὰς φορές οὔτε καὶ τὰ ἀναγκαῖα. Ἔτσι ὁ Παῦλος ἐπεινοῦσε²⁵ καὶ ὑπερηφανεύετο περισσότερον δι' αὐτό, παρὰ ὅταν ἔτρωγε. Διότι καὶ

ζόμενος καὶ στεφανούμενος, οὐκ ἂν ἔλοιπο καταλῦσαι καὶ εἶ-
 ναι ἐν ρασιώνῃ καὶ ἔμπορος τῶν ἐν θαλάττῃ πόρων ἀψά-
 μενος, οὐκ ἂν ἐπιθυμήσειεν ἐν ἀργίᾳ εἶναι λοιπόν. Καὶ ἡ-
 μεῖς τοίνυν, ἂν γευσώμεθα ὡς χρὴ τῶν καρπῶν τῶν πνευ-
 ⚭ ματικῶν, λοιπὸν οὐδὲ ἠγησόμεθά τι τὰ παρόντια εἶναι, καθά-
 περ τινὲ μέθῃ καλλίστῃ τῇ τῶν μελλόντων ἐπιθυμίᾳ ἀλόντες.

Γευσώμεθα τοίνυν, ἵνα καὶ τοῦ θορύβου τῶν παρόντων
 ἀπαλλαγῶμεν καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι
 καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ
 10 δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 αἰώνων. Ἀμήν.

ὁ ἀθλητῆς ποῦ ἀγωνίζεται καὶ στεφανοῦται δὲν θὰ ἐπροτιμοῦσε νὰ τρώγῃ ὑπερβολικὰ καὶ νὰ ζῆ μὲ ὀκνηρίαν· ἀλλὰ καὶ ὁ ἔμπορος ποῦ ἐδοκίμασε τὰ ἀγαθὰ τῆς θαλάσσης, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιθυμήσῃ νὰ παραμένη εἰς τὸ ἐξῆς ἀργός. Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν ἂν γευθῶμεν ὅπως πρέπει τοὺς καρποὺς τοὺς πνευματικοὺς, εἰς τὸ ἐξῆς δὲν θὰ ἐπιθυμήσωμεν τίποτε ἀπὸ τὰ παρόντα, κυριευθέντες ὡσὰν ἀπὸ κάποιαν ὠραιοτάτην μέθην, ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν.

Ἄς τὰ γευθῶμεν λοιπόν, ὥστε καὶ ν' ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὸν θόρυβον τῶν παρόντων καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΕ΄
Ματθ. 24, 1 - 15

«Καὶ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, ἐπορεύετο. Καὶ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐπιδειῖξαι αὐτῶ
5 τὰς οἰκοδομὰς τοῦ ἱεροῦ. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐ-
τοῖς· οὐ βλέπετε ταῦτα πάντα; Ἀμὴν λέγω ὑμῖν,
οὐ μὴ ἀφεθῆ ὧδε λίθος ἐπὶ λίθον, ὃς οὐ καταλυ-
θήσεται».

1. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, ὅτι «ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔ-
10 ρημος», καὶ μυρία ἔμπροσθεν προανεφώνησεν αὐτοῖς χαλε-
πά· εἶτα οἱ μαθηταὶ ταῦτα ἀκούσαντες, ὥσπερ θαυμάζοντες,
προσῆλθον ἐπιδεικνύντες τοῦ ναοῦ τὸ κάλλος, καὶ διαποροῦν-
τες εἰ ἴσοαῦτα ἀφανισθήσεται κάλλη καὶ ὕλης πολυτέλεια
καὶ τέχνης ποικιλία ἄφαιτος· οὐκέτι λοιπὸν περὶ ἐρημίας
15 ἀπλῶς αὐτοῖς διαλέγεται, ἀλλὰ παντελῆ προαναφωνεῖ τὸν
ἀφανισμόν. «Οὐ βλέπετε γὰρ ταῦτα πάντα», φησί, καὶ θαυ-
μάζετε καὶ ἐκπλήττεσθε; Οὐ μὴ μείνη λίθος ἐπὶ λίθον.
Πῶς οὖν ἔμεινε; φησί. Καὶ τί τοῦτο; Οὐδὲ γὰρ οὕτω διέ-
πεσεν ἢ ἀπόφασις. Ἡ γὰρ τὴν ἐρημίαν ἐνδεικνύμενος τὴν
20 παντελῆ, ταῦτα ἔλεγεν, ἢ καὶ ἐκεῖνον τὸν τόπον, ἔνθα ἦν.
Ἔσει γὰρ αὐτοῦ μέρη μέχρι τῶν θεμελίων ἠφανισμένα.
Μετὰ δὲ τούτων κάκεῖνο εἵπομεν, ὅτι ἐκ τῶν γεγενημέ-
νων καὶ περὶ τῶν λειψάνων καὶ τοὺς σφόδρα φιλονεικοῦν-
τας δεῖ πείθεσθαι, ὡς τέλειον ἀπολουμένων.

25 «Καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν, προσ-
ῆλθον οἱ μαθηταὶ καὶ ἰδίαν, λέγοντες· εἰπὲ ἡμῖν, πότε

ΟΜΙΛΙΑ ΟΕ΄
Ματθ. 24, 1 - 15

«Καὶ ἀφοῦ ἐξῆλθεν ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τὸ ναόν, ἀπεμακρύνετο. Καὶ τὸν ἐπλησίασαν οἱ μαθηταὶ του διὰ νὰ τοῦ δείξουν τὰ κτίρια τοῦ ναοῦ. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς τοὺς εἶπε· Τὰ βλέπετε ὅλα αὐτά; Ἀλήθεια σᾶς λέγω, ὅτι δὲν θὰ μείνη ἐδῶ λίθος ἐπάνω εἰς λίθον πὺ νὰ μὴ κρημνισθῆ».

1. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶπεν ὅτι «ὁ οἶκος σας θὰ ἐρημωθῆ», καὶ ἐπροφήτευσεν προηγουμένως εἰς αὐτοὺς πάρα πολλὰς συμφορὰς, ἀκολούθως οἱ μαθηταὶ ὅταν ἤκουσαν αὐτά, ἀπὸ ἐκπληξιν μᾶλλον, τὸν ἐπλησίασαν διὰ νὰ τοῦ δείξουν τὸ κάλλος τοῦ ναοῦ, καὶ ἐπειδὴ ἀποροῦσαν, ἐὰν πράγματι θὰ ἐξαφανισθοῦν τόσον ὡραῖα πράγματα καὶ πολυτελῆ ὑλικά καὶ ποικίλα ἀπερίγραπτα καλλιτεχνήματα. Δὲν τοὺς ὀμιλεῖ πλέον ἀπλῶς περὶ ἐρημώσεως, ἀλλὰ προφητεύει ἐξ ὀλοκλήρου τὸν ἀφανισμόν αὐτοῦ. Διότι, λέγει, «Δὲν τὰ βλέπετε ὅλα αὐτά» καὶ τὰ θαυμάζετε καὶ μένετε κατάπληκτοι; Δὲν θὰ μείνη λίθος ἐπάνω εἰς λίθον. Πῶς λοιπὸν τότε, λέγει, ἔμεινε; Καὶ τί σημασίαν ἔχει αὐτό; Διότι οὔτε ἔτσι ἔμεινεν ἀνεκπλήρωτος ἡ προφητεία. Διότι ἢ τὰ ἔλεγεν αὐτὰ ὑπαινισσόμενος τὴν ὀλοκληρωτικὴν καταστροφὴν, ἢ ἐννοοῦσε τὴν καταστροφὴν τοῦ τόπου ἐκείνου εἰς τὸν ὁποῖον εὕρισκετο. Διότι ὑπάρχουν μέρη τοῦ ναοῦ πὺ εἶναι ἐξηφανισμένα ἐκ θεμελίων. Μαζὶ δὲ μὲ αὐτὰ καὶ ἐκεῖνο θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν, ὅτι ἀπὸ ὅσα συνέβησαν καὶ ἀπὸ τὰ ὅσα διεσώθησαν πρέπει νὰ πείθωνται οἱ ὑπερβολικὰ ἀμφιβάλλοντες ὡσὰν νὰ ἦτο ὀλοκληρωτικὴ ἡ καταστροφὴ.

«Ἐνῶ δὲ ἐκάθητο εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, τὸν ἐπλησίασαν οἱ μαθηταὶ του ἰδιαιτέρως καὶ τοῦ εἶπαν· Εἰπέ μας,

ταῦτα ἔσται; καὶ τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας καὶ τῆς
 συντελείας τοῦ αἰῶνος;». Διὰ τοῦτο κατ' ἰδίαν προσῆλθον,
 ἅτε ὑπὲρ τοιούτων πευσόμενοι. Καὶ γὰρ ὄδινον μαθεῖν τὴν
 ἡμέραν τῆς παρουσίας αὐτοῦ, διὰ τὸ σφόδρα ἐπιθυμεῖν τὴν
 5 δόξαν ἐκείνην ἰδεῖν τὴν μυρίων οὔσαν ἀγαθῶν αἰτίαν. Καὶ
 δύο ταῦτα ἐρωτῶσιν αὐτόν· «πότε ταῦτα ἔσται», τουτέστιν, ἡ
 τοῦ ναοῦ κατασκαφή, καὶ «τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας».
 Ὁ δὲ Λουκᾶς ἐν φησιν εἶναι τὸ ἐρώτημα, τὸ περὶ τῶν
 Ἱεροσολύμων, ἅτε νομιζόντων αὐτῶν τότε καὶ τὴν παρου-
 10 σίαν αὐτοῦ εἶναι. Ὁ δὲ Μάρκος οὐδὲ πάντας αὐτούς φησιν
 ἐρωτῆσαι περὶ τῆς συντελείας τῶν Ἱεροσολύμων, ἀλλὰ Πέ-
 τρον καὶ Ἰωάννην, ἅτε πλείονα παρησίαν ἔχοντας.

Τί οὖν αὐτός; «Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς πλανήσῃ. Πολλοὶ
 γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες, ἐγὼ εἰμι ὁ
 15 Χριστός, καὶ πολλοὺς πλανήσουσι. Μελλήσετε δὲ ἀκούειν
 πολέμους καὶ ἀκοὰς πολέμων. Ὁρᾶτε, μὴ θροεῖσθε· δεῖ γὰρ
 πάντα γενέσθαι, ἀλλ' οὕπω τὸ τέλος». Ἐπειδὴ γὰρ ὡς περὶ
 ἀλλοτριᾶς τιμωρίας ἀκούοντες τῆς ἐπαγομένης τῇ Ἱερου-
 σαλήμ διέκειντο, καὶ ὡς ἔξω θορύβων ἐσόμενοι, καὶ τὰ
 20 ἀγαθὰ μόνα ὠνειροπόλουν, καὶ αὐτίκα μάλα αὐτὰ ἀπαντή-
 σεσθαι προσεδόκων· διὰ τοῦτο πάλιν αὐτοῖς χαλεπὰ προανα-
 φωνεῖ, ἐναγωνίους ποιῶν, καὶ κελεύων διπλῇ νήφειν, ὡς
 μήτε ὑπὸ τῆς ἀπάτης τῶν παραλογιζομένων φενακισθῆναι,
 μήτε ὑπὸ τῆς τυραννίδος τῶν καταληφομένων κακῶν δια-
 25 σθῆναι. Διπλοῦς γὰρ ὁ πόλεμος, φησὶν, ἔσται, ὃ τε τῶν
 πλάνων, ὃ τε τῶν πολεμίων· ἀλλ' ἐκεῖνος πολλῶ χαλεπώ-

1. Λουκᾶ 21, 1.

2. Μάρκ. 13, 4.

πότε θὰ συμβοῦν αὐτά; καὶ ποῖον θὰ εἶναι τὸ σημεῖον τοῦ ἔρχομοῦ σου τότε καὶ τῆς συντελείας τοῦ κόσμου;». Διὰ τοῦτο τὸν ἐπλησίασαν ἰδιαιτέρως, ἐπειδὴ ἤθελον νὰ τὸν ἐρωτήσουν δι' αὐτὰ τὰ πράγματα. Καθ' ὅσον μὲ ἀγωνίαν ἐζητοῦσαν νὰ μάθουν τὴν ἡμέραν τοῦ ἔρχομοῦ του ἐπειδὴ διεκατείχετο ἀπὸ τὴν σφοδρὰν ἐπιθυμίαν νὰ ἴδουν τὴν δόξαν ἐκείνην ποὺ εἶναι αἰτία ἀπείρων ἀγαθῶν. Καὶ διὰ δύο πράγματα τὸν ἐρωτοῦν· «Πότε θὰ συμβοῦν αὐτά», δηλαδὴ ἢ ἐκ θεμελίων καταστροφή τοῦ ναοῦ, καὶ «Ποῖον εἶναι τὸ σημεῖον τοῦ ἔρχομοῦ σου». Ὁ Λουκᾶς ὁμῶς λέγει ὅτι ἓνα εἶναι τὸ ἐρώτημα¹, τὸ περὶ τῆς καταστροφῆς τῶν Ἱεροσολύμων, ἐπειδὴ ἐνόμιζον ὅτι τότε θὰ συνέβαινε καὶ ὁ ἔρχομός του. Ὁ δὲ Μᾶρκος λέγει² ὅτι δὲν τὸν ἠρώτησαν ὅλοι οἱ μαθηταί του περὶ τῆς καταστροφῆς τῶν Ἱεροσολύμων, ἀλλὰ μόνον ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης, ἐπειδὴ εἶχον μεγαλυτέραν παρρησίαν.

Τί ἀπήντησε λοιπὸν ὁ Κύριος; «Προσέχετε νὰ μὴ σᾶς πλανήσῃ κάποιος. Διότι πολλοὶ θὰ ἔλθουν ἐπ' ὄνόματί μου λέγοντες· ἐγὼ εἶμαι ὁ Χριστός, καὶ πολλοὺς θὰ πλανήσουν. Πρόκειται δὲ ν' ἀκούσετε πολέμους καὶ φήμας περὶ πολέμων. Προσέχετε, μὴ φοβηθῆτε· διότι εἶναι ἀνάγκη νὰ συμβοῦν ὅλα αὐτά, ἀλλὰ δὲν θὰ ἔλθῃ ἀκόμη τὸ τέλος». Διότι, ἐπειδὴ εἶχον τὴν ἐντύπωσιν, ἀκούοντες περὶ τῆς τιμωρίας τῆς Ἱερουσαλήμ, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἄλλης τιμωρίας καὶ ὅτι θὰ ἦσαν αὐτοὶ ἔξω ἀπὸ τὰς ταραχὰς καὶ ὠνειροπολοῦσαν μόνον τὰ ἀγαθὰ καὶ συγχρόνως ἐπερίμεναν μὲ μεγάλην ἀγωνίαν νὰ τὰ ἀπολαύσουν. Διὰ τοῦτο πάλιν προφητεύει πρὸς αὐτοὺς δυσάρεστα γεγονότα, ὥστε ν' αὐξήσῃ τὴν ἀγωνίαν των καὶ τοὺς παραγγέλλει νὰ ἔχουν ἐστραμμένην τὴν προσοχήν των πρὸς δύο κατευθύνσεις, ὥστε οὔτε νὰ ἐξαπατηθοῦν ἀπὸ τὰ ἀπατηλὰ λόγια τῶν παραλόγων ἀνθρώπων, οὔτε νὰ ὑποφέρουν ἀπὸ τὴν τυραννίδα τῶν κακῶν ποὺ θὰ ἐπέλθουν. Διότι, λέγει, θὰ εἶναι διπλὸς ὁ πόλεμος, καὶ ὁ ἐκ μέρους τῶν ἀπατεώνων καὶ ὁ ἐκ μέρους τῶν ἐχθρῶν,

τερος, ἅτε ἐν συγχύσει καὶ ταραχῇ πραγμάτων, καὶ φοβου-
 μένων καὶ ταρατιομένων ἀνθρώπων ἐπιτιθέμενος. Καὶ γὰρ
 πολλὴ τότε ἦ ζάλη ἦν, τῶν Ρωμαϊκῶν ἀρχομένων ἀνθεῖν,
 καὶ πόλεων ἀλισκομένων καὶ σιραιοπέδων καὶ ὄπλων κι-
 5 νουμένων, καὶ πολλῶν εὐκόλως πιστευομένων. Πολέμους δὲ
 τοὺς ἐν Ἱεροσολύμοις λέγει· οὐ γὰρ δὴ τοὺς ἔξωθεν καὶ
 πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης· τί γὰρ ἔμελεν αὐτοῖς τούτων;
 Ἄλλως δὲ οὐδὲ καινόν τι ἔμελλεν ἐρεῖν, εἰ τὰ τῆς οἰκου-
 μένης ἔλεγε πάντα, τὰ ἀεὶ συμβαίνοντα. Καὶ γὰρ πρὸ τούτου
 10 ἦσαν καὶ πόλεμοι καὶ ταραχαὶ καὶ μάχαι· ἀλλὰ τοὺς Ἰουδαί-
 κους οὐ μακρόθεν λέγει ἐπιόντας πολέμους· λοιπὸν γὰρ αὐ-
 τοῖς ἐν φροντίδι τὰ τῶν Ρωμαίων ἦν. Ἐπεὶ οὖν καὶ ταῦτα
 ἱκανὰ εἶναι αὐτοὺς θορυβεῖν, προλέγει ταῦτα πάντα.

Εἶτα δεικνὺς διὲ καὶ αὐτὸς συνεπιθήσεται Ἰουδαίοις καὶ
 15 πολεμήσει, οὐχὶ μάχας φηοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ θεηλάτους πλη-
 γάς, λιμοὺς καὶ λοιμοὺς καὶ σεισμούς, δεικνὺς διὲ καὶ τοὺς
 πολέμους αὐτὸς εἶασεν ἐπελθεῖν, καὶ οὐχ ἀπλῶς ταῦτα γί-
 νεται, κατὰ τὴν ἔμπροσθεν ἐν τοῖς ἀνθρώποις οὖσαν συνή-
 θειαν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἄνωθεν ὀργῆς. Διὰ τοῦτο οὐδὲ ἀπλῶς
 20 αὐτὰ ἤξειν φησὶν, οὐδὲ ἀθρόως, ἀλλὰ μετὰ σημείων. Ἰνα
 γὰρ μὴ λέγωσιν οἱ Ἰουδαῖοι, διὲ οἱ τότε πιστεύσαντες αἴτιοι
 τούτων τῶν κακῶν, διὰ τοῦτο καὶ τὴν αἰτίαν αὐτοῖς εἶρηκε
 τῆς ἐπαγωγῆς. «Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν», ἔμπροσθεν ἔλεγε,
 «διὲ ἤξει πάντα ταῦτα ἐπὶ τὴν γενεὰν ταύτην», τῆς μαιφο-
 25 νίας αὐτῶν μνησθεῖς. Εἶτα ἵνα μὴ τὰς νιφάδας τῶν κακῶν

ἀλλ' ἐκεῖνος ὁ πόλεμος θὰ εἶναι πολὺ πῶς φοβερός, ἐπειδὴ θὰ λαμβάνη χώραν μέσα εἰς σύγχυσιν καὶ ἀναταραχὴν τῶν πραγμάτων καὶ ἐναντίον ἀνθρώπων ποὺ ἦσαν γεμᾶτοι ἀπὸ φόβον καὶ ταραχὴν. Πράγματι ἦτο μεγάλη τότε ἡ ζάλη, καθ' ἣν στιγμὴν τὰ μὲν Ρωμαϊκὰ πράγματα εὐρίσκοντο εἰς ἀνθησιν, πόλεις ἐκυριεύοντο, στρατόπεδα καὶ ἄρματα πολεμικὰ ἐκινουῦντο, καὶ πολλοὶ πλάνοι εὐκόλως ἐγίνοντο πιστευτοί. Πολέμους δὲ ἐννοεῖ αὐτοὺς ποὺ διεξήγοντο εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ὄχι ἀσφαλῶς τοὺς ἐξωτερικοὺς ποὺ διεξήγοντο εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς οἰκουμένης· διότι τί τοὺς ἐνδιέφερον αὐτοὶ οἱ πόλεμοι; Ἄλλωστε δὲν ἐπρόκειτο νὰ τοὺς ἔλεγε τίποτε τὸ νέον, ἐὰν τοὺς ὠμίλει διὰ τὰς συμφορὰς τῆς οἰκουμένης, ποὺ πάντοτε συνέβαινον. Καθ' ὅσον καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸν τοῦ Χριστοῦ συνέβαινον πόλεμοι καὶ ταραχαὶ καὶ μάχαι. Ἀλλὰ ἐννοεῖ τοὺς Ἰουδαϊκοὺς πολέμους, ποὺ δὲν προῆλθον ἀπὸ μακριά, διότι εἰς τὸ ἐξῆς αὐτοὶ ἦσαν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ρωμαίων. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ αὐτὰ ἦσαν ἱκανὰ νὰ τοὺς θορυβήσουν, τὰ προλέγει ὅλα αὐτά.

Ἐπειτα διὰ νὰ δείξῃ ὅτι καὶ αὐτὸς θὰ ἐπιτεθῆ ἐναντίον τῶν Ἰουδαίων καὶ θὰ πολεμήσῃ, δὲν ἀναφέρει μόνον μάχας, ἀλλὰ καὶ θεοστάλους πηγὰς, πείναν καὶ ἐπιδημίας καὶ σεισμούς, δεικνύων ὅτι καὶ τοὺς πολέμους αὐτὸς τοὺς ἐπέτρεψε νὰ ἔλθουν, καὶ αὐτὰ δὲν γίνονται ἀπλῶς ἔτσι καὶ κατὰ τὴν συνήθειαν ποὺ ὑπῆρχεν ἀπὸ πρὶν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν θεϊκὴν ὀργήν. Διὰ τοῦτο λέγει δὲν θὰ ἔλθουν αὐτὰ ἔτσι ἀπλῶς καὶ χωρὶς ταραχάς, ἀλλὰ θὰ συνοδεύωνται καὶ ἀπὸ σημεία. Διὰ νὰ μὴ λέγουν λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι αἴτιοι τῶν κακῶν αὐτῶν εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν τότε, διὰ τοῦτο προεῖπε καὶ τὴν αἰτίαν τῶν συμφορῶν ποὺ θὰ ἔλθουν· προηγουμένως ἔλεγεν· «Ἀληθῶς σᾶς λέγω, ὅτι θὰ συμβοῦν ὅλα αὐτὰ εἰς τὴν γενεὰν αὐτὴν»³, ἐνθυμηθεὶς τὰ φονικὰ ἐγκλήματα τῶν. Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ νομίσουν, ἀκούοντες τὸ πλῆθος τῶν κακῶν, ὅτι

ἀκούοντες, νομίσωσι διασπᾶσθαι τὸ κήρυγμα, ἐπήγαγεν· «ὄ-
ρατε, μὴ θορυβεῖσθε· δεῖ γὰρ πάντα γενέσθαι». τουτέστιν,
ἃ προεῖπον ἐγώ, καὶ τῶν πειρασμῶν ἢ ἔφοδος οὐδὲν δια-
κόψει τῶν παρ' ἐμοῦ εἰρημένων· ἀλλ' ἔσται μὲν θόρυβος· καὶ
5 ταραχή, τοὺς δὲ ἐμοὺς οὐδὲν διασαλεύσει χρησμούς.

Εἶτα, ἐπειδὴ εἶπε τοῖς Ἰουδαίοις· «οὐ μὴ με ἴδητε, ἕως
ἂν εἴπητε, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου»,
ᾧοντο δὲ οἱ μαθηταὶ ἅμα τῇ κατασκαφῇ καὶ τὴν συντέλειαν
ἔσεσθαι, καὶ ταύτην διορθούμενος αὐτῶν τὴν ὑπόνοιαν, ἔ-
10 λεγεν· «ἀλλ' οὐπω τὸ τέλος». «Οἱ γὰρ οὕτως ὡς ἔφην ὑπώ-
πιενον, ἐκ τῆς ἐρωτήσεως αὐτῶν μάνθανε. Τί γὰρ ἠρώτη-
σαν; «Πότε ταῦτα ἔσται;», τουτέστι, πότε τὰ Ἱεροσόλυμα
ἀπολεῖται; «καὶ τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας καὶ τῆς
συντελείας τοῦ αἰῶνος;». Αὐτὸς δὲ οὐδὲν εὐθέως πρὸς τὴν
15 ἐρώτησιν ἀπεκρίνατο ταύτην, ἀλλὰ πρότερον ἐκεῖνα τὰ καιε-
πεύγοντα λέγει, καὶ ἃ πρῶτα μαθεῖν ἐχρῆν. Οὔτε γὰρ περὶ
Ἱεροσολύμων εὐθέως, οὔτε περὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ τῆς
δευτέρας εἶρηκεν, ἀλλὰ περὶ τῶν ἐπὶ θύραις ἀπαντησομένων
κακῶν. Διὸ καὶ ἐναγωνίους αὐτοὺς ποιεῖ λέγων· «βλέπετε
20 μὴ τις ὑμᾶς πλανήσῃ· πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί
μου, λέγοντες· ἐγώ εἰμι ὁ Χριστός». Εἶτα διεγείρας αὐτοὺς
εἰς τὴν περὶ τούτων ἀκρόασιν («βλέπετε» γὰρ, φησί, «μὴ
τις ὑμᾶς πλανήσῃ») καὶ ἐναγωνίους ποιήσας καὶ νήφειν
παρασκευάσας, καὶ εἰπὼν τοὺς πλάνους, τοὺς ψευδοχρίστους
25 πρότερον, τότιε τὰ τῶν Ἱεροσολύμων λέγει κακά, ἀπὸ τῶν
ἤδη γενομένων καὶ τὰ μέλλοντα ἀεὶ καὶ παρὰ τοῖς ἀνοήτοις
καὶ φιλονείκοις πισιτούμενος.

2. Πολέμους δὲ καὶ ἀκοὰς πολέμων, ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν
εἶπον, τὰς αὐτοῖς ἐπιούσας φησὶ ταραχάς. Εἶτα ἐπειδὴ, κα-

θὰ καταστραφῆ τὸ κήρυγμα, προσέθεσε· «Προσέχετε, μὴ θορυβεῖσθε, διότι πρέπει ὅλα αὐτὰ νὰ γίνουν», δηλαδή, αὐτὰ ποὺ ἐπροφήτευσα ἐγὼ καὶ ἡ ἔφοδος τῶν πειρασμῶν ὡς πρὸς τίποτε δὲν θὰ διακόψουν τὰ ὅσα ἐλέχθησαν ἀπὸ ἐμένα· ἀλλὰ θὰ συμβῆ μὲν θόρυβος καὶ ταραχή, τίποτε ὅμως δὲν θὰ διασαλεύσῃ τὰ προφητικὰ λόγια μου.

Ἐπειτα, ἐπειδὴ εἶπεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, «Δὲν θὰ μεῖδετε μέχρι νὰ εἰπῆτε, εὐλογημένος εἶναι αὐτὸς ποὺ ἔρχεται ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου», οἱ δὲ μαθηταὶ ἐνόμιζον ὅτι μαζί με τὴν καταστροφὴν θὰ συμβῆ καὶ ἡ συντέλεια, διορθῶντων καὶ αὐτὴν τὴν ὑπόνοιάν των ἔλεγεν· «Ἀλλὰ δὲν θὰ ἔλθῃ ἀκόμη τὸ τέλος». Διότι τὸ ὅτι ἔτσι ἐσκέποντο, ὅπως εἶπα, ἐννόησέ το ἀπὸ τὴν ἐρώτησιν αὐτῶν. Διότι τί ἠρώτησαν; «Πότε θὰ συμβοῦν αὐτά;», δηλαδή, πότε θὰ καταστραφοῦν τὰ Ἱεροσόλυμα; «Καὶ ποῖο εἶναι τὸ σημεῖον τοῦ ἔρχομοῦ σου καὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος; Ὁ δὲ Κύριος δὲν εἶπε τίποτε εὐθέως εἰς τὴν ἐρώτησίν των αὐτὴν, ἀλλὰ προηγουμένως λέγει ἐκεῖνα τὰ κατελείγοντα καὶ τὰ ὅποια ἔπρεπε πρῶτα νὰ μάθουν. Διότι οὔτε περὶ τῶν Ἱεροσολύμων εἶπε κάτι κατ' εὐθεΐαν, οὔτε περὶ τῆς δευτέρας παρουσίας του, ἀλλὰ περὶ τῶν κακῶν ποὺ θὰ ἐσυναντοῦσαν εὐθὺς ἀμέσως. Διὰ τοῦτο αὐξάνει καὶ τὴν ἀγωνίαν των, λέγων· «Προσέχετε μήπως σᾶς πλανήσῃ κάποιος· διότι πολλοὶ θὰ ἔλθουν ἐπ' ὀνοματί μου, λέγοντες· ἐγὼ εἶμαι ὁ Χριστός». Εἰς τὴν συνέχειαν ἀφοῦ ἠύξησε τὴν ἐπιθυμίαν των διὰ νὰ ἀκούσουν αὐτὰ (διότι λέγει, «προσέχετε μήπως σᾶς παραπλανήσῃ κανεὶς») καὶ ἀφοῦ ἠύξησε τὴν ἀγωνίαν των καὶ τοὺς προετοίμασε νὰ εἶναι προσεκτικοὶ καὶ ἀνέφερε τοὺς πλάνους καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλους τοὺς ψευδοχρίστους, τότε ἀναφέρει καὶ τὰς συμφορὰς τῶν Ἱεροσολύμων, ἐπιβεβαιῶντων εἰς τοὺς ἀνοήτους καὶ φιλονεῖκους ἀπὸ αὐτὰ ποῦ συνέβησαν καὶ ἐκεῖνα ποὺ πρόκειται νὰ συμβοῦν εἰς τὸ μέλλον.

2. «Πολέμους δὲ καὶ φήμας πολέμων», ὅπως καὶ προανέφερα, ὀνομάζει τὰς ταραχὰς ποὺ θὰ συμβοῦν εἰς αὐτούς.

ὥς καὶ προεῖπον, ἐνόμιζον μετ' ἐκεῖνον τὸν πόλεμον ἤξειν τὸ τέλος, ὅρα πῶς αὐτοὺς ἀσφαλίζεται λέγων· «ἀλλ' οὐπω τὸ τέλος». «Ἐγερθήσεται» γάρ, φησὶν, «ἔθνος ἐπὶ ἔθνος, καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν». Τὰ προοίμια λέγει τῶν Ἰουδαϊκῶν κακῶν. «Πάντα δὲ ταῦτα ἀρχὴ ὠδίνων», τουτέστι, τῶν συμβαινόντων αὐτοῖς». «Τότε παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς θλίψιν, καὶ ἀποκτενοῦσιν ὑμᾶς». Εὐκαιρῶς παρενέβαλε τὰ αὐτῶν κακά, ἔχοντα παραμυθίαν ἀπὸ τῶν κοινῶν· οὐ ταύτη δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ προσθεῖναι, ὅτι «διὰ τὸ ὄνομά μου». 15 «Ἔσεσθε» γάρ, φησί, «μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου. Τότε σκανδαλισθήσονται πολλοὶ καὶ ἀλλήλους παραδώσουσι καὶ πολλοὶ ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται ἐγερθήσονται καὶ πλανήσουσι πολλούς. Καὶ διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν, ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν· ὁ δὲ ὑπο- 15 μείνας εἰς τέλος, οὕτως σωθήσεται». Τοῦτο μείζον κακόν, διὰ καὶ ἐμφύλιος ὁ πόλεμος ἦ· πολλοὶ γὰρ ψευδάδελφοὶ γεγόνασιν.

Εἶδες τριπλοῦν τὸν πόλεμον ὄντα, τὸν ἀπὸ τῶν πλάνων, τὸν ἀπὸ τῶν πολεμίων, τὸν ἀπὸ τῶν ψευδαδέλφων; Ὅρα 20 καὶ Παῦλον τὰ αὐτὰ ἀποδυσρόμενον καὶ λέγοντα· «ἔξωθεν μάχαι, ἔσωθεν φόβου»· καί, «κίνδυνοι ἐν ψευδαδέλφοις»· καὶ πάλιν· «Οἱ γὰρ τοιοῦτοι ψευδαπόστολοι, ἐργάται δόλιοι, μετασχηματιζόμενοι εἰς ἀποσιόλους Χριστοῦ». Εἶτα πάλιν τὸ πάντων χαλεπώτερον, ὅτι οὐδὲ τὴν ἀπὸ τῆς ἀγάπης παρα- 25 θυμίαν ἔξουσιν. Εἶτα δεικνὺς ὅτι τὸν γενναῖον καὶ καρτερικὸν οὐδὲν ταῦτα λυμανεῖται, μὴ φοβεῖσθε, φησὶ, μηδὲ ταράττεσθε. Ἄν γὰρ τὴν προσήκουσαν ὑπομονὴν ἐπιδείξησθε, οὐ περιέεται ὑμῶν τὰ δεινά. Καὶ τούτου σαφῆς ἀπόδει-

5. Β' Κορ. 7, 5.

6. Β' Κορ. 11, 26.

7. Β' Κορ. 11, 18.

Ἔπειτα, ἐπειδή, ὅπως προανέφερα, ἐνόμιζον ὅτι μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν πόλεμον θὰ ἔλθῃ τὸ τέλος, πρόσεχε πῶς τοὺς προφυλάσσει λέγων· «Ἄλλὰ δὲν θὰ ἔλθῃ ἀκόμη τὸ τέλος». Διότι, λέγει, «Θὰ σηκωθῇ ἔθνος ἐναντίον ἔθνους καὶ βασιλεῖον ἐναντίον βασιλείου». Μὲ τὰ λόγια του αὐτὰ προλέγει τὰ προοίμια τῶν Ἰουδαϊκῶν συμφορῶν. «Ὅλα δὲ αὐτὰ εἶναι ἀρχὴ τῶν δεινῶν», δηλαδή αὐτῶν ποὺ θὰ συμβοῦν εἰς αὐτούς. «Τότε θὰ σᾶς παραδώσουν εἰς βασανιστήρια καὶ θὰ σᾶς θανατώσουν». Εἰς τὴν κατάλληλον στιγμὴν ἀνέφερε καὶ τὰ ἰδικὰ των δεινά, ὥστε νὰ παρηγοροῦνται ἀπὸ τὰ κοινά· ὅχι δὲ μόνον ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι προσέθεσεν, ὅτι θὰ τὰ ὑποστῆτε «διὰ τὸ ὄνομά μου». Διότι λέγει· «Θὰ εἴσθε μισητοὶ ἀπὸ ὅλους ἐξ αἰτίας τοῦ ὀνόματός μου. Τότε θὰ σκανδαλισθοῦν πολλοί, καὶ θὰ προδώσουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον. Καὶ θὰ ἐμφανισθοῦν πολλοὶ ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται καὶ θὰ πλανήσουν πολλούς. Καὶ ἐπειδὴ θ' αὐξηθῇ ἡ ἀνομία, θὰ ψυχρανθῇ ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν· ἐκεῖνος δὲ ποὺ θὰ τὰ ὑπομείνῃ ἕως τὸ τέλος, αὐτὸς θὰ σωθῇ». Αὐτὸ εἶναι τὸ χειρότερον κακόν, ὅταν ὁ πόλεμος εἶναι καὶ ἐμφύλιος· διότι πολλοὶ ψευδάδελφοὶ παρουσιάσθησαν.

Εἶδες ὅτι ὁ πόλεμος εἶναι τριπλοῦς, προερχόμενος ἀπὸ τοὺς πλάνους, ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς καὶ ἀπὸ τοὺς ψευδαδέλφους; Πρόσεχε καὶ τὸν Παῦλον ποὺ θρηνολογεῖ διὰ τὰ ἴδια πράγματα καὶ λέγει· «Ἐξω μάχαι, ἀπὸ μέσα φόβοι»⁶, καί· «κίνδυνοι ποὺ προέρχονται ἀπὸ ψευδαδέλφους»⁶. Καὶ πάλιν· «Διότι οἱ παρόμοιοι ἄνθρωποι εἶναι ψευδαπόστολοι, ἐργάται δόλιοι, ποὺ μεταμορφώνονται εἰς ἀποστόλους τοῦ Χριστοῦ»⁷. Καὶ ἔπειτα τὸ χειρότερον ἀπὸ ὅλα, διότι δὲν θὰ ἔχουν οὔτε τὴν παρηγορίαν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀγάπην. Εἰς τὴν συνέχειαν διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι ὁ γενναῖος καὶ καρτερικὸς δὲν θὰ ὑποστῇ καμμίαν ζημίαν ἀπὸ αὐτά, τοὺς λέγει, «Μὴ φοβεῖσθε καὶ μὴ ταρασσεσθε». Διότι ἂν δείξετε τὴν ὑπομονὴν ποὺ πρέπει δὲν θὰ σᾶς καταβάλουν τὰ δεινά. Καὶ σαφῆς ἀπόδειξις αὐτοῦ εἶναι, τὸ ὅτι θὰ κηρυχθῇ ὁπωσ-

ξίς, τὸ πάντως κηρυχθῆναι τὸ κήρυγμα πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης· οὕτως ὑψηλότεροι ἔσεσθε τῶν δεινῶν. Ἴνα γὰρ μὴ λέγωσι, πῶς οὖν ζησόμεθα; τὸ πλέον εἶπεν, ὅτι καὶ ζήσεσθε καὶ διδάξετε πανταχοῦ. Διὸ καὶ ἐπήγαγε· «Καὶ κηρυχθήσεται τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ εἰς μαρτύριον πᾶσι τοῖς ἔθνεσι καὶ τότε ἦξει τὸ τέλος»· τῆς συντελείας τῶν Ἱεροσολύμων.

Ἵτι γὰρ ἐκεῖνο ἔλεγε, καὶ πρὸ τῆς ἀλώσεως τὸ εὐαγγέλιον ἐκηρύχθη, ἄκουσον τί φησὶν ὁ Παῦλος· «εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν»· καὶ πάλιν· «τοῦ εὐαγγελίου τοῦ κηρυχθέντος ἐν πάσῃ τῇ κτίσει τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανόν». Καὶ ὁρᾷς αὐτὸν ἀπὸ Ἱερουσαλήμ εἰς Σπανίαν τρέχοντα. Εἰ δὲ εἰς τοσοῦτον μέρος κατέλαβεν, ἐννόησον καὶ οἱ λοιποὶ πόσα εἰργάσαντο. Καὶ γὰρ καὶ ἑτέροις γράφων πάλιν ὁ Παῦλος ἔλεγε περὶ τοῦ εὐαγγελίου, ὅτι «ἔστι καρποφορούμενον καὶ αὐξανόμενον ἐν πάσῃ τῇ κτίσει τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανόν». Τί δὲ ἔστιν, «εἰς μαρτύριον πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν»; Ἐπειδὴ ἐκηρύχθη μὲν πανταχοῦ, οὐ ἐπιστεύθη δὲ πανταχοῦ, «εἰς μαρτύριον», φησί, τοῖς ἀπιστήσασιν· τουτέστιν, εἰς ἔλεγχον, εἰς κατηγορίαν, εἰς μαρτυρίαν· οἱ γὰρ πιστεύσαντες καταμαρτυροῦσιν τῶν μὴ πιστευσάντων, καὶ κατακρινούσιν αὐτούς. Διὰ τοῦτο δὲ μετὰ τὸ κηρυχθῆναι τὸ εὐαγγέλιον πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἀπόλλυται τὰ Ἱεροσόλυμα, ἵνα μηδὲ σκιὰν ἀπολογίας ἔχωσιν ἀγνωμονοῦντες. Οἱ γὰρ ἰδόντες τὴν αὐτοῦ δύναμιν πανταχοῦ διαλάμπασαν, καὶ ἐν ἀκαρταίῳ τὴν οἰκουμένην ἐλοῦσαν, τίνα ἂν ἔχοιεν λοιπὸν συγγνώμην, ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀγνωμοσύνης μέναντες; Ἵτι γὰρ πανταχοῦ ἐκηρύχθη τότε, ἄκουσον τί φησὶν ὁ Παῦλος· «τοῦ εὐαγγελίου τοῦ κηρυχθέντος ἐν πάσῃ τῇ κτίσει τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανόν». Ὁ καὶ μέγιστον σημεῖον τῆς τοῦ Χριστοῦ δυνάμεως, ὅτι ἐν

8. Ρωμ. 10, 18.

9. Κολ. 1, 28.

10. Κολ. 1, 6.

11. Κολ. 1, 28.

δήποτε τὸ εὐαγγέλιον εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς· ἔτσι θὰ σταματήσετε πρὸ ὑψηλὰ ἀπὸ τὰ δεινά. Διότι, διὰ νὰ μὴ λέγουν, πῶς λοιπὸν θὰ ζήσωμεν; ἀνέφερε καὶ τὸ ἐπὶ πλέον, ὅτι δηλαδή καὶ θὰ ἐπιζήσετε καὶ θὰ διδάξετε παντοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσε· «Καὶ θὰ κηρυχθῆ αὐτὸ τὸ εὐαγγέλιον εἰς ὅλον τὸν κόσμον πρὸς μαρτυρίαν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη· καὶ τότε θὰ ἔλθῃ τὸ τέλος», δηλαδή τῆς συντελείας τῶν Ἱεροσολύμων.

Τὸ ὅτι λοιπὸν ἐννοοῦσεν ἐκεῖνο καὶ ὅτι πρὶν ἀπὸ τὴν καταστροφὴν ἐκηρύχθη τὸ εὐαγγέλιον, ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος· «Ἡ φωνὴ των ἔφθασεν εἰς ὅλην τὴν γῆν»⁸· καὶ πάλιν· «Τοῦ εὐαγγελίου ποὺ ἐκηρύχθη εἰς ὅλην τὴν κτίσιν κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανόν»⁹. Καὶ βλέπεις αὐτὸν νὰ τρέχῃ ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ἐὰν δὲ ἕνας κατέλαβε τόσον μεγάλο μέρος τῆς οἰκουμένης, σκέψου καὶ οἱ ὑπόλοιποι πόσα ἐπέτυχον. Καθ' ὅσον καὶ εἰς ἄλλους γράφων πάλιν ὁ Παῦλος ἔλεγε περὶ τοῦ εὐαγγελίου, ὅτι «φέρει καρποὺς καὶ αὐξάνει εἰς ὅλην τὴν κτίσιν κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανόν»¹⁰. Τί σημαίνει δέ· «εἰς μαρτύριον πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν»; Ἐπειδὴ ἐκηρύχθη μὲν παντοῦ, ἀλλὰ δὲν ἐπιστεύθη παντοῦ, θὰ εἶναι, λέγει, πρὸς μαρτυρίαν ἐκείνων ποὺ δὲν ἐπίστευσαν· δηλαδή πρὸς ἔλεγχον, πρὸς κατηγορίαν, εἰς μαρτυρίαν· διότι ἐκεῖνοι ποὺ ἐπίστευσαν θὰ εἶναι μάρτυρες κατηγορίας ἐναντίον ἐκείνων ποὺ δὲν ἐπίστευσαν καὶ θὰ τοὺς καταδικάσουν. Διὰ τοῦτο δὲ μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ εὐαγγελίου εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης καταστρέφονται τὰ Ἱεροσόλυμα, ὥστε νὰ μὴ ἔχουν οὔτε σκιὰν ἀπολογίας οἱ ἀχάριστοι Ἰουδαῖοι. Διότι ἐκεῖνοι ποὺ εἶδαν τὴν δύναμίν του νὰ διαλάβῃ παντοῦ καὶ νὰ κατακυριεύῃ ἀστραμαῖα τὴν οἰκουμένην, ποίαν συγχώρησιν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἔχουν πλέον, παραμείναντες εἰς τὴν ἰδίαν ἀχαριστίαν των; Τὸ δτι δὲ ἐκηρύχθη παντοῦ τότε, ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος· «Τοῦ Εὐαγγελίου, ποὺ ἐκηρύχθη εἰς ὅλην τὴν κτίσιν κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανόν»¹¹, πρᾶγμα ποὺ ἀποτελεῖ μεγίστην ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεως τοῦ Χριστοῦ, διότι ἐντὸς εἴκοσι ἢ τριάντα ἐν ὄλῳ

εἴκοσι ἢ καὶ τριάκοντα ὄλοις ἔτεσι τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης κατέλαβεν ὁ λόγος.

Μετὰ τοῦτο οὖν, φησὶν, ἤξει τὸ τέλος τῶν Ἱεροσολύμων. Ὅτι γὰρ τοῦτο αἰνίττειται, τὸ ἐξῆς ἐδήλωσεν. Ἐπήγαγε δὲ γὰρ καὶ προφητείαν, πισιτούμενος αὐτῶν τὸν ἀφανισμόν, καὶ λέγων «ὄτιαν δὲ ἴδητε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, τὸ ρηθὲν διὰ Δανιήλ τοῦ προφήτου, ἐσιὼς ἐν τόπῳ ἁγίῳ - ὁ ἀναγινώσκων νοεῖτω». Παρέπεμψεν αὐτοὺς ἐπὶ τὸν Δανιήλ. Βδέλυγμα δὲ τὸν ἀνδριάντα τοῦ τότε τὴν πόλιν ἐλόγιος φησὶν, ὃν ὁ ἐρημώσας τὴν πόλιν καὶ τὸν ναὸν ἔσποιησεν ἔνδον· διὸ καὶ ἐρημώσεως αὐτὸ καλεῖ. Εἶτα ἵνα μάθωσιν, ὅτι καὶ ζώντων ἐνίων αὐτῶν ταῦτα ἔσται, διὰ τοῦτο ἔλεγεν· «ὄτιαν ἴδητε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως».

3. Ἐξ ὧν μάλιστα ἂν τις θαυμάσειε τοῦ Χριστοῦ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐκείνων ἀνδρείαν, ὅτι ἐν τοιούτοις καιροῖς ἐκήρυττον, ἐν οἷς μάλιστα τὰ Ἰουδαϊκὰ ἐπολεμεῖτο, ἐν οἷς μάλιστα ὡς σιασιασταῖς προσεῖχον αὐτοῖς, ὅτι ὁ Καῖσαρ ἐκέλευσεν ἅπαντας ἀπελαύνεσθαι. Καὶ ταῦτόν συνέβαινε, ὡπερ ἂν εἴ τις, τῆς θαλάττης ἐγερωθείσης πάντοθεν, καὶ ζόφον τὸν ἀέρα πάντα κατέχοντος, καὶ ναυαγίων ἐπαλλήλων γινομένων, καὶ πάντων ἄνωθεν τῶν συμπλεόντων σιασιαζόντων, καὶ θηρῶν κάτωθεν ἀνιόντων καὶ μετὰ τῶν κυμάτων ἀναλισκόντων τοὺς πλέοντας, καὶ σκηπιῶν φερομένων, καὶ πειραιῶν ὄντων, καὶ τῶν ἔνδον ἀλλήλοις ἐπιβουλεύόντων, ἀνθρώπους ἀπείρους τοῦ πλεῖν καὶ οὐδὲ θάλατταν ἰδόντας κελεύοι ἐπὶ τῶν οἰάκων καθῆσθαι, καὶ κυβερνᾶν καὶ ναυμαχεῖν, καὶ σιόλον ἄπειρον ἐπιόντα μετὰ πολλῆς

ἔτη ὁ λόγος τοῦ εὐαγγελίου κατέκτησε τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης.

Μετὰ ἀπὸ αὐτὸ λοιπόν, λέγει, θὰ ἔλθῃ τὸ τέλος τῶν Ἱεροσολύμων. Τὸ ὅτι βέβαια ὑπονοεῖ αὐτό, τὸ ἐφάνερωσεν ἡ συνέχεια. Διότι πρόσθεσε καὶ προφητείαν πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τοῦ ἀφανισμοῦ των καὶ λέγων· «Ὅταν δὲ ἰδῆτε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως διὰ τὸ ὁποῖον ὠμίλησεν ὁ προφήτης Δανιήλ, νὰ ἴσταται εἰς τὸν ἅγιον τόπον — ὁ ἀναγνώστης ἂν ἐννοήσῃ»¹². Τοὺς παρέπεμψεν εἰς τὸν Δανιήλ. «Βδέλυγμα» ὀνομάζει δὲ τὸν ἀδριάντα αὐτοῦ ποῦ ἐκυρίευσεν τότε τὴν πόλιν, τὸν ὁποῖον ἔστησε αὐτὸς ποῦ ἐρήμωσε τὴν πόλιν μέσα εἰς τὸν ναόν, καὶ διὰ τοῦτο τὸν ὀνομάζει καὶ βδέλυγμα ἐρημώσεως. Ἐπειτα διὰ νὰ μάθουν ὅτι αὐτὰ θὰ συμβοῦν ἐνῶ ἀκόμη θὰ ζοῦν μερικοί, διὰ τοῦτο ἔλεγεν· «Ὅταν θὰ ἰδῆτε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως».

3. Ἀπὸ αὐτὰ ἢμπορεῖ κανεὶς πρὸ πάντων νὰ θαυμάσῃ τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἀνδρείαν ἐκείνων, διότι ἐκήρυττον κάτω ἀπὸ τέτοιας περιστάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας πρὸ πάντων κατεδιώκοντο οἱ Ἰουδαῖοι καὶ τοὺς ἐθεωροῦσαν ὡς τοὺς κατ' ἐξοχὴν στασιαστές, ὅταν ὁ Καῖσαρ διέταξεν ὅλοι νὰ ἀπελαύνωνται. Καὶ τὸ ἴδιο συνέβαιναν, ὅπως ἀκριβῶς ἐὰν ἤθελε κάποιος διατάξει νὰ καθήσουν εἰς τὸ τιμόνι ἀνθρώπους, ποῦ δὲν γνωρίζουν τὴν ναυτικὴν τέχνην, καὶ οὔτε ἔχουν ἰδεῖ θάλασσαν, νὰ κυβερνήσουν αὐτοὶ τὸ πλοῖον καὶ ναυμαχήσουν, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ θάλασσα ἀπὸ παντοῦ προβάλλει τεράστια κύματα, τὸ σκότος κατακυριεύει ὅλον τὸν ἀέρα, τὰ ναυάγια συμβαίνουν τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο, ὅλοι οἱ συνταξιδιώται ἐπάνω εἰς τὸ πλοῖον στασιάζουν, τὰ θηρία ἀναδύονται ἀπὸ κάτω καὶ μαζὶ μὲ τὰ κύματα καταβροχθίζουν τοὺς πλέοντας, καὶ κεραυνοὶ πίπτουν, καὶ πειραταὶ ὑπάρχουν, καὶ ἀπὸ τοὺς ταξιδιώτας ὁ ἓνας ἐπιβουλεύεται τὸν ἄλλον, καὶ στόλος ἄπειρος τὸν ἀριθμὸν βαδίζει ἐναντίον των μὲ μεγάλην πολεμικὴν παράταξιν, αὐτοὶ χρησιμοποιοῦντες ἓνα μόνον πλοιάριον, ποῦ ἔτσι ἀκριβῶς τα-

παρατάξεως, ἐνὶ χρεωμένους ἀκατίῳ τῷ οὕτως ὡς εἶπον
 ταρατιομένῳ, καταδύειν καὶ χειροῦσθαι. Καὶ γὰρ ὑπὸ ἐ-
 θνῶν ἐμισοῦντιο, ὡς Ἰουδαῖοι, καὶ ὑπὸ Ἰουδαίων ἐλιθάζον-
 το, ὡς τοῖς αὐτῶν πολεμοῦντες νόμοις, καὶ οὐδαμοῦ σιῆ-
 5 ναι ἦν.

Οὕτω πάντα κρημνοὶ καὶ σκόπελοι καὶ πρόβολοι ἦσαν,
 τὰ ἐν ταῖς πόλεσι, τὰ ἐν ταῖς χώραις, τὰ ἐν ταῖς οἰκίαις·
 καὶ εἰς ἕκαστος αὐτοῖς ἐπολέμοι, καὶ σιραιηγὸς καὶ ἄρχων
 καὶ ἰδιώτης καὶ ἔθνη πάντα καὶ δῆμοι πάντες· καὶ ταραχὴ
 10 τις ἦν λόγῳ παρασιῆναι μὴ δυναμένη. Καὶ γὰρ σφόδρα τῆ
 τῶν Ρωμαίων ἀρχῆ μισητὸν τὸ Ἰουδαίων γένος ἦν, ἅτε μυ-
 ρία πράγματα αὐτοῖς παρεσχηκός· καὶ οὐδὲ ἐντεῦθεν ἐβλάβη
 τὸ κήρυγμα, ἀλλ' ἢ μὲν πόλις ἀνάρπαστος ἦν καὶ ἐμπεπί-
 ριστο, καὶ μυρία τοὺς οἰκοῦντας διέθηκε κακά, οἱ δὲ ἐν-
 15 τεῦθεν ὄντες ἀπόστολοι, νόμους εἰσάγοντες καινούς, καὶ
 τῶν Ρωμαίων ἐκράτουν. Ὡ καινῶν καὶ παραδόξων πραγμά-
 των. Μυριάδας ἀπείρους Ἰουδαίων τότε ἐχειρώσαντο Ρω-
 μαῖοι, καὶ δώδεκα ἀνδρῶν οὐ περιεγένοντιο, γυμνῶν ἀόπλων
 μαχομένων αὐτοῖς. Τίς παρασιῆσαι δυνήσεται λόγος τὸ
 20 θαῦμα τοῦτο; (Καὶ γὰρ δύο ταῦτα τοῖς διδάσκουσιν ὑπάρ-
 χειν χρῆ, τὸ τε ἀξιοπίστους εἶναι καὶ τὸ φιλεῖσθαι παρὰ τῶν
 μαθητευομένων· καὶ μετὰ τούτων καὶ πρὸς τούτοις, καὶ τὸ
 τὰ λεγόμενα εὐπαράδεκτα εἶναι, καὶ τὸν καιρὸν ταραχῆς
 ἀπηλλάχθαι καὶ θορύβων.) Τότε δὲ ἅπαντα τὰ ἐναντία ἦν.
 25 Οὕτε γὰρ ἀξιοπίστοι εἶναι ἐδόκουν, καὶ τῶν δοκούντων
 ἀξιοπίστων εἶναι τοὺς ἠπαιτημένους ἀφίστιων· οὐκ ἐφιλοῦν-
 το, ἀλλὰ καὶ ἐμισοῦντιο, καὶ τῶν φιλουμένων ἀπῆγον, καὶ

ράσσειται, ὅπως προανέφερα, νὰ προσπαθοῦν νὰ τὸν βυθίσουν καὶ νὰ τὸν κυριεύσουν. Καθ' ὅσον ἐμισοῦντο ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν, ὡσὰν Ἰουδαῖοι ποὺ ἦσαν, καὶ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἐλιθοβολοῦντο, ἐπειδὴ τάχα ἀντετίθεντο εἰς τοὺς νόμους των, καὶ πουθενὰ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ σταθοῦν.

Ἔτσι παντοῦ ἦσαν κρημνοὶ καὶ σκόπελοι καὶ ἐμπόδια, καὶ εἰς τὰς πόλεις, καὶ εἰς τὰς χῶρας, καὶ εἰς τὰς οἰκίας, καὶ ὁ καθένας τοὺς ἐπολεμοῦσε καὶ στρατηγοὶ καὶ ἄρχοντες καὶ ἰδιῶται καὶ ὅλα τὰ ἔθνη καὶ ὅλοι οἱ λαοί, καὶ ἐπεκράτει τέτοια ταραχὴ ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ περιγραφῆ με λόγια. Καθ' ὅσον ἦτο πάρα πολὺ μισητὸν τὸ γένος τῶν Ἰουδαίων εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ρωμαίων, ἐπειδὴ ἐδημιουργοῦσαν εἰς αὐτοὺς ἀπείρους δυσκολίας. Καὶ οὔτε καὶ ἀπ' αὐτὸ ἤμποδίσθη τὸ κήρυγμα, ἀλλὰ ἡ μὲν πόλις ἐλεηλατήθη καὶ ἐπυρπολήθη, καὶ ἅπειρα κακὰ ὑπέστησαν οἱ κάτοικοί της, οἱ δὲ ἀπόστολοι ποὺ κατήγοντο ἀπὸ ἐκεῖ, ἐθέσπιζον νέους νόμους καὶ ἐκυριαχοῦσαν καὶ ἐπὶ τῶν Ρωμαίων. ὦ, πόσον νέα καὶ παράδοξα πράγματα! Ἀναριθμήτους μυριάδας Ἰουδαίων ὑπεδούλωσαν τότε οἱ Ρωμαῖοι καὶ δὲν κατώρθωσαν νὰ ὑποτάξουν δώδεκα ἄνδρας γυμνοὺς ποὺ ἐμάχοντο ἄοπλοι ἐναντίον των. Ποῖος λόγος θὰ ἤμπορέσῃ νὰ παραστήσῃ αὐτὸ τὸ θαῦμα; Καθ' ὅσον δύο πράγματα πρέπει νὰ ὑπάρχουν εἰς αὐτοὺς ποὺ διδάσκουν, νὰ εἶναι ἀξιόπιστοι καὶ νὰ ἀγαπῶνται ἀπὸ τοὺς μαθητάς των. Καὶ ἐπὶ πλέον μαζὶ μὲ ὅλα αὐτὰ τὰ λεγόμενά των νὰ γίνωνται εὐκόλα ἀποδεκτὰ καὶ νὰ μὴ λαμβάνουν μέρος εἰς τὰς ταραχὰς καὶ τοὺς θορύβους. Τότε δὲ συνέβαινον ἐντελῶς τὰ ἀντίθετα. Διότι οὔτε ἀξιόπιστοι ἐφαίνοντο νὰ εἶναι, καὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐθεωροῦντο ὅτι ἦσαν ἀξιόπιστοι ἀπεμάκρυνον αὐτοὺς ποὺ εἶχον παρασυρθῆ. Δὲν ἠγαπῶντο, ἀλλὰ καὶ ἐμισοῦντο, καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τοὺς ἀγαποῦσαν τοὺς ἀπεμάκρυνον, καὶ ἀπὸ τὰς συνηθείας των καὶ ἀπὸ τὰ πάτρια καὶ ἀπὸ τοὺς νόμους. Τὰ προστάγματά των πάλιν παρουσιάζουν μεγάλην

ἔθῶν καὶ πατριῶν καὶ νόμων. Πάλιν τὰ ἐπιτάγματα πολλὴν τὴν δυσκολίαν εἶχεν, ὧν δὲ ἀφείλκοντο, πολλὴν τὴν ἡδονήν.

Πολλοὺς καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ πειθόμενοι τοὺς κινδύνους, πολλοὺς τοὺς θανάτους ὑπέμενον· καὶ μετὰ τούτων ἀπάντων
 5 ὁ καιρὸς πολλὴν παρεῖχε τὴν δυσκολίαν, πολέμων γέμων, θορύβων, ταραχῆς, ὡς εἰ καὶ μηδὲν τῶν εἰρημένων ἦν, ἱκανῶς πάντα διαταράξει. Εὐκαιρον εἶπεῖν· «Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου, ἀκουσιὰς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ;». Εἰ γὰρ οἱ οἰκεῖοι μετὰ σημείων Μωϋσέως
 10 οὐκ ἤκουσαν, διὰ τὸν πηλὸν μόνον καὶ τὴν πλινθείαν, τοὺς καθ' ἑκάστην ἡμέραν κοπιτομένους καὶ σφαιτομένους καὶ τὰ ἀνήκεσια πάσχοντας, τίς ἔπεισεν ἀποσιῆναι μὲν ἀπράγματος θίου, τὸν δὲ ἐπικίνδυνον τοῦτον καὶ αἱμάτων καὶ θανάτων γέμοντα προτιμῆσαι ἐκείνου, καὶ ταῦτα ἄλλοφύλων τῶν
 15 κηρυτιόντων αὐτοῖς ὄντων, καὶ σφόδρα πολεμίων πάντοθεν; Μὴ γάρ τις εἰς ἔθνη καὶ πόλεις καὶ δήμους, ἀλλ' εἰς οἰκίαν μικρὰν εἰσαγαγέτω τὸν μισούμενον παρὰ πάντων τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ δι' αὐτοῦ σπουδαζέτω τῶν φιλουμένων ἀπάγειν, πατρὸς καὶ γυναικὸς καὶ παιδῶν· ἄρα οὐκ ὀφθήσεται
 20 διασπασθεῖς πρὶν ἢ διαῖραι τὸ σιόμα; Ἄν δὲ καὶ ταραχὴ καὶ μάχη γυναικὸς καὶ ἀνδρὸς προσῆ κατὰ τὴν οἰκίαν, ἄρα οὐχί, πρὶν ἢ ἐπιβῆναι τῶν σὺδῶν, καταλεύοντες αὐτὸν ἀναιρήσουσιν; Ἄν δὲ καὶ εὐκαταφρόνητος ἦ, καὶ φορτικὰ ἐπιτάτιη, καὶ φιλοσοφεῖν τοὺς τρυφῶντας κελεύῃ, καὶ μετὰ
 25 τούτων πρὸς πολλῶ πλείονας καὶ ὑπερβάλλοντας αὐτὸν ὁ ἀγὼν ἦ, οὐκ εὐδηλον δι παντί· ἀπολεῖται;

δυσκολίαν, αὐτὰ δὲ ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀπεμακρύνοντο ἦσαν γεμᾶτα ἀπὸ πολλὴν ἡδονήν.

Πολλοὺς κινδύνους καὶ θανάτους καὶ οἱ ἴδιοι ὑπέμενον καὶ αὐτοὶ ποὺ ἐπίστευον εἰς αὐτούς, καὶ μαζὶ μὲ ὅλα αὐτὰ ὁ καιρὸς ἐκεῖνος παρουσίαζε πολλὴν δυσκολίαν, διότι ἦτο γεμᾶτος ἀπὸ πολέμους, θαρύβους καὶ ταραχήν, ὥστε καὶ ἐὰν δὲν ὑπῆρχε τίποτε ἀπὸ ὅσα ἐλέχθησαν, ἴκανὰ ἦσαν αὐτὰ νὰ τοὺς διαταράξουν. Εἶναι κατάλληλη ἡ στιγμή νὰ εἰποῦμεν· «Ποῖος θὰ διηγηθῆ τὰ κατορθώματα τῆς δυνάμεως τοῦ Κυρίου καὶ θὰ κἀνη γνωστὰς ὅλας τὰς δοξολογίας πρὸς αὐτόν;»¹². Διότι ἂν οἱ πρόγονοι αὐτῶν δὲν ὑπήκουσαν εἰς τὸν Μωϋσῆν καὶ μετὰ ἀπὸ τὰ θαύματά του ἐξ αἰτίας τοῦ πηλοῦ καὶ τῆς πλινθοποιΐας, αὐτοὺς ποὺ καθημερινῶς ἐφρονεύοντο καὶ ἐσφάζοντο καὶ ἔπασχον τὰ πῶ φοβερὰ πράγματα, ποῖος τοὺς ἔπεισε νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν ἡσυχὴν τῶν νὰ προτιμήσουν δὲ ἀντ' αὐτῆς τὴν ἐπικίνδυνον αὐτὴν καὶ γεμάτην ἀπὸ αἵματα καὶ θανάτους ζωὴν, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμήν ποὺ ἦσαν ἀλλόφυλοι αὐτοὶ πρὸς τοὺς ὁποίους ἐκήρυττον καὶ παντοῦ ὑπῆρχον πάρα πολλοὶ ἐχθροί; Διότι ἂς μὴ ὀδηγήσῃ κανεὶς εἰς τὰ ἔθνη καὶ εἰς πόλεις καὶ δήμους, αὐτόν ποὺ μισεῖται ἀπὸ ὅλους τοὺς κατοικοῦντας εἰς τὴν οἰκίαν, ἀλλ' εἰς μικρὰν οἰκίαν καὶ δι' αὐτοῦ ἂς προσπαθήσῃ καὶ νὰ συλλάβῃ τὰ ἀγαπητὰ πρόσωπα, τὸν πατέρα, τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παιδιά. Ἐὰν γὰρ δὲν θὰ συμβῆ νὰ ὀδηγηθῆ βιαίως ἔξω ἀπὸ τὴν οἰκίαν πρὶν ἀκόμη ἀνοίξῃ τὸ στόμα του; Ἐὰν δὲ δημιουργῆ εἰς τὴν οἰκίαν ταραχὴν καὶ διαμάχην μεταξὺ γυναικὸς καὶ ἀνδρός, ἂν γὰρ δὲν θὰ τὸν φονεύσουν διὰ λιθοβολισμοῦ πρὶν ἀκόμη ἀνεβῆ τὸ κατώφλι τῆς ἐξόδου; Ἐὰν δὲ εἶναι καὶ ἄξιος περιφρονήσεως, καὶ εἶναι δυσβάστακτα αὐτὰ ποὺ προστάσσει καὶ παραγγέλλει αὐτοὺς ποὺ κάνουν τρυφηλὴν ζωὴν νὰ κάνουν εὐσεβῆ ζωὴν, καὶ μαζὶ μὲ ὅλα αὐτὰ ἔχει ν' ἀγωνισθῆ πρὸς πολὺ περισσότερους καὶ ἰσχυροτέρους του, δὲν εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι θὰ κηταστραφῆ ἐξ ὀλοκλήρου;

Ἄλλ' ὅμως τοῦτο, ὅπερ ἀδύνατον ἐν οἰκίᾳ γενέσθαι μιᾷ, τοῦτο ἐν τῇ οἰκουμένῃ κατώρθωσεν ὁ Χριστὸς ἀπάση, διὰ κρημνῶν καὶ καμίνων καὶ φαράγγων καὶ σκοπέλων καὶ γῆς καὶ θαλάττης πολεμουμένης, τοὺς ἰατροὺς τῆς οἰκουμένης εἰσάγων. Καὶ εἰ βούλει σαφέστερον ταῦτα μαθεῖν, τοὺς λιμῶν λέγω, τοὺς λοιμοὺς, τοὺς σεισμούς, τὰς ἄλλας τραγωδίας, τὴν ἱστορίαν τὴν περὶ τούτων Ἰωσήφω συγκειμένην ἔπελθε, καὶ πάντα εἶση μετὰ ἀκριβείας. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἔλεγε, «μὴ θροεῖσθε· δεῖ γὰρ πάντα γενέσθαι» καί, 10 «ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται» καί, «κηρυχθήσεται τὸ εὐαγγέλιον παντὶ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ». Χαννωθέντας γὰρ καὶ ἐκλυθέντας τῷ φόβῳ τῶν εἰρημένων, οὐσιρέφει λέγων, ὅτι κἂν μυρία γένηται, δεῖ κηρυχθῆναι τὸ εὐαγγέλιον πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης, καὶ τότε ἥξει τὸ τέλος.

15 4. Εἶδες πῶς διέκειο τότε τὰ πράγματα, καὶ πῶς ποικίλος ὁ πόλεμος ἦν; καὶ ταῦτα ἐν ἀρχῇ, ὅτε μάλιστα πολίτης ἕκαστον ἡσυχίας δεῖται τῶν καιορθομένων; Πῶς οὖν διέκειο; οὐδὲν γὰρ κωλύει τὰ αὐτὰ πάλιν ἀναλαβεῖν. Πρῶτος πόλεμος ἦν, ὃ τῶν ἀπαιεῶνων· «ἐλεύσονται» γὰρ, φησί, 20 «ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφήται»· δεύτερος, ὃ τῶν Ρωμαίων· «μελλήσετε» γὰρ, φησὶν, «ἀκούειν πολέμους»· τρίτος, ὃ τοὺς λιμοὺς ἐπάγων· τέταρτος, ὃ τοὺς λοιμοὺς καὶ σεισμούς· πέμπτος, «παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς θλίψεις»· ἕκτος, «ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων»· ἕβδομος, «παραδώσουσιν 25 ἀλλήλους καὶ μισήσουσιν»· ἐμφύλιον ἐνταῦθα δηλοῖ πόλεμον· εἶτα ψευδόχριστοι καὶ ψευδάδελφοι· εἶτα, «φυγήσεται ἡ ἀγάπη», τὸ πάντων αἴτιον τῶν κακῶν. Εἶδες μυρία γένη

14. Ἰώσηπος Φλάβιος (37-100. μ.Χ.). Ἰουδαῖος ἱστορικὸς ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἀπὸ ἱερατικὸν γένος, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐξέγερσιν τῶν Ἰουδαίων κατὰ τῶν Ρωμαίων τὸ 67 μ.Χ., συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ ἀπηλευθερώθη ἀπὸ τὸν Βεσπασιανὸν ἔπειτα ἀπο δύο ἔτη, λαβὼν τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης. Ἐγραψε τὴν Ἱστορίαν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πολέμου, τὴν Ἰουδαϊκὴν Ἀρχαιολογίαν κ.ἄ.

Ἄλλ' ὅμως αὐτὸ πού εἶναι ἀδύνατον νὰ συμβῆ εἰς μίαν οἰκίαν, αὐτὸ τὸ κατώρθωσεν ὁ Χριστὸς εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην ὀδηγῶν τοὺς ἰατροὺς τῆς οἰκουμένης μέσα εἰς αὐτὴν διὰ μέσου κρημνῶν καὶ καμίνων καὶ φαράγγων καὶ σκοπέλων καὶ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐπολεμεῖτο. Καὶ ἐὰν θέλης αὐτὰ νὰ τὰ μάθης σαφέστερα, ἐννοῶ τὴν πείναν, τὰς ἐπιδημίας, τοὺς σεισμοὺς καὶ τὰς ἄλλας τραγωδίας, διάβασε τὴν σχετικὴν μὲ αὐτὰ ἱστορίαν τοῦ Ἰωσήπου¹⁴, καὶ ὅλα θὰ τὰ γνωρίσης μὲ ἀκρίβειαν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἴδιος ἔλεγε· «Μὴ θορυβεῖσθε· διότι πρέπει ὅλα νὰ συμβοῦν», καὶ «αὐτὸς πού θὰ τὰ ὑπομείνῃ μέχρι τέλους, αὐτὸς θὰ σωθῆ»· καὶ «θὰ κηρυχθῆ τὸ εὐαγγέλιον ὅπωςδήποτε εἰς ὅλον τὸν κόσμον». Ἐπειδὴ δὲ τοὺς εἶδε νὰ ἀτονοῦν καὶ νὰ παραλύουν ἀπὸ τὸν φόβον, ἀκούοντες τὰ λόγια του αὐτά, τοὺς ἐνθαρρύνει καὶ πάλιν, λέγων, ὅτι καὶ ἂν μύρια συμβοῦν, πρέπει νὰ κηρυχθῆ τὸ Εὐαγγέλιον εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης, καὶ τότε θὰ ἔλθῃ τὸ τέλος.

4. Εἶδες ποία ἦτο ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων τότε καὶ πόσον πολύμορφος ἦτο ὁ πόλεμος; Καὶ ὅλα αὐτὰ συνέβαινον εἰς τὴν ἀρχήν, τότε πού κατ' ἐξοχὴν χρειάζεται κάθε μεγάλο ἔργον μεγάλην ἡσυχίαν; Ποία λοιπὸν ἦτο ἡ κατάστασις αὐτῆς; διότι τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ ἐπαναλάβω καὶ πάλιν τὰ ἴδια. Πρῶτος πόλεμος ἦτο αὐτὸς πού προήρχετο ἀπὸ τοὺς ἀπατεώνας· διότι λέγει· «θὰ ἔλθουν ψευδοχριστοὶ καὶ ψευδοπροφηταί». Δεύτερος ἦτο ὁ πόλεμος ἐκ μέρους τῶν Ῥωμαίων· διότι λέγει· «προσέξατε ἀκούοντες πολέμους». Τρίτος πόλεμος ἦτο αὐτὸς πού προκαλεῖ τὴν πείναν. Τέταρτος αὐτὸς πού δημιουργεῖ τὰς ἐπιδημίας καὶ τοὺς σεισμούς. Πέμπτος τῶν θλίψεων· «θὰ σᾶς παραδώσουν εἰς βασανιστήρια». Ἑκτος· «θὰ μοῆσθε ἀπ' ὅλους». Ἑβδομος· «θὰ παραδώσουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον καὶ θὰ μισήσουν»· ἐδῶ ἐννοεῖ ἐμφύλιον πόλεμον. Ἐπειτα θὰ ἔλθουν ψευδοχριστοὶ καὶ ψευδοπροφηταί. Τέλος «θὰ ψυχανθῆ ἡ ἀγάπη» πρᾶγμα πού εἶναι αἰτία ὅλων τῶν κακῶν. Εἶδες μύρια εἶδη

πολέμων καινὰ καὶ παρὰδοξα; Ἄλλ' ὅμως μετὰ τούτων καὶ πολλῶ πλειόνων (καὶ γὰρ τῷ ἐμφυλίῳ καὶ συγγενικῶς ἀνεμίγνυτο πόλεμος), ἐκράτησε τῆς οἰκουμένης ἀπάσης τὸ κήρυγμα. «Κηρυχθήσεται» γὰρ, φησί, «τὸ εὐαγγέλιον ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ».

Ποῦ τοίνυν εἰσὶν οἱ τῆς γενέσεως τὴν τυραννίδα ἐπιχειροῦντες, καὶ τῶν καιρῶν τὴν περιφορὰν, τοῖς τῆς ἐκκλησίας δόγμασι; Τίς γὰρ ἐμνημόνευσε πώποτε, ὅτι ὤφθη Χριστὸς ἕτερος, ὅτι συνέβη πρᾶγμα τοιοῦτον; Καίτοι γε ἕτερα
 10 ψευδόμενοι λέγουσιν, ὅτι δέκα μυριάδες ἐτῶν παρήλθον· ἀλλὰ τοῦτο οὐδὲ πλάσασθαι δύναται. Ποίαν τοίνυν περιφορὰν εἶποι' ἄν; Οὔτε γὰρ Σόδομα, οὔτε Γόμμορα, οὔτε κατακλυσμὸς ἕτερος ἐγένειό ποτε. Μέχρι τίνος παίζετε, περιφορὰν καὶ γένεσιν λέγοντες; Πῶς οὖν ἐκβαίνει πολλά,
 15 φησί, τῶν λεγομένων; Ἐπειδὴ σὴ σαυτὸν ἠρήμωσας τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας, καὶ προὔδικας, καὶ ἔξω τῆς προνοίας ἔστησας, διὰ τοῦτο ὡς βούλεται σιρέφει σου τὰ πρᾶγματα ὁ δαίμων καὶ μετατίθησιν. Ἄλλ' οὐκ ἐπὶ τῶν ἁγίων, μάλλον δὲ οὐδὲ ἐφ' ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, τῶν σφόδρα κατα-
 20 φρονούντων αὐτῆς. Εἰ γὰρ καὶ ὁ θίος ἡμῶν οὐκ ἀνεκτός, ἀλλ' ἐπειδὴ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι τῶν τῆς ἀληθείας δογμάτων μετὰ πολλῆς ἐχόμεθα τῆς ἀκριθείας, ἀνώτεροι τῆς τῶν δαιμόνων ἐσμὲν ἐπιβουλῆς. Ὅπως δὲ τί ποτέ ἐστι γένεσις; Οὐδὲν ἕτερον ἀλλ' ἢ ἀδικία καὶ σύγχυσις καὶ τὸ εἰκῆ πάν-
 25 τα φέρεσθαι· μάλλον δὲ οὐκ εἰκῆ μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ ἀλογίας.

Καὶ εἰ μὴ ἐστι, φησί, γένεσις, πόθεν ὁ δεῖνα πλουτεῖ; πόθεν ὁ δεῖνα πένης; Οὐκ οἶδα. Οὔτω γὰρ σοι τέως διαλέξομαι, παιδεύων σε μὴ πάντα περιεργάζεσθαι, μηδὲ ἀπλῶς
 30 ἐντεῦθεν καὶ εἰκῆ φέρεσθαι. Οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ τοῦτο ἀγνο-

πολέμων νέα καὶ παράδοξα; Ἄλλ' ὅμως μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἄλλους πολὺ περισσοτέρους (καθ' ὅσον εἰς τὸν ἐμφύλιον ἦτο ἀναμιγμένος καὶ ὁ πόλεμος ἐκ μέρους τῶν συγγενῶν) τὸ κήρυγμα ἐπεκράτησεν εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην. Διότι λέγει· «Θὰ κηρυχθῆ τὸ Εὐαγγέλιον εἰς ὅλον τὸν κόσμον».

Ποῦ εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνοι ποὺ ἀντιτάσσουν εἰς τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας τῆς τύχης τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν ἀνακύκλησιν τῶν καιρῶν; Διότι ποῖος ποτὲ ἕως τώρα ἀνέφερεν, ὅτι παρουσιάσθη ἄλλος Χριστός, ὅτι συνέβη παρόμοιο γεγονός; Μολονότι βέβαια ψευδόμενοι λέγουν πολλὰ ἄλλα, ὅτι ἐπέρασαν δέκα μυριάδες ἐτῶν, ἀλλ' αὐτὸ οὔτε καὶ νὰ τὸ φαντασθοῦν ἤμποροῦν. Ποίαν λοιπὸν ἀνακύκλησιν θὰ ἤμπορούσατε ν' ἀναφέρετε; Διότι οὔτε Σόδομα, οὔτε Γόμορα, οὔτε ἄλλος κατακλυσιμὸς ἔγινε ποτέ. Μέχρι πότε θὰ ἀσπιεύεσθε, ὀμιλοῦντες περὶ ἀνακυκλήσεως καὶ τύχης; Πῶς λοιπὸν, λέγει, βγαίνουν σωσιὰ πολλὰ ἀπ' ὅσα ἐλέχθησαν; Ἐπειδὴ σὺ ἐρήμωσες τὸν ἑαυτὸν σου ἀπὸ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν ἐπρόδωσες, καὶ τὸν ἐτοποθέτησες ἔξω ἀπὸ τὴν θείαν πρόνοιαν, διὰ τοῦτο ὅπως θέλει ὁ δαίμων σου ἀλλάζει τὰ πράγματα καὶ τὰ μεταβάλλει. Ἄλλ' ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο καὶ μὲ τοὺς ἀγίους ἢ καλύτερα οὔτε καὶ μὲ ἐμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ποὺ μισοῦμεν ὑπερβολικὰ αὐτούς. Διότι ἂν καὶ ἀκόμη ὁ βίος μας δὲν εἶναι ἀνεκτός, ἀλλ' ἐπειδὴ, μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, τηροῦμεν τὰς ἀληθείας τῶν δογμάτων μὲ πολλὴν ἀκρίβειαν, εἴμεθα ἀνώτεροι ἀπὸ τὴν διαβολικὴν δολιότητα. Ἄλλωστε δὲ τί τέλος πάντων εἶναι αὕτη ἡ τύχη; Τίποτε ἄλλο παρὰ ἀδικία καὶ σύγχυσις καὶ τὸ νὰ ὀδηγοῦνται ὅλα κατὰ τύχην· μᾶλλον δὲ ὄχι μόνον τυχαῖα, ἀλλὰ καὶ χωρὶς λογικὴν σειράν.

Καὶ ἐὰν δὲν ὑπάρχη τύχη, θὰ εἰπῆ κάποιος, πῶς ὁ τάδε πλουτεῖ; πῶς ὁ τάδε εἶναι πτωχός; Δὲν γνωρίζω. Διότι κατ' ἀρχὴν θὰ σοῦ εἰπῶ αὐτό, διὰ νὰ σὲ διδάξω νὰ μὴ περιεργάζεσαι τὰ πάντα, οὔτε νὰ παρασύρεσαι εὐκόλα ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ. Διότι οὔτε ἐπειδὴ ἀγνοεῖς

εἷς, ὀφείλεις τὰ οὐκ ὄντα ἀναπλάττειν. Βέλτιον ἀγνοεῖν ἀ-
 λῶς, ἢ μανθάνειν κακῶς. Ὁ μὲν γὰρ οὐκ εἰδὼς τὴν αἰτί-
 αν, ταχέως ἐπὶ τὴν εὐλόγον ἤξει, ὁ δέ, ἐπειδὴ τὴν οὖσαν
 οὐκ οἶδε, τὴν οὐκ οὖσαν πλάττων, οὐ δυνήσεται ραδίως τὴν
 5 οὖσαν δέξασθαι, ἀλλὰ δεῖ πλείονος αὐτῷ καὶ πόνου καὶ ἰ-
 δρωῖτος, ὥσπερ τὸ πρότερον ἀνελεῖν. Καὶ γὰρ ἐν δέλτῳ, ἐξ-
 ηλειμμένη μὲν εὐκόλως τις ἐγγράψειεν ἅπερ ἂν ἐθέλῃ,
 ἐγκεχαραγμένη δὲ οὐκέτι ὁμοίως· δεῖ γὰρ πρότερον ἐξαλει-
 ψαι τὰ κακῶς ἐγγεγραμμένα. Καὶ ἐπὶ τῶν ἰατρῶν δέ, ὁ
 10 μηδὲν προσφέρων τοῦ τὰ βλάβιοντα προσάγοντος πολλῷ βελ-
 τίων ἐστί· καὶ ὁ σαυρῶς οἰκοδομῶν τοῦ μηδ' ὅλως οἰκοδο-
 μοῦντος χείρων· ὥσπερ οὖν καὶ ἡ γῆ πολὺ βελτίων ἢ μηδὲν
 ἔχουσα τῆς ἀκάνθας ἐχούσης.

Μὴ τοίνυν ἐπὶ τὸ μαθεῖν πάντα τρέχωμεν, ἀλλ' ἀνε-
 15 χώμεθά τινα καὶ ἀγνοεῖν, ἵν' ὅταν εὕρωμεν διδάσκαλον, μὴ
 διπλοῦν παρέχωμεν αὐτῷ τὸν πόνον· μᾶλλον δὲ πολλοὶ πολ-
 λάκις καὶ ἀδιόρθωτα νοσοῦντες ἔμειναν, τῷ περιπεσεῖν
 ἀπλῶς πονηροῖς δόγμασιν. Οὐδὲ γὰρ ὁμοῖος ὁ ἰδρωῶς, ἀνα-
 σπάσαι πρότερον τὰ κακῶς ριζωθέντα, καὶ τότε σπεῖραι, καὶ
 20 καθαρὰν ἄρουραν καταφυτεῦσαι. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἀνατρέψαι
 δεῖ πρότερον, καὶ τότε ἔτερα ἐνθεῖναι· ἐνταῦθα δὲ παρε-
 σκευασμένη ἢ ἀκοή. Πόθεν οὖν ὁ δεῖνα πλουτεῖ; Ἐρῶ λοι-
 πόν. Οἱ μὲν τοῦ Θεοῦ διδόντις, πολλοὶ δὲ συγχωροῦντις,
 πλοῦτον ἐκτιήσαντο. Οὗτος γὰρ σύντιμος καὶ ἀπλοῦς ὁ λόγος.
 25 Τί οὖν; φησί· τὸν πόνον αὐτὸς ποιεῖ πλουτεῖν καὶ τὸν

αυτό, εἶσαι ὑποχρεωμένος νὰ φαντάζεσαι τὰ ἀνύπαρκτα. Εἶναι προτιμότερον νὰ ἀγνοῆς καλῶς, παρὰ νὰ μαθαίνης ἐσφαλμένως. Διότι, ὁ μὲν ἕνας, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζει τὴν αἰτίαν, γρήγορα θὰ παραδεχθῆ τὴν λογικὴν αἰτίαν, ὁ δὲ ἄλλος ἐπειδὴ δὲν γνωρίζει τὴν πραγματικὴν αἰτίαν καὶ φαντάζεται τὴν ἀνύπαρκτον, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ εὐκόλα νὰ παραδεχθῆ τὴν πραγματικὴν αἰτίαν, ἀλλὰ χρειάζεται αὐτὸς πολὺν κόπον καὶ ἰδρώτα, ὥστε νὰ ἀναιρέσῃ τὴν προηγουμένην ἐσφαλμένην γνώμην του. Καθ' ὅσον εἰς πλάκαν καθαρὰν εὐκόλα κάποιος θὰ ἠμποροῦσε νὰ γράψῃ ὅ,τι θέλει, εἰς γραμμένην ὅμως δὲν γίνεται αὐτὸ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. Διότι πρέπει προηγουμένως νὰ σβῆσῃ αὐτὰ πού ἐγράφησαν κακῶς. Καὶ μὲ τοὺς ἰατροὺς δὲ ἐκεῖνος πού τίποτε δὲν προσφέρει εἶναι καλύτερος ἀπὸ ἐκεῖνον πού προξενεῖ βλάβας. Καὶ ἐκεῖνος πού οἰκοδομεῖ ἐπάνω εἰς σαθρὰ θεμέλια εἶναι χειρότερος ἀπὸ ἐκεῖνον πού δὲν οἰκοδομεῖ καθόλου, ὅπως ἀκριβῶς πάλιν καὶ τὸ χωράφι πού δὲν ἔχει ἀγκάθια εἶναι κατὰ πολὺ καλύτερον ἀπὸ ἐκεῖνο πού ἔχει.

Ἄς μὴ τρέχωμεν λοιπὸν διὰ νὰ τὰ μάθωμεν ὅλα, ἀλλ' ἄς ἀνεχώμεθα καὶ ν' ἀγνοοῦμεν μερικά, ὥστε, ὅταν εὕρωμεν διδάσκαλον, νὰ μὴ τὸν ὑποβάλωμεν εἰς διπλοῦν κόπον· μάλιστα δὲ πολλοὶ πολλὰς φορές, πού ἦσαν ἀθεράπευτα ἀσθενεῖς, ἔμειναν πεσμένοι, ἀπλῶς καὶ μόνον ἐπειδὴ ἐπίστευσαν εἰς τὰ πονηρὰ δόγματα. Διότι δὲν χρειάζεται ἴδιος ἰδρώτας νὰ ξερριζώσῃς πρῶτα ἐκεῖνα πού κακῶς ἐφύτρωσαν, καὶ τότε νὰ σπείρῃς καὶ νὰ φυτεύσῃς καθαρὸ χωράφι. Διότι εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν πρέπει πρῶτα νὰ ἐκριζώσῃς τὰ πρῶτα καὶ τότε νὰ σπείρῃς ἄλλα, ἐνῶ εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἡ ἀκοή εἶναι προετοιμασμένη. Ἄπὸ ποῦ λοιπὸν ὁ τάδε πλουτεῖ; Θὰ σοῦ ἀπαντήσω λοιπὸν. Ἄλλοι μὲν διότι τοὺς τὸν δίδει ὁ Θεός, ἄλλοι δὲ ἀπέκτησαν πλοῦτον ἐπειδὴ τοὺς τὸ ἐπέτρεψεν ὁ Θεός. Αὕτη λοιπὸν εἶναι ἡ ἐξήγησις μὲ σύντομα καὶ ἀπλᾶ λόγια.

Τί λοιπὸν; θὰ εἰπῆ κάποιος· ὁ Θεὸς κάνει τὸν πόρνον

μοιχόν και τὸν ἡταιρηκότα και τῶν κακῶς τοῖς οὔσι κεχρη-
 μένον; Οὐ ποιεῖ, ἀλλὰ συγχωρεῖ πλουτεῖν· πολὺ δὲ τὸ μέσον
 και σφόδρα ἄπειρον τοῦ ποιεῖν και συγχωρεῖν. Τίνος δὲ
 ἔνεκεν ὅλως ἀφήσιν; "Οτι οὐδέπω τῆς κρίσεως ὁ καιρὸς,
 5 ἵνα τὸ και' ἀξίαν ἕκαστος ἀπολάβῃ. Τί γὰρ φαυλότερον ἐ-
 κείνου τοῦ πλουσίου, τοῦ μηδὲ τῶν ψυχίων μεταδιδόντος
 τῷ Λαζάρῳ; Ἄλλ' ὅμως ἀπάντων ἀθλιώτερος ἦν· οὐδὲ
 γὰρ σιαγόνος ἐγένετο κύριος, και δι' αὐτὸ μάλιστα τοῦτο,
 διτι πλουτῶν ὤμους ἦν. Και γὰρ εἰάν ὦσι πονηροὶ δύο, οὐ
 10 τῶν αὐτῶν ἐνταῦθα ἀπολαύσαντες, ἀλλ' ὁ μὲν ἐν πλούτῳ,
 ὁ δὲ ἐν πενίᾳ, οὐχ ὁμοίως ἐκεῖ τιμωρηθήσονται, ἀλλ' ὁ εὐ-
 πορώτερος χαλεπώτερον.

5. Ὅρας γοῦν και τοῦτον δεινότερα πάσχοντα, ἐπειδὴ
 ἀπέλαβε τὰ ἀγαθὰ; Και οὐ τοίνυν, ὅταν ἴδῃς ἀδίκως πλου-
 15 τοῦντα εὐημεροῦντα, σιέναξον, δάκρυσον· και γὰρ προσθήκη
 κολάσεως ὁ πλοῦτος οὔτις αὐτῷ. "Ὡσπερ γὰρ οἱ πολλὰ
 ἁμαριάνοντες και μὴ βουλόμενοι μετανοεῖν, θησαυρίζουσιν
 ἑαυτοῖς θησαυρὸν ὀργῆς· οὕτως οἱ μετὰ τοῦ μὴ κολάζεσθαι
 και εὐπραγίας ἀπολαύοντες, μείζονα ὑποσιήσονται τὴν τιμω-
 20 ρίαν. Και τοῦτο, εἰ βούλει, οὐκ ἀπὸ τῶν μελλόντων μόνον,
 ἀλλὰ και ἀπὸ τοῦ παρόντος βίου δείξω σοι τὸ ὑπόδειγμα.
 Ὁ γὰρ μακάριος Δαυὶδ, διε τὴν ἁμαρτίαν ἡμαρτεν ἐκείνην
 τὴν τῆς Βηρσαβεέ, και ἠλέγχεται παρὰ τοῦ προφήτου, διὰ
 τοῦτο μάλιστα ἐνεκαλεῖτο σφοδρότερον, διτι και πολλῆς ἀ-
 25 πολαύσας ἀδείας τοιοῦτος ἦν. "Ακουσον γοῦν τοῦ Θεοῦ τοῦ-
 το μάλιστα ὄνειδίζοντος αὐτῷ. «Οὐχ ἔχρισά σε εἰς βασιλέα
 και ἐξειλόμεν ἑκ χειρὸς Σαούλ, και ἔδωκά σοι πάντα
 τὰ τοῦ Κυρίου σου, και πάντα τὸν οἶκον Ἰσραὴλ και Ἰούδα;

15. Λουκᾶ 16, 19έ.

16. Ρωμ. 2, 5.

νὰ πλουτῆ καὶ τὸν μοιχὸν καὶ αὐτὸν ποῦ ἔχει ἑταίρας καὶ ἐκεῖνον ποῦ κάνει κακὴν χρῆσιν τῆς περιουσίας του; Δὲν τὸν κάνει ὁ Θεός, ἀλλὰ τὸν ἀνέχεται νὰ πλουτίζη. Εἶναι δὲ ἡ ἀπόστασις πάρα πολὺ ἄπειρος μεταξὺ τοῦ νὰ δίδῃ καὶ τοῦ νὰ ἀνέχεται. Διὰ ποῖον δὲ λόγον τέλος πάντων τὸ ἐπιτρέπει αὐτό; Διότι δὲν ἦλθεν ἀκόμη ὁ καιρὸς τῆς κρίσεως διὰ νὰ λάβῃ ὁ καθένας ἀνάλογα μὲ τὴν ἀξίαν του. Διότι τί ὑπάρχει χειρότερον ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν πλούσιον, ποῦ δὲν ἔδιδεν οὔτε τὰ ψίχουλα εἰς τὸν Λάζαρον¹⁵; Καὶ ὅμως ἦτο ἀθλιώτερος ἀπὸ ὄλους· διότι δὲν ἠξιώθη οὔτε σταγόνας νεροῦ, καὶ αὐτὸ συνέβη πρὸ πάντων δι' αὐτὸ καὶ μόνον, διότι ἦτο σκληρὸς ὅταν ἔζη μέσα εἰς τὰ πλούτη του. Καθ' ὅσον ἐὰν ὑπάρχουν δύο κακοί, ποῦ δὲν ἀπήλαυσαν ἐδῶ τὰ ἴδια εἰς τὴν γῆν, ἀλλ' ὁ μὲν ἕνας ἦτο πλούσιος, ὁ δὲ ἄλλος πτωχός, δὲν θὰ τιμωρηθοῦν ἐκεῖ ὁμοίως, ἀλλ' ἡ τιμωρία τοῦ πλουσίου θὰ εἶναι χειρότερα.

5. Βλέπεις λοιπὸν καὶ αὐτὸν ποῦ ὑποφέρει χειρότερα ἐπειδὴ ἀπήλαυσεν ἐδῶ εἰς τὴν γῆν τὰ ἀγαθὰ; Καὶ σὺ λοιπὸν, ὅταν ἴδῃς κάποιον νὰ πλουτῆ μὲ ἀδικίας καὶ νὰ εὐημερῆ, στέναξε, δάκρυσε. Καθ' ὅσον ὁ πλοῦτος αὐτὸς προσθέτει εἰς αὐτὸν κόλασιν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποῦ διέπραξαν πολλὰ ἀμαρτήματα καὶ δὲν θέλουν νὰ μετανοήσουν, θησαυρίζουν διὰ τὸν ἑαυτὸν των θησαυρὸν ὀργῆς¹⁶, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποῦ ἐδῶ δὲν τιμωροῦνται καὶ ἀπολαμβάνουν πλούσια ἀγαθὰ, θὰ ὑποστοῦν μεγαλυτέραν τιμωρίαν. Καὶ δι' αὐτό, ἐὰν θέλῃς, θὰ σοῦ ἀναφέρω παράδειγμα ὄχι μόνον ἀπὸ τὰ μέλλοντα ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν παροῦσαν ζωὴν. Διότι ὁ μακάριος Δαυῖδ, ὅταν ἔκαμε τὴν ἀμαρτίαν ἐκείνην, τὴν σχετικὴν μὲ τὴν Βηρσαβεέ, καὶ ἠλέγχετο ἀπὸ τὸν προφήτην, δι' αὐτὸ προπάντων κατηγορεῖτο αὐστηρότερον, διότι ἂν καὶ ἀπήλαυσε πολλῶν εὐεργεσιῶν, ἔγινε τέτοιος. Ἄκουσε λοιπὸν τὸν Θεὸν ποῦ τὸν κατηγορήσε δι' αὐτό· «Δὲν σὲ ἔχρισαι εἰς βασιλέα καὶ σὲ ἠλευθέρωσα ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Σαούλ, καὶ σοῦ ἔδωκα ὄλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ κυρίου σου, καὶ ὄλον τὸν

Καὶ εἰ ὀλίγα σοι ἦν, προσέθηκα ἄν σοι ὡς ταῦτα. Καὶ τί ἐποίησας τὸ πονηρὸν ἐναντίον μου;».

Οὐ γὰρ πάντων τῶν ἁμαρτημάτων αἱ αὐταὶ κολάσεις, ἀλλὰ πολλαὶ καὶ διάφοροι, καὶ ἀπὸ χρόνων, καὶ ἀπὸ προσώπων, καὶ ἀπὸ ἀξιωματίων, καὶ ἀπὸ συνέσεως, καὶ ἀπὸ ἐτέρων πλειόνων. Καὶ ἵνα σαφέστερον ὁ λέγω γένηται, κείσθω εἰς μέσον ἁμάρτημα ἓν, ἡ πορνεία, καὶ σκόπει πόσας εὐρίσκω τιμωρίας διαφόρους, οὐ παρ' ἑμαυτοῦ, ἀλλ' ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν. Ἐπόρνευσέ τις πρὸ τοῦ νόμου; ἄλλως κολάζεται καὶ τοῦτο ὁ Παῦλος δείκνυσιν· «ὅσοι γὰρ ἄνόμως ἤμαρτον», φησί, «διὰ νόμου κριθήσονται». Ἐπόρνευσέ τις ἱερεὺς ὢν; προσθήκην ἀπὸ τῆς ἀξίας εἰς τὴν τιμωρίαν λαμβάνει μεγίστην. Διὰ δὴ τοῦτο αἱ μὲν ἄλλαι ἀνηροῦντο πορνεύομεναι, αἱ δὲ τῶν ἱερέων θυγατέρες κατεκαίοντο, τοῦ νομοθέτου ἐκ περιουσίας δηλοῦντος, ὅση τὸν ἱερέα μένει κόλαις τοῦτο ἁμαρτιάνοντα. Εἰ γὰρ τὴν θυγατέρα μείζονα ἀπήτησε δίκην διὰ τὸ ἱερέως εἶναι θυγατέρα, πολλῶ μᾶλλον αὐτὸν τὸν ἱερωμένον. Ἐπορνεύθη τις θιαίως; αὕτη καὶ ἀπήλλακται κολάσεως· ἐπορνεύθη τις πλουτοῦσα, ἑτέρα δὲ πενομένη; πάλιν καὶ ἐνταῦθα διαφορά. Καὶ τοῦτο δῆλον, ἀφ' ὧν ἔμπροσθεν εἰρήκαμεν περὶ τοῦ Δαυΐδ. Ἐπόρνευσέ τις μετὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ; ἂν ἀμύητος ἀπέλθῃ, πάντων ἐκείνων χαλεπωτέραν δώσει δίκην. Ἐπόρνευσέ τις μετὰ τὸ λουτρὸν; ἐνταῦθα οὐδὲ παραμυθία λοιπὸν τῷ ἁμαρτήματι λείπεται. Καὶ τοῦτο αὐτὸ δηλῶν ὁ Παῦλος ἔλεγεν·

17. Β' Βασ. 12, 7-9.

18. Ρωμ. 2, 12.

οἶκον τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τοῦ Ἰούδα; Καὶ ἂν ἀκόμη εἶχες ὀλίγα, ἐγὼ θὰ σοῦ ἔδιδα ὅσα εἶναι αὐτά. Διατί λοιπὸν ἔκαμες αὐτὴν τὴν ἁμαρτίαν ἐνώπιόν μου»¹⁷;

Δὲν εἶναι βέβαια δι' ὅλα τὰ ἁμαρτήματα αἱ ἴδιαι τιμωρίαι, ἀλλὰ πολλαὶ καὶ διάφοροι καὶ εἶναι ἀνάλογα μὲ τὴν ἡλικίαν, τὰ πρόσωπα ποὺ διαπράττουν αὐτάς, τὰ ἀξιώματα αὐτῶν, τὴν σύνεσίν των καὶ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα, πολὺ περισσότερα. Καὶ διὰ νὰ γίνῃ σαφέστερον αὐτὸ ποὺ λέγω, ἃς φέρωμεν ἐμπρὸς μας ἓνα ἁμάρτημα, τὴν πορνείαν, καὶ πρόσεξε πόσας διαφορετικὰς τιμωρίας εὕρισκω, ὄχι ἀπὸ ἄλλοι μου, ἀλλὰ ἀπὸ τὰς θείας Γραφάς. Ἐπόρνευσε κάποιος πρὶν νὰ δοθῇ ὁ νόμος; τότε διαφορετικὰ τιμωρεῖται. Καὶ αὐτὸ τὸ φανέρωσε ὁ Παῦλος· «διότι ὅσοι ἠμάρτησαν χωρὶς τὸν νόμον, χωρὶς τὸν νόμον καὶ θὰ τιμωρηθοῦν»¹⁸. Ἐπόρνευσε κάποιος μετὰ τὸν νόμον; αὐστηρότερα θὰ τιμωρηθῇ. Διότι λέγει· «Ὅσοι ἠμάρτησαν κατὰ τὸν καιρὸν ποὺ ὑπῆρχεν ὁ νόμος, θὰ κριθοῦν μὲ τὸν νόμον»¹⁸. Ἐπόρνευσε κάποιος ποὺ εἶναι ἱερεὺς; λόγῳ τοῦ ἀξιώματός του θ' αὐξηθῇ κατὰ πολὺ περισσότερο ἢ τιμωρία του. Διὰ τοῦτο βέβαια αἱ μὲν ἄλλαι θυγατέρες ἐφονεύοντο ὅταν ἐπόρνευον, αἱ θυγατέρες ὁμῶς τῶν ἱερέων κατεκαίοντο, πρᾶγμα μὲ τὸ ὁποῖο ὁ νομοθέτης ἤθελε νὰ δηλώσῃ μὲ πολλὴν περίσσειαν, πόση μεγάλη τιμωρία ἀναμένει τὸν ἱερέα ποὺ διαπράττει αὐτὸ τὸ ἁμάρτημα. Διότι ἐὰν τὴν θυγατέρα ἐζήτησε νὰ τιμωρηθῇ αὐστηρότερα, ἐπειδὴ εἶναι θυγατέρα ἱερέως, πολὺ περισσότερο αὐστηρότερα θὰ τιμωρηθῇ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ ἱερεὺς. Ἐπορνεύθη κάποια βίαια; αὐτὴ καὶ ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴν τιμωρίαν. Ἐπορνεύθη κάποια πλουσία καὶ κάποια ἄλλη πτωχή; πάλιν καὶ ἐδῶ θὰ ὑπάρξῃ διαφορά. Καὶ αὐτὸ γίνεται φανερὸν ἀπὸ ὅσα προηγουμένως εἶπαμεν περὶ τοῦ Δαυΐδ. Ἐπόρνευσε κάποιος μετὰ τὸν ἔρχομὸν τοῦ Χριστοῦ; ἂν δὲν βαπτισθῇ καὶ ἀποθάνῃ θὰ τιμωρηθῇ αὐστηρότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς πόρνους. Ἐπόρνευσε ἄλλος μετὰ τὸ βάπτισμά του; ἐδῶ καμμία πλέον παρηγορία δὲν ἀπομένει διὰ τὸ ἁμάρτημα.

«ἀθρήσας τις νόμον Μωϋσέως, χωρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυοὶ καὶ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει· πῶς δοκεῖτε χείρονος ἀξιώθησεται τιμωρίας ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπαιήσας, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγησάμενος, καὶ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος ἐνυθρίσας;». Ἐπόρνευσέ τις ἱερωμένος νῦν; αὕτη μάλιστα πάντων ἢ κορυφὴ τῶν κακῶν.

Εἶδες ἐνὸς ἁμαρτήματος πῶσαι διαφοραί; Ἐτέρα ἢ πρὸ τοῦ νόμου, ἄλλη ἢ μετὰ τὸν νόμον, ἢ τοῦ ἱερωμένου ἄλλη, ἢ τῆς πλουτιούσης καὶ τῆς πενομένης, τῆς κατηχουμένης καὶ τῆς πιστῆς, τῆς τοῦ ἱερέως. Καὶ ἀπὸ συνέσεως δὲ πολλὴ ἢ διαφορά· «ὁ γὰρ εἰδὼς τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου αὐτοῦ καὶ μὴ ποιήσας, δαρήσεται πολλάς». Καὶ τὸ μετὰ τὰ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα παραδείγματα ἁμαρτάνειν πλείονα φέρει τὴν τιμωρίαν. Διὰ τοῦτο φησιν· «ὡμεῖς δὲ οὐδὲ ἰδόντες ὑστερον μετανόησατε», καίτοι πολλῆς ἀπολαύσαντες θεραπείας. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ τοῦτο ὄνειδίζει λέγων· «ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα ὑμῶν, καὶ οὐκ ἠθέλησατε;». Καὶ τὸ ἐν τρυφῇ ὄντας· τοῦτο δὴ τὸ τοῦ Λαζάρου. Καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου δὲ χαλεπώτερον τὸ ἁμαρτήμα γίνεται· ὅπερ καὶ αὐτὸς δηλῶν ἔλεγε· «μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου». Καὶ ἀπὸ τῆς ποιότητος δὲ αὐτῶν τῶν πλημμελημάτων· «οὐ θαυμασιόν, ἐὰν ἄλῳ τις κλέπτων»· καὶ πάλιν, «ἔσφαξας τοὺς υἱούς σου καὶ τὰς θυγατέρας σου· τοῦτο ὑπὲρ πάσας τὰς πορνείας σου καὶ τὰ ῥυπαρήματα σου». Καὶ ἀπὸ τῶν προσώπων πάλιν· «ἐὰν ἁμαρτῶν ἁμάρτη τις εἰς ἄνθρωπον, προσεύχονται περὶ αὐτοῦ, ἐὰν δὲ εἰς Θεὸν ἁμάρτη, τίς προσεύξεται περὶ αὐτοῦ;».

19. Ἐδρ. 10, 28.

20. Λουκᾶ 12, 47.

21. Ματθ. 21, 32.

22. Λουκᾶ 13, 34.

23. Παρ. 6, 30.

24. Ἱεζ. 16, 20.

25. Α' Βασ. 2, 25.

Καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιο θέλων νὰ δηλώσῃ ὁ Παῦλος, ἔλεγεν· «ἐὰν παραβῆ κανεὶς τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως, θανατώνεται χωρὶς εὐσπλαγχνίαν μὲ τὴν μαρτυρίαν δύο ἢ τριῶν μαρτύρων· πόσῃν αὐστηροτέραν τιμωρίαν νομίζετε ὅτι θὰ ὑποστῆ ἐκεῖνος ποῦ κατεπάτησε τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐθεώρησε μολυσμένον τὸ αἷμα τῆς Διαθήκης μὲ τὸ ὁποῖον ἡγιάσθη καὶ ἐπρόσβαλε τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος;»¹⁹. Ἐπόρνευσε τώρα κάποιος ἱερωμένος; Αὐτὴ κατ' ἐξοχὴν εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ἀπ' ὅλας τὰς ἁμαρτίας.

Εἶδες πόσαι διαφοραὶ ὑπάρχουν δι' ἓνα καὶ μόνον ἁμάρτημα; Ἄλλη εἶναι ἡ τιμωρία πρὶν ἀπὸ τὸν Νόμον, ἄλλη ἡ μετὰ ἀπὸ τὸν Νόμον, ἄλλη ἡ τοῦ ἱερωμένου, ἡ τῆς πλουσίας καὶ τῆς πτωχῆς, ἡ τῆς κατηκουμένης καὶ τῆς πιστῆς, ἡ τοῦ ἱερέως. Μεγάλη δὲ εἶναι ἡ διαφορὰ καὶ ἀνάλογα μὲ τὴν σύνεσιν τοῦ ἁμαρτάνοντος. Διότι, «ἐκεῖνος ποῦ ἐγνώρισε τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου του, καὶ δὲν τὸ ἔκανε, θὰ τιμωρηθῆ πολὺ αὐστηρά»²⁰. Καὶ ἐκεῖνος ποῦ ἁμαρτάνει μετὰ ἀπὸ τόσα καὶ τέτοια παραδείγματα, εἶναι ἄξιος μεγαλυτέρας τιμωρίας. Διὰ τοῦτο λέγει· «σεῖς δὲ οὔτε ἀφοῦ εἶδατε, μετενοήσατε ἐν συνεχείᾳ»²¹ ἂν καὶ ἀπελαύσατε πολλῆς εὐεργεσίας. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ τὴν ὄνειδίζει μὲ τοὺς λόγους· «πόσες φορὲς ἠθέλησα νὰ συγκεντρώσω τὰ παιδιὰ σου, καὶ δὲν ἠθελήσατε;»²². Καὶ τὸ νὰ κἀνῃ κανεὶς τρυφηλὴν ζωὴν, δηλαδὴ τὸ ἁμάρτημα τὸ σχετικὸν μὲ τὸν Λάζαρον. Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν τρόπον τὸ ἁμάρτημα γίνεται βαρύτερον, πρᾶγμα ποῦ διὰ νὰ τὸ δηλώσῃ ὁ Κύριος ἔλεγε· «μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου». Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ποιότητα τῶν ἰδίων τῶν ἁμαρτημάτων· «δὲν εἶναι περίεργον, ἐὰν συλληφθῆ κάποιος νὰ κλέπῃ»²³. Καὶ πάλιν· «Ἐθυσίασες τοὺς υἱοὺς σου καὶ τὰς θυγατέρας σου. Αὐτὸ ξεπερνᾷ κάθε πορνείαν σου καὶ βλελυγμίαν σου»²⁴. Ἄλλὰ ἐξαρτᾶται ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὰ πρόσωπα· «Ἐὰν κάποιος ἁμαρτήσῃ εἰς βάρος ἀνθρώπου, θὰ προσευχηθοῦν ὑπὲρ αὐτοῦ, ἐὰν ὅμως ἁμαρτήσῃ κατὰ τοῦ Θεοῦ, ποῖος θὰ προσευχηθῆ ὑπὲρ αὐτοῦ;»²⁵. Καὶ

Καὶ διὰ τὸς πολλῶν χειρόνας τις ὑπερβαίνει τῇ ραθυμίᾳ· ὅπερ καὶ ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ ἐγκαλεῖ· «οὐδὲ κατὰ τὰ δικαιώματα τῶν ἐθνῶν ἐποίησας». Καὶ διὰ μὴδὲ τοῖς ἐτιέρον παραδείγμασι σωφρονισθῆ τις· «εἶδε τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς»,
 5 φησί, «καὶ ἐδικαίωσεν αὐτήν». Καὶ διὰ πλείονος ἀπολαύσεως ἐπιμελείας· «εἰ γὰρ ἐν Τύρῳ», φησί, «καὶ Σιδῶνι ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αὗται, πάλαι ἂν μειενόησαν· πλὴν ἀνεκτικότερον ἔσται Τύρῳ καὶ Σιδῶνι, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ». Εἶδες ἀκρίθειαν ἀπηρτισμένην, καὶ πάντας τῶν αὐτῶν ἀμαρτημάτων οὐ τὴν αὐτὴν διδόντας δίκην; Καὶ γὰρ διὰ μακροθυμίας ἀπολάσαντες μὴδὲν κερδάνωμεν, χειρόνα πεισόμεθα. Καὶ τοῦτο δηλοῖ Παῦλος λέγων· «κατὰ δὲ τὴν σκληροβηχίαν σου καὶ ἀμετανόητον καρδίαν θησαυρίζεις σεαυτῷ ὀργήν».

15 Ταῦτ' οὖν εἰδότες, μὴ σκανδαλιζώμεθα, μὴδὲ θορυβώμεθα μηδενὶ τῶν γινομένων, μὴδὲ τὴν τῶν λογισμῶν ἐπεισάγωμεν ζάλην· ἀλλὰ τῷ ἀκαταλήπτῳ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας παραχωροῦντες, ἀρετῆς ἐπιμελώμεθα, καὶ φεύγωμεν κακίαν· ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, χάριτι
 20 καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

26. Ἰεζ. 5, 7.

27. Ματθ. 11, 21-22.

28. Ρωμ. 2, 5.

ὅταν κανεῖς ὑπερβαίνῃ, τοὺς πολὺ χειροτέρους ὡς πρὸς τὴν ραθυμίαν πράγμα τὸ ὁποῖον κατηγορεῖ ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Ἰεζεκιήλ μὲ τοὺς λόγους· «οὔτε ἔπραξες σύμφωνα μὲ τὰ καθήκοντα τῶν ἐθνῶν»²⁶. Καὶ ὅταν κανεῖς δὲν σωφρονισθῇ οὔτε καὶ μὲ τὰ παραδείγματα τῶν ἄλλων· «Εἶδε τὴν ἀδελφὴν της», λέγει, «καὶ τὴν ἐδικαιολόγησεν». Καὶ ὅταν ἀπολαύσῃ μεγαλυτέρας φροντίδος. Διότι λέγει· «Ἐὰν εἰς τὴν Τύρον καὶ τὴν Σιδῶνα ἐγίνοντο τὰ θαύματα αὐτὰ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἶχον πρὸ πολλοῦ μετανοήσῃ»²⁷. διὰ τοῦτο θὰ δευχθῇ μεγαλυτέρα ἀνοχήν διὰ τὴν Τύρον καὶ τὴν Σιδῶνα, παρὰ διὰ τὴν πόλιν ἐκείνην. Εἶδες τελείαν ἀκρίβειαν, καὶ ὅλοι πού κάμνουν τὰ ἴδια ἀμαρτήματα ὅτι δὲν τιμωροῦνται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον; Καθ' ὅσον καὶ ὅταν ἀπολαύσωμεν τῆς μακροθυμίας τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν κερδίσωμεν τίποτε, βαρύτερα θὰ τιμωρηθῶμεν. Καὶ αὐτὸ τὸ δηλώνει ὁ Παῦλος μὲ τοὺς λόγους· «Ἀνάλογα δὲ μὲ τὴν σκληρότητά σου καὶ τὴν ἀμετανόητον καρδίαν σου συγκεντρῶνεις διὰ τὸν ἑαυτὸν σου ὀργήν»²⁸.

Γνωρίζοντες λοιπὸν ὅλα αὐτά, ἅς μὴ σκανδαλιζώμεθα, οὔτε νὰ ταρασσώμεθα ἀπὸ τίποτε ἀπὸ ὅσα συμβαίνουν, οὔτε νὰ ἐπιβάλλωμεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας τὴν ζάλην τῶν λογισμῶν, ἀλλὰ ὑποχωροῦντες ἐμπρὸς εἰς τὴν ἀκατανόητον πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ἅς φροντίζωμεν διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ ἅς ἀποφεύγωμεν τὴν κακίαν, ὥστε νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ μετὰ τοῦ ὁποῖου εἰς τὸν Πατέρα ἀνήκει δόξα, συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οί ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειρά γιὰ τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στὸ κεφάλαιο, τὸ στίχο καὶ τὴ σελίδα ποὺ βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα ἀπλῶς στὴ σελίδα ποὺ βρίσκονται.

1. Εὐρετήριοι χωρίων τῆς Γραφῆς

Γένεσις			Βασιλειῶν Β'		
2	24	178	4	12	128
4	1	94			
9	2	238	Βασιλειῶν Γ'		
18	27	304	19	20	396
40	8	94			
Ἔξοδος			Βασιλειῶν Δ'		
3	6	446	21	1-18	356
5	2	304			
12	29	42	Παραλειπομένων Β'		
19	8	348	33	1-20	356
Ἀριθμοὶ			Ψαλμοὶ		
3	45	42	5	10	396
	45 ἐ.	42	8	2	338
			13	2	462
Δευτερονόμιον			22	5	456
32	8	100	38	13	266
			50	19	<u>302</u>
Ἰησοῦς Ναυῆ			52	1	462
			103	15	34
2-6		362	109	1	<u>466</u>
				7	<u>452</u>
			117	22	366
Βασιλειῶν Α'			139	4	396
2	5	142			
15	1	60	Παροιμίαι		
28	15	200	9	12	198

16	5	302	4	19	240
19	17	332	5	20	258
				22	150. 158
				23-24	124
				28	152
5	7	398		31-32	176
				39	126
				44	134
4	3	372		45	172
				46	130
			6	2	474
3	10	372		12	124
6	3	378		14	110
				24	110
				33	380. 398
9	9	310	7	11	210
			8	22-23	256
				11-12	46. 244
				23-27	46
4	4	6	9	3	176
	5	8	10	6	410
				8	22
				25	172
1	10	12		36	78
	15	372		39	244
13	21-22	114	11	28	406
35	3	358		29	262
66	2	302	12	1-21	176
	7	336		2	176
				12	186
				27	240
2	5	378		39	270
	12	156		41	240. 242
3	7	356		42	240. 242
8	4	358	13	36	186
11	14	134	14	28-34	46
18	7-10	236	15	10-20	46
				11	186
			16	6-12	24
				14	14
2	5	370		17	50
13	10	376		19	50. 286
16	49	30		21	12
				22	272
				26	118
3	12	346	17		10

EYPETHPIA

599

	22-23	14	21	208
	23	272	26	146
	24-27	288	32	272
18	1	288	35	268
	3	100. 268	35-38	274
	3-4	152	36	278
	5	100	11 13	340
	6	100	12 14	436
	17	142	13 34	462
	22	126		
19	12	268		
	21	234. 268		
	28	268	2 14	380
	29	268	3 16	352
	30	352. 412	5 12-13	200
20	1-16	246	6 37	110
	20	274	8 10	194
	26	262	9 23	216
	28	264	30-36	40
21	1-5	310	45	16. 40
	10-11	320	59-60	398
	17	340	10 60	448
	28-31	348	19	300
	31	130. 412	13 18-20	404
	34-44	368	15 5	102
	43	402	7	102. 424
22	18	178	11-32	250
	35-40	212	28-30	250
23	8	212	16 13	110
	27	454	19-31	216
	32	372	24	456
25	12	386	17 1	80
28	19	410	18 31	272
			19 11	276
			20 14	372
			16	374
5	1 ε.	22	17-18	374
6	18	62	36	446
7	5	176	23 34	140
9	22	16		
	22-23	20		
	23	16		
	24	16	1 21	6. 8
	32	16.40	29	346
	34	50	34	346
10	10	186	2 13	336
	17	208	14 ε.	336

Λουκᾶς

Μᾶρκος

Ἰωάννης

Τιμόθεον Α'		13	6
3	6	302	
5	23	32	Ἑβραίους
6	10	208. 462	1 7-8
Τιμόθεον Β'		12	282
2	12	242	13
4	8	286	12 12
Τίτον		14	358
2	11-12	6	258
		4	Ἰακώβου
		6	302

2. Εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

A

Ἄβρααμ 244. 266. 304. 422. 426. 446.
448. 504. 538.

Ἄβελ 540. 542.

ἀγαθότης 90. 144. 210.

ἀγανάκτησις 124. 166.

ἀγάπη 102. 106. 132. 134-140. 254.
256. 460. 462. 502. 572. 582.

ἄγγελος, -οι 28. 98-100. 104. 282. 300
386-388. 422-424. 440. 446. 456.

ἀγιασμός 258. 388.

ἄγιος 98. 388. 394. 426.

ἄγνοια 442.

ἀγνωμοσύνη 18. 348. 402. 488.

ἀγρυπνία 154. 458.

ἀγωνία 106. 220.

ἄδεια 64. 52.

ἀδηφαγία 450.

ἀδικία 152. 514. 584.

ἀηδία 528.

ἀθυμία 16. 34-38. 168. 382. 390. 400.
476.

Αἰγύπτιος, -οι 42. 304.

Αἴγυπτος 368.

αἰδώς 38.

Αἰθίοψ 12.

αἷμα 106. 216. 370. 372. 534. 540.

αἰμορροῦσα 310.

αἵρεσις 440.

αἰσχρολογία 34. 152.

αἰσχροτής 458.

αἰσχύνη 108. 124. 324. 472. 524. 530.
552.

ἀκαθαρσία 116. 388.

ἀκολασία 32. 454.

ἀκτημοσύνη 268.

ἀλαζονεία 198. 298. 500. 502.

ἀλγηδών 34.

ἀλήθεια 54. 314. 432-438. 516. 584.

ἀλουργίς 322. 416. 418.

ἀμεριμνία 398.

ἁμάρτημα, -τα 54. 124. 128. 144. 146.
148. 160. 164. 166. 168. 266. 352.
370. 372. 480. 590. 592. 594.

ἁμαρτία, -αι 50. 110. 128. 172. 346.
358. 380. 522. 542.

ἁμαρτωλός, -οὶ 14. 102. 584.

ἁμετρία 32. 36.

ἁμοιβή 54. 268. 362. 364. 474.

ἄναισθησία 146. 352. 530.

ἀνάληψις 406.

ἀνάστασις 42. 270. 272. 274. 376. 404.
410. 440. 442. 444. 446. 448. 550.

ἀνδρεία 52. 162. 576.

ἀνδροφόνος, -οὶ 32.

ἄνοια 24 32. 58. 176. 440.

ἀνόμημα 30.

ἀνομία 520.

αντίδοσις 214. 216. 268. 262.
 απανθρωπία 158. 326.
 απειλή 56. 62. 114. 158.
 απέχθεια 392. 486.
 άπιστία 10. 16. 22. 484. 488.
 απόγνωσις 146.
 αποδημία 364. 370.
 απόλαυσις 188. 392.
 Ἄπολλῶς 496.
 απολογία 552.
 απόνοια 56. 102. 122. 196. 204. 264.
 292. 302. 304. 502.
 άπορία 274.
 απόστολος 10. 28. 66. 50. 98. 110. 234.
 240. 276. 282. 288. 308. 318. 338.
 358. 360. 386. 394. 408. 410. 468.
 504. 526. 572. 576.
 άπραγμοσύνη 52.
 άπροσωπόληπτος, -οι 286.
 άπώλεια 50. 102. 260. 376. 432. 510.
 518. 524. 530.
 άρὰ 156.
 άργία 92. 358. 368. 370.
 άρετή 34. 52. 62. 40. 56. 90. 92. 108.
 110. 136. 152. 156. 188. 202. 206.
 254. 256. 258. 276. 284. 308. 356.
 360. 364. 422. 464. 498. 500. 502.
 504. 506. 514. 516.
 άρρωστία 38. 46. 358.
 άρχάγγελος, -οι 280.
 άσέβεια 6. 198. 244. 372.
 άσέλγεια 354. 524.
 άσυλον 216.
 άσφάλεια 200.
 άσχημοσύνη 32. 364.
 άταξία 116. 266.
 άτιμία 68. 204.
 αυθεντία 184.
 αυτάρκεια 36. 556.
 άφέλεια 52.
 άφεις 142. 146. 168.
 Ἄχαάβ 62.
 άφθονία 324.

B

βαλάνειον 230.

βάπτισμα 278. 280. 284. 332. 346. 356.
 Βαραχίας 540.
 βασιλεία 38. 54. 196. 202. 206. 218.
 230. 236. 278. 294. 322. 332. 372.
 380. 464. 508. βασιλεία τοῦ Θεοῦ
 276. 366. 382. 398.
 βασιλεία τῶν οὐρανῶν 48. 52. 130.
 144. 152. 188. 194. 196. 218. 228.
 244. 250. 258. 268. 348. 400. 480.
 βασκανία 52. 64. 174. 176. 198. 248.
 250. 298. 364. 380. 454. 458.
 βδέλυγμα 576. 592.
 βδελυγμία 522.
 Βεελζεβούλ 172.
 Βηρσαβεε 588.
 βλάβη 36. 54. 96. 98. 166. 518.
 βλακεία 450.
 βλασφημία 58.
 βοήθεια 138. 548. Θεοῦ βοήθεια 584.

Γ

γαλέαγρα 112.
 γαλήνη 458. 506.
 Γαλιλαία 14-16. 40. 174. 268. 306.
 320.
 γάμος 116. 242.
 γαστριμαργία 508.
 γέεννα 30. 150. 164. 198. 202. 226.
 260. 322. 454. 510. 524. 532. 536.
 540. γέεννα πυρός 258.
 γέλως 38. 364.
 γλυκύτης 532.
 γνῶσις 46. 148.
 γοητεία 354.
 Γόμορρα 584.
 Γραφή 18. 60. 94. 142. 300. 366. 396.
 404. 444. 452. 484. 506. 530. 544.

Δ

δαίμων, -ες 14. 16. 20. 22. 26. 28. 168.
 172. 256. 300. 330. 456. 584.
 Δανιήλ 576.
 Δαυτδ 128. 156. 198. 200. 264. 302.
 306. 320. 374. 464. 466. 468. 470.
 504. 588. 590.
 δαψιλεία 326. 474. 502.

δεσμωτήριο 198. 326. 328. 356.
 δεσπότης 294.
 δημιουργία 54. 178. 180.
 δηνάριον 160. 162. 246. 248.
 διαβολή 22. 108.
 διάβολος, -οι 58. 58. 106. 168. 190.
 192. 258. 260. 300. 302. 322. 330.
 354. 398. 418. 420. 424. 440. 456.
 478. 530. 554.
 διάδημα 322. 416.
 διαθήκη 592.
 διακονία 6. 5. 12.
 διαφθορά 512.
 δικαιοσύνη 258. 286. 350-352. 388.
 516.
 δικαστήριο 124. 132. 266.
 δίκη 38. 54. 128-132. 260. 402. 542.
 590.
 διωγμός, -οί 244.
 δόγμα, -τα 256. 314. 464. 584.
 δόξα 12. 40. 42. 56. 62. 64. 68. 42. 116.
 120. 140. 148. 172. 200. 202. 204.
 206. 232. 236. 242. 266. 280. 294.
 302. 304. 334. 352. 364. 386. 398.
 454. 458. 464. 474. 482. 484. 486.
 502. 506. 526. 532. 562. 566. 594.
 δοξομανία 52. 198. 490. 516.
 δουλεία 64. 42.
 δουλοπρέπεια 204. 362. 530.
 δύναμις 134. 220. 574. 576.
 δυναστεία 62. 68.
 δυσωδία 544. 546.
 δωρεά 32. 148. 160-164. 252. 308.

Ε

έγκλημα 18. 50. 54. 54. 92. 172. 184.
 198. 348. 350. 368. 488. 510. 522.
 έγκράτεια 128. 354.
 έθος 308.
 είδωλολατρία 30.
 είδωλον 300. 464. 520.
 είμαρμένη 192.
 είρήνη 48. 258. 386. 422. 458.
 έκατόνταρχος 376.
 έκδικία 134.
 έκκλησία 108. 128. 318. 326. 404.

έκπληξις 46.
 έλάττωμα, -τα 50.
 έλεημοσύνη 28. 258. 260. 324. 472.
 474. 476. 478. 494. 512. 514.
 έλεος 90.
 έλευθερία 62. 42. 48. 160. 192.
 Έλισσαϊος 18. 386.
 Έλλην, -ες 108. 156. 190. 434.
 έλπις 6. 20. 68. 190. 254. 260. 272.
 286. 350. 362. 458.
 ενέργεια 340.
 έντολή 212. 248. 372.
 έξουσία 20. 22. 42. 48. 98. 180. 338.
 344. 346.
 έπαγγελία 272.
 έπήρεια 168.
 έπιβουλή 190. 202. 330-344. 380. 478.
 584.
 επείκεια 38. 440. 442.
 έπιθυμία 6. 28. 34. 36. 42. 110. 114.
 128. 186. 188. 190. 192. 214. 220.
 222. 224. 226. 352. 382. 448. 452.
 454. 456. 498. 520. 530. 552. 554.
 556. 558. 560. 562.
 έπιμέλεια 66. 100. 114. 196. 368-370.
 398.
 έπιορκία 154.
 έπιφάνεια 6. 286.
 έρωσ 30. 64. 42. 136. 212. 216. 226.
 352. 382. 382. 390. 396. 484.
 εύαγγέλιον 354. 574. 582. 584.
 εύαγγελιστής, -αί 22. 48. 110. 212.
 • 216. 220. 256. 272. 274. 276. 308.
 340. 358. 360. 558.
 εύγένεια 60. 62. 226.
 εύδοκία 386.
 εύδοκίμησις 286.
 εύεργεσία 20. 146-148. 160. 164. 310.
 476.
 εύεργέτημα 386.
 εύήθεια 334.
 εύημερία 382.
 εύλάβεια 352. 354. 508. 532.
 εύλογία 198.
 εύνοια 66.
 εύνοϋχος, -οι 188. 190. 194.

εὐπραγία 588.
 εὐσέβεια 58. 108. 244. 440.
 εὐταξία 320. 344.
 εὐτέλεια 58. 300. 394.
 εὐφροσύνη 34. 382.
 εὐχή 26. 330. 386. 472. 506.
 εὐωδία 396.
 ἔχθρα 136.

Z

ζάλη 36. 68. 454. 458. 568. 594.
 Ζαχαρίας 310. 314. 320. 540. 542.
 Ζεβεδαῖος 274.
 ζηλοτυπία 298. 350. 380. 544.
 ζῆλος 202. 266. 308. 506.
 ζημία 36. 122. 136. 158. 204. 230. 268.
 362. 376. 472. 474. 478. 482.
 ζόφος 458.
 ζύμη 24.
 ζωή 94. 154. 212. 214. 220. 280. 314.
 330. 382. 516. 558. ζωὴ αἰώνιος
 208. 212. 222. 242. 478.

H

ἡδονή 40. 110. 204. 382. 382. 388. 392.
 394. 424. 524. 530. 532.
 ἦθος 486.
 Ἡλίας 6. 5. 10. 12. 14. 16. 40. 228. 386.
 ἡμερότης 48. 162. 168. 178. 192. 196.
 Ἡρώδης 410. 436.
 Ἡρωδιανός, -οἱ 432. 434.
 Ἡσαΐας 338. 376. 394.
 ἡσυχία 380. 458. 506.

Θ

Θάμαρ 442.
 θάνατος 14. 18. 24. 40. 60. 68. 216.
 226. 268. 270. 280. 292. 324. 330.
 368. 382. 392. 404. 580.
 θαῦμα 14. 20. 66. 274. 312. 338. 340.
 342. 344. 372. 466. 480. 578.
 θέλημα 100. 102. 592.
 θεογνωσία 174.
 θεότης 466.

θεραπεία 40.
 θεσβίτης 5.
 Θευδᾶς 432.
 θηριωδία 156.
 θλίψις 548. 582.
 θρασύτης 440.
 θυμίαμα, -τα 546. 524.
 θυμός 62. 40. 124. 128. 302.
 θυσία 298. 486. 518.
 θυσιαστήριον 122. 326. 368. 540. 592.

I

Ἰακώβ 48. 244. 290. 408. 446.
 ἰδρῶς 362. 586.
 Ἰεζεκιήλ 376. 594
 Ἰερεμίας 14. 134. 236.
 Ἰεριχώ 306.
 Ἰεροσόλυμα 12. 40. 174. 268. 306. 310.
 566. 568. 570. 574. 576.
 Ἰερουσαλήμ 276. 318. 356. 410. 546.
 566. 574. 592.
 ἰκετηρία 158. 160. 162. 164. 274.
 Ἰορδάνης 174.
 Ἰουδαία 114. 174. 410. 412.
 Ἰουδαῖος, -οἱ 10. 18. 42. 108. 134. 182.
 186. 194. 236. 240. 256. 312. 318.
 320. 336. 340. 344. 348. 368. 376.
 402. 410. 412. 414. 440. 442. 470.
 494. 568. 570. 578.
 Ἰούδας, ὁ προδότης, 236. 238. 358.
 360. 434. 588.
 Ἰσαὰκ 116. 244. 446.
 ἰσοθεΐα 52.
 Ἰσραήλ 236. 240. 318. 410. 588.
 Ἰσραηλίτης, -αι 30.
 Ἰωάννης (ὁ Βαπτιστής) 6. 5. 10. 12.
 346. 348. 350. 352. 386. 394. 404.
 406. 540. 542.
 Ἰωάννης (ὁ Εὐαγγελιστής) 50. 288.
 306. 336. 344. 408. 554. 566.
 Ἰώβ 50. 156. 168. 264. 560.
 Ἰωδάε 544.
 Ἰωνᾶς 270.
 Ἰώσηπος 582.
 Ἰωσήφ 50. 172.

ιώβηλαῖος 260.

Κ

καθέδρα 278. 282.

Κάϊν 542.

Καινή (Διαθήκη) 356. 368.

Καῖσαρ 436. 438. 440. 576.

καιρὸς 342.

κακία 58. 40. 52. 56. 58. 90. 122. 152.

160. 164. 186. 198. 248. 256. 354.

356. 370. 436. 510.

κακουργία 176. 196. 440.

κάμινος 94.

Καπερναοῦμ 44.

καπηλεία 150. 154. 156. 336.

Καππαδόκης 354.

καρδία 5. 10. 148. 166. 262. 302. 346.

356. 460. 524. 594.

καρηβαρία 380. 424.

καρτερία 168.

καρυκεία 424.

κατάρα 342.

κατακλυσμὸς 584.

καταλλαγή 124.

κατηγορία 42. 108. 262. 364.

κατήφεια 424.

κατόρθωμα 190.

κενοδοξία 52. 56. 136. 152. 382. 470.

472. 476. 490. 494. 518.

κένωσις 222.

κέρδος 40. 98. 116. 148. 164. 272.

κηδεία 398.

κηδεμονία 158. 378. 404. 408.

κῆνσον 44. 414.

κῆρυγμα 156. 284. 338. 570. 578. 584.

Κηφᾶς 496.

κίνδυνος, -οι 48. 104. 132. 226. 228.

280. 362. 364. 380. 432. 572. 580.

κλήσις 314. 402. 412.

κοινωνία 94. 108.

κολακεία 150. 212. 434. 502.

κόλασις 54. 56. 130. 132. 166. 170.

226. 238. 260. 262. 328. 330. 376.

378. 508. 522. 588. 590.

κολυμβήθρα 360.

Κορνήλιος 18. 156.

κρίμα 302.

κρίσις 10. 412. 516. 536. 540.

κρυμὸς 154.

Λ

Λάζαρος 588. 592.

Λάμεχ 540.

Λευῖ 42.

ληδωρία 342.

ληστής 42. 252. 324. 360. 424. 478.

λιμὸς 582.

λοιδορία 154.

λοιμὸς 60. 582.

Λουκᾶς 16. 40. 50. 102. 372. 434. 446.

534. 566.

λύμη 36. 96. 390. 546. 532.

λύπη 14. 280. 382. 380. 458. 476.

λύσσα 516.

λύτρον 292.

Μ

μαγγανεία 354.

μακριότης 380. 396.

Μακεδῶν, -ες 262.

μακροθυμία 170. 330. 370. 400. 408.

594.

Μαλαχίας 8.

μαμωνᾶς 110.

Μανασσῆς 356.

μανία 22. 26. 30. 32. 38. 58. 340. 408.

Μανιχαῖος 190.

Μᾶρκος 16. 40. 48. 50. 186. 208. 436.

462. 566.

μαρτυρία 434. 468. 574.

μαρτύριον 284.

ματαιοπονία 168.

Ματθαῖος 358. 374. 462. 554.

μεγαλειότης 394.

μέθη 28. 32. 34. 36. 38. 90. 126. 128.

450. 456. 554.

Μελχισεδέκ 264.

μελωδία 388.

μετάνοια 136. 360. 524.

μιαυφονία 568.

μικροψυχία 132.

Μιλήσιος 48.

μισθός 328. 330.
 μῖσος 522.
 μνησικακία 162.
 Μονογενής 282. 386. 498.
 μοιχεία 32. 116.
 μοιχός 564.
 μυστήριον 354. 404. 414. 478–480.
 520.
 Μωαβίτις 442.
 Μωϋσῆς 40. 98. 172. 178. 182. 184.
 442. 444. 446. 484. 486. 580. 592.

N

Ναζαρέτ 320.
 νηστεία 26. 28. 472. 494.
 Νινευίτης, –αι 238. 240. 242.
 νομοθεσία 180. 486. 518.
 νόμος 46. 150. 214. 236. 240. 264. 348.
 352. 462. 466. 486. 488. 512. 578.
 590. 592.
 νόσημα 40.
 Νῶε 264.

O

ὀδύνη 168. 382. 414.
 οἰκονομία 148. 312. 382.
 ὀλιγοσιτία 222.
 ὀλιγωρία 146. 264.
 ὄμβρος, –οι 154.
 ὀμόνοια 134. 464. 570. 484.
 ὀμότμος 466.
 ὄνειδος 38.
 ὄργη 124. 132. 166. 302. 312. 330. 450.
 458. 524. 568. 588. 594.
 ὄρκος 154.
 Οὐεσπασιανός 408.
 ὀφειλή 150. 162.
 ὀφέλημα 124.
 ὄφελος 116.
 ὄφλημα 158. 160.

Π

πάθος 12. 16. 40. 50. 212. 216. 270.
 276. 284. 340. 470.
 Παλαιὰ (Διαθήκη) 356. 368.

παλιγγενεσία 236.
 πανδαισία 406.
 πανωλεθρία 376.
 παραβολή 244. 246. 248. 250. 254.
 368. 374. 376. 378. 400. 402.
 παράγγεγμα 240.
 παράδεισος 52. 148. 360. 380.
 παραίνεσις 54. 96. 130. 214. 324. 506.
 παράκλησις 220.
 παρακοή 370. 380.
 παράλυσις 358.
 παραμυθία 12. 94. 230. 390. 504.
 παράνοια 58.
 παρανομία 38. 156. 192.
 παραπληξία 32. 322. 334. 372. 428.
 παραφροσύνη 340.
 παρθενία 116. 268.
 παρθένος 256. 258.
 παροιμία 204.
 παρουσία 6. 5. 10. 268. 14. δευτέρα πα-
 ρουσία 548. 550.
 παρρησία 44. 50. 100. 106. 134. 170.
 232. 302. 308. 382. 382. 380.
 Πάσχα 336.
 Παῦλος 6. 32. 48. 126. 134. 136. 138.
 156. 166. 190. 208. 228. 232. 242.
 244. 252. 256. 262. 282. 286. 302.
 318. 348. 358. 388. 404. 408. 410.
 412. 414. 438. 446. 496. 554. 560.
 572. 574. 580. 594.
 πενία 68. 308.
 πειρασμός 52. 554. 570.
 περιτομή 406. 410.
 περιφάνεια 58. 62. 310. 312.
 Περσίς 526.
 Πέτρος 24. 40. 42. 44. 46. 48. 50. 142.
 186. 220. 228. 234. 272. 278. 286.
 288. 406. 410. 462. 566.
 πίστις 16. 18. 20. 22. 24. 26. 48. 256.
 342. 344. 412. 462. 512. 516.
 πλεονέκτης, –αι 228.
 πελονεξία 152. 162. 558. 560.
 πλημμέλεια 152.
 πλημμέλημα 54. 266. 378.
 πλοῦτος 38.
 πόθος 404.

πολιτεία 548.
 πονηρία 98. 176. 200. 210. 248. 354.
 414. 472. 512.
 πορνεία 34. 114. 116. 184. 588–592.
 Πρίσκιλλα 526.
 προαίρεσις 52. 48. 54. 90. 94. 190. 192.
 196. 296.
 προεδρία 198. 274. 278. 284.
 προθυμία 190. 216. 244. 254. 280.
 306–308.
 πρόνοια 20. 36. 116. 118. 350. 368.
 398. 402. 552. 584. 594.
 πρόρρησις 48. 50.
 προσδοκία 14. 254. 270.
 προφητεία 12. 312. 314. 316. 318. 374.
 378. 466. 576.
 προφήτης, –αι 6. 5. 12. 110. 236. 272.
 310. 320. 336. 368. 370. 372. 382.
 396. 406. 408. 462. 466. 468. 518.
 524. 534. 536. 538. 542. 544. 546.
 550. 554. 576. 588.
 πρωτεΐα 262. 286. 288. 290. 292. 294.
 498. 502.
 πρωτοκαθεδρία 494.
 πρωτότοκος, –οι 42. 50. 260.
 πτωχεία 262. 476.

Ρ

Ραὰβ 360.
 ραθυμία 46. 50. 52. 56. 90. 92. 96. 264.
 396. 398. 494.
 ρακά 108.
 ραστώνη 536.
 Ρουθ 442.
 Ρωμαῖος, –οι 432. 568. 578. 582.

Σ

Σάββατον 176. 182. 184. 186. 464.
 σαγήνη 256.
 Σαδδουκαῖος, –οι 440. 448.
 Σαμάρεια 306.
 Σαμαρείτης 316. 376.
 Σαούλ 60. 198. 588.
 σὰρξ 108. 178. 180. 182. 448.
 σατανὰς 172.
 σεισμός 582.
 σεμνότης 526. 532.

Σιδῶν 594.
 Σίμων 44. 358.
 Σίμων Βὰρ Ἰωνᾶ 50.
 Σιὼν 310. 372.
 σκάνδαλον 48. 50. 94. 96. 98. 104.
 σκληροκαρδία 184.
 σκληρότης 184. 594.
 Σκύθης, –αι 420.
 Σκύλλη 450.
 Σόδομα 12. 30. 584.
 Σοδοτίμης, –αι 30.
 Σολομῶν 60. 356.
 σοφία 46. 148. 182. 184.
 Σπανία 574.
 σταυρὸς 24. 102. 216. 312. 360. 368.
 410. 486. 488. 548.
 Στέφανος 170. 378. 408.
 συγγνώμη 34. 38. 54. 154. 170. 326.
 332. 350. 510. 516. 574.
 συγκατάβασις 46.
 σύγχυσις 116.
 συκοφάντης 226.
 συκοφαντία 150.
 συμβουλή 104.
 συμφορὰ 66. 150. 160. 200. 376.
 476–478.
 συνάλλαγμα 154.
 σύνεσις 38. 196.
 συνήθεια 102. 108. 372.
 συντέλεια τοῦ αἰῶνος 570.
 σφαγή 372.
 Σωτὴρ 6.
 σωτηρία 52. 96. 102. 106. 110. 118.
 122. 128. 174. 260. 286. 330. 436.
 484. 510.
 σωφροσύνη 38. 114. 116. 258. 456.
 526.

Τ

τάλαντον 160. 162. 164.
 ταπεινοφροσύνη 38. 258. 264. 266.
 268. 304. 500. 504.
 ταραχή 114. 116.
 τάφος 288.
 τελώνης 130. 142. 350. 360. 560.
 τιμὴ 40. 48. 54. 58. 100. 146. 148. 172.
 230. 232. 242. 252. 266. 294. 296.

334. 414. 486. 488.

τιμωρία 54. 56. 96. 122. 132. 134. 164.
166. 226. 328. 330. 370. 378. 504.
508. 514. 522. 540. 548. 550. 566.
588. 590. 592.

Τίτος 408.

τόκος 154. 260.

τραγωδία 582.

τρυφή 28. 30. 32. 52. 168. 390. 406.
452. 454. 456. 526. 584.

Τύρος 594.

τύφος 102. 152. 194.

Υ

ὑβρις 54. 58. 136. 154.

Ἵδρα 450.

ὑδροποσία 450.

υιότης 466.

ὑπακοή 212. 348. 370.

ὑπερβολή 258.

ὑπερηφάνεια 30. 304.

ὑπεροψία 28.

ὑπόληψις 14. 68. 116.

ὑπομονή 168. 572.

ὑπόνοια 22. 98. 208. 278. 282. 340.

Φ

φαιδρότης 262. 404.

φάτνη 314.

Φαραώ 304.

Φαρισαῖος, -οἱ 5. 176. 196. 198. 212.
244. 258. 264. 268. 432. 440. 460.
484. 508.

φαιδρότης 202. 512.

φθόνος 52. 136. 248. 250. 252. 292.
340. 364. 458. 460. 542.

φθορά 362.

φιλανθρωπία 38. 46. 140. 144. 158-
162. 166. 168. 170. 172. 206. 232.
254. 260. 266. 304. 334. 364. 370.
398. 432. 458. 472. ~~476~~ ~~478~~ 480.
482. 506. 516. ~~522~~ ~~524~~ ~~526~~ ~~528~~ ~~530~~ ~~532~~ ~~534~~ ~~536~~ ~~538~~ ~~540~~ ~~542~~ ~~544~~ ~~546~~ ~~548~~ ~~550~~ ~~552~~ ~~554~~

φιλαργυρία 202. 208. 232. ~~462~~ 554.

φιλάργυρος, -οἱ 208.

φιλαρχία 382. 496.

φιλία 64. 96. 106. 108. 112

Φίλιππος 62.

φιλοκέρδεια 204.

φιλονεικία 52. 132.

φιλοστοργία 220.

φιλοσοφία 26. 52. 90. 116. 196. 314.
320. 356. 454. 526.

φιλοτιμία 192. 234. 406. 410. 424. 476.

φλεγμονή 58.

φόβος 60. 48. 96. 118. 202. 238. 296.
352. 356. 378. 382. 424. 438. 440.
546. 572. 582.

Φοινίκη 354.

φόνος 106. 202. 542.

φόρος 438.

φρόνημα 56. 244.

φρόνησις 52.

φροντίς 118. 364. 382. 398. 458. 568.

Χ

Χανααία 308. 376.

Χανααῖος, -οἱ 504.

χαρὰ 68. 40. 216.

χάρις 6. 18. 22. 38. 46. 116. 134. 140.
158. 172. 206. 218. 232. 266. 278.
286. 300. 304. 310. 326. 334. 352.
354. 356. 360. 364. 374. 388. 394.
398. 412. 414. 458. 482. 486. 506.
514. 532. 562. 584. 592. 594.

χάρισμα 164.

χλευασία 152.

χολή 222.

χρῆμα 214-218. 220. 226. 230. 254.

Χριστιανός 420.

Ψ

ψευδάδελφος, -οἱ 48. 572. 582.

ψευδαπόστολος, -οἱ 572.

ψευδολογία 154.

ψευδοπροφήτης, -αι 582.

ψεῦδος 50.

ψευδόχριστος, -οἱ 582.

ψεύστης 226.

Ω

ὠδὶς 108.

ὠμότης 158. 160. 462. 476. 490.

ὠφέλεια 96.